

ਬੀਤੇ ਦੀਆਂ ਪੈੜਾਂ

ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਿੰਘ
ਕੌਰ

1

Sri Satguru Jagjit Singh Ji E-library

Sri Satguru Jagjit Singh Ji E-library has been created with the approval and personal blessings of Sri Satguru Uday Singh Ji. You can easily access the wealth of teaching, learning and research materials on Sri Satguru Jagjit Singh Ji E-library online, which until now have only been available to a handful of scholars and researchers.

This new Sri Satguru Jagjit Singh Ji E-library allows school children, students, researchers and armchair scholars anywhere in the world at any time to study and learn from the original documents.

As well as opening access to our historical pieces of world heritage, digitisation ensures the long-term protection and conservation of these fragile treasures. This is a significant milestone in the development of the Sri Satguru Jagjit Singh Ji E-Library, but it is just a first step on a long road.

In order to continue conserving, digitising and publishing our numerous literature online, we are asking for your support and involvement.

Please join with us in this remarkable transformation of the Library. You can share your books, magazines, pamphlets, photos, music, videos etc. This will ensure they are preserved for generations to come. Each item will be fully acknowledged.

Digitising our treasures is an ambitious undertaking. Every page, every object, must be photographed individually and with great care. The whole photographic process including lighting, colour temperature, and environmental controls must all be precisely regulated. Post processing is also done with meticulous care including orientation, de-skewing, sizing and finally quality control to ensure the documents reflect the true state of the originals.

To continue this work, we need your help

Your generous contribution and help will ensure that an ever-growing number of the Library's collections are conserved and digitised, and are made available to students, scholars, and readers the world over. The Sri Satguru Jagjit Singh Ji E-Library collection is growing day by day and some rare and priceless books/magazines/manuscripts and other items have already been digitised.

We would like to thank all the contributors who have kindly provided items from their collections. This is appreciated by us now and many readers in the future.

Contact Details

For further information about the process or your contribution - please contact

Email: NamdhariElibrary@gmail.com

ਬੀਤੇ ਦੀਆਂ ਖੋਜਾਂ

▲

ਬੀਤੇ ਦੀਆਂ ਪੈੜਾਂ

ਅੱਖੀਂ ਡਿੱਠੀ, ਕੰਨੀਂ ਸੁਣੀ ਹੋਰਿਥ ਜ਼ਰੂਰ ਭਾਬਾ

ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਜ਼ਿੰਦਾਂ, ਲਗਯਾਨਾਂ ਦੇ
ਅਤੇ ਹੋਰ ਨੇੜਿਓਂ ਰੱਖੇ ਅਲੌਕਿਕ ਚਰਿਤਰਾਂ ਦਾ ਮਨ ਮੱਲਦਾ ਵਰਣਨ

ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਕਵੀ

1

ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਕਵੀ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ

BEETE DIAN PAIRAN

Pritam Singh Kavi,

1988

ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ 1100

ਸਧਾਰਨ 60/-

ਲਾਇਬਰੇਰੀ 120/-

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ :

ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਕਵੀ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ,

ਜੇ-3/199 ਏ, ਰਾਜੇਰੀ ਕਾਰਡਨ,

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ—110027

ਫੋਨ : 5438202

ਛਾਪਕ :

ਅਵਾਮੀ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਪ੍ਰੈਸ, ਲਹਿਰੂ ਕਾਰਡਨ ਰੋਡ,

ਜਲੰਧਰ—144001

ਪਟਨਾਵਾਂ

ਹਲਕਾਨਾਮਾ		ਰੋ	ਤੋਂ	ਕ
ਸਾਲ ੧੯੫੮	੧੬ ਅਕਸਰ ਤੋਂ ੧੭ ਦਸੰਬਰ	੨	ਤੋਂ	੪੦
ਸਾਲ ੧੯੫੯	੧ ਜਨਵਰੀ ਤੋਂ ੨੪ ਅਕਸਰ	੪੧	ਤੋਂ	੮੨
ਸਾਲ ੧੯੬੦	੧ ਜਨਵਰੀ ਤੋਂ ੧੨ ਫਰਵਰੀ	੮੩	ਤੋਂ	੯੦
ਸਾਲ ੧੯੬੧	੧੬ ਸਤੰਬਰ			੯੧
ਸਾਲ ੧੯੬੨	੩ ਜਨਵਰੀ ਤੋਂ ੩੦ ਦਸੰਬਰ	੯੧	ਤੋਂ	੧੪੨
ਸਾਲ ੧੯੬੪	੩ ਜਨਵਰੀ ਤੋਂ ੨੨ ਫਰਵਰੀ	੧੪੨	ਤੋਂ	੧੪੬
ਸਾਲ ੧੯੭੭	੮ ਜੁਲਾਈ ਤੋਂ ੩੧ ਦਸੰਬਰ	੧੫੧	ਤੋਂ	੩੪੩
ਮੰਤਰਿਕਾ		੩੪੫	ਤੋਂ	੩੫੦
ਸੰਦਰਭ		੩੫੧	ਤੋਂ	੩੭੦

ਸੱਚੇ ਪੁੰਨ ਨੇ ਰੋਹੀ ਚੋਟਾ, ਸੱਚੇ ਪਾਪ ਸਮਰਪਣ
ਕਰਮ ਦੁਹਕਰਮ ਤੇਰੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ, ਸਭ ਕੁਝ ਤੇਨੂੰ ਅਰਪਣ
ਤੈਥੋਂ ਬਿਨ ਜਦ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ, ਫਿਰ ਮੈਂ ਕਿਉਂ ਦੁਸ਼ਿਧਾਵਾਂ
ਦੀਨ ਦੁਨੀ ਤੇ ਜੀਵ ਈਸ਼ ਦਾ, ਕੁੰ ਹੀਂ ਤਾਂ ਹੀਂ ਦਰਪਣ ।

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਫੋਟੋ : ਯਾਜਵੰਤ ਫੋਟੋਗ੍ਰਾਫਰ, ਬਟਾਲਾ

1

2

ਹਲਫ਼ਨਾਮਾ

ਅਨੰਤਰ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ। ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਦਮੀ ਸੱਤਰਾਂ ਬਹੱਤਰਾਂ ਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਮੌਤ ਮਾਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਅਖਾਣ ਹੈ ‘ਉਸ ਨੂੰ ਭੁਤ ਨਾ ਬਣੇ, ਉਹ ਸੱਤਰਿਆ-ਬਹੱਤਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।’

ਪਰ ਇਹ ਬਹਾਵਤ ਸਾਰਿਆਂ ਤੇ ਢੁਕਦੀ ਨਹੀਂ। ਕਿਉਂਕਿ ੮੨-੮੭ ਸਾਲ ਦੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਪੁਰਸ਼ ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਸਰਬਸਾਹ ਵੀ ਵੇਖੇ ਕਦੇ ਹਨ।

ਅਸਲ ਕੱਲ੍ਹ ਕੁਰਾਡੀ ਸੁਭੇਤਤਾ ਹੈ। ਜੇ ਕੁਸਾਂ ਅਪਣੇ ਬਿਮਲ ਨੂੰ ਕੱਦ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿਓ, ਸਮੇਂ ਨਾਲ ਬਦਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਚੁਣੌਤੀ ਦੀ ਸਿਧ ਬਰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਸਫਾਫ਼ ਸਰੀਰ ਦਾ ਕੰਮ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਕੁਰਾਡਾ ਸਾਥ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ।

ਮੈਂ ੭੮ਵੇਂ ਸਾਲ ਨੂੰ ਮੁਢਾਣ ਦੇ ਲਾਭੇ ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਇਹ ਹਲਫ਼ਨਾਮਾ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਸਿਹਤ ਵਲੋਂ ਪੂਰਣ ਰੂਪ ਵਿਚ ਭੰਦਰੂਨਤ, ਬੁੱਧੀ ਵਲੋਂ ਝੀ-ਹੋਤ। ਇਸ ਲਈ ਜੇ ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਤੇ ਲਿਖਣਾ ਹੈ ਉਹ ਸੱਚਾਈ ਅਤੇ ਸਮਝ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਉਹਨਾਂ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਕੁਝ, ਸੱਜੇ ਸਾਹਵੇਂ ਪੇਸ਼ੀ ਦੇ ਡੋਰ ਤੇ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਲਚਸਪੀ ਅਤੇ ਨਰੁ ਨਾਲ “ਵਰਿਆਮਾ” ਮਾਸਿਕ ਵਿਚ, ਪਿਛਲੇ ੮ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ “ਬੀਤੇ ਦੀਆਂ ਪੈੜਾਂ” ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਹਨ।

* * *

ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਹੀ ਪਹਿਲਾਂ, ਸਤਿਕੁਰੂ ਪੁਰਾਪ ਸਿੱਖ ਜੀ ਦੀ ਪਿਛਲੀ ਆਧੁ ਵਿਚ ਬਚਮ ਕੱਢਣ ਦੀ ਸਮੇਂ, ਮੈਂ ਸੰਗਿਆ ਬਰਦਾ ਜਾਂ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਸਦਾ ਹੀ ਇਕ ਲੇਖਕ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਨਿਜੀ ਚਰਿਤਰ, ਲੱਖਾਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ, ਅਧਿਕਾਰੀ ਤੇ ਲੀਡਰ ਵਰਗ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਵਤੀਰਾ, ਸਮਾਜ ਉਸਾਰੀ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਰੋਲ, ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪਦਾਰਥਕ ਉਨਤੀ ਅਥਵਾ ਦਾਨਸੀਲਤਾ ਨੂੰ ਨੋਟ ਕਰਦਾ ਰਹੇ।

ਇਸ ਸੰਚ ਚੇਰਾਨ ਮੇਰੇ ਤਿੰਨ ਮਨੋਰਥ ਸਨ : ਇਕ ਤਾਂ ਕੁਝ ਦੇ ਸਤਿਕੁਰੂ ਬਾਰੇ ਅੱਖੀਂ ਭਿੰਨ ਹਾਲਾਤ ਦਾ ਸੰਕਲਨ, ਤਾਂ ਕਿ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਕੁਝ-ਕੁਝ ਟੀਕਾਂ ਨਾ ਘੜੀਆਂ ਜਾਣ, ਦੂਜੇ ਵਰਤਮਾਨ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਚਿੰਦਗੀ ਜਿਸਤੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਤਿਕੁਰੂ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਲੈ ਸਕਣ, ਤੀਜੇ ਜੋ ਥੱਲੀ ਚਾਹੇ ਕਿ ਉਸਨੇ ਪੁਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕੁਰੂ ਜੀਵਨ ਅਨੁਸਾਰ ਢਾਲਣਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਭਾਹਣ ਵਿਚ ਬਾਧੇ ਕੱਤੇ ਹੋਏ ਮਿਲ ਪੇਣ।

ਪਰ ਇਹ ਕੱਲ੍ਹ ਘੜੀ ਨਾ। ਮੈਂ ਸੁਦ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਦੂਰ ਬਣਾ ਗਿਆ। ਮੇਰਾ ਜਨ-ਸੇਵਾ ਦਾ ਬੋਤ ਤੇ ਬੁੱਧੀਮਾਨਤਾ ਮੈਨੂੰ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਵਿਚ ਲੈ ਕਦੇ। ਇਸ ਜਾਣ ਵਿਚ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਭੀ ਅਰਥਾਤ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਮਿਲੀ। ਇਹ ਕੁਝ,

(ੳ)

ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਉਚ ਨੀਚਨ ਭਰੇ।

ਅਦਨੀ ਦੇਕ ਰਸੋਈ ਕਰੇ।

ਉਨੇ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੁਫੇ।

ਪੁਟਦੇ ਸਭ ਰਾਜਨ ਕੇ ਮੁਠੇ।

—ਮੈਂ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਵਾਪਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਸਭਦਾ ਸਾਂ ਤੇ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਮੈਨੂੰ ਦਿਹਨਾ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਪਰਣਾਈ ਜਾਪੀ। ੧੯੪੫ ਤੋਂ ੧੯੫੭ ਅਤੇ ੧੯੬੬ ਤੋਂ ੧੯੭੭ ਤਕ ਮੈਂ ਪੂਰੀ ਇਮਾਨਦਾਰੀ, ਸੰਜੋਦਗੀ ਅਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹੀ ਸ਼ਿਮਤ ਨਾਲ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਸਾਧਾਰਨ ਪੱਧਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹਿੰਡ ਕੁਆਰਟਰ ਤਕ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਨਿਭਾਹੀਆਂ। ਜਿਸੇਂ ਲੱਗੇ ਪਾਰਟੀ ਕੋਟਿਆਂ ਨੂੰ ਡਿਉਦਾ-ਦੁਕਣਾ ਰਕ ਪੁਰਾ ਕੀਤਾ। ਅੰਤਮ ਸੇਵਾ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰੈਸ, ਦੀ ਅਵਾਜ਼ੀ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਐਂਡ ਪਬਲਿਸ਼ਿੰਗ ਸੋਸਾਇਟੀ, ਲਿਮਟਿਡ, ਜਲੰਧਰ (ਅਰਾਮੀ ਪ੍ਰੈਸ) ਵਿਚ ਮੈਨੇਜਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਚੇ-ਵਿਚਵਾਜ਼ੀ ਦੇ ਮਾਹੌਲ 'ਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ-ਯੋਗਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ।

ਪਰ ਇਸ ਸਾਰੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਮੋਹ ਨਹੀਂ ਫੁੱਟ ਸਕਿਆ, ਸਗੋਂ ਮੇਰੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੈਸ ਨਾਲ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਕੇਲ ਸਹਾਇਕ ਰਹੇ। ਥੋੜੀ ਸੰਢੇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਾਲੇ ਪਾਸਿਓਂ ਆਗੀਥਰ ਸੁਣਾਇਤਾ ਨਾ ਮਿਲੀ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਪ੍ਰੈਸ ਨੂੰ ਭਰਪੂਰਤਾ ਨਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਸਕਦਾ।

* * *

ਅਪਰੈਲ ੧੯੭੭ ਵਿਚ ਇਕ ਰਾਤ ਮੈਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਆਇਆ : ਕਵੀ, ਰਾਮਰੇਡਾਂ ਪਾਸ ਤਾਂ ਬੁਧੀਵਾਦੀਆਂ ਦਾ ਮੱਖਣ ਖੇਡਰਤ ਹੋਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਦਿਹਨਾ ਨੂੰ ਤੇਰੀ ਓਨੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਜਿੰਨੀ ਤੇਰੇ ਘਰ, ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਤੇਰੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਉਹ ਵੀ ਤੇਰੇ ਘਰ ਨਹੀਂ ਆਮ ਬਰਕੇ ਅਨਪੜ੍ਹ ਰਹਿ ਰਹੇ, ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਓਨੇ ਆਚਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਚਿੰਨ ਮੌਜੂਦ ਹਨ, ਉਹ ਕੁਰਮੰਬੀ ਦੀ ਨਾਨਕ ਪਰੰਪਰਾ ਨੂੰ ਸੁਰਜੀਤ ਰੱਖ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਕਿਉਂ ਨਾ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਲੇਖਕ ਬਣੇ। ਉਸ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਤੇਰੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਬੇਲੋੜਿਆਂ ਤੋਂ ਵੁਟੀ ਕਰ।

ਅਤੇ ਸਰੋਰੇ ਉਠਦਿਆਂ ਹੀ ਮੈਂ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਪ੍ਰੈਸ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਅਸਤੀਫਾ ਲਿਖ ਦਿਤਾ। ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਾ-ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਵੀ ਨਾ ਮਿਲੀ, ਮੈਂ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਫਿਰ ਲਿਖ ਦਿਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਜੂਨ ੧੯੭੭ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਨੂੰ, ਪ੍ਰੈਸ ਤੋਂ ਵੁਟੀ ਕਰ ਲਿਆ ਹਾਂ।

ਏਸੇ ਵੇਰਾਨ ਚੰਟਾਂ ਦਾ ਐਲਾਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਅਜਿਹੇ ਮੌਝੇ, ਆਪਣੇ ਜਿਸੇ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਸਾਂ ਪੁਰਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ, ਮੈਂ ਭਟ ਕੇ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਆਫਿ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਿਆਂ ਅਲਟੀਮੇਟਮ ਦੇ ਦਿਤਾ ਕਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਕਰੀ ੫-੭-੭੭ ਨੂੰ ਮੈਨੇਜਰ ਦੀ ਕੁਰਸੀ ਤੇ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ।

ਅਤੇ ੬-੭-੭੭ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਘਰੋਂ ਸਾਮਾਨ ਦਾ ਟਰੱਕ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਕੇ-੩/੧੯੯, ਰਾਜੇਗੀ ਛਾਬਡਨ ਵਿਖੇ ਪੁੱਛੇ-ਧਾਰ ਬਲਾਤਕ ਵਿਚ ਜਾ ਲੱਥਾ। ਇਹ ਮੇਰਾ ਘਰ ਹੈ।

ਪ੍ਰੇਰਾਮ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਵੱਖ ਵੱਖ ਦਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ੧੯-੨੦ ਪੁਸਤਕਾਂ ਲਿਖਾਂਗਾ, ਪਰ ਅਕਲੋਰੇ ਦਿਨ ਮੇਰਾ ਰਾਧ ਜਿਵੇਂ ਮੇਰੇ ਸੋਧਕਾਰਾਂ ਨੇ ਹੀ ਮਿਥ ਦਿਤਾ। ਇਸ ਚਿਨ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਿੱਲੀ ਆ ਕਦੇ। ਮਾਂ ਦਰਸਤਾਂ ਠਈ ਗਿਆ। ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਤਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ : "ਆ ਕਦੇ ਫਿਰ ਕਦੀ ਜੀ !"

(ਅ)

“ਹਾਂ ਜੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਫੌਤ ਖਾਇਆ !”

“ਵਿਰ ਕੀ ਹੋਇਆ, ਚਿੰਤਾ ਨਾ ਕਰਨਾ !”

“ਚਿੰਤਾ ਕਿਉਂ, ਆਪ ਦੇ ਹੁੰਦੇ !”

ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਹਾਸਲ ਕੀਤੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਇਹੋ ਜਿੱਥਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵਰਤਮਾਨ ਨੂੰ ਮਜ਼ੇ ਨਾਲ
ਰੋਗੀ, ਪਿਛੇ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨਾ ਖਾਓ, ਨਾ ਉਸਤੇ ਪਛਤਾਓ, ਅੱਗੇ ਦੀ ਪਲੈਨਿੰਗ ਬੇਬਕ ਕਰੋ,
ਉਸਦਾ ਵਾਧੂ ਫਿਕਰ ਨਾ ਲਾਈ ਰੱਖੋ। ਜੇ ਵਰਤਮਾਨ ਠੀਕ ਤਾਂ ਅੱਗੇ ਪਿਛਾ ਸਭ ਠੀਕ। ਨਿੱਕਾ
ਜਿਹਾ ਇਹ ਫਾਰਮੂਲਾ ਮੇਰੇ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਸੰਮਾ ਹੈ।

ਸ਼ਾਇਦ ਇਹੋ ਸੋਚ ਹੀ ਉਸ ਦਿਨ ੧੧/੧੦ ਪੂਰਾ ਰੋਡ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ
ਦਰਸਨ ਕਰਦਿਆਂ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਭੱਧ ਲਈ। ਮੈਂ ਕੁਰੰਤ ਫੇਸਲਾ ਛੀਤ ਤਿ ਪੁਰਾਣੇ ਵਰਕੇ
ਫੇਲ ਕੇ ਜਾਂ ਬੀਤਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁਹਤਾਂ ਉਸਾਰਾਂਗਾ, ਕਿਉਂ ਨ ਵਰਤਮਾਨ ਨੂੰ
ਬਣਾਂ। ਤੇ ਮੇਰੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਸੌ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ-ਦਿਨ ਲਿਖਣ ਵਾਰੇ ਸਨ,
ਮੇਰੇ ਤੇ ਹਾਵੀ ਹੋ ਗਏ।

ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਕਲਮ ਰਤ ਲਈ ਤੇ ਜਿਹੜੇ ਬਾਕਸ ਵੀ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਸਨ ਉਹਨਾਂ ਉੱਤੇ
੮-੭-੭੭ ਦੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵਾਕਿਆਤ ਲਿਖਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੇ। ਕਈ ਪ੍ਰੋਰਥ ਨਹੀਂ
ਕਿਸੇ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ। ਅਤੇ ਕਲਮ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਫ਼ਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ।

ਮੈਂ ਸੁਆਨ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸਾਂ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਦੁਤਰੀ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ। ਆਮ ਕਰਕੇ
ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਭਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਿੰਨ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਦਿੱਲੀ ਵਾਰ ਜੀਵੀਂ ਦੇ ਚਲੇ ਜਾ ਰਹੇ
ਦਿਸਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਕਦਮ ਮਿਲਾ ਕੇ ਚੱਲਣ ਦੇ ਮੈਂ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸਾਂ। ਜੋ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣਾ
ਬਾਰਸ ਖੇਤਰ ਨਿਸਰਤ ਕਰ ਲਿਆ। ਸਦੀਂ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਦਰਸਨ ਦੇਣ ਮੈਂ
ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਭੇਰੇ ਬਣਾ ਜਾਵਾਂ ਤੇ ਜੋ ਕੁਝ ਵੇਖਾਂ ਨੰਟ ਕਰਦਾ ਰਹਾਂ। ਨਾ ਦਿਨ ਵਿਚ ਜਾਸੂਸੀ ਹੋਵੇ,
ਨਾ ਹਰ ਘਟਨਾ ਦੀ ਰਹਿਰੀ ਪੁਛ-ਪਤਰਾਲ, ਜੋ ਸੁਣੇ ਸਿਧ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ, ਸੰਭਾਲ ਲਵਾਂ। ਭਾਵ ਕਿ
ਐਸੇ ਕਲਮੀ ਸਨੰਪ ਲਿਖਾਂ ਜਿਹਨਾਂ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬੇਦਖਲੇ ਬਿੰਦੂ ਹੋਣ। ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ
ਵਿਭਾਲ ਬੈਨਵਸ ਸਮੁੱਚੇ ਲਾਮਧਾਰੀ ਜਗਤ ਵਿਚ ਵਾਪਰਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਿਥਨ ਰੂਮੀ ਜਾਂ ਅਗੂ
ਰੂਮੀ ਦੀ।

ਮੈਂ ਇਹ ਮੰਨ ਕੇ ਕੁਰੰਤਾ ਹਾਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਕੁਰੰਗਦੀ ਦੀ। ਰੰਪਰਾ ਜਾਈ
ਹੈ ਤੇ ਜਾਈ ਰਹੇਗੀ। ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਮਹਾਨ ਦਿਅਕਤੀ ਗੁਰੂਆਂ ਚੱਲੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਰਸੇ ਦੀ ਭਾਤੀ
ਲੈ ਕੇ ਚਲੇਗਾ, ਸਾਡੇ ਲਈ ਪੁਜਣਯੋਗ ਹੋਵੇਗਾ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ “ਨਾਨਕ ਲੇਖੇ ਇਕ ਗੱਲ”
(ਨਾਮ ਜਪਣਾ) ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਗੁਰੂ-ਦਿਅਕਤੀ ਇਕ ਗੱਲ ਕਰੇ ਕਰਾਵੇਗਾ ਉਹੋ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ
ਦੇ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਉਂਦਾ ਸੇਵੇਗਾ ਤੇ ਜੋ ਵੀ ਆਦਿ ਕਰੇਗਾ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਲੱਛਣਾਂ ਤੇ
ਵੁਕਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਉਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਗੁਰੂ ਮੰਨ ਕੇ ਚੱਲੇਗਾ।

ਜੇ ਗੁਰੂ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਨੂੰ ਪੁਰਾਤਨ ਗੁਰੂਆਂ ਅਤੇ ਜਿੰਨਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ
ਕੋਲਨੀ ਵਿਚ ਦੇਖਦਿਆਂ ਮੈਂ ਇਹ ਰੋਜ਼ਨਾਮਾ ਲਿਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ।

ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਚਿਕਰ ਸਤਿਨਾਮੁ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਵੀ। ਮੈਨੂੰ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਬਰਪਨ ਦੀ ਸਿੱਧਤ ਨਸੀਬ ਹੋਈ ਹੈ। ਮੈਂ ੧੦ ਕੁ ਸਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਆਪੂ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀਨ ਤੇ ਭੋਚਰਤੀ ਕਿਸੇਰ ਸਨ, ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਮੇਰੀ ਬੁੱਧੀ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਭੋਚ ਤਰਾਰਾਪਣ ਇਹਨਾਂ ਨਾਲ ਇਕਸੁਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਣ ਦਿੰਦਾ, ਅਸਲੋਂ ਬਰਪਨ ਵਿਚ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੀਆਂ ਕਲਪਣਾ-ਕਹਾਣੀਆਂ ਨਾਲ ਕੀਲੀ ਰਖਿਆ ਪਰ ਜਿਉਂ ਹੀ ਇਹ ਜਵਾਨ ਹੋਏ ਮੇਰਾ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਪਰਲਪਰ ਵਾਸਲਾ ਵਾਧੇ ਵਿਚ ਪੈ ਗਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਮੇਰੀ ਇਕ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਆਸਰੀ ਪੱਕਤੀ ਹੈ :

ਫੈਸੇ ਬਨ ਆਵੈ ਰੂਮ ਸੇਤ ਕਦੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕੀ
ਰੂਮ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅੰਸੇ ਮਹਾਰਾਜ ਹੋ।

ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਸ੍ਰੀ ਫੈਟੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਨਾਮਧਾਰੀ ਵਿਦਿਅਕ ਆਸ਼ਰਮ, ਜਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਘਟੇ ਘਟ ੧੦ ਸਾਲ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਘਰ-ਪਰਵਾਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਜਾਂ ਇਸਤਰੀ ਜਾਤੀ ਦੇ ਮੱਥੇ ਡਕ ਨਹੀਂ ਲੱਗੇ, ਤਿਆਗ ਚੜ੍ਹਤਕੇ (ਭਰਤਕੇ) ਬਾਣਾ ਰਾਏਵੀਡ, ਤਹਿਸੀਲ ਚੂਣੀਆਂ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲਾਹੌਰ (ਹੁਣ ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਚਲਾ ਗਿਆ ਅਰਥੇ ੩-੪ ਸਾਲ ਅੰਦਰ ਹੀ ਮੈਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਖੇਤਰ ਵਿਚੋਂ ਦੂਰ ਨਿਕਲ ਗਿਆ।

* * *

੧੪-੧੫ ਸਾਲ ਦੇ ਵਰਫੇ ਬਾਅਦ ਜਦ ਮੈਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜਵਾਨੀ ਸਤਿਨਾਮੁ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀਆਂ ਬਰਨੀਆਂ ਅਤੇ ਸੁਭਾਉ ਦੀ ਚਰਚਾ ਸੁਣੀ। ਉਦੋਂ ਇਹ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਸਨ ਜਾਂ ਵੱਡੇ ਬਾਬਾ ਜੀ। ਸਤਿਨਾਮੁ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿਚ ਸਤਿ ਨਾਮ ਦੇ ਬਚਚ ਦਿਹੀ ਸਨ।

ਫੇਰ ਮੇਰਾ ਜਾਗਿਆ। ਚਿੱਲੀ ਵਿਚ ਮਿਲਣੀ ਦੇ ਇਹ ਇਤਫਾਕ ਦਾ ਤਾਂ ਬੜੇ ਕਿਰਕਤੇ-ਪਣ ਵਿਚ ਅੰਤ ਹੋਇਆ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਸਤਿਨਾਮੁ ਦਾ ਜੰਮਦਫ (੧੯੫੭) ਬਣ ਕੇ ਫਿਰ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਦੂਰ ਨੇੜੇ ਦੇ ਸਭ ਹਲਕਿਆਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਮਹਾਨ ਸਹਿਪਾਣੀ ਦੀ ਮੁਕਰ-ਬੰਠ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕੀਤੀ।

ਅਤੇ ਫਿਰ ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਆਪ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਜਾਣਿਆਂ ਸੁਣੀ ਕਦਰਾਂ ਤੋਂ ਗਰਦ ਗੁਰਾਰ ਲੱਥ ਗਿਆ ਤੇ ਕੁਪਰ ਪ੍ਰਕਟ ਕੁਣਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝ ਪੈਰੋ-ਪੈਰ ਵਧਣ ਲੱਗੀ। ਸਤਿਨਾਮੁ ਜੀ ਮੇਰੇ ਕਦਰਦਾਨ ਹੈ ਮੈਂ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਸਰਬ ਕੁਣ ਸੰਪੰਨਤਾ ਦਾ ਸੱਚਾ ਪ੍ਰਸੰਸਕ।

੧੯੫੯ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਨਾਮੁ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸਾਥੀ ਸਦੀਵੀ ਜੁਦਾਈ ਹੋ ਗਈ। ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਲਾਲ ਨੇ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਅਕਵਾਲੀ ਦੇਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਬਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਕਾਸ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਮੋਰਾ ਮਿਲਿਆ। ਵਰਤਮਾਨ ਸਤਿਨਾਮੁ ਹਰ ਮੌਤੇ ਅੱਗੇ-ਅਗੇਰੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਹੰਮੁਖੀ ਪ੍ਰਕਾਰੀ ਕਰਕੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ, ਜਾਂ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਉਠਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰੀ ਜਾਂ ਗ਼ੈਰ-ਸਰਕਾਰੀ ਉਲਝਣਾਂ-ਐਕਤਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਮੁਰਸ਼ੁਤਤੀ ਤੇ ਸਹਿਜ ਮਰਲਤਾ ਨਾਲ ਆਬੁਰ ਕਰ ਲਿਆ।

ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ ਕੁਣ ਸਮਾਜ 'ਚ ਸਰਵੱਚ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਸਦੇ ਕੁਣਾਂ-ਮੁਹੀਆਂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਬਲਿਹਰੀ ਸਦਕੇ ਜਾਂਦਾ ਸਾਂ ਉਸ ਵਾਸਤੇ ਕੁਝ ਲਿਖਣਾ ਮੈਨੂੰ ਅਣੀਦ ਹੀ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਸੀ।

* * *

(ਸ)

ਮੈਂ ਕੋਢੀ ਕੋਲ ਬਣਾ ਕੇ ਨਹੀਂ ਲਿਖਦਾ। ਬੁਠੀ ਵਰਤਿਆਈ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਨਿਸ਼ਠਾ ਨਹੀਂ। ਬਰਧਾ ਦਾ ਭਲੇਬਣ ਵੀ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਵਿਥਵਾਸ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਮੇਰੀ ਕਲਮ ਸਫਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਲਾਮਤ ਹੋ ਮੇਰੇ ਮਨਹਰਨ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਮੁਹੱਬਤ ਹੋ ਭਈ ਹੈ। ਪਰ ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਬੁਠ ਲਿਖਾਂ, ਬਨਾਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਚਿਆਨਾਂ ਜਾਂ ਕੂੜ-ਕਹਾਣੀਆਂ ਘੜਾਂ।

ਜੇ ਕੁਝ ਮੈਂ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ। ਉਹ ਇੰਨ-ਬਿੰਨ ਹੋਂ ਕੁਝ ਖੱਟ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਇਕ ਸਾਧਾਰਨ ਆਦਮੀ ਹਾਂ। ਮੇਰੀ ਕੋਢਿਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹਕੀਕਤ ਦੇ ਕੱਲ ਲੈ ਜਾਵਾਂ। ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਕਲਮੀ ਚਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਕਰਾਂ ਜੋ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦਰਸ਼ਨ ਠੀਕ ਉਸ ਬੇਠੇ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਵਿਚ ਕਰਵਾ ਦੇਵੇ।

ਚਾਲਾਕ ਤੇ ਕੂੜ-ਘਾਤਤੀਆਂ ਪਾਸੋਂ ਸੁਰੱਤ ਰੱਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਸਾਥੇ ਲੰਬ ਸੀਲ ਸੋਜਮ ਵਿਚ ਵੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਜਿਥੇ ਮਾਨੁਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਿਥੇ ਭਿਆਨ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੇਰੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚ ਅਜੇ ਕਈ ਵਾਰਿਆਂ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਭੁੱਧੀਵਾਦੀ ਨਹੀਂ ਵੀ ਪਛਾਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਣ ਵਾਤੇ ਆਪਣੀ ਦ੍ਰਿੜ ਨਿਸ਼ਠਾ ਦੀ ਕੱਲ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਮੈਂ ਵਾਕਿਆਤ ਨੂੰ ਜਿਉਂ ਦਾ ਤਿਉਂ ਲਿਖਣ ਉਤੇ ਹੀ ਖੋਜ ਅਤੇ ਟੋਕ ਰੱਖਦਾ ਹਾਂ। ਸੰਭਵ ਹੈ ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਨਾਅਲਾ ਜਾਂ ਚਾ ਦੀ ਭਲਤੀ ਹੋ ਕਦੀ ਹੋਵੇ; ਇਹ ਨੁਕਸ ਕਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਉਸ ਵਾਕਿਆ ਦੀ ਸਰਾਈ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਭੱਜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਗੁਰੂ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਾਸਤੇ ਕੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹਦਾ ਦੁਨਿਆ ਨਾਲ ਕੌਨਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿੰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਜਿਥੇ ਸਦਕੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਉਦਭਾਣਾਂ ਜਾਂ ਮੁਸਬਬਾਂ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਿਥੇ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਤਾਂ ਮੇਰੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗ ਹੀ ਜਾਵੇਗਾ। ਪਰ ਇਸਦੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਚੰਗੇ ਦਾ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸੁਭਾਓ ਅਤੇ ਭੰਰ ਤਰੀਕਿਆਂ ਦਾ ਕੀ ਕੁਝ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਹੁੰਦਾ ਰਹੇਗਾ, ਅਜੇ ਮੈਨੂੰ ਆਸ ਹੈ।

ਮੈਂ ਨ ਤਾਂ ਵਧੀਆ ਜਿੰਨ ਹਾਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਖੇਤਰ ਦਾ ਜਾਣਕਾਰ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਇਕ ਅਵਸਰ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਖਾਤੇ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਵਿਕੱਤਰ ਕਰਨ ਦਾ, ਜੋ ਇਸਦਾ ਲਾਭ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

ਭਾਵੇਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹਰਮ ਖੇਤਰ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਬੁਲਦਾ ਹਾਂ। ਪਰ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਖੇਤਰ ਦੀ ਪਕੜ ਮੇਰੀ ਉ ਵਾਂ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਕੁਦਰਤੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਵੰਗੇ ਪਾਸੇ ਮੇਰੀ ਕਲਮ ਕੂਹ ਹੀ ਨਾ ਸਕੇ। ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲਾਂ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਸਾਥ ਵੀ ਮੇਰੀ ਸੰਗਤ ਦਾ ਭਾਗ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਜਿਹਨਾਂ ਕੋਲਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਭੁੱਧੀ ਅਫ਼ਸਰ ਨੰਟ ਕਰਨ ਯੋਗ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ, ਉਹੋਂ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ।

ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰੀ ਜਥੇ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜੇ ਕੁਝ ਗੁਰੂ ਕੇ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਸਭ ਕਾਜੇ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਵੇ। ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਚੌਕਿਆ ਵਿਚ ਵੀ ਲਗਾਤਾਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸਾਡਾ ਕਲਮ ਖੇਤਰ ਮੇਰੀ ਪਕੜ ਵਿਚ ਹੋਵੇ। ਮੈਨੂੰ ਉਥੋਂ ਹੀ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਥੰਡੀ ਜਿਹੀ ਤਲਕ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਆਪ ਜਿੱਥੀ ਵਿਖੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਫੈਕਸ਼ਨ ਦੇ ਮੌਕੇ ਮੈਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਉਂਜ ਮੇਰੀ ਕੋਢਿਲ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵੀ ਤੇ ਜਿਥੇ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਥਾਹੇ, ਨਾਮਾਣੀ ਸਮਾਜ ਕਾਹੇ, ਵਾਕਿਆਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਣ ਉਹ ਗੁਰੂ

(੧)

ਮੇਰੇ ਲਿਖਤੀ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੋਏ ਰਹਿਣ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ, ਮੇਰੇ ਕੰਮ ਦੀ ਰਫਤਾਰ ਦੇਖ ਜਾਂ ਮੇਰੀ ਹਿੰਮਤ ਦੇਖ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਸੀ, “ਕਵੀ ਜੀ ਅਜੇ ਵੀਹ ਸਾਲ ਹੋਰ ਜੁਆਨ ਰਹਿਣੇ ਚਾਹੇਦੇ ਹਨ ।” ਅਤੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹੋਰ ੨੦ ਸਾਲ ਮੈਂ ਜੁਆਨਾਂ ਵਾਂਗ ਲਿਖ ਤਾਂ ਸਕਾਂਗਾ ਹੀ । ਅੱਜ ਦੀ ਮੇਰੀ ਸਿਹਤ ਤੇ ਸਮਰਥਾ ਮੈਨੂੰ ਐਸਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ।

ਮੈਨੂੰ “ਬੀਤੇ ਦੀਆਂ ਪੇਤਾਂ” ਦਾ ਇਹ ਲਾਭ ਚਕੁਰ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਬੁਢਾਪੇ ਦੀ ਦੰਦੀ ਤੇ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਆਪਣੀ ਯਾਦਦਾਸਤ ਤੇ ਲਿਖਣ-ਸ਼ਬਦੀ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹਾਂ; ਇਸ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਕੰਮ ਦਾ ਬੰਦਾ ਸਮਝ ਕੇ ਮੇਰੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਦੇ ਬਦੀ ਅਵਸਰ ਪਰਦਾਨ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ।

ਮੇਰੀ ਚੋਬਿਥ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਡਿਕਰ ਤਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੀ ਹੈ ਪਰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਮ ਵੀ ਜੋੜਨ ਕਥਾ ਦਾ ਸਿੱਧਾਂਤ ਬਣਨ । ਕਿਉਂਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਵੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧੇ ਹਨ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਡਿਕਰ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਆਵੇ ਤਾਂ ਹੀ ਚੰਗਾ ਲਗੇਗਾ ।

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਪਰਸਪਰ ਸਾਂਝ ਨੂੰ ਅੱਛ ਸਭਾ ਮੈਂ ਇਸ ਯੋਗ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ । ਨਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੀ ਮੇਰੀ ਪਾਸ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹਨ ਤੇ ਨਾ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਗਹਿਰਾਈ ਤਕ ਹੀ ਮੈਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਕੁਝ ਪਲ ਸੰਭਾਲਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ । ਮੇਰੀ ਲਿਖਤ ਵਿਰਹਾਸ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਪਰ ਵਿਰਹਾਸ ਤੋਂ ਅੱਟ ਵੀ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ । ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹਰ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਚਕੁਰ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ।

ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨੇ ਸਫ਼ੇ ਲਿਖ ਲਏ ਹਨ ਪਰ ਚੰਜਣ ਚਾਲੀਆਂ ਬਦੀ ਫੱਲਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਅਚੱਜ਼ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਹਨ । ਏਥੇ ਮੈਨੂੰ ਜੰਤ ਪਿਆਨ ਸਿੱਖ ਜੀ ਭਾਚਾਰਾਦੀ, ਅਧਿਆਪਕ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਦੇ ਕਰੋਭ “ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਿਰਾਜ” ਦੀਆਂ ਦੋ ਕੁਝ ਯਾਦ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਉਹੋ ਹੀ ਮੇਰੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਕੁੱਝੇ ਬੰਦ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ :

ਕੁਰ ਭਾ ਜਸ ਹੈ ਸੈਲ ਨਿਖਾਤੇ ।

ਹਉ ਚੀਟੀ ਕਿਆ ਕੁਰਹੀ ਭਾਤੇ ।

* * *

ਨਾਲ ਲਗਦਿਆਂ ਦੋ ਅੱਖਰ “ਵਰਿਆਮ” ਭਾਏ ਵੀ । ਵਰਿਆਮ ਸੰਪਾਦਕ ਸ: ਜਗਦੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਕੂਟਕਾਰੀ ਵਿਅਕਤੀ ਹੈ । ਇਹ ਸੇਹਰਾ ਏਸੇ ਦੇ ਸਿਰ ਹੈ ਕਿ ਪਾਠਕਾਂ ਤਕ ਇਹ ਕੁਰ-ਕਥਾ ਹਰ ਮਨੀਨੇ ਪ੍ਰਚੁਰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ । ਇਸਨੇ ਮੇਰੀ ਨਿਜੀ ਭਾਇਲੀ ਦੇ ੧੯੫੭-੧੯੫੯ ਦੇ ਵਰਕੇ ਵੇਖੇ ਤਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ : ਇਹ ਚਕੁਰ ਹੀ ਛਪਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਬਤਾ ਕੀਮਤੀ ਮਸਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਹਰ ਮਨੀਨੇ ਮੇਰੇ ਕੋਠੇ ੧੬ ਸਫ਼ਿਆਂ ਦਾ ਮੀਟਰ ਮੰਗਿਆ । ਅਤੇ ਅੱਜ ਜਦੋਂ ਲਗਭਗ ੮ ਸਾਲ ਦਾ ਸਫਰ ਥਰ ਆਏ ਹਾਂ, ਪਾਠਕ ਸੋਚ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿੰਨਾ ਕੁਝ ਯਾਦ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਵੇਗਾ । ਮੈਂ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਲਿਖਣ ਵਾਲਾ ਹੀ ਸਾਂ ਪਰ ਪਾਠਕਾਂ ਤਕ ਇਸ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਪੁਚਾਣ ਦਾ ਬਰੇਅ ਜਗਦੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਹੀ ਹੈ । ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪੁਸਤਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਪਠ ਖਰੀਦਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਾਨਣ ਲਈ ‘ਅੰਡਿਕਾ’ ਪਤ੍ਰਨੀ ਚਕੁਰੀ ਬਣਦੀ ਹੈ ।

—ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਕਵੀ

੩੧-੧੨-੧੯੮੭

ਪੈੜਾਂ ਦੀ ਪੈੜ

ਭਾਵੇਂ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ ਯਾਤਰਾ ਸਮੇਂ ਅਨੇਕਾਂ ਪੜਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਦਾ ਹੈ ਪਰ ਅਜਿਹੇ ਪਲਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਕੋਈ ਹੀ ਸੰਭਾਲਦਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਲੰਘਣ ਨਾਲ ਇਹ ਸੰਭਾਲੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਇਤਿਹਾਸ ਵੀ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਜੋ ਲਿਖਣ ਵਾਲਾ ਸੁਘੜ ਕਲਮਕਾਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਅਮੁਲੀ ਸਾਹਿਤਕ ਨਿਧੀ ਵੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਬਦੀ ਜੋ ਨੂੰ ਇਹ ਨਿਧੀ ਸੰਭਾਲਣ ਦਾ ਧੌਕ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਾਬ ਵੀ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇਗੇ ਗਾਰਡਨ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵਾਲੇ ਨਿਵਾਸ ਆਸ਼ਾਨ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਖਰਾਦੀਆਂ ਜ਼ਿੰਤਾ, ਲੰਖ, ਤਸਵੀਰਾਂ ਵਾਂਗਦਿਆਂ ਕੁਝ ਪੱਤਰ ਅਜਿਹੇ ਦਿਨਾਂ ਸਿਹਤੋਂ ਕਾਰਜਾਂ ਦੇ ਦੌਰ ਵਿਚ ਦਬੋ ਪਏ ੨੬ ਸਾਲ ਪੁਰਾਣੀ ਭਾਬਾ ਸੁਣਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਬਦੀ ਜੀ ਸ਼ਿਮਿਉਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਸ਼ੰਮ ਕਰਨ ਪਿਛੋਂ ਮੁੜ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਮਾਜ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੇ ਆਵਾਜ਼ਲ ਅਖਬਾਰ ਸਤਿਜੁੜ ਦੇ ਸੰਪਾਦਨਾ ਕਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਸਤਿਜੁੜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਨਿਜੀ ਸੰਪਰਕ ਸੀ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇ ਪਾਰਸ ਸਨ। ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਵਾਪਰਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਸੁਚੇਤ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਸਮਝਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਨਿਜ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰਖਦੇ ਵਾਕਿਆਤ ਉਹਨਾਂ ਕਿਤੇ ਸੁਤੇ ਸਿਧ ਲਿਖ ਡਛੇ। ਇਹ ਵਾਕਿਆਤ ਉਹੋਂ ਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਭੱਰੋਂ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਤੇ ਜਬਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮਹਾਭਾਸ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਉਦੋਂ ਬਾਬਾ ਬੀਰ ਸਿੰਘ) ਇਕ ਕਤਲ ਕੇਸ ਵਿਚ ਫਸਦੇ ਜਾ ਚੁਕੇ ਸਨ।

ਇਹਨਾਂ ਪੁਰਾਣੇ ਕਾਰਜਾਂ ਵਿਚ ਬਦੀ ਜੀ ਵਲੋਂ ਉਲੀਕੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੇ ਬਲਾਮਣੀ ਚਿਤਰਣ ਨੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਟੁੰਡਿਆ।

ਬਦੀ ਜੀ ਨੇ ਭੋਲਾ ਭਾਤਾ ਵਿਚ ਅਤੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਜੋ ਅਜ ਕਲ ਵੀ ਲਿਖ ਰਹੇ ਹਨ, ਸਜੰਧਰੋਂ ਆਉਣ ਬਾਅਦ, ਉਸ ਦੇ ੧੨੦੦੦ ਸਭੋਂ ਲਿਖ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਹੁਣ ੬੧ ਸਤਿਜੁੜ ਸ਼ਗੀਰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕਾਰਜ ਖੇਤਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕਈ ਭੱਲਾ, ਘਟਨਾਵਾਂ ਜਾਂ ਯਾਦਾਂ—ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਹ ਆਪ ਸਾਖੀ ਹਨ ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਬਿਅਨ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦੀਆਂ ਜਾਣ ਉਹ ਸਾਡੇ ਲੰਘੇ ਹਨ। ਇਹ ਭਾਵਿਰੀ ਵੀ ਹੈ, ਇਤਿਹਾਸ ਵੀ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ ਵੀ।

ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਦਾਇਤੀ ਸਮਾਗਮ ਵੇਲੇ ਨਾਵਲਕਾਰ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਬੰਦਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਚੰਗੀ ਭੱਲ ਹੈ ਕਿ ਬਦੀ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਜਖੰਡਰੋਂ ਜਾਣ ਬਾਅਦ ਲਿਖਣ ਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਨਾ ਲਿਖਿਆ ਤਾਂ ਪੁਣਾਤਾ ਵੀ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਬੰਦਲ ਜੀ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹਨਾਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ ਪਰ ਇਹ ਸਚਾਈ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਵੀਮਾਨਵਾਰੀ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਇਕ ਦੇ ਪੁਸਤਕਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਵੀ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਇਹਨਾਂ ਭਾਵਿਰੀਨੁਮਾ ਲਿਖਤਾਂ ਨੂੰ ਪਾਠਕਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝਿਆਂ ਕਰਨ ਦਾ ਬਾਸਤਾ ਦੇ ਬੇ 'ਵਰਿਆਮ' ਦੇ ਕਾਲਮਾਂ ਵਿਚ ਲਗੀ ਜਾਣ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਕਦੀ ਜੀ ਤੋਂ ਅਜੀਂ ਧਨਦਾਦ ਸਹਿਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈ।

ਇਹ ਲੜੀ ਜਾਤੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਇਕ ਵਰਗ ਨੂੰ ਤਾਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਕਰੇਗੀ ਹੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਕਾਮਨਾ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੀ ਹੈ ਆਮ ਪਾਠਕ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਲਿਖਤਾਂ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣੇਗਾ, ਅੰਜਾ ਅਨੁਮਾਨ ਹੈ।

—ਜਗਦੀਸ਼ ਸਿੰਘ
ਸੰਪਾਦਕ "ਵਰਿਆਮ"

ਬੀਤੇ ਦੀਆਂ ਪੈੜਾਂ

੧੬ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੫੮

ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਅੱਜ ਛੱਟੇ ਬਾਬਾ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਭਾਈ ਘਸ਼ੀਟਾ ਜਿੰਘ ਦੇ ਕਤਲ ਸਬੰਧੀ ਭਾਰੀਖ ਸੀ। ਮੈਂ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਸਿੰਘ ਮਿਸਤਰੀ ਨਕੋਤ (ਜਿ: ਹਿਸਾਰ) ਤੋਂ ਇਕ ਸਪੀਕਲ ਤੇ, ਸਾਢੇ ਪੰਜ ਵਜੇ ਚਲਕੇ ਸਾਢੇ ਸੱਤ ਵਜੇ ਸਵੇਰੇ ਸਭਸੇ ਪਹੁੰਚੇ ਅਤੇ ਅੰਨ ਚਾਲੀ ਨਿਕਲਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਜੇਲ੍ਹ ਦੇ ਬੂਹੇ ਪਾਸ ਅਪੜ ਗਏ।

ਭਾਈ ਬੰਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਸਦੇ ਤਿੰਨ ਸਾਥੀ ਹਥਕੁਟੀਆਂ ਨਾਲ ਪਹਿਲੇ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚੋਂ ਛੱਡੇ ਗਏ। ਜੇਲ੍ਹ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਨਜ਼ਦੀਕ ਨਾਮਧਾਰੀ ਵਿਰੋਧੀ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਬੰਦੂਕ ਨਾਲ ਤੇ ਉਸਦੇ ਹੋਰ ਸਾਥੀ ਖਲੇ ਸਨ, ਅਸੀਂ ਚੁੱਕ ਸਾਂ।

ਸਾਡੇ ਤਕ ਆਉਂਦਿਆਂ ਦੂਜੇ ਛੇਦੀਆਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਭਾਈ ਬੰਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਥਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਸਿਪਾਹੀ ਨਾਲ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹਵਾਲਦਾਰ ਨਾਲ ਗਿਲਾ ਬੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਸਾਡੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਨੂੰ ਸਫੇ ਬੰਦੂਕੀ ਪਾਸ ਫਟਕਣ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹਵਾਲਦਾਰ ਨੇ ਅਗੋਂ ਟਾਲਮਟੋਲ ਬੀਤੀ।

ਬਾਬਾ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈਭੀ ਸਬਟੀਵੀਓਟ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਅਦਾਲਤ ਤੋਂ ਫੁਟਕਾਰਾ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲਿਆ। ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਬੰਦਿਸ਼ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਲੱਭਾ ਵਿਚ ਹਥਕੁਟੀ ਨਾਲ, ਮੁਸਕਮ ਬਣਾ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਹੈ। ਦੋਸੇ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਅਨੰਕਾ ਕੂਠ ਤੇ ਉਪਦਰਵ ਖੜੇ ਬੀਤੇ ਹਨ।

ਸਾਨੂੰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਸ੍ਰੀ ਕੁਲਚਾਰ ਸਿੰਘ, ਛੱਟੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਲਾੜੀ, ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮਿਲਣਾ ਮਨਾ ਹੈ। ਜੀ.ਆਈ.ਡੀ. ਤੇ ਹੋਰ ਸਰਕਾਰ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਨਾ ਮਿਲੀਏ ਤਾਂ ਹੀ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੁਝ ਫਲ ਕੁਲਚਾਰ ਸਿੰਘ ਹਥੀਂ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿਤੇ।

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਿਹਤ ਖਰਾਬ

੯ ਵਜੇ ਅਸੀਂ ਵਾਪਸ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਨੂੰ ਚਲੇ ਤੇ ੧੧.੩੦ ਵਜੇ ਅੱਪੜੇ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਥਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਿੰਨ ਚਾਬ ਦਿਨ ਤੋਂ ਸਿਹਤ ਵਲੋਂ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਕੁਖਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਘੁਬੀ ਫੁਟਦੀ ਨਹੀਂ, ਖਾਧਾ-ਪੀਤਾ ਹਜ਼ਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਪਰਸੇ ਸਵੇਰੇ ਦਾ ਪੰਡਿਤ ਸੰਤ ਰਾਮ ਖੁੰਡੀਆਂ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਘਰੋਂਕਾ ਵੇਦ, ਆਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਹੈ—ਭਰ ਹੈ ਕਿਉਂ ਟਾਈਫਾਈਡ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਸੌਂਗੀ ਡਿੱਗਾ ਵਿਚ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਅੱਖੋਂ ਦੋਨੀ ਸੌਂਗੀ ਹਾਲਤ ਇਕ ਵਾਰ ਡੰਟੀ ਲਾਹਿਬ ਤੋਂਕੀ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਬੁਲੰਜਾਂ ਦੀ ਰਕਲਣ ਨਾਲ ਮੋਰਨ ਦੇ ਰਾਹੋਂ ਮੁੜੇ ਸਨ, ਜਾਂ ਹੁਣ।

ਸਮੁੱਚੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਨਿਰਾਸਤਾ ਦਾ ਸਿਕਾਰ ਹਨ ਤੇ ਉਹ ਮੌਜੂਦਾ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਇਕ 'ਕੋਤਕ' ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਭਰਦੇ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਕੁਝ ਘਰ ਇਸ ਦੋਲੇ ਮਹਾਨ ਸੰਕਟ ਵਿਚ ਹੈ।

ਸਰਕਾਰੀ ਕੁਚੱਕਰ

ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ, ਖਾਸ ਕਰ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਪੰਜਾਬ ਸ੍ਰ: ਪ੍ਰਥਾਪ ਸਿੰਘ ਬੰਧੋ, ਜ਼ਿਲਾ ਹਿਸਾਰ

ਫਾ. ਡੀ. ਜੀ. ਪ੍ਰੇਮ ਨੁਮਾਰ, ਧੜੇ ਦਾ ਐਸ. ਡੀ. ਐਮ. ਸ੍ਰੀ ਹੁਸਿਆਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਲੀਡਰ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦੀ ਲਾਲ ਚੁਣਾਲਾ ਸਾਰਾ ਜ਼ੋਰ ਲਾ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਜਲੀਲ ਤੇ ਖੋਜਲ ਖੁਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਤਾਈਂ ਘਜ਼ੀਆ ਸਿੰਘ ਹਾਰਨੀਆਂ ਦਾ ਕਤਲ ਜੋ ਤਾਈਂ ਕੰਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜਗ ਮਲੋਰਾ ਵਾਲਿਆ ਨੇ ਕੀਤਾ ਦਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸਰਕਾਰੀ ਅਫਸਰਾਂ ਵਲੋਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਜਿਮਨੀਆਂ ਭੱਤ ਭੰਨ ਕੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਫਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਸਾਬਤ ਹੋ ਸਕੇ ਕਿ ਕੰਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਤਿੰਨ ਕਾਤਲ ਹੋਰ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੰਗੇ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਬਾਬਾ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜੀਪ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਸੋ ਜਾਣਾ ਦਸਕੇ ਦੋਸੀ ਬਣਵਾਨ ਦਾ ਟਿੱਲ ਲਗ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸਰਕਾਰੀ ਅਫਸਰਾਂ ਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਦੋਬੋਂ ਤਕ ਰਾਮਧਾਬ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਭਾਈਆਂ ਹਵਾਲਾਤ ਵਿਚ ਵੀ ਤਿਨ ਦਿਨ ਰਖ ਲਿਆ ਹੈ ਤੇ ਸਰਸਾ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਵੀ ਫ਼ਕਦਾ ਦਿਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਅਜੇ ਹਰ-ਕੜੀ ਲਵਾਣ ਲਈ ਜ਼ੋਰ ਲਗਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸ੍ਰੀ ਬਾਬਾ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਭਕਾ ਬਾਹਦਿਆਂ ਥੱਕ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਭਲਾ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਭਰਾ ਦੀ ਜ਼ਮਾਨਤ ਹੀ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਓਧਰ ਉਹ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀਆਂ ਸੁਪਡਨੀਆਂ ਭੰਟੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਰਖ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹਨ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਛੱਟੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਇਕ ਹੋਰ ਥੱਕੇ (ਭਾਵੇਂ ਉਦ ਸਿੰਘ ਜੀ—ਜੀ) ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ ਹੈ।

ਓਧਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਵਿਚ, ਇਸ ਅਤਿ ਲੰਬੀ-ਏ ਸਮੇਂ ਬਿਆਰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਿਆਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰੰਧ ਤੋਂ ਬਚਾਣਾ ਸੀ ਉਹਨਾਂ ਚੋਂ ਅਜੀਤ ਨਾਂ ਦੇ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਹੱਥੀਂ ਸੁਭੋਕੀ ਹੀ ਇਕ 'ਮੀਨਾਂ' ਨਾਮ ਦੀ ਗੋਲੀ ਬਰਾਉਂਦੇ-ਬਰਾਉਂਦੇ ਮਰ ਗਈ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਬਾਬਾ (ਮਹਾਤਮਾ) ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਬ-ਭ ਅਗਸਤ ੧੯੫੮ ਨੂੰ, ਜਦੋਂ ਅਜੇ ਬਾਬਾ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਸਨ ਹੋਏ, ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਵਿਚ, ਨਾਮਧਾਰੀ ਡੇਰੀ ਭਾਰਮ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤੀ ਫ਼ੀਆਂ ਅਤੇ ਕੀਮਤੀ ਘੋੜੇ, ਲੱਧ-ਲੱਧਰ ਲਈ ਆਟਾ ਪੀਠਣ ਵਾਲੀ ਚੰਕੀ ਤੇ 'ਸਤਿਨਾਮ' ਦਾ ਪ੍ਰੇਸ ਕੁਰਕ ਕੀਤਾ ਲਿਆ ਸੀ। ੭ ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਖ਼ੁਦ ਬਖ਼ੁਦ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਫ਼ੇਸ ਦਾ ਇਕ ਚੰਡਰ ਮੁਕਾ।

ਹੁਣ ਸੁਆਲ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦਾ ਸੀ :

ਨਾਮਧਾਰੀ-ਵਿਰੋਧੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਜ਼ਮਾਨਤ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇਣ ਵਿਚ ਜ਼ੋਰ ਲਗਾ ਰਹੇ ਹਨ। ੧੧ ਅਗਸਤ ਮਜਿਸਟਰੇਟ ਨੇ ਤਾਰੀਖ ਦਿਤੀ ਸੀ, ਪਰ ਉਸ ਦਿਨ ਬਹਿਸ ਮੁਟਕੇ, ਪਹਿਤਾ ਫੇਸਲੇ

ਲਈ ਉਸ ਅੱਧਾ ਘੰਟਾ ਵਕਤ ਮੰਗਿਆ ਤੇ ਫਿਰ ਤੀਜੇ ਦਿਨ ਮੁੜ-ਪੇਸ਼ੀ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਤੇ ਤੀਜੇ ਦਿਨ ੧੩ ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਕਿ ਉਹ ਯਮਾਨਤ ਲੈਣ ਦਾ ਹੱਕ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ।

ਹੁਣ ਹਿਸਾਰ ਦਰਖਾਸਤ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਆਖ ਜੋ ਦਫ਼ੇ ਇਸ ਮਸਲੇ ਵਿਚ ਭੱਜ ਨੱਜ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਕਾਇਆ ਬੜੀ ਕਮਨੋਂ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।

੧੭ ਅਗਸਤ ੧੯੫੮

ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬੁਖਾਰ ਲੱਥਣ ਦਾ ਅਜੇ ਕੋਈ ਥੱਲ੍ਹ ਨਹੀਂ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰੀ ਸੇਵਕ, ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਦੀ ਦਾਦ ਦਿਤੇ ਕਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਅੱਜ ਛੇ ਦਿਨ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਰਾਤੀਂ ਕਦੇ ਸੁੱਤਾ ਨਹੀਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਪੱਤਰ 'ਠਾਕਰ' ਜੀ ਦਾ ਵੀ ਉਹ ਪਿਆਰਾ ਹੈ। ਉਹ ਹਰ ਮਿੰਟ ਪਿਛੋਂ 'ਰਤਨ' ਬਹਿਕੇ ਆਵਾਜ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਭਾਈ ਵਰਗੋ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਠਾਕਰ ਜੀ ਲਈ ਦੋਤ ਭੱਜ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।

ਸਿਹਤ ਬਾਰੇ

ਅੱਜ ਸੰਗਤ ਲਾਲ ਭਾਬਟਰ ਨੂੰ ਸਰਜਿਕ੍ਰੀ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ। ੧੧ ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਉਹ ਵਾਪਸ ਪਰਤ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਤਾ ਲਗਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਨਾਮਧਾਰੀ-ਵਿਰਧੀ ਰੂਪ ਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਟੀਕਾ ਲਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਲਵਾਇਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਢਿੱਡੀਆਂ ਭੱਲੀਆਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਵਰਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ੫੦ ਰੁਪਏ ਫੀਸ ਦੇ ਡੇ ਵਿਦਾ ਭਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ।

੧੮ ਅਗਸਤ ੧੯੫੮

ਭੰਟੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ

ਆਖਾ ਜੀ ਭੰਟੀਆਂ ਦੀ ਜਾਨਤ ਹਿਸਾਰ ਦੇ ਸੰਸਨ ਕੱਢਣ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲਈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਰਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਸਿਹਤ, ਭਾਵੇਂ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਇਕ ਵੇਰ ਸਮਰ ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਈ ਸੀ, ਪਰ ਆਪ ਨੇ ਸਵੇਰੇ ਉੱਥੇ ਹੀ ਭੰਟੀ ਸਾਹਿਬ ਜਾਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਲਈ। ਬਹਿਣ ਲਛੇ : ਸਲਾਨਾ ਨਿਰਨੇਮ ਭੰਟੀ ਸਾਹਿਬ ਜਾਣੀ ਹੈ, ਹੁਣ ਏਥੇ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਜਾਂਦਾ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਿਰਣੇਬੰਦੀ ਭਾਈ ਵਜੀਰ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਲਖਾਰੀ ਆਦਿ ਵੀ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਦਰੁਸਤ ਨਹੀਂ ਸਨ ਸਮਝਦੇ, ਪਰ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਕੇ, ਸਵੇਰੇ ਆਸਾ ਦੀ ਦਾਹ ਦੇ ਡੰਗ ਬਾਅਦ ਤਿਆਰੀ ਕੇਲ ਪਈ।

੧੯ ਅਗਸਤ 'ਤੇ' ਅੱਜ ਰੋਕ ਬਤੀ ਕੰਡੀਬ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਹੇ ਪਰ ਜਦ ਅੱਜ ਮੈਂ ਸਵੇਰੇ ਥੋੜੀ ਵਿਚ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਗਿਆ ਤਾਂ ਹਜ਼ੂਰ ਭੁਟਕੇ ਤੋਂ ਨਿਰਨੇਮ ਦੀਆਂ ਥਾਣੀਆਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਮੇਰੇ ਵਲ ਵੱਖਰੇ ਮੁਸਕਰਾ ਪਏ। ਮੇਰੇ ਵੀ ਸਾਹ ਵਿਚ ਸਾਹ ਆਇਆ।

ਅਸਥੇ ਹਿੰਮਤ ਦੇ

ਪੰਧ ਪੇਂਟ ਦਾ ਇਕ ਅਰਦਾਸਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਲੰਮੇ ਪਿਆ ਹੀ ਸੋਧਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਠਕੇ ਦੁਬਾਰਾ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੂਬਾ ਅਰਦਾਸ ਦੇ ਅੰਧ ਵਿਚ ਹੋ ਸਨ ਕਿ ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰ ਦਿਤੀ, ਇਹ ਜਾਣਦਿਆਂ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਿਹਤ ਬਹੁਤ ਢਿਲੀ ਹੈ, ਲੰਮਾ ਚਿਰ ਘਲਹਾਇਆ ਨਾ ਜਾਵੇ।

ਕਾਰ ਤਿਆਰ ਸੀ। ਆਪ ਪਿਛਲੀ ਸੀਟ ਤੋਂ ਕੱਲੇ ਹੋ ਕੁਰ ਕੇ ਜਾ ਬੈਠੇ। ਅੱਥੇ

ਤਰਾਇਵਰੀ ਲਈ ਸੰਤ ਹਤਨ ਸਿੰਘ ਬੋਠ ਗਿਆ। ਪੰਡਿਤ ਖੁੰਤੀ ਵਾਲਾ ਹਕੀਮ, ਸੰਤ ਲਾਭ ਸਿੰਘ
 ਵੱਡੇ ਵਾਲ, ਸੂਬਾ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜਲਸ਼ੇਰੀਆ ਤੇ ਠਾਕੁਰ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੀ ਏਥੇ ਕਾਰ ਵਿਚ
 ਬੰਨ ਕੇ ਚਲ ਪਏ। ਇਕ ਜੇਥਾ ਉੱਤੇ ਤਾਈ ਵਚੀਰ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ, ਸੂਬਾ ਵਰਿਆਮ
 ਸਿੰਘ ਮਾਲਵਾਲਾ ਸਰਜਾ ਅੰਦਕ ਨਾਲ ਹੀ ਚੱਲ ਪਏ।

ਉਹ ਦਿਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਭੱਥਰ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਬਾਪਿਆ ਗਿਆ
 ਸੂਬਾ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਆਉਣ ਤਕ।

ਵੱਡੇ ਥਾਥਾ ਜੀ, ਸਵੇਰੇ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਜਾਣ ਬਾਅਦ ਆ ਗਏ। ਪ੍ਰਸਾਦ ਪਾਣੀ ਫੜ ਕੇ
 ਉਹ ਹਿਸਾਰ ਥਾਤਾ ਜੀ ਛੋਟਿਆਂ ਦੀ ਜਮਾਨਤ ਦਾ ਖਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਚਲੇ ਗਏ। ਥਾਥਾ ਜੀ ਵੱਡੇ
 ਸਮੇਂ ਤਕ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਪਰਤੇ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਛੋਟਿਆਂ ਦੀ ਜਮਾਨਤ ਹੋਈ।

ਗਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਹਾਈਕੋਰਟ ਵਿਚ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਹਾਲਾਤ ਸਾਡੇ ਵਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਵਿਚ ਤੂੰ
 ਉਯਨਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਜਲੀਲ ਕਰਨ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਖੁਦ ਅੜੀ ਉੱਤੇ ਹੈ।

੧੯ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੫੮

ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਭੱਥਰ

ਅਜ ਸਵੇਰੇ ਸੰਤ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਭੱਥਰ, ਬਗੀਚਾਣਾ (ਹਿਸਾਰ) ਨੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕੋਲਥਾਤ
 ਕੀਤੀ। ਆਪਣੀ ਮੁਖਤਾਰੀ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਸੁਣਾਈਆਂ। ਮੇਰੇ ਇਹ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੈ ਕਿ
 ਕੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਹਰ ਪਰਕਾਰ ਦੇ ਬੰਦੇ ਆਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਤੁਸੀਂ ਨੂੰ ਸਰਾਬ ਆਦਿ
 ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ? ਉਸ ਨੇ ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਆਖਿਆ : ਇਹ ਕਿਸੇ ਨਿਰਮਲ ਸੰਸਾ ਛੱਡਿਆ ਹੈ। ਜਾਂ
 ਸਰਾਬ ਪੀ ਕੇ ਆਉਣ ਦਿਤਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅਜਿਹੀ ਹੋਰ ਕਰਤੂਤ ਕਰਨ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ
 ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕਿਸੇ ਯੋਗ-ਨਾਮਧਾਰੀ ਨੇ ਅਜਿਹੀ ਬੰਦਗੀ ਲਾਈ ਸੀ, ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਫ਼ਸਦੀਕ
 ਕਰ ਲਵਾਂ।

ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਭੱਥਰ ਦਾ ਸਰਕ ਅਜੇ ਵੀ ਬਾਇਮ ਹੈ ਤੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਦੇ
 ਲੋਕ ਉਸ ਪਾਸ ਆਉਂਦੇ, ਨਮਜ਼ਾਨਾਂ ਕਰ ਕਰ ਉਸ ਤੋਂ ਕੰਮ ਪੁਛਦੇ ਤੇ ਜਿਵੇਂ ਉਂਘਦੇ ਹਨ।
 ਭੱਥਰ ਸਖਤ ਤਾਂ ਹਾਵੇਂ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਜਥੇਬੰਦਕ ਸਪਿਰਟ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ।

੨੦ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੫੮

ਖਜਾਨ ਸਿੰਘ, ਮੇਰਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ, ਮਾਸਟਰ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਕਲਾਂ ਅਤੇ
 ਮੈਂ ਜੀਵਨ ਨਗਰੀ ਘੱਥਰ ਨਾਲੀ ਦਾ ਸਾਰਾ ਪਾਣੀ ਭਾਗ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਕਲਾਂ ਤੇ ਬੁਢੀ ਮਾਤੀ
 (ਰਾਮਪੁਰ) ਉਹ ਜਮੀਨ ਵੇਖਣ ਲਈ ਗਏ ਜੋ ਮੌਜੂਦੇ ਦੀ ਬੁਢੀ ਮਾਤੀ ਦੇ ਲਾਭ ਹੈ। ਇਸ
 ਬਾਬਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੰਨੇ ਖਰੀਦ ਠੰਢ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿਤੀ ਸੀ। ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਬੇਸ਼ਕ ਇਸ
 ਘਤੀ ਕੋਢੇ ਕੋਢੇ ਪਾਣੀ ਖੜਾ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਖਜਾਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਬੜੀ ਪਸੰਦ
 ਦੀ ਸੀ।

੨੫ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੫੮

ਮੈਂ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਪਿੱਛੇ ਪੰਜਾਬੇ ਠਹਿਰ, ਤੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ੬-੧੫ ਸਮੇਂ ਦੀ
 ਕੱਡੀ ਗਿੱਦਤਬਾਹਿਰਿ ਫੜ ਲਈ ਅਤੇ ਰਾਤੀਂ ਇਕ ਰਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਲੁਧਿਆਣੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ।
 ਥਾਕੀ ਰਾਤ ਨਾਮਧਾਰੀ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਬਿਤਾਈ।

ਕਾਮਰੇਡ ਸੁਰਜੀਤ

ਸਵੇਰੇ ਮੂੰਹ ਹਨੇਰੇ ਹੀ ਸੰਤ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਪੱਦੇ ਕਾਮਰੇਡ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਇਕ ਟੈਕਸੀ ਤੇ ਸੁਧਿਆਣੇ ਆਏ। ਇਹਨਾਂ ਭੇਣੀ ਸਾਹਿਬ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਨੂੰ ਜਦ ਹੀ ਮੋਰਾ ਪਤਾ ਲਗਾ, ਮੰਨੂੰ ਨਾਲ ਚਲਣ ਲਈ ਭਿਹਾ। ਇਸ ਸਫਰ ਵਿਚ ਮੈਂ ਕਾਮਰੇਡ ਸੁਰਜੀਤ ਜੀ ਨੂੰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੱਥ ਤੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਨਾਲ ਕੋਰੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਵਧੀਕੀ ਦੀ ਸਹੀ ਤਸਵੀਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਕਾਮਰੇਡ ਸੁਰਜੀਤ ਨੇ ਸੱਚੇ ਦਿਲੋਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਧੱਕਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਹੇਠੀ ਦਿਖਾਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਸਦਕਾ ਹੀ ਹੈ।

ਅਸ਼ੁਕ ਸਤਿਗੁਰੂ

ਸਵੇਰ ਦੇ ਨਿਤਰਾਮ ਪਿਛੋਂ ਅਸੀਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ। ਆਪ ਦੀ ਸਿਹਤ ਭਾਵੇਂ ਅਜੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੀ ਸੀ ਪਰ ਕਾਮਰੇਡ ਜੀ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਹਾਲਾਤ ਤੋਂ ਵਾਕਫ਼ ਕਰਾਇਆ ਤੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਕੋਰੇ ਤੇ ਦੋਵੀ ਲਾਲ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਲ੍ਹਾ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਭਾਵੇਂ ਪਰਵਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜੀ ਵਾਧੇ ਲਗ ਜਾਣ। ਕਾਮਰੇਡ ਨੇ ਆਪਣੀ ਇਖਲਾਕੀ ਸਹਾਇਤਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟਰੀ ਜਤਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਸੇਵਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਾਇਆ ੧੫ ਨਵੰਬਰ ਤਕ ਕਸਮੀਤੋਂ ਵਾਪਸ ਆਣ ਕੇ ਅਨੰਬਲੀ ਵਿਚ ਇਸ ਵਾਰੇ ਕੁਝ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛਣ ਵਾਰੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ।

ਕਾਮਰੇਡ ਸੁਰਜੀਤ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਆਗਿਆ ਲੈ ਕੇ ਉਹ ਵਿਦਾ ਹੋਏ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਸਫਰ ਪਾਰਟੀ ਇਕੱਠ ਕਰਨ ਤੇ ੨ ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਇਕ ਪਸ਼ੂ-ਮੱਲਾ ਕਰਨ ਬਾਬਰ ਦੀ ਆਪਣਾ ਮਨ ਕਾਮਰੇਡ ਸੁਰਜੀਤ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਕੀਤਾ।

ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ

ਸੁਰਜੀਤ ਜੀ ਦੇ ਜਾਣ ਪਿਛੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੈਨੂੰ ਸੱਦਕੇ ਸਨੌਹ ਦੇ ਸਥਾਨ ਆਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਭਰਮਾਇਆ : ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਖਾਸ ਵਿਅਕਤੀ ਨੇ ਪਰਸੋਂ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਕਦੀ ਦੀ 'ਸਤਿਨਾਮ' ਵਿਚ ਲੇਖਣੀ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਇਸੇ ਕਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਭਾਖਾ ਜੀ ਦੇ ਕੋਲ ਬਾਤੋਂ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸਾਰਾ ਆਣਾ ਦੁਆਣਾ ਸਮਝਾ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਪੁਰਨ ਵਤੋਲਾ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ : ਹੁਣ ਕਦੀ ਭਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਭੱਲਾਂ ਚਲਣਗੀਆਂ। ਤੋਨੂੰ ਵੀ ਕਦੀ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਕਦੀ ਪਾਸਿਉਂ ਤੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਕੁਝ ਮਾਹੌਲ ਰਚਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਤੂੰ,

ਜਦ ਤਤ ਮੈਂ ਤੋਂ ਆਪ ਚੜਾਨੀ ਕੁਤ ਨਾ ਕਰਾਂ, ਕਿਸੇ ਦੇ ਕਰੇ ਦਾ ਇਤਰਾਜ਼ ਨ ਕਰੀ।

ਮੈਂਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਦੋਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਿਊਟੀ (ਅਖਬਾਰ ਲਿਖਣਾ) ਨਿਰਾਉਂਦੇ ਜਾਣ ਲਈ ਆਖਿਆ।

ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ, ਮਾਲਸ ਅਤੇ ਇਲਨਾਨ ਕਰਨ ਵਕਤ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਮੇਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਬਾਬਤ ਵਧੇਰੇ ਪੁਛਗਿਛ ਕਰਕੇ ਵਧਾਇਆ : ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੇ ਚੌਰ ਹੋ, ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਰਹੇ। ਮੇਰਾ ਇਰਾਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਤੂੰ ਤਾਵੇਂ ਕੁਝ ਵੀ (ਕਮਿਊਨਿਸਟ) ਰਹੁ, ਮੈਂਨੂੰ ਕੋਈ ਟਿਲਾ ਨਹੀਂ। ਹੱਥੀਂ ਪਾਲੇ ਓ। ਜੇ ਮੇਰੇ ਮਨੁੱਖ ਲਗ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਚੱਲੇਗੇ ਤਾਂ ਇਹੋ ਜ਼ਮੀਨ ਸੁ ਤੁਸੀਂ ਸ਼ੁਪ ਵਿਖੇ ਖਰੀਦਦੀ ਹੈ, ਸਾਡੇ ਖਰਚੇ ਕਦੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਰੁਪਏ ਦੇਣ ਲਗ ਪਈਗੀ।

ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਤੇ ਅਭੀਅਤ ਤੇ ਜਿਆਦਾ ਚੌਰ ਨ ਦੇਣ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਵੀ ਸ਼ਤਿਕ੍ਰਮ ਜੀ ਨੇ ਮੇਰੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਅਮਲੇ ਬਾਰੇ ਬਾਰ ਬਾਰ ਪੁਛਿਆ।

ਛੋਟੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਸਵੇਰੇ ਸਰਜੇ ਤਾਰੀਖ ਹੈ, ਹੋ ਸਕਦੇ ਚਮਾਨਤ ਵੀ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਮੈਂ ਅੱਜ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬੇਂ ਜੋਵਨ ਨਗਰ ਵਾਸਤੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

੨੭ ਅਗਸਤ ੧੯੫੮

ਸਰਸਾ

ਸਾਡੀ ਰਾਤ ਦਾ ਸਫਰ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਸਵੇਰ ੯ ਵਜੇ ਸਰਜੇ ਪਹੁੰਚਿਆ।

੧੦.੩੦ ਵਜੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਛੋਟੇ ਕਚਹਿਰੇ ਆਏ। ਮੇਰਾ ਜੀ ਨਹੀਂ ਫਰਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਇਹ ਮਿਲਿਆ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹਥਬੰਡੀ ਲਗੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਸਿਪਾਹੀ ਨਾਲ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਹੱਥ ਵੀ ਕਈ ਕਤੀ-ਪਾਠਣੀਆਂ ਨਾਲ ਢਲ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਚਰਸਨਾਂ ਨੂੰ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ ਤੇ ਲਗਭਗ ੧੦੦ ੨ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੀ ਦੁਬਾ ੧੦੭, ੧੫੧ ਵਿਚ ਅਜ ਭਾਰੀਮ ਵੀ ਸੀ।

ਹੁਕੂਮ ਵੇਂਨ ਸੁਬੰਨੀਆ ਭੱਲਾਂ ਫਰ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਜਦ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਪੇਸ਼ੀ ਹੋਈ ਤਾਂ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਸਾਰਾ ਅੰਦਰ-ਬਾਹਰ ਫਰ ਗਿਆ। ਮਾਜਿਸਟਰੇਟ ਨੇ ਉਚੇਰਾ ਹੁਕਮ ਦੇ ਕੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਤੇ ਕੁਝ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ-ਕਮਰਿਉਂ ਬਾਹਰ ਕਢਵਾਇਆ।

ਅੱਜ ਮੈਂ ਵੀ ਅਦਾਲਤ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਗਿਆ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਈ ਲਫੇ ਖਲੋਤੇ ਸਨ। ਆਪ ਦੇ ਪਿਛੇ ਕੁਰਸੀ ਪਈ ਸੀ। ਪਰ ੧੫-੨੦ ਮਿੰਟ, ਜਦ ਤਕ ਵੀ ਬਾਰਵਾਲੀ ਢਲਦੀ ਰਹੀ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਖਲੋਤੇ ਹੀ ਰਹੇ। ਮਾਜਿਸਟਰੇਟ ਅਕਰਵਾਲ ਨੇ ਪੀ. ਏ. ਡੇ' ਅਜ ਮੁਕਦਮੇ ਦੇ ਵਾਰਜ ਹੀ ਲਏ ਤੇ ਓ ਸਤੰਬਰ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਦੇ ਦਿਤੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਛੇਤੀ ਹੀ ਸਭ ਬਾਹਰ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਵਿਹਾਰਾਂ ਨੂੰ ਚਲੇ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਮੈਂਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਸਤੇ ਲਉਂਦੇ ਵੇਲੇ ਓ ਵਜੇ ਸੱਦਿਆ।

ਸਾਰਾ ਇਨ ਸਰਜੇ ਭਟਕਾਇਆ ਓ-੩੦ ਵਜੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਮਿਲਿਆ। ਜੇਲ੍ਹ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਭਾਤਨ ਦਾ ਇਕ ਪੇਸ਼ਾ ਹੀ ਬਣਾ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਮੈਂ ਤਾਂ ਛੋਂ ਆਪਣੇ ਮਿਲਣ-ਵੀਸ ਦੇ ਕੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕਰ ਲਈ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਮੈਂਨੂੰ ਮੇਰੇ ਲਿਖੇ ਇਕ ਦੋ ਲੇਖਾਂ ਬਾਬਤ ਦਸ ਕੇ ਇਹ ਵੀ ਚਿਤਾਵਨੀ ਕਰਾਈ ਕਿ ਇਕ ਹਲਕੇ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਲਿਖਣ ਤੋਂ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੈ।

ਰਾਤੀਂ ਪੈਂਟੇ ਗਿਆਂ ਵਜੇ ਇਕ ਜੋਪ ਤੇ ਜੋਵਨ ਨਗਰ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ।

੩੧ ਅਗਸਤ ੧੯੫੮

ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ

ਬੜੀ ਅਉਖਿਆਈ ਨਾਲ ਰਾਤ ਦਾ ਸਟਰ ਕੀਤਾ। ਜੀਵਨ ਨਗਰੋਂ ਸਰਸਾ ਤਾਂ ਉਂਜ ਹੀ ਦੁਰਲੱਭ ਘਾਟੀ ਪਾਰ ਕਰਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਰਸਿਉਂ ਅੰਨ੍ਹੇ ਤਕ ਗੱਡੀ ਤੇ ਰੰਤ ਵੱਡੀ। ਸੋਟ ਲਈ, ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਨਾ ਅੰਨ੍ਹੇ ਤੋਂ ਹੀ ਥਾਂ ਮਿਲਿਆ, ਨਾ ਧੁਰੀ ਤੋਂ। ਭੁੱਖੇ ਭਾਣੇ, ਭੱਸ ਖੋਹ ਖਾਦਿਆਂ ਪੋਟੇ ਇਕ ਵਜੋਂ ਲੁਧਿਆਣੇ ਪੁੱਜੇ। ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਸਰਸਾ ਸੀ। ਦੁੱਧ ਦਾ ਅੱਧ ਅੱਧ ਸੋਰ ਪੀ ਸੋਟ ਜੋਰੇ ਹੋਏ ਤੇ ਰਾਤ ਨਾਮਾਦੀ ਧਨਾਸਾਲਾ ਵਿਚ ਜਾ ਸੁੱਤੇ।

ਸਵੇਰੇ ਬਸ ਤੇ ਚੰਨੇ ਤੇ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚੇ। ਸਤਿਕੁਰਾਂ ਦੇ ਖਰਬਨ ਕੀਤੇ। ਖੁਸੀਆਂ ਮਿਲ ਗਈਆਂ। ਸਤਿਕੁਰ ਜੀ ਪਾਸ ਇਕ ਜੱਤੀ (ਤਬਲੇ) ਵਾਲਾ ਬੰਨਾ ਸੀ, ਵਾਜੇ ਤੇ ਸੰਗ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਮਸੀਨਮੇਨ ਉਂਗਲਾਂ ਫੇਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਤਿਕੁਰਾਂ ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਗਾਉਣ ਲਈ ਬਰਨ ਕੀਤਾ। ਮੇਰੇ 'ਵੁਲ ਗਿਆ ਹਾਂ' ਗਹਿਣ ਤੇ ਆਪ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ : ਭੋਟੀ ਗਮਿਉਨਿਸਟਾਂ ਵਾਲਾ ਈ ਸੁਣਾਏ। ਅਸੀਂ ਉਹ ਵੀ ਸੁਣ ਲਵਾਂਗੇ।

ਥਾਵੇਂ ਮੇਹਲੀ ਵਾਲੇ ਨੇ ਵੀ ਗੀਤਾ ਸੁਣਾਈਆ।

ਸਤਿਕੁਰ ਜੀ ਨੂੰ ਦੁਪਹਿਰ ਵੇਲੇ, ਸਧ ਉਹ ਮਾਨਿਸ ਕਰਵਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ : ਮੈਂ ਗਮਿਉਨਿਸਟ ਸਾਥੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਅਜੇ ਬਲੀ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਹੋ ਰਹੇ ਧਰੇ ਬਾਬਤ ਕੁਝ ਨੁਕਤੇ ਪੌਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਤੇ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਦੋਸੇ ਕਰਕੇ ਦੋਵੇਂ ਆਵੇਂ ਹਾਂ।

ਸਤਿਕੁਰ ਜੀ ਹਰਾ ਹੋਧ ਵਿਚ ਆ ਗਏ। ਗਹਿਣ ਲਗੇ : ਅਜੇ ਕੁਝ ਬਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ ਇਸੇ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਰਲਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਵਿਚੋਂ ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਹੋਈਏ।

ਸਤਿਕੁਰ ਜੀ ਰਾਹੀਂ ਧੀੜ ਮਰਾਹਟੂ ਲਏ ਅਤੇ ਕੁਝੀ ਰਾਤ ਤਕ ਵਾਪਸ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਆ ਗਏ।

੧ ਸਤੰਬਰ ੧੯੫੮

ਦਿਨ ਬੜਾ ਸੁਹਣਾ, ਠੰਢਾ ਅਤੇ ਨਮੀ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਮਾਡੀ ਮਾਡੀ ਬੂੰਦਾਂ ਵਾਂਗੀ ਵੀ ਹੋਈ।

ਭਾਈ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ

ਦੋਵੇਂ ਭਾਈ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੁਸਿਆਰਪੁਰ ਵਾਲੇ ਲੰਗਰ ਵਲੋਂ ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਮਹਾਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਤਕਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਣਬਕ ਡੋਰ ਤੇ ਖਿੱਤੇ ਮਥੇ ਲੰਗਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਧੰਨ ਦੀ ਵਿਲਖਣਤਾ ਦਾ ਖਿਆਲ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਲੰਗਰ ਦੇ ਨੂੰ ਲੰਗਰ ਥੋਂ ਸਮਾਨ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਯੇ ਵਗੀਰਾ ਅੰਡਾ ਹੈ, ਹੋਰਨਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਮਿੱਠੇ ਤੇ ਉਸਕੂ ਰਵਈਏ ਨੂੰ ਸਦਾ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਭਾਈ ਜੀ ਹੀ ਜਦੋਂ ਸਤਿਕੁਰ ਜੀ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਹੋਣ, ਆਪ ਦੇ ਲੰਗਰ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸ੍ਰ: ਕੇਹਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨ

ਅੱਜ ਸ੍ਰ: ਕੇਹਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਆਪਣੀ ਸੁਪਤਨੀ, ਬੀਬੀ ਧਰਮ ਘਰੇ ਦੇ ਬੱਚੀਆਂ, ਬੀਬਾ ਤੇ ਕੁਝ ਨਾਲ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਆਏ। ਮੇਰੇ ਬੜੇ ਸੁਭਵੰਤਕਾ ਥੋਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਵੀ ਕਦੇ ਸ੍ਰੀ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ, ਸਚੁਲ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸੰਭਾਲਿਆ ਸੀ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਰਹੇ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਮੈਂ ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਕਾਫੀ ਕੁਝ ਸਿੱਖਿਆ ਸੀ, ਆਪ ਨੇ ਪਿਆਰ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬਚਿਆਂ ਵਾਂਗ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਵੀ ਜਦੋਂ ਕਦੇ ਆਪ ਅਤੇ ਬੀਬੀ ਧਰਮ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਉਸੇ

ਉਤਸ਼ਾਹ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਹੀ। ਅਜ ਕਲ ਬਾਇਦ ਆਪ ਫੁਟੀ ਤੇ ਹਨ ਖਰ ਪਿਛੇ ਜਿਹੇ ਆਪ ਮਜਿਸਟਰੇਟ ਸਨ, ਵੀਰੋਜਪੁਰ।

ਸਤਿਕੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਅਨਿੰਨ ਭਰਤ ਹਨ। ਇਥੋਂ ਮਨੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰਦੇ ਸਤਿਕਾਰਦੇ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਰਚਾ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਸਾਨੂੰ ਪਰਸਪਰ ਮਿਲਕੇ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ।

ਉਹਨਾਂ ਸਤਿਕੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਸਿਆ ਕਿ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਮੁਸਕਲਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਵੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵਰਤਣਾ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਹੋਰ ਵੀ ਸਾਂਝਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਵਿਸਵਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ। ਇਕ ਸਜਣ ਦਾ ਨਾਮ ਨੇਂ ਜੋ ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਦਸੀ ਕਿ ਅੱਜ ਕਲ ਉਸ ਨਾਲ ਵੀ ਇਥੋਂ ਵਕੀਲਾਂ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸਿਹਤ ਸਤਿਕੁਰੂ ਦੀ

ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਅੱਜ ਸਿਹਤ ਵਲੋਂ ਏਨੇ ਰੁਕੜੇ ਸਨ ਕਿ 3-30 ਵਜੇ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਨਿਤਨੇਮ ਵਿਚ ਆਪ ਆਏ। ਪਹਿਲੇ ਸਾਰੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਤੋਂ (4 ਅਸੂ) ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਏਥੇ ਆਏ ਹਨ, ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਵੀ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਜਾਂਦੇ ਪਰ ਸਮੂਹਿਕ ਨਿਤਨੇਮ ਵਿਚ ਤਾਂ ਉੱਥਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਏ। ਅੱਜ ਤਾਂ ਸਾਮ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਵੀ ਪਧਾਰੇ।

2 ਸਤੰਬਰ ੧੯੫੮ ਦਿੱਲੀ

ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ

ਮੈਂ ਅੱਭ ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ (ਜਪੁਤਰ ਸ੍ਰ: ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਭੀੜ) ਅੱਜ ਸ੍ਰ: ਬੱਧਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਦੇ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚਿਆਂ ਭਤਰ ਸਲਾਹਬਾਦ ਹੀ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਕੰਮ ਦਾ ਚਰ੍ਹਾ ਬੱਧਰ ਸੰਤ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ, ਵਿਨੋ ਨਕਰ, ਇੱਲੀ (ਸੰਤ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਦਰਜੀ ਪੁੰਟੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਭਣੇਵਾਂ) ਤੋਂ ਰਿਹਾ। ਇਹ ਸੰਜਣ ਸਟੇਨ ਟਾਈਪਿਸਟ ਹਨ। ਸ੍ਰ: ਬੱਧਰ ਸਿੰਘ ਵਿਸ ਨੂੰ ਡਿਕਟੇਟ ਕਰਵਾਏ ਰਹੇ ਅਤੇ ਇਹ ਬਾਰਟ ਹੈਡ ਲਿਖਦਾ ਰਿਹਾ। ਅਤੇ ਇਹ ਲਕੜਕ ੨੩ ਕਾਪੀਆਂ ਤੋਂ ਉਲਟਾ ਕੇ, ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ੧੫ ਕੁਲਸਬੰਧ ਕਾਨਜ਼ ਟਾਈਪ ਕੀਤੇ। ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਬਿਨ-ਅਕੇਵਿਊਂ ਕੰਮ ਕੀਤਾ।

ਜਾਮ ਨੂੰ ਕੰਮ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਤੋਂ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਸਤਿਕੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸਨ ਲਈ ਸੰਤ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਲੈ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਪ੍ਰਚੇਨ ਮੁਦਰਾ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਮੈਂ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕੀਤੀ। ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਤਿਕੁਰੂ ਦੇ ਖੁਫ਼ੇ ਕਰਮਨ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਅਦ ਲਹਿ ਗਏ। ਇਹ ਰਾਤ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੀ।

ਮੁਕਦਮੇ ਦੀ ਜਿੱਤ

ਏਨੇ ਵਕਤ, ਇਕ ਡਾਕੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਖਬਰ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲ ਗਈ। ਸੁਣ ਕੇ ਆਪ ਨੂੰ ਭਿਨ ਭਿਨ ਲਾਲੀ ਚੜ੍ਹ ਗਈ। ਖਬਰ ਸੀ, ਬੀੜ ਦੇ ਰੋਸ ਦਾ, ਹਾਈਕੋਰਟ ਵਿਚੋਂ ਸਤਿਕੁਰੂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਫੈਸਲਾ ਹੋ ਜਾਣਾ। ਏਥੋਂ ਦੀ ਹਰਾਬੀ ਦੇਕੜ ਡਮੀਨ ਸਤਿਕੁਰੂ ਨੇ ੧੧੨ ਦੇ ਬਰੀਬ ਰਸੀਬ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਦਿਤੀ ਸੀ—ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਸ ਡਮੀਨ ਤੇ ਮੁਕਦਮਾ ਚਲਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਬੀੜ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਿਪੁਦਮਨ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਟਿੱਕਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹੋਣ ਤੇ ਕੁਰਦਾਅਦਾ ਤੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਭੇਟਾ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਨ (ਸਾਬਕਾ ਵਜ਼ੀਰ ਪੰਜਾਬ) ਤੇ ਸ੍ਰ: ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਚਨਾਰਥਲ ਆਦਿ ਸਰਕਾਰੀ ਅਸਰ ਰਸੂਖ ਨਾਲ ਸਤਿਕੁਰੂ ਤੋਂ ਇਹ ਡਮੀਨ ਖੋਹਣੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ।

ਇਸ ਖਬਰ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਅਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਲਈ ਚੰਕੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ੨ ਜੁਲਾਈ ਤੋਂ, ਜਦ ਤੋਂ ਭਾਈ ਅਸੀਟਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕਤਲ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਬੰਦੀ ਦਿਨ ਵੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਅਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਲਈ ਦੱਜ ਦਾ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਿਆ।

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਖਬਰ ਸੁਣ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਦਰੋਗਾ ਬੀਤ ਨੇ ਆ ਕੇ ਦੱਸੀ। ਇਸ ਗੱਲੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਰਾਈ ਦਰੀਰ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਫੱਤਾ, ਉਸਤਾਦ ਨੱਥਾ ਸਿੰਘ, ਦਰੋਗਾ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਖੂਬ ਹਾਸ ਬਿਲਾਸ ਕਰਦੇ ਰਹੇ।

ਨਿਰੰਤਰਤਾ

ਕੁੱਲ ਡਪਰ, ਜਿਥੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਸੀ, ਮੰਨੂੰ ਅੱਜ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮਕਰਲੀ ਭਾਈ ਅਨਵਰਥ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਹੋਰ ਚੰਗੀ ਨਿਤਨੇਮ ਦੀ ਥਾਣੀ ਆਦਿ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹ ਸਕੇ, ਜਾਂ ਥੋੜਾ ਨਿਤਨੇਮ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਪਰ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ, ਹਾਂ, ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਪਾਠ ਨਿਰੰਰਥਨਤਾ ਨਾਲ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਸਦੇਰੇ ਪੰਡਤ ਕੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਡਪਾ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਪਾਠ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਰੀਓ ਡਾ ਲੜਾਈ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਿਸਾਲ ਦਿਤੀ ਕਿ .. ਸਿੰਘ ਨੇ (ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਾਮ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ) ਇਕ ਦਿਨ ਦੁਪਹਿਰੇ ਹੀ ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰ ਲਿਆ, ਉਸ ਦਿਨ ਫੰਟੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਸਿਖਾਂ ਸਿਖਾਂ ਦੀਆਂ ਹੀ ਛੇ ਲੜਾਈਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ।

ਪਟਿਆਲੇ ਨੂੰ ਮਿਸ਼ਨ

ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਦੇ ਵੇਲੇ ਚਿਰ ਪਹਿਲਾਂ, ਸੁ: ਕੋਹਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨ, ਸੰਤ ਇੰਚਰ ਸਿੰਘ ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਤੇ ਪੰਡਤ ਕੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਡਪਾ, ਸੰਤ ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਰਾਹੀਂ ਡਰਾਵੀਰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀਪ ਤੇ ਪਟਿਆਲੇ ਗਏ। ਉਥੇ ਪੰਜਾਬ ਭਾਰਤ ਅੰਡਰਜ਼ੇਕਟਿਵ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਗਿਆਨੀ ਕੁਰਮੂਖ ਸਿੰਘ ਮੁਸਾਫਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਪੰਜਾਬ ਭਾਰਤ ਤੇ ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮ ਤਿਲਨ ਨੂੰ ਮਿਲਕੇ ਉਪਰਲੇ ਸੱਟਣੇ ਨੇ ਭਾਵਾ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਚਲਦੇ ਵੁਠੇ ਕੋਸ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕਰਨ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਹੋ ਰਹੇ ਉਤਪਾਤਾਂ ਦੀ ਪਛਤਾਲ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨੀ ਸੀ। ਇਹ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸੀ ਕਿ ਵੁਸੀਂ ਸਾਡੀ ਮਦਦ ਜਾਂ ਪਛਤਾਲ ਕਰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਨਹੀਂ।

ਅਕਲੀ ਕੱਲ, 'ਨਜ਼ੀ' ਤੇ 'ਅਸੀ' ਭਾਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਮੰਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ, 'ਅਸੀ' ਇਸ ਭਾਵੇਂ ਦੀਆਂ ਤਿਖੀਆਂ ਕਲਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਇਹ ਫੇਰ ਤੇ ਹੀ ਕੱਲ ਰਹੀ ਕਿ ਅਸਾਂ ਕੀ ਕਰਨਾ ਹੋ ਧੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ।'

ਅੱਜ ਬੁੱਢਾ ਭਾਈ ਤਾਂ ਚਲਦੀ ਹੀ ਰਹੀ।

ਬ ਸਤੰਬਰ ੧੯੫੮

ਸਦੇਰੇ ਹੀ ਮਿਹਰ ਸਿੰਘ, (ਅਕਲੀਆ) ਸਲਾਸਿਓ ਆ ਗਿਆ। ਕਲ੍ਹ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿਚ ਮਜ਼ਿਸਟਰੇਟ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਕੋਸ ਦੀ ਡਾਹੀਘ ੬ ਸਤੰਬਰ ਪੈ ਗਈ ਹੈ।

ਸੁ: ਕੋਹਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਆਦਿ ਸਦੇਰੇ ਹੀ ਵਾਪਸ ਭੰਟੀ ਸਾਹਿਬ ਆ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲੀ ਹੀ ਮੁਸਾਫਰ ਜੀ ਅਤੇ ਕਾਮਰੇਡ ਨਾਲ ਕੋਲ ਕਰ ਲਈ ਸੀ। ਪਰ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੁਣ ਸਕਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ।

ਰਾਤ ਇਕ ਦੋ ਵਾਰ ਬਾਝ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਮੇਸਮ ਖੁਸ਼-ਕਰਾਰ ਹੋ ਗਿਆ।

ਦਿਨ ਬਰਧਾ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੁਣ ਨੌ-ਬਰ-ਨੌ ਹਨ । ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਦਿਨਬਰਧਾ ਇਸ ਪਰਕਾਰ ਹੈ :

—ਜੋਰਲ ਜਾ, ਇਸਨਾਨ ਕਰ ਸਵੇਰੇ ੫ ਵਜੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾੜ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ।

—ਵਾਰ ਤੋਂ ਆ ਕੇ ਥੋੜਾ ਕੁ ਸਮਾਂ ਆਰਾਮ ਕਰਨਾ ।

—੭ ਵਜੇ ਇਕ ਵਾਰ ਚੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਲੰਗਰ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਜਾਣਾ । ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਸਤਿਗੁਰਾ ਮੰਨੇ ਦਸਿਆ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਵੱਡੇ (ਮਾਤਾ ਜੀਉਣ ਕੌਰ ਜੀ) ਰੰਜਾਨਾ ਲੰਹ-ਲੰਗਰ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਜਾਂਦੇ ਸਨ । ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਣ ਪਿਛੋਂ ਹੁਣ ਮੈਂ ਆਪ ਨੇਮ ਨਾਲ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ।

—੮ ਤੋਂ ੧੦ ਤਕ ਦਸਨ ਯਾਦਗਾਰਾਂ ਜਾਂ ਜਗ੍ਹਰੀ ਵਿਹਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਕੱਲਥਾਤ ਬਰਨਾ ।

ਅਖਬਾਰ ਪੜ੍ਹਨੇ । ਨਵਾਂ ਜਮਾਨਾ, ਅਕਾਲੀ, ਅਯਾਸੀ ਪਤ੍ਰਿਕਾ, ਪ੍ਰਤਾਪ ਡੇ ਸਟੇਟਸਮੈਨ —ਇਹ ਅਖਬਾਰ ਸ੍ਰੀ ਨਸੀਬ ਸਿੰਘ ਅਹੀਆ ਰਾਹੀਂ ਚੰਚ ਲੁਧਿਆਣੇ ਤੋਂ ਮੰਗਵਾ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ...ਕਦੇ ਕਦੇ ਰਾਗ ਵੀ ਸੁਣ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਏਸੇ ਵਥਾਤ । ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਮੰਨੀ (ਵਰਗਾੜਾ) ਦਾ ਇਕ ਬਿਰਧ ਅੰਨ੍ਹਾ ਭਾਈ ਬਦਨ ਸਿੰਘ ਭਾਉਸ ਵਜਾਕੇ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ । 'ਵਿਰੀ ਵਾਗੀਓ', ਸੋ ਲੰਭ ਭਾਸੋ ਤਾਂ ਆਰਾਮ ਵੀ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ।

—੧੧ ਤੋਂ ੧੨ ਵਜੇ ਡਰ ਪ੍ਰਸਾਦ ਪਾਣੀ ਡਰ ਕੇ ਫਿਰ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਵਿਸਰਾਮ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਆਪ ਦਾ ਮੁਖ ਸੰਗ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦਾ ਮੁਤਾਲਿਆ ਹੈ । ਉਹ ਕਿਤਾਬਾਂ ਸਬੰਧੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਹੁਣ ਆਰਾਮ ਕਰਨ ਲਗਿਆਂ ਗੁਰੂ ਦੇਖੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ।

—੨-੩੦ ਡਰ ਚਿਠਾਜਦੇ ਹਨ ।

—੩-੩੦ ਦਿਨ ਢਲੇ ਤਕ ਕੰਮਾਂ ਕਾਫ਼ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿਠਦੇ ਹਨ ।

—੪-੩੦ ਤੋਂ ੪-੪੦ ਡਰ ਨਿਤਨੇਮ ਲਈ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ੫ ਵਜੇ ਸਾਮ ਡਰ ਸਥਾਵਰ ਬੀਰਤਨ ।

—੪੭ ਨੂੰ ਲੰਭ ਅਨੁਸਾਰ ਇਤਤਵਾਂ ਕੇ ੮-੩੦ ਕਾਂ ੯ ਵਜੇ ਨੀਂਦ ਨਾਲ ਦੇਵਾਬਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।

ਇਸ ਵਕਤ ਸਤਿਗੁਰਾ ਦਾ ਭੋਰਾ ਗੋਲ ਛੱਪਰ (ਰਾਮਦਾਸ ਪੁਰੇ) ਵਿਚ ਹੈ । ਇਹ ਵਿਸਵਾਸੀ ਸੇਵਕ ਪਾਸ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ : ਭਾਈ ਵਜੀਰ ਸਿੰਘ (ਪਲਮ ਹਜ਼ੂਠੀਆ), ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ (ਹਕੂਰੀ ਲਾਗਰੀ), ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ (ਲੰਮੀ ਦਾੜੀ) ਪਿੰਡ ਨੰਗਰੀਆਂ ਜਿਲਾ ਸਿਆਲ ਥੋਟ ਅਤੇ ਅਜੀਰ ਸਿੰਘ (ਸਹਾਇਕ ਲਾਗਰੀ) ਸੰਤ ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਬਤੋਰਾਣ, ਉਸਤਾਦ ਨਰਾ ਸਿੰਘ ਮੰਸੂ ਖੋਸ਼ਾ, ਸੰਤ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਮੁੰਡਲ ਅਤੇ ਪੰਡਿਤ ਕੰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਤਪਾ । ਹੋਰ ਸਿਖ ਸਾਧ ਵੱਲੋਂ ਕੁਦੇਲੇ, ਲੰਭ ਅਨੁਸਾਰ ਏਥੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ।

ਮੈਂ ਅੱਜ ੨-੩੦ ਵਜੇ ਗੁਰੂ ਸੁਨੇਹੇ ਤੋਂ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਵਾਸਤੇ ਆਗਿਆ ਲੈ ਲਈ । ੪ ਸਤੰਬਰ ੧੯੫੮ ਸਰਸਾ

ਸਲੋ (ਹਿਸਾਰ) ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਛੋਟੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਦਾ ਜਰਨ ਕੀਤਾ—ਪਰ ਅਕਾਬ ! ਜੋਲ ਦੇ ਸਿਪਾਹੀ ਵਰਗੇ ਕਾਫ਼ੀ ਲਾਲਚੇ ਹਨ । ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਲਾਲਚ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਤੇ ਮਨ ਬਣਦਾ ਨਹੀਂ । ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਦੇ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਲਾਲਚ ਜਾਂ ਵੱਢੀ ਦਿਤੀ ਹੋਵੇ

ਸੋ ਬੇਰੰਗ ਹੀ ਪਰਤ ਆਇਆ
੧੦ ਸਤੰਬਰ ੧੯੫੮

■■■

ਫੋਟੀ ਹੀ ਮੀਂਹ ਪੱਟਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਅਸੀਂ ਤਿਜਦੇ ਤਿਜਦੇ ਹੀ ਲੰਬੀ ਅਪਣੇ, ਪੰਜਾਵਿਉਂ (ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ) ਘੱਟੇ ਡੇਦ ਦੀ ਉਤੀਕ ਬਾਅਦ ਬਸ ਤੇ ਚੜ੍ਹ, ਗਿੱਦੜ ਥਾਹਾ ਤੋਂ ਗੱਡੀ (ਤੋਲ) ਲੈ ਬਹਿੰਦੇ ਘੁੰਦੇ। ਅਜ ਵੀ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਧਾਕਾ ਹੋਈ।

ਘੱਟੀ ਸਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਇਸਤਰੀਆਂ ਮਰਦ ਮਿਲੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭੱਟੀ ਸਾਹਿਬ ਮੇਲੇ ਤੇ ਜਾਣਾ ਸੀ।

ਰੋਲ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜਾਂਦੇ ਭੱਬੇ ਵਿਚ ਬੰਨਿਆਂ ਇਕ ਸਬਰ ਜੰਗ ਔਰਤ ਦੀ ਉਸ ਮਰਦ ਨਾਲ ਮੁਨੱਤਰੇ ਤੋਂ ਸਬਕ ਲਿਆ ਜੋ ਉਪਰਲੇ ਤਖੱਤੇ ਤੇ ਸਾਮਾਨ ਨਾ ਰਖਣ ਦੇ ਬੰ ਖੁਦ ਸੋਦਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਦਮ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਸਰਕਸਮ ਹਮਲੇ ਕਾਰਨ ਸਾਡੇ ਭੱਬੇ ਦੀ ਫਿਜਾ ਉਸ (ਇਸਤਰੀ) ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹੋ ਗਈ, ਭਾਵੇਂ ਭੱਲਿਆ ਕੋਈ ਨਾ। ਪਰ ਉਹ ਅਪਣੇ ਮਿਸ਼ਨ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਗਈ। ਉਸ ਦਾ ਰੋਲਾ ਪਾਉਂਦਿਆਂ ਦਾ ਭਲਾ ਬੰਨ ਲਿਆ। ਬਾਅਦ ਦੀਆਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਭੱਲਾਂ ਤੋਂ ਇਸ ਮਿਟੋ ਤੇ ਅਪਤਿਆ ਕਿ ਬੀਬੀ ਜੀ ਬਾਫੀ ਮੁੰਦਰੋਰ ਹਨ ਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਡਾਕਰ ਤੇ ਜਬਹੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਰੋਸਮੀ ਪਹਿਰਾਵੇ ਵਾਲੀ ਔਰਤ ਦਾ ਖੋਦਰਧਾਈ ਕਾਗਲਸੀ ਪਰੀ ਉਸ ਦੇ ਅੱਗੇ ਚੁੰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਹੱਥਆਖਾਜੀ ਵਿਚ ਵੀ ਉਹ ਰੁਪ ਹੀ ਰਿਹਾ, ਡਰਦਾ ਮਾਰਿਆ ਸਗੋਂ ਸਹਾਇਤਾ ਵੀ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਰਿਹਾ।

ਪਰ ਅਸੀਂ ਸਭ ਮੁਸਾਵਰਾ ਨੇ ਇਸ ਰੋਲੇ ਰੁਪੇ ਤੋਂ ਖਾਮੋਸੀ ਨਾਲ ਆਪਣੀਆਂ ਭਾਵਾਂ ਬਣਾ ਲੈਣ ਦਾ ਲਾਭ ਉਠਾਇਆ।

੧੧ ਸਤੰਬਰ ੧੯੫੮

ਭੱਟੀ ਸਾਹਿਬ

ਸਾਡੀ ਭਾਤ ਦੀ ਬੇ-ਆਭਾਸੀ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਵਸੇ ਲੁਧਿਆਣੇ ਆਏ। ਬਾਫੀ ਭਾਤ, ਨਾਲ ਆਏ ਨਾਮਧਾਰੀ ਇਸਤਰੀ ਪ੍ਰਭਾਤ ਨਾਲ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਹੀ ਪਾਸੀ ਮਾਣਦਿਆਂ ਬਿਤਾਈ। ਚਾਚ ਵਜੇ ਸਵੇਰੇ ਹੀ ਰਿਫ ਕਾਰਜ ਉਤਰ ਪਈ, ਪਰ ਲੰਹਣੇ ਦੀ। ਮਸਾ ਕਿਤੇ ਅੱਠ ਵਜੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ। ਥੱਡਾ ਚਿਰ ਮੀਂਹ ਬੰਮਿਆ ਤੇ ਅਸੀਂ ਸਭ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦੇ ਸਮਰਾਲਾ ਅੱਠੇ ਤੇ ਆਖੇ ਭੱਟੀ ਸਾਹਿਬ ਲਈ ਥੱਸੇ ਤੇ ਰੁੱਤੇ। ਮੀਂਹ ਦੇਧਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਪਿਆ ਹੈ। ਚਿਨਾ ਤਿਜਣੇ ਤੋਂ ਹੀ ਭੱਟੀ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚ ਗਏ।

ਭੱਟਾ ਸ੍ਰੀ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦਰਸੀ ਦੇ ਕੁਥਾਰੇ ਤੇ ਲਾਘੇ ਮੇਂ ਹੀ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਬੱਠੀ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਮਿਲ ਸਕਿਆ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਆਦਰ ਦੇ ਕੇ ਰੋਲ ਬੰਠਾਲ ਲਿਆ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਪੰਦਰਾਂ ਵੀਹ ਸਰੀਰ ਚੰਗੇ ਵੀ ਬੰਠੇ ਹੋਏ ਸਨ।

ਵਿਚ ਮੈਂ ਸ੍ਰ: ਬੱਧਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਦੇ ਸਾਥ ਵਿਚ, ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਚੰਡੀਕੜ ਲਈ ਚੱਲਿਆ। ਸ੍ਰ: ਮਾਨ ਦੀ ਕਾਰ ਵਿਚ ਮਾਨ ਜੀ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਨੂੰਹ (ਪ੍ਰਕਾਸ਼), ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਸ਼ਿਮਲਾ ਅਤੇ ਮੈਂ ਸਦਾ ਤੇ ਦੋਜੇ ਭੱਟੀ ਸਾਹਿਬਾਂ ਭੁੱਭੇ। ਰਾਹ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕਾਰ ਕੁਰਦੁਆਰਾ ਹੀ ਬਣ ਗਈ। ਇਸ ਕੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ, ਮੈਂ ਵੀ ਸਾਥ ਸੁਖਾਵਾਂ ਖਟਾਣ ਲਈ ਹਿੱਸਾ ਪਾਉਂਦਾ ਆਇਆ।

ਅੱਜ ਦਿਨੇ ਜਦੋਂ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ, ਭੱਟੀ ਸਾਹਿਬ ਤਾਕ ਆਈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਵੀ ਬੰਠ ਸਾਂ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਮੈਨੂੰ ਭੋਰਦਾਦੁਨ ਵਾਲੀ ਬੰਠੀ ਬਾਬਰ ਦੱਸਦਿਆਂ ਕਿਹਾ : ਮੈਂ ਖੁਦ ਜਾ ਕੇ ਕੋਠੀ ਵੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸਾਂ। ਤਾਵੇਂ ਸੋਠ (ਸੁਹੇਲ ਸਿੰਘ ਧੀਰ) ਕੁਝ ਵੀ ਉਸਨੂੰ ਤੱਕਣਾ ਸੀ। ਪਰ ਸੋਠਾਂ ਨੇ ਤਾਂ

■■■

ਕੋਠੀ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਹੀ ਸਤ ਕੁਝ ਘੋਖਣਾ ਸੀ, ਮੈਂ ਉਸ ਨਾਲ ਖੁੜੀ ਤੇ ਖੁਭਸੂਰਤ ਥਾਂ ਵੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸਾਂ। ਜਿਵੇਂ ਦੁਸੀਂ ਨਿਕੀ ਸੁਹਣੀ ਥਾਂ ਹੀ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਸੁਹਣੇ ਮੁਹਾਂ ਦੇ ਵੀ ਚਾਹਵਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹੋ। ਇਹ ਕੋਠੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਖਰੀਦਣਾ ਲੱਭਦੇ ਸਨ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਆਪ ਵੇਖ ਇਸ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।

ਚੰਡੀਕੜ

ਰਾਤੀਂ ੮ ਕੁ ਵਜੇ ਅਸੀਂ ਚੰਡੀਕੜ ਆਪਤੇ। ਚੰਡੀਕੜ ਜਨਮਸਥਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਕ ਨਵੇਂਲਾ ਤੇ ਅਨੂਠਾ ਸਾਹਿਬ। ਅੱਜ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਭਵਨਰ ਅੱਸ-ਪੀ. ਅੰਨ-ਸਿੰਘ ਦੀ ਵਿਦਾ-ਇਕੀ ਪਾਠਣੀ ਸੀ। ਉਹਦੇ ਮਾਣ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਵਾਹਵਾ ਪੁੱਛੇ ਸੀ। ਮੈਂ ਰਾਤ ਅਲਾਟੀ ਮੰਜੀ ਤੇ ਕੱਟੀ, ਪਰ ਨਿਕਲ ਗਈ ਕਿਉਂਕਿ ਦੁਹ ਭਾਵਾਂ ਦਾ ਉਨੀਂਦਾ ਸੀ। ਮੱਛਰ ਨੇ ਜੋਰ-ਅਮਜਾਈ ਤਾਂ ਬੜੀ ਗੋਤੀ ਪਰ ਕੁੜੀ ਨੀਂਦ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਅਹਿਲ ਬਣਾਈ ਰੱਖਿਆ।

ਇਹ ਕੋਠੀ ਤਾਂ ਸੰਤ ਮੰਡਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਹੀ ਸੀ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦੇਵੇ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਲਾਟੀ ਮੰਜੀ ਦਾ ਸੁਖ ਨਸੀਬ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਭਰ ਨੱਥੇ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਤੇ ਅਕਲੋਂ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਇਥੇ ਰਹਾਂ ਨਾ ਨਿਬਟਣ। ਹਾਲੇ ਰੋਟੀ ਵਲੋਂ ਵੀ ਰਾਤੀਂ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਰਿਹਾ। ਭਾਵੇਂ ਦਿਨ ਬੇਸੁਆਦ ਜਿਹਾ ਸੀ ਪਰ ਕੰਡੀ ਜਿਹੀ ਦਿਤਾੜ ਵੀ ਮਿਲਦੀ ਤਾਂ ਚੰਗੇ ਦਿਨਾਂ ਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਆ-ਆ ਭਬੀਅਤ ਨੂੰ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਜਾਂਦੀਆਂ।

੧੨ ਸਤੰਬਰ ੧੯੫੮

ਇਨ੍ਹੇ ਚੋਂ ਵਜੇ ਹੀ ਅੱਖ ਖੁੜੀ। ਨਹਾ ਹੋ ਕੇ 'ਡਿਨਰ' ਦੀਆਂ ਡਿਆਰੀਆਂ ਲਈ ਬੈਠੇ। ਸ: ਭੈਰਾ ਸਿੰਘ ਅੰਮ. ਐਲ. ਸੀ. ਸਰਸਾ ਨੂੰ ਅੰਮ. ਐਲ. ਏ. ਹੋਸਟਲ ਦੇ ਕਮਰਾ ਨੰ: ੮ ਵਿਚ ਜਾ ਮਿਲੇ। ਚੰਡੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਸੰਤ ਚਕਰਵਰਤੀ ਜੀ ਵੀ ਆ ਗਏ।

ਦੱਬੇ, ਮੈਨੂੰ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਹੋਤਕੁਆਰਟਰ ਵਿਚ ਗਿਆ ਚੈਰ ਲਗ ਗਈ। ਮੇਰੀ ਵਾਪਸੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸ: ਮਾਨ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਵਾਪਸੀ ਲਈ ਕੁਰ ਪਏ। ਮੇਰੇ ਲਈ ਕੁਝ ਸੀ, ਭੋਟੀ ਹੀ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵਾਂ।

ਚੋਂ ਆਨੇ

ਚੋਂ ਵਜੇ ਹੀ ਥੱਸ ਲੇ ਕੇ ਮੈਂ ਵੀ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਨ ਕਰਦਿਆਂ ਮੈਂ ਚੋਂ ਆਨੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਮੁਖ ਮੰਡਲ ਤੋਂ ਇਕ ਮੁਸਕਾਨ ਪਸਰ ਗਈ। ਬੋਲੇ: ਇਹ ਕੀ ਗੱਲ ਹੋਈ? ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਭੋਟਾ ਮੱਥਾ ਨਹੀਂ ਟੇਕਦੇ, ਨਾਮਦਾਰੀ ਉੱਜ ਪੰਜੇ ਨਹੀਂ ਭੋਟਾ ਧਰਦੇ, ਇਹ ਕੁੰ ਕੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਦੇਂ? ਮੈਂ ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਭਸ ਦੇ ਬੰਤਰਣ ਨੇ ਕੁਰਦੁਆਰਾ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਲਈ ਚੋਂ ਆਨੇ ਦਿਤੇ ਸਨ।

੧੩ ਸਤੰਬਰ ੧੯੫੮

ਪ੍ਰੇਮੀ

ਸ: ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ (ਸਪੁਰਤ ਸੰਤ ਅਨੰਤਾ ਸਿੰਘ ਦਰਜੀ) ਤੋਂ ਵੇਰਾ ਸਿੰਘ ਹੁਲੀਂ ਬਡੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਬਲ ਰਾਤੀਂ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਸੋਟ ਲਈ ਕਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਅੱਜ ਰਾਤ ਲਈ ਵੀ ਨਿਮੰਤਰਣ ਦਿਤਾ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਸ: ਨਾਲ ਸਿੰਘ (ਸਾਬਕ ਗੁਰੂ ਕੇ ਤਰਾਈ-ਵਰ) ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਬੜੀ ਹੱਥ ਨਾਲ ਮੰਜੇ ਥਿਸਤਤੇ ਦੀ ਪੇਚਕਸ਼ ਕੀਤੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸਨਾਂ ਨੂੰ ੮-੩੦ ਵਜੇ ਦਿਨੇ ਗਿਆ। ਆਪ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਨਾਲ

ਬਚਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੈਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਇਕ ਲੇਖ ਲਿਖਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਕੀਤੀ ਤੇ
ਵਿਰ ਆਪ ਹੀ ਵਰਤਾਇਆ : ਚਲੋ, ਜੀਵਨ ਨਕਲ ਜਾਏ ਸਹੀ।

ਸਾਡੇ ਚਾਰ ਵਜੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ। ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ
ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਦੀ ਕਥਾ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਹੀ, ਮਾਣ ਦੇ ਬਿਠਾ ਲਿਆ।
ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਇਕ ਕਤਾਰ ਜਾਰੀ ਸੀ। ਵਿਰਲੇ ਟਾਵੇਂ ਬਾਬਤ ਮੈਨੂੰ ਆਪ ਕੁਝ ਨਾ
ਕੁਝ ਦਸਦੇ।

ਖਜ਼ਾਨ ਸਿੰਘ ਖਾਰਾ

ਖਜ਼ਾਨ ਸਿੰਘ ਪਿੰਡ ਖਾਰੇ ਦਾ ਇਕ ਸਿੰਘ, ਜੋ ਅਜਕਲ ਦਿੱਲੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਮੱਥਾ
ਟੇਕਿਆ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਪੁੱਛਿਆ : ਤੁਹੀ ਸਿਖਟੀ ਦੀ ਆਈ ਹਈ ਹੈ? 'ਹਾਂ' ਸੁਣ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ
ਵਰਤਾਇਆ : ਉਸ ਨੂੰ ਕਹਿ ਮੇਲੇ ਦੇ ਦਿਨੀਂ ਕੋਹੇ ਕੁਝ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਿਆ ਕਰੋ। ਉਹ ਕੁਝ ਗਿਆ
ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ : ਇਹ ਬੜਾ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਹੈ। ਬੜਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਤੇ ਸੁਚੇਤ। ਬੀਰਤਨ
ਬਰਨ ਵਾਲਾ, ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਇਹਦੇ ਘਰ ਲੜਕਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕੁੜੀ ਜਾਦਿਆਂ
ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਇਹ ਬੇ-ਸੰਤਾਨ ਹੈ, ਬੇਬੇ, ਜੋ ਕੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਇਸ ਕੁਝ ਨੂੰ
ਬਹੁਤ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ।

ਕੁੜੀ ਵਾਲੀਆਂ

ਇਸ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕੁੜੀ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ੀਆਂ ਦਾ ਜਿਕਰ ਕੀਤਾ : ਇਹ
ਦੁੱਖਾਂ ਮਾਫ਼ਾ ਧੀਆਂ ਬੜਾ ਸਹਣਾ ਖਾਦੀਆਂ ਤੇ ਵਧੀਆ ਕਪੜੇ ਹੱਥਾਈਆਂ ਹਨ, ਰੰਗ ਰੂਪ ਦੀ ਵੀ
ਫੱਲੀ ਬਸਰ ਨਹੀਂ ਪਰ ਸਾਰੇ ਪਰਵਾਰ ਵਿਚ ਹੀ ਕਿਤੇ ਇਨਤ ਦਾ ਨਾਮ-ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ। ਉਂ
ਲੜਕੇ ਹਨ, ਉਹ ਵੀ ਬੜੇ ਬੀਬੇ ਤੇ ਬੇਮੇ ਰਹੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਪਿਤਾ ਵੀ।

ਹੈਦਰਾਬਾਦੀ

ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਹੈਦਰਾਬਾਦੀ ਦੀ ਪੜ੍ਹਨੀ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕੇ ਹਈ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਬਚਨ
ਕੀਤਾ : ਇਹ ਬੀਬੀ ਵੀ ਬੜੀ ਕੁਰਮੁਖ ਹੈ। ਦੋਹਾਂ ਨੂੰਹਾਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਇਸਨਾਨ ਬਰਕਾ ਕੇ
ਭਜਨ-ਬੰਦਗੀ ਬਰਵਾਈ ਹੈ ਅਤੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਵੀ ਨਿਬ ਬਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਕ
ਖਾਰ ਅਸੀਂ ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਬਿਨਾ ਰਾਗੀਆਂ ਤੋਂ ਕਦੇ ਤਾਂ ਸਣੇ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਕੁਝਾ ਦੇ, ਮਿਲ ਕੇ ਸਾਡੇ
ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਕੀਤਾ।

ਸੰਤ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ

ਵੇਰ ਸੰਤ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਮਾਠਾ ਆ ਰਹੇ। ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਬਹਿਣ ਲਈ, ਇਸਾਰਾ ਕਰਕੇ
ਦੱਸਿਓ ਨੇ : ਕੁਣ ਇਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵੀ ਜਵਾਬ ਦੇ ਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੱਤੀਆ ਉਤਰ ਆਇਆ
ਹੈ। ਯਾਦ ਕਰਾਈ, ਲੁਧਿਆਣੇ ਹਸਪਤਾਲ ਰੋਜ਼ ਕੇ ਉਪਰੋਸਨ ਬਾਬਤ ਪਤਾ ਕਰਾਂਗੇ। ਮੱਥਾ ਜੀ
ਕਰਦੇ ਕਿ ਕੁਣ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਵਿਚ ਰਹੀ ਬੇ-ਆਸਰਾ ਬੁੱਢਾ ਦੁੱਖੀ ਨਾ ਰਹੇ। ਰੁਪਿਆਂ ਦੀ ਫੱਟੀ
ਬਸਰ ਨਹੀਂ। ਜੋ ਲਕਮ ਲੈ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ ਮਿਲ ਜਾਣ ਤਾਂ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਜੀਵਨ
ਨਕਲ ਵਿਚ ਬਿਰਧ-ਘਰ ਬਣਾ ਦੇਈਏ।

ਨਾਲ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਲੜ ਦਰਿਸਤਾ ਬਾਬਤ ਕਿਹਾ : ਉਹ ਮੇਰੇ
ਕੁਰੂ ਸਨ ! ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਹੀ ਮੇਰਾ ਵਿਚਾਰ ਸੀ। ਅਕਦਾਸ ਕਰੋ ਕਿ ਮੇਰੀ ਸਿਹਤ ਠੀਕ ਰਹੇ ਤੇ ਮੈਂ
ਇਹ ਵੀ ਕੱਲ ਕਰ ਹੀ ਜਾਵਾਂ।

੧੪ ਸਤੰਬਰ ੧੯੫੮

ਏਕਤਾ ਵਿਚ ਬਲ

ਅੱਜ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਠਹਾ ਧੌ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਆਪ ਸ: ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸ: ਸੱਚਾ ਸਿੰਘ ਦੁਹਾਂ ਸੱਖੀਆਂ ਨਾਲ ਬਚਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਵਰਮਾ ਰਹੇ ਸਨ : ਜੇ ਰੁਸੀ ਦਿੱਲੀ ਵਾਲੇ ਜੁੜ ਕੇ ਬਲ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਦਿਲਾ ਸਕਦਾ । ਗੱਲਾਂ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਸ: ਕੇਹਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਆ ਗਏ ਤੇ ਫਿਰ ਗੱਲਬਾਤ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਸਿਆਸੀ ਫੰਗ ਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ।

ਪਸ਼ੂ ਮੋਲਾ

ਮੈਨੂੰ ਤੇ ਮਾਸਟਰ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਚੀਮਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਆਗਿਆ ਕੀਤੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਵਿਚ ਆਏ ਸਾਡੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਤੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਆਦਿ ਦੇ ਨਾਮ-ਨਾਮ ਲਿਖ ਕੇ ਇਥੇ ਵਹਿਰਿਸਤ ਤਿਆਰ ਕਰੀਏ । ਆਪ ਜੀ ੧੦-੩੦ ਤਕ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਦਾ ਸਾਡਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬੁਝਤਾ ਏ ਵਾਪਸ ਡਰੇ ਆ ਗਏ । ਇਸ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਦੇ ਦਿਨਾਮੀ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਗਿਆਨੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਵਜ਼ੀਰ ਮਾਲ ਨੇ ਦਿਨਾਮ ਤਰਜਮੀ ਕਰਨੇ ਸਨ, ਪਰ ਉਹ ਸੁਮੇਲ ਨੀ ਪੰਜ ਵਜੇ ਸ਼ਾਮ ਤਕ ਨਹੀਂ ਆਏ ।

ਵੱਡੇ ਬਾਬਾ ਸ਼ੀ* ੧੦ ਫੂ ਵਜੇ ਸਵੇਰੇ ਬਾਹਰੋਂ ਫਿਰੇ ਆਏ ਸਨ ਤੇ ਏ ਕੁ ਵਜੇ ਤਕ ਚੰਡੀ ਸਾਹਿਬ ਰਹਿ ਕੇ ਫੇਰ ਦਿੱਲੀ ਚਲੇ ਗਏ । ਬਾਬਾ ਜੀ ਸ: ਅਕਤਾਰ ਸਿੰਘ ਆਜ਼ਾਦ ਲਈ ਇਕ ਸੁਨਹਿਰੀ ਜੰਡਾ ਪਾਰਕਰ ਬਲਮਾ ਦਾ ਲੈ ਕੇ ਆਏ । ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਕ ਉਤਮ ਬਲਮ-ਪਨੀ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹ ਰਹੇ ਸਨ ।

ਦਿਨਾਮੀ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਾਲੇ ਤੇ ਹੋਰ ਲੋਕ ਗਿਆਨੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਤਕਤੀ ਅਉਖਿਆਈ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪੀਰਜ ਦਿਤਾ : ੬ ਵਜੇ ਤਕ ਇਤਦਾਰ ਭਰਾਏ, ਫਿਰ ਜਿਵੇਂ ਚੰਗੀ ਵੇਖੀ ਜਾਵੇਗੀ । ਸਬਦ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਥਾਂ ਹੁਣ ਤਕਰੀਬ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਸਨ ।

ਸਵਾ ਪੰਜ ਵਜਦੇ ਨੂੰ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਉਹ ਆ ਗਏ ਹਨ । ਚੀਵਾਨ ਵਿਚ ਆਇਆ ਸਤਿਗੁਰੂ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਦਾ ਸਾਦਾ ਸੰਕੁਚਵੇਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਸੁਆਗਤ ਕੀਤਾ । ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਉਥੇ ਦੇ ਸਾਦਾ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਪਸ਼ੂ ਨਾਲ-ਸੁਧਾਰ ਜਤਨਾਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ੇਨਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਹਕਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿਨਾਮ ਵੰਡੇ । ਫਿਰ ਜਲ ਪਾਣੀ ਭਰਾ ਕੇ ਡੇ ਵਜਦੇ ਨੂੰ ਵਿਦਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ।

ਇਸ ਮੌਕੇ, ਮੈਂ ਗਿਆਨੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਹੀਵਾਲਾ ਕਿਸਾਨ ਬਾਨਫਰੰਸ ਡੇ ਕੀਤੀ ਤਕਰੀਬ ਦਾ ਚੇਤਾ ਕਰਵਾਇਆ ਤੇ ਅਖਿਅ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਕਿਵੇਂ ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਪਦਵੀ ਨੂੰ ਥਾ ਦਿਤੀ ਤੇ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੂੰ ਸੰਜਮ ਨਾਲ ਸਤਿਕਾਰਿਆ ਹੈ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ : ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਵੇ ਫਿਰ ਉਸ ਨਾਲ ਵਰਤਣਾ ਸਮਝਦਾਰੀ ਦੀ ਮੱਕ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਮਨੁੱਖ ਮਾਰ ਓਦੇਂ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਦਿਹਾੜ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੇ ਉਹਨੂੰ ਪੁੱਛੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਾਭ ਨਾ ਸਕੇ ।

੧੫ ਸਤੰਬਰ ੧੯੫੮

ਮੋਲਾ

ਅੱਜ ਬਾਬਾ ਜੀ ਫੋਟਿਆਂ ਦੀ ਸਲੀ ਵਿਖੇ ਤਾਰੀਖ ਹੈ । ਨਾਲ ਹੀ ਅੱਜ ਤੋਂ ਅੱਸੂ ਦਾ

*ਵਰਤਮਾਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਮੇਲਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੈ। ਭੰਟੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਓੜਕਾਂ ਦੀਆਂ ਰੋਟਕਾਂ ਹਨ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਇਸਤਰੀ-ਪੁਰਸ਼ ਸਤਿ-
ਕੁਰ੍ਹ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਨਾ ਨੂੰ ਦੂਰ ਦੂਰ ਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ, ਪ੍ਰਾਂਤਾਂ ਤੋਂ ਏਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਦੀਵਾਨ
ਹੱਲੇ ਦੇ ਅਤੇ ਰਾਗੀਆਂ ਦੇ ਲਗ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸਵੇਰੇ ਸੈਂਕੜੇ ਨਰ-ਨਾਰੀਆਂ ਨੇ ਰਾਮ ਸਰੋਵਰ ਦੀ ਥਾਰ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਬੜੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬੜੇ
ਅਮੀਰ ਤੇ ਫਰੀਬ ਤੋਂ ਫਰੀਬ ਸੱਖ ਪਵਿਤਰ ਜਲ ਚੋਂ ਗਾਰ ਕਢਾਇਆਂ ਹਾਰਦਿਕ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਅਨੁਭਵ
ਬਰ ਰਹੇ ਸਨ।

ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਘੁੰਮਣ-ਫਿਰਨ ਵਿਚ ਹੀ ਬਿਤਾਇਆ। ਸਤਿਕੁਰ੍ਹ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਨ
ਘੰਟੇ ਦੇ ਘੰਟੇ ਲਈ ਹੀ ਨਸੀਬ ਹੋਏ।

ਰਾਤ ਬਰਸਾਤ ਭਿੱਜੀ। ਨਕਲੀ।

੧੬ ਸਤੰਬਰ ੧੯੫੮

ਮੇਲਾ ਜੰਬਨ ਤੋਂ ਸੀ। ਜਿਧਰ ਤਕੋਂ ਆਇਆਂ ਹੀ ਆਇਆਂ। ਇਸਤਰੀਆਂ ਹੀ ਇਸਤਰੀਆਂ।
ਸਾਡੀ ਮਦਦ ਰਿਹਾਇਸ ਆਦਿ ਦੀ ਸੇਤ ਜਕਤ ਜਿੰਘ ਅਤੇ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ (ਦਰਜੀ) ਆਦਿ ਨੇ
ਕੀਤੀ। ਸ੍ਰੀ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਸਪੁਤਰ ਸੰਤ ਅਨੰਤ ਸਿੰਘ, ਸ੍ਰੀ ਵੇਂਜਾ ਸਿੰਘ, ਸ੍ਰੀ ਅਸਾਦਿਥ ਸਿੰਘ
ਸਪੁਤਰ ਸੰਤ ਜਕਤ ਸਿੰਘ ਫਰਜੀ ਥੀ ਭੰਟੀ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਪੁਤਰ ਸ: ਸਾਧੂ
ਸਿੰਘ ਲੁਧਿਆਣਾ ਨੇ ਸਾਡੇ ਵਲ ਵੱਡਾ ਪਿਆਰਾ ਵਤੀਰਾ ਅਪਣਾਈ ਰਖਿਆ।

ਬਾਗਰਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ

ਸਵੇਰੇ ੯ ਵਜੇ ਸਤਿਕੁਰ੍ਹਾ ਨੇ ਸਤ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਤੇ ਸੰਬੰਧਾਰ। ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼
ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਕੁਲਾਥੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਕੁਝ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਬਾਗਰਸ ਨਾਲ ਕੀ ਵਤੀਰਾ ਰਖਦੇ ਰਹੇ ਹਨ
ਪਰ ਬਾਗਰਸ ਬਾਥਾ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਭੋਜ ਵਿਚ ਤੇ ਹੋਰ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਜਿਆਦਤੀ ਵਰਨੇ
ਭਡਾ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਬਰਦੀ। ਸੂਥੇ ਦੇ ਮੁਖੀਆਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਮੁਖੀਆਂ ਤਕ ਦੇ ਕੁਝ
ਖੜਬਾਏ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਰਬਾਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਰਾਇ
ਦੇਵੇ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਕੁਰ੍ਹ ਜੀ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਮਗਰੋਂ ੭੫ ਦੇ ਬਰੀਬ ਸੂਥੇ ਆਗੂਆਂ ਨੇ
ਸਰਬ ਸੰਮਤ ਬਾਗਰਸ ਨਾਲੋਂ ਨਾਡਾ ਭੰਡ ਲੈਣ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਦੱਸਿਆ।

ਮੇਰੇ ਇਹ ਚਿਪੌਣੇ ਬਰਨ ਤੇ ਸਤਿਕੁਰ੍ਹਾ ਰਹਮਾਇਆ : ਅੱਜ ਵੇਲੇ ਹਾਲਤ ਏਹੋ ਹੀ ਹੈ।
ਫ਼ੌਜੇ ਹੋਏ, ਮੇਰੇ ਹੁਕਮ ਦੇ ਵੱਧੇ ਭਾਵੇਂ ਬਾਗਰਸ ਦੇ ਮਖ਼ਤ ਲੜਾ ਤੁਰਨ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅੱਜ ਬਾਗਰਸ
ਨਾਲ ਕੁਰਨਾ ਬੰਦੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਘੁੰਦ ਨਹੀਂ ਬਰਦਾ।

ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਸਤਿਕੁਰ੍ਹ ਜੀ ਨੇ, ਸੰਕਰ ਦੇ ਨਾਮ, ਲਗਭਗ ਉਪਰਲੀ ਗੱਲਬਾਤ
ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖਦਿਆਂ ਕੁਝ ਸ਼ਬਦ ਆਖੇ। ਭੱਤ ਇਹ ਸੀ : ਉਹ ਬਾਗਰਸ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਰਾਮਨਾਡ
ਨੂੰ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰਨ ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਜਬੰਬੰਦਕ ਭੱਤ ਤੇ ਹੋਰ ਵੀ
ਵਿਕਸ਼ਨ ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ ਖਾਨਾ ਨੂੰ ਸਮਾਪਤ ਬਰਨ ਲਈ ਸਾਥੇ ਹੀ ਹੱਤਲਾ
ਮਾਰਨ। ਲੱਤਵੰਦਾਂ ਨੂੰ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਵੀ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ।

੧੭ ਸਤੰਬਰ ੧੯੫੮

ਮੇਲਾ ਸਮਾਪਤੀ

ਅੱਜ ਸਵੇਰੇ ਭੱਗ ਪਾਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਬਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਕੁਰ੍ਹ ਜੀ ਨੇ ਰਾਤ ਭੋਂ ਹੀ ਭੱਗ
ਪਾਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਦੋਹਾਂ ਬਾਥਾ ਜੀ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਬਾਰਨ ਪ੍ਰਬੰਧ ਚੰਗੇਰਾ ਨਹੀਂ
ਹੋ ਸਕਿਆ। ਮੈਂਨੂੰ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਏਥੇ ਨਾ ਹੋਣਾ ਕੱਲ-ਕੱਲ ਤੇ ਥਾਂ-ਥਾਂ ਤੇ ਰੜਕਦਾ ਸੀ।

੧੬

ਅਜ ੨੨੫ ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਚੌਥ ਪਦੇ ਅਤੇ ੨੨ ਜੱਤੇ ਲੜਕੇ-ਲੜਕੀਆਂ ਦੇ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਪ੍ਰਦਾਨ ਚੜ੍ਹੇ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਮੇਲੇ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਹੋ ਗਈ ।

ਮੇਰੀ ਵਾਕਫੀ ਚੌਂ ਅੱਜ ਦੇ ਦਿਖਾਵਾ ਵਿਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਜਵਾਨ ਤ੍ਰਿਜਤ ਮਾਰਗ ਦੇ ਪੰਧੇ ਪੰ ਗਏ : ਸ੍ਰੀ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਡਾਈਆਂ, ਸ੍ਰੀ ਬੀਬਾ ਸਿੰਘ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ, ਸੰਤ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਡਾਈ ਸ੍ਰੀ ਸਦਰਨ ਸਿੰਘ ਚਿੱਲੀ, ਸੂਝਾ ਰਹਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਲੜਕਾ ਸ੍ਰੀ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸ: ਕੁੰਦਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਲੜਕਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ।

ਮੈਂ ੧੮ ਸਤੰਬਰ ਦਾ ਮੁਤ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਆ ਗਿਆ ਸਾਂ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ੨੦ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ।

੨੧ ਸਤੰਬਰ ੧੯੫੮

ਸਤਿਗੁਰੂ

ਸਵੇਰੇ ਲਿਖਣ ਦਾ ਕੰਮ ਮੁਕਾ ਕੇ, ਦੁਪਹਿਰੇ ਵਿਚ ਜੀਪ ਤੇ ਜਿਸਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਭਰਾਈਵ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਸ੍ਰੀ ਬਾਬਾ ਸਿੰਘ, ਸੇਠ ਸੁਹੇਲ ਸਿੰਘ ਧੀਰ ਅਤੇ ਮੈਂ ਸਭੀ ਪਹੁੰਚੇ । ਸੰਤ ਕੁਲਜਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਸਿੰਘ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਅੱਜ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦੇ, ਅੰਤਵਾਰ ਹੈ ਅੱਜ । ਸੇਠ ਧੀਰ ਜੀ ਖਾਸਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਗਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈ ਗਈ ਹੈ ।

ਪਰ ਬਾਬਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਸੀਲਿਆਂ ਨਾਲ ਕਾਮਯਾਬੀ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲਈ ਤੇ ਅਸੀਂ ਚੁੱਕੇ ਹੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਸਲਾਮ ਸੇਲ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਮਿਲੇ । ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਸਿਹਤ ਠੀਕ ਸੀ । ਮੈਨੂੰ ਬਹਿਣ ਲਗੇ : ਕੁਲਜਾਰ ਨੂੰ ਮਿਲਕੇ ਮੇਰੇ ਮਿਲਣ ਲਈ ਵਕਤ ਕੱਢ ਲਿਆ ਕਰ ਬੈਠੇ ਕਢੇ ।

ਰਾਤ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਪਰਤ ਆਏ ।

੨੨ ਸਤੰਬਰ ੧੯੫੮

ਦੁਪਹਿਰ ਆਏ

ਦੁਪਹਿਰ ਭਰ ਮੈਂ ਪ੍ਰੇਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਕੰਮ ਕੀਤਾ । ਫੇਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਬੁਲਾਕੇ ਵਰਮਾਇਆ : ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਲਗਦੇ ਖੁਸ ਹੋਸੀਅਤੀ ਟੰਕਸ ਤੇ ਅਸੀਂ ਕਮਿਊਨਿਸਟਾਂ ਤੇ ਕਿਸਾਨ ਸਭਾ ਨਾਲ ਸਾਥ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਾਂ । ਜਿਵੇਂ ਕਦੀ ਬਾਰੇ ਸਾਡੀ ਯੁੱਧ ਜਨਸੰਘ ਵਾਇਆ ਨਾਲ ਹੈ । ਮੈਂ ਕਮਿਊਨਿਸਟਾਂ ਨਾਲ ਡਾਲਮੇਲ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਦੱਸੇ । ਮੇਰੀ ਕੌਲ ਸੁਣ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਮੈਨੂੰ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਕਾਮਰੇਡ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਮਲਹੋਤਰਾ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਮਿਲਾਂ ਤੇ ਕਲ੍ਹ ਡਬ ਨਾਲ ਲੈ ਆਵਾਂ ।

ਫਤਿਹਾਬਾਦ ਵਿਚ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਮਲਹੋਤਰਾ ਸਨ । ਉਥੇ ਡੀ. ਸੀ. ਪ੍ਰੇਮ ਕੁਮਾਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ੩-੪ ਦਿਨ ਤੋਂ ਹੜਤਾਲ ਜਾਰੀ ਸੀ । ਕਾਮ ਮਲਹੋਤਰਾ ਉਥੇ ਸਭਨੇ ਕੂਰ ਕਰਦੇ ਸਨ । ਬਾਪਸ ਆਉਣ ਤੇ ਮਲਹੋਤਰਾ ਮੈਨੂੰ ਸਭਨੇ ਵੀ ਨਾ ਮਿਲ ਸਕੇ ।

੨੩ ਸਤੰਬਰ ੧੯੫੮

ਟੱਬ ਦਿਬਨਾਨ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਅੱਜ ਮੈਨੂੰ ੮ ਤੋਂ ੧੦ ਵਜੇ ਦਰਸਨ ਕਰਨ ਤੇ ਬਚਨ ਬਿਲਾਸ ਸੁਣਨ ਦਾ ਅਦਾਸ ਮਿਲਿਆ । ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਵਕਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਟੱਬ ਦਿਬਨਾਨ ਦਾ ਮਹੱਤਵ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਇਹ ਭੰਡਾਂ ਦੇ ਭੰਡ ਦੁਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਨਮ ਨਾਲ ਭੋਜ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ । ਤਿੰਨ ਕੁ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਅੱਜ ਕੋਲ੍ਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਟੱਬ ਦਿਬਨਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਡਾਕਟਰ ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਸਿੰਘ ਉਹਨਾਂ ਪਾਸ ੧੦ ਤੋਂ ੧੧ ਵਜੇ ਤਕ ਟੱਬ ਥਾਥ ਕਰਵਾਣ ਲਈ ਆਉਂਦੇ ਹਨ । ਅੱਜ ਆਪ ਨੇ

■

ਮੇਨੂੰ ਸਿਟਰਬਾਬ ਤੋਂ ਵੀ ਜਾਣੂ ਕਰਾਇਆ । ਇਹ ਵੀ ਰੋਣਾ ਦੇ ਘਾਟ ਮੁਕਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਭਾਈ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਲਉਦੇ ਪਹਿਰ ਦੀ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀ ਰੋਲ ਵੇਖਦਿਆਂ ਭਾਈ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਆਪਣੇ ਨਿੱਜੀ ਸੇਵਕ ਬਾਰੇ ਮੇਨੂੰ ਦਸਾਇਆ ਕਿਹਾ : ਭਾਈ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੇਰੀ ਤੀਹ ਸਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਮੇਰੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਨੂੰ ਅਗਾਉਂਦਾ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੋਵੇ । ਮੇਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਕੋਈ ਬੀਜ ਮੋਢਣ ਦੀ ਲੱਤ ਨਹੀਂ ਪਈ, ਸਗੋਂ ਲੱਤਾਂ ਵਕਤ ਸਿਰ ਪੂਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ । ਜ਼ਰੂਰਤ ਮੁਤਾਬਕ ਮਿੱਠੀ, ਲੱਤ ਵੇਲੇ ਸਲ੍ਹਣੀ ਚੀਜ਼ ਆ ਮੇਰੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੁੰਦੀ । ਏਨੇ ਅਸੇ ਵਿਚ ਇਕ ਵਾਰ ਵੀ ਮੇਨੂੰ ਨਿਰਾਸ਼ ਜਾਂ ਨਾਚਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਪਿਆ ।

ਇਹ ਇਕਸੁਭਤਾ ਬੜੇ ਉੱਚੇ ਸੁੱਚੇ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਲਈ ਸਮਰਪਣ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਪੈਂਦਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਮੇਨੂੰ ਖੁਦ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਹੈ ਕਿ ਸੁਰ ਹੋਏ ਸਾਥੀ ਬਰਾਮਾਤੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਲੱਤ ਪੂਰਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

੨੫ ਸਤੰਬਰ ੧੯੫੮

ਸੁਆਦ ਬੇਸੁਆਦੀ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਾਬਾ ਬੰਡਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚੰਟੀਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਘਰ ਸੰਤ ਨਗਰ ਵਿਖੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦੇ ਰੋਲ ਸਮੇਂ ਪਹਾਚੇ । ਮੈਂ ਵੀ ਅੱਜ ਇਥੇ ਹੀ ਕੁਝ ਦਰਸਨ ਕੀਤੇ ।

ਅੱਜ ਸੰਤ ਸਿੰਘਾਣਾ ਸਿੰਘ ਘੋੜਿਆਂ ਵਾਲੇ ਨਾਲ ਉਸਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਤੋਂ ਕੁਝ ਬੇਸੁਆਦੀ ਹੋ ਗਈ । ਮੰਡਿਫੁਰਾ ਉਸ ਨੂੰ ਚਸ ਪੰਨੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨ ਮੁਢਲੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਪਰ ਕੁਝ ਪੰਨੀਆਂ ਦੀ ਸੇਧ ਨੂੰ ਦਰਸਤ ਬਰਖਿਆਂ ਹੀ ਅਜਿਹਾ ਮਹੌਲ ਬਣ ਗਿਆ ।

ਟੱਬ ਬਾਬ ਕਰਦਿਆਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮੈਂ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੱਸ ਦੇ ਕੁਝ ਮਤਮੂਨ ਸੁਣਾਏ । ਹੋਰ ਬਚਨ ਬਿਲਾਸ ਹੋਇਆਂ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਫਰਮਾਇਆ : ਖੰਢਾ ਜੋ ਜੁਗਤ ਤੇ ਜਿਆਣਪ ਨਾਲ ਚਲੇ ਤਾਂ ਮਨ ਇਛਤ ਸੰਤਾਨ ਪੈਂਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ।

੨੭ ਸਤੰਬਰ ੧੯੫੮

ਪਰਵਾਨਾ

ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਦੇ ਵੱਡੇ ਭਾਈ ਸ੍ਰ: ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਪਰਵਾਨਾ ਅੱਜ ਮੇਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਆਏ । ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਨਾਂ ਨੂੰ ਕਰਦੇ । ਅੰਤ ਬਰਸਾਤ ਵੀ ਬਾਡੀ ਚੰਗੀ ਸੀ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਤੇਹ ਨਾਲ ਪਰਵਾਨਾ-ਪਰਵਾਚ ਦੀ ਸੁਖ ਸਾਂਦ ਪੁਡੀ । ਪਸੁਆ ਦੀ ਉੱਨਰੀ, ਮੁਕਦਮੇ ਦੀਆਂ ਮੁਸਕਰਾਨਾਂ ਤੇ ਖੰਤੀਥਾਤੀ ਆਦਿ ਤੇ ਕੋਲਥਾਤ ਹੋਈ । ਟੱਬ ਬਾਬ ਸਮੇਂ ਦੀ ਅਸੀਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਕੋਲ ਕੋਥ ਜਾਗੇ ਰਖੀ ।

ਪਰਵਾਨਾ ਜੀ ਨੇ ਪਸੁਆ ਦੀ ਨਸਲ ਬਾਰੇ ਕੋਲਥਾਤ ਕਰਦਿਆਂ ਦੁੱਧ ਦੇ ਮਸਲੇ ਤੇ ਕੁਝ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਜਿਵੇਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮੁਸਕਰਾਨ ਦਸ ਕੇ ਖਰੋਰਣਾ ਹੋਵੇ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ : ਨੇੜੇ ਆ ਜਾਓਗੇ ਤਾਂ ਵਧੀਆ ਕਿਸਮ ਦੇ ਪਸੁ ਦਿਆਂਗੇ ।

ਜ਼ਾਉਂ ਖੋਬੇ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਵੀ ਪਰਵਾਨਾ ਜੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਪਤਾ ਦਿੱਤਾ ।

ਬਾਮੀ ਵੇਰ ਮੇਰੇ ਹ ਵਰਦਾ ਰਿਹਾ ।

੨੮ ਸਤੰਬਰ ੧੯੫੮

ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਮਦਦ

ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਪਿਛੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੰਤ ਨਗਰ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿਤੀ ਕਿ ਇਸ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੱਤਵੰਦ ਗਰੀਬ ਸਿੰਘ, (੧) ਸੰਤ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਮੁਹੱਤਾ, (ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਰਤੀਯੋ ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜੁਆਈ) (੨) ਸੰਤ ਸਚਰਨ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਨਗਰ (ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਲੜਕਾ) ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਮੰਗਦੇ ਨਹੀਂ ਤੇ ਗਰੀਬੀ ਉਹਨਾਂ ਤੇ ਮਾੜੇ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਹਾਲਾਤ ਨੇ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਅਜਿਹੇ ਬਹੁਤ ਕਿਲਾਸ ਕਰਕੇ ਕੁਝ ਸੰਜਣਾਂ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਲਾ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਹਲਾ ਤੇ ਟਰੈਕਟਰਾਂ ਨਾਲ ਪੱਧਰਾ ਕਰਵਾਇਆ।

ਤਿੰਨ ਢਾਹ ਢਾਹ ਆਪ ਜੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਤੇ ਕੰਮ ਹੁੰਦਾ ਵੇਖਣ ਲਈ ਜੀਪ ਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਵੀ ਦੋ ਸੌ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਹਸਰਤ ਦਾ ਉੱਤਰ

ਅੱਜ ਟੱਬ ਢਾਹ ਬਰਨ ਸਮੇਂ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਬੱਲ ਬੰਨਾ ਸਾਂ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਡਰਾਂ ਮੇਂ ਆਪਣੀ ਹਵਾਈ ਸਵਤ ਦੀ ਯਸਰਤ ਨੇੜੀ ਕਰ ਬੈਠਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਰਨ ਕੀਤਾ : ਵਿਤਰ ਨਾ ਕਰ। ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣਕੇ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਸਵਰ ਕਰੇਗਾ। ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਅੱਧੇ ਮੁਲਕ ਦਾ ਕੀ ਵੇਖਣਾ ਹੋਇਆ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮਾਲ-ਇਹਾਤੇ ਵਾਲੇ ਅਸਤਬਲ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਜੋ ਅਧੁਰੀ ਪਈ ਸੀ, ਮੁੜ ਤੋਂ ਜਾਰੀ ਕਰਵਾਈ।

੧ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੫੮ ਸਰਸਾਂ

ਮੈਂਨੂੰ ਸਰਸਾਂ ਸਰੋਵੇਂ ਹੀ ਸੁਨੇਹਾ ਮਿਲਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਤਿਆਰ ਰਹਾਂ, ਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਸਰਸੇ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਥਾਰ ਅਤੇ ਜੀਪ ਤੇ ਕੁਝ ਸੰਜਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਸਰਸੇ ਪਹੁੰਚੇ। ਮੈਂ ਉਥੇ ਡਾਮਰੋਂਡ ਅਕਤਾਰ ਸਿੰਘ ਮਲਹੋਤਰਾ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਥਾਰਾ ਜੀ ਵੇਟਿਆ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਬਖਸ਼ਨ ਦਿਤੇ।

ਅਜੀ (ਮਲਹੋਤਰਾ ਜੀ, ਬਖਸੀ, ਦੁਖੀ ਤੇ ਮੈਂ) ਅੰਡਰੀਕਲਬਰ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਬਾਕ ਵਿਚ ਜਾ ਬੈਠੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਥੇ ਆਏ। ਸੰਤ ਬਕਰਵਰਤੀ ਜੀ ਤੇ ਸ੍ਰ: ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਚਨ ਕੀਤਾ : ਅ ਮੈਂ ਗਰੀਬ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਹਿਤ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਕੁਹਾਣੇ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਉਠਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਤੁਸੀਂ ਬ-ਖਸੀ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਜਲਸੇ ਕਰੋ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਗਏ ਨਸਲ ਸੁਧਾਰ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਰਜਲੇ ਵੀ ਸਾਧੀਆਂ ਨੂੰ ਦੱਸੇ।

ਸਰਸੇ ਵਿਚ ਇਸ ਸਾਲ ਪੰਜਾਬ ਸੂਬੇ ਦੀ ਭਿਸਨ ਕਾਨਫਰੰਸ ਹੋਈ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਾਰਟੀ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜੋ ਭਾਰੀਆਂ ਤੁਸੀਂ ਹੱਲੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਰਹੋ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬਣਿਆ ਬਣਾਤਾ ਇਕੱਠ ਮਿਲ ਜਾਵੇ।

੧੨ ਵਜੇ ਦੁਪਹਿਰੇ ਅਸੀਂ ਵਾਪਸ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਆ ਗਏ।

੨ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੫੮ ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਕਰਵਰਤੀ, ਸੰਤ ਤਰਨ ਸਿੰਘ ਵਜ਼ੀਰੋ ਅਤੇ ਮੈਂ ਕੁਝ ਲਿਖਣ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਸਾਂ। ਸੰਤ ਬਕਰਵਰਤੀ ਜੀ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਵਿਚਾਰ ਖਟਕ ਰਹੇ ਸਨ। ਪਰ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਕਲਮੀ ਕੁਰੂ ਪਾਸ ਅਜੁਕ ਤਾਦ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਲਗਾ ਰਿਹਾ।

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦੁਪਹਿਰੇ, ਪ੍ਰਸਾਦ ਛਕਣ ਦੇ ਇਖਨਾਨ ਸਮੇਂ ਮੇਂ ਦਰਸਨ ਕੀਤੇ ।
ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਏਥੇ ਇਕ ਖਾਸ ਮੇਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਆਪਣੀ ਰਾਇ ਅਤੇ ਵਿਉਂਤ ਦੱਸੀ ।

ਵਿਰ ਸਾਮੀ ७ ਰੋਂ ੬ ਵਜੇ ਤਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਨਿਕਟਤਾ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ । ਕੁਝੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵਖ-ਵਖ ਨਸਲਾਂ ਵੱਖੀਆਂ ਆਪਣੀ ਕੁਝ-ਸਾਲਾ ਵਿਚ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨਸਲ ਦੀਆਂ ਕੁਝੀਆਂ ਦੀ ਰਮਤੀ ਲਾਲ ਅਤੇ ਲੋਲੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਹਰਿਆਣਾ ਨਸਲ ਦੀਆਂ ਕੁਝੀਆਂ ਦਾ ਰੋਡ ਸੜੇਦ, ਕੰਨ ਪਤਲੇ ਤੇ ਛੋਟੇ, ਥੱਕੁਲਾ ਪਤਲਾ ਤੇ ਛੋਟਾ। ਬੋਲਾਂ ਦੀ ਮੂੜਣੀ ਪਿੱਤੇ ਨਾਲ ਲਗੀ ਹੁੰਦੀ। ਅੱਗੇ ਚੌੜਾ ਤੇ ਪਿੱਛਾ ਪਤਲਾ । ਹਰਨ ਵਰਗੇ ਚੁਸਰ ।

ਇਸ ਪਾਸਿਓਂ ਵਿਹਲੇ ਹੋਏ ਤਾਂ ਘੋੜੇ ਵੇਖਣ ਵਾਸਤੇ ਗਏ । ਹੋਲ ਫਿਰ ਬਹੀ ਸੀ । ਅਨਥਾਤ ਘੋੜੇ ਆਪਣੇ ਸਾਈਲਾਂ ਨਾਲ ਬਤਾਰ ਵਿਚ ਅੱਗੇ ਪਿੱਛੇ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਸਨ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਾਹਦੇਂ ਹੀ ਫੁਰਸੀ ਤੇ ਬੈਠ ਗਏ । ਸਾਡੇ ਲਈ ਸਭ ਵਿਛ ਗਈ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅੱਜ ਅਨੇਕਾਂ ਦਵਾਈਆਂ ਝਰਾਨੀ ਹੀ ਦੱਸੀਆਂ । ਪਰ ਕੋਈ ਵੀ ਨੱਟ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ।

३ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੫੮

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅੱਜ ਦਿੱਲੀ ਜਾਣਾ ਸੀ । ਸੰਤ ਬਰਗਵਤੀ ਜੀ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜੀਪ ਦੇ ਕੇ ਭੇਜ ਦਿਤਾ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਫਰਮਾਇਆ : ਘਿੱਭੇ ਮਥੇ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਫੇਰ ਫੇਰ ਮਿਲਦੇ ਰਹਿਣ ਤੇ ਜੀ ਬਰਦਾ ਹੈ, ਨੂਨਾ ਮੁਖ ਤਾਂ ਇਕ ਵਾਰ ਵੇਖ ਲੈਣਾ ਹੀ ਕਾਫੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਤੂੰ ਸਦੇਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈਂ ਹੱਸਦਾ ਹੱਸਦਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈਂ, ਮੇਂ ਵੀ ਤੇਨੂੰ ਬਰੂਰ ਦੇਸੇ ਤਤ੍ਰਾ ਮਿਲਦਾ ਹੋਵਾਗਾ । ਨੂੰਨੇ ਵਰਗਾ ਮੂੰਹ (ਅਰਥਾਤ੍ਰ ਕੁਸਿਆ ਮੂੰਹ) ਤਾਂ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਵੀ ਸੰਭ ਹੀ ਖਿਲਰਦਾ ਹੈ ।

ਆਪ ਹੀ ਸਾਮੀ ਮੈਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪੁਛਿਆ : ਤੂੰ ਕੋਈ ਭੱਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ? ਉਹ ਬੀ ਹੈ ? ਹੁਣ ਮੇਂ ਵਿਹਲਾ ਹਾਂ ਮੇਂ ੫-੬ ਦਿਨ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਚਲੇ ਜਾਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਲਈ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਮਾਨ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਵਾਸਤੇ ਝਰਾਨਾ ਹੋਏ । ਰਾਤ ਖੇਡੇ ਪੂਰ (ਸਰਸਾ ਨਕਸ਼ੀਕ) ਰਹਿਣਗੇ ।

੧੧ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੫੮

ਸਾਮੀ ਰਾਤ ਵਜੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਪਹੁੰਚ ਗਏ । ਆਪ ਸ੍ਰੀ ਛੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਭੋਂ ਹੀ ਸਿੱਧੇ, ਭਾਰ ਦੁਆਰਾ ਆਏ ਸਨ ।

੧੨ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੫੮

ਮੇਂ ਸਚੇਂ ੯ ਵਜੇ ਦਰਸਨ ਕਰਨ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਬੰਨੀ ਗਿਆ । ਆਪ ਨੇ ਨਮਸਕਾਰ ਪਰਵਾਨ ਕਰ ਕੇ ਦੱਸਿਆ : ਕੁਹਾਡੀ ਤਾਂ ਕੱਝਟ ਨਿਕਲ ਆਈ ਹੈ । (ਇਹ ਵਹਿਤ 'ਸੱਸੀ' ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ, ਮੇਰੇ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਆਉਣ ਤੇ ਦਿਤੀ ਸੀ। ਪੁੱਜ ਕੇ ਸੋਹਣੀ। ਪਹਿਲਣ ਦਾ ਡੇ ਲਿਟਰ ਦੁਧ। ਮਗਰ ਵਣਾ। ਕੋਮਤ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸਵੈ-ਸਨੇਹ। ਮੇਂ ਇਕ ਸੁਆ ਚੰ ਕੀ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦਿਤੀ ਸੀ।)

'ਇਹ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸੀ ਜੀ।'

'ਵਿਰ ਅਬ ਦੁਧ ਦਾ ਕੀ ਹਾਲ ਹੈ?'

'ਕੋਈ ਨਾ, ਪੰਜਾਵੇ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਦੁਧ ਨਹੀਂ ਪੀ ਸਕਦਾ।'

ਸਤਿਗੁਰੂ, ਕੁਝ ਹੜੀ ਸਿੱਖ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਦਿਨ ਮਨਾਣ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ੧੪ ਅਕਤੂਬਰ

ਸਰਸੇ ਪੁਜਣ ਲਈ, ੧੫ ਨੂੰ ਉਥੇ ਰਹਿਣ ਅਤੇ ੧੬ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਪੁੱਜ ਕੇ ੧੭, ੧੮, ੧੯ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਰਹਿਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਕੀਤੀ।

ਮਦਦ ਕਰਨੀ ਹੈ

ਦੁਪਹਿਰੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਣ ਲਈ ਇਥਨਾਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਾਲਸ ਕਰਵਾਇਆ ਸਤਿਕੁਰਾਂ ਪੁੜਿਆ : ਕੁਸੀਂ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਤੇ ਪੇਂਡੂਤ ਮੇਰੇ ਸਲਾਹਕਾਰ ਓ ! ਦਸੋ, ਮੈਂ ਹੁੜ ਪੀੜਤਾਂ ਦੀ ਕੁਝ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਦਾਟੇ ਬਬੇਰੇ ਹਨ, ਪਰ ਮੈਂ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਸਹਾਇਤਾ ਫੰਡ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਕੋਰੋਂ ਰਾਹੀਂ ਕੁਝ ਕਰਨ ਨੂੰ ਜੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ। ਦਸੋ, ਕਿਸ ਕਰੁੰ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦਾ ਪਤਾ ਕਰਕੇ (ਅਰਥਾਤ ਤਿਸ ਕਿਸ ਨੂੰ ਹੜ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਹੈ) ਕੋਰ ੧੦੦ ਮਣ ਦੇ ਕਰੀਬ ਦਾਟੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।

ਮੈਂ ਰਾਇ ਦਿਤੀ ਕਿ ਲੋਕ-ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕਰਨ ਨਾਲੋਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਚੰਗਾ ਤਰੀਕਾ ਨਹੀਂ, ਦਿਤੋਂ ਕਦੇ ਅੰਨ ਦੀ ਠੀਕ ਵਰਤੋਂ ਹੋਣ ਦਾ।

ਲੋਕਰ ਛਕਣ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਸ: ਤੇਜ ਸਿੰਘ ਐਮ.ਐਲ.ਸੀ. (ਸਰਸਾ) ਨੂੰ ਗਦੀਆਂ ਭਾਬਤ ਚਲੰਡ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਮਸ਼ੀਨ ਵਿਚ ਹੋਰ ਵੀ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਮੈਂ 'ਕਿਸਾਨ ਲਹਿਰ' ਦਾ ਉਹ ਪਰਚਾ ਮੰਗਵਾ ਕੇ ਸ: ਤੇਜ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਨਾਮਧਾਰੀ ਕਰ੍ਹਿਸ਼ਾਲਾ ਭਾਬਤ ਲਿਖਿਆ ਸੀ।

੧੩ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੫੮

ਅਜ ਕਲ ਸਤਿਕੁਰ ਜੀ ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਨਿਤ ੧੦-੧੫ ਮਿੰਟ ਖਬਰਾਂ ਸੁਣਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਮੰਟੀਆਂ ਤੇ ਸਕੂਰੀ ਖਬਰਾਂ ਪੜ੍ਹਕੇ ਚੇਤਿਓਂ ਸੁਣਾਵਾ ਹਾਂ।

ਚੜ੍ਹੀ ਵੇਰਣ ਲਈ ਅੱਜ ਮਾਝੀ ਪਾਈ ਗਈ। ਸੰਤ ਨਗਰ ਦੀ ਸੰਗਤ ਤੇ ਵੰਟੀਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਚੜ੍ਹੀ ਵੇਰਣ ਵਿਚ ਭਰਪੂਰ ਹਿੱਸਾ ਪਾਇਆ।

ਸਤਿਕੁਰਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਪੁੜਿਆ : ਸਾਡੇ ਲਈ ਹਾਝੀ ਵਾਸਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਕਿਥੋਂ ਇਥਿਥੇ ਤੋਂ ਕਵੀ ? ਸਤਿਕੁਰਾਂ ਫਰਮਾਇਆ : ੧੯ ਭਾਰੀਥ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਪਤਾ ਲਗੇਗਾ। ਅਜ ਛੇ ਕੁ ਬਿਨ ਵਿਥੇ ਰਹਿਣਾ ਹੈ। ਨਾਲੋਂ ਉਥੇ ਨਾਲੀ ਦਾ ਪਾਣੀ ਲੰਭ ਜਾਵੇਗਾ।

੧੪ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੫੮

ਲਉਂਦੇ ਵੱਲੋਂ ਸਤਿਕੁਰਾਂ ਨੇ ਮੰਨੂੰ ਸਰਸੇ ਜਾਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਮੈਂ ਆਪ ਜੀ ਨਾਲ ਭਾਜ ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਚਲ ਪਿਆ।

ਸਰਸੇ ਕੁੜ੍ਹ ਹੜੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਵਸ ਮੇਲੇ ਪਰ ਪਹੁੰਚੇ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਕੁਰ ਜੀ ਨੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ।

੧੫ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੫੮

ਸਰਸੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾੜ ਦਾ ਭੋਗ ਪਾ ਕੇ ਸਤਿਕੁਰ ਜੀਦਨ ਨਗਰ ਆ ਗਏ। ਸਾਮ ਨੂੰ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਮਦਮੇ (ਸਰਸਾ) ਪਹੁੰਚੇ ਤੇ ਰਿਵ ਵਾਪਸ ਆਏ।

੧੬ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੫੮

ਮਾਝਿਆਂ ਦੀ ਮਦਦ

ਸਤਿਕੁਰਾਂ ਦੇ ਕੁਕਮ ਨਾਲ ਸੰਤ ਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਚੱਤਿਆਂ ਵਾਲੇ ਦੀ ਸੰਤ ਨਗਰ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਚਾਰ ਟਰੈਕਟਰ ਨਾ ਕੇ ਪੱਧਰੀ ਕਰਨ ਦੇ ਜਤਨ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਮੈਂ ਵੀ ਸਤਿਕੁਰਾਂ ਨਾਲ ਥਾਹ

ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਨਕਸ਼ੇ ਸੰਤ ਨਗਰ ਆਇਆ, ਇਹ ਪੱਧਰੀ ਗੁੱਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵੇਖਣ ਲਈ ਸੰਤ ਰਰਨ ਸਿੰਘ ਵਹਿਮੀ ਦੀ ਨਾਲ ਸਨ।

ਦਿਲੀ ਜਾਣ ਦਾ ਪ੍ਰਕਰਮ ਤੇ ਹੋਇਆ। ਵਹਿਮੀ ਜੀ ਤਾਂ ਅੱਜ ਹੀ ਜਾਣਗੇ ਪਰ ਮੈਂ ਬੋਲ ਸਮੀ ਕੁਰਾਂਗਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਾਢੇ ਚਾਰ ਵਜੇ, ਲਉਂਦੇ ਵੇਲੇ, ਹਿਸਾਰ ਵਾਸਤੇ ਚਲੇ। ਉਥੇ ਅੱਜ ਰਾਤ ਨੂੰ ਛੁੱਟ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਪੂਰਬ ਮਨਾਇਆ ਜਾਣਾ ਹੈ।

੧੮ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੫੮

ਮੈਂ ਸਵੇਰੇ ਸਵਾ ਪੰਜ ਵਜੇ ਦਿਲੀ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਸ: ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕੁਆਰਟਰ ੨੪ ਆਰਾਮ ਬਾਗ ਲੇਨ ਗਿਆ। ਅੱਗੋਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸ: ਵਜੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦੇ ਤੌਰ ਦੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਛਾਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਮੈਂ ਇਕਨਾਨ ਪਾਣੀ ਖੀਤਾ। ਅੱਜ ਦਿਲੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜਨਮ ਪੂਰਬ ਮਨਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਬਾਵਾ ਸਿੰਘ ਮਾਨਪੁਰੀ, ਸੰਤ ਤਰਨ ਸਿੰਘ ਵਹਿਮੀ ਤੇ ਹੋਰ ਸਜਣ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਪਿਛੋਂ ਹੀ ਆ ਕੇ ਮਿਲੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਨ ਵੀ ਸ: ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੀ ਹੋਏ।

ਪ੍ਰਸਾ ਇਨਸਟੀਚਿਊਟ

ਅੱਜ ਇਕ ਵਾਰ ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਸਾ ਇਨਸਟੀਚਿਊਟ ਵੀ ਛਟੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਸ: ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਵਡਾਈਓ, ਸ: ਸੁਰਜਨ ਸਿੰਘ ਚੰਟੀਆਂ ਵਾਲੇ ਤੇ ਮੈਂ ਸਤਕਾਰੀ ਪਸ਼ੂ-ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਾਲ ਗਿਆ। ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਧੀਆ ਸੀ ਪਰ ਨਤੀਜੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਇਕ ਕਾਫ਼ੀ (ਨੌਂ ਲਾਖੀ) ੧੪੧੫੦ ਪਾਉਂਡ ਸੂਏ ਦਾ ਦੁਹ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਪ੍ਰਸਾ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਜੋ ਬਦੇ ਬੱਧ ਬੱਧ ਦੇ ਹਟੀ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਰਾ ੧੩੦੦੩ ਪਾਉਂਡ ਸੀ। ਅੱਜ ਦੀ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ੧੦,੦੦੦ ਪਾਉਂਡ ਬੱਧ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ।

ਫੇਲੇ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਆਖਿਆ : ਤੁਹਾਡਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ।

ਫੇਰ ਅਸੀਂ ਡੇਰੀ ਦੇ ਡਾਇਰੀਕਟਰ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਛਟੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੱਥੇ ਨਾਹ ਨਾਹ ਕਰਦਿਆਂ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਕੁਰਸੀ ਤੇ ਬੈਠਾ ਲਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਅਮਿਤਵਾ ਹੈ।

ਇਕ ਹੋਰ ਥਾਂ ਵੀ ਪਸ਼ੂ ਵੇਖੇ।

ਜਨਮ ਦਿਨ ਦੀਵਾਨ

ਬਾਅ ਨੂੰ ਪਹਾੜ ਗੇਜ ਨਾਮਧਾਰੀ ਧਰਮਸਾਥਾ ਵਿਚ ਦੀਵਾਨ ਲਗਾ। ਸੰਤ ਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚਕਰਵਰਤੀ ਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਸਿਆਣੇ ਸਿਆਣੇ ਸਜਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਸਰੋਤੀ ਵੀ ਵਡੀ ਭਿਟਤੀ ਵਿਚ ਉਪਸਥਿਤ ਸਨ। ਸ਼ਰਦ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਪਿਛੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਆਖਣ ਲਈ ਇਥਾ-ਥੀ ਭੀਤਾ। ਕੁਰਮ ਮੰਨੇਦਿਆਂ ਮੈਂ ੧੫-੨੦ ਮਿੰਟ ਲਈ ਤਕਰੀਰ ਭੀਤੀ। ਮੇਰੀ ਕੋਈ ਪਹਿਲਾ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਇਹ ਵੀ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਹੋ ਗਿਆ।

ਇਸ ਦੀਵਾਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਸੰਤ ਤਰਨ ਸਿੰਘ ਲਾਂਗਰੀ, ਡਾਕਟਰ ਜੀ, ਪੰਤਤ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮੈਂ ਡੇ-ਸੇਵਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਲਾਲਾ ਹਰਿਦੇਵ ਸਹਾਇ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਸਦਰ ਬਾਜ਼ਾਰ ਛਾਏ ਤੇ ਛਪਣ ਵਾਲੇ ਟਰੇਕਟ ਦੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਓਂ ਪਤਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਭੀਤੀ।

੧੯ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੫੮

ਅਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਨਾਮਧਾਰੀ ਗਠਾਜਾਲਾ ਪਹਾੜ ਭੱਜ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਸ੍ਰੀ ਚਕਰਵਰਤੀ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਘੰਟਾ ਦਸ ਮਿੰਟ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਜ਼ੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਭਕਰੀਰ ਕੀਤੇ। ਪਰ ਕਈ ਰੱਬਾਂ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਇਰਾਦਾ ਸੀ।

੪੦ ਮਣ ਆਟਾ

੯ ਵਜੇ ਸਵੇਰ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਸੰਤ ਦਯਾਸੀ, ਸ੍ਰ: ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮੈਂ ਲਾਲਾ ਹੋਸ਼ਿਆਰ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਸੰਘ-ਚਾਲਕ ਪਾਸ ਗਏ। ਲਾਲਾ ਹਰਦੇਵ ਸਹਾਇ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਦੋਥੇ ਕੁਲਾਟ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਤਾਂਕਿ ਹੋਟ ਵਾਲੀ ਕੁੱਪ-ਅਸਟਮੀ ਸਮੇਂ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਅਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਹੋਟੀ ਆਦਿ ਦਾ ਖਰਚ ਲਿਆ ਜਾਵੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਲਾਲਾ ਮਣ ਆਟਾ ਦੇਣ ਦਾ ਭਰਨ ਭੀਤਾ ਤੇ ਹੋਰ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਣ ਲਈ ਵੀ ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਫੇਰ ਘੁੰਮਦੇ ਘੁੰਮਦੇ ਸ੍ਰ: ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਕੋ ਘਰ ਆ ਗਏ।

ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਸਵੇਰ ਵਾਲੀ ਤਕਰੀਰ ਬਾਰੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਵਕਤਾ ਉੱਤੇ ਵਿਤਰਾਜ਼ ਹੀਤਾ।

੧੯ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੫੮

ਛਾਤੀ ਸੰਗਰਾਮੀਏ

ਸ਼ਾਮ ੭ ਵਜੇ ਵੀਹ ਪ੍ਰਸਿਧ ਅਮਨ ਸੰਗਰਾਮੀਏ ਡਾਕਟਰ ਡਿਓਨੂ ਅਤੇ ਪੰਡਿਤ ਸੁੰਦਰ ਲਾਲ ਨੇ ਰਸ ਭਰਪੂਰ, ਮਨ-ਮੋਹਣੀਆਂ ਤੇ ਸੰਖੰਪ ਭਕਰੀਰਾਂ ਭਰਕੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਤੇ ਹੋਸ਼ੀ ਪਾਈ ਅਤੇ ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕੁਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਮਨ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਘਰ ਘਰ ਪੁਰਾਣ।

ਮੈਂ ਰਾਤ ਸ੍ਰ: ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕੋਟੇ ਦਿੱਤੇ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਚਲੇ ਜਾਣਾ ਹੈ।

੨੩ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੫੮

ਸੰਤ ਰਣਮੋਹ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ ਦੁਆਰਾ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ੧੦-੩੦ ਵਜੇ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਆ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਕੇ ਕੁਝ ਨਵੀਆਂ ਗੱਲਾਂ-ਬਾਤਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਚੀਤਾ।

ਕਾਮਰੇਡ ਬੰਦਾ ਅਤੇ ਕਾਮਰੇਡ ਅਨੰਦ ਦੀ ਚਿੱਠੀ ਆਈ ਕਿ ਹੜ੍ਹ ਪੀੜਤਾਂ ਲਈ ਅਜੇ ਬੰਦੀ ਲੰਕਾ-ਕਮੇਟੀ ਵਜੂਦ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਈ।

ਕਵਰਨਰ ਨੂੰ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੰਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਆਪ ੨੧ ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਕਵਰਨਰ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਆਏ ਹਨ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਆਪ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਸਾਰਾ ਹੀ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਵਿਚ ਹੈ। ਕੋਈ ਧੜਾ ਜਾਂ ਪਾਰਟੀ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ। ਤੇ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕੇਰੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਿਵੇਂ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਰਿਆਦਤੀ ਕਰ ਰੱਖੀ ਹੈ।

ਪੀੜਤਾਂ ਨੂੰ ਸਹਾਇਤਾ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਵੱਲਦੀ ਗੱਲ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਆਪ ਨੇ ੧੦੦ ਮਣ ਭਣਕ ਅਤੇ ੧੦੦ ਮਣ ਭੋਨਾ ਕਵਰਨਰ ਨੂੰ ਹੜ੍ਹ ਪੀੜਤ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਲੰਕਾ-ਕਮੇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਹਾਇਤਾ ਵਜੋਂ ਕੁਝ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਕਾਮਰੇਡਾਂ ਵਲੋਂ ਆਈ ਚਿੱਠੀ ਬਾਰੇ ਜਾਣ, ਆਪ ਨੇ ਕਿਹਾ : ਅਜੇ ਉਤੀਕ ਉਤੀਕ ਕੇ ਹੀ ਕਵਰਨਰ ਨੂੰ ਦਾਣੇ ਦੇ ਆਏ ਹਾਂ।

ਦੁਪਹਿਰੇ ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਲਾਨਾ ਕਰ ਕਰੇ ਸਨ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਿਹਾ : ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਤੇ ਬਚਨ ਬਹੁਤ ਹੀ ਕੀਮਤੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਰਖਕੇ ਕਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਤਿਖੀ ਯਾਦਦਾਸਤ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ । ਪਰ ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲੋਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹਾਂ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਚਨ ਕੀਤਾ : ਅੰਤਰਾਂ ਸਿਆਲ ਵਿਚ ਬਾਦਾਮ ਪਾਕ ਬਣਾ ਕੇ ਖਾਹ । ਗੱਲਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬਸਤਰ ਧੋਣ ਵਾਲੇ ਖਿਰਬ ਸੇਵਕ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਸਿੰਘ (ਜਲਸ਼ੇਰ, ਜਿ: ਭਾਹੋਰ, ਜੋ ਜਵਾਨੀ ਤੋਂ ਅੰਤਰ ਤਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਠਾਲ ਹੀ ਰਹੇ ।) ਨੇ ਕਿਹਾ : ਫੇਰ ਕਦੀ ਨੂੰ ਕੱਲ ਹੀ ਲੈ ਆਓ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੁਸਕਰਾ ਪਏ ।

ਅੱਜ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਬੈਠਣ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ।

੨੭ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੫੮

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਜੇਂ ਦੋਬੇ ਹੀ ਹਨ ।

ਦੋਹਾਂ ਥਾਵਾਂ ਜੀ ਦੀਆਂ ਸੁਪਤਨੀਆਂ ਵੀ ਅੱਜ ਦੋਬੇ ਆ ਗਈਆਂ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਗਿਆ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਵਾਰ ਦੀਵਾਲੀ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਪਹੁੰਚਾਂ ।

੨੮ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੫੮

ਜਦੋਂ ਅੱਜ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਮੈਂ ਅਤੇ ਡਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਹਿਮੀ ਵਲਵਾੜੀ ਵਿਚ, ਹੁਸ਼ਨਾਮੇ ਵਾਲੇ ਰੋਜ਼ ਤਾਂ ੧੧ ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਵਡੇ ਥਾਵਾਂ ਜੀ ਵੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਪਹੁੰਚ ਗਏ । ਆਪ ਸਿੱਧੇ ਹੀ ਵਲਵਾੜੀ ਵਿਖੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਕਰਨਾਂ ਨੂੰ ਆਏ ।

ਮੈਂ ਤਾਂ ਤਿੰਨ ਘੰਟੇ ਬਾਅਦ, ਕਲ ਲਗ ਕੇ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਜਾਣੇ ਰੁੱਕੀ ਹੋਈ । ਮੈਨੂੰ ਸਦਮਚ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਅਜਿਹਾ ਪਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕਲ ਲਗਕੇ ਨਾ ਮਿਲਣ ਤਾਂ ਫਿਲ ਦੀ ਉਦਾਸੀ ਨਹੀਂ ਭੁੱਝਦੀ । ਅੱਜ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ 'ਸਤਿਗੁਰੂ' ਵਿਚ ਡਪਟ ਵਾਲੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਖਾਈਆਂ ।

੨੯ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੫੮

ਰਾਤ ਦੇ ਸ੍ਰ: ਬੇਹਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਦੋਬੇ ਆਏ ਹੋਏ ਹਨ । ਉਹਨਾਂ ਸ੍ਰੀ ਸਾਹ ਨਿਵਾਜ ਖਾਨ ਬੇਦਰੀ ਮੰਤਰੀ ਵਾਸਤੇ ਮਾਣ ਪੱਤਰ ਲਿਖਣਾ ਸੀ । ਉਹ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਪਸ਼ੂ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਦੇ ਉਦਘਾਟਨ ਲਈ ਆ ਰਹੇ ਸਨ । ਤਦੋਂ ਖਬਰ ਕਿ ਵਡੇ ਥਾਵਾਂ ਜੀ ਇਕ ਭਾਰ ਲੈ ਕੇ ਆ ਗਏ ਜਿਸਦਾ ਮਤਲਬ ਸੀ ਕਿ ਮਨਿਸਟਰ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ ।

ਫਿਰ ਮੈਨੂੰ ਆਗਿਆ ਹੋਈ ਕਿ ਸਰਬ ਹਿੰਦ ਭਾਰਤ ਸੇਵਕ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਚੌਧਰੀ ਰਾਮ ਨਰਾਇਣ ਲਈ ਮਾਣ ਪੱਤਰ ਲਿਖਾਂ । ਮੈਂ ਲਿਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਸੁਨੇਹਾ ਮਿਲਿਆ : ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਯਾਦ ਬਰ ਕਰੋ ਹਨ ।

ਬੜੀ ਦੌਰ ਨਾਲ ਗਿਆ ਸਾਂ, ਅੱਜ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪ ਦੇ ਚਕਰਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਸਨ ।

ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਅੱਜ ਦੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਮੇਰੀਆਂ ਸੁਣੀਆਂ ਤੇ ਬੜੀ ਸਾਦਗੀ ਨਾਲ ਕਿਹਾ : ਅੱਜ ਏਥੇ ਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੌਰ ਕੀ ਹੋ ਗਈ ।

ਥਾਵਾਂ ਕੰਡਾ ਸਿੰਘ ਦੋਟੀਆਂ

ਲਉਢੇ ਦੋਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੰਤ ਨਗਰ ਪਧਾਰੇ । ਦੋਬੇ ਥਾਵਾਂ ਕੰਡਾ ਸਿੰਘ ਦੋਟੀਆਂ ਦੇ

ਸਵਰਗਵਾਸ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਅੱਜ ਸਥਾਨ ਪਾਠ ਦਾ ਭੋਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਬਾਬਾ ਜੀ ਪੁਰਾਣੇ ਰੱਸਾ-ਕਸ਼ਾ ਵਿਚੋਂ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਾਰਜ ਪੰਕਮ ਦੇ ਭਾਰਤ ਆਉਣ ਤੇ ਖੇਡਾਂ ਵਿਚ ਭਾਗ ਲੈ ਕੇ ਮਾਸਾਹਾਰੀ ਰੱਸਾ ਖਿੱਚਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਚਿੱਤ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਚੋਟੀਆਂ ਦੀ ਇਹ ਰੱਸਾ-ਟੀਮ ਸਾਬਾਹਾਰੀ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੀ ਸੀ।

ਬਾਬਾ ਗੋਂਡਾ ਸਿੰਘ ਚੋਟੀਆਂ (ਭਾਇਲਪੁਰ) ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਚੋਂ ਆਕੇ ਆਪਣੇ ਹੋਰ ਭਰਾਵਾਂ ਤੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਸੰਤ ਨਗਰ ਵਸ ਗਏ ਸਨ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬੰਨੇ ਵਧੀਆ ਸਿਖ ਸਨ। ਸਦਾ ਹੀ ਸੰਤੀ ਅਤੇ ਆਰਿਕਾਰੀ ਰੱਖੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੰਤ ਨਗਰੋਂ ਚੱਕ ਪਾਕੇ ਬਰੋਵਾਲੇ ਦਰਸਨ ਦੇਣੇ ਹਨ ਤੇ ਉਥੇ ਹੀ ਰਾਤ ਕੱਟਣੀ ਹੈ। ਉਹਨੇਂ ਕਹੀ ਵਾਲੇ ਸਰੋਰੇ ਸ਼ਾਇਦ ਸੰਤ ਅਣਖ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦਾ ਭੋਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਕੱਲ੍ਹ ਹੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਪਰਤਣਗੇ।

੪੦ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੫੮

ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ

੧੦ ਵ੍ਹ ਵਜੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਮੇਂਨੂੰ ਬੁਲਾਕੇ ਕਿਹਾ : ਠਾਣੇਦਾਰ ਨਰੰਤੇ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕੁੰ ਵੀ ਉਥੇ ਜਾਹ।

ਉਦਾਹਰਤਾ

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਮੇਂ ਅਜ ਸਰੋਰੇ ਵੇਲੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਗੋਂ ਸੰਸੀ (ਕਤੂ ਦਾ ਨਾਂ) ਦਾ ਵੱਡਾ ਲਿਆਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ, ਜਿਹਤਾ ਕਉ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਆਪਦੇ ਪਾਸੋਂ ਲੈ ਕਏ ਜਾਂ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਵੱਡੇ ਦਾ ੫੦੦ ਰੁਪੇ ਦਿਆਂਗੇ। ਪਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਹੀ ਵਿਹਢੀ ਮਾਂ, ਸਦੇ ਵਿਸਥੇ ਮੁਣਤ ਵਿੱਤੀ ਸੀ ਤੇ ਹੁਣ ਉਹ ਚਰਾਈ ਲਵੈ ਵੀ ਦੋ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਦੇਵੇ ਆਈ ਹੋਵੀ ਹੈ।

ਕਮਿਉਨਿਸਟ

ਲਵੈਂਦੇ ਵੇਲੇ ਪਸ਼ੁ ਅਪਾਰੇ ਵਿਚ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਭਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਬਾਹਰੇ ਆਏ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਕਉਆਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਕਹੇ ਸਨ, ਪਿੰਡਤ ਚੰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਮੇਂਨੂੰ ਆਖਿਆ : ਲਕੜਾ ਦੇ ਕੁਸੀਂ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਕਮਿਉਨਿਸਟ ਬਣਾ ਦਿਓਗੇ। ਅੱਗੋਂ ਨਾਲੋਂ ਬੜਾ ਬਰਕ ਲਗ ਰਿਹਾ ਦੇ।

ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਸੰਸਲਿਸਟ ਆਇਆ। ਉਸਦੀ ਵਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਸਰਲੇ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਵਧੀਕਿਆਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਇਕ ਬਾਨਕਰੇਸ ਬਰਵਾਏ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਾਡੀਆਂ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਭਾਗ ਲੈਣ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਉਸਦੇ ਵਿਚਾਰ ਸੁਣ ਕੇ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੇ ਵਿੱਤੀ ਕੁਝ ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਵਾਂ ਨਾਲ।

੪੧ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੫੮

ਰਾਤੀਂ ਭਾਚੇਂ ਮੇਂਨੂੰ ਬੁਲਾਹ ਸੀ ਪਰ ਤਬੀਅਤ ਪ੍ਰਮੇਨ ਕੇ ਹਲਕੀ ਦੁਲਵੀ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਵਿਚ ਚਹਿਲ ਖਹਿਲ ਹੈ। ਅੱਜ ਲੱਕ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦਰਸਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਵਡੇਰੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਆ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਰਲੇ ਤੋਂ ਆਏ ਨਾਮਧਾਰੀ ਬਾਗੀਕਰਾਂ ਨੂੰ ਬੰਨੀ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਮਕਾਨਾਂ ਨੂੰ ਕਲੀ ਕਰਨ ਲਾਇਆ ਗਿਆ।

ਲਤਾਈ ?

ਮੇਂ ਨਿਤ ਵਾਂਗ ਪਥਰਾਂ ਸੁਣਾ ਰਿਹਾ ਸਾਂ (ਅਸਲ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਮੇਰੇ ਲਈ ਖੁਲ੍ਹੇ ਦਰਬਾਰਾਂ ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਹੀ ਸੀ) ਕਿ ਪਤਾ ਲਗਾ ਖੁਨਟਾਂ ਵਾਂਗਿਆਂ ਤੇ ਲਮਦਮੀਆਂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ

ਗਲੋਂ ਲੜਾਈ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ, ਤਿਆਰ ਹੋ ਖਲੋਤੇ ਨੇ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਵਰਤ ਬਾਬਾ ਜੀ ਵਡਿਆ (ਵਰਤਮਾਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ) ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਜੀਪ ਦੀ ਅਟੋਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਪ ਦੀ (ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ) ਕਾਰ ਲੈ ਜਾਣ ਤੇ ਮੌਕੇ ਤੇ ਜਾਕੇ ਲੜਾਈ ਹੋਵੇ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨਾਲ ਸ੍ਰ: ਕੇਹਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਨੂੰ ਜਾਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਕੀਤੀ।

ਸ਼ਾਮ ਤਕ ਨੂੰ ਸਾਰੀਆਂ ਧਿਰਾਂ ਦਾ ਮੇਲ-ਜੋਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਲੜਾਈ ਦੀ ਥਾਂ ਝਗੜਾ ਦੀ ਮੁਕ ਗਿਆ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਵਿਸਫਾਰ ਕੀਤਾ।

੧ ਨਵੰਬਰ ੧੯੫੮

ਪਸ਼ੂ ਮੇਲਾ

ਪਸ਼ੂ ਮੇਲੇ ਦਾ ਅੱਜ ਪਹਿਲਾ ਦਿਨ ਸੀ। ਲੰਡ ਆਪਣੇ ਵਧੀਆ ਪਸ਼ੂ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਨੂੰ ਲਈ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਚਾਹਤ ਟਾਹਲੀਆਂ ਦੀ ਕਰਾਰ ਪਾਸ ਸਨ, ਜਦ ਮੈਂ ਪਹੁੰਚਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲਗੇ: ਜਿਸ ਕੁਝੀ ਦਾ ਵਿਆਹ, ਉਹ ਗੋਰੇ ਕੁਕਟ ਸਾਹ। ਮੈਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਨਹਾ-ਹੋ ਖਬਰਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਆਇਆ ਹਾਂ।

ਉਪਰੋਕਤ ਸਾਰਾ ਬਿਨ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਚੋਟ ਅਤੇ ਦਰਜੇਬੰਦੀ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਕੋਈ ਸਵਾ ਕੁ ਸੌ ਪਸ਼ੂ ਆਏ।

ਚਲਦੀ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਛੋਟਾ ਤੇ ਹਰਤਜਨ ਸਿੰਘ ਵੀ ਸਾਡੇ ਵਾਲਾ ਵੱਡਾ ਲੈ ਕੇ ਆ ਗਿਆ।

ਇਕ ਵਜੇ ਤਕ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਕੇ, ਮੈਂ ਜੇਥੂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀਆਂ ਵਹਿਰਿਸਤਾਂ ਤੇ ਸਨਦਾਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀਆਂ। ਦਰਸ਼ਕ ਲੱਕੜੀ ਘੁੰਮ ਆਏ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਗਹਿਮਾ ਗਹਿਮ ਚਿਲਚਾਪ ਸੀ।

੨ ਨਵੰਬਰ ੧੯੫੮

ਪਸ਼ੂ ਮੇਲਾ

ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਹੀ ਵਹਿਰਿਸਤਾਂ ਨਾਲ ਦਿਨਾਮੀ ਸਨਦਾਂ ਤੇ ਕੁਪਏ ਅਟੇਰ ਕਰਨ ਨੂੰ ਲਗਾ ਰਿਹਾ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਸ਼ਟ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਇਹ ਇਕਾਦਮ, ਅੱਠ ਵੇਲੇ ਸਿਰ, ਪਹਿਲੀ ਤਰਤੀਬ ਬਦਲ ਕੇ ਕੁਝੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਤਿਆਰੀ ਕਰਕੇ ਆ ਕੇ ਵਜ ਕਰਦੇ। ਮੈਂ ਅੱਜ ਸਵੇਰ ਦਾ ਕੁਝ ਵੀ ਖਾਧਾ ਪੀਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕੁਝ ਨਾਲ ਜਾਨ ਨਿਕਲ ਰਹੀ ਸੀ। ਫੇਰ ਮੈਂ ਪ੍ਰਸਾਦ ਭਰਿਆ। ਸੁਆਦ ਆ ਗਿਆ। ਮੇਰੀ ਫਿਸਮਤ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤਿਆਂ ਦੀ ਚੰਟੀ ਆਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੱਟ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਪਰੋਸ ਦਿੱਤੀ: ਕਛਾਹ, ਫਿਰਨੀ, ਚੰਟੀ, ਸਬਜ਼ੀ, ਦਾਲ, ਮੱਖਣ।

ਅੱਜ ਸਵੇਰੇ ੯ ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਹੀ ਚੋਧਰੀ ਰਾਮ ਨਾਡਾਇਣ ਸਕੱਤਰ ਸਰਕ ਹਿੰਦ ਵਾਰਤ ਸੇਵਕ ਸਮਾਜ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸਕੱਤਰ ਸ੍ਰੀ ਕੇ. ਅੰਨ. ਦੁਬੇ, ਲਾਲਾ ਹਰਿਦੇਵ ਸਹਾਇ ਆਦਿ ਪ੍ਰਤਿਬੱਧ ਸੋਜਣ ਆ ਕੁਝੇ ਸਨ।

ਕੱਲ੍ਹ ਦੇ ਚੜ੍ਹਦੀ ਆਦਮੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਸ਼: ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਸਕੱਤਰ ਸੇਂਟਰਲ ਕੋਸਟ ਆਫ ਗੋਸ਼ਵਰਧਨ, ਦੋਬਾਨ ਚਮਨ ਲਾਲ ਤੇ ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਅੰਨੀਮਲ ਹਸਬੰਡਰੀ ਪੰਜਾਬ, ਅੰਬਾਲਾ ਭਵੀਰਨ ਆਏ ਹੁੰਦੇ ਸਨ।

ਚਾਲੀ ਵਜੇ ਦਿਨਾਮ ਵੱਡਾ ਦਾ ਅਜਲਾਸ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਵਿਚ ਦਿਨਾਮ ਲੰਘੇ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਮੈਂ ਹੀ ਅਨਾਉਂਸ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਮਸਾਂ, ਅਨੇਰਾ ਹੋਣ ਤਕ, ਕੰਮ ਮੁਕਿਆ।

ਸ. ਕੇਹਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਨੇ, ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਰਾਤ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਦੀ ਸੱਤਾ, ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ : ਬਾਬਾ ਜੀ ਵਡੇ ਖੜਤ ਹੀ ਈਸੇ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਅੱਸੀ ਵੀਸਦੀ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਕੋਮਲਤਾ ਤੇ ਤਰਸ ਹੈ।

੨ ਨਵੰਬਰ ੧੯੫੮

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਅੱਜ ਦੁਪਹਿਰੇ ਵੱਡੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਹਿਸਾਰ ਨੂੰ ਛੱਡੇ, ਦੋਥੋਂ ਇਹ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਜਾਣਗੇ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਸੁਪਤਨੀ ਵੀ ਨ ਲ ਹੈ। ਹਿਸਾਰ ਸੰਤ ਚਕਰਵਰਤੀ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਹੈ।

ਲਉਚੇ ਵਲੋਂ ਛੋਟੇ ਬਾਬਿਆਂ ਦੀ ਸੁਪਤਨੀ ਪੇਕੇ ਪ੍ਰਦਾਰ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਪੇਕੀਂ ਰਈ।

ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ (ਮੇਰਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ) ਅਜੇ ਦੋਥੇ ਹੀ ਹੈ। ਦੁਪਹਿਰ ਵੇਲੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਉਹ ਨਿਕੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਤੋਂ ਘਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਾਡੇ ਲਈ ਯਮੀਨ ਬਾਬਤ ਦੱਸਿਆ। ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਖਿਆ : ਯਮੀਨ ਵੇਚਣ ਦੀ ਬਾਹਲ ਨਾ ਬਰਨੀ, ਸਾਨੂੰ ਪੁੱਛ ਲੈਣਾ। ਦੋਥੇ ਆਏ ਯਮੀਨ ਵਾਹਟੀ ਸ਼੍ਰੀ ਕਰ ਇਓ ਤੇ ਪੰਜਾਵੇ ਦੀ ਫਿਲਹਾਲ ਨੱਕ ਤੇ ਦੇ ਦਿਓ। ਸਾਡੇ ਲਈ ਹਾਡੀ ਫਿਜਾਣ ਲਈ ਇਸ ਸਮੇਂ ਚਾਰ ਯਮਾਂ ਦੀ ਕੱਲ ਗੀਤੀ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਥੇ ਅੱਧ ਜਾ ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ਉਪਜ ਦਾ ਨਾ ਲੈਣਾ ਹੋਵੇ।

ਦੁਪਹਿਰੇ ਸੁਭਾ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ (ਲਮਬੇਰ, ਭੋਤੋ ਦੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ) ਮੈਨੂੰ ਪੁੱਛਣ ਆਇਆ : ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਹ ਪੁੱਛਣੇ ਹਨ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਾ ਵਾਹਤ ਕੀ ਬਰਨਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਕਿ ਉਹ ਜੋ ਮਰਜੀ ਹੀ ਬਰਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕਾ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ।

੨ ਨਵੰਬਰ ੧੯੫੮

ਬੋਟ ਬੱਖ ਹੈ

ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕੰਮ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੀ ਲੱਭ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੇਰੀ ਕੱਲ ਵਾਰ ਸੁਣ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ : ਲੱਭ ਮੈਨੂੰ ਤੇ ਕਾਥੇ (ਵਡੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ) ਨੂੰ ਵੀ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸਮਝਾਏ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਕੱਲ ਕੁਝ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਦਸਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪੰਡਰੀ ਵਾਲੇ ਕੱਲੀ ਰਾਗੀਨਾਵੇਂ ਦੀ ਕੱਲ ਬਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਸਰਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਲਾ ਭੇਜੀਆਂ ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੁਝ ਬੰਦੇ ਪੰਡਰੀ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਹਿਤੁ ਤੇ ਆਪਣੇ ਬਿਸਵਾਸੀ ਸੰਦ ਕੇ ਕੱਲ ਬਰਨੇ ਦਾ ਮਨ ਦਸਿਆ। ਸਿੰਘਾ ਨੇ ਦੀਵਾਤੀ ਤੁਣ ਉਡੀਕ ਬਰਨ ਲਈ ਦਬਰ ਮੰਗਿਆ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਅੱਜ ਵਡੇਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪ ਨੱਥਰ ਲਾਏ ਜਿਹਤੇ ਕਨ੍ਹ ਹਲਤੀ ਨਾਲ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਸਨ ਲਗੇ।

ਵਿਰੋਧੀ ਪ੍ਰਭਾਵ

ਸਵੇਰੇ ੧੦ ਕੁ ਵਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ : ਭੋਤੋ ਨਾਲ ਸਾਰੀਆਂ ਕੱਲਾਂ ਬਰ ਲਈ ਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਤੂੰ ਬਾਦ ਕਰ ਲਵੇਂਗਾ ਜਾਂ ਲਿਖ ਲਵੇਂਗਾ। ਰਵੇ ਕੱਲ ਆਉਣਗੀਆਂ ਜਾਂ ਹਕੀਕਤ ਜਾਣਨ ਲਈ ਮਦਦ ਦੇਣਗੀਆਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਭੰਤਰੇਤਾ ਪ੍ਰਰਵਕ ਦੱਸਿਆ : ਚਕਰਵਰਤੀ ਜੀ ਤੇ ਵਡਾ ਕਾਕਾ ਰਾਤੀਂ ਭੀ.ਸੀ. ਹਿਸਾਰ ਸ੍ਰੀ ਪਰਮ ਕੁਮਾਰ ਚੰਦਿਲ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਆਏ ਸਨ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਮੈਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬੜੀ ਲਧਾ ਸੀ ਪਰ ਦੋਥੇ ਵਿਰੋਧੀ ਧੜੇ ਦੀਆਂ ਡਿਪੋਰਟਾਂ ਸੁਣ ਪੜ ਕੇ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕੱਲੋਂ ਆ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਚਾਰ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀਆਂ ਨਯਧਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਰਿਆਇਤੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਦੇਖ ਕੇ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਵੱਲੋਂ ਅਸਲੋਂ ਰੂਪ

॥॥ ॥॥॥॥॥ ॥ ਇਸਾਰ ਤੇ ਚਲਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ।

ਇਕ ਵਿਚੋਲਾ ?

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਆਦਮੀ ਬਾਬਤ ਦੱਸਿਆ : ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਸ: ਪ੍ਰਭਾਪ ਸਿੰਘ (ਕੋਰੇ, ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪੰਜਾਬ) ਨਾਲ ਸੁਲਹ ਕਰ ਲਓ । ਉਹ ਸੁਲਹ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ । ਹੋਰ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਹੀ ਕੱਟ ਰਾਸ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ : ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਮਿਲਣੀ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਕੋਰੇ ਨੂੰ ਦੱਸੋਗਾ ਤੇ ਉਹਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਕਰ ਲਵੇਗਾ ਤੇ ਕੁਝ ਪੈਸੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਲਿਆਕਤ ਦਾ ਭੰਕਾ ਵਜਾਵੇਗਾ, ਸਾਡੇ ਟਈ ਵੀ ਇਹਸਾਨ ਦਾ ਭੰਡਾ ਉੱਪਰ ਰਖੇਗਾ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੈਨੂੰ ਪੱਕੀ ਬੀੜੀ : ਏਸ ਤੇ ਵਿਸਵਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ । ਦਿਲ ਦੀ ਕੱਲ ਨਹੀਂ ਦੱਸਣੀ । ਇਸ ਤੋਂ ਫਲੇ ਦੀ ਆਸ ਨਹੀਂ ।

ਉਸ ਵਕਰ ਸੰਤ ਭਰਨ ਸਿੰਘ ਵੀ ਜਲ ਲੈ ਕੇ ਪਾਸ ਆ ਗਿਆ । ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਿਹਾ : ਵੱਡਾ ਭਾਯਾ ਅਜੇ ਕੁਝ ਕੱਲਾਂ ਵਿਚ ਨਾਟਾਨ ਹੈ । ਉਹ ਭਰਸ਼ਰੰਗਾ ਹੈ । ਉਹਨੂੰ ਆਖ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨੌਪ ਖੁੰਟਕੇ ਰਖੇ ।

ਇਕ ਬਹੁਗੀ ਨੋਟ

ਮੈਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਇਕ ਨੋਟ 'ਸਤਿਗੁਰੂ' ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸਫੇ ਤੇ ਦੇਣ ਲਈ ਕਿਹਾ । ਜਿਸ ਦਾ ਝਾਖ ਵਿਧ ਹੋਵੇ ਕਿ ਮੁਅੱਤਲ ਸਰੀਰਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗੇ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵਲੋਂ ਨਾਅਧਾਰੀਆਂ ਤੇ ਹੋਰ ਸਖਤੀ ਦਾ ਵਾਧਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ । ਨਾਅਧਾਰੀ ਇਸ ਤੋਂ ਸੁਚੇਤ ਰਹਿਕੇ ਅਡੱਲ ਤੇ ਬਾਝ ਭੱਧਣ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪੋਟੇ ਕੁ ਢਾਢ ਵਜੇ ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ ਰਵਾਨਾ ਹੋ ਗਏ ।

੯ ਨਵੰਬਰ ੧੯੫੮

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਮੈਂ ਅੱਜ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਪੰਜਾਵਿਓ (ਜਿਤਾ ਵੀਰੰਜਪੁਰ ਅਜਕਲ ਵਰੀਦਕੰਟ) ਕੁਰ, ਲੰਮੀ ਆਂਢੇ ਸਮੁੰਦਰੀ (ਬਸ) ਵਸੀ ਹੈ ਸਵਾ ਚੰ ਵਜੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ।

ਏਥੇ ਅਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਹੀਂ ਆਏ । ਫਿਰ ਉਪਰਾਮ ਹੋ ਗਿਆ । ਸੰਤ ਵਤਹਿ ਸਿੰਘ ਮਾਂਗਾ (ਨਾਅਧਾਰੀ ਪਰਚਾਰਕ) ਫਲ ਲਗ ਕੇ ਮਿਲੇ : ਆ ਮੇਰੇ ਮਿੱਤਰ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀਏ ! (ਉਹ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਸੰਤ ਦੁਲਾ ਸਿੰਘ, ਸੂਬਾ ਚਿਲਾ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਹੱਲੇ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਲਗਾਏ ਰਹੇ ਹਨ) ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਪਿਤਾ-ਮਿੱਤਰ ਦੇ ਫਲ ਲਗ ਕੇ ਸੁਖ ਅਨੁਭਵ ਹੋਇਆ ।

ਫੇਰ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਵਡਾਣੀਏ ਮਿਲ ਪਏ, ਮੈਨੂੰ ਸਾਥ ਦਾ ਸੁਖ ਅਨੁਭਵ ਹੋਣ ਲਗਾ । ਰਾਤ ਨੂੰ ਸੌਣ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਸੀ, ਸ: ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਪੱਧਰੀ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਮਹੰਤ ਅਰਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਘਰ ਭੇਰਾ ਲੁਆਕੇ ਨਿਸ਼ਚਿੰਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ।

੧੦ ਨਵੰਬਰ ੧੯੫੮

ਦੀਵਾਲੀ

ਦੀਵਾਲੀ ਦਾ ਦਿਹਾਤਾ ਹੈ । ਇਸਨਾਨ ਪਾਣੀ ਕਰਕੇ ਸ: ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਵਡਾਣੀਆਂ, ਸ: ਹਰਨਾਮੀ ਸਿੰਘ ਪੱਧਰੀ, ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਪੋਤਰਾ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਭਰਨ ਸਿੰਘ ਵੀਹਮੀ ਅਤੇ ਮੰ ਝਾਝਾਝ ਘੁਮਣ ਕਏ । ਦਿਨ ਚੜ੍ਹੇ ਤੋਂ ਹੀ ਦੁਨੀਆਂ ਚੰਡਿਤਕੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਆਉਣ ਲਗ ਪਈ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਆਰਾ ਕੁ ਵਜੇ ਆ ਪਹੁੰਚੇ । ਮੈਂ ਦਰਸਨ ਬਰਨ ਕਿਆ ਤਾ । ਦੱਸਿਓ
ਨੇ : ਕੌਲ ਕਿਆਨ ਸਿੰਘ ਰਾਏਵਾਲਾ ਤੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਕਿਆ ਸੀ, ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਉਦਘਾਟਨ ਬਰਨ ।
ਦਿੱਲੀ ਵੀ ਗਏ ਸਾਂ, ਉਥੇ ਚੋਧਰੀ ਰਾਮ ਨਰਾਇਣ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਸਾਂ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਰਾਮ ਨਰਾਇਣ ਚੋਧਰੀ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਅਤੇ ਮਿਲਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸੀ ।
ਉਸਨੇ ਬਾਬਾ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਫੇਸ ਬਾਰੇ ਲਿਖਕੇ ਦੇਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਸੀ । ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਤਕ
ਪੱਖਾ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖ, 'ਮੁਤ ਸੋਚ ਕੇ ਦਸਾਓ' ਕਹਿਕੇ ਟਾਲਾ ਕਰ ਲਿਆ ।

ਮੈਂਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਕਾਸ਼ਿਤ ਸੁਰਜੀਤ (ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ) ਦਾ ਪਤਾ ਕਰਾਂ
ਕਿ ਉਸਦਾ ਕੀ ਪ੍ਰਕਰਮ ਹੈ ਤੇ ਦੱਸਿਓ ਨੇ ਕਿ ਸੋਸਲਿਸਟ ਓਕਰ ਲਾਲ (ਸਰਸਾ) ਹੁਰੀਂ ੧੭
ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਸਰਸੇ ਵਿਚ ਇਕ ਜੁਲਮ-ਵਿਰੋਧੀ ਸਾਥੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਅਜੀ
ਪਹਿਲਾ ਏਸ ਮਸਲੇ 'ਤੇ ਸਾਥੀ ਸਲਾਹ ਕਰਨੀ ਲੱਗਦੇ ਹਾਂ । ਮੈਂਨੂੰ ਪੱਕੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੈਂ ਜਨਵਰ ਜਾਕੇ
ਸੁਰਜੀਤ ਹੁਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਕੌਲ ਬਾਰ ਕਰ ਲਵਾਂ ।

ਮੈਂ ਅੱਜ ਜਿਲਾ (ਕਮਿਊਨਿਸਟ) ਪਾਰਟੀ ਦਫਤਰ ਗਿਆ । ਬਲਾਂ ਹੀ ਮੈਂਨੂੰ ਕਾਮਰੇਡ ਏਜਾ
ਸਿੰਘ ਕੁਲਰ ਤੇ ਕਾਮਤੋਤ ਮੰਤਾ ਸਿੰਘ ਬਥਾਲ ਮਿਲ ਪਏ । ਰਾ: ਕੁਲਰ ਨੇ ਕੌਲੀਂ ਕੌਲੀਂ ਆਖਿਆ :
ਕੁੰ ਵਿਚਲਾ ਹੈ, ਜਤਨ ਕਰ ਜੋ ਕਿਤੇ 'ਇਕ ਚੰਦ ਸੀਟਾ' ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਆਪਣੇ ਬੰਦੇ ਖਲ੍ਹਾਰਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ
ਹਾਂ ਖਲ੍ਹਾਰ ਲੋਣ ਪਰ ਦੁਸ਼ੀਆਂ ਕੁਝ ਵਜਨੀ ਸੀਟਾਂ ਤੇ ਕਲ ਕੇ ਲਤਿਆ ਜਾਏ ਕਿਉਂਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੇ
ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਾਰੇ ਹੀ ਏਸ ਭਰਤੀ ਹਨ । ਅੱਜ ਏਸ ਭਰਤੀ ਦੀ ਮੰਗ ਹੈ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਨਿਰੰਮੀਆ
ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਬਦਲ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ।

ਆਤਮਬਾਣੀ

ਸਾਮ ਦੇ ਚੀਵਾਨ ਪਿਛੇ ਸ੍ਰ: ਹਰੀ ਸਿੰਘ, ਕੁਲਮੁਖ ਸਿੰਘ ਦਰਗਾਪੁਰ ਅਤੇ ਮੈਂ ਹਰਿਮੰਦਰ
ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੰਭਾ ਤੇ ਦੀਵਾਲੀ ਦੀ ਆਤਮਬਾਣੀ ਵੇਖਣ ਗਏ । ਸ੍ਰ: ਕੁਲਮੁਖ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਰਕੇ
ਬਹੁਮ ਬੂਟਾ ਅਖਾੜਾ ਦੇ ਨਾਲ ਲਗਦੀ, ਇਕ ਸਾਧਕਾ ਮੱਜ ਦੇ ਘਰ ਦੀ ਛੱਤ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਕੁਝ
ਜਾਵਿਜਾ ਲਿਆ 'ਤਿਲ ਧਰਨ ਨੂੰ ਥਾ ਨਹੀਂ', ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਓਨੀਂ ਪਰਲਿਥ ਸੀ ਅੰਦਰ,
ਪ੍ਰਕਰਮਾ, ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੀਆਂ ਚਿਲਤਿਕਾ ਦੀਆਂ ਛੱਤਾਂ ਉੱਤੇ । ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਲਾਟੂਆਂ ਨਾਲ
ਸਿਕਾਰਿਆ ਸਰਰਨ ਮੰਦਰ ਭਾਤ ਨੂੰ ਜਲ ਵਿਚ ਸੁਨਹਿਰੀ ਕੰਵਲ ਵਾਂਗ ਸਿੱਧਾ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ ।
ਆਤਮਬਾਣੀ ਵੀ ਖਲਕੀ ਦੇਖੀ । ਪਰ ਮੈਂਨੂੰ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਮੰਦ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਬਹੁਤਾ
ਦਿਲਚਸਪ ਲਗਿਆ ।

੧੧ ਨਵੰਬਰ ੧੯੫੮

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਸਵੇਰੇ ਹੀ ਤਿਆਰ ਹੋਣ ਦੀ ਕੱਸਸ ਬੀਤੀ । ਆਜ਼ਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਉਪਰੰਤ
ਨਾਮਧਾਰੀ ਧਰਮਸਾਲਾ ਵਿਚ, ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸੰਗੇ ਅਨੰਦ ਭਾਰਨ ਹੋਏ ਅਤੇ ਕੁੱਝ ਸਾਹਿਬ ਜੀ
ਦਾ ਤੋਕ ਪਿਆ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਿਚੋਂ ਵਾਰਿਓਂ ਚਰਚੀ ਕੌਲਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਵੀ ਕਰ ਲੱਏ । ਏਥੇ
ਹੀ ਆਪ ਨੇ ਹੁਕਮ ਬੀਤਾ ਕਿ ਅਜੀ (ਮੈਂ) ਅਤੇ ਸੰਤ ਭਰਨ ਸਿੰਘ ਵਹਿਮੀ) ਸ੍ਰੀ ਕੁਰਾਇਤਾ ਬੰਨਾ
ਨੂੰ ਮਿਲਕੇ ਉਸਦੀ ਪੁਸਤਕ, "ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਦੂਜੀ ਜੱਗ" ਦੀਆਂ ਤਰ੍ਹਟੀਆਂ ਸਮਝਾਈਏ ।

ਬੰਨਾ ਜੀ ਆਏ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾ ਕੀਤਾ । ਉਹ ਆਪਣੀ
ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਅਣਛਪੀ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨਾ ਮੰਨ ਗਏ ।

ਅਜ ਸ਼ਾਮੀ ਮੈਂਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਵਡੇ ਕਦੇ ਕਦੇ ਬਾਬਾ ਬੀਰ

ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਜੇਲ ਵਿਚ ਮਿਲ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ।

ਮੈਨੂੰ ਜੀਵਨ ਨਕਸ਼ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਲੋਕਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਕਾਮਰੇਡ ਸੁਰਜੀਤ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਜਾਵਾਂ (ਜਲੰਧਰ) ਤੇ ਪਤਾ ਕਰਾਂ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ੧੭ ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਸਕਸੇ ਵਿਚ ਸੰਬਲਿਸਟਾਂ ਵਲੋਂ ਹੋ ਰਹੀ ਅਨਿਆਇ ਵਿਰੋਧੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਵੇਗਾ ਜਾਂ ਨਹੀਂ । ਜੇ ਸਾਰੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਬੰਦੇ ਉਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ ਤਾਂ ਹੀ ਮੈਂ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਵਾਂਗਾ । ਅਤੇ ਸਰਸਿਓਂ ਵੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪੱਕੀ ਕੀਤੀ ।

ਕਾ: ਸੁਰਜੀਤ

ਇਨ ਕੁਝ ਵੇਲੇ ਮੈਂ ਜਲੰਧਰ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ । ਕਾਮਰੇਡ ਸੁਰਜੀਤ ਮਿਲੇ । ਉਹਨਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਦੁੱਖ ਪਕੜਤ ਬੀਤਾ ਕਿ ਬਾਬਾ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਅਜੇ ਵੀ ਜੇਲ ਵਿਚ ਹਨ । ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ : ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨਾਲ ਅਨਿਆਇ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਅੰਜੀਓਸਨ ਨੂੰ ਨਾ ਛੱਡੋ । ਕਾਨੂੰਨੀ ਲੜਾਈ ਵੀ ਇਹ ਜੇਰ ਨਾਲ ਲੜ ਨਹੀਂ ਸਕੇ । ਕਾਮਰੇਡ ਸੁਰਜੀਤ ਨੇ ਕਿਹਾ : ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਫਾਈਲਾਂ ਸਾਨੂੰ ਦਿਓ ਤਾਂ ਉਸ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਕਾਮਰੇਡਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵਧੀਆਂ ਵਕੀਲਾਂ ਤੋਂ ਮਦਦ ਲੈ ਲਵੀਏ । ਕਾਮਰੇਡ ਨੇ ਘੰਟਾ ਵਜ ਬੜੀ ਹਿਠ ਭਰੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਾਰ ਬੀਤੀ । ਅੰਤ ਉਂਤੇ ਕਾਮਰੇਡ ਨੇ ਕਿਹਾ : ਤੁਸੀਂ ਬੇਸ਼ਕ ਜਿਮੇ'ਵਾਰੀ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਤੋਂ ਫਾਈਲਾਂ ਲੈ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਵਿਖਾਓ ।

ਰਾਤ ਮੈਂ 'ਦੇਸ ਭਰਤ ਯਾਦਗਾਰ' ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਬੈਠੀ ।

੧੨ ਨਵੰਬਰ ੧੯੫੮

ਅੱਜ ਵੱਖਰ ਭਾਜੇ ਦਾ ਦਿਨ ਸੀ । ਪੌੜੇਂ ਕਰੇ ਜੇਰ ਨਾਲ ਚਲ ਰਹੀ ਸੀ ।

੧੩ ਨਵੰਬਰ

ਰਾਤ ਭਰ ਦਾ ਸਵਰ ਬਰਬੇ ਸਰਸਾ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਸ੍ਰ: ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਐਮ.ਐਲ.ਸੀ ਦੇ ਘਰ ਪੁੱਜਾ ਲਈ । ਏਥੇ ਹੀ ਸ੍ਰ: ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੱਬਰ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮੁਖਤਾਰ ਮਿਲੇ । ਕੁਝ ਬਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਇਹਨਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤੀਆਂ ।

੧੪ ਨਵੰਬਰ ੧੯੫੮

ਜੀਵਨ ਨਕਸ਼

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪੌਣੇ ਬਾਰਾਂ ਵਜੇ ਆ ਪਹੁੰਚੇ । ਪਲਾਂ ਵਿਚ ਹੋਣਕ ਹੋ ਗਈ । ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਜਿੰਮੇ ਲਏ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਸੁਣਾਈ । ਕਾਮਰੇਡ ਸੁਰਜੀਤ ਪੁਰਾਂ ਕੀ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਉਹ ਵੀ ਰਿਸ਼ਥਾਤ ਸਹਿਤ ਦਸਿਆ ।

ਮੇਰੇ ਭਰਾਵਾਂ ਖਜ਼ਾਨ ਸਿੰਘ ਜਾਂ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਪੁਰਾਂ ਚੋਂ ਕੋਈ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਜ਼ਮੀਨ ਥੀਜਟ ਲਈ, ਪਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਆਇਆ । ਜਦ ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਦਸਿਆ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ : ਤੂੰ ਤੇ ਮੈਂ ਜੁ ਰੋਜੇ ਹਾਂ, ਕੋਈ ਫਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਲਵਾਓ ਪ੍ਰਬੰਧ । ਪਰਵਾਨਾ ਪੁਰਾਂ (ਮੇਰਾ ਸਾਲਾ) ਨੂੰ ਵੀ ਵੇਧਰ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਖੱਤ ਪੱਤਰ ਰਖੀਂ ।

ਅੱਜ ਇਕ ਉਚੇਰੀ ਗੱਲ ਏਹ ਆਖੀ : ਸਦੇਬੇ ਪੱਤਰੀ ਵਾਲਿਆਂ (ਸੰਤ ਨਕਸ਼ ਵਾਸੀ) ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਬਰਨ ਲਈ ਕੁਝ ਥੰਗੇ ਜੁੜਨੇ ਹਨ, ਤੂੰ ਵੀ ਸਬੇਰੋ ਹੀ ਆ ਜਾਈਂ । ਮੇਰੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੱਟ ਕਰ ਲਈਂ । ਏਹ ਲੋਕ ਮਛਰੋਂ ਬਦਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਡਾਕ ਵਖਾਈ ਤੇ ਚਿਠੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ । ਲਉਂਦੇ ਪਹਿਰ ਮੈਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਸੰਤ ਨਕਸ਼ ਸੰਤ ਰਰਨ ਸਿੰਘ 'ਵਹਿਮੀ' ਦੀ ਸਿਹਤ ਦਾ ਪਤਾ ਕਰਨ ਭੇਜਿਆ ।

੧੫ ਨਵੰਬਰ ੧੯੫੮

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਕਦੇ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਰੋਣਕ ਰਹੀ। ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਦਰਬਨ ਮੇਲੇ ਕਰਨ ਆਉਂਦੇ ਲਾਂਭੇ ਰਹੇ। ਮੈਂ 'ਈਵਾਲੀ ਬੀਰ ਛਾਈ' ਮਕਸੂਨ ਸੁਣਾਇਆ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਥਾਪੀ ਦਿਤੀ। ਆਪ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਹਾਣੀ ਪਾਕੇ ਦੱਸੀ ਕਿ : ਅਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਅਗੇ ਬੜਾ ਭੁਕਦੇ ਹਾਂ ਵੇਰ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਹੀ ਭੁਣਿਆ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਛੱਲਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਹੋਈਆਂ।

੧੭ ਨਵੰਬਰ ੧੯੫੮

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹਾਂਸੀ ਵਿਖੇ ਇਕ ਰਹਿੰਦੇ, ਆਪਣੀ ਘਰਸ਼ਾਨਾ ਲਈ ਖਰੀਦਣ ਲਈ ਗਏ ਜਿਸਦਾ ਮਾਲਕ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਪਾਲਨ ਸੌਂਕ ਨੂੰ ਵੇਖ ੨੫ ਪੈਨੀਆਂ ਮੁਲ ਮੰਗਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਵਾਪਸ ਪਰਤਣਾ ਸੀ, ਨਹੀਂ ਆਏ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ ! ਦਿਨ ਬੜਾ ਠੰਡਾ ਠੰਢਾ ਸੀ।

੧੮ ਨਵੰਬਰ ੧੯੫੮

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਸਵੇਰੇ ੭ ਵਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਰਸੇ ਵਲੋਂ ਆ ਪਹੁੰਚੇ। ਮਿਲਦਿਆਂ ਸਾਰ ਹੀ ਭੁਭ ਸਰੂਭੀ ਬਿੰਨੀਆਂ ਲਿਖਣ ਲਈ ਹੁਕਮ ਭੀਤ ਨੇ। ਮੇਰੇ ਪੁਛਣ ਤੇ ਆਪ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਪੰਡਿਤੀ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸਮੇਝੇ ਦੀਆਂ ਛੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਹਥੀ ਦੀ ਹੋਰ ਮੰਗਣ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਛੱਟਿਆ ਦੀ ਅੱਜ ਰਾਖੀ ਸੀ। ਹੋਰ ਵੀ ੧੪੦ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੀ, ਸਰਸੇ, ਅਕਲੀ ਰਾਖੀ ੨ ਦਸੰਬਰ ਪੈਂ ਗਈ ਹੈ।

ਜਵਾਨੀ ਫੈਸੀ

ਮਾਨਿਸ ਵੇਲੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਆਪਣੀ ਖੁਰਾਕ ਦਾ ਤੇ ਤਾਬਤ ਦਾ ਤਿਕਰ ਬਰਦਿਆਂ ਦੱਸਿਆ : 'ਧੌਂ' ਅਸੀਂ ਜਵਾਨੀ ਵਿਚ ਸਾਂ, ਮੈਂ ਅਤੇ ਭਾਈ ਵਰੀਓ ਸਿੰਘ (ਨਿੱਜੀ ਸੇਵਕ) ਇਕ ਮੰਡ ਦਾ ਇਕ ਵੇਲੇ ਦਾ ੧੬ ਸੌਰ ਪੱਤਾ ਦੁੱਧ, ੨੦੦ ਬਾਦਾਮਗਿਰੀ ਫਿਲੀ ਹੋਏ, ਬਿਨਾ ਪਾਣੀਓਂ ਦੁੱਧ ਵਿਚ ਮਿਲਾਏ ਰੋਜ਼ ਪੀਂਦੇ ਸਾਂ। ਏ ਹਿਨੇਂ ਮੇਰੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਭਾਈ ਨਾਹਿਥ ਦਾ। ਛੋਟੀ ਵਾਲੇ ਖੂਹ ਹਰਟ) ਦੇ ਅਸਾ ਦੋਹਾਂ ੭੨ ਕੋਤੀ ਲਿਆਏ ਭਰੀਆਂ ਮਾਹਲਾਂ ਨਾਲ। ਵੇਰ ਨਹਿਰ ਤੇ ਕਢੇ ਡਾਂ ਮੈਂ ਅਤੇ ਭਾਈ ਨੇ ਸੱਤ ਹੱਥ ਚੌਥੇ ਤੇ ਸੱਤ ਹੱਥ ਭੁੱਖੇ ਖੂਹ ਲਈ ਮਿਟੀ ਪੁਟ ਪੁਟ ਕੀ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਕੁਝਾਈ। ਪਰ ਬਕਾਵਟ ਦਾ ਕੋਈ ਪਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ।

'ਅਤਬੰਗੀ (ਸੰਤ ਰਕਵਾਨ ਸਿੰਘ ਮਥਾਣੇ ਦਾ) ਹੁਰਾ ਇਕ ਘੋੜਾ ਦਿਤਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੰਕਲ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਿਆਂ ਬਰਦੇ ਸਾਂ। ਜਦ ਉਸਦਾ ਜੀ ਕਰਨਾ ਅਤੋਸ ਮਾਰਕੋਂ ਸੰਕਲ ਤੋੜ ਦੇਣਾ। ਇਕ ਦਿਨ ਛੁਟ ਕੇ ਇਕ ਘੋੜੀ ਮਲਰ ਲਗ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਘੋੜੀ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਦੀ ਕਲੀ ਵਲ ਕਰਕੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਘਲ ਗਿਆ। ਤਦ ਤਕ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ (ਇਕੋ ਹੱਥ ਨਾਲ) ਜਦ ਤਕ ਉਸ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਰੋਮਾ ਨਹੀਂ ਪਾ ਲਿਆ।

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ੫-੭ ਘੰਟੇ ਲਿਖਕੇ ਡਾਕੇ ਪਾਏ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਵਤਿਆਂ ਨੇ ਅੱਜ ਸਰਸਿਓਂ ਆਉਣਾ ਸੀ, ਪਰ ਆਏ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਤਾਂ ਸਟਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਰਸੇ ਆਏ ਹੋਏ ਹਨ।

੧੮ ਨਵੰਬਰ ੧੯੫੮

ਬਾਬਾ ਜੀ ਵੱਡੇ ਸਲਾਮਤ ਆਏ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਤੇ ਉਹ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਦੀ ਨਹੀਂ ਆਏ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੇਰੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਆਏ। ਜਦ ਮੈਂ ਖੁਰਾ ਬਣਾਨ ਲਈ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਬਹਿਰਿ ਨੇ : ਤੇਨੂੰ ਅਸੀਂ ਵਧੀਆ ਖੁਰੇ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਦੇਣੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਦੇ ਚੜ੍ਹਦੇ ਪਾਸੇ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ : ਉਥੇ ਚਿਤੀਆਂ ਖਰੂਰ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਚਨ ਕੀਤਾ : ਸਭ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰਕੇ ਹੀ ਤੇਰੇ ਸਪੁਰਦ ਕਰਾਂਗੇ।

ਸ੍ਰ: ਨਾਹਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਲੋਧਾਂ ਦੀ ਪਤਰਚੀ ਕਰਨ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਮੈਂ ਅਤੇ ਚੰਦਰਹਾਸ (ਸੋਭ ਹਜ਼ੂਰ ਸਿੰਘ) ਵਾਤੀ ਵਿਚ ਬੈਠੇ।

ਮੇਰਾ ਧਿਆਨ

ਏਥੇ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ : ਜਦ ਤੂੰ ਕਦੇ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਛੱਡ ਨਿਹਾ ਸੀ, ਮੈਂ ਸੰਕਲਪ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡੀ ਚੋਟੀ ਸੁਈ ਤਾਂ ਤੇਨੂੰ ਦਿਆਂਗੇ—ਪਰ ਉਹ ਤੂੰ ਕਦੀ ਨਹੀਂ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ, ਇੱਕ ਮੱਥ ੧੫ ਸੌਰ ਦੁਧ ਦਿਵੀ ਹੈ, ਉਸਦੀ ਕੀਮਤ ੭੦੦ ਰੁਪਏ ਹੈ ਪਰ ੪੦੦ ਰੁਪਏ ਅਸੀਂ ਤੇਨੂੰ ਸੰਕਲਪ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ੫੦੦ ਰੁਪਏ ਦੇ ਦੇ।

ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ : ਮੈਨੂੰ ਮਹਿੰ ਨਹੀਂ ਲੱਭੀ, ਕੁਹਾਡੀ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਬਹਤ ਹੈ। ਜਿਸੇ ਸੰਕਲਪ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਦਿਓ। ਮੇਰੇ ਵੱਡੇ ਦੀ ਕੀਮਤ ਜਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲੇਗੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਦਿਲਾਵੇ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਛਾ ਅਲੀਦਾ ਤਾਂ ਜੋ ੫-੬ ਸੌਰ ਦੁਧ ਦੇਵਾਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਚੰਦਰਹਾਸ ਨੂੰ (ਇਹ ਖਜਾਨਾ ਵੀ ਸੀ) ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ : ਜਦੋਂ ਵੀ ਕਵੀ ਨੂੰ ਲੱਭ ਪਵੇ, ਕਦੇ ਲਈ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿਓ। ਵੱਡੇ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਫੇਰ ਕਰ ਲਵਾਂਗੇ।

ਸਮਾਨਤ ਕਿਸ ਸਰਭੇ ?

ਅੱਜ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਿਆ : ਉਮੀਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਛੋਟੀ ਹੀ ਛੋਟੇ ਥਾਕੇ ਦੀ ਜਮਾਨਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਕੁਝ ਅਭਿਸ਼ਾ ਕਾਫ਼ੇ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਦੀ ਕਲ ਦਾ ਸੰਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਬਹਿਰਿ ਹਾਂ ਕਿ ਭੇਦ ਤਰ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਜਦ ਭਕ ਛੋਟੇ ਥਾਕੇ ਨਾਲ ਤਿੰਨ ਹੋਰ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਵੀ ਬਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ, ਜੋ ਤੁਸਾਂ ਨਿਆਂ ਪੂਰਵਕ ਚੰਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਰਾ ਦੇਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਪਦੇ ਚੇਵੇ ਪਰ ਕੁਸੇ ਤਿੰਨ ਬੇਦੋਸ਼ੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਜਜ਼ਬ ਕਰੋ।

ਮੁਕੱਦਰ ਦਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ, ਸੰਤ ਮੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪੂਰੇ ਜਾ ਦਰਸਨ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਬਨਾਏ ਦੇ ਸਕੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ, ਆਪ ਨੇ ਸਕੇਂਚ ਵੇਖ ਕੇ ਨੁਕਸ ਦਸੇ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ।

੧੦ ਨਵੰਬਰ ੧੯੫੮

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਬਾਬਾ ਜੀ ਰਭੇ (ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ) ਅੱਜ ਸਵੇਰੇ ਹੀ ਆ ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕੰਮਾਂ ਬਾਬਤ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ : ਅਦਰੀਆ ਅੰਕ ਕਢਣ ਬਾਰੇ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਫੋਟੋਆਂ ਦੇ ਕੇਸ ਮੁਤਲੱਕ ਅਤੇ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਰਿਵੇ ਸੋਚਦੇ ਹਨ। ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਾਲਾ ਸੁਨੇਹਾ ਵੀ। ਮੇਰੀ ਚਿਤਰ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ : ਆਪ ਨੇ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੀ ਸੁਣਾਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਠੀਕ ਹੈ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਚਾਈ ਦਸੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਦਿਰ ਵਾਪਸ ਚਲੇ ਗਏ। ਬਾਬਾ ਨੂੰ ਖੰਜਾਬ ਕਾਂਡਰਸ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਦੀ ਚੋਣ ਬਾਰੇ ਜਾਣਨ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਰੋਹੀਓ ਤੇ ਅਥਰਾ ਸੁਣਨ ਲਈ ਆਖਿਆ।

ਚੰਬਲ ਦੀ ਦਵਾਈ

ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਦੇ ਪਾਠ ਲਈ ਖੰਠਦਿਆਂ ਸਤਿਕ੍ਰਮ ਜੀ ਨੇ ਚੰਬਲ ਦੀ ਇਕ ਆਰਮੂਦਾ ਦਵਾਈ ਦਸੀ : ਕੰਧਕ ਆਦਲੇ ਸਾਰ ਨੂੰ ਦੁਧ ਵਿਚ ਸੌ ਵਾਸ਼ ਸੁਧ ਕਰਕੇ, ਬਾਗੀਕ ਪੀਹ ਕੇ ਇਕ ਮਾਸੇ ਤੋਂ ਦੋ ਮਾਸੇ ਤਕ, ਅੱਧ ਛਟਾਂਕ ਸਭ ਦੇ ਤੇਲ ਨਾਲ ਭਿਆਰ ਕੀਤੇ ਭਿਰਾਵਲ ਦੇ ਕੜਾਹ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਬੁਰਕੀ ਵਿਚ ਪਾਕੇ ਖੁਆਏ । ਘਟੋ ਘਟ ਇਕੀ ਦਿਨ ਖਾਧੇ, ਥੋੜ ਪੰਛ ਤੇ ਫੇਰ ਵੀ ਖਾਧੇ ਖੁਆਏ । ਸੁਰਤੀਆ ਹੈ ।

ਚੀਰਾ ਚੰਦਰੇ ਨੂੰ

ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਸੌਰ ਕਰਨ ਜਾਂਦਿਆਂ ਸਤਿਕ੍ਰਮ ਦਸਿਆ : ਚੰਦਰਾ ਭਾਰੇਂ ਕੱਚਾ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਸੌ ਚੀਰਾ ਦੇ ਕੇ ਸੰਪੂਰ, ਲੰਚਾ ਸੱਜੀ, ਛੋਟੀ ਇਲਾਇਚੀ ਸਮ ਵਚਨ ਤੇ ਇੱਕ ਥੋ ਖਜਨ ਤੋਂ ਅੱਧਾ ਨੀਲਾ ਬੰਬਾ ਪੀਹ ਕੇ ਮਿਲਾਥੋ, ਚੀਰੇ ਵਿਚ ਦੋ ਉਪਰੋਂ ਥੋਰੀ ਦੇ ਪੱਤਰ ਬੰਨ੍ਹਣ ਨਾਲ ਯਕੀਨਨ ਆਰਾਮ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਥੋਲੋਂ ਹੀ ਦਵੰਗਾ ਖੂਦਮਨ ਸਿੱਖ ਨੇ ਇਕ ਟੱਟਕਾ ਹੋਰ ਦੱਸ ਦਿਤਾ : ਦੋਸੀ ਲੂਣ (ਪਹਾਤੀ) ਸੱਜੀ ਲੱਟਾ ਤੇ ਜਰਾ ਕੁ ਨੀਲਾ ਬੰਬਾ ਮਿਲਾ ਜਲਮ ਵਿਚ ਪਾਕੇ ਉਪਰੋਂ ਥੋਰੀ ਦੇ ਪੱਤਰ ਬੰਨ੍ਹਣ ਨਾਲ ਯਕੀਨਨ ਆਰਾਮ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਅੱਧੇ ਸਿਰ ਦੀ ਪੀੜ

ਚਲਦੀ ਥੱਲੇ ਸਤਿਕ੍ਰਮ ਦਸਿਆ : ਅੱਧੇ ਸਿਰ ਦੀ ਪੀੜ ਨਾਲ ਚੰਦਾ ਬਿਹਰਨ ਕੁਰਿਆ ਆਖੇ, ਦੋਸੀ ਸਾਥਣ ਨੂੰ ਸਿੱਪੀ ਵਿਚ ਰੁਝਾ ਕੁ ਪਾਣੀ ਪਾਥੇ, ਘਸਾਥੇ, ਅੱਧ ਦੁਧ ਜਿੰਨਾ ਮੈਂਟਾ ਬਰਫੀ ਮੁਖਾਲਫ ਅੱਖ ਵਿਚ ਇਕ ਸਲਾਈ ਪਾ ਦੇਈਏ, ਪੀੜ ਫੇਰਨ ਉੱਭ ਜਾਵੇਗੀ । ਅੱਖ ਦੇ ਕੁ ਦਿਨ ਬੁਝੇਗੀ ਪਰ ਨਜ਼ਰ ਨੂੰ ਕੱਢੀ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ।

੨੨ ਨਵੰਬਰ ੧੯੫੮

ਸਵੇਰ ਚੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਭੰ ਵਿਹਲੇ ਹੋ, ੮ ਤੋਂ ੧੨ ਤਕ, ਬਾਝ ਵਿਚ ਮੈਂ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦਰਹਾਸ ਕੁਝ ਲਿਖਣ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਰਹੇ । ਅਖੀਰਲੇ ਘੰਟੇ ਸਤਿਕ੍ਰਮ ਜੀ ਵੀ ਆ ਗਏ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਸੰਤੋਖ ਸਿੱਖ ਜੀ ਵਾਲੇ ਕੁਝ ਦਾ ਪਾਠ ਕੀਤਾ ।

ਜੱਥੀ ਪਿਆਰ ਬਾਲੀ

ਭਾਰਾ ਵਜੇ ਜਾਣੇ ਪਾਸੋਂ ਉਠਦਿਆਂ ਸਤਿਕ੍ਰਮ ਇਕ ਬਾਹਤੀਂ ਆਏ ਕੁਰੀਤ ਬਿਰਤੀ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਜੱਥੀ ਵਿਚ ਲੈ ਲਿਆ । ਮੰਨੂੰ ਮੁਸਕਰਾਇਆ ਕਹਿਣ ਲਗੇ : ਕਦੇ ਕਦੇ ਅਸੀਂ ਵੀ ਜੱਥੀ ਪਾ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਹਾਣਦਿਆਂ ਨਾਲ । ਅਤੇ ਵੇਰ ਕਹਿਓ ਨੇ, ਦਾਹੜੀ ਵਲ ਇਲਾਹਾ ਕਰਕੇ, ਇਹਦੇ ਰਹਿਰ ਭਾਈਚਾਰੇ ਤੋਂ ਪਰਹੇਜ਼ ਕਰੀਦਾ ਹੈ । ਥੱਤਾ ਕੁਝ ਕੇ ਬੱਲੇ : ਓਹਰ ਕਮਰੇਗੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਆਪਣੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਤੋਂ ਹੀ ਭਰੀਦਾ ਹੈ । ਚੱਲਦੀ ਕੱਲ ਮੈਂ ਵੀ ਅਰਜ਼ ਕੀਤਾ : ਬਿਨਾਂ ਫਲਦਕੜੀ ਮਿਲਣ ਦਾ ਮਜ਼ਾ ਦੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ—ਨਾਲੇ ਹੁਣ ਤਾਂ ਅਧ ਰਾਣ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋ ।

ਮੁੜਕੇ ਸਾਰਾ ਸਮਾਂ ਦਬਲਨ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ।

ਉੱਚੇ ਰਥੇਲੇ, ਜੁ ਪਸ਼ੂ ਵਾਲੇ ਵਿਚ ਹੈ, ਵਿਚ ਸਤਿਕ੍ਰਮ ਚੱਠ ਦਾ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕਰਵਾਇਆ ।

ਪਾਕਲਪਣ

ਪਰਸੋਂ ਸਤਿਕ੍ਰਮ ਜੀ ਨੂੰ ਬੀਬੀ ਭਿਆਨ ਕੋਰ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਅਨੂਪ ਦੇ ਪਾਕਲਪਣ ਦੀ ਦਵਾਈ ਲਈ ਪੁਛਿਆ ਗਿਆ ਸੀ । ਸਤਿਕ੍ਰਮਾਂ ਇਹ ਦੱਸੀ । ਅਨਮਾਇਲੀ ਹੈ ।

੧ ਛਟਾਂਕ ਘਿਉ ਵਿਚ ੪ ਛਟਾਂਕ ਪਾਣੀ ਪਾਏ, ਅੱਗ ਤੇ ਪਕਾਏ। ਜਦ ਘਿਉ ਤੋ ਪਾਣੀ ੨ ਛਟਾਂਕ ਰਹਿ ਜਾਣ ਤਾਂ ਠੰਢਾ ਕਰਕੇ (ਹਿਲਾਏਆਂ ਹਿਲਾਏਆਂ ਤਾਕਿ ਘਿਉ ਜੰਮ ਨਾ ਜਾਵੇ) ਪਿਆਉ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੋ ਸਾਰੇ ਪੀੜਿਆਂ ਕਾਫੀ ਲਾਭ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਮੈਂ ਅਜੇ ਉਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤ ਲਿਖ ਹੀ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਕਿ ਮੋਰਾ (ਮੈਥੋਂ ਛੱਟਾ) ਰਾਈ ਖਜ਼ਾਨ ਸਿੱਖ ਪੰਜਾਬ ਵਲੋਂ ਕੁਰਦਾ ਹੀ ਆ ਪਹੁੰਚਾ। ਕਰੀਬ ੫੦ ਮੀਲ ਸਫਰ।

੨੨ ਨਵੰਬਰ ੧੯੫੮

ਸੂਰਜ ਮੁਖੀਆ

ਸਵੇਰੇ ਹੀ, ਮੈਂ ਅਜੇ ਇਲਾਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸਾਂ—ਅੱਜ ਕੁਝ ਦੌਰ ਹੋ ਗਈ ਸੀ, ਸੂਰਜ ਨਿਕਲ ਆਇਆ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆ ਕਦੇ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ : ਸੂਰਜ ਮੁਖੀਏ ਅਜੇ ਨਹਾ ਰਹੇ ਹਨ ? ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਸ੍ਰ: ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਐਮ.ਐਲ.ਸੀ. ਦੀ ਚਿਠੀ ਦਾ ਉਤਰ ਲਿਖਣ ਲਈ ਆਇਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੋਪੀ ਚੰਦ ਭਾਨੀ ਦੇ ਸਕਾ ਆਉਣ ਬਾਬਤ ਸੰਬੰਧ ਸੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅੱਜ ਸਕੂਲ ਉੱਤੇ ਕੈਂਚੀਆਂ ਪਕਾਣ ਲਈ ਗਏ। ਇਹ ਦੂਜੀ ਬਿਲਭਿੰਗ ਹੈ, ੧੦੦ ਫੁਟ ਲੰਮੀ।

ਅਫਰੀਕਾ ਬਾਏ

ਸੰਤ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਪੌਦੀ ੧੧ ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਆਇਆ। ਉਸਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਫਰੀਕਾ ਜਾਣ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾਣ ਲਈ ਸੌਂਦਿਆ ਸੀ। ਦੋ ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਮੈਂ ਤੇ ਸੰਤ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਾਸ ਗਏ ਅਤੇ ਤਜਵੀਜ਼ ਬੀਤਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅੱਗੇ ਰੱਖਿਆ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਅੱਜ ਮੈਨੂੰ ਰਿਹਾ ਰਿ ਜੋ ਮੇਰਾ ਪਾਸਪੋਰਟ ਬਣ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਅਫਰੀਕਾ ਆ। ਦੋ ਨਾਲ ਹੀ ਲੈ ਜਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪੌਦੀ ਨੇ ਉਦੋਂ ਹੀ ਇਲਾਜਪੀ ਲਈ। ਮੈਨੂੰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਸਪੋਰਟ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਲਈ ਪੱਕੀ ਭੀਤੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜੋ ਮੈਂ ਨਾਲ ਜਾਵਾਂ ਤਾਂ ਉਥੇ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਭਿਆਸ ਵਿਚ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਬਾਅਦ ਉਪਹਿਰ, ੪ ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਕੂਲ ਚਲੇ ਗਏ ਫੇਰ ਕੁੱਝੀ ਭਾਤੀ ਆਏ।

੨੪ ਨਵੰਬਰ ੧੯੫੮

੮-੩੦ ਵਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੇਰੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਆ ਮੈਨੂੰ ਫੇਰ ਹਾਜ਼ਰ ਕੱਢ ਗਏ। ਮੈਂ ਆਕੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਅੱਜ ਕੁਝ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੇ ਇਕ ਲੇਖ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੇਰੇ ਬਾਈ ਖਜ਼ਾਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਬੀਜਣ ਯੋਗ ਚਮੀਨ ਵਖਾਣ ਲਈ ਲੈ ਗਏ।

ਬੰਤ ਕੌਰ-ਅਟੋਖ ਸਿੰਘ

੯੫੫ ਜੀ ਤੇ ਬੰਤ ਕੌਰ-ਅਟੋਖ ਸਿੰਘ ਕੋ ਘਰ ਚਲਨ ਪਾਏ। ਬੀਬੀ ਬੰਤ ਕੌਰ ਕੁਝ ਬਿਮਾਰ ਸੀ, ਦਰਦਾਂ ਕਰਕੇ। ਉਸਨੇ ਭੋਟਾ ਤੋਂ ਫੁਟ ੨੦੦ ਰੁਪਏ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕਰਵਾਣ ਲਈ ਦਿੱਤਾ। ਦੋ ਕੁ ਮਿੰਟ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਬੈਠੇ।

ਦੋਵੇਂ ਉਠਕੇ ਪਰਸੋਂ ਵਾਲੇ ਅਰੰਭ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦਾ ਭੋਗ ਪਾਉਣ ਲਈ ਚਾੜੇ ਵਿਚਲੇ ਉੱਚੇ ਤਖ਼ਤੇ ਵਿਚ ਗਏ। ਇਸ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਘਿਣੇ ਦੇਖੇ ਹੀ ਬੰਤ ਕੌਰ ਨਮਿਤ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਪੁਲਿਸ ਫਾਪਾ ?

ਪਰਸੋਂ ਸਤਿਕੁਰਾਂ ਨੇ ਮੇਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸੁਚੇਤ ਰਹੀਏ । ਪੁਲਿਸ ਵਲੋਂ ਫਾਪਾ ਮਾਰਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ । ਅੱਜ ਰਾਤੀਂ ਖਾਸ ਕਰ ਮੇਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ, ਦਾਰੰਗਾ ਦੁਮੇਟ ਸਿੰਘ, ਸੂਬਾ ਵਕੀਲ ਸਿੰਘ (ਜਮਲੋਰੀਆ) ਅਤੇ ਮਲਵਈ ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਏਥੇ—ਜੀਵਨ ਨਗਰ—ਹੀਂ ਰਹੀਏ । ਮਗਰੋਂ ਜੇ ਫਾਪੇ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਬੰਕਸ ਕਰੋ ਕਿ ਕੇ, ਸਭ ਆਏ ਅਮਲੇ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ੀ ਲੈ ਕੇ ਹੀ ਅੰਦਰ ਜਾਣ ਦੇਵੀਏ ।

ਸਤਿਕੁਰਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਕੌਲੂ ਬਾਅਦ ਦੁਪਹਿਰ ਹਰੀਪੁਰ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਜਾਣਗੇ । ਅਤੇ ੨੭ ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਪਰਤਣਗੇ ।

ਅੱਜ ਰਾਤੀਂ ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਸਤਿਕੁਰ ਜੀ ਨੇ ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅਖਬਾਰ, ਅਕਾਲੀ, ਅਕਾਲੀ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਅਤੇ ਨਵਾਂ ਡਮਾਨਾ ਬੰਟਰੀ ਦੇ ਚਾਨਣ ਨਾਲ ਯੈ ਪੜ੍ਹੇ—ਅਖਬਾਰਾਂ ਨਾਲ ਭੁੰਘੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨੇ ।

ਸਤਿਕੁਰਾਂ ਨੇ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਤਿੰਨ ਢਵਾਈਆਂ ਦਾ ਜਿਕਰ ਕੀਤਾ ਸੀ । ਉਹ ਬਾਕਰ ਲੜ ਪਿਆ ਹੈ । ਮੁਜਰੋਬ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਨੱਟ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

ਮੁਨੀ ਬਵਾਸੀਰ

ਕਰਮੀ ਦੇ ਸੁਭਾਉ ਵਾਲੇ ਲੋਕ : ਟਾਹਲੀ ਦੇ ਵਿਚ ਮੁੱਠ ਭਰ ਪੱਤੇ ਰਾਤੀਂ ਭੁੱਜੇ ਵਿਚ ਪਾ ਰਿਹਾ ਦੋਂਦ । ਸਵੇਰੇ ਮਲ ਕੇ ਉਸਦੇ ਲੁਆਬ ਵਿਚ ਢੀਲੀ ਸੋਰਥ ਪਾ ਕੇ ੩ ਦਿਨ ਨਿਰੰਤਾਰ ਸਵੇਰੇ ਪੀਂਦੇ ।

ਬਾਬੀ ਦੇ ਸੁਭਾ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਉਪਰਲੇ ਤਰੀਕੇ ਅਨੁਸਾਰ ਟਾਹਲੀ ਦੀ ਥਾਂ ਤਿਲਾਂ ਦੇ ਪੱਤਰਾਂ ਦਾ ਲੁਆਬ ਪੀਟਾ ਪਿਆਦਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਧਾਤ

ਸਤਿਕੁਰਾਂ ਦੱਸਿਆ : ਮਾਈ ਜੀ (ਬੱਝਿਆ) ਨੂੰ ਬਵਾਸੀਰ ਸੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਉਮਰ ਭਰ ਧਾਤ ਪਾਈ ਰਹੀ, ਜੋ ਮੇਨੂੰ ਵਿਕਸੇ ਵਿਚ ਮਿਲੀ ਅਤੇ ੨੪ ਸਾਲ ਮੇਨੂੰ ਵੀ ਰਹੀ । ਇਸ ਭੀਜ ਨੇ ਮੇਨੂੰ ਪੂਰਨ ਆਰਾਮ ਕੀਤਾ :

ਭੀਜ ਪੱਟ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਡਿਫਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਲੀਆਂ ਦਾ ਆਰਾਧ ਪਾ ਲਏ ਜਾਂ ਡਾਵੇਂ ਸੁਭਾ, ਬਾਗੀਕ ਕਰ, ਬਰਾਬਰ ਦੀ ਮਿਲਰੀ ਪਾਕੇ ਸਵੇਰੇ ਕੰਕਰੀ ਦੇ ਦੁਧ ਨਾਲ ਰਲੀ ਲਈ ਜਾਵੇ ।

ਬਵਾਸੀਰ

ਭੰਗਰਾ ਬੂਟੀ ੬ ਮਾਸੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਲੈ, ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ੩ ਮਾਸੇ ਦੇ ਦਾਣੇ ਕਾਲੀ ਮਿਰਚ ਪਾ, ਘੋਂਟ ਕੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ-੭ ਘੁੰਟਾ ਪਾਟੀ ਬਣਾਏ ਪੀ ਲੈਂਦੀ । ਅਗਲੇ ਦਿਨ ੪ ਦਾਣੇ ਕਾਲੀ ਮਿਰਚ ਤੇ ਦੋ ਮਾਸੇ ਬੂਟੀ ਤੇ ਭੀਜੇ ਦਿਨ ਦੋ ਦਾਣੇ ਕਾਲੀ ਮਿਰਚ ਇਕ ਮਾਸਾ ਬੂਟੀ, ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਘੋਂਟ ਕੇ ਚਰੜਦੀ ।

ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਖਾਣਾ । ਏਲੇ ਸਾਫ਼ਤ ਪੀੜ ਕੇ ਉਸਦੀ ਖੁਸ਼ਕ ਹੱਟੀ ਮਿਰਚ ਪਾਟੀ ਨਾਲ । ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਤਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਸਖਰ ਪਰਹੇਜ਼ ।

ਤੋਈਆ ਤੇ ਬੁਖਾਰ

(੧) ਲਾਲ ਫਟਕੜੀ ਦੀ ਖਿੱਲ ਬਣਾ ਕੇ ਖੰਡ ਵਿਚ ਮਿਲਾਕੇ ਦੇਣ ਤੇ ਤੋਈਆ ਜਾਂ ਆਮ ਬੁਖਾਰ ਨੂੰ ਆਰਾਮ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਅਨੁਪਾਤ ਲੱਭ ਅਨੁਸਾਰ ।

(੨) ਪੰਡ ਭੰਦਰ ਕਾੜਾ : ਕਲੱਅ, ਚਰਾਇਤਾ, ਪਿਰ ਆਪੜਾ, ਨਾਕਰ ਮੱਥਾ ਤੇ

ਸੁੰਦ—ਸਮਵਰਨ ।

੨੫ ਨਵੰਬਰ ੧੯੫੮

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅੱਜ ੧-੩੦ ਦੁਪਹਿਰੇ ਹਰੀਪੁਰ (ਵਤ ਤੀਰਥ) ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ-ਪੁਰਬ ਮਨਾਣ ਲਈ ਚਲੇ ਗਏ । ਇਸਨਾਨ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਆਪ ਨੇ ਪੁਰਾਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸਰੀਰਕ ਬਕਸ਼ੀ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣਾਏ ।

੨੬ ਨਵੰਬਰ ੧੯੫੮

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਲਉਚੇ ਪਹਿਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਵੱਡੇ ਆਏ । ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਮਿਲੇ । ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਦੋਬੇ ਆਉਣ ਤੇ ਬੁੱਝ ਨੇਜ਼ਾਨ ਟਹਿਕ ਉਠਦੇ ਹਨ । ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਆਉਣ ਤੇ ਚਿਰਧ ਅਤੇ ਸਿਆਣੇ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਸ੍ਰ. ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਕਰੀ ਵਾਲਾ ਤੇ ਮਾਸਟਰ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਨਕੋਤਾ ਦੇ ਪੁਹ ਤੇ ਗਏ । ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੁਹ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਆਉਂਦਿਆਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਗੁਲਾਬ ਦੇ ਵੁਲ ਲਿਆਏ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਆਏ ਹੋਰ ਕਈ ਸਾਬੀਆਂ ਸੋਹੇ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਦਿਤੇ ।

੨੭ ਨਵੰਬਰ ੧੯੫੮

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਬਾਬਾ ਜੀ ਆਪਣੇ ਸਾਬੀਆਂ ਨਾਲ ੮-੩੦ ਸਵੇਰੇ ਸਰਜੇ ਤੇ ਸਾਇਦ ਹਿਸਾਰ ਲਈ ਚਲੇ ।

ਮੈਂ ਸੰਤ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਛੱਟੇ ਕਾਕਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾਣ ਲਈ ਕਿਹਾ । ਉਸ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਭਾਰੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਆਵਾਂ ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਵੱਡਿਆ ਦੀ ਡਸਵੀਰਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਦਿਲਚਸਪੀ ਹੈ । ਅੱਜ ਉਹ ਮੁਸਕਰਾ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਆਪਣੀਆਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਛੱਟੇ ਅਤੇ ਡਸਵੀਰਾਂ, ਆਪਣੇ ਸਾਬੀਆਂ ਨਾਲ ਵੇਖਦੇ ਰਹੇ ।

੨੮ ਨਵੰਬਰ ੧੯੫੮

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਸਵੇਰੇ ਉਠਿਆ ਤਾਂ ਦਿਨ ਕੁਝ ਭਰ ਵਾਲਾ ਹੀ ਬਣ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਬਾਬਾ ਜੀ ਵੱਡੇ ਰਾਤੋਂ ਰਾਤ ਪਰਤ ਆਏ ਸਨ । ੮ ਵਜੇ ਉਹ ਮੁੜ ਸਰਜੇ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ ਤੇ ਵੇਬੇ ਸਾਇਦ ਬਾਜੇ (ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕਠਿੰਡਾ) ਜਾਣਕੇ ।

ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਅੱਜ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਆਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਪਰ ਹੁਣ ਦੋਰੇ ਕਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੇ ਹਨ ।

੨੯ ਨਵੰਬਰ ੧੯੫੮

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਬਾਬਾ ਜੀ ਵੱਡੇ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ । ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬ ਵਸੰਥਰ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਆਉਣਕੇ ।

ਬਾਬਾ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੰਤ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਸੰਤਾਂ ਵਾਲੀ ਦੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਤੇ ਗਏ । ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਲੈ ਗਏ ਜੀਪ ਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ । ਸ੍ਰੀ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਦਰੰਗਾ ਪੁਰੀਆ ਨਾਲ ਸਨ । ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦਾ ਭੰਗ ਸੁਣਕੇ ਸ੍ਰ. ਬੀਮੇਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ

ਬੰਨ੍ਹੇ, ਉਸਦੇ ਅਰਥ ਬਰਨ ਤੇ 'ਚੜ੍ਹਨ ਪਾਣ' ਕਏ । ਜੁੜੀ ਥਣੀ ਸੰਕਤ ਵੀ ਨਾਲ ਸੀ । ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਭੋਟਾ ਧਰ, ਉਸ ਨਾਸ਼ਕਾਰ ਕੀਤੀ ।

ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਵਾਪਸ ਆਏ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਿੱਲੀ ਦੱਲ ਜਾਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਪਏ ।

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਤੋਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਬਿਨਾ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਵਸਦਿਆਂ ਵੀ ਨਾ ਵਸਦਿਆਂ ਵਰਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ।

੧ ਦਸੰਬਰ ੧੯੫੮

ਮੁਲਾਕਾਤ ਸਰਸੇ

ਬਾਬਾ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਮੈਂ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਪਰਵਾਨਾ ਨੇ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕੀਤੀ । ਬਾਬਾ ਜੀ ਤਿਨਾ ਪਰਕਟ ਯੋਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਆਉਂਦਾ-ਜਾਂਦਾ ਮਿਲਦਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ? ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਮਜਬੂਰੀ ਦੱਸੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਰਾਤ ਸਰਸੇ ਹੀ ਬਟਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ । ਦੂਰੋਂ ਗਿਆ ਵਾਪਸੀ ਤੇ ਦੇਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਅਟਕਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ।

੨ ਦਸੰਬਰ ੧੯੫੮

ਤਾਰੀਖ

ਬਾਬਾ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸਲਾਹੇ ਕਰਹਿਰੀ ਵਿਖੇ ਤਾਰੀਖ ਸੀ । ਵੀਹਾਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਰਸਨਾਂ ਲਈ ਆਏ । ਮੈਂ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਪਰਵਾਨਾ ਵੱਡੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ।

੪ ਦਸੰਬਰ ੧੯੫੮

ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਭਾਈ ਦਮੋਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਸਵੇਰੇ ੬-੩੦ ਵਜੇ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਆ ਕਏ । ਚਤੁਸਨ ਕਰਨ ਗਿਆ ਆਪਣੇ ਦਸਿਆ : ਅੱਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਲਾਨਤ ਬਾਰੇ ਚੋਟੀ-ਕੁੱਟੋਂ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਵੇਗਾ, ਤਾਰੀਖ ਹੈ ।

ਕਿਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਸਵੇਰੇ ਸਵੇਰੇ ਜਹੀਦੀ ਵੀ ਕਰਦਾਵੀ । ੧੨-੩੦ ਰਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਗਿਆ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਭਾਵ ਲਿਖੀ ।

੫ ਦਸੰਬਰ ੧੯੫੮

ਅਮਰਸਰ ਕਲਾ ਦੇ ਬਾਬਾ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ੭੦ ਮਣ ਦੇ ਕਰੀਬ ਕਣਕ ਉਧਾਰੀ ਦੇਣ ਦੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਵਲੋਂ ਆਗਿਆ ਹੋਈ ।

ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਹੀ ਬਿਤਾਇਆ ।

੬ ਦਸੰਬਰ ੧੯੫੮

ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ 'ਦੀਵਾਨ'

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਵੇਰੇ ਸਵੇਰੇ ਹੀ ਮੇਰੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਆ ਕਏ । ਮੈਂ ਅਜੇ ਨਹਾ ਕੇ ਕਪੜੇ ਪਾ ਰਿਹਾ ਸਾਂ । ਬੰਗਲੇ (ਨਹਿਰ ਬੰਗਲਾ, ਸੰਤ ਨਗਰ) ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ 'ਦੀਵਾਨ' ਦਾ ਪਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸ ਮਨਰਥ ਨਾਲ ਆਇਆ ਹੈ ।

ਉਹ (ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਦੀਵਾਨ) ਕੰਠ ਮੋਰੂਸੀ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਕੁੱਝ ਅਲਾਟੀ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਬਾਜਿੰਦਿਆਂ ਲਈ ਨੋਟਿਸ ਲਿਆਇਆ ਕਿ ਦੇਰ ਹਮੀਨ ਤੇ ਵਸੇਬੇ ਦਾ ਤਾਵਾਨ ਜਾਂ ਟੇਕਸ ਉਭਾਰਿਆ ਜਾਵੇ । ਮੈਂ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਵਡਾਟੀਆ ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਆਏ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਸਿਆ ਕਿ ਉਹਨਾਂ (ਸਰਕਾਰੀ ਅਦਾਲਤ) ਦੀ ਕੋਫ਼ਿਸ ਸਾਡੇ ਮਲਕੀਅਤ ਹੱਕਾਂ ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਕਰਨ ਦੀ ਹੈ ।

ਨਾਮਨਕੁਰ ਨਾਮਨਕੁਰ

ਸ੍ਰੀ ਰੂਪ ਸਿੰਘ ਧਨਾ ਭੰਟੀ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਰੁੱਕਾ ਲਿਆਇਆ ਕਿ ਫੱਟੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਬੰਤੀਕੜ ਵਾਲੀ ਅਰਤੀ ਨਾਲ ਚਮਾਨਰ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਰੀਜੇਕਟ ਹੋਈ ਹੈ।

ਭਾਈ ਰਾਮ ਸਿੰਘ

ਬਾਬਾ ਵਜੇ ਜਥੇਦਾਰ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਮਜਰਹੀ ਜਥੇਧਰੀ ਨੇ ਭਾਈ ਰਾਮ ਸਿੰਘ (ਸ੍ਰ. ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸਾਥੂ) ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਵਾਲੀ ਲਈ ਸਤਿਕੁਰਾ ਨੂੰ ਕਿਹਾ। ਉੱਤਰ ਸੀ : ਉਸਨੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਤੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਪਾਸ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦਾ ਨੀਰਵ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਤੇ ਲਿਖਵਾਢਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਲਿਖ ਕੇ ਦੇਵੇ ਕਿ ਉਸਨੇ ਇਹ ਕਲਤੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਬੂਠਾ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਆਕੇ ਮਾਫੀ ਮੰਗੇ ਤਾਂ ਕੱਲ ਬਣੇਗੇ।

ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਦੁਬਾਰਾ ਵਕਾਲਤ ਕਰਨ ਤੇ ਸਤਿਕੁਰਾ ਜੀ ਕੂੜੇ ਹੋਏ। ਕਿਹਾ : ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਵੱਢੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਤਾਂ ਭਾਣ ਦਿੰਦਾ ਪਰ ਸਦਾਕ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਕਰਨ ਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਜੇ ਭੇਤ ਹੈ ਤਾਂ ਮੁਆਫੀ ਲਿਖਕੇ ਦਿੰਦੇ ਤੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਆਕੇ ਸਜਾ ਲਿਆਵੇ।

ਬਾਬਾ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ

ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਵੇਰੇ ਸ੍ਰ. ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਵਡਾਣੀਆਂ (ਬਰੀਵਾਲਾ ਪੱਛਮੀ) ਨੇ ਬਾਬਾ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਬਰੀਵਾਲੇ ਬਾਬਰ ਬਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਬਖਸ਼ਾਣ ਲਈ ਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਤਿਕੁਰਾ ਆਖਿਆ : ਉਹ ਬਰੀਵਾਲੇ ਦੀਵਾਨ ਕਰਕੇ ਲਿਖਤੀ ਮਾਫੀ ਮੰਗਣ ਤੋਂ ਜਾਂ ਸਜਾ ਨਾਵਾਂ ਪਰਵਾਨ ਕਰਨ।

੭ ਦਸੰਬਰ ੧੯੫੮

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਅੱਜ ਸ੍ਰ. ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਐਮ. ਐਲ. ਸੀ. ਤੋਂ ਪ੍ਰੀ ਕੰਭਾ ਬਿਰਨ ਵਕੀਲ ਨੇ ਸਤਿਕੁਰਾ ਜੀ ਨਾਲ ਇਕ ਮੀਟਿੰਗ ਕੀਤੀ।

ਸੰਤ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚੇਲੇ ਕੇ, ਸੂਬਾ ਵਕੀਲ ਸਿੰਘ ਸਮਾਜ ਸੰਤ ਨਗਰ, ਬੀਕਾਨੇਰ ਦਾ ਸੂਬਾ ਜਵਾਹਰ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਕੁੰਭਮੁਖ ਸਿੰਘ ਭੱਠ (ਬਰੀਵਾਲਾ), ਸ੍ਰ. ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਸੰਤ ਨਗਰ ਆਦਿ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸਰੋਰ ਬਾਬਾ ਆਸਾ ਸਿੰਘ ਬੰਟੀਆਂ ਵਾਲੇ (ਸੰਤ ਨਗਰ) ਨੂੰ ਬਹਿਣ ਗਏ ਕਿ ਉਹ ਦੋਹਾਂ ਥਾਂ ਇਕ ਪਾਸਾ ਰਖੇ ਜਾਂ ਸਤਿਕੁਰਾ ਵਾਲਾ ਜਾਂ ਸਾਕਾ ਵਾਲਾ।

ਕੱਲ ਕੀ ਮੁੱਕੀ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਾ।

ਮੇਰੇ ਪਰਮ ਮਿਤਰ ਸੰਤ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤਮ (ਬੈਂਕੋਕ) ਸਤਿਕੁਰਾ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਆਏ।

ਪਰਾ ਲਗਾ ਕਿ ਸ੍ਰ. ਭਵੇਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੱਡੀਆਂ (ਮੰਗੋਵਾਲਾ—ਸਰਸਾ) ਅਤੇ ਸ੍ਰ. ਅਦਤਾਰ ਸਿੰਘ ਬਰੀਵਾਲਾ ਹਰਾਂ ਦੇ ਪਿਲਾਵ ਦੀ ਤਾਈ ਘਸੀਟਾ ਸਿੰਘ ਧਲੇ ਨੇ ਦਰਖਾਸਤ ਦਿਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੁਆਰਾਂ ਨੂੰ ਬੰਨਾਏ ਹਨ।

ਸ਼ਰਮਿੰਦਗੀ

ਰਾਤੀਂ ੭ ਵਜੇ ਦੀ ਥਾਂ ੭-੩੦ ਵਜੇ ਸਤਿਕੁਰਾ ਜੀ ਪਾਸ ਸੰਤ ਤਰਨ ਸਿੰਘ ਵਹਿਮੀ, ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਸਿੰਘ ਬੰਦਗਾਸ ਅਤੇ ਮੈਂ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਸਤਿਕੁਰਾ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਕਈਆਂ ਨਾਲ ਕੁਰਬਾਨੇ ਹਨ ਪਰ ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਕੁਰਬਾਨ ਲਈ ਕੱਲੇ ਹੋਏ ਵੱਲੇ ਸਿਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ।

੮ ਦਸੰਬਰ ੧੯੫੮

ਮਿੱਤਰ ਦੀ ਰਾਇ

ਅੱਜ ਸੇਠ ਕੁਰਬਾਨ ਸਿੰਘ (ਬੇ'ਕੋਕ) ਦੀ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਤਿਕੁਰ ਜੀ ਪਾਸ ਗਿਆ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਕੇਸ ਬਾਰੇ ਕੁੱਲਥਾਤ ਕਰਦਿਆਂ ਉਸ ਰਾਇ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ : ਸਾਨੂੰ ਕਾਂਡਰਸ ਦੇ ਕਾਬਜ ਕਰਪ ਨਾਲ ਹੀ ਕਲ ਕੇ ਚਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਹੀ ਭਲਾ ਹੈ। ਸ੍ਰ: ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੰਠੇ' ਨਾਲ ਮੱਦਾ ਜੋੜਕੇ ਚੱਲਿਆਂ ਹੀ ਟਿੱਧੀਆਂ ਨੂੰ ਪਛਾਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਪਛਾਤ ਬਿਨਾ ਸਾਡੀ ਦਾਨ ਕਲਣੀ ਅੱਖੀ ਹੈ।

ਸੇਠ ਜੀ ਦੀ ਰਾਇ ਵਿਚ ਦੱਡੇ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਕਰਨ ਲਈ ਦਿੱਲੀ ਹੋਤ ਕੁਆਰਟਰ ਬਣਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸਤਿਕੁਰਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕੁੱਲ ਕੀਤੀ : 'ਸਾਨੂੰ ਕਾਂਡਰਸ ਦੇ' ਨਹੀਂ, ਅਸੀਂ ਪੰ'ਹਨ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦੇ ਕਰਕਾਈ ਹੋਵੇ ਘਟੇ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਉਸ ਦਿਨ ਦਾ ਖਰੋਲਾਨ ਹਾਂ।'

ਕਿਸਾਨ ਕਾਨਫਰੰਸ

ਮੈਂ ਅੱਜ ਸਵੇਰੇ ਸਤਿਕੁਰ ਜੀ ਨਾਲ ਸੂਬਾ ਕਿਸਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਸਰਸੇ ਵਿਚ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ੧੦ ਭਾਗੀ ਦੀ ਇਕਤਰਾ ਬਾਬਤ ਚਿਤਰ ਕੀਤਾ। ਸਤਿਕੁਰਾਂ ਉਤਰ ਵਿਚ ਕਿਹਾ : ਅਸੀਂ ਮਦਦ ਸਾਥੀ ਕਰਾਂਗੇ, ਪਰ ਮੈਂਬਰ ਨਹੀਂ ਬਣਦੇ। ਲਲਸੇ ਕਰ ਲੈਣ। ਉਕਰਾਹੀ ਵੀ ਦਿਆਂਗੇ।

ਅਤੇ ਵੇਸ ਮਸਲੇ ਤੇ ਬੱਲ ਨੂੰ ਇਕ ਇਕੱਠ ਕਰਨ ਲਈ ਸਤਿਕੁਰਾਂ ਪਿੰਡਾ ਨੂੰ ਚਿੱਠੀਆਂ ਲਿਖਵਾਈਆਂ।

੯ ਦਸੰਬਰ ੧੯੫੮

ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਕੁਰਮਨਾਮਿਆਂ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਕੇ ਬਡੀ'ਰਥਿ' ਬਾਹਰ ਆਏ ਤੇ ਬਾਹਰ ਸਾਰੇ ਹੀ ਨਮਾਸ਼ੀ ਪਿੰਡਾ ਦੇ ਮੁਖੀ ਤੇ ਕੁਝ ਦਰਸ਼ਕ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲੰਗਰ ਭਰਾਣ ਉਪਰੰਤ ਸਤਿਕੁਰਾਂ ਕਿਸਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਜਲਸਿਆਂ ਵਿਚ ਸਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਤੇ ਪੰਕੀ ਕੀਤੀ ਉਹ ਕਿਸਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਨਾ ਬਣਨ ਪਰ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਸੁਣਿਆ ਜਾਵੇ। ਦੂਜੀ ਕੱਲ ਇਕ ਦੁਆਨੀ ਵੀ ਨਹਿਰੀ ਵੰਡਤ, ਇਕ ਦੁਆਨੀ ਬਰਾਨੀ ਤੇ ਨਾਲੀ ਵੀ ਵੰਡਤ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਰੰਭ ਉਗਰਾਹਿਆ ਜਾਵੇ।

ਇਹ ਵੀ ਆਗਿਆ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਕਰਾਹੀ ਕਲਕੇ ਲਿਆਂਦੀ ਜਾਵੇ ਪਰ ਕਿਸਾਨ ਸਭਾ ਮੁਖੀਆਂ ਨੂੰ ਚੰਟਕੇ ਉਹ ਆਪ ਹੀ। ਲਗ ਭਗ ਚਾਰ ਵਜੇ ਲਵਿੰਦੇ ਵੇਲੇ ਸਤਿਕੁਰ ਜੀ ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ, ਆਪਣੇ ਸਿੰਢਕਾਂ ਨਾਲ ਰਵਾਨਾ ਹੋ ਗਏ।

ਕੁਰਨ ਲਕਿਆਂ ਸੱਤ ਬਿਕਾਰਾ ਸਿੰਘ ਕੁਰੀਦਾਲਾ ਕਾਵਾ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਖਿਆ ਮੰਗਣ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਲੈ ਕੇ ਆਏ। ਕਾਵਾ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਕੁਰੀਦਾਲਾ ਕਾਂਡਰਸੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਸਮੇਂ ਗਿਆਨੀ ਕਰਕਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਹੇਠ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਾਣ ਹਿੱਤ ਇਕ ਮਾਨ ਪੱਤਰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਿਸਦਾ ਮੁਖ ਭਾਗ ਸਤਿਕੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਹੀ ਸੀ।

੧੩ ਦਸੰਬਰ ੧੯੫੮

ਅੱਜ ਦੋਵੇਂ ਇਨਕਲਾਬੀ (ਸਰਬ ਰਾਬਤੀ) ਕਾਨਫਰੰਸ ਅਤੇ ਜੋ. ਸੰਮੇਲਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਦੇਸ਼ ਭਰਤ ਇਨਕਲਾਬੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਦੂਜਾ ਕਉ ਭਰਤਾਂ ਦੀ

ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦਸਤੋਂ ਏਥੇ ਆਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਮੈਂ ਅਤੇ ਸ੍ਰ: ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਭੋਬਰ (ਕੰਗੀਵਾਲ) ਸਾਧੇ ਬਾਬਾ ਵਜੋਂ ਬੰਸ ਦੁਆਰਾ ਸਫਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਆਟ ਉਤਰੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਰਾਂ ਸ਼ਾਮ ਤੋਂ ਨਾ ਮਿਲੇ ਪਰ ਦੱਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਮਿਲ ਪਏ। ਅਤੇ ਫੇਰੀ ਹੀ ਦੱਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਭੇਟੀ ਸਾਹਿਬ ਲਈ ਫਾਰ ਦੁਆਰਾ ਚਲ ਪਏ।

੨੩ - ਰਾਤੀ, ਸੋਠ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਕੋਨਟ ਸਿਆਣ ਬੋਕੋਕ ਵਾਲੇ ਦੀ ਨਵੀਂ ਖਰੀਦੀ ਫੋਟੀ (ਕਰੋਲ ਬਾਗ) ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਤਾਕ ਸੁਣਾਈ ਤੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਆਦੇਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਉੱਤਰ ਲਿਖੇ।

੧੪ ਦਸੰਬਰ ੧੯੪੮

ਦਿੱਲੀ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਚੰਗੇ ਰਾਨਵਰੇਸਾਂ ਵਿਚ ਆਵਾਜਾਈ ਨਹੀਂ। ਪ੍ਰਸਾਦ ਭਰਵ ਸਮੇਂ ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਜਿਸਨ ਸਭਾ ਦੀ ਸਕਸਾ ਰਾਨਵਰੇਸ ਤਿਆਰੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਕੰਮ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਬਰਵਾਇਆ ਤੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਜੇ ਆਪਾਂ ਕਰ੍ਹੇ-ਸੇਵਾ ਲਈ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਗਰੀਬ ਕਿਸਾਨਾਂ ਲੋਆਂ ਪੁਸ਼ੀਆਂ ਵੀ ਲਈਏ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ : ਮੈਨੂੰ ਤੇਰੇ ਕੰਮ ਨਾਲ ਡਰੋਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਬਾਮ ਨੂੰ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਚੰਗੇ ਸੰਮੇਲਨਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਧ।

ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਪੰਡੀ

ਦਿਨਕਲਾਬੀ ਰਾਨਵਰੇਸ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਮੇਰਾ ਬਾਲ-ਸਾਥੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਪੰਡੀ ਵੀ ਮਿਲਿਆ—ਦਾਬੀ ਮੁੰਡਾ ਤੇ ਕੋਸਾਂ ਵਲੋਂ ਚੰਟਮ, ਯੂ.ਪੀ. ਦੇ ਲੋਖਣਾਂ ਵਰਗਾ, ਹੁਣ ਇਹ ਹਿੰਦੀ ਲੋਖਣ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਕਵੀ 'ਸਤਿਨਾਥ' ਦਾ ਸੰਪਾਦਕ ਸੀ। ਬਹਿਣ ਲਗਾ : ਹੀਕਾਰਡ ਤੇ ਬਿਮਿਊਨਿਸਟ ਹੋਣ ਵਰਗੇ ਰਹਿ ਗਿਆ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜਲੰਧਰ ਹੋਡੀਓ ਤੇ ੩੦੦ ਰੁਪਏ ਦੀ ਨੌਸ਼ਰੀ ਮਿਲ ਜਾਣੀ ਸੀ।

ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਆਖਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਤੀ ੧੦ ਵਜੇ ਪੰਜਾਬ ਮੰਡਲ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਦਿਨ ਚਲੇ-ਸਫਰੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ।

੧੭ ਦਸੰਬਰ ੧੯੪੮

ਤਾਰੀਖ

ਅੱਜ ਬਾਬਾ ਸ਼ੀ ਭੋਟਿਆ ਦੀ ਰਾਗੀਖ ਸੀ, ਸਰਸੇ। ਲੰਕ ਬਤੋ ਦਰਸਨਾਂ ਨੂੰ ਗਏ। ਮੇਰਾ ਜੀ ਤਾਂ ਬਤਾ ਕਰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਗਿਆ ਨਹੀਂ। ਕਰਾਵਟ ਤੇ ਅਖਬਾਰ ਦੇ ਕੰਮ ਖਾਰਨ।

੧੮ ਦਸੰਬਰ ੧੯੪੮

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੱਲ ਤਕ ਦਿੱਲੀ ਹੀ ਸਨ। ਅੱਜ ਰਾਨਪੁਰ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ। ਅਗੇ ਉਹਨਾਂ ੧੯-ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਬੌਤਾ ਅਸੀਂ ਪਿਛੋਂ ਬਾਈਲੋਡ ਦੀ ਜਾਣਾ ਹੈ।

ਮੈਂ ਅੱਜ ਪਿੰਡ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਦੱਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ੨ ਵਜੇ ਤਕ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਪਹੁੰਚ ਜਾਣਾ ਸੁਣਿਆ ਸੀ ਉਡੀਕ ਕੇ, ਪਿੰਡ ਲਈ ਬੱਸ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਤੁਰਿਆ।

ਸਰਸੇ ਦੇ ਰਾਮਰੋਡ

ਸਰਸੇ ਪਹੁੰਚਣ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਰਾਮਰੋਡ ਬਾਈ ਨੇ ਨਾਮਗਰੀ ਹਲਕੇ ਵਿਚ ਕਿਸਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਜਲਸੇ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਪੁੱਛਿਆ। ਰਾਮਰੋਡ-ਵੁੰਮਟ ਸਿੰਘ ਚੱਟੋਆ ਵਾਲੇ ਨੇ ਕੁੱਝ ਅੱਜਿਓ

ਵਿਚਾਰ ਦਸੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵਿਰੋਧਾ ਸੁਲਹ ਦਾ ਰਾਹ ਕੱਢ ਲਏ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਦਿਵਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਅੱਜ ਪਹਿਲੀ ਵੇਰ ਮੈਂ ਕਾਮਰੇਡ ਦੁਮਣ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਘੰਟਾ ਤਰ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ। ਉਸਦੇ ਸੁਣਨ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਵਿੱਸਰਾਜਿਆ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਨਿਰਾ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਨਹੀਂ। ਕੁਝ ਚੋਧਰੀਪੁਣਾ ਵੀ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਕਰੋਂ ਦੇ ਨਾਇਨਸਾਢੀ ਖਿਲਾਫ ਡੱਟ ਕੇ ਲੜਨ ਦੀ ਥਾਂ ਉਹ ਸਮਝੇਤੇ ਦਾ ਰਾਹ ਚੁਣਦਾ ਹੈ।

੧ ਜਨਵਰੀ ੧੯੫੯

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਬਾਬਾ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੱਢ ਦੇ, ਤੇ ਕੁ ਦਿਨ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਡਹਿਣ ਲਈ ਆ ਗਏ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ਕੀਤੀਆਂ।

ਬਾਬਾ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ੨੫-੧੨-੫੯ ਦੀ ਰਾਤੀਂ ਫੀਰੋਜਪੁਰ ਸੇਂਟਰਲ ਜੇਲ ਵਿਚ ਲਿਜਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਰੋਸ ਉਥੇ ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

੨ ਜਨਵਰੀ ੧੯੫੯

ਫਕਰਵਾਲਾ

ਫਕਰਵਾਲੇ ਸੇਂਟ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਪੱਦੀ ਨੂੰ ਮੈਨੂੰ ਡੱਕ ਕੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ। ਇਹ ਮੈਨੂੰ ਅਫਰੀਕਾ ਖੜਨ ਲਈ ਦਿਲੋਂ ਉਡਾਵਲੇ ਸਨ। ਸਤਿਕੁਰਾ ਭਿਰਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਮੇਰਾ ਪਾਸਪੋਰਟ ਬਣ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬੰਪਾਲਾ ਦੇ ਹੌਲੇ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਨਾਲ ਜਾਵਾਂ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਕੁਝ ਠੰਢਾ ਵੀ ਸਾਂ ਪਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਭਲੇ ਜਤਨ ਕੀਤੇ, ਚੰ ਡਾਰਾਂ ਤੇ ਖ਼ਤ ਵਧੇਰਾ ਭੇਜ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਪਰੋਤਿਆ ਸੀ।

ਮੈਂ ਹੁਣ ਏਸ ਮਕਸਦ ਅਤੇ ਬਸੰਤ ਅੰਕ ਲਈ ਛੱਪ ਇਕੱਠਰ ਬਣਨ ਵਾਸਤੇ ਏਧਰ ਆਇਆ ਸਾਂ। ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਜਲੰਧਰ ਗਏ ਤੇ ਟਰੇਵਲ ਏਜੰਟਾਂ ਨਾਲ ਹਲਿਬਾਤ ਕੀਤੀ। ਰਾਤ ਪੱਦੀ ਆ ਕੇ ਹੀ ਟਿਕਿਆ।

੪ ਜਨਵਰੀ ੧੯੫੯

ਬਥੇਲੀ

ਸਵੇਰੇ ਇਲਾਨਾਨ ਪਾਣੀ ਡਰ ਮੈਂ ਬਥੇਲੀ ਲਈ ਚੱਲਿਆ। ਦੋਥੇ ਆਉਣ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਬਾ: ਹਰਬਿਸਨ ਸਿੰਘ ਸੂਰਜੀਤ ਮਿਲੇ। ਇਹ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਵਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਸੂਬਾ ਸਕੱਤਰ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਅਫਰੀਕਾ ਜਾਣ ਲਈ ਪਾਸਪੋਰਟ ਬਾਰੇ ਦਿਨ੍ਹਾਂ ਕਾਮਰੇਡ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਕੰਨੇਡੀਅਨ ਜਿਲਾ ਸਲੰਧਰ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਲਈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਲਈ ਕਿਹਰਾ ਅਮਲ ਠੀਕ ਰਹੇਗਾ, ਪਤਾ ਕਰਕੇ ਦੱਸਣ।

ਦੋਥੇ ਹੀ ਕਾਮਰੇਡ ਸੂਰਜੀਤ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ : ਅਸੀਂ ਮਹਾਰਾਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਰਖਦੇ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਧਾਰਨ ਬਿਸਾਨ ਹਨ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਤਰਾ ਵੀ ਸਮੁੱਚੇ ਡਰਿਗੇਥ ਨਾਲ ਹੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਹਿੰਤ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਬਾਤਾਂ ਹੋਈਆਂ ਤੇ ਬਾਬਾ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਰੋਸ ਬਾਰੇ ਵੀ ਚਰਚਾ ਹੋਈ।

ਕਾਮਰੇਡ ਬੀ.ਐਸ. ਪ੍ਰੇਮ ਨੇ ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਡਿਸਕੁਸ਼ੀਆਂ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਲੈ ਲਈਆਂ ਜੋ ਮੇਰੇ ਪਾਸਪੋਰਟ ਲਈ ਕੁਝੀਂ ਚਾਹੀਆਂ ਸਨ।

ਬਾਬਾ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਕੰਨੇਡੀਅਨ

ਰਾਤ ਬਾ: ਸ਼ਿਵ ਸਿੰਘ ਕੋ ਘਰ ਚਿਰਾ। ਦੋਥੇ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਬਾਬਾ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਕੰਨੇਡੀਅਨ

ਦੀ ਸੁਤੇ । ਇਸ ਸਿੱਖ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨੂੰਹ ਸਦਕਨ ਕੋਰ ਵੀ । ਬਾਬਾ ਤਾਕ ਸਿੱਖ ਜੀ ਨੇ ਮੇਰੇ ਬਾਰੇ
ਕਿਹਾ : ਕੁਹਾਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਮਿਲਣ ਤੇ ਹੀ ਕੁਹਾਡੇ ਬੀਬੇਪਣ ਦਾ ਮੌਰੇ ਤੇ ਅਸਰ ਪੈ ਗਿਆ ਸੀ ।

ਅੱਜ ਰਾਤੀਂ ਬਾਬਾ ਤਾਕ ਸਿੱਖ ਕੁਰਾਂ ਦਸਿਆ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਜਵਾਨੀ ਵੱਲੋਂ
ਹੀ ਅਮਰੀਕਾ ਚਲੇ ਗਏ । ਫਿਰ ਉਥੋਂ ਕਦਰ ਪਾਠਣੀ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਵਾਪਸ ਹਿੰਦ ਆਏ । ਏਥੇ
ਆਕੇ 'ਕਿਰਤੀ' ਕਾਢਾ ਕਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਦੋ ਹਿੱਸੇ ਤਾਰਤ ਦੀਆਂ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹੀ
ਬਿਤਾਏ । ਅੱਜ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ੮੪ ਸਾਲ ਉਮਰ ਹੈ ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦਸਿਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸੰਨ ੧੯੧੪ ਵਿਚ ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਉਹ
ਵਾਪਸ ਆ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਮਾਂਡਲੋ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਲੱਖਾ ਸਿੱਖ (ਕੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੱਖ ਜੀ ਨਾਲ ਜਲਾਵਤਨ
ਹੋਏ ਇਕ ਸੂਬੇ) ਨਾਮਧਾਰੀ ਦੇ ਪਰਵਾਰ ਨੂੰ ਮਿਲੇ । ਬਾਬਾ ਜਦਾਲਾ ਸਿੱਖ ਤੇ ਲੱਖਾ ਸਿੱਖ ਕੁਰਾਂ
ਦੀਆਂ ਧੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲੀਆਂ ਸਨ । ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ ਸੀ : ਕੁਹਾਡੇ ਵਲੋਂ ਵੱਲਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਕਦਰ
ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸੁਨੇਹਾ ਘੱਲਾਭੀਆਂ ਕਿ ਉਹ ਵੀ ਕੁਹਾਡੇ ਨਾਲ
ਮਿਲ ਕੇ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਉਖੇੜਨ ।

ਤੇ ਵਿੱਜ ਦੇਸ਼ ਫਕਤੀ ਤਰਪੂਰ ਕੱਲਥਾਰ ਦੇ ਵਾਰਾਵਰਟ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਨੀਂਚ ਵੀ ਕੰਦ
ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ ।

੫ ਜਨਵਰੀ ੧੯੫੯

ਜਲੰਧਰ

ਸਵੇਰੇ ਚੰਟੀ ਪਾਣੀ ਖਾ ਪੀ ਕੇ ਸਵਾ ਨੌਂ ਦੇ ਫਰੀਅ ਬਾਬਾ ਤਾਕ ਸਿੱਖ, ਸ: ਸ਼ਿਵ ਸਿੱਖ
ਤੇ ਮੇਂ ਫਕਤਾਨੇ ਨੂੰ ਚਲੇ । ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਕਿਣਮਿਣ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਰਾਹ ਵੱਲੋਂ ਕਸੂਣੀ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ।
ਸਫ਼ਰ ਸਾਈਰਲਾ ਤੇ ਕਰਨਾ ਸੀ ।

ਫਕਤਾਨੇ ੧੧ ਵਜੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ।

ਮੇਂ ਦਥੇ ਚੰਤਰ ਨੰਥਰ ਦੇ ਲੱਖਾ ਬਾਬੇ ਸ੍ਰ: ਭਜਨ ਸਿੱਖ ਚੰਤਰ ਦੇ ਸ੍ਰ: ਮੋਹਨ ਸਿੱਖ
ਮਰਵਾਲਾ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਸੀ ।

੨ ਵਜੇ ਤਕ ਜਲੰਧਰ ਚਲਾ ਗਿਆ ।

ਏਥੇ ਕਾ: ਜੋਹਲ, ਪਰਵਾਨਾ, ਆਜਾਢ ਜੀ, ਦੁਆਬ ਜੀ, ਗਿਆਨੀ ਸਾਈ ਸਿੱਖ,
ਗਿਆਨੀ ਹੀਰਾ ਸਿੱਖ, ਕਾ: ਤੇਰਾ ਸਿੱਖ ਚੰਨ, ਗਿਆਨੀ ਕੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੱਖ ਬੇਨੱਆਣਾ, ਕਾਮਤੰਡ
ਵਰਸਨ ਸਿੱਖ ਕੰਨੋਭੀਅਨ ਆਦਿਕਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਤੇ ਲੱਖ ਲਿਖਣ ਦੀ ਪੱਕੀ ਕੀਤੀ । ਆਜਾਢ ਜੀ
ਪਾਸ ਰਾਹੀਂ ਗਿਆ । ਪਰ ਰਾਤ ਨਾ ਰਿਹਾ, ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਜੀ ਕਰਦਾ ਸੀ । ਰਾਤ ਵਰਸਨ
ਸਿੱਖ ਕੁਰਾਂ ਦੇ ਘਰ ਰਿਹਾ । ਪਾਸਪੱਰਟ ਬਾਰੇ ਕੱਲਥਾਰ ਕੀਤੀ ।

੬ ਜਨਵਰੀ ੧੯੫੯

ਪ੍ਰੀਤ ਨਗਰ

ਸਵੇਰੇ ਉੱਠ ਕੇ ਤਿਆਗੀ ਕਰ ੧੦ ਵਜੇ ਤਕ ਮੇਂ ਅਤੇ ਕਾ: ਦਰਸਨ ਸਿੱਖ ਮਿ: ਗੋਰਮ
ਦੇ ਗਏ । ਉਸਨੇ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਪਾਸਪੱਰਟ ਸਰਸਿਓਂ ਹੀ ਜਾਗੀ ਕਰਵਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਫਿਰ ਮੇਂ ਪ੍ਰੀਤ ਨਗਰ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਲਈ ਕੂਚ ਕੀਤਾ । ੭-੩੦ ਵਜੇ ਆਮੀਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ
ਸਕਿਆ ਸ੍ਰ: ਕੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੱਖ, ਨਰਤੇਜ ਤੇ ਆਨੰਦ ਜਗਜੀਤ ਸਿੱਖ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਕੇ ਸਤਿਜੁਗ ਵਾਸਤੇ
ਲੱਖ ਲਿਖਣ ਦੀ ਪੱਕੀ ਕੀਤੀ । ਕੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੱਖ ਜੀ ਨੂੰ ਬੜੇ ਸਵੱਧ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਲਿਖਣ ਕਮਰੇ ਤੇ
ਭਰਾਇੰਗ ਰੂਮ ਵਿਚ ਮਿਲਿਆ । ਸਤਿਕੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੱਖ ਜੀ ਦੇ ਇੱਛਾ ਦੱਸੀ ਕਿ ਉਹ ਕਿਵੇਂ

ਦਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੇ ਚਾਹਵਾਨ ਹਨ ।

ਆਨੰਦ ਜੀ ਨੇ ਮੇਰਾ ਉਤਰਾ ਧਿਆਨ ਕਰਕੇ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਵਾਇਆ । ਪਰ ਬੀਬੀ ਉਰਮਿਲਾ ਨੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਲਈ ਤੇ ਆਪਣੀ ਵਾਕਈ ਦੀ ਠੀਕ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਲਈ ਆਨੰਦ ਜੀ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਵਲ ਭੇਜਿਆ । ਨਵਰੋਜ ਜੀ ਦੀ ਕਥਨੀ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਚੰਡੀਰਤਾ ਤੇ ਨਮਰਤਾ ਨਹੀਂ ਅਭਿਆਨ ਅਤੇ ਬੇਪਰਵਾਹੀ ਦੀ ਬੂ ਆਈ ।

੯ ਜਨਵਰੀ ੧੯੫੯

ਮੈਂ ਵਾਪਸ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਘੁੰਚ ਗਿਆ ।

੧੦ ਜਨਵਰੀ ੧੯੫੯

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਧਿਆਨ ਸੀ ਕਿ ਅੱਜ ਸਤਿਕੁਰ੍ਹ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਿਆਮ (ਥਾਈਲੈਂਡ) ਤੋਂ ਆ ਕਦੇ ਹੋਣਕੇ ਪਰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ੯ ਜਨਵਰੀ ਦੇ ਕਲਕੱਤੇ ਆਏ ਹੋਏ ਹਨ । ਯੂ.ਪੀ. ਦਾ ਚੋਰਾ ਕਰਕੇ ੧੪ ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ ਚਿੱਲੀ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਹਨ ।

ਮੁਸੱਥਰ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀਆਂ ਸੂਬਾ ਮੀਹਾਂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਾਰੇ ਬਣਾਈਆਂ ਫੁਸਵੀਰਾਂ ਵੇਖਣ ਗਿਆ ।

੨ ਵਜੇ ਕੁਰ੍ਹ ਹਲੀ ਸਿੰਘ ਮਹਾਂਵਦਿਆਲਾ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਵਿਚ ਵਾਲੀਵਾਲ ਦਾ ਪੰਥ ਸੀ । ਕਈ ਵਾਲੇ ਦੇ ਸਕੂਲੀਆਂ ਤੇ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਦੇ ਸਕੂਲੀਆਂ ਵਿਚਾਲੇ ਮੱਥ ਚੱਲਿਆ । ਕਈਵਾਲੇ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਸੁਆਨ ਸਨ, ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਦੇ ਹਲਕੇ ਪਰ ਖੰਡ ਚੰਡੀ ਹੋਈ । ਜਿੱਤ ਤਾਂ ਕਈਵਾਲੇ ਹੀ ਕਦੇ ਪਰ ਮੁਸਕਲ ਨਾਨ ਹੀ । ਮਗਰੋਂ ਮਾਸਟਰਾਂ ਦਾ ਮੱਥ ਹੋਇਆ । ਕਈਵਾਲੇ ਦਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਜਿੱਤ ਲਏ ।

੧੧ ਜਨਵਰੀ ੧੯੫੯

ਮੇਲਾ ਮਲੋਰਕੋਟਲਾ

ਅੱਜ ਸਵੇਰੇ ਪੋਟੇ ਨੇਂ ਦੇ ਕਰੀਬ, ਹਾਤ ਭਰ ਭੱਲ ਦਾ ਸਵਰ ਕਰਦਿਆਂ ਮਲੋਰਕੋਟਲੇ ਪਹੁੰਚੇ । ਸਵੇਸਨ ਤੇ ਪੰਡਤ ਸੁੰਦਰ ਲਾਲ ਜੀ, ਸੰਸਾਰ ਅਮਨ ਕੋਂਸਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨਾਂ ਦੇ ਇਕ, ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਅਮਨ ਕੋਂਸਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਖੀ ਕੰਤੋਓ ਉਤਰੇ । ਕੁਝ ਸਾਦਾ ਕਪੜੇ, ਕੰਨ ਕੱਜਵੀਂ ਕਰਮ ਟੁੱਪੀ, ਪਾਸ ਇਕ ਸਾਦਾ ਜਿਹਾ ਕਿਸਤਰਾ । ਉਹ ਉਤਰਨਾ ਤਾਂ ਦੇਖੇ ਹੀ ਚਾਹਦੇ ਸਨ ਪਰ ਕਲਤੀ ਨਾਲ ਪਹਿਲੀ ਕੰਤੋਓ ਜੁਤੇ ਸੁਤਾਏ ਲੁਧਿਆਣਿਓਂ ਕੁਝ ਪੂਰੀ ਹੀ ਅਪਣ ਲਏ । ਦੁਬਾਰਾ ਸਾਡੇ ਵਾਲੀ ਕੰਤੀ ਤੇ ਆਏ । ਕੁਝ ਪਿਆਰੀ ਰੂਹ ਹੈ । ਕੁਝ ਸਾਦਾ ਤੇ ਸੁੱਹਾ ਆਚਰਨ । ਅਸੀਂ ਇਕੱਠੇ ਹੀ ਮਲੋਰਕੋਟਲੇ ਦੇ ਰੋਕਣ ਵਿਖੇ ਕਦੇ । ਜਿਥੇ ਅੱਜ ਤੇ ਕਲ ਦੇ ਦਿਨ ੬੬ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ੧੮੭੨ ਈ: ਵਿਚ ਰੱਖਾ ਅਤੇ ਉਡਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ।

ਥਾਥਾ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸੁਪ੍ਰਬੰਧ ਨਾਲ ਕੋਲਰ ਵਿਚ ਕੇਂਦਲ ਵਾਂਗ ਤੇਥੁ ਤੋਬੇਟੀਆਂ ਦਾ ਇਕ ਨਗਰ ਤੇ ਪੇਡਾਲ ਸਜ ਗਿਆ ਸੀ । ਸਤਿਕੁਰ੍ਹ ਜੀ ੧੦ ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਆਏ । ਚਿੱਤ ਮਿਲਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਿਆ । ਅੱਜ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਆਪ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਾਸਪੋਰਟ ਬਾਬਤ ਮਰਜ਼ੀ ਦੱਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਜੀਵਨ ਨਗਰੋਂ ਹੀ ਪਾਸਪੋਰਟ ਬਾਰੇ ਅਰਜ਼ੀ ਦਿਖਾਵਾ ਤਾਂ ਸਤਿਕੁਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ : 'ਵੇਲਾ ਨਾ ਵੇਖ, ਬਣਦਾ ਲੈ ।'

ਸ: ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਆਗਾਦ ਆ ਕਦੇ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੰਕਤ ਦਾ ਖੂਬ ਮੋਕਾ ਦਿਤਾ ।

ਪੰ: ਸੁੰਦਰ ਲਾਲ

ਸਾਮ ਦੇ ਸਦਾ ਚਾਹ ਵਜੇ ਪੰ: ਸੁੰਦਰ ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ ਸਹੀਦਾਂ ਨੂੰ ਧਰਮਾਜਲੀ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਇਕ ਪੁਰ ਦਰਦ ਠਕਰੀਰ ਕੀਤੀ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਤੋਂ ਆਗਿਆ ਭਾਂ ਕੇ, ਮੈਂ ਹੀ ਸਟੇਂ। ਤੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪੰਡਤ ਜੀ ਦੀ ਬੜੀ ਇੰਤਜ਼ ਤੇ ਕਦਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅੱਜ ਸਵੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ: ਜਿਉਂਦੇ ਜੀ ਰੂਸ, ਚੀਨ ਅਤੇ ਜਰਮਨੀ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਕਰਨ ਤੇ ਦਿਲ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਤਾਂ ਜੋ ਸੁੱਚੇ ਜਲ ਦਾ ਇਰਜਾਮ ਹੋ ਸਕੇ।

ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਹੱਲੇ ਦੇ ਦੀਵਾਨਾਂ ਪੰਡਤ ਜੀ ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦ ਜੀ ਦੇ ਲੰਕਚਰਾਂ ਨਾਲ ਸਮਾਂ ਬੀਤਿਆ ਕਿਹਾ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਕਦੀ ਦਰਬਾਰ ਸ੍ਰੀ ਆਜ਼ਾਦ ਜੀ, ਪੰਡਤ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮੰਗੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਸਨਖਰਦਵੀ ਆਗਿਆ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਚੰਗੀ ਰਹੀ। ਪਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਦੀਪਕ ਦੀ ਬਦਿਤਾ ਅਤੇ ਅਦਾਇਗੀ ਵਧੀਆ ਰਵੀਆਂ ਵਾਲੀ ਸੀ।

੧੮ ਜਨਵਰੀ ੧੯੫੯

ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ

ਬੜਾ ਮਸ਼ਹੂਰ ਦਿਨ। ਸਵੇਰੇ ੧੦ ਵਜੇ ਤੋਂ ਹੀ ਦੀਵਾਨ ਸਜ ਗਏ। ਸਾਮੀਂ ੫-੬੦ ਵਜੇ ਸਾ ਸਮਾਪਤੀ ਹੋਈ। ਸਹੀਦਾਂ ਨੂੰ ਧਰਮਾਜਲੀ ਚੋਟ ਵਾਲਿਆਂ ਭਾਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸਜਣ ਖਾਸ ਜਿਥਰਯੰਗ ਹਨ: ਕਾਮਰੇਡ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ ਸਰੋਤਰ ਪੰਜਾਬ ਸੂਬਾ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ, ਕਾਮਰੇਡ ਚਲੀਪ ਸਿੰਘ ਟਪਿਆਲਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਪੰਜਾਬ ਬਿਸਾਨ ਸਭਾ, ਪ੍ਰੋ: ਕਰਿਆਮ ਸਿੰਘ, ਡਾ: ਗੋਪੀ ਚੰਦ ਭਾਰਗੋ ਵਜੀਰ ਪੰਜਾਬ, ਸ: ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੇਮ, ਤਿਆਨੀ ਜੇਲ ਸਿੰਘ, ਲਾਲਾ ਹਰਦੇਵ ਸਹਾਇ ਸਰੋਤਰ ਭਾਰਤ ਕੀ ਰੱਖਿਆ ਸਮਿਤੀ, ਸ੍ਰ: ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਰਹੰਦੀ, ਸ੍ਰ: ਬਖਤਾਵਰ ਸਿੰਘ (ਵਿਸ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਕਮੀਨ ਹਾਸਲ ਕਰਕੇ ਯਾਦਗਾਰ ਬਣਾਨ ਲਈ ਜਰਨ ਦੀ ਲਗਾਵੀ ਗਵੀ।)

ਸਮਾਗਮ ਭਲਾ ਸਫਲ ਕਿਹਾ।

੫-੬:੫ ਤਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕ੍ਰਿਪਿਆਣੇ ਵਾਸਤੇ ਚੁੱਕੇ ਰਹੇ।

ਰਾਤ ਮੀਂਹ ਵਲੋਂ ਕਿਟ-ਮਿਟ ਜਾਗੀ ਰਹੀ।

੧੯ ਜਨਵਰੀ ੧੯੫੯

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਮੀਂਹ ਰਟੀ ਔਜ ਵੀ ਰਹੀ। ਮੈਂ ਇਕ ਵਜੇ ਰਕ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਪੁੱਜ ਗਿਆ।

੨੦ ਜਨਵਰੀ ੧੯੫੯

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਲ ਰਾਤ ਦੇ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਹ ਕਲ ਬਾਬਾ ਜੀ ਡੰਟਿਆ ਨੂੰ ਵਿਰੋਧਪੁਰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਆਏ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਬਦਬਦੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਘੋੜੇ, ਕੁਝੀਆਂ, ਮਸੀਆਂ ਆਦਿ ਦਾ ਆਪ ਜਾਕ ਪਤਾ ਕੀਤਾ। ਘੋੜੇ ਬੰਬਦੀ ਨੂੰ ਭੱਜੇ। ਆਪ ਜੀਪ ਤੋਂ ਚਿੱਟੂ ਤਕ ਨਾਲ ਗਏ।

ਸਾਮ ਦੇ ਵਕਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਬੁਲਾਕੇ ਟਕਸਾਲਿਆ: ੧ ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਕੇ ਕੁਰਪਲਨ, ਬੰਟਕਾਂਟ ਟੇਕਸ ਅਤੇ ਅੰਨ-ਬੁੜੇ ਦੇ ਮਸਲਿਆਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਇਹ ਬਲਾਵਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਲੋਂ ਲੋਥ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

ਇਸ ਬਾਰੇ ਲੰਮਾ ਚਿਰ ਵਿਚਾਰਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ।

ਅਜ ਛੋਟੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਫੀਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਿਖੇ ਭਾਰੀਖ ਹੈ, ਲੰਕਾ ਵਿਚ ੧੦੦/- ਦਾ ਕਰਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਬਣਿਆ ਸੰਕਤਾ ਹੋਜ ਭੋਜ ਛੱਡਿਆ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ੧੧ ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਮੈਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਇਕ ਚੋਂ ਜਗ੍ਹਾ ਗੱਲਾਂ ਬਰਨੀਆਂ ਸਨ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੁਸਕਰਾ ਕੇ ਉਦਾਰਤਾ ਪਰਤਦ ਕੀਤੀ : ਜਿਨੇਂ ਇਨ ਮੈਂ ਦੇਖੇ ਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਕੋਈ ਕੰਮ ਏ। ਪਿਆਰੇ ਲਗਦੇ ਹਨ ਸਤਿਗੁਰੂ । ਦਿਲ-ਲਾਉਣੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਇਕ ਹਸਾਉਣੀ ਗੱਲ ਯਾਦ ਆਈ ਹੈ । ੧੭ ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ ਮਲਰ ਕੋਟਨ, ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸੁ: ਮੋਹਰਬਾਨ ਸਿੰਘ ਅਵਰੀਕਾ ਵਲੋਂ ਭੇਜੇ ਕੁਝ ਫਾਨਾਂ ਤੇ ਦਸਤਖਤ ਕਰਵਾਏ ਸਨ । ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਇਕ ਦਿਹ ਵੀ ਪਲੇਜ਼ ਕਰਨਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਅਵਰੀਕਾ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾਵਾਂਗਾ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਲੇਜ਼ ਦੇ ਸਬਦ ਸੁਣ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲਗੇ : ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਦਸਤਖਤ ਕਰਦਾ । ਫਿਰ ਹੱਸਦੇ ਹੱਸਦੇ ਆਖਦੇ ਨੇ : ਕੀ ਪਤਾ ਓਹ ਜਾਕੇ ਕੀ ਕਰਵੀ ਆਏ । ਕੁਸੀ ਤਾਂ ਵਿਆਹੇ ਵੇਰ, ਓਹ ! ਅਸੀਂ ਜਗ੍ਹਾ ਫੜੇ ਛੱਡ ਰਹਿਣਾ ਹੈ ? ਬੜੀ ਹਾਸਤ ਪਈ ।

ਪ੍ਰਸਾਦ ਛੁਣਦੇ ਪਿਛੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭਾਬਟਰ ਨੂੰ ਵਟੋਰੇ ਵਡੇਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਹੁਲੀਏ ਆਇ ਲਿਖਵਾਏ ਹੋਏ ਭਾਰੀ ਜਾਨਵਰ ਰਜਿਸਟਰਡ ਹੋਣ ਲਗਿਆਂ ਰਸਦੀਕੀ ਪਰਚ ਮਿਲ ਜਾਣ ।

੯ ਫਰਵਰੀ ੧੯੫੯

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਪਿਛਲੇ ਦਿਨਾਂ ਦੀਆਂ ਥਪੋਰੇ ਗੱਲਾਂ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਰਹੀਆਂ । ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਸੰਖੇਪ ਨੋਟ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ।

ਡਾ: ਬਾਲ ਸਿਸਨ

੨ ਫਰਵਰੀ ਦੀ ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਕਰੀਬ ਡਾ. ਬਾਲ ਸਿਸਨ ਪੂਨੇ ਵਾਲਾ ਥੰਬਦੀ ਤੋਂ ਚਿੱਲੀ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਦੁਆਰਾ ਸਫਰ ਕਰਕੇ, ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤਕ ਭੱਜ ਰਾਹੀਂ ਅਤੇ ਸਰਜੇ ਤੋਂ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਟੰਕਸੀ ਸਾਈਕਲ ਪਿਛੇ ਬੈਠ ਕੇ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਪੁੱਜਾ । ਇਕੋ ਦਿਨ ਵਿਚ ਇਕ ਥੰਬਦੇ ਨੇ ਤਿੰਨ ਵਖ ਵਖ ਸਵਾਰੀਆਂ ਦਾ ਲਾਭ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ । (ਉਹਨੀਂ ਦਿਨੀਂ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲਈ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਸਾਈਕਲਾਂ ਪਿਛੇ ਜਾਂ ਅੱਗੇ ਬੈਠ ਕੇ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ । ਅਰਥਾਤ ੨੨ ਮੀਲ ਦਾ ਸਫਰ ਟੰਕਸੀ ਸਾਈਕਲ ਤੇ ਦੂਜਾ ਨਹਿਰ ਦੀ ਰੋੜੀ ਪਟਤੀਏ ਜਾਂ ਭੰਡੀਆਂ ਤੇ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ ।) ਇਸ ਡਾਕਟਰ ਦੀ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਦੀ ੧੦੦ ਰੁਪਏ ਵੀਸ ਤੇ ਆਉਣ ਜਾਣ ਦਾ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਦੂਜਾ ਬਰਾਇਆ ਵਖਰਾ ਹੈ । ਇਹ ਡਾਕਟਰ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਤਕ ਚੀਆਂ ਕਰਦੇ ਘੋੜੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੋਥ ਪਾਕੇ ਦੌੜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੇਂਟ ਵਿਚ ਥੱਥਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ । ਜੇ ਹੀ ਤਾਂ ਜਿਉਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਮਰਿਆ ।

ਡਾਕਟਰ ਬਾਲ ਸਿਸਨ ਨੇ ੩ ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ ਹੀ ਘੋੜੀਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਚੱਲੇ ਇਤਾ ਕਿ ਕਿੰਨੀਆਂ ਘੋੜੀਆਂ ਥੱਚੇ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ ਕਿੰਨੀਆਂ ਨਹੀਂ ਤੇ ਕਿੰਨੀਆਂ ਨੂੰ ਹੱਟਾਈ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ੨੫ ਜਨਵਰੀ ਦੇ ਦੋਹਰੇ ਲਏ ਹੋਏ ਹਨ । ਦਿੱਲੀ, ਕਰਨਾਲ ਅਤੇ ਬਾਜੇ ਕੋਂ ਆਇ ਤੋਂ ਹੁੰਦਿਆਂ ੩੦ ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ ਦੋ ਘੰਟੇ ਲਈ ਦੁਪਹਿਰ ਵੇਲੇ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਆਏ । ਫੇਰ ਬੀਕਾਨੇਰ ਦੇ ਦੋਹਰੇ ਨੂੰ ਚਲ ਆਏ । ਡਾਕਟਰ ਆਏ ਦਾ ਪਤਾ ਕਰਨ ਤੇ ਆਪ ਕੋਰਾ ਨਗਰ ਵਲੋਂ ਦੋ ਕੁ ਘੰਟੇ ਲਈ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਆਏ । ਉਹਨਾਂ ਡਾਕਟਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ : ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਮਰਦੀ ਦੇ ਦੋਹੇ ਰਹੇ ਪਰ ਸਾਰੀਆਂ ਘੋੜੀਆਂ ਤੇ ਅਸਤਬਲਾ ਦਾ ਸਾਰਾ ਕੰਮ

ਠੀਕ ਠਾਥ ਕਰਕੇ ਜਾਹ। ਬਾਲ ਕਿਸ਼ਨ ਤਾਰਟਰ ੭ ਫਰਵਰੀ ਤਕ ਦੇਖੋ ਰਿਹਾ।

ਦੇਤੇ ਮਹਿੰਗੇ ਤਾਰਟਰ ਨੂੰ ਹੱਥੀਂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਹੈ ਕਿ ਘੱਤਿਆਂ ਦੀ ਨਲ ਬੰਦੀ ਆਪ ਘੱਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲਤਾਂ ਫੜ ਕੇ ਕਰਵਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਾਧਾ ਖਾਣਾ, ਸਾਦਾ ਪਹਿਨਣਾ, ਕੰਮ ਲਈ ਉਦਮ ਅਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਇਹ ਉਹਦੀਆਂ ਸਿਫਤਾਂ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਘੱਤਿਆਂ ਵਾਲਿਆਂ, ਖਾਸ ਕਰ ਸੰਤ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਮੁਨੀਮ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਜੋਗਾ ਸਿੰਘ ਸਿਆਲਕੋਟ ਨੂੰ, ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਸਿਖਾਇਆ ਹੈ।

੭-੮ ਤੋਂ ੯ ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ ਸੰਤ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਵਹਿਮੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਾਰਾ ਦੇ ਸਵਰਗ ਸਿਧਾਰਨ ਪਿਛੋਂ ਇਕੱਠ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮੇਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕਰਵਾਇਆ। ਅੱਜ ਤੋਂਗ ਪੰਟ ਦੇ ਮੌਕੇ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਥਾਕਾ ਜੀ ਵੀ ਆਏ।

੧੦ ਫਰਵਰੀ ੧੯੫੯

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਥਾਕਾ ਜੀ ਅੱਜ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਹੀ ਰਹੇ। ਅੱਜ ਤੇਜ ਹਨੇਰੀ ਨਾਲ ਦਿਨ ਬੇਸੁਆਏ ਹੀ ਰਿਹਾ।

੧੧ ਫਰਵਰੀ ੧੯੫੯

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅੱਜ ੧੦੦੦ ਮਟ ਸੁਕੀ ਚਰੀ 'ਪਿੰਡ ਨਕੋਤੇ' ਦੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡੀ। ਹਰ ਕਿਸਾਨ ਦੇ ਇਕ ਇਕ ਯਯੂ ਨੂੰ ਪੰਜ ਪੰਜ ਮਟ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਚਰੀ ਚਿਤੀ। ਨਕੋਤੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁੱਕੇ ਚਾਹੇ ਦਾ ਬੜਾ ਭਾਲ ਸੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਕ ਵਜੋਂ ਦੇ ਕਰੀਬ ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ।

ਥਾਕਾ ਜੀ ਵੱਡੇ ਢੇਰੇ' ਦੇ ਹੰਢ ਕੰਮ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਦੱਬੇ ਹੀ ਠਹਿਰ ਗਏ ਹਨ।

ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਬਸੰਤ ਪੰਚਮੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ 'ਸਤਿਗੁਰੂ' ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਅਜੀਂ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਸ ਲਈ ਉੱਠਦੀਆਂ ਪਰੋਜਾਨੀਆਂ ਨਾਲ ਚੰ-ਚਾਰ ਹੁੰਦੇ ਅਜੇ ਵੀ ਅੱਜ ਵੱਡੇ ਸਿਰ ਪ੍ਰਭਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ। ਮੁਸ਼ੱਕਤ ਜੀ ਤਸਵੀਰਾਂ ਲੈ ਕੇ ਨਹੀਂ ਆਏ।

ਮੈਂ ਕਲ੍ਹ ਆਪਣੇ ਘਰ ਚਲਾ ਜਾਵਾਂਗਾ—ਪੰਜਾਬੇ।

੧੬ ਫਰਵਰੀ ੧੯੫੯

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਸ੍ਰੀ ਜੋਗਾ ਸਿੰਘ ਖੁੰਡੀਆਂ ਵਾਲੇ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਪਿੰਡ ਮੇਵਾ ਸਿੰਘ ਵਲਟੇਰੀ ਵਾਲੇ ਥਾਕਾ ਜੀ ਦੇ ਕੈਸ ਥਾਕੇ ਕੁਝ ਮਦਦ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਕਾ: ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਰਾਣੀਆਂ, ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਕਿਸਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਖੇਡਲਨ ਲਈ ਵੀ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦੇਣ ਦੇ ਬਚਨ ਨੂੰ ਅਮਲੀ ਜਾਮ ਪੁਆਇਆ ਜਾਇ।

ਕਿਸਾਨ ਸਭਾ ਨੇ ਦੋ ਫਰਵਰੀ ਤੋਂ ਖੁਸ਼ ਹੈਸੀਅਤੀ ਟੋਰਸ ਵਿਰੁਧ ਮੌਰਚਾ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਥਾਕਤ ਹਿਸਾਬ ਤੇ ਸਲਾਹ ਵਿਚ ਵੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਜਾ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਦਿਤੀ ਹੈ ਤੇ ਵੀ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਾ: ਮਸਤੂਰਗਾ, ਕਾਈ ਤੇ ਧੀਰ ਆਦਿ ਦੇ ਵਾਰੰਟ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਉਹ ਅੰਤਰ ਕਾਉਂਤ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਪਤਾ ਮੰਗਵਾਇਆ ਹੈ। ਪਰ ਹਜ਼ੂਰ ਦੇ ਢੇਰੇ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਤੇਜ ਸਕਿਆ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਜ ੩ ਕੁ ਵਜੇ ਤਕ, ਪਲ ਰਫ ਲਈ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਆਏ, ਦਮਦਮੇ (ਸਰਸਾ) ਇਕ ਮੋਢੇ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ।

੧੭ ਫਰਵਰੀ, ੧੯੫੯

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਮਦਮੇ (ਸਲਾਸ) ਇਕ ਮੇਲੇ ਦਾ ਭੋਗ ਪਾ ਕੇ ਦੇਖੋ ਆਏ ਅਤੇ ਹੋਲੇ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਵਿਚ ਰੁਤ ਲਏ । ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਬੰਤੀ ਹੋਰ ਉਸਾਰੀ ਕਰਕੇ ਦਾਧਾ ਕੀਤਾ ।

੧੮ ਫਰਵਰੀ ਦਾ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਜੀਵਨ ਨਕਸ਼ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਰਹੇ । ਮੈਂ ਕਿਸਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਨੀਤਰ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਚੇਤੇ ਰੱਖਦਿਆਂ ਤਾਂ ਬਹਿਣ ਲਗੇ : ਮੈਂ ਦਮਦਮੇ ਕਹਿ ਕੇ ਆਇਆ ਹਾਂ ਕਿ ਸਭ ਉਜਰਾਹੀ ਦੇਣ ।

੧੯ ਫਰਵਰੀ ੧੯੫੯

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਲਾਦ ਛਕ ਕੇ, ਦੁਪਹਿਰੇ, ਦਿੱਲੀ ਵਾਸਤੇ ਚੱਲੇ । ਮੰਨੂੰ ਵੀ ਕਹਿ ਗਏ ਕਿ ਬੋਲ ਬਾਮ ਭੋਭੇ ਦਿੱਲੀ ਜ਼ਰੂਰ ਪਹੁੰਚ ਜਾਣਾ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਾ: ਸੁਰਜੀਤ ਨਾਲ ਕਲਿਥਾਤ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਪਰਕਟ ਕੀਤੀ, ਦੋਸੇ ਲਈ ਮੰਨੂੰ ਵੀ ਦਿੱਲੀ ਅਪਤਨ ਲਈ ਤਾਕੀਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ।

੨੦ ਫਰਵਰੀ ੧੯੫੯

ਸਵੇਰੇ ਸਾਈਕਲ-ਟੇਕਸੀ ਤੇ ਸਰਸੇ ਨੂੰ ਚਲਿਆ । ਪੁਲ ਭੋਂ ਸੰਤ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਮਲੀਨਮੇਨ ਵੀ ਨਾਲ ਰਲ ਪਿਆ । ਸਰਸੇ ਤੋਂ ਬੇਬੇਕ ਉ ਮੱਥੇ ਮਿੱਤਰ ਸੇਠ ਸੁਹੇਲ ਸਿੰਘ ਧੀਰ ਵੀ ਮਿਲ ਪਏ । ਦਿੱਲੀ ਭੋਭ ਬਰਾ ਸੁਆਦਲਾ ਸਵਰ ਬੀਤਾ । ਸੰਤ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਭੋਂ ਵਈ ਦਿਲਚਸਪ ਗੀਤ ਸੁਣੇ ।

ਰਾਤੀਂ ੮ ਵਜੇ ਉ ਬਰੀਬ ਸ੍ਰ: ਸ੍ਰੀਚਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ੨੪ ਆਰਾਮ ਭਾਗ ਲੇਨ ਵਾਲੇ ਕੁਆਰਟਰ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਿਆ ਜਿਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਆਮ ਬਰਬੇ ਭੋਭਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੰਤੋਲੀ ਢਲੇ ਛਾਣੇ ਹਨ, ਕੱਲ ਚਾਰਾ ਵਜੇ ਦਿੱਲੀ ਪਹੁੰਚਣਗੇ ।

ਮੈਂ ਰਾਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਸੇਠ ਮੱਥਲ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ ਦੇ ਘਰ ਆ ਰਿਹਾ ।

੨੧ ਫਰਵਰੀ ੧੯੫੯

ਮੈਂ ਅਤੇ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਆਉਣ ਤਕ ਪ੍ਰੰਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਗੀਤਾਂ ਖਰੀਦੀਆਂ । ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਬੜਾ ਉਦਮੀ ਤੇ ਪਿਆਰ ਵਾਲਾ ਆਰਾਮੀ ਹੈ । ਅੱਜ ਵਲ ਮੰਨੂੰ ਵੀ ਹਿੱਤ ਚਿੰਤਾ ਆਦਰ ਕਰਦਾ ਤੇ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ੧੨ ਵਜੇ ਦੁਪਹਿਰੇ ਆਏ ਤੇ ਮੰਨੂੰ ਕਾਮਰੇਡ ਸੁਰਜੀਤ ਨੂੰ ਮਿਲਕੇ ਸੁਲਾਕਾਰ ਦਾ ਵਕਤ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰਨ ਲਈ ਬਹਿਰੇ ਆਪ ਆਰਾਮੀ ਹਾਲਤ ਬੀ ਵੇਖਣ ਲੱਗੇ ਗਏ ।

ਮੈਂ ਵਿੰਡਸਰ ਪਲੇਸ ਚੋਂ ਕਾਮਰੇਡ ਜੀ ਨੂੰ ਜਾ ਲਿਆ ।

ਦੁੱਪ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਸੂਫਾ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਖੁਦ ਹੈਸ਼ੀਅਤੀ ਟੇਕਸ ਦੇ ਪਿਛਾਫ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਮੌਰਚਾ ਸਰਕਾਰੀ ਹੈ ; ਭੱਜ ਸੈਂਕੜੇ ਆਦਮੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ । ਭੋਂ ਦੇਧਰ, ਮਿਆਣੇ ਕਾਮਰੇਡਾਂ ਦੇ ਦਾਰੰਦ ਜਾਣੀ ਹਨ । ਵਿੰਡਸਰ ਪਲੇਸ ਵਿਚ ਮੰਨੂੰ ਕਾਮਰੇਡ ਜੱਸ ਵੀ ਮਿਲੇ । ਬਾ: ਸੁਰਜੀਤ ਨਾਲ ਕਲਿਥਾਤ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਰਾਤੀਂ ੮-੧੫ ਵਜੇ ਮਿਲਣ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾਇਆ ।

ਨਾਮਧਾਰੀ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਪਹਾੜ ਗੰਜ ਅਤੇ ਸ੍ਰ: ਸ੍ਰੀਚਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਘਰ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੀ ਵਿਦਲਚਸਪੀ ਦਾ ਭਾਰਨ ਬਣਿਆ ਰਿਹਾ । ਰਾਤੀਂ ੮ ਵਜੇ ਮੈਂ ਭੋਂ ਸ੍ਰੀਚਾ ਸਿੰਘ ਗੁਰੀਂ ਜੀਪ ਲੈ ਕੇ ਵਿੰਡਸਰ ਪਲੇਸ ਚੋਂ ਕਾਮਰੇਡ ਸੁਰਜੀਤ ਨੂੰ ਸ੍ਰ: ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਦੀ ਬੇਠੀ ਕਰੋਲ ਥਾਗ ਵਿਚ ਪੁਲਾਕਾਤ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ।

ਇਸ ਮੌਕੇ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਸੁਰਜੀਤ ਜੀ ਮੈਂ ਅਤੇ ਪੰਤਿਤ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਹੀ ਮਿਲਕੇ

ਬੈਠ ਗਏ ਸਾਂ। ਸਤਿਕੁਰਾਂ ਆ ਅਸੀਂ ਸਜਾ ਹਲਕੇ ਦੀ ਚੋਟ ਬਾਬਤ ਕਾਮਰੋਡ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ। ਵੇਦ ਕਾਮ ਦਿਆਲ ਦੀ ਚੋਟ ਅਯੋਗ ਕਰਾਰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਕਾਂਗਰਸ ਤੇ ਹਾਈਕਮਾਂਡ ਨੇ ਚੋਧਰੀ ਦੇਵੀ ਨਾਲ ਚੁਣੌਤੀ ਨੂੰ ਟਿਕਟ ਦੇ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਸਤਿਕੁਰਾਂ ਜੀ ਨੂੰ ਬੜਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਪਾਰਟੀ (ਕਮਿਊਨਿਸਟ) ਵੀ ਚੋਧਰੀ ਨੂੰ ਪਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ।

ਸੁਆਲ ਚੋਟ ਵਿਚ ਐਂਟੀ-ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਦੋਕੇ ਦਾ ਹੈ। ਸਤਿਕੁਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਰੋਧੀ ਨੂੰ ਦਾਬੇ ਬਾਨੇ ਚਿੱਤਰ ਕਰਨ ਦੇ ਸੁਆਲ ਤੇ ਜੋ ਕੰਨਾਂ ਕਾਮਰੋਡ ਸੁਰਜੀਤ ਨਾਲ ਬੀਡੀਆਂ, ਉਸਦੇ ਉਤਰ ਵਿਚ ਸੁਰਜੀਤ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ : “ਅਸੀਂ ਜਨਸੰਘੀ ਨੂੰ ਵੋਟ ਦੇਣ ਤੋਂ ਅਸਮਰਥ ਹਾਂ। ਸਾਡੀ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਫੇਸਲਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਮਿੱਥਾਂ ਹੋਂ ਅਕਾਲੀ ਇਕਥਾਪੁਸਤਾਂ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਹੋਂ ਜਨਸੰਘੀਆਂ ਦਾ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ, ਮਾਰਨਾ ਚਰਚਾ ਹੈ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ। ਸੋਸਲਿਸਟ ਭਾਵੇਂ ਸਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਤੁਹਾਡੇ ਆਪੇ ਲੋਕ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰ ਦਿਆਂਗੇ। ਵੇਦ ਦੇ ਤਰਾਂ ਜੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਾਂ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਓਸੇ ਆਦਮੀ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋਵਾਂਗੇ ਜਿਸਨੇ ਕਿਸੇ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਲੋਭ ਨਾ ਲੁਆਇਆ ਹੋਵੇ।”

ਫੇਰ ਗਿਸਾਨ ਮੋਰਚੇ ਤੇ ਗੱਲਬਾਤ ਹੋਈ। ਸੁਰਜੀਤ ਜੀ ਨੇ ਵਿਆਖਿਆ ਨਾਲ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ੧੫ ਮਾਰਚ ਤਕ, ਪੂਰੀ ਉਮੀਦ ਹੈ, ਸਰਕਾਰ ਕੋਡਿਆਂ ਪਲਨੇ ਹੋ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਗਿਸਾਨ ਮੋਰਚੇ ਵਿਚੋਂ ਕਿਜੇਦੀ ਹੋਵੇ ਨਿਰਲਣ। ਕਾਮਰੋਡ ਨੇ ਉਮੀਦ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਾਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਰਾਦ ਰਾਥ ੧੫-੨੦ ਹਜ਼ਾਰ ਗਿਸਾਨ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਚਲੇ ਜਾਣਗੇ।

ਬੰਦੀ ਪਾਈ ਪਿਛੋਂ ਮੈਂ ਤੇ ਕਾਮਰੋਡ ਵਿਭਸਰ ਪਲੇਸ ਚਲੇ ਗਏ।

੨੨ ਫਰਵਰੀ ੧੯੫੯

ਧਿਆ

ਸਤਿਕੁਰਾਂ ਸਵੇਰੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ : ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝੋਂਦੇ ਦੀ। ਵਿਰੋਧੀ ਦੂਜੀ ਧਿਰ ਨੂੰ ਸੱਚਾ ਕੂੜਾ ਕਹਿਣ ਦੇ ਅਰਥ ਨਹੀਂ। ਕੱਲ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਉਹ ਕੀਤੀ ਰੋਂਦ ਪਕੜ ਨਹੀਂ ਸਕੇ, ਪਰ ਮੈਂ ਅੱਜ ਵੀ ਉਡੀਕ ਕੇ ਜਾਵਾਂਗਾ।

੯ ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸ੍ਰ: ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀਆ ਦੀ ਕੰਠੀ ਲਾਏ ਅਤੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦੇ ਫੰਗ ਸਮੇਂ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਮੈਂ ਵੀ ਨਾਲ ਹੀ ਗਿਆ।

ਸਤਿਕੁਰਾਂ ਜੀ ਦੇਵੇਂ ਆਘਮੀ ਹਾਸਸ ਸੇ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ ਮੇਂ ਅਤੇ ਸ੍ਰ: ਵੀਸਰ ਸਿੰਘ ਠੰਕੇਦਾਰ (ਮੰਨੂ ਵਾਲੀ) ੨੪ ਆਰਾਮ ਬਾਡ ਲੋਨ ਨੂੰ ਆ ਗਏ।

ਸ਼ਾਮ ਦੇ ੫-੩੦ ਵਜੇ ਸੰਤ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭਾਈਵਰ ਨਾਲ ਜੀਪ ਉਡੇ ਸ੍ਰ: ਜੰਗ ਸਿੰਘ ਭਾਜਾ ਜੰਗ, ਸੰਤ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਲਾਡਲੀ, ਭਾਗੀ ਦਰਸਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮੈਂ ‘ਚਿੱਲੀਓ’ ਸਰਸੇ ਵਾਸਤੇ ਚਲ ਪਏ।

੨੪ ਫਰਵਰੀ ੧੯੫੯

ਜੀਵਨ ਨਕਸ਼

ਅੱਜ ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਕਾਮਰੋਡਾਂ ਦੀ ਉਤੀਕ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਨਾ ਆਏ। ਹਾਂ ਇਕ ਹੋਰ ਸੱਜਣ ਨੇ ਆਕੇ ਕਾ: ਮਲਹੋਤਰੇ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਦਿਤਾ।

ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਮੈਂ ਸਤਿਕੁਰਾਂ ਦੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਬੁਖਾਰ ਨੇ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕੀਤੀ ਰੱਖਿਆ। ਦੁਪਹਿਰੇ ਜਿਹੇ ਵੱਡੇ ਥਾਥਾ ਸੀ ਦੀ ਆ ਗਏ।

੨੫ ਫਰਵਰੀ ੧੯੫੯

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਬੁੱਖਾਰ ਅੱਜ ਵੀ ਹੈ। ਨਿੱਕੇ ਮੱਟੇ ਗੱਮ ਕਰਨੇ ਵੀ ਚੜ੍ਹੀ ਹਨ। ਖਲੌਤਾ ਨਹੀਂ ਜਾ ਰਿਹਾ। ਕਾਮਰੇਡ ਜੋਹਲ ਤੇ ਉਂਜ ਨਾਲ ਅਮਰ ਮੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਆਏ। ਰਿਸ਼ਾਨ ਮੋਰਚੇ ਬਾਬਤ ਸਤਿਕਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਲਿਆਣ ਹੋਈ। ਉਹ ਪਸ਼ੂ-ਹਾਤੋਂ ਡੇਰੇ ਦੇ ਹੋਰ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਨੂੰ ਵੇਖ ਬੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋਏ। ਰਾਤ ਰਹਿਣ ਦਾ ਵੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਕੱਚੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵਾਰੰਟ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਵੀ ਕੱਢ ਰੱਖੇ ਹਨ।

੨੬ ਫਰਵਰੀ ੧੯੫੯

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਅੱਜ ਸਵੇਰੇ ਹੀ ਕਾਮਰੇਡ ਮਲਹੋਤਰਾ ਅਤੇ ਕਾ: ਕੁੰਮਟ ਸਿੰਘ ਆ ਗਏ। ਸਤਿਕਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਰਿਸ਼ਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਤੇ ਮੋਰਚੇ ਬਾਬਤ ਕਲਿਆਣ ਕਰਕੇ ੧੦੦੦/- ਨਾਮਹਾਰੀ ਸੰਗਤ ਵਲੋਂ ਰਿਸ਼ਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਵਜੋਂ ਖੰਡ ਲੈ ਗਏ। ਕਾ: ਮਲਹੋਤਰਾ ਬੜੀ ਫਸਲੀ ਨਾਲ ਮਿਲੇ।

੨੮ ਫਰਵਰੀ ੧੯੫੯

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਸਤਿਕਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸੱਦ ਕੇ ਸ੍ਰ: ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਸੰਸਲਿਸਟ ਲੀਡਰ ਨੂੰ ਜਾਣੇ ਮਿਲਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਦੇਵੀ ਲਾਲ ਵਾਲੀ ਸੀਟ ਤੇ ਸੰਸਲਿਸਟ ਕੇ ਭੀਭੇਟ ਨੂੰ ਬਹਾ ਦੇਣ ਤਾਕਿ ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਲਾਲ ਅਤੇ ਕੰਡੇ ਖਿਲਾਫ ਸਾਡੀ ਲੜਾਈ ਲੜ ਸਕੀਏ ਪਰ ਮੇਰੀ ਸਿਹਤ ਕੁਝੀਆਂ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਬੁੱਖਾਬ ਕਾਰਨ ਬਹੁਤ ਮੰਦੀ ਸੀ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਸਤਿਕਰੂ ਇਹ ਡਿਊਟੀ ਵੱਡੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਜਿਸੇ ਲੜਾ ਦਿਤੀ।

੧ ਮਾਰਚ ੧੯੫੯

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਮੈਨੂੰ ਅੱਜ ਵੀ ਬੁੱਖਾ ਹੈ। ਚੁਣਾਵੀਆਂ ਕੰਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਰੱਖਾ ਸਕੀਆਂ। ਸਤਿਕਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਬਸੰਤ ਅੰਕ ਭੇਂਟ ਕੀਤੇ, ਅੱਜ ਹੀ ਮਸ਼ਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰ ਸਕੀ ਹੈ।

ਭੁੱਟ ਦੇ ਮਸਲੇ ਬਾਰੇ ਬੰਦ ਰਾਮ ਦਿਆਲ ਸਤਿਕਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਆਇਆ। ਚੌਧਰੀ ਸਿੰਘ ਚਰਨ ਅਤੇ ਸ੍ਰ: ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵੀ।

੨ ਮਾਰਚ ੧੯੫੯

ਹੋਲਾ ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਅੱਜ ਤਾਂ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਵਿਚ ਹੱਲਾ ਆਰੰਭ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਨਗਰਾਂ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪ੍ਰਾਂਤਾਂ ਵੀ ਸੰਗਤ ਕਰ ਦਿਖਾਨਾਂ ਨੂੰ ਚਲਾ ਕੇ ਆਈ ਹੈ। ਇਨ ਤੇ ਰਾਤ ਬਾਬਾ ਬੀਰਤਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

੩ ਮਾਰਚ ੧੯੫੯

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਹੋਲੇ ਦਾ ਵਿਚਕਾਰਲਾ ਦਿਨ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਹੀ ਤਾੜ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਦੀਰਾਨ ਲਗਦੇ ਅਤੇ ਲੰਗਰ ਖੁਲ੍ਹੇ, ਰੂਪ ਵਿਚ ਚਲਦੇ ਹਨ। ਮੌਰੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਵੀ ਬਹੁਤ ਭੋਰਕਾਂ ਹਨ। ਮਿਲਣ ਗਿਲਣ ਕਾਠਿਆਂ ਦਾ ਡਾਂਡਾ ਹੈ।

੪ ਮਾਰਚ ੧੯੫੯

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਹੁਣੇ ਦਾ ਅੱਜ ਸਮਾਪਤੀ ਦਾ ਦਿਨ ਹੈ। ਤਿੰਨ ਮਤੇ ਸਰਬ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਪਰਵਾਨ ਹੋਏ : ਕਾਰਕਸ਼ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਫੜ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਚੌਵੀ ਲਾਲ ਦੀ ਉਪਚੋਟ ਵਿਚ ਮੁਖਾਲਫ਼ਤ ਕਰਨੀ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਖੁਸ਼ ਹੈਮੀਅਤੀ ਟੇਕਸ ਵਿਰੁਧ ਸਤਿਆਗ੍ਰਹੀਆਂ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਇਸ ਆਰਡੀਨੈਂਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼।

ਮੈਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮਧਾਰੀ ਹੁਣੇ ਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸੰਦੇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਹਾਜ਼ਿਰਦਾਰ ਹਮਦਰਦੀ ਕਿਸਾਨ ਸਤਿਆਗ੍ਰਹਿ ਨਾਲ ਹੈ।

ਮਸ਼ਹੂਰ ਰਾਹਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸ੍ਰ: ਭੇਡਾ ਸਿੰਘ ਵੰਡਾਫ਼ੀ ਆਇ ਅਕਾਲੀ ਸਭਣ ਦੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਹੁਣੇ ਵਿਚ ਘੁੰਦੇ ਹਨ। ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਉਪ ਚੋਟ ਵਿਚ ਮਿਲਵੇਂ ਫਰੰਟ ਦੀਆਂ ਡਿਊਟੀਆਂ ਹਨ।

ਹੁਣੇ ਦਾ ਭੰਡ ਪੈ ਗਿਆ ਤੇ ਰਾਤ ਡਫ਼ ਸਰ ਭੇਟਕਾਂ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਗਈਆਂ।

੩੧ ਮਾਰਚ ੧੯੫੯

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਬਾਬਾ ਜੀ ਵਡਿਆਂ ਨੇ ਚੋਟ ਵਿਚ ਭਾਡ ਲੈਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਇਕ ਮੀਟਿੰਗ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹੌਸਲਾ ਦਿਤਾ। ਆਖਿਆ : ਚੌਵੀ ਲਾਲ ਭਾਵੇਂ ਜਿੱਤ ਗਿਆ ਹੈ : ਪਰ ਇਕਲਾਈ ਤੋਰ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਹਾਰ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਇਕ ਡਸਰੀਬ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮੈਂ ਹਾਰ ਦੇ ਕਾਫ਼ਨਾਂ ਤੇ ਬਾਨਣਾ ਪਾਇਆ।

੧ ਅਪਰੈਲ ੧੯੫੯

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਸ੍ਰੀ ਬਾਬਾ ਸਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਤ ਦੇ ਆਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਅੱਜ ਉਹਨਾਂ ਸੰਗ ਵਾਲੀ ਚੇ ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ ਧੜੇ ਤੇ ਸਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਧੜੇ ਦੀਆਂ ਭਲਾਂ ਸੁਣੀਆਂ ਅਤੇ ਭਗਤਾ ਨਜਿਠਣ ਦੀ ਬੇਇੱਛਾ ਕੀਤੀ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਕਹੀਏਂ ਮਨੇ ਜਾਵੇਂ ਹਨ। ਭਰਾਖ ਦਿਲ ਹਨ।

ਵੀਰੋਚਪੁਰ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਖੇ, ਇਕ ਵੰਡਾਫ਼ੀਆਂ ਦਾ ਜਥਾ ਲਗ ਭਗ ੩੦ ਜਣੇ—ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਦੇ ਵਰਕਨਾਂ ਨੂੰ ਆਇਆ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਕਲਥਾਰ ਕਰਕੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਲਈਆਂ ਦਿਰੀਆਂ। ਇਹ ਲੋਕ ਭੜੇਲਿਆਂ ਵਾਲੀ ਚੇ ਇਕ ਵਿਆਹ ਵਿਚ ਜੰਵ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਆਏ ਹਨ।

ਲੜਕਾ ਕਿ ਲੜਕੀ ?

ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰ: ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਕਰੋਇਆ ਚੇ ਨਾਲ ਢਲਦੇ ਜਾਂਦਿਆਂ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ : ਇਕ ਜੱਤਸੀ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਸਾਲ ੨੦੧੪ ਬਿ: ਵਿਚ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਲੜਕਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਇਸਰੀ ਪੁਰਖ ਪਰਜਪਰ ਨਾ ਮਿਲਣ ਤਾਂ ਕਿਵੇਂ ਹੋਵੇਗਾ ? ਜੱਤਸੀ ਨੇ ਲੜਕਾਂ ਮਹੁਰਤਾਂ ਦਾ ਵੇਸ ਪਖ ਵਿਚ ਮਿਲਣਾ ਵਸ ਕੇ ਇਸ ਅਮਲ ਨੂੰ ਕਰੂਗੀ ਦੱਸਿਆ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਅਗੇ ਦੱਸਿਆ : ਅਸਾਂ ਪਰਜਪਰ ਸੰਕੋਚ ਰਖ ਕੇ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਫਿਰ ਜੱਤਸੀ ਨੂੰ ਜਾਂ ਪੁਰਿਆ, ਕਿਥੇ ਗਿਆ ਤੇਹਾ ਲੜਕਾਂ ਦਾ ਕਰੂਗੀ ਅਮਲ ?

੨ ਅਪਰੈਲ ੧੯੫੯

ਵਡੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਤੇ ਸ੍ਰ: ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸ੍ਰ: ਭੇਡਾ ਸਿੰਘ (ਬੁਢੀ ਮਾੜੀ) ਨੂੰ ਚੋਟੀਆਂ

ਵਾਇਆ ਤੋਂ ਗਮੀਨ ਦਾ ਹੱਥ ਦਿਵਾਣ ਲਈ ਸੰਤ ਨਗਰ ਆਏ ।

੩ ਅਪਰੈਲ ੧੯੫੯

ਜੀਵਨ

ਬਾਬਾ ਜੀ ਇਹ ਵਾਰ ਸਭਸੇ ਜਾਏ ਵਾਪਸ ਆਏ । ਮੈਂ ਹਰਿਮੰਦਰ ਵਿੱਚੋਂ ਅਲਮਾਰੀਆਂ ਮੰਗਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਰਖ ਕਿਤਾਬਾਂ ਚਿਟਨ ਵਿਚ ਦਿਹਾੜੀ ਲੁੱਥਾਈ । ਬਾਬਾ ਜੀ ਵੱਡੇ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਮੇਰੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਆਏ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਬੈਠੇ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦੇ ਰਹੇ । ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ : ਜੱਲ ਨਹੀਂ ਬਣਨੀ ਜਦ ਤਕ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਸਿਆਸੀ ਸੂਝ ਵਾਟਾਂ ਗਰੁਪ ਨਾ ਬਣਾਈਏ ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਮੇਰੀਂ ਤਜਵੀਜ਼ ਮੰਗੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਜੋ ਇਸ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋਣ । ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ : ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਤੋਂ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਉਹ ਨੂੰ ਦੇਣਗੇ ।

ਮੁੱਖ ਅਧਿਆਪਕ

ਮਾਸਟਰ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਅੱਜ ਸਰਸਾ ਤੋਂ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਛੱਡ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਦੇ ਸਕੂਲ ਵਾਸਤੇ ਆਏ—ਮੈਂ, ਜਦ ਤਕ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮੁਨਾਜ਼ਾ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦੀ ਢਾਂਢਵਤ ਦਿਤੀ । ਸੂਝਾ ਵਰਿਅਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੇਰੀ ਇਸ ਪਹੁੰਚ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕੀਤੀ ।

੫ ਅਪਰੈਲ ੧੯੫੯

ਬਾਬਾ ਜੀ ਵੱਡੇ, ਸਰੋਰੇ ਹੀ ਦਿੱਲੀ ਵਾਸਤੇ ਰਲੇ ਗਏ ।

੧੧ ਅਪਰੈਲ ੧੯੫੯

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਸਤਿਗੁਰ ਆਏ

ਮੈਂ ਸਾਮਾਨ ਡਿਆਰ ਕਰਕੇ, ਵੰਸਾਈ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵੇਖਣ ਕੇ ਖਿਆਲ ਨਾਲ ਪਿੰਡਾਂ—ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚੋਂ—ਹੋ ਕੇ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸਾਂ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਦੇ ਆਉਣ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾ । ਉਹ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਦਰਸਨ ਦੇਣ ਲਈ ਸੰਤ ਨਗਰ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ।

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦਰਸਨ ਮੈਨੂੰ ਬੇਲਾ ਦੇ ਰੁਬੇਲੇ ਵਿਚ ਹੋਏ । ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲਗਾ, ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਘੁਟ, ਰੋਜ਼ ਤੇ ਹੱਥ ਖੋਰ, ਦਸਿਆ : ਤੋਰੀਆਂ ਦੋਰੇ ਚਿਨੀਆਂ ਮਿਲ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਤੋਰੇ ਲਈ ਟਾਈਮਪੀਸ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ । (ਮੈਂ ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਲਾਛਰੀ ਨੂੰ, ਮੇਰੇ ਲਈ ਇਸ ਟਾਈਮਪੀਸ ਲਿਆਉਂਦੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ) ਮੈਂ ਇਸ ਵਜੇ ਤਕ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਪਾਸ ਹੀ ਰਿਹਾ । ਹੋਰ ਸੰਗਤ ਵੀ ਆਉਂਦੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ।

ਅਟਰੀਕਾ ਵਿਚੋਂ

ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਅਟਰੀਕਾ ਵਿਚੋਂ ਹੋ ਕੇ ਆਏ ਸਨ । ੯ ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਹਜ਼ੂਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਟਰੀਕੇ ਕੋਲ ਖੁਲ੍ਹਾ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਵਿਖਾਈਆਂ ਜੋ ਵਲੰਤੀ ਨਸਲ ਦੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਜੋ ਅਟਰੀਕਾ ਵਿਚ ਇਸ ਵਾਰ ਰੱਖ ਕੇ ਆਏ ਸਨ । ਹੋਰ ਵੀ ਵੇਟ, ਆਪਣੇ ਦੋਰੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਵਿਖਾਏ ।

ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਨੇ ਦਸਿਆ : ਅਟਰੀਕਾ ਕਹਿੰਦੇ ਉਥੋਂ ਖਗੀਦੀਆਂ ਹਨ । ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮੁਲ ਵਾਲੀ ੧੩੦੦ ਰੁਪਏ ਦੀ ਹੈ । ਪਰ ਸਭਾ ਮਣ ਪਕਾ ਦੁਧ ਦਿੰਦੀ ਹੈ । ਦੂਜੀਆਂ ਕੁਝ ਵਹਿਤਾਂ ਹਨ, ਕੁਝ ਸੁਟ ਵਾਲੀਆਂ । ਇਕ ਵੱਡਾ ਵੀ ਖਗੀਦੀਆ ਹੈ ।

ਸਤਿਕ੍ਰਮਾਂ ਦੇ ਬੰਗ ਵਿਚੋਂ ਕੇਂਦਰੀਆਂ ਅਤੇ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ਬੀਜ ਦੀ ਨਿਕਲੇ—ਇਸ ਦੋ
ਭਿਤਰਾਂ ਵੀ। ਕੰਪਾਲਾ ਵਿਖੇ ਹੋਏ ਹੱਲੇ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਬਾਰੇ ਵੀ ਦੱਸਿਆ। ਇਹ ਹਜ਼ਾਰ ਸਰੋਤਾਂ
ਨੇ ਤਜਨ ਪੁੰਡ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛੱਕ, ਸਿਖੀ ਧਾਰਨ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਮਾਸ ਬਰਾਬ ਦਾ ਡਿਆਫ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮੋਹ

ਚਿਕਰ ਬਰਦੇ ਰਵਦੇ ਸਤਿਕ੍ਰਮ ਕਹਿਣ ਲਗੇ : ਅਟਰੀਕਾ ਵਿਚ ਕੁਝ ਘਰੁਤ ਹੀ
ਸੁਹਣੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਹਨ। ਜੀ ਬਰਦਾ ਦੇ, ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਖਰੀਦੀਏ। ਫੇਰ ਕਦੀ ਜੀ ਨੂੰ ਉਥੇ
ਭੇਜਾਂਗੇ, ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਸਾਲ ਉਥੇ ਰਹਿ ਕੇ ਆਉਣ। ਫੇਰ ਮੇਰੇ ਵਲ ਖਾਸ ਕਰ ਨਾਲ ਰਕ ਗੰਭੀਰ
ਹੋ ਆਖਿਓ ਨੇ : ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ, ਜਾਣਨ ਦੇ ਚਾਹਦਾਨਾਂ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਚੜ੍ਹਦੇ ਵਿਚ ਕੇ ਰੱਖਣੀ
ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਵੱਡੇ ਵੀ ਭਾਤ ਦੇ ਆਏ ਹੋਏ ਹਨ।

ਸਤਿਕ੍ਰਮ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ : ਔਤਰਾਂ ਜਾਣ ਲੱਗਿਆਂ ਬੰਬਈ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਵੀ
ਬੰਬ ਪੈਂਦੀ, ਪਰ ਸਾਡੇ ਪਿਛੋਂ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਪੱਦੀ ਵਾਲੇ ਦਾ ਜਹਾਜ਼ ਰੋਕਿਆ ਗਿਆ। ਮਗਰੋਂ ਸੀ.
ਆਈ. ਡੀ. ਸਾਨੂੰ ਖੰਡਲ ਬਰਨ ਲਈ ਪਹੁੰਚੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਥੇਚੀਆਂ ਇੱਥੀਂ ਦੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ
ਮੁਰਾਬਕ। ਪਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਕੁਝੀ ਵੀ ਹਫ਼ਤੇ ਬਾਅਦ ਹੋਲੇ ਵਿਚ ਜਾ ਸਾਮਲ ਹੋਏ। ਅਸੀਂ
ਭਾਵੇਂ ਬੰਦੀ ਇਰਾਦਾ ਕੰਡ ਸਮਾਨ ਨਾ ਲਿਜਾਏ ਨਾ ਲਿਆਏ ਹਾਂ ਪਰ ਵਿਰੋਧਤਾ ਬਰਨ ਵਾਲੇ
ਮੁਖਾਲਫ਼ ਸਿਰ ਤੇ ਖੜਣ ਵੰਨੁ ਕੇ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਬਾਅਦ ਦੁਪਹਿਰ ਸਤਿਕ੍ਰਮ ਜੀ ਸਲਾਮੇ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ—ਜੀਵਨ ਨਫ਼ਰ ਬੀਤੀ ਵਾਰ ਦੇ
ਹੀ ਆਏ ਹੋਏ ਹਨ।

੧੨ ਅਪਰੈਲ ੧੯੫੯

ਜੀਵਨ ਨਫ਼ਰ

ਸਤਿਕ੍ਰਮ ਜੀ ਨੇ ਰਾਤ ਖੇਡ ਪੂਰ (ਸਲਾਮਾ ਲਾਡੇ ਪਿੰਡ) ਬਣੀ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਵੱਡੇ ਸਵੇਰੇ
ਹਿਜ਼ਾਬ ਵਲ ਨੂੰ ਵੇਰੇ। ਮੇਰੇ ਮਿੱਤਰ ਸੰਤ ਕੁਰਬਾਨ ਸਿੰਘ 'ਪ੍ਰੀਤਮ' ਆਪਣੀ ਬਾਰ ਤੇ ਕੁਰੂ
ਢਗ਼ਬਨਾਂ ਨੂੰ ਆਏ ਸਨ ਪਰ ਹੁਣ ਵਾਪਸ ਇੱਥੀਂ ਪਰਤ ਜਾਣਗੇ। ਸਤਿਕ੍ਰਮ ਜੀ ਦੀ ਬਾਰ ੯ ਵਜੇ
ਤਕ ਪਰਤ ਆਈ ਕੁਝ ਸਮਾਨ ਦੰਬੇ ਭਰਿ ਗਿਆ ਸੀ, ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ।

ਮੈਂ ਬੇਸ਼ਾਬੀ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜਾਣਾ ਡਿਆਫ਼ ਇਤਾ ਹੈ।

ਸ੍ਰ: ਅਵਰਾਧ ਸਿੰਘ ਤੱਖਰ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ੧੪, ੧੫ ਤੇ ੧੬ ਅਪਰੈਲ ਨੂੰ ਬਾਬਾ
ਜੀ ਭੰਟਿਆਂ ਦੀ ਭਾਗੀਬ ਹੈ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਮੈਂ ਵੀਰੋਚਪੁਰ ਜਾਵਾਂ। ਮੈਂ ਵੀ ਇਰਾਦਾ ਕਰ
ਲਿਆ ਹੈ।

੧੪ ਅਪਰੈਲ ੧੯੫੯

ਵੀਰੋਚਪੁਰ

ਵੇਸ਼ਾਬੀ ਵਾਲਾ ਦਿਨ ਤੇ ਰਾਤ ਭਿਤਾਏ, ਸਵੇਰੇ ਘਾ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ੧ ਵਜੇ ਦੁਪਹਿਰੇ ਸੰਸਨ
ਕੋਰਟ ਵੀਰੋਚਪੁਰ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਬਾਬਾ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਯੋਸ ਚਾਲੂ ਹੋ ਚੁਕਾ ਸੀ। ਗੁਆਹ ਕੁਰਤ
ਰਹੇ ਸਨ। ਲੰਚ ਟਾਈਮ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਵੀ ਕਚਹਿਰੀ ਅੰਦਰ ਜਾ ਬੈਠਾ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਤਰਫ਼ੋਂ
ਡੇ ਵਕੀਲ ਸਨ।

ਰਾਤੀਂ ਡੇਰਾ ਆਈ ਚਲਬੀਰ ਕੋਰ ਦੇ ਘਰ ਸੀ। ਜਿਥੇ ਅੱਜੇ ਦੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਲਾਗਰੀ
ਕੁਲਚਾਧ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੋਰ ਸੰਗਤ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਰਖਦੀ ਸੀ। ਇਹ ਘਰ ਅੱਛਾ ਖਾਲੀ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਹੈ।

੩੦੦ ਦੇ ਕਰੀਬ ਨਾਮਧਾਰੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਭੋਜ ਸੁਣਨ ਆਏ। ਪਰ ਸਮਾਂ ਤੇ ਬਹੁਤ ਬੰਤਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

੧੫ ਅਪਰੈਲ ੧੯੫੯

ਵੀਰੋਚਪੁਰ

ਕਚਹਿਰੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਫੇਰ ਹਾਜ਼ਰੀ ਫਾਈ ਹੋ ਗਈ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਬੜੀ ਲਗੀ, ਬੰਦ ਮੋਟਰ ਵਿਚ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨਾਲ ਆਉਂਦੇ। ਕੁਝ ਫਿਰ ਬਾਹਰ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦਰਸਨ ਦੇ ਕੇ, ੧੦ ਵਜੇ, ਅਦਾਜ ਪੈਂਟ ਕੇ, ਅਦਾਰਤ ਅੰਦਰ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ। ਅੱਜ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰਾਂ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਸਰੋਰ ਜ਼ਰਾ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸੀ।

ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਗਤ ਭੋਜ ਹੀ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਤੇ ਵਰਨੀਆਂ ਕਰਕੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਭਲਾ ਮੰਗਦੀ ਹੈ। ਏਧਰਲੇ ਦਫ਼ਤਰ ਹਨ : ਮਲਿਕ ਰਾਧਾ ਬਿਸਨ, ਹਿਸਾਰ ਦਾ ਨਾਮੀ ਕੁਮਰੀ ਵਕੀਲ; ਮਿ: ਬਤਰਾ, ਹਿਸਾਰ; ਸ੍ਰੀ ਕੁੰਦਨ ਲਾਲ ਮੋਟੀ ਵੀਰੋਚਪੁਰ, ਸ੍ਰੀ ਹਿਸਨ ਸਮੂਹ ਬਾਪਤ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, ਸ੍ਰੀ ਗੰਗਾ ਬਿਸਨ ਸਰਸਾ।

ਮੈਂ ਅੱਜ ਰਾਤੀਂ ਵਾਪਸ ਜਾਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਸਾਂ ਪਰ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਭੰਬਰ ਨੇ ਰੋਕ ਲਿਆ ਹੈ।

੧੬ ਅਪਰੈਲ ੧੯੫੯

ਵੀਰੋਚਪੁਰ

ਅੱਜ ਦੇ ਕੁਆਰਾ ਆਮ ਕਰਕੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਕੁਆਰੀਆਂ ਚੰਡ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਜੱਜ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਕੀਲਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਤੋਂ ਕੁਝ ਡਰ੍ਹਾ ਕੁਝ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ ਜਾਪਦੇ ਸਨ।

੧੭ ਅਪਰੈਲ ੧੯੫੯

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਰਾਤ ਸਰਜੇ ਰਹਿ, ਦੁਪਹਿਰੇ ਜਿਹੇ ਸੀਵਨ ਨਗਰ ਪੁੱਜਾ ਹਾਂ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਵਖ ਵਖ ਹਿੱਸਿਆਂ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਭੋਜ ਬਾਰੇ ਵਾਗਵੀ ਦਿਤੀ।

ਇਕ ਭਿੱਤੀ ਬਾਲਾ ਜੀ ਦੀ, ਕੁਲਚਾਰ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਮੈਨੂੰ ਬੇਬੇ ਜੀਆਂ (ਦੋਹਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਘਰੋਂ) ਨੂੰ ਚੰਡ ਲਈ ਵਤਾਈ ਕਈ ਸੀ। ਉਹ ਸਾਂਝੇ ਦਿਤੀ। ਬਾਇਚ ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਵੇਰ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਕੁਝ ਮਿੰਟ, ਬੇਬੇ ਕੁਸ਼ਿੰਦਟੀ ਅਤੇ ਮਾਈ ਕੁੱਤੀ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ, ਉਹਨਾਂ ਪਾਸ ਬਹਿਕੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਭੋਜ ਬਾਰੇ ਪਰਵਾਸ ਦਿਤੀ ਤੇ ਕਚਹਿਰੀ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਸੁਣਾਏ। ਵਧੇ ਬੇਬੇ ਜੀ ਗੰਭੀਰ ਧੀਰ ਹੋ ਕੇ ਸੁਣਦੇ ਰਹੇ, ਫੰਟੇ ਹੋਏ ਭਰ ਭਰ ਕੁਲਕੇ ਰਹੇ ਮੈਂ ਦਿਲ ਭਕਤਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਬਹਿਕੇ ਵਾਪਸ ਪਰਤਿਆ।

੧੯ ਅਪਰੈਲ ੧੯੫੯

ਸਤਿਕੁਰੂ ਆਏ

ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਆ ਕੇ ਮੈਂ ਅਯਾਸ਼ ਦਾ ਲਿਖਣ ਕਾਜ਼ ਕੀਤਾ। ਵੀਰੋਚਪੁਰ ਸੰਸਨ ਕੋਰਟ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਲਿਖੇ। ਦੁਪਹਿਰੇ ਲੰਮਾ ਪਿਆ ਹੁੰਦਿਆ ਸਾਂ ਕਿ ਸਤਿਕੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ੧੨-੩੦ ਦੇ ਕਰੀਬ ਮੰਡੀਓ (ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼) ਅਤੇ ਵੀਰੋਚਪੁਰੋਂ ਹੋ ਕੇ ਆ ਗਏ। ਮੈਂ ਭੀ ਜਾ ਦਰਸਨ ਕੀਤੇ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਜ਼ਰਾ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਗਈ ਸੀ।

ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਡਾਕ ਅਤੇ ਕਵੀਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਕਾਗਜ਼ ਪਤਰਾਲੇ। ਇਹ ਹਿੰਦੂ ਸੱਜਣ ਜੋ ਵਲਾਇਤ ਵਿਚੋਂ ਬ੍ਰੀਡਿੰਗ ਸਿਖ ਕੀ ਆਇਆ ਤੇ ਹੁਣ ਬਿਰਲੇ ਦੇ ਕਿਸੇ ਡੰਡੀ ਵਾਸਤੇ

ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਗਾ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਦੁਪਹਿਰੇ ਦੇ ਵਜੇ ਰੋਕਿਆ ਵਖਾਣੇ ਚਲੇ ਗਏ ।

ਖੰਘੂਰਾ

ਸੰਤ ਮੁਹਕਮ ਸਿੱਖ ਜਲਦੀ ਸਤਿਕਾਰ ਦੇ ਘਰੇਲੂ ਧੰਡੇ ਚਾਲੇ ਸੰਵਕ ਹਨ । ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅੱਜ ਮੈਂ ਕਿਹਾ : ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਨਾ ਹੋਵੋ ਤਾਂ ਖੰਘੂਰਾ ਨਹੀਂ ਸੁਣੀਏ । ਸੰਤਾਂ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ : ਹੋਰ ਕੋਈ ਖੰਘੂਰਾ ਮਾਫਨ ਵਾਣਾ ਦੀ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ । ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਇਹ ਕਥਨ ਕਦੀ ਅਰਥ ਰਖਦਾ ਸੀ ।

ਬਾਬਾ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਕੋਸ਼ ਵਿਚ ਕੱਖ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ । ਪਰ ਭਹਿਸ ਫਲ ਹੋਵੇਗੀ ।

੨੦ ਅਪਰੈਲ ੧੯੫੯

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਸਤਿਕਾਰ ਜੀ ਦੀ ਰਬੀਅਤ ਅੱਜ ਕਿਹ ਨਹੀਂ ਰਹੀ । ੫-੬ ਜੰਗਲ ਆਏ ਹਨ । ਤਾਂ ਵੀ ੧੧ ਵਜੇ ਦੇ ਭਰੀਸ ਨਾਮਧਾਰੀ ਵਿਦਿਆਲਾ ਵਿਚ ਛਾਏ । ਛਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਫੜਾਹ ਪ੍ਰਥਾਏ ਅਤੇ ਖੀਰ ਖੁਆਣੀ ਸੀ । ਆਪ ਸਤਿਕਾਰ ਜਰਾਬਾਂ ਤੇ ਪਜਆ ਲਾਹ ਭੇ ਲੰਗਰ ਵਰਤਾਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਫੇਰ ਠਾਕੁਰ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਦੂਜੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਲੰਗਰ ਵਰਤਾਇਆ ।

ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਸਤਿਕਾਰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਜਿਹਰ ਬੀਤਾ : ਕੁੱਝ ਜਰਾ ਡਮਿਉਨਿਸਟ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕਾਹਲਾ ਹੈ । ਦੁਣ ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਤੇ ਡਮਿਉਨਿਸਟ ਬਣੇ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ, ਵੇਖੀ ਚੱਲ, ਕੀ ਬਣਦਾ ਹੈ । ਜੇ ਚਾਹਦੇ ਹੋ ਸਹਿਜੇ ਸਹਿਜੇ ਕਰ ਲਵਾਂਗੇ ।

ਸਹੀ ਸਹੀ ਬਿਆਨ ਦਾ ਮੁੱਲ

ਵਿਦਿਆਲਿਓਂ ਵਾਪਸ ਆਉਂਦਿਆਂ ਸਤਿਕਾਰ ਮੈਨੂੰ ਦਸਿਆ : ਮੈਂ ਮਲਕ ਠਾਣੇਥਾਰ ਨੂੰ ਫਹਿਲਾ ਗੱਜਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਉਹ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰੀ ਤਿਆਰੀ ਦਾ ਬਿਆਨ ਸੰਸਨ ਕਰੇਟ ਵਿਚ ਦੇ ਫੇਰੇ ਕਿ ਫੇਰੇ (ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ) ਦੇ ਦਿਸਾਰੇ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਅਫਸਰਾਂ ਮਿਲਕੇ ਸਾਡੇ ਮਿਲਾਫ ਸਾਬਜ਼ ਰਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਹਦੇ ਪਿਛੇ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਵਾਸਤੇ ੫੦,੦੦੦ ਰੁਪਏ ਖਰਚਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਾਂ । ਸਤਿਕਾਰ ਜੀ ਗੱਜਿਆ : ਮੈਂ ਅਜੇ ਵੀ ਕੋਸ਼ਸ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਜੇ ਉਹ ਸਭ ਸੱਚ ਬਿਆਨ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਦੇ ਚੇਰੇ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਪੈਮਾਨੇ ਤੇ ਸਾਡੀ ਤਿਆਰੀ ਲਈ ਜੋ ਕੁਝ ਸੰਭਿਆ ਕਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਵੀ ਦੇ ਦਿਆਂ ।

੨੧ ਅਪਰੈਲ ੧੯੫੯

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਸਤਿਕਾਰ ਜੀ ਦੀ ਸਿਹਰ ਅਜ ਅਸਲੀਂ ਠੀਕ ਹੈ ।

ਦੁਪਹਿਰੇ, ਪ੍ਰਥਾਏ ਫੜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਤਿਕਾਰ ਜੀ ਨੇ ਕੁਝ ਰਸਵੀਰਾਂ ਮੇਰੇ ਸਪੁਰਦ ਕੀਤੀਆਂ ਤੇ ਕਿਹਾ : ਸਾਡੇ ਸੰਭਾਲਣ ਤਾਂ ਕੁਸੀ ਹੀ ਓ, ਅਸੀਂ ਤੇ ਲੈ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਵੀ ਹਾਂ । ਇਹ ਰਸਵੀਰਾਂ ਸਿਖ ਯੂਨੀਅਨ ਨੇੜੇ ਦੇ ਦਫਤਰ, ਉਸਦੇ ਮੌਥਰ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਵਲੋਂ ਦਸਤਖਤਾਂ ਵਾਲੇ ਪੋਟਰਨ ਪੱਤਰ ਦੀਆਂ ਸਨ ।

‘ਉਮੀਦ’ ਦੀ ਵਰਤੋਂ

ਅੱਜ ਸਤਿਕਾਰ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਾਫੀ ਲਮਾ ਕੱਢ ਕੱਢ ਦਾ ਮਾਣ ਕਾਇਮਿਆ ਅਤੇ ਅਰਗੀਕਾ ਦੇ ਗੋਪਾਲਾ ਇਥੇ ਹੋਲੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਅਤੇ ਓਕੋ ਦੀਆਂ ਸਿਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਲੰਮਾ ਚਿਰ ਗੱਲਾਂ ਬਾਤਾਂ ਸੁਣਾਈਆਂ । ਸਤਿਕਾਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਛੋਟਿਆਂ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਬਾਬਤ ਕੀ ਕਿਹਾ : ਜਦ ਤਕ ਉਹ

ਨਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਤਦ ਤਕ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਲਿਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ੩-੪ ਦਿਨ 'ਚ ਹਿਰਾ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਕੀ ਪਤਾ ਕੌਰਮਿੰਟ ਦੀ ਫੇਰ ਹਥਰਦਸਤ ਅਪਰੰਚ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਤੇ ਸਿਟੇ ਹੋਰ ਨਿਕਲਣ। ਅਜਿਹੇ ਖਤ ਕੁਰਦੇਦ ਸਿੱਖ (ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਭਰਾਈਦਾਰ ਅਤੇ ਸਰਤਰ) ਨੇ ਲਿਖੇ ਸਨ। ਫੇਰ ਕਹਿਣ ਲਗੇ : 'ਉਮੀਦ ਹੈ' ਲਿਖਿਆ ਤੇਰੇ ਸਭ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ੪-੪੦ ਤੋਂ ਸਰਸੇ ਬਲੇ ਗਏ ਅਤੇ ੯-੩੦ ਦੇ ਕਰੀਬ ਠਾਤੀ ਵਾਪਸ ਪਰਤੇ।

੨੨ ਅਪਰੈਲ ੧੯੫੯

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇਖੇ ਹੀ ਰਹੇ। ਕਦੀਆਂ ਮਸੀਆ ਦੇ ਗੋਬਾਰਡ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਵਾਣ ਤੋਂ ਅੱਧਾ ਦਿਨ ਖਰਚ ਕੀਤਾ। ਦੂਰ ਨੇੜੇ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੰਬੇ ਦਲਾਲ ਕਰਨ ਆਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਮੰਨੂੰ ਦਸਿਆ : ਕਦੀਆਂ ਮੱਥਾਂ ਵਾਲੇ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੋਬਾਰਡ ਨਹੀਂ ਰਖਦੇ ਮੇਰੇ ਮਗਰੋਂ, ਆਉਂਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰਵਾਵਾਂ ਹਾਂ।

'ਦੁਪਹਿਰੇ' ਬਾਅਦ ਡੱਡਾ ਢਲ ਪਿਆ। ਅੱਟਾ ਅਭਾਗਨ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਨ ਲਗਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੂਰ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਕਰਨ ਜਾਣਾ ਚਾਪ੍ਰੇ ਸਨ—ਪਰ ਅਣਕੇ ਗਏ। ਡਬੀਅਰ ਨਾ ਕੀਤੀ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਦੀ।

ਪਾਦਰੀ ਨਾਲ

ਅੱਜ ਨਾਉਂਤੋਂ ਪਹਿਲ ਸਰਸੇ ਦਾ ਇਕ 'ਦੂਸਰੇ' ਪਾਦਰੀ ਆਇਆ। ਸਿਫ਼ਟ ਦੀ ਥੋਂ ਅੰਦਰ ਪਸਰ ਗਈ। ਪਰ ਉਸਨੇ ਹਾ ਕਲਵਕਤੀ ਪਾਈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਸਤਿਕਾਰ ਦਿਤਾ। ਕੁਝ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕਹਿਣ ਲਗੇ : ਪੁੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਸਾਡੀ ਮੰਡਿਆਦਾ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਫੇਰ ਨਹਾ ਨਵਾਂਗਾ। ਕੁਝ ਜਮੀਨ ਵਧੇਰਾ ਖਰੀਦਣਾ ਚਾਹੁ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਲਾਹ ਕਰਨ ਆਇਆ ਸੀ। ਮੇਰਾ ਵੀ ਜੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿ ਤੇਦ ਦੇ ਸੇ ਕਰੀਬ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕਿਤੇ ਸਸਤੀ ਜਮੀਨ ਖਰੀਦ ਕੇ ਵੰਡ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ।

੨੩ ਅਪਰੈਲ ੧੯੫੯

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਸਰੋਰੇ ਪਸੁਸਾਲਾ ਵਲੋਂ ਯੁੰਮ ਵਿਚ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਕੁਝ ਚਿਰ ਬੰਤਿਆ ਦੇ ਕਾਬਜ ਵੀਖੇ। ਲੰਗਰ ਛਕ ਕੇ, ਦੁਪਹਿਰੇ ਜੀਖ ਚੜ੍ਹ ਨਾਲੀ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਵਲ ਗਏ, ਜਿਥੇ ਸੰਤ ਨਗਰੀਏ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਆਏ ਬਣਕ ਵਧ ਰਹੇ ਸਨ। ਦੋ ਚਾਦੀ ਸੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ੬੦ ਪੰਠੀਆਂ ਦੇ ਕਰੀਬ ਵਦ ਕੇ ਪੰਤਾਂ ਬੰਨ ਖਲਵਾਨੇ ਲਾ ਦਿਤੀਆਂ। ਠਾਤੀ ਕਾਫੀ ਕਦੇਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਰਤੇ।

੨੦ ਅਪਰੈਲ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਸੋਲਨ ਕੋਰਟ ਕੰਪਿਜਪੁਰ ਦੇ ਫੇਸਲੇ ਦੀ ਬਤੀ ਉਤੀਕ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਤੇ ਹੋਰ ਸਿੱਖਾਂ ਬਾਰੇ ਫੇਸਲਾ ਕਰਕੇ ਕੋਰਟ ਨੇ ਹੀਜ਼ਰਵ ਕਰ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਤੇ ਸੰਗਤ ਲਟਕਦੀ ਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਨੇ। ਇਹ ਵੀ ਤਰ ਹੈ ਕਿ ਕੋਰਟ ਫੇਸਲਾ ਕਰਕੇ ਸਰਕਾਰੀ ਦਬਾਉ ਦਾ ਸਿਕਾਬ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ।

ਅੱਜ ਠਾਤੀ ਪਹਿਲਾ ਹਨੇਰੀ ਤੇ ਵਿਚ ਮੀਂਹ ਹਨੇਰੀ ਇਕੱਠੇ ਚਲਦੇ ਰਹੇ। ਬਰਸਾਤ ਚੋਗੀ ਹੋ ਗਈ।

੨੪ ਅਪਰੈਲ ੧੯੫੯
ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਮੇਰ

ਸਵੇਰੇ ਆਕਾਸ਼ ਨਿਰਮਲ ਸੀ। ਮੱਠੀ ਮੱਠੀ ਧੁਪੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਦਾਤਗਾ ਫੁੱਲਣ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਨਾਰ ਸਿੰਘ ਵੱਡੇ ਵਾਲੀਆ, ਮਲਵਟੀ ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮੈਂ ਨਹਿਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਨਿਕਲੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੇਰੀ ਚਮੀਨ ਅਤੇ ਪੈਦਾਵਾਰ ਬਾਰੇ ਪੁਛਿਆ। ਜਦ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਸਥਿਤੀ ਦੱਸੀ ਤਾਂ ਕਹਿਣ ਲਗੇ : ਕੁਹਾਡੀ ਮੰਗੀ ਕਿਹੜੀ ਹੈ ? ਮੇਰੇ 'ਮਲੋਟ' ਦੱਸਣ ਤੇ ਕਹਿਓ ਨੇ : ਚਲੋ ਨੇੜਿਓ' ਈ ਸਾਰ ਲਵਾਂਗੇ। ਅਚਲ ਖਰਾਣੇ ਉਕਰਾਹੀ ਦੇ ਦਾਣੇ ਆਉਣੇ ਨੇ, ਓਥੋਂ ੪੦ ਮਟ ਦਾਣੇ ਕੁਹਾਨੂੰ ਦੇ ਦਿਆਂਗੇ, ਫਿਰ ਤਾਂ ਸਭ ਜਾਏਗਾ ਨਾ ? ਕੰਝਾ ਜਾਂ ਕੁਝ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਫੇਰ ਬੈਠੇ : ਅਜੇ ਮਥਾਨ ਪਾਣ ਦੀ ਨਾ ਸੋਚੀ, ਯੂ. ਪੀ. ਜਾਂ ਸੁਰਤਕੜ ਵੱਲ ਵਧੋਗੇ ਚਮੀਨ ਖਰੀਦ ਦਿਆਂਗੇ। ਫੇਰ ਛਤੀ। ਵਾਹਨਾਂ ਆਏ, ਪ੍ਰਸਾਦ ਛੱਡ ਡੇਢ ਵਜੇ ਤਰ ਘੱਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦਾ ਅਹਿਮੰਨ ਬਰਦੇ ਰਹੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਫੇਰ ਇਕ ਵਾਰ ਕੁਰਦਿਆ : ਕੁਣ ਸਕੂਲ ਦੇ ਪਿਛੇ ਪੁੰਟ ਨੂੰ ਜੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਕਿ ਸਕੂਲ ਚੰਗੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨਾਲ ਘੱਟੀ ਰਹੇ ਚਲ ਸਕੇ।

ਰਾਤ ਦੀ ਜੀਪ ਕਿਧਰੇ ਬੱਪਿਆਣੇ ਵਲ ਚਲੀ ਹੋਈ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਛੱਟੇ ਥੋੜੇ ਜੀ ਦੀ ਮਾਸੀ ਜੀ ਸਵਰਗ ਸਿਧਾਰ ਗਏ ਸਨ। ਦੁਪਹਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬੀਬੀਆ (ਆਪਣੀਆਂ ਨੂੰਹਾਂ) ਨੂੰ ਢਮਢਮੇ ਭੇਜਿਆ ਤਾਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਮਾਸੀ ਜੀ ਦਾ ਢਾਹ ਸੰਕਰਾਰ ਫਰ ਸਕਣ।

ਝੁੱਝੀ ਫਾਤ ਲਈ ਚਾਚਾ ਜੀ ਵੱਡੇ ਆ ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਦੱਸਿਆ : ਜੰਲਨ ਵੱਰਣ (ਡੀਲੋਜਪੁਰ) ਵਿਚ ਦੋ ਚਿਲਾਂ ਦੀ ਛੁੱਟੀ ਹੈ। ਫੈਸਲਾ ਅਜੇ ਨਹੀਂ ਸੁਣਾਇਆ ਗਿਆ।

੨੫ ਅਪਰੈਲ ੧੯੫੯

ਬਾਬਾ ਜੀ ਵੱਡਿਆਂ ਦੇ ਦਰਸਨ ਕੀਤੇ। ਭਲਵਰਤੀ ਪਾਥੇ ਮਿਲਿਆ। ਵੱਡਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਛੱਕੇ ਘੰਟੇ ਮਿਲਣ ਤੇ ਜੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲੀ ਤੇ ਖਾਣੀ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਸਿੰਘਾਂ ਲਈ ਲੰਕਾਰ ਪਕਵਾਨੇ ਨਾਲ ਲੈ ਗਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਚਾਲਥਨ ਸਾਫ਼ ਚਿਨ ਹੀ ਨਾਲੀ (ਘੱਘਰ ਨਈ) ਕੰਢੇ ਹੀ ਰਹੇ। ਸਰਸਾ ਦਾ ਇਕ ਵਾਲੀ ਠਾਣੇਦਾਰ ਆਏ ਮੇਰੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਉਡੀਕਦਾ ਰਿਹਾ ਦਰਸਨਾਂ ਨੂੰ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਘਟੇ ਲਉਓ ਵੱਡੇ ਆਏ।

ਸ੍ਰ: ਕੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤਲਤੀ

ਸ਼ਾਮੀ ਮੈਂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਪਾਸ ਗਿਆ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਨ ਕੀਤੇ। ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਔਤਕਾ ਲੋਪੋਰੀ ਲਏ ਸ: ਕੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤਲਤੀ ਨੂੰ ਵੀ ਮਿਲੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਸਕੂਲ ਵਾਸਤੇ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਕੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸਕੂਲ ਦੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਲਈ ਤੇ ਤਾਲੀਮੋ ਚੰਗ ਲਈ ਵਰਧਾ ਤੋਂ ਜਾਕੇ ਸਿਖੀਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ : ਕੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਕਲਾ ਸਲੀਏ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਉਤਮ ਕਿਸਮ ਦਾ ਆਦਮੀ ਹੈ।

ਕਿ: ਬੇਰ ਸਿੰਘ

ਕੋਠੀ ਵਿਚ ਗਿਆ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਉਚੇਰੀ ਭੱਲ ਨੋਟ ਕਰਵਾਈ : "ਜਦ ਅਸੀਂ ਕੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਰਬ ਸੰਪਰਦਾਇ ਕਾਨਡਰੇਸ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਸਾਥੀਆਂ ਕੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਾਲ ਛੋਰਾ ਸੰਪਰਦਾਇ"

ਤੇ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦਾਅਵਤ ਦਿਤੀ ਕਿ ਉਹ ਭੇਟੀ ਸਾਹਿਬ ਆਉਣ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ, ਸੰਪਰਦਾਵਾਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਦਾਅਵਤ ਪਰਵਾਨ ਕਰ ਲਈ ਪਰ ਗਿਆਨੀ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ : ਤਾਂ ਆਵਾਂਗੇ ਜੇ ਸਾਨੂੰ ਦਸਾਂ ਪਤਾਸ਼ਹੀਆਂ ਦਾ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨ ਦਿਓ। ਅਸਾਂ ਕਹਾ ਭੋਜਿਆ : ਸਾਡੇ ਵਲੋਂ ਭਾਵੇਂ ਇਕੋ ਦਾ ਕਰਕੇ ਹਟ ਜਾਓ। ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਨਾਲ ਕੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਕਿ ਕੋਈ ਵਿੰਨਿਆ ਦਾ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਕੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈਕੇ ਚਲਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਵੇਖਣ ਦੇ ਚਾਹਵਾਨ ਹਾਂ।”

ਭਾਈ ਦੀਰ ਸਿੰਘ

ਜਦੋਂ ਅਸਾਂ ਭਾਈ ਦੀਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੱਕਾ ਭੋਜਿਆ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਤੋਂ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ ਤੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ। ਮੈਂ ਉਸ ਦੀ ਕੋਠੀ ਤੇ ਜਾਕੇ ਉਸਨੂੰ ਬਹਿਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਜਾਂ। ਉਸਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗ ਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸਦੀ ਕੋਠੀ ਤਕ ਜਾਵਾਂਗਾ। ਉਹ ਦੋਨਾ ਹਠੀ ਤੇ ਨਵਰਤ ਰਖਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕਹਾ ਭੋਜਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸਦੀ ਕੋਠੀ ਨਾ ਆਵਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੇ ਆਉਣਾ ਨਹੀਂ ਸੀ।

੨੬ ਅਪਰੈਲ ੧੯੫੯

ਅੱਜ ਮੈਂ ਸਵੇਰੇ ਵਕਤ ਸਿਰ ਨਾ ਉਠ ਸਕਿਆ ਸਤਿਨਾਮੁ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਨਸਬੇ ਨਹਿਰ ਦੀ ਪਟੜੀ ਤੇ ਜਾਕੇ ਮਿਲਿਆ। ਉਹ ਸੰਤ ਨਗਰ ਜਾਣਾ ਚਾਹਦੇ ਸਨ। ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸ੍ਰ: ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸਰਸਾ ਸਨ। ਸਤਿਨਾਮੁ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ : ਮੈਂ ਭੈਣੀ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਭਾਲਮੀ ਦੀਆਂ ਭੱਲਾਂ ਰਲਕੇ ਕਰ ਲਈਏ ਅਤੇ ਐਤਕਾ ੩-੪ ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਵਰਧਾ ਜਾਣ ਦੀ ਸਲਾਹ ਵੀ ਕੀਤੀ।

ਵਾਪਸੀ ਤੇ ਆਏ ਇਉਂਕਵੇਂ ਵਾਲੇ ਕਾਰ ਪਾਸ ਨਾਮਚਾਲੀ ਮਹਾ ਵਿਦਿਆਲਾ ਵਾਸਤੇ ਸ੍ਰ: ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸਰਸਾ ਤੇ ਮਾ: ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਸਿਲੰਦਰ ਨੂੰ ਆਪ ਨੇ ਸੁਣਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ।

ਕੱਲ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪਾਸਪੋਰਟ ਦਿੱਲੀਓਂ ਕਣਾਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂ।

ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਸਤਿਨਾਮੁ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕੁਲਕੇ ਲਾਇਕਰੇਰੀ ਦਾ ਐਸਟੀਮੇਟ ਕਣਾਣ ਲਈ ਆਖਿਆ।

ਸਤਿਨਾਮੁ ਜੀ ਨੇ ਉਮੀਦ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤੀ ਜੇ ਕਲ ਸਵੇਰੇ ਕਾਫਾ ਜੀ ਛੁੱਟੇ ਆ ਜਾਣ।

ਛਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਅਰਜ਼

ਕੱਲ ਲਾਮੀ ਸੰਤ ਛਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਜੁ ਸਤਿਨਾਮੁ ਜੀ ਦੇ ਕਦੇ ਚੰਬ ਕਰਦਾਰ ਸਨ, ਨੇ ਸਤਿਨਾਮੁ ਜੀ ਪਾਸ ਵਿਚਕੀਦਿਆਂ ਵਿਚਕੀਦਿਆਂ, ਆਪਣੇ ੧੦ ਸਾਲ ਦੇ ਦੁਹਰੇ ਵਾਸਤੇ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ : ਖੱਚਾ ਕੱਢੀ ਹੈ। ਜੇ ਕਦੇ ਜਾਣੇ ਤਾਂ ਪੰਜ ਸਾਲ ਤਕ ਛੁੱਟੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਘੱਲ ਦਿਆਂਗੇ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਕਿਹਾ : ਸਵੇਰੇ ਅਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਿਓ ਲਿਆਓ ਅਰਦਾਸ ਕਰਵਾਓ ਤੇ ਇਕ ਵਰਨੀ ਕਰੋ। ਪਰ ਕਾਰਾ ਤਾਂ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਕਰ ਜਾਂਦਿਆਂ ਪੁਰਾ ਹੋ ਚੁਕਾ ਸੀ।

੨੭ ਅਪਰੈਲ ੧੯੫੯

ਜੀਵਨ ਠਗਰ

ਮੇਰੇ ਨਹਾਉਂਦਿਆਂ ਕਰੀਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸਤਿਨਾਮੁ ਜੀ ਸਵੇਰੇ ਹੀ ਦੀਰੋਚਪੁਰ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ। ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਹੁਕਮ ਦੇ ਲਏ ਕਿ ਖੂਬ ਕਰਾਚ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਸਲਾਈ ਕਣਾ ਕੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੂੰ

ਫਕਾਈ ਜਾਏ। ਇਸ ਕਰਕੇ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਜਾਣ ਬਾਅਦ ਫਕਟ ਫਕਾਟ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਟੋਲੀਆਂ ਕੋਠੀ ਨੂੰ ਜਾਂਦੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ। ਕੋਈ ਚਾਚ ਸੌ ਦੇ ਕਰੀਬ ਲੱਕਾਂ ਨ ਰੱਜ-ਰੱਜ ਕਤਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਫੜਿਆ।

ਅੱਜ ਲੋਕ ਬੜੀ ਉਤਸ਼ਾਹਤਾ ਨਾਲ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਦਾ ਫੇਸਲਾ ਉਡੀਕਦੇ ਰਹੇ।
ਰਿਹਾਈ

੮ ਵਜੇ ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਕਰੀਬ ਖਬਰ ਆਪਤੀ ਕਿ ਬਾਬਾ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਿਹਾ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਵਿਖੇ ਸੂਫਾ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜਮਸ਼ੇਰੀ ਤੇ ਸ੍ਰ: ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨਾਰਲੀ ਤੇ ਬੇਬੇ ਜੀ ਦੇ ਉਦਮ ਨਾਲ ਹੋਟ ਸਥਾਈ ਕੀਰਤਨ ਹੋਇਆ। ਲਾਉਡ ਸਪੀਕਰ, ਪਿਉ-ਜੋਤਾਂ ਅਤੇ ਬਿਜਲੀ ਬਲਬਾਂ ਲੜੀਆਂ ਨਾਲ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਅਜਾਹਰ ਬੀਤਾ।

ਬੇਬੇ ਜੀ ਵਡੇ (ਬੀਬੀ ਚੰਦ ਕੌਰ) ਬੇਬੇ ਜੀ ਛੋਟੇ (ਬੀਬੀ ਦਲੀਪ ਕੌਰ) ਬਾਬਾਮਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਤੇ ਕੁਝ ਵੱਡੇ ਨਹੀਂ ਥਕੇ। ਸਾਡੀ ਰਾਤ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਜੰਕਾਰੇ ਡਮੀਂਦੇ ਰਹੇ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਛੋਟੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਹੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਦਰਬਾਰਨਾਂ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ।

੨੮ ਅਪਰੈਲ ੧੯੫੯

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਮੈਂ ਸਵੇਰੇ ਹੀ ਉਠ ਨਹੀਂ ਹੋਂ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਵਿਚ ਆ ਸਾਮਲ ਹੋਇਆ। ਉਥੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਵਾਹਵਾ ਹੋਟਕਾਂ ਸਨ। ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਉਪਰੰਤ ਮੈਂ ਵੀ ਚੰਦ ਮਿੰਟ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਤੇ ਬੈਠਿਆ। ਬੇਬੇ ਜੀ ਅੱਜ ਵੀ ਬਾਬਾਮਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਵੱਡੇ ਰਹੇ।

ਖੁਸ਼ੀਆਂ

੧੦ ਵਜੇ ਵਡੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਆਏ। ਦੂਤ ਨੇਤੇ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਪਲਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਫਿਰੰਠੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਹਰੇਕ ਨੇ ਵਧਾਈਆਂ ਦਿਤੀਆਂ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਗਲ ਲਗਭੇ ਹੀ ਮਿਲਿਆ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਚੰਸਿਆ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਾਮ ਰਾਬ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਆ ਜਾਣਗੇ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਛੋਟਿਆਂ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿਚ ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਰਾਮ ਪੂਰ ਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਵਡਿਆਂ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਖੋਚਲ ਬਲਦੀ ਪਈ ਹੈ।

ਲੰਬ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਵਧਾਈਆਂ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ।

ਖੋਟੇ ਪੰਜ ਵਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਛੋਟਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਆ ਗਏ। ਅਗੇ ਸੁਆਸ਼ਤੀ ਦੀਵਾਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਤਾਂ ਸੀ। ਪਰ ਲੋੜੀਂ ਅਜੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਇਕਤਰ ਹੋ ਕੇ ਨਹੀਂ ਬੈਠੇ ਸਨ। ੧੦ ਮਿੰਟ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਕਰੀਬ ਆਦਮੀ ਅੰਗੜਾਂ ਜੁੜ ਗਏ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਫਲ ਵਿਚ ਟੁੱਲਾਂ ਅਤੇ ਨੋਟਾਂ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਹਾਰ ਪਏ। ਭਾਵਾਤਰੇਕ ਨਾਲ ਮੈਂ ਕਈ ਵਾਰ ਚੋਣ ਨੂੰ ਪਿਆ ਪਰ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਆਏ ਕੁਝ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਜੋਦੀ ਪਾਕੇ ਮਿਲਿਆ।

ਦੀਵਾਨ ਚੋਂ ਉਠ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਫੇਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜੋਇਆ। ਸ੍ਰ: ਰੇਜਾ ਸਿੰਘ, ਮਾਸਟਰ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਕੁਰਬਾਨ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤਮ ਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਵਡਿਆਂ ਦੀ ਜੁੜਵੀਂ ਮੰਤਲੀ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ 'ਨਵਾ' ਚਮਾਨਾ (ਚੋਰਾਨਾ, ਜਲੰਧਰ) ਦਾ ਅੰਤੀਮੋਰੀਅਲ ਮੰਥੋਂ ਖੜ੍ਹਦਿਆ। ਸੁਣ ਕੇ

ਕਿਹਾ : ਮਾਂ ਤਾਕਾ ਸਿੰਘ ਕੰਠੇ (ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪੰਜਾਬ) ਨਾਲ ਰਲ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਹੁਣ ਦੋਰ ਨਾਲ ਗਿਆਨੀ (ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ) ਤੇ ਰਾਏ ਵਾਲੇ (ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ) ਨੂੰ ਬਰਮਾਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਬਾਢ ਦੀ ਕੋਥਲ ਕਰਨਗੇ। ਮਾਸਟਰ ਤੇ ਕੰਠੇ ਨੇ ਵਿਨੋਬਾ ਭਾਵੇਂ ਤਾਂ ਵਿਚੋਲਕੀ ਕਰਵਾਈ ਹੈ। ਅਤੇ ਉਹ ਸਿੱਖ ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਇਕ ਮੀਟਿੰਗ, ਅੰਬਾਲੇ 6 ਮਈ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਹੋਰ ਕਿਹਾ : ਮੈਂ ਚਾਹਦਾ ਹਾਂ ਦੋ ਕੱਲਾਂ ਅਸੀਂ ਦੀ ਵਿਨੋਬਾ ਨੂੰ ਦੱਸੀਏ - ਪਰ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਕੇ। ਪਹਿਲੀ ਕਿ ਸਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਸਿਰਫ ਇਕੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਹੈ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਨਿਰਮਲੇ, ਉਦਾਸੀ, ਅਡੋਣ ਬਾਹੀਏ ਆਦਿ ਇਸ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਕੋਲਮੋਰ ਕਾਨਫਰੰਸ ਸਮੇਂ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੀ ਨਜ਼ੋਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਮਾਸਟਰ ਤੇ ਗਿਆਨੀ ਯਤਨਾਂ ਦੀ ਹੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਦੂਸਰੀ ਕਿ ੧੦੦੦ ਦੇਰਤ ਕਮੀਨ ਅਸਾ ਕਿਵੇਂ ਮੁਫਤ (ਬੀੜ ਮਠਾਰਤ) ਤਰਸੀਮ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ੫੫੦ ਦੇਰਤ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਵਿਚ ਕਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਵੰਡੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਵਖਾਵਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹਦੇ, ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹਦੇ ਹਾਂ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਵਤਿਆ, ਸੱਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਰਵਰਤੀ ਅਤੇ ਸ੍ਰ. ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਇਹ ਡਿਊਟੀ ਲਾਈ ਕਿ ਉਹ ਵਿਨੋਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਮੁਨਾਸਬ ਰਕਤ ਤੇ ਮਿਲਣ।

੧ ਮਈ ੧੯੫੯

ਪੰਜਾਬ (ਬੀਰੋਕਪੁਰ)

ਅੱਜ ਮਜਦੂਰ ਜਮਾਤ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਦਿਹਾੜਾ ਹੈ। ਇਕ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਭੇ ਮੈਂ ਮਜਦੂਰ ਜਮਾਤ ਦੀ ਕਿਹਤਰੀ ਲਈ ਤਰਪਰ ਕਹਿਣ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਕੀਤਾ।

ਮੈਂਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸ ਗਿਆ ਅੱਜ ਪੂਰੇ ਦੋ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਅਜੇ ਤਕ ਸਾਰੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਪਾਤ ਨਹੀਂ ਪਿਆ। ਮੈਂਨੂੰ ਵੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੰਵੀ ਡਕਲੀਫ ਨਹੀਂ। ਕੰਵੀ ਵਿਚਾ ਨਹੀਂ। ਅਖਬਾਰ (ਸਤਿਨਾਮ) ਦੀ ਪਾਲਿਸੀ ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਆਸ਼ੇ ਅਨੁਸਾਰ ਰਖਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

੨ ਮਈ ੧੯੫੯

ਅਫਸੋਸ

ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡੇ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਕੰਵੀ ਕੰਮ ਕਰਨ ਨੂੰ ਜੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦਾ ਸ੍ਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਹੀ ਬਲਾ ਗਿਆ। ਤਾਕ ਨਿਖੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੈਂਨੂੰ ਦੱਸਿਆ : ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਦੂਸਰੇ ਨੇ ਬੀਰ ਸਿੰਘ (ਕੰਠੇ ਬਾਬਾ ਜੀ) ਲਈ ਬਤਾ ਕੁਝਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਅਥੇ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਤਾਂ ਕਤਲ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਕਰੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਮੈਂਨੂੰ ਵੀ ਦੂਜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਲਿਖਤ ਤੇ ਅਫਸੋਸ ਹੋਇਆ।

੩ ਮਈ ੧੯੫੯

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਬੁਖਾਰ

ਕਰਮੀ ਤਾਂ ਕਾਨੂੰ ਵੀ ਬਤੀ ਸੀ ਪਰ ਅੱਜ ਤਾਂ ਇਸ ਨੇ ਬੁਰਾ ਦੀ ਹਾਲ ਕੀਤਾ। ਮੈਂਨੂੰ ਬਿਪਰੇ ਵੀ ਆਰਾਮ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਅੱਜ ਬੁਖਾਰ ਦੇ ਬਾਬੂ ਆ ਗਏ। ਕਰਮੀ ਬਤੀ ਪੈ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਆਪ ਕੰਮ ਬਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਬਾਬਾ ਜੇਕਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੀ ਸਵੇਰੇ ਸਵੇਰੇ ਆ ਗਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਤੇ ਅਤੇ ਲਵੇਰੇ ਦੀ ਬੁਤ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕੰਵੀ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ।

ਹਨੇਰੀ ਅਤੇ ਲੋ ਦਾ ਸੰਕਲਮ ਪਰੋਚਨ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫੀ ਸੀ।

੪ ਮਈ ੧੯੫੯

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਦੁਪਹਰਾਂ ਅੱਜ ਵੀ ਤਿਖੀਆਂ ਲੜੀਆਂ। ਅਖਬਾਰ ਦੇ ਕੰਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਦੀਆਂ ਜਿਸੇ ਲਾਈਆਂ ਚਿੱਠੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ।

ਬਾਅਦ ਦੁਪਹਰ ਜਦ ਨਿਤਨੇਮ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਮੈਂ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚਾ ਤਾਂ ਕਈ ਸ਼ਿਸ਼ਮ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹੋਈਆਂ।

ਸਤਿਕੁਰੂ ਦਸਿਆ ਕਿ ਛੱਕ ਰਲ ਕੇ ਚਲਣਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ। ਨਿੱਕੀ ਨਿੱਕੀ ਗਲਾਂ ਹੀ ਵਿੱਥੜੀ ਛੇਤੀ ਛੇਤੀ ਚਲਦੀਆਂ ਪੈਦਾ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਆਪ ਨੇ ਕਈ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦਿਤੀਆਂ।

ਬੇਦੀਮਾਨੀ

ਸਤਿਕੁਰੂ ਕਿਹਾ : ਬੇਦੀਮਾਨੀ ਨੂੰ ਮੈਂ ਸਖਤ ਨਜ਼ਰਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਮਾਰਨ ਆਏ ਨੂੰ ਤਾਂ ਸੱਟਾ ਮਾਰਨਾ ਵੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਇਹ ਕੰਦੀ ਕੁਨਾਹ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਬੇਦੀਮਾਨੀ ਤਾਂ ਸਵਾਸਰ ਕੁਨਾਹ ਹੈ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਬਚਨ ਕੀਤਾ : ਅਰਦਾਸ ਕਰੋ ਸਾਥੋਂ ਤਾਂ ਰੱਬ ਬੇਦੀਮਾਨ ਨਾਲ ਵੀ ਕੁਝ ਨਾ ਕਰਾਏ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਰਜਰਕੇ ਦੇ ਆਗਰ ਤੇ ਕੁਝ ਦਿਨ ਦੇ ਘੰਟੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦਿਤੀਆਂ।

ਇਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸੰਤ ਦੀ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧਤਾ ਦਾ ਕਾਰਨ ਦਸਾਇਆ ਆਪਣੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਸਕੂਲ ਬਾਸਡੇ ਆਪਣੇ ਡਿਲੇ ਵੀ ਉਕਰਾਹੀ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਸਾਥੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੀ ਮੰਗਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਉਹ ਇਸੇ ਗੱਲੋਂ ਜਾਰੀ ਉਮਰ ਟੇਕਾ ਟੇਕਾ ਰਿਹਾ।

ਮਾਤਾ ਜੀਵਨ ਕੋਰ

ਮਾਤਾ ਜੀਵਨ ਕੋਰ (ਸਤਿਕੁਰੂ ਦੀ ਮਾਤਾ ਜੀ) ਜੀ ਦੀ ਪਰਖ ਸਜਣੀ ਦਾ ਸਿਰਫ ਕਰਦਿਆਂ ਆਪਣੇ ਫਰਮਾਇਆ : ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ (ਸੰਤ) ਟਹਿਲ ਸਿੱਖ ਜੀ ਪੜ੍ਹਨੀ ਸਮੇਤ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਆਏ। ਮੈਂ ਵੀ ਪਾਸ ਹੀ ਸਾਂ। ਮਾਈ ਜੀ ਨੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਣੀ ਨੂੰ ਟਿਕ ਲਾਕੇ ਦੇ ਮਿੱਟ ਦੇਖਿਆ। ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਤੁਰ ਜਾਣ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਮਾਈ ਜੀ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਉਹ ਇਕ ਟੱਕ ਕਿਉਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਰਹੇ ਸਨ। ਮਾਈ ਜੀ ਨੇ ਦਸਿਆ : ਮੈਂ ਵੇਖ ਰਹੀ ਸਾਂ ਕਿ ਇਹ ਕੁਝੀ ਘਰ ਵਸਾਏ ਗਏ ਕਿ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਪੁਛਿਆ : ਫਿਰ ਕੁਸਾਂ ਕੀ ਜਾਣਿਆਂ? ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ : ਇਹ ਘਰ ਨਹੀਂ ਵਸਾਏਗੀ।

ਉਹੋਂ ਕੱਲ ਹੋਈ ਚਾਹ ਕਿ ਪੰਜ ਮਹੀਨਿਆਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਮਰ ਗਈ।

ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹਾਰਨੀ ਖੁਰਦ ਵਾਲੇ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੱਖ ਹੁਰਾਂ ਨਾਲ ਬਚਨ ਕਰਦਿਆਂ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਅਨੁਭਵ ਦੇ ਇਹ ਛੋਟੇ ਦਸੀ ਕਿ ਸਿਆਣਿਆਂ ਦਾ ਕਦਿਆਂ ਇਹ ਭੱਡ ਠੀਕ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਸਦਾ ਸਜਣਾਂ ਦੇ ਛੱਲ ਬਾਹ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀ।

ਤਿੰਨ ਮਾਈਆਂ

ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦਸਿਆ : ਮੇਰੀ ਤਿੰਨ ਮਾਈਆਂ ਤੇ ਕੁਝ ਸਰਧਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਕ ਸੁਧਾ ਵਰਿਆਅ ਸਿੱਖ ਸਮਾਜ ਦੀ ਮਾਤਾ ਤੇ। ਉਹ ਦਿਨ ਰਾਤ ਸਾਤ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਇਸਤਰੀ ਸੀ। ਅੱਧੀ ਰਾਤੀਂ ਵੀ ਕੋਈ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਹੱਸ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਦੂਜੀ, ਇੰਦਰ ਸਿੱਖ ਗਿੱਲਾਂ ਵਾਲੇ ਦੀ ਮਾਈ ਸੀ। ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਸਰਧਾ ਤਸਵੀਰ ਸੀ ਉਹ। ਇਕਲੋਤਾ ਪੁਤਰ ਮਰ ਗਿਆ। ਲੱਕ ਰੋਣ। ਸੁਕਾਣਾ ਆਉਣ। ਮਾਈ ਨੇ ਸੁਨੇਹਾ

ਭੋਜਿਆ : ਹੋ ਕੇ ਬੋਧੀ ਸਾਡੇ ਘਰ ਨ ਆਵੇ । ਇਹੋ ਛੱਲ ਰਹਿ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਘਰ ਜਾਂ ਲੋਕਾਚਾਰ ।

ਤੀਜੀ ਮਾਈ ਦਾ ਉਹਨਾ ਇਕੱਠ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ । ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਅਖਿਆ : ਭੇਰੀ (ਲੇਖਕ ਦੀ) ਮਾਂ ਸੇਵਾ ਤੇ ਸਫਾਈ ਵਲੋਂ ਬੇਨਤੀ ਸੀ । ਬੜਾ ਸੁਥਰਾ ਘਰ ਰਖਣਾ ਤੇ ਬੜੀ ਹੀ ਸੁਥਰੀ ਰਸੋਈ ਬਣਨੀ ਤੇ ਰਖਣੀ । ਮੈਂ ਲੱਸੀ ਕੁਹਾੜੇ ਘਰ ਦੀ ਘਸੰਦ ਕਰਦਾ ਸਾਂ ।

ਮਾਈ ਜੀਵਨ ਕੋਰ ਜੀ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਛੱਲ ਬਰਦਿਆਂ ਆਪ ਨੇ ਕਿਹਾ : ਮੈਂ ਅਠਾਰਾਂ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਤਕ ਮਾਈ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੇਵਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ । ਮੈਨੂੰ ਮਾਰਦੇ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਸਨ । ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਨਿਕੀਆਂ ਨਿਕੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵੀ ਬੜੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸਿਖਾਈਆਂ, ਖਾਣਾ, ਪੀਣਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮਾਂਜਣੇ, ਅਤੇ ਮਾਈ ਜੀ ਨੇ ਹੀ ਮੁੱਢ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਦੱਸਿਆ । ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਇਕ ਲਫਜ਼ ਯਾਦ ਸੀ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਉਹਨਾਂ ਸੁਣਿਆ ਵੇਖਿਆ । ਜੋ ਕਿਰਪਾ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਕੇ ਕੀਤੀ ਕਿਸੇ ਤੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ।

੫ ਮਈ ੧੯੫੯

ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੰਤ ਨਗਰ ਕੁਲੰਜਾ ਦੀ ਪੀੜ ਨਾਲ ਬੜੇ ਦੁਖੀ ਰਹੇ । ਸਥੇਰੇ ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਲਾਗਰੀ ਦੀ ਪੁੱਤੀ ਨਾਲ ਕੁਝ ਆਰਾਮ ਆਇਆ ਫਰੀਦ ਜੀ ਨੇ ਮੇਰੇ ਰਾਹੀਂ ਸੰਤਾਂ ਲਈ ਸਹਾਇਤਾ ਸੰਗਠੇ ਮੰਗਵਾਏ ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਵਡੇ ਨਾਤੀਂ ਭੰਟੀ ਸਾਹਿਬ ਵਲੋਂ ਤੁਹੇ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਆਉਂਦੇ ਮੈਨੂੰ ਰਾਹ ਵਿਚ ਮਿਲੇ । ਉਹ ਮੰਗੇ (ਸਾਈਕਲ ਚਲਾਂਦਿਆਂ) ਹਰਾ ਦੇ ਕਿਲਾਫ ਲੜਾਈ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਜਾਂਚੇ ਜਾਂਚੇ ਮੁਸਕਰਾ ਪਏ ।

੬ ਮਈ ੧੯੫੯

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਅੱਜ ਲਵੇਂਦੇ ਪਹਿਰ ਜਦ ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮਾਸਟਰ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣੇ ਕਾਲ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਾ ਖਰੜਾ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਬੈਠੇ ਸਨ । ਮੇਰੇ ਜਾਣ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਉਹ ਖਰੜਾ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਵੇਖਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਤੇ ਆਖਿਆ : ਤੂੰ ਲਵਣ ਚੰਗੇ ਲਿਖ ਲੈਨੇ । ਪੁਰਾਣੀ ਭੋਲ ਯਾਦ ਕਰਦਾਈਂ ਨੇ : ਇਕ ਵਾਰ ਚਕਰਵਰਤੀ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਬਾਬੀ ਸਰੋਚ ਬੜਾ ਵਧੀਆ ਲਿਖ ਲੇਂਦੇ । ਮੈਂ ਨਿਰਮਾਣ ਹੋ ਸਿਰ ਕੁਰਾਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ : ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਲੇਖਕ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ, ਆਪ ਜੀ ਵੀ ਵੇਖਿਆਈ ਹੈ ਕਿ ਰੱਮ ਤੇ ਲੜਾਈ ਜਾਂਦੇ ਓ ।

ਮੈਂ ਕਿਹਾ : ਨਾਮਦਾਰੀਆਂ ਬਾਰੇ ਲਿਖਣ ਲੜਾ ਮੈਂ ਇਕ ਚੰਗੇ ਨਾਮਦਾਰੀ ਦੀ ਆਤਮਾ ਵਿਚੋਂ ਹੋ ਕੇ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਆਪਣੇ ਮੋਹ ਦਾ ਅਜਹਾਰ ਕੀਤਾ : ਭਾਈ ਅਸੀਂ ਤੈਨੂੰ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਜਾਣਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਤੈਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਰਲਕੇ ਕੁਰਿਆਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਤ ਕਮਿਊਨਿਸਟਾਂ ਬਾਬਰ ਦੀ ਭੋਲੀ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ । ਅਸਲ ਵਿਚ ਰਲ ਕੇ ਚਲਣ ਲਈ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਦੀ ਦੁਵੇਲੀਓਂ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

ਮਹਾ ਚਿੰਤਿਆਲਾ

ਨਾਮਦਾਰੀ ਮਹਾਰਵੀਦਿਆਲਾ ਬਾਬਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਆਪਣੀ ਭੀੜ ਦੱਸੀ : ਮੈਂ ਗੋਰਮਿੰਟ ਨਾਲ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਾਲਮੇਲ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ । ਬੰਦੇ ਉੱਜ ਹੀ ਕਾਬਲ ਬਣਨ । ਅਜਾਂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਨਸਲ ਤਾਂ ਵਧੀਆ ਬਣਾ ਲਈ ਹੈ । ਜੇ ਮਾਸਟਰ ਮੇਰੇ ਆਖੇ ਲਗ ਕੇ ਪੰਜ ਸਾਲ

ਦੀ ਕੰਮ ਕਰ ਲੈਣ ਤਾਂ ਸਕੂਲ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵੀ ਚੰਗੇ ਕਰ ਕੇ ਦੇਖਾਈਏ ।

ਗਾਣੀਆਂ ਦੇ ਸਿੰਘ

ਬਾਹਰਲੇ ਟਿਊਬਵੇਲ (ਨਾਲੀ ਵੱਲ) ਤੇ ਇਕ ਉੱਚਾ ਅਤੇ ਪੱਕਾ ਖਾਲ ਬਨਾਣ ਲਈ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਕੰਮ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਅੱਜ ਗਾਣੀਆਂ ਦੇ ਕਾਰੋਜ਼ਰ ਸਿੰਘਾਂ ਆਕੇ ਸੇਵਾ ਥੀਤੀ । ੭-੮ ਬਰਸਾਂ ਬਣਨ ਵਾਲਾ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਛੋਟੇ ਵੀਰਚਪੁਰ ਵਿਚ ਨਾਮਮਾਗੀ ਗੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਆਏ ।

(ਮਾ:) ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਕਲਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਨਾਲੀ ਵਲ ਦੀ ਜਮੀਨ ਦਾ ਸਰਵੇ ਕਰਨ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਉਹਾਣ ਨਿਵਾਣ ਦਾ ਸਯੋ ਪਤਾ ਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ।

੭ ਮਈ ੧੯੫੯

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦਿਲ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਹਿੱਸਾ ਅਜ ਬਰੇਸਥ ਮਝੀਨ ਨੂੰ ਕੂਤਖਾਨੇ ਅੰਦਰ ਫਿਟ ਕਰਵਾਣ ਤੇ ਖਰਚ ਕੀਤਾ । ਫੇਰ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀਆਂ ਅਰਜ਼ਾਂ ਸੁਣੀਆਂ । ਜਮੀਨ ਬਾਬਤ ਖਰਚੇ ਬਾਬਾ ਜੀ (ਵੱਡਿਆਂ) ਵਲ ਭੇਜੇ ।

ਆਰਟ ਬਾਰੇ

ਮੁਸੱਵਰ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਕਾਗ਼ਜ਼ਾ ਸਕੂਲ ਦੀਆਂ ਅਤੇ ਇਕ ਕੂਸੀ ਆਰਟਿਸਟ (ਮਿ: ਵੇਰਿਕ) ਦੀਆਂ ਬਲਾਂ ਕਿਸਤਾਂ ਵੇਖਕੇ, ਪੁਰਾਣੀ ਭਾਰਤੀ ਕਲਾ ਦੀਆਂ ਲੰਮੀਆਂ ਖੂਲੀਆਂ ਅਖਾਂ ਤੇ ਛੱਤ-ਚੁੱਤ ਨਕ ਨੂੰ ਉਲੀਕਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਦਸਿਆ ।

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਲਗਣ ਲਈ ਮੁਸੱਵਰ ਜੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਜੀਵਨ ਵਿਵੇਂ ਰਸਬੀਰਾਂ ਬਣਾਣ ਵਲਮਾਇਆ ।

ਅੱਜ ਸੰਤ ਨਗਰ ਮਾਤਿਆਂ ਦੀ ਰਕਤਿਆਂ ਖਿਲਾਫ ਕਮੇਟੀ ਹੋਈ । ਢੁੱਕੇ ਵਾਬਾ ਜੀ ਬਿਆਨ ਲੈਂਦੇ ਰਹੇ । ਸ਼ਾਮੀ ਪੰਜ ਵਜੇ ਡਕ ਢਕੇ ਦੀ ਰਹੇ ।

ਕਿਰਪਾ ਬਿਨਾ

ਰਾਮ ਵੇਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਪੰਡਿਤ ਗੰਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਰਗਮ ਸਿੰਘ ਚਾਲਮ, ਤੇ ਕਵੀ ਜੀਉਣ ਸਿੰਘ ਆਏ । ਕੁਝ ਸਜਨ ਬੰਨੇ ਸਨ ਤੇ ਛੱਲਾਥਾਡੇ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ । ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਕਬਨ ਥੀਤਾ : ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਵਡੇ ਵਡੇ ਤਿਆਗੀ ਵੇਰਾਗੀ ਤੇ ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੰਤ ਸਾਧੂ ਹੀ ਗੰਦੇ ਚਲਿਆਂ ਵਿਚ ਡਿਕ ਪੈਂਦੇ ਹਨ । ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਇੱਥੇਆਂ ਜਿਹਕੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਜਾ ਡਿਕੇ ।

(ਮਾ:) ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਵੇਖਿਆ, ਪਤਰਾਲਿਆ ਅਤੇ ਪਰਚਾਨ ਥੀਤਾ ।

੮ ਮਈ ੧੯੫੯

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਧ ਵਿਚ ਗਿਆ ਤਾਂ ਅੱਜ ਇਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਸ੍ਰ. ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਪੱਧਰੀ, ਨਕੋਤੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਪੱਤਰੇ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਦਾ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਸੀ । ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇਖੇ ਸਿਰ ਆਉਣ ਲਈ ਬਿਹਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ।

ਸੰਤ ਕਣਪਾਲ ਸਿੰਘ ਹੱਥੀਂ ਸਟੇ ਪਰਵਾਭ ਬੈਥੋਕ ਤੋਂ ਸਬੋਤ ਛੁੱਟੇ ਹੋਏ ਸਨ । ਅੱਜ ਸੁਕੋਰ (ਹਿਆਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼) ਤੋਂ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਆਏ । ਮੈਂ ਤਾਂ ਅੱਜ

ਸਦੇਰੇ ਹੀ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰੇ ਵਿਚ ਆ ਭੁੱਤਿਆ । ਅੱਜ ਕਰਮੀ ਤੇ ਲੂ ਬਹੁਰ ਸੀ ।

ਲਉਦੇ ਪਹਿਰ ਜਾਂ ਦਫ਼ਤਰਾਂ ਲਈ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭਾਬਾ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਬੰਨੀ ਵਿਚ, ਏਥੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕੰਮ ਲਗਾ ਰਹੇ ਸਨ । ਸਦੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੰਥਿਆਂ ਦੇ ਮੇਲੇ (ਬੁਰਜੀ ਨੰ: ੮) ਵਿਚ ਸੰਕਤ ਤੋਂ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਸੁਣਕੇ ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ ਚਲੇ ਜਾਣਾ ਹੈ । ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ੧੦ ਮਈ ਨੂੰ ਭਾਬਾ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਰੀ ਹੋਣ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਮੇਲਾ ਭੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਦਿੱਖਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਸਿਹਤ ਵਿਜਾਜਤ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਬੱਲੇ ਕੰਨ ਦਾ ਉਪਰੇਸਨ ਕਰਵਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ । ਤਾਦੇਂ ਲਗਾਤਾਰ ਚਾਰ ਦਿਨ ਦਿੱਲੀ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਪਵੇ ।

ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਪ੍ਰੋਕਰਮ ਇੰਜ ਹੈ : ਦਿੱਲੀਓਂ ਭੱਟੀ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਭੁੱਟੀ ਸਾਹਿਬਾਂ ਮੰਡੀ (ਹਿਆਬਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼) । ਸਿਹਤ ਹੁਣ ਕਰਮੀ ਨਹੀਂ ਜਰ ਸਕਦੀ ।

ਕੱਲ੍ਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਬਾਣਮ ਨੂੰ ੮ ਤੋਂ ੧੦ ਏਕੜ ਭਰ ਮੁਕਤ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣ ਦਾ, ਉਸ ਨਾਲ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ।

ਸਮ ਦੇ ੫ ਵਜੇ, ਮੋਰਿਓਂ ਮੰਗਵਾਈ ਬਰੱਸਰ ਮਸ਼ੀਨ ਦਾ ਕੰਮ ਵੇਖਣ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੁਝ ਉੱਤੇ ਕੁਝਖਾਨੇ ਪਹੁੰਚੇ । ਇਹ ਮਸ਼ੀਨ ਬਣਕ ਵੱਖ ਤੇ ਕੁਝੀ ਵੱਖ ਬਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਇੰਜਨ ਜਾਂ ਟਰੈਕਟਰ ਨਾਲ ਖਲਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਅਰਦਾਸਾ ਕਰ, ਕੁਝ ਵੱਡੇ ਮਸ਼ੀਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ । ੨੪੦੦ ਟੁਪੜੇ ਦੀ ਇਹ ਮਸ਼ੀਨ ੧੦੦ ਮਟ ਬਣਕ ੧੦ ਘੰਟਿਆਂ ਵਿਚ ਬੰਦ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਪਰ ਭੇਤੀ ਹੀ ਮਸ਼ੀਨ ਦਾ ਪਣਾ ਟੁਟ ਗਿਆ ।

ਪਣਾ ਟੁਟ ਜਾਣ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀਪ ਉੱਤੇ ਨਾਲੀ ਬੰਦੇ ਕਦੇ ਸਿਥੇ ਪੱਕੀ ਖਾਲੀ ਬਣਵਾ ਰਹੇ ਸਨ । ਮੰਨੂੰ ਦੀ ਨਾਲ ਲੰ ਕਦੇ ਇਹ ੧੭੦੦ ਟੁਟ ਲੰਮੀ ਖਾਲੀ ਬਣਨੀ ਹੈ । ਪਰ ਨਾਲੀ ਤੇ ਜਾਥੇ ਜਦੋਂ ਵਿੰਜਨ ਸਟਾਰਟ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਦੋ ਮਿੰਟ ਬਾਅਦ, ਪਹਿਲੇ ਮੰਡਰ ਤੋਂ ਹੀ ਖਾਲੀ ੮ ਟੁਟ ਦੇ ਬਰੀਬ ਟੁਟ ਗਈ । ਹੁਣ ਸੂਰਜ ਹੁਣ ਚੁਕਾ ਸੀ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਂਜ ਅੱਜ ਕੁਝ ਪ੍ਰਸੰਨ ਦਿਸਦੇ ਸਨ ਪਰ ਮਿਸਰਤੀਆਂ ਦੇ ਨਿਕੰਮ ਕੰਮ ਤੇ ਕੁਝ ਦੁਖੀ ਹੋਣ । ਨਵੇਂ ਦਾ ਮਿਸਰਤੀ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਇਸ ਖਾਲੀ ਦਾ ਬਿਮੋਹਾਤ ਸੀ ।

ਸਾਥੇ ਅਖਤਿਆਰ

ਦੇਵੀ ਵਾਪਸ ਆਉਂਦੇ ਸਮੇਂਨਹੀਂ ਨਾਲੇ ਨੂੰ ਸਾਥ ਕਰਦੇ ੧੫-੨੦ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ ਤੇ ਫਰਮਾਇਆ : ਮੰਡਰ ਕੰਦੀ ਪਣਾ ਨਹੀਂ ਕਦੇ ਆਵਾ ਜਾਂ ਕਦੇ ਨ ਆਵਾ । ਹੁਣ ਤੋਂ ਦੇਵੇ ਕੁਝ ਕਾਥੇ ਨੂੰ ਰਹਿਣਾ ਹੈ । ਜਿਸ ਦੀ ਉਸ ਨਾਲ ਬਣਦੀ ਹੈ ਉਹ ਕੁਝ ਜਾਂ ਜਿਸ ਬਣਾ ਕੇ ਰਖਦੀ ਹੈ । ਜਿਸ ਉਹਦੇ ਆਖੇ ਨਹੀਂ ਲਗ ਸਕਦਾ, ਉਹ ਕੇਸਰ ਬਿਸਰਤਾ ਬੱਲ ਕਰ ਲਵੇ । ਸਾਡੀ ਉਸਤੋਂ ਖੁਸ਼ੀ ਹੀ ਹੋਵੇਗੀ । ਹੁਣ ਸਾਥੇ ਅਖਤਿਆਰ ਵਡੇ ਕਾਥੇ ਪਾਸ ਹੀ ਹੋਵੇ ਹਨ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਵਾਪਸੀ ਤੇ ਬਰੱਸਰ ਮਸ਼ੀਨ ਚਾਲੂ ਹੋਈ । ਪਰ ਕਣਕ ਦੇ ਦਾਣੇ ਕੁਝ ਰੱਖਦੀ ਸੀ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਦੀ ਪੁਲੀ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ।

੮ ਮਈ ੧੯੫੯

ਜੀਵਨ ਨਕਸ਼

ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਨਕਸ਼ ਵਿਚ, ਫੋਰ ਕੁਝ ਦਿਲੇ ਹਨ ਰਾਤ ਦੇ । ੮੦ ਸਾਲ ਦੇ ਬਰੀਬ ਉਮਰ ਹੈ— ਕੀ ਜਾਣੀਏ ਰੱਬਣ ਦਾ ਸਾਜ ਕਰਦੇ ਹੋਣ !

ਰਾਜ ਜੱਗਾਂ ਵਾਲੇ ਸ੍ਰ. ਅਨੂਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਤੇ ਸ੍ਰ. ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕੰਦੀ ਘਰੋਗੀ ਤਕੜਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਥਾਰੇ ਸ੍ਰ. ਜੋਗ ਸਿੰਘ, ਸ੍ਰ. ਅਨੂਪ ਸਿੰਘ (ਮੁਕਤਸਰ) ਤੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਸੰਜਣ,

ਮਲ੍ਹੇ ਦਾ, ਪਰ ਬਣ ਕੇ ਆਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਅੱਜ ਬਾਬਾ ਜੀ ਫੋਟੀਆਂ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਕੇਸ ਸੁਣਨਾ ਅਤੇ
ਫੇਜ਼ਲਾ ਦੇਣਾ ਹੈ।

੧੦ ਮਈ ੧੯੫੯

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਦਰੱਖਤਾ ਦੁੱਖ ਸਿੱਖ ਨੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਜਿਹੜਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਵਡੇ ਬਾਬਾ ਜੀ
ਨੂੰ ਹੁਣ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸਮਝਦੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਅਜਾਂ ਆਪਣੀਆਂ ਡਿਰੈਕਟੀਆਂ ਵਲੋਂ
ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਆ ਮੰਗ ਲਈ ਹੈ। ਉੱਜ ਜਿਥੇ ਕਿਹਾ ਕਰਨਗੇ ਤੁਰ ਜਾਇਆ ਕਰਾਂਗੇ। ਪਰ
ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਦਖਲ ਨਹੀਂ ਰਖਾਂਗੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਵਡੇ ਤੇ ਭੋਟੇ ਦੋਬੇ ਨਹੀਂ ਹਨ।

ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਨਗਰ, ਬਿਆਲ ਪਏ ਹਨ। ਦੰਦ ਬਘੇਲ ਸਿੰਘ ਦਵਾਦਾਰੂ
ਲਈ ਆਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਲੜਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੋਟ ਵਿਚ ਕਾ ਕੁੱਲਾ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਰਬਜ਼ ਤੇ
ਨਾ-ਰਬਜ਼ ਦੇ ਥੱਡੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ।

ਦੁਰਬਰਨ ਸਿੰਘ ਢੋਟੀਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਅੱਜ ਆਪਣੇ ਮਝਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਨੀਹਾਂ ਬੋਹਡ ਤੇ
ਧਰੀਆਂ।

੧੨ ਮਈ ੧੯੫੯

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

੧੨ ਵ੍ਹ ਵਜੇ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੰਤ ਨਗਰ ਵਾਲੇ ਸਰਸੇ ਜਾਏ
ਕੁਬਰ ਲਏ ਹਨ। ਇਹ ਬਹੁਤਕ ਅੱਜ ਰੋਡ ਤੇ ਤਿੰਨ ਵਜੇ ਸਰਸੇ ਹਮਪਤਾਲ ਲਜਾਏ ਗਏ ਪਰ ਉਹ
੯ ਵਜੇ ਹੀ ਸਰੀਰ ਤਿਆਗ ਗਏ।

ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਦੋ ਵਜੇ ਮੈਂ ਵੀ ਸੰਤ ਨਗਰ ਗਿਆ। ਰੋਡ ਸੌਤਾਂ ਦੇ ਭੰਡੇ ਅਖੜਿਆ। ਰੋਅੰਡ ਲੰਬ ਮੱਥੇ
ਤੇ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਫੈਣ ਤੇ ਕੁਸ਼ਕਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਭੰਦੀ ਚੰਨਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ
ਜੀ ਮਾਤਿਆਂ, ਭਰੀਆਂ, ਅਨਾਥ ਇਸ਼ਰਤੀਆਂ ਤੇ ਦੁਖੀਆਂ ਦੇ ਥੱਡੇ ਹਿਤੂ ਸਨ। ਦੋਸੇ ਬਰਕੇ ਅਜ
ਅਨੇਕਾਂ ਲੰਬ ਸਥੇ ਦਿਲੀ ਦੁਖੀ ਹੋਏ ਬਰਾਹ ਕਰੇ ਸਨ। ਹੰਝੂ ਭੇਰ ਰਹੇ ਸਨ।

੫ ਵਜੇ ਦੇ ਬਰੀਬ ਲਲਾਨ ਕੂਮੀ ਲਈ ਰੁੱਝੇ। ਪਿੰਡ ਵਿਚੀਂ ਅਰਬੀ ਦਾ ਜਲੂਸ ਬਾਇਆ
ਗਿਆ। ਵਿਖ ਹਰਾਰ ਤੋਂ ਬੱਧ ਨਰ ਨਾਰ ਜਲੂਸ ਵਿਚ ਥਾਮਲ ਸਨ। ੬ ਵਜੇ ਦੇ ਬਰੀਬ ਸੌਤਾਂ ਦਾ
ਸਮਝਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬਡੇ ਪਿਆਰੇ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰੇ ਸੰਤ ਸਨ ਇਹ।

੧੩ ਮਈ ੧੯੫੯

ਮਹਾ ਵਿਦਿਆਲਾ

ਮਾਸਟਰ ਅਮਰੀਕ ਤਿੱਥ ਜੀ ਹੱਥ ਮਾ: ਨਿਹਾਲ ਸਿੱਧ ਜੀ ਨੇ ਸੁਨੇਹਾ ਭੱਜਿਆ ਕਿ ਮੈਂ
ਅਜ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਦੇ ਠਾਮਧਾਰੀ ਮਹਾ ਵਿਦਿਆਲਾ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਦ ਆਵਾਂ। ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਆਪਣਾ
ਲੰਗਰ ਆਪ ਕਰ ਕਰੇ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਵੁਡ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਸੀ। ਜੋ ਮੈਂ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅੱਧਾ ਘੰਟਾ
ਬੱਢਿਆ ਨੂੰ ਥੀਥੇ ਤੇ ਸਾਧੂ ਬਣਨ ਵਾਰੇ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਚੁੱਸੀਆਂ।

ਅੱਜ ਬਸਤਾਤਾਂ ਸੁਹਣੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੰਨੂਟ ਤੇ ਕੁਲ੍ਹ ਮੀਟ ਕੇ ਰਖਣ ਦੀ ਆਦਤ ਬਾਰੇ ਬੱਢਿਆ
ਨੂੰ ਚੁੱਸਿਆ।

੬੪

ਲੰਗਰ ਦਾ ਇਕ ਪ੍ਰਸਾਦਾ ਛਕ ਕੇ ਮਾ: ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਆਇਆ ਤਾਂ ਦੋਥੇ ਸ੍ਰ. ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਪਧਰੀ (ਨਕੋਤਾ) ਵਾਲੇ ਮਿਲ ਪਏ । ਇਹਨਾਂ ੧੯੨੯-੩੦ ਲਾਹੌਰ ਕਾਂਗਰਸ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਵਲੋਂ ਦਿਤੇ ਗਏ ਸਹਿਯੋਗ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਾਈਆਂ— ਬੜੀਆਂ ਵਾਕਫੀ ਭਰਪੂਰ ।

੧੪ ਮਈ ੧੯੫੯

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਰੇ ਲੇਖ ਲਿਖਣ ਲਈ ਮਸਾਲਾ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਸੰਤ ਨਗਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਦਰੰਗਾ ਦੁੱਸਟ ਸਿੰਘ, ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਸਾਮਾਨ ਲੋਕੇ ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਨਿੱਕਾ ਦਾਰੰਗਾ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ । ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਲਾਂਗਰੀ ਵੀ ਆਪਣਾ ਸਾਮਾਨ ਚੁਕੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਦਰੰਗਾ ਜੀ ਤੇ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਭੰਟੀ ਸਾਹਿਬ ਜਾਣਾ ਸੀ । ਮੈਂ ਸੰਤ ਨਗਰ ਜਾਕੇ ਬਾਬਾ ਵਰੀਦ ਜੀ, ਸੂਝਾ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਸੰਤ ਵਹਿਮੀ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਬਤ ਕੁਝ ਨੋਟ ਲਏ ।

੪ ਵਜੇ, ਲਊਚੇ ਪਹਿਰ ਖਤੀ ਹਨੇਰੀ ਆਈ, ਫਿਰ ਕੁਝ ਛਿੱਟਾਂ ਮੀਂਹ ਦੀਆਂ ਵੀ ਪਈਆਂ ।

੧੫ ਮਈ ੧੯੫੯

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਰਾਗੀਂ ਬਾਈ ਵਜੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਵਡੇ ਭੰਟੀ ਸਾਹਿਬ ਰੱਖ ਆਏ । ਸਵੇਰੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸੁਖ ਸਾਂਦ ਜਾਣੀ । ਉਹ ਅਜੇ ਭੰਟੀ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਹਨ । ਸੰਤ ਨਗਰੀਆਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਸੀ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੰਟੀ ਹੀ ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ 'ਕੁਆਟ' ਬਾਬਤ ਆਉਣਗੇ । ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ, ਖਬਰ ਮਿਲਣ ਵਾਲੇ ਦਿਨ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਆਉਣ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਰੰਜ ਦਾ ਅਜਹਾਰ ਬੀਤਾ । ਬਾਬਾ ਜੀ ਹਥੀਂ ਉਹਨਾਂ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪਿੰਡ ਵਾਲੇ ਭੰਗ ਪਾ ਲੈਣ—ਮੇਲਾ, ਜਾਡੇ ਆਉਣ ਤੇ ਜਾਡੀ ਮਰਜ਼ੀ ਮੁਤਾਬਕ ਹੀ ਬੀਤਾ ਜਾਏਗਾ ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਸੰਤ ਨਗਰ ਜਾਣ ਲਗੇ ਮੰਨੂੰ ਵੀ ਨਾਲ ਹੀ ਜੀਪ ਤੇ ਲੈ ਗਏ ਅਤੇ ਪੈਂਟਾ ਘੰਟਾ ਉੱਚੇ ਚੱਢੇ ।

੧੬ ਮਈ ੧੯੫੯

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ, ੩ ਵਜੇ ਬਰੀਬ ਲੱਹਣੇ ਦੀ ਹਨੇਰੀ ਆਈ ਜੋ ਦਿਨ ਚੜਨ ਤਕ ਰਹੀ ।

ਸਵੇਰੇ ਇਕ ਵਾਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ । ਦੁਪ ਲਈ ਆਉਂਦੇ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਬਾਬਾ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਹਸਦਿਆਂ ਹਸਦਿਆਂ ਕਿਹਾ 'ਲਾ ਦਿਆਂ ਨਗਰ ?' ਤੇ ਮਖੌਲ ਨਾਲ ਅੱਖਾਂ ਚੋੜੀਆਂ ਖਰਕੇ ਵੇਖਿਆ ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਵਡੇ ੧੧-੩੦ ਵਜੇ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਆਏ । ਮੇਰੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਸੰਤ ਵਹਿਮੀ ਜੀ ਵੀ ਸਨ । ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਤੋਂ ਭੰਟੀ ਸਾਹਿਬ ਬਾਬਤ ਕੁਝ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਪ੍ਰੋਕਰਾਮ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ੧੨ ਤੋਂ ੪ ਵਜੇ ਤਕ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿਣਗੇ, ਸੋਟਕੇ, ਬਹਿਣਗੇ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵੀ ਗੱਲਬਾਤ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ, ੧੨ ਵਜੇ ਆਪ ਚਲੇ ਗਏ ।

ਸੰਤ ਫਰੀਦ ਜੀ ਨੇ ਅੱਜ ਉਚੋਚ ਨਾਲ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਰਸੇ ਦਵਾ

ਦਾਦੂ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖ ਕੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਦੇ ਉਥੇ ਇਕ ਪਰਵਾਸ (ਸਿੱਤ ਰੋਟਕ ਸਿੰਘ ਲਾਧੂ ਬੀ) ਨਾਲ
ਛੋਕਾ ਦੁਪ ਪੀਣ ਦਾ ਵਿਕਰਾਸ ਸੀ, ਏਸ ਲਈ ਕਦੇ ਸਨ ।

੧੭ ਮਈ ੧੯੫੯

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਅੱਜ ਫੇਰ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਚੌਰਦਾਰ ਹਨੇਰੀ ਆਈ । ਅਤੇ ਇਨ ਚੜ੍ਹਨ
ਤਕ ਰਹੀ ।

ਸੱਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਥਾਬਤ ਦੁਬਾਰਾ ਲਿਖਿਆ ਮਜ਼ਮੂਨ ਸ੍ਰ: ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਬਰੀਵਾਲਾ ਨੂੰ
ਸੁਣਾਇਆ । ਵੱਤ ਲਾਂ ਮੇਰੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਬਾਥਾ ਜੀ ਵਡਿਆਂ ਦੀ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਤੇ ।

ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਤਿਨਾਮੁ ਜੀ ਦੀ ਰੱਖ ਫੀਰਕਾ ਕਰਵਾਈ ਵੀ
ਸਰਕਾਰ ਹੁਣ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਡਕਸਮੇ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਹ ਨਵੇਂ ਕਾਨੂੰਨ ਕਿਹੜੇ ਬਣਾ
ਲਏ ਹਨ । ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ (ਬਲਾ) ਵੀ ਅਨੇਕਾਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਫਿਸਲਾਂ ਦੀਆਂ ਵਹਿੰਦੜ ਪੇਲੀਆਂ ਤੇ
ਖੂਹ ਧਿੱਠੇਜੀਰੀ, ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਮਾਰਕਾਤ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਅਲਾਟ ਕੀਤੀਆਂ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਾਬਜਾਈਆਂ
ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਕਿਸਾਨ ਕਾੜੀ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਵਿਚ ਹਨ ।

ਅੱਜ ਸਵੇਰ ਦੀ ਰੋਟੀ, ਮਾਸਟਰ ਸੁਹਾਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਘਰ, ਜੁ ਅਮਰ ਸਿੰਘ
ਹੁਰਾਂ ਨਵੇਂ ਬਣਵਾਏ ਹਨ, ਬਰਨੀ ਕਰਕੇ, ਵਰਜ ਕੇ ਖੁਆਈ ।

੧੮ ਮਈ ੧੯੫੯

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਅੱਜ ਦੀ ਲੰਗਰ ਮਾ: ਸੁਹਾਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਲੜਕੀ ਦੁਰਗੀ ਦੇ ਘਰ ਜਾ ਡਕਿਆ ।
ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੋ ਵਾਰ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਰੋਟੀ ਖਾਵਾਂ । ਅੱਜ ਦੋਵੇਂ
ਫੀਰੀ ਦੇ ਵਡੇ ਸਪੁਰਕ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਖੁਆਈ ਤੇ ਕਾਢਾ ਜੀ ਵਡਿਆ ਨੂੰ ਇਸ
ਅਰਸਾ ਤੇ ਉਚੇਰਿਆ ਕੁਲਾਇਆ ਸੀ । ਬਰਨੀ ਵੀ ਘੋਡੀ ਅਤੇ ਜਾਹ ਸੰਗਤ ਲਈ ਲੰਗਰ
ਵੀ ਕਰਵਾਇਆ ।

ਰਾਤੀਂ ਮੀਂਹ ਹਨੇਰੀ ਫੇਰ ਆਈ ।

ਕਾਢਾ ਜੀ ਸ਼ਾਮੀ ੭-੩੦ ਕੁ ਵਜੇ ਜਲੰਧਰ ਲਈ ਛੇਬੇਂ ਰਵਾਨਾ ਹੋਏ ।

ਅੱਜ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਸਤਿਨਾਮੁ ਜੀ, ਵਡੇ ਖਾਠਿਆਂ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕਰਨਾ
ਛਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਕਿ ਘੋਰਾਵ ਹੋ ਜਾਵੇ । ਇਸ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈਂ ਥੰਬੇ ਜੀ ਵਡੇ ਬਤੀ ਸੋਚ ਵਿਚ
ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ।

ਅੱਜ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਕਣੂ ਦੀ ਭਾਜ ਦਾ ਵਿਚ ਖੰਡ ਮਿਲਿਆ ਕਿ ਸਤਿਨਾਮੁ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਮੰਡੀ
(ਹਿਆਰਲ ਪ੍ਰਦੇਸ) ਕੁਝ ਕਰੇਕਾ ਲੱਖਤ ਕੁਲਾ ਕਰੇ ਹਨ ।

੨੧ ਮਈ ੧੯੫੯

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਕਣੂ ਦੇ ਸ੍ਰ: ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਪਰਵਾਨਾ ਆਏ ਹੋਏ ਹਨ । ਅਜ ਕਣੂ ਉਹ ਬੰਜਾਨਾ 'ਨਵਾ
ਛਮਾਨ' ਦੇ ਪਬਲਿਸਿਟੀ ਤੇ ਦੇਜੇ-ਸੀ ਮੰਨੇਜਰ ਹਨ । ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਦੇ ਚਾਈ ਹਨ । ਉਹਨਾਂ ਦੇ
ਬੱਸ ਕਾਰ ਥਾਬਤ ਚਰਚਾ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ । ਸਤਿਨਾਮੁ ਜੀ ਦੀ ਲੱਤ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖ ਮੈਂ ਦੋਬੇ ਦੇ ਡੇਰੇ
ਭਾਗਮ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਮੰਨੇਜਰ ਬਣਨ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਰਖੀ । ਪਰ ਉਹ ਅਜੇ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ।

ਅਸੀਂ ਥਾਮ ਡਰ ਕੱਠੇ ਰਹੇ ।

ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਤਿਆਰੀ ਵਿਆਰੀ ਕੀਤੀ ਤਾਕਿ ਸਵੇਰੇ ਪਹਿਲੀ ਥੱਸ ਤੇ ਮੰਤੀ ਵਾਸਤੇ ਚਲ ਪਵਾਂ। ਕੁਝ ਪੁਸਤਕਾਂ ਲੋਕੋਂ ਸਤਿਕ੍ਰਮ ਪਾਸ ਜਾਣਾ ਹੈ।

੨੨ ਮਈ ੧੯੫੯

ਸ਼ਰਮਾ

ਸਰਸੇ, ਸ੍ਰ: ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਐਮ.ਐਲ.ਸੀ. ਤੋਂ ਇਕ ਪੈਂਡਲਿਟ ਦਾ ਮਸ਼ੋਦਾ ਲੈਣਾ ਸੀ— ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ 'ਕੁਝ ਅਤੇ ਕਾਗ਼ਜ਼' ਹੈ ਸ਼ਾਇਦ। ਪਰ ਉਹ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ। ਗੱਲੀਂ ਬਾਤੀਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਸ੍ਰ: ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਮੋਜੂਦਾ ਨਾਅਧਾਰੀ ਪਾਲਿਸੀ ਤੋਂ ਦੁਖੀ ਹਨ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਟੱਕਰ ਲੈਂਦੇ ਸੋਧਿਆਂ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਜਾਂ ਫਿਰ ਹਰ ਮਸਲੇ ਅਤੇ ਹਰ ਮੌਜ਼ ਤੇ ਭਟਿਆ ਜਾਏ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਰਾਇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿ ਕਮਿਊਨਿਸਟਾਂ ਨਾਲ ਵਲ ਥੋਂ ਹੀ ਕਾਗ਼ਜ਼ ਹਕੂਮਤ ਖਿਲਾਫ ਅਸਰਦਾਰ ਲੜਾਈ ਲੜੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਸਰਸੇ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਕੁਰਬਾਨ ਸਿੰਘ ਸਪੁਤਰ ਸ੍ਰ: ਕੁੰਦਨ ਸਿੰਘ ਜੇਨੂੰ ਨੰਗਲ ਮਿਲਿਆ। ਇਹ ਕੋਝਟ ਪੁਰਾਂ ਸ੍ਰ: ਨਾਜਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਪੁਤਰੀ ਆਪਣੀ ਸਪੁਤਨੀ ਨੂੰ ਲੱਟ ਆਇਆ ਹੈ। ਅਜ ਕਲ ਐਮ.ਐਲ.ਸੀ. ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਗੁਰਮੀ ਅੱਜ ਲੱਹੜੇ ਦੀ ਪਈ।

ਸ਼ਾਮ ਦੇ ੫ ਵਜੇ ਤਕ ਸ੍ਰ: ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਆਪਣਾ ਪੈਂਡਲਿਟ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ।

ਥਾਥਾ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਆਉਣ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਕੇ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਕਿਤਾਬਾਂ ਕੰਝੀ ਹੋਰ ਲੈ ਜਾਵੇ। ਮੈਨੂੰ ਮੰਤੀ ਦੇ ਰਾਹ ਨਾ ਪੈਣਾ ਪਵੇ। ਬਿਉਂ ਕਿ ੨੧ ਮਈ ਨੂੰ ਮੈਨੂੰ ਫਿਰ ਵਾਪਸ ਆਉਣਾ ਪੈਣਾ ਹੈ। (ਨਹਿਰ ਕਲੇ ਆਈ ਮੇਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਧਾ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵੀ ਉਹ ਦੇਵੇ, ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਲੈਣ)। ਉਹਨਾਂ ਪਰਵਾਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਬਾਰ ਤੇ ਹੀ ਵਾਪਸ ਆ ਗਿਆ। ਸਤਿਕ੍ਰਮ ਜੀ ਤੇ ਅਰ ਨੂੰ, ਅਕਲੀ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਭਾਰੀਥ ਦੀਆਂ ਫਿੱਠੀਆਂ ਲਿਖ ਦਿਤੀਆਂ।

੨੩ ਮਈ ੧੯੫੯

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਗੁਰਮੀ ਦੀ ਭਾਂ ਅੱਜ ਅੱਤ ਹੀ ਸੀ। ੧੨ ਤੋਂ ੬ ਵਜੇ ਤਕ ਅਸਲੋਂ ਅੰਦਰ ਰਹਿ ਕੇ ਵੀ ਥੱਤਾ ਕੁ ਆਰਾਮ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਸਾਰਾ ਵਕਰ ਬਤੀ ਚੰਸੂਆਦੀ ਨਾਲ ਕਟਿਆ ਰਾਤ ਕੁਰਚੇਵ ਛੋਟੇ* ਕੇ ਪਾਸ ਆ ਰਿਹਾ।

੨੪ ਮਈ ੧੯੫੯

ਸੰਤ ਨਗਰ

ਦੁਪਹਿਰ ਤਕ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਰਹਿ ਕੇ ਲਊਵੇ ਪਹਿਰ ਸੰਤ ਨਗਰ ਆ ਰਿਹਾ। ਉਥੇ ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਮਿਤ ਭੋਗ ਪਾਇਆ ਗਿਆ। ਦੁਆਲੇ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਆਏ। ਥਾਥਾ ਜੀ ਵਤਿਆਂ ਵੀ ਮੌਕੇ ਤੇ ਦਰਬਨ ਦਿਤੇ। ਮੈਂ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ ਥਾਥਾ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਂ। ਸਾਪ ਜੰਗਤ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਅਰਪਣ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਨੂੰ ਵੀ ਸਮਾਂ ਮਿਲਿਆ। ਇਕ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਪੜੀ।

ਰਾਤ ਸੰਤ ਨਗਰ ਗੰਹਟ ਦਾ ਹੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਘਟਿਆ। ਸੰਤ ਨਗਰੀਆਂ ਨੂੰ, ਬਮੇਟੀ

* ਕੁਰਚੇਵ ਸਿੰਘ ਸਰੋਦ ਵਾਦਕ

ਬਣਾਏ ਕੌਰ ਮੁਸਤਕਿਲ ਜ਼ਮੀਨੀ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਲੜਾਈ ਲੜਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿਤੀ। ਫੰਡ ਕਿਵੇਂ ਇਕੱਠਾ ਕਰੇ, ਵਰਤੋਂ ਕਿਵੇਂ, ਫਿਸ਼ਾਲ ਸਭਾ ਦੀ ਮਦਦ ਕਿਵੇਂ ਲਓ ਆਦਿ ਤੇ ਸੱਜਣਾ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ।

੨੫ ਮਈ ੧੯੫੯

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਜਾਂ ਹੀ ਸਵੇਰੇ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਗਿਆ, ਸੰਤ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਮੁਨੀਮ ਨੇ ਸੁਨੇਹਾ ਦਿਤਾ ਕਿ ਸਤਿਕ੍ਰਮ ਜੀ ਨੇ ਮੇਰੇ ਲਈ ਆਗਿਆ ਖੱਲੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਚੰ ਹਵਤੇ ਦਾ 'ਸਤਿਨ੍ਰਭ' (ਅਖਬਾਰ) ਦਾ ਕੰਮ ਮੁਕਾ ਕੇ ਮੰਡੀ ਸੁਕੋਤ ਚਲਿਆ ਆਵਾਂ। ਪਰ ਮੈਂ ੨੯ ਰਾਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਪਿੰਡ ਜ਼ਰੂਰੀ ਜਾਣਾ ਸੀ ਸੋ ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ ਥੋੜ ਲੰਟ ਵਾਸਤੇ ਥਾਣੀਂ ਸੰਤ ਨਗਰ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਮੈਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਤੋਂ ਫੁੱਟੀ ਲੈ ਲਈ।

ਅੱਜ ਸੰਤ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਬਾਲਮ ਜਦ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਆ ਕੇ ਵਭੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਲਉਂਦੇ ਪਹਿਲ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਆ ਕੇ ਸਤਿ ਨ੍ਰੀ ਅਭਾਲ ਬੁਲਾਏ ਧਨਵਾਦ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸਦੀ ਬਾ ਨਹਿਤੇ ਦੀ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਮਾਫੀ ਮੰਗ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਸਮਝਾਏ, ਖਿਆ ਮੰਗਦੀ ਵੱਸੀ।

੩੧ ਮਈ ੧੯੫੯

ਪਿੰਡ ਜਾ, ਆਪਣੀ ਨਹਿਰ ਸਕਰੀਫ ਡੀਭਰ ਅਤੇ ਬਾਜਸਥਾਨ ਭੇਨਾਲ ਹੇਠ ਆਈ ੧੧ ਥਿਥੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ੨੯-੫-੫੯ ਨੂੰ ਚੈਕ ਦੁਆਰਾ ਬਜ਼ੁਲ ਕਰ ਅੱਜ ਹੀ ਆਪਣੇ ਸਪੁਤਰ ਮਨਧੀਰ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਪਹੁੰਚਾ।

'ਸਤਿਨ੍ਰਭ' ਦੀ ਚਾਬਤ ਮਾਂ: ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰ ਕੇ ਕੁਝ ਚਿੰਨ੍ਹਵਾਲੀ ਉਸ਼ਾ ਨੂੰ ਦੇ, ਅਖਬਾਰ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕੀਤੀ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਵਡਿਆ ਤਾਂ ਸੁਨੇਹੇ ਅਤੇ ਬੰਬਰਹਾਸ ਜੀ ਤੋਂ ਬਰਾਏ ਜੰਗ ਪੇਸ਼ੇ ਲਏ, ਕੁਝੀਦੀਆਂ ਸਿਤਾਖਾ ਨਾਲ ਟਰੰਕ ਕਰ ਸਕਸੇ ਜਾਣ ਦੀ ਰਿਆਸਤੀ ਕੀਤੀ।

੧ ਜੂਨ ੧੯੫੯

ਸਵਰ

੧੦ ਵਜੇ ਮਸਾਂ ਮਸਾਂ ਸਾਈਕਲਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਕੇ ਸਕਸੇ ਪੁੱਜੇ। ਗਰਮੀ ਸਿਖਰ ਦੀ ਸੀ। ਰਾਤ ਤਰ ਚੰਨ ਦਾ ਸਵਰ ਕਰਕੇ ਸਵੇਰੇ ੬-੩੦ ਵਜੇ ਪਠਾਣਕੋਟ ਪਹੁੰਚਾ। ਇਹ ਪਹੁੰਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹੋਈ।

੨ ਜੂਨ ੧੯੫੯

ਸਵਰ

ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਪਠਾਣਕੋਟ ਭਿੱਠਾ। ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਘੁੰਮਿਆ। ਇਸ ਪਹਿਲੇ ਪਹਾੜੀ ਜੰਗਲ ਤੋਂ ਉਤਰ, ਮੰਡੀ ਵਾਸਤੇ ਕੰਮ ਦਾ ਟਿਕਟ ਲੈ ਪੋਟੇ ਸੱਤ ਵਜੇ ਚਲਿਆ। ਭਾਤ ਭਾਤ ਦੇ ਪਹਾੜੀ ਨਜ਼ਾਰੇ ਸਤਰ ਦੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਪਲਖਤੀ ਉਰਾਦੀਆਂ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਕੁੰਝੀਆਂ ਗਹਿਰੀਆਂ ਖੰਡਾਂ, ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਪਹਾੜੀ ਥਾਹਿੰਦਿਆਂ ਦੇ ਨਿਵਾਸ ਵੱਖ ਉਤਰ ਉਤਰ ਜਾਣ ਤੇ ਜੀ ਕਰੇ। ਮਨ ਬਾਹਰੇ ਏਥੇ ਹੀ ਤੋਰੇ ਲਾ ਲਈਏ।

ਨੂਰਪੁਰ, ਸਨਾਪੁਰ, ਯਾਲਮਪੁਰ, ਬੰਜ ਨਾਥ ਜੁਭਿੰਦਰ ਨਗਰ ਵਾਦਾ ਬਾਈਂ ਲੰਘਦਾ, ਬੁਦਰਤੀ ਨਜ਼ਾਰੇ ਅੰਦਰ ਰਚਾਂਦਾ ੩ ਵਜੇ ਬਾਅਦ ਦੁਪਹਿਰ ਸਤਿਕ੍ਰਮਾਂ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਮੰਡੀ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੇਨੂੰ ਮੰਡੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੀ ਹਾਲਤ, ਵੱਸ ਵਾ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਆਦਿਕ ਅਨੇਕਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦੱਸੀਆਂ। ਲਗਭਗ ਸਾਰਾ ਸਮਾਂ ਮੇਰੇ ਮੋਢੇ ਤੇ ਸਨੇਹ ਭਰਿਆ ਹੱਥ ਰਖ ਦਿਆਂ ਪਾਸ ਖਾਣੀ ਜਕੜਾ ਤੇ ਘੁਮਦੇ ਬਚਨ ਕਰਦੇ ਰਹੇ।

ਰਾਤੀਂ ਪੰ: ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਫਮਰੇ ਵਿਚ ਨਿਹਾਇਸ਼ ਮਿਲੀ।

ਸ ਜਨ ੧੯੫੯
ਮੰਡੀ

ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਦੋਸੇ ਕੋਠੀ ਵਿਖੇ ਹੀ ਲਗਾ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਹੋਰ ਸਰੋਰੇ ਦੋਸੇ ਕੋਠੀ ਵਿਖੇ ਦੀਵਾਨ ਸਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਸਨ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਮੰਡੀ ਪਹਾੜਾਂ ਦੀ ਨੇੜਤਾ ਨਾਲ ਘਿਰਿਆ ਤਕਤਾ ਪਹਾੜੀ ਬਹਿਰ ਹੈ। ਭਿਆਸ ਦਾ ਸੁਰੀਲਾ ਪਾਣੀ ਸੁਕਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਮੇਂਦਰ ਤਲ ਤੋਂ ਕੋਈ ੨੫੦੦ ਫੁਟ ਦੀ ਉਚਾਈ ਤੇ ਸਹਿਰ ਵਸਿਆ ਹੈ ਇਥੇ ਡੇਢ ਸੌ ਦੇ ਕਰੀਬ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪ੍ਰਵਾਚ ਵਸਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਸੰਨ ੧੯੩੯ ਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ੧੯੪੭ ਵਿਚ ਦੋਥੇ ਆ ਕੇ ਵੱਸੇ। ਵਾਹਦਾ ਗਲ ਮਿਲ ਕੇ ਜੀਵਨ ਬਿਤਾ ਕੇ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦੋਥੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਬੜਾ ਅਨੰਦ ਮੰਗਲ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਸੁਕੋਤ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੇਨੂੰ, ਨਵੀਂ ਲਈ ਹੋਈ ੧੨ ਵਿਖੇ ਡਮੀਨ ਵਖਾਟ ਲਈ ਲੈ ਗਏ। ਇਹ

ਮੰਡੀ ਪੰ: ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਭਿਆਸ ਨਿਨਾਰੇ ਕੋਠੀ ਵਿਚ ਮੰਡੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਿਤ ਨੇਮ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲ ਸਭ ਦੇ ਮੁਖ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੇਨੂੰ ਵੇਖ ਮੁਸਕਰਾਏ। ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਨੇਤਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੰਕੇਤ ਕੀਤਾ।

ਮੇਂ ਭਿਆਸ ਕੰਢੇ ਜੋ ਸਿਰਫ ਇਕ ਪੰਲੀ ਦੀ ਵਾਟ ਤੇ ਸੀ, ਜਾਕੇ ਵਿਖਨਾਨ ਕੀਤਾ। ਕਪੜੇ ਧੋਤੇ। ਫਿਰ ਖਾ ਪੀ ਕੇ ਵਿਹਲਾ ਹੋਇਆ।

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਇਹ ਸਾਧਾਰਨ ਕੋਠੀ ਥਾਰਾਂ ਵਿਖੇ ਹੋਰ ਡਮੀਨ ਨਾਲ ੧੩੦/- ਰੁ: ਜਾਗਨਾ ਕਰਾਏ ਤੇ ਹੈ। ਮੰਡੀ ਦੀ ਵਸਤੀ ਦੀ ਪਠਾਨਕਟ ਵਲੋਂ ਆਇਆ ਪਹਿਲੀ ਕੋਠੀ ਹੈ ਭਿਆਸ ਦੇ ਨਿਨਾਰੇ।

ਏ ਵਜੇ ਲਾਮੀ ਮੰਡੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੋਥੇ ਦੀਵਾਨ ਠਾਉਟ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤ ੮:੩੦ ਵਜੇ ਵਾਪਸ ਪਰਤ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਜ਼ਮੀਨ ਹੱਤੀ ਪਿੱਛੇ ਦੇ ਪਾਸ ਵਾਕਿਆ ਹੈ। ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਉੱਚੇ ਰੱਖੋ, ਜ਼ਮੀਨ ਥਾਥਤ ਹਰ ਪਰਕਾਰ ਦੀ ਜਾਟਕਾਰੀ ਲੈ, ਮਕਾਨ ਦੀ ਬਣਤਰ ਦੱਸ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਕੰਮ ਤੋਂ ਲੁਆ, ਆਪ ਜੱਥੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸੁਕੋਤ ਨੂੰ ਬਲੇ ਗਏ। ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਨਾਲ ਲੈ ਕਏ।

ਰਾਜ ਮਹਲ

ਸੁਕੋਤ ਵਿਚ ਨਾਮਾਗੋਆ ਦੇ ਘਰ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਡੇਰਾ ਦਫਾ ਕੇ, ਕੁਰਦੁਆਰਾ ਅਤੇ ਏਥੋਂ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਭਾਤ ਪੁਆਕੇ ਮੈਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ, ਮਹਾਰਾਜ ਸੁਕੋਤ ਦੇ ਮਹੱਲ ਵਿਚ ਪਹਾਚੇ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸਦੀ ਡਰਜਾਈ ਜੋ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਉਸਦੀ ਵਹੁਟੀ ਬਣ ਗਈ, ਦੇ ਮਰਣ ਦਾ ਅਵਸੇਸ ਕੀਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਉਸ ਨਾਲ ਕਾਂਡਰਸ ਤੇ ਕੋਰੇ ਸਲਾਹ ਦੀਆਂ ਵਧੀਕੀਆਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਡੋਲਖਾਤ ਲਾਂਭੀ ਕੀਤੇ।

ਰਾਜਾ ਸੁਕੋਤ ਬਣਾ ਹੀ ਮੱਟਾ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੋਕੇ ਹੋਰਨੀ ਵੇਖ ਦਸਿਆ : ਇਹ ਅੱਗੇ ਨਾਲੋਂ ਚੁੰ ਹਿਸੇ ਘਟ ਗਿਆ ਹੈ।

ਰਾਜੇ ਦੇ ਘਰ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਰਾਡਗੀ ਨਹੀਂ ਲਗੀ। ਵਹੁਟੀ ਮਰਿਆ ਤਾਂ ਮਹੀਨਾ ਹੀ ਗਿਆ ਸੀ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਹੱਥ ਮਿਲਾ ਕੇ ਦਿਦਾ ਕੀਤਾ।

ਬੁਢਾਪੇ ਵਿਚ ਵੀ ਅਣਥਕ

ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਵਾਪਸ ਆ ਰਹੇ ਸਾਂ ਤਾਂ ਮੰਝੀ ਤੋਂ ੬ ਮੀਲ ਪਿੱਛੇ ਹੀ, ਅਵਰੀਕਾ ਵੇਂ ਆਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਥਾਰ, ਤੇਲ ਕੁਝਟ ਭਾਰਨ ਅਟਕ ਗਈ। ਭਾਰਨ ਲਭਣ ਅਤੇ ਦਰੁਸਤੀ ਕਰਨ ਤੇ ਚੁੰ ਘੰਟੇ ਲਗ ਕਏ। ਪ੍ਰਧ ਵਿਚ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਮੈਂ ਅਤੇ ਨਾਲ ਚੁੰ ਚੁੰ ਹੋਰ (ਦਰੰਗਾ ਕੁੰਮਣ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਵੀ ਬਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ) ਨੇ ਡਾਢੇ ਥੰਠ ਕੇ ਸੁਖ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਚੁੰ ਘੰਟੇ ਲਗਾਤਾਰ ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਲਾਗਰੀ ਨਾਲ, ਜੁ ਹਜ਼ੂਰੀ ਭਰਾਵੀਰਰ ਵੀ ਸੀ, ਖਲੋਕੇ ਥਾਰ ਠੀਕ ਕਰਵਾਣ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ।

ਪਰੋਗਰਾਮ

ਅੱਜ ਕੀਸ਼ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਨਿੱਤ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :

ਰਤਰੀ ੪ ਵਜੇ ਉੱਠਕੇ ਵਿਸਨਾਠ ਕਰਨਾ।

੫-੩੦ ਵਜੇ ਤੱਕ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਬੰਨਣਾ

੬-੦੦ ਵਜੇ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੀ ਦੇਖ ਰੇਖ

੭-੦੦ ਤੋਂ ੮-੦੦ ਤੱਕ ਵਿਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਆਰਾਮ

੮-੦੦ ਤੋਂ ੧੦-੦੦ ਤੱਕ ਪਾਠ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਿਕਾਸ ਸੰਤ ਸੰਬੰਧ ਸਿੰਘ

੧੦-੦੦ ਤੋਂ ੧੧-੦੦ ਟੱਥ ਥਾਥ

੧੧-੦੦ ਤੋਂ ੧੨-੦੦ ਤੱਕ ਨਿਘੋ ਹੋ ਕੇ ਬੰਨਣਾ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਹਜ਼ਰੇਂ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਕਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਪੜਾਉਣਾ ਜਾਂ ਹੋਰ ਲਿਖਣ ਪੜ੍ਹਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਕੰਮ।

੧੨-੦੦ ਤੋਂ ੧-੦੦ ਤੱਕ ਪ੍ਰਸਾਦ ਪਾਣੀ

੧-੦੦ ਤੋਂ ੩-੦੦ ਤੱਕ ਆਰਾਮ

੩-੦੦ ਤੋਂ ੪-੦੦ ਤੱਕ ਨਿਤਨੇਮ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਸੰਗਤ ਨਾਲ

੪-੦੦ ਤੋਂ ੪-੩੦ ਤੱਕ ਟੱਥ ਥਾਥ

੪-੩੦ ਤੋਂ ੬-੦੦ ਤੱਕ ਆਰਾਮ

੬-੦੦ ਤੋਂ ੬-੩੦ ਤੱਕ ਲਥਦ ਕੀਰਤਨ ਸੁਣਨਾ

ਇਸ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਕੁਝ ਜਲਪਾਨ ਕਰ ਟਹਿਲਣਾ। ਰਾਤੀਂ ੯ ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਬਿਰਾਜ

‘ਮੇਰੇ ਬਦਲੇ’

ਅੱਜ ਟੱਬ ਥਾਥ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬੜੇ ਵੇਰਾਫੀ ਹੋ ਗਏ। ਭਰੇ ਨੇਤਰੀਂ ਆਖਿਆ : ਸ਼ੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੜੇ ਸਿਆਣੇ ਸਨ—ਉਹ ਕੁਣ ਮੇਰੀ ਥਾਂ ਹੀ ਗਏ ਹਨ। (ਅਰਥਾਤ ਸਦਕਾ ਸਿਧਾਰੇ ਹਨ) ਮੈਂ ਇਸ ਸਾਥ ਦੋ ਵਾਰ ਮਰਨ ਠਗਾ ਸਾਂ ਮਸਾਂ ਥਰਿਆ ਹਾਂ। ਪਰ ਉਹ ਮੇਰੀ ਥਾਂ ਬਣੇ ਕਦੇ।

ਅਜ ਆਪ ਚਿਹਰੇ ਤੋਂ ਬੜੇ ਅਧੀਰ ਲਗਦੇ ਸਨ।

ੳ ਜੂਨ ੧੯੫੯

ਮੰਡੀ

ਹਾਇ ਕਰਮੀ

ਅੱਜ ਦੇਰੇ ਵੀ ਕਰਮੀ ਲੱਗੇ ਦੀ ਨਹੀਂ। ਕਿਤੇ ਚੰਨ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਨੇੜੇ ਦੇ ਪਹਾੜਾਂ ਦੀ ਸਭਨ ਵੀ ਦੂਜੇ ਵਿਹਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰਥਾਵ ਪਾਂਦੀ ਸੀ। ਸਾਰੀ ਮੰਡੀ ਭੱਟ ਬਣੀ ਲਗਦੀ ਸੀ। ਪਹਾੜ ਡਪਦੇ ਪਏ ਸਨ ਤੇ ਵਿਆਸ ਦਾ ਪਾਣੀ ਵੀ ਕੱਢੀ ਨੱਛ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੇ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਠੰਢ ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਹੀ ਠੰਢਾ ਲਗਦਾ ਧਾਥ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਛੋਟੇ ਥਾਥਾ ਜੀ ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਚੌਕਾਨ ਸਮੇਂ ਜੀਪ ਤੇ ਭੱਟੀ ਜਾਹਿਓਂ ਆਏ। ਸੇਠ ਕੁਰਬਾਨ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤਮ ਵੀ ਨਾਲ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਰਾਤੀਂ ਮੈਨੂੰ ‘ਸੇਵਕ ਦਲ ਦੀ ਸੇਵਾ’ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਦੱਸਿਆ।

ੲ ਜੂਨ ੧੯੫੯

ਥਾਥਾ ਜੀ, ਸੇਠ ਕੁਰਬਾਨ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤਮ, ਪੰਡਿਤ ਕੰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮੈਂ ਮਹੰਤ ਆਰਮਾ ਸਿੰਘ ਸਨਬਡਰਾ ਦਾ ‘ਨਾਮਦਾਰੀ ਤੇ ਕਾਂਕਰਸ’ ਲੇਖ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਦਸੇ।

ਸੇਠ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਅਤੇ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਦਸੇ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤਾਂ ਰਜਾ ਦੇ ਮਾਲਿਕ ਹਨ, ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਖੈਰੋਂ ਨਾਲ ਸਮਝਤਾ ਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਾਂਕਰਸ ਨਾਲ ਬਣਾ ਲੱਟੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਹਾਰਾਂ ਬਾਰਾ ਦੀ ਹੈ। ਇਤਧ ਵਿਚ ਅਜੀ ਲਭੰਗੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਸਾਰੀ ਕੱਲਬਾਰ ਦਾ ਮੁਢਾ ਇਹੋ ਸੀ ਕਿ ਕਿਥੇ ਨ ਕਿਥੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਕਾਂਕਰਸ ਅਤੇ ਖੈਰੋਂ ਨਾਲ ਜੁੜ ਸਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪੰਡਿਤ ਕੰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਵੀ ਕੁਝ ਸਹਿਮਤ ਹੈ। ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖ ਕੇ, ਵੁਕਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ। ਹਾਂ, ਉਹ ਕਦੇ ਵੀ ਖੁਜੀ ਧਿਰ ਨਾਲ ਮੁਠਾਸਾ ਰਹੀਓਂ ਨਾਲ ਝਗੜਾ ਮੁਕਾਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਨ।

ੳ ਜੂਨ ੧੯੫੯

ਅਸੀਂ ਰੰਗ ਹੀ (ਮੈਂ ਤੇ ਪੰਡਿਤ ਜੀ) ਪੰਦਰਾਂ ਮਿੰਟ ਲਈ ਬਿਆਸ ਵਿਚ, ਕਪੜੇ ਭਾਹ ਕੇ ਬੈਠਦੇ ਹਾਂ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸੇਵਕ ਦਲ ਬਾਰੇ ਲਿਖਿਆ ਲੇਖ ਸੁਣਾਇਆ ਤੇ ਪਰਵਾਨਗੀ ਬਾਅਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਲਈ ਭੇਜਿਆ।

ਟੱਪ ਥਾਥ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਖਿਆ ਜਦ ਦਾ ਕੁੰ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਆਇਆ

ਹੈ, ਤੂੰ ਵੇਖਿਆ ਦੀ ਹੈ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵਾਧਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਦੋ ਸਾਲ ਸਾਨੂੰ ਕੱਠੇ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਬੀਤ ਗਏ ਹਨ, ਅਸੀਂ ਥਾਪੁੰਦੇ ਹਾਂ ਹੁਣ ਉਮਰਾ ਹੀ ਕੱਠਿਆਂ ਨਿਤ ਜਾਂਦੇ।

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਮੇਨੂੰ ਵੇਰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ (ਕਵੀ-ਲੇਖਕ) ਅਜ ਰਵਾਲਸਰ ਚਲਾ ਜਾਵਾਂ, ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਉਹ ਥਾਂ ਵੇਖ ਆਵਾਂ ਨਾਲੋਂ ਕੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਾਲਾ ਕੁੱਝ ਸਾਹਿਬ ਲੈ ਆਵਾਂ। ਪਰ ਗਰਮੀ ਬੜੀ ਸੀ। ਕੁੱਲ੍ਹ ਕੁੱਲ੍ਹ ਦੀ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਅੰਦਰਲੀ ਧੂੜ ਕੇ ਮੇਨੂੰ ਰਵਾਲਸਰ ਜਾਣੇ ਰੋਕ ਦੀ ਲਿਆ।

ਅਜ ਰਾਮ ਤਰ ਕੁਰੂ ਬਾਗ਼ ਹੋਂ ਹੀ ਛਈ।

ਬਾਵਾ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਸਲਹੀਦੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਗਏ ਮੈਂ ਵਾਪਸੀ ਲਈ ਫਾਵੀ ਢੇਰ ਕਰ

ਅੱਜ ਰਾਮ ਦਾ ਦੌਰਾਨ ਮੰਡੀ ਵਿਖੇ, ਨਵੇਂ ਕੁਰਦਿਆਰੇ ਵਿਚ ਲਗਾ। ਮੇਨੂੰ ਵੀ ਤਕਰੀਰ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਮਿਲਿਆ। ਮੈਂ ਦੱਸਿਆ : ਅਕਾਲੀ ਪਰਚਾਰਕ ਲੜਦੇ ਸਿਆਣੇ ਨਹੀਂ ਲਗਦੇ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਕਦੇ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਰਾਹ ਨ ਪੈਂਦੇ। ਸੇਵਕ ਦਲ ਨੇ ਗਾਂਗਰਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਹੀ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੀ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਲਾਟੇ ਦਾ ਸਾਥ ਲਈਏ ਢੰਦੀਏ। ਪੰਡੀ ਕੁ ਮਿੰਟ ਦੀ ਮੇਰੀ ਕੱਲਬਾਰ ਦਾ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਬੜਾ ਅਸਰ ਬਹੁਲਿਆ।

੭ ਜੂਨ ੧੯੫੯

ਮੰਡੀ

ਬਿਰਤਕਤਾ

ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਸਵੇਰੇ ੯ ਵਜੇ ਕੁੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਜਾਣ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸੀ। ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੱਗੀ ਖੰਡ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵੇਖਣ ਲਈ ਚਲੇ ਗਏ। ਕੁਪਹਿਲ ਆਏ ਨਵੀਂ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਮੰਡੀ ਵਿਚ ਬੈਠੀ। ਬੜੇ ਪੁੱਖ ਦੇ ਬਚਨ ਬਿਲਾਸ ਬੀਤੇ। ਦੋਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਫਿਰ ਜਿਕਰ ਕੀਤਾ। ਸੱਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੇਰੀ ਥਾਂ ਹੀ ਕੁਜਰ ਕਰੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਦੋ ਵਾਰ ਮਰਨ ਲਗਾ ਸਾਂ ਪਰ ਸੱਤਾਂ ਨੇ ਮੇਰੀ ਥਾਂ ਮੰਡੀ। ਉਹ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੇਰੀ ਅਜੇ ਦੰਢੇ ਲੱਭ ਹੈ।

ਦੋਵੇਂ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਨੌਤਰਾਂ ਦੀ ਜਲ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਆਪਣੀ ਦਿੱਤਾ ਪੁਰਤੀ ਦਾ ਜਿਕਰ ਕਰਦਿਆਂ ਆਪ ਨੇ ਦੱਸਿਆ : ਜੇ ਮੇਨੂੰ ਮੋਟਰ ਮਿਲੀ ਤਾਂ ਰੰਗਚਰੰਸ, ਜੁ ਅੱਜ ਵੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਹੈ। ਇਹ ਮੇਨੂੰ ਅਜ ਰੋਂ ੩੫-੪੦ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਮਿਲੀ। ਜੇ ਇਸਤਰੀ ਮਿਲੀ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਮਰਜ਼ੀ ਢੀ। ਸਾਡਾ ਸਾਥ ਹੀ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਮਿਲਿਆ।

ਬੁੱਤਰ

ਬਾਰ ਵਜੇ ਲਾਮੀ ਮੋਟਰਾਂ ਉੱਤੇ ਸਾਡਾ ਗਾਇਲਾ ਬੁੱਤਰ ਲਈ ਚੱਲਿਆ ਜੋ ਕੁੱਲ੍ਹ ੬ ਮੀਲ ਉੱਕਾ ਹੈ। ਜੀਪ ਦਾ ਡਰਾਈਵਰ ਸੱਤ ਰਹਨ ਸਿੰਘ ਲਾਯਕੀ ਸੀ। ਬਾਬੂ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ, ਸ੍ਰ: ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਫੈਟੋਗਾਵਰ, ਠਾਕੁਰ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਸੱਤ ਮੁਹਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸ੍ਰ: ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਲਾਲਾ ਮੂਸਾ, ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਸਿੰਘ ਨੰਬਰਦਾਰ ਜੀਪ ਤੇ ਸਰਾਰ ਸਾਂ।

ਨਦੀਂ ਕਾਰ ਦੇ ਡਰਾਈਵਰ ਬਾਵਾ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਭਾਈ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਭਾਈ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਲਟੀਆਂ ਅਤੇ ਇਕ ਹੋਰ ਸਰੀਰ ਸੀ ਕਾਰ ਵਿਖ। ਨਗਵਾਦੀ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਠਹਿਰ ਕੇ ਸਾਰੀ ਪਾਰਟੀ ਰਾਤੀਂ ੭-੩੦ ਵਜੇ ਬੁੱਤਰ ਪੁੱਜੀ।

ਬੁੱਤਰ

ਬੁੱਤਰ (ਜਿ: ਕੁੱਲ੍ਹ) ਮੰਡੀ ਕੁੱਲ੍ਹ ਰੋਡ ਉੱਤੇ ਇਕ ਤਕੜਾ ਪਹਾੜੀ ਕਸਬਾ ਹੈ। ਬਿਆਸ

ਦਰਿਆ ਅਸਲੋਂ ਨਾਲ ਦੀ ਵਗਦਾ ਹੈ। ਮੰਡੀ ਤੋਂ ਦੇਖੋ ਤਕ ਦਾ ਰਸਤਾ ਬਿਆਸ ਦੇ ਕੋਢੇ ਕੋਢੇ ਦਾ ਸੀ ਜੋਸੋਂ ਬਿਆਸ ਤੇ ਖੱਬੇ ਉਚਿੱਛੇ ਉਹੋ ਪਲਕਤ। ਦਰਿਆ ਦੇ ਪਰਲੇ ਪਾਰ ਦੀਆਂ ਪਹਾੜੀਆਂ ਵੀ ਹਰਿਆਲੀਆਂ ਤੇ ਤਰਨੇ ਝਰਦੀਆਂ ਸਨ।

ਸੰਤ ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਅਰ, ਕੁੰਤਰ ਵਿਖੇ ਕੱਲ੍ਹ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦਾ ਭੋਗ ਪੈਣਾ ਸੀ।
੯ ਜੂਨ ੧੯੫੯

ਕੁੱਲ੍ਹ

ਸਵੇਰੇ ੬ ਵਜੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦਾ ਭੋਗ ਸੁਣ ਕੇ ਫੇਰ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਕੁੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਕੁਰੇ। ਕੁੱਲ੍ਹ ਉਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਫੁੱਟੇ, ਸੰਤ ਪਤਨ ਸਿੰਘ ਲਾਕਰੀ ਤਾਈਂ ਵਜੀਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸੰਤ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਮਨਾਲੀ ਨੂੰ ਰਵੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਪਰੰਗਰਾਮ ਉੱਚੇਰਾ ਮੰਨੂੰ ਇਹ ਪਹਾੜੀ ਟਿਲਾਬਾ ਵੱਖਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ।

ਮਨਾਲੀ

ਮਨਾਲੀ ਕੁੱਲ੍ਹ ਤੋਂ ੨੪ ਕੁ ਮੀਲ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਹੈ ਜਿਥੋਂ ਬਿਆਸ ਦਾ ਪਟੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਬਿਆਸ ਕੁੱਲ੍ਹ, ਜਿਹੜਾ ਬਿਆਸ ਦਾ ਉਦਗਮ ਹੈ, ਅਰਬਾਤ ਜਿਥੋਂ ਬਿਆਸ ਅਰੰਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਮਨਾਲੀ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ੨੨ ਮੀਲ ਦੇ ਫਾਸਲੇ ਤੇ ਹੈ।

ਮਨਾਲੀ ਬਰਫੀਲੇ ਪਹਾੜਾਂ ਦੀ ਵਾਦੀ ਵਿਚ ਇਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਸ਼ਹਿਰ ਹੈ। ਉੱਥੇ ਇਹਨੀਂ ਦਿਨੀਂ ਕੋ ਭਾਰੀ ਠੰਢ ਹੈ। ਵਿਆਰ ਦੇ ਕੁਝ ਦੇ ਜੋਗਲਾ ਦੀ ਵਿਸ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਬਹੁਤਾਤ ਹੈ। ਇਕ ਘੰਟਾ ਕੁਰ ਫਿਰ ਕੇ, ਕੁੱਲ੍ਹ ਵਾਪਸ ਆ ਲੰਗਰ ਛੁਡਿਆ।

ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਨਿੱਤ ਵਾਗ ਸਬਦ ਕੀਰਤਨ ਹੋਇਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਗਹਿਰ ਦੀਆਂ ਹੱਟੀਆਂ ਤੋਂ ਗਰਮ ਕਪੜੇ ਮੰਗਵਾ ਕੇ ਵੱਖੇ ਪਸੰਦ ਆਏ ਕਪੜੇ ਖਰੀਦੇ ਰਵੇ।

ਭੋਜੇ ਇਕ ਭਾਰ ਕੁ. ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਮੰਡੀ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਲੜਕੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਕੇ ਘਰ ਰਹੇ।

੯ ਜੂਨ ੧੯੫੯

ਸਵੇਰੇ ੫-੩੦ ਵਜੇ ਵਾਪਸੀ ਕੀਤੀ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੰਨੂੰ ਵਾਪਸੀਆਂ : ਇਹ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਤੇਰੇ ਲਈ ਹੀ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਆਖਿਆ ਕਦੀ ਆਇਆ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪ ਅਗਲੇ ਪਹਾੜ ਵਾਧਾ ਲਿਆਵਾ, ਸੁਰਾਵਰ ਹੀ ਮੈਂ ਕਦੇ ਕਦੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਣਾ ਸੀ। ਜਿਥੇ ਪਾਛਲਾਹ ਜੀ ਅਤੇ ਕੁਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੰਡੇ ਆਰਾਮ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਰਖਦੇ ਹਨ।

ਅੱਜ ਬਾਬਾ ਸੁਰਾਇਟ ਸਿੰਘ ਨੁਸਹਿਰੀਆ ਸੰਤ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚਿਲੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਪੁਰਬਨਾ ਲਿਆਇਆ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੁਸਹਿਰੇ ਨਿਮਾਣੀ ਇਰਾਦਲੇ ਤੇ ਚਰਨ ਦੇਣ।

... ..

ਨੋਟ : ਆਲਸ, ਅਜੰਨਮ, ਬੇਨਿਯਮੀ, ਬੇਪਕਵਾਜ਼ੀ, ਬੇ-ਹਠੀ ਹੋਣਾ ਕੁਝ ਦੋਸ਼ ਹਨ ਜੋ ਕਿਸੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਵੀ ਇਕਫਾਰਾ ਤੇ ਪ੍ਰਣਾ ਤੋਂ ਕੂਠਿਆ ਕਰ ਛਡਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਅੱਜ ਇਹ ਨੋਟ ੧ ਅਗਸਤ ੧੯੫੯ ਨੂੰ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ੯ ਜੂਨ ਤੋਂ ੧ ਅਗਸਤ ਤਕ ਬੇ ਅਰਜੇ ਵਿਚ ਬਤੀਆਂ ਅਹਿਮ ਗੱਲਾਂ ਹੋ ਕੁਜਰੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਮੇਰੀ ਤਾਇਰੀ ਵਿਚ ਰੋਕਾਨਾ ਇਹ ਲਿਖੀਆਂ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ, ਜਿਲਦ ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਕਿ ਚਲਦੇ ਫਿਰਦਿਆਂ—ਰਾਵ ਨਿਤ ਸਟਰ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਤੇ ਦੂਜੇ ਉਪਰੋਕਤ ਅੰਗੂਣਾਂ ਕਾਰਨ ਮੈਂ ਨਿਯਮਬੱਧ ਹੋ ਛਾਇਕੇ ਨਹੀਂ ਲਿਖ ਸਕਿਆ।

ਮੰਤੀ ਤੋਂ ਮੈਂ ਜੂਨ ਦੀ ੧੦ ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਲਈ ਚਲਿਆ ਏਥੇ ਕੁਝ ਭੱਲਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਦੱਸਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ। ਮੰਤੀ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਅੰਗੀ ਲੀਨਾ ਰਚਾਈ ਰਖੀ ਕਿ ਇਕ ਦਿਨ ਤਾਂ ਸਿਖਰ ਦੇ ਢਿਮਾਰ ਜਿਹੇ ਪਰਤੀਤ ਹੋਣ ਅਰਥੇ ਦਿਨ ਪਹਾੜੀਆਂ ਚੜ੍ਹਦੇ ਫਿਰਨਾ।

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਵਾਪਸੀ ਦੀ ਭੌਲ ਬੀਤੀ ਤੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਸਰਸਾ ਅਵਾਲਤ ਵਿਚ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਨਿੱਜੀ ਪੋਸ਼ੀ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਫਰਮਾਇਆ : ਕਚਹਿਰੀ ਵਿਚ ਕਿਨ ਜਾਣਾ ਹੈ ? ਇਹ ਜੂਨੀਆਂ ਕਚਹਿਰੀਆਂ ਅੰਡਰੇਜ਼ ਦੀਆਂ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀਆਂ, ਕਈ ਵਾਰ ਸੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਜੂਨੀਆਂ ਕਚਹਿਰੀਆਂ ਹਨ। ਅਤੇ ਮੈਂ ਜਿਸਦੇ ਵਡਿਆਂ ਨੇ ਕਚਹਿਰੀਆਂ ਦਾ ਬਾਈਕਾਟ ਲਿਆ, ਹੁਣ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਕੁਸ਼ਤਤਾ ਥਰੜੇ ਜਾਵਾਂ, ਅਮਤੋਂ ਨਹੀਂ। ਏਥੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਕੀ ਰੋਗ ਵਖਾਣਾ ਹੈ।

੧੦ ਜੂਨ ੧੯੫੯ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮੀ ਮੈਂ ਨੁਸ਼ਹਿਰੇ ਆਥੇ ਸੱਤ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਉੱਤਰ ਦਿਤਾ : ਨਿਮਾਣੀ ਦਾ ਮੇਲਾ ਪਹਿਲਾ ਤੋਂ ਹੀ ਮੰਤੀ ਵਿਚ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਦੁਜੀਆਂ ਭੱਲਾਥਾਰਾਂ ਜਦੋਂ ਹੋਈਆਂ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੋਣਗੀਆਂ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸੰਬੰਧਤ ਧਿਰਾਂ ਬਚਨੋਂ ਫਿਰ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਭਾਗੋਂ ਬਟਾਲੇ ਆ ਗਿਆ। ੧੧ ਨੂੰ ਬਟਾਲਿਓਂ ਬਲ ੨ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ੧੨-੧੩ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਭਰਿ ਅਖਵਾਹ ਤਿਆਰ ਕਰ ੧੪ ਜੂਨ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਪੰਜਾਵੇ (ਭੋਇੰਸਪੁਰ) ਆਪੜਿਆ।

੧੫ ਨੂੰ ਪੰਜਾਵੇਓਂ ਸਾਡਾ ਪਰਵਾਰ ਨਾਲ ਲੈ ਸਰਦਾਰ ਹਰਭੰਸ ਸਿੰਘ ਪਰਵਾਨਾ ਵੀਆਂ ਪੁਰੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ਾਝੀ ਤੇ ਭੱਲ ਅਭਾਈਆਂ (ਜਤੰਧਰ) ਲਈ ਚਲਿਆ। ੧੬ ਜੂਨ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਫਿਰ ਨੁਸ਼ਹਿਰੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਭਿਆ, ੧੭ ਜੂਨ ਨਮਾਣੀ ਦਾ ਮੇਲਾ ਵੇਖਣ ਲਈ। ਏਥੇ ਮੈਂ ਸੰਤਾਂ ਵਲੋਂ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਅਰਦਾਸ ਸੁਣਨੀ ਸੀ।

੨੧ ਨੂੰ ਭੱਲ ਅਭਾਈਆਂ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਵਾਨਾ ਜੀ ਦੀਆਂ ਜੋਤੀਆਂ ਧੀਆਂ ਸੁਵਿੰਦਰ, ਸੁਰਿੰਦਰ ਦਾ ਵਿਆਹ ਵੇਖ ੨ ਨੂੰ ਸਾਡਾ ਪਰਵਾਰ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਲਈ ਚਲ ਪਏ। ੬ ਜੁਲਾਈ ਤਕ ਜੀਵਨ ਨਗਰ, ਸੱਤ ਨਗਰ, ਖਡੀਵਾਲਾ, ਨਰੋਤਾ ਆਦਿ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਘੁੰਮਦੇ ਘੁੰਮਾਏ ੧੦ ਜੁਲਾਈ ਡਰ ਪਿੰਡ ਪੰਜਾਵੇ ਆ ਪਹੁੰਚੇ ਅਤੇ ੧੨ ਜੁਲਾਈ ਡਰ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਵਿਚ ਮੰਗੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ।

ਏਥੇ ਖਬਰਾਂ ਆਈਆਂ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ੨੦ ਜੁਲਾਈ ਪਿਛੋਂ ਫਿਰ ਸਖਤ ਸ਼ਿਮਾਰ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਵੱਟੀ ਸਾਹਿਬ ਆ ਗਏ ਹਨ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਵੱਟੀ ਉਮੀਦ ਬਾਕੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ੫-੬ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਫਿਰ ਡਰਭੋਂ ਹੋ ਕੇ ਮੰਤੀ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ।

੪ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੫੯

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਪੱਤਰ ਆਇਆ, ਸਦਕਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ। ਸੁਖ ਸਾਂਦ ਦਾ ਪਰਾ ਦਿਰਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਪੱਤਰਾਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਦੱਸੀ ਹੋਈ ਸੀ ਮੇਰੇ ਕਲ ਹਿਤ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ 'ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਲੋਂ' ਵਰਚ ਹੀ ਜਣਾਇਆ।

੫ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੫੯

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਜਗਮੈ, ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਹੌ, ਬੜੀ ਜਬਰਦਸਤ ਰਹੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪੱਤਰ ਦਾ ਉੱਤਰ ਲਿਖਿਆ।

੭ ਅਭਿਸਤ ੧੯੫੬

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਅੱਜ ਸਵੇਰੇ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਸਿੰਘ ਚੰਦਰਕਾਸ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਕਸੇ ਟੈਲੀਫੋਨ ਆਇਆ ਹੈ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੇਸਲੇ ਨੂੰ ਥਰਾਲ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਛੱਟੇ ਬਰੀ। ਤਿੰਨ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਉਮਰ ਕੇਂਦ, ਇਕ ਨੂੰ ਦਾਹਾ। ਦਾਹੇ ਦਾਣਾ ਤਾਂ ਦੱਸੀ ਹੈ ਹੀ।

ਮੇਰੇ ਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕੁੱਝ ਘਾਸ ਪਿਆ। ਹੋਰ ਵੀ ਜਿਨ ਸੁਣਿਆ ਕਲੰਜਾ ਘੁਟ ਕੇ ਬਹਿ ਗਿਆ।

ਲਗੀ ਅੱਜ ਵੀ ਥਰਾਲ ਹੈ।

੮ ਅਭਿਸਤ ੧੯੫੬

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਰਾਤੀਂ ਅਤੇ ਲਉਦੇ ਪਹਿਰ, ਮੀਂਹ ਪੈਣਿਆ ਪਲਮੋਸਰ ਪਾਇਆ ਜੀਅ ਜੰਤ ਸਭ ਸੁਖੀ ਵਸਾਇਆ। ਮੋਹਲੰਧਾਰ ਮੀਂਹ ਨੇ ਧਰਤੀ ਦੀਆਂ ਭੰਭਾਂ ਠੰਢੀਆਂ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ।

੯ ਅਭਿਸਤ ੧੯੫੬

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਚਿਨ ਵਾਹਵਾ ਠੰਢਾ ਰਿਹਾ।

੧੨ ਵਜੇ ਦੇ ਬਰੀਕ ਸੰਤ ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਰਾਮਪੁਰੀ ਆਇਆ ਜੀਪ ਲੈ ਕੇ। ਜੀਪ ਵਿਚ ਬੜੇ ਟੱਬਰੇ ਵਧੀਆ ਅੰਬਾਂ ਦੇ ਸਨ।

ਛੱਡੇ ਢਾਢਾ ਸੀ

ਬਾਬਾ ਜੀ ਵਭੇ ੧ ਵਜੇ ਦੇ ਲਾਗੇ ਚਾਕੇ ਆਏ। ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਮਿਲੇ। ਦਿਹਨੇ ਨੂੰ ਇਕ ਨਵਾਂ ਜਾਪਾਨੀ ਰੇਡੀਓ ਭੇਟ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜੁ ਇਸ ਵਾਰ ਨਾਲ ਲਿਆਏ। ਡਾਕਲ ਵਿੱਟ ਸਿੱਟੇ ਆਗਾਰ ਦਾ ਹੈ। ੬ ਚੰਟਰੀ ਸੰਠਾਂ ਨਾਲ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਦੰਗੇਅਲ ਇਸਦੇ ਹੇਠਲ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ। ਵੱਖਣ ਤੇ ਸੁਣਨ ਨੂੰ ਬੜਾ ਵਿੱਲ ਖਿਚਦਾ ਹੈ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਆਉਣ ਨਾਲ ਕੰਠੀ ਕੀ ਸਾਰੇ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਵਿਚ ਚਹਿਲ ਪਹਿਲ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਦਿਹਨੇ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਛੱਟਿਆ ਦੇ ਕੇਸ ਦਾ ਸੈਸ਼ਨ ਵਾਲੇ ਫੇਸਲੇ ਤੋਂ ਹੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿਚੋਂ ਫੇਸਲੇ ਨਾਲ ਪਰਭ ਆਉਣਾ ਵੀ ਸਾਡੀ ਦਫ਼ਤੀ ਜਿੱਤ ਸੀ।

ਰਾਤੀਂ ਮੈਨੂੰ ਡਾਵਾਈਵਰ ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਾਡੀ ਖੁਸ਼ ਫਿਸਮਤੀ ਨੂੰ ਸਾਡਾ ਵਾਹ ਇਕ ਵਧੀਆ ਫਿਸਮ ਦੇ ਬੰਦੇ ਮਲਿਕ ਰਾਧਾ ਫਿਸਮ ਨਾਲ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਵਕੀਲ ਨੇ ਹੀ ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਕੇਸ ਦੁਗਤਿਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿਚ, ਸੰਤ ਕੰਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਰਾਇ ਬਹਾਦਰ ਹਰਿ ਪ੍ਰਸਾਦ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਤਿੰਨ ਸਾਥੀਆਂ ਵਲੋਂ ਇਕ ਇਕ ਵਕੀਲ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਛੱਟਿਆਂ ਵਲੋਂ ਦੋ ਵਕੀਲ ਸਨ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ੬ ਅਤੇ ੭ ਅਭਿਸਤ ਨੂੰ ਚੰਡੀਕੜ੍ਹ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਜੀ. ਭੀ. ਖੋਸਲਾ ਅਤੇ ਆਰ. ਪੀ. ਖੋਸਲਾ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਸਾਮਲੇਂ ਕੇਸ ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ। ਵਡਾ ਜੱਜ ਜੀ. ਭੀ. ਖੋਸਲਾ ਸੀ। ਛੋਟਾ ਜੱਜ ਡਾਵਾ ਕੰਧਾਰੀ ਪੱਖੀ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਕੱਲ ਕੱਲ ਤੋਂ ਕੁਲਾਟ ਤੇ ਫਿਸਲਾਣ ਵਾਲੀ ਜਿਹੜ ਕੀਤੀ। ਬਦ ਫਿਸਲਤੋਂ ਨਾਲ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਇਕ ਵਕੀਲ ਐਮ. ਐਲ. ਸੋਠੀ ਵੀ ਅੰਦਰੋਂ ਕੋਰੋਂ ਪੱਖੀ ਸੀ ਪਰ ਕੁੱਝ ਮੰਲਕ ਕੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਪਤਾ ਲਗ ਗਿਆ ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਕੰਟਰੋਲ ਰੱਖਿਆ ਬੜੀ ਚਕੁਰਾ ਠਾਠ ਕਰੀਨਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜ ਕੇ, ਆਪਣੀ ਕੱਲ ਅੰਦਰ ਕੁਪਾਕੇ,

ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲਿਆ। ਛੋਟੇ ਜੱਜ ਵਲੋਂ ਚੌਰ ਲਗਦਾ ਰਿਹਾ ਕਿ ਛੋਟੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਮੁਲਜ਼ਮ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਅੱਜ ਕੁਝਨ ਲਗਿਆਂ ਵੱਡੇ ਜੱਜ ਨੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਥਰੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਅਪੀਲਾਂ ਨਾ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮਾ ਸੁਣਾ ਦਿਤਾ।

ਅੱਜ ਸ਼ਾਮੀਂ, ਭਰੇ ਦੇ ਹਰੇਕ ਵਾਸੀ ਨੂੰ ਦਾਈ ਦਾਈ ਕਿੱਲੇ ਅੰਬ ਵਰਤਾਏ ਗਏ। ਇਹ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਨਿਹਾਈ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਵੰਡੇ ਗਏ। ੫੦੦ ਰੁਪਏ ਦੇ ਦਿੱਲੀਓਂ ਲਿਆਏ ਗਏ ਇਹ ਅੰਬ ਵਰਤਨ ਵਿਚ ੧੮-੧/੨ ਮਣ ਸਨ।

੧੦ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੫੯

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਮੇਰਾ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਗੀਤਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਚੰਗੀ ਰਹੀ ਨਿਭ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੁੱਟ ਅੱਜ ਬਣ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ੀਰੋਂ ਮੁੜਦੇ ਦੀਆਂ ਨਹਿਲਾਂ ਬਲ ਕਰ ਸਾ ਛਹੀਆਂ ਸਨ।

ਵਾਹਰ ਮੇਰੀ ਬਰੀਦੀ ਵਿਚ ਬੈਠੀਆਂ ਟਹਿਕ ਛਹੀਆਂ ਹਨ।

ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਭਰਾਈਵਰ

ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਭਾਮਪੁਰੀ ਮੇਰਾ ਮਿੱਠਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਇਸਦਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਸੰਬੰਧ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਵੇਲੇ ਕੁਝੇਲੇ ਆ ਬਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਵਾਹਰਾ ਸਮਾਂ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਤਾਂ ਇਸ ਨੇ ਮੇਰੇ ਸਾਥ ਕਰਦਿਆਂ ਕਮਾਲ ਦੇ ਸਫਰ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲਿਆ। ਸੰਤ ਕੇਰਾ ਸਿੰਘ ਮਿਸਰੀ ਚਿੱਲੀ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਅੱਜ ਹੀ ਰਾਤੋ ਰਾਤੀਗਰ ਨੂੰ ੧੦੦੦ ਰੁਪਏ ਦੇ ਕੇ ਸੇਠਾਂ ਵਾਲੀ ਰਮੀਨ ਕੁਝਾਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ।

੧੧ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੫੯

ਦਾਲ ਮਿੱਲ ਉਦਘਾਟਨ

੯-੩੦ ਵਜੇ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਵੱਡੇ ਚੀਫ਼ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਸ੍ਰ. ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਦਾਲ ਤੇ ਰਾਈਸ ਮਿਲ ਦਾ ਸਰਜੇ ਵਿਚ ਉਦਘਾਟਨ ਕਰਨ ਗਏ। ਆਰੰਭ ਦੀ ਕਸਮ ਦਿਹਨਾਂ ੧੧ ਵਜੇ ਇਕ ਬਟਨ ਦਬਾ ਕੇ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਏਥੇ ਲੰਬੇ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਲਤਕਾ ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕੰਮ ਬੀਤਾ ਕਰੇਗਾ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਖਾਈ ਵਜਦਿਆਂ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਪਹੁੰਚ ਆਏ। ਮੇਰੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਲਗਾ ਕੁਝ ਪੈਣਾ ਘੰਟਾ ਸਮਾਂ ਬਿਤਾਇਆ ਅਤੇ ਖਬਰਾਂ ਸੁਣੀਆਂ।

ਫਰੀਦ ਜੀ ਨੇ ਚਲਦੇ ਪਾਠਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਤ ਲਈ ੪੦੦ ਕਾਰਡ ਟਾਪਟ ਲਈ ਭਾਗੀਦ ਬੀਤੀ।

੧੨ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੫੯

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਬਾਬਾ ਜੀ ਵੱਡੇ, ਨਿੱਕੀ ਕੱਤੀ ਉੱਤੇ, ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਭਰਾਈਵਰ ਨਾਲ ਸਵੇਰੇ ੫ ਵਜੇ ਹੀ ਹਿਸਾਰ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ। ਸ੍ਰ. ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਵਡਾਈਆਂ ਨੂੰ ਜੀਪ ਉੱਤੇ ਕਰੀ ਵਾਲਿਓਂ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ, ਉਹ ਵੀ ਮੰਨੂੰ ਮਿਲਕੇ ਸਰਜੇ ਨੂੰ ਉਡ ਗਿਆ।

ਰਾਤੀਂ ੧੧ ਵਜੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਵਾਪਸ ਪਰਤ ਆਏ।

੨੩ ਬਾਬਾ (ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ) ਜੀ

੧੪ ਅਗਸਤ ੧੯੫੯

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਬਾਬਾ ਜੀ ਵਡਿਆਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੱਟ ਬਾਬਤ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਦੱਸੇ ਹੋਏ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚੋਂ ਵੁਟੀ ਦੇ ਦੇਣ ਲਈ ਆਗਿਆ ਖੋਜੀ।

ਜਦ ਮੈਂ ਜੱਟ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਭੱਲਥਾਰ ਖੋਜੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਵਿਛਾ ਅੱਗੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾ ਦਿਤਾ।

੧੫ ਅਗਸਤ ੧੯੫੯

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਮੈਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਵਡਿਆਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੱਟ ਕੁਹਾਡੀ ਦਿੱਛਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਬਣਕੇ ਵੁਟੀ ਖਰ ਗਿਆ ਹੈ।

੧੬ ਅਗਸਤ ੧੯੫੯

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਅੱਜ ਅੱਧਾ ਘੰਟਾ ਅਜਿਹਾ ਮੀਂਹ ਕਰਸਿਆ ਕਿ ਭਲੀਆਂ ਨਹਿਰਾਂ ਵਾਂਗ

ਵਹਿਣ ਲਗੀਆਂ ।

੧੭ ਅਗਸਤ ੧੯੫੯

ਸਰਸਾਂ

ਮੈਂ ਅੱਜ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਸਰਸਾਂ ਨੂੰ ਤੁਡਿਆ । ਬਾਬਾ ਜੀ ਵੱਡੇ ਵੀ ਸਰਸਾਂ ਲਈ ਆਪਣੀ ਜੀਪ ਤੇ ਚਲੇ । ਸਰਸਾਂ ਗਿਆ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਮੰਤੀ ਛੱਡਕੇ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਆ ਛੱਡੇ ਹਨ ।

ਛੱਟੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਵੀਡਿਆਂ ਨੂੰ ਡਾਰ ਦਿਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਚਲੇ ਜਾਣ । ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਮਿਲੇ । ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਜਾਣ ਦਾ ਵਿਰਾਦਾ ਤਰਕ ਕਰਕੇ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਲਈ ਬਾਰ ਦੀ ਕੋਠੀ ਵਸਤੀ ਚਾਹੀ ।

ਸਰਸਾਂ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਕਾਮਰੇਡ ਮਲਹੋਤਰਾ ਮਿਲੇ । ਉਹਨਾਂ ਦਸਿਆ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਮਿਲ ਲਿਆ ਹੈ । ਚਾਰ ਕੱਛਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ :

੧. ੨੩-੮-੫੯ ਨੂੰ ਸਰਸਾਂ ਕਾਮਰੇਡ ਪੀ.ਸੀ. ਜੋਸ਼ੀ ਆ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਿਆ ਜਾਵੇ ।

੨. ੨੩-੮-੫੯ ਨੂੰ ਸੰਤ ਨਰਾਭ ਭਰਮਾ ਕਰਨਾ ਰਾਹੀਂ ਹਾਂ ।

੩. ੧੯ ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਕਾਮਰੇਡ ਨੰਦੂਚਰੀਪਾਦ ਸਾਬਕਾ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਕੋਰਲਾ ਹਿਸਾਰ ਆ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਜਾਵੇ ।

੪. ਕੁਰਦੁਆਰਾ ਚੰਟਾਂ ਲਈ ਇਸ ਹਲਕੇ ਵਿਚ ਭੋਟੀ ਐਸੇ ਚੰਦੇ ਫਸਵੀਓ ਥੀਏ ਜਾਣ ਜਿਹੜੇ ਨਾ ਮਾਂ ਡਾਰਾ ਸਿੰਘ ਵਲ ਰੁਕਾ ਰਖਣ ਤੇ ਨਾ ਗਿਆਨੀ ਕਰਕਾਰ ਸਿੰਘ ਵਲ ।

ਪੰਜਾਬਾ

ਸੰਤ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕਾਲਵਾ, ਸੰਤ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਭੋਲਸ ਅਤੇ ਮੈਂ ਸ੍ਰ: ਮੁਬਾਰਕ ਸਿੰਘ ਨੂੰ (ਸਰਸਾਂ) ਮਿਲਣ ਵਾਸਤੇ ਗਏ । ਉਥੇ ਪਿਆ ਪਿਆ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਆਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਬਾਬਾ ਦੀ ਬਾਰ ਪਿੰਡ ਰਹਿਕੇ ਓਥੇ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਚਲਾ ਜਾਵਾਂ । ਸੁ ਮੈਂ ਸਵਾ ਚੰ ਵਜੇ ਦੀ ਕੰਜ ਫਲ ਪੰਜਾਬੇ ਲਈ ਕੁਰ ਪਿਆ ।

ਪਰ ਪਿੰਡ ਜਾਣ ਤਕ ਮੇਰੇ ਕੋਠੇ ਤੇ ਪਲਾਂ ਲਗੀ ਰਛਤ ਏਨਾ ਗਿਆਨਕ ਰੂਪ ਲੈ ਗਈ ਕਿ ਕੋਠਾ ਸੁਜ ਕੇ ਖਰਕੂੜੇ ਜਿਹਾ ਹੋ ਗਿਆ । ਖਤਰਨਾਕ ਸਥਿਤੀ ਜਾਣ ਫਿਰ ਭੋਲਸਾ ਬਦਲ ਲਿਆ ਕਿ ਚਾਰ ਦਿਨ ਪਿੰਡ ਰਹਿਕੇ ਜੀਵਨ ਨਰਾਭ ਮੁੜ ਜਾਵਾਂ । ਉਂਦਿਨ ਅਖਬਾਰ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ੧੦-੧੫ ਦਿਨ ਲਈ ਜਾ ਰਹਾਂਗਾ ।

ਕੋਠੇ ਦੀ ਮਲੂਮ ਪੱਟੀ ਖੋਰੀ ।

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਖਿਆ-ਪੱਤਰ ਲਿਖਿਆ ।

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਵਲੋਂ ੧੫ ਮਣ ਦਾਣੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ।

੨੦ ਅਗਸਤ ੧੯੫੯

ਜੀਵਨ ਨਾਰਾਭ

ਸਚਕੇ ਹੀ ਮੈਂ ਭੋਟੀ ਆਕੇ ਜੀਵਨ ਨਰਾਭ ਲਈ ਕੁਰ ਪਿਆ । ਅੱਜ ਮੇਰੇ ਗੋਠੇ ਦੇ ਕਖਮ ਨੂੰ ਵਾਹਦਾ ਆਰਾਮ ਸੀ । ਕੰਜ ਰਾਹੀਂ ਸਰਸਾਂ ਖਚੋਰਿਆ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਜੀਪ ਨਾਲ ਦੇਖੇ ਹੀ । ਸੁ ਮੈਂ ਬਾਬਾ ਨੂੰ ਜੀਪ ਤੇ ਹੀ ਜੀਵਨ ਨਰਾਭ ਜਾਵਾਂਗਾ ।

ਸਰਸਾਂ ਅੱਜ ਇਕ ਡਾਰ ਆਈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਿਹਤ ਵਿਚ ਸੁਧਾਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ,

ਪਰ ਇਹ ਅਟੈਕ ਟਾਈਟਾਈਡ ਦਾ ਹੈ ਇਸ ਤਾਰ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਸ੍ਰ: ਰੇਜਾ ਸਿੰਘ ਅੰਮ. ਅੰਲ. ਸੀ.
ਨੇ ਕੀਤਾ।

ਅਸੀਂ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਤੇ ਸੰਤ ਨਗਰ ਵਿਚ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਬਾਰੇ
ਦਸਿਆ। ਮੇਰਾ ਮਨ ਇਸ ਤਾਰ ਦੇ ਬਾਰਸ਼ਦ ਅੱਜ ਉਤਰਿਆ ਉਤਰਿਆ ਹੈ। ਅੱਜ ਮੇਰੀ ਕੰਗੀਰਤਾ
ਟੁਟ ਨਹੀਂ ਸਕੀ।

੨੨ ਅਗਸਤ ੧੯੫੯

ਸਵਰਗਦਾਸ

ਅਖਬਾਰ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਵਿਚ ਲੀਨ ਸਾਂ ਕਿ ਦੁਪਹਿਰੇ ਇਕ ਵਜੇ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਵਿਚ
ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਨਾਮਧਾਰੀ ਹਿਰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਸਨੌਹ ਠਾਲ ਲਮਾਏ ਹੋਏ ਸ੍ਰੀ
ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਾਰ ਦੇ ਸਵਰਗਦਾਸ ਕਰ ਗਏ ਹਨ।

ਇਸ ਮੌਕੇ ਤੋਂ ਰਾਣੀਆਂ ਦਾ ਸ਼: ਅਸਰ ਸਿੰਘ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਸੀ। ਇਸ ਖਬਰ ਨੇ ਬਹੁਤ
ਵੱਡਾ ਧੌਂਸਾ ਲਾਇਆ। ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਪੀਣ ਵਾਲਾ ਭਲਾਸ ਕੁਟ ਗਿਆ।

ਮੈਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ-ਅੰਤਰ ਇਕ ਸਾਲ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਨੇੜੇ ਨੇੜੇ ਸਮਝ ਰਿਹਾ
ਸਾਂ। ਏਥੇ ਜਿਸ ਜਿਸ ਨਾਮਧਾਰੀ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਚਲਾਣਾ ਸੁਣਿਆ ਧਾਰਾ ਮਾਰ ਕੇ ਚੱਟ ਲਗ
ਪਿਆ। ਭਾਟਾ ਮੰਨਣਾ ਸ੍ਰ: ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਿੰਦਗੀ ਭਰ ਸਿਆਏ ਰਹੇ, ਕਿਤੇ ਉਡ ਪੁਡ ਗਿਆ।
ਮਨੁੱਖ ਤਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਕੱਢੇ ਬੰਝੇ ਵਿਚ ਕਾਅਦ ਹੀਰਜ ਕਰ ਲਿਆ ਪਰ ਇਸਤਰੀਆਂ ਤਾਂ ਹੋ ਰੇ ਕੇ
ਵਾਧੀਆਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਜੀਵਨ ਨਗਰ, ਸੰਤ ਨਗਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦੁਖ ਦੇ
ਬਾਰਨ ਚਾਰੋਂ ਜਾਰ ਹੋਏ ਰਹਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਪਿਆਰ ਹਰੇਕ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਹੋਣ ਕਲ੍ਹੇ
ਹਰ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਹੋਏ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਚਿਤਾਰ ਚਿਤਾਰ ਕੇ ਮਨ ਦਾ ਤਾਰ ਉਤਾਰ ਰਿਹਾ ਸੀ—
ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਕੀ ਕਰੇ !

ਮੈਂ ਨਾਸ਼ਟਰ ਆਦਮੀ ਨੇ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਦੇ ਹਰ ਵਿਲਕ ਰਹੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਬਚਨੀਆਂ ਵਾਲੇ
ਪੇਡਰ ਵਿਚ, ਸਭਾ ਵਿਡਾ ਕੱਢ ਕੇ ਬਕਾ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਆਖੰਸਲ ਕੀਤਾ ਡਾਕਿ ਸਾਧ ਜੰਗਤ ਨੂੰ
ਧਰਵਾਸ ਮਿਲੇ।

ਭੰਟੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ

ਸੰਤ ਨਗਰ ਜਾਕੇ ਵੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਧੀਰਜ ਰਖਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦੇ ਕੇ ਆਪ ਭੰਟੀ ਸਾਹਿਬ
ਲਈ ਬਲ ਪਿਆ।

ਰਾਮੀਂ ੬ ਵਜੇ ਦੀ ਭੱਡੀ ਫੜਨਾ ਸੀ। ਭੱਡੀ ਕੁਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਨਗਰ, ਸੰਤ ਨਗਰ,
ਦਮਦਮਾ, ਅਮਰਤਸਰ ਕਲਾਂ ਆਦਿ ਹੋਰ ਵੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਵਸੋਂ ਵਾਲੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅਨੇਕਾਂ ਇਸਤਰੀ
ਪੁਰਖ, ਹੱਲ ਫੇਂ ਚਲਣ ਤਕ ਆ ਆ ਚੜ੍ਹਦੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਰਾਤ ਸਵਾ ਵਜੇ ਤਕ ਅਸੀਂ ਸਭ
ਲੁਧਿਆਣੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ।

੨੩ ਅਗਸਤ ੧੯੫੯

ਭੰਟੀ ਸਾਹਿਬ

ਲੁਧਿਆਣੇ ਦੇ ਰਾਤੀਂ ਟਰੱਕਾਂ ਤੇ ਸਟਰ ਕਰਕੇ ੩-੩੦ ਵਜੇ ਤੜਕੇ ਭੰਟੀ
ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚੇ।

ਭੰਟੀ ਸਾਹਿਬ ਸੰਗਤ ਦੀ ਮੂਰਤ ਬਣਿਆ ਪਿਆ ਸੀ। ਅਸਲ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਕੀਰਤਨ
ਉਪਰੰਤ ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਤਰਦਰਤੀ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਬਾਬਾ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਾ

ਅੰਲਾਨ ਕੀਤਾ ਤੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਸੇਵਕ ਭਾਈ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ, ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਰਾਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਜੋਗ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਦਿ ਸਭ ਨੇ ਇਸ ਤੇ ਸਹਿਮਤੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਇਹੋ ਅੰਲਾਨ ਕਲ੍ਹ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਦੇਹ ਤੇ ਸ਼ਾਕਾਰ ਵੇਲੇ ਦੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਦੇਹ ਦਾ ਕਲ੍ਹ ੬ ਵਜੇ ਸਾਮੀ ਸ਼ਾਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਨਾਮਧਾਰੀ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਅੰਤਮ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ।

ਅੰਦਰਲੇ ਸਰਕਲ ਵਿਚ ਕੁਝ ਗਹਿ ਗਏ ਸਨ ਕਿ ਕੱਦੀ ਦਾ ਅੰਲਾਨ ਭੰਗ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਬਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰਗੱਦੀ ਇਕ ਲਾਮਹੇ ਨਈਂ ਵੀ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚ ਚਕਰਵਰਤੀ ਜੋ ਦਾ ਗਹਿਣਾ ਠੀਕ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਸੀ।

ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਵਿਚ ੨੭ ਦੱਸਾਖ ਸੰਮਤ ੨੦੧੬ ਨੂੰ, ਮੰਡੀ ਜਾਣ ਤੋਂ ਕੁਝ ਹੀ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜੋ ਕੁਝ ਸੰਕੇਤ ਨੂੰ ਘੱਘਰ ਨਾਲੀ ਤੇ ਜਾਣ ਕੁਝ ਦੇ ਖਾਲ ਤੇ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਉਸਦੇ ਅਰਥ ਅੱਜ ਸਾਫ ਹੋਏ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਸਤਾਨਗੜ੍ਹ ਵਾਲੇ ਟਿਊਬਵੇਲ ਤੋਂ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਮਿਸਤਰੀ ਨਬੰਡਾ ਦੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਪੱਥੀ ਖਾਲੀ ਵੇਖਣ ਲਈ ਸੋਪ ਤੇ ਮੰਨੂੰ ਵੀ ਨਾਲ ਲੈ ਗਏ ਸਨ। ਮੱਥੇ ਤੇ ਸ੍ਰ: ਸੁਰਜਨ ਸਿੰਘ ਚੰਟੀਆਂ, ਸੰਤ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਖਾਲਪੁਰੀਆ ਤੇ ਹੋਰ ਸਰੀਰ ਵੀ ਸਨ ਜੋ ਉਥੇ ਬੰਮ ਭਰਦੇ ਹੋ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬੰਮ ਗੁਰੂ ਕੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਮੁਕਾਬਲਿਗੇ ਬਰਨਾ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਸਭ ਨੂੰ ਬੁਝਿਆ ਬੁਝਦੇ ਗਿਆ ਸੀ:

ਹੁਣ ਕੁਹਾਡੇ ਤੇ ਹੋਰ ਕੱਦੀ ਮੁਖਤਾਰ ਨਹੀਂ। ਵਡਾ ਭਾਬਾ ਕੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਰਹੇਗਾ। ਅਸੀਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਆਈਏ ਕਿ ਨਾ ਆਈਏ ਜੋ ਵਡੇ ਭਾਬੇ ਨਾਲ ਚਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉਹ ਛੱਡੇ ਰਹੇ ਜੋ ਨਹੀਂ ਚਲ ਸਕਦਾ ਚੰਦਰ ਫਿਸਤਰਾ ਛੱਡ ਕਰ ਜਾਵੇ। ਉਹ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਚਾਹੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਬਣਾ ਲਏ ਤੇ ਜਿਥੀ ਚਾਹੇ ਸਲਾਹ ਲੈ ਲਏ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਵਡੇ ਉਸ ਦਿਨ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਨਾਲੀ ਤੋਂ ਆਏ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਬਰੈਸਰ ਮਸੀਨ ਦਾ ਬੰਮ ਭਿਠਾ। ਫੇਰ ੬-੭ ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਦਿੱਲੀ ਵਾਸਤੇ ਚੱਲ ਪਏ। ਚਿੱਲੀਓਂ ਹੋ ਕੇ ਮੰਡੀ ਚਲ ਜਾਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਸੀ। ਪਰ ਦੋ ਚਾਰ ਦਿਨ ਹੋਣੀ ਸਾਹਿਬ ਗਹਿ ਕੇ ਗਏ।

ਮੁੜ ਇਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਇਕ ਘੰਟੇ ਲਈ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਨਹੀਂ ਆਏ।

ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਲਾਡਲੀ ਨੂੰ ਮੈਂ ਭਿੱਲਿਆ ਤਾਂ ਗਹਿਣ ਲੱਭੇ: ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਕੁਹਾਡੀਆਂ ਮੰਡੀ ਵਿਚ ਚਾਰ ਚਿੱਠੀਆਂ ਮਿਲੀਆਂ। ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਭਾਈ ਨੂੰ ਗਹਿਣ ਲੱਭੇ: ਵੱਖ ਭਾਈ, ਚਿੱਠੀਆਂ ਹੋਰ ਵੀ ਲਿਖਦੇ ਨੇ, ਪਰ ਕਦੀ ਦੀ ਚਿੱਠੀ ਦਾ ਸੁਆਦ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਕੁਸ਼ਕ ਪਏ। ਪਾਣੀ ਅੱਖਾਂ ਚੋਂ ਵਰਨ ਵਰਨ ਵਹਿ ਗਿਆ।

ਦੋਥੇ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਕਰ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਅਤੇ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕੀ ਬਣੇਗਾ। ਇਕ ਤਾਂ ਉਹ ਹਜ਼ੂਰੀ ਸੇਵਕ ਰਹੇ ਹਨ ਦੂਸਰੇ, ਜਿਹਦਾ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਮਹਾਰਾਜ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਦੀ ਸਾਲਾ ਤੋਂ।

ਜ਼ਰੂਰੀ ਮੀਟਿੰਗ

ਦੁਪਹਿਰੇ ੨ ਵਜੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਚੁਬਾਰੇ ਤੇ ਕੁਝ ਚੋਣਵੇਂ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਹੋਈ। ਮੈਂ ਵੀ ਦੋਰ ਬਾਅਦ ਜਾਕੇ ਵਿਚ ਜਾ ਬੈਠਾ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਭੱਭ ਵਾਲੇ ਮੱਲੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ

ਤਜਵੀਜ਼ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮਹਾਰਾਜ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਕ ਛੋਟੇ ਦਿਛੇ ਹੋਏ ਖੋਸ ਉੱਤੇ ਖੋਨੇ ਸਨ। ਛੋਟਿਆਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਖੋਸ ਉੱਤੇ ਬਹਿਣਾ ਪਰਵਾਨ ਨਾ ਕੀਤਾ ਅਦਬ ਵਜੋਂ। ਫੇਰ ਦੋਹਾਂ ਬਾਬਿਆਂ ਦੀ ਕੌਰ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿਚ ਸੰਤ ਚਕਰਵਰਤੀ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਮੀਟਿੰਗ ਨੂੰ ਸੰਤੋਸ਼ਨ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਤੌਰ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਪੰਥ ਵਲੋਂ ੫੧.੦੦੦ ਰੁਪਏ ਭੇਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਵਡੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ। ਸਭ ਨੇ ਇਸ ਤਜਵੀਜ਼ ਨੂੰ ਪਰਵਾਨ ਕੀਤਾ।

ਪਰ ਸੇਠ ਸੁਹੇਲ ਸਿੰਘ ਧੀਰ (ਬੇ'ਕੋਰ) ਨੇ, ਸੇਠ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤਮ, ਆਪਣੇ ਵਡੇ ਭਰਾ ਨਾਲ, ਬੰਨਿਆਂ ਕੰਨ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਸਲਾਹ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਸੁਣਾ ਕੇ ਕਿਹਾ : ਇਸ ਸਮੇਂ ਸਦਾ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਘੱਟ ਕੀ ਭੇਟਾ ਧਰਣੀ ਹੋਈ। ਨਾਅਧਾਰੀਆਂ ਤੇ ਹੁਣ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਹੈ।

ਤੇ ਇਹ ਵੱਡੇ ਇਕਠਾ ਕਰਨ ਲਈ ੨੪-੨੫ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਇਕ ਭਮੇਟੀ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਮੈਂ ਭੁੱਲਿਆ ਕਿ ਸਾਡਾ ਜਵਾਨ ਅਨਸਰ ਸ੍ਰੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਗੁਰ ਗੱਦੀ ਤੇ ਬੈਠਣ ਤੇ ਬਤਾ ਸੰਤੋਸ਼ਟ ਹੈ। ਸ੍ਰ. ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਰਾਮਪੁਰੀ, ਸੂਬਾ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਚੌਥ ਵਾਲਾ, ਚਕਰਵਰਤੀ ਜੀ, ਮਾਨ ਸ੍ਰ. ਬੇਹਰ ਸਿੰਘ ਖਾਸ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਾਲ ਭੱਮ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਹੋਰ ਵੀ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਡਰਪਰ ਸਨ।

ਮਿਠਾ ਘੁੱਟ ਬਿੰਨਾ ਛੋੜਾ

ਥਾਣੀ ੮ ਵਜੇ ਦੇ ਘਰੀਬ ਵਡੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਮਿਲੇ। ਵੱਖ ਲੰਜਾਬੋਂ ਰੁੱ ਪਏ। ਬਹਿਣ ਲਗੇ : ਅੱਜ ਜਦ ਦੁਪਹਿਰੇ ਥਾਣਾ ਜੀ ਛੋਟੇ ਮੇਰੇ ਬਰਾਬਰ ਕਪੜੇ ਤੇ ਨਾ ਬੋਨੇ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਬਲੌਜੇ ਵਿਚ ਢੀਰ ਫਿਰ ਗਿਆ। ਭਾਈ ਭਾਰ ਅਜਿਹੀ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਜੀ ਕਰੇ ਮੈਂ ਇਹ ਥਾਂ ਛੱਡ ਦਿਆਂ, ਜੋ ਇਸ ਪਿਆਰੇ ਵੀਰ ਤੋਂ ਵੀ ਇਸ ਭਰਾ ਵਿਛੋੜ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੰਨੂੰ ਚੜ੍ਹਤ ਵਡਿਆਂ ਬਣਾ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਉਹਨਾ ਨੂੰ ਮੇਰਾ ਏਨਾ ਆਦਰ ਕਰਨ ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਰ ਮੈਂ ਨਾਅਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦੀਆਂ ਲੱਭਾ ਨੂੰ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਵਲੋਂ ਸੰਭਾਲੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨੂੰ ਨਿਰਾਉਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹਾਂ।

ਵਡੇ ਰੁੱ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਗਲਵਕਤੀ ਪਾਈ ਤੇ ਭਾਣੇ ਨੂੰ ਮਿਠਾ ਕਰਕੇ ਮੰਨਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਦੂਜੀ ਅਰਜ ਮੈਂ ਕੀਤੀ : ਤੁਹਾਡੇ ਮੱਢੇ ਇਸ ਭਾਵ ਨੂੰ ਚੁਰਣ ਦੇ ਥਾਵਲ ਹਨ। ਦੂਜਾ ਇਸ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰ ਸੰਤੋਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ਜਿਹੜੇ ਹੁਣ ਭਰ ਤੁਹਾਡੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਭਾਈ ਜੀ ਅਤੇ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਪੂਰਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਅਨਿਨ ਸੰਵਧ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਜਾਣ ਕੇ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਥਾਂ ਭਾਈ ਕਸਟ ਨਾ ਆਉਣ ਦੇਣਾ ਰਨ, ਮਨ ਤੇ ਧਨ ਕਰਕੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਵਡਿਆਂ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿਤਾ : ਮੈਂ ਭਾਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਭਾਈ ਜੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਬੰਨਿਆ ਸਾਂ, ਪਰ ਅੱਜ ਉਥੇਰਿਆ ਉਹਨਾਂ ਬੱਲ ਗਿਆ। ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਬੱਲ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੇਰਾ 'ਭਲਾ' ਭਰ ਆਇਆ, ਬੰਨਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਦੁਬਾਰਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਪਛਾਣ ਨ ਸਕੇ। ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਵਡੇ ਥਾਣਾ ਜੀ ਨੇ। ਮੈਂ ਭਾਈ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ : ਭਾਈ ਜੀ, ਹੁਣ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਕੁਸੀਂ ਸਾਡਾ ਆਸਰਾ ਜੇ। ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਨ ਕਰਨੀ।

ਮੈਂ ਇਕ ਗਲਵਕਤੀ ਫੇਰ ਪਾਈ ਤੇ ਠਸੱਲੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਵਡੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਜਚਮੁਝ ਵਡੇ ਹਨ—ਉਹ ਸਮਝਥ ਪੁਰਖ ਹੋਣਗੇ।

ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ (ਭਰਾਈਵਰ) ਦੇ ਜਤਨਾਂ ਨਾਲ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਆਗਿਆ ਨਾਲ ੨੦ ਮਿੰਟਾਂ ਵਿਚ ਤੰਟੀ ਸਾਹਿਬੋਂ ਲੁਧਿਆਣੇ ਪਹੁੰਚਾ। ਚਕਰਵਰਤੀ ਜੀ ਰਹੀ ਦੇ ਚਲਾਏ ਟਰੱਕ ਅਤੇ

ਭੇਟੀ ਸਾਹਬੋਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਫੀਅਟ ਲੈਂ ਕੇ 80 ਮੀਲ ਦੀ ਸਪੀਡ ਤੇ ਲਫਮਣ ਸਿੰਘ ਫਗਵਾੜਾ ਮੇਨੂੰ ਲੁਧਿਆਣੇ ਫੜ ਗਿਆ । ਮੈਂ ੮-੧੫ ਦੀ ਹਿਸਾਰ ਨੂੰ ਜਾਂਦੀ ਫੜੀ ਫੜ ਕੇ ਹਿਸਾਰੋਂ ਹੋ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਨੂੰ ਚਲ ਪਿਆ ।

੨੪ ਅਗਸਤ ੧੯੫੯

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

੮-30 ਵਜੇ ਸਵੇਰੇ ਸਮੇਂ ਪਹੁੰਚਾ ਅਤੇ ੧੦-30 ਵਜੇ ਜੀਵਨ ਨਗਰ । ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਖਬਰ ਸੁਣਾਈ ਜੋ ਕੁਝ ਭੇਟੀ ਸਾਹਿਬ ਤਿੱਠਾ ਸੁਣਿਆ ਸੀ । ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਗੱਦੀ ਨਸ਼ੀਨੀ ਬਾਰੇ ਵੀ ।

ਬੱਕਾ ਟੁਟਾ ਸਾਂ, ਨਹਾਉਣਾ ਹੋਣਾ ਔਖਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ । ਦੁਪਹਿਰੇ ਫਿਰ, ਇਕਤਰ ਹੋਈ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਸਤਿਕਾਰੂ ਜੀ ਦੇ ਅੰਤਮ ਸੰਸਕਾਰ ਦੀ ਰੀਪੋਰਟ ਸੁਣਾਈ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਗੱਦੀ ਨਸ਼ੀਨੀ ਬਾਬਤ ਜੇਹ ਨਾਲ ਸਪਸ਼ਟਤਾ ਭੀਤੀ ।

ਚਾਰ ਨੂੰ ਸੰਤ ਨਗਰ ਜਾਕੇ ਵੀ, ਉਥੇਥੇ ਦੋਵਾਨ ਵਿਚ ਉਪਰੰਥਤ ਜਿਖਤ ਜਥਾਰ ਬੀਤਾ । ਸਾਰਾ ਪਿੰਡ ਮੇਜੂਦ ਸੀ । ਲੱਛਾਂ ਕੁਸ਼ਕਾਰਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਮੰਗੀ ਤਬਰੀਹ ਸੁਣੀ ।

ਛਕਾਵਟ ਨਾਲ ਕੂਰ ਕੂਰ ਸਾਂ । ਚਾਪੁੰਦਾ ਸਾਂ ਅਜ ਅਖਬਾਰ ਲਈ ਕੁਝ ਲਿਖਾਂ । ਭਿਥਰ ਤਾਂ ਲਗਾ ਰਿਹਾ ਪਰ ਇਕ ਹਰਥ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਨਾ ਗਿਆ ।

੨੫ ਅਗਸਤ ੧੯੫੯

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਸਵੇਰੇ ਹੀ ਕੁਝ ਲਿਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੀਤਾ । ਸਤਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਚੁੱਠਾ ਸੀ, ਪਰ ਲਿਖਣ ਨੂੰ ਕੁਝ ਅੜਫ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਿਹਾ । ਅੰਤ ਨੂੰ, ਰੀਪੋਰਟ ਲਿਖਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਹੀ ਦਿਤੀ । ਰੀਪੋਰਟ ਲਿਖੀ ਗਈ ਤਾਂ ਕੁਝ ਹੋਲੇ ਭਾਰ ਹੋਇਆ ।

ਅੱਜ ਬਾਬਾ ਜੀ ਛੱਟੇ ਵੀ ਆ ਲਏ, ਰਾਤੀਂ ੧੧ ਵਜੇ ਤੇ ਸਵੇਰੇ ਕੁਝ ਕੰਮ ਹੋਏ ਬਰਬੇ, ਜੀਵਨ ਨਗਰ—ਸੰਤ ਨਗਰ ਦੇ ਲੰਗਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਕੇ 3-30 ਵਜੇ ਫਿਰ ਭੇਟੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ ।

ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਗੱਦੀ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਤਰਲੇਰ ਲਿਖ ਭੇਜਣਗੇ । ਕਿਸੇ ਕਿੱਲੀ ਦੇ ਅਖਬਾਰ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਗੱਦੀ ਮਿਲਣ ਬਾਰੇ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ।

ਨੋਟ : ਸੰਨ ੧੯੫੯ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਮਗਰੀ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਚੁਕੀ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਕਾਰਜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਏ । ਪਹਿਲੇ ਕਾਰਜਾਂ ਦਾ ਸਬੰਧ ਸਤਿਕਾਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਕਾਲ ਨਾਲ ਸੀ ।

ਅਗਲੇ ਪੰਨਿਆਂ ਵਿਚ ਸਤਿਕਾਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਜ਼ੋਰੀ-ਜੋਰ ਸਮਾਉਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਮਾਹੌਲ ਨੂੰ ਚਿਤਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ 'ਵਰਗਦੀ ਸ਼ਾਹੋਰ' ਨੂੰ ਕਵੀ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਲਿਖਤ 'ਸਤਿਨੁਗ' ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਅਤੇ ਵਰਿਆਅ ਦੇ "ਸਤਿਕਾਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅੰਕ" ਰਾਹੀਂ ਦਸਿਆ ਜਾ ਕੂਕਾ ਹੈ । ਇਥੇ ਕੇਵਲ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਭਾਇਰੀ ਦੇ ਪੰਨਿਆਂ ਤੋਂ ਪਾਈਆਂ ਪੈਂਤਾਂ ਹੀ ਦਰਸਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ । ਹਥਲੀ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਹੀ ਸਤਿਕਾਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੱਦੀ ਦੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਜਿਥੇ ਪਹਿਲੀਆਂ ਕਿਸਤਾਂ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਵਕਤ ਤਕ ਪ੍ਰਚਲਤ ਲਕਬ 'ਵਡੇ ਬਾਬਾ ਜੀ' ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਗੁਰਜ਼ੋਈ ਸਮੇਂ 'ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ' ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ 'ਸਤਿਕਾਰੂ' ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤ ਉਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਪਹਿਲੀ ਲਿਖਤ

੨੫ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੫੯ ਤੇ ਸਮਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਸਰੀ ੧ ਜਨਵਰੀ ੧੯੬੦ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।
—ਸੰਪਾਦਕ 'ਵਰਿਆਮ'

੧ ਜਨਵਰੀ ੧੯੬੦

ਅੱਜ ਕਲ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਇਕ ਘਰੇਲੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ਕੰਠੀ, ਬਾਕ ਤੇ ਭੇਟੀ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬਾਗੀ ਜਮੀਨ 'ਚੋਂ ਅੱਧ ਵੰਡਾਈ ਦਾ ਸੁਆਲ ਪੈਂਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਦੋਹਾ ਵਿਚੋਂ ਫੜ ਕੇ ਭੇਟੀ ਸਾਹਿਬ ਕੰਠੀ 'ਚੋਂ ਜਾ ਭੇਟਾ ਕੱਢਿਆ ਹੈ । ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਮੁਖੀ ਸ੍ਰ: ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੌਰਾਂ ਵੀ ਨਾਰਾਜ਼ ਹੈ ਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਤੌਰ 'ਚੋਂ ਕੁਝ ਘਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹਨ ।

੨ ਜਨਵਰੀ ੧੯੬੦

ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਤੀਂ ਕਿਸੇ ਹਾਰ ਆਉਣ ਕਰਕੇ ਸਵੇਰੇ ਸਰਨੇ ਜਾ ਭੇਟੀ ਸਾਹਿਬ ਲਈ ਚਲੇ ਗਏ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਆਉਣਾ ਸੀ ਪਰ ਰਾਤ ਤਕ ਉਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਏ । ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਵਿਚ ਹਨ । ਸਭਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੀ ਦੀ ਉਡੀਕ ਬਣੀ ਰਹੀ ।

੩ ਜਨਵਰੀ ੧੯੬੦

ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਤਾਂ ਰਾਤ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਏ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਚੋਂ ਕੁਝ ਸਿੰਘ ਜ਼ਰੂਰ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਹਨ । ੩-੩੦ ਲਾਉਂਦੇ ਪਹਿਰ ਤਕ ਦੋਵੇਂ ਭਰਾ ਆਣ ਪਹੁੰਚੇ । ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਿਲੇ । ਉਹਨਾਂ ਦੱਸਿਆ : ਜਿਥੇ ਸਾਡੀ ਟਾਈਮ ਵੇਸਟ ਕਮੇਟੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਹਲਕੇ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਤੇ ਘਸੀਣਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਕੰਦੀ ਸਮਝੌਤਾ ਭਲਾਜ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਿਚ ਹੈ, ਭੇਜੇ ਭ੍ਰਾਂ ਦੀ ਵਿਚ ਕਮੇਟੀ ਭੇਟੀ ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਜਤਨ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ।

ਮਹਾਰਾਜ ਸੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ : ਮੇਰੀ ਉਸ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ ਜੋ ਕਮੇਟੀ ੧ ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ ਚੋਣਵੇਂ ਕੀਤਿਆਂ ਦੀ ਭੇਟੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਬਣੀ । ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਵੱਟਾ ਬਾਏ ਪਾਲਸੀ ਨੂੰ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹਿਆ ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਸੀ ਨੇ ਸੱਤ ਦਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਕਰਵਰਤੀ ਲਿਖਣ 'ਤੇ ਸਹਿਮਤੀ ਦਾ ਖਰੜਾ ਦਿਤਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਹ ਅੰਲਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਨਮਾਜ਼ੀ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਵੀ ਵੋਟ ਨ ਪਾਣ । ਇਸ ਖਰੜੇ ਦੇ ਅੰਤ ਉੱਤੇ ਸੱਤ ਮੇਹਰ ਸਿੰਘ ਜਥੇਦਾਰ ਸਿਆਹਣ ਅਤੇ ਪੰਡਿਤ ਕੰਪਾਲ ਸਿੰਘ 'ਚੋਂ ਦਸਰਖਤ ਹਨ ।

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਖਰੜੇ 'ਤੇ ਅੰਲਾਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਮੈਂ ਇਕ ਤਜਵੀਜ਼ ਦਿਤੀ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਖਿਲੇ ਮੱਥੇ ਪਰਵਾਨ ਕਰ ਲਈ ।

੪ ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਰਸਿਓਂ ਵਾਪਸ ਆ ਗਏ । ਮੈਂ ਜਦ ਤਕ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਪੂਜਾ ਉਹ ਬਿਰਾਜ ਚੁਕੇ ਸਨ । ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਿਜੀ ਸੇਵਕ ਸੱਤ ਕੁਲਚਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ੧੫-੨੦ ਮਿੰਟ ਦੇ ਆਰਾਮ ਬਾਅਦ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜਗਾਇਆ ।

੪ ਜਨਵਰੀ ੧੯੬੦

ਮੀਟਿੰਗ

ਅਜ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਭਰਾਈਦਾਰ ਅਤੇ ਸੰਕਰੇਟਰੀ ਕੁਰਦੇਦ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਪਹਿਲੀ ਜਨਵਰੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਭੇਟੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਤੇਦ ਸੋ ਕੀਤਿਆਂ ਦੀ ਇਕਤਰਾਰ ਸੀ । ਕੁਝ

ਸੱਜਨ ਬਿਨ-ਬੁਲਾਏ ਵੀ ਆਏ । ਭੋਲੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਅਰਥ ਸੰਪਤੀ ਬਾਰੇ ਦੋਨ ਸੁਵੇਨੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹੀ ਰਹੀਆਂ ਸਨ । ਬਹੁ-ਜੰਮਤੀ ਨੇ ਕੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਅਣਵੰਡ ਕਾਢਣ ਤੇ ਹੋਰ ਦਿਤਾ । ਅੱਠ ਜੱਟਿਆਂ ਦਾ ਮਿਲਨ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਸੁਲਤਾਣ ਲਈ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਂਅ ਦਸੇ ਗਏ : ੧. ਸ੍ਰ. ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਮਾਨ, ੨. ਸ੍ਰ. ਲਡ-ਮਣ ਸਿੰਘ ਗੁੱਥਗੁੱਥ, ੩. ਸੰਤ ਦੇਵਾ ਸਿੰਘ ਭੱਤਲਾ, ੪. ਸੰਤ ਸੁਦਾਕਰ ਸਿੰਘ ਥੱਕੇ ਕੇ, ੫. ਸ੍ਰ. ਮੁਬਾਰਕ ਸਿੰਘ ਸਰਸਾ, ੬. ਸੂਬਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਦਿੱਲੀ, ੭. ਸੂਬਾ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਚੌਂਕ ਅਤੇ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਹੋਰ ।

ਇਸ ਮੀਟਿੰਗ ਸਾਹਵੇਂ ਦੂਜਾ ਮਸਲਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਆ ਰਹੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਵੋਟ ਕਿਧਰ ਦਿਤੇ ਜਾਣ । ਸਾਹੀਆਂ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਧਿਆਨ ਪੂਰਵਕ ਸੁਣੇ ਗਏ.....ਫੈਸਲਾ ਰਾਖਵਾਂ ਰੱਖ ਲਿਆ ਗਿਆ ।

੫ ਜਨਵਰੀ ੧੯੬੦

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ

ਅੱਜ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਪਰਬ ਹੈ । ਮੈਨੂੰ ਘੁਮਾਣ ਦੀ ਧਰਮਸਾਲਾ ਸੰਤ ਨਗਰ ਵਿਖੇ ਭੱਗ ਦੇ ਮੇਥੇ ਅਪਭਨ ਲਈ ਪੰਥੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ । ਪਰ ਮੈਂ ਕੁਝ ਗਿਆ ਸਾਂ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜੀਪ ਤੇ ਸੰਤ ਨਗਰ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਮਿਲੇ । ਮੇਰੇ ਜਾਣ ਤਕ ਭੱਗ ਪ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ : ਅੰਤਰ ਜਾਮੀ ਹੋ । ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਜੂਤੀ ਹੱਥੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਕੁਰੂ ਬੰਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਗਹਿਣ ਵੀ ਆਗਿਆ ਹੋਈ । ਪੌਣਾ ਘੰਟਾ ਤਕ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਪਰਗਟ ਕੀਤੇ ।

ਸ੍ਰ. ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਭੱਠਰ, ਘੁੱਤ ਰੁਝੇਵੇਂ ਬਾਬਨ, ਦਮ ਉਲਟਣ ਦੀ ਮਰਜ਼ ਦਾ ਜ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ । ਅੱਜ ਫਿਰ ਉਹ ਮਰਜ਼ ਦੇ ਢੇਰੇ ਵਿਚ ਦੀ ਕੁਸਰ ਲਿਆ ਹੈ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭਾਜੇ ਸੰਤਾਂ ਵਾਲੀ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਰਿਸੇ ਦੇ ਭੱਗ ਦੇ ਮੇਥੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ।

੬ ਜਨਵਰੀ ੧੯੬੦

ਛਮੀਆ

ਜਦੋਂ ਅੱਜ ਸਵੇਰੇ ਭੋਲੀ ਦੀ ਭੱਤ ਉੱਤੇ ਸਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਨ ਕੀਤੇ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਛਮੀਆ ਕਢਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਠੰਗੜ੍ਹਣੇ ਦੇ ਮੇਲੇ ਦਾ ਪ੍ਰਗਰਾਮ ੧੭ ਜਨਵਰੀ ਸਵੇਰ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਕੇ ੧੮ ਜਨਵਰੀ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਨਾਲ ਸਮਾਪਤੀ ਹੋਣ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਦੇਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਚਲੀ । ਦਰਬਾਰ ਵਲੋਂ ਵੋਟਾਂ ਵਿਚ ਨਿਰਪੱਖ ਰਹਿਣ ਦੀ ਤਾਕੀਦ ਵੀ ਦਿਖਾਈ ਸੀ ।

ਮੈਂ ਚਲਿਆ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਅਜੇ ਇਕ ਵੇਂ ਕਾਲਮ ਕੋਪੜੇ ਹੋਏ ਥਾਈ ਹਨ ਉਸੇ ਵਿਚ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਲਿਖ ਦਿੱਤੇ ਹਾਂ । ਪਰਵਾਨਗੀ ਮਿਲ ਗਈ ।

ਦਰਬਾਰ ਪਰੇਮੀ

ਮਹੰਤ ਨਰਾਇਣ ਦਾਸ ਅਤੇ ਮਹੰਤ ਕਿਰਪਾਰੀ ਲਾਲ ਦਾ ਲੜਕਾ ਜੁ ਸਰਸੇ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਰੱਬੋਥਾ ਥਿਰਾਦਰੀ ਦਾ ਧਰਮ-ਮੁਖੀ ਹੈ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਸਤੇ ਆਏ । ਅੱਧਾ ਘੰਟਾ ਕੱਲਥਾਤ ਹੋਈ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਾ ।

ਲਾਮ ਨੂੰ ਕੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਲਈ ਆਜ਼ਾਦ ਉਮੀਦਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਆਜ਼ਾਦ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਸ੍ਰ. ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਮਾਨ, ਸ੍ਰ. ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ ਮੰਗੇਵਾਲਾ ਅਤੇ ਕਾ. ਕੁੰਮਣ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਆਇਆ । ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਕੱਲਥਾਤ ਉਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਹੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ।

ਅਮਰਤਸਰੀਆਂ ਵਿਚ ਹੋਈ ਲੜਾਈ ਨੂੰ ਭਾਂਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸ੍ਰ. ਤਰਨ ਸਿੰਘ ਬੁਢੀ ਮਾਤੀ ਤੇ ਸ੍ਰ. ਵਿਰਸਾ ਸਿੰਘ ਸੰਤ ਨਗਰ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ : ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੇਰੇ ਸੰਤ ਜਣਿਆਂ ਨੂੰ ਚਿੱਠੀਆਂ ਲਿਖਵਾ ਕੇ ਕੱਲ੍ਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਬੁਲਵਾਇਆ ।

੭ ਜਨਵਰੀ ੧੯੬੦

ਸਤਿਗੁਰੂ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਲੇਖ ਲਿਖੇ, 'ਪ੍ਰਣਾਮ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੂੰ' ਅਤੇ 'ਅਸਟ' । ਸੰਤ ਤਰਨ ਸਿੰਘ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਫਰੀਦ ਅਤੇ ਮਾ. ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਦਿ ਸੱਜਣਾਂ ਨੇ ਸੁਣ ਕੇ ਸਲਾਹੇ । ਜਦੋਂ ਮੈਂ ੧੦-੩੦ ਦਿਨੇ ਤਾਈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ ਪਾਸ ਬੈਠਿਆਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਨਮਜ਼ਕਾਰ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਕੁਝ ਚਿਠ ਪਿਛੋਂ ਹੋਸ਼ ਬੇ ਕਹਿਣ ਲਗੇ : ਮੈਂ ਆਪ ਪੱਕਾ ਤਾਂ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜਾਤੀ ਵਾਲੀ ਦੇ ਪਰ ਮੱਥਾ ਰਵੀ ਜੀ ਵਾਲਾ ਦੇ, ਇਹ ਬੋਲ ਹੋਵੇ ? ਉਹ ਆਪਣੇ ਧਿਆਨ ਲੁਆਇਆ ਮੇਰੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ । ਕੋਲੋਂ ਸੰਤ ਤਰਨ ਸਿੰਘ ਲਾਹੜੀ ਨੇ ਅੜਾਓ ਕੀਤੀ : ਮੱਥਾ ਰਵੀ ਨਾਲ ਦਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਟੱਕਦਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਰਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ।

ਮਹਾਰਾਜ ਥੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਤਾਰੀਖ ਸਦੇਹ ਦੇ ਕਢੇ ਹੋਏ ਅਜੇ ਰੀਝ ਨਹੀਂ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਪਹੁੰਚੇ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ੧੨ ਵਜੇ ਵਭੀ ਕੁਝੀ ਤੇ ਸਰਜੇ ਚਲੇ ਗਏ । ਕੁੰਘੀ ਰਾਤੀ ਬਿਰੇ ਵਾਪਸ ਮੁਤੇ ।

੮ ਜਨਵਰੀ ੧੯੬੦

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੱਡੀ ਮੁਠ ਵਾਲੇ ਸੰਤ ਬਸੰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਵੱਡੀ ਕੁੰਘੀ (ਭਾਜ) ਆਪ ਬਲਾ ਕੇ ਬੰਦ ਉੱਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ।

ਚਿੱਠੀਆਂ

ਅੱਜ ਚੰਦਰਹਾਸ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਛਪਵਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਕੁਝ ਚਿੱਠੀਆਂ ਤੇ ਮੇਰੇ ਦਸਤਖਤ ਕਰਵਾਏ ਪਿਛੋਂ ਬਾਕੀ ਭੰਜੇਆਂ ਗਈਆਂ । ਚਿੱਠੀਆਂ ੨੫ ਪੰਨੇ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਵਿਚ ਇਕ ਵਿਲਾਕੇ ਦਾ ਵਿਭੰਨ ਸੰਦਰ ਲਈ ਸਨ । ਹਰ ਪਿੰਡ ੭ ਤੋਂ ੨ ਆਦਮੀ ਤਕ ਕੁਲਾਏ ਗਏ ਸਨ ।

੨੬ ਪੰਨੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਸਫਲਾ ਲਾਭ ਮੋਟਿਕ ਸਦੀ ਗਈ ਸੀ ।

ਬੋਟਾਂ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ੧੦ ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਬੰਦ ਤੋਂ ਆਏ । ਆਉਂਦਿਆਂ ਨੂੰ ਉਂ ਜੀਪਾਂ ਅਗਲੀਆਂ ਦੀਆਂ ਬੋਟਾਂ ਕਾਢੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਆਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ । ਸ੍ਰ. ਕੁਰਾਸ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲੀਆਂ ਜਾਗੀਰਦਾਰ, ਸ੍ਰ. ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਸਰਸਾ ਅਤੇ ਸ੍ਰ. ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹੂ ਆਣ ਆਦਿ ਕੁ. ਪ੍ਰਤੱਧਕ ਬਮੇਟੀ ਲਈ ਅਗਲੀ ਉਮੀਦਵਾਰ ਸ੍ਰ. ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਕਾਢੇ ਮਦਦ ਕਰਨ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਲੈਕੇ ਆਏ ਸਨ । ਸਤਿਗੁਰੂ 'ਸਤਿਜੁਗ' ਦਾ ਪਰਚਾ ਅਤੇ ਕਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਵੰਟ ਨਹੀਂ ਪਾਣੀ । ਉਹ ਅਸੀਰਦਾਦ ਮੰਗਦੇ ਰਹੇ । ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਕੁਰਾਂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਦੇ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਪੁਆਇਆ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਅਸੀਰਦਾਦ ਤੇ ਰਾਪਤਾ ਦੇਣ । ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਬੜੀ ਜੁਲੂਤ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਆਪ ਸੰਦੇਹ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ।

ਸ੍ਰ. ਅਦਰਾਰ ਸਿੰਘ (ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਮੁਖਤਾਬਿ ਆਮ) ਅਜੇ ਵੀ ਛਿਆਰ ਹੈ । ਦੁਪਹਿਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸ ਪਾਸ ਆਏ ਵਾਹਦਾ ਚਿਰ ਬੰਨੇ ਰਹੇ । ਦਰਸਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ਕੁੱਲ ਹੀ ਆਕੇ ਬੈਠੀ ਰਏ ।

ਸ੍ਰ. ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ 'ਆਜਾਦ' ਦਾ ਅਜ ਚਿਰ ਪਿਛੇ ਖੱਤ ਮਿਲਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਸੇ ਕਲੇ ਨਾਰਾਜ਼ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ? ਮਾਲਕੋਟੇਲੇ ਮੇਲੇ ਬਾਬਤ ਅਗੇ ਸਦਾ ਇਨਕੀਸ਼ਨ ਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਅੰਤਰ ਮਿਟਿਆ ਨਹੀਂ, ਕੀ ਕੱਲ ਹੈ !

੯ ਜਨਵਰੀ ੧੯੬੦

ਮੀਟਿੰਗ

ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਵਿਚ ਅੱਜ ਇਕ ਤਕੜੀ ਮੀਟਿੰਗ ਹੋਈ। ਸਾਢੇ ਬਾਰਾਂ ਵਜੇ ਦੁਪਹਿਰੇ ਮੀਟਿੰਗ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਮੇਰੇ ਆਰੰਭਕ ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਜਾਗੀ ਹੋਈ। ਡੇਢ ਸੌ ਦੇ ਕਰੀਬ ਆਇਮੈਂ ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਏਜੰਡਾ ਸੀ : ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਡੇਠੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਅਚਲ ਸੰਪਤੀ ਅਤੇ ਚੋਟ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਨਾ ਹੋਣਾ।

ਮੈਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਅਜ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਵਿਚ ਨਿਰਸੰਬੰਧ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਾਂ।

ਇਸ ਦਿਕਸ਼ਰਤਾ ਵਿਚ ਵਰਤਮਾਨ ਹਾਲਾਤ ਉਤੇ ਚਾਨਣਾ ਹੀ ਪਾਉਣਾ ਸੀ। ਮੀਟਿੰਗ ੩ ਵਜੇ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ !

ਅੰਤਵਾਰ ਸਰਸੇ ਵਿਚ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਭੀ ਮੈਨੂੰ ਅਖਿਆ ਗਿਆ। ਪਰ ਜੇ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਬਾਲਮ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਪਿੰਡ ਪੰਜਾਵੇ ਜਾਣ ਦੀ ਫ਼ਟੀ ਸੀ।

੧੦ ਜਨਵਰੀ ੧੯੬੦

ਪੰਜਾਵਾ

ਸਰਸੇ ਸਰਸੇ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਵਿਖੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਸਰਸੇ ਲਈ ਤੁਰਿਆ। ਸਰਸੇ ਪਹੁੰਚਾਇਆਂ ਹੀ ਸੱਤ ਬਰਮ ਸਿੰਘ ਬਾਲਮ ਮਿਲ ਪਿਆ ਅਤੇ ਮੈਂ ਸੰਬੰਧਤ ਕੌਲਭਾਤ ਸਮਝਾ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਪੰਜਾਵਾ ਲਈ ਵਿਦਾ ਹੋਇਆ।

੨੦ ਜਨਵਰੀ ੧੯੬੦

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਮੈਂ ਪਰਸੋਂ ਦਾ ਵਾਪਸ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਪਹੁੰਚ ਕੁਝ ਸਾਂ। ਅੱਜ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਆਗਮਨ ਦੀ ਉਡੀਕ ਸੀ। ਉਹ ਚਾਰ ਵਜੇ ਲਾਮੀਂ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਪਹੁੰਚ ਗਏ।

੨੧ ਜਨਵਰੀ ੧੯੬੦

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦੀ ਕਰਕ ਨਾਲ ਗਿਆ। ਕੁਝ ਚਿਰ ਬੈਠਣ ਉਪਰੰਤ ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਆਪਣੀ ਵਡੀ ਲਤਕੀ 'ਉਪਰੋਸ' ਦਾ ਮੰਗਣਾ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਖਿਲੋਂ ਵਲ ਭਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਅੱਜ। ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਅਜ ਕੱਲ੍ਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਭਾਮ ਹਰੀ ਪ੍ਰੇਮ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਵਿਚ ਮਸ਼ੀਨਮੰਨ ਹੈ। ਖੋਲ੍ਹਾ, ਸਾਊ ਅਤੇ ਹੋਣ ਹਾਰ ਨੌਜਵਾਨ।

੨੨ ਜਨਵਰੀ ੧੯੬੦

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਗੇ ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਵੱਖ ਵੱਖ ਕੱਢੀਆਂ ਤੇ ਸਰਸੇ ਨੂੰ ਚਲੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਰਸਿਓਂ ਮੁੜ ਕੇ ਆਏ ਤਾਂ ਉਂ ਵਜੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਫਲਾਂ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ। ਲਾਮੀਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਮੈਂ ਰਾਤੀਂ ੭-੩੦ ਵਜੇ ਉਦਨਾਂ ਪਾਸ ਗਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਛਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਤਰੀ ਪਈ ਸੀ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਮੈਨੂੰ ਸ੍ਰ. ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਸਰਪੰਚ ਸੰਤ ਨਗਰ

ਦੀ ਝਾਟੇਦਾਰ ਨਾਲ ਭਿੜੰਤ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਈ ।

੨੩ ਜਨਵਰੀ ੧੯੬੦

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਅਜ ਬੰਦਗੀ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਕਰਵਾਈ । ਇਹ ਕਿਉਂ ਹੋਈ ਤੇ ਕੀ ਕਲੱਬਾਤ ਹੋਈ ਭਈ ਮੇਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਾ ।

੨੪ ਜਨਵਰੀ ੧੯੬੦

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਤੇ ਬੈਠ ਦੇ ਡੇਢੇ ਹੋਏ ਲੱਢੇ ਢੇਲੇ ਵਾਪਸ ਆਏ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇਖੇ ਹੀ ਹਨ ਅਤੇ ਅੱਜ ਦੇਖੇ ਇਕ ਦਿਖਤਰਤਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਭਲਾ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਹੋਈ । ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਾਲੇ ਦੇ ਘਰ ਬਣਕੇ ਲੜ ਪਏ ਸਨ । ਵਿਚ ਕਰੀ ਵਾਲੀਏ ਵੀ ਆ ਭਾਈਵਾਲ ਬਣੇ । ਖੁਨਾਂ ਤਕ ਅਪਣਾ ਦੀ ਨੇਕਤ ਸੀ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦੁਹਾ ਹਿਰਾ ਨੂੰ ਸੱਢ ਥੇ ਸਚੇ ਨੂੰ ਸੱਭਾ ਤੋਂ ਵੁਠੇ ਨੂੰ ਵੁਠਾ ਕਿਹਾ । ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਲਭੇ ਭੰਨ ਖੁਸੀ ਖੁਸੀ ਪਰਵਾਨ ਭੀਰੇ ।

ਪਰਸੋਂ ਨੂੰ ਵਿਚ ਮੀਟਿੰਗ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਵੀ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਪਰਸਪਰ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਦੀਆਂ ਲੜਕਤਾਈਆਂ ਪੁਆਈਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਇਲਾਖੇ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਰੰਝ ਹੀ ਅਜਿਹੇ ਅਨੇਕਾ ਭਰਭੇ ਨਜਿਠਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਕਲ ਬੰਦਗੀ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਵੀ ਵਿਸ਼ ਅਜਿਹੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਲਈ ਮੀਟਿੰਗ ਸੋਚੀ ਸੀ ।

੨੫ ਜਨਵਰੀ ੧੯੬੦

ਭੈਣਾਂ ਨੂੰ ਦਿਨਕਾਰ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਇਕ ਬੰਨਤੀ ਦੋਹਾ ਭੈਣਾਂ ਵਲੋਂ ਆਈ ਜਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹਨਾਂ ਉਹੀ ਨੇ ਪਰਸਪਰ ਭ੍ਰਮਣੀਆਂ ਕਰਨਾ ਸੀ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਰੰਝ ਦਿਤਾ : ਅਜਿਹੀ ਪਿਰਭ ਅਸਾ ਨਹੀਂ ਪੰਛ ਚੁਣੀ । ਦੇਨੇ ਨੇੜੇ ਦਾ ਸਾਥ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ ।

ਮੇਰੇ ਦੋਹ ਕੁਖਦੇ ਤੇ ਮਸ੍ਤਕੇ ਵੁਠੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਸਾਫ਼ ਕੀ ਮੇਨੂੰ ਸਚੇਰੇ ਨਿੰਮ ਦੀ ਚਾਡਨ ਤੇ ਰਾਤੀ ਨਿਮ ਵਾਲੇ ਕਰਮ ਪਾਟੀ ਨਾਲ ਕਰਾਰੇ ਬਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਭਲ ਨੂੰ ਇਕ ਦਬਾਈ ਦੇਣ ਖਥੇ ਵੀ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ।

੨੬ ਜਨਵਰੀ ੧੯੬੦

ਅੱਜ ਰੋਮੀ ਰਿਉਹਾਰ ਹੈ, ਬਣਤੰਤਰ ਦਾ ਦਿਹਾਤਾ ।

ਸ੍ਰ: ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਸਰਪੰਚ ਨੇ ਰਾਖੀਰ ਸਿੰਘ ਬਰੀਵਾਲਾ ਦੇ ਅਨੰਦ ਬਾਰਜ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਰਾਖੀਰ ਮੰਗਣ ਲਈ ਮੇਨੂੰ ਕਿਹਾ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਜ ਲਉਥੇ ਘੋਰ, ਮਸ਼ਹੂਰੀ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਰਖੇ ਗਏ ਪਾਠ ਦੇ ਭੋਲ ਸਮੇਂ ਸੱਤਾ ਵਾਲੀ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਮੇਨੂੰ ਵੀ ਨਾਲ ਲੈ ਗਏ । ਉਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਆਪ ਕੀਤਾ । ਵਾਪਸ ਆਉਂਦਿਆਂ ਮੇਨੂੰ ਆਖਿਆ : ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਦੀ ਜੀ ਨੂੰ ਕੀ ਖੋਚਲ ਦੇਣੀ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ ਬੋਲਣ ਦੀ ਜਾਚ ਸਿਖ ਲਈਏ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅੱਜ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਮੁਕਦਮਿਆਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਪੁਰਾਣੇ ਤੇ ਚਰਚੀ ਕਾਰਜਾਤ ਵੱਖਦਿਆਂ ਬਤਾਇਆ ।

ਮੇਨੂੰ ਆਖਿਆ ਹੋਈ ਤਿ ਮੈਂ ਯਾਂਤ ਪਰਥ ਸੰਤ ਨਗਰ ਮਠਾਣ ਲਈ ਇਸਤਿਹਾਰ

ਲਿਖਾ। ਸੰਤ ਰੋਜਾ ਸਿੱਖ ਸਭਾ ਤੇ ਸੰਤ ਦਰਿਆਅ ਸਿੱਖ ਹੁਕਾ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਕਿਹਾ ਬਸੰਤ ਦਾ ਮੇਲਾ ਸੰਤ ਨਗਰ ਬਰਨ। ਰਾਸਨ ਵਲੋਂ ਨਿਸਚਿੰਤ ਰਹਿਣ। ਰਾਸਨ ਗੁਰੂ ਘਰ ਸਪਲਾਈ ਕਰੇਗਾ।

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਰਖੁਥੀਰ ਸਿੱਖ (ਭਵਰਕਾ) ਕਰੀਵਾਲਾ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ੨੦ ਮਾਘ ਨੂੰ ਸੰਤ ਨਗਰ ਬਰਨ ਲਈ ਦਿਨ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕੀਤਾ।

੨੮ ਜਨਵਰੀ ੧੯੬੦

ਕਰੀਵਾਲਾ

ਮੈਂ ਕਲ੍ਹ ਦਾ ਸ੍ਰ. ਰਜਵੰਤ ਸਿੱਖ ਭੱਥਰ ਕਰੀਵਾਲੇ ਵਲ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਪੱਤਰਾ ਸ੍ਰ. ਬਿਵਦੇਵ ਸਿੱਖ ਦਾ ਲਤਕਾ ਛੁ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਆਯੁ ਭੱਥਰ ਕੇ ਹੀ ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸ੍ਰ. ਅਵਤਾਰ ਸਿੱਖ ਭੱਥਰ (ਮੁਖਤਾਰਿ ਆਮ) ਸਿਹਤ ਵਲੋਂ ਠੀਕ ਠਾਕ ਹੈ ਅਤੇ ਕਰੀਵਾਲੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਹੀ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੱਖ ਜੀ ਸਵਖਤੇ ਹੀ ਜੀਪ ਉੱਤੇ ਕਰੀਵਾਲੇ ਆ ਗਏ। ਸੰਤ ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੱਖ ਭੱਥਰ ਘਰ ਉਤਾਰਾ ਕੀਤਾ। ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਦਿਆਂ ਹੀ, ਜੱਤਰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਬਹਿਓ ਨੇ : ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਜੀਪ ਵਿਚ (ਵਾਸ ਜਾਣ ਲਈ) ਕਾ ਨਹੀਂ। ਅਤੇ ਖਿਤਾ ਖਿਤਾਥੇ ਹੱਸ ਪਏ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ : ਜਾਨੂੰ ਜੀਪ ਵਿਚ ਕਾ ਦੀ ਲੱਤ ਨਹੀਂ। ਆਪ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਜਗਹ ਦੀ ਲੱਤ ਹੈ।

ਆਨੰਦ ਆ ਗਿਆ।

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਕਲਾ ਵਿਚ ਹੋਈ ਲੜਾਈ ਕਾਲੀਆਂ ਦੁਹਾ ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਬੁਝਾਇਆ ਗਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਰਾਸ਼ੀਨਾਮੇ ਲਈ ਪੰਛੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਵਾਈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਆਪ ਸਰਸੇਂ ਬਲੇ ਕਲੇ।

ਅੱਜ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਲਮੇਂ ਬੀਬਾ ਸਿੱਖ—ਸਜਣ ਸਿੱਖ ਦੀ ਭੈਣ ਦਾ ਵਿਆਹ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਨੌਜਵਾਨ ਨਾਲ ਅੱਸ.ਅੱਸ. ਮਨਧੀਰ ਦੀ ਪੜਨੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਸ੍ਰ. ਬਿਕਾਸ ਸਿੱਖ ਦਿੱਲੀ ਵਾਲੇ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਮੇਰੇ ਪੁਰਾਣੇ ਮਿੱਤਰ, ਅੱਜ ੧੧ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਮਿਲ ਰਹੇ ਸਨ।

੨੯ ਜਨਵਰੀ ੧੯੬੦

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਲੇਖ 'ਮਨੁਖਤਾ ਦੀ ਬਸੰਤ' ਸੁਣਾਇਆ ਜਿਸਨੂੰ ਆਪ ਨੇ ਬਸੰਤ ਅੰਕ ਲਈ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤਾ ਤੇ ਮੇਰੀ ਸ਼ੈਲੀ ਦੀ ਸਲਾਹੁਤਾ ਕੀਤੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਬੈਠ ਕੇ ਅਜ ਕੁਝ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਭਹਿਰਿਸਤ ਬਟਵਾਈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਅੱਸਾ ਉਦਾਰ, ਦਿਨੋਂਦੀ ਤੇ ਮਨ ਮੱਠਵਾਂ ਸੁਰਾਊ ਹੈ ਕਿ ਆਦਮੀ ਹਰ ਘੜੀ ਅਨੰਦ ਮਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ।

੩੦ ਜਨਵਰੀ ੧੯੬੦

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਡਾ. ਧਿਆਨ ਸਿੱਖ ਮਿਲੇ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਦਰਬਾਰ ਅਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੇ ਮਸਲਿਆਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾ ਕੀਤਾ। ਮੈਂ ਬਜਵੀਰ ਰਖੀ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੋਠਾਂ ਉੱਚ ਵਿਚਕਸਤ ਬੁਧੀਜੀਵੀ ਰੂਪ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੀ ਦੰਕਤਾ ਤੇ ਉਨਤੀ ਬਾਰੇ ਬਹੁਪਾਸਤ ਸੋਚੇ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਹ ਮੁਖਤਲਿਫ ਦਿਵਾਡਾਂ ਦੇ ਸਕਤਰ ਹੋਣ ਹੋਣ

ਇਥੇ ਕੰਮ ਅਰੰਭ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਜਿਸ ਨਾਲ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਚਿੰਦਨੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਵੇ।

੧. ਸੰਸਾਰ ਅਮਨ ਸੰਬੰਧੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ। ਇਸ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੇ ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਜਨ-ਸੇਵਾ ਕਰ ਸਕਾਂਗੇ ਤੇ 'ਸਰਬਤ ਦੇ ਭਲੇ' ਦੇ ਆਦਰਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਅਸਾਂਤ ਹੋਣੋਂ ਬਚਾਣ ਲਈ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਿਯ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਬੰਧ ਮਿਲਾਕੇ ਬਲ ਸਕਾਂਗੇ।

੨. ਕੋ-ਅਪਰੇਟਿਵ ਸਟੋਰ, ਕੋ-ਅਪਰੇਟਿਵ ਫਾਰਮ ਅਤੇ ਕੋ-ਅਪਰੇਟਿਵ ਬੈਂਕਾਂ ਨੂੰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਕਾਇਮ ਅਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

੩. ਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵਕ ਤੇ ਦੂਜਾ ਲੇਖਕ ਕਰੂਪ ਬਣਾਕੇ ਇਤਿਹਾਸ ਪ੍ਰਚਾਰਨ ਤੇ ਨਿਖਟ ਦੀ ਮੁਹਿੰਮ ਜਾਰੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

੪. ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ, ਇਹਨਾਂ ਕਾਰਜਾਂ ਲਈ ਵੱਡੇ ਵਿਕੱਠੇ ਕਰਨ ਵਜੋਂ ੨੫੦੦੦ ਰੁਪਏ ਦੇ ਕੇ ਪਹਿਲ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਧਨੀ ਮਾਨੀ ਤੇ ਉਦਮੀ ਭਿਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪਰੇਰਨ ਦੇ ਉਹ ਇਸ ਪੱਧਰ ਵੱਡੇ ਵਿਚ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਧਨ ਦਾਨ ਕਰਨ। ਇਸ ਰਕਮ ਨਾਲ ਜਥੇਬੰਦਕ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਸਰੰਜਮ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ।

ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਨੁਸਾਰ ਇਕ ਤਾਂ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਮੁਹੱਤੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੰਮ ਆ ਜਾਵੇਗਾ ਦੂਜੇ ਜਵਾਨੀ ਨੂੰ ਇਕ ਉਸਾਰੂ ਸੋਧ ਦਿਤੀ ਜਾ ਸਕੇਗੀ।

ਅੱਜ ਸਿਰਫ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਨ ਹੀ ਕੀਤੇ ਜਾਂ ਰਿਹਾ ਸਤਿਜੁਗ ਦੇ ਸਿਮਰਤੀ ਅੰਕ ਲਈ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀ ਇਕ ਵਹਿਰਿਸਰ ਹਜ਼ੂਰ ਦੇ ਪੰਜ ਕੀਤੀ।

ਸ਼੍ਰੀ ਜਨਵਰੀ ੧੯੬੦

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਸਵੇਰੇ ਹੀ ਹਿਸਾਰ ਚਲੇ ਗਏ।

ਡਾ. ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਮੈਂਭੇ ਪਾਸ ਰਹੇ ਉਹਨਾਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਚਰਖਾਰ ਦੀ ਸਟੇਰਨਰੀ ਰੁਪਥਾਈ ਸੀ।

੧ ਫਰਵਰੀ ੧੯੬੦

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਰਾਤ ਦੇ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਆਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਮਹਾਰਾਜ ਭੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਮੈਂ ਸਤਿਕੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਸਿਮਰਤੀ ਅੰਕ ਵਿਚ ਮਦਦ ਦੇਣ ਲਈ ਬਿਹਾ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਆਪਣੀ ਮਜਬੂਰੀ ਦਸੀ।

ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਮੈਂ ਕਿਹਾ : ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਓਂ ਬਣਤਰ ਜਾਣ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਕੁਝ ਵਿਚਾਰ ਡਾ. ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਕੁਰਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝੇ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਮੁਸਕਰਾਏ : ਅਜੇ ਮੈਨੂੰ ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ। ਤੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਖੋਜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ।

੨ ਫਰਵਰੀ ੧੯੬੦

ਝਸੰਤ ਪਰਬ

ਸੰਤ ਨਗਰ

ਅੱਜ ਝਸੰਤ ਪੰਚਮੀ ਹੈ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਦਿਹਾੜਾ। ਇਹ ਦਿਨ ਸੰਤ ਨਗਰ ਵਿਖੇ ਸਾਰੇ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਲੋਂ ਧੂਮ ਧਾਮ ਨਾਲ ਮਨਾਇਆ ਗਿਆ। ਸ਼ਾਮ ਦੇ

ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਮੈਂ ਵੀ ੨੫ ਕੁ ਮਿੰਟ ਲਈ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਬਾਰੇ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ। ਸਕੱਤਰ ਵੀ ਮੈਂ ਹੀ ਸਾਂ।

ਮੈਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਚੜ੍ਹਾ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਬੈਠਿਆ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਕੋਲ ਬੁਲਾਕੇ ਆਖਿਆ : 'ਮੇਰਾ ਜੀ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਜਦ ਕੁੱਝ ਕੋਲ ਨ ਹੋਵੇ।' ਅਜਿਹੇ ਕਥਨ ਉਹ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਜਿਤਣ ਲਈ ਤੇ ਸਿਆ ਰਾਬਤਾ ਬਣਾਈ ਰਖਣ ਲਈ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਲਾਭ ਮੇਰੇ ਧਰ ਅੰਦਰ ਉਤਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਮੈਂ ਅਜ ਤਕਰੀਰ ਕਰਦਿਆਂ ਇਕ ਵਾਰ ਤਾਂ ਮਨਾਂ ਰੋਟੋਂ ਬੈਠਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦ ਦੁਹਰਾਇਆਂ ਭੱਭ ਭਰ ਆਇਆ ਤੇ ਤਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਕਾਬੂ ਪਾਇਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਰੇ ਜਿਕਰ ਕਰਦਿਆਂ ਸੰਕਤ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਇਕ ਮੁਠ ਭੰਗ ਕੇ, ਵਰਤਮਾਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੱਥ ਮਚਥੂਤ ਕਰੇ।

ਅੱਜ ਸ੍ਰੀ ਰਾਬੀਰ ਸਿੰਘ ਕਰੀਬਾਲਾ ਦਾ ਅਨੰਦ ਕਾਬਜ ਹੋ ਗਿਆ। ਸ੍ਰ. ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਸਰਪੰਚ ਕਰੀਬਾਲਾ ਦੀ ਵਿਚੋਲਕੀ ਪਰਵਾਨ ਚੜੀ।

੩ ਵਰਵਰੀ ੧੯੬੦ ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਸਮਾਂ

ਅੱਜ ਬਸੰਤ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਵਾਲੇ ਮਨਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਵੇਰੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਸ ਉਪਰੰਤ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਗਿਆਨ ਬੰਦ ਦੇ ਲਤਕੀ ਦਾ ਰਾਣੀਆਂ ਦੇ ਸ੍ਰ. ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦੀ ਲੜਕੀ ਨਾਲ ਅਨੰਦ ਕਾਬਜ ਹੋਇਆ।

ਦੋ ਘੰਟੇ ਤਕ ਤਾਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਮਹਾ ਵਿਦਿਆਲਾ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਭਵਿਤਾਵਾਂ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਗੀਰਤਨ ਨਾਲ ਅਨੰਦ ਭੰਨੀ ਕੀਤਾ। ਮਾਸਟਰ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਤਕਰੀਰ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਮੈਂ ਵੀ ਇਕ ਚੰਗੀ ਕੁੰਦਵੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੂ ਜੀਵਨ ਤੇ ਦਿਤੀ। ਮੇਰਾ ਵਿਸ਼ਾ ਸੀ : ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਅਖਲ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਵਰਤਨਾਂ ਨਾਲ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਰਸਦੀ ਨਹੀਂ, ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਬਨ ਅਤ੍ਰਿਪਤ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਘੜ੍ਹ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਬਸੰਤ ਦੇ ਮੌਲੇ ਤੇ ਵੀ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਆਗਿਆ ਕੀਤੀ।

੪ ਵਰਵਰੀ ੧੯੬੦ ਸਰਸਾ—ਬਸੰਤ

ਮੈਂ ੧੧-੩੦ ਵਜੇ ਹੀ ਸਰਸੇ ਪਹੁੰਚ ਸਕਿਆ। ੪ ਸ਼ਾਮੀ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਪਿੰਡਾਲ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਿਆ ਜਿਥੇ ਬਸੰਤ ਦਾ ਮੌਲਾ ਭੀੜਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ੧੫ ਮਿੰਟ ਹੀ ਵੱਲਣ ਦਾ ਅਵਸਰ ਮਿਲਿਆ। ਸਰਸੇ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਹੀ ਤਕਰੀਰ ਸੀ। ਸ੍ਰ. ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਭੱਭਰ ਮਾਸਟਰ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਆਇ ਮਿੱਤਰਾਂ ਨੇ ਮੇਰੀ ਕਹਿਣ-ਸਮਰਥਾ ਦੀ ਦਾਇ ਦਿਤੀ। ਨਿਤ ਨੇਮ ਸਮੇਂ ਮੇਰੀ ਅਲਲ ਸਮਾਧੀ ਵੇਖ ਕੇ ਸੰਤ ਤਰਨ ਸਿੰਘ ਵਹਿਮੀ, ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਹੁਰੀਂ ਹੱਥੋਂ ਥਕੇ ਭੰਗ ਗਏ : ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਨੇ ਇੰਨੇ ਸਮਾਧੀ ਲਾਈ ਰਖੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿਰੇ ਅਤਿਆਸ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ।

੫ ਫਰਵਰੀ ੧੯੬੦

ਸ਼ਾਹੀ

ਅਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਸਭਸੇ ਪਿੰਡਾਣ ਵਿਖੇ ਹੀ ਲਗੀ ਭਾਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਰਾਹੀਂ ਤੇਰਾ ਸੰਤ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਖੇਰਪੁਰ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਘਰ ਸੀ। ਦੋਵਾਨ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਵੀ ਖੇਰਪੁਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਤੋਰੇ ਗਿਆ। ਦੋਰੇ ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚਕਰਵਰਤੀ ਅਤੇ ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗੁਰੂਸਰ (ਗਦੇਂ ਤੋਥ) ਮਿਲੇ। ਮੈਂ ਰੁਪ ਕੀਤਾ ਫਲਾਫਲਾਤਾ ਸੁਣਦਾ ਨਿਹਾ। ਸਾਡੇ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਪੰਤਰ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਸਰਦਾਰ ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਕੱਲਾਂ ਦਾ ਸੁਆਦ ਲਿਆ। ਕੱਲ ਬਨਾਣ ਵਿਚ ਬਤਾ ਉਸਤਾਦ ਹੈ। ਏਸੇ ਸਿਟਰ ਵਾਰਨ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਵੀ ਇਸ ਨਾਲ ਚੰਸਤੀ ਰਖਦੇ ਰਹੇ ਹਨ।

੧੧ ਫਰਵਰੀ ੧੯੬੦

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਆਕੇ ਕੁਝ ਘੰਟੇ ਹੀ ਠਹਿਰੇ। ਰਾਤੀਂ ਭਿਤੀ, ਬੇਲੇਲੇ ਪ੍ਰਧੇ ਸਨ ਤੇ ਅੱਜ ਲਉਥੇ ਵੇਲੇ ਰਾਤ ਪੰਜ ਵਜੇ ਤਕ ਹੀ ਦੋਰੇ ਕੁਝੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਸਮੇਂ ਲਈ ਸੰਤ ਨਗਰ ਵੀ ਠਹੇ।

ਮੈਨੂੰ ਸੱਦਯੋ, ਸੰਤ ਨਗਰ ਵਿਚ ਕੁਝ ਰਵਿਦਾਸ ਦੇ ਮਨਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਇਹਾਥੇ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਸੱਦੇਸ ਦੇਣ ਲਈ ਕੁਝ ਸਕਦ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਦੇਸੇ।

੧੨ ਫਰਵਰੀ ੧੯੬੦

ਸੰਤ ਨਗਰ

ਅੱਜ ਸੰਤ ਨਗਰ ਵਿਚ ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਦਿਹਾਤਾ ਬਤੋਂ ਉਤਸਾਹ ਨਾਲ ਮਨਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸ੍ਰ. ਕੁਰਬਾਨ ਸਿੰਘ ਰਾਹੀਂ ਅੰਮ. ਐੱਲ. ਏ. ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਫਰਜ਼ ਨਿਬਾਹ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਵਕਤ ਲੋਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਹਾਥ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾਇਆ।

...

...

੧੬ ਸਤੰਬਰ ੧੯੬੧

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਅਜ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਦਿਨ ਲਹਿਰੇ ਰਹਿੰਦੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਰਾਪਸ ਪਰਤਣਾ ਹੈ। ਉਥੇ ਰਾਮ ਚੰਦ ਪਟਵਾਲੀ ਪਿਸ਼ਾਵਰ, ਭਾਈ ਸੰਦਰ ਤੇ ਭਾਈ ਸੁੰਦਰ (ਕੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਰਾਛੀਆਂ ਠਕਾਛੀਆਂ) ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਗਿਆਨੀ ਅਚਾਟਲਾ ਜੀ ਤੇ ਹੋਰ ਸੱਜਣਾ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਹੈ।

੨ ਜਨਵਰੀ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖੀ ਸੰਖੇਪ ਜਿਹੀ ਬਿ ਮਿਲਣ ਨੂੰ ਜੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਬਾਏ ਆਉਣੇ !

੪ ਜਨਵਰੀ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਗਿਆਰਾਂ ਵਜੇ ਦੇ ਚਤੀਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆ ਪਹੁੰਚੇ। ਦੁਨੀਆਂ ਘੜੀਆਂ

ਪਲਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਦਰਸਨ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕੱਤਰ ਹੋ ਗਈ। ਮਾਰਾ ਜੀ ਵੀ ਨਾਲ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਜਾਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ। ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਮੁਸਕਾਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ : 'ਚਿੱਠੀ ਮਿਲੀ। ਥੋੜੇ ਟਵਰ। ਪਰ ਖੂਬਸੂਰਤ ਤੇ ਖਿੱਚਦੇ।' ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਹੀ ਜੀਵਨ ਨਕਸ਼ ਤੇ ਇਕ ਬਹਾਰ ਛਾਈ ਰਹੀ। ਦੂਰ ਨੇੜੇ ਦ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਦਿਨ ਭਰ ਦਰਸਨ ਕਰਨ ਲਈ ਆਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ।

੯ ਜਨਵਰੀ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਕਸ਼

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਨ ਕਰਨ ਤੇ ਮਿਲਣ ਅੱਜ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਆਏ। ਆਜ਼ਾਦ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਢੋਧਰੀ ਦੇਵੀ ਨਾਲ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਆਇਆ। ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਇਹ ਢੋਧਰੀ ਸੂਰਜ ਭਾਨ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਦੇਖੇ ਪਹੁੰਚਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੂਰਜ ਭਾਨ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸਨੇ ਆਜ਼ਾਦ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ।

ਆਜ਼ਾਦ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੇ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਅੱਛਾ ਸੰਬੰਧ ਸੀ ਪਰ ਜਦ ਉਹ ਦੇਵੀ ਨਾਲ ਨਾਲ ਰਲ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਖੱਲ ਥਾਣੀ ਵਿਗੜ ਗਿਆ ਹੈ।

ਬਾਬਾ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਫਰੀਦਾਬਾਦੀ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਆਇਆ ਅਤੇ ਬਹਿਣ ਲਗਾ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਕੇ ਸ੍ਰ. ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ (ਭਵਨਾ—ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦਾ, ਸਾਡਾ ਮਿੱਠਰ, ਸੰਬੰਧੀ) ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਹੈ।

ਅੱਜ ਕੁਝ ਸਨਮੱਘੀ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਤੇ ਵੱਟਾਂ ਥਾਰੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਪੱਰਸ਼ ਲੈਣ ਦੀ ਚੋਣਗੀ ਕਰਨ ਆਏ।

ਬਾਈ ਵਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਮ੍ਰਤਸਰ ਕਲਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਦੇ ਘਰ ਭੱਗ ਪੈਣ ਦੇ ਅਵਸਰ ਤੇ ਪਹਾਏ। ਸਾਇਰ ਸ੍ਰ. ਰੋਜਾ ਸਿੰਘ ਸਲਾ ਦੀ ਭਟੋਰੀ ਦੇ ਘਰ ਭੱਗ ਪੈਣਾ ਸੀ।

੧੦ ਜਨਵਰੀ ੧੯੬੨

ਮੇਸਮ ਚੋਣਾਂ ਦਾ

ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਗੀਤਨੇ ਸੰਤ ਨਕਸ਼ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ। ਵਾਰ ਦੇ ਭੱਗ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਥੱਲ ਥੁਲਾ ਕੇ ਬੈਠਾਇਆ। ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਜਥੇਬੰਦੀ ਕਰਾਕੇ ਰੰਗਨਾ ਮਿਲ ਬੈਠ ਕੇ ਇਕ ਘੰਟਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿਤੀ। 'ਨਵਾ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ' (ਰੰਗਨਾ ਵਿੱਲੀ ਤੋਂ ਨਿਕਲਦੇ) ਅਘਾਥ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਫੌਰ ਦਿਤਾ।

ਜੀਵਨ ਨਕਸ਼ ਆਏ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਇਕੱਠ ਸੀ। ਸੀਤਾ ਰਾਮ ਬਾਗਲਾ ਆਪਣੇ ਹਮਾਇਤੀਆਂ ਨਾਲ ਵੱਟਾਂ ਵਾਸਤੇ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਦੇਸੇ ਰਵਾ ਭੀਜਰਵ ਸੀਟ (ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਇਸ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ) ਵਾਸਤੇ ਕੱਸਰਾ ਰਾਮ ਹਰੀਜਨ ਵੀ ਆਇਆ। ਸਭ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਵਖ ਵਖ ਭੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ।

ਪ੍ਰੰਮ ਨਾਥ ਕਵੀਲ (ਆਜ਼ਾਦ ਹਰੀਜਨ) ਲੀਲਾਧਰ ਦੁਖੀ ਤੇ ਬਲਦੇਵ ਕਪਸ਼ੀ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਇਕੱਠੀਆਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਕਾਫ਼ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਭੱਲਥਾਤ ਕੀਤੀ।

੪-੩੦ ਵਜੇ ਲਊਦੇ ਵੇਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਰਹੇ। ਮੈਂ ਤੀ ਦੇਖੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਸਾਂ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਵਿਦਿਆਲਾ (ਸਕੂਲ) ਦੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੁਖ ਦਾ ਇਸ਼ਹਾਰ

ਗੀਤਾ । ਖੱਤੀਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਕੰਮ ਦੀ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ।

ਅ-ਗਰੇਬੀ

‘ਅਕਾਲੀ ਪਕੜ’ ਜਲੰਧਰ ਦੀ ਇਕ ਖਬਰ ਬੱਤਾ ਸਮਾਂ ਕੋਲਬਾਤ ਦਾ ਵਿਚਾ ਬਣੀ ਰਹੀ ਜਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਰੱਬ ਨਾਲ ਧੋਖਾ ਬਣਨ ਵਾਲੇ ਇਕ ਗਰੇਬੀ ਤਾਈ ਨੇ ਦੁਖ ਨਿਵਾਰਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਚ ਰਾਤੀਂ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਵਿਚ ਅਨਪੜ ਨੂੰ ਬੈਠਾ ਕੇ ਘਰ ਜਾ ਸੁਖ ਲਿਆ । ਮੰਨੇਸਰ ਨੇ ਆਕੇ ਗਰੇਬੀ ਦੀ ਕਰਤੂਤ ਵਲੀ ।

ਇਕ ਸਜਨ ਨੇ ਕਾਨਪੁਰ ਦੇ ਗੁਮਟੀ ਨੰ: ੫ ਦੇ ਇਕ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਵਿਚ ਸਰਾਬ ਰਖੀ ਤੇ ਵੇਚੀ ਜਾਂਦੀ ਦੀ ਖਬਰ ਸੁਣਾਈ ਜਿਸਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਡਾਕਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਵੀ ਪਕੜ ਨ ਸਕੀ । ਘਰ ਦੀ ਕੁਟ ਨੇ ਜਦੋਂ ਤੀਜਾ ਛਾਪਾ ਮਰਵਾਇਆ ਤਾਂ ਡਰੇਬ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਅੱਗੇ ਤੇ ਪਿੰਡੀਓਂ ਕੇਵਲ ੪੦ ਬੰਤਲਾ ਸਰਾਬ ਬਰਾਮਦ ਹੋਈ ।

ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ

ਰਾਤੀਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਹੋਈ । ਤਲਲ ਸਿੱਖ ਜੀ ਖਹਿਮੀ ਬੁੱਢੀ ਉਮਰੇ ਬੁੱਢੀ ਮਾਤੀਓਂ ਆਏ । ਮੈਂ ਵੀ ਇਕ ਘੰਟੇ ਲਈ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ ਦੀ ਭਾਰਵਾਲੀ ਸੁਣੀ ਵੇਖੀ । ਨਿਰਨਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਹੇਠਲੇ ਤਕ ਸਭਾ ਵਲੋਂ ਇਕ ਭਿਤਾਬ ਜਰੂਰ ਡਪਵਾਈ ਜਾਵੇਂ ।

੧੧ ਜਨਵਰੀ ੧੯੬੨

ਅੱਜ ੧੨ ਵਜੇ ਦੁਪਹਿਰ ਕੱਤੀ ਸੀਵਲ ਨਗਰ ਵਿਖੇ ਬਰੀਕ ੨੫੦ ਆਦਮੀਆਂ ਦਾ ਇਕੱਠ ਹੋਇਆ । ਇਹ ਲੋਕ ਦੂਰ ਨੇੜੇ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਸਨ ਜਿਹੜੇ ਦਿਲਾਥੇ ਢੀਆਂ ਵੱਟਾਂ ਵਿਸਨੂੰ ਪਾਈਆਂ ਜਾਣ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਬਣਨ ਲਈ ਜੁੜ ਸਨ । ਸ੍ਰ: ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਭੱਠਰ ਨੇ ਮੰਨੂੰ ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਹੀ ਵੱਟਾਂ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਕਹਿਣ ਲਈ ਖੱਲਹਾਰਿਆ । ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਸਮਝ ਅਨੁਸਾਰ ਵੱਟ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਤੇ ਬਾਲਣ ਪਾਇਆ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਜਮਾਤੀ ਦੁਸਮਲ ਨੂੰ ਪਾਈ ਵੱਟ ਸਾਂਝੇ ਖਿਲਾਵ ਹੀ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਮਿੱਥਰ ਸਰਭੀਆਂ ਇਸ ਹਥਿਆਰ ਤੋਂ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ।

ਸ੍ਰ: ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਰੋਗਨਾ ਨਾਲ, ਅਤ ਨੂੰ ਹਰੀਸ਼ਨ ਬੇਸਰਾ ਰਾਮ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫ਼ੈਸਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ।

ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਇਸ ਫ਼ੈਸਲੇ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ ਮੰਗੇ ਦਿਲਚਸਪੀ ਤਾਂ ਰੱਤੀ ਦੇ ਦਿਲਾਥੇ ਵਿਚਲੇ ਫੰਡੀਡੇਟ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਦੀ ਸੀ ਪਰ ਮੈਂ ਏਥੇ ਫ਼ੈਸਲਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਸੁਣੀ ਜੋਲ ਹੈ ।

ਮੀਟਿੰਗ ਇਸ ਫ਼ੈਸਲੇ ਨਾਲ ਵੀ ਖਤਮ ਹੋਈ ਕਿ ੧੪ ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ ਬਰੀਵਾਲ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਗਿਆਰਾਂ ਵਜੇ ਬੇਸਰਾ ਰਾਮ ਆਵੇਂ ਤੇ ਏਥੇ ਜੁੜੇ ਲੋਕਾਂ ਸਾਹਵਾਂ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਸ਼ੀਸ਼ਨ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰੇਂ ।

ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ ਵੀ ਰਾਤ ਦੇ ਏਥੇ ਆਏ ਹੋਏ ਹਨ ।

੧੨ ਜਨਵਰੀ ੧੯੬੨

ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮੈਂ ਸੰਤ ਨਗਰੀਂ ਸਦਰੇ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ੧੦-੩੦ ਵਜੇ ਤਕ ਸੀਵਲ ਨਗਰੀਂ ਜਾ ਕੁਝੇ ਸਨ । ਉਹ ਮਾਘੀ ਦੇ ਮੇਲੇ ਮੁਕਰਸਰ ਲਈ ਕੁਝੇ ਸਨ । ਰਾਤ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ।

੧੪ ਜਨਵਰੀ ੧੯੬੨

ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ੯-੩੦ ਵਜੇ ਟੇਕਸੀ ਸਾਈਕਲ ਤੇ ਬਰੀਵਾਲੇ ਗਏ । ਬਰੀਵਾਲੇ ਆਏ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਬੇਸਰਾ ਰਾਮ ਨੂੰ ਖਬਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੀ । ਇਸ ਵਾਸਤੇ

ਉਹ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕੇਗਾ। ਇਹ ਮੇਲਾ ਪੰਛਮੀ ਕਰੀਵਾਲੇ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਦੇ ਮੋਢੀ ਕਰੀਵਾਲੇ ਸੰਤ ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਹੀ ਸਿੰਘ ਹੁਰੀਂ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸੰਤ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚੇਲੀਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਸਨੌਹ ਵਿਚ ਇਹ ਅਯੋਜਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਕ ਘਰੇਲੂ ਪਾਠ ਦਾ ਗੱਲ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਹੋ ਪੈਂਦਾ ਸੀ।

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੋਹੇਂ ਥੇਥੇ ਜੀ ਅਤੇ ਦੋਹੇਂ ਠਾਕਰ ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਤੇ ਕਰੀਵਾਲੇ ਪਹੁੰਚੇ। ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚਿਫਤ ਕਰਦੇ ਤੇ ਅਸੀਂ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਲਭਦਿਆਂ ਹੀ ਰਹਾ ਦਿਤਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੋਂ ਠਗ ਕੇ ਹਿਸਾਰ ਤਕ ਸਾਰੇ ਲੋਕੀਂ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹੋ ਕਦੇ ਹਨ। ਅਜੇ ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਸਭੋਂ ਲੋਕ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੇ ਸਪੋਰਟਰ ਜਾਪਦੇ ਹਨ। ਅੱਜ ਬਲ ਲੋਕੀਂ ਜਾਂਗਰਸ ਦੇ ਹੋਕੇ ਵਿਚ ਵੀ ਭੱਲਾ ਬਰੇਦੇ ਹਨ।

ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਕਰੀਵਾਲੇ ਦੀ ਫਤਹ ਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾਲ ਸੰਤ ਨਗਰ ਪਹੁੰਚ ਸ੍ਰ: ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬੀਬੀ ਪ੍ਰਸਿਨੀ ਨੂੰ ਕਰੀਵਾਲੇ ਹਜ਼ੂਰ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਭੇਜਿਆ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੰਨੇ ਕਰੀਵਾਲੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਂ ਕਾਮਰੇਡ ਅਜੇ ਘੋਸ਼ ਦੇ ਗੁਜਰ ਜਾਣ ਤੇ ਅਵਸੇਸ ਦੀ ਰਾਹ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਦਬਤਰ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਵਲੋਂ ਦਿਆਂ।

੧੫ ਜਨਵਰੀ ੧੯੬੨

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਫੇਰੀ ਹੀ ਚਿੱਠੀ ਨੂੰ ਜਾ ਲਏ ਹਨ। ਉਹ ਗਿਆਰਾਂ ਵਜੇ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਲਈ ਫਰ ਹੋ ਪਏ।

੧੬ ਜਨਵਰੀ ੧੯੬੨

ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੇਰੇ ਭੱਠੀ ਪਹੁੰਚਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮਲੇਰਕੋਟਲੇ ਦੇ ਮੇਲੇ ਵਾਸਤੇ ਵਲੋਂ ਗਏ।

ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਹੋਈ। ਕੁਝ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਉਪਰੰਤ ਹਰਮਜਨ ਸਿੰਘ ਪਰਚਾਨਾ ਦੇ ਘਰ ਲੜਕਾ ਹੋਣ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਬਰਫੀ ਅਤੇ ਲੱਡੂਆਂ ਨਾਲ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਰਜਾਇਆ ਗਿਆ।

੨੦ ਜਨਵਰੀ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਅੱਜ ਸਰੋਰੇ ਤੋਂ ਪੂਰੇ ਦੀ ਵਾ ਚੱਲ ਪਈ। ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਘੱਟਾ ਉਡਦਾ ਰਿਹਾ। ਸ਼ਾਮ ਤਕ ਮਾੜੀ ਮਾੜੀ ਬੱਦਲਵਾਦੀ ਵੀ ਹੋ ਗਈ।

ਗੁਰੂ ਕੀ ਦਰਬਾਰ ਹੋਣਾ ਸੀ। ਪਰ ਮੇਲੇ ਉਤੇ ਲਾਉਣ ਸਪੀਕਰ ਨਾ ਮਿਲਣ ਕਰਕੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਹੀ ਹੋਈ। ਸੰਤ ਤਰਨ ਸਿੰਘ ਦਿਹਮੀ, ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਕਿਸਾਨ ਰਾਮਪੁਰੀ ਤੇ ਮਾਸਟਰ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਅਮਰਤਸਰ ਤੋਂ ਆਏ। ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਕਾਮਰੇਡ ਅਜੇ ਕੁਮਾਰ ਘੋਸ਼ ਬਾਬਤ ਸ਼ੋਕ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਹੋਰ ਭੱਲਾ ਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਹੋਈਆਂ। ਸੰਤ ਤਰਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮੇਨੂੰ ਕੇਂਦਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਸਭਾ ਦੀ ਚੋਣ ਉਤੇ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਸਭਾ ਨੇ ਚੋਰ ਦਿਤਾ। ਮਾ: ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬੁੱਧੀਮਾਨੀ ਚੋਂ ਪਾਸ ਹੋਣ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਸਭਾਰਾ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿਖੇ ਲੱਡੂ-ਬਰਫੀ ਵੰਡੇ ਗਏ। ਮੀਟਿੰਗ ਗੁਰੂ ਪੈਂਦੇ ਵਾਰਾਂ ਵਜੇ ਖਤਮ ਹੋਈ।

੨੨ ਜਨਵਰੀ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਮਾਸਟਰ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਰਬਾਰ ਵਲੋਂ 'ਕਾਮਰੇਡ ਅਜੈ ਕੁਮਾਰ ਘੋਸ਼' (ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਦੇ ਸਦਰਕਾਰਸੀ ਸਕੱਤਰ) ਬਾਰੇ ਸ਼ੱਕ ਦਾ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਅਤੇ ਇਕ ਮਤੇ ਰਾਹੀਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਬੋਰਡ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਬੋਰਡ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰ ਡਾ: ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਸਕੱਤਰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਰਬਾਰ ਤੇ ਸੂਬਾ ਕੁਰਬਾਨ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਵਾਲਿਆ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

੨੫ ਜਨਵਰੀ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਸਤਿਕੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਤੀਂ ਆ ਗਏ। ਸਭ ਤੋਂ ਭੈਣੀ ਜਾ ਕੇ ਚਰਨ ਚੰਦਨਾ ਕੀਤੀ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਬਸਤਰ ਦੇ ਵਿਚ ਡਿਪੇ ਹੋਏ ਸਨ ਪਰ ਮੈਂ ਅੱਜ ਸਨੇਹ ਸਤਿਕਾਰ ਦੇ ਮੂੜ ਵਿਚ ਸਾਂ, ਬਪਤਿਆ ਵਿਚ ਲੁਕੇ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਵਹਟ ਨਦੀ ਜਤਨ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਅਸਫਲਤਾ ਮੇਰੇ ਚਰਨ ਚੁੰਮਦੀ ਰਹੀ। ਹੁਣ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੁਸਕਾਇਆ ਬਾਪੀ ਤਾਂ ਤਰ ਕੰਮਲ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਵਹਟ ਦਾ ਅਵਸਰ ਦਿਤਾ। ਸੁਖ ਆਨੰਦ ਪ੍ਰਭਟ ਵਾਦ ਭਲਬਾਰ ਚੱਲੀ। ਉਹ ਆਕਾਸ਼ ਭਾਗਤ ਵਾਲੀ ਬੱਠਤੀ ਅਤੇ ਤਾਈ ਵਜੇਰ ਸਿੰਘ ਵਾਲੇ ਡੱਪਰ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਬੋਰਸ ਬਨਵਾਣਾ ਆਰੰਭ ਕਰਵਾ ਰਹੇ ਸਨ।

ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ: "ਸਤਿਕੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ੫੦/- ਜਥੇ ਵੀ ਲੱਭ ਹੋਏ ਬਿਨਾ ਪ੍ਰਭਟੀਂ ਪਰਚ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿਤੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਮੈਨੂੰ ਲੱਭ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪਈ। ਆਪ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਵੀ ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਸਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ। ਪਰ ਕਦੇ ਕਦੇ ਇੰਜ ਵੀ ਲੱਭ ਪੈ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਪਏ। ਦੱਸੋ ਉਸ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਬੁਸਦੀਰ ਕਰਦੇ ਓ ਕਿ ਭੈਂਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਬਿਹਾ: ਇਹ ਬਿਹਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਭੱਲ ਹੈ, ਕੁਹਾਡੇ ਅਧਿਕਾਰ ਇਸ ਤੋਂ ਬਹੁਤੇ ਹਨ।

ਮੇਰੀ ਇਕ ਬੁਸੀ ਭੱਲ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਹਜ਼ੂਰ ਨੇ ਬਿਹਾ: ਕੁਸੀ ਚਿੰਤਾ ਨਾ ਕਰਨਾ, ਮੈਂ ਕੁਹਾਨੂੰ ਡਿਸੇ ਤੋਂ ਵੀ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਲਗਵਾਂ।

ਤੈ ਫੇਰ ਸਤਿਕੁਰੂ ਨੇ ਕੁਝ ਚੰਟ-ਚਟਾਈਆਂ ਸੁਣਾਈਆਂ ਕਿਵੇਂ ਸ੍ਰ: ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਭੱਠੇ ਨੇ ਸ੍ਰ: ਬਸੰਤ ਸਿੰਘ ਮੱਛਾ ਨੂੰ ਪੱਰੇਂ ਭੇਜਿਆ। ਸ੍ਰ: ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਰਾਇਬ ਨੂੰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਸੀਟ ਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਖਲ੍ਹਿਆਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਵੱਸਿਆ ਕਿ ਸ੍ਰਦਾਸ ਭੱਠੇ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਾਹ ਆਪ ਹੀ ਭੀਤ ਚਿੰਦਾ ਹੈ।

ਸਤਿਕੁਰੂ ਇਹ ਵੀ ਬਿਹਾ ਕਿ ਡਾ: ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਆਨੰਦ ਨੇ ਮਲੇਰਕੋਟਲੇ ਦੇ ਮੱਲੇ ਤੇ ਆਇਆ ਮੈਨੂੰ ਬਿਹਾ ਕੁਸੀ ਕੰਮ ਸੁਤਰ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਉਸਨੇ ਇਹ ਕੌਲ ਕਿਉਂ ਕਹੀ।

੨੬ ਜਨਵਰੀ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਸੱਠ ਕੁਰਬਾਨ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤਮ ਜੀ ਦੀ ਮੈਨੂੰ ਚਿੱਠੀ ਆਈ ਕਿ ਸਤਿਕੁਰੂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕਹਿਕੇ ਨਹੀਂ ਬੁਲਾਇਆ ਸਗੋਂ ਸੱਠ ਹੀ ਆਖਕੇ ਸੱਦਿਆ ਹੈ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ! ਕਟਰਾਜ ਦਿਨ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਬੇਸੁਆਈ ਨਾਲ ਜੀ ਦੇਂਦੇ ਰਾਹ ਚੰਟਾ ਪਿਆ।

੨੭ ਜਨਵਰੀ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਕਸ਼

ਮੇਰੇ ਬੱਠੀ ਜਾਂਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਵੇਂ ਗੋਰਿਜ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਪਾਸ ਖਲੋਤੇ ਉਸਾਰੀ ਦੇਖ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਹ ਬਲਦੇ ਵਿਰੋਧਾਂ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਮਿਲਣ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹੋਰ ਦੱਸਕੇ ਆਖਿਆ : ਜੇ ਗੋਦੀ ਕਦੇ ਹੱਥ ਮਿਲਣ ਲਈ ਅਗੇ ਵਧਾਏ ਤਾਂ ਉਹਦੇ ਚਰਨੀਂ ਹੱਥ ਲਾ ਦੇਣਾ ਵੀ ਵਾਜਬ ਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਹਾਦਿਕਤਾ ਨਾਲ ਦੂਜਾ ਪਾਸਾ ਜਿਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

੧੧ ਵਜੇ ਤਾਕਟਰ ਫਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜਨਕਲ ਸਕੱਤਰ ਨਮਾਧਾਰੀ ਦਰਬਾਰ ਆਏ। ਮੈਂ ਸੁਆਗਤ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ। ਇਹ ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਬੰਟਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਨਿਰਨਾ ਕਰਨ ਆਏ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸ ਕਿਸ ਕੋਂ ਭੀਡੇਟ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨੀ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਪਿੰਡਰੀ ਵਾਲੇ ਇਕ ਸੱਜਣ ਨਾਲ ਹੋਈ ਗੱਲਬਾਤ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ : ਤੂੰ ਕੇਵਲ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਵੱਖ, ਜਿੰਨਾ ਹੀ ਵਰਕ ਪੈ ਜਾਵੇਗਾ। ਸਭ ਕੁਝ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇੰਜ ਲਗਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਉਹਨਾਂ ਇਸ ਵਿਲਾਖੇ ਵਿਚ ਹਰ ਬੀਮਰ ਤੇ ਬਾਤ ਮਾਹੌਲ ਬਣਾ ਦੇਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੋਵੇ।

੨੮ ਜਨਵਰੀ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਕਸ਼

ਅੱਜ ਧੁੰਧ ਦੇਨੀ ਪਈ ਕਿ ਹੱਥ ਪਸਾਰਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਭਦਾ। ੧੦ ਵਜੇ ਮੈਂ ਬੱਠੀ ਗਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ੯ ਵਜੇ ਦੇ ਹੀ ਸਲੋਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਪਾਠ ਦੇ ਝੰਗ ਉੱਤੇ ਗਏ ਹੋਏ ਸਨ।

ਇਕ ਵਜੇ ਡਫ਼ ਦੂਰ ਨੌਂ ਦੇ ਪਿੰਡਾ ਦੇ ਵਾਦੀ ਤਿੰਨ ਸੌ ਆਦਮੀ ਜੁੜ ਗਏ। ਹਥੀਜਨ ਕੋਂ ਭੀਡੇਟ ਸ੍ਰੀ ਕੰਸਰਾ ਰਾਮ ਵੀ ਆ ਗਿਆ। ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਅਸੈਂਬਲੀ ਲਈ ਕਾਂਗਰਸ ਟਿਕਟ ਤੇ ਖਲੋਤਾ ਹੈ। ਚੌਧਰੀ ਸਿਵ ਕਰਨ ਵੀ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਆਇਆ। ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਕੰਸਰਾ ਰਾਮ ਨੇ ਸਾਰੇ ਹਾਜ਼ਰ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਖਿਆ ਮੰਗੀ ਤੇ ਆਪਣੇ ਲਈ ਵੱਟਾਂ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ।

ਕਰੀਵਾਲੇ ਦੇ ਕੁਝ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚ ਡਕਰਾਰ ਸੀ। ਉਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਨਿਪਟਾਰੇ ਲਈ ਆਏ। ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਿਵੇਂ ਗੱਲ ਮੁਕਾਵੀ।

ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਈ ਦਿਨਾਂ ਪਿਛੋਂ ਅੱਜ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਆਏ ਸਨ।

ਧੁੰਧ ਕਿਤੇ ੧੨ ਵਜੇ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਹੀ ਜਾ ਖਤਮ ਹੋਈ।

੨੯ ਜਨਵਰੀ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਕਸ਼

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਪਰਵਾਰ ਸਮੇਤ ਦਮਦਮੇ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਦੋ ਵਜੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਕਿਤੇ ਵਾਪਸ ਮੁੜੇ। ਕੁਝ ਉਡੀਕ ਪਿਛੋਂ ਦਰਬਾਰ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ। ਉਹ ਪਸ਼ੂ ਵਾਂਗੋਂ ਵਲ ਜਾਂਦਿਆਂ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਚੰਦ ਸਿੰਘ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰੀਏ ਤੋਂ ਗਿਆਨੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਵਜ਼ੀਰ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਦਸ਼ਾ ਦਾ ਚਿਕਰ ਸੁਣ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਜਦੋਂ ਗੋਦੀ ਐਮ. ਐਫ. ਏ., ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਕੰਮ ਕਰਵਾਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਦੇ ਬਾਝਜਾਂ ਤੇ ਦਸਤਖਤ ਕਰਨੇ ਜਿਵੇਂ ਸੰਤੋਚ ਕਰਦੇ ਹਨ।

੯੬

੩੦ ਜਨਵਰੀ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਅੱਜ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਫੀਰਤਨ ਸੰਤ ਨਗਰ ਵਿਚ ਸੰਤ ਕਮਲੀਸ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਏਥੇ ਇਕ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦਾ ਭੰਗ ਵੀ ਪਿਆ। ਅਰਦਾਸ ਉਪਰੰਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਹਾਜਰ ਸਜਣਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਘੁਸ ਆਏ ਸੱਪਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਮੰਮੇ ਠਰਏ ਬਣਕੇ ਏਕਤਾ ਖੰਡਤ ਫਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਕੌਠੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਵਿਚ ਅੱਜ ਕਲ ਅਖੰਡ ਪਾਠਾਂ ਦੀ ਇਕ ਲੜੀ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਬਾਹਰੋਂ ਆਏ ਹੋਏ ੪੦ ਦੇ ਕਰੀਬ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕਰਨੇ ਹਨ।

ਜਦ ਮੈਂ ਕੌਠੀ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਪਹਿਨੀ ਇਕ ਨਵੀਂ ਤੇ ਉਤਰੇ ਹੋਏ ਲੁਆ ਬਾਲੀ ਸਰੰਟਰ ਦੀ ਸਲਾਘਾ ਕੀਤੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੁਸਕਰਾਏ : ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਕੁਹਾਡਾ ਗੁਣ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਹੋਰ ਬਚਨ ਬਰਦਿਆਂ ਮੰਨੂੰ ਦਸਿਆ : ਇਸ ਵਾਰ ਦਮਦਮੇ ਇਕ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸਰ ਤੋਂ ਵਛਾ ਕਰਮਾਨਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਵਿਆਹ ਕਰਨ ਦਾ ੧੦੦੦ ਰੁਪਏ ਇਕ ਹੋਰ ਸਣਾ ਜੁ ਜਿਆਦਾ ਮੇਰੇ ਨੇੜੇ ਹੋਣ ਦਾ ਦਮ ਰਹਦਾ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ੧੫੦੦ ਰੁਪਏ ਭੇਜ ਲਛਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਿਹਾ : ਇਹ ਭਾਰ ਨਿਤਤਾ ਦਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਜੇ ਉਹ ਹੀ ਥੋਂ ਪਰਵਾਹੀਆਂ ਕਰਨ ਤਾਂ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਕੀ ਕਹਿਣਾ ਹੈ। ਸੰਤ ਨਗਰ ਦੇ ਦੋ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਅੱਜ ਭੰਨਿਆ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਮੁਖਲਾਵੇ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਫਿੱਥਨ ਸਦਏ, ਥੋ-ਪਥੇ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਲੰਗਰ ਵੀ ਕਰਵਾ ਦਿਤਾ ਸੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ੩ ਵਜੇ ਦੇ ਸਰਸੇ ਗਏ ਹੋਏ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨਾਲ ਰਾਤੀਂ ਭਾਈ ਕਰੋਲੇ ਆਏ।

੩੧ ਜਨਵਰੀ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਫੀਰਤਨ ਅਤੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦਾ ਭੰਗ ਅੱਜ ਸੰਤ ਨਗਰ ਦੇ ਸ੍ਰੀ ਮੋਹਰ ਸਿੰਘ ਵੱਲ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਵਾਰ ਅਤੇ ਭੰਗ ਸਮੇਂ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ। ਪਾਠੀਆਂ ਅਤੇ ਲਾਗਰੀਆਂ ਦਾ ਇਕੱਠ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਵਲ ਭੇਰਿਆ ਗਿਆ ਉਥੇ ਹੁੰਦੇ ਪਾਠਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ।

ਅੱਜ ਕੰਚਿਜ ਬਣ ਕੇ ਗਿਆਰ ਹੀ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਕਰਤਰ ਰੇ ਭਰਾਈਵਰ ਸੰਤ ਕੁਰਬੰਦ ਸਿੰਘ ਲਈ ਇਕ ਦਬਤਰ ਕਮਰਾ।

ਸ੍ਰੀ ਕੁੰਦਨ ਸਿੰਘ ਨਕਈ ਨੇ ਮੰਨੂੰ ਦਸਿਆ ਕਿ ਅੱਜ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਕਾਰ ਉਹ ਭਰਾਈਵਰ ਕਰਿਆ ਕਰੇਗਾ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਤਾਂ ਕੰਬਦੀ ਘੋੜੇ ਵੱਖਣ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ।

ਸਰਪੰਚ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਥਾਰੇ ਜਿਕਰ ਕਰਦਿਆਂ ਦਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਜੇ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਮੰਨਦੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਉਸ ਲਈ ਇਹ ਅੰਦਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸਨ ਰਖਦੇ। ਰੱਠੇ ਮੱਠੇ ਉਸ ਨਾਲ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।

੧੨ ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਰਾਹ ਥੋਂ ਪਰਤ ਆਏ। ਪਰ ਭਰਾਈ ਪਈ ਫੇਰ ਚਲੇ ਗਏ। ਮਹਾਰਾਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਦੇ ਹੀ ਸਰਸੇ ਗਏ ਹੋਏ ਹਨ।

ਰਾਤੀਂ ਗਿਆਰਾਂ ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਕੜਿਆਂ ਨਾਲ ਜਥੇਦਸਰ ਥਾਕਸ ਹੋਈ। ਹਨੇਰੀ ਤੇ

ਤੁਹਾਨ ਦੀ ਤਾਦਾ ਆਇਆ ।

ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਾਹਿਬ ਸਭਾ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ੮ ਵਜੇ ਰਾਤ ਭੇਂ ਸਾਢੇ ਦਸ ਵਜੇ ਤਕ ਹੋਈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਵਿਰਾਭ ਵਟਾਂਦਰਿਆਂ ਉਪਰੰਤ ਸ੍ਰੀ ਫੋਹਰ ਸਿੰਘ ਸੰਤ ਨਗਰ ਦੀ ਬੁਧੀਮਾਨੀ ਵਿਚੋਂ ਪਾਸ ਹੋਣ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਲੱਭੂ ਤੇ ਥਰਫੀ ਵੰਡੇ ਕਢੇ ।

੧ ਫਰਵਰੀ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਰਾਤ ਦੀ ਝਾਲ ਨਾਲ ਦਸਲਾਂ ਨੂੰ ਸੂਰਤ ਆ ਗਈ ਹੈ । ਗਤਿਆਂ ਨੇ ਖਾਸ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ।

ਸੰਤ ਨਗਰ ਵਿਚ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵਡਾ ਘੱਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਚਾਰ ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ ਪੰਟ ਵਾਲੇ ਅਲਟਗ੍ਰਹੀ ਯੱਥਾ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ । ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਚੋਲਾਂ ਆਦਿ ਦਾ ਲੰਤਰ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ । ਦੀਵਾਨ ਲਗੇ । ਭੰਡੀ ਤੇ ਰਸਾਯਲੀ ਵਛੋਰਾ ਖੇਡਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ।

੨ ਫਰਵਰੀ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਪਿਛਲੇ ਖਈ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਤੋਲ ਮਲ ਕੇ ੧੦੦ ਥੰਨਭ ਅਤੇ ੫੦ ਭੰਡ ਕਢਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹਾਂ । ਮਾਲਿਸ ਬਰਥੇ ਇਸਨਾਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਫਲ ਮਲ ਖੇਡੇ ਵਿਚ ਆਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਸਰੀਰ ਦੀ ਨਿਤਰਰ ਅਰੰਭਤਾ ਇਕ ਨਸਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ । ਸਮਝ ਇਹ ਆਈ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਇਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੀ ਦਿਨਚਰਯਾ ਬਨਾਵੇ ਤਾਂ ਸਰੀਰ ਵੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭੰਮ ਵੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਨਿਬਰਦੇ ਹਨ । ਸਿਰ ਪੀੜ, ਪੇਟ ਦੀ ਭੱਠੀ ਡਰਲੀਫ ਜਾਂ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਹੋਰ ਭੱਠੀ ਚੰਗ ਨਹੀਂ ਵਿਆਪਿਆ । ਸਰਦੀ ਦਾ ਹਮਲਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹਾਲਾਂਕਿ ਸਰਦੀ ਤੋਂ ਐਡਰਾ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿਚ ਤੰਬਾ ਤੰਬਾ ਮਈ ਲਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਮੁੱਚੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਹੀ ਸੀਤ ਲਹਿਰ ਨੇ ਆਪਣਾ ਥਾਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਰਖਿਆ ਹੈ ।

੩ ਫਰਵਰੀ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇੱਲੀਓਂ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ, ਰਾਤ ਕੰਡਣਪੁਰ ਕੱਟ, ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਧ ਸਰਸੇ ਸੁਣ ੧੦-੩੦ ਵਜੇ ਦਿਨੇ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਪਹੁੰਚੇ । ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਦਰਬਾਨ ਬੀਤੇ ਆਪ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਭਬਰ, ਢਾਕਾ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਪੰਤਰ ਕੰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਹੋਰ ਕਈ ਸਜਨਾਂ ਨਾਲ ਆ ਰਹੇ ਸਨ । ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਦੇ ਫੈਲੇਂ ਕੁਜਰਦੀ ਨਹਿਰ ਦਾ ਪੁਲ ੪-੫ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਅਸਲੋਂ ਥੰਨ ਗਿਆ, ਜੋ ਭਾਰ ਤਾਂ ਹਜ਼ੂਰ ਦੀ ਸੰਤ ਨਗਰ ਦੇ ਪੁਲ ਉੱਤੇ ਪਾਰ ਹੋਈ ਤੇ ਆਪ ਪੰਦਲ ਹੀ ਨਹਿਰ ਭ ਲਾਘੇ ਉਤਰਦੀ ਆਏ ।

ਕੱਠੀ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਆਏ, ਤਾਂ ਜਿਥੇ ਮੈਨੂੰ ਸੁਣਾਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਹਸਦਿਆਂ ਹਸਦਿਆਂ ਸੁ: ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਬਰਾਜੀਏ (ਮਾਤਾ ਜੀਉਣ ਕੌਰ ਜੀ ਦੇ ਤਤੀਜੇ) ਨੂੰ ਕਿਹਾ : ਇਕ ਸਜਣ ਆਹਦੇ ਸਨ ਇਹਨਾਂ (ਅਰਥਾਤ ਸਤਿਗੁਰਾਂ) ਦੀ ਕਾਯਰਸ ਤੇ ਕੌਰੋ ਨਾਲ ਬਣੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਸੀ ਹੁਣ ਇਹਨਾਂ ਖੰਰੋ ਤੇ ਕਾਯਰਸ ਦੇ ਹਰ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਔਲਾਨ ਕੀਤਾ ? ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਆਦਮੀ ਦਾ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸੇ ਦੀ ਤਿੰਦਲੀ ਵਿਚੋਂ ਮਿਲਾਠਾ ਦੇ ਕੇ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਦਾ ਕਿ ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਜਿਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕਲ੍ਹ ਵਿਰੋਧੀ ਸੀ ਅੱਜ ਉਸਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ।

ਅੱਜ ਹੀ ੧ ਵਜੇ ਦੁਪਹਿਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਭੋਈ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਚਲੇ ਵੀ ਗਏ ।

੭ ਫਰਵਰੀ ੧੯੬੨

ਸਰਸਾ

ਅਸਮਾਨ ਅਣ ਬਦਲਾ ਅਰਥਾਤ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਰੋਲ਼ ਰਿਹਾ। ਮੈਂ ਜੀਵਨ ਨਗਰੀਂ ਪਿੰਡ ਪੰਜਾਵੇਂ ਲਈ ੮ ਵਜੇ ਦੀ ਬੱਸ ਵਤ ਲਈ। ੧੦ ਵਜੇ ਸਲਸੇ ਪੁੱਜਾ ਤਾਂ ਕਾ. ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਤੇ ਬਖਸ਼ੀ ਗੁਰੀ ਮਿਲੇ। ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਥ ਵਕੀਲ (ਹਰੀਜਨ) ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਉਹ ਚੰਟ ਜਲਸੇ ਬਰਨਾ ਚਾਹਦੇ ਸਨ। ਬਖਸ਼ੀ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂਕੇ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਜਲਸੇ 'ਤੇ ਤਕਰੀਰਾਂ ਬਰਨਗੇ ਪਰ ਬਾਅਦਬ ਬੱਲਟਗੇ। ਨਾਲ ਹੀ ਉਸ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਾਮਰੇਡ ਸੁਰਜੀਤ (ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ) ਆਕੇ ਦੱਸ ਗਿਆ ਹੈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ੬ ਸੀਟਾਂ ਤੇ ਕਾਮਰੇਡਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਬਰਨਗੇ।

੮ ਫਰਵਰੀ ੧੯੬੨

ਪੰਜਾਵਾ

ਚੰਟਾਂ ਦੇ ਦਿਨ ਹਨ। ੨੪ ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ ਪੋਲਿੰਗ ਹੋਵੇਗਾ। ਪਰ ਲੰਮੇ ਦਿਲਾਂਕੇ ਦੀ ਸੀਟ ਗੀਜਰਰ ਚੰਟ ਬਰਕੇ ਬੰਦੀ ਸਲਾਹਮੀ ਨਹੀਂ। ਹਰੀਜਨ ਖਰਬ ਨਹੀਂ ਬਰ ਸਕਦੇ। ਕਾਂਗਰਸੀ ਇਕਥਾਲ ਸਿੰਘ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਵਾਲੀ ਵਾਲਾ, ਸ੍ਰ. ਤਰਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਭਾਈ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ (ਜਨਸੰਘੀ ਉਮੀਦਵਾਰ) ਤੇ ਕਾ. ਤੇਜ ਸਿੰਘ (ਕਮਿਊਨਿਸਟ) ਦੇ ਪੱਖੀ ਇਥਤਹਾਰਾਂ ਅਤੇ ਜਲਸਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਈ ਬੰਬ ਲਗਾ ਕੇ ਹਨ।

ਜ਼ਾਮੀ ਠੰਢੀ ਹਵਾ ਬਲਦੀ ਠਹੀਂ ਅਤੇ ਬਦਲ ਵਾਲੀ ਵੀ ਹੋ ਗਈ।

੧੨ ਫਰਵਰੀ ੧੯੬੨

ਸੰਤ ਨਗਰ

ਮੈਂ ਅੱਜ ਸਾਮ ਦੀ ਮੋਟਰੇ ਸੰਤ ਨਗਰ ਪਹੁੰਚਾ। ਦੇਵੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ ਵਾਲੇ ਸ਼ਹੀ ਦਰਬਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਬੰਨੇ ਸਨ। ਸੰਤ ਨਗਰ ਵਾਲਿਆਂ ਅੱਜ ਕਸੰਤ ਦਾ ਪੂਰਬ ਮਨਾਇਆ ਹੈ। ਇਕ ਤਕਰੀਰ ਬਰਨ ਤੇ ਕਵਿਤਾ ਪੜਨ ਦਾ ਮੌਨੂੰ ਵੀ ਮੌਰਾ ਮਿਲਿਆ।

੧੩ ਫਰਵਰੀ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਾਸਤੇ ਅਫ਼ਰੀਕਾ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨੇ ਇਕ ਨਵੀਂ ਬਾਰ ੩੦.੦੦੦ ਸਲਿੰਗ ਦੀ ਲੈਂ ਕੇ ਭੇਂਟ ਸਕੂਪ ਭਾਰਤ ਭੇਜੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਬਿਲ, ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਆਉਣ ਦੀ ਬਿਲਟੀ ਤੇ ਹੋਰ ਸੰਬੰਧਤ ਭਾਜਜਾਰ ਸ੍ਰ. ਤਰਤ ਸਿੰਘ ਪਨੇਸ਼ ਨੇ ਨੌਰਬੋਝੇ ਮੌਨੂੰ ਭੇਜੇ ਹਨ। ਬੰਬੇ ਦਲੀਪ ਬੰਬ ਜੀ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕਰਕੇ ਸੰਤ ਰਣਸੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਲਦਾ ਹਥੀਂ ਹਦਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਦੁਆਰਾ ਬੰਬਦੀ ਲਈ ਘੋੜ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਪਤਾ ਲਗਾ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਚਾਰ ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਬੰਬਦੀ ਹੀ ਹਨ।

੧੪ ਫਰਵਰੀ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਕਾਮਰੇਡ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ (ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਸਕੱਤਰ) ਦਾ ਖਬ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਆਗਾਮੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਲਿਖ ਭੇਜਾਂ। ਮੌਨੂੰ ਕੁਰਮਹਿਲ ਦਾ ਪਤਾ ਘੋਲਿਆ ਗਿਆ।

੧੫ ਤੋਂ ੧੯ ਫਰਵਰੀ ੧੯੬੨

ਮੈਂ ਦਿੱਲੀ ਗਿਆ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਅੰਕ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਬਾਬਤ ਦੇਵੇ ਆਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ।

੧੮-੨ ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਦੁਆਰਾ ਦੇਬੋ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਇਹ ਤਿੰਨ ਥੰਡੇ ਦੇ ਸਾਲਾ ਉਮਰ ਦੇ ਦੇਬ ਬੇ ਆਏ ਸਨ। ਵੱਟੇ ਕੁੱਲ ੫੩੦੦੦/-

੨੦ ਫਰਵਰੀ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

੯ ਵਜੇ ਚੰਧਰ ਮੈਂ ਸਰਸੇ ਪੁੱਜਾ ਦੇਧਰ ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਚੰਡੀਕੜ ਤੇ ਚੰਡੀ ਸਾਹਿਬ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਆ ਪਹੁੰਚੇ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕਾਰ ਤੋਂ ਹੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਪਹੁੰਚਾ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਸਤਿਨਾਮੁ ਜੀ ਬੰਬਈ ਤੋਂ ਅਫਰੀਕਾ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਲੋਂ ਭੇਜੇ ਗਏ ਕਾਰ ਲੈ ਕੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ।

੨੩ ਫਰਵਰੀ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅੱਜ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇ। ਉਹ ਕਰੀਵਾਲੇ ਅਮਰਤਸਰ ਛੱਟਾ ਕਤਾ ਤੇ ਨਕੋਤੇ ਆਇ ਪਿੰਡੇ ਵਿਚ ਖੁੰਮਦੇ ਸ੍ਰੀ ਫੋਸਟਾ ਡਾਮ ਦੇ ਹਥ ਵਿਚ ਪਬਲਿਕ ਰਾਇ ਤਿਆਰ ਕਰ ਰਹੇ ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਪਰੇਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਕੁੱਲ ਨੂੰ ਵੱਟਾਂ ਪੈਣੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਲਈ ਭੱਜ ਨੱਜ ਸਾਗੀ ਹੈ।

੨੪ ਫਰਵਰੀ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਅੱਜ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਵੱਟਾਂ ਦਾ ਅਠਵਾਂ ਦਿਨ ਹੈ। ਅੱਜ ਪੰਜਾਬ ਭਰ ਵਿਚ ਵੱਟਾਂ ਪੈਣੀਆਂ ਹਨ। ਸੰਤ ਨਗਰ ਦੇ ਨਹਿਰੀ ਬੰਕਲੇ ਵਿਚ ਪਰਚੀਆਂ ਪਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ।

ਪਿਛਲੀਆਂ ਵੱਟਾਂ ਵਾਲੇ ਸਰਕਲੀ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਪਈ। ਲੰਬ ਸਹਿਜ ਝਾਅ ਹੀ ਜਾਂ ਬਮਿਊਨਿਸਟਾਂ ਦੇ ਪਰੋਤੇ ਵੱਟ ਪਾਣ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਪਰਛਾਰ ਦੀ ਹਲਖੀ ਨਹੀਂ।

ਮੇਰੇ ਲੇਖ "ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦਾ ਲੇਖਕ ਕੌਣ ਬਣੇ ?" ਦੇ ਉਤਰ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਮਿਤਰ ਅਮਰ ਭਾਰਤੀ ਦਾ ਇੰਲੀਓ ਲੇਖ ਆਇਆ, ਭਾਵ ਪ੍ਰਗਤ, ਵਿਚਾਰ ਤਰਿਆ।

੨੬ ਫਰਵਰੀ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਅੱਜ ਵੱਟ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦਾ ਦਿਨ ਹੈ। ਤਿਆਸਤ ਨਾਲ ਦਿਲਚਸਪੀ ਰਖਦੇ ਲੰਬੇ ਰੋਡੀਓ ਸੈਂਟਾਂ ਦੁਆਲੇ ਭੁਗਮਣ ਪਾਈ ਬੰਨ ਚਿਤ੍ਰਨ ਕਰਕੇ ਘੜੀ ਘੜੀ ਘਰਾਂ ਸੁਣ ਰਹੇ ਹਨ। ਸ਼ਾਮ ਤਕ ੯ ਬਮਿਊਨਿਸਟਾਂ ਦੀ ਜਿੱਤ ਸੁਣੀ। ਅਗੇ ਨਾਲੋਂ ਪੱਖ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋ ਗਿਆ ਪਰ ਭਾਮਰੇਡ ਸੁਭਜੀਤ ਦੀ ਹਾਰ ਨੇ ਬੜਾ ਥੋੜਾ ਸੁਆਦ ਕੀਤਾ। ਭਾਮਰੇਡ ਜੱਸ ਦੀ ਲੜਾਈ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਕਿ ਸ੍ਰ. ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੰਗੇ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇਖਣ ੩੪ ਵੱਟਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਜੇਲ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਅਕਾਲੀ ਤੇ ਦੂਜੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਮਿਲਵੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਮੌਹਨ ਸਿੰਘ ਤੁੜ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਸਕਿਆ।

ਰਾਤੀਂ ਮਾਸਟਰ ਰਾਏ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਜਾਣ ਦੀ ਯਕਤ ਵੀ ਆ ਗਈ। ਉਸਨੇ ਰਾਨ ਰਾਨ ਪਰਨਾ ਮਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਕੋਰੋ-ਤੁੜ ਦੀਆਂ ਵੱਟਾਂ ਦੀ ਦੰਧਾਰਾ ਗਿਣਤੀ ਕਰਵਾਈ ਜਾਏ, ਠੱਕੀ ਵੱਜ ਗਈ ਹੈ।

ਪਰ ੩੪ ਵੱਟਾਂ ਦੀ ਜਿੱਤ ਵੀ ਕੋਈ ਜਿੱਤ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਸਰਕਾਰੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਭੰਕ ਕੇ ਭੰਭੇ ਜੇ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ੩੪ ਵੱਟਾਂ ਨਾਲ ਜਿੱਤ ਵੀ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਹਾਰ ਵਲਕੀ ਜਿੱਤ ਹੀ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਅੱਜ ਉਤੀਕ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ ਪਰ ਉਹ ਆਏ ਨਹੀਂ ।

੨੭ ਦਰਬਾਰੀ ੧੯੬੨

ਮੈਂ ਅੱਜ ਡੇਢ ਵਜੇ ਟੇਕਸੀ ਸਾਈਕਲ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਵਾਸਤੇ ਚਲ ਪਿਆ ਇਸ ਵਾਰ ਮੈਂ ਨਵੇਂ ਮਕਾਨ ਪਾਟ ਲਈ ਘਰ ਜਾਣਾ ਹੈ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਸਕਸੇ ਮਿਲੇ । ਉਹ ੧੯੬੨ ਮਾਤਲ ਦੀ ਅਪ-ਟੂ-ਡੇਟ ਕਾਰ ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਮੰਗਵਾਈ ਅਫਰੀਕੀ ਸੰਗਤ ਦੁਆਰਾ ਰੇਟ ਕੀਤੀ, ਚੰਬਈ ਸਮੁੰਦਰੀ ਜਹਾਜ਼ ਲੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਉਸ ਤੇ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ।

ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਖਿਆ ਮੰਤਰੀ ਕਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਪਿੰਡ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਤੇ ਆਪ ਦੇ ਏਨੇ ਚਿਰ ਬਾਅਦ ਆਇਆਂ ਦੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਪਰਤ ਦਲਬਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਾਗਾ । ਆਗਿਆ ਬਖਸ਼ੀ ਮਿਲੀ ।

ਬੱਸ ਸਟੇਂਡ ਤੇ ਗਿਆ ਮਹਾਤਮਾ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੀ ਮਿਲ ਪਏ । ਉਹ ਚਾਂਹਦੇ ਸਨ ਕਿ ਮੈਂ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਪਰਤ ਬਲਾ ਪਰ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਮਨਾਣ ਵਿਚ ਸਕਨ ਹੋ ਗਿਆ ।

੩ ਮਾਰਚ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਪਿੰਡ ਵਲੋਂ ਸਫਰ ਕਰਦੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਸੀ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਤੇ ਮਹਾਤਮਾ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਹੀ ਹਨ ਜਾਂ ਮੈਂ ਥੱਠੀ ਚਚਾਲ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮਾਨਸੂਮ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਜ ਕੰਗਣਪੁਰ ਨੂੰ (ਸਕਸੇ ਨਜ਼ਦੀਕ) ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ । ਮਾਤਾ ਜੀ ਵੀ ਵੇਚੇ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ । ਜਾਂ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ । ਪੁੱਖੰਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ।

੪ ਮਾਰਚ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

੯ ਵਜੇ ਥੱਠੀ ਗਿਆ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਤੇ ਮਹਾਤਮਾ ਵੇਚੇ ਹੀ ਸਨ । ਮੇਰੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਨ ਦੌਰਾਨ ਹੀ ਚੰਪਈ ਕੇਸਰਾ ਰਾਮ ਆਪਣੇ ਕੁਝ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਟ੍ਰਿਡਕਟਾਂ ਅਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ । ਉਸਨੇ ਦੁਹਾਂ ਕੇਸਰਾ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦੇ ਬਿਹਾ : ਆਪ ਦੀ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਨਾਲ ਹੀ ਅਸੰਬਲੀ ਦੀ ਸੀਟ ਤੇ ਮੈਂ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਇਆ ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਵੱਲੋਂ ਪਿਆਰੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਉਤਰ ਦਿਤਾ : ਇਹ ਕੁਹਾਡੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਹੀ ਕੰਮ ਸੀ । ਚੰਗਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸਾਡੀ ਮੁਰਾਦ ਪੂਰੀ ਹੋ ਗਈ ।

ਕੰਡਕਾਤ ਜਾਰੀ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੇਸਰਾ ਰਾਮ ਨੂੰ ਬਿਹਾ : ਅਜਿਹੇ ਮੌਕੇ ਤੇ ਕੁਹਾਨੂੰ ਸਭ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਨਕਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਫਿਰ ਕੁੱਲ ਧਨਕਾਰ ਤੇ ਹੀ ਨਾ ਮੁਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦੁਖ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਵਿਚ ਭਾਈਦਾਨ ਬਣਕੇ ਸਰਕਾਰੀ ਡੋਰ ਤੇ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਹੋਵੇ ਕਰਵਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ।

ਅੱਜ ਇਕ ਮੌਕੇ ਸੂਬਾ ਮੀਹਾ ਸਿੰਘ (ਕੁਰੂਸਰ-ਭਦੌਂ ਡੇਢ ਵਾਠੇ ਜੋ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ) ਹੁਣਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਗਿਆ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਨੂੰ ਦੱਸਿਆ : ਸੂਬਾ ਜੀ ਕੁਝ ਘਰ ਤੇ ਕਿੱਠੀ ਕਹਿਰੀ ਸਰਧਾ ਰਖਦੇ ਹਨ । ਮੇਰੇ ਅਗੇ ਨੂੰ ਕੀ ਜਦੋਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਸਿਦਕ ਨੂੰ ਵੱਖ ਹੋਰਾਨ ਰਹਿ ਜਾਵੇਦਾ ਹੈ । (ਸੂਬਾ ਮੀਹਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਾਕਾਦਾਰੀ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਕ ਮਾਮੇ ਹਨ)

ਖਰਸਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਹੈ । ਸਾਰਾ ਵਾਰਾਚਰਣ ਹੀ ਅਜਿਹਾ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਤਬੀਅਤ

ਬੇਜ਼ਾਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ।

੫ ਮਾਰਚ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਤਤਨ ਸੇਤ ਕੁਤ ਸਿੰਘ ਜਥੇਦਾਰ ਦੇ ਘਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਏਥੇ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ । ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦਾ ਇਕ ਭੋਗ ਵੀ ਆਪ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਪਿਆ । ਵਾਰ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਪਿਛੋਂ ਕਿਸੇ ਸਿੰਘ ਦਾ ਭੋਜ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਸਾਹਵੇਂ ਆਇਆ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਨੂੰਹ ਜਾਂ ਧੀ ਤੇ ਜਾਦੂ ਟੂਣੇ ਦਾ ਅਸਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਸਤਿਕੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਗੀਤਾ ਕਿ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਉਤੇ ਕਿਸੇ ਜਾਦੂ ਟੂਣੇ ਦਾ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ਇਹ ਸਾਡੇ ਮਨਾਂ ਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਹੈ ਜੋ ਅਜਿਹੇ ਵਾਕਿਅਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਦੁਰਘਟਨਾ

ਬੱਠੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਗਿਆ ਇਕ ਦੁਰਘਟਨਾ ਸੁਣ ਲਈ । ਮਾਸਟਰ ਸੁਹਾਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣੇ ਚੁਹਤੇ ਦਾ ਮੁਕਲਾਵਾ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਕਿਰਪਾਲ ਪੱਟੀ ਨੂੰ, ਲੜਕੀ ਕੁਰੀ ਤੇ ਦੁਹਤੇ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਟਰੈਕਟਰ-ਟਰਾਲੀ ਤੇ ਕਲ ਲਦਿਓ ਫੇਲੇ ਗਏ । ਨਾਲੀ ਪਾਰੇ ਖੁੜਮਾਂ ਦਾ ਟਰੈਕਟਰ ਆਉਣਾ ਸੀ ਕਿ ਬਣੀਆਂ ਉਤਰ ਆਈਆਂ । ਮਿਲਣੀ ਵਾਲੇ ਟਰਾਲੀ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਵਲ ਗਏ । ਮਾ. ਸੁਹਾਵਾ ਸਿੰਘ ਹੁਣੇ ਪਾਸ ਇਕ ਵੱਧ ਸਾਲ ਤੋਂ ਬਲੀ ਆਉਂਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਦੁਨਾਲੀ ਬੰਦੂਕ ਸੀ । ਟ੍ਰਾਲੀ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਖੜਾਕ ਕਰ ਦਿਓ ਅਗਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪੜਾ ਲਗ ਜਾਵੇ । ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਦੁਨਾਲੀ ਦਾ ਘੋੜਾ ਦਬਾਇਆ । ਵ੍ਹੇਜੇ ਪਾਸਿਓਂ ਅਚਾਨਕ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਦੀ ਲੜਕੀ ਉਠ ਪਈ । ਬੱਠੀ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਆਪਣੀ ਲੜਕੀ ਉੱਪੋਂ ਹੋ ਗਈ । ਸਾਰਾ ਖੂਨੀ ਦਾ ਸਮਾਨਮ ਕਮੀ ਵਿਚ ਟੁਕ ਗਿਆ ।

ਅੱਜ ਪੜਾ ਲੜਾ ਇਹ ਲੜਕੀ ਦਾ ਕਾਲ ਹੀ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਪਿਤਾ ਹਰੀ ਆਪਣੀ ਆਸਰਾ ਰੂਪ ਲੜਕੀ ਦੀ ਮੰਗ !

ਪੁਲਿਸੀ ਭਾਰਵਾਲੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਜ ਭਾਈ ਬੀਬੀ ਦੁਰਲੀ ਦਾ ਸਸਕਾਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ।

ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ੧੦-੩੦ ਵਜੇ ਘਰ ਵਾਤੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸਮਾ ਬੰਠਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਤੇ ਕਈ ਪਰਵਾਰ ਦੀਆਂ ਕੱਲਾਂ-ਬਾਡਾਂ ਬਰਨ ਮਨ ਤੇ ਫਾਵੇ ਸੰਗ ਦੇ ਬਦਲ ਉਡ ਪੁਡ ਗਏ ।

੬ ਮਾਰਚ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਨਿਰਾ ਜਿਹਾ ਸੁਖ

ਅੱਜ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਬੱਠੀ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਦਮਦਮੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਘਰ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਅਤੇ ਭੋਗ ਦੇ ਸਲੋਕਾਂ ਸਮੇਂ ਦਰਸਨ ਦੇ ਕੇ ਆਏ ਸਨ । ਮੈਂ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਕੇ ਖਲੋਤਾ ਤਾਂ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਖਲੋਤੇ ਇਕ ਹੋਰ ਸੱਜਣ ਨੂੰ ਸੁਣਾ ਕੇ ਕਿਹਾ : ਕਵੀ ਜੀ, ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਕੁਹਾਡੇ ਜੋਗਾ ਵਰਰ ਨਹੀਂ । ਮੈਂ ਹਸ ਕੇ ਤੇ ਨਿਹਾਲ ਹੋਏ ਹੋਏ ਨੇ ਉਤਰ ਵਿਚ ਆਖਿਆ : ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਦੋਨਾ ਦੀ ਭਾਈ ਹੈ ਜਿੰਨਾ ਆਪ ਨੇ ਦੇ ਦਿਤਾ ਹੈ । ਹੋਰ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਦੂਜਾ ਤਰੀਕਾ ਵਰਤਿਆ : ਕਬੂਤ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਪਰ ਘਤੀ ਹੈ । ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਤੀ ਉੱਤਰ ਸੀ : ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਆਪ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਘਤੀ-ਦਕਤ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਉਸ ਹੋਰ ਕੀ ਲੰਟਾ ਹੈ ।

ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਦਾ ਮੇਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲਗਾ : ਕਿਤੇ ਮੇਨੂੰ ਹੀ ਤਾਂ ਵਕਤੋਂ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਹੇ ? ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਰਕਮਾਇਆ : ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਦੀ ਜੋ ਲਈ ਹੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ।

ਕੱਲ ਮੈਂ ਮਾਸਟਰ ਸ਼੍ਰੀਵਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਗੁਰਦਿਤ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਨੂੰ ਬੀਬੀ ਦੁਰਗੀ ਦੇ ਕੁਆਣ ਬਾਬਤ ਗਿਆ ਸਾਂ, ਅੱਜ ਅਰ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ । ਮੁਕਲਾਵਾ ਲਾਵੇਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਬੀਬੀ ਦੁਰਗੀ ਨਾ ਵੱਖ ਸਕੀ ।

੭ ਮਾਰਚ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਕੋਠੀ ਜਾਕੇ ਨਮਜ਼ਾਤ ਕੀਤੀ । ਅਮਰ ਭਾਰਤੀ ਦੇ ਮਰਜੂਨ ਬਾਬਤ, ਜੋ ਉਸ ਮੇਰੇ, ਲੱਖਵਾਂ ਬਾਰੇ ਉਠਾਏ ਸੁਆਭ ਦੇ ਸੇਦਰਤ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਸੀ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਵਿਚ ਬੈਠ ਬਾਰੇ ਜਿਕਰ ਕੀਤਾ । ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਉਹ ਗੁਰਾਂਡੇ ਭਾਗਰਸ ਨਾਲ ਮੇਲ ਤੋਂ ਪਰੇਸਾਨ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਲਿਖਦਾ ਹੈ । ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਆਖਿਆ : ਬੰਦੀ ਹਰਨ ਨਹੀਂ, ਅਖਰਾਰ ਵਿਚ ਛਾਪ ਦਿਓ ।

੮ ਮਾਰਚ ੧੯੬੨

ਪਿਆਰ ਦਾ ਹੁਲਾਰਾ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅੱਜ ਕਿਸੇ ਮੇਲੇ ਤੇ, ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਹੀ ਪਿੰਡ ਹਾਰਨੀਆਂ ਲਏ ਹਨ । 'ਸਤਿਗੁਰੂ' ਦੇ ਤਿਆਰ ਪੜ੍ਹੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਹੀ ਭੇਜੇ ।

ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੀ ਅਜ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ । ਜਦ ਪਿਆਰੇ ਜਿਹੇ ਲਗੇ । ਗੁਰਦੇਰ ਸਿੰਘ ਵਾਲੇ ਬਮਰੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਵਧ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਲ ਲਾ ਲਿਆ । ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ : ਅੱਜ ਕੀ ਕੱਲ ਹੈ ? ਉਤਰ ਸੀ : ਅੱਜ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪਿਆਰੇ ਲਗ ਰਹੇ ਹੋ । ਮੈਨੂੰ ਜਬਰ ਤੰਝਨ ਦਾ ਪਛਤਾਵਾ ਨਹੀਂ ।

ਕਿਤੇ ਲੜ੍ਹੇ ਵੇਲੇ ਜਾ ਫਿਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਚਨ ਕੀਤੇ । ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਤੇ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਨ । ਮੈਂ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕੇ ਪ੍ਰਣਿਆ । ਕੀ ਵਿਚਾਰ ਸਨ, ਅੱਜ ਚਰਚਨ ਨਾ ਦੇਣ ਦੀ ਸਹੁੰ ਸੀ ਸਗੋਂ ? ਇਕ ਵਾਰ ਤਾਂ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਲੈਣ ਬਿਆ ਕਰ । ਚੋਰ ਹੋਰ ਕਲਾਂ ਤਾਂ ਵੁਟ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਜਾਣ ਦੀ ਆਖਿਆ ਮੰਗੀ । ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ : ਮੈਂ ੩੦ ਵਕਟ ਭਕ ਵੱਧੇ ਆ, ੨੯ ਨੂੰ ਆ ਜਾਈਂ ਜਰੂਰ । ਕੁਝੀ ਆਤਮੀਅਤਾ ਨਾਲ ਲਏ ਕੱਲਾਂ ਹੋਈਆਂ ।

ਲੱਗ ਜਾ ਚਰਨੀ

ਸੰਤ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਅਸ਼ੀਨਮੋਨ (ਅਜ ਕਲ ਗੀਰਤਨੀਏ) ਨੇ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਚਨ ਆਪਣੀ ਦੁਕਾਨ ਵਿਚ ਪੁਆਏ । ਉਹ ਅਰਜ ਕਰਨ ਲਾਇਆ ਨਮਰਤਾ, ਗਰੀਬੀ ਤੇ ਚਾਕੀ ਦੀ ਮੂਰਤ ਬਣ ਗਿਆ । ਜਿਵੇਂ ਸਾਰੀ ਆਤਮਾ ਉਹਦੇ ਚਿਹਰੇ ਵਿਚ ਆ ਫਈ । ਮੈਂ ਵੀ ਜ਼ਿਰ ਇਤਾ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ : ਕੁੰ ਇਸ ਦੀ ਸੰਤਾਈ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ? (ਆਪ ਜੀ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਅਜਿਹੀ ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ), ਮੈਂ ਅਰ ਕੀਤੀ : ਸੰਤਾਈ ਤਾਂ ਮੇਨਾਂ ਜਾਂ ਨ ਮੇਨਾਂ, ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਦੀ ਦਫਾ ਸੰਤੁਸਟੀ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੀ ਹੈ । ਸਚੇ ਮਨਾਂ ਅਨੰਦ ਵਿਚੋਰ ਹੋਇਆ ਆਪ ਦੇ ਚਰਚਨ ਕਾਢਦਾ ਹੈ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੰਤ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਤੇ ਰਾਏ । ਨਾਲ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਿੰਘ ਸਨ । ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਕਰਦੀ ਦੰਡੀ ।

ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੀ ਨਾਲ ਸਨ । ਉਹ ਸੰਕੋਚ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ । ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਅਵਗਿਆ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ । ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਇਥਾਰੇ ਨਾਲ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ : ਲਗ ਜਾ ਚਰਨੀ । ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਚਰਨੀ ਦਿੱਤ ਪਿਆ । ਮੈਂ ਕਿਹਾ : ਮਹਾਰਾਜ ਹੁਣ ਤਾਂ ਖਿਆ ਬਰੇ

ਸੁ। ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਬੰਨੀ ਬਰੀ ਮੂੰਹ ਪਾਏ—ਕਿਣਕਾ ਮਾਤਰ, ਉਸਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮੁਕੰਮਲ ਕੀਤੀਆਂ।

੯ ਮਾਰਚ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਤੋਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਪਿਛੋਂ

ਬੀਬਾ ਸਿੰਘ—ਸਜਣ ਸਿੰਘ (ਸਪੁਤਰ ਸੰਤ.....) ਹੁਰਾਂ, ਜੋ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਵਿਖੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਰਸੋਂ ਦਾ ਆਪਣੇ ਘਰ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਰਖਵਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸੱਜਣ—ਪਰਨੀ ਕੰਤੋਂ ਦੇ ਘਰ ਤੋਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਪਿਛੋਂ ਲਤਕਾ ਹੋਣ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ। ਵਿਚਾਈ ਉੱਚੀ ਲੰਮੀ ਜੁਆਨ ਕੁੜੀ ਦੀ ਵੀ ਪੁਰਾਣੀ ਸੁਟੀ ਫਈ ਸੀ। ਅਜ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਿੰਡਾਲ ਬਣਵਾਏ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਲੁਆਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਮੈਂ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਵਾਰ ਵਿਚ ਜਾ ਭੀਤੋਂ। ਭਾਵ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪਿੰਡ ਜਾਣ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਸੀ, ਪਰ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦੇ ਭੁੱਲ ਦੇ ਸਲੋਕ ਵੀ ਸੁਣੇ।

ਭੋਲ ਦੇ ਸ਼ਲੋਕਾਂ ਵਾਅਦਾ ਬੀਬਾ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਨੇ ਸਾਰੀ ਜੰਗਤ ਲਈ ਦੱਸੀ ਘਿਉ ਦੀ ਖੁੰਦੀ ਦਾ ਲੰਗਰ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿੰਘ ਸਦਾ ਹੀ ਏਸੀ ਘਿਉ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਖਾਸ ਕਰ ਅਜਿਹੇ ਸਮਿਆਂ ਤੇ। ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਦੀ ਵਸੋਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਵੀ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ।

ਅਣੋਖਾ ਵਿਹਾਰ

ਏਸ ਸਮੇਂ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਗ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਚਮਦਾਨਾ, ਕਰੀਬਾਨਾ ਆਦਿ ਕੁਝ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੇ ਭਗਤਿਆਂ ਦੇ ਫੇਸਲੇ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਕੇ ਪਿੰਡ ਜਾਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਮੰਗੀ ਤਾਂ ਕਹਿਣ ਲਗੇ : ਜਰਾ ਅਟਕ। ਮੈਂ ਬੰਨੀ ਬਰੀਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਮਿਲੀ। ਭੋਰਾ ਬਰਜ ਉਤਾਰ ਦਿਆਂ।

ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਿਆ, ਮੇਰਾ ਕਿਹੜਾ ਕਰਜ ਉਤਾਰਨਾ ਨੂੰ ? ਖਿਆਲ ਆਇਆ ਮੈਂ ਰਨਧਾਰ ਵਾਧੇ ਲਈ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਕਹਾਇਆ ਸੀ, ਖਉਰੇ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਕੰਦੀ ਪ੍ਰਸਪਰ ਭੇਜਨਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੋਵੇ, ਚੰਜਣ ਵਾਲਾ।

ਜਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕ ਕੇ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਵਿਹਲੇ ਹੋਏ ਤਾਂ ਮੈਂ ਜਾ ਪੁਛਿਆ : ਕੀ ਹੁਕਮ ਸੀ ? ਕਹਿਣ ਲਗੇ : ਕਿਥੇ ਜਾਣਾ ਵੀ ! 'ਪਿੰਡ, ਪੰਜਾਵੇ ਜਿ: ਫੀਰੋਜਪੁਰ—ਅੱਜ ਕਲ ਜਿਲ੍ਹਾ ਫਰੀਦਕੋਟ)' ਮੈਂ ਉਤਰ ਦਿਤਾ।

‘ਓਹਰ ਬੂਹੇ ਪਾਸ ਆ।’

ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਦੂਜੇ ਬੂਹੇ ਅੰਦਰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਇਕਨਾਨ ਕਮਰਾ ਸੀ ਇਹ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਕਮਰੇ ਦੇ ਨਾਲ ਦਾ। ਜੋ ਸੌ ਦੇ ਪੰਜ ਨੰਟ ਜਾਲੀ ਉਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਿਸੇਂ ਤੋਂ ਧਰਵਾਣੇ ਲਕੜੀ ਸਨ (ਜਿਉਂ ਬਿ ਆਪ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕੁਝ ਕੱਦੀ ਤੇ ਵਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋਇਆ ਪੰਜੇ ਨੂੰ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਲਾਇਆ) ਕਹਿਣ ਲਗੇ : ਕਿਣ ਕੇ ਦੁਬ ਲੈ। (ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਅਜ ਕਲ ਉਹ ਨਕਦ ਨਰਾਇਣ ਵਰਤਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਤਾਂ ਰਖਦੇ ਸਨ ਪਰ ਬੰਡਣ ਦਾ ਨਹੀਂ)।

ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਲੱਤ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਹੈਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਪਿੰਡ ਨਵੇਂ ਮਕਾਨਾਂ ਦੇ ਭੱਤਣ ਦਾ ਘਰ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਪੰਜੇ ਪੰਜੇ ਦੀ ਲੱਤ ਸੀ। ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਕਿਵੇਂ ਜਾਣ ਲਿਆ ਕਿ ਮੇਰੀ ਕੰਦੀ ਲੱਤ ਸੀ ਜਾਂ ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਮੰਗ ਸੀ। ਮੈਂ ਨਿਮਰਤਾ ਸਹਿਤ ਆਖਿਆ : ਅਗੇ ਹੀ ਬੰਨੀ ਕਿਰਪਾ ਹੈ, ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਕੀ ਲੱਤ ਹੈ। ਤਾਂ ਹਸਦਿਆਂ ਬਚਨਾਂ ਤੋਂ ਜੋੜਾ ਲਾਹਣ ਲਗੇ।

“ਚੱਕਦਾਂ ਏਂ ਕਿ ਨਹੀਂ ?”

ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿਹਾ : ਜਿਸ ਹਿਸਾਬ ਵਿਚ ਡਿਟੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ?

“ਇਹ ਬਿਨਾ ਹਿਸਾਬ ਨੇ ।”

ਜੋਬ ਵਿਚ ਕਰਮ ਪਾਏ ਭਾਹਰ ਨਿਕਲ ਆਇਆ । ਅ-ਸੋਰੀ ਕਰਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਹਿਰਦਾ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਫਲਕ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਉਹਦੇ ਪਿਆਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤਾਂ ਕੀ ਕਰਨੀਆਂ ਨੇ । ਮੈਨੂੰ ਜਾਪਦਾ ਸੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਦੇ ਕੇ ਮੇਰੀ ਉਸਾਰੀ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਇਹ ਪੰਜ ਸੌ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਹਨਾਂ ਕਿਵੇਂ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ । ਜਿਦਗੀ ਦੇ ਦੋ ਸਿਰੇ ਹਨ ਇਕ ਬੰਦੂਕੀ ਦਾ ਦੂਜਾ ਉਦਾਰਤਾ ਦਾ ।

੧੨ ਮਾਰਚ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਪਿੰਡਾਂ ਹੋ ਕੇ ਪਲਾਤਿਆ ਹਾਂ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬੱਠੀ ਸਾ ਕੇ ਦਲਬਨ ਬੀਤੇ । ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਜਲੰਧਰ ਚੋਣੀਓ ਤੇ ਬ੍ਰਾਡਕਾਸਟ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਲੇਖ ਲਿਖੋ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਜ ਖਤਿਆਲ ਜਾਂ ਡਲਵਾਲੇ ਰੋਂ ਹੋ ਕੇ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਆਏ ਹਨ ।

੧੩ ਮਾਰਚ ੧੯੬੨

ਸੁਧਾਰ ਵਲ

ਅੱਜ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਇਕ ਮੋਲਾ ਬੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਲ ਉਪਰੰਤ ਬਹੁਤ ਤਰਕਸ਼ੀ ਭੀੜ ਹੋ ਗਈ । ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੀ ਰਾਡ ਦੇ ਅਵੇਂ ਹੋਏ ਹਨ । ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀਰਾਂ ਨੇ ਕੁਝ ਵਿਚਾਰਾਂ ਪਲਸਪਲ ਕੀਤੀਆਂ । ਫੇਰ ੨੦ ਸਰੀਰਾਂ ਦੀ ਇਕ ਮੀਟਿੰਗ ਬੈਠੀ ਵਿਚ ਹੋਈ । ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਨੁਕਤਿਆਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਸੰਬੰਧ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿਤੀ : ਨਮਧਾਰੀ ਨੌਜਵਾਨ ਸੰਬਲੰਦਾਭ ਪੰਡਾ ਅਤੇ ਚੰਬਲੀਆਂ ਬੰਨ੍ਹਣੀਂ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਪਰੋਖਤਾ ਨਾਲ ਰੋਕੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ, ਵਹਿੜਕੇ ਖੱਸੀ ਕਰਨ ਦੀ ਬਿਛੋਂ ਰਿਝੇ ਉਠਦੀ ਕੁਚੀ ਨੂੰ ਕੁਟੇ ਲਗਾਮ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਕੁਹਾਰੇ ਲਾਏ, ਵਿਆਹ ਅਰ ਕਰਨੇ, ਮਿਲਣੀਆਂ ਮੁਕਲਾਵਿਆਂ ਦਾ ਆਡੰਬਰ ਕਰਨਾ ਸਾਡੇ ਆਚਰਨ ਨੂੰ ਲੰਬਾਚਾਰ ਵਿਚ ਬਦਲਦਾ ਹੈ ਇਸ ਤੋਂ ਰੋਕ ਲਗਾਓ । ਗੁਰੂ ਨਿੰਦਕਾਂ ਤੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਨਾਲ ਵਰਤਣਾ, ਸਰਕਾਰੀ ਭੁਟਾਂ ਤੇ ਟੱਕ ਰਖਣਾ, ਲਾਉਡ ਸਪੀਕਰਾਂ ਦੀ ਬੇਤਹਾਸ਼ਾ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਗੋਦੇ ਗੈਰਾਬਾਦੀ ਦਾ ਵਜਾਣਾ ਬੰਦ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਸਾਨੂੰ ਮੁੜ ਤੋਂ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਨਮਧਾਰੀ ਮਰਿਆਦਾ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਸਾਰੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਤੇ ਮੁਖੀਆਂ ਨੇ ਜੁ ਇਸ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਜੁਤੇ ਸਨ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਤੋਂ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਵਕਫਾ ਲਿਆ ਕਿ ਉਹ ਮਹੀਨਾ ਭਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਜਤਨ ਕਰਨਗੇ, ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵੀ ਆਪਣੇ ਰੋਂ ਤੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ ।

ਸ੍ਰ. ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਮਾਨ, ਸੰਤ ਕੁਰਮੂਖ ਸਿੰਘ ਭੋਭਰ, ਸ੍ਰ. ਜੋਗ ਸਿੰਘ ਭਾਜਾ ਜੰਗੀਆ, ਸੰਤ ਤਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨਾਵਲੀ ਕੁਝ ਹੋਰ ਪ੍ਰਤਿਬੱਧ ਮਲਵਦੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਥਾਥਾ ਜੰਗ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸ ਜਾਣ ਦਾ ਵੀ ਵੇਸਲਾ ਹੋਇਆ ।

੨-੩੦ ਵਜੇ ਦੁਪਹਿਰੇ ਭਾਹਰ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਉਪਰੰਕਤ ਭਾਵ ਦੀ ਇਕ ਤਕਰੀਰ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਕੀਤੀ ।

੪ ਵਜੇ ਤਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਰੋਣੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ ।

1111

੧੫ ਮਾਰਚ ੧੯੬੨

ਦਿੱਲੀ

ਠਾਲ ਸਿੱਖ ਉਗੰਦ

ਸਤਿਨਾਮ ਦੇ ਸਿਆਮ ਅੰਕ ਦੀ ਤਿਆਗੀ ਬਾਬਤ ਮੰਨੂੰ ਅਜ ਦਿੱਲੀ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਚਾਰ ਵਜੇ ਠਹਿਚੇ ਵੇਲੇ ਤਕ ਹਿਸਾਬ ਤੇ ਹਿਸਾਬੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਕਮ ਸਵਾਹ ਹੋ ੯ ਵਜੇ ਰਾਤ ਤਕ ਦਿਲੀ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਰਖੀਰੇ ਦੇ ਅੱਡੇ ਤੇ ਉਤਰਿਆ ਤਾਂ ਸੱਤ ਠਾਲ ਸਿੱਖ ਉਗੰਦ ਮਿਲ ਪਿਆ। ਪੁਰਾਣਾ ਮੇਲੀ ਛੇਲੀ ਹੈ। ਘਰ ਲੱਗਿਆ। ਛੱਟੇ ਜਿਹੇ ਘਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਸਰਧਾ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਸੀ। ਹਿਤ ਨਾਲ ਹੱਟੀ ਖੁਆਈ। ਅਰ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਲੜਕੀ ਹੈ ਦੋ ਲੜਕੇ ਅਜੇ ਛੱਟੇ ਛੱਟੇ ਹਨ। ਸਤਿਨਾਮ ਜੀ ਦਾ ਭਾਵਾ ਸਿਦਕੀ ਸੇਵਕ ਹੈ।

ਜਿਓਤੀ

੯-੩੦ ਤਕ ਰਾਤੀਂ ਠਾਲ ਸਿੱਖ ਹੁਰਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਸੱਤ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੱਖ ਜਿਓਤੀ ਦੇ ਅਰ ਓਮੇਸ਼ ਨਗਰ ਗਿਆ। ਮਰਾਨ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਸੁਹਣਾ ਹੈ ਅਖਣਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਪਰਵਾਰ ਨੇ ਮੰਚੀ ਆਖਦੇ ਤੇ ਚਾਅ ਦਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਕੀਤਾ। ਛੱਲਾ ਭਾਵੇਂ ਰਾਤ ਦੇ ੧੨ ਵਜੇ ਤਕ ਬਰਦੇ ਰਹੇ। ਪਰ ਜਿਓਤੀ ਬੜਾ ਬੰਦ ਬੰਦ ਤੇ ਕੁਝ ਹਵਾਈ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਇਆ। ਮੇਰੀ ਇਜ਼ਤ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਬਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਸੰਗਠੀ ਵਧੇਰੇ ਤੇ ਸਰਲ ਘੱਟ ਹੈ। ਇਹ ਮੇਰੇ ਪੁਰਾਣੇ ਸਜਣਾ ਹੈ।

੧੬ ਮਾਰਚ ੧੯੬੨

ਦਿੱਲੀ

੯ ਵਜੇ ਦਿਨੇ ਸੱਤ ਮੰਗਲ ਸਿੱਖ 'ਨਵਾਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ' ਦੇ ਦਫਤਰ ਗਿਆ। ਏਥੇ ਮੰਗਲ ਸਿੱਖ ਜੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾ: ਧਿਆਨ ਸਿੱਖ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਨਾਮਦਾਰੀ ਦਰਬਾਰ ਮਿਲੇ। ਪ੍ਰਥਮ ਚਾਉ ਬਣੇ। ਛੱਤੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਸੱਤ ਮੰਗਲ ਸਿੱਖ ਓਮੇਸ਼ ਨਗਰੀਂ ਆਏ। ਮੰਨੂੰ ਮਿਲ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਦੀ ਵੀ ਹੱਦ ਨ ਰਹੀ ਤੇ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪਿਛੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਡਾ ਲੜਕਾ ਅੱਸ. ਅੱਸ. ਮਨਪੀਰ ਵੀ ਆ ਗਿਆ, ਫਿਰ ਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਨੂੰ ਆਖਰ ਹੀ ਆ ਗਈ। ਰਾਤ ਸਾਲ ਦੇ ਵਧੇਰੇ ਬਾਅਦ ਕਿਤੇ ਇਕ ਬੂਜੇ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਸਾਂ। ਹੋਤ ਕੁਪਹਿਰਾ ਨੂੰ ਅਮਰ ਭਾਰਤੀ ਜੀ ਕੋਈ ਦੋ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ, ਲਾਇਲਪੁਰ ਵਿਚ ਸਾਡਾ ਸਮੂਹ ਕੰਪਨ-ਸੰਗਤ ਹੋਏ ਆ ਗਿਆ।

ਸੱਤ ਅਵਤਾਰ ਸਿੱਖ (ਅਜ ਕਲ ਨਾਮਦਾਰੀ ਪ੍ਰਿਟਿਕ ਵਰਸਸ, ਸਦਰ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦਿੱਲੀ) ਹੁਰਾਂ ਨੂੰ ਫੰਨ ਤੇ ਪੁਰਿਆ ਕਿ ਕਰੋ ਆਵਾਂ ਡਸਦੀਰਾ ਦੇ ਪਹੁੰਚ ਕਰਦੇ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੋਲੇ ਤੇ ਪਾ ਦਿਤੀ।

ਲਉਚੇ ਵੇਲੇ ਮੈਂ ਭਾਰਤੀ ਹੁਰਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਪਹਿਰ ਰਾਤ ਕਈ ਤਕ ਸਾਡੀਆਂ ਛੱਲਾਂ ਨਾ ਮੁਰੀਆਂ।

ਸਤਿਨਾਮ ਜਗਜੀਤ ਸਿੱਖ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਰਾਤ ਪਈ ਸੁ ਸੁਚਾ ਸਿੱਖ ਸੱਖੀ ਦੇ ਆ ਰਾਹ। ਸਰੋਰੇ ਆਪ ਨੇ ਗਾਂਧੀ ਨਗਰ ਪਹੁੰਚ ਕੁਰਬਾਨ ਸਿੱਖ ਹੁਰਾਂ ਦੇ ਘਰ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਦਰਸਨ ਦੇਣੇ ਹਨ।

੧੭ ਮਾਰਚ ੧੯੬੨

ਦਿੱਲੀ

ਭਾਰਤੀ ਜੀ ਦੇ ਘਰੋਂ ਤਿਆਰ ਹੋ ਰਾਬੰਬ ਪ੍ਰੇਸ ਵਿਚ ਸੱਤ ਅਵਤਾਰ ਸਿੱਖ ਜੀ ਤੇ ਕੰਮ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਸਮਝੀ। ਅਵਤਾਰ ਸਿੱਖ ਜੀ ਨੇ ਮੰਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਉਥੇਚਿਆ ਬੁਲਾਇਆ ਸੀ—ਪਰ

੧੦੬

ਤਸਵੀਰਾਂ ਤਾਂ ਅਜੇ ਵੀ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਮਸ਼ੀਨਰ ਦਰਿਆਅ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਤਸਵੀਰ ਭੇਜ ਕਰਨ ਦੇਣੀ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਿਲਿਆ।

ਅਜ ਕਲ ਏਥੇ ਲਾਜਪਤ ਰਾਇ ਮਾਰਕਿਟ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਰਿ ਤਿਆਰ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਨਾਲ ਕਿਲੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਰਕੇ ਕੁਝ ਜਿਸਾ ਬਣ ਕੇ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸ੍ਰ. ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ

ਸ੍ਰ. ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦਿਆਂ ਬਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਮਿੰਟਗੁਮਰੀ ਟ੍ਰਾਪਿੰਗ ਦੇ ਦਫਤਰ ਵਿਚ ਮਿਲੇ। ਉਸ ਨਾਲ ਸ੍ਰ. ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ (ਮੰਟੇ) ਦੇ ਦੋਹਾਂਤ ਬਾਬਤ ਅਰਜ਼ੀ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਵਿਚ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੇਸ਼ ਭਰਤੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਬੜੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ। ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ੨੫ ਜਾਲ ਹੋਰ ਜੀਵੇਗਾ ਪਰ ਉਸਦੇ ਪੇਟ ਅੰਦਰ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਫੰਡੇ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਵੱਡੇ ਭਾਂ ਵੱਡਾ ਡਾਕਟਰ ਵੀ ਜਾਣ ਨ ਸਕਿਆ। ਡਾਕਟਰ ਇਲਾਜ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ।

ਸੁਰਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ

ਸ੍ਰ. ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਗਿਆ ਕੁਰ-ਦਰਸਨਾ ਨੂੰ ਤਾਂ ਉਥੇ ਸੋਨ ਸੁਹੱਲ ਸਿੰਘ ਦੀਰ ਬੇਬੇ'ਵ ਦਾ ਲੜਕਾ ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਮਿਲਿਆ। ਸੋਨ ਨਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਦਾ ਲੜਕਾ ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ ਵੀ ਦਰਸਨ ਕਰਨ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਜਾਂਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਟੱਬ ਇਸਨਾਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸਨਾਨ ਬਾਅਦ ਮੇਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦਾ ਸਮਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ।

ਮੇਰੇ ਇਹ ਕਹਿਣ ਤੇ ਕਿ ਅੱਜ ਸਾਮ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਸੁਰਾਜ ਨਗਰ ਦੀ ਪਹੁੰਚਾਗਾ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਵਡਮਾਇਆ : ਤੂੰ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ। ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਦਫਤਰੋਂ ਪਤਾ ਕਰਵੇ ਗਾ, ਹਰਬਿਸਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ ਨੂੰ ਸੁਨੇਹਾ ਫੋਨ ਜਾਂ ਟੈਲੀਫੋਨ ਕਰ ਕਿ ਉਹ ੨੧ ਸਵੇਰ ਤਕ ਦਿੱਲੀ ਜਾਂ ੨੫ ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਕਾਜਾਖਾਨਾ (ਬੰਨੰਡਾ) ਹੱਲੋਂ ਵਿਖੇ ਆਵੇ। ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਪਹਿਲੀਆਂ ਬੱਝੀਆਂ ਨਾਕਾਮ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਹੁਣ ਉਹ ਜ਼ਰੂਰ ਮਿਲੇ।

ਅਗਿਆ ਅਨੁਸਾਰ, ਡਾ. ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਮੈਂ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਦਫਤਰ ਗਿਆ ਜਿਥੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਕਾਮਰੇਡ ਸੁਰਜੀਤ ਜਲੰਧਰ ਹੈ ਤੇ ੨੩ ਮਾਰਚ ਤੇ ਉਹ ਦਿੱਲੀ ਆਵੇਗਾ।

ਡਾ. ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਲਬੇ ਚਲਾਇਆਂ ਜਿਕਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਬੰਨਗੀ ਕਹੀਦੇ ਕਿ ਉਹ ਸਾਨੂੰ (ਡਾਕਟਰ ਤੇ ਮੇਨੂੰ) ਕੁਧਿਆਣੇ ਵਿਚ ਵੱਲੋਂਵਾਲ ਵਾਲਾ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਦੋ ਪਲਾਟ ਦੇਣ ਤਾਕਿ ਅਸੀਂ ਵੀ ਸਹਿਰੀ ਜੀਵਨ ਅਪਣਾ ਲਈਏ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਰਾਤੀ ੯-੩੦ ਵਜੇ ਰਕ ਬੀਤੀ ਪਰ ਉਹ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇ ਸੋ ਰਾਤ ਬਿਰਾਣ ਲਈ ਭਾਰਤੀ ਦੇ ਘਰ ਜਾ ਰਿਹਾ ਜਿਥੇ ਕੁਲਦੇ ਕੁਲਾਦੇ ਮਸਾਂ ਰਾਤੀ ੧੧ ਵਜੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਗਿਆ।

੧੮ ਮਾਰਚ ੧੯੬੨
ਦਿੱਲੀ

ਸਵੇਰੇ ਭਾਰਤੀ ਤਵਨ ਵਿਖੋਂ ਛਕ ਡਕਾ ਅਡਲੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਲਈ ਚਲਣ ਹੀ ਲਗਾ ਸਾਂ ਕਿ ਭਾਰਤੀ-ਪਿਤਾ ਸੱਤ ਮਿਲਾਏ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੁਤਰੀ ਬੀਬੀ ਪਾਰ ਆ ਪਹੁੰਚੇ। ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਅਚਾਨਕ ਮਿਲਣੀ ਤੇ ਪਕਸੰਠਤਾ ਹੋਈ। ਰਾਤ ਦੇ ਮਨਧੀਰ ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਕੁਰਾ ਦੀ ਭੈਣ ਪਿਆਰੀ

ਵੀ ਏਥੇ ਹੀ ਸਨ। ਚੰਡਾ ਮੇਲਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਾਰਾ ਪਰਵਾਰ ਹੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਇੰਜ ਹਿਤ ਸਨੇਹ ਰਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣਾ ਪਰਵਾਰ ਹੀ ਛੱਡਦਾ ਹੈ।

ਸਾਰੇ ਕੌਮ ਮੁਕਾ ਕੇ ਰਾਤੀ ੯-੩੦ ਵਜੇ ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਵਾਸਤੇ ਰੇਲ ਫੜ ਲਈ। ਪਰ ਏਥੇ ਬੇ-ਆਰਾਮੀ ਦਾ ਹੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੀ।

੨੨ ਮਾਰਚ ੧੯੬੨

ਬਾਜਾ ਖਾਨਾ

੧੯ ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਐਡਨ ਨਗਰ ਪਹੁੰਚ, ੨੦ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਪੰਜਾਵੇ ਆ ਗਿਆ। ੨੧ ਨੂੰ ਘਰ ਠਹਿਰ ਸਦੇਰੇ ੭-੧੫ ਬਸ ਦੁਆਰਾ ਬਾਜਾ ਖਾਨਾ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਏਥੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਹੋਲਾਂ ਦਾ ਮੇਲਾ ਸੀ। ਕੋਲ ਨੂੰ ਉਮਦਾ ਪਹਿਲਾ ਦਿਨ ਹੋਰੇਡਾ। ਅੱਜ ਸੰਗਤ ਬੰਤੀ ਹੀ ਸੀ। ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਸਾਰੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਸਤਿਕ੍ਰਮ ਜੀ ਨੂੰ ਜਾ ਨਮਸਕਾਰ ਬੀਤੀ, ਪਰ ਕੋਈ ਸੁਆਦ ਨ ਆਇਆ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਪਿਆਨ ਹੋਰੇਡੇ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ 'ਬਿੰਦੂ ਕੁ ਨਸਰ ਝਾਕ' ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ।

ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬੋਠਿਆਂ ਹੀ ਸਦ ਸਤਿਕ੍ਰਮਾਂ ਦੇ ਨੇਤਰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਮਿਲੇ। ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚਲੀ ਸਿਰਾਂ ਸੁਖ ਜਿਹਾ ਅੰਦਰ ਲੱਘ ਗਿਆ ਤੇ ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਜਾ ਟਿਕਿਆ। ਪੰਡਿਤ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਗੁਰਾਂ ਵੀ ਮੇਰੇ ਵਲ ਤਰਿਆ। ਚੰਦੋਂ ਹੀ ਕਹਿਣ ਲਗੇ : ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਦੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਬਰੀ ਗੁਰੀਂ ਬੀ ਆਏ ਨੇਏ ਨੇ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਉਡੀਕਦੇ ਪਏ ਸਾਂ। ਕੋਲ ਤਾਂ ਦੰਨੀ ਕੁ ਦੀ ਸੀ ਪਰ ਪਿਆਰ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਕਰ੍ਹੇ ਪੜ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਜਾਦਾ ਹੈ।

ਬਾਜਾ ਖਾਨਾ ਸਤਿਕ੍ਰਮ ਜਤਜੋਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਹੁਰਿਆਂ ਦਾ ਪਿੰਡ ਹੈ। ਬਠਿੰਡਾ—ਬੰਟਬਪੁਰਾ ਤੇ ਬਰਨਾਲਾ—ਜੋਤੋਂ ਰੰਡ ਦੇ ਮਧਾਣੀ ਜੰਤ ਤੇ ਜੰਤੋਂ ਵਾਲੀ ਸਾਈਡ ਤੇ ਚੜ੍ਹਦੇ ਪਾਸੇ ਸਥਿਤ ਹੈ। ਡਰਾਣਾ ਵਡਾ ਪਿੰਡ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਘਰੋਂ ਬੇਬੇ ਦਲੀਪ ਕੌਰ ਜੀ ਦੇ ਏਥੇ ਨਾਨਕੇ ਹਨ। ੪੦-੫੦ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦਾ ਖਰਚ ਕਰਕੇ ਹੋਲਾ ਕਰਵਾਣ ਵਾਲੇ ਭਾਈ ਸੰਤ ਸਿੰਘ, ਨਿਰਾਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕੁੰਡ ਸਿੰਘ, ਬੇਬੇ ਜੀ ਦੇ ਨਾਨਕੇ ਹਨ। ਆਤਾ ਰੰਦ ਕੌਰ ਜੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਜੇ ਬੇਬੇ ਜੀ ਵਡੇ ਹੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਏਥੇ ਪੜ੍ਹੇ ਆਈਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਵਾਲ਼ ਹੀ ਹੱਟੀ ਤੇ ਲਗੇ, ਈਜਾਂ ਬਸਤਾਂ ਵੰਡ ਤੇ ਕੁਝ ਵਰਤਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਦਰਬਾਰ

ਅੱਜ ੧੦ ਤੋਂ ੧੨ ਵਜੇ ਤਕ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਮੀਂਟਿੰਗ ਹੋਈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਤਿਕ੍ਰਮ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਦਤਤਨ ਦੇ ਕੇ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਵਿਚ ਭੋਤੀ ਲਈ ਸੁਧਾਰ ਮੁਹਿੰਮ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿਤੀ। ਉਹਨਾਂ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਕੁਝ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਮੁਹਿੰਮ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਪਰੇਰਿਆ। ਅੱਜ ਦੇ ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਅਲਜੋਰੀਆ ਦੀ ਆਗ਼ਾਈ ਬਾਰੇ, ਨਿਲਸਤਰੀ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਅਤੇ ਭੌਤਪੜੀ ਮਸਲਿਆਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਦੱਸੇ ਉੱਤੇ ਸਨ।

ਵਿਆਹਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੁਹਾਰੇ ਦੀ ਭਲਮ ਨੂੰ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਕੁਝੇ ਬਹੁਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੇ ਨਿੰਦਿਆ। ਸਤਿਕ੍ਰਮ ਜੀ ਨੇ ਫੇਸਲਾ ਦਿਤਾ ਕਿ ਯੋਗ ਉਮਰ ਤੇ ਮੁੱਝੇ ਕੁਤੀ ਦੇ ਮਾਪੇ ਪਰਸਪਰ ਰਚਾਅ ਦੇ ਹੋ ਕੇ ਵਿਆਹ ਦੀਆਂ ਤਾਰੀਖਾਂ ਮਿਥਣ। ਪੰ. ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਗੁਰਾਂ ਇਸ ਮੌਕੇ ਤੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨਾ ਚਰਚੀ ਦਸਿਆ। ਮਾ. ਦੁਆਰਕਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਨਾਲ ਕਤਾਬ ਪ੍ਰਸਾਦ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਦਸੀ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਸਤਿਕ੍ਰਮ ਜੀ ਨੇ ਤਟ ਕੇ ਆਖਿਆ : ਅਰਦਾਸ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗ਼ਿਆ ਦੀ ਨਹੀਂ

ਦਿਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਏਥੋਂ ਹੀ ਫਾਸ ਬਣਨ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਮੰਗਦੇ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦੇਣਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਟੰਡੇ ਜਾਂਦੇ ਆਮ ਕਿਸਮ ਦੇ ਕੋਲੰਡਰਾਂ ਜਿਸ ਵਿਚ ਨੀਲੇ ਪੀਲੇ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੇ ਧਿਨਾ ਕੁਰੂਆਂ ਦੁਆਲੇ ਰੋਡ ਬੱਧੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਨੰਗੀਆਂ ਤੇ ਨੰਗੀ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਜੁ ਅਖਬਾਰਾਂ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਲਈ, ਪੰਜਾਬੀ, ਹਿੰਦੀ, ਉਰਦੂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਫਾਪਟੇ ਤੇ ਕਲੰਡਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਘਰੀਂ ਪਹੁੰਚਦੀਆਂ ਹਨ ਦੀ ਵੀ ਨਿਖੇਧੀ ਕੀਤੀ। ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਦਾ ਬਿੰਬਾ ਬਣਨੋਂ ਰੋਕਣ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿਤਾ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਆਪ ਨੇ ਪਾਸ ਰਖੀ ਹੋਈ ਵਲੰਟੀ ਹੋਈ ਇਕ ਕਲੰਡਰੀ ਤਸਵੀਰ, ਜੋ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਸਿਰ-ਪਾਰਵਤੀ ਦੀ ਸੋਭੀ ਲਗਦੀ ਸੀ ਪਰ ਜੋ ਪਰਸਪਰ ਚਮੇਣ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਸਨ, ਵਖਾਣੀ ਕਿ ਵਿਰਤੀਆਂ ਉਗਾਟ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਰਗੀ ਦੇ ਲੱਭਦੇ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਇਹ ਤਸਵੀਰ ਦਿੱਲੀ ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਦੇ ਘਰੋਂ ਉਤਰਦਾ ਬੋ ਲਿਆਏ ਸਨ।

੧੨-੩੦ ਦੁਪਹਿਰੇ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਯਾਦਵਾਦੀ ਖਤਮ ਹੋਈ ਅਤੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਮਤੇ ਮੇਰੇ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਏ ਗਏ।

ਮਿੱਤਰ ਮਿਲਣ

ਮਾਲੂਮ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਸੱਤ ਮੰਗਲ ਸਿੱਖ ਲਾਇਲਪੁਰੀ, ਅਮਰ ਵਾਰਤੀ ਅਤੇ ਮਨਧੋਰ ਆਦਿ ਇੱਥੋਂ ਆਏ ਮੈਨੂੰ ਤਲਾਸ਼ਦੇ ਵਿਰਥੇ ਹਨ। ਜਾ ਲੱਭਾ। ਪੁਰਾਣੇ ਮਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਹੋਈ।

ਸੈਂਕੜੇ ਆਦਮੀ ਹਰ ਘੰਟੇ, ਹੱਲੇ ਵਿਚ ਸਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ, ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਰਤਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਇਕ ਮਿੱਟ ਵਿਚ ਫੜ੍ਹਦੇ ਫੜ੍ਹਦੇ ਫੜ੍ਹਦੇ, ਦੁਖ ਸੁਖ ਸੁਣ ਚੁੱਕੇ, ਜਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਲਈ ਭੱਜ ਨੱਸ ਕਰ ਲਿਆ ਹਾਂ।

ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਤਾਰੀਖਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈਆਂ ਤਾਂ ਆਰੰਭ ਮੇਰੇ ਹੀ ਭੀੜਾ ਗਿਆ। ਹੱਲੇ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ, ਅਤੇ ਹੁਣ ਇਸ ਨੂੰ ਪੂਰਬੀ ਸਤਿਅਤਾ ਫਹਾਲ ਰਖਣ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਭੇਰ ਤੇ ਮਨਾਏ ਜਾਣ ਲਈ ਮੈਂ ੧੫ ਮਿੰਟ ਬੋਲਿਆ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਮਨਧੋਰ, ਮਾਂ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬੀਮਾ, ਸੱਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ, ਮਾਸਟਰ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਪਰਗਟ ਕੀਤੇ।

੨੩ ਮਾਰਚ ੧੯੬੨

ਬਾਜ਼ਾਖਾਨਾ ਹੌਲਾ

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ੪ ਵਜੇ ਤੋਂ ਇਸ਼ਨਾਨ ਪਾਣੀ ਭਰਕੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿੱਖ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਸੁਣਨ ਤੇ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਆ ਜੁੜੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੁਆਲੇ ਵਧੀਆ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਘੇਰਾ ਲਾਧੀਆਂ ਵਿਚ ਸੀ। ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ ਸਨ ਜੁ ਹਜ਼ੂਰ ਠਾਕ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਗਾਇਨ ਵਿਚ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇ ਕਰੇ ਸਨ।

ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਪਿੱਛੋਂ ਕੁਝ ਤਕਰੀਰਾਂ ਵੇਰ ਹੋਈਆਂ।

੧੦ ਤੋਂ ੧ ਵਜੇ ਤੱਕ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਮੀਟਿੰਗ ਹੋਈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਜੋਗ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਲਾਜ਼ ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਲਿਆਉਣ ਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਹੋ ਕੇ ਸ੍ਰ. ਜੋਗ ਸਿੰਘ ਬਾਜਾ ਜੋਗ (ਸਰਾਵਾਂ ਜਿ: ਫੀਰੋਜ਼ਪੁਰ, ਹੁਣ ਜਿ: ਫਰੀਦਕੋਟ), ਸ੍ਰ. ਲਾਹਿਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਕਿਰਪਾਲ ਪੰਟੀ, ਸੱਤ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨਾਰਲੀ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ, ਸੱਤ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ (ਅੰਤੋਟਰ ਸਤਿਜੁਗ) ਸਰਸਾ ਅਤੇ ਇਕ ਹੋਰ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਰੁਪਾਣੇ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਦਰਬਾਰ ਨੇ ਮੇਰੇ ਲਿਖੇ ਮਤੇ

ਸੁਣੇ ਤੇ ਪਰਵਾਨ ਕੀਤੇ ।

ਅੱਜ ਹੀ ਸ੍ਰ. ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਭਮਰਾ (ਕੰਪਾਲਾ) ਅਣਹੀਂਕਾ ਵਾਲਾ ਸਣੇ ਪਰਵਾਰ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਆਇਆ ਅਤੇ ਮੇਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਵੇਰ ਮਿਲਿਆ । ਮੇਰਾ ਕਲਮ ਦੱਸਤ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਹੀ ਆਪਣੀਆਂ ਸਤਕਰਤਮੀਆਂ ਕਾਰਨ ਮਿਲ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ । ਹਾਂ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਮਹਿੰਦਕ ਵਿਚ ਬੈਠਿਆਂ ਵੱਤਰ ਫੜ੍ਹਹੀ ਜਰੂਰ ਹੋਈ ।

ਦੋ ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਮੇਰਾ ਸਕੂਲ ਸਾਥੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਪੰਡੀ, ਉਸਦੀ ਪਤਨੀ ਸ਼ਾਂਤਾ ਅਤੇ ਲੜਕਾ ਇਰ ਯੂ. ਪੀ. ਏ ਅੰਮ. ਅੰਡ ਏ. ਸ੍ਰੀ ਸ਼ੰਸ ਰਾਮ ਜੀ ਬਾਸਤਰੀ ਨਾਲ ਆਏ, ਮਿਲੇ । ਨੌਜਵਾਨ ਲੇਖਕਾਂ ਤੇ ਕਵੀਆਂ ਦੀ ਮਹਿੰਦਕ ਚੁਭ ਰਹੀ ਸੀ । ਮਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਕੇ ਬੜਾ ਆਨੰਦ ਆਇਆ । ਸ਼ਾਂਤੀ ਇਸ ਸੁਭਾ ਵਿਚ ਗੀਤ ਸੰਗੀਤ ਨਾਲ ਵੀ ਸਮਾਂ ਬੋਝਿਆ ਰਿਹਾ । ਸ਼ਾਂਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸੁਹਣਾ ਤੇ ਖੁਨ੍ਹ ਕੇ ਛਾਉਂਦੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਬਾਹਰਲਾ ਸਾਂ ਇਹਨਾਂ ਨਾਲ ਚੰਘਾ ਸਮਾ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਪਰ ਰੁਝੇਰਿਆ ਨੇ ਮੇਨੂੰ ਘੱਟਾ ਭਰ ਹੀ ਦਿਨ ਸੰਗਤ ਦਾ ਸੁਖ ਦਿਤਾ ।

੨੪ ਮਾਰਚ ੧੯੬੨

ਬਾਜਾਖਾਨਾ ਹੌਲਾ

ਹੁਣ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਭਾਇਰੀ ਨਹੀਂ ਲਿਖ ਸਕਾਂਗਾ—ਮੇਲੇ ਦਾ ਜੋਰ ਹੈ । ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਬੀਰਤਨ ਬੰਨਾ ਬਾਹਲਾ ਸੁਣ ਸਕਿਆ ।

ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਪਜਾਬ ਸ੍ਰ. ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਫੌਰਾਂ ਅਤੇ ਆਬਪਾਸੀ ਮੰਤਰੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਭਾਂਡੇਵਾਲਾ ਵੀ ਪਹੁੰਚੇ ।

੨੬ ਮਾਰਚ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਕਾਰ

ਸਬੰਧੇ ਸਬੰਧੇ ਇਲਾਨਾ ਖਾਣੀ ਬਰਬੇ ਬੰਨੀ ਪਹੁੰਚਾ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਬੀਰਤਨ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਵੱਖੇ ।

ਅੱਜ ਹੀ ਮੇਰੇ ਮਿੱਤਰ ਦੇ ਵਡੇ ਸਪੁਰ੍ਹ ਸੰਨ ਸੁਦਰਸਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਭਾਈ ਸੁਖਚੰਦ ਸਿੰਘ ਦੀ ਭੋਭੀ ਸਲਾਹਿਕਾ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਕਾਰ ਵਿਖੇ ਜਲੰਧੀਆਂ ਦਾ ਲੰਗਰ ਕੀਤਾ । ਸੰਘਣੇ ਲੰਗਰ ਜਲੰਧੀਆਂ ਨਾਲ ਲੱਗਏ ।

ਮੈਂ ਜਾਕੇ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਭਮਰਾ ਤੇ ਉਸਦੇ ਪਰਵਾਰ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਬਾਅਦ ਚੁਭਾ ਰਾਏ ਕਿ ਮੈਂ ਇਕਰਾਬ ਸਿਰ ਪਿੱਛੇ ਹੋਏ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਹਾਂ, ਸੁਦਰਸਨ ਸਿੰਘ ਸੰਨ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ ਕਿ ਉਸਦੇ ਜਲੰਧ ਲੰਗਰ ਵਿਚੋਂ ਮੈਂ ਵੀ ਮੂੰਹ ਮਿਠਾ ਕਰ ਸਕਾਂਗਾ ।

ਲਉਢੇ ਵੱਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮੈਂ ਨਾਅਧਾਰੀ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਵਾਰੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਦਸੇ ਤਾਂ ਆਖ ਵਲੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਨੀਮ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਮਿਲ ਗਈ । ਆਖ ਨੇ ਕਿਹਾ : ਇਸ ਦਾ ਖਰਤਾ ਬਣਾਕੇ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਿਰ ਲੱਤੀਂਦੇ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਨਾਲ ਪਾਸ ਕਰ ਦਿਆਂਗੇ ।

੨੭ ਮਾਰਚ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਕਾਰ

ਕੱਲ ਬਾਅਦ ਦੁਪਹਿਰੇ ਸੁਦਰਸਨ ਪਾਰਕ ਦਿਲੀ ਵਾਸਤੇ ਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਚਲਾ ਗਿਆ ਜੀ ਅੱਜ ਭਮਰਾ ਪਰਵਾਰ ਦੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਜੋਧ ਰਾਹੀਂ ਸਲਾਈ ਲਈ ਰਵਾਨਾ ਹੋ ਗਿਆ ।

ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਵੰਸਾਖੀ ਤੋਂ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਮਕਸੂਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਬਾਏਂ ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਵੰਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਰੋਡੀਓ ਤੇ ਪੜ੍ਹਨਾ ਹੈ ਜੋ ਜਲੰਧਰ ਰੋਡੀਓ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ

ਨਾਮਧਾਰੀ ਹੋਣਾ ਮਹੱਤਵ ਭਾਜਾ ਖਾਨਾ
 ੨੪ ਮਾਰਚ ੧੯੬੨ : ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਤਦਕਾਲੀ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਸ: ਪ੍ਰਤਾਪ
 ਸਿੰਘ ਥੰਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ :
 ਪਿਛੇ ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੈਠੇ ਹਨ ।

ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ।

੨੮ ਮਾਰਚ ੧੯੬੨

ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਬਾਰੇ ਫਿਰ ਪੰਜਾਵੇਂ ਆ ਗਿਆ ।

੫ ਅਪਰੈਲ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਕਸ਼

ਅੱਜ ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਜੀਵਨ ਨਕਸ਼ ਆਉਣ ਦੀ ਉਤੀਕ ਸੀ ਪਰ ਨਹੀਂ ਆਈ । ਉਹ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਹਰਿਦੁਆਰਾ ਚਲੇ ਗਏ ।

੧੨ ਅਪਰੈਲ ੧੯੬੨

■■■■■

ਮੈਂ ਵੇਸਾਖੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ੧੧ ਅਪਰੈਲ ਸਵੇਰੇ ਦਾ ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਕਾਰ ਤੇ ਸਵਾਰ ਕਰਵਾ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀਆਂ ਵੱਖ ਹੋ, ਸ਼ਹੁਰੇ ਪਿੰਡ ਬੰਗ ਅਰਾਈਆ ਰਾਹ ਬੰਟ, ਸਵੇਰੇ ਫਰਵਾਲੇ ਆਇਆ । ਏਥੇ ਸੰਤ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਪੱਈ ਨਾਲ ਪਿਛਲੇ ਤੇ ਅੱਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਬਣਾਵਟਾਂ ਕੀਤੀ ।

ਸੰਤ ਲਗਮਣ ਸਿੰਘ ਮਹੰਤਿਕ ਦੀ ਬੇਨੀ ਕਿਆ ਤਾਂ ਏਥੇ ਹੀ ਖਤਰ ਸਿੰਘ ਭੁਮਰਾ ਫਿਰ ਮਿਲ ਪਏ । ਉਹ ਏਥੇ ਨਾਲ ਹੀ ਆਪਣਾ ਨਵਾਂ ਮਕਾਨ ਭਾਮੀਰ ਕਰਵਾ ਰਹੇ ਹਨ । ਇਹ ਜਗਤ ਮਾਡਲ ਟਾਊਨ ਹੈ । ਭੁਮਰਾ ਪਰਵਾਰ ਵੀ ਸੇਵਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦਾ ਬਨਿਹਾਰ ਕਿਆ ।

ਸ਼ਾਮੀ ੫ ਵਜੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪੁੱਜਾ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਜੇ ਨਹੀਂ ਆਏ ।

ਸ਼ਾਮੀ ਢੀਚਾਨ ਵਿਖੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਸਨ ਟੰਦੇ ।

ਰਾਤੀ ੮-੩੦ ਤੋਂ ੧੧-੧੫ ਤਕ ਨਾਮਧਾਰੀ ਚਰਚਾ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਹੋਈ । ਵਿਸਾ ਸੀ ਵਸਤ ਦੀ ਪਾਬੰਦੀ ਅਤੇ ਵੰਟਾ ਦਾ ਵਿਕਸਾਰ ਕੁਕਤਾਨ । ਇਕ ਸਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਚਰਚਾ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਚਰਚਨ ਦਿਤੇ ਅਤੇ 'ਏਕਤਾ ਵਿਚ ਬਲ' ਉਤੇ ਕੁਝ ਸ਼ਬਦ ਮੋ'ਬਰਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸੰਬੰਧਨ ਕੀਤੇ ।

੧੩ ਅਪਰੈਲ ੧੯੬੨

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਵੇਸਾਖੀ ਦਾ ਪਾਵਨ ਦਿਹਾਤਾ ਹੈ । ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬੇਲਾਂ ਅਜਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ਕੁਝ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਹੋਏ । ਨਾਮਧਾਰੀ ਪਰਮਸਾਥਾ ਇਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਰਮ ੧੧ ਵਜੇ ਰਕ ਹੀ ਰਿਹਾ । ਏਥੋਂ ਆਪ ਸਿਧੇ ਹੀ ਜੀਵਨ ਨਕਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਥਾਨ ਕਰ ਗਏ । ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਨਿਜੀ ਸੰਦਰਾਂ ਤੋਂ ਕੁਟ ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਅੰਜ. ਡੀ. ਓ. ਦੀ ਆਪ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਾਰ ਵਿਚ ਗਏ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹਮੀਰਪੁਰ ਤਹਿਸੀਲ ਦੇ ਇਕ ਗਰੀਬ ਸਿਖ ਦੁਰਗਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਏਥੇ ਬੁਲਾਇਆ ਸੀ । ਉਸਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ੮੫੦ ਰੁਪਏ ਕਰਨ ਹੈ ਜੋ ਉਸਤੋਂ ਉਤਾਰਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਰਿਹਾ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਉਸਨੂੰ ਨਿਰਕਰਮ ਕਰਨਾ ਬਹੁੰਦੇ ਹਨ ।

੧੪ ਅਪਰੈਲ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਕਸ਼

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤਾਂ ਕਲ ਰਾਤ ਦੇ ਹੀ ਜੀਵਨ ਨਕਸ਼ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਸਨ । ਅਸੀਂ ਅਜ ਸਵੇਰੇ ੮ ਵਜੇ ਹੀ ਪਹੁੰਚ ਸਕੇ ।

੧੧੨

੧੫ ਅਪਰੈਲ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਅੱਜ ਮੇਰੇ ਸਕੂਲ ਮਿੱਤਰ ਸੰਤ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ—ਅਮਰ ਗੋਰ ਦੋਟੀਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਘਰ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਅਤੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦਾ ਭੋਗ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਆਪਣੇ ਇਸ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਾਥੀ ਦੇ ਘਰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਥੇ, ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਹੀ ਸ੍ਰ. ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਸੰਤ ਨਗਰ ਦੇ ਲੜਕੇ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸੰਤ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ ਦੀ ਭਤੀਜੀ ਪਰਮਜੀਤ ਦਾ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਹੋਇਆ। ਜੋੜਾ ਵਧਦਾ ਸੀ।

ਸੰਤ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਤੇ ਲੜਕੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਪੁਰਾਣੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਸੁੱਧੇ ਹਨ। ਇਕ ਦਾ ਅੱਜ ਭੋਗ ਪਿਆ ਹੈ, ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ। ਦੂਜੇ ਦਾ ਆਰੰਭ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਵੇਰੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਚੋੜੀ ਸਰਦਾਈ ਤੇ ਫਿਰ ਜਲੰਥੀਆਂ ਦਾ ਰਸਵਾਂ ਲੰਗਰ ਛਾਇਆ ਗਿਆ। ਉਹ ਪੀਪੇ ਦੇਸੀ ਘਿਰੇ ਨਾਲ ਰਾਤ ਉਤਰਨ ਤਕ ਜਲੰਥੀਆਂ ਪੜਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ।

ਹਨੇਰੀ ਹੁਸ਼ ਪਈ।

੧੬ ਅਪਰੈਲ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਰਾਤੀਂ ੯-੩੦ ਵਜੇ ਪਰਾ ਲਗਾ ਕਿ ਰਾਜਪਾਲ ਸਿੰਘ ਮੇਰਾ ਜਵਾਨ ਕਲਮ ਚੱਸਤ— ਸਤਿਸੁਕ ਦੇ ਸਿਆਮ ਅੱਧ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਬਾਈਲੇਡ ਤੋਂ ਆਇਆ ਹੈ। ਰਾਤ ੧੧ ਵਜੇ ਡਫ ਅਸੀਂ ਅੱਧ ਬਾਰਤ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਮੁੰਡਾ ਬੀਬਾ ਤੇ ਪਿਆਰਾ ਹੈ।

੧੭ ਅਪਰੈਲ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਰਾਜਪਾਲ ਨੇ ਦੋ ਸੌ ਰੁਪਏ ਦੇ ਨੋਟ ਰੱਖਣੇ ਆਖਿਆ : ਇਹ ਬਾਬੂ ਕਰੋ। ਅਰਥਾਤ ਇਕ ਸਾਈਕਲ ਮੇਰੇ ਵਲੋਂ ਆਪਣੀ ਤੁਹਾਡਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ 'ਨਾਹ' ਕਰਨ ਤੇ ਨਾਰਾਜ਼ ਹੋ ਗਿਆ। ਥਾਣੀ ਖਿਚ ਧੂਅ ਬਾਅਦ ਦੋ ਸੌ ਰੁਪਏ ਮੇਨੂੰ ਪਰਵਾਨ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਸੌ ਰੁਪਏ ਉਸਨੇ ਨਿੱਜੀ ਚਿੱਠੀ ਪੱਤਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਮੇਨੂੰ ਚੌਰ ਨਾਲ ਦਿੱਤਾ। ਅਤੇ ਕੋਲ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਨਾ ਮੁਥੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਵਜੋਂ ਜਾਂ ਕਿਰੇ 'ਨਿੱਤੀਆਂ, ਨਿੱਤੀਆਂ ਕਈ ਇਤਥਕਪ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਮੇਰੇ ਸਾਹਵੇਂ ਖਿਲਾਰਾ ਖਿਲਾਰ ਦਿਤਾ। ਵਿੱਜਲਜ (ਇਕ ਪਰਕਾਰ ਦਾ ਸੁੱਕਾ ਜੌਂਡ) ਦੇ ਪੀੜੇ, ਸੁਨਿਹਲੇ ਪਾਠਕਰ ਪੈਨ, ਨੇਲ ਕਟਰ, ਥਾਣੀ ਫੱਲਾ, ਪੇਪਰ ਬੋਟ, ਪੈਨ ਬੋਟਰੀ, ਪਲਾਸਟਿਕ ਰੇਲ, ਪਾਉਡਰ, ਐਨਕ ਸਾਫ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਟਿਸ਼ੂ। ਵੇਰ ੧੯੫੨ ਮਾਭਤ ਦਾ ਬਿਭਬੰਟ ਟਾਈਮਪੀਸ ਦੇਣ ਲਈ ਜੋਰ ਲਗਾਇਆ, ਪਰ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਗਿਆ। ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਤਾਂ ਘਰਿਲਾ ਹੀ ਇਕ ਟਾਈਮਪੀਸ ਹੈ ਸੀ। ਰਾਜਪਾਲ ਦੀ ਆਪਣੇ ਲਈ ਉਦਾਰਤਾ ਤੇ ਸਨੇਹ ਬੱਖ ਕੇ ਮੇਰਾ ਮਨ ਪੁਲਕਿਤ ਹੋ ਉਠਿਆ। ਉਸਨੇ ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸਿਆਮ ਅੱਧ ਦੇ ਅਰਥੇ ਵਜੋਂ ੩੦੦੦ ਰੁਪਏ ਭੇਟ ਕੀਤੇ।

੧੮ ਅਪਰੈਲ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕੋਲ ਆਏ ਜਾਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਰਾਜਪਾਲ ਦੁਪਹਿਰ ਤਕ ਏਥੇ ਹੀ ਰਹੇ। ਸੋ ਅੱਜ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਕੇ ਦੁਪਹਿਰੀਂ ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ ਰਵਾਨਾ ਹੋ ਗਿਆ।

ਦੁਪਹਿਰ ਢਲੀ ਸੋਠ ਸੁਦਰਸਨ ਸਿੰਘ, ਸੋਠ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਾ ਲੜਕਾ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਰਾਜਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਲਈ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਆ ਪਹੁੰਚੇ। ਸੁਦਰਸਨ ਸਿੰਘ

ਸੋਠ ਦੀ ਸੁਪਤਨੀ ਮਨਜੀਤ, ਸਪੁਤਰ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਛੋਟਾ ਤਰਾ ਕੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਦੀ ਨਾਲ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਕੱਲ ਥੰਕੋਕ ਲਈ ਉਤਣਾ ਸੀ। ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦੇਖੇ ਦਰਸਨ ਬਰਨ ਖਾਤਰ ਹੁਣ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਲੋਟ ਦਿੱਲੀ ਜਾ ਰਵਾਈ ਜ਼ਰਾਜ਼ ਫੜਨਗੇ।

੧੯ ਅਪਰੈਲ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸਨ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਅੱਜ ਨਸੀਬ ਨਹੀਂ ਹੋਏ। ਰਾਜਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਰਾਹ ਮਿਲੀ ਕਿ ਮੈਂ ਫੋਰਨ ਦਿੱਲੀ ਆਵਾਂ। ਤੁਸੀਂ ਰਸਦੀ ਥਾਵਾਂ ਨਹੀਂ ਛੱਡ ਰਹੀਆਂ।

੨੦ ਅਪਰੈਲ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਮੈਂ ਰਾਹ ਬਾਝੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਦਿੱਲੀ ਜਾਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈ।

ਡਾ: ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਸਕੱਤਰ ਨਾਮਦਾਰੀ ਦਰਬਾਰ ਵੀ ਅੱਜ ਆ ਗਿਆ।

੨੨ ਅਪਰੈਲ ੧੯੬੨

ਤਿਆਗੀ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ ਨਾਲ ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਰਾਹ ਲਿਆ। ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣੇ 'ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ' ਵਾਸਤੇ ਕਾਹਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ੧੬ ਅਪਰੈਲ ਦੇ ਦਿਨ ਦਿਲਾਵੇਂ ਵਿਛ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੇਰੇ ਹੱਥੀਂ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਾਸਤੇ ਰਾਹ ਸਮਝੇ ਭੇਜੀ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ (ਬੀਰ ਸਿੰਘ) ਜੀ ਰਾਜੀ ਰਾ ਹਨ।

ਅਸੀਂ ਰਾਤ ਭੱਜ ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਜੀ ਦੇ ਕੁਝ ਸੰਤ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹਿਸਾਰ ਜਾ ਪਹੁੰਚੇ।

੨੭ ਅਪਰੈਲ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਕੋਠੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਲੜੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਵੀ ਬੀਰਾਲ ਵਿਚ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਆਪ ਅਗਵਾਈ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ।

ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਯਾਜਵਾ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਛੋਟੀ ਸਾਲੀ ਦਾ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਏਸੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ੧੧ ਵਜੇ ਦਿੱਲੀ ਵਾਸਤੇ ਰਵਾਨਾ ਹੋਏ ਜਿਥੇ ਉਹਨਾਂ ਅਦਰੀਬਾ ਨੂੰ ਫਲਾਈ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤਾਂ ਚਲੇ ਗਏ ਪਰ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਅਜਿਹੀ ਅਵਸਥਾ ਤਾਰੀ ਹੋ ਗਈ ਜਿਸਦਾ ਸਬਦ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਵਸਦੀ ਰਸਦੀ ਉਨੀਆਂ ਉਜਾੜ ਜਾਪਣ ਲਗ ਪਈ।

੧੮ ਮਈ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਦਰੀਬਾ ਤੋਂ ਪਰਤ ਆਏ। ਅੱਜ ਸਵੇਰ ਦੇ ਦੇਖੇ ਹੀ ਹਨ।

ਸ੍ਰ: ਅਦਰਾਹ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਰਾਦੀਵਰ ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਆਏ ਹਨ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਬੁਲਾਕੇ ਕੁਝ ਛੋਟੇ ਵਖਾਈਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਅਦਰੀਬਾ ਦੀ ਚਿਦਗੀ ਦੀ ਝਲਕ ਮਿਲਦੀ ਸੀ। ਸ੍ਰ: ਸੁਖਰਾਜ ਸਿੰਘ ਤੇਰਾਦੂਨ ਦੇ ਇਕ ਸਿੱਖ ਦੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਾਰੇ ਉਲ੍ਹਾਸੇ ਭਰੀ ਚਿਠੀ ਵੀ ਵਿਖਾਈ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਉੱਤਰ ਦਿੱਟ ਲਈ ਕਿਹਾ।

ਮਹਾਰਾਜ ਬਾਅਦ ਦੁਪਹਿਰ ਤੋਂ ਸਾਹਿਬ ਲਈ ਚਲੇ ਗਏ ।

੧ ਜੂਨ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰ: ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੋਰੋਂ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪੰਜਾਬ ੧੩ ਜੂਨ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਘੜ ਮੇਲੇ ਲਮੇ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

੨ ਜੂਨ ੧੯੬੨

ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ੩-੪ ਵਜੇ ਜਲੰਧਰ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੇ ਦਿੱਲੀ ਵਾਸਤੇ ਜੀਵਨ ਨਗਰੋਂ ਚਲੇ ਗਏ ।

੩ ਜੂਨ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

੧੧ ਵਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆ ਗਏ । ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ੪੫ ੪੫ ਥਰਨ ਲਗ ਪਿਆ । ਰੋਟਕਾਂ ਹੋ ਗਈਆਂ । ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਸ ਪਿਆ ।

੪ ਜੂਨ ੧੯੬੨

ਸੰਤ ਨਗਰ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਗਿਆ ਦੇ ਕੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਸੰਤ ਨਗਰ ਦੇ ਚੌਕਾਨ ਵਿਚ ਲੁਆਈ । ਅਰਦਾਸ ਉਪਰੰਤ ਬਾਬੂ ਬਲਨ ਸਿੰਘ ਅੰਮ ਡੀ. ਓ. ਵਲੋਂ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਨਸ਼ੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਸਿਮਰਤੀ ਮੰਦਰ ਦੀਆਂ ਵਿਉਂਤ ਅਨੁਸਾਰ ਨੀਂਹ ਪੁਟਣ ਲਈ ਕਿੱਲਿਆਂ ਛਡਵਾਈਆਂ ਗਈਆਂ । ੭੫ ਫੁਟ ਮੁਰੰਬਾ ਇਕ ਹਾਠ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਲੰਗਰ ਅਤੇ ਬੰਨਭੀਆਂ ਆਦਿ ਦਾ ਹੋਰ ਵੀ ਵਿੱਤਜਮ ਹੋਵੇਗਾ ।

੧੨ ਵਜੇ ਦੋ ਭਰੀਆਂ ਮੈਂ ਨਿਆਈਂ ਦੇ ਮੇਲੇ ਸੰਬੰਧੀ ਆਪਣੀਆਂ ਕੁਝ ਲਿਖਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸੁਣਾਏ ਗਿਆ । ਸ੍ਰ. ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਭਰੀਆਂ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਮੰਨੂੰ ਸੁਣਿਆ ਤੇ ਕੁਝ ਉਸਾਰੂ ਸੁਝਾਉ ਦਿੱਤੇ ।

੫ ਜੂਨ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਜ ਬਲ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਨਿਵਾਸ ਲਖਦੇ ਹੋਏ ਸਦੇਕੋਂ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਅਤੇ ਪਾਠ। ਉਹ ਭੰਗਾ ਬਾਬਤ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਦੇ ਵਿਚਾਰੇ ਵਿਚ ਜਾਂਚੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਹ ਜਿੰਨਾ ਸਮਾਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਪਿੱਛਾ ਚੀਆਂ ਨਿਰੀਆਂ ਮੰਟੀਆਂ ਭਰਕੇ ਵਾਈਆਂ ਭੱਠਾਂ ਨੂੰ ਨਜਿਠਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ।

੬ ਜੂਨ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਇਕ ਸਭ-ਪੱਤਰ ਤੇ ਇਕ ਮੱਥ ਪੱਤਰ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਸੀ । ਮੈਂ ਉਹ ਲਿਖਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸੁਣਾ ਕੇ ਪਰਵਾਨਗੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਿੱਛਾ ਜਾਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਲਈ ।

੧੨ ਜੂਨ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਮੈਂ ਬੋਲ ਦਾ ਦੋਬੇ ਪਹੁੰਚ ਕਰਾ ਹਾਂ । ਅੱਜ ਨਿਆਈਂ ਵਿਕਾਸ਼ੀ ਦਾ ਮੇਲਾ ਹੈ । ਦੁਨੀਆਂ ਬੜੇ ਚੋਰ ਬੋਰ ਨਾਲ ਦੋਬੇ ਦੁਬ ਰਹੀ ਹੈ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੇ ਦਿਨ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨੋਟ ਕਰਨ ਲਈ ਮੰਨੂੰ ਸੋਦ ਬੁਲਾਇਆ ।

ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਕਿਰਪਾ

ਮੈਂ ਜਦ ਦੁਬਾਰਾ ਫੌਤ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਚੁਕਾਹੇ ਵਿਚ ਬੈਠਣ ਲਈ ਮੁਨਾਸਬ ਜਗ੍ਹਾ ਵੇਖਣ ਲਗਾ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਆਖਿਆ : ਵਧੀਆ ਕਪੜੇ ਪਾਏ ਆ ਜਾਂਦਾ ਦੇ ਤੇ ਫਿਰ ਜਗ੍ਹਾ ਦੂਰਦਾ। ਫਿਰਦਾ ਏ। ਮੈਂ ਕਹਿ ਦਿਤਾ : ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਭਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੇਰੇ ਸਾਥ ਕਪੜਿਆਂ ਦਾ ਸਦਾ ਹੀ ਪਾਸ ਬੀਤਾ ਕਰਦੇ ਤੇ ਉਚੇਚੀ ਥਾਂ ਬਣਦਾ ਕੇ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਤੁਰਤ ਗੱਲ ਪਕੜੀ : “ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਬਾਹਲਾ ਕੁਝ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।”

ਅੱਜ ਸੰਤ ਮੰਡਲ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ ਤੇ ਤਾਂ ਪਿਆਨ ਸਿੰਘ ਵੀ ਆ ਗਏ।

ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਭਿਸਰ ਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀ ਵੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਪਹੁੰਚ ਗਏ।

ਰਾਤੀਂ ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋਠੀ ਦੀ ਫੌਤ ਤੇ ਇਕ ਮੀਟਿੰਗ ਵਾਸਤੇ ਜਾਣ ਲਗੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਬਾਹ ਨੂੰ ਭਲਵਰੀ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਸੁਖ ਸੁਖ ਜਿਹਾ ਲੈ ਲਿਆ।

੧੩ ਜੂਨ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਆਸਾ ਦੀ ਚਾਰ ਸਮੇਂ ਬਹੁਤ ਹੋਣਕ ਸੀ। ਮੈਂ ਸਮਾਪਤੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਪਹੁੰਚ ਸਕਿਆ। ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅਭਿਸਰ ਉਪਰੰਤ ਮੈਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਮਾਂ ਦਿਤਾ।

ਇਨ ਚੜ੍ਹੇ ਡਫ਼ਤੇ ਹੋਏ ਜਿੰਨਾ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਇਕੱਠ ਹੋ ਗਿਆ। ਸ੍ਰ: ਪ੍ਰਭਾਪ ਸਿੰਘ ਭੇਰੇਂ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਪੰਜਾਬ ਆਇਆ। ਚਰਚਾਰਾ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਧਾਨ ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਭਾਰਤੀ ਵੀ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਇਕ ਰਬਤ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਸ੍ਰ: ਭਰੇਂ ਨੂੰ ਮਾਣ ਪੱਤਰ ਪੜਿਆ ਗਿਆ।

ਸੁਣਾਰ ਭੇਰੇਂ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਮਾਨ ਪੱਤਰ ਨੂੰ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਵਲੋਂ ਪਿਆਰ ਆਇਆ ਆਖਕੇ ਸਜਾਇਆ। ਪਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਹਥੀਥੀ ਮੰਗਾਂ ਨੂੰ, ਜੋ ਸ੍ਰ: ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਭਾਰਤ ਮੈਂਬਰ ਹਿਲਾ ਪੰਚਾਇਤ ਪ੍ਰੀਤਦ ਵਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ, ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਾਮ ਨੂੰ ਨਾਂ ਬਾਰ ਬਾਰ ਮਖੌਲ ਕਿਹਾ ਕੀਤਾ। ਮੰਗ ਵਿਚ ਸਰਚਾਰਜ ਹੋਣ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਵੀ ਸੀ। ਸਭਤ, ਮੰਡੀ, ਬਲਾਤ ਭੀਵਲਪਮੇਂਟ ਵਰਗੇ ਦਾ ਏਥੇ ਹੋਣਾ ਤੇ ਭੰਟੀ ਸਨਅਤ ਆਦਿ ਨੂੰ ਭੇਰੇਂ ਨੇ ਨਕਾਰਿਆ ਨਾਲ ਹੀ ਟਾਲ ਦਿਤਾ।

ਸ੍ਰ: ਚਰਚਾਰਾ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਧਾਨ ਪੰਜਾਬ ਭਾਰਤ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਮੰਗਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਤਕਰੀਰ ਵਿਚ ਮੰਨਣਯੋਗ ਹੀ ਕਿਹਾ।

ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਚੰਦ ਸਥਰ ਜੋ ਅਤੇ ਉੱਤੇ ਬਹਿਣੇ ਸਨ, ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਖੇ ਕਿ ਕਿਤੇ ਅੰਦਰਲੇ ਕੁਸੇ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵਾ ਹੀ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਕਟਿਕ ਵਿਚ ਇਕ ਲਵਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਖਿਆ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਲਗੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਮਿਸ ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਮਿਤ ਸਭਾਰਨ ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਭੱਗ ਪਾਏ ਗਏ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਫਰਮਾਇਆ : ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਸੁਆਦ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਇਸ ਮੇਲਾਂ ਦਾ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਤਾਂ ਇਸਦਾ ਭਾਰਨ ਭਜਨ ਵਾਣੀ ਅਤੇ ਕੁਟਕਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਣੀ ਆਦਿ ਨਾ ਪੜ੍ਹੇ ਜਾਣਾ ਹੀ ਦਸਿਆ ਪਰ ਮੇਰਾ ਮਨ ਬਹਿਦਾ ਸੀ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਕੁਸੇ ਨੂੰ ਫਿਰ ਵਲਿਆ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਭਾਪ ਸਿੰਘ ਭੇਰੇਂ ਦੀ ਇਸ ਹੈਕਤ ਤੇ ਬੇਪਰਵਾਹ ਵਰਤੋਂ ਬਾਬਤ ਮੈਂ ਜਦ ਤਕ ੫-੭ ਥਾਵਾਂ ਇਜ਼ਹਾਰ ਠਹੇਂ ਕਰ ਲਿਆ ਮੈਨੂੰ ਚੇਨ ਨਹੀਂ ਆਇਆ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਤੇ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਪਰਵਾਰ ਕਰੀਬ ਛੇ ਵਜੇ ਏਥੇ ਪ੍ਰਸਥਾਨ ਕਰ

ਕਰੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਵਿਦਾ ਕਰਨ ਆਈ ਸੰਤਤ ਦਾ ਕਾਰ ਵਿਰੋਂ ਹੀ ਹੱਥ ਜੋਤ ਆਤਿਵਾਦਨ ਬਰਦਿਆਂ ਜਿਵੇਂ ਮੋਰੇ ਵਲ ਨਜ਼ਰ ਭਰ ਕੇ ਰੱਖਿਆ, ਇਉਂ ਲਗਾ ਜਿਵੇਂ ਰਜਵੇਂ ਮੀਂਹ ਬਾਦ ਸੂਰਜ ਦਰਸਨ ਹੋ ਕਰੇ। ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਸੰਕੇਤ ਤੇ ਮਿੱਠੀਆਂ ਸੰਦੀਆਂ ਸਨ।

੨੦ ਜੂਨ ੧੯੬੦

ਭਗਵੰਤ

ਮੈਂ ਇਕ ਵਿਆਹ ਤੇ ਜਾਣ ਲਈ ਸੰਤ ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਨਾਲ ਲੁਧਿਆਣੇ ਤਕ ਸਵਰ ਥੀਤਾ। ਡੇਢ ਵਜੇ ਰਾਤੀਂ ਲੁਧਿਆਣੇ ਪੁੱਜੇ ਹੋਲ ਦੁਆਰਾ ਤੇ ਏਥੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥਮਾਲਾ ਦੇ ਜ਼ਿੰਦਗਾਰ ਸੰਤ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕੁਝ ਵੀ ਸਾਡੀਆਂ ਛੱਤਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ।

ਏ. ਐਸ. ਭਮਰਾ

ਦਿਨੇ ਫਰਵਰੀ ਜਾ ਉਤਰਿਆ। ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਭਮਰਾ ਨਾਲ ਚੰਸਤੀ ਜੀ, ਜਾ ਮਿਲਿਆ। ਦੁਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਇਸ ਮਿਲਣੀ ਤੋਂ ਖੁਸ਼ੀ ਅਨੁਭਵ ਹੋਈ। ਭਮਰੇ ਨੇ ਚਾਰ ਦਿਨ ਰਕ ਵਲਾਇਤ (ਸੂ. ਕੇ.) ਵਢੇ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਆਪਣਾ ਬਣਦਾ ਮਕਾਨ ਅਧੂਰਾ ਹੀ ਛੱਡ ਕੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਏਥੇ ਦਾ ਪੇਟ ਪਾਣੀ ਤੇ ਫੀਮ ਬਾਰ ਦੇ ਢੰਗ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਫ਼ਕ ਨਹੀਂ ਚੰਨੇ।

ਭਮਰੇ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਰੀਝ ਛੱਤੀ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਵਲਾਇਤ ਬਲਾਵਟ ਦੀ ਹੈ। ਭਮਰੇ ਨੇ ਚਾਅ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰਾ ਵਲੋਂ ਉਸਦੀ ਅੰਦਰੂਨ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰਤੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਦਿਲ ਦੀ ਕੁਝ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੰਗਤ ਸਮੇਤ, ਆਪ ਕਹਿ ਕੇ ਮਕਾਨ ਵਿਚ, ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਇਕ ਘੰਟਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਕੀਤਾ।

ਦੁਪਹਿਰੇ ਭਮਰਾ ਪਤਨੀ ਗਿਆਨ ਕੰਥ ਦੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਸਵਾਦਿਸ਼ਟ ਖਾਣੇ ਖਾ, ਵਿਦਾ ਹੋਣ ਲਗਾ ਤਾਂ ਭਮਰਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਕਾਨ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਂਦੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਮੰਨ੍ਹੇ ਵੀ ਪੱਕੀ ਕੀਤੀ।

੧ ਜੁਲਾਈ ੧੯੬੨

ਮੈਂ ਕੱਲ ਦਾ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਹਾਂ। ਅੱਜ ਮਹਾਪਾਤਰ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੀ ਆ ਕਰੇ। ਉਹਨਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸੰਤ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਿੰਘ ਚੱਣਾ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲਦਿਆਂ ਨੂੰ ਉਮਰ ਕੰਥ ਦੀ ਸਜਾ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਸਜਾ ਸੰਜਨ ਕੰਥਣ ਨੇ ਦਿਤੀ ਹੈ।—ਮਹਾਪਾਤਰ ਜੀ ੧੧ ਵਜੇ ਦਿਲੀ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ।

੧੦ ਜੁਲਾਈ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਮੰਨੂੰ ਅੱਜ ਹੀ ਖਬਰ ਮਿਲੀ ਕਿ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦਾ ਇਕ ਕੁਟੀ ਜਥੇਦਾਰ ਸੰਤ ਬਾਲਾ ਸਿੰਘ ਮਜ਼ਹਬੀ ਜਮਨਾ ਨਗਰ ਵਿਚ ਸਰੋਬ ਤਿਆਗ ਗਿਆ ਹੈ।

ਅਤੇ ਮੇਲ ਸਿੰਘ ਮਜ਼ਹਬੀ ਏਥੇ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਵਿਚ ਹੀ ਕੱਲ ਵੱਸਿਆ ਹੈ।

੧੧ ਜੁਲਾਈ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਅੱਜ ਠਾਮਧਾਰੀ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ੨ ਤੋਂ ੪ ਵਜੇ ਭਰ ਹੋਈ। ਇਸ ਵਿਚ ਸ: ਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੀਤਲ ਦੇ ਵਖੋਪਤਾ ਤਰੇ ਲੇਖ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਭੇਜਿਆ। ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਮਹੱਤਵ ਪੂਰਨ ਫੈਸਲੇ ਹੋਏ।

੧੪ ਜੁਲਾਈ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਚਿੱਠੀ ਚੰਡਮਾਈ (ਯਾਈਲੰਡ) ਤੋਂ ਮੇਰੇ ਨਾਮ ਆਈ। ਇਹ ੧੯ ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ਖਾਧੇ ਵਾਲਿਆਂ (ਸੰਤ ਮੋਹਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਵਰਗਵਾਸ ਨਮਿਤ ਭੇਗ) ਮੇਰਾ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਨਾਲ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਉਹ ਆਪ ੧੫ ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਆ ਰਹੇ ਹਨ।

੧੫ ਜੁਲਾਈ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਅੱਜ ਆਖਰਾਂ ਦੀ ਗਰਮੀ ਦਾ ਦਿਨ ਹੈ। ਬਾਅਦ ਵੇਲੇ ਤਾਂ ਗਰਮੀ ਨੇ ਹੋਰ ਵੀ ਲੱਹੜਾ ਲੈ ਆਂਦਾ। ੫-੭ ਵਾਰ ਨਹਾ ਕੇ ਥੁੜ ਜੀ ਸੁਖਾਲਾ ਕੀਤਾ। ਅਜਿਹੀ ਗਰਮੀ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਿਥੇ ?

੧੬ ਜੁਲਾਈ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਅੱਜ ਦੇਸੀ ਮਸ਼ੀਨੇਂ ਸਾਫਟ ਦਾ ਆਰੰਭ ਹੈ। ਅਤੇ ਚੰਗਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਅੱਜ ਦੱਬਾ ਏਕ ਅਸਮਾਨ ਬੰਦਲਾਂ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ ਤੇ ੧੨ ਤੋਂ ੧ ਵਜੇ ਦੁਪਹਿਰ ਤਕ ਉਹ ਬਾਰਸ਼ ਹੋਈ ਮੇਰਾ ਵਿਹੜਾ ਪਾਣੀਓਂ ਪਾਣੀ ਹੋ ਕੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਜਲ ਭਰ ਹੋਇਆ ਪਿਆ ਹੈ।

੧੭ ਜੁਲਾਈ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਅਸਮਾਨ ਬੰਦਲਾਂ ਨਾਲ ਢਕਿਆ ਤੇ ਹੁੰਦਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਕੱਲ੍ਹ ਦੇ ਮੀਂਹ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਵੇਹਲੇ ਦੇ ਚੂੜਿਓਂ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਪਾਟ ਕਈਆਂ ਹਨ। ਕੰਢੀ ਨਾ ਕੰਢੀ ਡਿਫਟ ਦੀ ਉਮੀਦ ਵੀ ਹੈ।

੪-੫ ਵਜੇ ਲਉਵੇਂ ਵੇਲੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰੋਂ ਬੀਬੀ ਦਲੀਪ ਕੌਰ ਵੀ ਆ ਰਹੇ। ਮਿੱਟਾਂ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਲਗ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਮੰਥਾ ਟੇਕਣ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੀੜ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਮੇਰੇ ਵਲ ਆਏ। ਚਰਨੀਂ ਹੱਥ ਲਾਉਣ ਤੇ ਕਿਹੀ ਨੇ : ਮੈਂ “ਕਿਹਾ, ਬਾਬੀ ਜੀ ਨੂੰ ਵਿਹਲੀ ਥਾਵੇਂ ਮਿਲੀਏਂ। ਤਾਂ ਚਲ ਕੇ ਆਇਆ ਹਾਂ।”

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਮਾਲ-ਅਧਾਰੇ ਵਲ ਚੌਕਰ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਸੰਦਕਾਂ ਤੇ ਮਾਲ ਡੱਗਰ ਥਾਏ ਪੜਾ ਬੀਤਾ ਭਰਵਾਇਆ। ਫੁੱਧਰ ਡਿਓਂਦਿਆਂ ਹੀ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ। ਮੇਰੀ ਨਜ਼ਰਬੰਦੀ ਮੁਕੱਟੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਭਰ ਦਾ ਦੇਰਾ ਕੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਕਰਾਂ ਤੇ ਫੇਰ ਬਾਹਰ ਦਾ ਵੀ ਰਾਜਕ ਮੈਂ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਠੀਕ ਠੀਕ ਜਾਣ ਸਕਾਂ। ਦੂਜਾ ਦੇਰਾ ਜਿਹਾ ਚੌਂਹ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਗਰਨਾ ਚਾਹਾਂਗਾ ਤਾਂਕਿ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਹੋਈ ਤਰੱਕੀ ਨੰਟ ਕਰ ਸਕਾਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ : ਪਰੋਚਰਮ ਬਣਾਵਾਂਗਾ। ਅੱਜ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੇਨੂੰ ਖਾਸ ਕਰ ਸੁਹਣੇ ਸੁਹਣੇ ਲਏ।

ਠਾਕੁਰ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ (ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਥਮ ਸਪੁਤਰ) ਆਪਣੇ ਸੰਗੀਤ ਗੁਰੂ ਪੰਡਿਤ ਮਹਾਦੇਉ ਜੀ ਨੂੰ ਵਿਆਸ ਪੁਜਾ ਦੇ ਅਵਸਥ ਤੇ ੧੧ ਰੁਪਏ, ਦਸਤਾਰ ਅਤੇ ਪਰਸੇ ਯਰ ਕੇ ਨਾਜ਼ਕਾਰਾ ਕੀਤੀ। ਏਨਾ ਕੁਝ ਹੀ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਦੇ ਲਤਕੇ ਮਹਾਵੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਭੇਟ ਯਰ ਮਥਾ ਟੇਕਿਆ। ਬੋਲਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਹੁਰਕ ਉਸਰਾਦ ਸਾਹਬੇ ਉਸਦੇ ਲਿਖਾਏ ਗੀਤ ਅਤੇ ਸਲਾਮਤ ਛਾਵੀਆਂ।

੧੮ ਜੁਲਾਈ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੋਰਤਨ ਤਾਂ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਵਿਚ ਨਿੱਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇਖੇ ਹੋਣ ਉਦੋਂ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਰੋਟਬ ਵਿਚ ਚੰਬਾ ਰਾਧਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਬੀਤੀ ਰਾਤ ੧੦ ਵਜੇ ਤੋਂ ਹੀ ਬਾਝ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਦਿਨ ਚੜ੍ਹੇ ਵੇਖਿਆ ਮੰਗੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦੇ ਵੇਹਤੇ ਬਾਝ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਦੀ ਕੰਧ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਿਗੀ ਪਈ ਸੀ।

ਸੰਗੀਤ

੧੦ ਵਜੇ ਦਿਨੇ ਕੋਠੀ ਵਿਚ ਇਕ ਸੰਗੀਤ ਸਭਾ ਹੋਈ। ਇਸ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪ, ਛੋਟੇ ਭਾਈ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦਭਾਸ਼, ਪਤਿਤ ਮਹਾਦੇਉ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਮਹਾਵੀਰ ਨੇ ਭਾਗ ਲਿਆ। ਮੇਰਾ ਜਾਣ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਿਹਾ: ਮੇਰਾ ਤੇ ਰਾਤੀ ਵੀ ਰੋਨੇ ਬਲਣ ਤੇ ਜੀ ਸ਼ਰਦਾ ਸੀ। ਰਾਤੀ ਵੀ ਦੇਖੇ ਸੰਗੀਤ ਸੀ, ਪਰ ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਤੂੰ ਕਦੀ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਗਿਆ ਹੋਵੇਂਗਾ ਸੰਤ ਨਗਰ। ਮੈਂ ਦਸਿਆ ਕਿ ਰਾਤੀ ਬਣੀ ਦਰਬਾਰ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਮਨ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਆਖ਼ਰਿ ਦੇ ਭਾਵਜੂਏ।

ਭਗਤਾਂ

ਅੱਜ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਾਹਮਣੇ ਇਕ ਰੋਸ ਸੀ ਜਥੇਦਾਰ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸੰਤ ਸਰਦੂਲ ਸਿੰਘ ਜੋਤਸੀ ਦੇ ਭਗਤਾਂ ਦਾ। ੭ ਤੋਂ ੮ ਵਜੇ ਰਾਤ ਤਕ ਇਸੇ ਮਸਲੇ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਇਸੇ ਭਗਤ ਵਿਚ ਉਲਝੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਰਾਹਨ ਸ਼ੰਦੀ ਰਾਜਾ ਹੋਈ ਦੁਰਘਟਨਾ ਸੀ।

੧੯ ਜੁਲਾਈ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਨਿਕੀ ਨਿਕੀ ਰੁਟੀ ਸ਼ਾਮ ਵੇਲੇ ਵੇਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ।

ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਹੀ ਬੁੰਦਾ ਥਾਈ ਨਹੀਂ। ਦਿਨ ਚੜ੍ਹੇ ਭਥ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਹੋਰ ਵੀ ਕੰਧਾਂ ਡੋਲਿਆਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਗਿਆ।

ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਸੁਣਨ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਖਾਣੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਅਰ ਸੰਤ ਨਗਰ ਪਹਾਚੇ।

੨੦ ਜੁਲਾਈ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਅਜ ਵੀ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਮੀਂਹ ਵਰ੍ਹਦਾ ਰਿਹਾ। ਦਿਨ ਚੜ੍ਹੇ ਵੇਖਿਆ ਮੇਰੇ ਵਿਹੜੇ ਦੀ ਕੁਸਲਖਾਨੇ ਨਾਲ ਦੀ ਦੀਵਾਰ ਵੀ ਡਿਗੀ ਪਈ ਸੀ। ਸਭਕਾ ਭੇ ਰਾਧ ਜਲ ਭਲ ਹੋਏ ਪਏ ਹਨ। ਵਸਲ ਸਿਰ ਸੁਟੀ ਬਰਸਾਰ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਮਨੁੱਖ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੀ ਤੜੇ ਹੋਏ ਬੰਨੇ ਸੁਝੇ ਰਹੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਸੋਰਥਾਂ ਨਾਲ ੮ ਵਜੇ ਮੰਡੀ ਹਿਆਬਣ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਥਾਨ ਕਰ ਗਏ। ਭੁੰਦੀ ਸਾਹਿਬਾਂ ਹੋ ਕੇ ਹੀ ਪਹਾਤਾਂ ਦਾ ਰਾਹ ਫੜਨਗੇ।

੨੧ ਜੁਲਾਈ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਮੈਂ ਜਦੋਂ ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਜਾਣ ਲਈ ਪੁਛਣ ਵਾਸਤੇ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ੨੪ ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਮਾਲ

ਮੰਤਰੀ ਸ੍ਰ. ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

੨੨ ਜੁਲਾਈ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਪਿੰਡ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਇਕ ਰਾਤੀ ਲਿਖਿਆ ਮਰਮੂਨ ਸੁਣਾਇਆ । ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਦੇਨਾ ਪਸੰਦ ਆਇਆ ਕਿ ਉਹ ਇਕ ਅਖਰ ਵੀ ਬਦਲਵਾ ਜਾਂ ਛਟਵਾ ਨਾ ਸਕੇ ।

੨੮ ਜੁਲਾਈ ੧੯੬੨

ਦਿੱਲੀ

ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਨਿਜੀ ਕੰਮ ਸਿਧਾ ਹੀ ਪੰਜਾਵਿਚੋਂ ਦਿੱਲੀ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ । ਦੋਥੇ ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ ਨਾਲ ਮਿ: ਛੰਡਾ ਸਿੰਘ (ਅਜ ਬਲ ਸੂਝਾ ਦਿੱਲੀ) ਦੇ ਘਰ ਗਿਆ । ਉਹ ਤਾਂ ਨਾ ਮਿਲੇ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਵਡਾ ਲੜਕਾ ਮਿਲਿਆ । ਉਹਦਾ ਜਾਪਾਨੀ ਚੁਪਲਾਂ ਦਾ ਬਾਰੰਬਾਰ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਸਮਝਿਆ । ਉਹ ਬਾਂਹਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਰਿਕੁਰੂ ਜੀ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਵਡੀ ਫੁੱਟਰੀ ਲੁਆ ਦੇਣ ਤਾਂ ਉਹ ਬਦੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਬੰ ਗਿਆ ਨੂੰ ਬੰਮ ਸਿਖਲਾ ਦੋਥੇ ਅਤੇ ਆਪ ਵੀ ਬਾਡੀ ਬਮਾ ਲਵੇਂ ।

੩ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਦਰੋਗਾ ਦੁਮਨ ਸਿੰਘ

ਮੈਂ ੨੮ ਜੁਲਾਈ, ਰਾਤੀ ਸਫਰ ਬਰਥੇ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਜਾਂ ਪਰ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਅੱਜ ਹੀ ਸਵੇਰੇ ਬਿਡੀਂ ਆਏ । ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਦਰੋਗਾ ਦੁਮਨ ਸਿੰਘ ਪਿਛਲੇ ਸੰਮਵਾਰ ਚਲਾਵਾ ਭਰ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਹ ਸਰਿਕੁਰੂ ਪ੍ਰਭਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਬੜਾ ਵਿਸ਼ਵਸਤ ਆਦਮੀ ਸੀ ਅਤੇ ਕੁਰੂ ਕੇ ਘੋੜਿਆ ਦਾ ਸਾਡੀ ਸਮਾਂ ਮੁੰਡਜਿਮ ਰਿਹਾ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਅਨਪੜ੍ਹ ਹੀ ਸੀ ਪਰ ਸਰਿਕੁਰੂ ਪ੍ਰਭਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਮੇਰੇ ਨਿਖੇ ਲੇਖ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇਹਦੀ ਨਜਰੀਂ ਹੀ ਕੁਜਾਰਦੇ ਰਖਣ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਰਾਤਿ ਮੇਰੇ ਛਿਮੇ ਕੋਈ ਦੋਸ ਨ ਲਭੇ ।

੪ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਤਾਂ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਭੱਠਰ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਸਰਸੰ ਚਲੇ ਗਏ ਮਗਰੋਂ ਭੀ. ਸੀ. ਮਿਸਰਾ ਤਿਲਾ ਗੋਗਾ ਨਗਰ, ਇਕ ਜੋਲਰ, ਇਕ ਭੀ. ਸੀ. ਦਾ ਭੀਭਰ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਦਰਸਨਾ ਲਈ ਆਏ । ਮੈਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਿਵਾਸ ਦਿਤਾ ਤੇ ਆਪ ਨਾਲ ਜਾ ਕੇ ਪਸ਼ੂ ਸਾਲਾ, ਘੋੜ ਸਾਲਾ, ਭਜਨ ਸਾਲਾ ਅਤੇ ਭੱਜਨ ਲਾਲਾ ਆਦਿ ਦਿਖਾਏ ।

ਰਾਤੀਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਸੰਤ ਛੰਡਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਿੱਲੀ ਵਾਚੇ ਕੁਰਦੇ ਦੀ ਦਦਦ ਨਾਲ ਮਲਨਾਉ ਹਨ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਖਬਰ ਨੂੰ ਚਲੇ ਛਏ ਹਨ ।

੬ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਸਰਿਕੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਇੰਤਰਾਰ ਭੀ ਹੈ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਪਰ ਉਹ ਰਾਤ ਤਕ ਨਹੀਂ ਆਏ । ਮਨ ਬੜਾ ਵਿਆਕੁਲ ਹੈ ।

੧੨੦

੭ ਅਕਸਤ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਦੇਹੇ ੮ ਵਜਦੇ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਸਭ ਨੂੰ ਇੰਜ ਲਗਾ ਜਿਵੇਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਫੋਟੀ ਝਲਾ ਵੱਟ ਪਿਆ ਹੋਵੇ। ਮੌਲੇ ਨਾਮਸਕਾਰ ਹਸ ਕੇ ਕਰਦੀ। ਅਤੇ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਆਪ ਨਾਲ ਕਈ ਵਿਸਿਆਂ ਤੇ ਕੌਲਥਾਤ ਕਰਨ ਸੁਣਨ ਦਾ ਮਿਲਿਆ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਣ ਜਾਂ ਪਰਸੋਂ ਅੰਦਰੋਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਸ੍ਰ. ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਆਰਟਿਸਟ ਨੂੰ ਮਿਲਣ। ਉਸ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀਆਂ ਦੋ ਡਾਸਦੀਰਾਂ ਤਿਆਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

੮ ਅਕਸਤ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੋ ਤਾਂ ਸਦੇਹੇ ਚਾਰ ਵਜਦੇ ਨੂੰ ਹੀ ਦੁਰ ਛਾਏ। ਇਉਂ ਲਗਾ ਜਿਵੇਂ ਸੂਰਜ ਇਕ ਝਾਤ ਮਾਰਕੇ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਫਿਰ ਫੇਰਾਂ ਦੀ ਬਰਸਾਤ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਕਿੰਨੇ ਪਿਆਰੇ ਲਗਦੇ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ।

ਲੰਮੀ ਚਿੱਠੀ

ਪਰਸੋਂ ਅਮਰ ਭਾਰਤੀ ਦੀ ਚਿੱਠੀ ਆਈ ਕਿ ਉਹ ਕੁਝੀ ਦੁਬਿਧਾ ਵਿਚ ਹੈ। ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ ਚੰਗੇ ਦਾ ਮੱਧ ਵੀ ਉੱਕਰ ਹੈ, ਨਕਦ ਨਾਗਵਿਣ ਲਈ ਭਾਘਟਖੀ ਪੇਸ਼ੇ ਦੀ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਲੰਖਥ ਅੰਦਰ ਵਜਦਾ ਹੈ। ਕੀ ਕਰੇ ਤੇ ਕੀ ਨ ਕਰੇ। ਇਹ ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਮੇਰੇ ਵਲ ਲਿਖੀ ਉਸਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਲੰਮੀ ਚਿੱਠੀ ਹੈ।

੧੪ ਅਕਸਤ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਮਹਾਰਾਜ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਆ ਗਏ।

ਸਾਡੇ (ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਮਹਾ ਵਿਦਿਆਲਾ ਦੇ) ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਕੌਲ ਸਤਸੋ ਵਿਚ ਕਬਜ਼ੀ ਦਾ ਮੈਚ ਸ਼ਾਨ ਨਾਲ ਜਿਤ ਕਏ।

੨੩ ਸਤੰਬਰ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਅੱਜ ਸਾਡਾ ਦਿਨ ਉਤੀਸ਼ ਬਣੀ ਰਹੀ। ਪਰ ਉਹ ਆਏ ਨਹੀਂ ਰਾਤ ਤਕ।

੨੪ ਸਤੰਬਰ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਨਹੀਂ ਆਏ। ਅੰਨ ਸੰਤਵ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਦਿੱਲੀ ਖਲੋ ਕਏ ਹੋਣ।

‘ਪ੍ਰੀਤਮ’

ਸੋਠ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਅਚਾਨਕ ਸਿਰ ਚਕਰਾਏ, ਥੱਥਣ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਜਿਹੀ ਸਕਾਇਤ ਹੋ ਕਈ ਕਿ ਜਾਨ ਲੋਕਾਂ ਸਾਬਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਪਰਸੋਂ ਸੋਠ ਸੁਰੰਮਿਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪਤਰ ਆਇਆ ਸੀ ਕਿ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਪੋਰੇਲਈਸਜ ਦਾ ਅਟੇਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਸੋਠ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ‘ਪ੍ਰੀਤਮ’ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਸੀ, ਦੋਹ (ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ) ਦੀ ਸਨੌਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਸੋਠ ਗੁਰਾਂ ਦਾ ਅਜੇ ਬਹੁ ਨਹੀਂ ਤਰੀਦਾ।

੨੫ ਸਤੰਬਰ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਹੁਣ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਵੇਰ ਦੇ ਸਲੀਸਿਓ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨਗਰ ਗਏ ੬ ਵਜੇ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਆ ਪਹੁੰਚੇ। ਇਥੇ ਦਮ ੪੦-੫੦ ਸਰੀਰ ਦਰਸਨਾ ਲਈ ਇਕਤਰ ਹੋ ਗਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਸਿਆ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਓਟੂ ਹੈੜ ਦਾ ਪਾਣੀ ਨਾਲੀ ਦੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਸਰਹ ਬਰਾਬਰ ਰਖ ਰਿਹਾ ਹੈ। ੫੫੦ ਕਤੀਆਂ ਉੱਠਾ ਲਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਹੈੜ ਦੀਆਂ। ਫਲੱਡ ਲੰਦਨ ਤੋਂ ਇਕ ਵੁਟ ਹੋਰ ਉੱਚਾ ਪਾਣੀ ਆ ਡਿੱਗਾ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਬੜੀ ਸੰਜੀਦਗੀ ਨਾਲ ਸੰਤਾਂ ਵਾਲੀ (ਇਲਾਕਾ ਜੀਵਨ ਨਗਰ) ਜਾਣ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾਇਆ ਤਾਂ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿ ਕੇ ਬੰਨ੍ਹ ਮਜਬੂਰ ਕਰਵਾਏ ਜਾਣ। ਸੰਤ ਨਗਰ ਸਵੇਰੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਸਮੇਂ ਜਾਏ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦੇਣੀ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਬੰਨ੍ਹ ਕਠੇ ਹੋ ਕੇ ਮਜਬੂਰ ਕਰੋ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਨੁਕਸਾਨ ਬੇਅੰਦਾਜ਼ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੀ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਲਾਲਸਾ ਹੋਵਰ ਸੀ, ਪਰ ਨਮਸਕਾਰ ਮੈਂ ਬੜੀ ਬਮਜੋਰ ਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਕੀਤੀ। ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਘਿਰਿਆ, ਕੱਲਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਅੰਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਵੀ ਪਿਆਰ ਰਖੀ ਨਗਰ ਸੁਣੀ, ਜਿਵੇਂ ਦਿਨ ਬੜ੍ਹ ਪਿਆ।

੨੬ ਸਤੰਬਰ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਸੰਤ ਨਗਰੋਂ ਸੁਣਕੇ ਆਏ।

ਹੁਣ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਉਦਮ ਕਰ ਕਰਕੇ ਕੇ ਅੰਤਰਾਂ ਬੰਨ੍ਹ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਨਕੰਡਾ, ਜੀਵਨ ਨਗਰ, ਸੰਤ ਨਗਰ, ਚਮਚਾਮ, ਸੰਤੋਖਪੁਰਾ, ਧਰਮਪੁਰਾ, ਹਾਰਨੀਆਂ ਆਦਿ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਸਖਤ ਖਤਰਾ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬੰਨ੍ਹ ਦੀ ਪ੍ਰਖਰਤੀ ਤੋਂ ਹੋਰ ਮਿੱਟੀ ਪ੍ਰਯਾਣ ਲਈ ਭਾਤ ਭਰ ਕਿਲੇ ਘੁੜਾਏ ਰਹੇ ਸਨ। ਅੱਜ ਦਿਨ ਬੜ੍ਹਦਿਆਂ ਹੀ ਨਾਲੀ ਘਰਨ ਦੇ ਬੰਨ੍ਹ ਵਲ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਗਏ, ਜਿਵੇਂ ਸੰਤਾਂ ਵਾਲੀ ਸੰਤ ਨਗਰ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵੀ ਬੰਨ੍ਹ ਦੀ ਹਿਵਾਜ਼ਰ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਸੀ।

ਸਵੇਰ ਦੇ ਗਏ ਕਿਤੇ ਕੁੱਝੀ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਆਏ। ਫੇਰ ਸੰਤ ਨਗਰ ਗਏ ਤਾਂਕਿ ਕਸੂ ਵਾਸਤੇ ਫਿਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੱਕਾਰਕੇ ਭਿਆਉਣ ਬੰਨ੍ਹ ਦੀ ਹਿਵਾਜ਼ਰ ਲਈ। ਕਿਉਂ ਘੱਘਰ ਨਾਲੀ ਦੇ ਓਟੂ ਹੈੜ ਤੋਂ ਹੁਣ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਵਾਲੀ ਕੰਦੀ ਕਤੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਗਈ। ਪਾਣੀ ਪਹਿਲਾਂ ਵਲੱਡ ਲੰਦਨ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਆਉਣ ਦੀ ਅਵਾਈ ਹੈ।

ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਵਿਹੜੇ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਕਿੱਥਣਾਂ ਫਲੱਡ ਤੋਂ ਬਚਾਉ ਲਈ ਕਿਲੇ ਘਰਨ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅੱਜ ਭਾਗੋਂ ਦੀ ਕਿਲੇ ਹੀ ਘੁੜਾਏ ਰਹੇ।

੨੭ ਸਤੰਬਰ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਸੰਤ ਨਗਰ ਹੀ ਲੱਗੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਸੰਤ ਨਗਰੋਂ ਬੀਰਤਨ ਸੁਣ ਕੇ ਆਏ।

■■■■

ਹੜ੍ਹ ਦਾ ਟਾਕਰਾ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਮੈਂ ਵੀ ੪ ਮੀਲ ਪੱਧੇ ਕਰਕੇ ਨਾਲੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਵਾਲੇ ਮਥੇ ਤੋਂ ਮਿਰਜਾਪੁਰ ਖੇਤਰ ਤਕ ਦਾ ਥੰਨੁ ਦੇਖਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਉਦਮ ਦੇਣ ਸਦਕਾ ਤਿੰਨ ਥਾਂ ਸੇ ਆਈ ਸਾਡਾ ਦਿਨ ਥੰਨੁ ਤੇ ਭੱਜ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਖਤਰੇ ਦੀਆਂ ਅੜੀਆਂ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਦਕਾ, ਲੰਘਦੀਆਂ ਹੀ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਹੜਾ ਨਾਲੀ ਦਾ ਪਾਣੀ ੨-੩ ਮੀਲ ਦੇ ਰਕਬੇ ਵਿਚ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਦਾ ਵੇਖਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ ਉਹ ਕੇਵਲ ੨੫੦ ਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਥੰਨੁ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਟਕੇ ਉਦਮ ਨਾਲ ਹੀ ਤੰਗੀ ਜਾਣਾ ਕੱਢੀ ਅਰਥ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬੇਬਾਬ ਤੇ ਬੜੇ ਵੇਗ ਵਿਚ ਵਹਿੰਦੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਕੁਰੂ ਕੇ ਲਾਲ ਬੜੀ ਤਨਦਿਹੀ ਨਾਲ, ਦਿਨ ਰਾਤ ਇਕ ਕਰਕੇ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਨੇ ਬਚਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਜਾਂਦਿਆਂ ਸਾਰ ਹੀ ਆ ਗਿਆ ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤਾਂ ਚਲੇ ਦਿਨ ਤਕ ਓਥੇ ਹੀ ਰਹੇ।

ਕੋਭ ਕਬੋਭੀ

ਏਧਰ ਅੱਜ ਨਾਮਧਾਰੀ ਮਹਾਵਿਦਿਆਲਾ ਵਿਚ ਕੋਭੀ ਅਤੇ ਵਾਲੀਵਾਲ ਆਦਿ ਦੇ ਮੇਰ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਸ਼ਾਮੀ ਪ ਵਜੇ ਕੋਭੀ ਮੇਰ ਦੇਖਣ ਗਿਆ। ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਦੀ ਟੀਮ ਵਾਲੀਵਾਲ ਚੋਂ ਜਿੱਤ ਗਈ ਹੈ। ਹਾਟੀਆਂ ਅਤੇ ਅੰਲਨਾਬਾਦ ਟੀਮਾਂ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਸੀ। ਕੋਭੀ ਚੋਂ ਹਾਟੀਆਂ ਵਾਲੇ ਜਿੱਤ ਗਏ ਪਰ ਬੀ ਟੀਮ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਦੀ ਹਾਟੀਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕੋਭੀ ਵਿਚੋਂ ਜਿੱਤ ਗਈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਸਨ ਮੇਨੂੰ ਥੰਨੁ ਤੋਂ ਜਾਣ ਪਿਛੋਂ ਨਹੀਂ ਹੋਏ।

੨੮ ਸਤੰਬਰ ੧੯੬੨

ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਲਗੀ। ਲੰਗੀ ਚਕੂਰ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ। ੮ ਵਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੌਰ ਨਗਰੋਂ ਹੋਏ, ਫਿਰ ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ੮-੪੫ ਵਜੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਆ ਗਏ। ਓਥੇ ਮਹਾਵਿਦਿਆਲੇ ਵਿਚ ਮੇਰ (ਹਾਕੀ ਦਾ) ਅਤੇ ਦਿਨਾਮ ਵੰਡ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹਾਕੀ ਦਾ ਮੇਰ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਬੜੇ ਉਚੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਦਾ ਨਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਕਦੇ ਕਦੇ ਮੇਨੂੰ ਵੀ ਮੁਖਾਡਿਓ ਹੀ ਲੈਂਦੇ। ਪੌਣੇ ਦਸ ਵਜੇ ਦਿਨਾਮ ਵੰਡ ਹੋਈ ਸੀ। ਅੱਜ ਅੰਲਨਾਬਾਦ ਨੂੰ ਹਾਕੀ ਦੇ ੪੦ ਮਿੰਟ ਮੇਰ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਵਾਲਿਆਂ ੪ ਭੱਲਾ ਤੇ ਹਾਰ ਦਿਤੀ।

ਵੱਡੀ ਕੱਲ

ਕੱਲਥਾਤ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ ਅਚਾਨਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੇਰੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਆ ਗਏ। ਅਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਭੰਭਰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਸੀ। ਮੈਂ ਬੜਾ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਉਣਾ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੀ ਸਾਂ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਮਿੰਟੇ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਦੀ ਪੰਜੀਸ਼ਨ ਦੱਸੀ ਕਿ ਇਸਦੀ ਛੱਤ ਬਦਲੀ ਮੰਗਦੀ ਹੈ, ਉਪਰ ਕੁਝਾਗਾ ਪਾ ਦਿਓ, ਅਤੇ ਵਰਾਡਾ ਪਤਾ ਕਰਵਾ ਦਿਓ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਿਹਾ: ਬਟਰਾ ਕੁਸੀਂ ਲਓ, ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਪੈਸੇ ਲੈ ਲਓ, ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਕੱਲ ਤਾਂ ਇਹੋ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਨੁਸਾਰ ਸੂਰਜ ਝੂਥਣੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਚਲੇ ਗਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਾਈਸਰਆਨੇ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਸ੍ਰੀ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਕਲੇ ਹਨ।

੨੯ ਸਤੰਬਰ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਹੜ੍ਹ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ

ਅੱਜ ਕੱਲ ਪਾਣੀ ਦਾ ਦੁਤਰੀ ਕੋਰ ਹੈ। ਇਕ ਪਾਸੇ ੧੦ ਕੁਟ ਤੋਂ ਉਪਰ ਦੀ

ਪਨਸਾਲ ਓਟੂ ਹੋਣ ਦੀ ਹੈ ਤੇ ਨਾਲੀ ਵੱਟਾ ਬੰਨੇ ਰੋੜ੍ਹਦੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਨਹਿਰ ਦਾ ਰਹਿਰ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਦੀ ਨਾਜ਼ਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਿੰਡਾਂ ਤੋਂ ਬੁਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਰਾਤ ਲੱਥ ਬਤੀ ਚਿੱਤਾ ਵਿਚ ਹੀ ਸੁੱਤੇ। ਨਕੋਰੇ ਤੋਂ ਥੰਨ ਟੁੱਟ ਹੀ ਗਿਆ ਹੈ।

ਨਾਮਦਾਰੀ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ੧੧ ਵਜੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਸੀ। ਓਥੇ ਗਏ। ਪਰ ਦੋਨੇ ਵੇਲੇ ਸਤਿਕ੍ਰਮ ਜੀ ਪਰਤ ਆਏ। ੧੧-੦੭ ਦਿਨ ਨਹਿਰ ਦਾ ਪਾਣੀ, ਸਕੂਲ ਦੇ ਲਾਗਿਓ, ਉੱਤਰ ਦੀ ਬਾਹੀ ਵਲੋਂ, ਪਟੜੀ ਟੁਟਣ ਕਰਕੇ, ਵਹਿਣ ਲਗ ਪਿਆ। ਹਰ ਬਿੰਦੇ ਪਾਤਰ ਚੋੜਾ ਹੋਇਆ ਗਿਆ। ਲੰਕ ਉਰਲੇ ਪਾਸੇ ਪਲੱਕੇ ਸੁਖ ਦਾ ਸਾਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਲਗੇ ਕਿ ਇਹ ਸੰਤ ਨਗਰ ਜਾਂ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਵਾਲੇ ਪਾਸਿਓਂ ਨਹੀਂ ਟੁੱਟਾ। ਅਸੀਂ ਮੀਟਿੰਗ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਵੱਟੀ ਕਰਕੇ ਸਭ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਲਈ ਤੋਰ ਦਿਤਾ।

ਸ੍ਰ: ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਭੱਥਰ, ਦਮੇ ਦਾ ਅਟੋਕ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਸਤਿਕ੍ਰਮ ਨਾਲ ਵਾਪਸ ਪਰਤ ਆਇਆ ਹੈ। ਅੱਜ ਉਹ ਕਾਵੀ ਦਿਲਾ ਹੈ।

ਸਤਿਕ੍ਰਮ ਜੀ ਜੀਪ ਲੈ ਕੇ ਸੰਤ ਨਗਰ—ਸੰਤਾ ਵਾਲੀ ਆਇ ਨਗਰੀਂ ਗਏ ਤੇ ਲੱਥਾਂ ਨੂੰ ਮੁਹਤਾਤ ਰਹਿਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦੇਣ ਲੱਗੇ। ਉਹ ਚੱਲਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੁਝਿਆਣੇ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਚਿੱਲੀਓਂ ਹੋ ਕੇ ਆਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸਭਕਾ, ਨਹਿਰਾ, ਰੇਲਾਂ ਆਦਿ ਦਾ ਸਾਥ ਪ੍ਰਬੰਧ, ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਦਰਹਮ ਕਰਾਹਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਯਠਿੰਡਾ, ਵੀਰੋਜਪੁਰ, ਲੁਧਿਆਣਾ, ਸੰਕਤੂਰ ਆਦਿ ਜਿਲ੍ਹੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੁਰੀ ਰਵਾਂ ਮਾਰ ਹੋਣ ਹਨ।

ਸਤਿਕ੍ਰਮ ਜੀ ਨੇ ਕਰਹਨਰ ਗਾਡਗਿਲ ਨੂੰ ਵਿਦਾਈ ਦੇਣ ਜਾਣਾ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਨਗਰਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਖਾਤਰ ਦੱਬੇ ਹੀ ਰਹਿ ਗਏ।

੩੦ ਸਤੰਬਰ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਹੁਡ ਦੀ ਭਿਆਨਕਤਾ

ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਸਤਿਕ੍ਰਮ ਦਲਨ ਦਿਤੇ।

ਉਹ ਓਟੂ ਜਾਣ ਲੱਥੇ ਤਾਂ ਕੁਲਹਾਰ ਸਿੰਘ ਕਾਹੀਂ ਮੰਨੇ ਦੀ ਬੁਲਾ ਘਲਿਆ। ਮੈਂ ਵੀ ਨਾਲ ਗਿਆ, ਸ੍ਰੀ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਭਲਾਈਦਰ, ਸੰਤ ਕੁਲਜਾਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸ੍ਰ. ਸੰਹਣ ਸਿੰਘ ਬਰਾਜੀਆ ਵੀ ਨਾਲ ਸਨ। ਨਹਿਰ ਬਤੀ ਆਰਰ ਆਰਰ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਪੁਲੀ ਕੱਲੇ ਬ ਟੱਕ ਨਹਿਰ ਦੇ ਨਾਲੀ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਹੋ ਕਦੇ ਸਨ। ਪਾਣੀ ਬੜਾ ਚੋਰ ਦੀ ਵਤ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਵੀ ਨਹਿਰ ਭਰ ਕੇ ਵਹਿੰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ।

ਕਾਟੀਆਂ ਦੇ ਕੁਝ ਆਦਮੀ ਕਾਟੀਆਂ ਦੇ ਪੁਲ ਤੇ ਮਿਲੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਸਿਆ ਕਿ ਠਾਕਰ ਸੱਜਣ ਸਿੰਘ ਓਟੂ ਵਾਲਾ ਕਾਟੀਆ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰਵਾਣ ਲਈ ਓਟੂ ਫੀਲਡ ਤੋਂ ਟੱਕ ਲਵਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਲੱਕੀਂ ਤਰਾਹ ਤਰਾਹ ਕਰ ਕਹੇ ਹਨ ਤੇ ਮਰਨ ਮਾਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਨ। ਸਤਿਕ੍ਰਮ ਧੀਰਜ ਰਖਣ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਤੇ ਅਗਾਹ ਲੱਥ ਕਦੇ।

ਨਹਿਰ ਦੀ ਭੀਜਾਂ ਚੋਥੀ ਬੁਰਜੀ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਘੁਮਾਂ ਕੁ ਦਾ ਮੱਥਾ ਟਕ ਲਗ ਕੇ ਨਾਲੀ ਦਾ ਪਾਣੀ ਬੜੇ ਚੋਰ ਨਾਲ ਨਾਰਦਰਨ ਨਹਿਰ ਵਿਚ ਪੈ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਓਟੂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਨਹਿਰਾਂ ਦੇ ਲੰਦਰ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਉੱਚਾ ਅਰਥਾਤ ਗਿਆਰਾਂ ਫੁਟ ਉਚਾਈ ਵਿਚ ਵਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅਗਾਹ ਤਬਾਹੀ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਨਹਿਰ ਦਾ ਅੰਕਸ਼ੀਅਨ, ਮੰਜਿਸਟਰੇਟ ਦਰਜਾ ਅੰਦਲ ਸ੍ਰ: ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬਹੁਤ

ਸਾਰੇ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਸਿਪਾਹੀ ਮਿਲੇ । ਮਾਲੂਮ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਹ ਭਾਈਆਂ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਨਹਿਰ ਦਾ ਕੰਟ ਕਰਨ ਚਲੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਨਾਲੀ ਦਾ ਪਾਣੀ ਓਟੂ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ । ਤੇ ਓਟੂ ਵਾਲਿਆਂ ਇਹ ਪਾਣੀ ਓਟੂ ਫੀਡਰ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿਤਾ ਹੈ । ਉਹ ਮੁੜਕੇ ਓਟੂਓਂ ਪਹਿਲੀ ਬੁਰਜੀ ਤੇ ਓਟੂ ਵਲ ਨੂੰ ਹੀ ਟੁਟ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਥੋੜੇ ਚਿਰ ਬਾਅਦ ਪਿੰਡ ਓਟੂ ਦੀ ਵੀ ਇਕ ਖੋਲ ਬਣ ਜਾਵੇਗੀ ।

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਏਸ ਪਾਸੇ ਦੇ ਟੱਕ ਅਸੀਂ, ਅਤੇ ਹਥੇਲੀ ਪਿੰਡ ਦੇ ਵੀ ਅਸੀਂ ਹੀ ਕੰਨਵਾ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਤੁਸੀਂ ਏਧਰ ਟੱਕ ਨ ਲਾਓ । ਉਹ ਫੇਜਲਾ ਕਰਕੇ ਆਏ ਸਨ, ਲੋਕੀਂ ਲੜਕ ਲੜਕ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਸਨ ।

ਮੇਰੀਆਂ ਦੋ ਕੁ ਭੀਲਾਂ ਤੇ ਮੰਜਿਸਟਰੇਟ ਬਹੁਤ ਚਿੰਤਿਆ । ਬਰਧ ਕਰਨ ਲਗਾ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਸਾਂਤ ਬੀਤਾ ।

ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਕੰਟ ਨ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਲੈ ਕੇ ਵਾਪਸ ਮੁੜੇ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਟੱਕ ਬੰਨ੍ਹਣ ਲਈ ਭੇਜਣ ਲਗੇ, ਪਰ ਨਹਿਰ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲਿਆਂ ੧੨-੧ ਧਜੇ ਤਕ ਕੰਟ ਕਰ ਹੀ ਦਿਤਾ ।

ਹੁਣ ਪਾਣੀ ਬਹੁਤ ਵਛੀ ਮਿਲਦਾਰ ਵਿਚ ਭਾਈਆਂ ਕਸਬੇ ਵੱਲ ਮਾਰੇ ਮਾਰ ਕਰਦਾ ਚਲਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਹਥੇਲੀ ਤਕ ਰਾਮ ਤਕ ਨੂੰ ਪੁੱਜ ਚੁਕਾ ਹੈ । ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਭੁੱਖਾ ਹਾਲ ਹੈ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਘੁੰਮਦੇ ਰਹੇ । ਉਹਨਾਂ ਆਪਣਾ ਚੌਭਾ ਕੇ ਸਲ ਬਰ ਦਿਤਾ ਹੈ । ਇਸ ਕੰਟ ਹੋਣ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ ਸੰਤੋਖ ਸਤਰੇਂ ਨਾਲੋਂ ਕਰੀਬ ਕਰੀਬ ਟੁੱਟ ਚੁਕਾ ਹੈ । ਇਕ ਪਾਸੇ ਨਾਲੀ ਦਾ ਪਾਣੀ ਉੱਘਾ ਮਚਾਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਪਰਾ ਨਹੀਂ ਦਿਨ ਬਤ੍ਰਦੇ ਨੂੰ ਬਿੰਨਾ ਕੁ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਜਾਵੇ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦੋ ਜਣੇ ੫-੩੦ ਸਾਮੀਂ ਕਰੀਵਾਲਾ ਤੋਂ ਲੰਘਾ ਸੂਰੇ ਵਾਲਾ ਰਾਜਸਥਾਨ ਨਹਿਰ ਉਤਦੀ ਤੱਕ ਓਟੂ ਸਦਰਨ ਕੰਨਾਲ ਭਾਈ ਸਲਮੇ ਭੱਜੇ ਤਾਂ ਕਿ ਰਾਹ-ਖੰਹਕੇ ਦਾ ਕੁਝ ਪਤਾ ਲੱਭੇ ।

ਅੱਜ ਸਭ ਪਾਸੇ ਪਾਣੀ ਹੀ ਪਾਣੀ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਪਰ ਅਜੇ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦੇ ਤਿੰਨ ਪਾਸੇ ਹੀ ਨਹਿਰਾਂ ਆਉਂਦੇ ਬੰਨ੍ਹ ਹਨ । ਸੋ ਤੇ ਨਗਰ ਵਿਚ ਪੰਛਮ ਵਾਲੇ ਪਾਸਿਓਂ ਪਾਣੀ ਪੈ ਗਿਆ ਸੁਟਵੇਂ ਹਾਂ ।

੧ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਬਰਬਾਦੀ

ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਖਥਰਾਂ ਬਤੀਆਂ ਤਿਆਨਕ ਮਿਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ । ਕੁਤਰਫੋਂ ਹੜ੍ਹ ਤੇ ਹੜ੍ਹ ਦੇ ਰੇਲੋਂ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ । ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਭੰਨੇ, ਮੱਕੀਆਂ, ਚਕੀਆਂ ਆਦਿ ਫਸਲਾਂ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰਾਹ ਹੋ ਕਈਆਂ ਹਨ । ਲੋਕ ਘਰਾਂ ਚੋਂ ਸਾਮਾਨ ਕਢਕੇ ਨਹਿਰਾਂ ਦੀਆਂ ਪਟਤੀਆਂ ਤੇ ਆ ਬੈਠੇ ਹਨ । ਜਾਂ ਉੱਚੇ ਟਿਥਿਆਂ ਤੇ ਬੈਠੇ ਰਹੇ ਹਨ ।

ਅੱਗ ਸਿੰਘ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਥੱਕ ਮੁਸੀਬਤ ਵਿਚ ਬੜਾ ਤਕਲਾ ਜੋਰਾ ਰਖਦੇ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੇ ਹਨ । ਉਹ ਪਿੰਡ ਪਿੰਡ ਘੁੰਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹੌਸਲਾ ਦਿੰਦੇ ਤੇ ਆਖਦੇ ਦਾ ਤਕ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਜੁੜਦੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦਿੰਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ।

ਜੀਪ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਡਾਟੀਆਂ ਦੀ ਪੁਰੀਸ਼ਨ ਦੇਖ ਆਏ । ਡਾਟੀਆਂ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਆ ਗਿਆ
ਹੈ ਥਲ੍ਹ ਦੇ ਤੌਰੇ ਕਦੇ ਬੰਨ੍ਹ ਦਾ । ਲੰਗੀ ਬੜੇ ਭੇ ਗੀਤ ਹਨ ।

ਪ੍ਰਸਾਦ ਫੜ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੁਝ ਸਾਈਆਂ ਨਾਲ ਸੰਤ ਨਗਰ, ਹਰੀਪੁਰਾ, ਦਮਦਮਾ,
ਕਰੀਵਾਲਾ, ਤਲਵਾੜਾ, ਮਿਰਜਾਪੁਰ, ਪ੍ਰਤਾਪ ਨਗਰ ਆਦਿ ਲੰਗੇ ਨੂੰ ਪੀਰਜ ਦੇਣ ਤੇ ਤਰੜੇ ਕਰਨ
ਲਈ ਗਏ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੀਪ ਦਾ ਰਸਤਾ ਠਾਰਦਾਰਨ ਉਟ੍ਹ ਕੰਨਾਲ ਤੋਂ ਜਾਕੇ ਰਾਜਸਥਾਨ ਕੰਨਾਲ
ਸਾਈਫਨ ਦੇਖ ਕੇ ਸਦਰਨ ਉਟ੍ਹ ਕੰਨਾਲ ਵਾਲੇ ਪਾਸਿਓਂ ਲਿਆ ।.....ਪਰ ਸ਼ਾਮ ਤਕ ਜੀਵਨ
ਨਗਰ ਨਾ ਪਹੁੰਚੇ ।

ਲਉਂਦੇ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਜੀਪ ਦੇ ਕੋਂ ਕੁਲਜਾਰ ਸਿੰਘ ਨਿਜੀ ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਸਰਸੇ,
ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਘਰਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਜਦ ਉਹ ਲਕ ਲਕ ਪਾਣੀ ਲੰਘਦਾ ਵਾਪਸ ਜੀਵਨ
ਨਗਰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਜੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਪਹੁੰਚੇ ।

ਕੱਥਕ ਮਹਾਵੀਰ ਜੋ ਜੀਵਨ ਨਗਰੋਂ ਦਿੱਲੀ ਆਲ ਦਿੰਡੀਆ ਰੋਡੀਓਂ ਲਈ ਸੰਗੀਤ
ਗੀਤਾਰਡਿਓ ਲਈ ਗਿਆ ਸੀ, ਲੱਕ ਲੱਕ ਪਾਣੀ ਲੰਘਦਾ ਜੀਪ ਨੂੰ ਉਟ੍ਹਿਓਂ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਵਾਲੇ
ਪਾਸੇ ਮਿਲ ਪਿਆ ਤੇ ਥਾਵੀ ਰਾਤ ਲੰਘਿਆ ਘਰ ਆਇਆ ।

੨ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਥਣੀ ਨੂੰ ਬਿਪਤਾ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਜੇ ਡਕ ਨਹੀਂ ਆਏ । ਮੰਨੂੰ ਬਿੱਤਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਦੇ ਰਾਤ ਵਾਰ ਬੰਨੀਓਂ ਪਤਾ
ਥੀਤਾ ਹੈ । ਕੁਝ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗ ਰਿਹਾ । ਸੰਤ ਕੁਲਜਾਰ ਸਿੰਘ ਵੀ ਬਿੱਤਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ । ੧੦ ਥੁ
ਬਜੇ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਜੇ ਨਾਨੀਓਂ ਪਾਰ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ । ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਹਿਰਦੇ
ਵੱਧਕ ਖਬਰ ਸੁਣੀ ਕਿ ਨਾਲੀ ਦਾ ਪਾਣੀ ਨਹਿਰਾਂ ਤੋਂ ਉਭਲ ਦਾ ਥਣੀ ਵੱਲ ਨੂੰ ਟੁੱਟ ਗਿਆ ਹੈ ।
ਥਣੀ ਵੱਡਾ ਕਸਬਾ ਹੈ, ਜੁ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਰਾਜਸਥਾਨ ਦੇ ਬਾਰਡਰ ਤੋਂ ਨੀਵੀਂ ਥਾਂ ਤੇ ਵਸਿਆ ਹੈ । ਜੋ
ਪਾਣੀ ਟੁਟ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਥਣੀ ਦੇ ਕੁਝਗਿਅਾ ਡਕ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਤਹ ਹੋ ਕੇ ਅਗਾਧ ਕੁਰੇਗਾ ।
ਭਾਵੇਂ ਨੁਕਸਾਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ । ਬਰਾਬ ਦੀ ਕੱਈ ਸੂਰਤ ਨਹੀਂ । ਫੰਸ ਨਾਲ ਫਿਕਰ ਹੋਰ ਵਧ
ਗਿਆ ਹੈ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਾਸ ਦਿੱਲੀ ਦਿਸ਼ਨਾਨ ਦੇ ਕਾਪੜੇ ਹਨ । ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਾਪਸ ਆਉਣਾ
ਖਰਚਿਓਂ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ । ਵਡੀ ਕੱਛੀ ਸਿਵਰਲੈਂਟ ਜੁ ਸਰਸੇ ਖੜੀ ਹੈ ਉਸਦੀਆਂ ਥਾਈਆਂ ਵੀ
ਕੁਲਜਾਰ ਸਿੰਘ ਪਾਸ ਹਨ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਾਅਦ ਕੁਪਹਿਰ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਪਹੁੰਚ ਹੀ ਗਏ । ਜੁ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੁ
ਨਾਲ ਗਿਆ ਸੀ, ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਆ ਦਿੱਕਿਆ । ਇਸ ਦਸਿਆ : ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਨ ਕਰਕੇ
ਦੁਖੀ ਹਿਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸੁਖ, ਥਾਂਤੀ ਤੇ ਹੌਸਲਾ ਮਿਲਿਆ । ਆਪ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੜਾਹੇ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ
ਅਮਰਤਸਰ ਬਲਾ ਪਹੁੰਚੇ, ਪ੍ਰਤਾਪ ਨਗਰ ਤੋਂ । ਅਮਰਤਸਰੀਆਂ ਨੂੰ ਥਾਅ ਬੜ੍ਹ ਗਿਆ : ਧੰਨ ਹਨ
ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੁ ਕੁਤਰਦੀਂ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਘਿਰੇ, ਖਤਰੇ ਨਾਲ ਕਰਪੂਰ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਸਾਡੀ ਸੂਰਤ ਲੈਣ
ਆਏ ਹਨ । ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਦੇ ਜੰਗਰਿਆਂ ਨਾਲ ਇਹ ਜਗੀਰਾ ਨੁਮਾ ਪਿੰਡ ਕੁੱਜ ਪਿਆ । ਲੱਕ
ਹਿਮਤ ਹਾਰ ਕੇ ਬਹਿ ਕਦੇ ਸਨ । ਪਿੰਡ ਲਾਕਲਾ ਫੰਨ ਕਮਬੋਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਪੈਰੋਂ ਪੈਰ । ਪਰ
ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਿੰਮਤ ਤੇ ਹੌਸਲਾ ਦੇ ਕੇ ਫੇਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਦੀ ਮੁਹਿਮਤ ਲਈ ਲਾ ਦਿਤਾ ।

੧੨੬

ਦੰਬਾਰਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨਗਰ ਜਾਏ ਤੇ ਇਹ ਆਕੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨਗਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਬੰਨ੍ਹ ਦੀ ਦਰੁਸਤੀ ਤੇ ਲਾਇਆ। ਮੌਤ ਵਰਗੇ ਕਾਮ ਵਿਖ ਵੀ ਲੱਗੀ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ, ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਨੱਚ ਉਠੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਗੀਂ ਇਕ ਵਜੇ ਤਕ ਨਾਲ ਹੀ ਕੇ ਕੰਮ ਬਣਵਾਏ ਰਹੇ। ਤਿੰਨ ਵਜੇ ਸਵੇਰੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਬੀਰਤਨ ਦੀ ਬੰਨ੍ਹ ਤੇ ਹੀ ਹੋਇਆ। ਬੰਨ੍ਹ ਦੀ ਹੋਰ ਚੰਕੜੀ ਕਰਵਾ ਕੇ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹੇ ਆਪ ਥੁੜੀ ਮਾਡੀ (ਰਾਮਪੁਰ), ਮੌਜੂ ਖੇਤਾ, ਕੁਤੇ ਵੱਢ ਆਦਿ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹੋਸਲਾ ਦੇ ਕੇ (ਇਹ ਸਵਰ ਜੀਪ ਤੇ ਕਰ) ਫੇਰ ਕਤਾਹੇ ਵਿਚ ਬੰਨ ਮੀਲਾਂ ਵਿਚ ਫੇਲੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਉਲੰਘ ਅਮਰਤਸਰ ਕਲਾਂ ਆ ਗਏ।

ਏਥੇ ਦਿਨੇ ੧੧ ਵਜੇ ਇਕ ਅਗਨ ਬੰਟ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੀ ਮਾਰਾਂ ਬੱਦਲ ਲਈ ਆ ਪਹੁੰਚੀ, ਸਰਕਾਰੀ ਡੋਰ ਤੇ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਬੰਟ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ : ਬਦਲ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਬਦਲ ਕੇਈ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਕਿਨਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੇ। ਤੁਸੀਂ ਤੇ ਸਾਡਾ ਇਕ ਘਰ ਵੀ ਇਸ ਵੇਲੇ ਨਹੀਂ ਲੈ ਜਾ ਸਕਦੇ, ਸਾਡੀ ਥੀ ਮਦਦ ਕਰੋਗੇ। ਸਾਡੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਛੱਡ ਆਓ, ਸਾਡੇ ਲਈ ਕਾਫੀ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਨਿਬਟੀਆਂ ਨਾਲ ਮੰਟਰ ਬੰਟ ਤੇ ਬੰਨ ਕੇ, ਨਾਲੀ ਪਾਰ ਕਰ ਜੀਵਨ ਆ ਗਏ ਇਹਦੇ ਸੂਏ ਉਤੇ ਉਤਰ, ਅਤੇ ਪੰਦਲ ਚਲ, ਨਿਤਨੰਮ ਵਿਚ ਬੰਨੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿਚ ਆ ਸਮੇਭਰ ਹੋਏ।

ਨਿਤਨੰਮ (ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ) ਤੋਂ ਉਠ ਕੇ ਅਧੇ ਘੰਟੇ ਲਈ ਮੇਰੇ ਕਾਮਰੇ ਵਿਚ ਆ ਚਰਸਨ ਦਿਤੇ। ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਸਨ। ਕਈ ਤਤ੍ਰਾ ਦੀਆਂ ਕੱਲਾਂ ਬਾਡਾਂ ਹੋਈਆਂ। ਅਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਮੇਰੇ ਮਨ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸੁਖ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਕਈ ਕੁਟੀਆਂ ਵਿਚ

੧੫-੨੦ ਮਿੰਟ ਮੇਰੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਵੀ ਰਹੇ। ਏਥੇ ਰਿਹਾਇਆ ਉਹਨਾਂ ਅਚਾਨਕ ਕਿਹਾ : ਮੇਰਾ ਜੀ ਭਰਦਾ ਹੈ ਕਈ ਦਾ ਕਮਰਾ ਵੱਡਾ ਕਲੇ ਪੱਕਾ ਪਕਾ ਰਿਖਾਂ ਤਾਕਿ ਕਾਫੀਆਂ ਬਹੁਤ ਹੋਣ ਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਛਕਦਾਰ ਬਣ ਜਾਵੇ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਜਦ ਆਇਆ ਤਾਂ ਕਮਰਾ ਦੰਬਾਰਾ ਬਟਵਾਨ ਦੀ ਬੰਸਸ ਕਰਾਂਗਾ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਵਾਂਗੀ ਸਰਦੇ ਕੀਤੀ ਤੇ ਨਕਸੇ ਵਾਰੀ। ਏਥੇ ਮੇਰੀ ਹਰੀ ਵਾਡ ਵਿਚ ਉੱਚ ਬਸਮੀਰੀ ਸਰੋਵੇ ਦੇ ਇਕ ਬੂਟੇ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਹਿਓ ਨੇ : ਏਥੇ ਕਤਾਰ ਲਾਇਓ ਸਫ਼ਲਿਆਂ ਦੀ। ਮੈਂ ਦਸਿਆ : ਮੈਂ ਹਰੀ ਵਾਡ ਦੇ ਉਤਰੀ ਵਖ ਵਖ ਫਲ ਉਭਰੇ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਸਫ਼ਦਾ ਕੁਹਾਡੇ ਵਾਡ ਦੀਆਂ ਟਾਹਲੀਆਂ ਨਿੱਮਾਂ ਦੀ ਕਤਾਰ ਨੂੰ ਸੋਧ ਲਵ ਕੇ ਹੀ ਲਾਇਆ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਏਥੇ ਇਕ ਚੀਲ੍ਹ ਲਾਉਣ ਲਈ ਵੀ ਕਿਹਾ।

ਸਭ ਕੱਲਾਂ ਕਲੇ ਅਤੇ ਮੁਸਕਰਾ ਕਹਿਣ ਲਗੇ : ਕਈਆਂ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਕੇ ਹੀ ਕੁਚਾਰਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਤਰ ਦਿਤਾ। ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮਨ ਨਵੀਂ ਦੇ ਪੁਆਇੰਟ ਤੇ ਰਖਦਾ ਹਾਂ ਤਾਕਿ ਜੇ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਵੇ ਉਹ ਨਵੀਂ ਤਾਂ ਰਖ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਮੈਂ ਨੂੰ ਨਾ ਹੋਣ ਦਾ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰੱਬ ਦੇ ਕੇ ਕਿਹਾ : ਨਹੀਂ, ਇਹ ਕੱਲ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ। ਤੇਰਾ ਥਾਂ ਤਾਂ ਚਕੁਰ ਬਣਵਾਵਾਂਗਾ।

ਸ੍ਰ: ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਬਗੀਚਾਲਾ, ਮਹੰਤ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਕੁਮੱਕ, ਬਸੰਤ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ, ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਸਰੀਰ ਦੋਨਾ ਚਿਰ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਹੀ ਰਹੇ।

੩ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਸਤਿਕ੍ਰਮ ਨੇ ੮ ਵਜੇ ਦਿਨੇ ਅਮਰਤਸਰ ਨੂੰ ਬੋਤੀ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ, ਆਪਣੇ ਹਜ਼ੂਰੀ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ, ਸਭਸੇ ਤੋਂ ਥਾਹ ਉੱਤੇ ਇੱਲੀਓਂ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਚੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਲਈ ਰਵਾਨਾ ਹੋਏ ਜਿਥੋਂ ਅਗੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਦੋਹੇ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਨੁਸਾਰ ਬੈਠਣਗੇ।

ਬੰਨ੍ਹ ਵੱਢਣ ਲਈ

ਸ਼ਾਮ ਵੇਲੇ ਅਸਾਂ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਕਰੀਵਾਲੇ ਤੋਂ ਕੋਠੀ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਹ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਪਾਟੀਓਂ ਬਰਾਟ ਲਈ, ਹਾਤੀ ਦੀ ਬਿਜੋਤ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖਦਿਆਂ ਬੋਤੀਆਂ ਤੇ ਬੋਨ ਮਮੇਲਾਂ ਸਾਢ੍ਹੇ ਨਹਿਰ ਦੀ ਪਟੜੀ ਵਢਣ ਲਈ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਜਿਥੇ ਨਾਲੀ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਤੇ ਅਸਲੀ ਰਹਾਉ ਸੀ।

੪ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਮਮੇਰਾਂ ਦਾ ਬੰਨ੍ਹ

ਸਵੇਰੇ ਸੁਣਨ ਵਿਚ ਆਇਆ ਕਿ ਕੁਝ ਆਦਮੀ ਨਾਲੀ ਪਾਰ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ, ਅਨਜਾਣ ਬੋਤੀ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਮਾਰ ਤੋਂ ਕਾਟ ਲਈ, ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਆਏ ਕਿ ਕਿਤੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਹੀ ਅਕਾਵਥ ਹੀ ਨਾ ਮਰ ਜਾਵੀਏ। ਸਵੇਰੇ ਦੇਖੇ ਬੰਦੀ ਨਗਰ ਲਹੀਂ ਪਿਆ।

ਅਵਰਾਥ ਸਿੰਘ ਤੱਥਰ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਲੋਕ ਘੱਟੋ ਦੁਖੀ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਪਾਣੀ ਢਾਖਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਮੇਰਾਂ ਵਾਲੀ ਪਟੜੀ ਰੱਤ੍ਰ ਇਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਫੇਸ ਸਾਰੇ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਜਾਨ ਸੋਖੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਲੜਕੇ ਮਨਜੀਵ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਾਜਵੇ ਨਾਲ ਕਰੀਬ ੧ ਵਜੇ ਸਭਸੇ ਲਈ ਕੁਰਿਆ। ਅਸਾਂ ਪਿੰਡ ਪੰਜਾਵੇਂ ਜਾਣਾ ਸੀ।

ਜੀਵਨ ਨਗਰੀਂ ਚਾਟੀਆਂ ਤਕ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਨਹਿਰ ਦੀ ਪਟੜੀਵੇਂ ਸਾਵੀਥਲਾਂ ਤੇ ਰਾਏ। ਫੇਸ ਤੋਂ ਅਗੇ ਸਭ ਥਾਂ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨਗਰ ਆ ਚਿਹਾ ਸੀ। ਸ੍ਰ ਨਹਿਰ ਦੀ ਪਟੜੀ ਤੋਂ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਅਸੀਂ ਕੁਝੇਂ ਆਪਣੇ ਹਥਲੇ ਸਾਮਾਨ ਨਾਲ ਚਲਦੇ ਕਦੇ। ਬੁਰਜੀ ਨੰ: ੩ ਤੋਂ ੪ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਨਹਿਰ ਕੋਟ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਚੋਰਹਾਜ਼ਾ ਵਹਿ ਚਿਹਾ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਹਿਥ ਹਿਥ ਪਾਣੀ ਵਿਚਦੀ ਲੰਘਣ ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋਏ। ਖੇਤ ਭਰ ਦਾ ਵਾਰਾ ਪਾਣੀ ਲੰਘਣਾ ਪਿਆ। ਅਗੇ ਓਟ੍ਰਿਓਂ ਟੈਂਪੂ ਲੈ ਕੇ ਕੁਝ ਸਫਰ ਮੁਕਾਇਆ। ਪਉਂ ਤੋਂ ਫਿਰ ਲੜਕਾ ਤੇ ਹਿਥ ਹਿਥ ਪਾਣੀ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਕੇ ਅੱਗ ਮੀਲ ਚਲੇ ਤੇ ਫਿਰ ਟੈਂਪੂ ਲੈ ਕੇ ਸਭਸੇ ਪਹੁੰਚੇ।

੫ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੬੨

ਬੰਨ੍ਹ ਮਮੇਰਾਂ ਨੂੰ ਕੱਟ

ਰਾਤ ਸਭਸੇ ਕੱਟਣ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਸੀ। ਸਵੇਰੇ ਸਵੇਰੇ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਮਮੇਰਾਂ ਤੋਂ ਨਹਿਰ ਕੱਟ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਕ ਠਾਣੇਦਾਰ ਨੂੰ ਮੱਥੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਕੱਲੀ ਛਕੀ ਹੈ। ਉਹ ਰਾਤੋਂ ਰਾਤ ਸਰਸਾ ਹਸਪਤਾਲ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਧਰ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦਾ ਵੀ ਕੁਝ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਦੱਸੀ ਦਾ ਹੈ। ਮੰਨੂੰ ਇਸ ਖਬਰ ਤੇ ਬੰਦੀ ਹੈਰਾਨੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਜੋ ਕੁਝ ਕੱਲ ਡਿਠਾ ਸੀ ਉਹਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦਿਹ ਹੋਣਾ ਹੀ ਸੀ। ਮਰਦਾ ਕੀ ਨਾ ਕਰਦਾ।

੯ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੬੨

ਸੰਘਰੀਆ ਮੰਡੀ ਪੰਡੀ ਨਾਲ

ਸਦੇਰੇ ਮਨਧੀਰ ਸਿੰਘ ਪੰਜਾਵੇ ਤੋਂ ਮੇਨੂੰ ਲੰਬੀ ਫਤ ਗਿਆ। ਥੋੜ੍ਹਾ ਰਾਹੀਂ ਮੈਂ ਸੰਘਰੀਆ ਮੰਡੀ, ਆਪਣੇ ਢਾਲ ਸਖਾਈ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਪੰਡੀ ਤੇ ਉਹਦੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ, ਪਹੁੰਚਾ। ਪੰਡੀ ਦੀ ਲਵ ਮੌਰਿਸ ਹੈ। ਕੁਝੀ ਵਲੋਂ ਹੀ ਪਹਿਲ ਬਣੀ ਸੀ। ਮੇਰੇ, ਘਰ ਪਹੁੰਚਣ ਤੇ ਦੋਹਾਂ ਜੇਠੇ ਨੂੰ ਬੇ-ਉਤਕੇਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਹੋਈਆਂ। ਸ਼ਾਂਤਾ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਭਰੀ ਸੇਵਾ ਟਹਿਲ ਨਾਲ ਰਜਾ ਦਿਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਘਿਣੇ ਸਾਹਿਤਕ ਗੱਲਾਂਆਂ ਚਲ ਪਈਆਂ। ਪੰਡੀ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਹਿੰਦੀ ਰਚਨਾਵਾਂ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤਾ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਹਿੰਦੀ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਨਾਲ ਖੂਬ ਚਿਤ ਪਰਚਾਈ ਰੱਖਿਆ। ਕੁਝੀ ਸ਼ਿਆਣੀ ਤੇ ਚੰਘੀ ਸੁਦਥਾਤੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਦਾ 'ਨੀਟ੍ਰੋ' ਵੀ ਰੋਟਰਾਂ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਹੈ।

ਦੋਹੇ ਮਾਸਟਰ ਨਾਗਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰੀਤਪਤ ਕੋਸਲ ਜੋ ਨਾਲ ਵੀ ਮਿਲਣ ਦਾ ਖੂਬ ਅਨੰਦ ਆਇਆ।

ਪ੍ਰੇਰਣਾ

ਲਉਢੇ ਪਹਿਰ ਮੈਂ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਪੰਡੀ ਨਾਲ ਕੁਮੋਥਾਨ ਵਿਚਿਆ ਪੀਠ ਤਰਵ ਲਈ ਨਿਕਲਿਆ। ਬੇ-ਉਤਕੇ ਰੇਤੀਲੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਸੰਘਣੇ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਤਾਰਾਂ ਨਾਲ ਘਿਰਿਆ ਇਹ ਆਸਰਮ ਫਲਰ ਵਿਚ ਬੇਵਲ ਵਾਂਗ ਹੀ ਹੈ। ਸਵਾਮੀ ਕੋਸਵਾ ਨੰਦ ਜੀ ਦੇ ਇਕਲੇ ਪਰਜਤਨ ਨਾਲ ਹੀ ਦੋਬੇ ਲੜਕੀਆਂ ਲੜਕਿਆਂ ਦੇ ਸਕੂਲ, ਹਾਈ ਸਕੂਲ, ਕਾਲਜ, ਜਗਦਿਤੀ ਕਾਲਜ, ਬੋਸਿਥ ਕਾਲਜ, ੪੫੦੦੦ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਇਕ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਤੇ ਵੀ. ਸੀ. ਆਰ. ਮਿਊ-ਜ਼ੀਅਮ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਦੁਰਲਭ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸੰਭਾਲੀਆਂ ਪਈਆਂ ਹਨ। ਇਕ ਆਦਮੀ ਦੀ ਲਗਨ ਵੀ ਕੁਝ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਸਾਣ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀ ਪਈ ਸੀ। ਬੜੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਮਿਲੀ।

ਰਾਤੀ ੧੨.੩੦ ਭੜ ਸਾਂਤਾ, ਸੰਗੀਤ ਮਾਸਟਰ ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਛਾਣਾ ਵਜਾਣਾ ਜਾਰੀ ਰਿਹਾ। ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਬੜੇ ਅਨੰਦ ਨਾਲ ਬੀਤਿਆ।

੧੦ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੬੨

ਸਰਸੇ ਨੂੰ

ਮੈਂ ਤਾਂ ਨਾਲ ਦਿਆਂ ਦੇ ਸੁੱਤੇ ਪਿਆ ਹੀ ਸਨਾਨ ਪਾਣੀ ਕੁਝ ਟਿਚਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਸ਼ਾਂਤਾ ਤੇ ਪੰਡੀ ਉਠੇ ਤਾਂ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦੇ ਨਾਲ ਗੋਤ ਸੰਗੀਤ ਵੀ ਜਾਰੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਦੋਵੇਂ ਜੀ ੧੦-੩੦ ਵਜੇ ਦਿਨੇ ਮੇਨੂੰ ਭੜੀ ਚੜ੍ਹਾਣ ਆਏ। ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਸੁਆਦ ਦਾ ਇਹ ਵਾਤਾਵਰਣ ਛੱਡਣ ਨੂੰ ਜੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦਾ ਪਰ ਮੇਨੂੰ ਡਬਵਾਲੀ ਮੇਰਾ ਮਨਧੀਰ ਉਡੀਕ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਸਰਸੇ ਲਈ ਡਬਵਾਲੀ ਤੋਂ ਜਾਂਦਿਆਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਵੇਰ ਪੰਜੂਆਣੇ ਤੋਂ ਇਕ ਮੀਲ ਅਭਾਂਹ ਲੰਘ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਥੱਜੇ ਉਤਰਨਾ ਪਿਆ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਣਾ ਪਿਆ। ਅਜ ਪਾਣੀ ਦਾ ਖੇਤਾਂ ਵੀ ਕੁਜਰਨਾ ਕੁਝ ਕੁਝ ਸੀ।

ਨਾਲੀ ਦਾ ਪਾਣੀ ਤਾਂ ਅਜੇ ਵੀ ਬਦਸਤੂਰ ਚਲਦਾ ਸੀ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਅਜੇ ਨਾਲੋਂ ਕਾਫੀ ਹਿਠਾਹ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।

ਤਲਖੀ

ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਭੰਭਰ ਮਿਲਿਆ, ਸਰਸੇ ਹੀ। ਮਾਸੂਮ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮੇਰੇ ਦਾਡੇ ਬੱਟ ਬਾਰੇ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੇ ਖੂਬ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਨੇੜੇ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਦੌੜਤ ਫੇਲਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਐਸ. ਪੀ., ਡੀ. ਐਸ. ਪੀ. ਖਾਸ ਕਰ ਕਾਫੀ ਤਲਖੀ ਵਿਚ ਹਨ ਜਦੋਂ ਕਿ ਡੀ. ਸੀ. ਅਤੇ ਐਸ. ਡੀ. ਓ.

੧੨੯

ਏਡੀ ਤਬਾਹੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਇਸ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਖਾਸ ਮਹਤਤਾ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਹੇ । ਤਾਂ ਵੀ ਤੈਗਾ ਸਿੰਘ ਬੁਝੀ ਮਾਤੀ ਤੇ ਕੁਝ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੇ ਘਸੋਟੇ ਲਿਆਏ ਹਨ । ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਪਕੜਨ ਦੀ ਬੇਸ਼ਿਸ਼ ਥੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਕੁਛ ਲੋਕ (ਭੂਮਿਆਂ ਹੀ) ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਵਿਚ ਘਸੋਟੇ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਪਰ ਅੰਸ. ਡੀ. ਓ. ਇਸ ਕੁਠ ਵਿਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਹੀਂ ਵਖਾਦਾ ।

ਸਭਿਕਰਾ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਇਸ ਕੱਟ ਬਾਰੇ ਤਾਰ ਛਈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ੍ਰ. ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ ਪੰਜ ਹਜਾਰੀਏ ਦੁਆਰਾ ਆਈ. ਜੀ. ਨੂੰ ਮਿਲਤੇ ਹਦਾਇਤ ਬਰਵਾ ਘਲੀ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੇ ਤੰਗ ਨਾ ਕਰਨ । ਅਲਨਾਬਾਦ ਤਾਰ ਆਉਣ ਤੇ ਅੰਸ ਪੀ. ਤਾਂ ਸਬ ਕੁਜ ਗਿਆ । ਡੀ. ਅੰਸ. ਪੀ. ਤਿੰਨ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਕੁਟੀ ਲੋਕੇ ਰਲਾ ਗਿਆ । ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਇਸ ਫੇਸ ਦਾ ਮੂੰਹ ਮੰਚਾ ਲਭ ਕੇ ਹੀ ਸਹਿਜਿਓ ਮੁੜੇਗਾ ।

੧੧ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਰਾਤੀਂ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਭੱਖਰ ੮ ਵਜੇ ਸਹਿਜਿਓ ਆਇਆ ਉਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲਿਆਂ ਬੁੱਢੀ ਮਾਤੀ ਦੇ ਸ੍ਰ. ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਤੂੰ ਜਦੋਂ ਹੋਰ ਪਿਸਾਰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿਤੇ ਹਨ, ਸਨਾਖਰੀ ਪੁੱਛ ਲਈ ।

ਸਭਿਕਰਾ ਜੀ ਵੀ ਲਾਲਾ ਹਰਿਦੇਵ ਸਹਾਏ ਦੀ ਅੰਤਿਮਿਸ਼ਟੀ ਫਿਰਿਆ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ, ਲਖਨਊ ਤੋਂ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਰਾਹੀਂ ਦਿੱਲੀ ਆਕੇ, ਥਾਵ ਤੋਂ ਸਤਰੰਝ ਆਏ ਅਤੇ ਹਿਸਾਰ ਹੀ ਠਹਿਰੇ ।

੧੭ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਠਾਕੁਰ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਬਲਾਸ ਖੋਂ ਫਸਣ ਆਏ ਹਨ । ਜੋ ਵਿਚੋਂ ਅੱਸੀ ਅੱਧ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਹਨ । ਇਸ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਠਾਈ ਖੁਆਈ । ਇਕ ਵਾਲੀ ਮੇਰੇ ਵਲ ਕੀ ਆਈ ਭਾਵੇਂ ਮੈਂ ਮੁੰਡਾ ਨਹੀਂ ਸਾਂ ।

ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਭੱਖਰ ਸਵੇਰੇ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਲਈ ਚਲ ਪਏ ।

੧੯ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਠਾਕੁਰ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਦਾ ਸੰਗੀਤ ਸੁਣਨ ਦਾ ਮੰਗਾ ਮਿਲਿਆ । ਆਪਣੇ ਉਸਰਾਏ ਪੰਡਿਤ ਮਹਾਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ੭-੮ ਗੋਜਾਂ ਸੁਣਾਈਆਂ । ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਲਾਗਰੀ ਨੇ ਮੰਨੂੰ ਪਰੇਰਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਜਾਕੇ ਠਾਕੁਰਾਂ ਦਾ ਸੰਗੀਤ ਜ਼ਰੂਰ ਸੁਣਾਂ । ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਸੁਹਣੇ ਗਾਏ । ਬਾਰ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਕੰਮ ਤਜੱਲੀ ਖਪਲ ਸੀ ।

੨੧ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਇਮਤਿਹਾਨ

ਕਿਹਰ ਸਿੰਘ, ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸੰਤ ਨਗਰ ਵਾਲੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੂੰ, ਮਾ. ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਤੇ ਗੁਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ੩ ਹੋਰ ਕਰੇ ਗਿਆਨੀ ਦਾ ਇਮਤਿਹਾਨ ਦੇਣ ਲਈ ਨੁਹਿਆਏ ਵਾਸਤੇ ਏਥੋਂ ੩ ਵਜੇ ਚਲ ਸਕੇ । ਇਹ ਸਾਰੇ ਥਰੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ ਦੀ ਪਰੇਰਨਾ ਤੇ ਇਕੱਠ

ਸਦਕਾ ਪਹਿਲਾਂ ਬੁਧੀਮਾਨੀ ਤੇ ਹੁਣ ਗਿਆਨੀ ਦਾ ਇਮਤਿਹਾਨ ਦੇਣ ਬਲ ਹਨ। ਬਾਲਾ ! ਸਦਕਾ
ਹੋ ਕੇ ਆਉਣ।

ਚੀਨੀ ਹਮਤਾ

ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਹੋਂਦ ਤੇ ਚੀਨੀ ਹਮਲੇ ਦੀਆਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਨੇ ਚਿਤ ਤੇ ਥੜੀ ਚੰਟ ਪਹੁੰਚਾਈ।
ਚੀਨ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਨਫਰਤ ਦੀ ਤਾਵਨਾ ਚੜ੍ਹ ਗਈ।

੨੩ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਕਾਰ

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਆਉਣ ਦੀ ਉਤੀਕ ਸੀ, ਪਰ ਰਾਤ ਦੇ ਸਾਢੇ ਸੱਤ ਵਜ ਬੁੱਕੇ ਹਨ
ਅਜੇ ਤਕ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਆਏ।

ਅਫਰੀਕਾ ਤੋਂ ਆਏ ਸ੍ਰ. ਜ਼ਿੰਗੇਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਤਨੀ (ਮੂਲ ਪਿੰਡ ਨੂਰਮਹਿਲ
ਦੇ ਲਾਗੇ) ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚੇ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਮੈਂ ਇਕ ਨਾਯਾਬ ਪੁਸਤਕ
'ਗੁਰੂ ਪਦ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹਿੱਸਾ ਪਹਿਲਾ' ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਤਾਕਿ ਉਹ ਅਫਰੀਕਾ ਵਿਚ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਅਤੇ
ਸਿੰਘ ਸਭੀਆਂ ਦੀ ਸਿਧਾਰਥ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਬੰਮ ਆ ਸਕੇ।

ਰਾਤੀਂ ੮-੩੦ ਵਜੇ ਅਥਤਾਹ ਸਿੰਘ ਡਰੋਵਾਲਾ ਆਇਆ। ਉਸ ਦਸਿਆ : ਸਤਿਗੁਰੂ
ਜੀ ਆ ਗਏ ਹਨ, ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕੁਹਾਨੂੰ ਦੱਸ ਕੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਜਾਵਾਂ।

ਮੰਗੀ ਤੇ ਅਥਤਾਹ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮੁਹਬਤ ਕੁਝ ਵਧਦੀ ਹੀ ਜਾਦੀ ਹੈ।

੨੪ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਕਾਰ

ਬੜੀ ਕੁਟੀਆ ਵਿਚ

ਇਨ੍ਹੇ ਜਦ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਲਈ ਦੁਬ ਲੱਟ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸਾਂ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਰਾਹ ਵਿਚ
ਕੁਝੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਮਿਲੇ। ਮੇਰੇ ਮਸਤਕ ਨਿਵਾਣ ਤੇ ਫਹਿਟ ਲਗੇ : ਮੈਂ ਡਰੇ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਗੱਲ
ਬਖੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਂ: ਕੁਰਬਾਨ ਸਿੰਘ ਬਾਨਪੁਰ ਦੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਡਰੇ ਦੀਵਾਨ
ਵਿਚ ਮਾਫੀ ਮੰਗਣ ਦੀ ਵਾਰਤਾ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਸੁਣਾਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਸਿਆ ਕਿ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੇ
ਅਨੁਸ਼ਨ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਇਹ ਨਾਮਧਾਰੀ ਜੀਵਨ ਢੰਗ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਗੱਲ ਸੀ।

ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਇਰਾਏ ਦੀ ਡਾਕਰ ਥੜੀ ਬੁਲੰਦ ਹੈ। ਸਾਹਮਣੇ
ਆਏ ਮਨੁੱਖ ਪਾਸੋਂ ਜੋ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ ਕਰਵਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ੮-੧੦ ਮਿੰਟ ਖਲੋ ਖਲੋਤਿਆਂ ਹੀ
ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਹੋਰਾ ਰਿਹਾ।

ਕੱਥੜ ਮਹਾਰੀਸ਼ ਨੂੰ ਦੋ ਵਜੇ, ਮੇਰੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਬੁਲਾਕੇ ਅਸੀਂ ਸੰਕੀਰਤ ਸੁਣਨ ਦੀ
ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸਾਂ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਹਰੋਂ ਆਏ ਕਿਸੇ ਸਬਦਾਰ ਨਾਲ,
ਮੇਰੇ ਦਿਹੜੇ ਵਿਚ ਖਲੋ, ਦਿਹਾਰ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਜਦ ਇਕੱਲੇ ਹੀ ਬੈਠੀ ਵਲ
ਸਾਣ ਲਗੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਭੋਜ ਕੇ ਨਾਲ ਗੱਲਿਆਂ ਤੇ ਕੁਝ ਕੁਝਾਈਆਂ ਵਾਲਾ ਕਾਰਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਜੁ
ਜੋਭ ਵਿਚ ਪਾਕੇ ਉਹ ਨਿਰਨੋਮ ਕਰਨ ਬਲੇ ਗਏ।

ਮੁੜ ਡਾਪਾਣ ਲਈ

੪ ਵਜੇ ਨਿਰਨੋਮ ਦੇ ਮੁੜਣ ਪਿਛੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਬੁਲਾਕੇ ਕਿਹਾ : ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ
ਤਰਕਉਤੀਆਂ ਡਾਪਟੀਆਂ ਚਾਹਦੇ ਹਾਂ, ਨਾਲ ਹੋਣ ਤਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨ ਦੀ ਜਾਚ ਲਈ
ਦੇਵੀਏ। ਇਹ ਚੰਦਰਕਾਸ ਹਜ਼ੂਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬੁਲਾਕੇ ਆਗਿਆ ਕੀਤੀ : ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਤਰਕਉਤੀਆਂ ਦੋ

ਹਰਾਰ ਕੁਰੂ ਪਦ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਹਰਾਰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਇਤਿਹਾਸ ਹਿਸਾ ਪਹਿਲਾ (ਲੇਖਕ ਚਕਰਵਰਤੀ ਜੀ) ਤੇ ਕੁਰੂ ਪਦ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹਿਸਾ ਤੀਜਾ ਦੇ ਹਰਾਰ ਛਾਪਣ ਲਈ ਐਸਟੀਮੇਟ ਦਿਓ।

ਅੱਜ ਕੁਝ ਥੋੜ੍ਹਾ ਮੇਰੇ ਬਾਬਤ ਵੀ ਹੋਵੇ। ਮੈਨੂੰ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਫੇਸਲੇ ਬਾਰੇ ਖੁਸ਼ੀ ਤਾਂ ਹੋਣੀ ਹੀ ਸੀ ਪਰ ਚੀਨ ਦੀ ਤਿਆਰਤੀ ਅੱਜ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਬੁਰੀ ਭਰ੍ਹਾਂ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ।

੨੪ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਸਵੇਰੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਧ ਦੇ ਅੰਤ ਉੱਤੇ ਜਾ ਕੇ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ, ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ। ਮੇਰੇ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਬਾਅਦ ਫਿਰ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਮੇਰੇ ਵਿਹੜ ਵਿਚ ਆਏ ਤੇ ਭਾਮਕੇ ਦੇ ਬੂਟੇ ਵਲੋਂ ਬੈਠੇ ੧੦-੧੫ ਮਿੰਟ ਕਲੇ ਹੀ, ਇਕਦਮ ਇਕਲੇ ਹੀ, ਅਖਬਾਰ ਪਲੁੰਦੇ ਰਹੇ। ਮੈਂ ਆਕੇ ਅਰਸੇਸ ਹਾਹਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ (ਮੇਰੀ ਚੋਰਹਾੜਰੀ ਕਾਰਨ) ਇਕਲੇ ਹੀ ਕਿਉਂ ਰਹੇ ਤਾਂ ਹੱਸਕੇ ਕਹਿਣ ਲਗੇ : ਜੱਗੀ (ਕੁਝ ਸਿੱਖ ਯੋਸ ਵਾਲਾ) ਜੂ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਸੀ। ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਅੱਗੇ ਚੁਪ ਕਰਕੇ ਬੈਠੇ ਰਹੇ। ਫੇਰ ਮੈਂ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੇਰਾ ਧਿਆਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਰੱਖਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਉਹ ਆਲੇ ਟੋਲੇ ਜਿਹੀ ਕੱਲ ਕਰਕੇ ਚੁਪ ਬਰ ਰਹੇ। ਜਾਪਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਛੱਟੀ ਕੱਲ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਫੇਰ ਘੁੱਟ ਰਹੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਣੇ ਹੀ ਬਗੀਚੇ ਵਿਚ ਜੰਤਸੀ, ਪੰਝਤ ਕੁੰਦਨ ਸਿੱਖ ਰੂਪੇ ਵਾਲੇ, ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੁਲਾਇਆ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਆ ਹੀ ਗਿਆ ਸੀ।

ਦੇਖੋ ਮੈਂ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਆਗਿਆ ਲਈ ਕਿ 'ਸਤਿਨਾਮ' ਦਾ ਮੁੱਖ ਲੇਖ, ਚੀਨੀ ਹਮਲੇ ਵਿਰੁੱਧ ਤੇ ਨਹਿਰੂ ਦੀ ਧਮਾਇਤ ਵਿਚ ਲਿਖਾ। ਨਾਲ ਹੀ ਭਿੰਨ ਚੈਂਜੇਲੀਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਨਾਮਧਾਰੀ ਚਰਚਾਰ ਦੀ, ਦੀਵਾਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਾਲੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੋ :

(੧) ਯੁੱਗਤਾ (ਅਭੀਯੋਗ) ਦੀ ਆਸਾਦੀ ਦੀ ਚਿੱਥੀ ਦੇ ਲੰਗ ਨੂੰ ਵਧਾਈ।

(੨) ਦੋ ਅਕਤੂਬਰ ਤੋਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਹਿਲਾ ਪੱਧਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਬਾਰ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸਲਾਹਾ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਮਿਊਨਿਸਪੈਲਟੀਆਂ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਜੂ ਅਜੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਖਣ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਹਿਚਕਚਾਈਆਂ ਹਨ।

(੩) ਚੀਨੀ ਹਮਲੇ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਤੇ ਨਹਿਰੂ ਮੰਨਣ ਪਿਛੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਬਤਾਰਬੰਦ ਹੋਣ ਬਾਰੇ।

ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿਤਾ : ਲਿਖ ਲਓ ਤੇ ਵਿਖਾ ਲਿਓ ਜੋ।

ਸੋਠ 'ਪ੍ਰੀਤਮ'

ਮੁਨਸੀ ਮੰਡਲ ਸਿੱਖ ਜਤਨੀਤ ਨਗਰ ਚਿੱਲੀਓਂ ਆਇਆ ਮਿਲਿਆ। ਉਸ ਦਸਿਆ : ਸੋਠ ਕੁਰਬਾਨ ਸਿੱਖ 'ਪ੍ਰੀਤਮ' ਕੁਹਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਲਭਣਾ ਸੁਦਰਸਨ ਸਿੱਖ ਤੇ ਸੁਰੰਮਿਤ ਸਿੱਖ ਵੀ ਅੱਜ ਕਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਾਤਾ, ਕੁਤਾ ਧੀਰ ਤੇ ਪਤਨੀ ਵੀ ਆਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਅੱਗੇ ਨਾਲੀਂ ਸਿਹਤ ਕੁਝ ਵੱਲ ਹੈ। ਉਹ ਬੁਧਵਾਰ ਡਰ ਵਾਪਸ ਈ ਬੈਠੇ (ਬਾਈਲੈਂਡ) ਲਈ, ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਚਲੇ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਿਖ ਬਾਰ ਕੁਹਾਨੂੰ ਤੇ ਸੱਤ ਭਰਨ ਸਿੱਖ ਲਾਗਰੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਮੈਂ ਦੀਵਾਲੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਲਈ ਰਿਆਰ ਸਾਂ—ਥਿਲਕੁਲ ਹੀ ਤਿਆਰ। ਪਰ ਇਰਾਦਾ ਫੇਰਨ ਬਦਲ ਲਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਕੁਰਬਾਨ ਸਿੱਖ ਜੀ ਸੋਠ ਮੇਰੇ ਪਰਮ ਮਿੱਤਰ ਤੇ ਸਨਹੀ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਉੱਜ ਹੀ ਆਗਰੀ ਸਮੇਂ ਮੇਰਾ ਮਿਲਣ ਜਾਣਾ ਚਰ੍ਹੀ ਸੀ। ਪਰ ਜੇਬ ਦੀ ਭੰਗੀ ਤੇ ਹਸਾਂ ਦੀ ਭਰਮਾਰ ਬਾਛਨ ਨਿਕਲਿਆ ਨਾ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਮੰਡਲ ਸਿੱਖ ਕੁਰੂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ : ਜਰੂਰ

ਜਾਵਾਂਗਾ ਦਿੱਲੀ, ਦੀਵਾਲੀ ਨਹੀਂ ਜਾਵਾਂਗਾ ।

ਕੁਝ ਭਾਰਤੀ ਮਿੱਤਰ ਦੀ ਵੀ ਮੰਨ੍ਹੇ ਚਿੰਤਾ ਸੀ, ਉਹਨੂੰ ਵੀ ਜਾਕੇ ਮਿਲ ਜਾਵਾਂਗਾ ।

ਨਿਤਨੇਮ ਦੇ ਪਿਛੇ ਸਤਿਕ੍ਰਮ ਜੀ ਪਾਸ ਗਿਆ । ਭੱਗ ਪੈਂਟ ਤੇ ਰੰਗੋਲੀਉਸਨ ਸਤਿਕ੍ਰਮ ਜੀ ਅਤੇ ਮਾ: ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾਏ । ਬਿਨਾ ਇਕ ਅੱਖਰ ਦੀ ਕੱਟ ਵੱਢ ਤੋਂ ਸਤਿਕ੍ਰਮ ਜੀ ਨੇ ਪਰਵਾਨ ਕਰ ਲਏ ।

੧੪ ਅਕਤੂਬਰ ਤੋਂ ਮੈਂ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਰਹਿਤ ਮਰਿਆਦਾ ਤੇ ਪੁਸਤਕਾਂ ਲਿਖਣੀ ਆਰੰਭ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ ਉਸਦਾ ਕੁਝ ਖਰਚਾ, ਘਰ ਆਖ਼ੀ ਮਾਸਟਰ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾਇਆ ਤਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ : ਚਕ੍ਰ ਲਿਖ । ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ।

੨੬ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਸਤਿਕ੍ਰਮ ਜੀ ਨੇ ਅਮਰ ਭਾਰਤੀ ਜੀ ਲਈ ਕੁਝੀਂਦੇ ਸਰਬਤ ਅਤੇ ਅਰਥ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਯਾਦ ਕਰਵਾ ਕੇ, ਸਹਿਥੇ ਮੰਗਵਾਈਆਂ ।

ਸਤਿਕ੍ਰਮ ਜੀ ਅੱਜ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਥਾਹੇ ਕੱਲਥਾਤ ਸੁਣਦੇ ਰਹੇ, ਫੇਰ ਸੋਚਦੇ ਰਹੇ ਅੰਤ ਭਾਤ ਨੂੰ ਫੇਰਨੇ ਦਿਤੇ । ਅਨੁੱਥਾ ਹੋਣ ਤਕ ਬਗੀਚੇ ਵਿਚ ਹੀ ਬੈਠੇ ਰਹੇ ।

ਸੰਗੀਤ ਸਭਾ

ਅੱਜ ਮਹਾਰਾਜ ਭੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆ ਗਏ ਸਨ । ਸਵੇਰੇ ਵਾਰ ਤੋਂ ਥਾਅਚ ਜਦ ਸੰਗੀਤ ਸਭਾ ਹੋਈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਵੀ ਸੁਣਨ ਨੂੰ ਚਲਾ ਗਿਆ । ਮੈਨੂੰ ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ, ਉਥੇ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ, ਉਚਾਰਿਆ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੇਰਾ ਹੱਥ ਖੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਚੁੰਭਾਇਆ ਤੇ ਨਜਦੀਕ ਆਖ਼ੀ ਬੈਠਣ ਲਈ ਆਖਿਆ । ਬਿਦਿਆਰਥੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਿਥੇ ਠਾਕੜ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਨ ਨੇ ਸੁਣਾ ਕੇ ਰਿਥੇ । ਮਹਾਦੇਵ ਜੀ ਕੱਥਰ, ਹਜ਼ੂਰ ਸਿੰਘ ਚੰਦਰਹਾਸ ਅਤੇ ਸਤਿਕ੍ਰਮ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਭੱਭਿਆ ।

ਅੱਜ ਸਤਿਕ੍ਰਮ ਜੀ, ਭੱਠੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬੈਠ ਕੇ ਚਕ੍ਰਾਂ ਸਮੇਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨਾਲ ਵਿਵਾਹ ਵਟਾਉਣਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ।

ਚੀਨ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਦਾ ਵਿਕਰ ਸਦਾਰ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਅੱਜ ਮੁਖ ਲੇਖ ਲਿਖ ਦਿਤਾ “ਨਹਿਰੂ ਤੇ ਮੌਨਨ ! ਅਸੀਂ ਕੁਹਾਣੀ ਪਿੱਠ ਤੇ ਹਾਂ ।”

੨੭ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਸਤਿਕ੍ਰਮ ਜੀ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ੩ ਵਜੇ ਸਵੇਰੇ ਦੀਵਾਲੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਲਈ ਚਲੇ ਗਏ ।

ਮੈਂ ਦਿੱਲੀ ਜਾਣ ਲਈ ਸਰਸੇ ਨੂੰ ਜਾਣਾ ਸੀ । ਪਰ ਸਰਬਤ ਖੂਨ ਮੁਸਦਾ ਅਤੇ ਅਰਥ ਦਾ ਅਮਰ ਭਾਰਤੀ ਲਈ ਪਰਾ ਕਰਨ ਗਿਆ । ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਕੋਲ ਤਾਂ ਬੱਚੇ, ਛੋਟੀ ਇਲਾਇਚੀ ਤੇ ਚੰਦਨ ਦਾ ਅਰਥ ਬਣਾਇਆ ਹੋ ਇਕ ਵਜ ਗਿਆ । ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ੪ ਵਜੇ ਸਰਸੇ ਪਹੁੰਚਾ, ਦਿੱਲੀ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ।

ਚੀਨ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤੀ ਜੰਗ ਫਿਤੀ ਹੋਈ ਕਾਰਨ ਦੀਵਾਲੀ ਥਾਹੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਹੀਂ ।

ਸੇਠ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਕੋਠੀ

ਰਾਤ ਰਿਵਾਤੀ ਹੋ, ਸਾਡਾ ਹੋਲ ਭੱਥਾ ਖਲੋਤਾ ਰਿਹਾ। ੬-੩੦ ਸਵੇਰੇ ਤਕ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਦਿੱਲੀ ਪਹੁੰਚ ਜਾਣਾ ਸੀ, ਅਸੀਂ ਰਿਵਾਤੀਓਂ ਹੀ ਚੱਲੇ। ਮਹਾਦੀਰ ਕੱਥਕ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਸੀ। ੧੦-੩੦ ਵਜੇ ਅਸੀਂ ਦਿੱਲੀ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਮਹਾਦੀਰ ਤੋਂ ਵੱਖ ਹੋ ਮੈਂ ਸੇਠ ਕੁਰਬਖ਼ਜ਼ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤਮ ਜੀ ਦੀ ਕੋਠੀ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਕੋਠੀ ਪਹੁੰਚਣ ਤੇ ਵੇਖਿਆ ਸਾਡਾ ਪਰਵਾਰ ਜਮਾ ਸੀ। 'ਪ੍ਰੀਤਮ' ਜੀ ਦੀ ਸਿਰਤ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਤਾਂ ਚੰਗੇ ਸੀ, ਪਰ ਸਰੀਰ ਉੱਕਾ ਨਿਤਾਣਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਲੰਮੇ ਪਿਆ ਪਿਆ ਹੀ ਲਲ ਲਲ ਕੇ ਮਿਲੇ। ਕੇ ਪਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਦਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਤੇ ਪਰਵਾਰ ਵਿਚ ਵਾਪਸੀ ਗਿਆਦਰੀ ਦਾ ਭਾਵੀ ਵੱਡਾ ਸੱਲ ਹੈ। ਭਿਆਣੀ ਦਾ ਭਾਰਨ ਵੀ ਇਹੋ ਹੈ। ਮੈਂ ਧੀਰਜ ਇਤੀ ਤੇ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਕੋਲ ਹੀ ਰਿਹਾ। ਮੇਰਾ ਬਿੰਦ ਲਈ ਵੀ ਦੁਰ ਜਾਣ ਤੇ ਜੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਚਦਾ। ਸੇਠ ਜੀ ਦੇ ਘਰੋਂ ਬੀਬੀ ਪਰਕਾਸ਼ ਮੇਰੀ ਸੇਵਾ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਕਰਦੀ ਰਹੀ। ਸੁਦਰਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸੁਰਮਿਤ ਸਿੰਘ, ਸੇਠ ਜੀ ਦੇ ਲੜਕੇ ਵੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਭਾਵੀ ਸਨੋਹ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਪਰਵਾਰ ਦੇ ਵਿਚ ਨਿਯਮ ਮੰਗਰ ਜਿੰਨਾ ਹੀ ਮਾਣ ਸਤਿਕਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਭਕ ਨਾਲ ਸ੍ਰ: ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੇਠੀ (ਸੇਠ ਜੀ ਦਾ ਸਾਥੀ) ਵੀ ਦੋਬੇ ਹੀ ਸੀ। ਉਹ ਪਿਛੋਂ ਮਿਲੇ ਸਾਂ, ਜਮਾਜ ਉਨਡੀ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਭਾਝਾ ਹੋਈਆਂ।

ਅੱਜ ੫ ਤੋਂ ੬ ਭਾਗ ਲਿਖੇ ਵੇਲੇ ਵੀ ਸਵਦਰ ਜੰਗ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਤੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਉਡੀਕ ਸੀ। ਉਹ ਜਲੰਧਰੋਂ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਵੀ ਸਾਰਾ ਪਰਵਾਰ ਅੱਡੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਿਆਮੀ ਸੇਠ ਤੇ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਪ੍ਰੀਤਸਟ ਸਰੋਬ ਅਤੇ ਹੀ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਪੈਂਟੇ ੬ ਵਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆ ਸੀਨਾ ਵਾਲੇ ਜਹਾਜ਼ ਤੋਂ ਉਤਰੇ। ਨਾਲ ਨਾਕਰ ਜੀ ਤੇ ਸੇਠ ਖਜ਼ਾਨ ਸਿੰਘ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਸਭ ਅੰਦਰ ਜਾਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਲਗੇ। ਮੇਰੇ ਵਲ ਉਰਾਹ ਇਕ ਨਜਰ ਨਾਲ ਭੌਂਕਿਆ, ਫੇਰ ਅੱਖ ਸਾਡੀ ਨਹੀਂ ਡੋਲੀ।

ਦੋਬੇ ਭਾਗ ਤੇ ਬੰਨ ਲੇਸ ਨਕਰ ਲਈ ਤੁਰੇ। ਪਰ ਰਾਹ ਵਿਚ ਵਲੰਗਡਨ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਸ੍ਰ: ਕੁਰਬਖ਼ਜ਼ ਸਿੰਘ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਕਢ, ਪਰ ਕੱਲੇ ਹੀ ਗਏ। ਹਾਂ ਸੇਠ ਸੁਦਰਸਨ ਜੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਹੀ ਲਿਆ।

ਅਸੀਂ ਵੀ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰੀ ਨੂੰ ਅੱਜ ਦੁਪਹਿਰੇ ਮਿਲੇ ਸਾਂ। ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰੀ ਅੰਮ.ਪੀ. ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਇਸਦਾ ਬਹੁਤ ਕੂੜ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰ ਇਸ ਨੂੰ ਅਫ਼ਰੀਕਾ ਅਤੇ ਸਿਆਮ ਲੈ ਕਢੇ ਹਨ। ਅੱਜ ਰਾਤੀਂ ਚੰਗੇ ਹੀ ਹਸਪਤਾਲੀਂ ਡਾਕਟਰ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟਰੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਚਲਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਹਸਪਤਾਲ ਵਾਲੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਰੀਜ਼ ਨੂੰ ਭਾਲਦੇ ਰਹੇ। ਡਾ: ਖੰਸਲਾ ਜਿਸ ਦੇ ਇਹ ਭਾਰਜ ਵਿਚ ਸੀ, ਭਾਈ ਅੱਖਾ ਸੀ।

ਮੈਂ ਤਾਂ ਸੇਠ ਕੁਰਬਖ਼ਜ਼ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕੋਠੀ ਆ ਰਿਹਾ। ਸੇਠ ਜੀ ਦੇ ਲੜਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਸ੍ਰ: ਕੁਰਬਖ਼ਜ਼ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕੋਠੀ ਰਾਜੇਰੀ ਡਾਰਡਨ ਵਿਚ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਤਕ ਰਹੇ।

੩੦ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੬੨

ਦਿੱਲੀ

ਰਾਤੀਂ ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਾਰ ਰਾਹੀਂ ਦਿੱਲੀ ਪਹੁੰਚੇ। ਅੱਜ ਸਵੇਰੇ, ਰਮੇਸ਼ ਨਕਰ ਮਸਕਾਨਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਲੜਕੇ ਅਤੇ ਸ੍ਰ: ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਮੰਤੀ ਵਾਲੇ ਦੀ ਲੜਕੀ ਦਾ

ਆਨੰਦਕਾਰੀ ਹੋਇਆ ।

੮ ਵਜੇ ਦਿਨੇ ਸਤਿਕ੍ਰਮ ਲੈ, ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਤੇ ਠਾਕੁਰ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਵਲਾਇੰਗ ਕਲੱਬ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਜਹਾਜ ਤੇ ਹੀ ਭਾਲਟਨਗੰਜ ਲਈ ਉਡ ਗਏ ।

ਮੈਂ ਤਾਂ ਸੇਠ ਕੁਰਬਾਨ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪਾਸ ਹੀ ਰਿਹਾ । ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ, ਚਿਰੰਗਣ ਮਿੱਤਰ ਆ ਮਿਲੇ ।

‘ਪ੍ਰੀਤਮ’ ਪ੍ਰੀਤਮ

ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਮੈਂ ਸੇਠ ਪ੍ਰੀਤਮ ਜੀ ਤੋਂ ਤਿੰਨੀਆਂ ਘੰਟਾਂ ਨਾਲ ਵਿਦਾ ਲਈ । ਇਹਨਾਂ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਸਵੇਰੇ ੫ ਵਜੇ ਹੀ ਬੈਂਕੋਕ ਲਈ ਜਹਾਜ਼ ਫੜਨਾ ਸੀ । ਮੇਰੇ ਸੱਤ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਬਹਿਕੇ ਤੁਰ ਆਉਣ ਬਾਅਦ ਸੇਠ ਕੁਰਾ ਫੇਰ ਮੈਨੂੰ ਸੌਂਦਿਆ ਤੇ ੫੦/- ਦਾ ਨੋਟ ਫੜਾਕੇ ਚੌਰ ਨਾਲ ਬਹਿਣ ਲਗੇ : ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਰਖ । ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹ ਕੁਝ ਬਾਬੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂ ਸੋਚਦਾ । ਆਖਰ ਸੱਜਣ ਨੂੰ ਮੇਰਾ ਮਿਲਣ ਸਾਣਾ ਸੁਰਬਾਬ ਹੀ ਬਣਦਾ ਸੀ । ਮੈਨੂੰ ਕੁਝਦੇ ਦੌਰਿਆਂ ਕੁਰਬਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਪਏ । ਮੇਰੇ ਇਸਰਾਰ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਿਆ । ਜੇਠ ਜੀ ਅਤੇ ਪਤਨੀ ਵੀ ਦੱਸੇ ਕੱਲ ਰੇ ਅਤੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ।

ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਮੈਂ ਤੇ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਮਰ ਭਾਰਤੀ ਜੀ ਪਾਸ ਹਰੀ ਨਗਰ ਆ ਗਏ । ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਮਨਧੀਰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੋਵੇਂ ਸੀ । ਭਾਰਤੀ ਜੀ ਦੀ ਸਿਹਤ ਹੁਣ ਕੱਲ ਸੀ ਪਰ ਘਰ ਵਿਚ ਇਸ਼ਟਰੀ ਨਾ ਚੰਡ ਬਰਥੇ ਘਰ ਵੀ ਦਸਾ ਸੰਗੀ ਜਿਹੀ ਸੀ । ਕੁਝ ਪੇ ਡਬਲ ਹੱਟੀਆਂ ਖਾ ਕੇ ਅਸੀਂ ਸੌਂ ਗਏ ।

ਪਰਸਪਰ ਮਿਲ ਕੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ । ਕੱਤਾਂ ਵੀ ਖੂਬ ਭੀਤੇਆਂ । ਪਰ ਭਾਰਤੀ ਮੰਦੇ ਮੰਦੇ ਮੰਡਰਾਂ ਨੇ ਵੀ ਚੰਨ ਨਹੀਂ ਲੱਟ ਦਿਤਾ ।

੫ ਨਵੰਬਰ ੧੯੬੨

ਵਾਪਸੀ

ਸਵੇਰੇ ਪੰਜ ਵਜੇ ਦੀ ਭਸ ਸਰਜੇ ਲਈ ਫੜਨ ਵਾਸਤੇ ਮੈਨੂੰ ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਲੜਕਾ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਾਵੀਰਲ ਤੇ ਬਹਾ ਸਖੀਰਾ ਅੱਡੇ ਤੇ ਭੇਜੇ ਗਿਆ । ਸਬਰ ਨਾਲ ਇਕ ਭਾਰ ਲੰਘੀ ਸ੍ਰੀ ਪੈਟਰੋਲ ਪੰਪ ਤੇ ਕੂਕ ਗਈ । ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਨੌਂ ਕਵਾਹੀ ਦਿਤੀ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਕਾਰ ਹੈ । ਮੈਂ ਦੌੜ ਕੇ ਜਾ ਪਤਾ ਕੀਤਾ । ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਕਾਰ ਸੀ । ਉਹ ਨਿਤਨੇਮ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ।

ਇਸ਼ਾਰਾ ਪਾਕੇ ਮੈਂ ਸਮਾਨ ਲੈ ਕਾਰ ਵਿਚ ਆ ਬੈਠਾ । ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਆਪ ਭਾਰ ਭਰਾਈਕ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ । ਸ੍ਰੀ ਰੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸਾਵਕਾ ਅੰਮ.ਐਲ.ਸੀ. ਸਲਾ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬੈਠੇ ਸਨ । ਮੈਂ, ਸੰਤ ਖਵਾਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਕੱਲਾਕਾਰਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਤੇ ੧੦-੫੦ ਦਿਨੇ ਸਰਸੇ ਆ ਪਹੁੰਚੇ ।

ਮਾਲੁਮ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸਰਸਿਓ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਤਰ ਦਾ ਰਾਹ ਬਰਸਾਤਾਂ ਕਾਰਨ ਠੀਕ ਨਹੀਂ, ਸੋ ਜੀਪ ਲੈ ਕੇ ੧-੧੫ ਤਕ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਆਪਣੇ ਗਏ ।

੫ ਨਵੰਬਰ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਮੈਨੂੰ ਦਿੱਲੀਓਂ ਆਥੇ ਕੁਰਾਮ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਮੈਂ ਫੇਰ ਵੀ ਸੰਤ ਭਰਨ ਸਿੰਘ ਵਹਿਮੀ ਦੇ ਸਪੁਤਰ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਨੂੰ ਹਰਾਲਾਤ ਦਾਟੀਆਂ ਵਿਚ ਮਿਲਣ ਗਿਆ । ੬-੭ ਹੋਰ ਵੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦੇਥੇ ਬੰਦ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲੀ ਦੀ ਖੂਰਬੀ ਨਹਿਰ ਦੇ ਕੋਟੇ ਬਾਬੇ ਫੜ ਰੱਖਿਆ ਹੈ ।

ਸਿੰਘ ਮਨੋਭਲ ਕਰਕੇ ਭਰਤੋਂ ਹੀ ਹਨ ।

੭ ਨਵੰਬਰ ੧੯੬੨

ਸਰਸਾ

ਸਦੇਕੋ ਸਦੇਕੋ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਖਿਆ ਜੇ ਮੈਂ ਸਰਸੇ ਜਾਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਜੀਪ ਤਿਆਰ ਹੈ । ਮੈਂ ਮੈਂ ਅੱਗ ਸਿੰਘ ਨੇਬਰਦਾਰ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਸਰਸੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ।

ਏਥੇ ਸ: ਤੋਂਕਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਨੂੰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿਚ ਸ: ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਬੁਢੀ ਮਾਤੀ ਆਦਿਕ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਮਿਲੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਥਰਤੀਆਂ ਲਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ । ਇਹ ਛਾਨਣਾਂ ਲਈ ਤਾਰੀਖਾਂ ਲੱਭਣ ਆਏ ਸਨ । ਪਰ ਅਨੇਕਾਂ ਹੋਣ ਬਾਰਨ ਕੋਈ ਅਫਸਰ ਵੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਨਾ ਆਇਆ । ਸਭ ਵਾਰ ਛੇਡ ਦੀ ਉਗਰਾਹੀ ਚੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਸਨ ।

ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਬਾਸ਼ਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬਹੁਤਾ ਜ਼ੋਰ ਵਾਰ ਛੇਡ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਪੰਜੇ ਉਗਰਾਹਟ ਦਾ ਹੈ । ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪੰਜੇ ਜਬਰੀ ਵੀ ਫ਼ਰਨੇ ਪੇ ਭਰੇ ਹਨ, ਸੱਕ ਨਾਲ ਵੀ ਕੁਝ ਲੋਕ ਇੰਦੇ ਹਨ । ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਨਾਜਾਇਬ ਭਾਰ ਪਾਣੇ ਵੀ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਬਰਦੀ ਆਪਣਾ ਰਸੂਖ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਭਰਤੀ ਪ੍ਰਗਟਾਣ ਲਈ ।

੮ ਨਵੰਬਰ ੧੯੬੨

ਸਰਸਾ

ਮੈਂ ੧੦-੧੦ ਵਜੇ ਸ: ਤੋਂਕਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਿਲ ਸਕਿਆ ਉਹ ਸਰਸਾ ਜੰਲ ਵਿਚ ਹੈ । ਕੋਲਿਆ ਦੀ ਦਫ਼ਤਰ ਲੈ ਗਿਆ ਸਾ । ਜਿਪਾਹੀ ਅਤੇ ਡਿਪਟੀ ਜੰਲ ਕੋਲਿਆ ਵਿਚ ਵੀ ਹਿਸਾ ਬਟਾਣੇ ਨਾ ਚਲੇ । ਡਿਪਟੀ ਨੂੰ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪ ਹੀ ਇਥੇ ਜਦੋਂ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲਿਆਂ ਬੁਖਿਆ ਵਾਰ ਬੇਲੋਂ ਚੰ ਕੀਏ ਲਏ ।

੩ ਵਜੇ ਤੱਕ ਮੈਂ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਮੁੜ ਆਇਆ ।

ਅੱਜ ਸਾਮੀ ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੇਰੇ ਭਰੇ ਆਏ । ਬੰਨੇ । ਭਾਰ ਰੋਖਣ ਲਗੇ ਤਾਂ ਇਕ ਭਾਰ ਮਿਲੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਕਵੀ ਨੂੰ ਮੰਝਲ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ ਵਲੋਂ 'ਸਤਿਸ੍ਰੁਕ' ਲਈ ਬਾਰਾਜ ਦਾ ਕੋਟਾ ਪਰਵਾਨ ਬਰਵਾਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਾਗਜ਼ਾਤ ਲੈਣੀ ਆਉਣ ਲਈ ਬਿਹਾ ਡਿਆ ਸੀ ।

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਮੈਂ ਦਿੱਲੀ ਚਲਾ ਜਾਵਾਂ । ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਸੰਤ ਬਟਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ ਨੂੰ ਵੀ ਖਸਨ ਲਈ ਕਿਹਾ, ਜੋ ਕਿ ਸਤਿਸ੍ਰੁਕ ਦਾ ਮੰਨੇਜਰ ਹੈ, ਤਾਕਿ ਕੰਮ ਹਰ ਪਰਕਾਰ ਚੰ ਜਾਵੇ ।

ਮੈਂ ਪਰਸੋਂ ਜਾਣ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾ ਲਿਆ ।

੨੦ ਨਵੰਬਰ ੧੯੬੨

ਪੰਜਾਵ

ਅਜ ਕਲ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਡੀਓ ਟ੍ਰਾਂਜਿਸਟਰਾਂ ਨਾਲ ਭਾਈ ਦਿਲਬਸਪੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ—ਰੋਡੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਅੱਜ ਦੀ ਲੋੜ ਹਨ । ਬੀਨੀ ਪੰਝਕਦਮੀ ਨਾਲ ਸਾਥੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਕਮ ਗੁਸੇ ਦੀ ਲਹਿਰ ਚੜ੍ਹ ਰਹੀ ਹੈ ।

ਪਰ ਅੱਜ ਦਾ ਇਹ ਅੰਲਾਨ ਕਿ ਚੀਨ ਵਿਕਤਰਵਾ ਜੰਗਬੰਦੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸੁਣ ਕੇ ਜਾਨ ਸੋਖੀ ਹੋਈ ।

੧੩੬

੨੧ ਨਵੰਬਰ ੧੯੬੨
ਪੰਜਾਵਾ

ਬੀਨ ਵਲੋਂ ਜੰਗਬੰਦੀ ਹੋ ਗਈ। ਫੌਜਾਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਚੋਨ ਆਇਆ।

੨੫ ਨਵੰਬਰ ੧੯੬੨
ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਅਜੇ ਕੱਝ ਹੀ ਟਾਂਦ ਵਿਚੋਂ ਆਏ ਸਨ ਕਿ ਅੱਜ ਫਿਰ ਲਊਦੇ ਚੱਲੇ
ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਚਾਲੇ ਪਾ ਗਏ।

ਅੱਜ ਮੇਰੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਮੰਨੂੰ ਸ੍ਰ: ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ (ਬ੍ਰਹੀ ਮਾਝੀ) ਹੁਰੀਂ
ਮਿਲੇ। ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਸੋਲ੍ਹੇ ਥੋਂ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਦੀ ਕੁਟੀ ਆਇਆ ਹੈ ਤਾਕਿ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਭਰੀਜੇ
ਥਾਹੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਸਕੇ।

੨੭ ਨਵੰਬਰ ੧੯੬੨
ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਅੱਜ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਲੱਕਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਉਂਦੀ ਰਹੀ। ਮੰਗੀ ਜਤਨ ਸਵਾਰੀ, ਜਿੰਗਾਰੀ ਤੇ
ਵੱਲਾਂ ਨਾਲ ਭਰੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹਰੇਕ ਲਈ ਆਕਰਸ਼ਣ ਬਣ ਗਈ ਹੈ। ਅਖਬਾਰ ਪੜ੍ਹਨ ਦੇ ਸੰਬੰਧਾਂ ਤੇ
ਕੁਝ ਵਿਚਿਤਰਾਂ ਵਾ ਦਿਲ ਪਰਚਾਉਂਦੀ ਅੱਛਾ ਹੈ।

ਰਾਤੀਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਾਹਿਬ ਸਭਾ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਸੀ। ੭ ਤੋਂ ੧੦-੩੦ ਤਕ ਮੀਟਿੰਗ ਜਾਰੀ
ਰਹੀ। ਪਾਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸਭਾ ਵਲੋਂ ੧੧-੦੦ ਭੀਰੋਸ ਫੰਡ ਲਈ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ, ਸਤਿਕੁਰਾਂ ਦੇ
ਆਉਟ ਤੇ ਕਈ ਦਰਬਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਜਿਹੜੀ ਸਮਸਿਆ ਹੁੰਦੇ, ਅੱਜ ਲੱਭ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ
ਦੀ। ਕੁਝ ਬੇਪਰਵਾਹ ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਚੰਦੇ ਉਕਰਾਹੇ ਗਏ। ਸੰਤ ਤਰਨ ਸਿੰਘ ਬਹਿਮੀ
ਇਸ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕੇ।

੧ ਦਸੰਬਰ ੧੯੬੨
ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਅੱਜ ਸਤਿਕੁਰ ਜੀ ਦੀ ਹਰ ਪਲ ਚਿੰਤਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ੮ ਕੁ ਵਜੇ
ਹੀ ਜੀਪ ਲੈਕੇ ਸਤਿਕੁਰ ਜੀ ਨੂੰ ਸਰਸਿਓਂ ਲੈ ਆਉਣ ਵਾਸਤੇ ਗਏ।

ਸਤਿਕੁਰ ਜੀ ਰਾਤੀਂ ੭-੩੦ ਵਜੇ ਆ ਪਹੁੰਚੇ। ਮਿੱਟਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਦੇ
ਵਾਸੀ ਜੁੱਝ ਰਹੇ ਤੇ ਸਭ ਨੇ ਹਾਥੀਦਿਖ ਖੁਸ਼ੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਿਆਂ ਚਰਨੀਂ ਹੱਥ ਲਾਇਆ। ਸਤਿਕੁਰ
ਜੀ ਹਰੇਕ ਨਾਲ ਉਸਦੀ ਲੱਭ ਦੀ ਮਨੋਰੰਜਕ ਕਲਕਾਰ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਬੜੇ ਦਿਲੋਂ ਦੀ
ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਵਲ ਮੁੜੇ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ: ਕਈ ਜੀ ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ: ਜੇ ਵੇਨਾ ਕੁ
ਨਾ ਕੁਝਾਏ ਤਾਂ ਜਾਣਾ ਅੱਜ ਮੈਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਸੁਣ ਕੇ ਹੀ ਜਾਣਾ ਮੀ, ਭਾਵੇਂ ਕਹਿ
ਦਿੰਦਿਓ—ਜਾਓ ਹੁਣ। ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਸਤਿਕੁਰ ਜੀ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨਾਲ ਸਤਿਕੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ
ਜੀ ਵਾਲੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਬੈਠਿਆਂ ਚੀਨ ਦੇ ਹਮਲੇ ਤੇ ਜੰਗ ਬੰਦੀ ਤੇ ਹੋਰ ਰਾਜਸੀ ਹਲਚਲਾਂ ਦਾ
ਚਰਚਾ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਏਥੇ ਹੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ 'ਤਿਆਗ ਦੀ ਰਾਵਨਾ' ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਮੇਰਾ ਲੇਖ,
ਮੰਨੂੰ ਲਿਆ ਕੇ ਸੁਣਾਨ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਸਤਿਕੁਰਾਂ ਲੇਖ ਨੂੰ ਪਛੇਦ ਕੀਤਾ ਪਰ ਸਭਾ ਹੋਰ ਵਿਸਤਾਰ
ਦੀ ਲੱਭ ਦੱਸੀ।

ਸਤਿਕੁਰ ਜੀ ਨੇ ਮੰਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਨਵੀਂ ਚੋਣ
ਵਿਚ ਸੁਰਜੀਤ ਵਿਰਧੀ ਫਰੂਪ ਅਜੇ ਆਇਆ ਹੈ ਤੇ ਕਾ: ਮਲਹੋਤਰਾ ਸਕੱਤਰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ

ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲ ਕੁਝ ਸੰਪਰਕ ਬਣਾਈ ਰਖਦੇ ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੰਤ ਵਤਸ ਸਿੰਘ ਕਰੂਪ ਦੇ ਅਖਬਾਰ ਬਾਰੇ ਵੀ ਦਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਬਾਤ ਦਾ ਬਤੰਗਲ ਤੇ ਅਣਸੁਣਿਆ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਵਿਚ ਲਾਸ਼ਨੀ ਹੈ।

ਅਨੰਦ ਤੇਰੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਚ ੧ ਵਜੇ ਇਹ ਸਭਾ ਵਿਸ਼ਰਜਤ ਹੋਈ।

੨ ਦਸੰਬਰ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਂਚੇਏ ਤੇਰੇ ਤੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਲਈ ਸਮੁਲ ਫਾਏ। ਏਥੇ ਪੰਤਿਤ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਤੇ ਗੁਰਸਿਖੀ ਤੇ ਟੰਕਲਰ ਦਿਵਾਥੇ ਮੁੜ ਕੁਝ ਆਪ ਵੀ ਚੋਰਿਆ ਨੂੰ ਦਸਿਆ। ਸਦਾਲ ਬਰਥੇ ਤੇ ਉਂਤਰ ਭੈਂਢੇ ਨਹੇ।

ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਆਪਣੇ ਛੋਟੇ ਭਾਈ ਨਾਲ ਹੀ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਵਿਚ ਵਿਅਸਤ ਰਹੇ। ਚੋੜਾ ਸਮੇਂ ਸੰਸਤ ਨੂੰ ਵੀ ਦਕਲਸ ਲਸੀਥ ਹੋਏ।

ਨਾਇਬਰੋਹੀ ?

੧੨ ਵਜੇ ਥੇ ਫਰੀਬ ਮਹਾਰਾਜ ਘੋਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੇਰੇ ਮੇਢੇ ਤੇ ਹੱਥ ਰਖਕੇ ਫਹਿਟ ਲਭੇ : ਆਓ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕਰ ਲਈਏ, ਫਿਰ ਕੁੱਝ ਕੁਝ ਪੁੱਛਿਆ ਦਸਿਆ ਨਹੀਂ। ਮੇਰੇ 'ਕਾਹਲੀ' ਪੁਛਾਣ ਤੇ ਨਾਇਬਰੋਹੀ ਲਈ ਕਾ ਬੁਣਨ ਬਾਰੇ ਦਸਿਓ ਨੇ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਛੋਟੇ ਲਿਆਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸਿਆ : ਮੇਰਾ ਕਮਰਾ ਢਾਹ ਤੇ ਪੱਕਾ ਬਣਵਾਓ, ਅਥੇ ਵਰਾਡਾ ਬਣਵਾ ਦਿਓ। ਫਿਰ ਮੇਰੇ ਕਮਰੇ ਦੀ ਛੱਤ ਤੇ ਇਕ ਹੋਰ ਕਮਰਾ ਪਾ ਕੇ ਏਥੇ ਨਾਇਬਰੋਹੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰੋ। ਮੇਰੇ ਨੇੜੇ ਰਹੋਗੀ ਤਾਂ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿਚ ਮੈਂ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿਆਂਗਾ। ਜਾ ਫਿਰ ਥਾਣ ਨਾਲ ਲਫਥੇ ਘੋਰਿਆਂ ਦੇ ਹਾਥੇ ਨੂੰ ਨਾਇਬਰੋਹੀ ਉਸਾਰ ਕੇ ਬਦਲ ਦਿਓ।

ਨਾਰਾਯਣੀ

ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਕਢੇ ਕੁੱਝੇ ਵਿਚ ਭਾਵਦਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਵੇਖਿਆ ਪਰ ਅੱਜ ਉਹ ਕੁਝ ਨਿਸ਼ਟੀ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਬਾਢੀ ਨਾਰਾਯਣੀ ਵਿਚ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ : ਨਿਕਲ ਜਾਓ ਛੱਠੀਓ। ਕੁਸੀਂ ਮਿਲਨੀਆਂ ਕਰਥੇ ਓ ? ਕਾਹਤ ਲੰਡ ਸਾਡੀ ਸੇਭਾ ਕਰਥੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਵਟੂਲ ਖਰਬੀਆਂ ਤੇ ਪਰਹੇਜ਼ ਕਰਥੇ ਹਾਂ ਤੇ ਕੁਸੀਂ ਹੀ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਜੀ ਮੁੜ ਮੁੜ ਚਿੱਤਰ ਵਿਚ ਫਸਣ ਤੇ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਾਓ ਚਲੋ ਜਾਓ।

੩ ਦਸੰਬਰ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਪਤਾ ਲਭਾ ਕਿ ਆਜਾ ਦੀ ਵਾਰ ਸਮੇਂ ਕੁਝ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਸਭਾ ਲੁਆਥੇ, ਮਾਫੀ ਮੰਗ ਲਈ ਹੈ।

ਪੰਤਿਤ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅੱਜ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਬੈਠੇ। ਕਈ ਪਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਬਾਤਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੱਤ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਮੁਕਤ ਬੰਠ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕੀਤੀ। ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਕ ਬਟਨਾ ਸੁਣਾਈ :

ਰਾਈ ਵਜੀਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੜੀ ਮੰਨਦੇ ਸਨ। ਮਹਾਰਾਜ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਭਾਈ ਹਰਾ ਦੀ ਸਖਤ ਨਾਰਾਯਣੀ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਭਾਈ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲਗੇ : ਕੀ ਰੋਜ਼ ਦੀ ਚਬੜ-ਚਬੜ ਲਾਈ ਹੋਈ ਜੇ। ਕਰ ਲਓ ਖਾ ਭੋਲ ਜਿਗੜੀ ਅੱਜ ਕਰਨੀ ਜੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਬੜੀ ਅਧੀਨਗੀ ਨਾਲ ਕਿਹਾ : ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਮੇਰਾ ਸਿਰ ਤੇ

ਕੁਹਾਡੀਆਂ ਜੁੱਤੀਆਂ, ਚੌਰ ਕੀ ਆਂਹਦੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮਰਥਲ ਸੇਵਕ ਹੋ।...ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਦਰਗ ਸਿਧਾਰ ਛਾਏ ਤਾਂ ਉਸੇ ਭਾਈ ਜੀ ਦੇ ਰੋਜ਼ ਦੇ ਵਾਰ ਦਰਸਨ ਕਰਨ ਜਾਇਆ ਕਰਨ। ਭਾਈ ਜੀ ਦੀ ਨਾਰਾਡਕੀ ਮੜੀਆਂ ਤਕ ਨਾਲ ਗਈ। ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਤਾਕਤ ਪਾਸ ਰਖਦਿਆਂ ਵੀ ਭਾਈ ਜੀ ਨੂੰ ਉਹ ਦਿਨ ਚੇਤੇ ਕਰਵਾਇਆ। ਕਿਹਾ : ਮੈਂ ਭਾਈ ਜੀ ਅੱਜ ਦੀ ਲਾਹੌਰ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਮਨ ਵਿਚ ਰਖਦਾ ਹਾਂ, ਤੁਸੀਂ ਜਿਵੇਂ ਮਰਜ਼ੀ ਸਮਝੋ। ਪੰਤਿਤ ਜੀ ਤੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਥਾਹੇ ਇਹ ਕੁਝ ਸੁਣ ਮੈਨੂੰ ਹਾਰਦਿਕ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਹੋਈ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਦਾਰਤਾ ਦਾ ਕਾਇਲ ਸਾਂ, ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਹਿਨਸ਼ੀਲਤਾ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸੀ।

ਰਾਤੀਂ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਕੱਤਰ-ਕਮ-ਭਰਾਈਦਾਰ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਰਿਆ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵੀ ਉਥੇ ਸਾਰੀ ਆਈ ਭਾਬ ਦੇ ਸਵਾਗਤ ਲਿਖਵਾਣ ਲਈ ਬੈਠੇ ਮਿਲੇ। ੮-੧੫ ਦਾ ਰਕਤ ਸੀ। ਦੇਖੋ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਕੱਲਥਾਤ ਕਰਨ ਦਾ ਇਤਫਾਕ ਮਿਲ ਗਿਆ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਥਾਹੇ ਪੁੱਛਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਸਿਆ : ਇਹ ਅੱਡਾ ਮੈਂ ਭੇਦ ਸਾਲ ਤੋਂ ਸੌਂਚ ਰਿਹਾ ਸਾਂ, ਪਰ ਅੱਤਯਾਂ ਕਸਲ ਰਕੋਰਾ ਦੀ ਬੰਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਦੇ ੧੩ ਫੰਕਤ ਸਲਹ ਨੂੰ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਲਈ ਆਲੀ ਕਰਵਾ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਜਲਦੀ ਹੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਵਿਚ ਵਲ ਦੀਕ ਵਲਥ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਜਲੰਧਰ ਅਤੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਜਾਣ ਲਈ ਇਥੋਂ ਘੱਟਾ ਸਮਾਂ ਲਭਿਆ ਕਰੇਗਾ।

ਮੇਰੇ ਪੁੱਛਣ ਤੇ ਕਿ ਵੀ ਆਪਣਾ ਜਹਾਜ਼ ਵੀ ਬੰਦੀ ਪਰੀਦਿਆ ਤਿਆਰ ਹੈ। ਉੱਡਾ ਮਿਲਿਆ : ਸੌਂਚ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਹਾਜ਼ ਵੀ ਬੰਦੀ ਆਪਣਾ ਹੀ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲਵੀਓ।

ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਦੇ ਪਰੰਸ ਦੀ ਮਜਬੂਤੀ ਥਾਹੇ ਵੀ ਮੈਂ ਦੇਖੇ ਹੀ ਕੱਲਥਾਤ ਕੀਤੀ।

੪ ਦਸੰਬਰ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਥਾਅਦ ੭-੩੦ ਵਜੇ ਪ੍ਰੇਸ ਵਾਇਆ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੀਟਿੰਗ ਕੀਤੀ। ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਲਾਇਤਪੁਰੀ ਨੇ ਇਸ ਮੌਕੇ ਤੋਂ ਖੂਬ ਲਾਭ ਉਠਾਇਆ ਪਰ ਪ੍ਰੇਸ ਵਾਲੇ ਬੰਦੀ ਗੱਲ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ।

ਇਸ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਹੋਰ ਬੰਦੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹਰਾਈ ਅੱਡੇ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਵਾਸਤੇ ਦੋ ਕੁ ਵਾਰ ਘੰਟਾਂ ਵਲ ਕਏ।

ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਕੁਝ 'ਨਵਾ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ' ਅਖਬਾਰ ਥਾਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਥਾਤਾਂ ਕਰ ਲਈਆਂ। ਭਹਿਓ ਨੇ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕੱਲ ਆਜਾ ਦੀ ਵਾਰ ਸਮੇਂ ਸੰਤ ਨਗਰ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਪੱਕੀ ਕੀਤੀ ਹੈ।

੫ ਦਸੰਬਰ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਰਾਤੀਂ ਅਨੇਕੀ ਚਲਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ।

ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਪੁਰੇ ਦੀ ਵਾ ਚਲਦੀ ਰਹੀ। ਬੜੀ ਠੰਢ ਹੋ ਗਈ। ਲੰਕੀਂ ਠੱਕੇ ਤੋਂ ਭਰੇ —ਦਰ ਦਰਕੋਂ ਬੰਠੇ ਰਹੇ। ਅੱਜ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਮਾਈ ਸਲਹੋਧਣ ਸੰਤ ਨਗਰ ਚੇ ਵਲ ਸੀ।

ਬਾਹਰ ਦਾ ਠੰਡਾ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਕਾਰ ਵਿਚ ਥਾਕੀ ਹੋਕ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ੧੧ ੧ ਵਜੇ ਤਕ ਮੈਂ ਵੀ ਬੈਠਾ ਰਿਹਾ। ਦੇਖੋ ਠੰਢਰਦਾਰ ਅਮਰ ਸਿੰਘ, ਸਰਪੰਚ ਸ੍ਰ: ਹਰੀ ਸਿੰਘ

ਬਨੀ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਸੰਤ ਸਰਧਾ ਸਿੰਘ ਨਕੋਤਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਵਿਹਾਰਕ ਗੱਲਾਂ ਬਾਤਾਂ ਕਰਦੇ ਚਲੇ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੰਤ ਸਰਧਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ : ਤੁਹਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ੧੫੦ ਮਣ ਬਣਕ ਲੇ ਕਏ ਹਨ । ਤੁਸੀਂ ਵੇਰ ਦਾਣੇ ਮੰਗਣ ਆ ਕਏ ਹੋ ਅਤੇ ਜੇ ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮੈਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਵੇਰ ਤਾਂ ਨ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਰੋਲਾ ਪਵੇਗਾ ! ਸੰਤ ਸਰਧਾ ਸਿੰਘ ਕੁਝ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰਨ ਆਇਆ ਸੀ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਉਤੀਕ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ।

ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ

ਦੋਵੇਂ ਥੰਨਿਆਂ ਹੀ ਸ੍ਰ: ਅਨੂਪ ਸਿੰਘ ਗੋਟਾਇਕੜ ਐਸ ਪੀ. ਕਿਸੇ ਦੇ ਵਿਆਹ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਲੰਕੇ ਆਏ । ਉਹਨਾਂ ਬਾਬਲ, ਸਿੰਘ ਦਾ ਕਰਤਾਰ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਦਿਆਲਤਾ ਆਦਿ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਕਰਕੇ ਤੇ ਜਦੋਂ ਉਸ ਵਿਆਹ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕੀਤੀ, ਸਿਰ ਮਨੋਰਥ ਲਈ ਆਏ ਸਨ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਾਫ਼ ਕਿਹਾ : ਜੇ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਬੇਨਟ ਵਾਲੇ ਹੀ ਵਿਸ਼ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਿਸਨੂੰ ਚੁੰਕਾਂਗਾ ! ਮੈਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਬੱਲੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵਾ ਫੜਕੇ ਤੁਹਨਾਂ ਪਥੇ ਪਰ ਮੈਂ ਮੰਗਣੀਆਂ ਮੁਕਲਾਵਿਆਂ ਦਾ ਖਰਚ ਯਕੂਰ ਚੁੰਕਾਂਗਾ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਿਰਧਾ ਕਰਨਗੇ, ਮੈਨੂੰ ਸਫਲਤਾ ਮਿਲੇਗੀ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਕਮਾਲ ਦੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਵੇਖੀ ।

੬ ਦਸੰਬਰ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਕਸ਼

ਅਸਾ ਦੀ ਵਾਧ ਸਮੇਂ, ਮਿਲਣੀ ਮੁਕਲਾਵੇ ਦੀ ਅਵਗਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਘਿਰ ਮੰਗੀ । ਅੱਜ ੬ ਵਿਆਹ ਹੋਏ । ਕਰੀਬ ੪੦੦ ਆਦਮੀ ਵਿਸ਼ਵਰੀਆ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਰਵਚਨ ਵਿਚ ਚੰਗੇ ਦਿਤਾ : ਮਿਲਣੀਆਂ, ਮੰਗਣੀਆਂ, ਮੁਕਲਾਵਿਆਂ ਨੂੰ ਰੰਗ ਦਿਓ । ਨਾਮਧਾਰੀ, ਨਾ ਪੁਨੇ ਪੰਥਾਂ ਕੁਰ ।

ਰਾਤੀਂ ੧੧ ਵਜੇ ਸੇਠ ਸੁਚਰਸਨ ਸਿੰਘ ਸੇਠ ਕੁਰਚਾਲ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਾ ਲਭਕਾ ਗੁਰੂ ਦਲਜਨ ਨੂੰ ਆਇਆ । ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਅਜੇ ਉਸਦੇ ਮਾਤਾ (ਬੀਬੀ ਪ੍ਰਭਾਤ ਕੌਰ) ਪਿਤਾ ਦੀ ਜਿਹੜ ਵੇਲ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ।

ਸੰਤ ਭਰਨ ਸਿੰਘ ਵਹਿਮੀ ਸ੍ਰ: ਅਵਰਾਣ ਸਿੰਘ ਭੱਬਰ ਦੇ ਡਿਕਰ ਵਿਚ ਹੈ । ਉਹ ਵੀ ਮਾਨਸਿਕ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਦਾ ਭਿਕਾਰ ਹੈ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਅਸੂਲ ਤੇ ਭਟੇ ਹੋਏ ਹਨ ।

ਸੰਗੀਤ ਸਭਾ

ਰਾਤੀਂ ਬੰਨੀ ਅੰਦਰ ਸੰਗੀਤ ਸਭਾ ਹੋਈ । ਠਾਕਰ (ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ) ਜੀ, ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਤੇ ਪੰ: ਮਹਾਦੇਉਂ ਕੱਥਕ ਗਾਏ, ਖੂਬ ਆਨੰਦ ਕੱਟਿਆ । ਗਾਉਣ-ਦੱਜਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਕੁਝ ਅਰਜ਼ਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਸਾਥੀਆਂ ਕਰ ਲਈਆਂ । 'ਆਪ ਜੀ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਭਰ ਆਉਣ ਲਗ ਪਿਆ ਹੈ ।' ਮੈਂ ਕਿਹਾ । ਉਹ ਮੁਸਕਰਾ ਪਏ । ਮੈਂ ਵਿਰ ਕਿਹਾ, 'ਦੰਨਾ ਸਖਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ।' ਕੀ ਕਰਾ, ਅਸੂਲ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ । ਜੇ ਮੈਂ ਨੇੜੇ ਦਿਆਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਰਹਾਂ ਨਾ 'ਮਿਲਾਂ' ਤਾਂ ਦੁਜਿਆਂ ਤੇ ਕੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਵੇਗਾ ।' ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ।

੭ ਦਸੰਬਰ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਕਸ਼

ਅਸਾ ਦੀ ਵਾਧ ਸੰਤ ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਮਿਸਤਰੀ ਦੇ ਘਰ ਲਗੀ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ

੮-੩੦ ਵਜੇ ਵਾਪਸ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਆਏ । ੯ ਤੋਂ ੧੧ ਵਜੇ ਤਕ ਸੰਤੀਤ ਸਤਾ ਹੋਈ । ਮੇਂ ਵੀ ਸੁਣ ਕੇ ਆਨੰਦ ਲੁਟਿਆ ।

ਇਸ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਲੋਕ ਨਿੱਜੀ ਜਾਂ ਸਮੂਹਕ ਘਰਾਣੇ ਕਰਨ ਆਏ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹਰ ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਆਪਣਾ ਨਿਰਣਾ ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ ।

ਬਾਅਦ ਦੁਪਹਿਰ ਸ੍ਰੀ ਮਨੀ ਰਾਮ ਬਾਕਤੀ, ਸ੍ਰੀ ਸੱਜਣ ਸਿੰਘ ਠਾਕਰ ਅਤੇ ਬਾਤੋ ਕੇ ਦੇ ਹੋਰ ਠਾਕਰ ਆਏ । ਮੇਰੇ ਭਰੇ ਹੀ ਆ ਉਤਰੇ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੀਸਟ ਦੀ ਰੋਅਰਮੋਨਸਿਪ ਲਈ ਮਨੀ ਰਾਮ ਬਾਕਤੀ ਨੂੰ ਲਿਆਏ ਸਨ । ਇਹਨਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਸੀ । ਇਸ ਕਰੂਪ ਦਾ ਚੋਰ ਸੀ ਜਾਂ ਤਾਂ ਕੋਰੋਂ ਦੋ ਬੰਦੇ ਚੋਰਗੀ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਬਾਇਜਡ ਸਮਝਤਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਸਾਡੀ ਸਿੱਧੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ।

ਸ੍ਰ: ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਕਰੀਵਾਲਾ ਨੇ ਮੇਨੂੰ ਦਸਿਆ : ਇਹ ਕਰੂਪ ਮੁਢ ਤੋਂ ਹੀ ਹਰ ਮੁਸ਼ੀਬਤ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਬਾਤੋ ਖਾਨੇ ਦਾ ਠਾਕਰ ਉਹ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਨੀਲਮੀ ਹੱਟ ਸਮੇਂ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ੧,੦੦,੦੦੦ ਰੁਪਿਆ ਜਮਾਨਤ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਛਾਤੀ ਭਾਹੀ ਸੀ ।

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਕੋਲਬਾਰ ਕਰਕੇ ਮਨੀ ਰਾਮ ਅਤੇ ਉਹਦੇ ਸਾਥੀ ਵਾਪਸ ਪਰਤ ਗਏ । ਚਾਤਬੀਰ ਪੁਛੀਆ ਸੀ ।

ਅੱਜ ਸ੍ਰ: ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਭੱਥਰ ਸਾਮੀ ਨਿਤਨੇਮ ਪਿਛੋਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜੋਹੋਂ ਹੱਥ ਜੋੜ ਉਠ ਖੜਤਾ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਵ੍ਰਿਤ ਹਿਰਚੇ ਨਾਲ ਉਸਨੂੰ ਕੁਝ ਸੇਵਾ ਲਾਭ, ਪਾਸ ਹੀ ਬੰਨਾ ਲਿਆ ।

੯ ਦਸੰਬਰ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਆਸਾ ਦੀ ਰਖ ਪਿਛੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਸੰਤ ਨਗਰੀਆਂ ਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸਿੰਘਾਂ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਹਿਮਲਸ ਲਈ ਬੰਨੇ । ਫਿਰ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਸ੍ਰ: ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਕਰੀਵਾਲਾ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਖਰੀਦੇ ਵਿਚ ਟਹਿਲਦਿਆਂ ਤੇ ਕੋਲਬਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਬਿਤਾਇਆ ।

ਦੁਪਹਿਰ ਮੇਂ ਆਪਣਾ ਇਕ ਲੱਖ ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸੁਣਾਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਬੰਨਰੇ ਪਤਨ ਵਾਸਤੇ ਆਖਿਆ । ਫਿਰ ਦੁਹਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਮੇਨੂੰ ਸੁਣਿਆ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਲੱਖ ਸੁਣਕੇ ਮੇਨੂੰ ਕੁਝ ਸੁਝਾਵੀ ਦਿਤੇ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੁਸਕਰਾਏ : ਸੂਝੇ ਦੇ ਮੁਖ ਮਤਰੀ ਬਾਰੇ ਲਿਖੇ ਕਿ ਉਸਨੇ ਕਹਿ ਹੱਤਿਆ ਕਾਨੂੰਨਨ ਬੰਦ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਹੋਰ ਪ੍ਰਾਤ ਵੀ ਉਸਰੋਂ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਲੈਣ ।

੧੦ ਦਸੰਬਰ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੀਆਂ ਦੇ ਖੂਹ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੁਪਹਿਰ ਆਏ । ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਸੁਣਨ ਲਈ ਰਾਤ ਦੇ ਏਥੇ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ । ਅਤੇ ੩-੩੦ ਵਜੇ ਦੁਪਹਿਰ ਪਿਛੋਂ ਆਪਣੇ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦੇ ਚੌਰੇ ਵਾਸਤੇ ਰਿਖਾਏ ਹੋਏ । ਅਰਦਾਸ ਕਰਨ ਹੀ ਲਗੇ ਸਨ ਕਿ ਮੇਨੂੰ ਆਉਂਦੇ ਨੂੰ ਕੁੱਝ ਕੁਝ ਆਏ । ਮੇਰੀ ਨਾਲਗਾਰ ਉਪਰੰਤ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਗਈ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਿਜੀ ਸੇਵਕਾਂ ਸਮੇਤ ਕੋਤੀ ਵਿਚ ਬੰਨੇ ! ਦਰਸਨ ਕਰਨ ਆਈਆਂ ਸੇਕਤਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਜੋੜਦੇ, ਮੁਸਕਾਏ ਪਲ ਭਰ ਮੇਰੇ ਵਲ ਨੈਤਰ ਭਰ ਕੇ ਤੱਕ, ਦਿਦਾ ਹੋ ਆਏ । ਜਾਂਦ ਜਾਂਦੇ ਸਤ ਦਰਸਕਾਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਬਾਝ ਕਦੇ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਵਾਰ ਲਗਾਤਾਰ ਨੌਂ ਦਿਨ ਦੇਖੇ ਰਹੇ । ਪਰ ਬੜੇ ਕਰੜੇ ।

੧੫ ਦਸੰਬਰ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਪਤਾ ਲਗਾ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਭਰੀਜੇ ਵੱਡੇ ਠਾਕਰ (ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ) ਜੀ ਨਾਲ ਸਿਆਮ (ਥਾਈਲੈਂਡ) ਨੂੰ ਫਲਾਈ ਕਰ ਗਏ ਹਨ । ਇਕੋ ਸੇਵਕ ਨਾਲ ਹੈ । ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਜਾਣਾ ਨੌਸ਼ਨਲ ਡੀਵੈਸ ਫੰਡ ਲਈ ਰਕਮ ਉਭਾਰਣ ਲਈ ਹੀ ਹੈ । ਏਥੇ ਤੇ ਬਣੀ ਖਿਪੜਾ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੰਗੀਗਤਾ ਨਾਲ ਲੈ ਚੁੱਕੇ ਹਨ । ਸੋਨ ਸੁਦਰਸਨ ਸਿੰਘ ਵੀ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਗਿਆ ਹੈ ।

੨੪ ਦਸੰਬਰ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਅੱਜ ਸੱਤ ਬਾਗ ਸਿੰਘ ਮੁਨੀਮ ਘੋੜਿਆਂ ਵਾਲਾ ਮੰਡੇ ਕੋਲ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਆ ਬੈਠਾ । ਇਹ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਪਿਛਲੇ ੩੦-੪੦ ਸਾਲ ਤੋਂ ਕਰਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਹ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀਆਂ ਖਿਆਲੀਆਂ ਦਾ ਮਾਹਰ ਹੈ ਖਾਸ ਕਰ ਘੋੜਿਆਂ ਦਾ ਸਿਆਣਾ ਹੈ ।

ਕੱਲਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਏਸੇ ਦਸਿਆ : ਇਕ ਦਿਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਮੇਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ—ਘਬਰਾਓ ਨਾ, ਕੁਹਾਨੂੰ ਕਧੀਆਂ ਸਟੰਡ ਬਣਵਾ ਕੇ ਦਿਆਂਗਾ । ਮੁਨੀਮ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਹੱਜ਼ ਕੇ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕੀਤੀ ।

੩੦ ਦਸੰਬਰ ੧੯੬੨

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਕੋਠਿਆਂ ਦਾ ਜਨਮ

ਸੱਤ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਭਾਜਵਾ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ੨੭ ਦਸੰਬਰ ਸ਼ਾਮ ਦੇ ੭ ਵਜੇ ਇਕ ਕੋਠਿਆਂ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ ਹੈ । ਭਾਵੇਂ ਭਾਰਤੀ ਜਨ-ਸੇਵਨ ਵਿਚ ਲਾਭੀ ਦੇ ਜਨਮ ਨੂੰ ਮਹਾਨਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਪਰ ਏਥੇ ਤਾਂ ੧੭ ਸਾਲਾ ਵਿਵਾਹਿਤ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿਸੇ ਦਾ ਆਕਾਸ਼ਨ ਸੀ, ਸੁ ਮੰਡੇ ਲਈ ਇਹ ਬੜੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਵਾਲੀ ਖਬਰ ਸੀ ।

੩ ਜਨਵਰੀ ੧੯੬੪

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ੮ ਦਸੰਬਰ ੧੯੬੩ ਦੇ ਅਰਰੀਕਾ ਗਏ ਹੋਏ ਹਨ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ੨੧ ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ੨੮ ਦਸੰਬਰ ੧੯੬੩ ਤਕ ਏਥੇ ਹੀ ਰਹੇ । ਫੇਰ ਅਰਰੀਕਾ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ । ਇਸ ਵਾਰ ਇਹ ਸਫਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖਿਨਾ ਜਿਸੇ ਸੇਵਕ ਤੋਂ, ਇਕੱਠਿਆਂ ਹੀ ਕੀਤਾ ।

੫ ਜਨਵਰੀ ੧੯੬੪

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਅੱਜ ਮੇਸਮ ਬੜਾ ਠੰਢਾ ਰਿਹਾ । ਪਰ ਪੰਚਾਇਤ ਚੋਣਾਂ ਕਾਨਨ ਮਾਹੁਲ ਵਿਚ ਕਰਮੀ ਆ ਗਈ । ਅਸਮਾਨ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਕਰਸਾਤੀ ਜਿਹਾ ਰਿਹਾ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਇਛਾ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡੇ ਹਲਕੇ ਵਿਚ ਚੰਡ ਨਾ ਹੋ ਕੇ

ਮੈਂਬਰ ਤੇ ਸਰਪੰਚ ਸਰਬਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਲਏ ਜਾਣ। ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਚੋਣਾਂ ਹੋਈਆਂ, ਕਈ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੇ, ਪੰਚਾਇਤ ਚੋਣ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੇ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤੇ ਬੰਦੇ ਹੀ ਪਰਵਾਨ ਚਾੜ੍ਹੇ।

—ਰਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਕਮੇਟੀ-ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤੇ ਸਰਪੰਚ ਨੂੰ ਹਾਰ ਹੋਈ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਉਸਨੂੰ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਰਦੇ।

—ਨਕੋੜੇ ਦੀ ਪੰਚਾਇਤ ਪਹਿਲਾਂ ਮਿਥੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਬਿਤਰਕ ਬਿਤਰਾਉ ਤੋਂ ਸਟਲ ਹੋਈ।

—ਕਰੀਦਾਲਾ ਵਿਚ ਬਿਤਰਾਉ ਜਾਰੀ ਸੀ, ਪਰ ਸੰਤ ਨਕਰੀਆਂ ਨੇ ਪੰਚਾਇਤ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਇਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਬਿਨਾ ਚੋਣ ਤੋਂ ਪੰਚਾਇਤ ਬਣਵਾ ਲਈ। ਪੰਚਾਇਤ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਵੇਖੇ ਇਹ ਹਰੀਜਨ ਨੂੰ ਸਰਪੰਚ ਥਾਪਿਆ।

—ਦਮਦਮੇ ਵਿਚ ਚੋਣ ਭਾਰੇ ਹੋ ਗਈ ਪਰ ਸਟਲ ਪੰਚਾਇਤ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਬੰਦੇ ਹੀ ਹੋਏ।

—ਕਰੀਦਾਲਾ ਦੀ ਪੰਚਾਇਤ ਦੀ ਚੋਣ ੯ ਜਨਵਰੀ ੧੯੬੬ ਨੂੰ ਹੋਵੇਗੀ।

—ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਦੀ ਪੰਚਾਇਤ ਵੀ, ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਡਿਆਡ ਨਾਲ ਚੋਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਟਲ ਹੋ ਗਈ।

੧੦ ਜਨਵਰੀ ੧੯੬੪

ਸਾਹਿਬ ਸਭਾ ਦੀ ਚੋਣ

ਰਾਤੀ ਸੰਤ ਨਗਰ ਵਿਚ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਾਹਿਬ ਸਭਾ ਦੀ ਚੋਣ ਹੋਈ। ਇਸ ਵਿਚ ਸਰਬ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਮਾਸਟਰ ਅਮਰੀਤ ਸਿੰਘ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਬਲਾ) ਪ੍ਰਧਾਨ, ਸ੍ਰੀ ਕੁਰਭਾਨ ਸਿੰਘ ਸਭਾਤਰ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਬੇਹਰ ਸਿੰਘ ਹਮਰਾਹੀ ਖਜਾਨਚੀ ਚੁਣੇ ਗਏ। ਉਪ ਪ੍ਰਧਾਨ ਭਾਬਟਰ ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਸਹਾਇਕ ਸਭਾਤਰ ਸ੍ਰੀ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਸਾਜਨ ਬਣਾਏ ਗਏ। ਸ੍ਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਫਿਲੌਂ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਕੁਰਬਾਨ ਸਿੰਘ ਰਾਮਪੁਰੀ ਮੈਂਬਰ ਅੰਤਰਜੇਕਟਿਵ ਕਮੇਟੀ ਬਣੇ। ਖਜ਼ੂਰ ਪਾਰਟੀ ਹੋਈ।

ਬਸੰਤ ਅਤੇ ਹੰਡੇ ਦੇ ਕਈ ਦਰਬਾਰ ਲਈ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਹੋਈਆਂ ਲਈਆਂ। ਅੱਜ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਮੇਰਾ ਲੇਖ ਸੁਣਕੇ ਸਲਾਹਿਆ ਗਿਆ, ੧੧-੩੦ ਵਜੇ ਰਾਤੀ ਮੀਟਿੰਗ ਖਤਮ ਹੋਈ। ੨੩ ਜਨਵਰੀ ੧੯੬੪

ਸੰਤ ਤਰਲੋਕ ਸਿੰਘ ਅੰਲਨਾਥਾਵਾਂ ਪੱਕੀ ਬਰ ਰਏ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਕੁਰੂਰ ਹੀ ਅੱਜ ਸਾਮੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਅੰਲਨਾਥਾਵਾਂ ਕਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਮੇਂ ਆਵਾਂ।

ਪਤਾ ਲਗਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਤਕੁਰੂ ਜੀ ਕਲ੍ਹ ਦੇ ਵਿਲੀਓਂ ਚੋਣੀ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਹਨ। ਏਧਰ ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਭਸੇ ਜੇਧ ਮੰਗਾ ਖੱਲੀ ਹੈ, ਅਜ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਆਉਣ ਲਈ।

ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਲਦੀ ਹੀ ਆ ਗਏ। ਮਿਲੇ। ਉਹਨਾਂ ਅਫਰੀਕਾ ਵਿਚ ਜੇਮੋ ਕਨਿਆਵਾ ਨਾਲ ਖਿਚੀਆਂ ਕਈਆਂ ਚੋਟਾਂ ਵਿਖਾ ਕੇ ਉਥੋਂ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਾਈਆਂ।

ਅੰਲਨਾਥਾਵਾਂ ਕਰੀ ਦਰਬਾਰ

ਰਾਤੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਾਹਿਬ ਸਭਾ ਦੇ ਕਈ ਜਨ ਅੰਲਨਾਥਾਵਾਂ ਚਲੇ ਗਏ। ਇਸ ਕਈ ਦਰਬਾਰ ਦਾ ਉਦਮ ਸੰਤ ਤਰਲੋਕ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਰ ਉਸਦੀ ਬਰਾਦਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਸੰਤ ਤਰਲੋਕ ਚੰਗੇ ਧਨੀ ਮਾਨੋ ਆਦਮੀ ਹਨ। ਮਿਸ਼ਨਰੀ ਹਨ, ਉਦਾਰ ਹਨ—ਹਰ ਕਈ ਦਰਬਾਰ ਤੇ ਹਰੇਕ ਕਈ ਨੂੰ ੨ ਤੋਂ ੫ ਰੁਪਏ ਤਕ ਹੌਸਲਾ ਅਫਰੀਕਾ ਵਰਗੇ ਹਨ। ਬੱਕੀ, ਚੋਲ-ਚੌਥੀ

ਤੇ ਹੋਰ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਚਲਦੀਆਂ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਨਵੀਂ ਪੱਕੀ ਮਸ਼ੀਨ ਉਸਾਰੀ ਕੁਝ ਹੁਣੇ ਹੀ ਮੁਕੰਮਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਾਈਚਾਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਦਾਰਤਾ ਕਰਕੇ ਹੀ ਨਫਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘਰ ਸਮਾਭਮ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਦਿੰਦਾ। ਜੇ, ਕਰ ਬਹਿਣ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ।

ਅੱਜ ਕਦੀ ਦਰਬਾਰ ਸਮੇਂ ਮੈਂ ਹੀ ਸਕੱਤਰ ਸਾਂ। ਫ਼ਾਤੀ ਕਦੀ ਦਰਬਾਰ ਸ਼ਾਨ ਨਾਲ ਹੋਇਆ।

੨੪ ਜਨਵਰੀ ੧੯੬੪

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਰਾਤੀਂ ੯ ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਅੰਲਨਾਥਾ ਦੇ ੧੧ ਵਜੇ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਪਹੁੰਚੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ੨-੦੦ ਵਜੇ ਹੀ ਹੋ ਸਕੇ। ਭਲੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਆਪ ਨੇ ਨਿਵਾਜਿਆ। ਲਉਂਦੇ ਪਹਿਰੇਰੇ ਮਿਲੇ ਤਾਂ 'ਨਵਾਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ' (ਨਾਮਧਾਰੀ ਰੰਜਨਾ ਅਖਬਾਰ) ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂਬਾਤਾਂ ਹੋਈਆਂ। ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਦਿਲ ਪਰਚਾਰਾ ਵੀ ਹੋਇਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਭਾਖਸ ਵਿਚ ਪੈਂਨੂੰ ਕੁਝ ਅਮਰੂਦ ਖਾਣ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ, ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ, ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਸੁਆਦ ਨਾ ਲਗਣ ਮੈਂ ਕਦੀ ਜੀ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਕਿਹਾ, ਕੁਸੀ ਮੈਨੂੰ ਮਾਣ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੱਖ ਵੇਖਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੁਆਦ ਰੁਸਾਂ ਮਾਣਿਆ ਹੈ।

ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅੱਜ ਰਾਮੀਂ ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ।

੨੫ ਜਨਵਰੀ ੧੯੬੪

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਤਸ਼ੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਆਪਣੀ ਨਵੀਨ ਭਾਰ ਪਾਸ ਬਲੰਡਿਆਂ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਪੱਥਰ ਤੇ ਆਪ ਔਰੰਗੇਜ ਲਿਖ ਅਤੇ ਕੁੰਦ ਨਾਲ ਬੰਦ ਕਰਦਿਆਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਨਿਤਾਭ ਦਾ ਵਿਸ਼ਹਾਰ ਵਿੱਚ ਆਖ ਕੇ ਕੀਤਾ : ਮੈਂ ਕਦੀ ਜੀ ਨੂੰ ਘਟ ਤੋਂ ਘਟ ਖੇਚਲ ਦੇਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।

੨੬ ਜਨਵਰੀ ੧੯੬੪

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ੧੨ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੇ ਪੰਡਾ ਅਤੇ ਸਰਪੰਚਾਂ ਨੂੰ ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਆਪਣੇ ਬਜਤਖਤਾਂ ਨਾਲ ਬਿੱਠੀਆਂ ਭੇਜਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹਨਾਂ ੨੯ ਜਨਵਰੀ ਠੀਕ ੧੦ ਵਜੇ ਕੋਠੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਪਹੁੰਚਣ ਸੀ। ਦਿਨ ਦਿਨ ਇਕ ਚਕੂਰੀ ਮੀਟਿੰਗ ਸੀ। ਮੈਂ ਇਸ ਆਗਿਆ ਦਾ ਬਖ਼ਸ਼ੀ ਪਾਲਨ ਕੀਤਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਲਉਂਦੇ ਪਹਿਰੇ ਜੱਮੇ ਕਨਿਆਟਾ (ਪ੍ਰੰਜੀਡੇਂਟ ਕੀਨੀਆ, ਅਡਰੀਕਾ) ਵਲੋਂ ਆਪ ਦੀ ਪੂਜਨਾ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਪੱਤਰ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਤੇ ਫਿਰ ਸ੍ਰ: ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਕਰੀਵਾਲਾ ਨੂੰ ਦਿੱਤਿਆ ਮੈਨੂੰ ਸੰਕੇਤ ਕੀਤਾ : ਘਰੇ ਮੇਜ ਲਓ, ਸਾਡੇ ਪਿਛੇ ਆਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ।

ਸ੍ਰੀ ਸੂਰਜ ਭਾਨ ਬਰਮਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਰਾਜ ਸਰਮਾ ਅਜੇ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਆ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲੇ।

ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਨਵਾਂ ਬਾਇੰਦਾਰ ਸਰਸਿਓਂ ਬਦਲ ਕੇ ਇਥੇ ਆਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਨੇ ਵੀ ਆਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ। ਇਹ ਸਿਖ ਸਰਦਾਰ ਹੈ।

ਰਾਤੀਂ ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ ਪਟਿਆਲਾਓਂ ਆਇਆ : ਅਯੋ ਮੈਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬੁਲਾ ਘਲਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਕੁਝ ਕੱਲ੍ਹ ਮਿਲਣ ਲਈ ਆਗਿਆ ਕੀਤੀ ਹੈ।

੧੪੪

੨੭ ਜਨਵਰੀ ੧੯੬੪

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਦੇਹ ਦੇ ਹਿਸਾਰ ਕਰੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਥੇ ਸ੍ਰ: ਅਨਮੋਹ ਸਿੰਘ ਮਨਿਸਟਰ ਨੇ ਆਉਣਾ ਸੀ। ਉਸ ਨਾਲ ਕੁਝ ਜਰੂਰੀ ਕੰਮ ਸਨ। ਸਾਮ ਦੇ ੬ ਵਜੇ ਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਅਜੇ ਤਕ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਪਰਤੇ।

ਮੈਨੂੰ ਕਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਆਤਿਆ ਜੀਤੀ ਕਿ ਮੈਂ (ਕੜੀ) ੨੬-੧-੬੪ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਅੰਤਰ ਹੋ ਰਹੀ 'ਵੇਸ ਕੀ ਪ੍ਰਕਾਰ' ਪਰਦਰਸ਼ਨੀ ਨੂੰ ਅਪਰ ਭਾਰਤੀ ਤੇ ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ ਨਾਲ ਜਾ ਕੇ ਦੱਖਾਂ। ਜੋ ਮੈਂ ਅੱਜ ਤਿਆਰ ਹਾਂ। ਯਾਕੀ ਦਿਨ ਮੇਰੇ ਸਟਰ ਜਾਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਬੀਤਣਗੇ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਮੈਂ ੨ ਫਤਵਹੀ ੬੫ ਤਕ ਹੀ ਵਾਪਸ ਮੁੜਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਕਸੇਰ ਦਾ ਮੌਲਾ ਵੀ ਹੈ।

੨੮ ਜਨਵਰੀ ੧੯੬੪

ਹਾਦਸਾ

ਮੈਂ ਦਿੱਲੀ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਅੱਜ ਰੁਕਿਆ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੱਢ ਜਦੋਂ ਹਿਸਾਰੋਂ ਪਰਤੇ ਚਲੇ ਸਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ੬੨ ਮਾਡਲ ਦੀ ਸਿਵਰਲੇਟ ਨਾਲ ਵਿਚ ਸਾਈਕਲ ਸੜਾਰ ਦੀ ਟੱਕੜ ਹੋ ਗਈ। ਥਾਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਖੁਦ ਭਰਾਈਓਰ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਸਾਈਕਲ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਬਰਾਣ ਦੀ ਬੜੀ ਕੱਸਕ ਲੀਤੀ ਗਈ, ਪਰ ਉਹ ਚੋਂਗ ਸਾਈਡ ਬਰਕੇ ਅੱਗੇ ਹੀ ਅੱਗੇ ਰਹਿਤੇ ਅਭਾਨਤ ਮੰਟਰ ਨਾਲ ਟੜਕਾ ਗਿਆ। ਅੰਨ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਸਬਰਫਸਤ ਬਰੇਬ ਲਗਾਣ ਨਾਲ ਉਹ ਆਪ ਭਾ ਬਚ ਗਿਆ ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਸਾਈਕਲ ਬੋਨਟ ਤੇ ਬੱਜ ਸਾਹਮਣੇ ਸੀਜੇ ਤੇ ਜਾ ਟਕਰਾਇਆ। ਬੀਜਾ ਵਿਚ ਪਾਸਿਓਂ ਤਰੇਡਿਆ ਗਿਆ। ਸ੍ਰ: ਅਥਰਾਹ ਸਿੰਘ ਕੁਰੀਥਾਲਾ ਆਪ ਜੀ ਓ ਨਾਲ ਸੀ।

ਦਿੱਲੀ

ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਲਭਕੇ ਮਨਧੀਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਰਸੇ ਮਿਲਕੇ ੧ ਵਜੇ ਦੀ ਬੱਜ ਲੈ ਕੇ ਚਾੜੀ ੮ ਵਜੇ ਦਿੱਲੀ ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਘਰ ਜਾਣਾ ਭਾਲੰਨੀ ਵਿਖੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ ਭਾਈ ਰਮਜੋਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਭਿਸਤਕੇ 'ਚ ਪਏ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ 'ਨਵਾ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ' ਨੇ ਖਾ ਭੱਡਿਆ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਦਿਨ ਨਾਲ ਅਸਲੀ ਮੋਹ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਦਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਲਿਕੀ ਤੋਂ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਹੈ ਫਿਰ ਵੀ ਦਿਹ ਉਸੇ ਦੀ ਭਿੰਡਾ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਕੂਜੇ ਵਿਹਨਾ ਦੇ ਪੁੰਸ ਦਾ ਵੀ ਕੰਗੀਰ ਮਸਲਾ ਹੈ। ਜੋ ਉਹ ਪਤਮਾਲਾ ਪਹਾਤਕੋਸ਼ ਤੋਂ ਕੂਕ ਲਿਆਉਣ ਤਾਂ ਮਾਰਕਿਟ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਦਿੱਲੀ ਕਮੇਟੀ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣ ਦਿੰਦੇ। ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਬੜਾ ਢਾਅ ਚੜ੍ਹਿਆ।

੨੯ ਜਨਵਰੀ ੧੯੬੪

ਨਾਮ

ਅਮਰ ਭਾਰਤੀ ਜੀ ਵੀ ੧੯ ਬਾਣੀ ਨਗਰ ਆ ਕੇ ਮਿਲੇ, ਜਿਥੇ ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਪੜਨੀ ਅਤੇ ਥੱਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸੰਤ ਜੀ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਜੀ ਨੂੰ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ "ਗੁਲਾਬ ਦਾ ਵੁੱਲ" ਅਤੇ "ਅਸਲੀ ਦੱਲੀ" ਸੰਤ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕੂਰੀ ਵਾਲੇ ਮਾਨਾਦਾਲੀਏ ਕੂਰਾ ਤੋਂ ਲਿਖੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਈ। ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਹੀ ਸੋਗੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਨੂੰ ਘਸੇਦ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਜੀ ਨੇ "ਕਕਰਦੂਰ" (ਹਰਤੋਂ ਵਾਰ) ਲਈ ਮੋਗੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਮੰਗੀਆਂ।

ਭਾਰਤੀ ਜੀ ਨੇ “ਨਵਾ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ” ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਆਪਣੀ ਵਲੋਂ ‘ਚਕਰਦੂਤ’ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਅਖਬਾਰ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਬਿਰਥਾ ਦਾ ਪਾਤਰ ਹੈ। ਆਰਥਿਕ ਮਦਦ ਇਹ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ, ਪਿਆਰ ਚਕੁਰ ਮੰਗਦੇ ਹਨ।

‘ਨਵਾ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ’ ਦੇ ਦਫਤਰਾਂ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਭਾਰਤੀ ਜੀ ਪਾਸ ਰਿਹਾ।

ਮੈਂ ੨੯ ਜਨਵਰੀ ਦੀ ਜਿਸ ਚਿੱਠੀ ਪਰਦਾਸ਼ਨੀ ਲਈ ਆਇਆ ਸਾਂ ਉਹ ਲਗੀ ਹੀ ਨਹੀਂ—ਅਗਾਂਹ ਇਕ ਮਾਰਚ ਤੇ ਜਾ ਪਈ ਹੈ।

੩੦ ਜਨਵਰੀ ੧੯੬੪

ਦਿੱਲੀ

ਮੇਰਾ ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਜੀ ਦਾ ਇਕਠਿਆਂ ਟਿਕੰਦਿਆਂ ਹੀ ਦਿਨ ਲੰਘਿਆ। ਇਸ ਦਿਨ ਅਸੀਂ ਸ: ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਨੂਰ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦਫਤਰ ਅਮਲੀਕੀ ਇਨਫਰਮੇਸ਼ਨ ਆਫਸ ਵਿਚ ਜਾਣੇ ਮਿਲੇ। ਉਹ ਵੀ ਬਤੀ ਚਾਹ ਨਾਲ ਪੋਸ ਆਏ।

ਭਾਰਤੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆ ਗਏ। ਮੇਰੇ ਮਿੱਤਰ ਜੇਠ ਕੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ‘ਪ੍ਰੀਤਮ’ ਦੀ ਬੱਠੀ ਵਿਖੇ ਠਹਿਰੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ‘ਨਵਾ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ’ ਬਾਰੇ ਅਮਰ ਭਾਰਤੀ, ਮਨਧੀਰ ਅਤੇ ਭਾ: ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੁਣਿਆ। ਭਾ: ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪ-੭ ਛਾਂਡਾ, ਦੂਜੇਰੇ ਫੇਸਲੇ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਕਰਨੀਆਂ ਸਨ। ਛਾਂਡਾ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਹੋਈਆਂ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਟਿੱਪਣੀ ਜਾ ਫੇਸਲੇ ਨਾਲ :

੧. ‘ਨਵਾ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ’ ਦੇ ੧੦ ਸਾਲਾ ਗਾਹਕਾਂ ਨੂੰ ਬੰਦ ਅਖਬਾਰ ਦਾ ਖਰਚਾ ਕਰਕੇ, ਹੁਣ ਮੁੜ ਪਰਚਾ ਭੇਜੇ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਸੱਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਗਾਹਕਾਂ ਵਲੋਂ ਆਈ ਰਕਮ ਖਰਚ ਕਰ ਕੁੰਦੇ ਹਨ।

ਫੇਸਲਾ : ਹੁਣ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਦੂਹਰੇ ਇਹਦੇ ਲਿਖੇਵਾਰ ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਅਖਬਾਰ ਲੈ ਲਿਆ ਹੈ।

੨. ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਦੂਹਰੇ ਸਾਡੇ ਅਖਬਾਰ ਦੇ ‘ਬੇਪੰਜਿਕ ਤੇ ਛਾਪਣ ਵਿਚ’ ਦੋਰ ਲਗਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਫੇਸਲਾ : ਕੁਸੀ ਆਪਣਾ ਟਾਈਪ ਤੇ ਮਸ਼ੀਨ ਹੋਰ ਖਰੀਦ ਲਓ। ਡਾਕਟਰ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ੫੦੦੦ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਮੇਰੇ ਜੂ ਕੁੱਝ ਪਰਵਾਨ ਕੀਤੇ ਕਰੇ।

੩. ‘੧ ਤੋਂ ੧੯ ਨਵੰਬਰ ੬੩ ਤਕ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਦਾ ਖਰਚ ਬੰਦ ਕਰਦਾਸਤ ਕਰੋ ਜਦੋਂ ਕਿ ਹੁਣ, ਤੇ ਹੋਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਅਵਗੀਰਾ ਦੇਖੋ ਤੇ’ ਬਾਅਦ ਤਕ ਵੀ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਦੂਹਰੇ ‘ਨਵਾ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ’ ਚਲਾਏ ਰਹੇ।

ਫੇਸਲਾ : ਕਿਉਂਕਿ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਦੂਹਰੇ ਪਾਸ ਦੇਣ ਬੰਦ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਖਰਚ ਵੀ ਨਵੇਂ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੂੰ ਉਠਾਣਾ ਪਵੇਗਾ।

੪. ਬੈਂਕ ਬਾਰੇ ਕੋਲਥਾਤ ਅਛੇ ਤ ਪਾ ਦਿਤੀ ਕਈ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਰਕਮ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਦੂਹਰੇ ਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਭਾ: ਜੀ ਬੈਂਕ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਲਿਖ ਕੇ ਦੇ ਆਏ ਹਨ ਕਿ ਜਦ ਰਕਮ ਦੂਹਰੇ ਪਿਛਾਂ ਦਾ ਫੇਸਲਾ ਨ ਹੋ ਜਾਵੇ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਰਕਮ ਨਾ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ।

ਕੋਲਥਾਤ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਭਾ: ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਕੁੱਝ ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸ: ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਭੱਬਰ (ਕਰੀਦਾਲਾ), ਸ: ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਵਤਾਟੀਆਂ (ਕਰੀਦਾਲਾ) ਤੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਕਵੀ ਸਨ। ਧਿਰਾਂ ਸਨ : ਭਾਰਤੀ ਜੀ ਤੇ ਐਸ-ਐਨ- ਮਨਧੀਰ ਸਪੁਤਰ ਸੱਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ, ਦੂਜੀ ਧਿਰ : ਡਾਕਟਰ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਰਬਾਰ।

ਭਗਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਾਂ 'ਨਵਾਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ' ਨੂੰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਰੀ ਰਖਣ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹਨ ਜਦੋਂ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਦਿੱਲੀ ਕਮੇਟੀ ਵਾਲੇ ਇਸਨੂੰ ਪੰਥਕ ਮਲਕੀਅਤ ਵਿਚ ਲਿਆਕੇ ਬੰਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ।

੩੧ ਜਨਵਰੀ ੧੯੬੪

ਦਿੱਲੀ

'ਨਵਾਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ' ਬਾਰੇ ਦੁਬਾਰਾ ਮੀਟਿੰਗ ਦੁਪਹਿਰੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਪਰ ਕਿਸੇ ਫੈਸਲੇ ਤੇ ਨਾ ਆਈ ।

ਡਾ: ਅਮਰ ਭਾਰਤੀ, ਐਸ.ਐਸ. ਮਨਧੀਰ ਅਤੇ ਮੈਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨਾਲ ਚਿੱਤਰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ 'ਦੇਸ਼ ਕੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਦੀ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸੁਰਦੇਵਾ ਜੋਸ਼ੀ ਦੀ ਬੰਨੀ ਕਢੇ । ਯਹੂਦ ਸਾਰੀਆਂ ਕੌਲਾਕਾਤਾਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਬਾਰੇ ਹੋਈਆਂ । ਸੁਰਦੇਵਾ ਜੀ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਇੱਕ ਅਨੁਸਾਰ ਅਕਲੀ ਤਾਰੀਖ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਚਾਲੂ ਕਰਨ ਦੀ ੩ ਮਾਰਚ ੧੯੬੪ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ ।

੧ ਫਰਵਰੀ ੧੯੬੪

ਦਿੱਲੀ

ਬਸੰਤ ਪੰਚਮੀ

ਮੈਂ ਸਵੇਰੇ ੭ ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਹੀ ਚੀਵਾਨ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ । ਭਾਰਤੀ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਜਿੰਦਰ ਕਰਮਾ ਨੰਸਨਲ ਕ੍ਰਾਂਤੀਸਾਹਿਤਕ ਕੰਪਨੀ ਨਿਉਯਾਰਕ ਵਾਲਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਰਾਜਮਾ ਦੀ ਇਲਮਕਾਰੀ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ । ਅਸੀਂ ਚੰਨਾਂ—ਭਾਰਤੀ ਤੇ ਮੈਂ—ਅੱਧੇ ਮਿੰਟ ਦੀ ਐਕਟਿੰਗ ਕੀਤੀ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਕੇ ।

ਰਾਮ ਦੀ ਚੀਵਾਨ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਹ ਪਛਾਣਕੇ ਪਹੁੰਚਾ । ਮਹਾਰਾਜ ਥੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਟੇਜ ਸਥੱਤਰੀ ਰਹ ਰਹੇ ਸਨ । ਮੈਂ ਮਾਸਟਰ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਤਕਰੀਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਹੁੰਚਾ । ਸ੍ਰ: ਸਰਮੁਖ ਸਿੰਘ 'ਰਾਮਕ' ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਭਾਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਆਖਿਆ । ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਪੂਰਬੀ ਸਤਿਅਤਾ ਨੂੰ ਬਾਇਮ ਰਖਣ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਤੇ ਕਲ ਦਿਤਾ ਆਪਣੇ ਕਥਨ ਵਿਚ । ਮੈਂ ਪਿੱਛੋਂ ਕੇਂਦਰੀ ਮੰਤਰੀ (ਖੋਲੀ ਬਾਗੀ ਤੇ ਖੁਰਾਕ) ਸ: ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਚੰਗੀਆਂ ਬਾਰੇ ਚੰਦ ਮਿੰਟ ਲਏ । ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਸਮਾਪਤ ਹੋਇਆ ਇਹ ਸਾਰਾ ਸਮਾਗਮ ਬਸੰਤ ਪੰਚਮੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਸੀ ।

ਭਾਰਤੀ ਮੈਂ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਸ੍ਰ: ਫਿਰਾਨ ਸਿੰਘ ਚੀਫ ਵਿਸ਼ਨੀਅਰ ਦੇ ਘਰ ਗਏ ਤਾਂ ਭਾਰਤੀ ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਦਸਿਆ ਕਿ ਉਹ (ਭਾਰਤੀ ਅਤੇ ਮਨਧੀਰ) ਪ੍ਰੈਸ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਅਤੇ ਟਾਈਪ ਕੇਸ ਆਦਿਕ ਕੱਲ ਔਰਦਾਰ ਹੀ ਵਾਲੀ ਨਕਲ ਲੈ ਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਭੋਰ ਆਗਿਆ ਦੇਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੱਲ ਆ ਗਏ ।

ਰਾਤ ਮੈਂ ਭਾਰਤੀ ਜੀ ਕੱਲ ਜਾ ਸੁੱਤਾ ਲਿਥੇ ੧੨ ਵਜੇ ਭਾਰਤੀ ਠੇਕੇਦਾਰ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਮੌਜੂਦਗੀ ਤੇ ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਪੁਤਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆ ਜਗਾਇਆ । ਅਤੇ ਸਵੇਰੇ ਪਹਿਲੀ ਮੰਟਰੇ ਜੀਵਨ ਨਕਲ ਲਈ ਤੁਰਨ ਦਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੁਣਾਇਆ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਜੀ ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ ਪ੍ਰੈਸ ਉੱਠਾ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇ ਦਿਤੀ ਗਈ ।

੩ ਫਰਵਰੀ ੧੯੬੪

ਜੀਵਨ ਨਕਲ

ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਲ ਜੀਵਨ ਨਕਲ ਪਹੁੰਚ ਹੀ ਗਿਆ ਸਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਥੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅੱਜ ਦੋਥੇ

ਪਹੁੰਚ ਗਏ । ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅੱਜ ਬੱਠ ਦੋ ਮੁਕੱਦਮਿਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਹੈ ।

ਠਾਕਰਾ ਵਡਿਆ (ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ) ਤੇ ਫੋਟਿਆ (ਉਦੇ ਸਿੰਘ ਜੀ) ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਨਿਕਲੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਪਹਿਲਾਂ ਫੋਟੇ ਇਸ ਦੇ ਚੰਦ੍ਰਕ ਵਿਚ ਆਏ ੧੦ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਨਿਬਾਣ ਹਨ । ਅਜੇ ਵੀ ਅੱਖਾਂ ਨਹੀਂ ਉਪਜੀਆਂ । ਵਡਿਆ ਨੂੰ ਥੋੜੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਹੋਈ ਹੈ ।

ਭਾਨਸਿੰਘ ਫਰਲ (ਘੱਤੀ) ਦੀ ਇਕ ਬੱਚੀ ਜੁ ੪੦-੫੦ ਹਜ਼ਾਰ ਟਕ ਦੀ ਕੀਮਤ ਵਟਾ ਸਕਦੀ ਸੀ, ਬੰਬਦੀ ਜਾ ਕੇ ਛਿਆਰ ਹੋ, ਮਰ ਗਈ ਹੈ ।

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਅੱਜ ਕੱਠ ਛਾਈ ਉਦਾਸ ਹਨ । ਉੱਤੇ ਥੁੱਤੇ ਲੱਥਾਂ ਨੂੰ ਮਣ-ਮਣ ਦੋ-ਦੋ ਮਣ ਬਟਕ ਚੋਟ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਨੇ ।

ਦਸਮ ਅਰੇ ਆਦਿ ਦੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕਰਵਾਏ ਦਾ ਵੀ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਨੇ ।

੫ ਫਰਵਰੀ ੧੯੬੪

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਮੈਂ ਮਹਾਰਾਜ ਫੌਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸ ਅੱਜ ਲਉਂਦੇ ਵੇਲੇ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਠਾਕਰ ਜੀ ਤੇ ਮਾਧੋ ਜੀ (ਉਦੇ ਸਿੰਘ ਜੀ) ਪਾਸ ਬੈਠੇ ਸਨ । ਉਹ ਬੰਠੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬਾਰ ਲਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਠਾਕਰ ਜੀ ਦੀ ਸਿਹਤ ਤਾਂ ਹੁਣ ਠੀਕ ਹੈ ਪਰ ਮਾਧੋ ਜੀ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਅਜੇ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਖੁਲ੍ਹੀਆਂ । ਉਹ ਮਾਤਾ ਦਾ ਮੌਤਾ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ । ਬੇਖੇ ਜੀ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਇਕ ਟੱਕ ਫੋਟਿਆ ਸੁਡਿਆ ਅੱਜ ੧੫ ਰੁ ਦਿਨ ਹੋ ਗਏ ਹਨ । ਮਾਧੋ ਜੀ ਇਕ ਮਿੰਟ ਵੀ ਲਾਭੇ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੰਦੇ । ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਘਬਰਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਤੇ ਅੱਖਾਂ ਤੇ ਮਾਤਾ ਦਾ ਅਸਰ ਨ ਪੈ ਜਾਵੇ । ਇਸੇ ਲਈ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਬਾਨ੍ਹ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਤੇ ਵਰਨੀਆਂ ਲਾਹੀਂਦੀਆਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ।

੬ ਫਰਵਰੀ ੧੯੬੪

ਅੱਜ ਰਾਤੀ ਸਤਿਕੁਰ ਜੀ ਵੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਆ ਗਏ । ਸਵੇਰੇ ਆਸਾ ਦੀ ਭਾਰ ਸਮੇਂ ਇਕ ਪੀਪਾ ਦੇਸੀ ਘਿਉ ਦਾ ਹਰਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਸਤਿਕੁਰ ਜੀ ਨੇ ਕੀਰਤਨ ਉਪਰੰਤ ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਉਪਵੇਸ਼ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ । ਉਹਨਾਂ ਸੋਚ ਦਿਤਾ ਕਿ ਨਾਮਧਾਰੀ ਵਿਆਜ ਨਾ ਲਿਆ ਕਰਨ । ਇਸ ਦਿਲਾਵੇ ਵਿਚ ਵਿਆਜ ਦਰ ਪ੍ਰਤੀ ਸੋਫਤਾ ੫ ਰੁਪੇ ਮਹੀਨਾ ਹੈ । ਤਿੰਨ ਪੀਪੇ ਘਿਉ ਦਾ ਕਭਾਹ ਪ੍ਰਭਾਏ ਆਈ ਸੰਗਰ ਨੇ ਚੌਜ ਚੌਜ ਛਡਿਆ ।

ਸਤਿਕੁਰ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਭਾਓਨ ਵਿਚ ਇਹ ਵੀ ਦਸਿਆ ਕਿ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਜਰਾ ਜਿੰਨੇ ਪੁੰਨ ਕਾਰਜ ਨਾਲ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਖੰਢਣਾ ਨੇ ਫਕ ਲਿਆ ਹੈ । ਅਜ ਕਲ ਮੀਂਹ ਨਹੀਂ ਪੈ ਰਿਹਾ, ਵਸਲਾਂ ਦਾ ਬੂਰਾ ਹਾਲ ਹੈ ।

ਸੰਤ ਨਗਰੀਆਂ ਨੇ ਕਲ ਜੱਫ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ । ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਵਾਲੇ ਅੱਜ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ।

ਮਾਤਾ ਬੰਦ ਕੌਰ ਜੀ, ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਲਭਕਿਆਂ ਦੀ ਖਬਰ ਨੂੰ ਰੋਣੀ ਸਾਹਿਬੰ, ਲੁਹਿਆਣਾ ਵਾਲੇ ਸ: ਉੱਤਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਾਰ ਤੇ ਆਏ ।

੭ ਫਰਵਰੀ ੧੯੬੪

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਹਰਨ, ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਵਿਚ ਅੱਜ ਵੀ ਹੋਇਆ । ਪੰਜ ਸੰਤ ਘਿਉ ਰੰਜਾਨਾ ਖਰਚ ਕਰਨ ਦਾ ਮਨਸੂਬਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੁ ਮੀਂਹ ਪੈ ਸਕੇ ।

ਮੈਂ ਅੱਜ 'ਮਰਦਾਨਾ ਮੁੜ ਮਾਤ ਲੱਕ ਵਿਚ' ਹਾਸ ਲੇਖ ਦਾ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਲਾਮੀ ਸਤਿਕੁਰ ਜੀ ਨੂੰ ਲੁਟਾਇਆ । ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵਾਲਪਟ ਚੇਤੇ ਆਇਆ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਅਤੇ ਉਹ

੧੫-੧੫ ਇਨ ਇਕੋ ਕਹਾਣੀ, ਜਾਮਣੀ ਬੋਲੇ ਬੰਨੇ ਕਰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸੀ। ਕਠਪਟਾ ਮੋਰੀ ਰੋਜ਼ ਸੀ, ਸਰੋਤਾ ਉਹਨਾਂ ਵਰਗਾ ਕਿਨ ਹੋਣੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅੱਜ ਕਰੀਵਾਲੇ ਜਾ, ਹੁਲੇ ਮੇਲੇ ਦੀਆ ਤਿਆਰੀਆਂ ਕਰਵਾ ਕੇ ਆਏ।

ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਮੈਂ ਹੱਥੇ ਮੱਥੇ ਕਰੀਵਾਲੇ ਦਾ ਇਸਤਿਹਾਰ ਦਾ ਖਰਤਾ ਸੁਟਾਇਆ।

ਉਂਜ ਤਾਂ ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇਵੇ ਆਏ ਹੋਣ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਰਾਤੀਂ ਸੰਗੀਤ ਦਰਬਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ— ਪਰ ਮੈਂ ਕਦੇ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਅੱਜ ੮ ਤੋਂ ੧੧ ਠਕ ਕੰਗੜੇ ਵਿਚ ਸੰਗੀਤ ਸਰਾ ਸਮੇਂ ਮੈਂ ਵੀ ਆਨੰਦ ਲੁਟਿਆ।

ਮੈਂ ਅੱਜ ਇਕ ਕਹਾਣੀ ਲਿਖੀ 'ਕੋਠੀ ਬੱਲ ਉਠੀ' ਇਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਬੰਨੀ ਦੀ ਮੁਹੱਬਤ ਦੀ ਦਾਸਤਾਨ ਹੈ।

੯ ਫਰਵਰੀ ੧੯੬੪

ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਅੱਜ ਦੀ ਦੋਵੇਂ ਹਵਾਨ ਹੋਇਆ। ਰਾਤ ਤੋਂ ਮਾੜੀ ਮੌਟੀ ਬੂੰਦਾਂਵਾਲੀ ਚੰਦ ਲਛਟ ਨਜ਼ਰ ਪੈਣ ਲਗੇ। ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਹੀ ਇਹ ਵੱਝੀ ਲਗੀ ਰਹੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਹਨ। ਸੰਗੀਤ ਦਰਬਾਰ ਸੁਣਨ ਦਾ ਵੀ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ।

ਅੱਜ ਸਰੋਬੇ ਉਠਦਿਆਂ ਹੀ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਮਿਤਰਤਾ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਲੀਮਾ ਸਮਝਕੇ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜੱਮਾ ਰਿਹਾ ਚਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਕਰੀਬ ੧੦ ਵਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਿੱਲੀ ਵਾਸਤੇ ਕੂਚ ਪਏ।

੧੪ ਫਰਵਰੀ ੧੯੬੪

ਇਹ ਚੱਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਅਤਿਥੇ ਜਾ ਮਿਤਰਵਾਨੇ ਦੇ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੀਆਂ ਰੁੱਖਾਂ ਦਾ ਆਵਾ-ਗਮਨ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਬੰਦਗ ਮਰਹੂਮ ਹੀ ਬਾਦੀ ਬਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵਧੀਆ ਮਨੁੱਖ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਤਰਕਾ ਦਿਲ ਕਰਕੇ ਅਜਿਹੇ ਠੰਢੇ, ਜਾਂ ਭਟਾਏ ਭਰੇ ਨਰਤੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਖਰਮ ਸ਼ਰਨ ਕਲ ਵਧਦਾ ਹੈ।

੧੨ ਫਰਵਰੀ ੧੯੬੪

ਦਿੱਲੀ

ਸੈਠ ਖਜਾਨ ਸਿੰਘ ਇਨਸਾਫ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਜਪੁਤਰ ਸ: ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸੰਸਾਰ ਯਾਤਰਾ ਤੇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਦਿੱਲੀ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਸ ਦੇ ਬੁਲਾਵੇ ਤੇ ਮੈਂ ਅੱਜ ਦਿੱਲੀ ਪਹੁੰਚਾ। ਰਾਤੀਂ ੮-੩੦ ਵਜੇ ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ ਪਾਸ ੧੯ ਬਾਣੀ ਨਗਰ ਅਪਣਾ ਪਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਵੇਖ ਉਹ ਭਾਦ ਭਾਦ ਹੋ ਗਏ।

ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਸ ਪਹਾੜ ਕੰਜ ਤੋਂ ਕੁਰਵਾ ਗਏ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਅੱਜ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਪ੍ਰੇਸ ਘਰ ਆ ਲਾਇਆ ਹੈ।

— — —

ਦੂਸਰਾ ਚਰਨ

ਵਿਸ ਤੋਂ ਅਗਲੇ ਪੰਨਿਆਂ ਤੇ “ਬੀਤੇ ਦੀਆਂ ਪੇੜਾਂ” ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਚਰਨ ਆਰੰਭ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਸਲੰਧਰ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਨਿਵਾਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਲੰਖਣ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਇੱਥੇ ਵਿਚ ਰਖੀ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਤਗੁਰੂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਪਾਵਨ ਸੰਗਤ ਦੇ ਅਵਸਰ ਮੁੜ ਨਿਰੰਤਰ ਮਿਲਣ ਲਗੇ। ਸਿਟੇ ਵਜੋਂ ਪੇੜਾਂ ਦੇ ਲਿਖਣ ਕਾਰਜ ਦਾ ਵਾਕਾਇਚਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਆਰੰਭ ਹੋਇਆ।

ਢੇਰਾ ਭਾਗ ਵਿਚ ਤੇਰਾਂ ਦੇ ਸਾਲ ਦੀ ਵਿੱਥੇ ਇਸ ਕਰਕੇ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਹੈ।

੮ ਸੁਲਾਈ ੧੯੭੭ ਠਕੀ ਦਿੱਲੀ

ਸੰਗੀਤ ਸਭਾ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸ ਇਕ ਅਦੁਰਾ ਦਿਨ ਕਹਿਣ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਮਾਸੂਮ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਦੇਵੇ, ਸੁਆਗਤ, ਸਮਾਰੋਹ ਤੇ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਸ਼ੁੱਧ ਸਦਾ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਰਹੇਗਾ। ਸਾਰੇ ਸੁਖ ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਲਿਟਣ-ਪਟਣ ਹੁੰਦੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਅੱਜ ਸੰਗੀਤ ਸਭਾ ਦਾ ਆਯੋਜਨ ਸੀ। ਪ੍ਰਸ਼ਾ ਰੰਭ ਕੋਠੀ ਵਿਚਲੇ ਹੇਠਲੇ ਹਾਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਿਧ ਬੰਸਰੀ ਵਾਦਕ ਹਰੀ ਪ੍ਰਸਾਦ ਕੁਰਸੀਆ ਦੇ ਸਾਗਿਰਦ ਸ੍ਰੀ ਸ਼ਾਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮਹਿਤਾ ਨੇ ਬੰਸਰੀ ਬਜਾਈ ਸੀ। ਇਨ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਅੱਧ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਕਲਾਕਾਰ ਜੁੜੇ : ਮਹਿਤਾ ਸਾਹਿਬ, ਉਸਤਾਦ ਸ: ਖਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਤਾਰ ਸਹਿਨਾਈ ਵਾਲੇ, ਸ੍ਰੀ ਜਿੰਦਾ ਹਸਨ, ਉਸਤਾਦ ਕਲਾਵੰਤ ਖਾ ਦੇ ਮਾਮੂ ਜਾਨ ਸ੍ਰੀ ਵਿਦੀਸ ਖਾਨ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਕਲਾਕਾਰ ਸਨ ਉਸਤਾਦ ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ (ਸਿਤਾਰ), ਸ੍ਰੀ ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ (ਸਰੋਦ), ਸ੍ਰੀ ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਪੁਰਤ ਨੇਕੇਦਾਰ ਮੇਲਾ ਸਿੰਘ ਜਥਲਪੁਰ ਆਦਿ। ਵਿਰੋਸ ਸਰੋਤ: ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਠਾਕੁਰ ਸਮਰੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਠਾਕੁਰ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਠਾਕੁਰ ਉਦੇ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਚੱਲੋਂ ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ) ਸ: ਹਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੰਸਪਾਲ ਆਦਿ।

ਸ੍ਰੀ ਸ਼ਾਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮਹਿਤਾ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ 'ਚੌਲੀ ਨਾਲ, ਅਗੇਰ ਭੰਰਉ' ਦਾ ਆਲਾਪ ਬੀਤਾ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਤਬਲਾ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਭੰਰਉ ਦੀਆਂ ਵਿਲੰਬਤ, ਮੱਧ ਹੋ ਕ੍ਰਿਤ ਲੱਛਾਂ ਵਿਚ ਧੁਨਾਂ ਵਜਾਈਆਂ। ਅੰਤ ਉੱਥੇ ਇਕ ਭੰਰਵੀ ਦੀ ਧੁਨ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ।

ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਜਿੰਦਾ ਹਸਨ ਦੀ ਵਾਰੀ ਆਈ। ਇਸ ਚਜ਼ਰਗ ਨੇ ਸੁੱਚ ਸਾਰੰਗ ਵਿਚ "ਪੱਤੀਆ ਨਾ ਭੰਜੀ ਬਾਲਮ" ਨੁਮਰੀ ਦਾ ਕਾਇਨ ਕੀਤਾ। ਇਕ ਨੁਮਰੀ ਉਸ ਭੰਰਵੀ ਦੀ ਵੀ ਸੁਣਾਈ: "ਬਾਬਤ ਮੇਰੇ ਨਹੀਖਤ ਕੁਟਿਓ ਜਾਇ।" ਕੇਵਲ ਅਸਥਾਈ ਨੂੰ ਕਈ ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ ਛੇੜਿਆ।

ਸ਼ਾਮੀ ਵੇਲੇ

੬ ਵਜੇ ਸ਼ਾਮੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾ ਰੰਭ ਕੋਠੀ ਵਿਚ ਹੀ ਦੂਜੀ ਸੰਗੀਤ ਸਭਾ ਜਾਰੀ ਹੋ ਗਈ। ਫੇਰੋ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ (੧੩) ਤੇ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪਿੰਡੀ (੧੧) ਨੂੰ ਸਥਾ ਚੰਦਾ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਆਸਾਖਰੀ ਵਿਚ ਇਕ ਸਬਦ ਸਿਖਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਹਨਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਕੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਸਬਦ ਸੁਣਾਇਆ। ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪ 'ਸਰੰਠ ਤਾਮਿ ਸ੍ਰਹਾਦਣੀ' ਨੂੰ ਰਾਗ ਏਸ ਦੁਆਰਾ ਸਦਾ ਚੰਦਾ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਹੀ ਕਾਇਨ ਕੀਤਾ।

ਪ੍ਰਸ਼ਾ ਸਬਦ ਹੈ :

ਸਰੰਠ ਤਾਮਿ ਸ੍ਰਹਾਦਣੀ ਜਾ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਚੰਦੋਲੋਂ।

ਕੁਰ ਪੁਰਖੁ ਮਨਾਵੇ ਆਪਣਾ ਕੁਰਮਤੀ ਹਰਿ ਹਰਿ ਬੋਲੋਂ।

ਹਰਿ ਪ੍ਰੇਮਿ ਭਸਾਈ ਇਨਸੂ ਰਾਹਿ ਹਰਿ ਰਤੀ ਹਰਿ ਭੰਗਿ ਚੋਲੋਂ।

ਹਰਿ ਜੋਸਾ ਪੁਰਖੁ ਨ ਲਗਈ ਸ੍ਰੀ ਦੁਖਿਆ ਜਗਤੁ ਮੇਂ ਟੋਲੋਂ।

ਕੁਰਿ ਸਤਿਗੁਰਿ ਨਾਮੁ ਦ੍ਰਿਤਾਇਆ ਮਨੁ ਅਨਰ ਠ ਕਾਹੁ ਭੋਲੋਂ।

ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਹਰਿ ਕਾ ਦਾਸੁ ਹੈ ਕੁਰ ਸਤਿਗੁਰੁ ਕੇ ਕੋਲ ਬੋਲੋਂ॥

[ਪੰਨਾ ੬੪੨, ਸਰੰਠ ਜੀ ਵਾਰ ਸ: ੪]

ਇਸ ਮੌਕੇ ਤੇ ਮੁੱਖ ਸਰੋਤੋਂ ਸਨ : ਠਾਕੁਰ ਲਾਸ਼ੋਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਠਾਕੁਰ ਉਦੇ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਤਾ: ਅਮਰ ਤਾਰਤੀ, ਸੇਠ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰੋ: ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਗੁਲਾਟੀ, ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਤਾਂ ਮੌਕੇ ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਹੀ ਸਨ।

ਅਨੇਕ ਰੰਜਨੀ

ਹੁਣ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੀਜ਼ਤਾ ਖਾਂ ਦੀ ਵਾਰੀ ਆਈ। ਕਲਾਕਾਰ ਨੇ ਸਰ ਹੋਈ ਜਾਰੰਗੀ ਉੱਤੇ ਤੇਰਾਂ ਵਖ-ਵਖ ਰਾਗਾਂ ਤੇ ਅਧਾਰਤ, ਨਾਮ ਵਲੋਂ 'ਅਨੇਕ ਰੰਜਨੀ' ਰਾਗਣੀ ਸੁਣਾ ਕੇ ਨਿਹਾਲ ਕੀਤਾ। ਹੋਰ ਅੱਧੇ ਘੰਟੇ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਮਨਜ਼ੂਰ ਅਹਿਮਦ ਨੇ ਪ੍ਰਗੋਆ ਕਲਿਆਣ ਦੇ ਸੁਰਾਂ ਨਾਲ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਭਰਪੂਰ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਤੇਰੇ ਰਾਗਾਂ ਤੇ ਤੇਜ਼ ਸਰੰਗਾਂ ਨੇ ਠੱਠ ਬੰਨ੍ਹੀ ਰਖਿਆ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਸੀਰਵਾਦ ਦਿਤੀ।

ਸੰਗੀਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕੁਰਸੀਆਂ ਵਟਾਇਤਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸਰੋਦ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਰਿਆਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਜਾਗ ਚੁੱਕੀ।

ਸੰਤ ਸੁਖਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਅਰਭੀਟੇਬਟ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਸਾਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮਹਿਤਾ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰੀ ਸੇਵਕ ਬਲਕਾਰ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਭਜਨ ਪੁੱਛ ਕੇ ਸਿਖੀ ਮਾਰਗ ਕਾਹਿਦ ਕਰ ਲਿਆ।

ਇਹ ਸਭਾ ੯ ਵਜੇ ਰਾਤੀਂ ਸਮਾਪਤ ਹੋਈ।

ਅੱਜ ਦੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕੁਰੂ ਘਰ ਵਲੋਂ ਮਾਣਿਆ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਸ੍ਰੀ ਜ਼ਿੰਦਾ ਹਸਨ ਵਾਸਤੇ ੫੮੦/- ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਕੇ ਡਾਲਟਨ ਗੈਸ ਦੇ ਸੰਤ-ਭਵਾਨਾਂ ਦੇ ਲੋਭਕਿਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਤੋਂ ਸੰਗੀਤ ਸਿਖਿਆ ਦਿਵਾਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ।

ਸ: ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਡਾਰ ਬਹਿਨਾਵੀ ਵਾਲੇ ਮੌਜੇ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਦਾ ਟੱਟਕਾ ਸੁਣਾਇਆ। ਚੰਦੇ ਹਸਨ (ਪਿਤਾ): ਕੀ ਮਡਲਬਰਗ ਵੱਧੇ ਹੋਸਣ ਤੇ ਡੀਵੀਆ ਬੰਦ ? ਜ਼ਿੰਦਾ ਹਸਨ (ਪੁੱਤਰ): ਮਤਲਬ ਕਿ ਸੀਟ੍ਰੀਏ ਤਾ ਹਸਟ ਪਰ ਮੁਰਬੇ ਰੰਦ ? ਪਿਤਾ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਦੀ ਕਿੱਥੀ ਫਿਲਫਸਫ ਵਿਆਖਿਆ।

ਸਭ ਝੁੰਟੀਆਂ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਰਤ ਕਹਾਇਆਂ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸੰਤ ਕੰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਕਲਾ, ਸਰਸਾ) ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪੂਰਨ ਸੰਤ ਮੰਨਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨਾਲ ਕਈ ਸ਼ੀਰਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਕਈ ਵਾਰ ਬਾਝੀਆਂ ਅਦਕੂਰ ਕੱਠਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਸੂਚਨਾ ਦਿਆਂ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਜਿਵੇਂ ਹੰਟਹਾਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੋਵੇ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਕਿਹਾ: ਇਕ ਵਾਰ ਮੈਂ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਉਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਪਤਾ ਕਰਨ ਕਿ ਮੇਰੇ ਲਈ ਇਸ ਕਾਰਜ ਕਾਰੇ ਕੀ ਹੁਕਮ ਹੈ।

ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਨਹੀਂ, ਚੌਥੇ ਦਿਨ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਭਰਮਾਇਆ ਹੈ: 'ਉਸ' ਲਈ ਸਭ ਝੁੰਟੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ 'ਉਹ' ਕਰੇ ਕਿਵੇਂ ਠੀਕ ਹੈ।

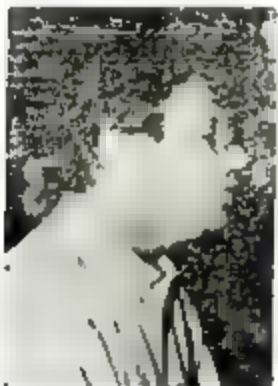
ਇਜ਼ਤ ਦਾ ਮਹੱਤ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਠਾਮਣਾਈ ਖਾਲੋਂ ਆਖ ਨਕਰ ਦਿਖੇ ਸੁਣੀ। ਮੈਂ ਪੁਸ਼ਾ ਰੋਂਡ ਕੋਠੀ ੧੦ ਵਜੇ ਘੜੇ। ਮੇਰੇ ਜਾਂਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਡਾਲਟਨ ਗੈਸ (ਬਿਹਾਰ) ਦੇ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਕੱਠਬਾਤ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਫਰਮਾਇਆ: ਤੇਰੀ ਕੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਪਤੋਂਸਾਨੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਤੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਦੇਨੀਂ ਕਮਰੋਰੀ ਕਿਵੇਂ ਆ ਕਈ? ਤੂੰ ਤਾਂ ਮਾਇਆ ਵਲੋਂ ਦੀ ਬੰਦੀ

ਮੁਸਕਲ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ ਪਰ ਏਥੇ ਕਦੀ ਹੁਰਾਂ ਵਰਗੇ ਵੀ ਹਨ ਜੋ ਕਿਸੇ ਵਡੀ ਤੋਂ ਵਡੀ ਮੁਸੀਬਤ ਨੂੰ ਵੀ ਟਿੱਚ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ਥੰਦੇ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਰਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਮਸਲੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਉਸਤਾਦ ਅਮਜਦ ਲਈ ਸਨੌਹ

ਮੰਨੂੰ ਆਪ ਨੇ ਦੱਸਿਆ : ਅਜ ਸਾਮੀ ੪ ਵਜੇ ਅਮਜਦ ਖਾਂ ਸਾਹਿਬ ਆ ਰਹੇ ਹਨ ਸਰੋਚ ਸੁਣਨ। ਤੋਰਾਂ ਵੀ ਤੁਆਰਫ ਬਰਵਾਣਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਦੇ ਰਹੇ ਹਨ।

ਪਰ ਉਸਤਾਦ ਅਮਜਦ ਅਲੀ ਅਜ ਆ ਨਹੀਂ ਸਕੇ ਕਿਉਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਵੀ ਥੰਦੇ ਦੀ ਅਮਦ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਸੀ। ਉਸਤਾਦ ਜੀ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਗਿਰਦ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦਰ ਮੰਹਨ ਦੀ ਤਬਲਾ-ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਰਾਗ ਦੇਸ ਵਿਚ ਸਵਾਂ ਚੋਦਾਂ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਇਕ ਪ੍ਰਭ ਸੁਣਾਈ ਜੋ ਅੱਜ ਹੀ ਆਪਣੇ ਉਸਤਾਦ ਤੋਂ ਸਿਖ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ।

ਇਹ ਸਭਾ ਸੰਤ ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਸਿੰਘ ਢਾਬਲਾ ਦੇ ਇਕ ਨਿਜੀ ਬਸੰਦ ਵਿਚ ਸੀ। ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਜਾਣਕਾਰ ਹੀ ਕੱਲ ਸਨ ਜਾਂ ਇਕ-ਦੋ ਹਜ਼ੂਰੀ ਸੇਵਕ। ਸਭਾ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਉਪਰੰਤ ੫ ਵਜੇ ਸਾਮੀ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦਰ ਮੰਹਨ ਨੂੰ ਇਕ ਫੁਲ ਮਾਲਾ ਤੇ ਮਾਇਆ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਤ ਭੀਤਾ ਗਿਆ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ-ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਹੱਥੀਂ ਕੁਝ ਨਕਦ, ਇਕ ਫਲਾਂ ਦਾ ਟੱਕਰਾ, ੫ ਫਿਲੰ ਚੌਲੀ ਘਿਓ, ਇਕ ਫਿਲੰ ਬਾਦਾਮ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਉਸਤਾਦ ਅਮਜਦ ਅਲੀ ਦੇ ਘਰ ਭੇਜਵਾਏ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਵਡੇ ਰਤੀਜੇ ਨਾਕੂਰ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਸੀ ਨੇ ਅਰਜ਼ ਭੀਤੀ : ਆਪ ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ ਤਾਂ ਉਸਤਾਦ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਲਤਕਾ ਜਨਮੇ। ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ (ਸਾਗਿਰਦ) ਨੇ ਉਸਤਾਦ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਸਾਮਾਨ ਲਈ ਜਾਇਆ ਆਖਿਆ : ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ, ਅਰਦਾਸ ਬਰਵਾਣ ਦੀ ਬਿਰਪਾ ਕਰਨੀ ਲਤਕਾ ਹੋਵੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਫਰਮਾਇਆ : ਮੇਰੇ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਜੀ ਵਿਚ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਰਦਾਸ ਵੀ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਕਰਾਵਾਂਗੇ। ਅੱਗੇ ਅਛਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਰਜਾ। ਹੁਣੇ ਹੀ ਸੱਦੇ ਜੋ ਰਾਮ ਰਚ ਰਾਖਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੰਨੂੰ ੬ ਵਜੇ ਤਕ ਅਟਕਣ ਲਈ ਆਰਿਆ ਭੀਤੀ, ਰਾਜਨ ਸਾਜਨ ਮਿਸਰਾ ਬੰਦੂਆਂ ਦਾ ਸੰਗੀਤ ਹੋਣਾ ਸੀ।

ਜਚਦੇ ਕੋਣ ਹਨ

ਜ਼ਿਕਰ ਚਲਾਇਆ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ : ਮੰਨੂੰ ਰਥਾਨੀ ਕਲਾਮੀ ਵਧੇਰੇ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਜਚਦੇ। ਅਸਲੀ ਪ੍ਰਸੰਸਕ ਤਾਂ ਉਹ ਹਨ ਜੋ ਮੇਰੀ ਇਛਾ ਨੂੰ ਸਭਾਕੋ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਧਾਰਨ ਲਥਦਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਸੱਚ ਪਰਗਟ ਹੋਣਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਅਜ ਕੁਝ ਬੁੱਢਾਬੁੱਢੀ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ। ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਅਸਮਾਨ ਠੰਢੇ ਬਦਲਾਂ ਨਾਲ ਬਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਲੋਅ-ਤਾਰ ਦੀ ਮਸ਼ੀਨ

ਸਾਥੀ' ਕੁਝ ਫਰਟ ਫਰਟ ਉਪਰੰਤ, ਸੁਖਚੇਤ ਸਿੰਘ, ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪਿੰਡੀ ਤੇ ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਨੂੰ ਸਵਾ ਚੋਦਾ ਮਾਤਰਾਂ ਦੀ ਲੋਅ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਬੰਟਰੋਲ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਦੱਸਣ ਲਗੇ। ਇਸ ਵਿਕਟ ਲੋਅ ਨੂੰ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਪਣ ਤੋਲਣ ਲਈ ਇਕ ਮਸ਼ੀਨ ਆ ਗਈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸੰਤ ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਿਸਰੀ (ਅਜਕਲ ਸੂਬਾ ਦਿੱਲੀ) ਤੋਂ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਮਸ਼ੀਨ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਈ ਹੋਈ ਸੀ ਜੋ ਕ੍ਰਾਮਦੇਨ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਉੱਤੇ ਵਖ ਵਖ ਮਾਤਰਾਂ ਦਾ ਭਾਇਲ ਨਿਟ ਕਰਕੇ ਸਮ ਅ-ਸਮ ਦਾ ਗਿਆਨ ਦਿੰਦੀ ਸੀ, ਉਹੋ ਮਸ਼ੀਨ ਲੈ ਕੇ ਗਿਆਨੀ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ (ਸੂਬਾ ਜੀ ਦੇ ਲੜਕੇ) ਆ ਗਏ। ਇਸ ਤੋਂ ਸਵਾ ਚੋਦਾ ਮਾਤਰਾਂ ਦਾ ਭਾਇਲ ਲਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਚੋਜ ਦੀਆਂ ਸੂਰਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਲੋਅ ਨੂੰ ਸਾਕਾਰ ਕੀਤਾ।

ਮੁੱਠ ਸੰਗੀਤ

੭-੩੦ ਰਾਤੀਂ ਰਾਜਨ ਸਾਜਨ ਮਿਸਰਾ ਨੇ ਭਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਬਰਸਾਤੀ ਮੌਸਮ ਹੁੰਦੇ ਵਲਕੇ ਸੁਖਤ ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਭਲਾ ਮੇਘ ਜਾਂ ਮਨ੍ਹਾਰ ਭਾਉਣਾ ਕਿਵੇਂ ਕਰਦੇ। ਮਿਸਰਾ ਬੰਦੂਆਂ ਨੇ ਮੀਆਂ ਦੀ ਮਨ੍ਹਾਰ ਵਿਚ 'ਆਲੀ ਰੀ ਬਰਖਾ ਹੁਤ ਆਈ...' ਖਿਆਲ ਨਾਲ ਹੱਕ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿਤਾ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਬੰਨੇ ਵਿਚ ਦਸਿਆ : ਰਾਜਨ ਦੀਆਂ ਮੁਦਰਾਵਾਂ ਤਕਣੀਆਂ। ਬਦੀ ਫ਼ਿਤਗਯਤਾ, ਬਦੀ ਤਰਲਾ, ਬਦੀ ਬਿਰਤਾ, ਬਦੀ ਜੰਗ ਤੇ ਬਦੀ ਮੁਸਬਾਨ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਮੁਦਰਾ ਕੁਹਾਡੇ ਸੁਆਦ ਵਿਚ ਹੋਰ ਵਾਧਾ ਕਰੇਗੀ।

ਇਹ ਹੋਰ ਖਿਆਲ ਬੰਨਾਂ ਵਿਚ ਕੁੰਜ ਉਠਿਆ : 'ਮਿਹਰਵਾ ਕੁੰਦਰੀਆਂ ਬਰਸਾਈ।' ਭਲਨੇ ਤੇ ਸੰਗਤ ਕਰ ਠਿਹਾ ਸੀ ਵਿਦੀਸ ਖਾਨ। ਸਹਿਦ ਕੁੰਧੇ ਸੂਰਾਂ ਨਾਲ ਗਮਕਾ, ਖਿੰਚਾਂ, ਮੀ ਡਾ, ਜਮਜਮਿਆਂ ਨੂੰ ਲੱਧਣਾ ਆ ਗਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਪੂਰਵਕ ਸੁਣਦੇ, ਖਾਸ ਮੰਗਿਆਂ ਤੇ ਹੱਥ ਉਠਾ ਕੇ ਜਾਂ 'ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ' ਬਹਿ ਕੇ ਦਾਦ ਦਿੰਦੇ। ਬਦੀ ਵਾਰ ਅੱਖੀਆਂ ਦੀ ਕੁੰਘੀ ਡਬਣੀ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਵੱਖ ਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸੀਆਂ ਕਮਲਦੇ।

ਭੀਤ ਉਂ ਬੱਲ :

ਅਸਥਾਈ : ਆਲੀ ਕੁੰਦਰੀਆਂ ਬਰਸਾਈਂ ਮਿਹਰਵਾ ਬਰਜਨ ਲਾਗੇ।

ਅੰਤਰਾ : ਚਲਤ ਪਦਨ ਸਨਨਸਨ ਸ ਨ ਸ ਨ ਨ...

ਮੌਰਵਾ ਚੜ੍ਹੇ ਇਸ ਬੱਲਨ ਲਾਗੇ

ਬੰਦਿਲ ਕੂਕ ਹਰਰ ਮਨ

ਅਤੇ ਰੰ ਕਾਧੇ ਕਰਜਰ ਬਰਸਤ ਥਾਦਰਵਾ।

ਤਿੰਨ ਤਾਲ ਵਿਚ ਦੂਰ ਲੰਘਾ ਤੇ ਜਿਵੇਂ ਸੂਰਾਂ ਨਰ ਉਠਿਆ : ਆਲੀ ਉਮਰ ਘਨ
ਅਮਰ ਬਰਸੇ....

ਅੰਤਰਾ : ਦਮਕ ਦਮਕ ਦਮਕੇ ਬਿਜੁਰੀਆ

ਦਮਕ ਦਮਕ ਦਮਕੇ ਬਾਮਨੀਆ

ਸਨਕ ਸਨਕ ਸਨ ਘੋਰ ਘੋਰ

ਅੰਧ ਬੱਲ ਮੌਰਵਾ ਮਨ ਤਾਵਨ

ਕਲੇ ਲਗਾਵਨ, ਰਨ ਮਨ ਦਿਰ ਦਿਰ

ਰੀਆ ਹੀਆ, ਰੀਆ ਹੀਆ, ਰੀਆ ਹੀਆ।

ਦਰੁਤ ਵਿਚ ਹੀ ਇਕ ਹੋਰ ਬੋਲਸ਼ ਫ਼ਾਸ ਉਠੀ :

ਮੁਰਦਾ ਮਨ ਭਾਵਨ

ਤੇ ਸੁਰਾਂ ਜਿਵੇਂ ਬਰਸਦੀ ਬਰਸਾਤ ਦੀ ਲੈ ਨਾਲ ਹੋਰ ਵੀ ਉੱਤੋਜਤ ਹੋ ਉਠੀਆਂ ।

ਮਿਸਰਾ ਬੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਬਾਹੀਂ ਸਰੋਤੇ ਅਗੇ ਵਿਛ ਵਿਛ ਪੇਟ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਡਲਾ ਕੀ
ਚਾਰਾ ਸੀ । ਆਪ ਅਰਜ਼ ਕਰਕੇ ਦੋ ਹੋਰ ਹੀਤਾਂ ਮੇਘ ਦੀਆਂ ਸੁਣਾਈਆਂ ।

ਆਏ ਗੋਰ ਅਨਅੰਤ ਬਰਸਨ ਕੋ ।

ਬਰਸਨ ਕੋ ਜੀਆ ਡਰਸਨ ਕੋ ।

ਅੰਤ ਉਤੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਫਰਮਾਇਸ਼ ਵੀ ਆ ਗਈ । ਇਹ ਸੀ ਰਾਫ਼ ਖਮਾਜ
ਵਿਚ :

ਨਿਕਮੋਹੀ ਬੰਸਾ ਜਾਦੂ ਡਾਰਾ ।

੯.੩੦ ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ, ਇਹ ਸੰਗੀਤ ਸਭਾ ਸਮਾਪਤ ਹੋਈ ।

੧੦ ਜੁਲਾਈ ੧੯੭੭

ਨਵੀਂ ਦਿਲੀ

ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਖ਼ੋਰਤਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਨਾਮਧਾਰੀ ਧਰਮਸਾਥਾ
ਰਮੇਸ਼ ਨਗਰ ਵਿਚ ਹੋਇਆ । ਮੈਂ ਸਮਾਪਤੀ ਸਮੇਂ ਪਹੁੰਚਾ ਤਾਂ ਆਗਿਆ ਹੋਈ ਕਿ ਛੱਤੀ ਹੀ
੧੧/੧੦ ਪ੍ਰਸਾ ਫੰਡ ਵਿਖੇ ਆਵਾਂ ।

੯.੧੫ ਸਵੇਰੇ ਛੱਤੀ ਪ੍ਰਸਾ ਤਾਂ ਅਗੇ ਨਵੇਂਦਿਤ ਕਲਾਕਾਰ ਕੀ ਰਾਜਨ ਮਿਸਰਾ ਖਜੰਡੇ
ਹੋਏ ਸਨ । ਸੰਤ ਕਲਾਕਾਰ ਸਿੱਖ ਹਜ਼ੂਰੀ ਸੇਵਕ ਦੀ ਜ਼ੰਡ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਰੋਏ ਤਕ ਕਲਾਕਾਰ ਦੇ ਕੰਨ
ਹੀ ਕਹਾਂ ਜਦ ਤਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਹੀਂ ਆ ਜਾਏ ।

ਸ਼ਬਦ ਸਿਖਿਆ

੯.੦੦ ਵਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੇਠ ਡਿਰਲੰਕ ਸਿੱਖ ਹਰਾਂ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਆ ਗਏ । ਅਸੀਂ
ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੌਜੂਦ ਸਾਂ । ਰਾਫ਼ ਆਸਾਵਰੀ, ਸਰਾ ਬੱਦਾ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਨਾਰਸੀ ਸ੍ਰੀ
ਰਾਜਨ ਮਿਸਰਾ ਨੂੰ 'ਧਰ ਜੀਅਰੇ ਇਕ ਟੇਕ ਤੂੰ ਸਬਦ ਸੁਣਨ ਲਗੇ ।

ਪੂਰਾ ਸਬਦ :

ਧਰ ਜੀਅਰੇ ਇਕ ਟੇਕ ਤੂੰ ਲਾਹਿ ਬਿਡਾਨੀ ਆਸ ।

ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਪਿਆਈਅੰ ਫਾਰਜੁ ਆਏ ਰਾਸਿ ॥

[ਕਉੜੀ ਭਾਵਨ ਅਖਰੀ ਮ: ੫

ਆਦਿ ਕਰੰਭ, ਪੰਨਾ ੨੫੭

ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਹ ਮਿਸਰਾ ਨੇ ਇਹੋ ਸਬਦ, ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਲਿਖਵਾਏ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ
ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਰਾਂ ਅਤੇ ਲੰਮਾ ਵਿਚ ਸਿਖਿਆ ।

ਕਲਾ-ਸਮਾਦਿਤਾ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਹੀ ਰਾਜਨ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ : ਕੁਹਾਤੇ ਪਾਸ ਕੋਈ ਤਬਲਕੀ ਹੈ ?

'ਨਹੀਂ ਜੀ !' ਸੁਣ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਆਪਣੇ ਉੱਤੇ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀ ਲੈ ਲਈ ਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ
ਦੇਣਗੇ ਤਾਕਿ ਰਿਆਜ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਲੰਮਾ ਤਾਰ ਦੀ ਸਮਾਦਿਤਾ ਮਿਲਦੀ ਰਹੇ ।

ਅਤੇ ਫਿਰ ਸੇਠ ਡਿਰਲੰਕ ਸਿੱਖ ਦੇ ਲੜਕੇ ਸੇਰ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਬੁਲਾਕੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਚੋਣ ਕਰਨ
ਲਈ ਆਖੇਲ ਦਿਤਾ ਕਿ ਉਹ ਇਕ ਪਖਾਵਜੀ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਆਵੇ । (ਤੁਰਤ ਅੰਕਲਨ)

ਜਦ ਮੇਘ ਦੀ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਜਨ ਵਿਚ ਬਤੀ ਮੇਲਿਥਕਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਫਲਸਾਫਿਆ : ਮੈਂ ਅੰਦਰੋਂ ਨਹੀਂ ਸਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਰਾਜਨ ਦੇ ਨਾਲ ਦਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਇਸਦਾ । ਕਦੀ ਕੁੱਝ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ...ਕੀ ਨਹੀਂ ।

ਅੰਤ ਨਗਰ ਦੇ ਚੰਡਾ ਪਰਵਾਰ ਕੋ: ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਹੀ ਫੌਜ ਦੁਆਰਾ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ । ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਉਸਨੂੰ ਬੱਲ ਬੰਨਾ ਆਗਿਆ ਕੀਤੀ : ਕੁੱ ਅੱਜ ਤੋਂ ਰਾਜਨ ਸਾਜਨ ਨਾਲ ਰਿਆਜ਼ ਵਿਚ ਯਾਮਲ ਹਟਾ ਹੈ । ਤਬਲੇ ਤੇ ਮਿਹਨਤ ਰੋਗੇ ਹੋ ਜਾਇਗੀ, ਤੇਰੇ ਮਾਂ ਬਾਪ ਬਰਧਾਨ ਬਣੇ ਹਨ ਪਰ ਜੇ ਉਹ ਰਾਜਨ-ਸਾਜਨ ਪਾਸ ਜਾਣ ਬਾਰੇ ਰਤੀ ਬਰ ਵੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਤਾਂ ਤੇਰਾ ਖਤਰਾ ਮੈਂ ਦਿਆਂਗਾ । ਅੱਜ ਤੋਂ ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਮਾਪਾ ਹਾਂ । ਪਰ ਮਨ ਮਾਰਕੇ ਇਹਨਾਂ ਨਾਲ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨੀ ਹੈ ।

ਵਿਚ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਤਬਲੇ ਉੱਤੇ ਸਫਾ ਚੌਦਾ ਮਾਤਰਾ ਦੇ ਬੱਲ ਦੱਸੇ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਰ ਬਾਰ ਕਰਵਾਏ ।

ਦੇਖੇ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬੁੀ ਰਾਜਨ ਨੂੰ ਸਫਾ ਚੌਦਾ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਹੀ ਆਪਣੀ ਸ਼ਬਦ-ਬੰਦਸ ਜਾਰੀ ਰਖਾਇਆਂ ਕਈ ਤਿਹਾਈਆਂ, ਹਰ ਵਾਰ ਨਵੀਆਂ ਘੜ ਕੇ, ਸੁਣਾਈਆਂ ।

ਬੁੱਲ ਤਾਂ ਕਰਨਾ ਹੈ

ਸੰਗੀਤ ਤੋਂ ਵਿਹਲੇ ਹੋ ਕੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦਸਿਆ : ਇਹ ਵੀ ਕੰਮ ਹੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਵਿਹਲਾ ਇਕ ਪਲ ਨਹੀਂ ਬੰਨ ਸਕਦਾ । ਸੋ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਸੰਗਿਆ ਚੁੱਤ ਨਮਧਾਰੀ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਹੀ ਪਾਰੋਲਤ ਕਰ ਦੇਂਦੀ ਹੋਂ ।

10.10.1980

੧੦.੧੦ ਦਿਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਬੰਨਣ-ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਆਏ । ਵਿਛੇ ਹੋਏ ਮੰਜ਼ ਪਰ ਬੰਨੇ । ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਡਾਲਟਨ ਭੇਜ ਪਰਵਾਰ ਤੇ ਵਿਲੀ ਦੇ ਹੋਰ ਕਈ ਸਜਣ ਸਨ । ਸਭ ਨੇ ਉਠਕੇ ਸੁਆਗਤ ਕੀਤਾ ਤੇ ਵਿਚ ਬੱਲ ਕੱਲੇ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਚਰਨਾ ਤੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ । ਸ੍ਰੀ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਦੇ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਸ: ਬਾਬਾ ਦੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਕੀ ਸਥਿਤੀ ਹੈ । ਉਸਦੇ ਅਖੀਂ ਥੋਥੀ ਨਮਧਾਰਨ ਸੀ । ਉਸਨੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਰਹਿਣ ਲਈ ਸਚਾ ਹੀ ਆਪਣੇ ਪਰਵਾਰ ਨੂੰ ਪਰੋਰਨਾ ਦਿਤੀ । ਸ: ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਬਾਬਾ ਦੇ ਛੋਟੇ ਭਰਾਏ ਦੇ ਘਰ ਸ: ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਲੜਕੀ ਹੈ ।

ਦੇਖੇ ਬੰਨਿਆਂ ਹੀ ਸ: ਹਰਚੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੋਸਪਾਲ ਵਿਚ ਸਜਣ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਜਿਸਦੀ ਜ਼ਿਮੇ ਵੱਢੀ ਸਮਾਜ ਮਰਿਆਦਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਸੀ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅੱਜ ਸ੍ਰੀ ਛੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਜਾਣ ਲਈ ਵਿਦਾ ਹੋਣਾ ਸੀ । ਤਦ ਤਕ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਮੁਕਾ ਲਈ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹਾਜ਼ਰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਭਾਤਨਾ ਕੀਤੀ : ਕਲਤ ਲੱਕਾਂ ਦੀ ਸਪੋਰਟ ਨਾ ਕਰੋ ਤਾਂ ਸਮਾਜਕ ਕਲਤੀਆਂ ਨਾ ਵਧਣ । ਕਸੂਤਪਣ ਦੀ ਦਲੇਰੀ ਕੋਈ ਕਰੇ ਹੀ ਨਾ ਜੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਚੁੰਗਾਰਾ ਨਾ ਮਿਲਦਾ ਹੋਵੇ । ਮੇਰੀ ਤਾਂ ਇਕੋ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਕਲਤ ਆਦਮੀ ਮਰੇ ਪਾਸੋਂ ਆਪਣੇ ਸਾਥ ਦੀ ਆਸ ਨਾ ਰਖਣ ।

ਨਾਮਧਾਰੀ ਬਾਪਿੰਕ ਸੈਂਟਰ

ਬਾਅਦ ਦੁਪਹਿਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਖਾਣੀ ਕਰਕੇ ਡਾਲਟਨ ਭੇਜ ਵਾਲਿਆ ਦੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਬਾਪਿੰਕ ਸੈਂਟਰ ਵਿਖੇ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ । ਕਰੋਲ ਬਾਗ ਦੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਰੋਡ ਤੇ ਇਹ ਸੈਂਟਰ ਸਥਾਪਤ ਹੈ । ਤਮਾਮ ਬਾਰਿੰਦੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਨ ਹਿਤ ਆਏ । ਨਾਮਧਾਰੀ

ਬੀਬੀਆਂ ਵੀ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੁਝੀਦਾਰ ਸੁਥਣਾਂ ਪਹਿਨੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਤਿੰਨਾਂ ਫੌਤਾਂ ਉਤੇ ਵਖ ਵਖ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਸੰਕਟਰਾਂ ਵਿਚ ਫਿਰ ਕੇ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ ।

ਸੈਂਟਰ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਵਲੋਂ ਇਕ ਨਾਈਲੋਨ ਦੇ ਕੋਥਲ ਉਤੇ ਨਕਦੀ ਰਖ ਕੇ ਮਖਾ ਟੇਕਿਆ ਗਿਆ ।

ਵਾਪਸੀ ਤੇ ਜਦੋਂ ਸਾੜੀਆਂ ਦੇਰਟ ਵਾਲੇ ਸੰਕਟਰ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਧਾਰੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁੰਤਜ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਆਦੇਸ਼ ਦਿਤਾ : ਨੀਲੇ ਕਪੜੇ, ਨੀਲੀਆਂ ਸਾੜੀਆਂ ਤੁਸੀਂ ਨਾ ਰਖੋ । ਕਿਸੇ ਨੇ ਵਿਚੋਂ ਆਖਿਆ : ਇੰਜ ਤਾਂ ਕਾਹਕ ਦੂਜੀ ਦੁਕਾਨ ਤੋਂ ਜਾਵੇਗਾ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਰੁੜਤ ਉਤਰ ਦਿਤਾ : ਫਿਰ ਤਾਂ ਸਿਗਰਟਾਂ ਲਈ ਵੀ ਦੂਜੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਤੇ ਜਾਣਗੇ ।

ਨਿਰ ਉੱਤਰ ਸਰੀਰਾਂ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਨੀਲੇ ਰੇਗੇਂ ਪਰਹਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਮੰਨੀ ਹੋ ਸਮਝੀ ।

੧੨ ਜੁਲਾਈ ੧੯੭੭

ਨਵੀਂ ਦਿਲੀ

ਨਾਮਧਾਰੀ ਧਰਮ ਸਾਲਾ ਲੰਮੇਰੇ ਨਗਰ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਸ੍ਰੀ ਕੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਢੱਡਾ ਦੁਆਰਾ ੧੧.੭.੭੭ ਨੂੰ ਰਾਤੀ ਮੇਰੇ ਘਰ ਰਾਜਗੋ ਗਾਰਡਨ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪੰਡਿਤ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਬੱਠ ਦੁਆਰਾ ਭੰਟੀ ਸਾਹਿਬ ਕੁਲਾਇਆ ਹੈ । ਮੈਂ ਅੱਜ ਸਵੇਰੇ ੧੦ ਵਜੇ ਮੇਂ ਅਭੇ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਨੇ ਚਿੱਠੀ ਦੇ ਨਰਮੂਦੀਨ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਕਲਕੱਤਾ ਮੰਗ ਜਾ ਰਹੀ ਅਤੇ ਰਾਤੀ ੭ ਵਜੇ ਭਫ ਭੰਟੀ ਸਾਹਿਬ (ਕੁਝਿਆਣਾ) ਪਹੁੰਚ ਗਏ ।

ਪੰਡਿਤ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਸਫਰ ਕਰਦਿਆਂ ਫਰਪੂਰ ਸ਼ੁਆਬ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਿਲਿਆ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੇਰਾ ਬਹੁਤ ਧਿਆਨ ਰਖਿਆ । ਸੁਖਾਵੇਂ ਸਾਥ ਗਾਠ ਸਫਰ ਨਿਬੜਾਇਆ ਪਰਾ ਵੀ ਨਾ ਲਗਾ ।

੧੩ ਜੁਲਾਈ ੧੯੭੭

ਸ੍ਰੀ ਭੰਟੀ ਸਾਹਿਬ

ਸਵੇਰੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਹ ਸਮੇਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਨ ਹੋਏ । ਸੂਰਜ ਦੀ ਟਿੱਬੀ ਦੇ ਚੜ੍ਹਾਅ ਨਾਲ ਹੀ ਆਮ ਵਰਤੋਂ ਰਾਗੀਆਂ ਵਲੋਂ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਹ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਅਭੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਹ ਦੇ ਪਾਠ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

ਦੀਵਾਨ ਵਿਚੋਂ ਉਠ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਤੋਰੇ ਰਾਗ ਸਿਮਰੇ ੩ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਹ ਲਗਾਏ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਬੱਚੇ ਗੁਣਗਿਆ ਉਪਰੋਂ ਸੁਧ ਪਾਠ ਕਰਨਾ ਸਿਖ ਰਹੇ ਹਨ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੁਹਿਰਦਤਾ ਨਾਲ ਬੱਚਿਆਂ ਤੋਂ ਗੱਠਾਂ ਪਾਠ ਸੁਣ ਤੇ ਸੁਧ ਕਰਵਾ ਰਹੇ ਹਨ ।

ਮੰਤਰ ਬਲ ਵਫਾ ?

੮.੩੦ ਵਜੇ ਦਿਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਭਰੇ ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਪੰਡਿਤ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਸ੍ਰੀ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਸਲੋਹੀ ਸਾਹਪੁਰੀ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਕੁਝਿਆਣਾ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਜੁੜ ਬੈਠੇ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਅਜਰਜਤਾ ਦੀ ਬਾਹ ਲੇਟਾ ਬਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਪਿੰਡ ਥੁੰਬਾਂ, ਤਹਿਸੀਲ ਸਮਰਾਲਾ, ਜਿਲ੍ਹਾ ਕੁਝਿਆਣਾ ਵਿਚ ਆਦਿ ਕਰੋਬ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਬਾਰ ਬਾਰ ਅੱਲ ਲਗਦੀ ਹੈ ਤੇ ਤਿੰਨ ਬੀਤਾਂ ਜਲ ਜਾਣ ਪਿਛੇ ਕੀ ਰਾਜ ਹੈ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਇਹ ਵੀ ਦਸਿਆ ਕਿ ਕੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਚੋਬੀ ਵਾਹ ਧਰੀ ਛਲੀ ਬੀਤ ਨੂੰ ਇਕ ਸਾਧੂ ਸੰਤ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੰਤਰ ਜਾਂ ਯੱਗ ਆਦਿ ਕਰਕੇ ਅਗਨੀ ਲਗਵੇਂ ਬਚਾਅ ਲਿਆ ਹੈ । ਪਰ ਸਾਰੀ ਕਲਿਯਾਣ ਦੀ ਰੋਹ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦੀ ਲੜ ਹੈ ।

ਦਰਸ਼ਨ ਵਾਸਤੇ

੮.੪੫ ਵਜੇ ਜਥੇਦਾਰ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਟਮਕੋਟੀ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸ੍ਰ: ਬਿਅੰਤ ਸਿੰਘ ਐਮ. ਐਲ. ਓ. ਪਾਇਲ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਓਮ ਪ੍ਰਤਾਪ ਬੰਦਰ ਦਬੋਹਾ ਵਾਲੇ ਆਏ। ੮.੧੦ ਤੇ ਦੋਹਾ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਮਿਲਿਆ। ਦੋਹਾਂ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕੇ ਕੁਲਾਬ ਦੇ ਫੁਲ ਭੇਟਾ ਧਰੇ।

ਸ੍ਰੀ ਬੰਦਰ ਨੇ ਜੱਥੇ ਨੀਲਾ ਰੁਮਾਲ ਕੱਢਿਆ ਸਿਰ ਬੱਜਣ ਵਾਸਤੇ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ: ਸਿਰ ਤੋਂ ਕਪਟ ਦੀ ਲੰਝ ਨਹੀਂ ਪਰ ਨੀਲਾ ਰੁਮਾਲ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਨਾ ਰਖੋ ਅਤੇ ਦੁਹਾ ਸੱਜਣਾ ਉੱਤੇ ਨੀਲੇ-ਕਾਲੇ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚ ਫੁਰਥਾਣੀ, ਫੁਰਮਤ ਅਤੇ ਪੌਰਾਣਿਕ ਪ੍ਰਸਤੁਤੀ ਦੇ ਹਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਜਿਥੇ ਮੀਂਹ ਵਜ਼ਾ ਦਿਤਾ।

ਸ੍ਰ: ਬਿਅੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਰਜ ਕੀਤੀ: ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਘੱਟ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਮੇਰੀ ਸਫਲਤਾ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਆਖ਼ੋਰਵਾਦ ਸਦਕਾ ਹੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਵਿਚਾ ਹੋਣ ਲਈ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਿਆਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਫੇਰ ਵੀ ਮਿਲਦੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਬਚਨ ਕੀਤਾ।

ਅੱਗ ਲੱਗਣ ਦੀ ਹਕੀਕਤ

੮.੪੫ ਸਵੇਰੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਇਕ ਭਿਧੀ ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਦਾ ਸੱਜਣ ਆਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ੫ ਜੂਨ ੧੯੭੭ ਨੂੰ ਬੁੱਢਾਂ ਵਿਚ ਆਇ ਕੁੰਝ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ, ਕੁਰਦੁਆਬੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਇਆਂ ਪਿਆ ਹੀ ਅੱਗ ਲੱਗ ਗਈ।

ਲੱਛਾਂ ਨੇ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਕਰੰਥੀ ਨੇ ਜਾਣ ਕੇ ਲਗਾਈ ਹੈ ਜਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਬੇਧਿਆਨੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਅਚਰਸ਼ ਫੌਲ ਵਿਚ ਸੀ ਕਿ ਪੀਝੇ ਅਤੇ ਹੇਠਲੇ ਕੁਮਾਲਾ ਨੂੰ ਆਬ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਥੀਤ ਨੂੰ ਅਗਨੀ ਦੁਆਰਾ ਬਾਝੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਥੀਤ ਨੂੰ ਵਿਧੀਵਤ ਸਸਕਾਰਨ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਭੀਰਤ ਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ।

ਵਿਚ ਪੰਚਾਇਤ ਨੇ ਰਕਮ ਇਕੱਠੀ ਕਰਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੀਂ ਦੋ ਥੀਤਾਂ ਖਰੀਦ ਕੇ ਲੈ ਆਈਆਂ। ੧ ਜੂਨ ਨੂੰ ਇਕ ਥੀਤ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕੁਰਦੁਆਬੇ, ਅੱਗ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਲਗ ਗਈ। ਅੱਧ-ਸਲੀ ਥੀਤ ਨੂੰ ਵੇਖ ਲੱਛਾਂ ਪਾਣੀ ਪਾ ਕੇ ਅੱਗ ਬੁਝਾਈ।

ਵਿਚ ਭੀਜੀ ਥੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਕੇ ਕੁਰਦੁਆਬੇ ਤੇ ਕਰਕਾ ਪਹਿਚਾਣਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਪਰ ੧੦ ਜੂਨ ਨੂੰ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਅੱਗ ਲਗ ਗਈ। ਪਾਣੀ ਪਾ ਕੇ ਬੁਝਾ ਦਿਤਾ ਗਈ ਪਰ ਡਢ ਡਢ ਅੱਧੀ ਥੀਤ ਵਾਹ ਹੋ ਬੁਕੀ ਸੀ।

ਪੰਚਾਇਤ ਬੁੱਢਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਅਗਨੀ ਦਾ ਨਾ ਸਰੋਰ ਲੱਛਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਾਰਨ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾ। ਪਰ ਪੰਚਾਇਤ ਮਿਲ ਕੇ ਪਿੰਡ ਬਾਠ ਦੇ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਸੰਤ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਪਾਸ ਗਈ। ਉਸ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਕੇ ਆਦਰ ਪੂਰਵਕ ਬੁੱਢਾਂ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ। ਉਸ ਸੱਜਣ ਨੇ ਕੁਰਦੁਆਬੇ ਵਿਚ ਨਾਮਧਾਰੀ ਢੰਗ ਵਾਲ਼ ਹੀ ਪਾਠ ਪੂਜਾ ਕਰਕੇ ਅੱਗੋਂ ਤੋਂ ਸਦਾ ਲਈ ਅਗਨੀ ਸਾਂਭ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਇਹ ਉਥੇ ਆਇ ਕਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਥੀਤ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੁਰਘਟਨਾ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਪਿਆ।

ਇਹ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣਨ ਉਪਰੰਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਲਾਨਾ ਪਾਣੀ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਰੋਪੜ ਵਾਲੀ ਨਹਿਰ ਤੇ ਜਾਣ ਲਈ ਉੱਠ ਖਲੋਤੇ।

ਸਿੱਧੇ ਮਠ ਨਾਲ

ਦੋਵੇਂ ਪੁਲੱਤਿਆਂ ਹੀ ਇਕ ਸਿੱਖ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ: ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੀ ਡੇਢ ਦੀ ਮੰਗਣੀ ਦਿਕ

ਖੁਲ੍ਹੇ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ । ਉਹ ਮਾਸ ਲਗਾਥ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦਾ ਪੀਂਦਾ ।

‘ਨਹੀਂ’, ਇਹ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗੀ । ਜਾਂ ਤਾਂ ੬ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ-ਅੰਦਰ ਕਿਸੇ ਯੋਗ ਨਾਮਧਾਰੀ ਨੂੰ ਲਭ ਕੇ ਲਭਤੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕਰ ਦਿਓ ਜਾਂ ਮੰਨ੍ਹੇ ਆਖੋ, ਮੈਂ ਕੋਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਾਂ ।’ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਫਰਮਾਇਆ ।

ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੱਤਰੀਂ ਕੱਲ ਕੀਤੀ : ਕੋਈ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਹੀ ਠੀਕ ਹੈ, ਭੇਟ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦੀ ਹੈ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਤੁਰਤ ਪੁੱਛਿਆ : ਜੇ ਨੌਕਰੀ ਵਾਲੇ ਦੀ ਸਰਵਿਸ ਟਰਮੀਨੇਟ ਹੋ ਜਾਵੇ ? ਸਿੱਧੇ ਹੋ ਕੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਮੁੰਡਾ ਲੱਭੋ ।

ਇਸ ਉਪਰੰਤ ੧੦ ਵਜੇ ਦੇ ਬਗੈਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪੰਡਤ ਨਹਿਰ ਵਾਸੇ ਡੇਰੇ ਚਲੇ ਗਏ । ਆਪ ਨਾਲ ਹਜ਼ੂਰੀ ਸੰਦਕ ਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਆਦਮੀ ਵੀ ਨਹਿਰ ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ । ਦੋਵੇਂ ਨਹਿਰ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਪੁਸ਼ਾਏ ਫਰਟੇਕੇ ਕੁਝ ਆਰਾਮ ਫਰਮਾਣਗੇ । ਨਿਜੀ ਝਜਨ ਥਾਣੀ ਕਰਨਗੇ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਨਿਤਨੇਮ ਸਮੇਂ ੩-੩੦ ਜਾਂ ੪ ਵਜੇ ਲਉਂਦੇ ਪੰਡਤ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਦਰਸਨ ਦੇਣਗੇ ।

ਸ਼ਾਮ ਦਾ ਦੀਵਾਨ

ਮੈਂ ੧੦ ਮਿੰਟ ਘੱਟ ੪ ਵਜੇ ਹਰੀਮੰਦਰ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਾ, ਜਿਥੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਸਾਮ੍ਹਾਹਿਕ ਝਜਨ ਸ਼ਿਮਰਨ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਚੰਦ ਵਾਲੇ ਸਮੰਤਤ ਸਨ । ਬਗੈਰ ਚੰ ਸੋ ਇਸਤਰੀਆਂ ਪੁਰਖ ਅਰਥ ਲਾਧੀਆਂ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਸਨ ।

ਨਿਤਨੇਮ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਉਪਰੰਤ ਫਾਗਾ ਮੰਹਣ ਸਿੰਘ ਸੁਖਚੰਦ ਸਿੰਘ, ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪਿੰਡੀ ਆਦਿ ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਭੀਮ ਪਲਾਸੀ, ਝੱਪ ਡਾਹ ਵਿਚ ‘ਅਬ ਕਹੁ ਰਾਮ ਕਰਨ ਗੀਰ ਮੰਦੀ’ ਸਬਦ ਗਾਇਆ । ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੱਥਲ ਪੁਰ ਨੇ ਤਬਲੇ ਤੇ ਸੰਗਤ ਭੀਤੀ ।

ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਮਾਤਾ ਚੰਦ ਕੌਰ ਜੀ ਨੂੰ ਤੈਲੀਏ ਡਾਪ ਨੇ ਕੁਝ ਵਾਰੀਆਂ ਦੇਣ ਲਈ ਮਸਕੂਰ ਭੀਤਾ ਸੀ । ਅਜ ਕਲ ਆਰਾਮ ਹੈ, ਪਰ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਰਹਿ ਰਹੀ ਹੈ ।

੧੪ ਜੁਲਾਈ ੧੯੭੭

ਸ੍ਰੀ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ

ਕੱਲ੍ਹ ਸਾਮੀਂ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪੰਡਤ ਭੰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਕ ਦਾ ਖਰਤਾ ਸੁਟਿਆ ਸੀ, ਅਜ ਵੀ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਭੀਰਤਨ ਸੁਟਨ ਬਾਅਦ ਉਸ ਖਰਤੇ ਦਾ ਬਰਾਇਆ ਹਿੱਸਾ ਸੁਟਿਆ ।

ਸ੍ਰ: ਸੁਖਚੰਦ ਸਿੰਘ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ੯ ਵੇਂ ਵਜੇ ਨਹਿਰ ਤੇ ਜਾਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਸਨ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਉੱਚੇ ਲੰਮੇ ਤੇ ਸਾਧੇ ਹੋਏ ਸਰੀਰ ਵਾਲੇ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾਇਆ । ਇਹ ਸ੍ਰ: ਗੁਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਆਰਕਾਓਟੋਕਟ ਹਨ ਅਤੇ ਪਰਵਾਰ ਸਮੇਤ ਨੌਰੰਗੀ (ਕੋਨੀਆ) ਵਿਚੋਂ ਸ੍ਰੀ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਕਰਵਾਇਆ ਉਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਆਖਿਆ : ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਸਿਮ੍ਰਤੀ ਮੰਦਰ ਦੀ ਡੱਤ ਬਿਨਾਂ ਚੰਮਿਆਂ ਤੋਂ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਇਹ ਆਏ ਹਨ । ਮਹੀਨਾ ਭਰ ਇਥੇ ਰਹਿਣਗੇ । ਮੈਂ ਬਾਈਲੈਂਡ ਜਾਣਾ ਸੀ । ਉਹਨਾਂ ਖਰਬੇ ਪ੍ਰਕਰਾਮ ਮਹੀਨਾ ਭਰ ਲਈ ਅੱਗੇ ਪਾ ਦਿਤਾ ਹੈ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ : ਜਦੋਂ ਆਪਾਂ ਦਿਲੀ ਗਏ, ਕਵੀ ਜੀ ਦੇ ਮਥਾਨ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਂਪਲੀ ਫੱਤ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ । ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਸਿਫਾਰਸ਼

ਗੀਤੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਵੀ ੪-੫ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕਥਾ ਦਿਤਾ ਸੀ।

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਜਲੰਧਰ ਅਤੇ ਪੰਡਿਤ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਹੁਕਾ ਦਿੱਲੀ ਜਾਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਲਈ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਖਿਆ : ਤੁਸੀਂ ਬੰਗਲੌਰ ਚਲੇ ਜਾਇਓ। ਉਥੇ ਮਹਾਰਾਜ (ਬੀਰ ਸਿੰਘ) ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਖਰੜਾ ਨੁਟਾ ਲਿਓ। ਇਸ ਬਹਾਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬੰਗਲੌਰ ਵੇਖਣ ਦਾ ਅਵਸਥਾ ਵੀ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗਾ।

ਅਤੇ ਮੈਂ ਤੇ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋ ਗਏ।

੨੧ ਜੁਲਾਈ ੧੯੭੭

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ

ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਦਰਸ਼ਨ

ਸ੍ਰ: ਹਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੰਸਪਾਲ ਦੇ ਘਰ ਗਿਆ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਵੇਰੇ ੭ ਵਜੇ ਦੇ ਫਰੀਜ਼ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਹਨ ਤੇ ਸ੍ਰ: ਹੰਸਪਾਲ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਣ ਲਈ ਜਾ ਚੁਕਾ ਹੈ। ੧੦ ਵਜੇ ਮੈਂ ਵੀ ਕੋਠੀ ਪੁਰਾ ਰੋਡ ੧੧/੧੦ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਡਾਢੇ ਤਕ ਮੇਰੇ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਸਕੂਟਰ ਭੇਜਿਆ ਜਾ ਚੁਕਾ ਸੀ।

ਮੈਂ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਡਾਖੀਆਂ ਹੱਥੀਆਂ ਦੀ ਚਿਠੀਆਂ ਵਾਲੀ ਇਕ ਡਾਖੀ ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਦਿੰਦਿਆਂ ਵਰਮਾਇਆ : ਇਹ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇਣਾ। ਤੁਸੀਂ ਅਜੇ ਬੰਗਲੌਰ ਨਹੀਂ ਗਏ ?

ਮੈਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਹਜ਼ੂਰ ਦੇ ਆਗਮਨ ਦੀ ਵਿੱਤਲਾਹ ਸੀ। ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ : ਹੁਣ ਜਲਦੀ ਜਾਓ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਮਾਤਾ ਚੰਦ ਕੌਰ ਜੀ ਅਤੇ ਸ੍ਰ: ਕੁਰਚੇਨ ਸਿੰਘ ਵੀ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ।

ਮੇਰੇ ਪਹੁੰਚਣ ਤਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਸ੍ਰ: ਹਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੰਸਪਾਲ, ਸ੍ਰ: ਬਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭਾਣਟਨ ਕੰਜ ਸੰਤ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਵਲਵਾਡਾ, ਪੰ: ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਬਾਲੀ ਨਗਰ, ਗਿਆਨੀ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਰਾਜੇਗੋ ਰਾਹਤਨ ਅਤੇ ਭੰਟੀ ਸਾਹਿਬ ਰਾਏ ਸੰਤ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਨਗਰ ਵਾਲੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਥੋੜੇ ਚਿਰ ਬਾਅਦ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੀ ਘਰੋਂ ਥੀਥੀ ਸਰਵੰਤ ਕੌਰ ਅਤੇ ਦਿਨਾ ਦੇ ਸਪੁੱਤਰ ਨਾਕੂਰ ਲਾਮੋਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੀ ਆ ਗਏ।

ਮਹਿੰਗੀਆਂ ਕੰਢੀਆਂ

ਸਿਮ੍ਰਤੀ ਮੰਦਰ, ਜੋ ਓਸੀਆ ਭਰ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਤ ਕੱਛਾ ਹਾਲ ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਦਿੱਤਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸ੍ਰ: ਕੁਰਚੇਨ ਸਿੰਘ ਨੌਰੋਥੀ ਵਿਚੋਂ, ਕੰਢੀਆਂ ਤੋਂ ਹੀ ਖੜਾ ਕਰ ਚੋਟ ਬਾਰੇ ਤਜਵੀਜ਼ ਲਿਆਏ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਚੜ੍ਹਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਾਲ ਵਿਚ ਕੰਢੀ ਬਮਲਾ ਨਾ ਹੋਵੇ।

ਸੋ ਜਿਸ ਤਜਵੀਜ਼ ਦੀਆਂ ਕੰਢੀਆਂ ਉੱਤੇ ਮੰਦਰ ਦੀ ਛੱਤ ਖਲਦੀ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਉੱਤੇ ਕੋਲੀ-ਕੋਲੀ ਤੇ ਕਾਫੀ ਖਰਚ ਆਵੇਗਾ।

ਦਰਸ਼ਨ ਹਿਤ ਕੋਠੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੰਤ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਬਾਲੀ ਨਗਰ ਨੂੰ ਮੁਖਾਤਿਬ ਹੋਇਆਂ ਵਰਮਾਇਆ : ਤੁੰਟੀ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ (ਸਿਮ੍ਰਤੀ) ਮੰਦਰ ਦੀ ਛੱਤ ਕੰਢੀਆਂ ਉੱਤੇ ਖੜੀ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਉਂਤ ਹੈ। ਸੋ ਜਿੰਨੀਆਂ ਕੰਢੀਆਂ ਪੰਟੀਆਂ ਹਨ ਉੰਨੀਆਂ ਕੁਝ ਸੱਜਣਾ ਦੇ ਜ਼ਿੰਮੇ ਹੀ ਲਾਉਣੀਆਂ ਹਨ। ਹੋਰ ਕਦੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਨਾ ਨਿਲਚਰ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਇਕ ਕੰਢੀ ਦਾ ਖਰਚ ਤੁਹਾਡੇ ਜ਼ਿੰਮੇ ਲੱਗੇਗਾ ਹੈ।

“ਸਤਿਬਚਨ ਜੀ” ਕਹਿ ਕੇ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸਿਰ ਝੁਕਾਇਆ।

ਮਹਾਨ ਲੇਖਕ ਦਾ ਫਿਕਰ

ਦੋਥੇ ਬੈਠਿਆਂ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਕੰਤਰ ਨੂੰ ਸ੍ਰ: ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ, ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਅਕਾਲੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਟੈਲੀਫੋਨ ਮਿਲਾਟ ਲਈ ਆਗਿਆ ਕੀਤੀ। ਕੁਝ ਚਿਰ ਪਿਛੋਂ ਉਹ ਨੱਥਰ ਮਲ ਕੇ ਲਿਆਇਆ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰ: ਬਾਦਲ ਨੂੰ ਪੱਕੀ ਕੀਤੀ: ਸ੍ਰ: ਕੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤ ਲਤੀ ਦੀ ਸਿਹਤ ਬਹੁਤ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਪੀ. ਜੀ ਆਈ. ਓਂਡੀਕਤ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਇਲਾਜ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਮਹਾਨ ਲੇਖਕ ਹੈ। ਪਰਵਾਰ ਵਾਲੇ ਅਕਾਲੀ ਸਰਕਾਰ ਹੱਦ ਕਰਕੇ ਅਬਰਾਹਿਮੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਸਾਡੇ ਲੇਖਕ ਵਲੋਂ ਅਵੇਸਲੇ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ। ਸ੍ਰ: ਬਾਦਲ ਨੇ ਪਰਵਾਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਕੇ ਸੂਚਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਆਖਿਆ।

ਸ੍ਰ: ਬਾਦਲ ਦਾ ਧਿਆਨ

ਪਰ ਸ੍ਰ: ਬਾਦਲ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਵੱਡੀ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੇ ਆਪ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਨਾਮਦਾਰੀ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਜੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਹੈ, ਥਾਥੇ ਹੁਣ ਰਕਾਬੀ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਥਾਥੇ ਵੇਰਵੇ ਨਾਲ ਸਮਝਣ ਕੀਤਾ।

ਪ੍ਰੀਤ ਨਗਰ ਵਿਚ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਆਪ ੧੮-੭-੭੭ ਨੂੰ ਸ੍ਰ: ਕੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਦੁਰਾ ਦੀ ਸਿਹਤ ਦਾ ਪਤਾ ਕਰਨ ਪ੍ਰੀਤ ਨਗਰ ਲਏ ਸਨ। ਉਹ ਰਾਬੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸਨ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਰਿਕਤਰੀ ਜਾਂਦੀ ਸਿਹਤ ਦੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆ ਰਹੀ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਜੀ ਵਧਦਾ ਸੀ ਕਿ ਪੀ.ਜੀ.ਆਈ. ਵਿਚ ਜਾਇਆ ਜਾਵੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਆਪ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸ੍ਰ: ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੂੰ ਬਹਿਣਗੇ। ਪਰ ਪ੍ਰੀਤ ਨਗਰ ਪਰਵਾਰ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧ ਸੀ ਕਿ ਸ੍ਰ: ਬਾਦਲ ਮੰਨ ਜਾਣਗੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਭੇੜਾ ਕੁਝ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਸੀ: ਕਿਉਂ ਨਾ ਮੰਨੇਗਾ। ਉਹ ਚੰਗਾ ਆਦਮੀ ਹੈ ਤੇ ਚੰਗੇ, ਚੰਗੇ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹੀ ਹਨ। ਕੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਾਰੀ ਕੌਮ ਦੇ ਲੇਖਕ ਹਨ।

ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਲਗਾ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰ: ਕੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਉਸ ਮੌਕੇ ਤੇ ਇਕ ਸੁਨਹਿਰੀ ਭਲਮ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਵਖਸੀ ਗਈ, ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਦਿਆਂ: ਮੈਨੂੰ ਜਿਸੇ ਨੇ ਦਿਤੀ ਸੀ, ਮੈਂ ਸੰਭਾਲਾ ਮੈਂ ਰਿਹਤਾ ਲੇਖਕ ਹਾਂ, ਇਹ ਕਿਸੇ ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨ ਦਿਆਂ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਮਾਰਾ ਜੀ ਵੀ ਨਾਲ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰ: ਜੀ ਦੀ ਪੁਤਰੀ ਉਮਾ ਨੂੰ ਇਕ ਸੂਟ ਦਾ ਕਪੜਾ ਦੇ ਕੇ ਮਾਣ ਕਥਾਇਆ।

ਇਸ ਅਵਸਰ ਤੇ ਸ੍ਰ: ਜੀ ਦੇ ਚੰਗੇ ਲਤਕੇ ਸ੍ਰ: ਨਵਤੇਜ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸ੍ਰ: ਹਿਰਦੇਪਾਲ ਸਿੰਘ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਸਨ। ਸ੍ਰ: ਹਿਰਦੇਪਾਲ ਸਿੰਘ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਵਜੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਰਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਦੀ ਆਇਆ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਰਾਤੀ ੧੮-੭-੭੭ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਘੁੰਦੇ। ੧੯ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਆਹਿ ੨੦ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਪਧਾਰੇ ਅਤੇ ਅੰਜ ਦਿੱਤੀ ਹਨ।

ਕੂਤ-ਪ੍ਰੇਤਾਂ ਦਾ ਚੱਕਰ

ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਇਕ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਵਾਸਤੇ ਆਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ: ਚੰਨ ਦਿਆਲ ਜੀ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਕੀ

ਰੋਗ ਹੈ, ਇਕਦਮ ਛਾਈਂ ਮਈਂ ਹੋਂ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਲੀਰ ਤਣਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ : ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਹਰ ਰੋਗ ਡਾਕਟਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਜੇਕਰ ਡਾਕਟਰਾਂ ਤੋਂ ਵਿਸਰਾਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਨਵੇਂ ਰੋਗ ਲੇ ਕੇ ਘਰ ਮੁੜ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਰਦਾਣੇ ਗਿਆਂ ਕਈ ਮਰ ਵੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਡਾਕਟਰਾਂ ਪਾਸ ਜਾਣੋਂ ਲੋਕ ਹਟਦੇ ਨਹੀਂ।...ਕੁਝ-ਪ੍ਰੋਰਾਂ ਦਾ ਵਹਿਮ ਕਈ ਪਰਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਵਿਸਰਾਸ ਕਰਕੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਵਲ ਧਿਆਨ ਕਰੋ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਇਕ ਅਰਦਾਸ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ।

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਆਪਣੀ ਮਿਸਾਲ ਦਿਤੀ : ਮੇਰੇ ਪੇਟ ਦੀ ਖਰਾਬੀ ਬਾਰੇ ਸਾਰੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਪਰ ਕੋਈ ਡਾਕਟਰ ਜਾਂ ਹਸਪਤਾਲ ਇਸ ਨੂੰ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਥਰ ਸਕਿਆ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਬਦਾਈ ਕਾਰਕਰ ਜਾਪੇ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਚੋਰਾਹ ਦਿਨ ਲਈ ਆਰਾਮ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਨਾ ਰੋਗ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤੋਂ। ਸਿਹਤ ਵਹਾਲ ਰਖਣ ਲਈ ਸਾਰਾ ਜਤਨ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਬਣਦਾ ਹੀ ਹੈ। ਵਧੇਰੇ ਕੁਦਰਤੀ ਜੀਵਨ ਅਖਤਿਆਰ ਕਰੋ।

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਬੀਬੀ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਦੀਆਂ ਬੂਤੀਆਂ ਤੇ ਕਲ ਵਾਲੀ ਸੰਨ ਦੀ ਜ਼ੋਜੀਰ ਨੂੰ ਬਿਅੰਗਾਤਮਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਦਿਖਾਇਆ।

ਹਿੰਦੀ ਦੇ ਆਦਿ ਕਰੋਬ

ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਸਾਦ ਡਥ ਕੇ ਵਾਪਸ ਆਉਂਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਡਪੇ ਆਦਿ ਕਰੋਬ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀਆਂ ਜਿਲਦਾਂ ਡਗਾ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਫਰਮਾਇਆ : ਇਹ ਰਾਜਨ (ਮਿਸਰਾ ਬੰਧੂਆਂ ਵਾਂਗ ਵੰਡਾ) ਨੂੰ ਦੇਣੀਆਂ ਹਨ। ਇਕ ਪੰਜਾਬੀ ਬਾਲਬੱਧ ਵੀ ਦੇਣਾ ਹੈ ਤਾਕਿ ਰਾਜਨ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਅਖਰਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਵੇ।

ਪਿਛਲੀ ਵਿੱਲੀ ਫੇਰੀ ਸਮੇਂ ਜੋ ਸਬਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਜਨ ਮਿਸਰਾ ਨੂੰ ਸਿਖਾਇਆ ਸੀ, ਸੈਂਥੀ ਕਿਰੀਂ ਉਹੋਂ ਸਬਦ ਛੱਡ ਕੇ ਉਸ ਪੱਤੇ 'ਚ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਸੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਕ ਹਿੰਦੀ ਬੀਤ ਢੇਰਾਂ ਸੋਚੀਆਂ ਹੋਰ ਵੀ ਮੰਗਵਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਉਸਤਾਦ ਅਮਜਰ ਅਲੀ ਖਾ (ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸਰੋਚ ਵਾਦਕ) ਨੂੰ ਦੇਣੀਆਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪ੍ਰਸਾਦ ਪਾਣੀ ਡਥ ਕੇ ਕੁਝ ਚਿਰ ਆਰਾਮ ਕਰਕੇ ਉਠੇ ਤਾਂ ਗੁਰਦਿਵ ਸਿੰਘ-ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਜੱਥੀ, ਅਤੇ ਰਾਜਨ-ਸਾਜਨ ਗ੍ਰੰਥੀ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮਿਸਰਾ ਬੰਧੂਆਂ ਨੂੰ ਕੱਲ ਬੁਨਾ ਕੇ ਹਿੰਦੀ ਕਰੋਬ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਸੋਚੀਆਂ ਤੇ ਹਿੰਦੀ-ਕੁਰਮੁਖੀ ਬਾਲਬੱਧ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਹੋਂ ਸਬਦ ਛੱਡ ਕੇ ਦਿਖਾਇਆ ਤੇ ਪਿਛਲੀ ਫੇਰੀ ਸਮੇਂ ਸਵਾ ਬੰਦਾਂ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਸਿਖਾਇਆ ਸੀ।

ਧਰ ਜੀਅਰੇ ਇਕ ਟੋਕ ਕੂ ਲਾਹਿ ਬਿਡਾਨੀ ਅਸ

ਠਾਨਕ ਨਾਮੁ ਧਿਆਈਐਂ ਕਾਰਜੁ ਆਵੇਂ ਰਾਸਿ।

ਪੰ: ਜਸ ਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ

ਕੁਰਦੰਦ ਸਿੰਘ-ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਗੁਰਾਂ ਨਾਲ ਛੱਲਥਾਤ ਕਰਦਿਆਂ, ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਸੰਗੀਤ ਗਾਇਕ ਪੰ: ਜਸਰਾਜ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਹ ਦੂਜੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਗਾਪ ਸਿੰਘ ਸਿਮ੍ਰਤੀ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਸੰਗੀਤ ਸਮੱਲਨ ੧੯੭੪ ਵਿਚ ਆਏ ਤਾਂ ੧੫੦੦ ਰੁਪਏ ਸੇਵਾ ਵਲ ਕਰਕੇ

ਆਏ ਸਨ। ਪਰ ਇੱਲੀ ਆਇਆ ਕਿਸੇ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭੀੜਕਾਇਆ ਕਿ ਦੂਜੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ
ਚਕਮ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸਮੇਂਦ ਨੇ ਹੀ ਠੱਟ-ਏਟ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਸੋ ਉਸ ਨੇ ਹਦਾਈ
ਜਹਾਜ਼ ਦਾ ਕਿਰਾਇਆ ਵੱਧ ਲੈ ਦਿਤਾ। ਫਿਰ ਇਸ ਕਲਾਕਾਰ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਦੰਕਸ਼ਨ ਦਿੱਤਾ
ਨਾ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ।

ਪੰਡਤ ਜਸਰਾਜ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਤਾਂ ਏਸ ਦੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਕਲਾਕਾਰ
ਆਖੀਰਵਾਦ ਠੱਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੰਗੀਤ ਸੁਣਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਮੌਤਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ।

ਪੰਡਤ ਜਸਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਹੋਦਰਾਵਾਦ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਦੰਕਸ਼ਨ ਕਰਨਾ ਸੀ।
ਉਹਨਾਂ ਉਸਤਾਦ ਅਮਜਦ ਅਲੀ ਦੁਆਰਾ ਬੇਨਤੀ ਕਰਵਾਈ ਕਿ ਇਸ ਸੰਮੇਲਨ ਦਾ ਉਦਘਾਟਨ
ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਕਰਨ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਹੋਦਰਾਵਾਦ ਉਦਘਾਟਨ
ਲਈ ਪਹਾਚੇ। ਦੰਕਸ਼ਨ ਦੀ ਸ਼ਰਾਇਤ ਲਈ ਵੀ ਮਾਇਆ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਹਰ ਕਲਾਕਾਰ ਨੂੰ
ਦਿੱਖ-ਦਿਖ ਪੀਪਾ ਅਜੰਕਾ ਕਿਸਮਤਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ।

ਅੱਜ ਉਹ ਜਸਰਾਜ ਏਨੀ ਸ਼ਰਾ ਰਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਕ ਦਿਨ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ
ਅਰਜ ਕੀਤੀ : ਆਪ ਮੇਰੇ ਕਲੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਾਵਨ ਹਸਤ ਕਰਲ ਲਗਾਓ। ਇਸ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ
ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ। ਇਸ ਵਿਚ ਕਦੇ ਵੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨੀ ਨਾ ਆਵੇ।

ਸਤਿਕੁਰੂ ਕਾਖਸ਼ਸ ਕੀਤੀ, ਪਿਛਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਦ ਦਿਤਾ।

ਕਲਾਕਾਰ ਨੂੰ ਸਾਈਕਲ

ਸਤਿਕੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸਨ ਕਰਨ ਅੱਜ ਸ੍ਰੀ ਜ਼ਿੰਦਾ ਹਸਨ ਆਏ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਤੇ
ਪੱਟੀ ਬੰਨੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਪਿਛਲੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕਿਹਾ ਹੋਇਆ ਉਨ੍ਹਾਂ
ਨੂੰ ਸਾਈਕਲ ਅਜੇ ਤਕ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਕੁਰੰਤ ਚੰਨ ਕਰਕਾ ਕੇ ਸੇਠ ਕਿਰਪਾਲ
ਸਿੰਘ ਕੁਰਾਂ ਪਾਕੇ 'ਸਾਈਕਲ ਮੰਗਵਾ ਕੇ ਜ਼ਿੰਦਾ ਹਸਨ ਕੁਰਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕੀਤਾ।

ਸ੍ਰੀ ਜ਼ਿੰਦਾ ਹਸਨ ਨੇ ਅਰਜ ਕੀਤੀ : ਜਿਥੇ ਆਪ ਟਿਕ ਕੇ ੧੫ ਦਿਨ ਹਰ ਉਥੇ ਮੈਂ
ਆ ਕੇ ੧੫ ਦਿਨ ਲਈ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਗੀਤ ਸੁਣਾਵਾਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਕ ਛੋਟੇ ਇਕ ਅਲੰਕਾਰ
ਚੰਦਰ !

ਸਤਿਕੁਰੂ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ : ਕਦੇ ਜਤਨ ਕਰਾਂਗਾ।

ਸੇਠ ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਸਿੰਘ ਕੁਰਾਂ ਦੇ ਠੰਡੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਬੈਠ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਸ੍ਰੀ ਰਾਜਨਾ-
ਸਾਜਨ ਨੂੰ ਸਾਢੇ ਚੰਦਾਂ ਮਾਡਰਾ ਵਿਚ ਵਾਰ ਸੋਰਠ ਦਾ ਸ਼ਬਦ, ਸੰਗੀਤ ਭਾਮਿ ਸੁਹਾਬਣੀ ਜਾਂ ਹੋਰ
ਨਾਮ ਚੁੱਢਲੇ...ਸੋਰਠ ਵਿਚ ਹੀ ਸਿਆਇਆ ਤੇ ਸਮਝਾਇਆ।

ਉਸਤਾਦ ਦੇ ਘਰੋਂ ਬੁਲਾਵਾ

ਸਾਮ ਦੇ ਸਾਢੇ ਸੱਤ ਵਜ ਕੁਥੇ ਸਨ ਕਿ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨੂੰ
ਉਸਤਾਦ ਅਮਜਦ ਅਲੀ ਨੂੰ ਫੌਨ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੋਈ ਕਿ ਜੇ ਉਹ ਆ ਸਕਣ ਤਾਂ ਛੱਡੀ
ਪਹੁੰਚਣ। ਫੌਨ ਕਰਨ ਤੇ ਮਾਲੂਮ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਹ ਹਸਪਤਾਲ ਕਦੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰੋਂ
ਬੋਝੀ ਸੁਰਾ ਲਗਲਗੀ ਨੇ ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦੁਆਰਾ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਹਰੁਜ
ਘਰ ਦਰਬਾਰ ਬੈਠ ਤੇ ਦਿਹਲੀ ਦਿਹੀਂ ਹੀ ਜਨਮੇ ਲਤਕੇ ਨੂੰ ਆ ਕੇ ਆਖੀਰਵਾਦ ਦੇਣ।

ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਪਰਵਾਨ ਕਰ ਲਈ ਅਤੇ ਫਾਤੀ ਨੇ ਵਜੇ ਸਦੇਂ ਫ਼ਰੋਸ਼ ਨਰਕ
ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਕੇ ਘਰ ਪੰਤਤ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਚਰਬਨ ਦੇਣੇ ਸਨ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ
ਮਾਡਾ ਚੰਦ ਬੋਰ ਜੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਗੋਰਾਂ ਨਾਲ ਦੋ ਫਾਰਾਂ ਤੇ ਪੰਚਬੀਲ ਅੰਨਕਲੋਰ ਉਸਤਾਦ ਅਮਜਦ

ਅਲੀ ਦੇ ਘਰ ਪਧਾਰੇ । ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ-ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ, ਸ੍ਰ: ਹੰਸਪਾਲ ਅਤੇ ਮੈਂ ਵੀ ਨਾਲ ਗਏ ।
ਬੀਬੀ ਸੁਬਾ ਲਕਸ਼ਮੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ ਤੇ ਨਵਜਾਤ ਬੱਚੇ ਲਈ
ਆਲੋਚਿਤਾ ਮੰਗੀ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਘਰ ਵਿਚ ਸੂਖ ਸਾਂਦ, ਆਂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹਸਪਤਾਲ ਜਾਣ ਆਦਿ ਦਾ
ਬਾਰਨ ਪੁਣ-ਪੁਣਾ ਜਲਦੀ ਹੀ ਵਿਦਾ ਲੈ ਲਈ ।

ਆਪ ਜੀ ਕਲ੍ਹ ਸਵੇਰੇ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਲਈ ਪ੍ਰਸਾਦਨ ਕਰਨਗੇ ।

ਮੈਂ ੨੪-੭-੭੭ ਤੋਂ ਬੇ-ਫਲਤਰ ਲਈ ਰੋਲ ਰਸ ਲਵਾਂਗਾ ।

(੨੪ ਜੁਲਾਈ ਦਾ ਬੇ-ਫਲਤਰ ਗਿਆ ੬ ਅਕਸਰ ਤਕ ਮੈਂ ਵਾਪਸ ਦਿੱਲੀ ਪਰਤਿਆ ।)

੨੦ ਅਕਸਰ ੧੯੭੭

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ

ਮੈਨੂੰ ਅਜ ਲਊਂਦੇ ਵੇਲੇ ੪.੪੦ ਤੋਂ ਹੀ ਪਤਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਲਨੀਤ ਸਿੰਘ
ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਆਏ ਹੋਏ ਹਨ ਤੇ ਨਾਲ ਕਿਲੇ ਪਾਸ ਪਰੇਡ ਮੰਦਾਨ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਸੰਤ ਬਿਰਪਾਲ
ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਭਾਧਾ ਸਵਾਮੀ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਹੋ ਰਹੇ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਰਹੇ ਹਨ ।
ਹੰਸਪਾਲ ਗੁਰੂ ਸੁਨੇਹਾ ਭੋਜਿਆ ਕਿ ਜਲਦੀ ਹੀ ਪ੍ਰਸਾਦ ਰੱਖ ਭੋਜੀ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵੇ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਾਈਸੇਂਡ ਤੋਂ ਬੰਬਈ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਕਲ੍ਹ ਰਾਤੀ ੮ ਵਜੇ ਹਵਾਈ ਸਫਰ
ਕਰਕੇ ਦੇਰੇ ਪਹੁੰਚੇ ਸਨ । ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਆਪ ਨੇ ੧੮-੮-੭੭ ਨੂੰ ਬੰਬਈ ਉਤਰਨਾ ਸੀ ।

ਸਦਾਚਾਰ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਭਾਰ ਵਿਚ ਜਾਇਆ ਸੰਤ ਬਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਭਾਧਾ ਸਵਾਮੀ
ਭਾਗਤ ਬਚਨ ਬੋਧਾ : ਸੰਤ ਬਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਣੇ ਦਿਲ ਦੇ ਸਾਥ, ਅਤੇ ਹਿਰਦਿਓਂ ਪਿਆਰ
ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਸਨ । ਜਦੋਂ ਬੰਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੰਦੀ ਸਮਾਗਮ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਬਹੁਤੀ ਵਾਰ ਤਾਂ
ਆਪ ਹੀ ਜਾਂ 'ਭਾਈ ਜੀ' ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਭੋਜੀ ਸਾਹਿਬ ਆ ਨਿਕਲਦੇ । ਹੋਰ ਬੰਦੀ ਜਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ
ਦੇ ਨਾਲ ਨਾ ਹੁੰਦਾ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਲੇ ਸਨੇਹ ਨੂੰ ਹੀ ਵਰਤਮਾਨ ਸੰਤ ਦਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ
ਪਾਛਦੇ ਹਨ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭਾਧਾ ਸਵਾਮੀਆਂ ਦੇ ਇਸ ਸਦਾਚਾਰ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਭਾਗ ਲੈਣ ਲਈ
ਉਹਦੇ ਬੰਬਈਓਂ ਹਵਾਈ ਸਫਰ ਕਰਕੇ ਆਏ ਸਨ ।

ਉਧਰ, ਜ਼ਮਾਨੀ ਆਡੀਟੋਰੀਅਮ ਵਿਚ ਇਕ ਲਾਸ਼ਰੀ ਸੰਗੀਤ ਸਭਾ ਵੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ
ਅਜ ਸਾਮ ਨੂੰ ਪੰ: ਸਿਵ ਕੁਮਾਰ ਸ਼ਰਮਾ ਦਾ ਸੰਤੁਰ ਬਾਜਨ ਹੋਣਾ ਹੈ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਬਲਾਕਾਰ
ਨੌਜਵਾਨ ਦੇ ਬਦਰਦਾਨ ਹਨ ।

ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਪਰਸਪਰ ਫਲਵਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਨਾਲ ਕਿਲੇ ਪਾਸ ਪਰੇਡ ਗਰਾਊਂਡ ਪੁੱਜੇ ਤਾਂ
ਭਾਧਾ ਸਵਾਮੀ ਮਤ ਦੇ ਮੁਖੀ ਦੇ ਮੁਖ ਸੰਵਦ ਤੇ ਮੁਖ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸੁਆਗਤ ਲਈ
ਅਗਾਊਂ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਸਨ । ਇਕ ਦਰਜਨ ਬਣਦੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਵੀ ਇਸ ਸਥਾਨ ਤੇ ਉਪਸਥਿਤ ਸਨ ।

ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਭੰਬੂ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਲੈ ਜਾਇਆ ਗਿਆ, ਜਿਥੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਚਰ
ਦਾ ਸੁਆਗਤ ਸੰਤ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕਰਨੀ ਹੋਥ ਲਾ ਕੇ ਕੀਤਾ । ਇਸੇ ਟੋਟੇ ਵਿਚ
ਹਰਚਰ ਨਿਰਮਾਮੁਚੀਨ ਅੱਲੀਆ ਦੇ ਭੱਈ ਨਬੀਨ, ਪੀਰ ਨਿਰਮੀ, ਮਹਾ ਮੰਡਲੋਸਵਰ ਸ੍ਰੀ ਸਰਵਗ
ਮੁਨੀ ਜੀ, ਸ੍ਰੀ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅੰਮ. ਪੀ. ਆਦਿ ਪ੍ਰਤਿਬੰਧਕ ਵਿਅਕਤੀ ਬੈਠੇ ਸਨ । ਸੰਤ ਜੀ
ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਇੱਲੇ ਕੱਚੇ ਵੀ ਉਥੇ ਬੈਠੇ ਸਨ ਤਾਂ ਮਤ-ਸੰਬੰਧਤ ਇਨ੍ਹਾਰੇਰ ਵੰਡਦੇ ਤੇ ਵੰਟੇ ਉਤਾਰਦੇ

ਫਿਰਥੇ ਸਨ ।

ਦੋਥੋਂ ੬-੧੫ ਵਜੇ ਸਤਾ ਮੰਤਰ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚੇ । ਸਟੇਜ ਬਹੁਤ ਉੱਚਾ ਸੀ । ਪ੍ਰਿਥਲਤ ਮਹਿਮਾਨ ਮੰਚ ਤੇ ਬੈਠੇ ਸਨ । ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਬੈਠਾਇਆ ਗਿਆ ।

ਮੰਚ ਦੇ ਸਰੋਤਰ ਨੇ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ : ਇਸ ਸੰਮੇਲਨ ਦਾ ਆਰੰਭ ਤਾਂ ਦੋਸ਼ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਕਰਨਾ ਸੀ, ਪਰ ਹੁਣ ਅਧਿਆਤਮਕ ਜਗਤ ਦੇ ਮਹਾਨ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਸ੍ਰੀ ਮੁਰਾਰ ਜੀ ਡੋਸਾਈ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਸਦਾਚਾਰ ਸੰਮੇਲਨ ਦਾ ਉਦਘਾਟਨ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਵਚਨ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ।

ਬੜੇ ਲੰਮੇ ਚੌਥੇ, ਢਲਥਾਂ ਟਿੱਦੂਥਾਂ ਨਾਲ ਜਗਮਗਾਏ ਪੰਡਾਲ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਭਾਰਤੀ ਸਰੋਤਿਆਂ ਬਿਨਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨੜ-ਨੜ ਵੀ ਸ਼ਰਧਾ ਸਤਿਕਾਰ ਪੂਰਵਕ ਬੈਠੇ ਸਨ, ਉੱਚੇ ਮੰਚ ਤੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਸਦਾਚਾਰ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ :

ਅੱਜ ਦਾ ਸੰਮੇਲਨ ਸਦਾਚਾਰ ਬਾਰੇ ਹੈ । ਬੜਾ ਅੱਡਾ ਉੱਲਖ ਹੈ । ਸਦਾਚਾਰ ਦਾ ਹੀ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੀ ਨੌਦੇਆ ਭਗਮਭ ਭਗਮਭ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ । ਇਹ ਦਿਅਸਤੀ ਦੀ ਸੁਧਤਾ ਨਾਲ ਹੀ ਰਾਸ ਆਵੇਗੀ । ਸਦੇਂ ਅਸੀਂ ਸਭਾਬੀ ਦਫਤਰਾਂ ਵਿਚ ਜਾਏ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਉਥੇ ਵੀ ਸਦਾਚਾਰ ਬਾਰੇ ਲਿਖਿਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ : ਨਮਰਤਾ, ਨਮਰਤਾ ਦੀ ਜਣਨੀ ਹੈ । ਪਰ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਦਫਤਰਾਂ ਦੇ ਚੱਕਰਾਂ ਵਿਚ ਪੈਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਸਦਾਚਾਰ ਦੇ ਕੀ 'ਅਰਥ' ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।

ਸਦਾਚਾਰ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਸੱਤ ਫਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਕਾਜ ਜਾਣਦੇ ਸਨ । ਜਦੋਂ ਕਦੇ ਭੰਡੀ ਸਾਹਿਬ ਆਏ, ਬੇ-ਬਾਲਾ ਰਹੇ । ਜਿਸ ਭੱਲ ਚਾਰ ਬੰਦੇ ਆਖੇ ਲਗਣ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਆਪਣੀ ਭਾਰਤ ਵਿਖਾਏ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਪਰ ਜੋ ਸੱਚੇ ਦਿਅਭਾਵ ਤੇ ਸਹੀ ਸਦਾਚਾਰ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵਿਖਾਲੇ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਉੱਚੇ ਸਦਾਚਾਰ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਗਣ ਯੋਗ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਜਿਕਰ ਇੰਜ ਕੀਤਾ ਹੈ :

ਨੰਨ੍ਹ ਨੀਦ, ਪਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਵਿਕਾਭ ।
ਸੁਰਣ ਸੰਦੇ ਸੁਣਿ ਨਿੰਦ ਵੀਰਾਭ ।
ਰਸਨਾ ਸੋਈ ਲੁਭਿ ਮੀਠੇ ਸਾਭਿ ।
ਮਨੁ ਸੋਇਆ ਮਾਇਆ ਭਿਯਮਾਇ ।
ਇਸੁ ਕ੍ਰੁਹਿ ਮਹਿ ਬੋਈ ਜਾਗਤੁ ਰਹੈ...
ਸਭਲ ਸਹੋਲੀ ਅਪਨੇ ਭਾਜ ਮਾਤੀ ।
ਕ੍ਰਿਪ ਅਪਨੇ ਕੀ ਖਯਾਰਿ ਨ ਜਾਤੀ ।
ਮੁਸਨਾਰ ਪੰਚ ਬਟਵਾਰੇ
ਸੁਨੇ ਨਗਰਿ ਪਛੇ ਠਗ ਹਾਰੇ ।
ਉਨ ਤੇ ਰਾਖੇ ਬਾਪੁ ਨ ਮਾਈ ।
ਉਨ ਤੇ ਰਾਖੇ ਮੀਤ੍ਰ ਨ ਭਾਈ ।
ਦਰਬਿ ਸਿਆਣਪ ਨਾ ਉਦਿ ਰਹਤੇ ।
ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਓਇ ਦੁਸਟ ਵਸਿ ਹੋਤੇ ।

(ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ, ਪੰਨਾ ੧੮੨)

ਸਤਿਕ੍ਰਮ ਅਮਰ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸੁਚੇਤ ਕੀਤਾ ਹੈ :

ਇਸੁ ਚੌਹੀ ਅੰਦਰਿ ਪੰਚ ਚੌਰ ਵਸਹਿ
ਕਾਮੁ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ ਅੰਹਕਾਰਾ ।
ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਲੁਟਹਿ, ਮਨਮੁਖ ਨਹੀ ਬੁਝਹਿ
ਕੋਇ ਨ ਸੁਣੇ ਪੁਕਾਰਾ ।
ਅੰਧਾ ਜਗਤੁ, ਅੰਧੁ ਵਰਤਾਰਾ
ਬਾਤੁ ਕੁਰੂ ? ਕੁਥਾਰਾ !

(ਆਦਿ ਕ੍ਰੰਦ, ਪੰਨਾ ੬੦੦)

ਏਸ ਮੁਬਲ ਨੂੰ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੇ ਸਮਝਿਆ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਹਾਈ ਦਿਤੀ :

ਉਪਰਿ ਭੁਜਾ ਕਰਿ ਮੈ ਕੁਰ ਪਹਿ ਪ੍ਰਕਾਸਿਆ
ਤਿਨਿ ਹਉ ਨੀਆ ਉਥਾਈ ।

(ਆਦਿ ਕ੍ਰੰਦ, ਪੰਨਾ ੭੮੪)

ਅਸਲ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਪਸਰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਵਿਅਕਤ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਸਦਾਚਾਰ ਦਾ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ
ਹੋਣ ਦਿੰਦੇ । ਹੁਣ ਸਾਡੀ ਹਾਲਤ ਇਹ ਹੈ :

ਖਾਣਾ, ਪੀਣਾ, ਯਸਣਾ, ਸਦ੍ਰਿਣਾ,
ਵਿਸਰਿ ਗਵਿਆ ਹੈ ਮਰਣਾ ।

(ਆਦਿ ਕ੍ਰੰਦ, ਪੰਨਾ ੧੨੫੬)

ਜੇ ਸਾਨੂੰ ਚੇਤਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅੱਗੇ ਜਾਣਾ ਹੈ । ਜਿਥੇ ਜਾਣਾ ਹੈ ਉਥੇ ਲਈ ਆਪਣੇ
ਆਪ ਨੂੰ ਸਦਾਚਾਰ ਦੀ ਬੁਹਾਰੀ ਨਾਲ ਭਰ ਦੇ, ਸਾਡੇ ਕਰਕੇ ਜਾਣਾ ਸਾਡੇ ਲਈ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇਗਾ ।

ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਂ ਚੰਦਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਓਨਾ ਚਿਰ ਸਾਡੀ ਸਦਾਚਾਰ ਵਲ
ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ।

ਸਤਿਕ੍ਰਮਾਂ ਨੇ ਚਿੰਦੂ, ਮੁਸਲਿਮ, ਸਿੱਖ, ਜੜ ਲਈ ਸਦਾਚਾਰ ਦੇ ਪੂਰਨੇ ਪਾ ਦਿਤੇ
ਹਨ । ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਲਈ :

ਮੁਸਲਮਾਣੁ, ਕਹਾਵਣੁ ਮੁਸਕਲੁ
ਜਾ ਹੋਇ, ਤਾ ਮੁਸਲਮਾਣੁ ਕਹਾਵੈ ।
ਅਵਲਿ ਅਉਲਿ ਦੋਨੁ ਕਰਿ ਮਿਨਾ
ਮਸਜਦ ਮਾਨਾ ਮਾਝੁ ਮੁਸਾਢੈ ।
ਹੋਇ ਮੁਸਲਿਮੁ ਦੀਨ ਮੁਹਾਣੈ
ਮਰਣ ਜੀਵਣ ਕਾ ਭਗੁ ਕੁਧਾਵੈ ।
ਠੱਥ ਕੀ ਰਜਾਇ ਮੰਨੈ ਸਿਰ ਉਪਰਿ
ਕਰਤਾ ਮੰਨੈ ਆਪ ਕੁਧਾਵੈ ।

(ਆਦਿ ਕ੍ਰੰਦ, ਪੰਨਾ ੧੪੧)

ਖਤਰੀਆ, ਕ੍ਰਾਮਣਾਂ ਥਾਏ :

ਖਤਰੀ ਸੇ ਜੁ ਫਰਮਾ ਕਾ ਸੁਰੁ ।
ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਕਾ ਕਰੇ ਸਰੀਰੁ ।
ਖੋਰੁ ਪਛਾਣੈ ਬੀਜੇ ਦਾਕੁ ।

ਜੋ ਖਤਰੀ ਦਰਗ ਪਰਦਾਣੁ ।

... ..

ਜੋ ਬੁਝਾਣੁ ਜੋ ਚਿੰਦੈ ਬੁਝਮੁ ।

ਜਪੁ ਤਪੁ ਸੰਨਮੁ ਧਿਆਵੇ ਬਠਮੁ ।

ਸੀਲ ਸੰਤਖ ਕਾ ਰਖੈ ਧਰਮੁ ।

ਬੰਧਨ ਰੋੜੈ ਹੋਵੈ ਮੁਕਤੁ ।...

ਸਿੱਖਾਂ ਵਾਸਤੇ :

ਗੁਰ ਸਤਿਗੁਰ ਕਾ ਜੋ ਨਿਮੁ ਅਖਾਏ

ਸੁ ਬਲਕੇ ਉਠਿ ਹਰਿਨਾਮੁ ਧਿਆਵੇ ।

ਉਦਮੁ ਬਰੇ ਭਲਕੇ ਪਰਭਾਗੀ

ਇਸਨਾਨੁ ਬਰੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰਿ ਨਾਵੇ ।

ਉਪਦਸਿ ਗੁਰੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਪੁ ਜਾਪੈ

ਸਰਿ ਕਿਨਕਿਖ ਪਾਪ ਚੁੱਖ ਲਹਿ ਜਾਵੇ ।

ਫਿਰਿ ਚੜੇ ਇਕਸੁ ਗੁਰਬਾਣੀ ਭਾਵੇ

ਬਹਿਦਿਆ ਉਠਇਆ ਹਰਿਨਾਮੁ ਧਿਆਵੇ ।

ਜੋ ਸਾਸ ਭਿਰਾਜਿ ਧਿਆਵੇ ਮੰਗੁ ਹਰਿ ਹਰਿ

ਜੋ ਗੁਰਸਿਖੁ ਗੁਰੁ ਮਨਿ ਭਾਵੇ ।

(ਆਚ ਗ੍ਰੰਥ, ਪੰਨਾ ੩੦੫)

ਜਿਨੇ ਅਸੀਂ ਉਥੇ ਬੈਠੇ ਹਾਂ ਆਪੋ ਆਪਣੀਆਂ ਧਰਮ ਪ੍ਰਸਤੁਤਾਂ ਪੜ੍ਹੀਏ, ਵਿਚਾਰੀਏ,
ਏ ਹਿਰ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਸੰਤ ਦਰਸਨ ਸਿੱਖ ਜੀ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੱਖ ਜੀ ਨੂੰ ਠੀਕ ਹੀ ਅਧਿਆਤਮ ਦਾ
ਸਾਹਿੰਸਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ਉਹ ਆਪੋ ਦੀ ਖੋਜ ਵਿਚ ਸਦਾ ਹੀ ਲੀਨ ਰਹੇ ।

ਮੈਂ ਸੰਤ ਦਰਸਨ ਸਿੱਖ ਜੀ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਆਪ ਸਭ ਦੇ ਦਰਸਨ
ਬਰਨ ਦਾ ਅਵਸਰ ਦਿੱਤਾ ।

ਇਕ ਵਾਰ ਫੇਰ ਆਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਚੰਗੇ ਸਦਾਚਾਰ ਵਾਸਤੇ ਮਨ ਉੱਤੇ ਵਸੀਕਾਰ ਕਰਨਾ
ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਉਪਰੰਤ ਸੰਤ ਦਰਸਨ ਸਿੱਖ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ
ਉਪਮਾ ਤੇ ਸ਼ੋਭਾ ਵਿਚ ਅਤਿ ਨਮਰਤਾਵ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਆਖਿਆ ।

ਪੀਰ ਨਿਜਾਮੀ ਜੀ ਤਕ ਸਾਰੇ ਵਕਤਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਪੀਰ ਜੀ ਨਾਲ
ਹੀ ਉਥੇ ਮੰਚ ਦੀਆਂ ਪੋਤੀਆਂ ਉਤਰਨ ਲਗੇ ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਦਰਬਰਨ ਸਿੱਖ ਜੀ ਦੀ ਨਿਮਰਤਾ ਦੀ
ਇਹ ਹੱਦ ਸੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਭਟਪਟ ਸੰਦਰ ਤੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਜੋੜਾ ਵਤਰੇ ਆਪ ਅਗੇ ਬਰਨ
ਦਾ ਜ਼ਰਨ ਕੀਤਾ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬੜੇ ਤਾਣ ਨਾਲ ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਰੋਕ ਕੇ ਆਪਣਾ
ਜੋੜਾ ਆਪ ਪਹਿਨਿਆ ।

ਏਥੋਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਿੱਧੇ ਹੀ ੧੧/੧੦ ਪੂਜਾ ਰੋਤ ਵਿਖੇ ਆ ਕੇ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਨੂੰ
ਘਰ ਜਾਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੋ ਗਈ ।

੨੧ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੭੭

ਨਵੀਂ ਦਿਲੀ

ਰਮੇਸ਼ ਨਰਾਇਣ ਧਰਮਾਣੀ ਵਿਚ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਗੀਤਨ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਗੀਤਨੀਆਂ ਨਾਲ ਉਸਤਾਦ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਤਾਰ ਬਹਿਨਾਈ ਨਾਲ ਠਠ ਬੰਨ੍ਹ ਰਹੇ ਸਨ।

ਸ: ਕੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਸੁਰਗਦਾਸ

ਪੰ: ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਬਾਈਲੈਂਡ ਯਾਤਰਾ ਬਾਅਦ ਅੱਜ ਹੀ ਤੇ ਦੋਬੇ, ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਹੀ ਮਿਲੇ ਸਨ। ਪੰ: ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਤਾਤੀ ਰੋਤੀਓ ਦੀ ਖਬਰ ਸੀ ਕਿ ਸ੍ਰ. ਕੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤ ਲੜੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਏ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸ੍ਰ: ਜੀ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਕਿਹਾ: ਅੱਛਾ! ਮੈਂ ਤਾਂ ਉਮੀਦ ਰਖਦਾ ਸਾਂ ਕਿ ਬੰਬਈ ਤੋਂ ਆ ਕੇ ਮਿਲਾਂਗਾ ਪਰ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਚਲੇ ਗਏ!

ਮੈਂ ਦੱਸਿਆ: ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰ: ਜੀ ਆਪ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਰਹੇ, ਸਿਹਤ ਠੀਕ ਹੋਣ ਪਿਛੋਂ। ਲਾਇਦ ਅੰਤਮ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਪਿਆਰ-ਖਿੱਚ ਵਧੇਰੇ ਪੈ ਗਈ ਹੋਵੇ!

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪੁਰੇ ਹੋ ਜਾਣ ਬਾਬਤ ਸਾਡੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ।

ਬਬਦ ਸਿੱਖਿਆ

ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਉਪਰੰਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਿੱਧੇ ੧੧/੧੦ ਪੂਜਾ ਰੱਤ ਹੀ ਪਹਾੜੇ। ਮੈਂ ਸਵੇਰੇ ਦੁਬਾਰਾ ੯.੩੦ ਵਜੇ ਪੂਜਾ ਤਾਂ ਅੱਜ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਜਨ ਮਿਸਰਾ ਨੂੰ ਪੌਣੇ ਚੌਥਾ ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਸੌਰਠਿ ਦਾ ਬਬਦ:—

ਸੌਰਠਿ ਰਾਮਿ ਸੁਹਾਵਣੀ ਜਾ ਹਰਿ ਨਾਮ ਚੰਦੀਲੇ।

ਕੁਰ ਪੁਰਖ ਮਨਾਵੈ ਆਪਣਾ ਕੁਲਮਤੀ ਹਰਿ ਹਰਿ ਚੰਦੀਲੇ।

ਸਿਖਾ ਭਯੋ ਸਨ। ਹਰਵਰਨ ਸਿੰਘ ਵੰਡਾ ਨਾਲ ਤਕਲਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਹਰਵਰਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਥਨ ਗੀਤਾ: ਘਰ ਆ ਕੇ ਤਕਲੇ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਕਰਿਆ ਕਰ, ਕੁੰ ਲਾਪਰਵਾਹੀ ਬਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸ੍ਰ: ਕੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤ ਲੜੀ

ਇਸ ਸੰਗੀਤ ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ: ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੀ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤ ਨਰਾਇਣ ਬਿੰਨੀ ੧੭-੯-੭੭ ਦੀ ਲਿਖੀ ਆਈ ਹੈ ਕਿਸੇ ਤਿੰਨ ਅੱਖਰਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਵਾਲੀ ਥੀਓ ਦੀ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਦੀ ਸਿਹਤ ਠੀਕ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਉਠ ਕੇ ਚਲ ਵਿਰ ਵੀ ਲੈਂਦੇ ਹਨ—ਪਰ ਉਹ ਤਾਂ ਏਨੀ ਭੱਤੀ ਚਲੇ ਵੀ ਗਏ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਤਸੱਲੀ ਪ੍ਰਕਟ ਕੀਤੀ ਕਿ ਅਖੀਰਲੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਮਹਾਨ ਲੇਖਕ ਦੀ ਕੁਝ ਸੇਵਾ ਹੋ ਸਕੀ। ਹੋਰ ਵੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਜੇ ਜਾਂ ਕੇ ਜਿਉਂਦੇ ਜੀ ਮਿਲ ਪੈਂਦੇ। ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਰਜ਼ਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ।

ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ

੨੩-੯-੭੭ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਬੰਬਈ ਜਾਣ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਹੈ। ਇਸੇ ਦਿਨ ਸਵੇਰੇ ੭-੩੦ ਵਜੇ ਉਥੇ ਸ੍ਰੀ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ (ਪੁਰਾਣਾ ਨਾਮਯਾਕੀ, ਹੁਣ ਰਿਲਮੀ ਗਾਇਕ) ਮਹਿੰਦਰਜੀਤ

੧੬੮

ਸਿੰਘ ਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸੰਤੋਖ ਸਕੂਲ ਬੰਬਈ 'ਚ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਬੁਲਾਇਆ ਹੈ। ਸਕੂਲ ਨਾਮਧਾਰੀ ਗੁਰ-ਨਾਮਧਾਰੀ ਬੰਬਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਜਾਰੀ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਕੂਲ ਲਈ ਕਰੀਬ ੧੦੦੦/- ਮਹੀਨਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦੇਣਾ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਖਰਾ।

ਉਸਤਾਦੀ ਸਾਗਿਰਦੀ

ਬੰਬਈ ਵਿਚ ਹੀ ੮-੩੦ ਸਵੇਰੇ ਪੰ: ਜਿਤ ਕੁਮਾਰ ਸੰਤੋਖ ਵਾਦਕ ਪਾਸ ਸ੍ਰੀ ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜਥਲਪੁਰ (ਹਾਲ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ) ਨੂੰ ਸੰਤੋਖ ਤੇ ਤਰਲੇ ਵਾਸਤੇ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਚੇਰਸੀਆ ਪਾਸ, ਬੰਸਰੀ ਵਾਦਨ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੇਮੂ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਸਾਗਿਰਦ ਬੰਡਾਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਪਤੰਤਰਾਮ ਘੋਹਲਾ ਤਾਂ ਹੀ ਤੇ ਹੈ।

ਭੀਸਰਾ ਭੰਮ

ਭੀਸਰਾ ਭੰਮ ਹੈ ਬੰਬਈ ਦੇ ਸ਼੍ਰੀ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਕੁਛ ਭੀਸਰਾ ਖਰੀਦਣਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਇਛਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋਹੇ ਜਥਲਪੁਰ ਦੇ ਫਲੰਟ ਉਸਾਰੇ ਜਾਣ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬੰਬਈ ਵਿਚ ਪਿੰਡੇ-ਪੁੰਡੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਿਆਂ ਭਿਰਾਇਸ ਮਿਲ ਜਾਵੇ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਬੰਬਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦੋਹੇ ਵਸੇ-ਇਰੀ ਜਾਵੇ ਸ੍ਰੀ ਬੰਬਈ ਵਿਚ ਸੰਤੋਖ ਦੀ ਉੱਚੀ ਭਾਲੀਮ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਹੋਵੇ ਹਨ। ਇਥੇ ਅੱਧਾ ਫਲੰਟ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਆਉਣ ਜਾਣ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਭੰਮ ਆਉਂਦਾ ਰਹੇ। ਇਸ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਵੀ ਇਕ ਪ੍ਰਾਪਨਟੀ ਭੀਸਰਾ ਨੂੰ ਸਮਾ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਵਪਾਰਿਤ ਦੀ ਫਲਾਟੀਟ ਤੇ ਅਤਲੇ ਇਨ ਨਾਮਧਾਰੀ ਵਾਕਮ ਬਿਤਦੀ ਦਾ ਪਤਾ ਸੁਤਾ ਕਰਨ ਬੇਕਲੰਡ ਲਈ ਉਡਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਰਾਜਨ ਮਿਸਰਾ

ਸ੍ਰੀ ਰਾਜਨ ਮਿਸਰਾ ਨਾਲ ਸਿੱਖਣ ਲਿਖਾਣ ਜਾਰੀ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਜਾਪਿਆ ਜਿਥੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਸਲੀਰਤ ਪਰੋਸਾਨੀ ਹੈ। ਪੁਛਣ ਤੇ ਉਸ ਦਸਿਆ ਕਿ ਕਲਾ ਖਰਾਬ ਹੈ, ਕਲਾ ਸਬਦ ਦੇ ਅੰਤਰੇ ਤੋਂ ਸੰਬੰਧ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪੱਤੀਆਂ ਪੇ ਕਦੀਆਂ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਥੇ ਦਵਾਈ ਦਸੀ ਤੇ ਫਿਰ ਕੁਰਤ ਉਠੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਬਲੇ ਗਏ। ਕਹਿਣ ਲਗੇ: ਕਿਸੇ ਚੇਤਾ ਨਾ ਕੁਲ ਜਾਵੇ ਤੇ ਇਥੇ ਨਵੀਂ ਹੀ ਆਈ ਭੰਗੋ-ਬੰਦ ਦਵਾਈ ਸ੍ਰੀ ਰਾਜਨ ਨੂੰ ਲਿਆ ਵਰਾਈ।

ਤੰਬੂਰੇ-ਤਾਨਪੂਰੇ

ਨਵੇਂ ਬਣੇ ਤੇ ਆਏ ਚਾਰ ਤਾਨਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਜਨ ਮਿਸਰਾ ਨੂੰ ਵੇਖਾਏ। ਰਾਜਨ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਹੋਰ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹਨ ਪਰ ਤਾਰਾਂ ਪਰਲੀਆਂ ਹਨ। ਓਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਕੁਰਚੇਰ ਸਿੰਘ (ਸਰੋਚ) ਆ ਗਿਆ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਦੇ 'ਹਿਮੇ ਲਾਇਆ: ਤਾਰਾਂ ਬਦਲਵਾਓ ਤੇ ਛੋਤੀ ਹੀ ਠੀਕ ਕਰਵਾ ਕੇ ਲਿਆਓ। ਵੱਡੇ ਤਾਨਪੂਰੇ ਤੇ ੬੦੦—੬੦੦ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਚੋਹਾਂ ਤੇ ੪੫੦-੪੫੦ ਰੁ: ਖਰਚ ਆਏ ਹਨ। ਦਰੀਬਾ ਕਲਾ ਦੀ ਕਿਸੇ ਦੁਕਾਨ ਤੋਂ ਇਹ ਬਣਵਾਏ ਲਏ ਹਨ।

ਅਦਤਾਰ ਸਿੰਘ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੀ

ਸ੍ਰੀ ਅਦਤਾਰ ਸਿੰਘ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਾਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਬਤੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕਰਦਿਆਂ ਸ੍ਰੀ ਰਾਜਨ ਨਾਲ ਜਿਕਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਅਜ ਕਲ ਵਿਚੋਲਾਂ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਇਮਰਤ ਆ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਤਬਲਾ ਵਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇੰਡੀਆ ਵਿਚ ਮਲਤਾ ਦੇ ਕਿਸੇ ਕਿਸਤੀਦਾਰ ਦੇ ਘਰ ਅਤੇ ਬਰਲਿਨ ਵਿਚ ਦੱਤੀਆਂ ਕੋਤੀਆਂ ਮਜ਼ਲਸਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਵਧੀਆ ਕਲਾਕਾਰੀ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨ ਮੋਹਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਸੰਗ

ਅਤੇ ਇਹ ਮੰਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਪੂਰਵਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ : ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ (ਸਰੋਦ) ਤੇ ਹਰਿਰਜਨ ਸਿੰਘ (ਸਿਤਾਰ) ਨੇ ਇੰਦੋਰ ਅਤੇ ਦੋਰਾਸ ਵਿਚ ਬੜਾ ਵਧੀਆ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੋਲੇ ਆਈਟਮ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੱਸ ਘੰਟੇ ਬਜਾਈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਵੇਦ ਨਾਮਧਾਰੀ ਵਸਤਰ ਵੇਖ ਕੇ ਜਦੋਂ ਸਟੇਜ ਦੇ ਅਨਾਉਂਸਰ ਨੇ ਇਸ ਖਾਸ ਪਹਿਰਾਵੇ ਦਾ ਕਾਰਨ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਇਹ ਜਾਣ ਕੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਹ ਪਹਿਰਾਵਾ ਕੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਦੇਣ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਹਿੰਸਕ ਲੜਾਈ—ਨਾਮਿਲਵਰਤਨ—ਦਾ ਮਾਰਗ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਕੀਤਾ। ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਕਦੇ ਰੁਕਿਆ ਨਹੀਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬੰਦ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਇਹ ਅਨਾਉਂਸਰ ਨੇ ਇਸ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਾਲ ਜਦੋਂ ਸਰੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਬਰਦਾਸ਼ਿਆਂ ਤਾਂ ਬੋਲਿਆਂ ਦੇ ਮਾਣ ਵਿਚ ਭਰਪੂਰ ਤਾਲੀਆਂ ਵੱਜੀਆਂ।

ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਨ ਮਿਸ਼ਰਾ ਦੇ ਵਿਚ ਭਰਨੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਰਿਰਜਨ ਸਿੰਘ (ਸਿਤਾਰ) ਨੇ ਪੰਤਿਤ ਮਹਾਦੇਉ ਜੀ ਕੋਥਰ ਤੋਂ ਸਿਖਿਆ ਇਤ ਭਰਾਨਾ ਆ ਕੇ ਸੁਣਾਇਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਤਿਅੰਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ।

ਸਿੱਖਾ ਲੇਖ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹਰਿਰਜਨ ਸਿੰਘ-ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਗਿਆ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਮੇਰਾ (ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਕਾਕੀ) ਲਿਖਿਆ ਤੇ ਪ੍ਰੋ: ਸੁਖਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕੁਨਾਣੀ ਵਲੋਂ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਅਨੁਵਾਦਿਆ ਲੇਖ ਸ੍ਰੀ ਕੁਮਾਰ ਗੋਪਰਥ ਨੂੰ ਦੇਣ, ਉਸ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਾਜ਼ਗੀ ਸੰਗੀਤ ਦੀਆਂ ਸਫ਼ਾ ਲਾਈ ਰਖਣ ਦੀ ਚਰਚਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪੰਜੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਕੁਮਾਰ ਗੋਪਰਥ ਜੀ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੰਗੀਤ ਸਭਾ ਤੇ ਨਾ ਆ ਸਫ਼ਟ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਲਈ ਆਖਣ।

ਕੁਮਾਰ-ਗੋਪਰਥ ਸੰਗੀਤ

ਮੰਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸਰੋਦ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਸੰਗੀਤ ਬਾਰੇ ਉਹਨਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਕਾ ਹੈ। ਸੰਗੀਤ, ਸਾਜ਼ਗੀ ਸੰਗੀਤ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਕੰਦੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਕੰਨ ਕਰੇ ਤਾਂ ਪੂਰੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਾਲ ਸੁਣਦੇ ਹਨ ਤੇ ਅਜਿਹੇ ਮੌਕੇ ਆਪ ਦੀ ਉਦਾਹਰਤਾ ਹੋਰ ਵੀ ਦ੍ਰਵ ਉਠਦੀ ਹੈ। ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਗ ਬਿਹਨਵੀ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਲਿਖੀ ਹੈ 'ਕੁਮਾਰ ਗੋਪਰਥ ਸੰਗੀਤ' ਰਾਗ ਦੂਜਾ, ਇਸਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਖਰਚਾ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਕੁਮਾਰ ਗੋਪਰਥ

੧੧.੩੦ ਵਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸਰੋਦ ਨੇ ਅਰਜ ਕੀਤੀ : ਕਾਕੀ ਹੋਰੀ ਆਪਣੀ ਲਿਖੀ ਪੁਸਤਿਕਾ, ਜੋ ਇਹ ਸੰਗੀਤ ਸੰਮੇਲਨ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਅਤੇ ਉਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਰੇ ਹੀ ਸੀ, ਜੋ ਆਪ ਆਗਿਆ ਦੇਵੇਂ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਜਾਕੇ ਕੁਮਾਰ ਗੋਪਰਥ ਜੀ ਨੂੰ ਭੇਟ ਕਰਨ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਨੇ ਪਰਵਾਨ ਕੀਤੀ।

ਅਸੀਂ ੧੨.੧੫ ਵਜੇ ਪਹੁੰਚੇ ਜਾਂਦੇ ਕੁਮਾਰ ਗੋਪਰਥ ਜੀ ਨੂੰ ਸੁਣਿਆ। ਇਸ ਗੋਪਰਥ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਲਈ ਕਮਾਨੀ ਹਾਲ ਵਿਚ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੁੱਖਿਆ ਪਿਆ ਸੀ। ਸਮੇਤੀ ਵਿਦਵਾਨ ਭਾਈ, ਆਚਾਰਯ ਰੂਪਲਾਨੀ ਤੇ ਦਿੱਤੀ ਦਾ ਕਰਨਾਨ ਵੀ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਕੁਮਾਰ ਗੋਪਰਥ ਦੀਆਂ ਜਾਦੂ ਤਰੀਆਂ

ਸੂਰਾਂ ਨੇ ਸਭ ਨੂੰ ਭੀਲ ਰਖਿਆ ਸੀ ।

ਅਸੀਂ ਇੰਟਰਵਲ ਵਿਚ ਕੁਮਾਰ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲੇ । ਸਾਦਾ, ਹਲੀਮ ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਵਿਅਕਤਿਤੱਤਵ ਹਰਭਜਨ-ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨੇ ਗੰਧਰਵ ਦੇ ਚਰਨ ਕੂਰੇ ।

ਮੈਂ ਸੰਗੀਤ ਸੰਮੇਲਨ ਦੇ ਸਾਵੀਨਰ ਦੀਆਂ ਦੋ ਕਾਪੀਆਂ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤੀਆਂ । ਉਹਨਾਂ ਹਾਫ਼ਿਜ਼ ਸ਼ਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਪਰਵਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ।

ਦੂਜੀ ਬੈਠਕ ਵਿਚ ਕੁਮਾਰ ਗੰਧਰਵ ਜੀ ਨੇ ਘਟ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਗੱਲੀਆਂ । ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਦੋ ਭਜਨ ਤੋਰਵੀ ਦੇ ਗਾਏ । ਸਮੇਂ ਤੇ ਮੁਕਾਬ ਹੋਏ ਬੈਠੇ ਸਨ ।

ਅਸੀਂ ਦੋ ਵਜੇ ਸਭਾਕਾਰ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਆਏ ।

ਉਸਤਾਦ ਅਮਜਦ ਦੇ ਘਰ

ਸ਼ਤਿਕੂਰ ਜੀ ਨੇ ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦੇ ਉਸਤਾਦ ਸ੍ਰੀ ਅਮਜਦ ਅਲੀ, ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸਰੋਦਕਾਰਾਣਡ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਜਾਣਾ ਸੀ । ਸ਼ਾਮੀਂ ੫ ਵਜੇ ਅਜਿਹਾ ਸਭਾ ਬਣ ਗਿਆ । ਘਰ ਪਹੁੰਚੇ । ਸੁੱਤੇ ਪਏ ਉਸਤਾਦ ਨੂੰ ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜਾ ਜਗਾਇਆ । ਅਮਜਦ ਹੁਰਾਂ ੬.੧੫ ਵਜੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਜਾਣਾ ਸੀ ।

ਸ਼ਤਿਕੂਰ ਜੀ ਦਾ ਸੀਅਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਂਝੇ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਡੇ ਸੁਣਨ-ਸੁਣਾਨ ਡੇ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਵਿਚਲਿਆਂ ਵਲੋਂ ਟੋਲੀਫੋਨ ਤੋਂ ਬੇਟੇਬਣ ਬਣਦਿਆਂ ਹੀ ਕੁਝਲਾ ਹੋ ਗਿਆ । ਜੋ ਇਹ ਬੈਠਕ ਆਂਧਾ ਘੰਟਾ ਹੀ ਹੋ ਸਕੀ । ਸ੍ਰੀ ਸ਼ਤਿਕੂਰ ਜੀ ਦੀ ਪੁਸ਼ਪ ਬੱਲਿਆਂ ਬੀਬਾ ਜੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਧਿਆਪਕਾ ਬੀਬੀ ਨਰਿੰਦਰ ਨਾਲ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੰਦੀ ਵਸਤੂ ਖਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਪੁਰਕ ਲਵੀ ਲਿਆਂਦੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਉਹ ਅੰਦਰ ਜਾਏ ਉਂਝ ਆਈਆਂ ।—ਘਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਘਰੋਂ ਬੀਬੀ ਸੁਭਾ ਲਗਭਗੀ ਬੜੀ ਸਭਾ, ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਸੁਸ਼ੀਲ ਦਿਸਤਾਰੀ ਹਨ ।

ਘਾ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਸ਼ਤਿਕੂਰ ਜੀ ਦੀ ਕੋਲਕਾਤ ਸਕਾ ਚੰਦਾ, ਪੋਟੀਆ ਚੰਦਾ, ਸਾਵੀਆ ਚੰਦਾ ਮਾਤਰਾਂ ਦੇ ਵੱਲਾਂ ਉੱਤੇ ਹੀ ਨਿਰਭਰ ਰਹੀ ।

ਅਮਜਦ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਵਿਚ ਨਿਗਤ ਜਿਹੀ ਲਏ, ਜੋ ਵਿਚ ਖਿਲੋਣਾ ਹੀ ਜਾਪਦੀ ਸੀ, ਨਿਖੀ ਰਾਮ ਅੰਤ ਸੰਨਜ ਨੇ ਘਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬੱਚੇ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਨ ਤੇ ਭੰਟ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਸ਼ਤਿਕੂਰ ਜੀ ਨੇ ਹੱਥੀਂ ਪਕੜਕੇ ਵੱਖੀ, ਟੁਟਕਾਈ ਤੇ ਸਲਾਹੀ ।

ਵਾਪਸੀ ਲਮੇ ਸ਼ਤਿਕੂਰ ਜੀ ਨੇ ਉਸਤਾਦ ਅਮਜਦ ਅਲੀ ਜੀ ਦੇ ਸਲੀਕੇ, ਹਥੀਮੀ ਤੇ ਵਜਾਣ ਦੇ ਨਾਲ ਬੋਲਚਾਲ ਦੀ ਮਿਠਤ ਦੀ ਖੂਬ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕੀਤੀ । ਸ਼ਤਿਕੂਰ ਜੀ ਨਾਲ ਘਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਘਰ ਕੁਝ ਸਨ—ਸ੍ਰੀ ਬੀਬਾ ਜੀ, ਬੀਬੀ ਨਰਿੰਦਰ, ਸੰਤ ਬਲਕਾਰ ਸਿੰਘ ਨਿਜੀ ਸੇਵਕ, ਸੰਤ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੂਰਬਾ, ਸ: ਹਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੰਸਪਾਲ, ਤਾ: ਅਮਰ ਭਾਰਤੀ, ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਲੇਖਕ ।

ਭਾਰਾ ਦੁਆਰਾ ਸਫਰ ਕਰਦਿਆਂ ਸ਼ਤਿਕੂਰ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ : ਹਰੇਕ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਿੰਤਾ ਵੀ ਤੁੰਡ ਨਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ ਸ਼ਤਿਕੂਰ ਜੀ ਨੇ ਕੁਝ ਠਾ ਕੁਝ ਵਧੀਆਪਣ ਰਖਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂ ਕੱਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਬਾਬਾ ਕਟੋਬਾ ਸਿੰਘ ਪਖਤੂਨ

ਸਰੋਰੇ ਅੱਜ, ਸ਼ਤਿਕੂਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਉਪਦਲੇ 'ਰਾਜਸੀ ਸਰਬਲ ਦੀਆਂ ਕਤੀ ਰਿਧੀਆਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਬਰਨ ਵਾਲਾ, ਬਾਬਾ ਕਟੋਬਾ ਸਿੰਘ ਪਖਤੂਨ ਵੀ ਆਇਆ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਬੰਤਾ ਲਮੇ ਸ਼ਤਿਕੂਰ ਜੀ ਨਾਲ ਲਾਇਆ ਸੀ । ਸ਼ਤਿਕੂਰ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਆਦਰ

ਦਿੰਦਿਆਂ ਮੈਨੂੰ ਦਸਿਆ : ਇਸਦਾ ਇਕ ਕਈ ਰਾਜਸੀ ਛੱਲਾ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਦੇ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਅੰਦਰਲੀਆਂ ਕੋਲਾਂਭਾਤਾਂ ਦੱਸਦਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਉਥੇ ਫੇਰਾਂ ਦਾ ਕਹਿਰ ਚਲ ਰਿਹਾ ਸੀ ਉਦੋਂ ਇਸਨੇ ਸੇਂਟਰ ਦੇ ਲੀਡਰਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਜਾ ਸਥਿਤੀ ਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਸਾਡੇ ਪੱਖ ਨੂੰ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬਿਭਧ ਹੋਇਆਂ ਇਸਦੀ ਪੇਂਨਸ਼ਨ ਲਗਾ ਰਖੀ ਸੀ, ਹੋਰ ਵੀ ਵਲੋਂ ਬੁਦੇਲੇ ਮਦਦ ਹੁੰਦੀ ਖੰਹਦੀ ਹੈ। ਪੇਂਨਸ਼ਨ ਅਜੇ ਵੀ ਜਾਰੀ ਹੈ।

੨੨ ਅਗਸਤ ੧੯੭੭

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ

ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਜੀਰਤਨ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਮੇਸ਼ ਨਗਰ ਦੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਲਕਸ਼ਮਲਾ ਵਿਚ ਸੁਣਿਆ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਪੱਤਰੀ 'ਪ੍ਰੀਤਰਾ' ਨਾਲ ਦਰਸਨ ਬਰਨ ਗਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਾਰ ਦੇ ਤੱਥ ਖਾਅਦ ਪ੍ਰਸਾ ਰੱਡ ਨੂੰ ਜਾਣ ਜੋ ਲਭੇ ਸਨ ਕਿ ਵਾਰ ਵਿਚ ਬੈਠਿਆਂ, ਮੇਰੇ ਨੂੰ ਪੁਤ ਨੂੰ ਆਉਂਦਿਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਕੁਝ ਗਏ। ਬਾਬੀ ਖੱਲ੍ਹ ਕੇ ਦਰਸਨ ਚਿਤ। 'ਜਵਾਦੀ' ਸਥਾਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇੰਜ ਕਿਹਾ ਕਿ, ਉਹ ਮਨਧੀਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਦਸਤਾਰ ਤੋਂ ਦਾਹੜੀ, ਪਤੀ ਪਤਨੀ ਦੀ ਜੰਤੀ, ਨੂੰ ਦੋ ਪਹਿਰੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪਹਿਰਾਵੇਂ ਨਾਲ, ਪੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਰਥ ਦੋ ਗਿਆ।

੧੧/੧੦ ਬੋਠੀ

ਮੇਂ ਪ੍ਰਸਾ ਰੱਡ ਗਿਆ, ਸ੍ਰੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਛੰਟੇ ਲਭਕੇ ਸ੍ਰੀ ਵਿਸੇਸਰ ਸਿੰਘ ਬੱਲ੍ਹੇ ਜੀ ੧੦.੩੩ ਵਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਨ ਕਰਨ ਅਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਸਾਦ ਭਰਣ ਸਮੇਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਬੋਲ ਕਹਾ ਕੇ ਭਰਾਇਆ ਤੇ ਹਾਲ-ਚਾਲ ਪੁਛਿਆ। ਖੱਲ੍ਹੇ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਤੇ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਹਾਦਸਾ ਵਾਪਰਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਵਾਰੇ ਮੇਰੇ ਪੁਛਣ ਤੇ ਬੱਲ੍ਹੇ ਜੀ ਕਿਹਾ : ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਿਰਪਾ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਵਾਰ ਤਾਂ ਭੰਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰ ਇਕ ਵਾਰ ਬਚ ਨਿਕਲੇ ਹਾਂ।

ਅੱਜ ਬੋਠੀ ਵਿਚ ਦਰਸਨ-ਰਹੀਆਂ ਦੀ ਬਾਹਲੀ ਭੀੜ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਵਿਠਲੇ ਟਾਵੇਂ ਸਹੀਰ ਹੀ ਪਹੁੰਚੇ ਸਨ।

ਇਸਨਾਨ, ਪ੍ਰਸਾਦ ਤੇ ਵਿਸ਼ਰਾਮ ਪਿਛੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਵ੍ਰਿਓ ਪਹਿਰ ਵਾਰ ਵਜੇ ਹਜ਼ੂਰੀ ਸੰਵਕਾਂ ਤੇ ਖਾਸ ਕਾਮ ਪ੍ਰੇਰੀਆਂ ਨਾਲ ਪਾਲਮ ਉੱਖਤ ਪੱਰਟ ਲਈ ਚਲੇ। ਬੰਟਿੰਗ ਲਿਸਟ ਵਿਚ ੨੮ ਨੰ: ਤੇ ਨਾਮ ਸੀ ਪਰ ਪਾਲਮ ਡੱਡ ਜਾਂਦਿਆਂ ਬੰਬਦੀ ਲਈ ਜਹਾਜ਼ ਦੀ ਟਿਕਟ ਵਾਲੀ ਭੱਲ ਬਣ ਗਈ। ਸੰਤ ਬਲਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਆਪ ਜੀ ਬੰਬਦੀ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰਸਥਾਨ ਕਰ ਗਏ।

੩੧ ਅਗਸਤ ੧੯੭੭

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਆਗਮਨ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅੱਜ ਬੰਤਲੋਰ ਤੋਂ ਹੋਦਰਾਬਾਦ ਦੇ ਰਸਤੇ ਆਉਣਾ ਸੀ, ਏਥੇ ਸ: ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਨਚੰਦਾ ਦੇ ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਅਸਲਾ ਸੀ ਉਸਨੂੰ ਨਹਿਨਣਾ ਵੀ ਸੀ।

ਰਾਤੀਂ ੧੦-੧੦ ਦੀ ਵਲਾਦੀਟ ਨੰ: ੭੦੭ ਰਾਤੀਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਹਜ਼ੂਰੀ ਸੰਵਕ ਬਲਰਾਮ ਸਿੰਘ, ਸੇਠ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਲਤਥੇ ਸ੍ਰੀ ਪੰਦਰਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸ: ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਨਚੰਦਾ ਨਾਲ ਪਾਲਮ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਸ: ਹਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੰਸਪਾਲ, ਸ੍ਰੀ ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ (ਸਰੋਦ) ਸ੍ਰੀ ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ (ਸਿਤਾਬ), ਸੰਤ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਲਲੀਹੀ, ਸ੍ਰੀ ਰਤਨ ਸਿੰਘ-ਕੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਦੰਡਾ ਅਤੇ ਲੱਖਵ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਸਾ ਤੇ ਏਥੇ ਅੱਯ ਵੀ ਪ੍ਰਸਾ ਰੱਡ ਤੋਂ ਸੇਠ ਬਰਮ ਸਿੰਘ, ਨਾਮਧਾਰੀ

੧੭੨

ਦੇਸੀ ਵਾਲੇ ਸ: ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਪਰਵਾਰ ਸਮੇਤ ਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਦਰਜਨਾਂ ਸਰੀਰ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਵੀ ਕੁਲਹਾਰ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸਭ ਨੇ ਆਦਰ-ਪੂਰਵਕ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੇ। ਮੈਥੋਂ ਰਿਹਾ ਨਾ ਗਿਆ, ਮੈਂ ਆਖਿਆ : ਸਾਡੇ ਥੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਤਾਂ ਕੁਲਹਾਰ ਨਹੀਂ ਲਿਆਇਆ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਫਰਮਾਇਆ : ਕੀ ਖ਼ਤ ਹੋ ਹਾਰਾ ਦੀ, ਕੁਸ਼ੀਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਮੇਰੇ ਲਈ ਵੱਧਾ ਤੋਂ ਵਧਕੇ ਹੋ।

ਪ੍ਰਸ਼ਾ ਕੌਣੀ

ਸਚੇਂ ਸਾਰੀਆਂ ਭੱਤੀਆਂ ੧੧/੧੦ ਪ੍ਰਸ਼ਾ ਰੰਤ ਪਹੁੰਚ ਗਈਆਂ ਤਾਂ ੧੦.੪੫ ਚਾਤੀਂ ਬਾਨੁਪੁਰ ਤੋਂ ਆਏ ਹੋਏ ਕੁਝ ਸਰੀਰਾਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਕੁਲਾਇਆ ਗਿਆ। ਭੱਤੀ ਮਨ-ਮੁਟਾਵ ਜੀ ਇਹਨਾਂ ਦਾ।

ਦੱਬੇ ਬੱਦੀ ਮਾਤੀ (ਸਰਸਾ) ਤੋਂ ਸ: ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਗਿਆਨ, ਸੰਤ ਤਰਨ ਸਿੰਘ ਵਹਿਮੀ ਦਾ ਲੜਕਾ ਵੀ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਕੱਤਰ ਹੋਈਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਨ ਦੇਣ ਲਈ ਅੰਦਰੋਂ ਬਾਹਰ ਆਏ। ਬੱਦੀ ੨੦ ਮਿੰਟ ਨਿਸ਼ਾ ਨਾਲ ਦਰਸਨ ਦਿਤੇ। ਹੁਣ ੧੧-੨੦ ਸਨ ਭਾਤ ਦੇ। ਮੈਨੂੰ ਆਗਿਆ ਬੀੜੀ ਲਈ ਕਿ ਮੈਂ ੪-੯-੭੭ ਨੂੰ ਪ੍ਰੀਤ ਨਗਰ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਜ਼ਰੂਰ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦੇ ਸ: ਕੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਬਾਰੇ ਅੰਤਮ ਰਸਮ ਹੈ, ਪ੍ਰੀਤ ਨਗਰ ਵਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਰਾ: ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਆਨੰਦ ਹੁਰਾਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਅਵਸਰ ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ।

ਫਿਰਾਇਆ

ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠਿਆਂ ਨਮਸਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਭੱਟਾ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਕੁਝ ਬੇ ਹੱਸਪਾਲ ਨੂੰ ਫੜਾਈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ : ਕਦੀ ਹੁਰਾਂ ਨੂੰ ਚੰਦਿਓ ਫਿਰਾਏ ਚੰ ਭੋਰ ਤੇ। ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕੁਝ ਪਤੀ : ਆਪੇ ਭੀਆ ਫਰਾਇਆ। ਭੋਰ ਕਿਸੇ ਸਰੀਰ ਨੇ ੧੦/- ਭੋਟਾ ਧਰੇ ਮੈਂ ਉਹ ਵੀ ਕੁਝ ਲਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਰਜਾ ਹਿੱਸਾ ਪਤਿਆ : ਆਪੇ ਹੀ ਫਰਮਾ ਫਰਮਾਇਦਾ। ਅਤੇ ੧੦/- ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਚਰਨਾ ਤੇ ਰਖੇ, ਮੈਂ ਉਹ ਵੀ ਉਠਾ ਲਏ। ਹੱਸ ਕੇ ਉਠ ਬੈਠੇ : ਕਦੀ ਹੁਰਾਂ ਨੂੰ ਫੜਾ ਫਰਾਇਆ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ, ਆਪਾਂ ਬਲਦੇ ਹਾਂ।

ਉਸਤਾਦੀ ਸ਼ਾਗਿਰਦੀ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦਸਿਆ, ਬੱਚਈ ਵਿਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵਡੇ ਉਸਤਾਦਾਂ ਸੀ ਹਰੀ ਪ੍ਰਸਾਦ ਚੌਰਸੀਆ, ਪੰਡਿਤ ਸਿੰਘ ਕੁਮਾਰ ਅਦਿ ਪਾਸ ਮਾਫਿਰਤ ਬੈਠਾਣਾ ਸੀ, ਬਿਠਾ ਆਏ ਹਾਂ। ਇਕ ਸਾਫ਼ਿਰਤ ਸੁਰਸੀਤ ਸਿੰਘ (ਵਿੱਲੀ ਤੋਂ) ਪੇ: ਰਾਮ ਨਾਰਾਇਣ ਜੀ ਤੋਂ ਸਾਰੰਗੀ ਸਿੱਖਣ ਲਈ ਲਾਇਆ ਏ।

ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਹਰ ਉਸਤਾਦ ਨੂੰ ਪੰਜ ਪੰਜ ਸੌ ਭੱਟਾ ਧਰਵਾਈ। ਵਲ ਫਰੂਟ ਆਦਿ ਹੋਰ ਵੀ।

ਪੰਡਿਤ ਰਾਮ ਨਾਰਾਇਣ ਜੀ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਰੇ ਦਸਿਆ ਸੀ : ਮੇਰੇ ਤੇ ਤਾਂ ਮਿਹਰ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਭੱਟੀ ਸਾਹਿਬ ਜਾਂ ਚੰ ਸਾਰੰਗੀ ਸੁਣਾਈ ਤਾਂ ਹਰਕੁਰ ਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ, ਨਜ਼ਰ ਚਰ ਕ ਮੱਥੇ ਵਲ ਡਰਿਆ ਤੇ ਸਲਾਘਾ ਕੀਤੀ। ਤਦ ਤੋਂ ਸ਼ੱਕ ਮੈਨੂੰ ਸੁਣਨ ਲਗ ਪਏ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਸ ਘਰ ਦਾ ਦਾਸ ਹਾਂ।

ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਪੇ: ਸਿੰਘ ਕੁਮਾਰ ਬਲਾ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਰਵਾਰ ਨੇ ਤਜਨ ਪੁਣ

ਲਿਆ ਹੈ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਖੜੇ ਖਤੌਤਿਆਂ ਹੀ ਚੰਬਲੀ ਬਾਰੇ ਫੁਰਦੇਵ-ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੀ ਦਸਿਆ। ਇਹ ਪਿਛੋਂ ਆਏ ਸਨ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਅਣਥਕ ਤੌਰ ਤੇ ਤੁਰੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਧਾਰਮਿਕ ਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦਿਆਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ੨-੩੦ ਦੇ ਉੱਤੇ ਹੋਏ ਹੁਣੇ (ਰਾਤੀ) ੧੧-੧੫ ਤੇ ਅੰਦਰ ਨੂੰ ਛਟੇ ਹਨ। ਬਿਰਾਜਣਕੇ ਕਦੇ, ਖਤਾ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਸਿੱਧੇ ਘਰ ਜਾਵਾਂਗੇ।

ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਵੇਰੇ ੭ ਵਜੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਲਈ ਜਹਾਜ਼ ਲੈਣਾ ਹੈ ਜਿਥੋਂ ਅਗੇ ਕਰੜਾਂ ਵਿਖੇ ਮੇਨੇ ਤੇ ਜਾਣਾ ਹੈ।

੪ ਸਤੰਬਰ ੧੯੭੭

ਪ੍ਰੀਤ ਨਗਰ

ਪ੍ਰੀਤ ਨਗਰ ਵਿਚ ੧੨ ਵਜੇ ਦੁਪਹਿਰ ਪਿਛੋਂ, ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਰਾਤਾ ਵੱਢ ਲਿਆ। ਮਹਾਨ ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਅਫ਼ਾਲੀ ਲੇਖਕ, ਸਮਾਜਕ ਹਸਤੀਆਂ ਤੇ ਰਾਜਸੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਜੁੜ ਗਏ।

ਆਏ ਭਾਏ ਦੀ ਜਲ-ਪ੍ਰਸਾਦ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਕੁਆਰਾ ਲੰਗਰ ਜਾਰੀ ਸੀ।

ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਦਮੀ ਭੰਜਣੇ ਪਤਾ ਬੀੜਾ ਕਿ ਇਕ ਘੰਟਾ ਭਰ ਠਹਿਰਨਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਮੁਨਾਸਬ ਕਰਤ ਹੋਵੇ, ਉਥੋਂ ਆਇਆ ਜਾਵੇ।

ਅੱਜ ਪ੍ਰੰਪ ਵੱਡੀ ਕਹਿਰੀ ਸੀ। ਸਾਮਿਆਨਾ ਸਜੇ ਪੰਛਾਲ ਵਿਚ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੇ ਸ: ਕੁਰਬਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਫੀਲੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਦੇਣ ਤੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਨਿਜੀ ਸੰਬੰਧਾਂ ਬਾਰੇ ਬਰਚਾ ਬਰਦਿਆਂ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀਆਂ ਭੇਂਟ ਬੀੜੀਆਂ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਵੀ ਦੋ ਵਜੇ ਪਹਾਚੇ। ਇਕ ਘੰਟਾ ਭਰ ਠਹਿਰੇ। ਆਪ ਨੇ ਸ: ਜੀ ਦੇ ਸਤਿਕੁਰੂ ਪ੍ਰਭਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਨਿੱਘੇ ਸੰਬੰਧਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਆਪਣੇ ਡਾਅਲੁਕਾਭ ਬਾਰੇ ਜ਼ਿਕਰ ਬਰਦਿਆਂ ਸ਼ਰਦਾਰ ਜੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰੀਤ ਭਲਸਕੇ ਦਾ ਅਲਮਬਰਦਾਰ ਤੇ ਇਕ ਵਖੀਆ ਮਨੁੱਖ ਹੋਣ ਦੀ ਸੱਭਿਆ ਚਿਤੀ। ਅੰਤਮ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਨੇੜਤਾ ਦਾ ਖਾਸ ਜ਼ਿਕਰ ਸੀ।

ਕਾਮਰੇਡ ਸੰਹਣੇ ਸਿੰਘ ਸੋਸ, ਸ: ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਆਰਟਿਸਟ, ਕਾ: ਅਵਭਾਰ ਸਿੰਘ ਮਲਹੋਤਰਾ, ਗਿਆਨੀ ਜੇਲ ਸਿੰਘ, ਸ: ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਯਮਦਰਚ, ਭਾ: ਬਿਸਵਾ ਨਾਥ ਭਿਵਾੜੀ ਸ: ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ ਕੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਗਿਆਨੀ ਪ੍ਰਭਾਪ ਸਿੰਘ ਸਾਬਕਾ ਜਥੇਦਾਰ ਅਕਾਲ ਤਖਤ, ਸ: ਗਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਆਦਿ ਅਨੇਕਾਂ ਜਾਣੀਆਂ ਮਾਣੀਆਂ ਸਮਾਜੀਅਤਾਂ ਸ਼ਰਦਾਰ ਜੀ ਨਾਲ ਸਨੇਹ ਵਿਅਕਤ ਕਰਨ ਆਈਆਂ ਸਨ।

੭ ਸਤੰਬਰ ੧੯੭੭

ਸ੍ਰੀ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ

ਦੇਵੇ ਅੱਜ ਕਲ ਅੰਨ੍ਹਾ ਦਾ ਮੋਲਾ ਜਾਂ ਪ੍ਰਯੋਗ ਮੋਲਾ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਦੀ ਰਾਤ ਦਾ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਹਾਂ।

ਸਵੇਰੇ ਅਥਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਅਕਵਾਈ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਭਜਨਾ ਸਿੰਘ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਜੋੜੀ ਕੀਰਤਨ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਲਿਖਕੇ ਚਿਠਾ ਕਿ ਵਲਾਇਤ ਵਿਚੋਂ ਆਏ ਸ: ਰੰਧਾਵਾ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗਹੀਰ ਨੂੰ ੮ ਜਾਂ ੯ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਮਿਲ ਸਕਣਕੇ, ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿਆਂ।

ਅੱਜ ਨਿੱਕੀ-ਨਿੱਕੀ ਕਣੀ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਰ੍ਹਦਾ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਵਿਚ ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਜੀਵਨ ਠਗਰੋਂ ਆ ਪਹੁੰਚੇ।

੯.੪੫ ਵਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇੰਤਨੈਂਤ ਚੋਂ ਆਏ ਸ: ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ ਤੇ ਸ: ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਗਹੀਰ ਨੂੰ ਕੋਠੀ ਵਿਖੇ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ੧੦.੪੫ ਮੇਂ ਦੀ ਕੋਠੀ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਵਰਾਂਤੋ ਵਿਚ ਕੁਰਸੀ ਤੇ ਸਜੇਤ ਸਨ। ਸਾਹਮਣੇ ਖੱਬੇ ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਸ: ਗਹੀਰ, ਸ: ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ, ਸ: ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ, ਸ: ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ (ਨਅਧਾਰੀ ਦੇਜੇਸੀ, ਇੱਥੀ—ਤੋੜ੍ਹਾ ਵਾਲੇ) ਸ: ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਨਾਰਸ, ਸ: ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਪੁਤਰੀ (ਸੁਪਤਨੀ—ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ) ਅਤੇ ਇਕ ਬਜ਼ੁਰਗ ਹੋਰ ਸਾਹਮਣੇ ਬੈਠੇ ਸਨ।

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੰਦੇਰ ਬਾਰ

ਇਸ ਸਮੇਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਨੰਦੇਰ-ਯਾਤਰਾ ਦਾ ਵਿਵਰਣ ਸੁਣਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਮੇ ਦੇ ਮਗੇਜ ਸਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆ ਕੇ ਦਰਸਨ ਕੀਤੇ ਤੇ ਬੁੱਢੇ ਹੀ ਬੈਠ ਗਏ। ਮੈਂ ਫੜ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮਾਂਜੇ ਉੱਤੇ ਬੈਠਾਇਆ। ਸੇਤ ਸੁਕਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮੇਨੀ ਸਸਤਰਾਂ ਵਾਲੇ ਬੜੇ ਦੇ ਨਾਲ ਵਾਲੇ ਕੰਮਤੇ ਉਹਨੇ ਹੱਥ ਜੋਤ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ੬ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪ ਜੀ ਕਦੇ ਸਾਓ ਉੱਚੇ ਮੰਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਗਲ ਚਿੱਟੇ ਕਪੜੇ ਸਨ ਪਰ ਮਾਂਜੇ ਗਿਆ ਤਾਂ ਜੀਤੋ-ਪੀਤੋ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਹਵਨ ਵਿਚ ਪੈਂਟ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਪੁਛਿਆ ਸੀ।

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕੁਟਰਾ ਭੋਜਣ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕਰ ਆਏ ਸਨ।

ਸੇਤ ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਅਜ ਕਲ ਸੇਤ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਰੇ ਦੇ ਵਿਨਵਾਰਸ ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ : ਫਿਰੇ ਸਮੇਂ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਹੀ, ਪੰਡਿਤ ਜੀ, ਕਵੀ ਜੀ, ਭਾਰਤੀ ਜੀ ਆਦਿ ਉੱਥੇ ਹੀ ਚਾਰ ਦਿਨ ਜਾਂ ਕੇ ਤਹੀਏ, ਉੱਥੇ ਦੀ ਮਾਨ ਮਭਿਆਦਾ ਵੇਖੀਏ, ਸਮਝੀਏ।

ਇਸ ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਕੀ ਕਈ ਵਿਚਾਰਾਂ ਹੋਈਆਂ।

ਰੰਧਾਵਾ ਤੇ ਗਹੀਰ

ਉਪਰੰਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉੱਡੇ ਅੰਤਰ ਚੜ੍ਹੇ ਗਏ ਤੇ ਸ: ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ, ਸ: ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਗਹੀਰ ਨੂੰ ਵੀ ਅੰਦਰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਬੜੇ ਸਮੇਂ ਪਿਛੋਂ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਸੱਦਾ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਸਿਮ੍ਰਤੀ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸੰਕਟਰਾਂ ਵਲੋਂ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇ ਬਾਰੇ ਦੁਹਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਜਾਣੂੰ ਕਰਵਾਇਆ। ਖੁਸ਼ ਚਿਰ ਕਲਥਾਰ ਜਾਰੀ ਰਹੀ।

ਕਿਰਨਪਾਲ ਸਿੰਘ

ਇਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਵਿਕਾਤ ਵਿਚ ਵਲਾਇਤ ਵਿਚੋਂ ਆਏ ਇਕ ਨੰਜੁਆਨ ਕਿਰਨਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬਚਨ ਕੀਤਾ : ਸੁੱਚ ਸੋਧ ਰੱਖੋ, ਇਸਨਾਨ ਕਰੋ ਸਰੋਸੀ, ਅਤੇ ਬੰਬਈ ਜਾ ਕੇ ਉਸਤਾਦ ਪਾਸੋਂ ਦੋਨੀ ਲਕਨ ਨਾਲ ਸੰਕੂਰ ਸਿਖੋ ਕਿ ਸਾਰੇ ਜਗ੍ਹਾ ਹੇ ਤੋਰਾ, ਰੇਰੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦਾ ਅਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦਾ ਨਾਮ ਰੋਸ਼ਨ ਹੋਵੇ। ਬੰਬਈ ਜਾ ਕੇ ਲੰਗਰ ਪਾਣੀ ਆਪਣਾ ਬਣਾ ਕੇ ਖਾਣ ਦੀ ਆਦਤ ਪਾਓ। ਮੈਂ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਹੁਣ ਵੀ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਪ੍ਰਸਾਦ-ਦਾਲਾ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਤੂੰ ਵੀ ਜਿੰਨਾ ਕੁਝ ਕਰ ਸਕੇਂ ਆਪ ਹੱਥੀਂ ਕਰ।

ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉਸਤਾਦ ਦੇਖੇ ਬੁਲਾ ਲਈਏ ਤੇ ਇਹ ਦੀ ਸੰਤਵ ਹੈ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ (ਬੀਰ ਸਿੰਘ) ਜੀ ਤੋਨੂੰ ਬੇਬਦੀ ਜਾ ਕੇ ਪੰ: ਸਿਰ ਕੁਮਾਰ ਜੀ ਪਾਸ ਸਾਹਿਬਦ ਬੈਠਾ ਆਉਣ।

ਬਾਹਰ ਮੀਂਹ ਥਲਾ ਮਿਹਾ ਸੀ, ਰਿਮਰਿਮ, ਰਿਮਰਿਮ।

ਸਾਦੇ ਬਾਹੁੰ ਵਜੇ ਦੁਪਹਰ ਵਲਾਇਤੋਂ ਆਏ ਸਜਣੇ ਨੂੰ ਸੰਤ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਫਗਵਾਤਾ ਦੀ ਗੱਡੀ ਲੁਧਿਆਣੇ ਛੱਡਣ ਚਲੀ ਗਈ। ਸ: ਰੇਧਾਵਾ ਨੇ ਮੌਤੋਂ ਨਾਲ ਵੀ ਬੜਾ ਹਿਤ ਸਨਹ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਜਿਸਦੀ ਮੈਂ ਸਿਵਾਲੀ ਕੀਤੀ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਵੀ ਦੇ ਗਏ। ਅੰਬ-ਅੰਸ, ਰੇਧਾਵਾ ਵਲਾਇਤ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬੜੇ ਵਿਸ਼ਵਸਰ ਸੇਵਕ ਅਤੇ ਧਰਮ ਨਿਸ਼ਠ ਵਿਅਕਤੀ ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸਨਾਨ ਪਾਣੀ ਤਰ ਪ੍ਰਸਾਦਾ ਛਕਣ ਲਈ ਚਲੇ ਗਏ।

੧ ਤੋਂ ੨ ਵਜੇ ਤਕ ਇਥੇ ਰੰਜਾਨਾ ਛਕਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਥਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪੰ: ਹਰਿਜਤਨ ਸਿੰਘ ਚੱਲਾ ਵਾਲੇ।

੨ ਤੋਂ ੩ ਵਜੇ ਤਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਸਮਾਹਿਬ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਚੰਦੀ ਵਿਠਲਾ ਹੀ ਰਾਏਂ ਆਪਣੀ ਡਿਊਟੀ ਤੇ ਹੋਵੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਹਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਬੰਸਿਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਇਕ ਚੁੰ ਸਥਾਵਾ ਦਾ ਬੀਰਤਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ ਸ੍ਰੀ ਦੀ ਅਰਥ

ਸੰਤ ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ 'ਮਾਧੀ' ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਸੰਗੀਤ ਬਾਰੇ ਅਰਜ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਨਾਲ ਧਰਨਾ ਯੋਗ ਜਾਤਾ। ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਅਰਜ ਕੀਤੀ: ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬੋਰਿਆਂ ਨੇ ਸ: ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਨੁਮਰੀ ਗਾਇਕ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਪਾਸੋਂ ਗਾਉਣਾ ਸਿਖਣਾ ਹੈ ਉਹ ਕੁਣ ਲਏ ਜਾਣ। ੧੦ ਦਿਨ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੁਰੀਂ ਵੇਚੇ (ਭੇ:ਸਾ:) ਆਉਣ, ੧੫ ਦਿਨ ਬੋਢੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜਾ ਕੇ ਲਗਾਤਾਰ ਸਿਖਣ ਭਾਗਿ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੋਂ ਬੋਰਿਆਂ ਵਿਚ ਆਉਣ ਲਗ ਪਏ। ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ ਹੁਰੀਂ ਬਲਸੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਘੁੱਲੇ ਦਾ ਖਾਸ ਕਰ ਨਾਂ ਲਿਆ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅੱਧੀ ਦਿੱਡਾ ਤਾਂ ਸਪੱਸਟ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਨਾਲ ਹੀ ਫਲਮਾਇਆ: ਮੇਰਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੁਰੀਂ ਤੇ ਹਰਜਤਨ ਸਿੰਘ (ਸਿਤਾਰ, ਚਿੱਲੀ) ਚੰਦੀ ਸਾਹਿਬ ਆ ਕੇ ਬੋਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿਖਾਏ। ਇਹ ਕਥਾ ਬੇਬਦੀ ਜਾ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਜੀਆ ਲਾਲ ਵਸੰਤ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਤੇ ਵੇਖਣ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਉਹ ੧੦੫ ੧੨ ਕੁਣ ਦੀ ਬੰਨਤੀ ਵਿਚ ਬੋਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਾਜ ਅਤੇ ਰਾਗ ਸਿਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੀਆ ਲਾਲ ਜੀ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਬੋਢੇ ਉਸ ਤੋਂ ਸਿਖ ਕੇ ਜਾਣ ਉਹ ਉਸਤਾਦ ਬਣਨ। ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਸਾਜ ਅਤੇ ਰਾਗ ਸਿਖ ਕੇ ਆਪਣੀ ਉਪਜੀਵਕਾ ਕਮਾਣ।

ਕੁਲਬਾਤ ਕਰਦਿਆਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਫਲਮਾਇਆ: ਮੈਨੂੰ ਸ: ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਤੇ ਹਰਜਤਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕੋਈ ਕੁੜਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਜੇ ਮੌਤੋਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਬੋਰਿਆਂ ਅੰਦਰ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਥੁਣਾ ਜੜ੍ਹਾ ਦੜ੍ਹ ਜਾਵੇ। ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਰਕਮ ਵਤਕਦੀ ਵੀ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਤਾਂ ਇੰਝ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕੱਦੀ ੭੦੦/- ਦੀ ਮੱਝ ਖਰੀਦ ਲਿਆਵੇ ਪਰ ਮਾਲਕ ਨੇ ਉਸਦਾ ਮੁੱਲ ੮੦੦/- ਮੰਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਇਕ ਹੋਰ ਨੂੰ ਉਹ ੬੦੦/- ਦੀ ਵੀ ਨਾ ਲਗੇ। ਇਥੇ ਦਿਸ਼ਟੀ ਤੇਦ ਅਤੇ ਕਦਰ-ਸਲਾਸੀ ਦਾ ਵੀ ਸੁਆਲ ਹੈ।

ਉਪਰੰਤ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਵੱਖ ਵੱਖ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖਣ-ਪੜਤਾਲਣ ਲਈ ਕੁਝ ਸਿੰਘਾਂ ਨਾਲ ਚਲੇ ਗਏ।

ਸਾਖੀ' ੬ ਤੋਂ ੮ ਵਜੇ ਤਕ ਹਰਿਮੰਦਰ ਵਿਚ ਮਾਲਕੋਸ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ 'ਵਿਸਰ ਗਈ ਸਭ ਤਾਤ ਪਰਾਈ' ਸੁਣਿਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਮੰਤ੍ਰੀ (ਹਿਮਾਚਲ) ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੋਂ। ਫਿਰ ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਤੋਂ। ਦੋਵੇਂ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਤੇ ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ (ਸਿਤਾਰ) ਕੋਲ ਸਨ। ਅਨੇਕਾਂ ਤਿਹਾਈਆਂ ਲਿਆਉਂਦਿਆਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੰਗੀਤ ਰੂਪ ਹੋਏ ਰਹੇ।

ਜਦੋਂ ਰਾਤੀਂ ਸ੍ਰੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਪਤਤੇ ਤੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਨੇਹੀ ਜੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਕਿਸੇ ਪੁਸਤਕ ਢਾਹੇ ਵਿਚਾਰ ਸਾਂਝੇ ਕੀਤੇ।

੮ ਸਤੰਬਰ ੧੯੭੭

ਸ੍ਰੀ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ

ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਨਿੱਤ ਵਾਚ ੬ ਵਜੇ ਸਵੇਰੇ ਸਮਾਪਤੀ ਹੋ ਗਈ।

ਬੌਝੇ ਕੁ ਰਿਸ਼ਰਾਮ ਉਪਤੰਤ ਬਾਹਰੀਂ ਆਏ ਸੱਜਣਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਡਿਊਢੀ ਪਾਸ ਦੇ ਪਿੱਪਲ ਕੋਲ ਆ ਕੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਤੇ। ਇਤ ਸੱਜਣ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਕੁਤਬੀ ਪਾਸ ਤੋਂ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਬਲਕੀਂ ਤੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਬਾਰੇ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਾਸ-ਸਰਾਬ ਵਲੋਂ ਚਰੁਰ ਪੁੰਡ-ਗਿਫ਼ ਹੋਈ ਰਹੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਬਣਨ ਦੀ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣਾਈ ਤੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਸਿੱਖ ਫਿਰ ਉਥੇਥੇ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਆ ਕੇ, ਨਾਲ ਲੱਕੇ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਚਰਨ ਪੁਆਭ ਕਦੇ।

ਸਵਲ ਹੋਣ ਵਾਸਤੇ

ਉਪਰੰਤ ਸ੍ਰੀ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ (ਉਸਤਾਦ, ਸਿਤਾਰ) ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਕਿਰਨਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਪੋਟੇ ਪੰਦਰਾਂ ਮਾਰਡਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਵਜਾਣ (ਭਯਨੇ) ਤੇ ਬਟਾਣ ਲਈ ਪਰਯੋਗ ਭੇਰੇ ਅੰਦਰ ਆ ਗਏ।

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਬਚਨ ਕੀਤਾ : ਜਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਜਿਸਨੇ ਕੁਝ ਬਚਨਾ ਹੈ ਉਹ ਕੇਂਡਿਆਂ ਬੋਰਾਂ ਤੋਂ ਨਾ ਭਰੇ। ਉਹ ਤਾਂ ਸਾਧੀਆਂ ਹੱਕਾਂ ਉਲੰਘਣਾ ਹੀ ਜਾਵੇ, ਜਿਥੇ ਬੰਗਵਾਨ ਨਦੀ ਪੱਥਰਾਂ, ਚਟਾਨਾਂ ਦੇ ਹੇਠ ਢੀ, ਉਤਰੀ ਜਾਂ ਪਾਸਿਊਂ ਦੀ ਰਾਹ ਬਣਾਈ ਕੁਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਸਤੀ ਸਫਲਤਾ ਨਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਤੇ ਜੇ ਕਿਤੇ ਭੱਲੀ ਪੈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਖੁਸ਼ਦਿਆਂ ਵੀ ਦੌਰ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ।

ਕਰੋਧ ਦੇ ਰੁਖਰੂ

ਕਰੋਧ ਬਾਰੇ ਜਿਤਰ ਬਰਦਿਆਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ : ਕਦੀ ਵਾਰ ਅੰਸੇ ਹਾਲਾਤ ਪੈਣਾ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਰੋਧ ਹੁਰੀਂ ਆ ਧਮਕਣ। ਪਰ ਮੈਂ ਉਸ ਦੀ ਪੇਡਫ਼ ਪਛਾਣ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਤੱਲਥ ਰਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪਣੇ ਪੱਰੋਂ ਨਹੀਂ ਉਖੜਣਾ। ਕਰੋਧ ਨੂੰ ਪੀ ਹੀ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਪਰ ਹੁਣ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਕੁੱਸਾ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਕਰੋਧੀ ਨਾਲ ਧੀਰਜ ਰਖਕੇ ਹੀ ਨੱਬੜੀ ਦਾ ਹੈ।

ਸ਼ਾਮ ਦਾ ਦੀਵਾਨ

ਅੱਜ ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦਿਲਰੂਬਾ ਦੀਆਂ ਤਰਬਾਂ ਉਤੇ ਗਾਏ ਮਧੁਮੰਤ੍ਰੀ ਦਾ ਮਨਮੋਹਕ ਆਲਾਪ ਕੀਤਾ ਤੇ ਜਦੋਂ ਲੰਘਾਕਾਰੀ ਦਾ ਕੋਲਾ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਭੋਂ ਆਇਆ ਕਿਰਨਪਾਲ ਸਿੰਘ ਤਬਲੇ ਤੇ ਸੰਗਤ ਕਰਨ ਲਗਾ। ਫਿਰ ਸ੍ਰੀ ਹਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸ੍ਰੀ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮਧੁਮੰਤ੍ਰੀ ਵਿਚ ਹੀ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਪ੍ਰਗਵਪੂਰਣ ਬਾਦਨ ਕੀਤਾ :

ਸਾਧੋ ਰਚਨਾ ਰਾਮ ਬਨਾਈ॥

ਇਕਿ ਬਿਨਸੇ ਇਕ ਅਜਬਿਕੁ ਮਾਨੈ
 ਅਚਰਜੁ ਲਖਿਓ ਨ ਜਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਕਾਮ ਕਰੋਹ ਮੱਧ ਬਸਿ ਪ੍ਰਾਣੀ
 ਹਰ ਮੂਰਤ ਬਿਸਾਈ ॥
 ਤੂਠਾ ਤਨੁ ਸਾਢਾ ਕਰਿ ਮਾਨਿਓ
 ਜਿਉ ਸੁਪਨਾ ਚੇਨਾਈ ॥
 ਜੋ ਏਸੇ ਸੋ ਸਭਲ ਬਿਨਾਸੇ
 ਜਿਉ ਕਾਦਰ ਕੀ ਭਾਈ ॥
 ਜਨ ਨਾਨਕ ਜਗੁ ਜਾਨਿਓ ਮਿਥਿਆ
 ਬਹਿਓ ਰਾਮ ਸਭਨਾਈ ॥

(ਆਦਿ ਕਰੋਚ, ਪੰਨਾ ੨੧੯)

ਨਾਨਕ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਦੇ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਦਿਲਚੁਬਾ ਵਸਾਂਦੇ ਰਹੇ । ਹਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਸਿਖੀਆਂ ਤਿਹਾਈਆਂ ਲਗਾਇਆਂ, ਸੁ ਵੁੱਲ ਵੁੱਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ, ਇਕ ਝਬਦ ਪੜ੍ਹਿਆ । ਅਵਾਜ਼ ਬੰਸਲ ਤੋਂ ਲੰਚਪੂਰਣ ਸੀ ।

ਸਚਿਰ ਬੁੱਧੀ ਦਾ ਕਮਾਲ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪਰਯੋਗ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਭਰੇ ਵਿਚ ਕਿਰਨਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਉਸਤਾਦ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮੈਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਖੇਨੇ ਸਾਂ ਕਿ ਬਚਨ ਕਰਦਿਆਂ ਆਪ ਨੇ ਇਕ ਅਨੁਭਵ ਸੁਣਾਇਆ : ਆਖੇ ਤੋਂ ਆਖੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਵੀ ਚੰਦੇ ਦੀ ਸਚਿਰ ਬੁੱਧੀ ਬੜਾ ਭੱਲਾ ਕਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਮਨੁਖ ਨੂੰ ਜੋ ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਸਭਰ ਨਾਲ ਉਭਾਰਣਾ ਆਉਂਦਾ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਪਸ਼ੂ ਪੰਛੀਆਂ ਵਜੋਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਸਭਦਾ ਤੇ ਬੱਸ ਵਿਚ ਕਰ ਸਭਦਾ ਹੈ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜਵਾਨੀ ਵੇਲੇ ਦੀ ਇਕ ਉਦਾਹਰਣ ਦਿਤੀ : ਜਾਣੇ ਪਾਸ ਇਕ ਘੋੜਾ ਸੀ ਜੋ ਭਾਰਭਾ । ਅਭੀਅਲ, ਸ਼ਕਤੀਮਾਲੀ ਤੇ ਅਤੁਲ ਆਵਰਾਂ ਵਾਲਾ । ਉਹ ਆਪਣੇ ਮੰਦਕਾਂ ਦੀ ਅਵੱਗਿਆ ਕਰਦਾ । ਅਜੇ ਉਸਨੂੰ ਤਾਂਗੇ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਦਾ ਮਨ ਕਰਦਿਆਂ । ਤਾਂਗੇ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਤਾਂ ਬਾਲਿਆਂ ਦੇ ਖੂਹ ਚੱਲ ਜਾ ਕੇ ਖਲੋ ਗਿਆ । ਹਿੱਲਣ ਦਾ ਨਾਂ ਹੀ ਨਾ ਲਏ । ਜਿਵੇਂ ਪੰਛਰੂ ਦੀ ਹੁੰਦੇ । ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਫੌਜਾ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਸੀ । ਕਹਿਣ ਲਗਾ, ਇਸਨੂੰ ਤਾਂਗੇ ਚੌਲ ਵਰਤਾਈਓਂ ਅਰਥਾਤ ਵੁੱਟ ਮਾਰ ਕਰੀਓ ? ਮੈਂ ਕਿਹਾ : ਨਾ । ਉਂਝੀਓ, ਸਭਰ ਨਾਲ ਇੰਤਰਾਫ ਕਰੋ । ਇਸਨੂੰ ਵੀ ਵੱਖ ਲਗੋਗੀ । ਜਿਉਂ ਹੀ ਵੱਖ ਲਗੀ ਇਹ ਤੁੰਗਾ । ਸਿਆਣੇ ਸਭਰ ਦਾ ਵਲ ਹੀ ਮਿੱਠਾ ਕਹਿਓ ਨੇ ।

‘ਘੱਟੇ ਪੁੱਟੇ ਘੱਟੇ ਪਿਛੋਂ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਵੱਖ ਲਗ ਪਈ । ਘੋੜਾ ਕੁਰ ਪਿਆ । ਅਸੀਂ ਚੁਪ ਕਰਕੇ ਤਾਂਗੇ ਉੱਤੇ ਬੈਠ ਗਏ ਕਸ ਵਿਚ ਤਲੇ ਮਾਣਸਾਂ ਵਾਲ ਦਲ ਪਿਆ । ਜਿਹੜੇ ਤੋਹਿਆ ਤੁਰਿਆ ।’

ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਹੋਰ ਦਿਤੀ : ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਐਲੇਸਨ ਗਿਸਮ ਦੀ ਇਕ ਬਤੀ ਸੀ, ਉਹਦਾ ਇਕ ਬੱਚਾ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿਤਾ । ਉਹ ਕੁੱਤਾ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਆਖੇ ਨਾਂ ਲਗੇ । ਮੰਨੂੰ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਦਸਿਆ : ਕੁੱਤਾ ਆਖੇ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ।

‘ਮੈਂ ਇਕ ਸਾਤਾ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਪਾਸ ਦਿੱਲੀ ਹੀ ਭੇਜਣਾ ਸੀ । ਕੁੱਤਾ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਸਪੁਰਦਦਾਰੀ ਵਿਚ ਲੈ ਲਿਆ । ਸਦੇਰੇ ਸੌਰ ਕਰਨ ਗਿਆ ਨਾਲ ਲੈ ਜਾਣਾ । ਇਕ ਚੋਕ ਵਿਚ ਕੱਤੇ ਨੂੰ ਖੜਾ ਜਾਣਾ, ਪਰ ਉਸ ਮੋਰੀ ਤਾਲ ਕਰਦਿਆਂ ਚੌਤੇ ਚਿਹ ਪਿਛੋਂ ਆ ਮਿਲਣਾ । ਇਹੋ ਉਸਦੀ ਮਰਗੀ ਉਸ ਕੋਂ ਕੁਝਦਾਈ ਸੀ ।’

‘ਮੇਂ’ ਉਸਨੂੰ ਮਿੱਠਾ ਮਿੱਠਾ ਕੁੱਝ ਜਤਾਣਾ। ਉਹਨੂੰ ਉਥੇ ਹੀ ਬੈਠਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਦੇਣਾ। ਜਦੋਂ ਕੁੱਝ ਨੇ ਨਿਸਚਿਤ ਥਾਂ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਣਾ। ਮੇਂ ਕੋਈ ਮਿੱਠੀ ਚੀਜ਼ ਖਾਣ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇਣੀ। ਪੰਜਵੇਂ ਦਿਨ ਉਹ ਪੰਕੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਡਿਆ ਵਿਚ ਡਿੱਗਣ ਲਗਾ। ਮੇਂ ਉਸਨੂੰ ਇਕ ਥਾਂ ਤੇ ਬੈਠਾਨ ਕੇ ਆਪ ਦੂਰ-ਦੂਰ ਚਲੇ ਜਾਣਾ ਜਾਂ ਨੇੜੇ ਹੀ ਉਹਥੇ ਬੈਠ ਕੇ ਵੇਖਣਾ, ਪਰ ਉਸਨੇ ਨਿਸਚਿਤ ਸਥਾਨ ਛੱਡਕੇ ਨਾ ਹਿਲਣਾ।

‘ਇਸੇ ਸਥਰ ਤੇ ਉਡੀਕ ਅਤੇ ਬੰਨ੍ਹਾ ਕੁ ਚੰਡ ਘਰੁਤ ਵਭੇ ਮਸਲੇ ਹਲ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।’ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅੰਤ ਉੱਤੇ ਆਖਿਆ।

ਜਿੱਧਰ ਕੋਈ ਨ ਜਾਣੇ

ਦੀਵਾਨ ਉਪਰੰਤ ਠਾਕੁਰ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ-ਠਾਕੁਰ ਉਦੇ ਸਿੰਘ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਮਾਡਲ ਨੂੰ ਉਡਾਣ ਲਈ ਭਾਹਰ ਜਾਣ ਲਗੇ ਤਾਂ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਅਰਜ਼ ਫਰਕੇ ਨਾਲ ਲੈ ਚਲੇ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਸੋ ਕੇ ਤੇ ਥਰਾ ਲਿਆ। ਅਸੀਂ ਮਾਡੀਵਾਤੇ ਦੀ ਸਭਕੇ ਜਾ ਪਏ। ਬੰਡੀ ਦੂਰ ਜਾ ਕੇ, ਕੱਛੀ ਚੰਬ ਕੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਉਡਾਣ ਲਈ ਮਾਡਲ ਨੂੰ ਬਾਦਲਿਆਂ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਵਡਿਆਂ ਆਖਿਆ : ‘ਏਧਰ ਇਸ ਲਈ ਆਏ ਹਾਂ ਕਿ ਏਧਰ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਜਾਣਦਾ ਨਹੀਂ।’

ਸ਼ੀਸੇ ਵਿਚੋਂ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਸਾਰਾ ਸਮਾਂ ਕੱਛੀ ਵਿਚ ਅਗਲੀ ਸੀਟ ਤੇ ਬੈਠੇ ਦੇਖਦੇ ਰਹੇ। ੪-੫ ਮਿੰਟ ਬਾਅਦ ਵੀ ਡਾਮਸਬੀਨ ਤੇ ਤਿੰਨ ਗਿਮੀਂਦਾਰ ਦੇਹਰ ਆ ਨਿਬਲੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੀ ਇਕ ਨੇ ਕਿਹਾ : ‘ਫਲ ਤਾਂ ਬੰਡੀ ਉਡਾਓ ਮਾਰਦਾ ਸੀ ਅੱਜ ਪਰਾ ਨਹੀਂ ਗੀ ਹੋ ਗਿਆ ਸੂ।’

ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪਿਛਲੀ ਕੰਭ ਚੋਤੇ ਥਰਵਾਦਿਆਂ ਡਰਮਾਦਿਆ : ‘ਬੰਡਾ ਭਾਭਾ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਏਧਰ ਸਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਨਾ। ਜਾਣਨ ਵਾਲੇ ਏਧਰ ਵੀ ਆ ਡਰੇ। ਜਾਣਨ ਜਾਣਨ ਵਾਲੇ ਦੀਆਂ ਥਾਹਾਂ ਬਹੁਤ ਲੰਮੀਆਂ ਹਨ।’

ਲਾਲ ਮੋਟਰ ਸਾਈਕਲ

ਵਿਸ਼ੇ ਸਮੇਂ ਇਕ ਲਾਲ ਰੰਗ ਮੋਟਰ ਸਾਈਕਲ ਆਇਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਹੁਸਿਆਰਪੁਰ ਵਾ ਸਰੰਦਾਰ ਸੁਚੰਤ ਸਿੰਘ, ਇਕ ਹੋਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਾਥੀਆਂ ਹਜ਼ੂਰੀ ਸੇਵਕ ਸੰਤ ਬਲਰਾਮ ਸਿੰਘ ਉਡਰੇ। ਤਿੰਨਾਂ ਨੇ ਆ ਕੁਝ ਚਰਚਾ ਤੇ ਮਲਤਰ ਨਿਖਾਏ। ਸੁਚੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੋਢੀ ਵਰਿਆ ਲਿਫਾਫਾ ਵੀ ਨਾਲ ਮੋਢਾ ਟੇਕਿਆ। ਕੁਝ ਨ ਕੁਝ ਨਕਦ ਭੋਟਾ ਤਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਵਲੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੀ ਹੈ।

ਇਹਨਾਂ ਵੀ ਇਕ ਨੇ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਹੁਸਿਆਰਪੁਰ ਦੇ ਫਲਾਟੇ ਪਿੰਡ ਸਮ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਜ਼ਰੂਰ ਲਗ ਜਾਏ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ : ‘ਬਲਰਾਮ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ (ਭਾਈਵਰ) ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰ ਲਓ। ਜੇ ਮੇਰੇ ਵਕਤ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਕਹਿਣਗੇ, ਕਰ ਲਵਾਂਗੇ।’

ਉਹ ਆਪਸ ਵਿਚ ਦੀ ਮਸਕਰਾ ਕਰਨ ਤੇ ਦੇਰ ਲੱਗਣ ਲਗੇ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਮੈਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ : ‘ਮੇਂ ਆਪਣੀ ਮਗਰ ਖਪਾਈ ਟਾਲ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਗੁਣ ਸਾਹੀ ਗੱਲ ਤੱਖ ਕਰਕੇ ਹੀ ਆਉਣਗੇ।’

ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਅੱਜ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਅੰਤ ਨਿੱਤਰਾ ਦਾ ਸਮਾਂ ਮਿਲਿਆ।

ਸੋਉ-ਲਿਫਾਫਾ

ਦਾਪਸੀ ਤੇ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਸੋਢ ਮੈਨੂੰ ਦਿਤਾ। ਇਸ ਦੇਣ ਵਿਚ ਸਨੌਹ ਅਤੇ ਪਲਿਸ਼ਟਰਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਬਿਨੈਦ ਨਾਲ ਸੋਉਆਂ ਵਾਲਾ ਲਿਫਾਫਾ ਮੈਂਦੇ ਤੇ ਘਾ ਕੇ ਪੁਰਾਣੇ ਲੱਛਾਂ ਦੇ ਮੋਢੇ ਤੇ ਬੰਦਸ਼ੀਆਂ ਲਟਕਾ ਕੇ ਚਲਣ ਵਲ ਸੰਕੇਤ ਕੀਤਾ। ਕੱਛੀ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀ

ਖਿਲਖਿਲਾ ਉਠੇ ।

ਅਜਿਹੀਆਂ ਨਿਕੀਆਂ ਨਿਕੀਆਂ ਵਿਨੋਦੀਆਂ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਹੁਤ ਵਾਧਾ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਕਈ ਵਾਰ ਦਰਸ਼ਕ ਜਾਂ ਕੰਠ ਦੇ ਉਸ ਠਮਰ ਤੜ ਪਯੁੱਗਣੇ ਅਨਮਰਥ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਨਰਮੇ ਦੀ ਬੀਡਿੰਗ

ਬਚਨ ਬਿਲਾਸ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵਾਪਸੀ ਤੇ ਕੋਠੀ ਦੇ ਬਾਹਰਵਾਹ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਾਗਿਓ ਉਤਰ ਬੈਠੇ । ਨਰਮੇ ਦਾ ਇਕ ਖੇਤ ਕੋਠੀ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਹੀ ਲੱਭਾ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਨਚੰਦਾ ਦੇ ਬਣ ਰਹੇ ਮਕਾਨ ਕੋਲੋਂ ਲੰਘ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਉਸ ਖੇਤ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚੇ ਜਿਥੇ ਵਿਸਤਰੀਆਂ ਅਤੇ ਨਿਥੇ ਬੱਚੇ ਨਰਮੇ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਨੂੰ, ਫਲ ਵਿਚਲਾ ਕੱਮਲ ਮੇਰੂ ਭੁੰਡੇ, ਵਲੰਟੀਆਂ ਫੁੱਲ ਪੱਤੀਆਂ ਨਹੁਆਂ ਨਾਲ ਕੁਚੇਦ ਕੇ, ਜੋ ਬਿੰਦੂ ਮੇਰੂ ਨਾਲ ਸਨ ਉਹ ਵੀ ਝਾੜ ਕੇ ਖਾਧੀ ਲਿਫਾਫ ਉਪਰ ਚਾੜ੍ਹ, ਪਿੰਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ । ਮੇਰੇ ਪੁਛਣ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ : ਇਹ ਭੀਮਲ (ਮਾਦਾ) ਨਰਮਾ ਹੈ । ਦੂਜੇ ਖੇਤ ਵਲ ਇਕਾਏ ਕਰਕੇ ਸਮਝਾਇਓ ਨੇ : ਉਹ ਮੇਲ (ਨਰ) ਹੈ । ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਬੀਡਿੰਗ ਕਰਨੀ ਹੈ । ਇਸ ਥੋਂ ਜੋ ਨਰਾ ਤਿਆਰ ਹੋਵੇਗਾ, ਉਸਦੀ ਹੂੰ ਲਾਹਿਆਂ ਉਸ ਵਿਥਾਂ ਵਧੀਆ ਨਰਮੇ ਦੇ ਬੀਜ ਨਿਕਲਣਗੇ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪੰਦਾ ਹੋਏ ਨਰਮੇ ਦੇ ਰੰਮੇ ਦਾ ਹੋਰ ਹਿੱਸੇ ਸ਼ਾਨੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ।

ਇਸ ਨਰਮੇ ਦਾ ਨਾਮ ਤਾਂ ਮੈਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪੁਛ ਸਕਿਆ, ਪਰ ਇਹ ਕਾਫੀ ਚੀਤੀ ਰਾਹ ਹੈ । ਇਹਨਾਂ ਲਿਫਾਫਾ ਬੰਦ ਮੇਰੂਆਂ ਉੱਤੇ ਦੂਜੇ ਨਰਮੇ ਦੀ ਪਰਾਤ ਪੁਤ ਕੇ ਫਿਰ ਸਫੇਦ ਲਿਫਾਫ ਨਾਲ ਬੰਦ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਅੰਤ ਇਸ ਭੰਡੀ ਨੂੰ ਇਕ ਧਾਤਾ ਕੱਚ ਜਾਣਾ ਹੈ । ਤਾਕਿ ਦੂਜੇ ਵਲਾ ਤੋਂ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਵਖਰੇਵਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਸਕੇ ।

੯ ਸਤੰਬਰ ੧੯੭੭

ਸ੍ਰੀ ਭੋਲੀ ਸਾਹਿਬ

ਨਿੱਭ ਰਾਏ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਧ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰੂ ਕੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ।

ਕੁਝ ਆਰਾਮ ਕਰਨ ਪਿਛੋਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚੰਡੀਕੜ ਵਲੋਂ ਗਏ ।

ਪ੍ਰਧਾਨ ਦਾ ਦੋਹਰਾ

ਸ: ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਜੰਮੂ ਤਵੀ ਵਾਲੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੱਲੋਂ ੩ ਵਜੇ ਚੰਡੀਕੜ ਪੀ.ਜੀ.ਆਈ. ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਕਰੇ ਹਨ । ਉਹ ੩੯ ਸਾਲ ਦੇ ਸਨ । ਸਰਬ ਹਿੰਦ ਨਾਮਧਾਰੀ ਵਿਦਿਅਕ ਜਥੇ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਨ । ਆਪ ਭਾਗਤਸ ਵਲੋਂ ਪਿਛਲੀ ਵਾਰ ਜੰਮੂ ਦੇ ਮਿਥ੍ਰਿਸਪਲ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਸਨ । ਜੰਮੂ ਦੀ ਪੀਐਸ ਐੱਸਲ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਸਨ । ਲੋਕ-ਸੇਵਕ ਪਰ ਨਿਰਮਾਣ ਸੁਰਾਉ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀ ਸਨ । ਨਾਮਧਾਰੀ ਪਰਵਾਰ ਦੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਲੰਕਾ ਦੇ ਰੋਮ ਬਹੁਤ ਸਵਾਰੇ । ਕੇਰਲ ਤੋਂ ਮਿਲਾਪਭੋ ਸਨ ।

ਕਲ੍ਹ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਜੰਮੂ ਵਿਖੇ ਸਲਾਹ ਹੋਵੇਗਾ । ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵੀ ਮਿਰਤਕ ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਮਾਣ ਦੇਣ ਜੰਮੂ ਜਾਣਗੇ । ਅੱਜੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ ।

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਕੋਲਵਾਤ ਕਰਦਿਆਂ ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਸਿਮਤੀ ਮੰਦਰ ਵਲ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ : ਅੱਜ ਰਾਤੀ, ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਚਿੰਦਗੀ ਵਿਚ, ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਦਿਤਾ ਹੈ । ਇਕ ਥਾਂ ਭਾਵਾਰਥ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਇਹੋ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਜੋ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਧੀਰਜ ਰਹੇ ਵਰਤੀ ਨਾਲ ਕੋਲ ਕੱਚ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਉਸੇ ਦੀ ਬਾਬਸੀ ਮਿਲੀ ਹੈ ।

ਮੈਂ ਅੱਜ ਸਤਿਨਾਮੁ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਆਇਆ ਹਾਂ ਕੇ ਦਿੱਲੀ ਵਾਸਤੇ ਵਿਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ।

੧੮ ਸਤੰਬਰ ੧੯੭੭

ਜੰਮੂ ਤਵੀ

ਦਿੱਲੀਓਂ ਫਰੀਬ ੧੫ ਸੱਜਣ, ਮਿਤਰ ਮਿਆਰੇ ਸ: ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਜੰਮੂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਭੱਭ ਦੇ ਸਮੇਂ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਰੋਲ ਦੁਆਰਾ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ । ਸ: ਹਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੰਸਪਾਲ ਸਕੱਤਰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਰਬਾਰ, ਸ: ਮਨਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਸਰਬ ਹਿੰਦ ਨਾਮਧਾਰੀ ਵਿਦਿਆਰਥ ਜਥਾ, ਸ: ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਸਕੱਤਰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਕਮੇਥ ਨਗਰ, ਸ੍ਰੀ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਬਡਾ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ (ਸਾਬਕਾ ਹਜ਼ੂਰੀ ਸਕੱਤਰ) ਸ੍ਰੀ ਜੰਗ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਕਵੀ ਆਦਿ । ਹੋਰ ਸਿਧ ਕਸਮੀਰ ਮੇਲ ਦੁਆਰਾ ੧੮-੯-੭੭ ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ ਜੰਮੂ ਪੁਜੇ ।

ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਸਾਬਕਾ ਮਿਊਂਸਪਲ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਹੈ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਰਾਗਰਸੀ ਸੀ । ਪਰ ਜਦੋਂ ਇਸ ਦੇ ਸਮਕਾਲ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆਇਆ ਤਾਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਰਾਗਰਸੀ, ਜਨਡਾ ਪਾਰਟੀ, ਰਮਿਊਨਿਸਟ, ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਤੇ ਆਮ ਲੋਕ ਵਧੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਇਸਦੇ ਬਿਭਾਨ ਨਾਲ ਚਲੇ । ਅੱਜ ਭੱਭ ਦੇ ਮੇਥੇ ਵੀ ਕੁਝ ਸਾਰੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦੂਰ ਨੇੜਿਓਂ ਵਿਖੌਤਰ ਹੋਏ । ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਵੀ ਵਧੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਆਏ ।

ਪੇਂਡਿਟ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸਤਿਨਾਮੁ ਜੀ ਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਅੱਜ ਜੰਮੂ ਭੇਜਿਆ ।

ਭ ਤੋਂ ੫ ਰੁਕ ਸਰਧਾਂਜਲੀਆਂ ਤੇ ਭੱਭ ਪੁੱਟਾ ਸੀ । ਅਜੇ ਰਾਗ ਰਾਗਰਸੀਆਂ ਤੇ ਇਕ ਰਮਿਊਨਿਸਟ ਸ: ਆਤਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਕਬੀਰ ਕੀਤੀ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਮੀਂਹ ਬਣੇ ਚੁੱਬ ਲੀ ਆ ਗਿਆ । ਮੀਂਹ ਪੈਂਦਿਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਸਰਧਾਂਜਲੀਆਂ ਛੱਡ ਕੇ ਸਧਾਰਨ ਪਾਠ ਦਾ ਭੱਭ ਪਾਉਣ ਦੀ ਮਜਬੂਰੀ ਆ ਪਈ ।

ਸ: ਹਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੰਸਪਾਲ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਤੋਂ ਸ: ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਨਮਿਤ ਇਕ ਪਾਠ ਦਾ ਭੱਭ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਰਬਾਰ ਵਲੋਂ ਇਕ ਸਫ਼ ਹਿੰਦ ਨਾਮਧਾਰੀ ਵਿਦਿਆਰਥ ਜਥੇ ਵਲੋਂ ਅਤੇ ਇਕ ਧੂ. ਕੇ. ਦੇ ਜਥੇ ਵਲੋਂ ਪਾਇਆ ਗਿਆ । ਇਕ ਪਾਠ ਦਾ ਭੱਭ ਘਲਦਿਆਂ ਵਲੋਂ ਸੀ ।

ਕੁਝ ਸਾਰੇ ਦਿੱਲੀ ਵਾਲੇ ਰਾਤ ਦੀ ਕਸਮੀਰ ਮੇਲ ਅਤੇ ਮਦਰਾਸ ਮੇਲ ਦੁਆਰਾ ਵਿੱਲੀ ਨੂੰ ਪਰਤ ਪਏ ।

੧੮ ਸਤੰਬਰ ੧੯੭੭

ਸਫ਼ਰ

ਪਰ ਮੈਂ ੧੯-੯-੭੭ ਦੇ ੪ ਵਜੇ ਜਲੰਧਰ ਲਈ ਰਸ ਰੁਕ ਕੇ ਫਰੀਬ ੧੦ ਵਜੇ ਰਾਤੀਂ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਬੱਲ ਪਿੰਡ ਰੇਵੂ ਆਣ ਉਤਰਿਆ । ਰਾਤ ਰਹਿ ਸਵੇਰੇ ੨੦-੯-੭੭ ਨੂੰ ਜਲੰਧਰ ਦੀ ਮਿਤਰ ਮੰਡਲੀ ਨੂੰ ਮਿਲ, ਸ੍ਰ: ਜਗਦੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਸੰਪਾਦਕ “ਵਰਿਆਮ” ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਲਈ ਚਲੇ ਪਿਆ । ਉਥੇ ੨੧-੯-੭੭ ਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਹੀਦਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਮੇਲਾ ਸੀ । ਰਾਤ ਅਜੀਂ ਸ੍ਰ: ਸੁਰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕੋਠੀ ਨੇ: ੧੭, ਬਟਾਲਾ ਰੋਡ, ਹਿੰਦ ਚਰਮਪੀਟਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ, ਆਣ ਉਤਰੇ । ਉਥੇ ਮਹਾਧਾਜ ਬੀਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਅਤੇ ਸੇਠ ਰਵਲਬ ਸਿੰਘ, ਸ੍ਰ: ਹਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਵੀ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਸਨ ।

੨੧ ਸਤੰਬਰ ੧੯੭੭

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਮੁਹੱਬਤਾਂ

ਅੱਜ ਸਵੇਰੇ ਜਦੋਂ ਸ੍ਰੀ ਜਗਦੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਆਣ “ਵਰਿਆਮ” ਤੇ ਮੈਂ ਠਹਾ ਪੈ ਕੇ ਸੇਧ

ਬਰਦਿਆਂ ਕੰਪਨੀ ਬਾਣ ਵਲੋਂ ਸ੍ਰ. ਸੁਰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕੋਠੀ ਨੂੰ ਪਰਤ ਲਏ ਸੀ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਕਾਰ ਦਾ ਪਿਛੋਂ ਜਾਣੇ ਰਿਕਸ਼ੇ ਨਾਲ ਲਫ਼ ਕੇ ਹਾਰਨ ਖੜਕਿਆ। ਜਦੋਂ ਘਬਰਾ ਕੇ ਉੱਛਲ, ਪਿਛਾਂਹ ਨੂੰ ਭਾਰ ਮਾਰੀ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਮੁਸਕਾਨ ਨੇ ਮੱਧ ਲਿਆ। ਇਸਾਰਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਰਿਕਸ਼ੇ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਪੱਸੇ ਦੇ ਕੇ ਕਾਰ ਵਿਚ ਨਾਲ ਆ ਬੈਠੀਏ। ਕਾਰ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਕੋਠੀ ਤਕ ਨਾਲ ਲੈ ਆਏ।

ਅਛੇ ਸ੍ਰ. ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝਰ, ਨੰਬਰਦਾਰ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਤੇ ਸੰਤ ਮੱਲ ਸਿੰਘ ਸੰਤ ਨਗਰੀਏ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਪੰਡਿਤ ਕੰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮੌਜੂਦ ਸਨ। ਫਿਰ ਹਰ ਵੀ ਕਈ ਸਰੋਰ ਆ ਰਹੇ।

ਕਾਂਗਰਸ (ਦਿ:) ਦਾ ਪੱਖ

ਅੱਜ ਦੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਜਾਂ ਹੋਰ ਅਵਸਥਾ ਦੀਆਂ ਕਲੰਕਾਤਾਂ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇੰਦਰਾ ਬਾਗਲਾ ਦੇ ਪੱਖੀ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਸ ਦੇ (ਇੰਦਰਾ ਦੇ) ਸਮੇਂ 'ਚ ਚੋਸ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਵੀ ਹੋਈ ਹੈ ਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਥਾਤੀ ਵਾਲੇ ਖੇਤਰ ਵਲ ਵੀ ਵਧੀ ਹੈ। ਉਹਦੀ ਹਿੰਦ-ਰੂਸ ਦੱਸਤੀ ਦੀ ਚਾਵਨਾ ਤੇ ਸੰਗੀਆਂ ਵੀ ਦੇਸ ਅਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਵਿਚ ਸਹਾਇਕ ਹਨ। ਅੱਜ ਵੀ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਪ੍ਰ. ਕ੍ਰ. ਮਿੰਟ ਦਾ ਰਸਤਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਬਾਰ ਵਿਚ ਆਏ ਤਾਂ ਆਪ ਨੇ ਇਕ ਅਖਬਾਰ ਤੇ ਨੋਟਿਸ ਲੈਂਦਿਆਂ ਦੱਸਿਆ: ਜਦੋਂ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਮਿਲਣ ਉਦੋਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੁਸ਼ਮਣ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਇਹੋ ਕੋਲ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਫੇਰਾ ਪਾਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਨਾਮਧਾਰੀ ਲਹਿਰਾਂ ਦੀ ਬਾਦ ਵਿਚ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਿਵਲ ਹਸਪਤਾਲ ਦੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਲਹਿਰਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਬੰਦਸ਼ ਵਲ ਲਹਿਰੀ-ਦੀਵਾਨ ਦਾ ਪਿਛਾਲ ਸੀ। ੯.੪੫ ਦਿਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਪਧਾਰੇ। ਪੰਡਿਤ ਕੰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵਿਆਖਿਆਨ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਜਥੇਦਾਰ ਮਹੰਤ ਸਿੰਘ ਕੁਰ ਨੇ ੧੦ ਕ੍ਰ. ਮਿੰਟ ਵਿਚ ਨਾਮਧਾਰੀ ਲਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਸਰਧਾਂਜਲੀ ਦਿਤੀ। ਉਪਰੰਤ ਡਿ: ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਸਾਬਕਾ ਜਥੇਦਾਰ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਨੇ ਸਰਧਾਂਜਲੀ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਦਸਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਉਥੇ ਕੁਝ ਭਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨਗਰ ਨੂੰ ਆਕਾਸ਼ ਬੀਤਾ। ਕੁਰ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਸਥਾਨ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਮਹਾਨਤਾ ਬਖਸ਼ੀ। ਕੁਰ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲਹਿਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕੁਰਬਾਨੀ ਤੇ ਬਲੀਦਾਨ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿਤੀ। ਕੁਰ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਵੀ ਉਥੇ ਹੋਇਆ ਤੇ ਨੌਵੇਂ ਕੁਰ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇ ਥਾਂ ਹਿੰਦ ਦੀ ਚਾਦਰ ਬਣੇ। ਉਨ੍ਹੇਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਸਿੱਖ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਤੋਂ ਪਰਿਤ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ ਉਦੋਂ ਉੱਤਰ-ਪੱਛਮੀ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਚੰ ਸੰਪਰਦਾਵਾਂ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਨ ਨਾਮਧਾਰੀ ਤੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀ। ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਵਾਧਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਤਹਿਰੀਕ ਦੁਆਰਾ ਮੁੜ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਆਦਿ ਆਦਿ...

੧੦.੦੫ ਤੇ ਸ੍ਰ. ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ, ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਉਪਸਥਿਤ ਹੋਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਕੇ ਬਣਾਏ ਕਦੇ ਸਥਾਨ ਉੱਤੇ ਬੈਠ ਗਏ। ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਦੀ ਰਕਬੀਰ ਜਾਰੀ ਰਹੀ। ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਲਹਿਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਹੋਏ ਵਾਕਿਆ ਦੀ ਭਾਵ ਪੂਰਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿਤੀ।

ਉਪਰੰਤ "ਨਵਾ ਭਾਗ" ਦੇ ਜਨਰਲ ਮੈਨੇਜਰ ਕਾਮਰੇਡ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਭਾਰਦਵਾਜ ਨੇ

ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨ ਸਰਧਾਂਜਲੀ ਭੇਟ ਕੀਤੀ। ਤੱਤ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਕੋਮਾਂ ਨੂੰ ਜੁਝਾਰ ਬਣਾਨ ਤੇ ਜਿਉਂਦਾ ਰਖਣ ਲਈ ਸੂਰਮੇ ਆਈ ਸਦਾ ਹੀ ਨਿਰ ਦਿੱਤੇ ਆਏ ਹਨ। ਲੱਤ ਹੈ ਕਿ ਏਥੇ ਸ਼ਹਾਦਤ ਪਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਮੁਨਾਸਬ ਯਾਦ ਉਜਾਗੀ ਜਾਵੇ ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਯੋਗ ਮਨੋਰ ਬੰਟਲੇ ਵਿਚ ਵੀ ਇਕ ਯਾਦਗਾਰ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਸ੍ਰੀ ਭਾਰਤਦਾਸ ਨੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਬਾਦਲ ਰਾਹੀਂ ਬੰਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਜਿਥੇ ਵੀ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਯਾਦਗਾਰਾਂ ਬਣਨ ਤਾਕਿ ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹੋ ਕੇ ਨੌਜਵਾਨ ਚੰਗੇ ਆਖਰਨ ਤੇ ਸੁੱਚੇ ਜੀਵਨ ਵਲ ਘੋੜੇ ਚਲਣ।

ਅਜੇ ਮਾਸਟਰ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਤਕਰੀਬ ਕਰਨੀ ਸੀ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਨਾਥੇ ਮਹਾਂਨੇ ਦੇ ਸਨੱਥ ਪਤ੍ਰੇ ਸਾਫ਼ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੋ ਗਈ।

ਗਿਆਨੀ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਕੱਤਰ ਸਤਿਮਣੀ ਕੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ, ਸ੍ਰ. ਗਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਐਮ.ਐਲ.ਓ. ਪਰਸਾ ਸੰਸਲਿਸਟ ਪਾਠਵੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਲੀਡਰ ਆਏ ਪਰ ਫੁੱਲ ਪੈਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਕ ਰਕਬੇਰ ਸ੍ਰ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੇ ਮਾਟ ਵਿਚ ਨਾਮਧਾਰੀ ਚਰਚਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮਾਸਟਰ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਦੁਰਾ ਕੀਤੀ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਇਕ ਸੁਆਗਤ ਪੱਤਰ ਸੀ।

ਗਿਰ ਵਰਤ ਮੈਨੂੰ ਚਿਤਾ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੂੰ ਸਰਧਾਂਜਲੀ ਭੇਟ ਕਰਦਿਆਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਕਰਹਿਰੀ ਵਿਚ ਆਪ ਪੇਸ਼ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਵਾਲੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਉੱਘੀ ਆਚਰਣਕ ਸਮਰਥਾ ਵਾਲਾ ਦਸਵੇਂ ਪੁਲਿਸ ਬੀਆਂ ਅੱਜ ਤਕ ਦੀਆਂ ਵਧੀਕਿਆਂ ਦਾ ਪਿਤਾਮਾ ਮਿ: ਕ੍ਰਿਸ਼ਨੀ ਨੂੰ ਗੁਰਚਾਨਿਆਂ ਜੀ ਕਿ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਤੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਤਸੱਦਦ ਕਣਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਾਂਝੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ ਢੰਗੀ ਬਣਨ ਤੇ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਸ: ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੇ ਜਤਨ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ, ਸ਼ਹੀਦੀ ਸਥਾਨ ਬਣਾਣ ਲਈ ਸਿਵਲ ਹਸਪਤਾਲ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਜਨਰ ਦੰਠ ਦਾ ਅੰਲਾਨ ਕਰਨਗੇ।

ਉਪਰੰਤ ਸ: ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਪਾਣ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰਦਿਆਂ ਅਤਾਲੀਆਂ ਦੇ ਅੰਮਰਜੋਂਸੀ ਦੋਰਾਨ ਮੰਗੇ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਬੀਤੀ ਤੇ ਫੇਰ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਰਕਮ ਦੰਠ ਦਾ ਅੰਲਾਨ ਕੀਤਾ। ਜੰਗਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਇਸ ਅੰਲਾਨ ਦਾ ਸੁਆਗਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਅੰਤ ਉਥੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪਰਵਚਨ ਦਿਤਾ। ਆਪ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਥਨ ਵਿਚ ਸ: ਬਾਦਲ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਵਾਲੇ ਸਥਾਨ ਨੂੰ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੇ ਅਰਪਣ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਦਿਆਂ ਅੰਮਰਜੋਂਸੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਚੁੱਤ ਨਾਲ ਲਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੁਰੇਤ ਕੀਤਾ: ਅੰਮਰਜੋਂਸੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਾਲੀਆਂ ਜੀ, ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਜਾਂਦੀਆਂ, ਜ਼ਿਆਦਤੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਤਾਂ ਅੱਜ ਵੀ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਕਰਕ ਕੀ ਹੋਇਆ? ਸਰਕਾਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਆਲੀ ਮੁਖਬਲਾਂ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦੇਵੇ।

ਇਹ ਸ਼ਹੀਦੀ ਜੋਤ ਮੋਢਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ੨੦੦੦ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੋਕ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਸਨ, ੧੧.੩੦ ਵਜੇ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ।

ਸਲਾਨਾ ਜਥ ਪ੍ਰਯੋਗ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵੇਰੋਂ ਹੀ ਬਣਾਲੇ ਵਾਸਤੇ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕਾਂ ਨਾਲ ਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਭੁਰ ਪਏ। ਬਣਾਲੇ ਵਿਖੇ ਅੱਜ, ਜਥੇਦਾਰ ਅਫਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਦਬਾਈ ਉਪ੍ਰੰਤ ਉਸ ਨਮਿਤ ਭੱਗ ਪੈਣਾ ਹੈ। ਵੇਰੋਂ ਹੋ ਕੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਦੀਵਾਨ ਲਮੇ ਸ੍ਰੀ ਭੰਟੀ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਹਿਜ਼ਾਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸਲਾਨਾ ਨਿਤਨੇਮ (ਕਰਨੀਆਂ, ਰਜਨ, ਪਾਠ ਆਦਿ) ਅਰਥਾਤ ਜਥ ਪ੍ਰਯੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਮੇਂ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਤਰੀਤ ਵਾਤੇ ਸਤਨ ਤੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਅਤੇ ਥੋਂ ਵੇਤੇ ਦੇ ਦੀਵਾਨਾਂ ਸਮੇਂ ਦਰਸਨ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਬਾਹਰ ਕਿਵੇਂ ਵੀ ਰਾਤ ਰਹਿਣ ਦਾ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ, ਦੋਰੇ ਆਦਿ ਤਾਂ ਬੰਦ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਹਨ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਾਰਨ ਬਾਹਰ ਜਾਣਾ ਹੀ ਪੈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਰਾਤ ਤਕ ਨਿਤਨੇਮ ਵਾਲੇ ਸਥਾਨ ਤੇ ਵਾਪਸੀ ਜ਼ਰੂਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਮੈਂ ਇਥੋਂ ਆਪਣੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀ ਵਿਚ ਖੁੰਮਦਾ ਖੁਮਾਂਦਾ ੨੫-੯-੭੭ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਘਰ ਪਹੁੰਚਾਂਗਾ।

੨੮ ਸਤੰਬਰ ੧੯੭੭

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ

ਇੰਦਰਾ ਜੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ

ਅੱਜ ਮੈਨੂੰ ਸੇਠ ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸ: ਹਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੰਸਪਾਲ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਉਹ ਜਨਤਾ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਕਾਇਮੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਮਿਲ ਥੇ ਆਏ ਹਨ। ਤੀਜੀ ਵਾਰ ਬੜ੍ਹੀ ਸੀ ਜਦੋਂ ਸੇਠ ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਸਿੰਘ, ਸ: ਹਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੰਸਪਾਲ ਅਤੇ ਸੇਠ ਸਪੁਤਰ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਇੰਦਰਾ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲੇ।

ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੋਰੇ ਸਮੇਂ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਆਗੂਹਿ ਕੀਤਾ ਜਿਸਦੀ ਇੰਦਰਾ ਜੀ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਹੋ ਗਈ।

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਕੁਸਲ ਪ੍ਰਸੰਧਕ, ਇਤ੍ਹ ਨੀਤੀਵਾਨ ਤੇ ਅਗਾਂਹ ਵਧੂ ਮਿਥਦੇ ਹਨ। ਨਹਿਰੂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਤੇ ਸ਼ਾਕਰਸ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਮਖੀਆ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਇਸ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਸਾਂਝ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸਦੇ ਸਾਮਰਾਜਾਂ ਖਿਲਾਫ ਡਟਵੇਂ ਸਟੈਂਡ ਨੂੰ ਉੱਤਮ ਗਿਣਿਆ ਹੈ ਤੇ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇੰਦਰਾ ਦੇਸ ਨੂੰ ਉਸਾਰੀ ਵਲ ਲੈ ਗਈ ਹੈ।

੩ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੭੭

੧੯ਵੀਂ ਦਿੱਲੀ

ਸ: ਹਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੰਸਪਾਲ ਆਪਣੇ ਦਰਤਰ ਜਾਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਸੀ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਨੰਬਰ ੧-੭ ਰਾਜਗੋ ਕਾਰਡਨ ਵਿਚ ਮਿਲਿਆ। ਪਰਸਪਰ ਚਿਲਚਲਪੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਦੋ ਮੈਂ ਪੁਛਿਆ: ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵੀਰਵਾਰ ੨੯-੯ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਆਉਣਾ ਸੀ, ਉਹ ਆਏ? ਹੰਸਪਾਲ ਦੇ ਦੱਸਣ ਮੁਤਾਬਕ ਉਹ ਆਏ ਸਨ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਸੇਠ ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਪਾਲ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਰਾਰਜੀ ਭੋਸਲੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਗਏ ਸਨ। ਚ ਤੋਂ ਮੁਰਾਰਜੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਬਣੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਤੋਂ ਕਿਲਾ ਚੁੱਜਿਆ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲੀ ਲਈ ਸੀ।

ਮੁਰਾਰਜੀ ਮਿਲਣੀ

ਸ: ਹਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹੋਰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹਨਾਂ (ਮੁਖ ਵਕਤਾ ਸੇਠ ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਸਿੰਘ ਸੀ, ਜੋ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਤੇ ਹੰਸਪਾਲ ਕੇਵਲ ਦਰਬਾਰ) ਮੁਰਾਰਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਪੁਰ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਤੇ ਖਾਸ ਕਰ ਗੁਰੂ ਘਰ ਨਾਲ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਹੋਰਿਆਣਾ ਚੋਧਰੀ ਦੇਵੀ ਲਾਲ ਆਦਰੀਆਂ ਬਰ-ਬਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਕੂਠੇ ਮੁਕੱਦਮਿਆਂ ਦੀ ਲਪੇਟ , ਚ ਲਿਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਰ ਮੁਰਾਰਜੀ ਨੇ ਦੋਨਾਂ ਹੀ ਕਿਹਾ: ਤਕਤੀਲ ਕਰਾਂਗਾ। ਪਰ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ

ਤਾਂ ਇੰਦਰਾ ਦਾ ਸਾਥ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ।

ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਰੂਪ ਵਰਤ ਗਈ। ਮੁਰਾਰਜੀ ਨੇ ਹੁੰਗਾਰੇ ਵਜੋਂ ਹੰਸਪਾਲ ਵਲ ਤਿੱਠਾ।

ਹੰਸਪਾਲ ਨੇ ਮੌਰੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ : ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਪਾਸ ਸਾਡੇ ਬਾਰੇ ਲੇਟੇਸਟ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੈ। ਇੰਦਰਾ ਜੀ ਦੀ ਹਾਰ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਮਿਲੇ ਮੁਰਾਰਜੀ ਦਾ ਵਰਤੋਂ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਸੀ। ਤਾਂਦੋਂ ਸੋਠ ਜੀ ਨੇ ਸਤਿਕਾਰ ਜੀ ਨੂੰ 'ਚੋਗੇ ਵਤੀਰੇ' ਬਾਰੇ ਹੀ ਦੱਸਿਆ ਪਰ ਲੜਦਾ ਪਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਲੋਕ ਸਾਡੇ ਤੇ ਅੰਦਰੋਂ ਕੌੜੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇੰਦਰਾ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਸਾਂ, ਮਿਆਨ ਪੁਰਦਾਸ ਸਾਡੀ ਕਲਿਯਾਤ ਸੁਣ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ ਸੀ—ਮੁਰਾਰਜੀ ਤਾਈਂ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਹਾਲਾਤ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਕਰਵਾਓ। ਅਸੀਂ ਵੀ ਮੌਜੂਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਾਂ।

ਅੱਜ ਦੀ ਕਲਿਯਾਤ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਸਾਡਾ ਇਹ ਕਰੂਪ ਵਰਤਮਾਨ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਤੋਂ ਕੋਈ ਚੋਗੀ ਤਾਅਨਾ ਨਹੀਂ ਲਿਆਂਦਾ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਦਾਚਾਰ ਦਾ ਪਾਠ ਪੜ੍ਹਾਣ ਵਾਲਾ ਭੋਜਾਈ ਆਪ ਬਦਲੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨੇ ਨਾ ਰਹਿ ਸਕਿਆ।

ਹੰਸਪਾਲ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹਦਾ ਜੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਚਿੱਠੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਰਬਾਰ ਪਲੇਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਮੁਰਾਰਜੀ ਨੂੰ ਲਿਖੇ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਸ਼ਾਬੰਦੀ ਤੇ ਕਾਫ਼ੀ ਬੱਧੇ ਵੱਧੀ ਵਾਰੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੀ ਮਿਲਵਰਤਣ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਵੀਰਵਾਰ ਨੂੰ ਕੀਤੀ ਗੱਲਬਾਤ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਕੇ ਦੱਸਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਰਬਾਰ ਹਰ ਚੋਗੀ ਚੀਜ਼, ਸੁਧਾਈ ਅਸੂਲਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਏਸੇ ਹਿੱਸੇ ਵਾਲੀ ਹੋਵੇ, ਦਾ ਕਦਰਦਾਨ ਤੇ ਮਦਦਗਾਰ ਹੈ। ਇੰਦਰਾ ਜੀ ਵਲ ਵੀ ਇਹੋ ਪ੍ਰਯੋਗ ਸੀ।

ਰਾਮ ਨੂੰ ਮਗਰ ਆਈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਕਾਰਿਵਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

੬ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੭੭

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ

ਦੁਆਰ ਜੀ ਨਮਿਤ ਭੋਗ

ਸ਼ਾਮੀ ੭ ੩੦ ਵਜੇ ਮੈਂ ਅਤੇ ਮੌਰੇ ਸੁਪਤਨੀ ਕੁਰਬਾਨ ਭੋਗ ਜਿਸ ਪਰਵਾਰਕ ਮਸਲੇ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਤ ਕਰੀ ਕਮੇਸ਼ ਨਗਰ ਵਲ ਆ ਰਹੇ ਸਾਂ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਚੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਾਰ ਤੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਮਿਲ ਪਵੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਕਾਰ ਭੋਗ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕ ਕਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਭੇਜ ਮੈਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ। ਚਰਨ ਫੂਹੇ ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ : ਅਸੀਂ ਲੱਭੀ ਨੂੰ ਬਥੇਰਾ ਬਪ-ਬਪਾਇਆ ਤੇ ਹਾਠਨ ਵੀ ਵਜਵੇ ਪਰ ਤੁਸਾਂ ਭੋਲਿਆ ਹੋ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਉਤਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਦਿਕਾਗਰ ਚਿਤ ਹੋਏ ਕਿਸੇ ਮਸਲੇ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਸਾਂ।

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਰਾਜਾ ਜਨਕ ਦੇਵ ਸੁਖਦੇਵ ਤਕਰ ਓਂ ਚਿੱਤ-ਚਿੱਤੀ ਦੀ ਤੁਲਣਾ ਦਿੰਦਿਆਂ ਦੱਸਿਆ : ੨ ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਸਤਿਕਾਰ ਜੀ ਤੋਂ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਨੁਹਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਯਾਦ ਬਹਾਰੇ ਰਹੇ। ਉਸ ਦਿਨ ਉਥੇ ਸ. ਕੁਰਬਾਨ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤਲਤੀ ਨਮਿਤ ਕਰੂ ਘਰ ਵਲੋਂ ਭੋਗ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਨਵਤੇਜ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹਿਰਦੇਪਾਲ ਸਿੰਘ ਤਾਂ ਸੁਪਤਨੀਆਂ ਸਮੇਤ ਸਵੇਰੇ ਹੀ ਆ ਗਏ ਪਰ ਕਾਮਰੇਡ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਆਨੰਦ ਅਤੇ ਉਰਮਿਲਾ ਖੀਬੀ ਦੁਪਹਿਰੇ ੧੨ ਵਜੇ ਹੀ ਆਏ। ਸਮਾਗਮ ਸਾਨਦਾਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸਨੂੰ, ਆਏ ਉਹੋਰਿਆਂ ਵੀ ਬੜਾ ਘਸੰਦ ਕੀਤਾ ਕਿਉਂਕਿ

ਥਾਹਲੀ ਭੀਤ ਵਿਚ ਤਾਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਪਾਸ ਚੈਨ ਨਾਲ ਬੰਨਿਆ ਦੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ।

ਅਤੇ ਇਸ ਸਾਧਾਰਨ ਪਾਠ ਦੇ ਭੱਠ ਸਮੇਂ ਹੋਦੀਆਂ ਹੋਰ ਭੱਲਾਂ-ਥਾੜਾਂ ਥਾੜੇ ਵੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਜਾਣੂੰ ਕਰਵਾਇਆ ।

੧੨ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੭੭

ਸ੍ਰੀ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ

ਸ੍ਰੀ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਚਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਮੈਂ ਅੱਜ ੭ ਵਜੇ ਸਵੇਰੇ ਦਿੱਲੀ 'ਚੋਂ ਬੱਸ ਫੜੀ । ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਪੁਰਾਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ—ਨਾਥੂਰ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਥਾ: ਲਕਸ਼ਣ ਦਾਸ ਕੁਪਤਾ, ਥਾ: ਅਰੋੜ ਬੰਤ ਬਰਾੜ, ਥਾ: ਗੋਇਲ, ਥਾ: ਮਹਿੰਦਰ ਸਾਬਰ । ਫਿਰ ਪੰਜਾਬ ਬੁਕ ਸੇਂਟਰ ਦੇ ਮਾਧਵਸੀ ਵਿਦਵਾਨ ਥਾ: ਸੁਰਮੀਤ ਪੁਰੀਦੀ ਤੇ ਥਾ: ਸਰਮਾ ਨੂੰ ਜਾ ਮਿਲਿਆ । ਸਬੰਧ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਬੁਕ ਸੇਂਟਰ ਦੇ ਥਾ: ਅਰੋੜ ਹੰਸ ਰਾਜ ਜੌਨ ਤੇ ਥਾ: ਗੁਰਗ ਆਪਣੀ ਵੇਨ ਲੈ ਕੇ ਜਲੰਧਰ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਮੈਨੂੰ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਤਕ ਨਾਲ ਲੈ ਚਲਣ ਲਈ ਪਿਆਰ ਦਰਸਾਇਆ । ਨਿੱਘੀਆਂ ਮੱਟੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਨੂੰ ਸਾਥਿਆਂ ਬਕਾਇਆ ਪਤਾ ਹੀ ਨਾ ਲਗਾ ਕਦੇ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਆ ਗਿਆ । ਇਹ ਮੈਨੂੰ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਉਤਾਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਰਾਹ ਪਏ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਭੱਠੇ ਗਿਆ ਪਤਾ ਲਗਾ ਹਜ਼ੂਰ ਕੁਰੰਥੇ ਆਉਣਗੇ । ਭੱਠੇ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਸ: ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭਾਜਵਾ ਮਿਲ ਪਿਆ । ਉਸ ਤੋਂ ਮਲੂਮ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਖਰਾਬ ਹਨ । ਜਦੋਂ ਬਿਜੇ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਦੇਵੀ ਲਾਲ ਨੂੰ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਸੁਲਹ ਸਥਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਆਖਿਆ ਤਾਂ ਜਵਾਬ ਮਿਲਿਆ : ਹੁਣ ਹੀ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਹੱਥ ਲਗਾ ਹੈ । ਜੇ ਹੋ ਸਕਿਆ ਜੋ ਕਰਾਂਗੇ । ਮੈਂ ਦੋ ਵੇਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਤੇ ਠਾਕੁਰ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਮਿਲਾਓ ਕੇਸ ਦਰਸ ਹੋਏ ਹਨ ।

ਅਤੇ ਰਾਤ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹੋਰ ਭੱਲਾਂ-ਥਾੜਾਂ ਕਰਾਇਆ ਲੰਘ ਗਈ ।

੧੩ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੭੭

ਸ੍ਰੀ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ

ਅੱਜ ੫.੩੦ ਸਵੇਰੇ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਧ ਵਿਚ ਗਿਆ ਤਾਂ ਵਾਰ ਦਾ ਘੋਰਤਨ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਚੁਕਾ ਸੀ । ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਅਜ ਕਲ੍ਹ 'ਵਾਢ' ਹੀ ਲਗ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਸੰਤ ਦਰਸਨ ਸਿੰਘ ਰਾਗੀ ਦੇ ਬਿਆਰ ਹੋ ਜਾਣ ਬਾਰਨ ਵਾਰਾ ਨਿੰਡ ਦਾ ਕਾਰਜ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਸ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਤੇ ਹੱਥੇ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਬਾਉਟ ਵਾਲੇ ਸਿੰਘ, ਸਿੰਧੀਆਂ ਜਿੰਧੀਆਂ ਯਾਰਨਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਘੋਰਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

ਮੇਰੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਣ ਸਮੇਂ ਪੰਡਿਤ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਲੰਕੇਵਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ । ਉਹਨਾਂ ਅਨੇਕਾਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦੇ ਕੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਤ ਉਹ ਕਰਮਾਤਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਵਧੇਰੇ ਵਧੇਰੇ ਕਰਮਾਤੀ ਸਾਧੂ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕਰਨੀ ਆ ਲਗਦੇ ।

ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਧ ਘੰਘੜਾ ਗੁਰਜ ਦੀ ਟਿੱਕੀ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੀ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਤੇ ਦੀਵਾਨ ਦਾ ਭੱਠ ਪੈ ਜਾਂਦਾ । ਪਰ ਹੁਣ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਿਛੋਕੜ ਦਾ ਗਿਆਨ ਕਰਵਾਣ ਲਈ ਪੰ: ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਹੋਰ ਵਾਰ ਤੋਂ ਬਾਦ ਵਰਿਆਨ ਸੁਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਨੂੰ ਰਿੰਨ ਦਿਨ ਘੱਟ ਇਕ ਮਹੀਨਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ।

ਮਿੱਠ-ਮਿੱਠਾ ਕੌੜਾ

ਦੀਵਾਨ ਸਮਾਪਤੀ ਉਪਰੰਤ, ਮੈਂ ਅਜੇ ਜੱਫਾ ਹੀ ਪਾ ਰਿਹਾ ਸਾਂ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ

ਸੁਨੇਹਾ ਮਿਲਿਆ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਪਿਛੇ ਆਵਾਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਨੀਆਂ ਵਾਲੇ ਸਥਾਨ ਨਾਲ ਲਗਦੇ ਆਪਣੇ ਡੇਰੇ ਵਲ ਗਏ। ਜਾਂਦਿਆਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਭਿਠਾ ਕਿ ਠਾਕੁਰ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਇਕ ਮੋਰਨੀ ਦੀ ਉਹਦੇ ਚੁੜਿਆਂ ਨਾਲ ਫੱਟੇ ਉਤਾਰ ਕੇ ਸਨ। ਡੇਰੇ ਦਾ ਦੂਜੇ ਇਲਾਕੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਤੋੜਨ ਲਈ ਅਗੇ ਕਾਨਿਆਂ ਦੀ ਵਾੜ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਹੁਣ ਕਰੀਬ ੮-੮ ਫੁਟ ਉੱਚੇ ਚੀਵਾਰ ਚਿਣੀ ਗਏ ਹੋ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਿਤਨੇਮ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ। ਬਾਹਰ ਆਉਂਦਿਆਂ ਜੋ ਮੇਰੇ ਆਖਿਆ ਉਹ ਪਿਆਰ-ਪਿਆਰਾ ਵੀ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਵਿਚ ਕਿਲਾ ਵੀ ਸੀ। ਫਰਮਾਇਆ : ਬੜੀ ਉਤੀਕ ਕਰਵਾਈ ਉ !

ਸੰਗੀਤ ਸਿੱਖਿਆ

ਅਗੇ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀਆਂ ਦੋ ਟੋਲੀਆਂ ਕਲ ਗਏ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਜਨ-ਮੰਦਰ ਦੇ ਵਰਾਏ ਹੋਏ, ਇਕ ਤਬਲਾ ਵਜਾ ਰਹੀ ਸੀ, ਦੂਜੀ ਹਰਮੋਨੀਅਮ ਵਜਾਈ ਤਬਲੇ ਤੋਂ ਸੰਗਤ ਲੈ ਰਹੀ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਖਰੋ-ਖਰੋਤਿਆਂ ਦੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿਖਾਏ ਸਬਦ ਦੀਆਂ ਤਿਹਾਈਆਂ ਸੁਣੀਆਂ।

ਅਜ ਵਾੜ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਦਰਮਿਆਨੇ ਥਾਗੀਓਂ ਵੱਲੋਂ ਦਾ ਕੁਝਤਾ-ਪਸਾਮਾ ਪਹਿਨਦੇ ਅਤੇ ਦਸਤਾਰ ਸਜਾਏ ਹਨ। ਅਗੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਨੀ ਸੱਤਾ ਪਹਿਨਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਜੁ ਚਮੜੇ ਵਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ ਪਰ ਅਜ ਕਲ੍ਹ ਕਾਟੇ ਦੇ ਪਾਥੀ ਕਪੜੇ ਦੇ ਥੂਟਾਂ ਦੇ ਡਸਮਿਆਂ ਵਾਲੀ ਕਾ ਕਟਕਾ ਕੇ ਜੁੜੀ ਕਟਕਾ ਕੇ ਪਹਿਨੀ ਜਾਦੀ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੀ ਇਸੇ ਢੰਗ ਵਾ ਪਹਿਨਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਜੋਧ ਦੀਆਂ ਵਸਤਾਂ

ਇਕ ਵਿਛੇ ਹੁੰਦੇ ਵੇਲੇ ਭੈ ਭੈ ਸਰੋਬ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀਆਂ ਚੰਗੀ ਜੋਧਾ 'ਚ' ਨਿਕਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸਮਾਨ ਵੇਖਿਆ, ਮੇਰੀ ਚਿਨਕਸਪੀ ਨੰਟ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸੀ। ਸਮਾਨ ਇਹ ਸੀ :

੧. ਸੂਨਹਿਰੀ ਭਾਂਡੀ, ਲੰਮੀ ਭੈ ਪਡਲੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਅੱਧੇ ਅੱਧੇ ਸੀਰੇ ਦੀ ਸੂਨਹਿਰੀ ਭਾਂਡੀ ਵਾਲੀ ਐਨਕ ਸੀ;
੨. ਪਿਤੀਦਾਰ ਪਾਕੜਾ ਕਲਮ;
੩. ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਨੰਟ ਕੁਝ ਜਿਸ ਦੀ ਲੰਬੀ ਅਨੁਸਾਰ ਵਰਕੇ ਪਾਤ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ;
੪. ਪਲਾਸਟਿਕ ਦੀ ਛੋਟੀ ਜਲ-ਬੀਰੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਚੰਦੇ ਕੁਦੇਲੇ ਹੋਏ ਪੈ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ;
੫. ਸਿਖਾ ਕਲੋਂ ਆਈਆਂ ਲਿਖਤੀ ਅਰਥਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਕਾਗਜ਼ ;
੬. ਥਾਗੀਓਂ ਸੁਝੇ ਕਪੜੇ ਦੀ ਕੁਮਾਲੀ;
੭. Melons (ਕਲਾ ਸਾਰ ਰੁਪਟ ਲਈ ਮਲੱਠੀ ਦਾ ਸੋਧਿਆ ਹੋਇਆ ਸਤ।)

ਤੋਰਾ ਭਾਣਾ ਮੀਠਾ ਲਾਗੇ

ਮੇਰੇ ਦੁਆਰਾ ਸੁਨੇਹਾ ਰੋਜ਼ਕੋ ਕਾਰ ਮੰਗਵਾਈ ਗਈ। ਪ੍ਰੋਫੇਸਰ ਦਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਡਾਫਟਨ ਭੀਜ, ਉਸਦੇ ਵੱਡੇ ਭਰਾ ਸੇਠ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਗੇ ਮੇਰੇ ਕਾਰ ਵਿਚ ਨਾਲ ਥਹਾਲ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਸਿਮ੍ਰਤੀ ਮੰਦਰ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਹੋਈ ਵੇਖਣ ਲਈ ਨਿਕਲੇ।

ਕਾਰ ਵਿਚ ਕੁਝੀ ਫੌਰ ਕੇ, ਪੁਰਾਣੀ ਦਰਖਸਾਪ ਵਾਲੇ ਮਕਾਨ ਨਾਲ ਲਗਦੀਆਂ ਜਾਮਣਾਂ ਹੋਏ ਇਕ ਮੰਜੀ ਉੱਤੇ ਮੱਥੇ ਜੋਹੇ ਪਏ ਸਿੰਘ ਕਲ ਪਿਆਨ ਦੁਆਇਆ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸਦੇ

ਪਿਤਾ ਸੰਤ ਸਿੰਘਾ ਸਿੰਘ (ਪਿੰਡ ਜੀਆ ਬੰਗਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲਾਹੌਰ) ਨਾਲ ਬਚਨ ਕਰਨ ਲਗੇ ।

ਸਾਡੇ ਸਾਧਵੇਂ ਮੰਜੀ ਉੱਤੇ ਇਕ ੪੦-੫੦ ਸਾਲ ਦਾ ਆਦਮੀ ਪਿਆ ਸੀ । ਨਿੱਥੀਆਂ ਨਿੱਥੀਆਂ ਮਰੀਆਂ ਹੱਦੀਆਂ ਲੱਤਾਂ, ਮਥੜਿਆਂ ਹੱਦਿਆਂ, ਲੱਕ ਤੋਂ ਕਲ ਤਕ ਦਾ ਹੀਸਾ ਨਚੌੜੇ ਹੋਏ ਕਪੜੇ ਵਰਗੇ, ਟੇਦੀਆਂ ਮੋਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲਾ ਮੂੰਹ, ਵਿੱਥੇ ਤੰਤਰੀਆਂ ਥਾਹਾਂ, ਇਹ ਸਜਣ ਨਾ ਖਲੋ ਸਕਦਾ, ਨਾ ਬੰਨ ਸਕਦਾ, ਨਾ ਡਿਲੋ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਬੋਲ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਸਿਰ ਤੇ ਛੱਟੀਆਂ ਛੱਟੀਆਂ ਬਾਂਦਰੀਆਂ । ਕੋਈ ਵੀ ਅੰਗ ਇਸ ਦਾ ਸਿਧੀ ਭਰਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ । ਕਰੂਪ ਅਜਿਹਾ ਕਿ ਵੇਖ ਕੇ ਮਤਲੀ ਆਵੇ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾਹੀਂ ਉਤਰ ਪ੍ਰੋ: ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਸ, ਹਰ ਖਬਰ ਹੋਣੇ ਮਨੁੱਖ ਵਲ ਡਰਾ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲਗੇ : ਰੱਬ, ਇਕ ਇਹ ਹੈ ਤੇ ਇਕ ਇਸਦਾ ਪਿਤਾ ਹੈ । ਪਿਤਾ ਇਸਦਾ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਰੱਬ ਨੇ ਉਸ ਨਾਲ ਕਿੰਨਾ ਧੱਕਾ ਥੋੜਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਪੁੱਤਰ ਦਿਤਾ ਤੇ ਉਹ ਵੀ ਜ਼ਹਿਮਤ ਦਾ ਮਾਰਿਆ । ਉਹ ਇਸ ਸਰ ਕੁਝ ਨੂੰ ਮਨ ਦੀ ਏਸ ਦਾ ਨਾਲ ਭਿਆਨਦਾ ਹੈ : ਕਿਰਪਾ ਹੈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਏਸ ਤੇ ਕਿ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਨਿਰ ਸਾਹ ਸੰਗਤ ਦੇ ਦਰਸਨ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਖੁੰਟੀ ਸਾਹਿਬ ਆਏ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਇਸ ਨੂੰ ਦਰਸਨ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । ਪੁਰਖਲੋਂ ਕਰਮਾਂ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਰਿਸ ਕੰਮ ਦਾ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣ ਦਿਤਾ ਪਰ ਸੋਚੀ ਤੇ ਨੇਤਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਰਸਨ ਕਰ ਕਰ ਜੀਵਨ ਸਫਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਸਿੰਘਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਸਾਦੇ ਦੀਆਂ ਬੁਰਕੀਆਂ ਕਰ ਕਰ ਖੁਆਂਦਾ ਹੈ । ੪੦ ਸਾਲ ਇੰਜ ਭਰਦਿਆ ਹੋ ਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਡਿਲਾ ਬਿਸੇ ਦੇ ਮਿਲਾਵ ਨਹੀਂ । ਇਹ ਝਾਣਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰਮੁਖ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ।

ਸਿਮ੍ਰਤੀ ਮੰਦਰ

ਇਸ ਨੂੰ ਦਰਸਨ ਦੇ ਕੇ ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪੁਰਾਪ ਸਿੰਘ ਸਿਮ੍ਰਤੀ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਪੁੱਜੇ ਤਾਂ ਉਥੇ ੪ ਬੰਦੀਆਂ (ਕੁਝ ਖਡੇ ਆਭਾਰ ਦੀਆਂ) ਰੋੜੇ ਕਰਕੇ ਛੱਤ ਵਾਸਤੇ ਖੜੀਆਂ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ । ਮਾਹਿਰਾਂ ਦਾ ਦਿਆਲ ਮੀ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਇਕ ਬੰਦੀ ਮਸਾਂ ਚੁੱਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਫਿਟ ਹੋਇਆ ਕਰੇਗੀ । ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ : ਅਸੀਂ ਪਹਿਲੀ ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ, ਦੂਜੀ ਭੰਚ ਵਿਚ, ਤੀਜੀ ਇਕ ਬਿਨ ਵਿਚ ਤਿਆਰ ਕਰ ਕਰਾਈ ਹੈ । ਚੌਥੀ ਅੱਜ ਚੜ੍ਹੇ ਕੁਝੀ ਹੈ ਤੇ ਪੰਜਵੀਂ ਵੀ ਅੱਜ ਹੀ ਚੜ੍ਹ ਜਾਣੀ ਹੈ ।

ਇਸ ਵੇਲੇ ਕਰੋੜਾਂ ਦੇ ਸੇ ਆਦਮੀ ਵੱਖੋਂ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਕੋਈ ਸਫਾਈ ਕਰਦਾ, ਕੋਈ ਬੰਦੀ ਰੋੜਦਾ, ਕੋਈ ਵੱਲਭਿੰਨ ਕਰਦਾ ਤੇ ਕੋਈ ਘੱਲ੍ਹਆਖਣ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਨੂੰ ਪਧਰਾਅ ਰਿਹਾ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਾਡੇ ਭਿਆਨ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ : ਜਿਥੇ ਬੰਦੀਆਂ ਖਲੋਟੀਆਂ ਹਨ ਵੇਖੋ ੮-੮ ਫੁਟ ਕੁਝੀ ਤੇ ੮-੧੦ ਫੁਟ ਚੌੜੀ ਡਾਢੀ ਭੋਸਨ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਈ ਹੈ ।

ਇਸ ਮੌਕੇ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਮਾਤਾ ਚੰਦ ਕੌਰ ਜੀ ਵੱਖੋਂ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਰਹੇ ਹਨ । ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਕੰਮ ਫੌਜ-ਦਸਦਾ ਰਹੇ ਹਨ । ਆਏ ਛੋਟੇ ਨਾਲ ਵੀ ਕੱਲਬਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ । ਅਨੰਕਾ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿੰਘ ਟਰੱਕ ਤੇ ਟਰਾਲੀਆਂ ਲੈ ਕੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹਨ । ਨੌਰੇ ਦੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਛੱਤਾਂ, ਇੰਗਲੋਰਨ, ਟੀ ਆਇਰਨ, ਗਾਰਡਰ ਆਦਿ, ਟਨਾਂ ਮੂੰਹੀ ਲੱਭਾ ਏਧਰ ਉਧਰ ਪਿਆ ਹੈ ਤੇ ਬੰਦੀਆਂ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋਣ ਦੇ ਕਰੀਬ ਹਨ ।

ਮੇਰੇ ਪੁੱਛਣ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ : ਜਿਵੇਂ ਪਹਿਲੇ ਆਰਚੀਟੈਕਟ ਨੇ ਇਸ ਹਾਲ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਬਣਾਇਆ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਦੀ ਛੱਤ ਆਪਣੇ ਹੀ ਭਾਰ ਨਾਲ ਹੋਣੀ ਡਿਗ ਪੈਣ ਦਾ ਖਤਰਾ ਸੀ, ਫਿਰ ਅਵਰੀਕਾ (ਨੋਰੋਥੀ) ਤੋਂ ਸ੍ਰ: ਕੁਰਚੇਨ ਸਿੰਘ ਆਰਚੀਟੈਕਟ, ਇਕ ਹੋਰ

ਦਿੱਸਨੀਅਰ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਆਏ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਕੋਈਆਂ ਤਿਆਰ ਹੋ ਕੇ
ਫਿਟ ਬੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਹੁਣ ਪੱਧਰੀ ਛੱਤ ਪੈ ਸਕੇਗੀ, ਜਿਸ ਉਪਰ
ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਆਦਮੀ ਇਕਵਾਰਗੀ ਬੈਠ ਸਕਿਆ ਕਰਨਗੇ ਬੇਖਤਰ ਹੋ ਕੇ।

ਪ੍ਰੋ: ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਡਾਲਟਨ ਗੱਜ-ਬਾਦਰਜ਼ (ਸੇਠ ਗਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ~ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਆਦਿ) ਦੋਵੇਂ ਫਿਰ-ਕੁਰ
ਰਹੇ ਸਨ। ਪ੍ਰੋ: ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣੇ ਰਹਾਵਾਂ ਨਾਲ ਆ ਰਲੇ ਸਨ, ਵਲ ਮੰਨੂੰ ਤਕਾ ਕੇ
ਸਤਿਕ੍ਰਮ ਜੀ ਆਖਿਆ: ਖਾਈਲੈਂਡ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਤਣਵਈਏ ਤਰਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਵਡਾ
ਲੜਕਾ ੨੨ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਮਟਰ ਹਾਇਸੇ ਦਾ ਸਿਕਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਉਸ ਦੇ ਗੱਲ ਤੇ ਗਿਆ
ਮੇਰੇ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮਸਰ ਨੇ ਬਹੁਤ ਲਾਨਦਾਰ ਤੇ ਦੁਜਿਆ ਨੂੰ ਨੇਕ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀ ਤਕਰੀਰ
ਕੀਤੀ। ਪਰ ਮੇਰੇ ਮਗਰੋਂ ਇਹਦਾ ਕੁਝ ਕੁਝ ਕੁਝ ਬਦਲ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ,
ਜਿਸ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਵੇ। ਇਸ ਦੇ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ
ਜਾਂ ਮਰੇ ਬੱਲ ਭੱਜ ਦਿਓ ਜਾਂ ਕਾਰੋਬਾਰ ਤੇ ਲਾਓ।

ਇੰਦਰਾ ਗਾਧੀ

ਸਤਿਕ੍ਰਮ ਜੀ ਨੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਸਮਝੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਧੀ ਥਾਂ ਗਿਰਜ਼ ਕੀਤਾ: ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ
ਉੱਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਰਖਣ ਵਾਲੀ ਉਹੋ ਇਸਤਰੀ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਅੰਮਰਜਾਸੀ ਲਗਾ ਕੇ, ਏਸ ਦੀ ਇਕੱਤਾ ਨੂੰ
ਖਰਾ ਲਿਆ। ਆਰਥਕ ਪਖੋਂ ਏਸ ਨੂੰ ਮਜ਼ਕੂਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਕ ਵੇਰ ਕੱਲਾ ਨੇ ਲੱਕਾ ਨੂੰ
ਪਰੇਸਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਖਰੜੀਆਂ ਕੱਲਾ ਨੇ ਏਸ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪ੍ਰਚਾਇਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਹੁਣ ਤਕ ਗਿਨ
ਬਾਰ ਆਪਣੇ ਖੰਢੇ ਉਸ ਵਲ ਵੇਜੇ ਹਨ ਤੇ ਡਕੜਿਆ ਹੋਣ ਲਈ ਆਖਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੇ ਚੰਜ ਨੂੰ
ਸਾਡੀ, ਸਮਰਿਧੀ ਤੇ ਭਵਿਖ ਵਿਚ ਵਿਸਵਾਸ ਦਾ ਪਰੋਲਰਾਮ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਅੱਖੇ ਵੇਲੇ,
ਜਦੋਂ ਕਿ ਲੱਕਾ ਵਕਤੀ ਤੋਰ ਤੇ ਨਾਰਾਜ਼ਗੀ ਪਰਛਣ ਕਰਕੇ ਕੰਦੀਓਂ ਲਾਹ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਹਿਤ ਦਾ
ਸਨੇਹਾ ਫੈਜਦਾ ਹਾਂ। ਨਵੀਂ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਵੱਸ ਲਈ ਹਿਤ ਦੀ ਆਸ ਨਹੀਂ।

ਬਾ-ਬਰਤ ਛੋਟੇ

ਸਾਮ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਅੱਧਾ ਘੰਟਾ ਨਿਤਨੇਮ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਮੈਂ ਵੀ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ।
ਨਮਸਕਾਰ ਉਪਰੰਤ ਇਸਾਰਾ ਮਿਲਿਆ ਕਿ ਸਾਹਮਣੇ ਦੀਆਂ ਸਣਾਂ ਤੇ ਬੋਠਾਂ: ਅਫਰੀਕਾ ਤੋਂ ਇਕ
ਸੱਜਣ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉੱਚਾ ਲੰਮਾ, ਮੱਟਾ ਚੰਡਾ ਤੇ ਜੁਆਨ, ਨਿਤ ਨੇਮ ਪਿਛੋਂ ਸਤਿਕ੍ਰਮ
ਜੀ ਦੀ ਵੱਟੇ ਲੱਛੇ ਬਾਟੇ ਉਸ ਮੰਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ: ਕਰ ਲੈਂ ਕੰਮ। ਸਤਿਕ੍ਰਮ ਜੀ ਨੇ
ਵਿਸਾਰਾ ਕੀਤਾ: ਦੋ ਮਿੰਟ ਅਟਕੋ—ਪਰ ਉਹ ਵੇਟੋ ਲਾਹ ਕੁੱਕਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਜਾਣ ਲਗਾ
ਸਤਿਕ੍ਰਮ ਵੱਟੇ ਲੁਹਾਈ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਆਖਿਆ: ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਚੰਡੀ ਰਖੀਂ। ਹੁਣ ਇੰਜ ਨਹੀਂ
ਕਰਨਾ। ਉਸਦੀ ਦਾੜ੍ਹੀ ਕਰਜ਼ੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਨਾਮਾਝੀ ਵੇਸ਼ ਕ੍ਰੁਸਾ ਵਿਚ ਨਾਲ
ਆਈ ਹੋਈ ਸੀ।

ਬਾਬਦ-ਸੰਗੀਤ

ਦਿਲਰਬਾ ਸੁਰ ਕਰਕੇ ਸਤਿਕ੍ਰਮ ਜੀ ਨੇ, ਰਾਡੀਆਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ, ਤਬਲੇ ਦੀ ਸੰਗਤ
ਨਾਲ ਵਜਾਇਆ। ਰਾਡ ਬਾਛੇਸਰੀ ਵਿਚ ਸੁਰ ਹੋਏ ਸਾਰ ਤੇ ਜਦੋਂ ਛਤ ਦਿਤਿਆ ਸੁਆਦ ਦਾ ਇਕ
ਮੰਡਲ ਛਾ ਗਿਆ। ਸਤਿਕ੍ਰਮ ਦਿਲਰਬਾ ਕਹੁਤ ਵਧੀਆ ਵਜਾਏ ਹਨ। ਸਾਡੀਆਂ ਅਦਾਵਾਂ, ਜੁ
ਦਿਲਰਬਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ, ਸੁਰਾਂ ਤੇ ਉੱਕਲਾਂ ਰਖਣਾ, ਛਤ ਦੇਰਨਾ, ਤਰਬਾਂ ਸੁਰ ਕਰਨਾ ਆਦਿ

ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਹਨ। ਖੁਸ਼ਮੂਰਤੀ ਦੀਆਂ ਮਤਲਾਬੀ ਔਖਾਂ ਨੂੰ ਸੁਖ ਬਖਸ਼ਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸੰਗੀਤ ਸਿਖਦੇ ਛੋਟੇ ਬੱਚਿਆਂ ਤੋਂ ਉਸਤਾਦ ਹਰਚਜਨ ਸਿੱਖ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਠਰਥਾਈ ਚੇ ਸਬਦ ਸੁਣੇ। ਠਾਕੁਰ ਉਦੇ ਸਿੱਖ ਜੀ ਨੇ, ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਮੇਰੇ ਸੁਣਨ ਵਿਚ ਆਈ, ਵੇਦਨਾ ਕੀਤੀ। ਉਹਨਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਾ ਖਾਲਟ ਕੀਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਇੱਛਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ (ਬਰੀਜੋ) ਦਾ ਸੁਰ ਗਿਆਨ, ਦਿਲਕੁਸ਼ਾ ਵਾਦਨ ਤੇ ਗਾਇਨ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੁਰੀਲਾ ਹੋਵੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਇਕ ਸਬਦ, ਜਿਸ ਦੀ ਅੰਸ ਵੇਲੇ ਮੰਨੂੰ ਅਸਥਾਈ ਚੰਡੇ ਨਹੀਂ, ਦੀ ਉਠਾਨ ਨੂੰ ਵੱਖ ਵੱਖ ਭਾਗਾਂ ਦੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਵਜਾਏ ਮੁਖ ਰਾਗ ਨਾਲ ਉਸਦਾ ਸੰਯੋਜਨ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਭਾਈ ਨਿਹਾਲ ਸਿੱਖ ਦਾ ਛੋਟਾ ਬੇਟਾ ਪਿੰਕੀ, ਸੱਤ ਖਡਾਨ ਸਿੱਖ ਰਾਗੀ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਬ ਸਿੱਖ ਜੀ ਕਬਲੇ ਤੇ ਸੰਕਰ ਕਰਦੇ ਰਹੇ।

ਦਿਲਚਸਪੀਆਂ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੱਖ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿੱਕੀਆਂ ਨਿੱਕੀਆਂ ਦਿਲਚਸਪੀਆਂ ਤੇ ਇੰਜ ਪੌਦਾ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰਵਾਰ ਕਿਤੇ ਦਿਲਚਸਪੀਆਂ ਦਾ ਕੁਹਾਡਾ ਹੋਵੇ। ਗੁਰਥਾਈ ਦੁਆਰਾ ਸਬਦ-ਨਿਖੇਲ ਬਰਦਿਆਂ ਸੰਬੰਧਤ ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ ਨਮਕਾਂ ਨਾਲ ਭਰਤ ਕੁਝ ਲਮਥਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਜੰਮੂ ਦੇ ਇਕ ਨੌਜਵਾਨ ਸ੍ਰੀ ਚਰਨ ਸਿੱਖ (ਬੰਨੀ) ਨੂੰ ਵੱਖ, ਪ੍ਰਮਾਣ ਚਿੰਦਿਆਂ “ਮਾਈ ਗੁਰ ਚਰਨੀ ਬਿਰੁ ਲਾਵੀਅੰ” ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਉਸਨੂੰ ਅਥੇ ਆਥੇ ਬੈਠਣ ਦਾ ਵਿਥਾਰਾ ਕੀਤਾ।

ਸਿਮ੍ਰਤੀ ਮੰਦਰ ਵਿਚ

ਬੀਬਾਨ ਲਾਪਤੀ ਉਪਰੰਤ ਮੈਂ ਆਪ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਵਿਚ ਵੰਡਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਭਾਪ ਸਿੱਖ ਸਿਮ੍ਰਤੀ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਗਿਆ। ਮਾਭਾ ਜੀ ਅਜੇ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਬ ਸਿੱਖ ਜੀ ਵੀ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਅੱਜ ਦੀ ਕੁਜੀ ਕੰਢੀ ਚਰ ਕੁਜੀ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਬਚਨ ਸੀ : ਨਿਆਮ ਵਲੋਂ ਸਹਾਇਤਾ ਨਹੀਂ ਆਈ, ਸੀਬਨ ਨਕਰ ਦਿਲਾਥੇ ਨੇ ਕੀ ਮਦਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਿਰਥਾ ਨਾਲ ਕੰਮ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਭਰੋਸੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ ਦਿਨ ਇਹ ਰਕਮ ਆ ਜੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਸੰਕਰ ਚੰ ਅਨੇਕਾਂ ਆਦਮੀ ਕੁਪ ਕੀਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਰੁਪੇ ਇਸ ਯੋਗ ਵਿਚ ਪਾ ਜਾਏ ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦੱਸਣ ਮੁਤਾਬਕ ਅਜੇ ਨਹੀਂ ਵੀ ਕੀਮਤ ਅਢਾ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਜੇ ਮੈਂ ਕੁਲਦਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੰਨੂੰ ਚੱਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਮੰਦਰ-ਛੱਤ ਦੀ ਇਕ ਕੰਢੀ ੨੫ ਟਨ ਭਕ ਭਾਰੀ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਸੇ ਹੋਰ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਚੱਸਿਆ ਕਿ ਸਵੇਰੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਤੇ ਲਗਣ ਸਮੇਂ ਤੇ ਬਾਪੀਂ ਕੰਮ ਕਰੋ ਹਟਣ ਸਮੇਂ ਉਹ ਹਰੂਰ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਕੀਤੀ ਕਰੇ ਕੰਮ ਦਾ ਭੱਖਾ ਜੰਧਾ ਹੋ ਸਕੇ।

ਅੱਜ ਕਲ ਰੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਭੋਰਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਇਕ ਨੌਜਵਾਨ ਸੱਤ ਬਿਅੰਤ ਸਿੱਖ ਸੰਖਲ (ਸੰਤ ਨਗਰ, ਸਿਕਾ) ਹੈ। ੧੦ ਵਜੇ ਭਕ ਮੇਰੇ ਲਈ ਭੋਰੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋ ਗਿਆ।

੧੪ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੭੭

ਸ੍ਰੀ ਰੋਟੀ ਸਾਹਿਬ

ਅੱਜ ਸਵੇਰੇ ਬੀਬਾਨ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਜਾਣ ਤਕ ਪੰਤਿਤ ਗੋਪਾਲ ਸਿੱਖ ਜੀ ਦਾ ਸੱਤ ਜਿਉਣ ਸਿੱਖ ਜੀ ਸਰਹਾਲੀ ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਵਿਖਿਆਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਹ ਵੀ ਠਾਕੁਰੀ ਲਾਜ ਦੀ ਇਕ

ਅਨੁਨੀ ਵਿਅਕਤੀ ਹੋਏ ਹਨ। ਪੰਤਿਤ ਜੀ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਮਬੱਧ ਸੁਣਾਏ ਸਰੋਤਾਂ ਵੀਲੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਹ ਆਯੋਜਨ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਬੀਰਤਨ ਉਪਰੰਤ ਸੀ।

ਸਿਮ੍ਰਤੀ ਮੰਦਰ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ। ਵਿਖਿਆਨ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਿਮ੍ਰਤੀ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸੱਜਣਾ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ ਗਏ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਵੀ ਉਥੇ ਸਨ। ਦੋ ਤਿੰਨ ਸੌ ਆਦਮੀ ਕੰਮ ਵਿਚ ਜੁਟਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜਾਪਦਾ ਇੰਜ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਅੱਜ ਵੀ ਉਂਝੇ ਭੀਰੋਆ ਰਿਆਰ ਹੋਕੇ ਛੱਤ ਉੱਤੇ ਆਪਣਾ ਸਥਾਨ ਮੰਨ ਲੈਂਦਗੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਾਤਾ ਤੋਂ ਮਾਤਾ ਤੇ ਭਰਥੇ ਤੋਂ ਭਰਥੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਲ ਧਿਆਨ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਕਿੱਥੋਂ ਵੀ ਵੇਖ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮੱਥੇ ਤੋਂ ਹਿਲਾ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵਖੀ ਵਿਚ ਕੁਤਕਰਾ ਆਨੰਦਿਤ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਿੱਖ ਕਿਤੇ ਸੁਭਾਏ ਹਨ ਜੁ ਅੱਜ ਵੀ ਪੂਰਵ ਕੁਰੂਆਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਵਰਤਮਾਨ ਵਿਚ ਅਨੁਕਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਰਧਾਥੁ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀਆਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਛੱਤਾਂ ਬਲਿਹਾਰ ਬਲਿਹਾਰ ਕਰ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸੰਤ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਮੌਨੇ ਇਕ ਸੱਜਣ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਦਾ ਰੁਕਾਇਆ ਗਿਆ ਜੁ ਉਹ ਲੰਮਾ, ਚੰਡਾ ਬਕਲਾ ਤੇ ਚਰਪੂਰ ਸਿਹਤ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ। ਉਮਰੋਂ ਪੰਜਾਹ-ਪਚਵੇਂਜਾ ਦੇ ਲਾਗੇ। ਇਹ ਉਸ ਸੰਤ ਜਿਉਂਦੇ ਸਿੱਖ ਸਰਹਾਲੀ ਦਾ ਪੰਤਰਾ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਜੀਵਨ ਪੰ: ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਅੱਜ ਸੰਤਰ ਵਿਚ ਵਰਣਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੰਤ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮੰਦਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੀ ਰਨਦਿਹੀ ਨਾਲ ਹੱਥ ਕਟਾ ਰਹੇ ਸਨ।

ਕਿੱਲਾ ਕਮਾਦ ਦੀ ਰਕਮ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੱਥੇ ਕੁਝ ਭਾਸਲੇ ਭੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਪਾਸ ਕੁਝ ਸਿੱਖ ਖਲੋਤੇ ਵੱਖ ਜਾਂ ਮੈਂ ਉਥੇ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਕ ਸਿੱਖ ਸੁਖਚੇਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਮਿੱਥੇ ਬਾਈ ਜੁ ੮-੧੦ ਸਿੰਘ ਉਥੇ ਖਲੋਤੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵੀ ਕੁਝ ਰਕਮ ਲਗਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ : ਇਸ ਮੰਦਰ ਦੀ ਸੰਪੂਰਣਤਾ ਲਈ ਚੰਧੇ ਖਰਚੇ ਦੀ ਲੱਗ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਇਕ ਕਿਲੋ ਕਮਾਦ ਦੀ ਕੀਮਤ ਵੇਰੋ ਭੇਜ ਦਿਓ। ਸਭ ਨੇ ਪਰਵਾਨਗੀ ਵਜੋਂ ਸਿਰ ਕੁਝਾਏ। ਸੰਤ ਸੁਖਚੇਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਲਗਾ ਕਿ ਉਹ ਯੂ. ਪੀ. ਵਿਚਲੇ ਇਹਨਾਂ ਤੇ ਅਜਿਹੇ ਹੋਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਤਿਆਰ ਕਰੇ। ਕੁਝ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੇ ਕੇਵਲ ਭੱਨੇ ਦੀ ਖੇਤੀ ਸੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕਮਾਦ ਦੇ ਖੇਤ ਬਣਾਥਰ ਰਕਮ ਭੇਜਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ। ਅੰਸਤ ਕੀਮਤ ੨੦੦੦/- ਰੁਪਏ ਮਿਥੀ ਕਈ।

ਸ਼ਿਲਰ ਦੀ ਕੱਲ

ਸੰਤ ਸੁਖਚੇਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਖਲੋਤੇ ਸੰਨ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਭੀਤੀ : ਮੈਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਸਾਡੇ ਦਿਲਾਕੇ (ਗੱਲਾਂ, ਗੱਕਰਨ ਨਾਥ, ਯੂ.ਪੀ.) ਵਿਚ ਸ਼ਿਲਰ ਲਾਣ ਤੇ ਮੁਨਾਸਬ ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ ਭੇਜਾ ਖਰੀਦਣ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਫੇਤੀ ਹੀ ਲਾਗਤ ਨਿਕਲ ਕੇ ਲਾਭ ਮਿਲਣ ਲਗ ਪਏਗਾ। ਸੁਖਚੇਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਥੋਂ ਦੇ ਸ਼ਿਲਰਾਂ ਵਾਲੇ ੫੦/- ਰੁਪਏ ਕੁਇੰਟਲ ਭੇਜਾ ਖਰੀਦਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ੮੦/- ਤਾਅ ਮੁਕਰਰ ਹੈ। ਸ਼ਿਲਰਾਂ ਵਾਲੇ ਰਲ ਕੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਕੁਟਦੇ ਹਨ। ਸੁਖਚੇਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ : ਪਰ

ਅਸਾਂ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਤਾਂ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ ਕਿ ਇਹ ਲੁੱਟੇ ਨਹੀਂ ਚਲਣ ਦੇਣੀ। ਜੀਜਨ ਦੇ ਅਖੀਰ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ੮੦/- ਕੁਇੰਟਲ ਦੇ ਕੇ ਹੀ ਸਾਥੋਂ ਭੇਜਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਜੇ ਸੇਠ ਗੁਰੀ ਚਿਧਰ ਸ਼ਾਂਤਰ ਲਾਉਣ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਤੇ ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਬਤਾ ਤਲਾ ਹੋਵੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੇਠ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਵਲ ਨਜ਼ਰ ਉਠਾਈ। ਉਸਨੇ 'ਸਤਿਬਚਨ' ਕਹਿਕੇ ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਿਰ ਹਿਲਾਇਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪੁਛਿਆ : ਡੇਢ ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਆ ਜਾਵੇਗਾ ?

'ਨਹੀਂ' ਜੀ ਪੰਜ ਲੱਖ ਲਗ ਜਾਣਗੇ। ਪਰ ਚਲਦੇ ਗੱਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵਿਉਂਤ ਬਣਾ ਕੇ ਕੁਕਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਬੀਰੀ ਜਾਵੇਗੀ' ਸੇਠ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿਤਾ।

ਗੀਕਾਰਡ

੯ ਤੋਂ ੧੦ ਵਜੇ ਦਿਨੇ ਮੈਂ ਸੰਤ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਮਠਾਝੂ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ ਤੋਂ, ਜੋ ਕਿ ਗੁਰੂ ਪਰਚਾਰ ਨਾਲ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਲਿਖਤਦਾਰੀ ਤੇ ਸੰਬੰਧਤ ਹੈ, ਪੁੱਛ ਕੇ ਗੀਕਾਰਡ ਕੀਤਾ ਕਿ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਕਦੋਂ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਗੱਲਿਆ। ਉਹ ਘਰ ਨੂੰ ਦੇਖੇ ਸਫ਼ਰ ਕਿਵੇਂ ਕਿਵੇਂ ਮਿਲੀ।

ਬਰਮਿੰਦਗੀ

ਅੱਜ ਬਰਮਿੰਦਗੀ ਉਠਾਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਵੀ ਮਿਲਿਆ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਾ। ਆਪਣੀ ਘੜੀ ਮੁਤਾਬਕ ਅੱਧਾ ਘੰਟਾ ਨਿਰਨਮ ਵਿਚ ਭੱਪਿਆ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸਾਂ। ਪਰ ਜਾਇਆਂ ਨੂੰ ਗੋਬਰਨ ਵੀ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਮੌਕਾ ਸੁਆਗਤ ਕੀਤਾ : ਚਰੀਆਂ ਕੁਝਟ ਦਾ ਵੇਲਾ ਹੈ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕਈ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਆਉਣ ਦਾ ਵਿਹਲ ਮਿਲ ਗਿਆ।

ਅਸਲ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਘੜੀ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੂਰਾ ਘੰਟਾ ਤਰ ਕੁਝੀ ਰਹੀ। ਭਾਵੀ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਆਪਣੀ ਭਲਤੀ ਦਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਕਾਮਦ ਕਿਸੇ ਜਰੂਰੀ ਗੱਲ ਬੰਨੀ ਚਲੇ ਗਏ।

ਅੱਜ ਕੁਝ ਨਿਥੇ ਸਿਮ੍ਰਤੀ ਮੰਦਰ ਦੀਆਂ ਬੰਦੀਆਂ ਪਾਉਣ ਦਾ ਗੱਲ ਬਣੇ ਜੋਰ ਜੋਰ ਨਾਲ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਅੰਤਮ ਨਿਵਾਸ, ਚੱਲ ਡੱਪਰ ਵਿਚ ਕੁਝ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਵੀ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਦੂਰੋਂ ਡੱਬਣ ਨੂੰ ਤਾਂ ੧੧-੧੨ ਦਿਨਾਂ ਹੀ ਪਾਠ ਹੋ ਰਹੇ ਲਗਦੇ ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਮਿਲਣ ਦਾ ਸੁਖਵਸਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ।

ਚੰਦ ਲੇਖਕ

ਸਥੱਥ ਨਾਲ ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਸੰਪਾਦਕ ਤਿਨਾਂ ਦੀ ਭਿਟਤੀ ਵਿਚ ਇਕੱਤਰ ਹੋ ਗਏ। ਸ੍ਰ: ਰਾਜੇਂਦਰ ਸਿੰਘ ਕੁਰੂਸਰ, ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਪੰਡੀ ਅਤੇ ਮੌਕਾ ਸਗੋਰ। ਜੁਝੇ ਬਣੇ ਰਾਤੀ ਸੰਤ ਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਰਜੀ ਦੇ ਘਰ ਬਣੇ ਗਏ। ਜਿਥੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਭਰ ਦੇ, ਕੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮਾਵਾਲੀ ਕਈ ਰਾਹਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਸੰਤ ਬਿਸਤ ਸਿੰਘ ਨੰਗਲ ਵਾਲੇ ਡੇਰੇ ਭਾਲੀ ਬੰਨੇ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਕਾਹਲਾ ਸਿੰਘ ਨੰਤਤ ਦੀ ਤਾਦਿ ਪ੍ਰਸਤਰ "ਸੰਤ ਬਾਲਸਾ" ਕਦੇ ਬਹੁਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੀ ਚਰਾਨ ਤੇ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਮਛੇਰਤੱਟਤਾ, ਕਾਇਕੋਟ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਬੁਢਤਥੱਧ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਬਤਾ ਰੋਚਕ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਕੁਝ ਰਾਹਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਨਕਸ਼ੇ-ਕਦਮ ਤੇ ਚਲਦਿਆਂ ਯਥਾ-ਬੁਧੀ ਯਥਾ-ਸਥਤੀ ਸੰਤ

ਬਿਸਨ ਸਿੰਘ ਜੋ ਕਿ ਹਿਸਟੋਰੀਅਨ ਬਣੇ ਦੀ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹਨ ਪੁਰਾਣੀ ਸਮਝੀ ਨੂੰ ਜੁਟਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਕੁਝ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੇ ਦਰਸਨ ਵੀ ਕਰਵਾਏ। ਥੀਤੋ ਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਵਿਚ ਕੁਆਂਚਿਆਂ ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਆਪਾ ਬੁਲਾਈ ਕੀਤਾ।

੧੫ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੭੭

ਸ੍ਰੀ ਭੋਣੀ ਸਾਹਿਬ ਮੇਲਾ

ਦੀਵਾਨ ਪਰਸੋ ਤੋਂ ਭਰਾਇਦਾ ਪਿੰਡਾਣ ਵਿਚ ਲਗ ਰਹੇ ਹਨ। ਅੱਜ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੰਗੀਤ ਕਲਾਕਾਰ ਬੰਦਿਆਂ ਤੇ ਜਵਾਨਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਆਪ ਕੀਤਾ।

ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ

ਅੱਜ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਪੰਜ ਤਖਲੋਂ, ਤਿੰਨ ਦਿਲਕੁਸ਼ਾ, ਦੋ ਸਿਤਾਰਾਂ, ਇਕ ਸਰੋਦ ਤੇ ਦੋ ਹਰਮੋਨੀਅਮ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ, ਠਾਕੁਰ ਉਦੋਂ ਸਿੰਘ, ਸ੍ਰੀ ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸਰੋਦ, ਉਸਤਾਦ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ, ਸ: ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੀ, ਸ੍ਰੀ ਧਰਮਵੀਰ ਸਿੰਘ, ਸ੍ਰੀ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਸ੍ਰੀ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੰਮੂ, ਸ੍ਰੀ ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਖੇਤੀ, ਸ੍ਰੀ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਿੱਲੀ, ਸ੍ਰੀ ਸੋਹ ਸਿੰਘ ਭੋ: ਸ:, ਸ੍ਰੀ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਭੋ: ਸ:, ਆਦਿ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਮਿਲ ਕੇ ਰਸ ਭਰਿਆ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੱਸ ਚੰਸ ਕੇ ਸ਼ਬਦ, ਭਾਂਕੇ ਅਤੇ ਰਾਗ ਆਦਿ ਦੀ ਬਦਲੀ ਕਰਦੇ ਰਹੇ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਦੇ ਸੁਖਰ ਸਾਂਭ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਿਲਕੁਸ਼ਾ ਦੀਆਂ ਤਰਬਾਂ, ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਰੋਦ, ਧਰਮਵੀਰ ਤੇ ਚਰਨ ਦੀ ਸਿਤਾਰ, ਭਦਲਾ ਵਾਦਕਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁੰਜਈਆਂ ਵਾਖਾਂ ਨਾਲ ਬਹਿਦ ਘੁਲ ਘੁਲ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਪ੍ਰਭਾਤ ਪਹਿਲੋਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਇਕ ਛੋਟਾ ਬੰਟਰੀ-ਲੇਪ, ਕਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਜਿਲਦਾਂ ਅਤੇ ਕੁਝ ਤਰਬਾਂ ਮੌਜੂਦ ਸਨ। ਸਦੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਲਗ ਮਾਡਰ ਜਾਂ ਪਾਠ ਦਾ ਫਰਕ ਲਗਦਾ ਨਾਲ ਚੀ ਨਾਲ ਸੁਧੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ।

ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਪੇਟੇ ਪੰਜ ਵਜੇ ਤਕ ਹੀ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਮੈਂਬਰ ਟੇਕਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ। ਜੋ ਏਦੂੰ ਪਿਛੋਂ ਆਉਣ ਉਹ ਦੂਰੋਂ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਕੇ ਪਿਛੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਰੋਰੇ ਸਰੋਰੇ ਚਾਰ ਕੁ ਹਜ਼ਾਰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਕੱਸ 'ਸਨਾਨ ਕਰੀ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਅਨੰਦਮਈ ਕੀਰਤਨ ਸੁਣ ਰਹੇ ਤੇ ਕੁਝ ਦਰਬਨਾਂ ਤੋਂ ਨਿਹਾਲ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਹਜ਼ਾਰ ਕੁ ਨਰ ਨਾਰ ਆਪਣੇ ਭਰਿਆਂ ਵਿਚ ਤੇ ਦੋਨੋਂ ਕੁ ਹੀ ਰਿਊਟੀਆਂ ਤੇ ਹੋਣਗੇ।

ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਭਾਣ ਸਾਥੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਪੱਲੀ ਨਾਲ ਜਦੋਂ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਾ, ਸਾਨੂੰ ਇਸਾਰੇ ਨਾਲ ਮੁਹਤੋ, ਵਾਕੀਆਂ ਪਾਸ, ਬੈਠਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੋਈ। ਬੰਦੀ ਭੰਢ ਘੰਟਾ ਅਸਾ ਦੀ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਅਨੰਦ ਲੂਟਿਆ। ਧਾਰਮਿਕ ਮਨੋਵਿਗਤੀ ਅਜਿਹੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਚ ਪਸੀਜਦੀ ਹੈ। ਪਦਾਰਥਵਾਦੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਝਾਂਕੇ ਲੱਗ ਨਾ ਭਾਜੇ ਪਰ ਸਾਡੇ ਵਿਚਤੀਆਂ ਵਾਲੇ ਬੋਧ ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਮਾਹੌਲ ਤੋਂ ਸਲਾਹ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਨੂੰ ਬੜਾ ਦਿਲਚਸਪ ਬਣਾਈ ਰਖਦੇ ਹਨ।

ਸੰਗੀਤ

ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਸਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਆਗਿਆ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸੰਗੀਤਕਾਰ

ਬੰਠੀ ਬਲਣ। ਕੋਈ ੮-੧੫ ਵਜੇ ਇਨ੍ਹੇ ਕੋਠੀ ਦੇ ਲਹਿੰਦੇ ਘਸੇ ਸਫ਼ਾ ਵਿਛ ਫੈਲੀਆਂ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਆ ਸਬੋਝਤ ਹੋਏ। ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਠਾਕੁਰ ਬਾਬੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪੱਤਰੀਆਂ, ਬੀਬਾ ਜੀ (ਕੁੜ੍ਹ ਸਪੁੱਤਰੀ) ਬੀਬੀ ਮਹਿੰਦਰ (ਬੀਬਾ ਜੀ ਦੀ ਅਧਿਆਪਕਾ) ਤੇ ਉਸਦੀ ਰਤੀਜੀ ਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਚੱਟਵੇਂ, ਸਰੋਤਿਆਂ ਵਜੋਂ ਆ ਬੈਠੇ। ਅਖ਼ਰ ਕਰਕੇ ਦੋਥੇ ਸੰਗੀਤ ਕਲਾ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਵਿਅਕਤੀ ਹੀ ਹਨ।

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਦੁਰਿੰਦਰ ਬਾਵਰਾ, ਜਲੰਧਰ ਨੇ ਰਾਗ ਦੇਸ ਵਿਚ ਖਿਆਲ ਗਵਾਇਆ। ਫ਼ੁਰਾਰਾ ਸੀ ਸੁਰ ਵਲੋਂ, ਪਰ ਸੁਰ ਗਿਆਨ ਸੀ।

ਸ੍ਰੀ ਅਮਰ ਨਾਥ ਮਿਸ਼ਰਾ ਜੋ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸ਼ਿਖਿਆਰਥੀਆਂ ਨਾਲ ਬਨਾਰਸੋਂ ਆਇਆ ਸੀ, ਇਸ ਨੌਜਵਾਨ ਨੇ ਸਿਤਾਰ ਉੱਤੇ ਰਾਗ ਟੋੜੀ ਤੇ ਆਪਣੀ ਮਿਹਨਤ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕੀਤਾ, ਚੰਗਾ ਸੀ। ਬਦੀ ਬਦੀ ਕਾਵਾਂ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਵਿਖਾਈਆਂ ਫੈਲੀਆਂ।

ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੇਰੇ ਕੋਠ ਵਿਚ ਆਖਿਆ : ਇਸ ਨੂੰ ਬਨਾਰਸ ਵਿਚ ਸੁਣਿਆ ਸੀ। ਮੁੰਡਾ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਹੈ। ਕਾਅਦ ਵਿਚ ਪਤਾ ਲਗਿਆ, ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ੫੦/- ਰੁ: ਮਹੀਨਾ ਨਾਲ ਇਸਦੀ ਮਦਦ ਦੇ ਸਾਲ ਤੋਂ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ।

ਉਪਰੰਤ ਬਾਹਰੋਂ ਆਏ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੰਧਤ ਕਰਕੇ ਬਨਾਰਸ ਵਿਚ ਪੰਡਿਤ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸ਼ਾਗਿਰਦ ਸ੍ਰੀ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੰਪੂ (ਦੋਵੇਂ ਸਲੰਧਰ) ਦੀਆਂ ਤਬਲੇ ਤੇ ਸੱਲਾਂ ਆਈਟਮਾਂ ਸੁਣਾਈਆਂ, ਉਸਤਾਦ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹਰਮੰਨੀਅਮ ਤੇ ਨਕਸ਼ਾ ਗਾਇਆ।

ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕੁਝ ਸਭੰਬਰ ੧੯੭੭ ਨੂੰ ਬਨਾਰਸ ਵਿਚ ਹੋਏ ਤਬਲੇ ਦੇ ਸੱਲ ਪਰੋਕਰਾਮ ਦਾ ਬਨਾਰਸ ਦੀਆਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਸੁਰਬਤ ਹੋਈ ਸੀ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਜਾਣਕਾਰਾਂ ਵਿਚ 'ਸਲਮਾਰਗ' 'ਸਾਡੀ ਮਾਰਗ' ਅਤੇ 'ਜੈ ਦੇਸ' ਦੇ ਪਰਚੇ ਵੰਡੇ।

ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਚਿਠੀ ਵਿਖਾਈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸ: ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੀ ਨੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਤੇ ਸਫ਼ਰੀ ਵਿਚ ਉਸਤਾਦ ਇਮਰਤ ਖਾ ਸਿਤਾਰ ਵਾਦਕ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਸਭਲ ਪ੍ਰੋਕਰਾਮਾਂ ਦਾ ਡਿਕਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਤਬਲਾਵਾਦਕ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਖਾ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਯੁਗਪ ਦੇ ਰੂਪ ਤੇ ਹੈ।

ਇਹ ਸਭਾ ੧੦.੧੫ ਵਜੇ ਸਮਾਪਤ ਹੋਈ। ਇਹਦੇ ਅੰਤ ਉੱਤੇ ਬਲਜੀਤ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਆਇਓ ਜੋਟੇ ਨੇ, ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸੁਰ-ਤਾਰ ਵੱਧ ਕੀਤਾ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਸਾਢ ੧੫ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਸੁਣਾਇਆ। ਸ਼ਬਦ ਸੀ :

ਨਾਨਕ ਧੰਨ ਧੰਨ ਧੰਨ ਜਨ ਆਏ ਤੇ ਪਰਦਾਣ।

ਸ਼ਾਮ ਦਾ ਦੋਵਾਨ

ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਦੋਵਾਨ ਵਿਚ ਮੈਂ, ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਪਟੀ, ਸ: ਹਜ਼ਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕੁਰੂਸਰ ਤੇ ਸਾਬਕਾ ਸਕਤਰ ਕੁਰੂਜਨ ਸਿੰਘ ਜੋ ਅੱਜ ਕੱਲ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ 'ਨਾਮਧਾਰੀ ਟਰੇਡਲਰਜ਼' ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਨਾਲ ਯੁੱਗਿਆ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿਚ, ਜਿਵੇਂ ਤਾਰਿਆਂ ਜਤੋ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਚੰਦਰਮਾ ਹੋਏ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਸਨ। ਦੁਆਲੇ ਘੇਰਾ ਇਹਨਾਂ ਪ੍ਰਤਿਸਥੀ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦਾ ਸੀ : ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਸੋਠ ਰਿਜ਼ੱਕ ਸਿੰਘ, ਸ: ਹਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੰਸਪਾਲ, ਪੰ: ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਸ: ਸਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੀ ਖਿਆਲ ਗਾਇਕ, ਸ੍ਰੀ ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸਰੋਵਦਾਦਕ, ਸੰਤ ਖੜਨ ਸਿੰਘ ਰਾਗੀ, ਸ: ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਬਠਨ ਕਰੀਦਾਸਾ ; ਦੂਜੀ ਪਾਲ :

ਸੰਤ ਬਲਕਾਰ ਸਿੰਘ ਹਜ਼ੂਰੀ ਸੇਵਕ, ਸੇਠ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰੋ: ਜ਼ਿੰਦਰ ਬਾਵਰਾ, ਸੰਪਾਦਕ 'ਵਰਿਆਮ' ਸ: ਜਤਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਏ ਹਿੰਦੂ ਕਥਾਕਾਰ, ਉਜਤਾਦ ਹਰਜਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੋਰ ਸੰਗੀਤਕਾਰ ।

ਦੀਰਾਨ ਦਾ ਵਾਰਾਵਰਣ ਕੀਰਤਨ ਦੀਆਂ ਅਨੰਦ ਦਾਇਕ ਧੁਨਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਰਿਹਾ ।

ਵਿਦਿਅਕ ਜਥੇ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ

ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਸਲਾਪਤੀ ਪ.ਬਪ ਭਾਮੀ ਹੋਈ । ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਵਿਦਿਅਕ ਜਥੇ ਦੀ ਇਕ ਖੁਲੀ ਮੀਟਿੰਗ ਠਾਕੁਰ ਦਫਤੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਹੋਈ । ਸਰਬ ਹਿੰਦ ਨਾਮਧਾਰੀ ਵਿਦਿਅਕ ਜਥੇ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ: ਹੀਤਮ ਸਿੰਘ ਜੱਸੂ ਦੇ ਸੁਰਗਵਾਸ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ ਪਿਛੇ ਨਿਕੇ ਨਿਕੇ ਬੰਬੇ ਤੋਂ ਪਤਨੀ ਦੇ ਭੰਭ ਜਾਣ ਕਾਰਨ, ਪਰਵਾਰ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਹਿਤ ਵਿਚਾਰ ਸ: ਹੁੰਸਪਾਲ ਨੇ ਰਖੇ । ੧੦੦੦/- ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਵਿਦਿਅਕ ਜਥੇ ਨੇ ਦੱਤੇ ਸਨ, ੧੧੦੦/- ਹੋਰ ਜਥਿਆਂ ਤੋਂ ਵਿਕਰਣ ਕਰਨੇ ਸਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਦਿਅਕ ਜਥਾ, ਕਸ਼ਿਤਦਾਫ਼ਾ ਵਜੋਂ ਸਹਾਇਤਾ ਰਕਮ ੫੦੦੦/- ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਚਲੇ ਹੋਏ ਪਾਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ । ਇਸ ਕਾਰੇ ਲੱਤਾਂ ਦੀ ਉਕਰਾਹੀ ਹੋ ਗਈ ।

ਨਾਮਧਾਰੀ ਹੱਥਿਆਂ-ਮੋਲਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਤੇ ਆਕਰਸ਼ਣ ਲਈ ਵੀ ਕਈ ਵਿਚਾਰਾਂ ਹੋਈਆਂ । ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਪਹਿਲਕਦਮੀ ਲੈ ਰਹੇ ਸਨ । ਹੋਰ ਵੀ ਅਨੇਕਾਂ ਵਿਅਕਤੀ ਮਸਲੇ ਲਈ ਭੰਡਾਰ ਸਨ ।

੧੬ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੭੭

ਸ੍ਰੀ ਭੋਈ ਸਾਹਿਬ ਮੇਲਾ

ਪਰਯੋਗ ਮੇਲੇ ਦਾ ਆਖਰੀ ਦਿਨ । ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ੩ ਵਜੇ ਤੋਂ ਆਸਾ ਦੀ ਬਾਰ ਦਾ ਬੀਰਤਨ ਵਾਰਾ ਵੱਲ ਨਾਲ ਹੋਇਆ । ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ, ਸੰਤ ਬਲਕਾਰ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਨਕਾਰੀਓਂ ਸੰਤ ਕੁਰਮੂਖ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਕੁਰਬਾਨ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਖਰਾਨ ਸਿੰਘ ਭਾਈ, ਸੰਤ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਭਾਲਦਨ ਗੰਜ (ਕੀਰਤਨੀਓ) ਆਦਿ ਅਨੇਕਾਂ ਸਲੀਕਾਂ ਨੇ ਚੰਗ ਬੰਨ੍ਹੀ ਰਖਿਆ । ਉੱਥੇਥੇ ਤੋਂ ਉਥੇਥੇ ਸੁਰਾਂ ਲਗੀਆਂ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਲਾਸਟਿਕ ਦੇ ਰੰਗੀਨ ਕੁਲਾਂ ਨਾਲ ਸਜੇ ਚੰਦੰਦੇ ਹੇਠ ਲਫੰਡਾ ਸਨ । ਅੱਜ ਬੀਰਾਨ ਵਿਚ ਪਿੰਡਾਲ ਸਕੂਲੀ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੰਗਤ ਇਕਤਰ ਸੀ, ੧੦ ਤੋਂ ੧੫ ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ । ਅਜ ਕੁਝਾਲੀ ਆਨੰਦ ਕਾਰਜ ਹੋਏ ਹਨ । ਏ ਆਦਿ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਥੀਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਭੰਗ ਦੇ ਸਲੀਕਾਂ ਲਈ ਹੋਰ ਸੌਂਬੀਆਂ ਵੀ ਆ ਕਈਆਂ ।

ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਹਿਤ ਆਏ ਜੋਤਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਦੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਬੁਨਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੱਢਿਆਂ ਕਾਰੇ ਤੰਬੀਹ ਖੀੜੀ ਕਈ ਕਿ ਉਹ ਸਿਖੀ ਵਿਚ ਆਈ ਦਿਲਾਈ ਤੋਂ ਕੱਢਿਆਂ ਨੂੰ ਰੱਕਣ ।

ਨਿਹੰਗ ਜਥਾ

ਇਕ ਨਿਹੰਗ ਜਥਾ ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ੮੦ ਮੁਕਤਿਆਂ ਦੇ ਜਥੇ ਵਿਚੋਂ ਦਸਦਾ ਹੈ, ਨਿਹੰਗ ਮੁਖੀ ਬਾਬਾ ਜੱਗ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸਰਦਾਰੀ ਹੇਠ ਸਦੇਬ ਦਾ ਚੈਠਾ 'ਆਸਾ ਦੀ ਬਾਰ' ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਸੁਣਦਾ ਰਿਹਾ, ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਅਰੰਭ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਲੈ ਕੇ ਦਿਲਾ ਹੋਇਆ । ਇਹ ਸਕਟ ਸੂਬਾ ਅਸ਼ੀਕ ਸਿੰਘ ਮਹਿਤਪੁਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਨਾਲ ਆਏ ਸਨ ।

ਪੰ: ਮਨਸਾ ਸਿੰਘ

ਪੁਰਾਣੇ ਦੇਸ਼ ਲਗਤ ਤੇ ਪੰਥ ਸੇਵਕ ਪੰ: ਮਨਸਾ ਸਿੰਘ ਬੋਮੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਮ੍ਹ ੮੫ ਸਾਲ ਦੀ ਹੈ, ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਦਲਬਨ ਕਰਨ ਆਏ। ਇਹ ਬਜ਼ੁਰਗ ਕਾਕਰਸ ਦੇ ਸਤਿਆਗ੍ਰਹਿ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ, ਨਾਮਧਾਰੀ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਡਿਕਟੇਟਰ ਦੀ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਕਾਕਰਸ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਥਾਨ ਰਖਣ ਵਾਲੇ ਵੀ। ਬਹੁਤ ਸਾਲ ਨਾਮਧਾਰੀ ਮਹਾਂਵਿਦਿਆਲਾ ਸ੍ਰੀ ਭੰਟੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੁਖ ਅਧਿਆਪਕ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਵੀ ਦਿਤੀ। ਬਿਲਕੁਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਹੋਣ ਬਰਬੇ ਇਹ ਸ੍ਰੀ ਭੰਟੀ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਆ ਟਿਕੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹਰ ਪਰਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪੰ: ਮਨਸਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮਥਾ ਟੇਕ ਹਰ ਜੋਤ ਕੇ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ: ਥਾਪਤਾ ਦਿਓ। ਦੀਨ ਦਿਆਲ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ: ਤੁਹਾਨੂੰ ਹਰ ਕੋਟ ਥਾਪਤਾ ਦੇਵੇ, ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬਤੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰ ਰਖੀ ਹੈ।

ਸੇਵਕਾਂ ਦੀ ਫੋਟੋ

ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਤ ਬਲਬਾਰ ਸਿੰਘ ਹਜ਼ੂਰੀ ਸੇਵਕ ਨੇ ਅੰਲਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਜਣਾ ਸਿਮ੍ਰਤੀ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਦਿਹਾਨੀ ਦਿਨੀਂ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਹ ਉਥੇ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਫੋਟੋ ਲੱਟੀਆਂ ਹਨ। ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਪਿਛੋਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪੁਰਾਪ ਸਿੰਘ ਸਿਮ੍ਰਤੀ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਤ ਲਈ ਗਿਰਾ ਗਿਆ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਚਨ

੭.੧੫ ਸਵੇਰੇ। ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਕਰਵਾਣ ਵਾਲੇ ਜੱਥੇ ਇਕ ਵਡੇ ਸਾਥੇ ਘੰਟੇ ਪਿਥ, ਸਫੇਦ ਰਿਵਾਈ ਉੱਤੇ ਸਫੇਦ ਬਸਤਰ ਪਹਿਨੀ, ਵੱਦੀ ਨੁਮਾ, ਹਰੀਆਂ ਟਹਿਣੀਆਂ ਨਾਲ ਸਾਹੀਆ ਚੰਬੇ ਵਾਲੇ ਚੌਕੜੇ ਅੰਦਰ ਸਜੇ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਵਿਰਾਲੇ ਹਵਨ ਕੁੰਡ ਵਿਚੋਂ ਸੁਰੰਧੀ ਕੁਝਤ ਧੁਆਂ ਹਲਕੀਆਂ ਹਲਕੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਨਾਲ ਚੋਧਰ ਚੋਧਰ ਹੁਲਾਰੇ ਦਿੰਦਾ ਉਠ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪੰਛਾਲ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦਰ ਬੰਦ ਕਰਵਾ ਕੇ ਪ੍ਰਭੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘਮੋਸ਼ ਫਿਰਾ ਵਿਚ ਸੰਗਤਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸੰਬੰਧਨ ਕੀਤਾ। ਸੰਬੰਧ: ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਜੋ ਸਿੰਘ ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਭੰਟੀ ਸਾਹਿਬ ਆਇਆ ਕਰਕੇ ਉਦੋਂ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਕਹਿਣ ਨੂੰ ਕੰਦੀ ਕੰਠਾ-ਮਠਲਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਨਾ ਆਉਣ ਦੀ ਆਮ ਖੁਲ੍ਹ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਪਰ ਉਹ ਹਵਾ-ਹਨੇਰੀ-ਬਖਤਾਂ ਦੀ ਪੜਵਾਹ ਨਾ ਕਰਦਿਆਂ ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿਆਦਗੀਆਂ ਨਾਲ ਚੰ-ਦਾਣ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਗੁਰੂ ਦਰਸਨਾਂ ਦੇ ਪਿਥੇ ਬਲੇ ਆਉਂਦੇ ਸਨ।

ਹੁਣ ਦੇਖੋ ਘਰ ਤੇ ਡਿਹਾਇਸੀ ਕਮਲੇ ਬਹੁਤ ਪੈ ਡਢੇ ਹਨ। ਪਰ ਸਾਡੇ 'ਅੰਦਰਲੇ' ਮਕਾਨ ਚੰਠ ਕਦੇ ਹਨ। ਉਦੋਂ 'ਭਾਵਨਾ' ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੀ, ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਇਸ ਭਾਂ ਕਹਿਣ ਹੋ ਕਦੇ ਹਾਂ।

ਪਹਿਲਾਂ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦੋਥੇ ਕੰਹਾ-ਕੁੜਾ ਕਰਦਿਆਂ ਮੁਸ਼ਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਂਦਾ, ਪਰ ਹੁਣ ਸਾਨੂੰ ਖੁਸ਼ਬੋਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਮੁਸ਼ਕ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਮਾਤਾ ਜੀਉਟਿ ਕੌਰ ਜੀ (ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਾਦੀ ਜੀ) ਦੁਹ ਵਿਚ ਘੱਲਣ ਲਈ ਵੀ ਕਿਕਰ ਦੀ ਦਾਤਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਵਰਤਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਕਰ ਮਿੱਠੇ ਤੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸੰਜਗ ਨਾਲ ਸਰਾਪ ਦੀ ਓਤਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਮਕਾਨ ਦੇਖੋ ਬੜੇ ਖਣ ਕਦੇ ਹਨ, ਹੋਰ ਵੀ ਬੜੇ ਥਣਠਕੇ ਪਰ ਜੇ ਅਸੀਂ ਫਜਨ ਕੰਦਗੀ ਕਲ ਧਿਆਨ ਨਾ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿਸ ਕੰਮ।

(ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਰਜਨ ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਮਾਣ, ਸਾਖੀਆਂ ਤੇ ਉਕਤੀਆਂ ਵਰਤਦਿਆਂ ਅੱਪਾ ਘੱਟਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ।)

ਦੀਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਮਾਈਆਂ ਤੇ ਸਿੱਖ ਸਾਥਾ ਤੇ ਸਟੇਟ ਬਸਤਰ ਪਹਿਨਕੇ ਆਇਆ ਕਰਨ, ਖਸਬਿਆਂ ਲਾਕੇ ਨਾ ਆਇਆ ਕਰਨ, ਏਕੇ ਤਾਂ ਰਜਨ ਬੰਦਗੀ ਦੀ ਮਹਿਕ ਹੀ ਆਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਮਰਿਆਦਾ ਹੀਨਤਾ ਤੇ

ਇਕ ਲੜਕੇ ਦੀ ਦਾੜੀ ਮੁੰਨੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਉਸ ਦਾ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿਤਾ। ਉਠਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਲੜਕੇ ਦੀ ਟਿੱਖ ਥੀੜੀ ਦਾਹੜੀ ਵੱਖ ੧੦,੦੦੦ ਰੁਪਏ ਦੀ ਜ਼ਮਾਨਤ ਲਈ ਗਈ ਹੈ।

ਸੂਚਨਾ ਮਿਲੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਲੜਕੇ ਦੇ ਕੇਸ ਵੀ ਕਟੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਸੱਦਕੇ ਬੈਠੀ ਭਾਭ ਪਾਈ : ਇਹ ੪੨੦ ਕਿਉਂ ਬੀਤੀ ਗਈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਕੇਸ ਕਟੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਲੜਕਾ ਏਕੇ ਕਿਉਂ ਬਿਠਾਇਆ ਗਿਆ ? ਆਗਿਆ ਹੋਈ : ਇਸ ਜੱਡੇ ਦਾ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਅਰਜ਼ਾਂ ਕਰਨ ਬਾਰੇ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਫ਼ਰਮਾਇਆ : ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਅਰਜ਼ਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਹੋਣ ਉਹ ਅਸ੍ਰੂ ਦੇ ਮੋਲ ਤੇ ਭੁੱਕ ਤੋਂ ਪੰਜ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਬਿਠੀ ਲਿਖਕੇ ਦੇਣ ਤੇ ਹੱਲੇ ਸਮੇਂ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ, ਤਾਂ ਹੀ ਉਤਰ ਚਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਆਨੰਦ ਬਲਵ ਟੇ ਹੋਣ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਇਕ ਵਿਹ ਬਰਨ ਸਾਥਾ ਬੋਲਾ : ਕਈ ਪਰਵਾਰ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਵਿਆਹ ਆਪੇ ਹੀ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਭਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਨੰਦ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਲੜਕੇ ਲੜਕੀਆਂ ਵਖਾਣ ਲਈ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਭੱਲ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਜਦੋਂ ਲੜਕਾ ਜਾਂ ਲੜਕੀ ਵਿਆਹ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਡੇ ਜਿੰਮੇ ਪਾਓ ਉਦੋਂ ਸਾਡੀ ਵਿੱਥਾ ਪਰਵਾਨ ਕਰੋ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਜਦੋਂ ਤੇ ਨਿਕੇ ਚਾਹੀਏ ਸੱਭ ਜੋੜੀਏ।

ਅੱਜ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਲਕੜਕ ਘੱਟਾ ਫ਼ਰ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਦਾਚਾਰਕ ਤੇ ਵਿਹਾਰਕ—ਹਰ ਪਰਕਾਰ ਦੇ ਬਚਨ ਕੀਤੇ ਗਏ।

੮.੧੫ ਤੇ ਲਾਵਾਂ ਵੇਰੇ ਹੋਣ ਲੱਗੇ। ਦੋ ਵਾਰ ਕਰਕੇ ਵੱਡੇ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਫੇਰਿਆਂ ਸਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਆਕੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਵਿਰਲੇ ਟਾਂਵੇਂ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਹੀ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਸਾਣ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅਨੰਦ ਕਾਰਜਾਂ ਦਾ ਦੂਜਾ ਦੌਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਸਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੰਗਤ ਪ੍ਰਤੀ ਆਦੇਸ਼ ਦਿਤਾ : ਅਗੇ ਤੋਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਲੜਕੀਆਂ ਦਾ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਤਾਂ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ ਜੇ ਉਹ ਕਲੀਦਾਰ ਵਰਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਚੰਡ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਸੁਆ ਅਤੇ ਪਹਿਨਕੇ ਆਇਆ ਕਰਨਗੀਆਂ।

ਖੁਲੇ, ਕਰਕ-ਕਰਕੇ ਚਾੜ੍ਹੇ ਵਾਲਾ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦਾ ਇਕ ਸਿੱਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਆਇਆ। ਅਰਜ਼ ਬੀਤੀਓਸੁ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਨੇ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਏਰਸ਼ਨ ਦੇ ਕੇ ਇਸਥੇ ਲੜਕੇ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਕਰਨ ਦੀ ਪੱਕੀ ਖ਼ੋਤੀ ਸੀ ਪਰ ਉਸਦੀ ਪਤਨੀ ਤੋਂ ਲੜਕਾ ਜੋ ਨਾਮਧਾਰੀ ਨਹੀਂ, ਉਸਦੀ ਰਾਇ ਨਹੀਂ ਸਵੀਕਾਰਦੇ। ਕਿਵੇਂ ਖ਼ੋਤਾ ਜਾਵੇ ! ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸਨੂੰ ਪਰਵਾਰ ਨਾਲ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ। ਬਚਨ ਮੰਨ ਕੇ ਗੁਰੁਤ ਪਤਨੀ ਤੇ ਲੜਕੇ ਨੂੰ

ਲੈ ਆਇਆ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬੀੜੀ ਤੇ ਥੱਕੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਸਮਝਾਇਆ। ਉਹਨਾਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਬਾਦੀ ਕਰਨੀ ਘਰਦਾਨ ਕਰ ਲਈ।

ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਏਤਾਬ ਸ: ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਡਾਇਰੇਕਟਰ ਸਪੋਰਟਸ ਪੰਜਾਬ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਲਈ ਆਏ। ਆਦਰ ਦੇ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਬੈਠਾਇਆ।

ਹੁਣ ਭੱਡ ਪੈਂਟੇ ਬੁਰੂ ਹੁੰਦੇ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਫੇਕੇ ਫੇਕੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਖੁਲ੍ਹ ਹੁੰਦੀ। ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਵਾਲੇ ਨਰ ਨਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕਤਾਰਾਂ ਲਗ ਗਈਆਂ।

੮.੫੦ ਦੇ ਦਸ਼ਮ ਕਰੰਥ ਜੀ ਦੇ ਭੱਡ ਪੈਂਟੇ ਬੁਰੂ ਹੁੰਦੇ ਤੇ ਪੂਰੇ ੯ ਵਜੇ ਸਮਾਪਤੀ ਹੋ ਗਈ। ੧੮੦ ਧਾਨਾਂ ਦੇ ਭੱਡ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਸ: ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ

ਮੈਨੂੰ ਆਗਿਆ ਹੋਈ ਕਿ ਮੈਂ ਸ: ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਡਾਇਰੇਕਟਰ ਸਪੋਰਟਸ ਪੰਜਾਬ ਬਾਰੇ ਪਥਰਿਕ ਨੂੰ ਕੁਝ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿਆਂ ਤੇ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਦਾ ਸੁਆਗਤ ਕਰਾਂ ਚੰਦ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ। ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਮੈਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਐਥਲੀਟ ਦਾ ਸੰਕਰਾਂ ਨੂੰ ਕੁਆਰਡ ਕਰਵਾਇਆ: ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪੰਜਾਬ ਸਪੋਰਟਸ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਡਾਇਰੇਕਟਰ ਹਨ। ਬਾਮਨਦੇਨਥ ਵਲੋਂ ਇਹਨਾਂ ਜ਼ੋਨਡ ਮੈਡਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਰੌਮ ਉਲੰਪਿਕਸ ਦਾ ੪੦੦ ਮੀਟਰ ਦਾ ਕੀਕਾਰਡ ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ੮੦ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਰੌਮ ਲਥਾਕੇ ੭੯ ਵਿਚ ਕਤਰ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਲਾਹੌਰ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਐਥਲੀਟਿਕ ਮੀਟ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਤੇਜ਼ ਚੌਲਨ ਸਦਕਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ 'ਕਲਾਇੰਗ ਸਿੱਖ' ਦਾ ਮਿਤਾਬ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਏਸ ਵਿਚ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਵਲੋਂ 'ਪਦਮ ਸ਼੍ਰੀ' ਪਦਵੀ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਸਨਮਾਨਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਸ: ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਉਨੇ। ਮੇਰੇ ਆਖੇ ਲਥਦੇ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਚਾਰੇ ਦੀ ਸਿਖਰਾਂ ਕੁਝ ਸਕਣ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਦਾ ਜਿਕਰ ਕਰਦਿਆਂ ਉਹਨਾਂ ਭਾਰਤ ਪਾਸ ਵੱਡੇ ਸਮੇਂ ਕੌਲੀਆਂ ਦੀ ਵਾਯਤ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਮੁਹਦਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਆਪਣੇ, ਉਨ ਕੇ ਕਥ ਨਿਕਲਣ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਈ। ਇਹ ਜੋ ਮਿਹਨਤ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਚੌਲਨ ਵਾਸਤੇ ਕਰਨੀ ਪਈ ਉਹਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿਚਾ। ਫੌਜ ਜਾਂ ਪੁਲਿਸ ਵਿਚ ਭਰਤੀ ਤੋਂ ਚੌਤਾਂ ਵਿਚ ਦਿਲਕਸ਼ੀ ਲੈਂਦਿਆਂ ਕੁਨੀਆਂ ਦੀ ਸਿਖਰ ਤੋਂ ਖਲੰਟ ਲਈ ਜਿਥੇ ਜਰਨ ਕੀਤੀ, ਉਹਨਾਂ ਦਸਿਆ। ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਕਥੇ ਮਾਣ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਸਿੱਖੀ ਭਾਵਨਾ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤੀ: "ਮੇਰੇ ਕੋਸ ਦਾਸ਼ੀ ਤੇ ਸਿੱਖ ਹੁੰਣ ਕਾਰਨ ਹੀ ਸਾਰੀ ਕੁਨੀਆਂ ਮੈਨੂੰ ਜਾਣਦੀ ਹੈ।"

ਅਗਾਂਹ ਵਧਣ ਦੀ ਤਾਘ

ਇਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਚਾਰ ਸ਼ਬਦ ਆਖੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ: ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਹਿੰਮਤ, ਇਸ਼ਤਾ ਤੇ ਲਗਨ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕਰਦਿਆਂ ਸਿੱਖ ਸੰਕਰਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੰਧਨ ਕੀਤਾ: ਇੰਜ ਹੀ ਪੁਰਾਣੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਅਭਾਸ ਪੁਰਖ ਪ੍ਰਤੀ ਪਹੁੰਚ ਕਾਢੇ ਸਨ। ਭਜਨ ਯਾਦੀ ਤੇ ਰਖ ਰਪੱਸਿਆ ਕਰਕੇ ਅਗਮ-ਨਿਗਮ ਦੀਆਂ ਜਾਨਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਨਿਬਤਦੇ ਸਨ। ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਅਗੇ ਵਧਣ ਦੀ ਤਾਘ ਨੂੰ ਕਦੇ ਰਿਆਖਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ।

੯ ਵਜੇ ਭਕ ਮੇਲੇ ਦੇ ਅੰਤਮ ਦੋਵਾਨ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਹੋ ਗਈ।

ਸੰਗੀਤ ਸਭਾ

ਭਾਵੇਂ ਸਦੇਵੇਂ ੩ ਵਜੇ ਤੋਂ ਹੀ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਧ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਸੰਗੀਤ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਸੀ ਪਰ ਆਪਣੇ ਸਿਖਾਂਦਰੂ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਲਗਣ ਲਈ ਇਹ ਭੇਰੇ ਵਿਖੇ ਸੰਗੀਤ ਸਭਾ ਲਈ

ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ।

ਜਦੋਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਤੋਤੇ ਪਹੁੰਚਾ, ਬਨਾਰਸਾਂ ਆਏ ਪੰ: ਕਿਸਨ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਜਲੰਧਰੀਏ ਬਾਗਿਚਰ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੰਪੂ, ਜਗਦੀਸ਼ ਮਿਸ਼ਰਾ ਤੇ ਹੋਰ ਤਬਲਾ ਵਾਦਕ ਥੱਕੇ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਆਉਣ ਨਾਲ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਇਕ ਰੋਣਕ ਆ ਗਈ।

ਸ: ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੀ, ਸ: ਹਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੰਸਪਾਲ (ਦਿੱਲੀ), ਸ: ਜਗਦੀਸ਼ ਸਿੰਘ 'ਦਰਿਆ' ਜਲੰਧਰ, ਸ੍ਰੀ ਫੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸਾਂਦ, ਉਸਤਾਦ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਕੁਝ ਚੰਦਰੇ ਸਜਣ ਵੀ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵੀ ਛੋਟੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁ ਝੁੱਧ ਪੀਣ ਕਰਦੇ ਸਨ (ਮਾਂ ਦਾ ਨਹੀਂ) ਤਾਂ ਦਾ) ਉਡੀਕਦੇ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਤਬਲਾ ਸੁਣਨ ਲਗੇ। ਉਸਤਾਦ ਦੇ ਨਕਸ਼ਾ ਲਗਣ ਨਾਲ ਪੰਪੂ (ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ) ਨੇ ਪੰ: ਕਿਸਨ ਮਹਾਰਾਜ ਤਬਲਾ ਸਮਰਾਟ ਤੋਂ ਸਿਖੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਲਤਾਂ ਥੜੀ ਖੁਬੀ ਨਾਲ ਵਜਾਈਆਂ।

ਥੱਕੇ ਆ ਗਏ। ਬਨਜੀਰ, ਸੁਖਦੇਵ, ਸੁਖਵਿੰਦਰ (ਪਿੰਡੀ) ਤੇ ਮੰਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਸਿਖੀਆਂ ਹੀਰਾਂ ਸਾਢੇ ਪੰਦਰਾਂ ਅਤੇ ਪੰਦੇ ਪੰਦਰਾਂ ਮਾਤਰਾਂ ਦੇ ਬਥਰ ਸੁਣਾਏ। ਉਸਤਾਦ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸਿਖਾਇਆ ਸ਼ਬਦ "ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਨਿਧਾਨ" ਅਭੰਗੀ ਬਾਨਸ਼ੇ ਵਿਚ ਸੁਣਾਇਆ ਜਿਸ ਦੀ ਉਠਾਨ ਅਤੇ ਅਵਰੰਹ ਦੀਆਂ ਅੰਸੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਸਨ ਕਿ ਨਿਆਲਰਾ ਵਰਨੇ ਦਾ ਗਿਰਨਾ ਯਾਦ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਉਹਨਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ੪੦੦ਵੇਂ ਸਾਲ ਦੇ ਜਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚ ਸੁਣਾਨ ਲਈ ਸਿਖਾਇਆ ਸੀ। ਬਥਰ ਸੁਣਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਸਰੋਤੇ ਬੜੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ।

ਓਲੇ ਬਨਾਰਸ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹੋਰ ਕਾਰਜਾਂ ਲਈ ਵੇਖੇ ਉਠਣ ਹੀ ਵਾਲੇ ਸਨ ਕਿ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਜਲੰਧਰੀ ਨੇ ਬਨਾਰਸ ਵਿਚ ਹੋ ਰਹੇ ਸੰਗੀਤ ਫੰਡਸਨ ਬਾਰੇ ਕਿਸਨ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਸਪੁਤਰ ਪੂਰਨ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਬੰਨਤੀ ਯਾਦ ਕਰਵਾਈ: ਉਥੇ ਹਜ਼ੂਰ ਨੇ ਉਦਘਾਟਨ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਫੁਰੰਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੇਰੇ ਵਲ ਮੁੜੇ: ਸਰੋਤੇ ਵੀ ਨਾਲ ਲਜਾਣੇ ਹੋਏ। ਕਈ ਜੀ ੧੩ ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਬਨਾਰਸ ਪਹੁੰਚ ਜਾਣਾ। ਉਦਾਤਤਾ ਤੇ ਉਤਰਾਹ ਦਾ ਵਿਹ ਹਾਲ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਹਜ਼ੂਰੀ ਸੰਦਰਬ ਦੀ ਹਵਾਈ ਟਿਕਟ ਬਿਨਾਂ ਈ ਹਜਾਰ ਰੁਪੇ ਦਾ ਖਰਚਾ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਗਿਆਰਾਂ ਜਣਿਆਂ ਵਿਚ ਸਮਾਗਮ ਲਈ ਦਿੱਲੀਓਂ ਗੱਡੀ ਵੜਨੀ ਸੀ।

ਸ: ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰ

ਮੈਂ ਸ੍ਰੀ ਰੰਹਰ ਸਿੰਘ ਹਮਰਾਹੀ, ਅਪਣੇ ਸੁਆਰਥੇ ਨੂੰ ਤੇਰਿਓਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਉਡੀਕਣ ਲਗਾ, ਜਦ ਉਹ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਸ੍ਰ: ਹੰਸਪਾਲ ਨਾਲ ਈ ਕੁਰਿਆ: ਕਿਸੇ ਵਿਲੱਖਣ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਹੈ, ਆਓ ਬਣੀਏ।

ਸ੍ਰੀ ਰੰਟੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਰਾਮਸਰ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਸੱਠ ਤਰਲੰਕ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਵਾਲੇ ਮਕਾਨ ਤੇ ਬੜੀਆਂ ਨੁਕਰਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਵਾਲੇ ਕਮਰੇ ਦੇ ਦਰਾਤੇ ਵਿਚ ਸ੍ਰ: ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰ ਤੀ.ਆਈ. ਜੀ. ਦਿੱਲੀ ਜੋ ਹੁਣ ਸਲਾਮਤ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ ਤੇ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਵਲੋਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਡਾਕੂ ਨੂੰ ਕਰਲ ਕਰਨ-ਕਰਵਾਣ ਦਾ ਕੇਸ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਆਪਣੀਆਂ ਦੋ ਸਪੁਤਰੀਆਂ ਨਾਲ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਘੜੀ ਕੁ ਪਿਛੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਸੇਵਕਾਂ ਨਾਲ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸ੍ਰ: ਜੀ ਕੋਲ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਸੱਠ ਤਰਲੰਕ ਸਿੰਘ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਆ ਗਏ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰ: ਭਿੰਡਰ ਤੋਂ ਪਰਵਾਨਕ ਸੁਖਜਾਂਦ ਪੁਣੀ। ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਮੰਤ੍ਰਸਟਰਾ

ਵਿਆਕਰ ਕੀਤੀ ਕਿ ਭਿੰਡਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਨਿਤਨੇਮ ਦਾ ਗੁਣਕਾ ਮੰਗਵਾਕੇ ਰੰਚਾਨਾ ਪਾਠ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸ: ਭਿੰਡਰ ਦੀ ਬੱਲਬਾਤ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਾਤਾ ਜਾਂ ਸਸ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਸਨ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰ: ਭਿੰਡਰ ਦੇ ਮੁਕਦਮੇ ਬਾਰੇ ਸਥਿਤੀ ਜਾਣ ਕੇ ਫਰਮਾਇਆ: ਹੋਸਲਾ ਬੁਲੰਦ ਰਖੋ। ਮੁਸਕਲਾਂ ਵੇਲੇ ਬਹਾਦਰ ਆਵਾਸੀ ਹੋਰ ਵੀ ਸਖਰ, ਦਿਤ੍ਰਤਾ ਤੇ ਨਿਆਣਪ ਅਖਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਗੁਣ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਤਕੜਾਈ ਦੀ ਲੱਭ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਹਰ ਮੁਸੀਬਤ ਵਿਚ ਕੁਹਾੜੇ ਨਾਲ ਹਾਂ।

ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਗੱਲਾਂ ਬਾਤਾਂ ਹੋਈਆਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਹਰ ਅੱਖ ਸੱਖ ਵਿਚ ਹਮਾਇਤ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੀ।

ਸ: ਭਿੰਡਰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕਣ ਲਗੇ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵੀ ਇਥਨਾਨ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕਣ ਲਈ ਸੇਵਕਾਂ ਸਮੇਤ ਉਠ ਕਣੇ।

ਅੰਗੂਰਾ ਵੂਲ (ਸਹਿਆਂ ਦੀ ਉੱਨ) ਦੀ ਚੌਦਰ

ਆਪਣੇ ਜੁਆਤਰੇ ਸ੍ਰੀ ਕੰਹਰ ਸਿੰਘ ਹਮਰਾਹੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂ ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮੇਲੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਭੇਰੇ ਵਲ ਗਿਆ ਤਾਂ ਅਗੋਂ ਮੇਰੀ ਭਾਲ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਤੋਂ ਬੱਤਾ ਵਕਫ ਮੰਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਹਮਰਾਹੀ ਸਾਹਿਬ ਮੇਰੇ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਅੰਗੂਰਾ ਵੂਲ ਦੀ ਇੱਥ ਚੌਦਰ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਭੇਟ ਕਰਵਾਣਾ ਬਾਧੇ ਸਨ ਜੋ ਉਹ ਵੱਤਰੇ (ਹਿ: ਪ੍ਰ:) ਬਣਵਾਕੇ ਲਿਆਏ ਸਨ। ਮੈਂ ਇਹ ਕੁਝ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਸੰਹਿਤ ਭੇਟਾ ਕੀਤੀ ਕਈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਹਮਰਾਹੀ ਮੈਨੂੰ ਨਾਲ ਖਸਨ ਲਈ ਆਕ੍ਰਹਿ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰੀ ਲਭਕੀ ਕਲਕੰਠ ਬੰਦ (ਕੁੜ੍ਹ) ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਯਾਦ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕੁਲਾਇਆ: ਮੈਂ ਵੀ ੨੨ ਜਾਂ ੨੩ ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਮੰਡੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਤਦ ਤਕ ਚਿਥੇ ਰਹਿਣਾ। ਇਹ ਰਲ ਕੇ ਵਾਪਸ ਪਰਤਾਯੋ।

ਪੁਸਤਕਾਂ ਲਈ

ਦੇਖੋ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਿਜੀ ਸੇਵਕ ਸੰਤ ਬਲਗਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੁਛਿਆ: ਇਕ ਵਾਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਕੁਸੀ ਮਿਲੇ ਸਾਥੇ ਕੁਝ ਆਪਣੇ ਲਈ, ਇਕ ਵਾਰ ਮੈਂ ਕੁਹਾਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਪੁਛਿਆ ਸੀ ਉਸ ਦਿਨ ਕੁਹਾਨੂੰ ਵਿਹਲ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਅੱਜ ਦੱਸੋ ਉਹ ਕੀ ਕੱਢ ਸੀ ਜੋ ਕੁਸੀ ਕਰਨੀ ਸੀ? ਮੈਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੇਰੀ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ੪੦੦/- ਪਰਵਾਨ ਸੀ, ਉਹ ਅੱਜੇ ਡਕ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਤੁਰੰਤ ਇਹ ਰਕਮ ਮੇਰੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਕਈ।

ਸ੍ਰੀ ਬੀਬਾ ਜੀ

ਅੱਜ ਦੁਪਹਿਰੇ ਬਾਈਲੇਂਡ ਦੇ ਸੰਨ ਰਾਜਪਾਲ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਹਦੀ ਪਤਨੀ ਨਾਲ ਹਜ਼ੂਰੀ ਸੇਵਕ ਬਲਗਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪਕੜੀ ਦੀ ਦਵਾਈ ਦੁਆਣ ਬੀਬਾ ਜੀ ਤਕ ਭੇਜਿਆ।

ਦਵਾਈ ਵਲੋਂ ਇਨਕਾਰ ਸੀ, ਇਸ ਵੇਲੇ ਘਰ ਹੈ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੋਂ ਮੰਗਵਾ ਕੇ ਦੇਈ ਸੀ। ਪਰ ਦੋ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਦਾ ਅਦਸਰ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਬੀਬਾ ਜੀ ਜਨਮੇ ਸਨ ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ ਘਬਰਾਤਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਗਣ ਦਿਤੀ ਕਈ। ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅਰ ਬਾਲ-ਜਨਮ ਜਾਣਕੇ ਏਸ ਵਿਦੇਸ ਵਿਚ ਲੱਭ ਵੇਰੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਸਦਾ ਹੀ ਇਸ ਪੁਸ਼ਪ ਚਾਲਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਤਕਰੀਰ ਜਾਂ ਭਰਿਰੀਰ ਕਾਹੀਂ। ਅੱਜ ਉਹ ਜਦਾਨੀ ਦੀਆਂ ਦਹਿਲੀਜ਼ਾਂ ਤੇ ਪੰਥ ਧਰੀ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲੇ ਸਨ—ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਇਕ ਮੈਂ ਉਹਦੀ ਨਜ਼ਰੇ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਨਹੀਂ। ਬੀਬਾ ਜੀ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ-ਪਿਤਾ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਉਘੜਵੀਆਂ ਹਨ।

ਬੀਬਾ ਜੀ ਮਾਤਾ ਚੰਦ ਕੋਰ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ੧੮ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਹੋਏ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੀਆਂ ਸਰਗਰਮ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿਚ ਕੁਸਤ, ਜਦੋਂ ਕਦੇ ਉੱਤੇ-ਉੱਤੇ ਘਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਬਾਲਾ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਆਪ ਵੇਖ ਅੰਦਰ ਹੋਣੇ ਤੜਾ ਕਿਵੇਂ ਰਹਿਣ ! ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਾ ਤਾਂ ਧਿਆਨ-ਕੇਂਦਰ ਹੀ ਬੀਬਾ ਜੀ ਹਨ ।

ਠਾਕੁਰ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਹਾਂ, ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਦੇ ਵਿਆਹ ਬਾਰੇ ਇਸ ਵਾਰ ਜ਼ਰੂਰ ਚਰਚਾ ਸੀ, ਪਰ ਉਹ ਵੀ ਅਜੇ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ । ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਮੰਨੂੰ ਜਾਣ ਦਾ, ਅੱਜ ਬਹਾਨਾ ਮਿਲ ਗਿਆ ; ਅੰਦਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਕ ਵੱਡੀ ਸਾਗੀ (ਸਾਇਦ ਬਲਮੀ), ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਤਸਵੀਰ, ਵਰੇਮ ਭੀਤੀ ਹੋਈ ਵੇਖੀ । ਉਸ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਨੇ 'ਜਿਸਰਨ' ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਰੁਝਾਈ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਸੀ ।

ਸੁਖ ਵੀ ਲੰਘੇ, ਦੁਖ ਵੀ ਲੰਘਸਣ ਤੂੰ ਜੋ ਅੰਦਰ ਰਸੇਂ ।

ਘਾਟਾ ਫਿਰ ਕਿਸ ਗੱਲ ਦਾ ਰਹਿਣਾ ਜੋ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਲਸੇਂ ।

ਤੂੰ ਮੰਗੀ ਆਸ, ਓਟ, ਤੂੰ ਓਹਲਾ, ਤੂੰ ਮੈਂ ਮਾਣ ਪਿਆਰੇ ।

ਆਪਣੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਰੱਖ ਜਿਉਂਦਾ, ਬਾਦੇ ਨਾ ਮੱਥੇਂ ਨੱਸੇਂ ।

ਵੰਤਰ ਨੂੰ

ਮੈਂ ਅਤੇ ਕੇਹਲ ਸਿੰਘ ਰਾਤ ਭੰਟੀ ਸਾਹਿਬ ਰਹੇ । ਸਵੇਰੇ ਮੈਂ ਵੰਤਰ ਦਾ ਰਾਹ ਲਿਆ, ਠਮਧਾਰੀ ਲੁਹਿਆਣੇ ਨੂੰ ਤੁਰਿਆ । ਸੰਤ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਸੁੰਦਰ ਨਗਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਫਾਰ ਵੱਧ ਭੈਂ ਵੱਧ ਰੋਹ ਦੁਆ ਕੇ ਲੁਹਿਆਣਾ-ਕੁਲੂ ਵੱਧ ਘਮਾਣੇਂ ਜਾ ਕੇ ਪਕਤਾਵੀ । ਪਰ ਇਹ ਬੱਸ ਮੋਰਿੰਡੇ ਜਾ ਕੇ ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਈ । ਹੋਰ ਵੀ ਬਦੀ ਠਮਧਾਰੀ ਸਵਾਰੀਆਂ ਇਸ ਤੇ ਸਨ । ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਖੰਜਲ ਖੁਆਰੀ ਦਾ ਸੁਆਦ ਮਾਣਿਆ ਬਾਮੀ ੬ ਵਜੇ ਨਵੀਂ ਭੰਡੀ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ੧੮-੧੦-੭੭ ਨੂੰ ਚਾਰ ਵਜੇ ਸਵੇਰੇ ਵੰਤਰ (ਪਿਆਲਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼) ਜਾ ਉਤਰਿਆ ।

੨੩ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੭੭

ਮੰਡੀ-ਰਵਾਲਸਰ-ਮੰਡੀ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੰਡੀ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ । ਮੰਨੂੰ ਦਰਸਨ ਦੀ ਤਲਬ ਲਗੀ । ਵੰਤਰੋਂ ਸਵੇਰੇ ੬.੨੦ ਤੇ ਬੰਸ ਸਵਾਰ ਹੋ ੯.੨੦ ਮੰਡੀ ਪੁੱਜਾ । ਭਿੰਤਾ ਸੀ ਬੰਗ ਅਤੇ ਸਾਮਾਨ ਕਿਵੇਂ ਤੇ ਕਿਥੇ ਰਖਾਯਾ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸਪੁੰਡਰ ਸੰਤ ਨਸਰੰਤ ਸਿੰਘ ਸਰਾਣ ਮਿਲ ਗਿਆ । ਘਰ ਲੈ ਆਇਆ ਸਮੇਂਤ ਸਾਮਾਨ । ਪ੍ਰਸਾਦ ਪਾਣੀ ਭਰਾ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਕੱਠੀ ਲੈ ਗਿਆ ਸਕੂਟਰ ਤੇ ਹੀ । ਕੱਠੀ ਗਿਆ ਉਥੋਂ ਦੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਰਵਾਲਸਰ ਗਏ ਹਨ । ਪੁੱਛਣ ਤੇ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਨਾਲ ਭਰਾਈਵਰ ਸੰਤ ਕੁਲਮੁਖ ਸਿੰਘ, ਹਜ਼ੂਰੀ ਸੰਵਕ ਬਲਗਾਰ ਸਿੰਘ, ਬੀਬਾ ਜੀ ਅਤੇ ਬੀਬੀ ਨਰਿੰਦਰ ਕੌਰ (ਉਸਤਾਨੀ) ਗਏ ਹਨ । ੨ ਵਜੇ ਵਾਪਸੀ ਹੋਵੇਗੀ ।

ਰਵਾਲਸਰ

ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ : ਜੋ ਚਾਹੁ ਤਾਂ ਰਵਾਲਸਰ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ । ਮੰਨੂੰ ਹੋਰ ਕੀ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ । ਭੰਡੀ ਦਰਸਨ ਬਰਨ ਵਿਚ ਸੁਖਦੇਵ ਜਿੰਘ ਦਿਮਦਾਈ ਬਣਿਆ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਗੱਲਾਬਾਤਾ ਕਰਦੇ ੧੨-੧੫ ਦੁਪਹਿਰੇ ਰਵਾਲਸਰ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ।

ਰਵਾਲਸਰ ਮੰਡੀ ਤੋਂ ੨੪ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੇ ਫਾਸਲੇ ਤੇ ਹੈ । ਪੱਕੀ ਸੜਕ ਹੈ । ਮੰਤ ਘੋੜ

ਬਹੁਤ ਹਨ। ਹੇਠੋਂ ਕੁਰਦੀ ਸੜਕ ਵੱਖ ਵੱਖ ਪਹਾੜੀਆਂ ਨੂੰ ਕੱਟਦੀ ਰਵਾਲਸਰ ਜਾ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣਾ ਰੀਤ ਹੈ। ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰਾਂ ਦੇ ਮੌਦ ਹਨ। ਇਕ ਦਸਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸਕ ਕੁਰਦਿਆਰਾ ਵੀ ਹੈ। ਲਹਿੰਦੇ ਪਾਸੇ ਹਿੰਦੂ ਮੰਦਰ ਵੀ ਲਗਦੇ ਹਨ, ਉਥੇ ਇਕ ਬੋਲ ਦਾ ਬੁੱਤ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਨੰਦੀ ਹੋਵੇ। ਵਿਸ਼ਾਲ ਤਾਲਾਬ ਜਲ ਭਰਪੂਰ ਹੈ। ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਇਕ ਸੁੰਗੀ ਬਾਹੀ ਤੇ ਰੁੱਖ ਬਣਾ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਬੈਠਣ ਲਈ ਬੰਦ ਵੀ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਤਾਲਾਬ ਦੁਆਲੇ ਛੋਟੀ ਛੋਟੀ ਵਸੀਲ ਵੀ ਹੈ। ਦੱਸੇ ੧੫੦ ਹੈ। ਹੱਟੀਆਂ ਕੁਝ ਸੁਨੀਆਂ, ਕੁਝ ਬੇਦ ਕੁਝ ਬੇਰੇਣਕ ਤੇ ਦੋ ਚਾਰ ਚਰਪੂਰ ਵੀ ਹਨ। ਅਜ ਸਕੂਟਰ ਤੇ ਚੜ੍ਹੇ ਚੜ੍ਹਾਇਆਂ ਹੀ ਪਰਕਰਾ ਕੀਤੀ।

ਆਪਣੀ ਬਾਂ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਸਭਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਕੁਝ ਕੀਮਤੀ ਪੁਸਤਕਾਂ, ਜ਼ਰੂਰੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਥੀਕਾਂ-ਕਮਰਾਂ ਸੁਰਖਿਅਤ ਰਖਣ ਲਈ, ਚਿਰ ਹੋਇਆ, ਦੋਥੇ ਜਗਤ ਖਰੀਦੀ। ਉਹ ਨਵੀਂ ਰਵਾਲਸਰ-ਕਲਪਰ-ਮੰਡੀ-ਜਾਣੂ ਸਲਾਕ ਤੇ ੩-੪ ਫਰਨਾਕ ਦੇ ਫਰਕ ਤੇ ਰਵਾਲਸਰ ਖਾਸ ਹੋਂ ਦੇ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੇ ਵਾਸਲੇ ਤੇ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨਾਲ ਮੈਂ ੧੯੫੯ ਵਿਚ ਵੀ ਏਸ ਜਗਤ ਤੇ ਆਇਆ ਸਾਂ।

ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਦੋਥੇ ਹੀ ਇਕ ਹੋਰ ਥਾਂ ਪਹੀਦੀ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਬਣੇ ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤਾਂ ਕੰਢੀਆਂ ਬੰਦਾਂ ਹਨ ਪਰ ਬਾਹਰ ਪੱਥਰ ਭਰਾਸ ਕੇ ਲਗਦੇ ਗਏ ਹਨ। ਰਵਾਲਸਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਜਗਤ ੧੯੬੫ ਈ. ਵਿਚ ਖਰੀਦੀ ਸੀ।

ਬਾਬਾ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮਾਈ ਗਿਆਨ ਕੌਰ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਾਲੀ ਖਰੀਦ ਵਿਚ ਅਜ ਕਲ ਸੰਤ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮਾਈ ਗਿਆਨ ਕੌਰ ਵਸ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਜੰਗ ਰਾਮਗੜੀਆਂ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹੈ। ਨਾਵਿਲਪੁਰ ਦੇ ਫੜ ਬੁਲਾਬੀ (ਮੂਲ ਕੁਰਦਾਸਪੁਰ) ਦੇ ਜੰਗ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਪੁਤਰ ਸੰਤ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅੱਜ ਕੱਲ ੮੦ ਸਾਲ ਦੇ ਹਨ। ੨੨ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾਲ ਦੋਥੇ ਆਏ ਸਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਜੰਗ ਸੁੰਦਰ ਨਗਰ (ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਦੇਸ) ਵਿਚ ਬਿਰਤ ਵਿਰਤ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਅਤੇ ਇਹ ਅੱਜ ਵੀ ਆਪਣੀ ਬਿਰਤ ਉਤੇ ਹੀ ਜਿਉਂਦਾ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਲੰਗਾ ਬੀ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਬਾਹਰ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਮੰਡੀ ਵਿਚ ਇਹਨੀਂ ਦਿਨੀਂ ਬਾਗੀਗਰਾ ਵੀ ਬਿਰਾਤੀ ੨੦/- ਤੋਂ ੨੫/- ਹੈ, ਪਰ ਉਮਰ ਦੇ ਭਯਾਨੇ ਕਾਰਨ ਇਹ ੧੦/- ਹੀ ਲੈ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਦੋਥੇ ਕਦੇ ਕਦੀ ਆਇਆ ਗਿਆ ਨਹੀਂ, ਜਦੋਂ ਆਉਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਉਣ। ਜਦੋਂ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੋਥੇ ਚਰਖਣ ਵਿੱਚੋਂ ਹਨ ਉਦੋਂ ਹੋਰ ਵੀ ਸਿੱਖ-ਸਾਧਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਸੰਤ ਕੋਸਰ ਸਿੰਘ

ਤੀਜਾ ਸਿੰਘ ਇਹਨਾਂ ਪਾਸ ਇਕ ਹੋਰ ਹੈ, ਨਾਕੋਨਾ ਕੋਸਰ ਸਿੰਘ। ਮੇਨੂੰ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਸੁਭਾ ਸਿੰਘ ਬੜੀ ਸੂਝ ਸਮਝ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਸੁੰਦਰ ਨਗਰ ਕਿ ਸੁਕੰਤ ਦੁਕਾਨ ਵੀ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੰਨੇ ਦੇਵਦਾ ਸੀ। ਪੈਸੇ ਦਾ ਖੇਟਾ ਖਰਾ ਹੋਣਾ ਪਛਾਣ ਲੈਂਦਾ ਸੀ। ਜਿਥੇ ਇਕ ਵਾਰ ਹੋ ਆਏ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਉਥੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਇਮਦਾਦੀ ਦੇ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੱਜਣ ਸਾਲ ਦੇ ਤਿੰਨ ਸੌ ਦਿਨ ਤਾਂ ਦੋਥੇ ਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਮੁਲਕਲ ਨਾਲ ਹੀ ੬੫ ਦਿਨ ਅਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਰਿਹਾਇਸ਼

ਦਿਸਨੈ ਬਾਬਾ ਸੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਦੇ ਯਾਜ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਹੈ।

ਪਹਾੜੀ ਦਲਬਾਦ ਉਤੇ ਪਹਾੜੀ ਚੰਗ ਦੇ ਦਿਹ ਘਰ ਅਜੇ ਬਿਨਾਂ ਬਿਜਲੀ-ਬੱਤੀ ਦੇ ਹਨ। ਰਾਤ ਦੀ ਨੀਰਵਤਾ ਡਾਦੀ ਅਖਰਦੀ ਹੈ।

ਜਥੇਦਾਰ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ—ਮਸਤਾਨੀ ਸੇਵਾ ਕੌਰ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਖਰੀਦੇ ਮਕਾਨ ਵਿਚ ਜਥੇਦਾਰ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਹੁਮਿਆਰਪੁਰੀ ਅਤੇ ਮਸਤਾਨੀ ਸੇਵਾ ਕੌਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸਾਡੇ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਤ ਤਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪ੍ਰਸਾਦ ਪਾਣੀ ਫਕਰੇ ਵਿਰਾਜ ਰੁਕੇ ਸਨ। ਸਾਨੂੰ ਆਪ ਜੀ ਨਾਲ ਆਇਆਂ ਵੀਂ ਕੋਈ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾ ਪਿਆ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇਸ ਮਕਾਨ ਵਿਚ ਸੰਤ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਉਹ ਮੇਰੇ ਬਿਰ ਧੰਗਿਓਤ ਨਿਕਲੇ। ਰੰਗ ਵਿਚ ਆਕੇ ਕਹਿਣ ਲਗੇ : ਸਤਿਗੁਰੂ ਆਉਣ ਦੀ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਆਓ। ਅਤੇ ਮੰਡੀ ਦੇ ਇਕ ਹੋਰ ਸਿੰਘ ਸ: ਧਨਵੰਤ ਸਿੰਘ (ਬਨਾਸਪਤੀ ਤੇ ਸੀਮੰਟ ਡੀਲਰ) ਵੱਲ ਵੇਖ ਕੇ ਆਖਿਆ : ਪੁੱਛ ਲਵੋ, ਸਾਡੀ ਕੋਈ ਬਾਤ ਪੁਛਦਾ ਹੈ ? ਬਾਰਾਂ ਸਾਲ ਹੋਏ ਹਨ ਸਾਨੂੰ ਵੇਖੇ ਆਇਆ, ਕਦੇ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਬਹੁਤਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਭੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਆਉਣ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਨਾਲ ਆ ਜਾਵੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਿਹ ਪਿਆਰੇ ਘਰ-ਘਰ ਤੇ ਪੁੱਤ-ਪਰਵਾਸ ਛੱਡ ਆਗਿਆ ਮੰਨ ਕੇ ਦਿਕਾਂਡ ਵਿਚ, ਨਿਡਾਂਡ-ਇਕਾਂਡ ਵਿਚ, ਭੋਰੇ ਜਮਾਈ ਬੰਨੇ ਹਨ ਜਿਥੇ ਪਹਾੜੀਆਂ ਅਤੇ ਪਹਾੜੀ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਹੀ ਕੁਗਿਰਦਾ ਹੈ।

ਮਸਤਾਨੀ ਸੇਵਾ ਕੌਰ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਸਭ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਾਦਾ ਫਕਟ ਲਈ ਜੋਰ ਦਿਤਾ। ਵੇਖੋ ਇਕਦਮ ਨਵੀਂਤੀ ਵਾਂ ਉਤੇ ਪਰਸਾਦਾ, ਚੰ ਸਬਜ਼ੀਆਂ—ਕੱਛੀ ਤੇ ਆਲੂ ਮਟਰ—ਖੀਰ, ਹਲਵਾ-ਮਿਠਾਈ, ਚਰਵੀ, ਮੱਠੀਆਂ ਅਤੇ ਚਹੀਂ ਮੱਖਣ ਆਦਿ ਪਰੋਸ ਕੇ ਦਿਤੇ।

ਪਹਾੜੀਆਂ ਵਿਚ ਚੰਨ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਮਨ ਚਰਨ ਦੀ ਤਲਵ ਅੰਦਰ ਸੀ। ਅਜੇ ਭੱਲ ਹੀ ਪਏ ਚਰਚੇ ਸਾਂ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਦੇ ਬੱਲ ਦਹਿਲੀਜ਼ ਵਿਚ ਸੁਣਾਈ ਦਿਤੇ। ਸਭ ਨੇ ਚਰਨੀਂ ਹੱਥ ਲਾਇਆ। ਮੈਂ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਉਣ ਦੀ ਵਿਆਹ ਵੱਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੇਰੇ ਸਾਥੀ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦੀ ਗੱਲ ਤੇ ਲਾਭ ਨਾਲ ਨਿਕਤ ਜਿਹੀ ਕਪੋਤ ਲਾਉਂਦਿਆਂ ਉਸਨੂੰ ਪਿਆਰ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੇਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਆਉਣ ਦੀ ਦਾਦ ਵੀ।

ਸੁਖਦੇਵ ਘੜੀ

ਸਾਡੇ ਪ੍ਰਸਾਦ ਫਕਟ ਉਪਰੰਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਨ ਸੰਤ ਸੰਦਰ ਸਿੰਘ-ਮਾਈ ਗਿਆਨ ਕੌਰ ਦੇ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿਚ ਹੋਏ। ਵੇਖੋ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੇਵਕ ਸੰਤ ਬਲਰਾਮ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਜਥੇ ਸਾਡੇ ਵਰਗੇ ਨਿਰਾਣਿਆ-ਨਿਤਾਣਿਆਂ ਨੂੰ, ਆਪ ਹੱਥੀਂ ਕੱਟ ਕੱਟ ਅਮਰੁਦ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਖੁਆਏ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਨੇ ਸਾਡੇ ਤਨ ਮਨ ਵਿਚ ਇਕ ਅਨਹਦ ਭਰਨਾਟ ਛੱਡ ਦਿਤੀ। ਕਿਤੇ ਭਾਗਾਂ ਚਾਲੇ ਸਾਂ ਅਸੀਂ !

ਹਉਂ ਨੂੰ ਮਾਤ

ਸ੍ਰੀ ਧਨਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੇਨੂੰ ਦਸਿਆ : ਇਸ ਜਗਤ ਵਿਉਂਤਦੇਵੀ ਲਾਉਣ ਦੇ ਜਤਨ ਵਿਚ ਦਿੱਲੀਓਂ ਇਕ ਸਿਆਣਾ ਆਇਆ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਧਰਤੀ ਹੋਠਠੇ ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਚਾਲਾਂ ਦਾ ਬੜਾ ਗਿਆਨ ਸੀ। ਉਹ ਟੱਪ ਜੋ ਉਥੇ ਮਾਰਦਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਸੱਮਾ ਵੁਟ ਨਿਕਲੇ। ਆਪਣੇ ਕੁਟ ਦਾ ਉਸਨੂੰ ਹਦੀਂ ਵੱਧ ਮਾਣ ਸੀ।

ਉਹ ਸਾਰਾ ਜੋਰ ਇਸ ਥਾਏਂ 'ਠਾ ਜਟਿਆ ਪਰ ਪਾਣੀ ਦੀ ਰਉਂ' ਦਾ ਸਥਾਨ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣ ਸਕਿਆ। ਧਨਵੰਤ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਦਸਿਆ : ਆਪ ਦੇਖਦੇ ਹੋ ਨਾ ਪਾਣੀ ਦੀ ਕੁਲ੍ਹ ' ਇਹ ਦੋਨੇ ਧਰਤੀ ਹੇਠੋਂ ਨਿਕਲ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਜਿਆਦੇ ਦੀ ਸਾਡੀ ਭਤਰਾਈ ਦਫ਼ਨ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਅਭਿਆਸੀ ਦੇ ਮਾਣ ਨੂੰ ਦੋਨੇ ਜਗਤ ਮਾਤ ਦਿਤੀ। ਆਪ ਟੱਪ ਲਾਭੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਕੁਲ੍ਹ ਵਗਾ ਦਿਤੀ।

ਮੰਡੀ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀਆਂ

ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਮੁੜ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਏ ਤਾਂ ਆਪ ਮੰਡੀ ਵਾਲੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਬਖਸ਼ਦਿਆਂ ਧਨਵੰਤ ਸਿੰਘ-ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮੇਰੇ ਹੁੰਦੇ ਬਰਨ ਕੀਤਾ : ਇਸ ਵਾਰ ਮੰਡੀ ਵਾਲੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਕਿਤੇ ਵੱਧ ਛਾਣ ਮਾਰ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਸਿਮ੍ਰਤੀ ਮੰਦਰ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਹਿਤ ਇਹਨਾਂ ਰਠ ਮਨ ਤੇ ਧਨ ਸਹਿਤ ਵਡੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਬਾਈਲੇਂਡ ਤੇ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਇਲਾਕੇ ਨੇ ਅਜੇ ਤਕ ਅਪਣਾ ਭਾਗ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ।

ਧਨਵੰਤ ਦੀ ਹੋਰ ਧਨ ਲਈ ਬੇਨਤੀ

ਸ: ਧਨਵੰਤ ਸਿੰਘ ਸਪੁਰਤ ਸ੍ਰੀ ਜਾਗੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ : ਜੇ ਹਜ਼ੂਰ ਹੁਕਮ ਕਰਨ ਤਾਂ ਇਕ ਕੁਥਾਨ ਸਿਮਲੇ ਖੋਲ੍ਹ ਲਵੀਏ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਭੱਸ ਆਪ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੀ ਹੋ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਠਹਕਾਇਆ : ਬਤੀ ਚੰਡੀ ਭੱਲ ਹੈ ਕਰੋ ਵਿਹਾੜ ਸਿਮਲੇ ਵੀ। ਪਰ ਮੰਡੀ ਦੇ ਥਾਹੋਂਕਾਰ ਨੂੰ ਆਪ ਨਾ ਆਵੇ। ਸਿੰਘ ਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ : ਉਥੇ ਨੌਕਰਾਂ ਤੋਂ ਕੰਮ ਕਰਵਾਏ ਰਹਾਂਗੇ ਜੀ।

ਖੂਹੀ ਦਾ ਟੱਪ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਮਕਾਨ ਦੇ ਸੁਰਖਿਅਕ ਜਥੇਦਾਰ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ : ਫੁਸੀ' ਮੁੜ ਖੂਹੀ ਲੁਆਣ ਦਾ ਫ਼ਰੋਦਾਫ਼ ਕਰੋ। ਖੂਹ ਕਿੱਥੇ ਲਾਇਆ ਜਾਏ, ਇਹ ਦੱਸਣ ਲਈ ਹਜ਼ੂਰ ਦੂਜੀ ਪੈਲੀ ਵਿਚ ਉਤਰੇ ਤਾਂ ਸ: ਧਨਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਚਨ ਕੀਤੀ : ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਦੇਖੋ ਨਗਰ ਵਾਲੇ ਖੂਹ ਦਾ ਸਾਰਾ ਖਰਚਾ ਮੈਂ ਦਿਆਂਗਾ। ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਆਪ ਟੱਪ ਉਥੇ ਹੀ ਲਾਓ ਜਾਂ ਲੁਆਓ ਜਿਥੋਂ ਜਲ ਨਿਕਲ ਹੀ ਆਉਣਾ ਹੋਵੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ : ਜਾਣਾ ਛੱਡ ਤਾਂ ਜਤਨ ਬਰਨਾ ਹੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ 'ਕਰਹੁ ਜਤਨ ਜਿ ਹੋਵਿ ਮਿਹਰਦਾਨਾ!' ਫਲ ਤਾਂ ਫ਼ਕਰਦਾਨ ਦੀ ਇਛਾ ਤੇ ਹੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਉਂਦਮ ਕਿਉਂ ਤਿਆਗੀਏ।

ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਧਨਵੰਤ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ : ਜਦੋਂ ਅਵਸਰ ਮਿਲੇ, ਅਰਦਾਸ ਕਰਕੇ, ਜਥੇਦਾਰ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਹੀ ਟੱਪ ਲੁਆ ਲਵੋ।

ਸ: ਧਨਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਨੂੰ ੫-੭ ਰਕਤੇ ਸਰੀਰ ਵਾਲੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਹੱਥਾਂ ਹੇਠ ਰਖਣ ਲਈ ਪੱਕੀ ਕੀਤੀ।

ਕੀ ਨਾਮ ?

ਤਾਏਂ ਗੁਰੂ ਸਪੁਰਤੀ ਬੀਬਾ ਜੀ ੧੪-੧੫ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ ਪਰ ਮੈਂ ਅਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਅਣਤਿਜ ਸਾਂ। ਅੱਜ ਰਵਾਲਸਰ ਦੀ ਦੋਸੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਬੀਬਾ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਪੁਛਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਲਾਭਦਾ ਨਾਲ ਭੱਲ ਮੁਕਾ ਦਿਤੀ : ਸਾਹਿਬ ਕੋਰ।

ਮੰਡੀ ਨੂੰ

ਈਨ ਦਿਆਲ ਜੀ ਤੇ ਨਾਲ ਆਏ, ਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਇਕ ਦੋਸੇ ਦੁਪਹਿਰੇ ਮੰਡੀ ਨੂੰ

ਬਰਾਨਾ ਹੋਏ । ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮੈਂ ਜਦੋਂ ਸਕੂਟਰ ਤੇ ਵਾਪਸੀ ਲਈ ਜਾ ਰਹੇ ਸਾਂ ਤਾਂ ਪਹਾੜੀ ਸੜਕਾਂ ਦੀ ਅਤਲੀ ਲਾਈ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਾਰੋਂ-ਤ ਵਿਚੋਂ ਕਾਹਰ ਨਿਕਲ ਆਲਾ ਦੁਆਲਾ ਵੇਖਦੇ ਨਜ਼ਰ ਆਏ । ਜਾਪਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਕਾਰ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹੇ ਹੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋਣ । ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕਾਰ ਦੀ ਡੱਠ ਵਿਚ ਅਕੇਂ ਪਿਛੇ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸੁੱਧ ਹਵਾ ਕਾਰ ਵਿਚ ਪਰਵੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਅਮਾਨ ਦਾ ਦਿਸ਼ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।

ਸਮੁੱਚਾ ਦਿੱਤ

ਰਵਾਲਸਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਿਵਾਸ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਪਰਸ਼ਾਦ ਛਕ ਰਹੇ ਸਾਂ ਤਾਂ ਇਕ ਵਾਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਨੂੰ ਦਰਸਨ ਦੇਣ ਆਏ ਸਨ । ਉਦੋਂ ਮੈਂ ਦੁੱਤਰ ਹਿਰਦੇ ਨਾਲ ਅਰਥ ਕੀਤੀ ਸੀ : ਈਨ ਦਿਆਨ ! ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਫਰਦੇ ਜੋ ਇਹਨਾਂ ਕੁਝ-ਦਰਾੜ ਰਹਿੰਦੇ ਇਕਲਾਪੇ ਸਗੀਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆ ਨਿਵਾਜਦੇ ਹੋ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ : ਕਈ ਜੀ, ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਮੰਨੂੰ ਭਿਓ ਕਿਓਂ ਨਹੀਂ ਲੈਂ ਸਾਵਾ । ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਜੀਉਣਿਆਂ ਲਈ ਸਭਰ ਬਰਦੇ ਕਈ ਧਾਰ ਮੇਰਾ ਪੋਣ ਬੜਾ ਸਖਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਸ਼ਾਮ ਦਾ ਦੀਵਾਨ

ਅੱਜ ਸ਼ਾਮ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਮੰਡੀ ਦੀ ਨਾਮਯਾਲੇ ਧਨਸ਼ਾਲਾ ਵਿਚ ਹੀ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬੰਬੇ ਸਲ ਬਾਮੀ ੬ ਵਜੇ ਦੇ ਆਏ ਹੋਏ ਹਨ । ਸਵੇਰੇ 'ਆਲਾ ਦੀ ਖਾਰ' ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਦੇ ਸੋਹੇ ਹੀ ਹੋਇਆ । ਅੱਜ ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਘੰਗੜਾ ਇਕ ਘੰਟਾ ਸਮੁਹਿਤ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਕ ਸਥਦ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਉਪਰੰਤ ਹੀ ਅਰਵਾਜ ਹੋ ਗਈ ।

ਨਾਮਧਾਰੀ ਵਿਦਿਅਕ ਜਥਾ

ਉਪਰੰਤ ਧਨਸ਼ਾਲਾ ਵਿਚ ਹੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਵਿਦਿਅਕ ਜਥੇ ਦੇ ਨੌਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸੰਗੀਤ ਸੁਣਾਇਆ । ਤਿੰਨ ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਲੰਕਾਰ ਦਿਤੇ । ਮੰਨੂੰ ਵੀ ਆਇਆ ਹੋਈ ਕਿ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਅਦਕ-ਅਦਾਕ ਕਾਰੇ ਕੁਝ ਝੰਸਾ । ਮੈਂ ੧੦ ਮਿੰਟ ਤਕ ਕਈ ਦੋਹਰਾ-ਉਹਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ।

ਫਿਰ ੧੦ ਕੁ ਮਿੰਟ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਹੋਸ਼ੀ ਅਫਜਾਦੀ ਲਈ ਲਾਏ, ਸੰਗਤ, ਬੰਬੇ ਅਤੇ ਖੁਦ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਘੜੀ ਆਨੰਦ ਦੇ ਹੁਲਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਸਨ ।

ਸੰਗੀਤ ਸਭਾ ਬਾਦ ਮੰਨੂੰ ਆਇਆ ਹੋਈ ਕਿ ਮੈਂ ਸਵੇਰੇ ਘੰਗੜੀ ਕਸ ਲੈਂ ਕੇ ਹੀ ਮਨਾਲੀ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵਾਂ ।

੨੫ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੭੭

ਮਨਾਲੀ

ਮੈਂ ਰਾਤ ਸੋਣ ਡਿਆਨ ਸਿੰਘ ਹੁਥਾਂ ਵਲ ਕਟੀ । ਸਵੇਰੇ ੩-੩੦ ਵਜੇ ਇਸਨਾਨ ਕਰ ਲਿਆ ਤਾਂ ਡਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਸ ਅਤੇ ਦਾ ਰਾਹ ਦਿਖਾ ਦਿਤਾ । ਮੰਨੂੰ ਸਟੇਂਡਿੰਗ ਟਿਕਟ ਹੀ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਸੀ । ੧੦੭ ਮੀਲ ਖੜੇ ਖਲੋਤੋਂ ਪਹਾੜੀ ਸਫਰ ਕਰਨ ਦੀ ਮੇਰੀ ਵਾਹ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਮੈਂ ਕੁੰਡਰ ਤਕ ਦਾ ਟਿਕਟ ਲੈਂ ਕੇ ਪਹਿਲੀ ਬੱਸ ਦੀ ਰੀਝ ਵਿਚ ਪੌਰ ਆਯਾ ਤੇ ਖਲੋਂ ਡਿਆ ।

ਕੁੰਡਰ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ (ਧੀ-ਜੁਆਈ) ਪਾਸ ਉਤਰ, ਨਾਸਤਾ ਕਰ, ਲੁੜੀਂਦੇ ਕਪੜੇ ਲੈ, ੯-੩੦ ਦੀ ਬਸ ਵਤ ੧੨-੩੦ ਮਨਾਲੀ ਜਾ ਉਤਰਿਆ ।

ਮਨਾਲੀ ਸੰਰ ਸਪਾਟੇ ਅਤੇ ਇਕਾਤ ਮਾਟਨ ਦੀ ਖੁਲ੍ਹਾਤਰ ਜਗਤ ਹੈ । ਦੂਰ ਦੀਆਂ ਪਹਾੜੀ ਚੋਟੀਆਂ ਬਰਤ ਨਾਲ ਲਮਕਦੀਆਂ, ਠੰਡੇ ਦੇ ਪਹਾੜਾਂ ਤੇ ਦਲਾਨਾਂ ਰੰਦੇ ਉੱਥੇ ਵਿਆਹ ਤੇ ਰੀਸਾਂ ਦੇ

ਸੰਘਣੇ ਜੰਗਲ, ਰਹਪੁਰ ਹੱਥਿਆਲੀ: ਰੜਦੇ ਪਾਸੇ ਬਿਆਸ ਦਾ ਡੂੰਘੀ ਢਾਲੇ ਕੁਰਕਨਾ, ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਮਨ-ਮੋਹਦਾ ਨਜ਼ਾਰਾ। ਪਹਾੜਾਂ ਦੀ ਭੱਦ ਵਿਚ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਸ਼ਹਿਰ ਮਨਾਈ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ੧੯੬੩ ਵਿਚ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਦੱਬੇ ਆਇਆ ਸਾਂ ਉਦੋਂ ਤਾਂ ਕਾਫੀ ਵਿਰਲਾ ਵਿਰਲਾ ਸੀ, ਪਰ ਅਜ ਤਾਂ ਬੜੀ ਹੋਟਕ ਸੀ। ਖੁਲ੍ਹਾ ਵਿਚ ਤਾਂ ਅਜ ਕਲ ਦੁਸ਼ਹਿਰਾ ਹੋਣ ਕਾਢਨ ਡੀਰ ਭਾੜ ਸੀ ਪਰ ਦੱਬੇ ਸ਼ੇਲਾਨੀਆਂ ਦਾ ਮੌਸਮ ਹੋਣ ਕਾਢਨ ਕਾਫੀ ਚਹਿਲ ਖਹਿਲ ਸੀ।

ਕੋਠੀ ਮਨਾਈ

ਸਾਡੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਦਾ ਹੀ ਕੁਦਰਤ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਰਸਾਰ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਭਲਾ ਮਨਾਈ ਕਿੱਥੇ ਨ ਮੋਹ ਲੈਂਦੀ! ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਅਨਿਨ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸੇਠ ਤਰਲੰਕ ਸਿੰਘ ਵੀ ਉੱਚੀਆਂ ਸਿਫਤਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਨ। ਚੰਗੇ ਨੂੰ ਹੀ ਮਨਾਈ ਨੇ ਮਨਾ ਲਿਆ ਤੇ ਸੇਠ ਹੁਰਾਂ ਬਿਆਸ ਦੇ ਚੜ੍ਹਦੇ ਕੰਢੇ ਪਿੰਡ ਦੱਬੇ ਦੀ ਧਰਤੀ ਦਾ ਇਕ ਟੁਕੜਾ ਖਰੀਦ ਲਿਆ। ਬਿਆਸ ਦੀ ਠਹਿਰਾਈ ਦੇ ਨਾਲ ਪਾਠਲੇ ਕੰਢੇ ਉੱਚੀਆਂ ਉੱਚੀਆਂ ਚੀਲਾਂ ਦਾ ਜੰਗਲ, ਉਹਲੇ ਕੰਢੇ ਸੋਢੀਆਂ ਦੀ ਪੱਟੇ ਚਾਰ ਬਿਖੇ ਬਲੀਰੀ ਵਿਚ ਸੁਖਦਾਈ ਸਥਾਨ, ਰੁਹਤਾਂਗ ਵਾਲੀ ਸੜਕ ਤੇ ਮਨਾਈ ਦਾ ਬਿਆਸ ਉਡਣਾ ਪੁਲ ਨੰਬਰ ੩ ਸੜਕ ਸੁਖ ਵਾਲੀ ਸੜਕ ਪਿਆ ਤੇਵ ਫਰਲਾਗ ਦੇ ਫਾਸਲੇ ਤੇ ਇਹ ਸਮੀਨ ਹੈ। ੧੦੦ ਟੋਂ ਵੱਧ ਸੋਢੀਆਂ ਦਾ ਭੂਟਾ, ਜੂ ਸਲਾਨਾ ੧੩੦੦੦/- ਵਟਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਸੇਠ ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ੧੯੬੭ ਵਿਚ ਖਰੀਦਿਆ ਸੀ। ਅਜ ਕੱਲ ਇਸ ਕਾ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਮਕਾਨ ਹਨ।

ਪਹਿਲਾ ਲੰਕਾ ਦੀਆਂ ਦੀਵਾਰਾਂ ਦਾ ਖੁਲ੍ਹਾ ਸਥਾਨ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਕਮਰੇ ਅਤੇ ਇਕ ਵਰਾਭੇ ਵਿਚ ਵਿਭਾਗ ਭੀਤਾ ਡਿਆ ਹੈ। ਕੁਸਲਖਾਨਾ ਟੱਟੀ ਨਾਲ ਹੈ। ਦੋ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿਚਲੀ ਦੀਵਾਰ ਡਿੱਠਾ ਅਨੁਸਾਰ ਲਾਏ ਵੀ ਡੀਡੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਦੂਜਾ ਵਖਰਾ, ਕਮਰਾ-ਵਰਾਭਾ ਲੰਕਾ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਉਪਰਲੀ ਫੱਤਰ ਉੱਤੇ ਵਿਹਾਵਿਲੀ ਜਗਹ ਹੈ। ਇਹ ਵਰਾਭੇ ਦੇ ਲੰਕਾ ਉੱਤੇ ਬਣਿਆ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕਾਫੀ ਖੁਲ੍ਹਾ ਕਮਰਾ ਹੈ।

ਇਕ ਤੀਜੀ ਜਗਹ ਵਿਚਾਲ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਕੋਠੀ ਹੈ ਜੂ ਅਜਕਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਵਿਹਾਵਿਲ ਲਈ ਡਿਆਰ ਲੱਗੀ ਹੈ।

ਮੇਰੇ ਦੱਬੇ ਪਹੁੰਚਣ ਤੇ ਸ੍ਰ: ਭਟਪੋਰ ਸਿੰਘ ਪਟਵਾਰੀ ਮਿਲਿਆ: ਜੂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਚਿਰੰਕਣਾ ਸੰਵਦ, ਸੇਠ ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਦਾ ਭਾਰੀਦਾ ਤੇ ਮੇਰਾ ਮਿੱਤਰ ਹੈ। ਚਿਹੰ ਜੰਜਣ ਸੇਠ ਜੀ ਦੇ ਕੁਤਰਾਵਾਂ ਕਾਰਮ ਦਾ ਵੀ ਮੁੰਡਾਜਿਮ ਹੈ।

ਕੋਲਾਂ ਪਿਆਰ ਦੀਆਂ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਵੀਂ ਤੇ ਵੱਡੀ ਕੋਠੀ ਦੇ ਦੋ ਵਜੇ ਹੋਠਾ ਉਤਰੇ। ਮੰਡੀ ਨਮਸਕਾਰ ਪਰਵਾਨ ਕਰਦਿਆਂ ਨਾਲ ਭੈਂ ਹੁਰੇ ਇਸ ਕੋਠੀ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਖਾਣ। ਇਹ ਆਪ ਦੀ ਉਦਾਰਤਾ ਤੇ ਪਿਆਰ ਹੀ ਸਨ ਕਿ ਕੋਲੋਂ ਕੋਲੋਂ ਕਮਰੇ ਦਾ ਆਪ ਥੂਹਾ ਖੋਲ੍ਹ ਮੰਨੂੰ ਭਾਤ ਪੁਆਈ। ਗਰਾਉਂਡ ਵਲੋਂ ਦੇ ਤੋਰ ਤੇ, ਦੱਬੇ ਦੇ ਮੁਸਤਕਿਲ ਰਖਵਾਲੇ ਜੋ ਸਿੰਘ ਨੌਪਾਲੀ ਵਾਲੇ ਦੋ ਕਮਰੇ ਤੇ ਕੁਸਲਖਾਨਾ, ਪਨ੍ਹਾ ਡਈ ਤੇ ਸਟੋਰ ਵਾਲੇ ਹੋਣ ਖੁਲ੍ਹਾ ਦਾਸ਼ਾਨ ਹੈ। ਉਪਰਲੀ ਫੱਤਰ ਤੇ ੬ ਕਮਰੇ ਹਨ। ਚਾਰ ਉੱਤਰ ਦੀ ਤਰਫ, ਦੋ ਦੱਖਣ ਵਲ। ਵਿਚਦੀ ਗੱਲਖਾਥਾ। ਦੋ ਕਮਰੇ ਟੱਟੀ ਕੁਸਲਖਾਨੇ ਨਾਲ ਜੁੜਦੇ ਹਨ। ਦੱਖਣ ਵਲ ਦੇ ਪੂਰਬੀ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਮੰਜਾ ਬਿਸਤਰਾ ਤੇ ਕੁਝ ਲੱਤੀਦਾ ਚੋਟਵਾਂ ਸਥਾਨ ਪਿਆ ਸੀ। ਇਸਦਾ ਕੁਸਲਖਾਨਾ ਡਕਾਇਦਿਆਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲਗੇ: ਇਹ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਦੇ ਇਸਨਾਖਯੋਗ ਹੈ। ਦੱਬੇ ਮੰਨੂੰ ਕਿਸੇ ਸ਼ਾਇਕ ਦੀ ਲੱਤ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ। ਦੱਖਣ ਪੱਛਮੀ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਬੀਥਾ ਜੀ ਦਾ ਭੇਰਾ ਸੀ।

ਤੀਜੀ ਫੱਤ ਇਕ ਤਿਰੋਨ ਹੈ। ਜਿਸਦਾ ਦੁਆਰਾ ਵੱਡੇਮਤ ਥੀਓਥੀਆ ਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਜਗਹ ਇਨੇ ਬੜੀ ਨਿੱਘੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਬਿਆਸ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਮਾਧੀ ਦੇ ਦੀਦਾਰੇ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੰਨੇ ਨਾਲ ਲਿਆ ਅਤੇ ਸੰਤ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਭਬਰ ਤੇ ਭਰਾਈਵਰ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਲਮੋਤ ਕੋਠੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਦੇ ਨਾਲ ਲਗਦੇ ਬਿਆਸ ਦਰਿਆ ਕੰਢੇ ਪਹੁੰਚੇ। ੧੫੦ ਪੰਤੀਆਂ ਉਤਰਕੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਪੱਥਰਾਂ ਵਿਚਲੀ ਲੰਘਦੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਸਲਾਂ ਦਰਿਆ ਉਂ ਵਹਿੰਦੇ ਕੋਲ ਚਲੇ ਗਏ। ਉੱਤਰ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ, ਜਿਥਰੋਂ ਬਿਆਸ ਜਲ ਵਹਿੰਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ ੧੦੦ ਕਦਮ ਦੇ ਛਾਸਲੇ ਉੱਤੇ ਜਲ ਸਤਹ ਦੀ ਦੰਨੀ ਉਚਾਈ ਸੀ ਕਿ ਦੋਵੇਂ ਬੰਨਿਆਂ ਸਾਡੇ ਸਿਰ ਉਸਦੇ ਬਰਾਬਰ ਸਨ।

ਇਕ ਵੱਡੇ ਸਪਾਟੇ ਪੱਥਰ ਤੇ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਇਕ ਖੋਸ ਤੇ ਇਕ ਚੰਦਰ ਚੁੱਹਰੇ ਕਰਕੇ ਲੰਮੇ ਰੁਖ ਵਿਛਾਈ ਗਈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਉਪਰ ਬੈਠ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਸਰ੍ਹੋਂ ਡੇਲ ਦੀ ਮਾਲਿਸ ਬਰਵਾਣ ਲਗੇ। ਪਹਿਲਾਂ ਕੋਠਿਆਂ ਤਕ, ਫਿਰ ਹਾਸਰ ਤੇ ਢਿੱਡ ਭਾਤੀ ਵੀ ਮਾਲਿਸ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਸੰਤ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਲਹਿੰਦੇ ਪਾਸੇ ਬੈਠ ਚਾਨਰ ਧੱਚੇ ਲਏ।

ਇਸ ਸਾਂਝੇ ਲਮੇ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੰਨੇ ਨਾਲ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ। ਸੱਬਰ ਨਾਲ ਸੋਠ ਰਚੇਲੋਂ ਸਿੰਘ ਥਾਰੇ ਲਲਬਾਰੇ ਡਿੱਸ ਪਈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਫਰਮਾਇਆ : ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਖਰਚੇ ਅਤੇ ਪਰਵਾਰ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਪਰਵਾਰ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ। ਹੁਣ ਉਹਨਾਂ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵਲ ਧਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੁਨਾਸਬ ਉਮਰ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕਾਰੋਬਾਰ ਪੜ੍ਹਕੇ ਦੇਵੇਂ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਵੀ ਪਵਾਰਥ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਪੇਨਸਿਲਵੇਨੀਆ ਸਟੇਟ ਅੰਦਰ ੧੬੦ ਫੁੱਡਰ ਜਗਹ ਖਸੀਦੀ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਾਂਪਿੰਗ ਦਾ ਪਰਬੰਧ ਹੈ। ਸਕੂਲਾਂ ਬਾਲਸ਼ਾ ਦੇ ਬੱਚੇ ਕੁੰਟੀਆਂ ਵਿਚ ਉਸ ਜਗਹ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਵਿਚ ਇਕ ਚਿਲਡਰੇਨ ਅੰਦਰ ਵੱਡਾ ਸਾਰਾ ਹਾਲ, ਰੋਡਰਾ ਖੁਲ੍ਹਾ ਰਿਚਨ, ਇਨ ਡੋਰ, ਆਉਟ ਡੋਰ ਖੰਡਾਂ ਅਤੇ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਹੈ, ਜਿਸਦੀ ਟੈਰਨੀਸਲ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਹੈ। ਇਸ ਜਾਇਦਾਦ ਵਿਚ ਇਕ ਇੱਕੀ ਦੰਡਰ ਦੀ ਵਿਸਾਫ਼ ਭੀਲ ਹੈ, ਇਹ ਕੁੰਦਰਤੀ ਭੀਲ ਹੈ। ਪਾਣੀ ਦੀ ਗਹਿਰਾਈ ੬੦ ਫੁੱਟ ਤਕ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਲਾਬੋਰੇ ਕਰੀਬ ਵੀ ਫੰਡੇ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਪਾਣੀ ਸਦਾਸਬ-ਬਰ ਹੈ। ਦੋਵੇਂ ਇਕ ਅਮਰੀਕਨ ਇਸਤਰੀ ਯੋਗ-ਸਿੱਖਿਆ ਲਈ ਵੀ ਰਖੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਿਊਯਾਰਕ ਦੇ ਮੇਨਹੈਟਨ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਇਕ ਬੰਡਲਾ ਵੀ ਖਰੀਦਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਹ ਜਗਹ ਕਰਾਏ ਚੜ੍ਹੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਹੁਣ ਸੋਠ ਰੁਕਾ ਆਪਣੇ ਜੁਆਨ ਹੋ ਰਹੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਮੁਨਾਸਬ ਕਾਰੋਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਵਿਟ ਬਰਨ ਲਈ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਤ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਦੂਰ ਜਾਂ ਨੇੜੇ

ਮਾਲਿਸ ਤੋਂ ਦਿਹਲੋਂ ਹੋ ਬਿਆਸ ਜਲ ਵਿਚ ਇਸਨਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਚਲੇ ਤਾਂ ਇਸਨਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵੱਡੇ ਪੱਥਰੇ ਪੱਥਰ ਤੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਜਲ-ਬਿਤੀ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਦਿੱਠਾਂ ਨਜ਼ਰ ਪਈਆਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਜੇ ਸਿੰਘ (ਕੋਠੀ ਭਾਖਾ) ਨੂੰ ਕਹਿ ਕੇ ਇਹ ਜਗਹ ਸਾਫ਼ ਕਰਵਾਏ।

ਪਰ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਨੇ ਰੋਤ ਨਾਲ ਜਗਰ ਰਗੜ, ਬੁਕਾ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਪਾ, ਥਾ ਸਾਡ
 ਵਰ ਦਿਤੀ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇਖ ਬੇ ਮੇਨੂੰ ਆਖਿਆ : ਇਹ ਕੱਲਾ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆਦਮੀ ਨੇੜੇ ਜਾਂ
 ਦੂਰ ਹੋਵਾ ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਮੇਰਾ ਹੁਕਮ ਜੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਵੀ ਸੁਣਾ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹੋ
 ਆਖਿਆ ਸੀ ਠ, ਪਰ ਉਸਨੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਫੁੱਲਾਂ ਹੁਣ ਹੋਰ ਲਮਾਂ ਨਜ਼ਰ ਨਾ ਪਏ।

ਵਿਉਂ ਤੇ ਵਿਉਂਤ

ਦੇਖੋ ਬੰਠਿਆਂ ਹੀ ਸੰਤ ਤਰਨ ਸਿੰਘ ਵਹਿਮੀ ਪਰਵਾਰ ਦੀ ਕੱਲ 'ਫੁੱਲ' ਪਈ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ
 ਬਚਨ ਕੀਤਾ : ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸੁਖਚਾਈ ਵਸੇਬਾ ਤਾਂ ਬੁਢੀ ਮਾੜੀਓਂ ਚਮੀਨ ਦੇਹ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਥਾਂ
 ਜਾਂ ਖਰੀਦਣ ਨਾਲ ਹੀ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲੇਗਾ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜੋਟਾਂ ਦੀ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਅਨੇਕਾਂ ਭਤਲਾਂ ਦੀ
 ਜਣਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਮੈਂ ਡਰਾਕਿਆਂ ਦੇ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹਵੇਲੀ ਵਾਲੇ ਪਰਵਾਰਾਂ ਦੀ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਤੋਂ ਬਤਲ
 ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਈ ਜਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਭਲਿਆਂ ਸੰਨਿਆਂ ਵਿਚ ਚੰ-ਚੰ ਬਤਲ ਤੇ ਭੇਦ ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ
 ਮੁਕੱਦਮਿਆਂ ਵਿਚ ਖਰਚ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।

ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਡਰਾਈਵਰ ਨੇ ਕੱਲਾਂ ਆਖਿਆ : ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ਼, ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ, (ਵਹਿਮੀ
 ਜੀ ਦਾ ਵੱਡਾ ਲੜਕਾ, ਤਾਂ ਤਿਆਰ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦੇ ਕਿਹੜਾ ?

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ : ਮੇਨੂੰ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸੁ ਚੌਸਿਆ !

ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪਿਛੇ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਇਆ ਆਖਿਆ ਸੀ : ਜੱਟੇ ਵਿਉਂ ਵਿਚ ਆਏ
 ਪਿਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟਦੇ, ਮਰਨ ਮਾਰਨ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨਾ ਵਰ ਭਹਿੰਦਾ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਮੇਰੇ ਸਬਦ
 'ਵਿਉਂ' ਨੂੰ ਜੱਟੇ ਬਗੈਰਾ ਵਰਮਾਇਆ : ਜੇ ਪਿਛੇ 'ਰੋਤ' ਲਗ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਚਲੀ ਠੀਕ
 ਚੱਲ ਨਾਲ ਹੀ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਰਥਾਤ 'ਵਿਉਂ' ਦੀ ਥਾਂ ਜੇ 'ਵਿਉਂਤ' ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ
 ਸਦਾ ਚੰਗੇ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਆਪ ਜੀ ਵਲ ਵੱਖ ਕੇ ਮੁਸ਼ਕਰਾਇਆ ਕਿ ਕੱਲ ਕਿੰਨੀ ਜਲਦੀ
 ਪਕੜੀ ਤੇ ਪੂਰਨ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਹਿਆ : ਮੈਂ ਜੇ ਸਿੰਘ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ ਸਵੇਰੇ
 ਤਾਂ ਚੌਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ 'ਹਾਰ' ਲੈਣ ਲਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਖਿਆ--ਹਾਰ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਕੱਡੀ
 ਬਾਰੇ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਸਿਰਫ ਮਗਰ 'ਨੰਨਾ' ਛਾਹੁਣ ਦੀ ਲੱਭ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪਰ
 ਸਮਝੋ ਕਿਹੜਾ ?

ਕਾਮਨਾਵਾਂ ਦਾ ਹੁਕੂ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਚੌਸਿਆ : ਪਉੜੀਆਂ ਨੂੰ ਚਰਿਆ ਵਲ ਉਤਾਰਨ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਘੱਟ
 ਆਇਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਪੱਖਰ ਦੇ ਪੁਸ਼ਤੇ ਭਾਰ-ਜਾਲਾਂ ਨਾਲ ਗਿਆਥ ਕਰਦਾਵੇ ਭਾਵਿ ਸਾਡੇ ਵਾਲੇ
 (ਬੰਠੀ ਵਾਲੇ) ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਖੋਰ ਨਾ ਲਗੇ। ਪਰ ਇਕ ਸਮੇਂ ਪਾਣੀ ਦਾ ਚਹਾਉ ਦੇਨਾ ਤੇਜ਼ ਆਇਆ
 ਕਿ ਪੁਸ਼ਤੇ-ਘਬਰੇ ਲੜ ਵੱਡੇ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ।

ਉਹ ਭਾਰ-ਜਾਲ ਕੱਲ ਹੀ ਪਿਆ ਸੀ ਮੁਰਕਿਆ ਤੇ ਮੁੜਿਆ ਪਿਆ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਮੁੜ
 ਕਾਇਮ ਕੀਤੇ ਪੁਸ਼ਤੇ ਵਲ ਮੌਰੀ ਭਾਰ ਪੁਆਈ। ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਇਸੇ ਕੱਲ ਨੂੰ ਉਦਾਹਰਣ
 ਰੂਪ ਵਿਚ ਲੈਕੇ ਸਮਝਾਇਆ : ਤਾਕੇ ਅਸੀਂ ਬਦੀ ਵਾਰ ਆਪਣੀ ਖੋਰ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਸਿਆਣਪਾਂ
 ਨਾਲ ਪੁਸ਼ਤੇ ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਕਾਮਨਾਵਾਂ ਦਾ ਹੁਕੂ ਕਦੀ ਵਾਰ ਦੇਨਾ ਖੋਰ ਦੀ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਭ
 ਸਿਆਣਪਾਂ ਤੋਂ ਰੋਕਾਂ ਰੁੜ੍ਹ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਫੁਲਣੇ ਪੁਲ ਦੀ ਇੱਛਾ

ਇਸ ਬੰਠੀਓਂ ਚਿਆਸ ਪਾਰ ਮਨਾਈ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਇਕ ਚੀਲਾਂ ਦਾ ਘਟਾ ਜੰਗਲ ਹੈ।
 ਦੇਖੋ ਦੁਪਹਿਰੇ ਦੀ ਉਦੀ ਭਾਵੇਂ ਹੋਇਆ ਨੰਦ ਲਗਣ ਲਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਸ ਜੰਗਲ ਦੀ

ਖੁਬਸੂਰਤੀ ਵਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਇਆ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਇੱਛਾ ਪਰਗਟ ਕੀਤੀ
ਕੋਠੀਓਂ ਜੰਗਲ ਵਲ ਨੂੰ ਇਕ ਬੁਲਣਾ ਪੁਲ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਣਾ ਹੈ ਤਾਕਿ ਜਦੋਂ ਜੀ ਕਰੋ ਜੰਗਲ
ਵਿਚ ਘੁੰਮ-ਫਿਰ ਤੇ ਉਠ-ਬੈਠ ਆਣੋਏ। ਇਹ ਸੰਘਣਾ ਤੇ ਹਰਿਆਲਾ ਉਚੀਆਂ ਢੀਲਾਂ ਦਾ ਜੰਗਲ
ਅੱਖਾਂ ਅਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਬੜਾ ਸੁਖ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਬਾਰੂਦ ਦੀ ਲੋੜ

ਦਰਿਆ ਦਾ ਰੋੜ੍ਹ ਚੜ੍ਹਤ ਤੇਜ਼ ਸੀ। ਪੰਥ ਉਖਾੜ ਉਖਾੜ ਧਰਦਾ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ
ਇਲਨਾਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਹੋਰ ਉਤਲੇ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਗਏ। ਇਥੇ ਪੰਥਰਾਂ ਵਿਚ ਘਿਰਿਆ ਪਾਣੀ ਬੁੜ
ਹਲੀਮੀ ਨਾਲ ਵਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਲਨਾਨ ਕਰਕੇ ਵਾਪਸ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸਿਲਾ ਤੇ ਆ ਗਏ। ਉਸ
ਵਹਿਣ ਵਿਚ ਬ-ਬ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਪੰਥਰ ਹਨ ਜੋ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਰੋਕ ਪਾਏ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਵਿਚਾਰ
ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਲੋਕਾਂ ਬਾਰੂਦ ਨਾਲ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਡਾ ਕੇ ਵਹਿਣ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਕਰ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ
ਬਰਨ ਨਾਲ ਕੋਠੀ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਦਾਹ ਦਾ ਖਤਰਾ ਵੀ ਨਾ ਰਹੇਗਾ।

ਤਰੀਕਾ

ਸੇਵਕ ਸੰਤ ਫਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹੋਥ ਸੁੱਚੇ ਜਲ ਨਾਲ ਸਾਫ਼ ਕਰਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਲਈ
ਲਿਆਏ ਬਸਤਰਾਂ ਦੇ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਖੋਦਰ ਦਾ ਪਰਨਾ ਦਿਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨਾਲ ਭੋਸ
ਨਹੱਝੇ ਤੇ ਉਹ ਪਰਨਾ ਭੋਸਾ ਤੇ ਵਸ਼ੋਟ ਲਿਆ। ਇਕ ਦੂਜਾ, ਖੋਦਰ ਦਾ ਪਰਨਾ ਦਿਤਾ ਲਿਆ।
ਉਸ ਨਾਲ ਪਿੱਛਾ ਪੁੱਛਿਆ, ਫਿਰ ਜੰਘਾਂ ਤੇ ਬਰਨ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਲੱਭ ਦੁਆਲੇ ਬਲ ਕੇ ਫੜਹਿਰਾ
ਬਦਲਿਆ। ਉਪਰੰਤ ਉਸੇ ਪਰਨੇ ਨਾਲ ਦੰਬਾਰਾ ਬਰਨ ਤੇ ਪਉਂਦੇ ਸੂਕਾ ਕੇ ਹੱਥ ਧੋਏ ਬਨਿਆਲ
ਪਹਿਨੀ, ਉਪਰ ਬੁਰਝਾ ਤੇ ਦੂਜੇ ਸਿਰ ਵਾਲੇ ਸਾਢੇ ਨਾਲ ਭੋਸ ਦੁਬਾਰਾ ਸੰਖਤਾ ਕਰਕੇ ਚੱਦਰ ਉਪਰ
ਜਵੀ ਤੇ ਮੰਨੂੰ ਕੁਕਮ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਹ ਘੰਟਾ ਭਰ ਅਣਕ ਕੇ ਆਉਣਗੇ ਹੁਣ ਮੈਂ ਜਾਵਾਂ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜਲ ਦੇ ਡਿਨਾਂ ਕੰਠ ਕੇ ਇਕ ਘੰਟਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਕੀਤਾ।

ਮਨਾਲੀ ਦੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਖੇ

ਭੰਦੀ ਪ ਕੁ ਵਜੇ ਲਾਮੀ ਸੌਂਦੇ ਪਾਡਸਾਧ ਕੁਝ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਬਾਰ ਤੇ ਮਨਾਲੀ
ਦੀ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਗਏ। ਮੈਂ ਅਤੇ ਸਰਦਾਰਗਣ ਧੀਰ ਸਿੰਘ ਪਟਵਾਰੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪੰਦਲ ਪਹੁੰਚੇ
ਉਥੇ ਸਾਂ। ਬਾਜ਼ਾਰ ਵੇਂ ਇਕ ਹੋਟਰ ਅਤੇ ਹੋਟਰ ਸਪੋਲ ਖਰੀਦੇ ਗਏ। ਮੰਡੀ ਵਾਲੇ ਸ: ਹਰਭਜਨ
ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਗਤ ਦਾ ਲਤਕਾ ਡਾ: ਸਰਨਜੀਤ ਖਾਲ ਸਿੰਘ ਵੀ ਉਥੇ ਸੀ। ਗੁਰੂ
ਬਰਨਾਂ ਵਿਖ ਆਇਆ। ਸ: ਜਗਦੀਸ ਸਿੰਘ ਭੁੰਡਰ ਵੀ ਹਾਜ਼ਰ ਸੀ।

ਬਾਜ਼ਾਰ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਚਲਦੇ ਫਿਰਦਿਆਂ ਸਭ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਸਰਦਾਰ
ਕੋਹਰ ਸਿੰਘ ਰਾਖ ਵਾਲੇ ਦੀ ਸਾਖੀ ਸੁਣਾਈ।

ਪਿੰਡ ਰਾਖ ਦੀ ਕਥਾ

ਪਿੰਡ ਰਾਖ ਜੋ ਦਰਿਆ ਸਤਿਲੁਜ ਦੇ ਬੰਟ ਵਿਚ ਭੰਦੀ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਉਤਰ ਦਿਸ਼ਾ ਵਲ ਪ
ਵਿਲੰਮੀਟਰ ਦੇ ਵਾਸਲੇ ਤੇ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਇਕ ਵਾਸੀ ਸਰਦਾਰ ਕੋਹਰ ਸਿੰਘ ਕੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਬੜੇ
ਪ੍ਰੀਤਵਾਨ ਤੇ ਪਿਛੇ ਜਾਕੇ ਮੁਖਤਾਰਿ ਆਮ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਜੀਵਨ ਜਾਗੀਰਦਾਰਾਂ
ਵਾਲੀਆਂ ਅੱਧਾਈਆਂ ਤੇ ਧੌਂਦੇ ਧੌਂਦੇ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਆਦਮੀ ਤੇ
ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰ ਦਿਤੀ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਸਾਰਾ ਚਰਿਤਰ ਹੀ ਬਦਲ ਕੇ ਰਖ ਦਿਤਾ।

ਸੰਬੰਧਾਂ ਵਲੋਂ ਸਰਦਾਰ ਕੋਹਰ ਸਿੰਘ ਰਾਖ (ਦਿਲਾ ਲੁਧਿਆਣਾ) ਵਲ ਵਰਤਮਾਨ
ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਮਾਮਾ, ਸੂਬਾ ਮੀਰਾਂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਲੜਕੀ ਸੀ। ਰਾਖਵਾਲਾ
ਸਰਦਾਰ ਸ਼ਕਲੋਂ ਸੂਰਤੋਂ ਸੁਹਣਾ ਤਾਂ ਸੀ ਪਰ ਬਿਕਾਰ ਅਤੇ ਮਾਸ-ਖੁਰਾਕ ਆਦਿ ਦਾ ਚਸਕਾਲ

ਦੀ ਤਬਤਾ ਸੀ ।

ਇਕ ਵਾਰ ਉਸ ਨੇ ਸੂਰ ਦਾ ਸਿਕਾਰ ਬੀਤਾ । ਬੇਟ ਦੀ ਦਲਦਲੀ ਤੇ ਉੱਚੀ ਨੀਵੀਂ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਬਾਹੀ ਦਰ ਆਦਿ ਵਾਲੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਸੂਰ-ਵਾਧਾ ਵੀ ਆਮ ਸੀ । ਤਕੜੇ ਸੂਰ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ, ਇਕ ਦਿਨ ਇਸ ਦਿਲਾਵੇ ਵਿਚ ਗਿਆ ਸੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੀ ਤਾਕਤ ਦੇ ਜੋਹਰ ਵਖਾਏ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਸਰਦਾਰ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਰਾਹ ਪਾਣ ਦਾ ਮਨ ਬਣਾ ਲਿਆ ।

ਥੋੜੇ ਕੁ ਦਿਨਾਂ ਪਿਛੋਂ ਸਰਦਾਰ ਕੋਹਰ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਦਾਟੀ ਨਾਲ ਸਰਾਬ ਨਾਲ ਰੱਜਕੇ, ਜਾਂਦੀ ਵਾਰ ਫੇਰ ਪੈਂਟ ਦੇ ਖਿਆਲ ਨਾਲ ਕੁਝ ਖਤਲਾਂ ਰਾਹ ਵਿਚ ਦੱਬ ਕੇ, ਭੱਟੀ ਸਾਹਿਬ ਆਇਆ । ਦੋਬੋਂ ਆਪਣੇ ਮੋਲੀਆਂ ਭੱਲੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਜਾਣ ਲਗਾ ਤਾਂ ਸਬੰਧ ਨਾਲ ਦਾਟੀ ਦੇ ਸਾਥ ਅੱਗੇ ਪਿੱਛੇ ਹੋ ਗਏ । ਨਾਲ ਰਹਿ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕਿ ਚਾਚੇ ਦਾ ਪੁਤਰ ਭਰਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੁੰਦੀ ਵੇਖੇ ਕਿ ਉਹ ਵੀ ਕਿਸੇ ਉਹਲੇ ਹੋ ਗਿਆ ।

ਹੁਣ ਕੋਹਰ ਸਿੰਘ ਭੱਲਾ ਭਾਗਾ, ਵਾਹਦਾਹੀ ਰਾਖ ਨੂੰ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਪਰ ਘਤੀ ਮੁਤੀ ਉਸ ਨੂੰ ਪਿਛੋਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਆਉਣ ਦੀ ਪੇਂਡ ਤੁਣੇ : ਜਦੋਂ ਵੀ ਉਸ ਪਿਛਾਹ ਰਹਿੰਦੇ ਵੇਖਿਆ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਭੱਲੇ ਦਾ ਵਿਗਾੜ ਲਗਿਆ । ਮਗਰ ਤਾਂ ਭੱਲੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਅੰਤ ਉਸ ਨੂੰ ਪੇਂਡ ਤੇ ਪਾਕਲ ਬਣਾ ਦਿਤਾ । ਪੂਰਾ ਸੁਚੇਤ ਹੋ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਘੋੜੇ ਤੇ ਸਵਾਰ ਖੋਜ ਸਲੱਤਰ ਧਾਰੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਆ ਰਹੇ ਦਿੱਸੇ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੁੱਧਤ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਕੋਹਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪਿਤਾ ਭਰ ਰਹੇ ਹੋਣ । ਕੋਹਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਘਬਰਾਏ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਦੌੜ ਲਾਈ ਪਰ ਪੇਂਡ ਤਾਂ ਪਿੱਛੇ ਹੀ ਪਿੱਛੇ ਸੀ । ਸਰਦਾਰ ਅੱਗੇ ਅੱਗੇ ਤੇ ਪਿੱਛੇ ਪਿੱਛੇ ਪੇਂਡ ਤਾਂ ਪਥਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨੇ ਮੀਲ ਸਰਬਤ-ਭਾਗੀ ਦੇ ਬੇ-ਉਤਰੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਦੁੜਬਣਾ ਪਿਆ । ਡਿਗਦਿਆਂ ਢਿੱਪਦਿਆਂ ਸਰਦਾਰ ਦੇ ਕਪੜੇ ਪਾਟ ਗਏ, ਸਰੀਰ ਪੱਛਿਆ ਗਿਆ । ਬੰਦੀ ੫-੬ ਮੀਲ ਦੌੜ ਲਗੀ । ਅੰਤ ਸਰਦਾਰ ਉਸੇ ਥਾਂ ਆ ਪਹੁੰਚਾ ਜਿਥੇ ਸੂਰ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਸਿੰਘ ਤਾਂ ਦੇਬੋਂ ਕੂਕ ਗਏ । ਸਰਦਾਰ ਹਣ ਕੇ ਖਹਿ ਪਿਆ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜੁੱਤੇ ਵਿਚ ਆ ਬੈਠਨ ਬੀਤਾ : ਦੱਸ, ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਵੀ ਸੂਰ ਵਾਲਾ ਭਾਵਾ ਬਹੀਰੇਂ । ਸਰਦਾਰ ਘਬਰਾਇਆ ਹੋਇਆ ਮਾਰੀਆਂ ਮੱਥੇ ਤੇ ਲਿਲਕਤੀਆਂ ਬਚੇ : ਬਾਬ ਲਓ ਹੁਣ, ਭਰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਸ ਬਰਦਾ । ਪ੍ਰਭੂਕਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਮਨ ਵੀ ਕੁਝ ਕੁਝਾ ਗਿਆ ਤੇ ਅਤ ਉਹ ਕੁਝ ਵੀ ਅਲੱਪ ਹੋ ਗਿਆ :

ਹੁਣ ਘੱਤਿਆ ਦੀ ਪੇਂਡ ਦੂਰ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੁੰਦੀ ਜਾਪਦੀ ਸੀ । ਸਰਦਾਰ ਭਟ ਉਠਿਆ ਤੇ ਮਗਰੋਂ ਮਗਰ ਹੋ ਕੁਰਿਆ । ਅੱਗ ਉਸ ਪੇਂਡ ਤੇ ਭਰ ਲਗਦਾ ਸੀ ਹੁਣ ਉਹ ਪੇਂਡ ਦੂਰ ਪਾਉਣ ਲਗੀ । ਚਲਦਿਆਂ ਚਲਦਿਆਂ ਰੋਪੜ ਨਹਿਰ ਦਾ ਡਿਨਾਵਾ ਆ ਗਿਆ । ਤੇ ਦੇਬੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਭੋਰਾ ਸੀ ।

ਸੇਵਾਦਾਰ ਨਜ਼ਰ ਪਿਆ ਤਾਂ ਪੁਛਿਆ : ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਥੇ ਹਨ ? ਉਸ ਦੱਸਿਆ : ਦੌਰਾ ਕੁਜਰਾ ਵਾਲੇ ਚਿਲੇ ਵਿਚ ਹੈ । ਸਰਦਾਰ ਆਖੇ : ਕਿਉਂ ਕੁਝ ਬੱਲਦਾ ਦੇਂ ਕੁਰੂ ਕਾ ਸਿੰਘ ਬਟਕੇ, ਉਹ ਤਾਂ ਮੈਥੋਂ ਸਾਹਵੇਂ ਹੁਣ ਆਏ ਹਨ । ਦੋਹਰ ਹੀ ਅਦੋਰ ਲੱਭੇ ਹਨ ।

ਪਰ ਓਥੇ ਕਿਤ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਉੱਘ ਸੁੱਖ ਨਹੀਂ ਸੀ :

ਇਸ ਆਕਰਸ਼ਣ ਵਿਚ ਸਰਦਾਰ ਇਕ ਸਾਲ ਰਿਹਾ । ਕੁਝ ਮਸਤੀ ਤਰੀ ਅਵਸਥਾ ਸੀ । ਸਰਾਬ, ਮਾਸ, ਸ਼ਿਤਾਬ, ਚਾਰ ਧਾਰੀ ਸਭ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਸਰਦਾਰ ਕੋਹਰ ਸਿੰਘ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਅਪੜ ਗਿਆ । ਸਾਲ ਪਿਛੋਂ ਅਮਲ ਟੁੱਟਾ । ਇਹ ਭੱਟੀ ਸਾਹਿਬ ਜਾ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ : ਓਹੋ ਰੰਗ ਦੇਵੋਂ । ਸਤਿਗੁਰੂ

ਜੀ ਨੇ ਲਾਤ ਨਾਲ ਇਕ ਚਟੋਰੀ ਗੱਥੁ ਤੋਂ ਮਾਰੀ। ਸਾਲ ਡਰ ਦੀ ਮਸਤੀ ਫਿਰ ਮਿਲ ਗਈ। ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਬੇ-ਖੁਦੀ ਦੇ ਆਲਮ ਵਿਚ ਕੁੱਝ ਰਹੇ।

ਸਰਦਾਰ ਕਿਹੜੇ ਸਿੱਖ ਹੁਰੀਂ ਦਸਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਇਸ ਸਾਲ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦੋਰੇ ਗਿਆਂ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਰਾਖ ਜਾਂ ਜਿਥੇ ਚਾਹੁਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸਨ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ। ਤੇ ਦੋਰੇ ਵਿਚ ਵਾਪਰਦੇ ਹਾਲਾਤ ਪਤਾ ਲਗਦੇ ਰਹਿੰਦੇ।

ਜਦੋਂ ਤੀਜੀ ਵਾਰ ਗੱਥੁ ਤੇ ਚਪੇਤ ਲਾਉਣ ਦੀ ਬੋਲਤੀ ਗੋਤੀ ਤਾਂ ਜਵਾਬ ਮਿਲਿਆ : ਸਭ ਕੁਝ ਤੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਹੋਰ ਵੀ ਲੋਕ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੇਤ ਹੈ।

ਫਿਰ ਸੂਰੇਤ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਅੰਤਰਿ ਘੁੰਟੇ ਕੇ ਚਰਨ ਵੱਡੇ ਕਿ ਦੁਰਾਈ ਕਦੇ ਜਾਪੀ ਲਿਆਈ ਨਹੀਂ। ਅਟੋਕਾਂ ਸਾਲ ਗੁਰੂ ਅਰ ਦੀ ਮੁਖਤਾਰੀ ਗੋਤੀ ਅਤੇ ਅੰਤ ਲਮੇਂ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਇਲਾਕੇ, ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿਚ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾਇਆ, ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕੀਤਾ।

ਧਿਆਨ ਦਾ ਨਿੱਘ

ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੁੱਖਰਾ ਕੰਠੀ ਆਏ ਤਾਂ ਮੈਂ ਅਤੇ ਸ੍ਰ: ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਪਟਵਾਰੀ ਵੀ ਨਾਲ ਸਾਂ। ਆਪਣੇ ਨਿਵਾਸ ਤੇ ਅਠਾਮ ਲਈ ਜਾਇਆਂ ਸਿਤ ਢਲੀਪ ਸਿੰਘ ਆਇ ਜਿੰਮੇਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਧਿਆਨ ਦੀ ਪੰਕੀ ਗੋਤੀ ਡਾਈ : ਬਗੈ ਹੁਰਾਂ ਨੂੰ ਹੇਠਾਂ ਉੱਤੇ ਲਈ ਵਧੀਆ ਵਸਤਰ ਦੇਣੀ। ਭੱਲ ਵੇਲੇ ਵਿਚ ਜੋ ਨਾ ਮੁਝੀ, ਚਾਤੀ ੯-੩੦ ਰੁ ਵਜੇ ਸਿਤ ਢਲੀਪ ਸਿੰਘ ਹਜ਼ੂਰੀ ਸੇਵਕ ਵੀ ਮੇਰੀ ਮੁੱਠੀ ਚਾਪੀ ਕਰਨ ਆ ਲਏ। ਮੈਂ ਢਲਾ ਡਿਥੇ ਇਸ ਯੋਗ ਸਾਂ ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਆਪ ਦੇ ਧਿਆਨ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਸਰਦ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਵੀ ਨਿੱਘ ਨਿੱਘ ਕਰ ਦਿਤਾ।

ਸ੍ਰ: ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਪਟਵਾਰੀ

ਚਾਤੀ ਪਟਵਾਰੀ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ, ਜਿਸਦੀ ਉਮਰ ਇਸ ਵੇਲੇ ੪੦-੪੫ ਦੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੋਣ ਦੀ ਬਹਾਣੀ ਸੁਣਾਈ। ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਪਿੰਡ ਲੱਖੜੀ (ਖੰਨੇ ਦੇ ਨਗਰੀਕ) ਦਾ ਜੇਮ ਪਲ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਰੋਨ ਲਈ ਕੈਥੋਂ ਸਰਦਾਰ ਵਲੋਂ ਬਹੁਤ ਬੋਰ ਪਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ (੧੯੬੧ ਈ:) ਉਸ ਸਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਟਵਾਰੀ ਨੇ ਯਥਾ ਸਥਿਤੀ ਲਾਭ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਤਦ ਭੈਂ ਇਸਨੂੰ ਗੁਰੂ ਅਰ ਦੀ ਅੰਤ ਨਿਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ।

ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਦਾ ਹੀ ਉਸ ਤੇ ਮਿਹਰਬਾਨ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸ੍ਰੀ ਜੀ ਸਿੰਘ—ਬਸੰਤੀ

ਆਪਣੀ ਲੰਮੀ ਗੁਥਾ ਡਿਆਨਦਿਆਂ ਪਟਵਾਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦਸਿਆ ਕਿ ਮਨਾਲੀ ਕੋਤੀ ਦੀ ਅਮ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀ ਭਾਵੇਂ ਉਸਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਵਲ ਧਿਆਨ ਸ੍ਰੀ ਜੀ ਸਿੰਘ ਪਤਨੀ ਬਸੰਤੀ ਜੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਜਿਸਦੇ ਉਦਮ ਦੀ ਉਹ ਬਹੁਤ ਡਾਹੀਣ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਇਸਨੂੰ ਸੇਵਾ ਵਲ ਵਜੋਂ ੧੬੦/- ਮਹੀਨਾ ਤੇ ਡਿਹਾਇਓ ਆਇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਜੀ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਦਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਅਧਿਆਤਮਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਜੋ ਵੀ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਆਕੂ, ਲਗਾਟ, ਵੇਚਣ ਜਾਂ ਜੱਤੀ ਬੁਣੀ ਦੀ ਤਜਾਰਤ ਆਦਿ, ਉਸ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਭਰਪੂਰ ਲਾਭ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਲਾਭੁਲ ਵਿਚ ਚਾਰ ਏਕੜ ਚਮੌਨ ਦਾ ਮਾਲਕ ਵੀ ਹੈ। ਜੀ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ

ਅਥਾਹ ਸਰਧਾ ਹੈ। ਸ਼ਬਦਾਂ ਉਹ ਮੁੰਨਿਆਂ-ਤੰਦਿਆ, ਚੌਰਾ ਨਿਫੌਰ ਪਹਾਤੀਆ ਹੈ ਪਰ ਉਸਨੂੰ
 ਭਜਨ ਦਸਕੇ ਮਾਸ ਸਰਾਬ ਆਦਿ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਕਰ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਜੋ ਸਿੰਘ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।
 ਪਟਵਾਰੀ ਨੇ ਗੱਲਾਂ ਚੁੱਤ ਸੁਣਾਈਆਂ ਜੁ ਸਾਰੀਆਂ ਕਲਮ ਬੰਧ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਸਨ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ
 ਠੀਂਦ ਨੇ ਘੇਰ ਰਖਿਆ ਸੀ। ਅੱਜ ਸਵੇਰੇ ੩.੩੦ ਦਾ ਜਾਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸਾਂ।

੨੫ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੭੭
 ਮਨਾਠੀ (ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼)

ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ

ਦੇਖੋ ਨੇੜ ਬਹੁਤ ਹੈ। ਰਾਤੀਂ ਮੇਰੇ ਚਿਸਤਰੇ ਵਾਲੇ ਮੰਜੇ ਉਤੇ ਹੋਠਾਂ ਉਪਰ ਦੋ ਲੋੜ ਅਤੇ
 ਬਿਡਾਈ-ਚਾਦਰਾਂ। ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਇਕ ਤਕਤਾ ਲੇਵ ਤੇ ਇਕ ਝਾਡੀ ਕੰਕਲ ਸੀ। ਵਿਰ ਵੀ ਵਿਰਲ ਵੇਖ
 ਸਰਦੀ ਚਾਲਾ ਕਰ ਦਿੰਦੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਅਜਿਹੇ ਵਿਚ ਵੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ, ਆਪਣੇ ਨੇਮ
 ਅਨੁਸਾਰ ਉਨੇ, ਜੰਗਲ ਜਾਂ ਮਾਲਬਾ ਬਰ, ਠੰਡੇ ਜਲ ਨਾਲ ਸਰੋਬ ਇਬਨਾਨ ਕੀਤਾ। ਆਸਾ ਦੀ
 ਵਾਰ ਦਾ ਗੀਰਤਨ ਵੀ ਆਪ ਹੀ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਤ ਬਲਕਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰੀਰੀ ਬਿੱਲਾ-ਮੰਡਾ
 ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਸਕਿਆ। ਮੈਂ ਵੀ ਮਸਾਂ ਗਿਣੇ ੫.੩੦ ਵਜੇ ਕਰਮ-
 ਪਾਫੀ ਨਾਲ ਇਬਨਾਨ ਕਰ ਸਕਿਆ।

ਠੀਂਦ ਖੁਲ੍ਹਣ ਤੋਂ ਹੀ ਦਰਿਆ ਚਿਆਸ ਦੇ ਵਹਿਣ ਦਾ ਇਕਤਾਰਾ ਨਿਰੰਤਰ ਬੰਨੀ ਪੈ
 ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅਸਮਾਨ ਘਣਾਣੀਪ ਬੱਚਲਾਂ ਨਾਲ ਘਿਰਿਆ ਪਿਆ ਸੀ। ਰਾਤੀਂ ਵਰਖਾ ਵੀ ਭਰਪੂਰ ਹੋ
 ਗਈ ਲਗਦੀ ਸੀ। ਸਾਰਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਅ-ਸੁਰਾਵਾਂ ਠੰਢਾ ਸੀ। ਸੀਡ ਹੱਡੀਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਲੰਘਦੀ
 ਪ੍ਰਗੰਭ ਹੁੰਦੀ।

ਢਰਬਨ

ਮੈਂ ਕੁਝ ਲਿਖਾ-ਪੜ੍ਹੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੱਪੜੇ ਪਹਿਨ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੈਨੂੰ
 ਨਿਵਾਜਣ ਆ ਗਏ। ਪਰਮੇ ਦੀ ਇਕੋ ਲੰਗ ਅਤਾਈ ਸੀ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੇਰੀ ਸਥਿਤੀ ਵੇਖ ਚੁਕਾ
 ਉਹਲੇ ਹੋ ਗਏ। ਤਿਆਰ ਹੋ ਕੇ ਜਾਂ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੇਰੀ ਸੁਖ-ਸੁਵਿਧਾ ਪੁੱਛੀ, ਮੈਂ
 ਤਾਂ ਸੰਕੁਸ਼ਟ ਹੀ ਸਾਂ। ਵਿਰ ਮੈਨੂੰ ਆਪ ਪੁੱਛਣ ਆ ਗਏ ਇਹਦਾ ਕੀ ਮੁੱਲ ਸੀ।

ਵਾਤਾਵਰਣ ਬਰਫ-ਠੰਢਾ ਹੋਈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਕਈ ਚਰਨ ਕਰਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ
 ਆਪਣੇ ਨਿਵਾਸ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ। ਇਹ ਬਰਸਾਤ ਨੂੰ ਚੱਤ੍ਰਾ ਆ ਗਿਆ। ਮੀਂਹ ਢੱਜੀ ਖਾਗੀ। ਜਿਵੇਂ
 ਅਸਮਾਨ ਦੇ ਲੰਗਰਾ ਭੱਥ ਕਏ ਹੋਣ।

ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਪਹਾਤਾਂ ਦੀਆਂ ਚੰਟੀਆਂ ਉਤੇ, ਅਤੇ ਚੰਟੀਆਂ
 ਹੇਠ ਉਕੀਆਂ ਚੌਲਾਂ ਦਿਆਰਾਂ ਤੇ ਬਰਫ ਜੰਮ ਗਈ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਭ ਕੰਮ ਕਾਰ ਰੁੜ੍ਹੇ ਪਏ ਹਨ।
 ਸਭ ਛੋਕ ਚਿਸਤਰਿਆਂ ਦਾ ਨਿੱਘ ਮਾਣ ਰਹੇ ਹਨ।

੨੬ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੭੭

ਸ੍ਰੀ ਜੈ ਸਿੰਘ, ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ, ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਤੇ ਜਥੇਦਾਰ ਸੋਵਾ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਦੇ ਉਦਮ-
 ਲਾਲ ਜਿਵੇਂ ਕਿਵੇਂ ੧੧.੩੦ ਵਜੇ ਲੰਗਰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਪ੍ਰਬਾਦ ਛੱਡਣ ਹੀ ਲੱਗੇ ਜਾਂ ਕਿ
 ਸੰਤ ਬਲਕਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆ ਦਸਿਆ: ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਦੋ ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਚਲਣਾ ਹੈ।

੨੭

ਤੁਸਾਂ ਜਾਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅੱਡੇ ਤੱਕ ਫਾਰ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ੧੨.੩੦ ਵਜੇ ਅੱਡਿਓਂ ਮੰਡੀ ਨੂੰ ਬੱਸ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗੀ।

ਮੀਂਹ ਪੈਂਦੇ ਵਿਚ ਤੀ, ਫਾਰ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ, ਸੰਤ ਬਲਫਾਰ ਸਿੰਘ, ਜਥੇਦਾਰ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਲੇਖਕ ਕੁੱਲੂ ਜਾਂਦੀ ਬੱਸ ਤੇ ਸਵਾਰ ਜਾ ਹੋਏ। ਬੱਸ ਕੁੱਲੂ ਨੂੰ ਰੁਕੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ, ਬਰਸਾਤ ਹੋਈ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਨਦੀ ਨਾਲੋਂ ਭਰਪੂਰ ਵਹਿੰਦੇ ਬਿਆਸਾ ਵਿਚ ਖਤਮ ਹੋਈ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਦਰਿਆ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਉੱਚੇ ਪਲਾਕਾਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਤੇ ਵੱਡੀ ਸਭਾ ਤੇ ਜਾਂਦਿਆਂ, ਪਾਰਲੇ ਪਾਰ ਦੀ ਨਿਮਕੁਟ ਹਰਿਆਲੀ ਤੇ ਭਰਨਿਆਂ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਰਕਦਿਆਂ ੨.੩੦ ਵਜੇ ਤੱਕ ਕੁੱਲੂ ਪਹੁੰਚ ਗਏ।

ਦੁਸਹਿਰਾ ਕੁੱਲੂ ਦਾ

ਅੱਜ ਕਲ ਦੋਬੇ ਦੁਸਹਿਰੇ ਦੀਆਂ ਹੋਣਗੀ ਹਨ। ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਪਿੱਤਲ ਜਾਂ ਖਾਈ ਦੀਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਉਠਾਈ ਦੁਰ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਭਰਹਾਲੂ ਪਹਾੜੀਏ, ਦੋਬੇ ਥੁੰਦੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਕ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਕੱਖ ਕੱਖ ਰਿਸਮਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਰਾਨਾਂ ਸਜ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਮੇਲੇ ਦੇ ਮਾਹੌਲ ਨੂੰ ਪੂਰ ਚੋਟਕ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਪਹਾੜ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਥਾਹੀਆਂ ਤੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੱਟ ਲਈ ਸਪੈਸ਼ਲ ਬੱਸਾਂ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ।

ਅੱਡੇ ਹੀ ਅੱਡੇ

ਕੁੱਲੂਓਂ ੩.੪੫ ਦੀ ਬੱਸ ਮਛਾਂ ਹੀ ਲੈ ਸਕੇ। ਉਸ ਵਿਚ ਵੀ ਬੈਠਣ ਦੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਨਾ ਮਿਲੀਆਂ। ਬਲਫਾਰ ਸਿੰਘ ਕੁਧਾਰ ਨਾਲ ਬੋਹਾਨ, ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਥੁੰਦੇ ਖੱਲੇ। ਰਿਸੇ ਨਾ ਰਿਸੇ ਰਥਾਂ ਅਸੀਂ ੬.੧੫ ਵਜੇ ਬਾਮੀ ਮੰਡੀ ਪਹੁੰਚ ਗਏ।

ਸਾਡੇ ਕੁੱਡੀਓਂ ਲਥਾਇਆ ਤੇ ਅੱਡੇ ਚੱਲਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵੀ ਆ ਪਹੁੰਚੇ। ਐਨ ਪਿਕੀ ਆ ਕੇ ਕੁੱਡੀ ਕੁੱਡੀ ਤੇ ਹਾਰਨ ਬੱਸਿਆ। ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹੱਸਦੇ ਹੱਸਦੇ ਬਾਰੀ 'ਚ' ਮੁੱਖ ਕੱਢ ਕੇ ਆਪਿਆ : ਤੁਸਾਂ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਆਉਣ ਦਾ ਸੁਨੇੜਾ ਦੇਣਾ ਸੀ।

ਜਦੋਂ ਅਸਾਂ ਆਪਣੀਆਂ ਮੁਥਰਲਾਂ ਦੀਸ ਹਜੂਰ ਦੀ ਚੋਰੀ ਦਾ ਬਾਰਨ ਪੁਛਿਆ ਤਾਂ ਬਰਨ ਕੀਤਾ : ਕੁੱਲੂ ਵਿਚ ਨਾਮਧਾਰੇ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਦੁਰਾਨਾਂ ਦੇ 'ਚਰਨ ਪਾਉਣ' ਲਈ ਆਕ੍ਰਿਹ ਕੀਤਾ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਕੁਝ ਲਮਾਂ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਇਹ ਕੁੱਤਰ ਵੀ ਕੇਹਰ ਸਿੰਘ-ਕੁੱਲੂ (ਮੇਰੇ ਚੁਆਡਰੇ) ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਆਏ ਹਾਂ।

ਮੈਂ ਤਾਂ ਦੋਬੇ ਹੀ ਦਿੱਲੀ ਜਾਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਲੈ ਲਈ।

੩੧ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੭੭

ਨਦੀ ਦਿੱਲੀ

ਸ੍ਰੀ ਆਨੰਦ ਸਵਾਮੀ ਜੀ ਦਾ ਦਿਹਾਂਤ

ਕੋ-੧੭ ਰਾਜੇਰੀ ਗਾਰਤਨ ਵਿਚ ਸ੍ਰ: ਹਰਕਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੋਸਪਾਲ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦਸਿਆ ਕਿ ਬੀਤੇ ਦਿਨ (ਅੰਤਰਾਥ, ੩੦-੧੦-੭੭) ਸ੍ਰੀ ਆਨੰਦ ਸਵਾਮੀ ਜੀ ਦਾ ਸਤ੍ਹਾਰੀਆ ਸੀ, ਜਿਸਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਕੀਤੀ। ਜੇਨ ਰਿਲੋਕ ਸਿੰਘ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸਨ।

ਮਹਾਸਾ ਖੁਬਹਾਲ ਚੰਦ ੬੫ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰੇ ਸੰਨਿਆਸ ਲੈ ਕੇ ਆਨੰਦ ਸਵਾਮੀ ਬਣ ਗਏ

ਸਨ। ਸਦਾਮੀ ਜੋ ਬਣ ਕੇ ਆਰੀਆ ਸਮਾਜ ਦੀ ਹੀ ਸੇਵਾ ਬਰਦੇ ਰਹੇ। ਰੋਜਾਨਾ ਮਿਲਾਪ ਮਹਾਸ਼ਾ ਜੀ ਨੇ ਹਿੰਦੀ ਤੇ ਉਰਦੂ ਵਿਚ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਸ੍ਰੀ ਰਣਬੀਰ (ਮਹਾਸ਼ਾ ਜੀ ਦਾ ਵੱਡਾ ਸਪੁੱਤਰ) ਤਾਂ ਦਿੱਲੀਓਂ 'ਮਿਲਾਪ' ਛਾਪ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਛੋਟਾ ਸ੍ਰੀ ਯਥ, ਮਿਲਪ (ਉਰਦੂ), ਹਿੰਦੀ ਮਿਲਾਪ ਜਲੰਧਰੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਹੇਸਪਾਲ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਜੇ ਕੇ ਦਰ ਵਿਚ ਕਾਂਕਰਸ ਰਾਜ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਮੁਖੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਉਣਾ ਸੀ ਪਰ 'ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ' ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਵੀ ਕਾਫੀ ਹਸਤੀਆਂ ਦੇਖੇ ਪਹੁੰਚੇ। ਗਿਆਨੀ ਫੇਲ ਸਿੰਘ, ਜਥੇਦਾਰ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ, ਸ੍ਰੀ ਬੁਖਾਰੀ, ਸੁਦਾਰ ਕੇਂਡੜ ਆਦਿ ਦੇ ਨਾਮ ਵੀ ਕਿਣਾਏ ਜੋ ਕਿ ਆਨੰਦ ਸਦਾਮੀ ਜੀ ਨੂੰ ਬਰਧਾਂਜਲੀਆਂ ਦੇਣ ਆਏ।

੨ ਨਵੰਬਰ ੧੯੭੭

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ

ਖ਼ਬਰਾਂ ਲੁਕੂ ਕਾ

ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਪਿੰਡ ਸੈਂਟਰ, ਕਰੋਲ ਬਾਗ ਵਿਚ, ਨਾਮਧਾਰੀ ਟਰੈਵਲਜ਼ ਦੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ। ਇਹ ਸੈਂਟਰ ਅੱਜ ਤੋਂ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਨਿੱਜੀ ਸਕੱਤਰ ਸੀ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਮੈਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਜੋ ਚੜ੍ਹਾਵਾ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਟ ਲਿਟਵਾ, ਕੋਟ ਰਖਵਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸਦਾ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਕਿਵੇਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਜੋ ਰਕਮ ਮੌਕਾ ਟਿਕਦੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਤਾਂ ਸਿੱਧ ਬਲਕਾਰ ਸਿੰਘ ਜਾਂ ਸੰਤ ਅੰਤਰਰ ਸਿੰਘ ਪੁਰਖਾ (ਦੋਵੇਂ ਹਜ਼ੂਰੀ ਸੇਵਕ) ਕਿਣਦੇ ਅਤੇ ਰਖਵੇਂ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਅਜ ਕਿੰਨੀ ਛੋਟਾ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਹ ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਸਦੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਖਾਸੀ ਰਕਮ ਦੇਣੀ ਹੋਵੇ ਉਦੋਂ ਪੁੱਛਦੇ ਹਨ : ਕਿੰਨੇ ਰੁਪਏ ਕੀਤ ਹਨ। ਜਾਂ ਫਿਰ ਰਕਮ ਕਰ ਚਿੰਗੇ ਹਨ : ਇਸ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਦਿੰਨੇ ਪੈਸੇ ਦੇ ਦਿਓ।

ਸਭ ਪੁਰਖ ਦੇ ਖਰਚ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਜਾਣ ਆਉਣ ਲਮੇ' ਮੁਖੀ ਸੇਵਕ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਦੇ ਵਿਚੋਲ ਕੁਝ ਖਰਚ ਲਮੇ' ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋਲ ਹੁੰਦੀ ਰਕਮ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਜਦੋਂ ਦੇ ਕੁਰ ਕੱਚੀ ਤੇ ਵਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰੁਪਏ ਪੈਸੇ ਆਦਿ ਨੂੰ ਹੱਥ ਰੱਖ ਨਹੀਂ ਲਾਇਆ।

ਦੇਲਾ ਵੱਡਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ! ਧੰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ! ਧੰਨ ਸਿੱਖ !!

ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ

ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਇਕ ਵਾਕਿਆ ਯਾਦ ਆਇਆ ਆਪਣੇ ਬਾਪ ਬਣਨ ਦਾ। ਵਿਗਿਆਨ ਭਵਨ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਅਮਲ ਬੇਂਸਲ ਵਲੋਂ ਕੋਈ ਸਮਾਗਮ ਸੀ। ਉਸ ਦਿਨ ਦੀ ਮੇਰੀ ਇਕ ਰਲਤੀ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਕਲਤੀ ਦੌਸ ਲਵਾਂ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮੈਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਬਾਰੋਂ ਜਾ ਬੈਠਾਇਆ। ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਸ੍ਰ: ਕੁਰਬਖ਼ਾ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ ਤੋਂ ਇਕ ਹੋਰ ਸਿੱਖ ਦੇ ਨਾਲ ਦੀ ਸੀਟ ਲਈ ਤਾਂ ਕਿ ਕੋਈ ਨਾਮੁਸਲਮਾਨੀ ਨਾ ਵਾਪਸ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਤਾਂ ਭੇਤੀ ਹੀ ਉਠ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਜੋ ਹੋਰ ਆਦਮੀ ਆ ਕੇ ਬੈਠਾ ਉਹ ਧੰਨ ਲਮੇਂਤਰ ਸੀ। ਉਹ ਮਿਲਗਟਾਂ ਕੂਕੀ ਡਿਆ ਤੇ ਪੈਰਾਂ

ਸਮਝ

ਛੱਡੀ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਪਿਛੇ ਫੇਰੀਂ ਕਤਾਰ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਪਰੇਥਾਨ ਤਾਂ ਹੋਈ ਗਿਆ ਪਰ ਜਾ ਕੇ ਕੁਝ ਨਾ ਬੀਤਾ।

ਸਭਾ ਸਮਾਪਤੀ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਘਿਮ ਮੰਗੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਬਾਰਨ ਹਜ਼ੂਰ ਨੂੰ ਦੋ ਘੰਟੇ ਕਿਸ ਬੇਸ਼ੁਆਈ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਸਤਿਕਾਰ ਜੋ ਹੱਸ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ : ਪਸ਼ੋਮਾਨੀ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ! ਉਸ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਉਹ ਆਪਣੀ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਧੁੱਆਂ ਫਕਦਾ ਰਿਹਾ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਅਪ ਨੂੰ ਬੇਸ਼ੁਆਈ 'ਚੋਂ ਸੁਆਦ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਵਿਚ ਲਾਈ ਰਖਿਆ।

ਮੇਰੀ ਬਾਹੀ

ਦੋਵੇਂ ਸਤਿਕਾਰ ਜੋ ਪ੍ਰਸਿਧ ਸੋਗੀਤਕਾਰ ਓਅਕਿਯਾ ਠਾਕਰ ਜੋ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਬਾਹਰ ਆਏ ਤਾਂ ਸਤਿਕਾਰ ਪੁਛਿਆ : ਕੋਈ ਪੇਸ਼ੇ ਬੰਨ੍ਹ ਹੈ ਜੇ ? ਮੈਂ 'ਹਾਂ' ਕੀਤੀ ਤੇ ਪੁਛਿਆ : ਕੀ ਲੋੜ ? ਹਜ਼ੂਰ ਨੇ ਦਸਿਆ : ਆਪਣੇ ਛੱਡੀ ਦੋਵੇਂ ਹੈ ਨਹੀਂ। ਕੁਲਦਾਰ ਸਿੰਘ (ਉਸ ਵੇਲੇ ਦਾ ਹਜ਼ੂਰੀ ਸੇਵਕ) ਸਾਨੂੰ ਰੁਝਿਆ ਜਾਣ ਕਿਤੇ ਲੈ ਗਿਆ ਹੈ, ਆਪਾ ਟੇਡਲੀ ਲਾਈਏ ਤੇ ਘਰ ਚਲੀਏ।

ਇਕ ਨਿਮਾਣਾ-ਨਿਰਾਣਾ ਆਦਮੀ ਬਿੰਨੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਚਰਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਓ।

੫ ਨਵੰਬਰ ੧੯੭੭

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ

ਹਾਕੀ ਟੀਮ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਕਾਰ ਜੋ ਦੇ ਭਾਈ ਸ੍ਰੀ ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਵਡੇ ਸਪੁੱਤਰ ਠਾਕੁਰ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਾਕੀ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਦੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਟੀਮ ਹੱਕਿਆਣੇ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਭੇਜੇ ਆਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਸਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਜੂਨੀਅਰ ਹਾਕੀ ਟੂਰਨਾਮੈਂਟ ਵਿਚ ਚੈਂਪੀਅਨਸ਼ਿਪ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲਗਨ ਹੈ। ਭੋਲੀ ੧੬ ਵਾਂ ਜਣੇ ਹਾਕੀ ਖਿਡਾਰੀ ਦਸੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ੧੧/੧੦ ਪੂਰਾ ਭੰਡ ਵਿਖੇ ਹੈ। ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿਫਤ ਵਲੋਂ ਰਾਸ਼ਨ ਆਦਿ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਸ੍ਰ: ਵਜੀਰ ਸਿੰਘ ਪੰਜਾਬੀ ਬਾਗ ਵਲੋਂ ਇਕ ਬੈਲੀ ਸਟਰ ਦਾ ਆਟਾ, ਸ੍ਰ: ਹੇਮਪਾਲ ਵਲੋਂ ੫ ਕਿ: ਗ੍ਰ: ਏਸੀ ਭਿੱਓ ਦਾ ਟੀਨ। ਔਡਦਾਰ ਤੇ ਆਈ ਹੋਈ ਟੀਮ ਵਾਸਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਸੌਂਪਣੀ ਉਚੇਰ ਬੀਤਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਪਰ ਮੇਰੇ ਵਿਲਮ ਵਿਚ ਨਹੀਂ।

ਬਿਵਾ ਜੀ ਸਟੇਡੀਅਮ ਵਿਚ

ਅੱਜ ਇਸ ਹੱਕਿਆਣਾ ਜਾ ਨਾਮਧਾਰੀ ਹਾਕੀ ਟੀਮ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਬੈਂਗਲੋਰ ਦੀ ਟੀਮ ਨਾਲ ਸੀ। ੨੫-੩੦ ਨਾਮਧਾਰੀ ਖੇਡ ਬਤੀਨ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਖੇਡੇ ਦੁਖੀਆਂ ਖੇਡੇ। ਬੈਂਗਲੋਰ ਦੀ ਟੀਮ ਸਿਰ ੮ ਗੋਲ ਕਰ ਦਿਤੇ। ਹਾਕ ਟਾਈਮ ਤਕ ੫ ਗੋਲ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਠਾਕੁਰ ਉਦੇ ਸਿੰਘ (ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਛੋਟੇ ਸਪੁੱਤਰ) ਅੱਜ ਹੀ ਆਏ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਸਲਾਹਕਾਰੀ ਹੇਠ ਹੀ ਇਹ ਟੀਮ ਡਿਆਰੀ ਕਰਦੀ ਰਹੀ ਸੀ।

ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਸਤਿਕਾਰ ਜੋ ਨੇ ਇਸ ਟੀਮ ਦੇ ਕਪਤਾਨ ਠਾਕੁਰ ਉਦੇ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਖੁਲ੍ਹਾ ਖਰਚ ਕਰਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿਤੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਠਾਕੁਰ ਜੋ ਵਿਲੇਜ ਕੋਚਾਂ ਦੁਆਰਾ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਹਾਕੀ-ਟਰੇਨਿੰਗ ਦਿਵਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਦੋਵੇਂ ਠਾਕੁਰ ਦੀ ਅੱਜ ਦੀ ਕਾਰਕੁੰਨਗੀ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹਨ।

ਇਕ ਤਲਖ ਯਾਦ

ਮੈਨੂੰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਹਾਕੀ ਟੀਮ ਦੀ ਜੇਤੂ ਪੁਰੀਯਨ ਭਰ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਵੀ ਹੋਈ ਤੇ ਮੇਰੇ ਮਸਤਕ ਦੇ ਪਰਦੇ ਤੇ ਇਕ ਤਲਖ ਯਾਦ ਵੀ ਉਥੀ।

੧੯੭੧ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿੱਖਤ ਆਪਣਾ ਸਤਾਥਦੀ ਹੋਲਾ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਮਨਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਏਥੇ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਟੀਮ ਨੇ ਕਿਸੇ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਟੱਕਰ ਲਈ ਸੀ। ਸਾਡੀ ਟੀਮ ਭਵਿੱਖਰੇ ਬੁਨਿਆਨਾਂ ਪਹਿਲੀ ਖੇਤਰ ਹੀ ਸੀ। ਸਿੱਖ ਕ੍ਰਮੇਂਟੇਰ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਬਤੀ ਚੰਦੀ ਲੱਗ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਕੁਝ ਕੇ ਸਿੱਖ, ਜਿਥੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਫਾਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਕੇ ਭਵਿੱਖਰੇ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਬਣਾ ਕੇ ਸਿੱਖ ਸਜਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਸਾਲ ਪਿਛੋਂ ਉਹੋ ਜਿਹੇ ਭਵਿੱਖਰੇ ਪਾ ਕੇ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਟਾਵਾ ਕਰਨ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਬਚਿਅਾਂ ਲਈ ਇਹ ਤਲਖਾਂ (ਏਥੇ ਖੇਤਰ ਦਾ ਖੇਤਰ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਦੂਰ ਜਾਂਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਕੇਵਲ ਕ੍ਰਮੇਂਟੇਰੀ ਸੁਟ ਰਿਹਾ ਸਾਂ) ਨਵਾਂ ਹੱਥ ਕਰਕੇ ਉਹ ਵੀ ਕੋਈ ਵਧੀਆ ਪ੍ਰਕਟਾਵਾ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਰ ਰਹੇ। ਪਰ ਸਿਆਣੇ ਕ੍ਰਮੇਂਟੇਰ ਨੇ, ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਜਿਯਾਦਪ ਕੁਝ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਰੱਖ, ਆਪ ਸਾਰਾ ਸਮਾਂ ਉਪਰੇ ਪਿਛਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਟਿੱਠਰਾ ਕਰਨ 'ਤੇ ਹੀ ਲਗਾਇਆ।

ਅੱਜ ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਸੀ ਉਹ ਸਿੱਖ ਸਰਦਾਰ ਏਥੇ ਹੁੰਦੇ ਤੇ ਏਥੇ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਹੀ ਭਵਿੱਖਰੇ ਕੁਨਾਇਨਾਂ ਨਾਲ ਕਿਵੇਂ ਦਿੱਤੀ ਵਿਚ ਵਤਹਿ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਸਾਂ ਰਹੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਤੇ ਕ੍ਰਿਤਾਂ ਨਾਲ ਨਾਮਧਾਰੀ ਟੀਮ ਨੇ ਅੱਜ ਖੇਡਿਆ ਉਹ ਸਭ ਲਈ ਵਖਰ ਯੋਗ ਸੀ।

ਬੈਂਸਲੇਸ਼ਨ

ਮੇਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲਮੇਂ ਸ੍ਰ. ਹੋਲਪਾਲ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਅੱਜ ਸਤਿਕਰੂ ਸੀ ਕੇ ਭਰਨ-ਦਰਸਨ (ਟੈਲੀਫੋਨ ਕੇ) ਹੋਏ ਸਨ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰੂਰ ਨੇ ਬਨਾਰਸ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਸੰਗੀਤ ਭਾਵਫ਼ਰੇ ਦੇ ਉਦਘਾਟਨ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਵਲੋਂ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਆਗਿਆ ਹੋਈ ਸੀ। ਏਸ ਦਾ ਭਾਤਨ ਬਨਾਰਸ ਵਿਚ ਜਨਤਾ-ਭਾਵਫ਼ਰੇ ਦੇ ਚੰਦੇ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਬਹਿਰੀ ਬਿੰਦਗੀ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੇ ਸਫ਼ਰਾ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਪੂਰਨ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਅੱਜਿਹੇ ਲਮੇਂ ਸੰਗੀਤ ਭਾਵਫ਼ਰੇ ਨੂੰ ਨਾ ਕਰਨਾ ਹੀ ਯੋਗ ਕਾਫ਼ਾ ਹੋਵੇਗਾ।

੧੦ ਨਵੰਬਰ ੧੯੭੭

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ-ਦੀਵਾਲੀ

ਦਿੱਲੀਓਂ ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਥਾਂ ਜਾਣਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਵਧ ਲੈ ਕੇ ਕੁਝੀਦਾ। ਕਿ ਕਿਸੇਤੋਂਦਾਕੇ ਉਤੇ, ਸੱਜਣਾਂ ਮਿੱਤਰਾਂ ਉਤੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਿੰਦੇ ਹੋਣ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾ ਆਈਏ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਭਾਵੇਂ ਅੱਜ ਹੀ ਪਹੁੰਚਣਾ ਸੀ ਪਰ ਘਰੇਂ ਮੈਂ ੬-੧੧-੭੭ ਦਾ ਨਿਕਲਿਆ ਦਿਆ ਸਾਂ। ਪੁਰਾਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ 'ਨਵਾਂ ਛਾਨਾ' ਵਿਚ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਸਨ, ਸੁਦਾਰ ਲਾਈਓਂ ਸਿੱਖ ਸੰਪਾਦਕ 'ਵਰਿਆਮ' ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਸੀ। ੬ ਤਰੀਖ ਨੂੰ ਜਲੰਧਰ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ।

ਕਾ: ਵਿਸ਼ਨ ਭਾਰਦਵਾਜ, ਕਾ: ਬਲਜੀਤ ਪੇਨੂੰ, ਕਾ: ਸੁਰਜਨ ਚੌਰਵੀ, ਬਾਬਾ ਬੰਨੋਆਣਾ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦਾ ਆਦਿ ਨੂੰ ਮਿਲ, ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਮਲਕ-ਸੰਪਾਦਕ ਸ੍ਰੀ ਬਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹਮਦਰਦ ਨਾਲ ਤੇ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕੀਤੀ। ਸੰਪਾਦਕ 'ਵਰਿਆਮ' ਨੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜਾਣਾ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਤਾ ਜਥੇਦਾਰ ਨੱਥਾ ਸਿੰਘ ਭਾਟੀਆ ਹਮਪਤਾਲ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਮਰਨ ਦੇ ਸੰਖਰਲ ਵਿਚ ਪਏ ਹੋਏ

ਸਨ, ਜੋ ਉਹ ਸੇਰਾ ਸਾਥ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ ਤੇ ਮੈਂ ਅੱਜ ੧੧ ਵਜੇ ਤਕ ਸ੍ਰ: ਸੁਰਤ ਸਿੰਘ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦੀ ਬੈਠੀ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਆਪ ਜੀ ਪ੍ਰਥਮ ਪਾਣੀ ਫਕਣ ਲਈ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਤਰਾਈਵਰ ਸੰਤ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੇਰੇ ਪੁੱਛਣ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਥੀਏ ਦਿਨਾ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੱਸਿਆ :

੪-੧੧-੭੭ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ

੫-੧੧-੭੭ ਸ੍ਰੀ ਗੋਵਿਨ ਨਗਰ (ਸਰਸਾ-ਹਰਿਆਣਾ)

੬-੧੧-੭੭ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ

੭-੧੧-੭੭ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਪੌਲੀ ਖਾਲਸਾ (ਜਲੰਧਰ) ਥਾਮ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਫਕਵਾਤਾ

੮-੧੧-੭੭ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪਹੁੰਚ।

ਇਸ਼ਨਾਨ ਉਪਰੰਤ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਅਵਸਰ ਮਿਲਿਆ—ਗੁਰੂ ਦੇਸਮੀ ਗੁਰਤਾ, ਹਰੇ ਕਰਨ ਲਈ ਕੇਸਾਂ ਤੇ ਖੱਦਰ ਦੀ ਦਸਤਾਰ। ਹੋਰ ਵੀ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੇ ਦੂਰੋਂ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ ਤੇ ਨਿਆਂਬੀ ਹੋਈ ਭੈਣੀ ਅੱਗੇ ਰੱਖੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੇਰੇ ਵਿੱਚ ਦਿੱਲੀਵੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆ ਜਾਣ ਉਤੇ ਭਾਵੇਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਆਪ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ ਦਿਨਾਂ 'ਚੋਂ ਵੱਡੀ ਮਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰੀਤ ਨਗਰ ਵੀ ਹੋ ਆਏ ਹਨ। ਪ੍ਰੀਤ ਨਗਰ ਵਾਲਿਆਂ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤਾ ਨਾਲ ਢਿੱਠੀਆਂ ਠਿਥੀਆਂ ਸਨ।

ਸ੍ਰ: ਸਨਮੁਖ ਸਿੰਘ ਚਾਕਰ ਰਾਮਗੁਰੀਆ ਵੰਡਰੇਬਨ ਦੇ ਲੀਡਰ ਨੂੰ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ 'ਚਾਕਰ' ਦੂਰਾਂ ਤੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਪੇਂਡਿਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਲਹਿਰੂ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ, ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਭੂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਸ੍ਰ: ਚਾਕਰ, ਸ੍ਰੀ ਸਕਸੀਬਨ ਰਾਮ ਅਤੇ ਸ੍ਰ: ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਵੇਖੋਂ ਨਾਲ ਮਿਲੇ ਸਨ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਤੇ ਉਠਣ ਵੇਲੇ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਪੁੱਛੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਮੁਸੱਕਰਾਵਰ ਚਰਿਅਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਵਿਚ ਕੁਝ ਮੀ ਦਿੱਤਰ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਵਿਚ ਵੀ ਦੱਸਿਆ : ਫੌਜ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਲੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਖਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਜੋ ੧੩-੧੪ ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਸ੍ਰੀ ਸਕਸੀਬਨ ਰਾਮ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਦਾ ਵਕਫ਼ ਤੈਅ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਤਾਂ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ 'ਤਾ ਕਰੀਏ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਕੀ ਕੀ ਕਰਨ ਹੋਏ।

ਸ੍ਰ: ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਚੋਲਵੇਂ ਤਰਾਈਵਰ

ਇਸ ਮੌਕੇ, ਸ੍ਰ: ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਚੋਲਵੇਂ ਤਰਾਈਵਰ, ਜੋ ਅੱਜਵਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਹੀ ਕੇਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਵੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ : ਸ੍ਰ: ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਿਤਾ ਸੰਤ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਪਿਛੋਂ ਵੀ 'ਬਾ ਰੋਮਾ ਹਿਸ਼ਾ ਕੁਜਰਾਵਾਲਾ ਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਬੜੇ ਨੇਮ ਦੇ ਖੱਕੇ ਹਨ। ਅੱਜ ਵੀ ਜਦੋਂ ਕਿਤੇ ਕੰਮ ਕਾਰ ਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਆਪਣਾ ਖੁੱਚਾ ਜਲ ਅਤੇ ਖਾਣਾ ਬਣਾ ਕੇ ਨਾਲ ਭੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਲਈ ਉਹ ਮੇਰੇ ਚੇਤੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਹੇ ਗੁੱਟੇ ਵਿਚ ਪਿਆਨ ਵਿਚ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਲੜਕੇ ਦਾ ਮੁਹਾਦਰਾ ਹੋ ਠਾ ਭੁੱਲ ਜਾਏ। ਜੋ ਇਸ ਨੂੰ ਉਹੋਚਾ ਬੁਲਾਇਆ ਹੈ।

ਸਤਿਕ੍ਰਮ ਨੇ ਸ੍ਰ: ਕੁਰਬਾਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਇਕ ਘੋਟਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਪੱਗੀ ਬਰਕੀ ਉਸ ਦੇ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦੇ ਪਰਹੇਜ਼ ਬਾਰੇ ਪੁਛਿਆ।

ਸਤਿਕ੍ਰਮ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਮਾਤਾ ਦੇਵ ਕੌਰ ਜੀ, ਬੇਬੇ ਦਲੀਪ ਕੌਰ ਜੀ (ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰੋਂ) ਬੀਬਾ (ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ) ਜੀ ਕੁਰੂ ਜਾਤਰੀ ਤੇ ਬੀਬੀ ਨਰਿੰਦਰ ਕੌਰ (ਜੁ ਏਸੇ ਘਰ ਦੀ ਧੀ ਹੈ) ਆਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੁਰਖਾ ਅਤੇ ਸੰਤ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਬੱਥਰ (ਕਰੀਬਾਲਾ) ਨਾਲ ਹਨ।

ਧਰਮਵੀਰ ਸਿੰਘ ਤੋਂ

ਸ੍ਰੀ ਧਰਮਵੀਰ ਸਿੰਘ ਪੇਤਰਾ ਸ੍ਰ: ਸੁਰਤ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਸਤਿਕ੍ਰਮ ਜੀ ੮ ਨਵੰਬਰ ਤੋਂ ਏਥੇ ਹਨ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋ ਰਹੇ ੮ ਨਵੰਬਰ ਤੋਂ, ਪ੍ਰਬੋਧਕਾਂ ਦੇ ਸੱਦੇ 'ਤੇ, ਬੇਦਾਂਤ ਸੰਮੇਲਨ ਵਿਚ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ ਹਨ। ਸਤਿਕ੍ਰਮ ਜੀ ਨੇ ਇਕੋ ਸਭਾ ਵਿਚ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ। ਇਸ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਮੁਖੀ ਆਪ ਦਾ ਹਾਰਦਿਕ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਧਰਮਵੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਏਥੇ ਕਰਨਲ ਕੁਪਤੋ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਨ ਹੇਠ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ੪੦੦ ਲਾਲਾ ਸਥਾਪਨਾ ਇਵਜ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਅੰਡਾ ਡਰਾਮਾ ਡਾਵੀਜਨ ਵਲੋਂ ਇਕ ਡਰਾਮਾ ਵਿਖਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਦੱਸਦਿਆਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕਲ ਪਾ ਬਹੀਦ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ ਵਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਬੀਬਾ ਜੀ ਵਲੋਂ ਸੇਵਾ

ਅੱਜ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਸਾਦ ਪਾਣੀ ਛਕਾਣ ਦੀ ਖੇਡਲ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਕ੍ਰਮ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀ ਬੀਬਾ ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਭੀੜੀ। ਸਾਦਾ, ਸੁਰੇ ਤੇ ਸਾਫ਼ ਫਰਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਢਾਲ, ਦੋ ਸਕਜੀਆਂ, ਢਾਕਲ, ਕੁਲੀ ਅਤੇ ਕੁਲਾਬ ਸਮੇਟ ਪਰਸੇ ਲਈ। ਉਹਨਾਂ ਇਕ ਦੇ ਵਾਰ ਆ ਕੇ 'ਹੋਰ ਲੱਤ' ਪੁੱਛੀ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਕ੍ਰਮ ਜੀ ਦੀ ਕਿਸੇਸ਼ ਕ੍ਰਿਪਾ, ਗਿਆਰ ਅਤੇ ਉਦਾਰਤਾ ਕਾਰਨ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਪੁਰਗੀ ਮੇਰੇ ਪੂਰੀ ਸੇਵਾ ਭਾਵਨਾ ਲੈ ਕੇ ਆਈ।

ਪ੍ਰਸਾਦ ਛਕਣ ਉਪਰੰਤ ਸਤਿਕ੍ਰਮ ਜੀ ਦੇ ਵਰਤਨ ਵੇਰ ਹੋਏ। ਖੰਦਰ ਦੇ ਪਰਨੇ ਨਾਲ ਕੈਸ ਖੱਰੀ, ਕੁਰਤਾ ਕਛਹਿਰਾ ਪਹਿਨੀ, ਬੋਦਾਰ ਨਾਲ ਢਾਸਣਾ ਲਾਈ ਬਚਨ ਕਰਨ ਲੱਗੇ: ਮੈਂ ਸਰਮੁਖ ਸਿੰਘ 'ਰਾਸਕਾ' ਹੁਣ ਨੂੰ ਕਹਿ ਆਇਆ ਸਾਂ ਕਿ ਹੁਣ ਤੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਸੁਹਾਣੇ ਪਾਸ ਸਿਨੇ ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਭੇਜਾਂਗਾ ਜੋ ਕੇਰਵਾ ਲੈ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਕੁਲੀ ਹੀ ਕੱਲ੍ਹ ਜਾ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲੋਂ ਸਭ ਕੁਝ ਨੋਟ ਕਰ ਲੈਣਾ।

ਉਦਾਰਤਾ ਦੀ ਸਿਖਰ

ਸਤਿਕ੍ਰਮ ਜੀ ਨੇ ਚਾਹਿਆ: ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਹਾਂ। ਕਈ ਵਾਰ ਸੋਚਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅੱਗੋਂ ਤੋਂ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕਿਸੇਵਾਰੀਆਂ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਲੈਣੇ ਯਕੀਨੀ ਕਰਾਂ ਪਰ ਜਦੋਂ ਕਈ ਲੱਖਵੇਂਦ ਸਾਡੇ ਆ ਹੋਥ ਬੇਨ ਖਲੋਵਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਦੇ ਚੱਲ੍ਹ ਟੁਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਦੋਂ ਇਹੀ ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਕਿਦੇ ਹੋਵੇ, ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਲੱਤ ਪੂਰੀ ਕਰ ਦਿਆਂ।

ਸਤਿਕ੍ਰਮ ਜੀ ਨੇ ਮੇਰਾ ਭਾਵਾਰ ਜਾਣਾ ਸੁਣ ਕੇ ਮੈਨੂੰ "ਨਕਾਇਤ ਹਰੀ ਉਪਦੇਸ਼" ਦੀਆਂ ਢਾਡ-ਥਾਪੀਆਂ ਖਲੀਦ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਆਖਿਆ ਕੀਤੀ। ਮੈਂ ਭਾਵਾਰ ਵਾਪਸੀ ਤੇ ਆ ਕੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮਾਰਗੀਟ ਵਿਚ ਇਕੋ ਥਾਪੀ ਵੇਚੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਵਿਕਰੇਤਾ ੭.੫੦ ਦੀ ਥਾਂ ਪੂਰੇ ੪੦

ਕਾਏ ਮੰਗਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਬਾਹਰ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮੁੜ ਛਪ ਰਹੀ ਹੈ। ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਡੀਕ ਬਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ।

ਮੇਰੇ ਦੱਸਣ ਤੇ ਕਿ ਡਾ: ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਦਾ ਟੈਂਕਾ (ਆਦਿ ਕਰੋੜ) ੧੦ ਜਿਲਦਾਂ ਵਿਚ ਵਿਚ ੩੦੦/- ਦਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਮੈਂਨੂੰ ਮੇਰੇ ਲਈ ਖਰੀਦ ਲੈਣ ਦਾ ਬਰਨ ਕੀਤਾ।

ਧਰਮਸਾਲਾ ਨੂੰ

੪ ਵਜੇ ਲਉਚੇ ਵੇਲੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਧਰਮਸਾਲਾ ਵਿਚ ਸਮੂਹਿਕ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਹੋਣਾ ਸੀ। ਉਸ ਵਿਚ ਸਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਚਲੇ ਤਾਂ ਆਪ ਨੇ ਨਿਤਨੇਮ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰ ਲਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਮੈਂਨੂੰ ਨਾਲ ਚਲਣ ਦਾ ਵਿਬਾਹਾ ਕੀਤਾ। ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਮਰਸੀਭੀਨ ਬਾਰ ਸ਼ੁਰੂਈ ਆਈ। ਪਰ ਸੋਤ ਜਲਿਆਣ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ, ਸੁਲਤਾਨ ਬਿੰਡ ਕੋਟ ਪਾਸ, ਫੈਕ ਥੇ ਜਦੋਂ ਧਰਮਸਾਲਾ ਜਾਣ ਲਈ ਸੇਵਕਾਂ ਨਾਲ ਪੈਦਲ ਚਲੇ ਤਾਂ ਭੰਦੀਆਂ, ਭੂ ਦਾਰ ਤੇ ਤੰਗ ਛਲੀਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਬਰਨਾ ਪਿਆ। ਸਥਾਪਨਾ ਦਿਵਸ ਤੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਖਰਚ ਭੰਡੀਆਂ-ਭੁੰਡੀਆਂ ਤੇ ਹੀ ਲਗ ਗਿਆ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਏਧਰਲੇ ਪਾਸੇ ਗੱਦ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ ਨਹੀਂ, ਹਠਿਮੰਤਰ ਦਾ ਘਾਲਾ ਦੁਆਲਾ ਸਵੱਛ ਤੇ ਵਿਭਾਲ ਹੋਣਾ ਬਹੁਰੀ ਹੈ।

ਲੰਬਾਂ ਵਲੋਂ ਅੱਜ ਵੀ ਬਾਢੀ ਹੋਣਕ ਹੈ।

ਨਾਮਧਾਰੀ ਧਰਮਸਾਲਾ ਵਿਚ ਪੇ: ਛੇਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਫੀਰਡਨ ਬਾਅਦ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਜਾਗੀ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਚੰਦੰਦੇ ਵਾਲੇ ਆਸਣ ਤੇ ਜਾ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋਏ। ਦੁਰਸ਼ਨ ਅਭਿਲਾਸ਼ੀਆਂ ਦੀਆਂ ਰਤਾਠਾਂ, ਨਮਸਕਾਰ ਕਰ ਕੇਟਾ ਧਰਨ ਲਈ ਅਰੁਣ ਰੂਪ ਵਿਚ ਚਲ ਪਈਆਂ।

ਇਕ ਬੀਬੀ ਨੇ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਬੰਨਦਿਆਂ ਹੀ ਕੰਦੀ ਸਵੈਰਚਨਾ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਫੈਕ ਦਿੱਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਭਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਟੇਪ ਚੰਕਾਰਤ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਹਿਰਾਇਆਂ ਵਿਚ ਉੱਚਰਨ ਲੱਗਾ।

ਉਕਰਾਹੀ ਬੰਦੀ

ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਸਾਦ ਡਕਣ ਉਪਰੰਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਹੋਈ ਵਾਟਗਲਾਪ ਵਿਚ ਆਪ ਨੇ ਚੌਸਿਆ : ਅੱਜ ਕੱਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਮੌਲਿਆਂ, ਦੀਵਾਲੀ ਤੇ ਵੰਸਾਯੀ ਲਈ ਇਲਾਕੇ ਵਿਖੇ ਉਕਰਾਹੀ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਜੇ ਇਹਨਾਂ ਮੌਲਿਆਂ ਤੇ ਖਰਚ ਹੋਵੇਗਾ ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਆਪਣੇ ਜਿੰਮੇ ਲੈ ਲਿਆ ਹੈ। ਇੰਜ ਹੀ ਸੋਤ ਫੈਸਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਯੰ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਪੋਤਰੇ ਸੋਤ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਦੇ ਮੌਲਿਆਂ ਵਾਰੇ ਜੋ ਖਰਚ ਹੋਵੇਗਾ ਕੁਰੂ ਘਰ ਕਰੇਗਾ।

ਸ਼ਬਦ ਫੀਰਡਨ

ਨਿਤਨੇਮ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਪਿੱਛੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਲਾਕਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਧਰਮਵੀਰ ਨੇ ਸਿਤਾਰ ਦੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਕੱਢੀਆਂ। ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ (ਦੱਬੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੀ) ਦੇ ਰਧਲਾ ਵਾਦਨ ਨਾਲ ਸੁਲਤਾਨੀ ਦੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਕਾਬਾਕਰਣ ਵਿਚ ਕੂੰਜ ਉਠੀਆਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਲਾਕਾ ਦੀਆਂ ਕਰਦਾਂ ਉਤੇ ਉਂਗਲੀ-ਨਹੁੰਆਂ ਨਾਲ ਕਲਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜੰਮੂ ਦਾ ਸ੍ਰੀ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਸਿਤਾਰ-ਵਾਦਕ ਵੀ ਹਾਜ਼ਰ ਹੈ ਤੇ ਏਸੇ ਭੰਗਿਰ ਦੇ ਸ੍ਰ: ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਸ਼ਿਮੂ ਕਲਾਸ਼ੋਰ ਵੇਡੀਓ ਆਰਟਿਸਟ ਦੇ ਲੜਕੇ ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ (ਵਾਲਿਲਨ ਤੇ ਤਕਲਾਵਾਦਕ) ਵੀ ਆਏ ਹੋਏ ਹਨ।

ਸਾਹਮਣੇ ਰਾਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਰਾਈ ਨਿਤਾਲ ਸਿੰਘ ਕ੍ਰਿਸ਼ ਤਬਲਾਵਾਦਕ ਤੇ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਅਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਬਰ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਹਾਜ਼ਰ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਮਾਤਾ ਚੰਦ ਕੌਰ ਜੀ ਦਾ ਫਤੀਜਾ ਅਸਲੋਂ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਲੜਕਾ ਅਲ ਸਿੰਘ ਤੇ ਵੱਡਾ ਫਤੀਜਾ ਸ੍ਰੀ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਤਬਲਾ ਲਈ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜੱਟਾਂ ਤੇ ਵਿਰ ਮਾਨਵੇ ਦੇ ਜੱਟਾਂ ਵਿਚ ਦੁ ਖੇਤੀ ਥਾਈਂ ਵਿਚ ਅਭੰਨ ਰੂਪ ਨਾਲ ਜੁੱਟੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਸੰਗੀਤ ਈਸ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਸੰਤ ਬਲੀ ਸਿੰਘ ਦੇ ਇਹ ਲੜਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਸੰਗੀਤ ਸਿਖਿਆ ਲਈ ਅਰਪਿਤ ਹਨ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਜੈ ਸ੍ਰ: ਛੁਟਾ ਸਿੰਘ ਲੱਧੇ ਵਾਲੇ ਦੇ ਵੱਡੇ ਲੜਕੇ ਨੇ ਬਾਗੋਸਰੀ ਦੇ ਇਕ ਬਬਰ ਨਾਲ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ, ਵਿਰ ਛੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ "ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਨਿਧਾਨ ਹੈ" ਨਾਲ ਨਿਹਾਲ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਬਬਰ ਮਾਰੂ ਵਿਚ ਵੀ ਗੋਵਿਆ ਗਿਆ।

ਦੀਵਾਨ ਉਪਰੰਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜਲਪਾਨ ਕੀਤਾ ਤੇ ਸੰਗਤ ਲੰਗਰ ਦੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਗੱਭੇ ਲਾਟ ਕੱਢੀ।

ਸੰਗੀਤ ਲਈ ਬੋਧਿਸ਼ਾ

ਸਾਮੀ ੭ ਵਜੇ ਭੇਰੇ ਨੂੰ ਚਲੇ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਨਾਲ ਲੈ ਲਿਆ। ਸ੍ਰ: ਸੁਰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਬੰਨੀ ੧੭, ਬਟਾਲਾ ਰੰਗ, ਭੇਰੇ ਵਿਖੇ ਆ ਕੇ ਸ੍ਰ: ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਜੰਮੂ ਰਵੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ। ਆਪ ਸਾਹਬੇ' ਵਿੱਚੀ ਮੇਜੀ ਤੇ ਬੈਠ ਗਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰ: ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਲੜਕਿਆਂ ਅਲਜੀਤ ਤੇ ਬਲਦੇਵ ਬਾਰੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ: ਅੱਜ ਮੇਰਾ ਮਨ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਭੇਜ ਕੇ ਵੱਡੇ, ਵੱਡੀ ਬਲਾਸ਼ਾਹਾਂ ਤੋਂ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਡਾਨੀਮ ਦਿਵਾਵਾਂ। ਹੁਣ ਤਕ ਨੂੰ ਇਹ ਦਿੱਲੀ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਹੁੰਦੇ ਪਰ ਸਾਡਾ ਸਰਦਾਰ ਸਿੰਘ (ਜਲੰਧਰ) ਵਧ ਘਰੇਲੀ ਬਾਰਨਾ ਕਰਕੇ ਵਿਹਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ। ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਭੇਜਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਰਹੇ।

ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਮਜ਼੍ਹੂਪੀ ਦੱਸੀ: ਭੇਰੇ ਕੁ ਮਹੀਨੇ ਹੋਰ ਲੱਗ ਜਾਣਗੇ। ਵੱਡਾ ਬਾਲਜ ਜਾਂਵਾ ਹੈ, ਛੋਟੇ ਨੇ ਦਸਵੀਂ ਪ੍ਰਵਾਨ ਖੜਾਣੀ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਭਲਮਾਇਆ: ਵੇਖੋ, ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਲਜੀਤ ਨੂੰ ਸ੍ਰ: ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸਾਕਿਰਦ ਬੇਠਾਵਾਂ ਤੇ ਛੋਟੇ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰੇਮ ਬਲਤ ਤੋਂ ਡਬਲੇ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦਿਵਾਵਾਂ। ਵ੍ਰਸੀ' ਤੇ ਮਹੀਨੇ ਹੋਤ ਨਾ ਉਡੀਕ ਕਰਵਾਓ। ਕਿਸੇ ਮੇਰੇ ਸਾਥੇ ਪਾਸ ਹਾਲਾਤ ਹੀ ਘੋਸੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਕਿ ਮਰਦੀ ਕਰ ਸਕੀਏ, ਕਿਸੇ ਲਮੇ ਉਸਰਾਵ ਨਹੀਂ ਖਿਲਦੇ। ਅੱਜ ਤਾਂ ਸਭੀ ਕੁਝ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਤੇ ਰੰਟੀ ਪਾਣੀ ਦੇ ਪਰਚ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਪੜ੍ਹਾਈ ਥਾ ਵਿੱਚੋਂ ਹੋਵੇਗਾ ਉਸ ਲਈ ਟਿਊਸ਼ਨਾਂ ਰਖਵਾਂ ਲਵਾਂਗੇ।

ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ੧੨-੧੧-੭੭ ਨੂੰ ਐਚ. ਐਮ. ਡੀ. ਦੇ ਰਿਕਾਰਡਿੰਗ ਲਈ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਤਦ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਹੀ ਹੋਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਲੈਣਗੇ।

ਨਵਤੇਜ ਲਈ ਤੋਹ

ਇਕ ਕੱਲ ਚਾਢ ਆਈ। ਅੱਜ ਜਦੋਂ ਦਿਵਾਨ 'ਚੋਂ ਫਾਰਕ ਹੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੇਤ ਕਲਿਆਣ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਆਪਣੀ ਕੱਤੀ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਸ੍ਰ: ਨਵਤੇਜ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤ ਲੜੀ, ਪ੍ਰੀਤ ਨਗਰ ਹਜ਼ੂਰ ਦੀ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਸੀ। ਨਾਮਜ਼ਾਰ ਬਲਨ ਉਪਰੰਤ ਜੋ ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਨਾਲ ਕੱਲਬਾਤ ਹੋਈ ਉਸਦਾ ਤੌਰ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਨਵਤੇਜ ਹੁਰਾਂ ਦੀ ਕੋਠੀ ਦੀ ਖੁਰਮਤ ਲਈ ਸਿਆਣੇ ਬਾਗੀਕਰ ਦੀ

ਲੱਤ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਹੀ ਨਾਮ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹਿੰਮੋਵਾਰ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਨਵਰੋਜ ਹੁਰਾ ਦੀ ਕੋਠੀ ਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਖਰਚਿਆਂ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਲਾ ਕੇ ਨਵਰੋਜ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਕੀਤੀ।

ਪੋਣੀਆਂ ਪੰਦਰਾਂ

ਦੋਥੇ, ਕੋਠੀ ਵਿਚ, ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਬੱਚਿਆਂ ਤੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੱਸੇ ਆਪ ਰਾਗ ਅਤੇ ਤਾਲ ਵੱਧ ਕੀਤਾ ਸੀ ਦਸਮ ਗਰੇਬ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਇਕ ਕਥਿਤ ਜਿਸ ਦਾ ਤੁਰਾਂਤ 'ਬਾਸੁ ਗੇ', 'ਬਾਸ ਗੇ' (ਦਫਾ), 'ਬਾਸ ਗੇ' (ਖੁਸ਼ਬੋ) ਤੇ 'ਬਾਸੁ ਗੇ' ਹੀ ਨੂੰ ਆਪ ਨੇ ਪੋਣੀਆਂ ਪੰਦਰਾਂ ਮਾਤਰਾਂ ਵਿਚ ਆਪ ਸੁਣਿਆ ਤੇ ਪਿਛੋਂ ਆਏ ਸ੍ਰ: ਪ੍ਰੇਤਮ ਸਿੰਘ ਜੰਮੂ ਅਤੇ ਸ੍ਰ: ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੀ ਨੂੰ ਸੁਣਵਾਇਆ।

ਕੁੰਡ ਪਟਾਕੇ ਦੀਵਾਲੀ ਦੇ

ਇਸ ਸੰਗੀਤ ਸਭਾ ਪਿਛੋਂ, ਸੰਗੀਤ ਸਿਖਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਅਤੇ ਸਪੁਤਰੀ ਬੀਬਾ ਜੀ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਾਸਤੇ ਦੀਵਾਲੀ ਦੇ ਕੁੰਡ ਪਟਾਕੇ, ਵਲਰਤੀਆਂ ਅਨਾਰਾਂ ਆਦਿ ਦੇ ਚਲਾਟ ਅਤੇ ਵੇਖਣ ਲਈ ਕੋਠੀ ਦੀ ਭੱਤ ਉਪਰ ਚੜ੍ਹ ਲਏ ਜਿਥੇ ਸ੍ਰੀ ਮਾਤਾ ਜੀ, ਬੇਬੇ ਜੀ, ਬੀਬੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਬੇਰ ਵੰਟੀਆਂ, ਬੀਬੀ ਸਵਰਨ ਬੇਰ, ਬੀਬੀ ਨਰਿੰਦਰ, ਬੀਬਾ ਜੀ, ਦੀਪੀ ਆਦਿ ਬੀਬੀਆਂ, ਹਰਮਾਲ ਸਿੰਘ, ਹਰਮਨਗੀਰ ਸਿੰਘ, ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੁਰਾਣਾ ਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਬੱਚੇ ਦੀਵਾਲੀ ਦੀ ਆਤਮਚਾੜੀ ਦਾ ਅਨੰਦ ਲੈ ਰਹੇ ਸਨ। ਬਿਨੋਦ ਵਜੋਂ ਬੀਬਾ ਜੀ ਸ੍ਰ: ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਵੱਡੀ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਆਤਮਚਾੜੀ ਚਲਾਉਂਦਿਆਂ ਭਰਾ ਲਹਿ ਸਨ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸਨੂੰ ਚੁਹਲਾ ਦੇ ਕੇ ਭਰਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਸੇ ਤਾਰ ਉਤੇ ਆਤਮਚਾੜੀ ਦੀ ਰੋਲ ਚਲਾ ਦਿਤੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਹਰੇਕ ਨੇ ਭਰੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਬੈਠੇ ਬਣੇ ਖਸੀਆਂ ਦੇ ਅਤੇ ਲੈ ਰਹੇ ਸਨ। ੯-੩੦ ਵਜੇ ਰਾਤੋਂ ਖੇਡ-ਮੌਜੁ ਕਰਕੇ ਸਭ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਉਤਰੇ ਤਾਕਿ ਸਭੇਕੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਲਮੇਂ ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਸਕੇ।

ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਸੋਣ ਬਹਿਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਆਪ ਕੀਤਾ।

੧੧ ਨਵੰਬਰ ੧੯੭੭ ਸ਼ੁਕਰਵਾਰ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ

੩.੩੦ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਭੀਰਤਨ ਨਾਮਧਾਰੀ ਹਰਮਾਲਾ ਵਿਚ ਆਰੰਭ ਹੋ ਗਿਆ। ਜੰਮੂ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਵਾਇਲਨ, ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਹਰਮਨੋਨੋਮ, ਹਰਮਾਲ ਰਬਲਾ, ਭਾਈ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਟੁਬਲਾ ਲੈ ਕੇ ਭਾਗ ਲੈ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਥੇਦਾਰ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਸੰਤ ਨਗਰ, ਸੰਤ ਬਲੀ ਸਿੰਘ ਦਾ ਲੜਕਾ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਨਾਲ ਚੱਤੇ ਸਨ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਦਿਲਕੁਸ਼ਾ ਤੇ ਹਰਮਨਗੀਰ ਸਿੰਘ ਸਿਤਾਰ ਨਾਲ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਚੱਲਿਆ ਬੰਬੀਆਂ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਪੰਡਿਤ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੁਰਾਣਾ, ਸ੍ਰੀ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਲੁਧਿਆਣਾ, ਸੰਤ ਅਪਾਰ ਸਿੰਘ ਬੀੜ, ਜਥੇਦਾਰ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਭੰਟੀ ਸਾਹਿਬ, ਸੰਤ ਜਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਝੰਡਰ ਕੇ ਸੰਤ ਦਾਨ ਸਿੰਘ ਬੁਲਬੁਲੀਆ ਰੋਟਕ ਵਧਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਦੰਦਾਨ ਸਥਾਨ ਪ ਵਜੇ ਡਕ ਭਰਪੂਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸਤਰੀਆਂ ਪੁਰਸ਼ ਸਭੇਸ਼ ਇਸ਼ਠਾਨ ਕਰੀ ਤਨਨ ਕਰ ਰਹੇ, ਭੀਰਤਨ ਸੁਣ ਰਹੇ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦਰਬਨਾਂ ਨਾਲ ਅੱਖੀਆਂ

ਠਾਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਨਾਲ ਦੇ ਕਾਮਿਆਂ ਦੀ ਭੱਤ ਉੱਤੇ ਵੀ ਸੰਗਤ ਬੈਠੀ ਕੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਸੁਣ ਰਹੀ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। “ਜਿੰਨੀ ਮੈਂ ਤਾਂ ਲਾਲ ਰੀਝਾਇਆ” ਬਚਦ ਨੇ ਰੋਗ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪਹੁੰਚਾ।

ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਹੜਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਣ ਵਾਲੇ ਜੱਤੇ ਵੀ ਫੇਲ ਬੈਠੇ ਬੋਝਾ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਾਰੀ ਸਥਿਤੀ ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਦਰਬਨ ਪ੍ਰੇਮੀ ਆਦਰ ਸਤਿਕਾਰ ਭਰੇ ਖੁਪ ਕੀਤੇ, ਨੀਵੀਆਂ ਨੜਰਾਂ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰ ਬੈਠਾ ਪਰ ਪ੍ਰਬੰਧਨਾਂ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਅਨੁਸਾਰ ਬੈਠੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਨ ਚੜ੍ਹ ਭਰ ਬੰਨਿਆਂ ਦੀਆਂ ਭੱਤਾਂ ਬੰਨ੍ਹਿਆਂ ਤੇ ਬਾਫੀ ਤੀੜ ਜੁੜ ਗਈ ਹੈ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਅਨੰਦ ਮਰਿਆਦਾ ਦੀ ਸਾਦਗੀ ਵੇਖਣ ਲਈ। ੬ ਵੱਜ ਗਏ ਹਨ। ਹੋਰ ਬੰਨ੍ਹੇ ਬੰਨ੍ਹਿਆਂ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਵੀ ਏਧਰ ਨੂੰ ਕਿੱਥੇ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਨ ਦਾ ਬੁਝਾਅ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਇਕ ਢੋਠ ਜਿਹਾ ਡਾਹਾ ਅਜੇ ਵੀ ਮੋਰੇ ਸਾਹਵੇਂ ਆਪਣੀ ਹੱਦ ਦਰਸਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

੧੦ ਅਨੰਦ ਬਾਰਨ

੬.੩੦ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਕੀਰਤਨ ਚਲਾਇਆਂ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਅਨੰਦ ਬਾਰਨਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਕੜ੍ਹ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੀ ਗਈ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਬੰਨ੍ਹੇ ਬੋਝਾ ਵਾਲੀ ਗਲ ਜਾਪੀ ਹੈ ਪੰਡਿਤ ਰੀਪਾਲ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਤੋਂ ਤਸਦੀਕ ਕਰਵਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਵਿਆਹ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸੰਤਿਆ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ੧੦ ਭਰ ਪੁੱਜ ਗਈ ਹੈ।

੬.੪੫ ਸੈਕਾਏ ਦੀ ਕੁੰਜ ਵਿਚ ਅੱਤੇ ਅੱਤੇ ਜਲ ਫਿਤਰੀਦਿਆਂ, ਬੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਦੀ ਇਕ ਸਿਰ ਤੇ ਉਠਾਈ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗਰੋਬ ਸਾਹਿਬ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਵੂਡੀ ੪-੫ ਸਗੋਰ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਏ ਹਨ। ਸੰਗਤ ਉੱਠ ਕੇ ਸਤਿਕਾਰ ਵਿਚ ਖਲੋ ਜਾਈ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਤ ਕੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਦਬ ਵਿਚ ਉੱਠ ਖਲੋਤੇ ਹਨ। ਪਰ ਰਾਗੀ ਸਿੱਖ ਆਪਣੇ ਥਾਂ ਬੈਠੇ ਜਿਉਂ ਗਾ ਤੇਉਂ ਕੀਰਤਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਰਿੰਤਰ ਵਸਤਾਂ ਦੇ ਵਾਂ ਸਿਰ ਸੁਤੰਤਰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਸੰਗਤਾਂ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਯਕਾ ਸਥਾਨ ਬੈਠੇ ਹਨ।

੬.੪੭ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹਸਤ ਕਮਲ ਸੁੱਝੇ ਕਰਕੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਨਿਤਨੇਮ ਦੇ ਕੁਟਕੇ ਤੋਂ ਬੰਨ੍ਹੇ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਪਾਠ ਬਰਨਾ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਓਧਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਤ ਕੁੱਝ ਢੇਰੇ ਜੱਤਿਆਂ ਨੂੰ ਬੰਦ ਚਤਰਾਏ ਕਾਅਦ ਉਠਾ ਕੇ, ਹੜਨ ਕੁੱਝ ਦੁਆਲੇ ਪਰਕਰਨਾ ਕਰਦਿਆਂ ਆਇ ਗਰੋਬ ਜੀ ਤੋਂ ਲਾਵਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਕੁਝਾਂ ਸਿੱਖ ਉਚਾਨਨ ਲਗ ਪਏ ਹਨ। ਇਸ ਰਸਮ ਲਈ ੧੦ ਪਾਠੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਲਾਵਾਂ ਦਾ ਪਾਠ ਹੋਕ ਲਾ ਕੇ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਏਨੇ ਫਿਰ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਪਾਠ ਬਰ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਪੰਜ ਸਧਾਰਨ ਪਾਠਾਂ ਵਾਸਤੇ ਰੰਗ ਦੇ ਸਲੋਕ ਪੜ੍ਹੇ ਜਾਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੋਈ ਹੈ।

ਸਭ ਕੰਮ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪੂਰਨ ਤੇ ਸੁਵਿਵਸਥਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪਰਵਾਨ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਹੈ।

ਨਾਮਕਰਨ

ਲਾਲ ਸਿੱਖ-ਹਰੀ ਸਿੱਖ ਨਾਮੀ ਦੋ ਸੰਜਣਾਂ ਨੇ ਇਕ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਲਿਆ- ਨਾਮਸਕਾਰ ਕਰਵਾ ਬੱਚੇ ਦੇ ਨਾਮ ਰੱਖਣ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪੰਡਤ ਜੀ ਨੂੰ ਆਗਿਆ ਕੀਤੀ। ‘ਕੁਤਬਖਸ਼ ਸਿੱਖ’ ਨਾਮ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ।

ਮੰਡੀ ਦੀ ਹੀਸ ਕਰੋ

ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਉਪਰੰਤ ਵਾਕ ਲਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਇਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜਾਂ ਨੂੰ ਮੰਡੀ (ਹਿਆਰਲ) ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜਾਂ ਦੀ ਹੀਸ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਜਿਸ ਨੇ ਵੇਸਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਮੋਢਰ ਨਾਮ ਦੇ ਪਿਛੇ ਆਪਣੀਆਂ ਗੱਤਾਂ ਨਹੀਂ ਲਾਇਆ ਬਰਨਗੇ ਸਗੋਂ ਗੱਤਾਂ ਦੀ ਥਾਂ 'ਨਾਮਧਾਰੀ' ਬਬਦ ਵਰਤਿਆ ਕਰਨਗੇ। ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਉਹਨਾਂ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਣ ਵਾਲੇ ਜੱਤਿਆਂ ਲਈ ਪੰਜ ਗੱਤਾਂ ਦੀ ਪਤ੍ਰੇ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਏਕੋਂ ਵਿਹਲੇ ਹੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੰਤ ਕਲਿਆਣ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਤਕ ਪੈਦਲ ਆਏ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਿੰਘ ਸਤਿਗੁਰੂ ਵਿਚ ਨਾਲ ਸਨ। ਮੰਡੀ ਦਾ ਇਕ ਚੱਕਰ ਬੈਠੀ ੧੭ ਨੇ: ਤਕ ਲਗਣ ਬਾਰਨ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਥੱਸ ਅੱਡੇ ਵਲ ਨੂੰ ਸੰਕਤ ਨਾਲ ਬਰਨ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋ ਰੁਏ।

ਸ੍ਰ: ਸਰਮੁਖ ਸਿੰਘ 'ਚਮਕ' ਦੁਆਰਾ

ਬਲਦੇਪੁਰ ਦੇ ਇਕ ਨੌਜਵਾਨ ਜੰਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਗਿਆ ਹੋਈ ਕਿ ਉਹ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਸ੍ਰ: ਸਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਚਮਕ ਹਰਾਂ ਦੀ ਗਲਬਾਤ ਟਪ ਕਰ ਲਿਆਵੇ।

ਜਦੋਂ ਸੰਤ ਕਲਿਆਣ ਸਿੰਘ ਦਾ ਲੜਕਾ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਜੰਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਅਜੀਤ ਨਗਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਸ੍ਰ: ਚਮਕ ਪਾਸ ਗਏ ਤਾਂ ਚਮਕ ਸਾਹਿਬ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਣੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਤਾਂ ਬੈਠ ਹੋਏ, ਮੇਰੇ ਆਉਣ ਦੀ ਮਾਨੁਲਤਾ ਵੀ ਸਮਝੀ ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਬਲਵਾਤਾ ਵਿਖੇ ਹੋ ਰਹੇ ਵਿਸ਼ਵ ਕਰਮਾ ਸਮਾਗਮ ਤੇ ਆਪਣਾ ਹੁਣ ਜਾਣਾ ਵੀ ਚਰਚੀ ਦੱਸਿਆ।

ਪਰ ਜੋ ਕੁਝ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਸੁਭਾਵਕ ਗਲਬਾਤ ਦੌਰਾਨ ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ ਉਸ 'ਚੋਂ' ਇਹ ਜੰਟ ਬਰਨਾ ਬਣਦਾ ਹੀ ਸੀ। ੧੯੪੬ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਇਕ ਡੂਟੇਰਨ ਮਹਾਤਮਾ ਭਾਈ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਰਧਾ ਗਿਆ। ਉਸਦੇ ਮੋਢਰਾ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਤੋਂ ਬਿਲਾਵਾ ਸ: ਸਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਚਮਕ, ਸ੍ਰ: ਦੁੱਧਮ ਸਿੰਘ ਨਗਰ, ਸ: ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਤੇ ਇਕ ਹੋਰ ਸੰਜਣ ਸਨ। ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਬਾਗਰਸ ਨਾਲ ਗਲਬਾਤ ਭੀੜੀ ਬੈਠ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਵਲੋਂ ਹਿਰ ਮਿਲਣ ਦੀ ਭੇਜਿਸ ਹੋਈ ਸੀ। ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਵਲੋਂ ਪਛਤ ਨਹਿਰੂ ਦੇ ਨਾਮ ਇਕ ਪੱਤਰ ਵੀ ਲੈ ਲਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਸਮਾਜ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਵੇਸਲਾ ਜਾ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਗੱਲ ਮੰਨੀ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗੀ।

ਉਸ ਵੇਲੇ ਵਰਧਾ ਵਿਚ ਗਾਂਗਲਸ ਵਰਕਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਚਲ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਆਚਾਰੀਆ ਰੁਪਭਾਨੀ ਗਾਂਗਲਸ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਨ। ਸ: ਪਟੇਲ, ਮੰਲਾਨਾ ਆਚਾਰ ਅਤੇ ਪੰਡਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਮੌਜੂਦੇ ਹੋ ਉਪਯੋਗਿਤ ਸਨ। ਮਹਾਤਮਾ ਭਾਈ ਜੀ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਮੋਢਰ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਰੂਤਰੂ ਗਲਬਾਤ ਹੋਈ। (ਕੀ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਗਲਬਾਤ ਹੋਈ। ਇਹ ਟੋਪ ਗੋਗਾਰਤ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।)

ਗਲਬਾਤ ਕਰਦਿਆਂ ਸ: ਸਰਮੁਖ ਸਿੰਘ 'ਚਮਕ' ਨੇ ਜੋ ਇਸ ਵੇਲੇ ੭੫ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਤੇ ਸਿਹਤ ਵਲੋਂ ਨੀਕ ਠਾਕ ਹਨ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀਆਂ ਦੋ ਅਭਿਮਤਾਂ ਦੱਸੀਆਂ:

ਅਭਿਮਤਾਂ

(੧) ਇਕ ਬੰਦਾਈ ਦੇ ਮੌਕੇ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਪਿਛੋਂ, ਦੀਵਾਨ 'ਚੋਂ ਉਠ ਕਰੇ ਸਨ ਕਿ ਮੈਂ ਵੀ ਦਰਬਨਾਂ ਲਈ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਹਜ਼ੂਰ ਕਹਿਣ

ਲਗੇ : ਮੈਂ ਫੁਰਤੋ ਘਰ ਹੀ ਚਲਿਆ ਸਾਂ । ਮੈਂ ਆਨੰਦ ਵਿਚੋਂ ਹੋ ਅਰਥ ਗੀਤੀ, ਚਲੋਂ ਫਿਰ, ਬੜੀ
ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ । ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਜੋਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਹੀ ਬੈਠਾ ਉਹ ਆਪ ਘਰੋਂ
ਹੋ ਆਉਣਗੇ । ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਘਰ ਜਾਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਲਈ ।

ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਤੇ ਲੜਕੀ ਟਾਈਰਾਈਡ ਨਾਲ ਘੁੰਮੀਆਂ ਸਨ । ਉਹਨਾਂ ਉਠ ਕੇ ੫/- ਅਤੇ
ਰੋਜ਼ਾ (ਘਰ ਕੋਲੋਂ ਖੋਦਰ ਦਾ ਬਾਨ) ਰੱਖ ਕੇ ਕੁਝ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ । ਧੰਨ ਭਾਗ ਸਮਝੋ ।
ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਘਰ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਦੋਸ ਕੇ, ਮੈਨੂੰ ਨਿਵਾਜ਼ਦਿਆਂ ਕੁਪਟੇ ਅਤੇ ਰੋਜ਼ਾ ਵਾਪਸ ਕਰ
ਦਿਤਾ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਫਰਮਾਇਆ : ਇਹ ਤਾਂ ਦੋਵੇਂ ਮਰਜ਼ੇ ਹੀ ਠੀਕ ਨੇ । ਤੁਸੀਂ ਕੁੜੀਓਂ ਅੱਜ
ਸ਼ਾਮੀ ਮੰਗੀ ਦੇ ਪਰਥਾਦੇ ਤੇ ਮਾਂਹ ਦਾ ਦਾਣਾ ਬਣਾ ਕੇ ਆਪ ਖਾਓ ਤੇ ਚਮਕ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਖੁਆਓ ।
ਤੁਸੀਂ ਰਕੜੀਆਂ ਓ ਚਿੰਤਾ ਨਾ ਕਰੋ ।

ਰਾਵੇਂ ਮੈਨੂੰ ਕਿੰਨਾ ਚਿਰ ਭਰਮ ਰਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਗੱਲ ਭਾਰਟਨਾਂ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਤੋਂ ਉਲਟ
ਹੋ ਪਰ ਲਉਂਦੇ ਵੇਲੇ ਤਬ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਪਰਵਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ । ਬਚਨ ਪੂਰਾ ਹੋ
ਗਿਆ । ਦੋਵੇਂ ਮਾਵਾਂ ਧੀਆਂ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋ ਗਈਆਂ । ਪ੍ਰਥਾਦੇ ਪੱਕੇ ਅਮਾ ਰੱਜ ਕੇ ਖਾਏ । ਇਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ
ਬੁਖਾਰ ਬਣੇ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਿਆ ।

(੨) ਇਕ ਵਾਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਸਾਡੇ ਘਰ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ ।
ਸਹਿਜ ਭਾਅ, ਬੁਧੀਭੀਆਂ ਦੀ ਸਾਡੇ ਦੇਸੇ ਮਤਾਨ ਵਿਚ ਆ ਪਹੁੰਚੇ । ਉਸ ਦਿਨ ਸਬੱਬ ਨਾਲ
ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਸੁਰਾਵਾਂ ਨਹੀਂ ਸਨ । ਜੋਤੇ ਵਿਚੋਂ ਬਦਲੇ ਨੇੜੀ ਚਰਨ ਵਰਸ ਤੇ ਰਖ ਦਿਤੇ
ਤੇ ਵਿਛੇ ਮੀਂਸੇ ਉਪਰ ਬੈਠ ਗਏ । ਸਾਡੀ ਸੁਖ ਸਾਥ ਪੁਣ ਉਠ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ । ਸਾਡੀ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ
ਹੱਦ ਨਾ ਰਹੀ ਜਦੋਂ ਅਗਲੇ ੧੮-੨੦ ਦਿਨ ਵਰਸ ਤੋਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਚਿੰਨ੍ਹ ਲੁਪਤ ਨਾ ਹੋਏ ।
ਉਸ ਵਾਂ ਨੂੰ ਅਜਾਂ ਸਦਾ ਹੀ ਵਰਸ ਦੇ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਭੰਨ੍ਹ ਪੰਚ ਮਾਰ ਸਾਥ ਕੀਤਾ ਪਰ ਉਹ ਨਿਸ਼ਾਨ
ਬਣੇ ਹੀ ਨਹੀਂ । ਪਰਾ ਨਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ੇਰਾ ਸਰੋਬ ਰਹਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ।

੧੩ ਨਵੰਬਰ ੧੯੭੭ ਐਤਵਾਰ

ਨਵੀਂ ਦਿਲੀ

ਬੱਚਿਆਂ ਤੋਂ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ

ਸਰੋਰੇ ੫-੩੦ ਵਜੇ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਨਾਮਹਾਰੀ ਪਲਕਸ਼ਾਲਾ ਕਲੇਸ਼ ਨਗਰ ਵਿਖੇ ਪੁੱਜਾ ਤਾਂ ਅਗੇ
ਦੇਵਲੋਂਬ ਦਾ ਇੱਕ ਨਲਰ ਪਿਆ । ਸਰੋਰੇ ਉਸਲੇ ਬਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ਇਸਤਰੀਆਂ ਪੁਤਸ ਇਕ
ਬਸਬੀਜ ਸੇਜ ਬੈਠੇ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਮਧੁਰ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਗੀਤਨ
ਸੁਣ ਰਹੇ ਸਨ । ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਗੀਤਨਕਾਰਾਂ ਸਾਹਬੋਂ ਚੰਦੋਦੇਦਾਰ ਆਸਟ ਤੇ ਸ਼ਿੰਦਈ ਬੱਚਿਆਂ
ਨੂੰ ਦਿਖਾਰੇ ਕਰ ਕਰ ਸ਼ਬਦ ਅਤੇ ਹਾਥਾਂ ਲਈ ਅਭਵਾਈ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ ।

ਹਾਥੀ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ (ਉਸਤਾਦ ਤੇ ਸਿਤਾਰ ਵਾਦਕ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਦੇਸੇ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ
ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾਣਗੇ) ਦੀ ਨਿਕਾਲੀ ਵਿਚ ਇਹ ਬੱਚੇ ਉਸ ਤੋਂ ਸੰਗੀਤ ਸਿਖਿਆ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ ।
ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਬਲੱਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਫੌਕੇ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ ਰੱਖ ਦੱਖ ਰਾਛਾਂ ਤੇ ਰਾਲਾਂ ਵਿਚ ਗੰਦੋਂ
ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਬੈਠਣ ਦਾ ਅਵਸਰ ਮਿਲਿਆ ।

ਸਮਾਪਤੀ ਦੇ ਕਰੀਬ ਮੈਂ ਸ੍ਰੀ ਹਰਚਰਨ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੀ ਜਤਦੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਲਿਖਾਂਦਾ ਮਾਸਿਕ ਪਤ੍ਰ "ਕਰਿਆਮ" ਭੇਟ ਕੀਤਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ (ਸਰੋਦ) ਨੂੰ ਲਿਖਤੀ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਮਿਸਰਾ ਬੋਧੀਆਂ ਸ੍ਰੀ ਰਾਜਨ ਸਾਜਨ ਨੂੰ ੧੧/੧੦ ਪੁਨਾ ਭੇਡ ਵਿਖੇ ਲਿਆਵੇ। ਮੈਂ ੨੦-੩੦ ਤਕ ਕੋਠੀ ਪੁਜਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੋਈ।

ਸਰੋਦ ਸਮਰਾਟ ਦੇ ਘਰ

ਕੋਠੀ ਪੁਜਿਆਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਰਾਇਕ ਰਾਜਨ-ਸਾਜਨ ਦਿੱਲੀਓਂ ਵਾਹਰ ਹਨ। ਤੇ ਸੁਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਨੁਸਾਰ ੮ ਵਜੇ ਦਿਨੇ ਉਸਤਾਦ ਅਮਜਦ ਅਲੀ ਚੱਲ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਦੋ ਕੋਠੀਆਂ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਖਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕੋਠੀ ਵਲ ਚਲੇ। ਸੇਠ ਜੀ ਦੀ ਕਾਰ, ਡਿਸਨੂੰ ਸੇਠ ਸਪੁਤਰ ਸੇਰ ਸਿੰਘ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਹਰਚਰਨ ਸੇਵਕ ਪੁਟਕਾ ਪਿਛੇ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮੈਂ ਬੈਠ ਕੇ ਚਲੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਿਛਲੀ ਸੀਟ ਤੇ ਲੱਟ ਗਏ। ਆਪ ਨੇ ਦਸਿਆ : ਜਦੋਂ ਸਰੋਦੇ ਉੱਟਣ ਲਗੇ ਨੀਂਦ ਦੀ ਕਮੀ ਜਾਪੇ ਉਦੋਂ ਦਿਨੇ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਵਿਬੇਰ ਆਰਾਮ ਦੀ ਲੰਡ ਗਿੱਦੇ ਹੀ। ਅਤੇ ਪਰਸੋਂ ਦੇ ਅਸੀਂ ਚੱਲ-ਸੁ-ਚੱਲ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਪੰਚਸ਼ੀਲ ਐਨਥਲੋਪ ਵਿਚ ਖਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕੋਠੀ ਪੁੱਜੇ। ਉਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਸਨਮਾਨ ਆਗਿਆ ਲੈ ਟੈਲੀਫੋਨ ਸੁਣਨ ਲੱਗੇ ਗਏ, ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਗੀਤ-ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਬੈਠੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਿਬੇਰ ਕਲੀਓਂ ਉੱਤੇ ਬਿਛੇ ਆਸਣ ਤੇ ਸੁਰੰਤਰ ਹੋਏ।

ਫੌਨ ਸੁਣਕੇ ਆਏ ਉਸਤਾਦ ਅਮਜਦ ਅਲੀ, ਨੇ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਸੰਗੀਤਗਾਥ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਇਕ ਲਹੜੀ ਸੁਣਾਇਆ :

ਲਹੜੀਆਂ

ਕਿਤੇ ਵਿਆਹ ਬਾਦੀ ਦੇ ਅਵਸਰ ਤੇ ਫਿਲਮੀ ਗੀਤ ਗਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਮੰਤਲੀ ਆਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਹ ਲੰਡ ਜਾਵੀਆਂ ਦੀ ਫਰਮਾਇਸ਼ ਤੇ ਚੱਢ ਚੱਢ ਫਿਲਮਾਂ ਦੇ ਗੀਤ ਸੁਣਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਪਰ ਇਕ ਸਰੰਤਾ ਅਸਲੋਂ ਰੂਪ ਕੀਤਾ ਸਭ ਕੁਝ ਸੁਣ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਨਾ ਫਰਮਾਇਸ਼ ਪਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਨਾ ਦਾਦ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਸੰਗੀਤ ਮੰਤਲੀ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਪੁਤਿਆ : ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਨਾ ਫਰਮਾਇਸ਼ ਬਰ ਰਹੇ ਹੋ, ਨਾ ਦਾਦ ਹੀ ਦੇ ਰਹੇ ਹੋ ? ਰੁੱਪ ਸਰੰਤੇ ਨੇ ਕਿਹਾ : ਚਲੋ ਚਲੋ, ਠੀਕ ਹੈ ਜੁ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ। ਗੀਤਗਾਥਾ ਜੋਰ ਦਿਤਾ : ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਕੁਝ ਆਖੋ ਜੁ ਅਸੀਂ ਸੁਣਾਈਏ। ਧੀਰਜ ਭਰਿਆ ਸਰੰਤਾ ਬੋਲਿਆ : ਚੰਗਾ, ਜੇ ਜੀ ਕਰਦਾ ਜੇ ਤਾਂ 'ਮਾਲਕੋਸ' ਸੁਣਾ ਦਿਓ। ਉਤਰ ਮਿਲਿਆ : ਅਫਸੋਸ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਅਜੇ ਮਾਲਕੋਸ ਨਾਂ ਦੀ ਫਿਲਮ ਨਹੀਂ ਦੇਖੀ।

ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਤੁਰੇ ਦੂਜੇ ਕੋਠੀ ਵਾਲੇ ਆਪ ਘੱਟਾ ਲੱਟ ਪੁੱਜੇ। ਇਹ ਸਨ : ਉਸਤਾਦ ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ, ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ (ਹਲਮੇਨੀਅਮ) ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਤਬਲਾ), ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ, ਸੁਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਅਸਲੋਂ ਭੱਟਾ) ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਚਾਜੇਰੀ, ਸੰਤ ਕੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਕਮੇਸ਼ ਨਗਰ।

ਸੰਗੀਤ ਸਭਾ

ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਹਿਲਾ ਟੁਕੜਾ ਤੇ ਬਾਕੀ ਪੰਜਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਖਾਂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਰਾਗ ਘਮਨ ਤਾਲ ਪੋਟੇ ਪੰਦਰਾਂ ਮਾਤਰਾਂ ਵਿਚ ਨਿਬੰਧ ਸ੍ਰੀ ਦਨਮੋਹ ਜੀ ਦਾ ਇਕ ਕਥਿਤ 'ਬਰੂਣਾ ਨਿਧਾਨ' ਸੁਣਾਇਆ। ਕਥਿਤ ਇਸ ਪਰਕਾਰ ਹੈ :

ਕਰੂਣਾ ਨਿਧਾਨ ਵੇਦ ਬਹੁਤ ਘਮਨ ਜਾਂਕੀ
ਥੋਚ ਰੰਨ ਲੋਕ ਫੇਲ ਰਹੀ ਹੈ ਸੁ ਥਾਸੁ ਰੀ।
ਦੇਵਨ ਕੀ ਕੰਨਿਆ ਭਾਕੀ ਧੁਨਿ ਸੁਨ ਸੁੰਨਨ ਮੇ
ਧਾਈ ਧਾਈ ਆਖੈ ਰਜ ਤੇ ਸੁਰਗ ਬਾਸੁ ਰੀ।
ਹੁੰਦੈ ਕੈ ਪ੍ਰਸੰਨ ਰੂਪ ਰੰਗ ਕੇ ਨਿਹਾਰ ਕਹਿਓ
ਗੰਗੇਰੀ ਹੈ ਬਿਧਾਤਾ ਇਹ ਰਾਗਨ ਕੈ ਥਾਸੁ ਰੀ।
ਰਸੇ ਸਭ ਬਨ, ਉਡਕਨ ਛੇ ਮਥਨ
ਸਭ ਬਨ ਉਪਘਨ ਮੇ ਬਜਾਈ ਬਾਨੁ ਬਾਸੁ ਰੀ*।

ਸਰੋਦ ਸਮਾਧਾਤ ਉਸਤਾਦ ਅਮਜਦ ਇਹ ਬੰਦਸ਼ ਤੇ ਮਾਤਰਾਂ ਵਿਚ ਪੋਟੇ ਦੀ ਇਹ ਸਵਿਤੀ ਵੇਖ ਕੇ ਬੜੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਤਿਹਾਈਆਂ ਏਨੀਆਂ ਯੁਕਤੀਬੱਧ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਕਿ ਲਗਦਾਗ ਸਰੋਤੇ ਮੁਕਾਧ ਹੋ ਉਠਦੇ ਹਨ।

ਜਿਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਵਲੋਂ ਨਾਇਕੀ ਖਾਨੜੇ ਵਿਚ ਇਕ ਭਫਰ ਸੁਣਾਇਆ ਗਿਆ, ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਨਿਧਾਨ ਹੈ। ਪੂਰਾ ਬਰਥ :

ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ* ਹੈ ਕੁਰਮੁਖਿ ਪਾਇਆ ਜਾਇ।
ਜਿਨ ਧੁਰਿ ਅਸਤੰਗਿ ਲਿਖਿਆ ਤਿਨ ਸਤਿਗੁਰ ਮਿਲਿਆ ਆਇ।
ਭਨੁ ਮਨੁ ਸੀਤਲ ਹੋਇਆ ਸਾਤਿ ਵਸੇ ਮਨਿ ਆਇ।
ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਹਿੰਦਿਆ* ਸਭੁ ਦਾਲਦੁ ਦੁਖੁ ਲਹਿ ਜਾਇ।

(ਖਾਨੜੇ ਕੀ ਵਾਰ, ਮਹਲਾ ੪)

ਬਲਜੀਰ ਤੇ ਸੁਖਦੇਵ ਦੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਅਤੇ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਪਿੰਡੀ ਦਾ ਪਰਾਵਜ ਮਨ ਮੋਹ ਛੋਟ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਖਾਂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਵਾਰੇ ਪੁਡਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦਸਿਆ : ਇਹ ੭ ਸਾਫ ਦਾ ਨਤਕਾ ਸੁਖਦੇਵ-ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਦਾ ਭੋਜਾ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਖਾਂ ਸਾਹਿਬ ਖੁਸ਼ਬਰਾ ਪਏ : ਜਿਹ ਤਾਂ 'ਰਿਹਾਈ' ਲਗ ਲਈ।

ਹਾਸਾ ਮਚ ਗਿਆ।

ਅਜ ਵਿਸ਼ੇਖ ਆਕਰਸ਼ਕ ਲੜਦੇ ਖਾਂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਬੰਦਸ਼ਾਂ ਦੀ ਖੂਬ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕੀਤੀ। ਬੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦੇ ਆਗੂਤ੍ਵ ਤੇ ਅਮਜਦ ਅਲੀ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ : ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਟੀ. ਵੀ. ਤੇ ਕਰਵਾਵਾਂਗੇ।

1. ਸੁਰੰਘੇ, ਖਰਬੂ। 2. ਫੇਲਾਂ ਵਿਚ। 3. ਬਮੇਤਾ, ਨਿਵਾਸ। 4. ਸਮੂਹ, ਜੰਡ। 5. ਰਾਹੇ। 6. ਬੰਗਰੀ, ਮੁਰਲੀ। 7. ਨਿਧੀ, ਚੋਤਾਰ, ਖਜਾਨਾ। 8. ਕਹਿੰਦਿਆਂ, ਆਖਦਿਆਂ। 9. ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਦੋ ਤਿੰਨ ਬਰਤਾਂ ਨੂੰ ਲੇਅ ਬੰਧ ਤਾਂ ਕੇ ਸਮ ਉਤੇ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਆ ਡਿੱਡਟ ਨੂੰ 'ਤਿਹਾਈ ਲਗਾਣਾ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਬੈਂਗਲੌਰ ਤੋਂ ਫੋਨ

੧੦.੩੫ ਦਿਨ ਦੇ ਹੋ ਗਏ। ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਬੈਂਗਲੌਰ ਫਾਨਮ ਤੋਂ, ਏਥੇ ਬੈਠਿਆਂ ਹੀ, ਫੋਨ ਆ ਗਿਆ। ਬਾਦੀ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਕੱਲਥਾਤ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ : ਕਾਰ ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਈ ਹੈ : ...ਗੇਜ ਪਲਾਂਟ ਸੜ ਗਿਆ ਹੈ। ...ਘਰਬ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ...ਫੋਟਾ ਤਾਲਾਬ ਭਰ ਗਿਆ ੧੭ ਨੂੰ ਰਾਤੀਂ ਹੋਦਰਾਥਾਟ ਠਹਿਰਾਂਗਾ। ...੧੮ ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ ੮ ਵਜੇ ਦਿੱਲੀ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵਾਂਗਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੱਸਿਆ : ਡਾਲਟਨ ਭੱਜ ਵਾਲੇ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸਾਲਾ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਿਆ ਹੈ ਸੁ ੧੪ ਨੂੰ ਡਾਲਟਨ ਭੱਜ ਜਾਵਾਂਗਾ। ...੧੬ ਤਕ ਵਾਪਸ ਡੈਟੀ ਸਾਹਿਬ...੧੮ ਨੂੰ ਦਿਰ ਦਿੱਲੀ ਪਹੁੰਚਾਂਗਾ, ੭੬...ਦਾ ਪਾਸਪੋਰਟ ਕਿਥੇ ਹੈ ?

ਜਵਾਬ ਮਿਲਿਆ : ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਆਖ ਚੁੱਕਾ ਰਖ ਦਿਤਾ।

ਹਾਰਦਿਕ ਨੇਤਤਾ

ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਫੀਡ ਮਿੱਠੂ ਲੀਜ਼ੇ : ਜੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਖਾਂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਇਸ ਮਤਲਬ ਲਈ ਕਮਰਾ ਇਸ ਤੋਂ ੩-੪ ਕੁਟਾ ਵੱਡਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮਕਾਨ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਹੋਵੇ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ : ਜਿਵੇਂ ਚਾਹੇਗੇ, ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

ਮੈਂ ਖਾਂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਲੜਕੇ ਦਾ ਨਾਮ ਪੁਛਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਦੱਸਿਆ : ਅਮਨ। ਮਤਲਬ ਅਮਨ ਅਮਨ। ਇਸ ਲੜਕੇ ਦੇ ਹੋਣ ਲਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਖਾਂ ਸਾਹਿਬ ਘਰ ਲੜਕਾ ਹੋਣ ਦੀ ਭੀਖਰ ਫਿੱਕਾ ਸੀ। ਏਸੇ ਲਈ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਸੀ : ਜਿਵੇਂ ਚਾਹੇਗੇ ਤਿਵੇਂ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

ਭਾਈ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਯਾਦਗੀ ਜੋ ਦਿਨ ਲਮੇਂ ਦੀ ਨਾਲ ਸੀ, ਆਪਣੇ ਸਾਕਿਰਦ ਪਿੰਗੀ ਦਾ ਕੰਮ ਤੇ ਸੰਭਾ ਵੇਖ ਤੇ ਹੋਰ ਦੀ ਨਿਹਾਲ ਹੋ ਉਠਦਾ ਹੈ। ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੀ ਰਕਏ ਦੇ ਕੁਝ ਕੰਨ ਸੁਣਾਏ। ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਨੇ ਵੀ ਹਕਾਲੀ ਸੁਣਾਏ।

ਖਾਂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਕਲਕੱਤੇ ਵਿਚ ੨੫ ਤੋਂ ੩੧ ਦਸੰਬਰ ੧੯੭੭ ਨੂੰ ਉਸਤਾਦ ਹਾਫਿਜ ਅਲੀ ਖਾਂ ਮਿਊਜ਼ਿਕ ਫੈਨਟੇਸਟਿਕ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਸ਼ੁਕਰਾ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਰੂਰ ਦਰਸਨ ਦੇਣ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਕਦਰਦ ਕੰਨ ਕਰਮਾਇਆ : ਮੇਰਾ ਜੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਸਾਥੇ ਦਿਨ ਓਥੇ ਰਹਾਂ ਅਤੇ ਖੂਬ ਸੁਣਾਂ।

ਰੱਬਾ ਵਿਚ ਸੁਖ

ਕੱਲਥਾਤ ਦੋਰਾਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਖਾਂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ : ਬੈਂਗਲੌਰ ਫਾਨਮ ਦੀ ਮਗੀਦ ਲਮੇਂ, ਬਿਆਨਾ ਦਿਤੇ ਹੋਣ ਬਾਅਦ ੧੩ ਮਯੋਨੇ ਤਕ ਰਜਿਸਟਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇ। ਤਦ ਤਕ ਦਮੋਨ ਮਾਲਕਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਫਾਰਮ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਨਾ ਹੋਣ ਦਿਤਾ ਪਰ ਆਪ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਤੈਅ ਸੁਦਾ ਜੋਏ ਵਿਚੋਂ ਕਿੰਨਾ ਸਾਰਾ ਸਾਮਾਨ ਉਤਾ ਲਿਆ। ਰਜਿਸਟਰੀ ਹੋ ਜਾਣ ਪਿਛੋਂ ਸਾਡੇ ਥੰਦੇ ਸਕਾਇਡ ਲਿਆਏ ਕਿ ਆਹ ਵੀ ਨਹੀਂ, ਅਜ਼ ਵੀ ਲੈ ਕੱਢੇ। ਮੇਰਾ ਇਕੋ ਉਤਰ ਸੀ : ਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਬਜਾਏ ਹੋਏ ਵਿਚ ਸੁਖ ਹੈ। ਉਹ ਚੀਜ਼ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਹੀ ਹੋਣਗੀਆਂ ਤਾਂ ਹੀ ਲਿਜਾ ਸਕੇ ਨੇ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕੋਮਤਲਬੇ ਰਜਿਸਟਰੀ ਲਟਕਾਯਾ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੀ ਨਾ ਬਣਦਾ।

੧੦.੫੦ ਵਜੇ ਵਾਪਸੀ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਚਲੇ ਤਾਂ ਅਮਜਦ ਅਲੀ ਜੀ ਨੇ ਤਰਾਇੰਗ ਰੂਮ ਵਿਚ ਬੈਠਣ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ। ਮੈਂ ਉੱਤੇ ਬੈਠਣ ਤੇ ਖਾਂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੁਪਰਨੀ, ਸਾਲੇ ਦੀ ਪਤਨੀ

ਅਤੇ ਸੱਸ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦਰਬਨਾਂ ਲਈ ਆਈਆਂ। ਖਾਂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਸਨ। ਖਾਂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੱਸ ਨੂੰ ਹਾਰਟ ਟ੍ਰਬਲ (ਇਲਾਕਾ ਰੋਗ) ਹੈ ਤੇ ਇਹ ੮ ਕੁ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਦੇਬੇ ਆਏ ਹੋਏ ਹਨ।

੧੧ ਵਜੇ ਵਾਪਸੀ ਲਈ ਚਲੇ ਤਾਂ ਖਾਂ ਸਾਹਿਬ ਕੋਠੀ ਦੇ ਗੇਟ ਤਕ ਵਿਦਾ ਕਰਨ ਆਏ। ਆਉਂਦੀ ਵੇਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ (ਉਸਤਾਦ) ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਵਾਲੀ ਗੱਤੀ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਲਿਆ। ਨਿਥੇ ਨਿਥੇ ਬਰਨ ਕਰਦਿਆਂ ੧੧/੧੦ ਪੂਜਾ ਰੋੜ ਆ ਗਏ।

੧੧/੧੦ ਪੂਜਾ ਰੋੜ

ਬੈਠੀ ਪੂਜਾ ਰੋੜ ਵਿਚ ਕਾਣੀ ਸੰਗਤ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਹਰੇਕ ਵਿਚ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਮੁਜ਼ਬ ਰਹਮਾਂ ਰਖ ਰਖ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਲਾਹਮੇ ਹੀ ਬੈਠੀ ਜਾਂਦਾ। ਦਰਬਨ ਤੋਂ ਉਪਰੇਤ ਅਰਜ਼ਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਵਾਧੀ ਆਈ। ਉਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ੧੧ ਵਜੇ ਤਕ ਪੂਜਾਦਾ ਫੜ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬੰਤ੍ਰਾ ਚਿਰ ਆਰਾਮ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕਾਂਤ ਚਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਅਜ ਕੁਝ ਬਨਤੀਕਾਰਾਂ ਲਈ ਸਮਾਂ ਦੇਣਾ ਹਜ਼ੂਰ ਨੇ ਪਰਵਾਨ ਕਰ ਲਿਆ।

ਅਰਜ਼ੋਈਆਂ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬੈਠਣ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਬੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਭਤੀਜੇ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਸਦੀ ਭੈਣ ਦੀ ਸਾਡੀ...ਪਰਵਾਹ ਵਲ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਆਗਿਆ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਭਰਮਾਇਆ : ਹਰਬਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਹੰਸਪਾਲ) ਨੂੰ ਉਹ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਰਸੋਈ ਕਰਵਾ ਦਿਓ ਤੇ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਆਹ ਕਰੋ। ਢਿੱਠੀ ਵਿਚ ਲਣਤ ਢੇਕ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹੋ ਜਾਣ ਕਾਰਨ, ਵਿਆਹ ਕਰਨੇ ਬੰਦ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਇਕ ਹੋਰ ਸੱਜਣ ਵਾਲੀਨੂੰ ਤਾਂ ਤੋਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਆਇਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ : ਇਹ ਕਿਸ ਸਾਹਿਬ ਲਸੀਏ ਨਾਮਾਹਾਰੀ ਦਾ ਲਭਕਾ ਹੈ। ਇਸਨੂੰ ਧਰਾਬ ਪੈਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੀ। ਸੁਰਾਖ ਲਿਹਦੀ ਚਿੰਦੜੀ ਤੋਂ ਉਤਰੀ ਹੈ ਵਲੀ ਸੀ। ਇਹਨੂੰ ਬਰਾਣ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਉਦਾਰਤਾ ਵਰਤੀ। ਇਹ ਭੰਗ ਆਪਣੀ ਭੰਗ ਖਟਾਏ ਜਾਣ। ਮੇਰੀ ਕੰਥਿਲ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਸੀ। ਚੁਣ ਇਹ ਦੂਜੀ ਲਲਤੀ ਕਰ ਆਇਆ ਹੈ।

ਅਤੇ ਉਸ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਸਭ ਪਰਭਾਵ ਦੀ ਗੱਲਕਾਰ ਕਰਕੇ, ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਵਲੋਂ ਉਹਨੂੰ ਡਾਕਨਾ ਕਰਕੇ ਉਸਦੀ ਜਾਇਦਾ ਲਈ ਦੂਜੀ ਧਿਰ ਨੂੰ ਕੁਝ ਕੇ ਪੱਕੀ ਕੀਤੀ। ਮੈਨੂੰ ਸੱਚੇ ਪਾਤਕਾਹ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ : ਯੋਜ ਇਸ ਦੇ ਮਾੜੇ ਮੰਡਣ ਦਾ ਅਸਲ ਕਾਰਨ ਇਹ ਕਰਕ ਸੀ।

ਸੱਚੀ ਸੰਤਾਈ

ਭਾਵੇਂ ੧੨ ਵਜੇ ਦੂਰ ਸਨ ਤੇ ਲਾਹੜੀ ਅਤੇ ਇਥਨਾਨ ਕਰਵਾਣ ਵਾਲੇ ਸੇਵਕ ਖੜੀ ਬੋਸਬਲੀ ਨਾਲ ਆ-ਆ ਭਾਤੀਆਂ ਮਾਰ ਰਹੇ ਸਨ ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਕ 'ਵਸੇਸ ਸੰਤ' ਬਣ ਕੇ ਨੌਜਵਾਨ ਨਾਲ, ਉਹਦੇ ਹਿਰਦਿੰਤਕਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਬੈਠਿਆਂ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਖਰਚ ਕੀਤਾ। ਉਹਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕੁਝਮਰ ਵਿਚ ਆਤੰਬਰ ਤੇ ਪਾਖੰਡ ਹੋਨ ਕਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਸਿੱਤ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਵਿਖਾਵੇ ਦੇ ਜਰਨ ਛਡ ਕੇ ਕੇਂਦਰ ਨੂੰ ਪਰਵਾਨ ਕਰਕੇ ਚਲਣਾ ਹੀ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਸੰਤਾਈ ਹੈ। ਪੈਣੇ ਅੰਦੇ ਦੇ ਸਰਨ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਰ ਕਲਨ ਵਿਚ ਰਾਮਸਾਧ ਹੋ ਗਏ।

ਨਵ ਜੀਵ ਦਇਆ ਮੰਡਲ

ਜਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਹਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੋਸਪਾਲ ਹੁਰਾਂ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਕਿ “ਏਥੇ ਤਾਂ ਕਦੀ ਹੁਰੀ ਚਾਹੀਦੇ ਸਨ” ਮੈਂ ਜਾ ਵੱਜਾ। ਪ੍ਰਥਮ ਟਕ ਕੇ, ਦੂਜੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਲੰਘ ਤੇ ਪਾਸੇ ਘਰਨੇ ਪਏ ਸਨ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਹੋਸਪਾਲ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ‘ਨਵ ਜੀਵ ਦਇਆ ਮੰਡਲ’ ਦੀ ਸੰਵੀਨਾਰ ਪ੍ਰਸਤੁਤੀ ਵਾਸਤੇ ਕਰੋੜ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚੋਂ ਮਾਸ-ਸਰਾਬ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਇਕ ਤੁਕ ਕਦੀ ਸਬਦਾਂ ਦੀ ਲਿਖਾਈ ਤਾਂ ਕਿ ਕਰੋੜ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚੋਂ ਪਤਾ ਕਰਕੇ ਉਸਦਾ ਅਸਭੋਂ ਸੁਧ ਪਾਠ ਲਿਖਾਇਆ।

ਇਸ ਸਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਹੋਠ ਲਿਖੇ ਸਰੀਰ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਨ : ਸਾਬਤਾ ਸਕੱਤਰ ਕੁਰਬਜਨ ਸਿੰਘ, ਸ੍ਰੀ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਨਚੰਦਾ, ਸੰਤ ਬਲਕਾਰ ਸਿੰਘ ਹਜ਼ੂਰੀ ਸੇਵਕ, ਸੰਤ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹਜ਼ੂਰੀ ਸੇਵਕ, ਸੰਤ ਗੁਣਮੁਖ ਸਿੰਘ ਹਜ਼ੂਰੀ ਸੇਵਕ ਚਾਲਕ। ਕੁੱਲਾਥਾਤਾਂ ਦੋਰਾਨ ਅਥੋਰਾ ਬਿਸਕੁਟ ਵੇਕਟਰੀ ਦੇ ਅਲਿਕ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੀ ਆ ਪਹੁੰਚੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ।

ਟੰਗ ਦਾ ਮੁੱਲ

ਵਿਨੋਦ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕੁਰਬੇ ਦੀਆਂ ਚੁਹਾਂ ਜੇਬਾਂ ਨੂੰ ਟੋਹਿਆ। ਯਾਦ ਕਰਵਾਇਆ : ਇਕ ਦਿਨ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਜੇਬ ਨੂੰ ਮੈਂ ਢਲਦੀ ਗੱਲੇ ਟੰਗ ਚੋਠਾ ਤਾਂ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਟੁਹਾਇਆ। ਉਸ ਵਕਤ ਉਸਦੀ ਜੇਬ ਵਿਚ ਸੀ, ਬੱਦ ਬੇ ਮੇਰੇ ਅੱਗੇ ਰੱਖ ਦਿਤਾ। ਮੈਂ ਬਥੇਰਾ ਵਰਜਿਆ ਕਿ ਇਸ ਟੰਗ ਟੁਹਾਈ ਦਾ ਮਤਲਬ ਟੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਵਿਨੋਦ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ—ਇਹ ਹੇਠ ਲੀ ਟੁਹਾਡੇ। ਟੁਹਾਡੇ ਲਈ ਹੀ ਠੀਕ ਟੁਹਾਇਆ ਸੀ।

ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਹੋਰ ਬਿਕਰਾਬ ਵੀ ਲਏ-ਦਿਤੇ, ਉਹਨਾਂ ਆਪਣੀ ਲੜਕੀ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਢਾਢੇ ਵੀ ਆਗਿਆ ਮੰਗੀ। ਦੂਜੇ ਘਰ ਢਾਢੇ ਲਾਵੇ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ। ਆਲੰਦ ਭਾਰਜ ਭੀਟੀ ਸਾਹਿਬ ਜਾ ਕੇ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ।

ਨਵ ਜੀਵ ਦਇਆ ਮੰਡਲ

‘ਨਵ ਜੀਵ ਦਇਆ ਮੰਡਲ’ ਦੇ ਪੈਟਰਨ ਬਣਾਨ ਵਾਧੇ ਹਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਪੁਛਿਆ ਤਾਂ ਹਜ਼ੂਰ ਨੇ ਇਕ ਸਰਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ, ਦੂਜਾ ਸੰਤ ਲਾਭ ਸਿੰਘ—ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੈਰਾਥਾਵਾਦ ਦਾ ਨਾਮ ਲਿਆ। ਸੋਠ ਗ੍ਰਿਥੰਥ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਨਾਲ ਪੈਟਰਨਬੰਧ ਵਾਧੇ ਜਦੋਂ ਹੋਸਪਾਲ ਹੁਰਾਂ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਸੋਠ ਹੁਰਾਂ ਪੱਕੀ ਪੈਟਰਨਬੰਧ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਕਿ ਹਰ ਵੇਲੇ ਵਿਚ ਦਖਲ ਹੀ ਸਕੇ। ਸ੍ਰੀ ਕੁਰਬਜਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪੱਕੀ ਕਮੋਟੀ ਦੇ ਆਨਰੇਰੀ ਮੈਂਬਰ ਹਨ।

ਨਵ ਜੀਵ ਦਇਆ ਮੰਡਲ ਦਾ ਇਕ ੫੦ ਸਫੇ ਦਾ ਸੰਵੀਨਾਰ “ਹੈਲਥ ਐਂਡ ਵੂਡ” ੩੦੦੦ ਦੀ ਰਾਵਾਦ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਨਚੰਦਾ ਨੇ ਖਰਚ ਕਰਕੇ ਛਪਾਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਤਸਵੀਰਾਂ ਆਰਟ ਪੇਪਰ ਤੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਇਕ ਵੱਟੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵੀ ਵੀ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ੪.੩੦ ਲਫ਼ਿਓ ਵੇਲੇ ‘ਬਨਾਨ ਪਾਣੀ’ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਚਰਨ ਪਾਣ ਲਈ ਸੁਦਕਬਨ ਪਾਰਕ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕਾਂ ਨਾਲ ਪਹਾਚੇ।

ਅੱਜ ਸ੍ਰੀ ਆਨੰਦ ਸਦਾਸੀ (੯੫) ਦੀ ਸਿਤਰੂ ਬਾਰੇ ਸ੍ਰੀ ਰਣਬੀਰ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਸਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜਾਣਾ ਹੈ।

ਸਿਵਾ ਜੀ ਸਟੇਡੀਅਮ ਵਿਚ

ਸ੍ਰ: ਹੰਸਪਾਲ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ੧੨-੧੧-੭੭ ਨੂੰ ਸਿਵਾ ਜੀ ਸਟੇਡੀਅਮ ਵਿਚ, ਠਾਕਰ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਤੇ ਠਾਕਰ ਉਦੈ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸਰਦਾਰੀ ਹੇਠ ਤਿਆਰ ਹੋਈ ਨਾਮਧਾਰੀ ਹਾਕੀ ਟੀਮ, ਜੂ ਦੇਬੇ ਨਹਿਰੂ ਜੂਨੀਅਰ ਹਾਕੀ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਵਿਚ ਭਾਗ ਲੈ ਰਹੀ ਹੈ, ਦੀ ਖੇਡ ਵੇਸਟ ਜਰਮਨ ਸਕੂਲ ਨਾਲ ਟਾਕਰੇ ਵਿਚ ਆਈ। ਜਰਮਨੀ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਲੰਮੇ ਲੰਮੇ ਤੇ ਭਰਵੇਂ ਕੁਸ਼ਿਆਂ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਇਸ ਦਿਨ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ ਕਾਫੀ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਮੇਚ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਆਈਆਂ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਆਪਣੇ ਜਵਾਨ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਭਰਤੱਵ ਤੱਕਣ ਸਿਵਾ ਜੀ ਸਟੇਡੀਅਮ ਪਧਾਰੇ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਬਿਦਿਆਲਾ ਦੀ ਹਾਕੀ ਟੀਮ ਦੇ ਭੇਡੇ ਹੇਠ ਆਈ ਇਸ ਟੀਮ ਨੇ ਜਰਮਨੀ ਦੇ ਦੋ ਭੱਲਾਂ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਭੈਲੇ ਭਭਕੇ ਹਾਰ ਪਰਖਾਨ ਕਰ ਲਈ।

ਪਰ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸੀ ਕਿ ਯੋਜਨਾਵਿਤ ਨੇ ਇਕ ਭਲਤ ਮੌਕਾ ਜਰਮਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਦਿੰਦਾ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਟੀਮ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਹਾਰ ਨੂੰ ਜਿਤ ਵਿਚ ਬਦਲਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਭਭਕੇ ਦਾ ਮੌਕਾ ਬਣ ਚਲਿਆ ਸੀ ਪਰ ਹੰਸਪਾਲ ਦੇ ਦਖਲ ਨਾਲ ਰੁਕ ਗਿਆ।

੧੪ ਨਵੰਬਰ ੧੯੭੭ ਸੋਮਵਾਰ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ

ਡਾਕਟਰਨ ਕੇਂਦਰ ਨੂੰ

ਸਵੇਰੇ ੪.੩੦ ਵਜੇ ਉਠ ਕੇ ਮੈਂ ਤਿਆਰ ਹੋ ਚੁਕਾ ਸਾਂ ਕਿ ਸ੍ਰ: ਹਰਚਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੰਸਪਾਲ ਸਮੇਤ ਪਛਨੀ ਸਾਡੇ ਘਰ ਪੁੱਜੇ ਅਤੇ ਹਾਰਨ ਖਤਮ ਕਰਵਾਏ। ਮੈਂ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਕਾਫ਼ ਵਿਚ ਬੈਠ ੧੧/੧੦ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਗਿਆ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸੇਵਕ ਜਾਣ ਦੀਆਂ ਤਿਆਰੀਆਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਨਿਰਨੈਮ ਵਿਚ ਮਗਨ ਸਨ। ਇਥਾਰੇ ਨਾਲ ਹੀ ਆਪ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਹੰਸਪਾਲ ਦੀ ਭੱਡੀ ਆਈ ਹੈ ਤੇ ਤਿਆਰ ਹੈ? ਸਾਡੇ 'ਹਾ' ਕਹਿਣ ਤੇ ਉਹ ਵੱਧ ਕੀਤੇ ਇਸ ਭੱਡੀ ਵਿਚ ਆ ਬੈਠੇ। ਉਹਨੂੰ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਨਾਲੇ ਬੱਠਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਕੀਤੀ। ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਜਾਣਾ ਸੀ।

ਪਹੁੰਚਣ ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਅੱਗੇ ਕੁਝ ਸਰੀਰ ਇਕੱਠਾ ਵਧੀਕ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਅਗਲੇ ੧੫-੨੦ ਮਿੰਟਾਂ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਟੇਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਦੁਪੀਆਂ ਬੱਤੀਆਂ ਹੋਣ ਚੁੱਕੀਆਂ ਸਨ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਕਿਰਦ ੨੫-੩੦ ਮਿੰਟਾਂ ਦਾ ਮੱਛਲ ਚੱਟਿਆ ਰਹਿੰਦਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਮਾਤਾ ਬੰਦ ਕੌਰ ਜੀ, ਥੀਥੀ ਨਹਿੰਦਰ, ਸੰਤ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੁਰਖ ਆਦਿ ਤਾਂ ਕਸਟ ਬਲਾਸ ਵਿਚ ਸਫ਼ਰ ਕਰਨਾ ਸੀ, ਸੇਠ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਛਾਇਦ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਸੇਠ ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਸਿੰਘ ਦੀ ਨੂੰਹ, ਬੇਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰੋਂ ਛਾਇਦ ਗੁਰਮ ਨਾਲ, ਨਾਲ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਪਰ ਉਹ ਪਰੰਟ ਛਾਣਮ ਤੇ ਉਤਰ ਕੇ ਬੇਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾਲ ਲੈ ਚੜ੍ਹੀ। ਸੇਠ ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਸਿੰਘ ਹਰਚਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਾਰਾ ਸਮਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਰਹੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਦਿੱਖ ਸੇਠ ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾਲ ਖੜਨ ਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਕੁਝ ਚਕੂਰੀ ਕੰਮ ਕਾਰਨ ਉਹਨਾਂ ਸਨਿਮਥ ਆਗਿਆ ਮੰਗ ਲਈ। ਡਾਕਟਰਨ ਕੇਂਦਰ (ਸਿਕਾਰ) ਵਿਚ ਸੰਗੀਤ ਤੇ ਕੋਰਤਨ ਕਰਨ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ

ਦਿੱਲੀ ਸੁਖਦੇਵ-ਸੁਖਵਿੰਦਰ (ਭੈ: ਸਾ:) ਤੇ ਬਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਰਹੇ। ਬਸਤਰ ਸਾਧਕ ਸੰਤ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਏਸੇ ਭੱਡੀ ਚੜ੍ਹੇ। ਆਮ ਦਰਬਾਰਾਂ ਨੂੰ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਇਕੋ ਜਿਹੀਆਂ ਸਵੇਦ ਵਰਦੀਆਂ ਆਕਰਸ਼ਤ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਸਭ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਨੁਕਤਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਬਾਬਤ ਸਤਿਕਾਰ ਦੇ ਭਾਵ ਉਪਜਦੇ ਸਨ।

ਟਾਟਾ ਮੇਲ ੫-੪੫ ਵਜੇ ਚਲੀ, ਤਦ ਤਕ ਭੱਡੀ ਚੜ੍ਹਾਣ ਆਏ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਹੋਰ ਵੀ ਵਧ ਗਈ। ਸੰਤ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਦੱਤਾ ਨਾਮਧਾਰੀ ਕਾਲੰਜੀ ਹਮੇਸ਼ ਨਗਰ ਦੇ ਸਪੁਤਰ ਸ੍ਰੀ ਹਰਮੀਤ ਸਿੰਘ, ਹਰਤਜਨ ਸਿੰਘ, ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਅਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਕਾਫੀ ਭੱਜ ਨੱਠ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਤੇ ਧਰਮਾਲਾ ਸਕੰਤਰ ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਦੱਤਾ ਨੂੰ ਤਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਖੋਚਲਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸੁਆਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

੧੬ ਅਤੇ ੧੭ ਨਵੰਬਰ ੧੯੭੭ ਬੁੱਧ ਅਤੇ ਵੀਰ
ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ

ਬਿਥਾ ਜੀ ਸਟੇਡੀਅਮ

ਦਿਹਨੀਂ ਦਿਨੀਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਵਿਦਿਅਕ ਜਥਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੀ ਹਾਫੀ ਟੀਮ ਦਾ ਮੈਚ ਕੈਥਾਈਤ ਬੁਨੀਵਰਸਿਟੀਜ਼ ਨਾਲ ਬਿਥਾ ਜੀ ਸਟੇਡੀਅਮ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਸੀ। ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਤਾਂ ਦੋਵੇਂ ਟੀਮਾਂ ਬਰਾਬਰ ਰਹੀਆਂ, ਜਦੋਂ ਸੱਤ ਮਿੰਟ ਬਾਧੂ ਵੀ ਹਾਰ ਜਿਤ ਲਈ ਮਿਠੇ ਪਰ ਬੰਦੀ ਬਿਸੇ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਨਾ ਸਕਿਆ।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਵਿਚ ਇਕ ਮੈਚ, ਪਹਿਲੇ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਪਹਿਲੇ ਵਾਡੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਹੋਇਆ ਪਰ ਅੱਜ ਇਕ ਭੱਲ ਕਰਕੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਵਿਦਿਅਕ ਜਥਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੀ ਟੀਮ ਜੇਤੂ ਹੋ ਗਈ। ਫਲੂ ਤਾਂ ਕੀ.ਐਸ.ਐਫ. ਦੇ ਵਿੰਨਪੇਕਟਰ ਸਨਰਲ ਕੁਮਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਸਨ।

ਠਾਕੁਰ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਤੇ ਠਾਕੁਰ ਉਦੈ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਟੀਮ ਨੂੰ ਬਾਬਸ ਤੇ ਭੱਡੀਵੀਂ ਏਖਵਾਲ ਰਿੰਦੇ ਰਹੇ। ਸ੍ਰ: ਹੰਸਪਾਲ, ਸ੍ਰ: ਗੋਰਕ ਸਿੰਘ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, ਡਾ: ਅਮਰ ਭਾਰਗੀ, ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸਰੋਵ ਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਮੰਗੇ ਤੇ ਉਪਜਾਝਤ ਸਨ।

ਨਾਮਧਾਰੀ ਭਾਟ ਦੇ ਕੰਪਨੇ ਸਿਉਂਟ ਵਾਲਾ ਸੇਤ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦਿੱਲੀ ਸਪੁਤਰ ਸੰਤ ਨੰਤਾ ਸਿੰਘ (ਭੈ: ਸਾ:) ਖੱਡਾਂ ਵਿਚ ਉਚੇਰੀ ਕੁਚੀ ਲਖਦਾ ਹੈ। ਕੰਮ ਭੱਡ ਕੇ ਖੇਡ-ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਦਰਬਾਰਾਂ ਵਜੋਂ ਹਾਜ਼ਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

੧੯ ਨਵੰਬਰ ੧੯੭੭ ਸ਼ੁਕਰਵਾਰ
ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ

ਮੁੜ ਦਿੱਲੀ ਦਰਬਨ

ਥਲੂ ਸ਼ਾਮੀਂ ੮.੫੦ ਤੇ ਟਾਟਾ ਐਰਸ ਪ੍ਰੈਜ਼ ਦੁਆਰਾ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲਏ ਜਥੇ ਸ਼ੀਤ ਦਿੱਲੀ ਪਧਾਰੇ। ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਸਟੇਡਿਅਮ ਤੇ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਕਾਫ਼ਾ ਸੁਆਭਤ ਸਤਿਕਾਰ ਅਤੇ ਸ਼ਾਮਲ ਉਤਾਰਨ ਵਿਚ ਮਦਦ ਲਈ ਘੁੰਮੇ। ਮੈਂ ਤਾਂ ੧੧/੧੦ ਫੁਲਾ ਰੰਤ ਕੋਠੀ ਵਿਚ ਹੀ ਇੰਤਜਾਰ ਬੀਤੀ। ਏਥੇ ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਿੰਘ ਦਰਬਨ ਪਿਆਸੇ ਉਡੀਕ ਮਗਨ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਅਨ ਅੰਤਿਆ ਹੱਥਿਆਂ ਥਾਡਾ ਚਾਲੀ ਭੱਲ ਹੋ ਗਈ।

ਸ੍ਰ: ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ

ਕ੍ਰਿਸਨਾ ਨਗਰ, ਜਮਨਾ ਪਾਰ ਮਾਸਟਰ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਲੜਕੇ ਸ੍ਰ: ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵੱਲ ਸਵੇਰੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਲਗਣੀ ਤੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦਾ ਭੰਡ ਪੈਣਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਦਰਬਨ ਕਰਕੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਪੁਤਰ ਸ੍ਰ: ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਾਰ ਤੇ ਉਸਤਾਦ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ, ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸਰੋਦ ਅਤੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਕਦੀ ਤਾਂ ਚਾਤ ਰਹਿਣ ਹੀ ਉਥੇ ਚਲੇ ਆਏ। ਸ੍ਰ: ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਚੇਰ ਕਰਕੇ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਰਾਤ-ਨਿਵਾਸ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਆਪਣੀ ਬੇਨੀ ਕੀਤਾ।

ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਔਸ ਸਵੇਰੇ, ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਕੁਰਦੇਵ-ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਕੀਤਾ।

ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ, ਕੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਮਹਾ ਵਿਦਿਆਲਾ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਮੁੱਖ ਅਧਿਆਪਕ, ਕੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਮਹਾਨ ਪ੍ਰੇਮੀ ਤੇ ਸਿਦਕੀ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਛੋਟੇ ਸਪੁਤਰ ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦਰੀਆਂ ਬਨਵਾਣ ਦਾ ਕੰਮ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਉਸਨੇ ਇਕ ਨਵਾਂ ਘਰ ਵੀ ਖਰੀਦ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਘਰ ਇਕ ਲਤਕਾ ਵੀ ਜਨਮਿਆ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨੂੰ ਸੰਗਤਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝਿਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਹੀ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਭੀਰਵਨ ਤੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦਾ ਆਯੋਜਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਕਰਬਨਾਂ ਨੇ ਬਾਰ ਚੰਨ ਲਾ ਛੱਡੇ ਹਨ।

ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੀ ਆਪਣੀ ਉਪਰੰਤ ੬.੩੦ ਵਜੇ ਸਵੇਰੇ ਲਾਊਡ ਸਪੀਕਰ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਭੋਰ ਦੇ ਸਤੰਭ ਸੁਣਾਏ ਲੱਗੇ। ਅਰਦਾਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਚੰਦ ਮਿੰਟ ਦੀ ਤਕਰੀਰ ਲਈ ਆਕ੍ਰਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਮੈਂ ੨੦-੨੫ ਮਿੰਟਾਂ ਵਿਚ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੇ ਉੱਚੇ ਸੁਰੇ ਆਰਾਹ ਨੂੰ ਜੀਯੋਤ ਰੱਖਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਪਰਕਟ ਕੀਤੇ।

ਉਪਰੰਤ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਫਲ-ਆਹਾਰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੇ ਸੇਵਾਦਰ ਹੀ ਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦ ਪਾਣੀ ਛਕਿਆ।

ਕਾਲ ਸਮਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਪਿੰਡੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਰਾਜੇਕੀ ਕਾਰਡਨ ਆਇਆ। ਬੰਤਾ ਵਿਚ ਘਰ ਰਹਿ ਕੇ ੪ ਵਜੇ ਪੁਰਾ ਭੰਡ ਕੀਤੀ ਲਈ। ਤਦ ਤਕ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਬੀਬੀ ਲੀਲਾਵੰਤੀ/ਸ੍ਰ: ਆਰਾਮ ਸਿੰਘ ਰਾਵਲ ਪਿੰਡੀ ਦੇ ਸਪੁਤਰ ਸ੍ਰ: ਰਾਮ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਦਰਬਨ ਦੇਣ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਸਨ।

ਬੀਬੀ ਨਰਿੰਦਰ

ਵਿਹਲ ਦਾ ਲਾਭ ਉਠਾ ਕੇ ਕੁਰੂ ਸਪੁਤਰੀ ਬੀਬੀ ਜੀ ਦੀ ਉਸਤਾਨੀ ਬੀਬੀ ਨਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਪਾਸ ਜਾ ਉਹਦੇ ਥਾਂ ਕੁਝ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲੈਣ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਪਹੰਚਿਆ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਬੀਬੀ ਸਰੋਤਲਾ ਕੁਟਾਨੀ ਰਾਜਿੰਦਰ ਨਗਰ ਵੀ ਕੋਲ ਸੀ। ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ: ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਆਉਣ ਦਾ ਕੁਹਾਨੂੰ ਅਰਸਰ ਕਿਵੇਂ ਮਿਲੇਗਾ?

ਬੀਬੀ ਨਰਿੰਦਰ ਨੇ ਦੱਸਿਆ: ਮੇਰਾ ਛੋਟੀ ਉਮਰੇ ਅਰਥਾਤ ੧੫ ਸਾਲ ਦੀ ਆਯੂ ਵਿਚ ਹੀ ਅਰੀਕਾ ਵਿਚ ਵਿਆਹ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਹੁਰਾ ਪਰਵਾਰ ਮਾਜ ਬਰਾਬ ਖਾਣ ਪੀਣ ਵਾਲਾ ਰੇ ਕਲੰਬਾ ਹੋਟਲਾਂ ਨਾਲ ਦੋਸਰੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਵੀ ਲੁਕੀ-ਲੀ ਤਾਲੀਮ ਹਸਲ ਕਰਕੇ ਨਰਸਿੰਗ ਕਰਨ

ਲਗ ਪਈ—ਡਾਕਟਰੀ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਲਏ ਸਾਂ। ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਮੇਰੇ ਮਾਪਿਆਂ—ਸ੍ਰ: ਸੁਰਤ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਦਿਵਾਈ ਹੋਈ ਸੀ, ਮੈਂ ਜਲਸੇ, ਜਲਸਾਂ, ਕਲੱਬਾਂ, ਕੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਜਾਂਦੀ, ਗਾਉਂਦੀ ਜਾਂ ਤਕਰੀਰਾਂ ਕਰਦੀ।

“ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ, ਸ੍ਰ: ਸੁਰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਿਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ। ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਫ਼ਰੀਦਗੜ੍ਹ ਨਾਭ ਨੇੜਤਾ ਵਧ ਗਈ। ਮੈਂ ਵੀ ਭਾਵੇਂ ਪੱਛਮੀ ਤਰਜ਼ ਦੇ ਰਹਿਣ ਸਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪਰਵਾਰ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਸਾਂ ਪਰ ਵਿਚਾਰ ਮੇਰੇ ਸਾਡੇਵਿਕ ਸਨ। ਕੁਰਦਾਣੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਯਾਦ ਸਨ ਤੇ ਆਮ ਕਰਕੇ ਇਹੋ ਗਾਉਂਦੀ ਸਾਂ। ਮੇਰੀ ਭਾਵਨਾ ਵਿਚ ਬਰਧਾ ਦਾ ਅੰਮ ਵਧੇਰੇ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਅੱਗੇ ਬਰਧਾ ਸੰਜੁਕਤ ਬੈਠ ਕੇ ਪਰਵਾਰ ਵਿਚੋਂ ਠੱਕ ਸਿੱਧੇ ਦੂਰ ਬਰਨ ਦੀਆਂ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਕਰਦੀ।

“ਦਿਆਗ ਬਤਾ ਰੱਬ ਸੀ। ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਅਗਲੇ ਵਿਚ ਹੀ ਦਸ ਸ਼ਮਾਤਾਂ ਪਾਸ ਕਰ ਲਈਆਂ। ਤੇ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਬਾਕਾਇਦਾ ਸਿਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਭਾਟਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਐਮ. ਐ. ਕਰ ਲਈ।

“ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਮੇਰੇ ਘਰ ਵਾਲੇ ਤੇ ਵੀ ਹੋ ਗਈ। ਉਹ ਮਾਸੀ ਸਰਾਬੀ ਪਰਵਾਰ ‘ਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਮੇਰੇ ਪੇੜੇ ਘਰ ਨਾਲ ਆ ਜੁੜਿਆ। ਵਿਆਹ ਤੋਂ ੧੦ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਡਾਕ ਸਾਡੇ ਦੇ ਲੜਕੇ ਹੋ ਗਏ। ੨੮ ਵੇ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਇਕ ਵਾਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਆਏ।

“ਉਸ ਸਮੇਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ਼ਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਕੁਹਿ ਵਿਖੇ ਬੀਬਾ ਜੀ ਆ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਮਹੀਨੇ ਵਾਸਤੇ ਅਸੀਂ ਰਾਹਤ ਆਏ ਸਾਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮਹੀਨੇ ਪਿੱਛੋਂ ਮੇਰੇ ਸਰਵਾਰ ਜਲਵੰਡ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਨੌਰੰਗੀ (ਅਭਰੀਕਾ) ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਉਥੇ ਸਿਵਲ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਦੂਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕਾਨਕੈਂਟ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਡਾਕ ਤਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਕੱਢਣ ਲਗ ਪਈ ਸਨ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਕਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਤੇ ਕਦੇ ਭੈਂਟੀ ਸਾਹਿਬ ਰਹਿਣ ਲਗ ਪਈ। ਬੀਬਾ ਜੀ ਮੇਰੀ ਸੰਤਾਲ ਵਿਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ।

“ਬੀਬਾ ਜੀ ਇਸ ਸਮੇਂ ੧੫ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਘਰੋਂ ਆਇਆਂ ੧੫ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਮੈਂ ੪ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਅਗਲੇ ਬਾਅਦ ਬੱਚੇ ਵਿਚ ਲਈ ਅਭਰੀਕਾ ਗਈ ਸਾਂ। ਵੇਰ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਭਰੀਕਾ ਕਦੇ ਮੈਨੂੰ ਕੀ ਬੀਬਾ ਜੀ ਸਮੇਤ ਨਾਲ ਲੈ ਗਏ। ਦੂਣ ਬੱਚੇ ਦੱਤ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਭੰਟਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਖੇਤੀ ਬਾਡੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬੱਤਾ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਰਾਜਮਿਹਰਸਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

“ਦੇਧਰ ਬੀਬਾ ਜੀ ਹਨ ਕਿ ਮੇਰੇ ਬਿਨਾ ਪਲ ਭਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ। ਰਾਤ ਬਿਸਤਰੇ ਤੇ ਹੋਥ ਵੇਰ ਵੇਰ ਮੇਰੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਪਤਾ ਕਰਨਗੇ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਨਾਲ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਦੇਨਾ ਹੀ ਵਾਸਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮਾਤਾ ਜੀ ਹਨ ਤੇ ਹਲ ਭਲ ਦਾ ਸਾਡੇ ਪ੍ਰਤੀ ਧਿਆਨ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਬੀਬਾ ਜੀ ਇਕ ਫਿਟ ਲਈ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਜੁਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੰਦੇ। ਕਦੇ ਵੀ ਐਸਾ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਵਿਛੜੇ ਹੋਈਏ, ਇਕ ਦੋ ਵਾਰ ਮੈਂ ਚੋਤੀ ਪੰਗੀ ਜਾਣ ਦੀ ਬੱਧਿਬ ਬੀਬਾ ਜੀ ਕੋਵਲ ਇਕ ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਲਈ, ਰਾ ਬੀਬਾ ਜੀ ਨੇ ਲੰਗਰ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਛਕਿਆ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਫੀ ਠਾਲ ਕੇ ਜਾਵਾਂ ਜਾਂ ਆਪ ਕੀ ਨਾ ਜਾਵਾਂ।

“ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਲਈ ਚਰ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਅਜੇ ਹੀਰ ਉਭਾਰਾਂ। ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਯੋਗ ਵਰ-ਘਰ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਵਿਚ ਹਨ, ਕਿਸੇ ਦੇਣੇ ਦੀ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।”

ਬੀਬੀ ਨਰਿੰਦਰ ਦੀ ਸਿਹਤ ਕਾਫੀ ਕਮਜ਼ੋਰ, ਸਰੀਰ ਤੇ ਸਿਰਫ ਹੱਤੀਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜਵਾਂ ਮਾਸ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ। ਬੀਬੀ ਸ਼ਕੁੰਤਲਾ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ : ਆਪ ਖਾਂਦੇ ਕੀ ਹੋ ਤੇ ਕਿੰਨਾ ਕੁ, ਸਰੀਰ ਉੱਕਾ ਹੀ ਛਟੀ ਵਰਗਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ? ਉਤਰ ਮੈਂ ਜੀ ਦੇ ਦਿੱਤਾ : ਨਾ ਖਾਂਦੇ ਤੇ ਗੁੱਸਾ ਪੀਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਹੀ ਸਰੀਰ ਪਿਛਾਹ ਨੂੰ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਬੀਬੀ ਦੇ ਤਪ ਤਿਆਗ ਦੀਆਂ ਕੀ ਰੀਸਾਂ ! ਮਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਭੋਕੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਤੋਂ ਕੁਰਬਾਨ ਬਣ ਦਿੱਤੇ। ਦੁਆਨੀ ਗੁਰੂ ਸਪੁੱਤਰੀ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਵਿਚ ਲੜਾ ਦਿੱਤੀ। ਪਤੀ ਕਿਤੇ, ਪੁੱਤਰ ਕਿਤੇ, ਦੂਜਾ ਪੁੱਤਰ ਕਿਤੇ, ਆਪ ਕਿਤੇ ! ਕੱਦੀ ਆਰਥਕ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ—ਕੱਦੀ ਲਾਲਚ ਨਹੀਂ।

ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸੇ ਬੀਬੀ ਜੀ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਮਿਹਰਬਾਨ ਹੋ ਕੇ ਅਫ਼ਰੀਕਾ ਦੀਆਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਬੀਬੀਆਂ ਦਾ ਸਕੌਤਰ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਦੁਨਿਆਂ ਨੂੰ ਭਜਨ ਦੇਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਛੱਟੀ ਉਮਰ ਵੱਡੀ ਉਮਰ

ਬੀਬੀ ਸ਼ਕੁੰਤਲਾ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇਨੀ ਛੱਟੀ ਉਮਰੇ ਕਿਉਂ ਬੀਬਾ ਸਾਹਿਬ ਕੋਰ ਜੀ ਦਾ ਆਨੰਦ ਸੋਚ ਰਹੇ ਹਨ ? ਮੈਂ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ੧੬-੧੭ ਵੀਂ ਉਮਰ ਤਬ ਦੀਆਂ ਨੜਕੀਆਂ ਜਿਥੇ ਵੀ ਰਿਆਹ ਦੇਵੀਏ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਗਲੇ ਘਰ ਨਾਲ ਅਨੁਕੂਲ (ਐਡਜਸਟ) ਕਰ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਸਦੇ ੧੬-੨੦ ਦੀਆਂ ਹੀ ਜਾਣ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਘਰ ਦੀ ਇਕ ਆਪਣੀ ਬਕਲ-ਸੂਰਤ ਉਘਸ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਰਬ ਤਿਹ ਨਾ-ਪਸੰਦ ਘਰਾਂ ਨਾਲ ਢਲਣਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਦੀ ਨਰਕ ਸਹੇੜ ਟੰਟਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਧਾਰ ਸਾਖਦਾ ਹੈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸੋਚ ਦਾ। ਦੂਹਾਂ ਬੀਬੀਆਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਨ ਕੀਤਾ।

ਆਨੰਦ ਸਵਾਮੀ ਜੀ ਦੇ ਨਿਧਨ ਬਾਦ

ਭਰ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਮੈਂ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰ ਪੁੱਛਿਆ : ਬੀ ਆਪ ਸ੍ਰੀ ਆਨੰਦ ਸਵਾਮੀ ਜੀ ਦੇ ਨਿਧਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸ੍ਰੀ ਰਣਬੀਰ ਨੂੰ ਮਿਲ ਸਕੀ ਹੈ ? ਦਸਿਆ ਗਿਆ : ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਸਵੀਂ ਭੋਨ ਹੈ ‘ਵਫ਼ਾ’ ਭਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਰਣਬੀਰ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ : ਆਪ ਜੀ ਨਾ ਆਓ, ਮੈਂ ਹੀ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਆਪ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵਾਂਗਾ। ਗੁਰੂਭੇ ਲੁਆਇੰਗੇ ਜੋਠ ਕ੍ਰਿਲੋਭ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸਰਦਾਰ ਹਰਚੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਸਨ।

ਵੈਸਲਾ ਤਰਕ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇਵੇਂ ਫਿਰ ਸ੍ਰ: ਰਾਮ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰੋਂ ਜਾ ਕੇ, ਬਨਾਰਸ ਨਾਲ ਛੋਟ ਕੋਟਕਟ ਕਰਕੇ ੪.੧੨.੭੭ ਨੂੰ ਪੰ: ਕਿਸਨ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਲੜਕੇ ਪੁਰਨ ਮਹਾਰਾਜ ਵੱਲੋਂ ਆਰੰਭ ਕਰਵਾਈ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੰਘਾ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ। ਰਾਤ ਰਕ ਇਸ ਸਭਾ ਦੇ ਉਦਘਾਟਨ ਹਿਤ ਜਾਣ ਦਾ ਵੈਸਲਾ ਤਰਕ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਸੰਗੀਤ ਆਗਾਦ ਭਵਨ ਵਿਚ

ਸ਼ਾਮ ੫.੪੫ ਵਜੇ ਬੰਨ੍ਹੇ ਦੇ ਗੱਡੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਤੇ ਸੰਗੀਤ ਨਾਲ ਇਲਾਹਾਪੁਰੀ ਰੋਡ ਵਾਲੇ ਸੰਜਟ ਆਗਾਦ ਭਵਨ (ਨਰਦੀਯ ਆਈ. ਟੀ. ਓ.) ਵਿਚ ਗਏ ਜਿਥੇ

ਨਾਟਕ ਅਤੇ ਲਲਿਤ ਕਲਾ ਅਕਾਦਮੀ ਵਲੋਂ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਚਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਦੂਜਾ ਕਾਰਜ ਕਰਮ ਮਿਸਰਾ ਬੰਧੂਆਂ—ਰਾਜਨ ਸਾਜਨ—ਦਾ ਸੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਇੰਤਜਾਰ ਵਿਚ ਗਾਇਨ ਕਰਾ ਲੈਣ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਹਨਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਯਮਨ ਅਤੇ ਅੰਤ ਉੱਤੇ, ਰਾਗ ਮਾਨਸਿਰੀ ਸਾ ਛਾ ਮਾ ਸਾ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਸੁਰਾਂ ਉੱਤੇ ਨਿਰੰਤਰ ਹੀ ਗੇਵਿਆ। ਮਿੱਠਾ, ਜੋੜਦਾ, ਦਿਲਚਸਪ ਤੇ ਕਲਾ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਖੂਬੀਆਂ ਰੱਖਦਾ ਇਹ ਗਾਇਨ ਬੜਾ ਚਿਰ ਚਲਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਿਸਰਾ ਬੰਧੂਆਂ ਦੀ ਕਲਾ ਪਰਦਰਸ਼ਨੀ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋਏ।

ਇਸ ਮੌਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਾ ਇਕ ਕੱਪੜਾ-ਦਪਾਨੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਸਾਥੂ ਸ੍ਰੀ ਸਿਵ ਦੱਤ ਬੀ. ਐਸ. ਐਫ. ਦਾ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਹੈ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਆਇਆ। ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਸੰਗੀਤ ਸ਼ੇਖ਼ ਬੇਖ਼ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਕਦੇ ਉਹਦੇ ਪਾਸੋਂ ਵੀ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਅਸ ਕਲ੍ਹ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚੋਂ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਗਾਇਨ ਦੀ ਕਲਾ ਖਤਮ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ੇਖ਼ਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਉਹਦਾ ਪਤਾ ਤੇ ਫੋਨ ਨੰਬਰ ਦਰਖਾਵੇ।

ਥੋਠੀ ਵਿਚ ਵਿਰ

ਵਾਪਸੀ ਲੈਂਦੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਜਨ-ਸਾਜਨ ਨੂੰ ਥੋਠੀ ਲੈ ਆਂਦਾ ਗਿਆ। ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਛੋਟੇ ਬੱਚਿਆਂ—ਬਲਜੋਤ, ਸੁਖਦੇਵ, ਮੇਹਤ ਤੇ ਸੁਖਬਿੰਦਰ, ਤੇ 'ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਨਿਧਾਨ ਹੈ' ਤੇ 'ਬਹੁਣਾ ਨਿਧਾਨ' ਲਥਦੇ ਸੁਣਵਾਏ। ਹੁਣ ਭਾਰ ਦੇ ੧੧ ਵਜ ਗਏ। ਤਾਂ ਵੀ ਇਸ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਬੱਚੇ ਸੁਬਿੰਦਰ, ਜੋ ਸੁਖਦੇਵ, ਸੁਖਬਿੰਦਰ ਹੁਰਾਂ ਦਾ ਛੋਟਾ ਚਾਚੀ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਕੈਸੇਟ ਸੁਣਵਾਈ ਕਿ ਇਹ ਕਿੱਥੇ ਨਾ ਜਾਣਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਭੁੱਭ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਸੰਤ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਾਲੀ ਨਗਰ ਨੂੰ ਆਗਿਆ ਹੋਈ : ਛੋਟੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤੱਪ ਬਣੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਾਜਨ-ਸਾਜਨ ਤੋਂ ਸੰਗੀਤ ਸਿੱਖਿਆ ਲੈਣੀ ਹੈ।

ਅੰਤ ਉੱਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਪੋਟੀਆਂ ਪੋਟੀਆਂ ਮਾਡਰਾਂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ 'ਛਾਡਿ ਮਨ ਹਰਿ ਬਿਮੁਖਨ ਹੈ ਸੰਗੁ' ਰਾਜਨ ਸਾਜਨ ਹੁਰਾਂ ਨੂੰ, ਰਾਗ ਮਾਨਸਿਰੀ ਵਿਚ ਸੁਣਾਇਆ। 'ਇਹ ਮਾਡਰਾਂ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਮੁਸਕਲ ਹਨ।'

“ਨਹੀਂ, ਏਨੀਆਂ ਮੁਸਕਲ ਨਹੀਂ। ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ ਸਭ ਕੁਝ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।”

ਬਰਦੇ ਕਰਾਇਆਂ ਰਾਤ ਦੇ ੧੨ ਵਜ ਗਏ। ਸਭ ਨੂੰ ਘਰੀਂ ਜਾਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੋਈ।

੨੦ ਨਵੰਬਰ ੧੯੭੭ ਐਤਵਾਰ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ

ਡਕਠੀਕ

ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਕਮੇਰ ਨਗਰ ਬਲਾਸਾਣਾ ਵਿਚ ਚੱਲੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਮੇਂ ਜਿਹ ਵਾਰ ਵਿਚ ਪਹਾਏ। ਮੇਰਾ ਲੜਕਾ ਮਲਧੀਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਨੂੰਹ ਵਾਰ ਸੁਣਨ ਕਦੇ ਤਾਂ ਬੱਚੇ ਨਾਲ ਨੇਤਰਾਂ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ, ਨਿਤਨੇਮ ਕਰਦਿਆਂ ਇਥਾ-ਓਥਾ ਕਰਕੇ, ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਆਗਿਆ ਦੇ ਉਠਾਏ, ਆਪਣੇ ਪਿੱਛੇ ਬਿਠਾਇਆ। ਦਿਨੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਬਚਨ ਕੀਤਾ : ਮਲਧੀਰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਕਪੜਿਆਂ ਵਿਚ ਬੜਾ ਸਜਦਾ ਹੈ।

ਵਿਸ਼ਵ ਸ਼ਾਕਾਹਾਰੀ ਸੰਮੇਲਨ

ਮਸਾਂ ਹੀ ੯-੩੦ ਵਜੇ ਤਕ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਿਗਿਆਨ ਭਵਨ ਪਹੁੰਚੇ ਜਿਥੇ ਵਰਲਡ ਵੈਜੀਟੇਰੀਅਨ ਕਾਂਗਰਸ ਦਾ ਸੰਤਨ ਹੋਣਾ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਨੂੰ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦੇਣੀ ਸੀ। ਦੂਜੀ ਭੱਗੀ ਵਿਚ ਹੋਰ ਦਰਬਾਰ ਵਿਗਿਆਨ ਭਵਨ ਪੁੱਜ ਗਏ।

ਜਾਂਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਾਗਮ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਿਆਰੀ ਸੀ। ਸਮੇਤੀ ਰੁਕਮਣੀ ਦੇਵੀ ਜੋ ਇਸ ਵਾਰ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਰਾਸਟਰਪਤੀ ਬਣਨ ਲਈ ਵੀ ਏਜੰਡੇ ਉੱਤੇ ਆਈ ਸੀ ਅਤੇ ਜੋ ਜਵਾਨੀ ਵਿਚ ਵਧੀਆ ਨਰਤਕੀ ਵੀ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਮੁਚਲੀ ਕਾਰਵਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ।

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਕੁੱਝ ਦਿਤੀ ਗਈ ਆਗਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਭੋਜ ਸੇ ਦੇ ਰੀਝ ਨਾਮਧਾਰੀ ਨਰ ਨਾਰ ਵੀ ਚਾਲ ਦਿਆਂ ਸੇਟਾਂ ਉਪਰ ਬੈਠ ਰਹੇ ਸਨ। ਲਾਲ ਕਾਲੀਨ ਤੇ ਹਲਕੇ ਰੰਗ ਦੇ ਹੋਰ ਫਰਨੀਚਰ ਵਿਚ ਸਬੰਧ ਕਪੜਿਆਂ ਵਾਲੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਬਲੀਆਂ ਵਾਂਗ ਬੈਠ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪ੍ਰੋਗਰੈਸੀਵਿਅਮ ਲਈ ਨਿਸਚਿਤ ਕੁਝੀਆਂ ਥਿੰਗਾਂ ਵਿਚ ਤੋਂ ਵਿਰਾਜੇ। ਆਪ ਜੀ ਨਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਇੱਥੀ ਦੇ ਐਡਮੇਡੇਟਿਵ ਰੋਸਲਰ ਸ੍ਰੀ ਕੇਦਾਰ ਨਾਥ ਸਾਹਨੀ ਬੈਠੇ। ਆਪਣੇ ਉਦਘਾਟਨੀ ਭਾਸ਼ਣ ਬਾਅਦ ਚਲੇ ਗਏ ਤਾਂ ਸਬੰਧ ਕਪੜਿਆਂ ਵਿਚ ਫਕਦਾ ਕਾਈਲੈਂਡ ਦੇ ਡੈਲੀਕੇਸਨ ਦਾ ਮੁਖੀ ਆ ਬੈਠਾ।

ਇਸ ਕਾਂਗਰਸ ਵਿਚ ੫੦ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਡੈਲੀਕੇਸਟ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ। ਕਾਈ ਤੇ ਜਪਾਨੀ ਡੈਲੀਕੇਸਨ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਸਨ। ਕਾਈ ਡੈਲੀਕੇਸਨ ਤਾਂ ਆਇਆ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਨਾਲ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਡਿਗਰ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰੈਸਿਵ ਸ੍ਰੀ ਕਾਰਡਨ ਲਾਟੋ ਨੇ, ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਰੁਕਮਣੀ ਦੇਵੀ ਅਤੇ ਕਾਈ ਡੈਲੀਕੇਸਨ ਦੇ ਮੁਖੀ ਨੇ ਵੀ ਕੀਤਾ।

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਦਿਤਾ। ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਕਰਦਿਆਂ ਅੰਤ ਉੱਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰ ਆਖਿਆ : ਜੇ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਰਾਸਟਰਪਤੀ ਰੁਕਮਣੀ ਦੇਵੀ ਜੀ ਬਣ ਸਕਦੇ ਤਾਂ ਕਿੰਨਾ ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ, ਦੇਸ਼ ਦਾ ਸਰਕਾਰੀ ਇਕ ਸ਼ਾਕਾਹਾਰੀ ਹੁੰਦਾ।

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ੧੧-੩੦ ਤਕ ਵਿਗਿਆਨ ਭਵਨ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹੇ। ਆਰੰਭਕ ਸੈਸ਼ਨ ਸਮਾਪਤ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪੂਰੀ ਹਾਰਦਿਕ ਕਿੱਤਾ-ਕਿਤਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ। ਬੈਨਰਾਂ ਦੇ ਵਰਤਦਿਆਂ ਕਿਹਾ : ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਾਡੇ ਸੰਗਰਾਮ ਵਿਚ ਪੂਰੇ ਭਾਈਖਾਲ ਤੇ ਹਰ ਭਾਵਾਂ ਮਦਦਗਾਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਵਿਚ ਫੁਲਾਇਆ : (ਸੰਖੇਪ) “ਜੇ ਮਨੁਖ ਮਸ਼ਾਹਾਰ ਭੱਠ ਕੇ ਦੇਵੀ ਕੁਟ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਵੇ ਤਾਂ ਜੀਵ ਮਾਰਗ ਦੇ ਭਲੇ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਦੇ ਕਲਹ ਕਲੋਸ਼ ਤੇ ਜੰਗਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ਼ਾਕਾਹਾਰ ਦੇ ਮੁਦਈ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ੧੮੫੭ (ਈ:) ਦੇ ਵਿਸ਼ਵ ਸ਼ਾਕਾਹਾਰੀ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਸਰਗਰਮ ਭਾਗ ਲਿਆ ਸੀ। ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਪ੍ਰਾਪਤਿਆਂ ਨੂੰ ਕੁਪਹਤ ਦਾ ਖਾਣਾ ਦਿਤਾ। ੧੮੬੭ ਵਿਚ ਵੀ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬੜਤੀ ਤੇ ਧਨ ਸ਼ਾਕਾਹਾਰੀ ਸੰਮੇਲਨ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਲਈ ਉਦਾਰਤਾ ਨਾਲ ਵਰਤਿਆ। ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਇਸ ਭੱਠ ਦਾ ਮਾਣ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਦਸ ਸਾਲਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਵਿਸ਼ਵ ਸ਼ਾਕਾਹਾਰੀ ਸੰਮੇਲਨ ਏਥੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੰਮੇਲਨ ਦੇ ਮਨੋਰਥ ਵਿਚ ਸਫਲਤਾ ਕਾਮਣਾ।”

ਉਦਘਾਟਨੀ ਸਮਾਗਮ ਦੀ ਸਾਖਰੀ ਪਿਛੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵੱਖ ਵੱਖ ਭੈਲੀਗੋਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਜਾਣੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ। ਦਰਲਭ ਵੇਜ਼ੀਟੇਗੋਸ਼ਨ ਕਾਂਡਰਸ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਾਰਡਨ ਲਾਟੇ ਦੀ ਪਤਨੀ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਲਾਟੇ ਬੜੇ ਚਿਰ ਤਕ ਆਪ ਨਾਲ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਵਾਰਤਾ-ਲਾਪ ਕਰਦੀ ਰਹੀ। ਉਸ ਨੇ ਨਿੱਜੀ ਤੇ ਅ-ਨਿੱਜੀ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਏਥੇ ਅਏ ਸਾਰੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਬੜੇ ਆਕਰਸ਼ਕ ਤੇ ਨਰੋਂਦੇ ਹਨ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਆਪਣੀ ਕੰਨਿਆਂ ਬੀਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਲਾਟੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਪਰ ਸੇਵਕਾਂ ਦੀ ਅਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਅੰਝਾ ਕਰ ਨਾ ਸਕੇ।

ਸਵੀਡਨ ਦੇ ਇਕ ਭੈਲੀਗੋਸ਼ਨ ਨਾਲ ਵੀ ੧੦ ਮਿੰਟ ਕੋਲਥਾਤ ਹੋਈ। ਵਾਈਟੈਂਡ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਲੇਸ਼ ਕਰ ਮਿਲਣ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਕ ਭਰਵੇਂ ਵਸਤਰਧਾਰੀ ਬੰਧੀ ਸੇਤ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕੀਤੀ : ਬੜੇ ਭਲੇ ਲੋਕਦੇ ਹਨ ਤੁਹਾਡੇ ਵਸਤਰ ਧਰਮੀ ਪੁਰਖਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ। ਉਸ ਨੇ ਵੀ ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰ ਦਲਾਇਆ। ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਸੇਤ ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਲੜਕਾ ਕ੍ਰਿਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਿਸ ਨੇ ਵਾਈ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਵਾਈ ਵਿਚ ਉਲਥਾ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਤੇ ਭੈਲੀਗੋਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਭਾਵ ਸਾਰੇ ਕੀਤੇ।

ਸਾਰੇ ਭੀਬਾ ਦਾ ਹੀ ਧਿਆਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿੰਘਾਂ ਵਲ ਆਕਰਸ਼ਤ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਿਹੜੇ ਫਿਧਰ ਵੀ ਜਾਂਦੇ ੫੭ ਭਰਵੇਂ ਦੁਆਨ ਆਪ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭਾਬੁਤ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਹਰ ਫਿਰੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾਏ, ਭਾਬੁਤ ਉਦੈ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾਲ ਰਖਦੇ ਅਤੇ ਦੱਸਦੇ ਕਿ ਵਿਹ ਮਹਾਰਾਜ ਕੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਪੁਰਕ ਹਨ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਭਤੀਜੇ।

ਬਾਬਾਹਾਰੀ ਸੰਮੇਲਨ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤਾਂ ਭਾਵਿਸ ਉਤੇ ਆਪਣੀ ਸੀਟ ਤੇ ਰਿਰਾਜਮਾਨ ਸਨ ਪਰ ਪਿਛੇ ਭਠੀਆਂ ਕੁਰਸੀਆਂ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਕੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸ਼੍ਰੀ ਸਰਬਨ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੇਠ-ਸਪੁਰਤਰ ਬੈਠੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਲਈ ਸੰਪਰਕ ਰਖਦੇ। ਭਾਵਿਸ ਸਾਹਮਣੇ ਦੀਆਂ ਕੁਰਸੀਆਂ ਤੇ ਕੁਝ ਪ੍ਰਤਿਬੰਧ ਨਾਮਧਾਰੀ ਤੇ ਮਲਰਠੀਆਂ ਤੇ ਵੀ ਇਸ ਸਮੇਂ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਵਠੇ ਵਾਸ਼ੀ ਬੈਠਕ ਸੀ। ਹੋਰ ਦਰਲਭ ਤੇ ਸਰੋਤੇ ਵੀ ਹੋ ਸਨ।

ਭਾਵਿਸ ਤੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਚੇਤੇ ਹਨ, ਇਹ ਸੱਕਣ ਸਨ : ਸਵਾਮੀ ਸੰਗਿਦਾ ਨੰਭ ਜੀ (ਅਮਰੀਕਾ—ਦੱਖਣ ਭਾਗੀ ਮੂਲ ਦੇ ਜਾਪੇ ਹਨ) ਵਾਈ ਭੈਲੀਗੋਸ਼ਨ ਦੇ ਮੁਖੀ ਭਾ: ਸੁਰਾਟ, ਸ਼੍ਰੀ ਓ, ਐਨ, ਸਾਹਨੀ, ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ, ਸ਼੍ਰੀ ਪਟਵਾਰੀ ਜੀ ਗਵਰਨਰ ਰਾਮਲਨਾਥੂ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਕੁਕਮਣੀ ਦੇਵੀ, ਭਾ: ਕਾਰਡਨ ਲਾਟੇ, ਇਕ ਜਾਪਾਨੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ ਤੇ ਇਕ ਵੀ ਹੋਰ।

ਬਾਬਾਹਾਰੀ ਸਮਾਗਮ ਬਾਅਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕੰਠੀ ਆ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਆਦਿ ਕਰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕਿਆ ਤੇ ਆਰਾਮ ਕੀਤਾ।

ਮਾ: ਚੰਦਾ ਸਿੰਘ ਠਮਿਤ

੪ ਵਜੇ ਬਾਅਦ ਦੁਪਹਿਰ ਲੇਸ਼ ਨਕਸ਼, ਨਾਮਧਾਰੀ ਧਰਮਸਾਲਾ ਵਿਚ ਸੇਤ ਸੁਖਦਰਸਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਿਤਾ ਮਸਟਰ ਚੰਦਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਠਮਿਤ ਸਾਹਿਬ ਪਾਠ ਦਾ ਭੋਗ ਪੈਦਾ ਸੀ। ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ

ਜੀ ਨੇ ਕਿਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਜਾਣਾ ਸੀ ਪਰ ਸੰਤ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਹਿਤ ਛਪੇ ਭਾਰਤੀ ਤੇ ਵਤਰ ਪ ਦਾ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤਾਂ ਚਾਈ ਵਜੇ ਆ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਸਿੱਖ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਪਰਵਾਨ ਕੀਤੀ।

ਮੈਂ ਤ ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਸਾਰਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹਾਲ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਸੀ। ਸੰਗਤ ਹਾਲ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਖੁਲ੍ਹੀ ਥਾਂ ਤੇ ਦੀ ਗਾਡੀ ਇਕੱਤਰਤ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਗਿਆਂ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ—ਫੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਕੀਰਤਨ ਕਰ ਹਟੇ ਸਨ ਤੇ ਭੰਗ ਦੇ ਸਲੱਕ ਪੜ੍ਹੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਇਸ ਸਮੇਂ ਸੇਠ ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਸਿੰਘ, ਸ: ਹਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੋਸਪਾਲ, ਡਾ: ਅਮਰ ਭਾਰਤੀ, ਸ੍ਰੀ ਫੁਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮਾਸਟਰ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਨ।

ਸੰਤ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਨਿਰਮਾਣ ਦੇ ਸਪੁਤਰ ਸ੍ਰੀ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਡਾ: ਭਾਰਤੀ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ: ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਰੂਪਾ ਨਾਲ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਛਾਫੀ ਛਾਸਲਾ ਤੇ ਫਰ ਆਏ ਹਨ। ਨਜ਼ਦੀਕ ਨਜ਼ਦੀਕ ਚੁੰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ...। ਇਸ ਸਮੇਂ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਜੇਠੇ ਸਪੁਤਰ ਠਾਕੁਰ ਲਮਬੇਰ ਸਿੰਘ ਵੀ ਬੰਬਲੇਓਂ ਆ ਪਹੁੰਚੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਿਆਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਬੈਠ ਬੈਠਾਇਆ। ਜਦੋਂ ਬੈਠੀ ਲਈ ਵਾਪਸੀ ਕਰਨ ਲਗੇ ਤਾਂ ਠਾਕੁਰ ਲਮਬੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਭੜੀ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਲਿਆ। ਜਾਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਮੈਂ ਨੰਦ ਗੀਤਾ ਜਿ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਵਧੇਰੇ ਆਤਮੀਅਤਾ ਹੈ।

ਵਿਗਿਆਨ ਭਵਨ ਵਿਚ

ਬੈਠੀ ਆ ਕੇ ਪ ਵਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਾਪਾਨੀ ਡੈਲੀਏਸ਼ਨ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਸੁਣਨ ਲਈ ਵਿਗਿਆਨ ਭਵਨ ਪਧਾਰੇ। ਉਥੇ ਆਪ ਨੇ ਜਾਪਾਨੀ ਡੈਲੀਏਸ਼ਨ ਬਾਰੇ ਵਾਰੰਗੀ ਲਈ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਉਸ ਖੋਜ ਨੂੰ ਵੀ ਧਿਆਨ ਪੂਰਵਕ ਸੁਣਿਆ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਖਾਸ ਖੁਰਾਕ ਦੀ ਸੁਝਣਾ ਬਾਰੇ ਸੀ। ਬਾਤਚੀਤ ਵਿਚ ਅਨੁਵਾਦਨ ਵਿਰੋਲਗਿਰੀ ਇਕ ਲੜਕੀ ਕਰ ਠਹੀ ਸੀ। ਜਾਪਾਨੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਖਾਣੇ ਅਤੇ ਸੁਪ ਵਰਗਾ ਬਣਾ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਲਾਭ ਵੀ ਦੱਸੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਯੋਗ ਸਿੰਘ, ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਤੇ ਹੋਰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਸਨ।

ਛੋਟੇ ਠਾਕੁਰ ਮੈਨੂੰ ਹੱਸ ਕੇ ਬਹਿਣ ਲਗੇ: ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਜਾ ਕੇ ਕੁਝ ਆ ਪੀ ਲਓ, ਜਾਨੂੰ ਆਣ ਕੇ ਸੁਆਦ ਦੱਸੋ। ਮੈਂ ਕੋਲੋਂ ਚਾ ਤੇ ਬੰਡੀ ਚਾ ਲਸ ਪੀ ਕੇ ਅਤੇ ਰਾਵਲ ਆਦਿ ਖਾ ਕੇ ਵੇਖੇ, ਸੁਆਦ ਲਗੇ। ਉਹਨਾਂ ਇਕ ਡਿਸ ਸਮੁੰਦਰੀ ਬਨਸਪਤੀ ਨਾਲ ਵੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਹ ਵੀ ਕੁਟਕਾਰੀ ਸੀ। ਅਸੀਂ ੬ ਵਜੇ ਵੀਥ ਪਰਤੇ।

ਆਚਾਦ ਭਵਨ ਵਿਚ

ਰਾਤ ਨੂੰ ੭-੩੦ ਵਜੇ ਆਚਾਦ ਭਵਨ ਵਿਚ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਡਾ: ਅਮਰ ਭਾਰਤੀ, ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਕੜੀ, ਸੰਤ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੂਤਕਾ, ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸਰੋਦ, ਸੰਤ ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦੁਆਰਾ ਚਲਾਈ ਥਾਰ ਤੇ ਆਚਾਦ ਭਵਨ ਪੁੱਜੇ। ਅਗੇ ਮੱਚ ਉਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਲਾਉੱਦੀਨ ਇਸਰਾਜ ਤੇ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਚਾਚ ਰਾਮ ਸਿਤਾਰ ਤੇ ਡਿਊਟ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਬੰਦ ਹੋਏ ਸਨ। ਤਬਲੇ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵੈਆਜ ਯਾਨ ਵਲੋਂ ਸੀ। ਇਸਰਾਜ ਦਾਦਾ ਬਣਾ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਵਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਆਵਾਜ਼ ਮਿੱਠੀ ਵਿਰ ਤੇਜ਼ ਤੇ ਰੋਜ਼ ਰਰ ਰਹੀ। ਸਿਤਾਰ ਵਾਲਾ ਬਹੁਤ ਔਛਾ ਸੀ। ਦੋਵੇਂ ਪ੍ਰਸੰਨ

ਮੁੰਦਰਾ ਵਿਚ ਸਨ। ਕਲਾਕਾਰ ਰਾਭ ਰਾਭੇਲਦਰੀ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਤਾਲ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ।

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੁਹਰਲੀਆਂ ਕੁਝੀਆਂ 'ਚੋਂ ਇਕ ਤੇ ਬੈਠੇ। ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਆਪ ਜੀ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਬੈਠਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ 'ਇਸਰਾਜੀਏ' ਤੇ ਬੜੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ : ਸਿਤਾਰ ਵਾਲਾ ਵੀ ਅੱਡਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸਰਾਜੀਆ ਇਸ ਕਰਕੇ ਵੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਦਾ ਹਕਦਾਰ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਵਜੋਤਰੀ ਬੜੇ ਘੱਟ ਹਨ। ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਅਲਾਉਦੀਨ ਦੁਨੀਆਂ ਘੁੰਮ ਕੇ ਆਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਕਲਾਕਾਰ ਜਵਾਨੀ ਦੇ ਮੁੱਢਲੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੋਂ ਵਡੀਆਂ ਉਮੀਦਾਂ ਰਖੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

ਭਿਉਟ ਸਮਾਪਤੀ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਕੁਰਦੇਦ ਸਿੰਘ ਸਰੋਦ ਦੁਆਰਾ ਸ੍ਰੀ ਅਲਾਉਦੀਨ ਦੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹਤਾ ਕੀਤੀ, ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਆਖਿਆ : ਜਦੋਂ ਫਰੂਰ ਫਿਰਲੇ ਇਸਰਾਜੀਏ ਮਿਲ ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕੰਮ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰਨੀ ਹੀ ਬਣਦੀ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਹ ਸਾਰਾ ਸੁਣਨ ਉਦੋਂ ਨਾਲ ਭਏ ਸਨ। ਇਹ ਇਕ ਬੁੱਢੀ ਦੇ ਵਾਧੇ ਨਾਲ ਇਨਕੁਆ ਕਰਕਾ ਹੀ ਹੋਵਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਇਨਕੁਆ ਦੇ ਪੁਰੋਹਤ ਵਜੋਤਰੀ ਹਨ। ਅਲਾਉਦੀਨ ਤੇ ਇਸਰਾਜ ਨੂੰ ਭਰਪੂਰ ਯੋਗਤਾ ਨਾਲ ਬਜਾਇਆ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸਥਾਨ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੀ ਭਰਮਾਰ ਨਜ਼ੀਂ ਸੀ ਪਰ ਜੇ ਕੁਝ ਇਸ ਉਮਰ ਵਿਚ ਇਸ ਬੱਠ ਸੀ ਉਹ ਬਾਡੀ ਸੀ।

ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਮੰਚ ਉੱਤੇ ਗਾਉਣ ਵਾਲੇ ਆਏ ਮਸ਼ਹੂਰ ਅਫ਼ੀ ਤੇ ਮੁਕਾਬਲ ਅਫ਼ੀ। ਇਹਨਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਵਿਚ ਇਕ ਪਿਆਲ ਸੁਣਾਇਆ ਕਿਹਾ ਕਿਹਾਕਾ ਦੀ ਇਕ ਰਚਨਾ। ੨੨ ਅਤੇ ੧੯ ਵੀਂ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਲਗਭੇ ਸਨ ਵਧੇ ਨੇ ਆਲਾਪ ਤੇ ਇਹਾਏ ਬਤੀ ਦਖਲਤਾ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ। ਸੁਰਾਂ ਤਾਂ ਚਰਾ ਘਟ ਘਟ ਕੇ ਲਗਦੀਆਂ ਸਨ। ਆਸ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਗਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਜੋਤੀ ਵਧੀਆ ਕੁਝੀਆਂ ਵਿਚ ਪੇਰ ਰਖ ਸਕੇਗੀ।

ਅਜੀਂ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਹਾਲ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਗਏ। ਵਾਪਸੀ ਤੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਪੰਡਤ ਭਾਮ ਨਾਰਾਇਣ ਸਾਰੰਗੀ ਉੱਤੇ ਰਾਭ ਸਰਸਵਤੀ ਬਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਦਰੁਤ ਲੰਮੇ ਤੇ ਸਵਾਰੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਮਿਸਰ ਫ਼ੀਰਦੀ ਬਜਾਈ। ਪੰਡਤ ਜੀ ਦਾ ਭਾਈ ਭਲਕਮ ਸਰੀਰ, ਵਿਸ਼ਾਲ ਰਿਹਾਜ਼, ਖੁਸ਼ੀ ਵਾਤ, ਬਹੁਤ ਰੋਜ਼ ਬਜੇਤ। ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਵਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਸਾਰੰਗੀ ਸਮੇਤ ਭਲਕਾਵਾਦਕ ਨਾਲ ਜੋੜ ਵਿਚ ਉਤਰੇ ਹੋਣ। ਪੰਡਤ ਜੀ ਸਾਰੰਗੀ ਵਾਦਕਾਂ ਦੀ ਸਿਖਰ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਪਸ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਜੰਤ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਕਮੇਲ ਨਗਰ ਦਾ ਲਤਕਾ ਸੁਤੀਤ ਸਿੰਘ ਥਾਗਿਰਦੀ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਭਾਠਟਨ ਕੰਜ (ਬਿਹਾਰ) ਵਿਖੇ ਵੀ ਇਕ ਸੰਗੀਤ ਸਕੂਲ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਉਥੇ ਇਕ ਉਤਮ ਹਰਮੋਨੀਅਮ ਵਜੋਤਰੀ ਹੈ।

੨੧ ਨਵੰਬਰ ੧੯੭੭ ਸੋਮਵਾਰ
ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ

ਅੱਜ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਸੰਤਕਾਕਾਦ (ਧ੍ਰ. ਪੀ. ਬਾਹਤਰ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ) ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਲਗੀ।

ਬਿਵਾ ਜੀ ਸਟੇਡੀਅਮ

੧੦ ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸਿੱਤ ਤੀਰਥ ਸਿੰਘ ਹੋਸਪਾਲ, ਸ੍ਰ: ਹਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮੈਂ ਕੋਠੀ ਪੂਜਾ ਰੋਡ ਪਹੁੰਚੇ ਅਤੇ ੧੨ ਵਜੇ ਤਕ ਬਿਵਾ ਜੀ ਸਟੇਡੀਅਮ ਵਿਖੇ ਗਏ ਜਿਥੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਵਿਦਿਅਕ ਜਥਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਦਾ ਹਾਕੀ ਮੁਕਾਬਲਾ ਠਾਰਦਰਨ ਹੋਲਵੇ ਨਾਲ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਹੋਰ ਕਈ ਸਿੰਘਾਂ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਤੇ ਉਪਸਥਿਤ ਸਨ। ਹਾਕੀ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਇਕ ਫੋਟੋ ਖਿਚਣ ਦੀ ਮੁਰਬਨਾ ਆਈ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹਾਫ ਟਾਈਮ ਵਿਚ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਵਿਚ ਖਲੋ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਲਈਆਂ। ਫੋਟੋਗਾਰ ਹੱਸਪਾਲ ਸੀ।

ਸਿੱਤ ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ

ਏਥੇ ਪਹੁੰਚਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਸਕੱਤਰ ਸ਼੍ਰੀ ਤਰਸੇਮ ਸਿੰਘ ਸਪੁਤਰ ਸ੍ਰ: ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਪਾਸਲਾ (ਸਲੋਧਰ) ਦੀ ਕਲ੍ਹ ਤੋਂ ਗੀਤੀ ਜਾ ਰਹੇ ਅਤੇ ਦੋ ਵਾਰ ਜਤਨ ਬਰਨ ਦੇ ਬਾਬਲੂਦ ਅਪੂਰਨ ਰਹੀ ਬੇਨਤੀ ਨੂੰ ਪਰਵਾਨ ਚਾੜ੍ਹਨ ਲਈ ਉਸ ਦੇ ਸਹੁਰੇ ਘਰ, ਰੋੜਲ ਬਾਗ, ਵਿਖੇ ਪਹਾਓ। ਸਿੱਤ ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਹੋਦਰਾਬਾਦ ਦੀ ਪੁਤਰੀ ਨੇ ਸਿਆਮੋਂ ਆਣ ਏ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਉੱਨ ਦੀਆਂ ਅਠੱਤਰੀ ਮਾਲਾ ਬਣਾਈਆਂ ਸਨ ਤੇ ਉਹਦੀ ਕੀਤ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਮਾਲਾ ਵਿਆਹੇ ਜਾਣ ਉਪਰੰਤ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਚਰਨ ਪੁਆਕੇ ਭੇਟ ਕਰੇਗੀ। ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਮਨ ਦੀਆਂ ਮੁਠਾਦਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਮਾਲਾਵਾਂ ਭੇਟ ਕਰਕੇ ਮਨ ਸੁਤੀ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।

ਘਰ ਵਾਲਿਆਂ (ਮੇਰੇ ਤੇ ਇਸ ਮਾਂ, ਇਕ ਭੈਣ ਤੇ ਦੋ ਭਰਾ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਇਕ ਟੋਕਰਾ ਵਲ ਅਤੇ ਥਾਕੀ ਚਕਮ ਥੱਖ ਵੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬਾਦੀਆਂ 'ਚੋਂ ਕੁਝ ਵੱਖ ਰਹਵਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕ ਸਿੱਤ ਅੰਗਦੇਰ ਸਿੰਘ ਪੂਰਥਾ ਨੂੰ ਆਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ : ਇਹ ਮਨਧੀਰ ਸਿੰਘ (ਸੰਧੂ) ਨੂੰ ਪੁਛਾਏ ਹਨ।

ਇਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਮੰਦਾ ਪਾਉਣ ਦਾ ਟਰੀਕਾ ਹੈ। ਮਨਧੀਰ ਸਿੰਘ ਕੌੜ ਸਮੇਤ ਪਰਨੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਵਸਤਰਾਂ ਵਿਚ ਆਜਾ ਦੀ ਵਾਰ ਸੁਣਨ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਚੇਤੇ ਰਖਿਆ ਹੈ।

ਬਿਵਾ ਜੀ ਸਟੇਡੀਅਮ

ਮੇਰੇ ਤੇ ਜਾਣ ਲਗਿਆਂ ਜਦੋਂ ਮਹਾਰਾਜ ਗੋਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਡੀਂ ਆ ਕੇ ਚਰਨੀਂ ਲਗੇ ਤਾਂ ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇਕ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜਿਆ : ਕੁੱਝੀ (ਬੀੜਾ ਸਾਹਿਬ ਕੋਰ) ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ, ਤੇ ਨਾਲ ਉਸਦੇ ਹੋਰ ਸਹੇਲੀਆਂ ਵੀ ਹਨ, ਮੇਰੇ ਕੋਥਣ ਲਈ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਕਿਸੇ ਕੀਤੀ ਉੱਤੇ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਬਿਵਾ ਜੀ ਸਟੇਡੀਅਮ ਪਹੁੰਚ ਜਾਣ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਨਾਰੀ ਜਾਤੀ ਪ੍ਰਤੀ ਉਦਾਰਤਾ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਥੀਥੀਆਂ ਵਲ ਭੇਜੀ ਗਈ।

ਮੈਨੂੰ ਸਟੇਡੀਅਮ ਵਿਚ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਣ ਦਾ ਮੌਤਾ ਮਿਲਿਆ ਸੀ। ਗੱਲੀਂਕਾਤੀ ਮੈਂ ਆਖਿਆ : ਬੀਬਾ ਜੀ ਵਿਚ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਭਾਵ ਹੈ, ਆਵਾਜ਼ ਟੁਟਕਵੀਂ ਤੇ ਲਹਿਜਾ ਨਰਮ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੁਰਮਾਇਆ : ਅਜ, ਕੌਲ੍ਹ ਉਹ ਥਾਕਾ ਅਧਿਕਾਰਪੂਰਣ ਰਵੱਈਆ ਰਖਦੀ ਹੈ। ਬਗੀ ਜਲਦੀ ਹੀ ਇਹ ਰਖਦੀਲੀ ਆ ਕਦੀ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਘਰ ਜਾਂਦਾ ਸਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਸਹੇਲੀਆਂ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਕਮਰੇ ਦੀ ਨੁਕਰੇ ਦੁਕਰੀਂ ਰਹਿੰਦੀ ਤੇ ਕਦੀ ਵਾਰ ਉਸਨੂੰ

ਉਥੇ ਨਾ ਸਮਝ ਕੇ ਕੁਰ ਆਉਂਦਾ ਸਾਂ। ਇਹ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਜਾਂ ਮੇਰੇ ਸਿੰਘਣੀ ਰਾਹੀਂ ਪਤਾ ਲਗਣਾ ਕਿ ਉਹ (ਸਹੇਲੀਆਂ ਨਾਲ) ਉਡੀਕਦੀਆਂ ਹੀ ਰਹੀਆਂ। ਫਲੀ ਵਾਰ ਕੁਝਦੇ ਦੀ ਜ਼ਿਆਦਤੀ ਕਾਰਨ ਮੇਰਾ ਤੇ ਮੇਰੀ ਸਿੰਘਣੀ ਦਾ ਉਸ ਨਾਲ ਭਾਲਮੇਲ ਹੋ ਨਾ ਹੋ ਸਕਣਾ ਤਾਂ ਕਦੇ ਕਦੇ ਡਿਲਾ ਮਿਲਣਾ : ਕਦੇ ਸਾਡੇ ਲਈ ਵਕਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲਿਖਣਦਾ। ਹੁਣ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਬੜਾ ਅਧਿਕਾਰਪੂਰਣ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ : ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਕਈ ਫਲਕਾਤ ਤੇ ਦਰਲਨਾਂ ਦਾ ਸਮਾਂ ਦਿਆਂ ਕਰੋ। ਏਸੇ ਲਈ ਕਈ ਵਾਰ ਨਾਲ ਰਖਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਸ਼ਾਕਾਹਾਰੀ ਸਮਾਜਮ ਵਿਚ ਅਜ ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੀ ਵਧੇਰਾ ਸਮਾਂ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਤਿਕੁਰਾਂ ੨-੩੦ ਵਜੇ ਆ ਕੇ ਆਰਾਮ ਕੀਤਾ।

ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ

੪ ਵਜੇ ਦਲੀ ਦੁਪਹਿਰੇ, ਥੋਟੀ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨਾਲ ਠਿਆਂਦੇ ਸੰਗੀਤ ਸਿੱਖਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ, ਬੈਠਣ-ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਵਰਖੇ ਤੇ ਵਿਖੇ ਕੱਪੜੇ ਤੇ ਖੱਬੇ ਕੱਪੜੇ ਲੈਣ, ਸੀਸ ਬੱਲੇ ਮਿਲਾਣਾ ਰੱਖ, ਪੋਟੀਆਂ ਪੰਚਰਾਂ ਮਾਤਰਾਂ ਦੇ ਸਬਦ 'ਕਰੂਣਾ' ਨਿਧਾਨ ਦੇ ਜਾਣੇ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਅੱਧੀ ਪੋਟੀ ਮਾਤਰਾਂ ਦੀ ੫ ਵਜੇ ਛਕ ਸੁਧੀ ਚਲਦੀ ਰਹੀ।

ਇਹਨਾਂ 'ਚੋਂ ਕੁਝ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਤੇਜ਼ ਸੰਤਰਲੀ ਰੋਕ ਦੀਆਂ ਸਵੈਟਰਾਂ ਸਨ। ਸਤਿਕੁਰਾਂ ਫਲਮਾਇਆ : ਕੁਹਾਡੇ ਸਵੈਟਰਾਂ ਦੇ ਰੋਕ ਕਲਰ ਨੇ, ਨਾ ਵਿਹ ਡੀਕ ਨੇ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੁਹਾਡੇ ਬੈਲ ਠੀਕ ਹੈ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸਹਾਇਤਾ

ਸ੍ਰੀ ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸਰੋਦ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਸ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਥੋਡੇ ਗੁਲਾਮ ਅਲੀ ਖਾਂ ਜੀ ਦੇ ਲੜਕੇ ਉਸਤਾਦ ਮੁਨੱਵਰ ਅਲੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ੪੦੦ ਸਾਲਾ ਸਵਾਪਨਾ ਦਿਵਸ ਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਰਾਹ ਵਿਚ ਪਟਿਆਲਵੀ ਸੰਗੀਤ ਖਲਾਵਾਰਾਂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਿੱਕਤਿਤ ਕੀਤਾ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਤੇ ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪ ਜਾਣਾ ਸੀ ਪਰ ਆ ਸਾਹਿਬ ਮੁਨੱਵਰ ਅਲੀ ਦੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖਦਿਆਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਣ ਦੇਣਾ ਚਕੂਰੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਪਰ ਪਟਿਆਲਵੀ ਖਲਾਵਾਰਾਂ ਪਾਸ ਆ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਭੇਟਾ ਦੇਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਨਾਮਾਹਾਰੀ, ਧਰਮਗੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪਟਿਆਲੇ ਸਿਤਾਰ ਸਿਖਦਾ ਪੈਂਟ ਕਰਕੇ, ਸਤਿਕੁਰਾਂ ਜੀ ਨੂੰ ਇਹ ਮੁਖਰਲ ਚਕੇ। ਸੱਚ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਖਜ਼ਾਨਚੀ ਨੂੰ ਕਹਿਕੇ ੨੦੦੦/ਸਹਾਇਤਾ ਭੇਜੀ।

ਵਿਸ਼ਵ ਸ਼ਾਕਾਹਾਰੀਆਂ ਵਿਚ

੫ ਵਜੇ ਸ਼ਾਮੀਂ ਸਤਿਕੁਰਾਂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਲੰਡੀਂਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵਿਗਿਆਨ ਭਵਨ ਦੇ ਪਿਛਵਾੜੇ ਦੇ ਹਾਲ ਵਿਚ ਪਧਾਰੇ ਜਿਤੇ ੧੫੦ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਡੈਲੀਗੇਟ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਸਤਿਕੁਰਾਂ ਦਾ ਸਾਹਿਬਾਂ ਹੀ ਰਾਜਦਿਕ ਸੁਆਗਤ ਕੀਤਾ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਕੁਰਾਂ ਜੀ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਵੇਜੇਟੇਰੀਆਂ ਸੋਸਾਇਟੀ ਦੇ ਉਪ ਪਰਧਾਨ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ ਖੁਸ਼ ਵਹਿੰਦੇ ਰਹੇ। ਸੋਸਾਇਟੀ ਦੇ ਪਰਧਾਨ ਡਾ. ਲਾ ਹਨ। ਡਾਇਰ ਤੇ ਸਤਿਕੁਰਾਂ ਜੀ ਨੂੰ ਇਸ ਸਮਾਜ ਦੇ ਖੂਧਾਨ ਪ੍ਰੋ: ਓਰ ਸਿੰਘ ਮੰਨਿਸਟਰ ਡੀਏ ਪ੍ਰੋਡਕਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਬੈਠਾਇਆ ਗਿਆ। ਕੁਝ ਵਿਸਤਰੀ ਮੈਂਬਰ ਵੀ ਡਾਇਰ ਬੈਠੀਆਂ ਸਨ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਥੋੜੀਂ ਇਕ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਵਿਗਿਆਨੀ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਬੈਕਟੇਰੀਆ ਬਾਰੇ ਲੇਖਬਰ ਦਿਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਹੋਣ ਤੇ ਉਸ ਆਪਣਾ ਕਾਰਤਾ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਖਿਆਲ ਵਟਾਂਦਰਾ ਵੀ ਕੀਤਾ। ਵੈਜੀਟੇਰੀਅਨ ਸ਼ਿਸ਼ਾ ਦੇ ਇਕ ਹੋਰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਮੈਂਬਰ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਸਨੌਰੀ ਨੇ ਵੀ ਬੁਣ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਭਾਗ ਲਿਆ।

ਸਵਾਮੀ ਸੱਚਿਦਾ ਨੰਦ (ਅਮਰੀਕਾ) ਦੇ ਵੱਖਿਆਨ ਦੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਬਰਨ ਬਰਦਿਆਂ, ਸਲਾਹੁਤਾ ਕੀਤੀ: ਉਸਦੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਿੱਖਿਲ, ਭਿਜਾਲਾ ਉੱਤਮ ਤੇ ਕਥਨ ਦੇਰ ਪ੍ਰਭਾਵਥਾਲੀ ਹੈ।

ਵਿਲਮ: ਸੁੰਦਰਤਾ, ਬਿਨਾਂ ਬੇਰਹਿਮੀ ਤੋਂ

ਦੇਖੋ ਹੀ ਇਕ ਵਿਲਮ ਵਿਖਾਈ ਗਈ “ਕਿਉਂਟੀ ਵਿਦਾਉਟ ਕਿਉਂਲਿਟੀ।” ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਾਸਤੇ ਜੀ ਜੋ ਬਨਾਉਂਟੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੇ ਬੰਦਾਈ ਹਨ। ਇਸ ਰੰਗੀਨ ਵਿਲਮ ਦੁਆਰਾ, ਧੂਰਪ ਵਿਚ ਜਿਹਨਾਂ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰ-ਅਖਤਾਧ ਬਤਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ, ਜਿਵੇਂ ਬਤਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ, ਵਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਗੱਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਵਾ-ਪਰ-ਬਾਂ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਅਮੀਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਰ ਦੇ ਬੈਂਟ, ਜੁੱਤੇ, ਬਲੂ-ਨਹੇ ਰੰਗਟ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਧਨ ਆਦਿ ਕਿੰਨੇ ਚੁਲਮ ਭੇ ਕੱਟ-ਵੱਢ ਬਾਅਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਉਂਦੇ ਬੂਹੇ ਦੀ ਖੱਲ ਉਥੇਤਨ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਚੋਲ੍ਹ ਮੱਛੀ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਬਰਨ ਦੀ ਇਸ਼ਾਵਲੀ ਦਿਲ ਦਹਿਲਾਉ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਜਾਨਵਰ ਵਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸੇ ਵਿਲਮ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਵੇਖੇ ਸਨ।

ਇਸ ਚੁਲਮ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਆਵਾਜ਼ ਅਤੇ ਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਫਰਮਾਇਆ ਕਿ ਅਜਿਹੀਆਂ ਵਿਲਮਾਂ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਵੀ ਕਾਪੀਆਂ ਲੈਕੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਖਾਉਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਬਰਨ ਕੀਤਾ: ਧੂਰਪੀਨ ਲੰਤ ਸਵੇਂ ਕਿਸੇ ਕੱਲ ਨੂੰ ਪੇਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਬੜੀ ਦੂਰ ਤੇ ਖੁੰਘਾਈ ਝਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਏਥੇ ਇਕ ਦੀ ਥੀਥੀਆਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਉਸ ਰੇਸ਼ਮ ਦੇ ਬਸਤਰ ਵੀ ਵਿਖਾਏ ਜੋ ਬਹਿਰੂਤ ਦੇ ਗੋਡੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਨਹੀਂ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਸਗੋਂ ਪੈਟਰੋਲੀਅਮ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਨਾਈਲੋਨ, ਪੋਲਾਇਸਟਰ, ਪਲਾਸਟਿਕ ਆਦਿ।

ਵਿਲਮ ਦੇਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਸਰਬ ਸ੍ਰੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ, ਹੰਸਪਾਲ, ਗੁਰਤਜਨ ਸਿੰਘ, ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਸਨੌਰੀ, ਮਾਸਟਰ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ, ਮਹੰਤ ਆਡਮਾ ਸਿੰਘ ਸਨਦਤਰਾ ਅਤੇ ਲੇਖਕ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਸਨ।

੭.੩੦ ਵਜੇ ਰਾਤੀਂ ਵਾਪਸ ਕੋਝੀ ਪਰਤੇ।

ਸਪਰੂ ਉਹਸ ਵਿਚ

ਦੇਵੋਂ ੮ ਵਜੇ ਸਪਰੂ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਚਲੇ, ਓਥੇ ਪਹੁੰਚਤ ਸ਼ਿਵ ਕੁਮਾਰ ਦਾ ਸੰਕੁਚ ਵਾਦਨ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਤਚੇਦ ਸਿੰਘ, ਹਤਤਜਨ ਸਿੰਘ, ਮੇਨੂੰ ਅਤੇ ਹਜ਼ੂਤੀ ਸੇਵਕ ਪੁਤਕਾ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਗਏ। ਸੁਆਯਤ ਕਰਨ ਲਈ ‘ਸਿੰਘ ਬੰਧੂ’ (ਸ੍ਰ: ਰੋਜਪਾਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸ੍ਰ: ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਇਕੋ ਇਕ ਪੁਰਲੋ ਕਤਾਰ ਦੇ ਸਿੰਘ ਕਵੰਟੀਏ) ਆਹਰ ਕਰਾਂਤੋਂ ਵਿਚ ਮਿਲੇ। ਹੱਥ ਜੋੜ, ਗੋਡੀ ਹੱਥ ਲਾ, ਸਿਰ ਝਟਾ ਅੰਦਰ ਪਧਾਰਨ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ।

ਸੇਤੂਰਵਾਦਨ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਸੁਹਟੇ ਤੇ ਲੰਜਵਾਨ ਸ਼ਿਵ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸੋਂ

ਸਤਿਕਾਰ ਵਿਚ ਆਇਆ ਮੰਗੀ। ਹਾਲ ਵਿਚ ੨੦੦ ਦੇ ਬਰੀਬ ਸਹਿਤੇ ਸਨ। ਇਹ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਹੁਹ ਨਾਲ ਕੇਸੀ ਕਾਨਤੋ ਦਾ ਅਲਾਪ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਕੇ ਵਿਲੰਬਤ, ਮੱਧ ਤੇ ਦੁਰਤ ਨੱਥ ਵਿਚ ਬਲਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ। ਤਬਲੇ ਤੇ ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਫੈਆੜ ਹੁਸੈਨ ਸਨ।

ਅੰਤ ਹੋਣ ਤੇ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ, ਕਾਰਜ ਕਰਮ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕਰ, ਨਾਲ ਦੇ ਜਤੇ ਸਮੇਤ ੧੧/੧੦ ਪੁਸ਼ਾ ਫੰਡ ਆਏ। ਵਾਪਸੀ ਤੇ ਰਾਜਨ ਦੀ ਸਤਿਕਾਰ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਆਏ ਤੇ ਕੋਠੀਓਂ ਜਾਣ ਸਮੇਂ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਿਥ ਕਲਾਕਾਰ ਨੂੰ ਸਤਿਕਾਰ ਇਕ ਟੋਕਰਾ ਵਲਾਂ ਦਾ ਭੇਜਿਆ।

ਸਪਰੁ ਹਾਉਸ ਨੂੰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਰਦਾਰ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਰਤਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਟੈਲੀਵੀਜ਼ਨ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਮੁਖੀ ਨੇ ਸਤਿਕਾਰ ਦੇ ਦਰਸਨ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਦਸਿਆ ਕਿ ਬ੍ਰਮਣੀ ਕੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਤ ਬਮੋਟੀ ਦੇ ਮੁਖੀਆਂ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ੪੦੦ ਸਾਲਾ ਜਥਨਾਂ ਸਮੇਂ ਨਅਧਾਰੀ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਏਟ ਵਧਤ ਦਿਤਾ, (ਰਾਤੀ ੧੨ ਵਜੇ) ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਬੱਚੇ ਦਿਤਨਾ ਸੁੰਦਰ ਭਾਏ ਕਿ ਜਿਹਤੇ ਸੁਣ ਨਹੀਂ ਸਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਛਤਾਵਾ ਰਹੇਛਾ। 'ਰਤਨ' ਨੇ ਕਿਹਾ ਜੇ ਕਿਸੇ ਰਹਾ ਉਸਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਵਧਤ ਅਗੋਤਾ ਕਰਵਾ ਭਿੰਦਾ!

੨੨ ਨਵੰਬਰ ੧੯੭੭ ਮੰਗਲਵਾਰ
ਨਬੀਂ ਦਿੱਲੀ

ਭਾਵਯੋਨਾ ਬਾਕਾਹਾਰੀਆਂ ਨੂੰ

ਅੱਜ ਆਜ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਬੀਰਤਨ ਸਤਿਕਾਰ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਹਰੀ ਨਰਥ, ਜੇਸ਼ੁ ਰੰਡ ਤੇ ਸੰਤ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਵਰਨੀਰਥ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਸੀ। ਦੀਰਾਨ ਉਪਰੰਤ ਜਲਪਾਨ ਬਰਕੇ ਸਤਿਕਾਰ ਜੀ ਕੋਠੀ ਪੁਸ਼ਾ ਫੰਡ ਪਹਾਏ।

ਸ੍ਰ: ਹਰਬਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੇਸਪਾਲ ਨੇ ਬੀਰਤਨ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਆਇਆਂ ਮੇਨੂੰ ਮੇਰੇ ਘਰ ਤਿਆਰ ਕਰਿਣ ਲਈ ਪੱਕੀ ਬੀਠੀ ਤਾਂ ਕਿ ਅਗੋਂ ੮.੪੫ ਡਰ ਕੋਈ ਪਹੁੰਚ ਸਹੀਏ। ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਕੰਤੀ ਪੂਜੇ। 'ਮੇਰੀ' (ਦੇਸ਼ੀ) ਦੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਅਤੇ ਐਂਗਰੇਜ਼ੀਟਿਵ ਬਮੋਟੀ ਵਲੋਂ ਬੰਮਾਤਰੀ ਤੇ ਚੰਨੀ ਬਾਕਾਹਾਰੀ ਟੈਲੀਗਟਾਂ ਵਾਸਤੇ ਡਾਹਵੇਲੇ ਦਾ ਨਿਮੰਤਰਣ ਸੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕੁਹਿ ਮੰਤਰੀ ਚੋਹਰੀ ਬਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਉਣਾ ਸੀ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਉਪਜੀਵਤ ਹੋਣ ਲਗੇ ਸਤਿਕਾਰ ਜੀ ਵੀ ਜਾਦਰ ਨਿਮੰਤਰਣ ਸਨ।

ਸਤਿਕਾਰ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰ: ਹੇਸਪਾਲ ਨੂੰ ਕਿਹਾ: ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ (ਬਰੇਬ ਖਾਸਟ) ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਾਣ। ਇਨ੍ਹੇ ਰਿਥ ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਆ ਕਰਨੀਂ ਹੋਏ ਲਾਇਆ। ਸਤਿਕਾਰ ਜੀ ਨੇ ਆਇਆਂ ਕੀਤੀ: ਜਾਓ, ਰੁਸੀਂ ਹੀ ਜਾਓ।

ਅਤੇ ਸ੍ਰ: ਹੇਸਪਾਲ ਦੀ ਕਾਰ ਵਿਚ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ, ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਵਈ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਕੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ੪੧ 'ਆਨੇਦ ਲੱਕ' ਪਹੁੰਚੇ ਜਿਥੇ ਮੇਰੀ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਸ੍ਰੀ ਸੀ. ਅੰਲ, ਬੇਦਾਖ ਅਤੇ ਐਂਗਰੇਜ਼ੀਟਿਵ ਮੋਬਲਾਂ ਨੇ ਵਿਸ਼ਵ ਬਾਕਾਹਾਰੀ ਐਸਲਨ ਦੇ ਟੈਲੀਗੇਟਾਂ ਨੂੰ ਡਾਹਵੇਲਾ ਦੇਣਾ ਸੀ।

ਦੋਵੇਂ ਸੰਨ ਰਿਲੇਫ ਸਿੰਘ ਤਾਂ ਬਈ ਤੇਲੀਫੋਨ ਨਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਸਨ ਤੇ ਸਨੋਯੋ ਸਦਰਨ ਸਿੰਘ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਸੀ। ਬਾਮਿਆਨਿਆਂ ਹੋਠ ਇਕ ਪਾਸੇ ਅਬਟ ਬੁਜੀ ਦੇਵੀ ਦੇ ਦਰਸਨ ਸਨ ਮੰਚ ਉਤੇ। ਕਾਠੇ ਅਤੇ ਕੋਰੇ ਲੱਕ ਰੁਤੀਆਂ ਲਾਗੀ ਰੁਜੇ ਵਿਛੋਆਂ ਦਰੀਆਂ ਉਤੇ ਬੋਠੇ

ਸਨ। ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਨਰੇਸ਼ ਯਾਦਵ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਅਜੇ ਸਟੇਜ ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਹੀ ਲੜੇ ਸਨ ਕਿ ਕਹਿ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਨਾ ਆਉਣ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਮਿਲ ਗਈ। ਲੋਕ ਪਲਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਉਠ ਬੈਠ ਤੇ ਨਿੱਕੀ ਨਿੱਕੀ ਕੱਲਬਾਰ ਦਾ ਸ਼ੋਰ ਉੱਚਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਵਿਰ ਆਣ ਪੀਣ ਦੀ ਵਾਰੀ ਆਈ; ਇਕ ਕੋਲਾ, ਇਕ ਸਮੋਸਾ, ਇਕ ਪਨੀਰ ਪਕੌੜਾ ਤੇ ਇਕ ਇਕ ਜਲੇਬੀ।

ਫਿਰ ਛੇਤੀ ਹੀ ਸਾਰੇ ਵਿਕਿਆਨ ਭਵਨ ਦੇ ਸਭਾ ਹਾਲ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚੇ।

ਵੈਜੀਟੇਰੀਅਨ ਫੋਟਿੰਗ

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਅੱਜ ਫੋਟਿੰਗ ਹੋਣੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਸੰਸਥਾ ਦੇ, ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਵਲੋਂ ਮੈਂਬਰ ਹਨ, ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਆਪ, ਸੇਠ ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਸਨੇਹੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵੱਟ ਪਾਉਣ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਸੋ ਫ਼ਾਰਡਨ ਲਾਟ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਨਾਲ਼ ਗੱਲ ਬੋਲਿਆਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਆਪ ਵੱਟ ਪਾਉਣ ਜਾਣ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਮੁਖ਼ ਗਈ।

ਸ਼ਾਕਾਹਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਚੋਣੀ

ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਰਾਮ ਵੈਜੀਟੇਰੀਅਨ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਭੋਲੀਗੋਟਾ ਨੂੰ ੧੧/੧੦ ਪੂਜਾ ਰੋਡ ਵਿਖੇ ਦੁਪਹਿਰ ਦਾ ਖਾਣਾ (ਲੰਚ) ਹੋਵੇਗਾ। ਉਸਦੀ ਤਿਆਰੀ ਵਾਸਤੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪਦਾਰਥ ਵਿਦਯਾ ਬੀੜੀ; ਸਰੋਂ ਦਾ ਸਾਗ, ਸਾਬਤ ਮਾਂਗ ਦੀ ਚਾਨ, ਆਲੂ-ਮਟਰ-ਪਨੀਰ, ਚਾਵਲ ਨਮਕੀਨ, ਰੋੜਾਧ ਪ੍ਰਸਾਦ, ਪ੍ਰਸਾਦਾ ਛਟਕ ਦਾ (ਸੇਠ ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਸਿੰਘ ਗੁਰਾ ਦੀ ਜਿਥਾਲੀ ਹੈ) ਨਾਨ ਅਤੇ ਫਰੀਂ ਫੱਲੇ। ਠਾਕਰ ਜੀ ਸਾਡੇ ਨਾਲ਼ ਸਨ ਸੋ ਇਹ ਤਿਆਰੀ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਡਿੱਮੇ ਲਾਈ ਗਈ। ਸ੍ਰ. ਰਾਜਾ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ ਟੈਂਟ ਹਾਊਸ, ਭਨਾਟ ਪਲੇਸ ਵਾਲਿਆਂ ਜਿੱਥੇ ਚਾਨਣੀਆਂ ਬਨਾਰਾਂ ਨਾਲ਼ ਸੁਹਣਾ ਭਾਵਿਨਿਕ ਪੰਛਾਲ ਹੈ ਆਣ-ਪੀਣ ਦੇ ਥਰੋਤਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਲਗ ਚੁਕਾ ਸੀ। ਸੋ ਫੀਠੀ ਵਿਚ ਤਾਂ ਅੱਜ ਇਸੇ ਸਰੰਧ ਵਿਚ ਭੱਜਨਿਠ ਹੋ ਰਹੇ ਹੋ।

੧੧/੧੦ ਪੂਜਾ ਰੋਡ

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ, ਸੇਠ ਜੀ, ਸਨੇਹੀ ਨੂੰ ਸਭਾ ਭਵਨ ਵਿਚ ਛੱਡ ਆਪ ਪੂਜਾ ਰੋਡ ਫੀਠੀ ਆ ਗਏ। ਉਹ ਵਿਚ ਹੋਸਪਾਲ ਨੇ ਕੱਲਾਂ ਕੱਲਾਂ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸ਼ਾਕਾਹਾਰ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਇਥੇ ਮੁੱਠੀ ਵਿਚ ਬੰਦ ਹਨ। ਤਾਂ ਵੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ੪ ਪੇਟਰਨ ਤਿਆਰ ਬਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਸੇਠ ਜੀ ਤੇ ਹੋਸਪਾਲ ਦਾ ਮਤ ਸੀ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਿਸ਼ਵ ਸ਼ਾਕਾਹਾਰੀ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੋਣ ਜਾਂ ਪੇਟਰਨ।

ਫੀਠੀ ਆ ਤੇ ਚੋਚਿਆ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ਼ ਸੰਗੀਤ ਕਰਜ਼ਾ ਚਲਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਾਢੇ ਪੰਦਰਾਂ ਮਾਤਰਾਂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਤੇ ਲੇਖ ਇਕਸਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਦੋਂ ਵੱਡੇ ਲਕਾਰਾਰ ਇਹੋ ਕੁਝ ਹੋਇਆ। ਲਾੜੀ ਤੇ ਸੇਵਕ ਕਾਹਲੋਂ ਸਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚੇ ਉਠ ਕੇ ਇਲਾਨਾ ਕਰਨ ਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕਣ। ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ੧੧.੩੦ ਵਜੇ ਹੀ ਬੱਚਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰੇ ਹੋਏ।

ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਸੇਠ ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਸਿੰਘ ਦੀ ਫੀਠੀ ੧੧/੧੦ ਪੂਜਾ ਰੋਡ ਪਧਾਰਨ ਤਾਂ ਇਹ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਇਲਾਕਿਆਂ 'ਚੋਂ ਦਰਬਨ ਜਾਂ ਅਰਭਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਏਥੇ ਪਹੁੰਚਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਏਥੇ

ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਨ ਕੁਝ ਵਾ ਲੰਗਰ ਜਾਗੇ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਮ ਕਰਕੇ ਸੋਠ ਤ੍ਰਿਭੰਗ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੰਗਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਮੌਕੇ ੪-੪, ੫-੫ ਕੱਡੀਆਂ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸ਼ਾਕਾਹਾਰੀ ਮੀਟਿੰਗ

੩ ਵਜੇ ਦੌਨ ਦਿਆਲ ਜੀ ਵਿਕਿਆਨ ਤਵਨ ਵਿਚ ਸ਼ਾਕਾਹਾਰੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਸਮਝ ਹੋਣ ਲਈ ਪਧਾਰੇ। ਨਾਲ ਸਨ : ਹੰਸਪਾਲ, ਤਾ: ਅਮਰ ਤਾਰਤੀ, ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਕਵੀ। ਸ਼ਾਕਾਹਾਰੀ ਸਮਾਗਮ ਦੀ ਇਕ ਮੀਟਿੰਗ ਕਮਰਾ ਨੰ: ੪ ਵਿਚ ਚਲ ਰਹੀ ਸੀ ਤਾ: ਭਾਰਤਨ ਲਾਟੋ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਹੋਣ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਕਮਰਾ ਨੰ: ੪ ਵਿਚ ਜਾਣ ਤਕ ੫-੭ ਸਿੰਘ ਹੋਰ ਵੀ ਨਾਲ ਹੋ ਗਏ। ਸਤਿਕਾਰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਮੰਤਲ ਵਿਚ ਬੈਠਾਇਆ ਗਿਆ। ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਮੰਤਲ ਵਿਚ ਹੀ ਇਕ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਇਸਤਰੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਤਬਕੀਰ ਫੜਕਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਵਿਚਾ ਸੀ, "ਚੰਗੀ ਸਿਹਤ ਲਈ ਸ਼ਾਕਾਹਾਰ।"

ਇਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਇਕ ਹੋਰ ਭਾਰਤਰ ਸ੍ਰੀ ਇਨਸਾ ਜੀ ਨਸਬੰ ਵਾਰਤੀ ਹੋ ਕੇ ਲੰਮੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਅਮਰੀਕੀ, ਰਬਰੀਰ ਬਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਚਾਰ ਮੰਤਰੀ ਸ੍ਰੀ ਲਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਡਵਾਨੀ ਆਣ ਪਹੁੰਚੇ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਵਾਬੀ ਕੁਛੀ ਭੇ ਬੈਠਾਇਆ ਗਿਆ। ਸਭਾ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸ਼ਾਰਵਾਦੀ ਦੀ ਜਥਾਨ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਹੀ ਸੀ।

੫-੭ ਮਿੰਟ ਵਿਚ ਡੈਲੀਗੇਟਾਂ ਦਾ ਸੁਆਗਤ, ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਜਾਰੇ ਮਾਨਾਹਾਰੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਿਦੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸ਼ਾਕਾਹਾਰੀ ਬਣਾਨ ਦੀ ਕੌਲ ਸ੍ਰੀ ਅਡਵਾਨੀ ਨੇ ਕੀਤੀ। ਸਭ ਤੋਂ ਅਖੀਰ, ੪.੨੦ ਵਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਦੱਸਣ ਲਈ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ੍ਰੀ ਲਾਟੋ ਨੇ ਬੈਠਕੀ ਬੀਤੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਬਣੇ ਚੰਟਵੇਂ ਲਥਵਾਂ ਨਾਲ ਠੰਝ ਫੜਨ ਕੀਤਾ। ਚੰਡ ਵਿਚ ਸੀ : ਸਭੇ ਬਰਮ ਨੇ ਮੁਢ ਤੋਂ ਹੀ ਕੁਝ ਅਜਿਹੀਆਂ ਭਲੀ ਫਹੀਆਂ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਾਕਾਹਾਰ ਅਤੇ ਸੰਜਮੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਤਅਲਕ ਹੈ। ਸਿਹਤ ਦੀ ਸੁਰਖਿਆ ਲਈ ਚਾਹ, ਕਾਫੀ, ਚੀਕਾ ਥੋਲਾ ਆਦਿ ਸਮੇਤ ਨਲਕੇ ਦੇ ਖਾਣੀ ਦੇ ਵਿਵਰਜਤ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੇਖਣ ਦੀ ਥੀ ਮਨਾਹੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਸਫ਼ੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਭੇਡਣ ਦਾ ਚਤਾ ਮਜਾਲਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

"ਇਕ ਵਾਬੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਈਲੈਂਡ ਕਸਬੇ ਨਾਮਾਹਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਐਸੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੇਖਣੀਆਂ ਫੌਤ ਕਏ।"

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਕਾਅਦ ਵਿਚ ਯੂ. ਐਨ. ਓ. ਦੀ ਸਿਹਤ ਸੰਸਥਾ ਨੇ ਸਮਰਥਨ ਕੀਤਾ ਜਦੋਂ ਉਸ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਰੇ ਪੇਸ਼, ਚਾਹ-ਕਾਫੀ ਅਮਰ ਹਾਫਟ ਅਟੇਕ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹਨ ਤੇ ਇਹ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਯੂਰਪ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਾਲਸਕ ਤਣਾਅ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਟੈਲੀਵੀਜ਼ਨ ਕਾਰਨ ਕਰਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਲੀ ਨੇ ਚੌਰ ਵੇ ਕੇ ਕਿਹਾ : ਚਾਹ ਵਾਝਿਆਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੁਝਤ ਪਿਲਾ ਕੇ ਸੁਰੁਆਤ ਕੀਤੀ, ਹੁਣ ਲਾਲਾਨਾ ਕਈ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਖੁਪੇਕੀਤੇ ਤੇ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਵੇਰ ਦੀ ਰਤਮਰ ਮੁਨਾਫਾ ਕਮਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਸੇ ਦਾ ਏਨਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਰਮ ਦੇਸ—ਅਰਥ ਮੁਲਕ—ਅਹਿੰਗੀ ਤੋਂ ਅਹਿੰਗੀ ਕੀਮਤ ਤਾਰ ਕੇ ਚਾਹ ਖਰੀਦਣੇ ਤੇ ਪੀਂਦੇ ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਭਾ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕੱਲ ਦਿਹ ਲਿਆਂਦੀ ਕਿ ਰੱਬੀਆਂ ਨੂੰ ਖੂਨ ਦੇਣ ਦੀ ਜੋ ਤਾਕਤ ਹੀ ਮਿਲੀਆਂ ਹੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਵੀ ਗੱਲ-ਕਥਰਤੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜੋ ਹੋਰ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦਾ ਤੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਲਗੂ ਪੈਣਾ ਅਕੱਠਾ ਹੋ ਤਾਂ ਇਕ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਲਗੂ ਦੂਜੇ ਮਨੁੱਖ ਅੰਦਰ ਸਹਿਜ ਨਾਲ ਘੋਲਣਾ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ।

ਵਿਦੇਸੀ ਤੇ ਛੋਟ-ਪੰਜਾਬੀ ਤੱਲੀਭੇਟਾਂ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਕਥਨ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਸਵਰਨ ਸਨੇਹੀ ਨੇ ਸੁਰਾਖਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਾਲੇ ਤਾਸਨ ਦੀ ਸਥਦਾਵਲੀ ਤੇ ਦਿਲਚਸਪ ਵਿਉਂਤ ਰਾਵੇਂ ਸਹਿਤਿਆਂ ਤਕ ਨਾ ਅਪੜੀ ਪਰ ਮੋਟੀ ਮੋਟੀ ਕੱਲ ਸਾਹਵੇਂ ਆ ਗਈ।

ਉਪਰੋਕਤ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਚੀਫ ਅੰਤਰਜਾਤਿਕ ਕੌਂਸਲਰ ਸ੍ਰੀ ਕਿਦਾਰ ਨਾਥ ਸਾਹਨੀ ਵਲੋਂ ਲਊਚੇ ਫੇਲੇ ਦੀ ਬਾਹ ਸੀ, ਜਿਸ ਲਈ ਪ੍ਰਾਗਟੇ ਕੁਝ ਸਵਾਲ-ਜਵਾਬ ਪਿਛੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਛੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਅਤਵਾਨੀ ਨਾਲ ਬੜਾ ਰਿਸ਼ ਕੱਲਥਾਤ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਫਿਰ ਤੱਲੀਭੇਟਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਮਿਲਦੇ ਹੇਠਲੇ ਹਾਲ ਵਿਚ ਪਧਾਰੇ ਜਿਥੇ ਬੈਠਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸੀ ਪਰ ਛੋਟੀ ਹੀ ਹੰਸਪਾਲ ਨੂੰ—ਸਾਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਕੋਠੀ ਆਉਣ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਆਪ ਪ੍ਰਭਾ ਰੋੜ ਚਲੇ ਗਏ।

ਕੋਠੀ ਆਉਂਦਿਆਂ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਸ. ਰਾਜਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਆਦਮੀ ਕੋਠੀ ਦਾ ਸਤਰ ਵਲ ਦਾ ਛੋੜਿਆ ਪਾਸਾ ਛਨਾਡਾਂ ਵਗੇਰਾ ਨਾਲ ਸਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਸ. ਮੇਰਾ ਸਿੰਘ (ਨਾਮਧਾਰੀ ਏਜੰਸੀ) ਬਾਗਸ਼ ਦੇ ਕੁੱਲਾਂ ਨਾਲ ਭਾਇਨਿਕ ਹਾਲ ਮਟਾ ਰਹੇ ਸਨ।

ਸੰਤੀਤਮਕਤਾ

ਜਾਂਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਪਰਵਾਰ ਦੇ ਜੀਆਂ ਤੇ ਬਾਹਰੀ ਆਏ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦਰਸਨ ਦੇ, ਸੰਤ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਥਾਲੀ ਨਗਰ ਵਲ ਸਮੇਤ ਪਰਵਾਰ ਪਧਾਰੇ। ਹਜ਼ੂਰੀ ਸੇਵਕ ਸੰਤ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਦੂਜੀ ਕੱਡੀ ਤੇ ਥਾਲੀ ਨਗਰ ਪਹੁੰਚੇ। ਏਥੇ ੬ ਵਜੇ ਲਾਮ ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਸੰਗੀਤ ਸਿੱਖਿਆ ਚਲਦੀ ਸੀ। ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਦੋ ਬੱਚੇ ਅਤੇ ਹਾਰ ਚੱਚੇ ਜੋ ਛੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਅ. ਏ. ਹੋਏ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਹਰਮਨੀਆਂ ਉਥੇ ਡਾਨਾਂ ਸਰਕਮਾਂ ਸੁਣੀਆਂ। ਨੇੜੇ ਕੋਠੀਆਂ ਦੇ ਦਰਸਨਾਰਥੀ ਆਏ ਤੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰ ਕੱਲ ਬੈਠੇ ਰਹੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਰਾਜਨ ਉਸਤਾਦ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਕੇ ਅਗੇ ਸੁਰਾਂ ਲਾਏ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਪਿੱਛੇ ਸੁਖਦੇਵ ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਬੱਚੇ ਸੁਰ ਕਰਦੇ, ਪਹਿਲਾਂ ਸਰਕਮਾਂ ਫਿਰ ਰਾਨਾਂ।

ਇਕ ਇਕ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਠੀਤ ਰਕਾਂ ਸਰਕਮਾਂ ਕੰਠ ਕਟਵਾਣ ਲਈ ਮੇਥੋਂ ਲਿਖਵਾ ਕੇ ਵੀ ਵਿੱਤੀਆਂ ਕਾਦੀਆਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬੜੇ ਸਫਲ ਨਾਲ ਬੈਠੇ ਸੁਣ ਤੇ ਸਮਝਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਇੰਜ ਹੀ ਰਾਤ ਦੇ ੮.੩੦ ਵੱਜ ਕਏ ਹਨ। ਲਾਗਤੀ ਦਾ ਜੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਆਪ ਆਪੇ ਜਲਪਾਨ ਕਰਨ ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅੱਧਾ ਖੱਟਾ ਹੋਤ ਉਤਰੀਕਾ ਜਾਵੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਮਾਤਾ ਜੀ, ਬੀਬਾ ਜੀ, ਬੀਬੀ ਨਹਿੰਦਰ ਬੇਠੀਆਂ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸਭ ਵੇਖੀ ਸੁਣੀ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਬੁਤ ਦਲਸਨਾਰਥੀ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਏਥੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਵਿਛਾਈ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਦਿਨੰਦ ਹੋ ਗਿਆ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ : ਮੈਂ ਚਰ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਏਥੇ ਆਈ ਸਾਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪੁਛਿਆ : ਆਪ ਆਏ ਸਉ ਕਿ ਕੁਹਾਨੂੰ ਮੈਂ ਲਿਆਂਦਾ ਸੀ ? ਮੁਨਕਰਾ ਕੇ ਤੇ ਰਮਜ ਸਮਝ ਕੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ : ਆਪ ਨੇ ਲਿਆਂਦਾ ਸੀ। ਅੱਜ ਦੀ ਆਪ ਲਿਆਏ ਹੋ।

ਸੋਰਠ ਤੇ ਦੇਸ

ਹਲਕਾ ਜਲਪਨ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਰਾਜਨ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਸੋਰਠ ਤੇ ਦੇਸ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਾਭਦਾ। ਥਰੂ ਅੱਟੇ ਕੱਟੀਏ ਹਨ ਜੁ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਤਰ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਆਪਣੀ ਕਾਰ ਵਿਚੋਂ 'ਮਾਰਵਤ ਨਕਸ਼ਾਤ' ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਮੰਗਵਾਈ ਤੇ ਦੇਸ ਅਤੇ ਸੋਰਠ ਦਾ ਭੇਦ, ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਰੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਸ੍ਰੀ ਰਾਜਨ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਜਨ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਟਿੱਡਾ ਦੱਸੀ ਕਿ ਉਹ ਅਕਲੇ ਸੰਗੀਤ ਸਿੱਖਣ ਵਿਚ ਦੇਸ ਅਤੇ ਸੋਰਠ ਵੱਖ ਵੱਖ ਭੇਦਾਂ ਵਿਚ ਸੁਣਾਨ ਤੇ ਪੌਣੀਆਂ ਪੰਦਰਾਂ ਮਾਤਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਖਬਰ ਗਾਉਣ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਚਨ ਬੋਲੇ : ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਮੰਗਵਾ ਦਿਆਂਗਾ, ਪਰ ਫਿਰ ਰਿਹਾ ਨਾ ਗਿਆ, ਉਦਾਰਤਾ ਵੱਸ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਹੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਰਾਜਨ ਨੂੰ ਦੇਸ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਸੁਣਾਨ ਲਈ ਆਖਿਆ। ਰਾਜਨ ਨੇ ਭੱਟੇ ਹਰਮੀਨੀਆ ਤੇ ਉੱਗਈਆਂ ਚਲਾਈਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਠੋਂ ਦੀਆਂ ਕਰਾਰੀਆਂ ਫਿਰਨੀਆਂ ਆਰੰਭ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਤਿੰਨ ਤਾਲ ਵਿਚ ਬੰਦਬ ਸੀ :

ਬਾਦਰਵਾ ਕਰਜ ਕਰਜ ਬਲਸਨ ਲਾਗੇ

ਬਿਚੁਲੇ ਲਮਕ ਜੀਆ ਭਾਈ।

ਅੱਲੇ ਸਮੇ ਪੀਆ ਧਾਏ ਬਿਦੇਸਵਾ

ਬੰਦੀ ਸਮੇ ਜਵੀ ਨਵੇਂ ਮਨਾਏ।

ਕੁਝਕਾ ਬਲਨ ਲਈ ਸੁਖਬੰਦਰ ਸਿੰਘ ਖਿੱਤੀ ਤਕਲਾ ਵਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਉਸ ਤੋਂ ਤਸੱਲੀ ਨਾ ਹੋਈ ਤੇ ਭਕਣਾ ਆਪ ਵੱਡਾ ਕੀ 'ਨਾ' ਦੀ ਧਿੱ ਨਾ' ਬਣਾ ਕੇਨੂੰ ਗੁੰਨੂ ਵਜਾਣ ਲੱਗੇ।

ਤਦ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਹਲਾਨ ਸਿੰਘ ਆ ਗਿਆ। ਉਸਨੂੰ ਤਕਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਜਨ ਨੇ ਬੰਦਬ ਬਲਨ ਦਿੱਤੀ :

ਬੂੰਦਨ ਖਰਸਾਈ।

ਬਿਸਰਵਾ, ਪੀਆ ਬਿਨ ਸੀਂਦ ਨ ਆਵੈ ਮੇਰੀ...

੮.੪੫ ਰਾਤ ਤਕ, ਸ੍ਰੀ ਧਰਮਸ਼ੀਰ ਸਿੰਘ, ਸ੍ਰੀ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਰਤਨ ਸਿੰਘ, ਸ੍ਰੀ ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਕਈ ਹੋਰ ਸਰੀਰ ਵੀ ਆ ਗਏ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਧਰਮਸ਼ੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੰਗੀਤ ਵਾਦਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਤੇ ਜਿੱਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਟਰਾਫੀਆਂ ਦਿਖਾਈਆਂ।

ਦੇਸ਼ਰ ਇਕ ਹੋਰ ਰਚਨਾ ਰਾਮੁਤ ਉਠੀ :

ਮਾਈ, ਜੋਲਲ ਪੰਖਰੁਆ ਕੇ ਕਰਤ ਕਲੱਲ।

ਇਹ ਬੰਦਬ ਤਿੰਨ ਤਾਲ ਤੇ ਛਾਨਕੇ ਦੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਵਿਚ ਕੂੰਜਣ ਲਗੀ। ਸ੍ਰੀ ਰਾਜਨ ਨੇ ਫਿਰ ਇਕ ਅੱਜਾ ਹਰੁਪਦ ਸੁਣਾਇਆ ਜੋ ਕਿ ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਖਿਆਲ ਦੀ ਖਬਲ ਲੋ ਗਿਆ ਸੀ।

ਛਰਾ ਕੁ ਰਾਜਨ ਦੀ ਰੁੱਪ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਕੁਝ ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਆਰੰਭੀ ਅਵਰੋਹੀ ਸੁਣਾਈ। ਸ੍ਰੀ ਰਾਜਨ ਨੂੰ ਆਗਿਆ ਹੋਈ ਕਿ ਉਹ ਮਾਲਕੋਂਸ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੱਸੀ ਪੰਦੇ ਪੰਦਰਾਂ ਮਾਤਰਾਂ ਦੀ ਬੰਦਬ 'ਧਰ ਜੋਅਰੇ' ਇਕ ਟੇਕ ਕ੍ਰਾਂ ਸੁਣਾਏ।

੯.੧੦ ਰਾਤੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਇਕ ਅੰਤ ਵਿਕਟ ਲੋਅ ਦਾ ਖਬਰ ਤਿੰਨ ਰਾਗ ਵਿਚ ਕਾਇਮ ਬੋਲਾ।

ਟਾਹਿ ਮਨ ਹਰਿ ਚਿਖੁਨ ਕੇ ਸਿਧੁ ।

ਅਜ ਇਨੇ ਸਾਡੇ ਇਕੱਠੇ ਸਫਰ ਕਰਦਿਆਂ ਸ੍ਰ: ਹਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੰਸਪਾਲ ਨੇ ਭਾ: ਅਮਰ ਭਾਰਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰਫਟ ਤੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਆਦੇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਆਨੰਦ ਕਾਰਜ ਇਸ ਕਰਕੇ ਰੋਕ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਥੇ ਹੁਣ ਵਿਆਹ ਸਮੇਂ ਪਾਰਟੀਆਂ, ਲੰਟ ਦੇਣ ਤੇ ਅਯੋਗ ਹਿਸਤੇ ਹੋਣ ਲਗ ਪਏ ਹਨ ।

ਠੇਕੇਦਾਰ ਜੁਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਜ

ਠੇਕੇਦਾਰ ਜੁਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਸਾਇਣ ਆਨੰਦ ਕਾਰਜ ਦੀ ਹੀ ਆਗਿਆ ਲੈਣ ਆਇਆ ਸੀ ਪਰ ਪਰਵਾਨ ਨਾ ਹੋਈ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੰਨੂੰ ਸ੍ਰ: ਜੁਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਥਾਏ ਦਸਿਆ : ਜੁਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੜਾ ਵਧੀਆ ਬੰਦਾ ਹੈ । ਨਾਮਧਾਰੀ ਧਰਮਸਾਲਾ ਰਮੇਸ਼ ਨਗਰ ਦੇ ਸਥਾਨ ਤੇ ਬਣੇ ਇਹ ਕਮਰੇ ਉੱਤੇ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਪੱਥਰ ਸੀ, ਉਹ ਲਾਹੜ ਨਹੀਂ ਮੀ ਵਿੰਦਾ, ਉਥੇ ਜੁਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਕੁਦਾਲ ਵਝੀ ਤੇ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਰੋਕੇ ਰੱਖੇ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨ ਕਰਦਿਆਂ ਧਰਮਸਾਲਾ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿੱਤਾ ।...

੨੩ ਨਵੰਬਰ ੧੯੭੭ ਬੁੱਧਵਾਰ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਿਨ

ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਹ ਦਾ ਗੀਰਤਨ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਸੰਤ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਰਮੇਸ਼ ਨਗਰ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ । ਅਜ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਿਨ ਮਨਾਇਆ ਜਾਣ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਮੈਂ ੧੦ ਵੇ ਮਿੰਟ ਬੈਠਿਆ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਲਾਮਤ ਹੋਂ ਵਿਹਲੇ ਹੋ, ਆ ਕੇ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਈਵਾਨ ਦੀ ਸਲਾਪਤੀ ਹੋ ਗਈ । ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਸਿਗਰ ਨੂੰ ਸੋਧ ਕਰਤਾਏ ਕੀਤੇ ।

੯.੪੫ ਵਜੇ ਦਿਨ ੧੦/੧੧ ਪੂਜਾ ਰੰਗ ਪੂਜਾ ਤਾਂ ਸੇਠ ਤ੍ਰਿਤੰਤ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਦੀ ਬੈਠੀ ਦੀ ਈਹੀਂ ਠਰਥੀ ਸਜਾਵਟ ਹੋ ਗਈ ਸੀ । ਲੰਡਤ ਪਾਣੀ ਲਈ ਇਕਤਰੀਆਂ ਪ੍ਰਤਖ ਵਿਹਾਰੀਂ ਜੁਟੇ ਹੋਏ ਸਨ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਗਿਆ ਤਾਂ ਆਪ ਜੀ, ਸ੍ਰ: ਹੰਸਪਾਲ, ਸੰਤ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੁਰਬਾ ਅਤੇ ਸੰਤ ਭਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਭੰਡਰ ਬੈਠੇ ਸਨ । ਹੰਸਪਾਲ ਦੇ ਕੰਨ ਵਿਚ ਕੰਦੀ ਕੰਨ ਹੋਈ ਤੇ ਉਹ ਬੀਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਣ ਉੱਠ ਕੁਰਿਆ, ਮਾਤਾ ਜੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੇਸ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਸਨ । ਫਿਰ ਬੀਬਾ ਜੀ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਅਧਿਆਪਨਾ ਬੀਬੀ ਨਰਿੰਦਰ ਵੀ ਆ ਗਈਆਂ ।

ਸਮੱਸਿਆ

ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਕਿਸੇ ਲੜਕੀ ਦੇ ਸੁਭਾਉ ਤੇ ਉਹਦੇ ਸੁਰੇ ਪਰਵਾਰ ਨਾਲ ਅਣ-ਬਣ ਦਾ ਭਾਰਨ ਪੁੱਛਿਆ । ਬੀਬਾ ਜੀ ਨੇ ਟੁਟਕਦੀ ਪਰ ਸਨਿਮਰ ਅਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ : ਕੁਝ ਹੀ ਕੁਝ ਕਸੂਤੀ ਹੈ । ਜੇ ਦੋਹਾਂ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਮਾਂ ਬਾਪ ਦਾ ਦਮਤ ਕੁਝ ਚਿਰ ਰੁਕਿਆ ਰਹੇ ਤਾਂ ਜੱਤਾ ਠੀਕ ਹੋ ਕੇ ਚਲ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਰਾਇ ਸੀ ਕਿ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਥੋੜੀ ਸਾਹਿਬ ਰੱਖ ਲਿਆ ਜਾਵੇ । ਹੁਣ ਵਿਹਲ ਨਹੀਂ ਵੇਰ ਲੜਕੀ ਤੇ ਘਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਕੇ ਕੋਲਬਾਰ ਸਲ ਕੇ ਅਗਲੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ।

੨੪੮

ਉਘਾੜਿਤ ਸਭ ਨੇ ਇਹ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਲੜਕੀ ਤੇ ਉਸਦੇ ਮਾਂ ਬਾਪ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ।

ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਕੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਤੇ ਲੜਕੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਬੈਠੇ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਪੁਛਿਆ : ਖੋਲ੍ਹੀ ਘਰ ਦੇ ਤੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ ? “ਨਹੀਂ ਜੀ, ਉਹਨਾਂ ਵਲੋਂ ਤਾਂ ਕੋਈ ਕੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਇਹ (ਪਤੀ) ਹੀ ਦੁੱਖ ਦੇਉ ਕੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।”

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਹ ਪੁਛਿਆ : ਤੇਰਾ ਸ਼ਗੁਰੇ ਘਰ ਜਾਣ ਤੇ ਜੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ?

“ਨਹੀਂ ਚੀਨ ਦਿਆਲ, ਐਸੀ ਕੱਲ ਤਾਂ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਇਹ ਸਤਾਉਣੋਂ ਤੇ ਮੰਦਾ ਫਿੱਕਾ ਬੋਲਦੇ ਹੁਣ ਜਾਣ।”

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਫੇਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ : ਅਜੇ ਤੂੰ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਚੱਲ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਭੈਣੀ ਹੈ। ਤੇਰੇ ਮਾਪੇ, ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਰਹਿੰਦਾ ਮੁੰਡਾ ਤੇ ਮੁੰਡੇ ਦੇ ਮਾਪੇ ‘ਭਾਵਾਵਾਂ’, ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਬਰਾਡੇ, ਜਿਥੇ ਬਿਹਤਰ ਹੋਇਆ ਕਰ ਬਚਾਏ। ਮਾਂ ਬਾਪ ਨੂੰ ਵੀ ਹਜ਼ੂਰ ਨੇ ਦਿੱਤੀ ਕੱਲ ਆਖੀ। ਸਭ ਨੇ ‘ਸਤਿਬਚਨ’ ਬਹਿ ਕੇ ਸਿਰ ਟੁਕਾਇਆ।

ਭੀਥਾ ਜੀ ਨੇ ਲਾਇ ਦਿਤੀ : ਕੁਝੇਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਗੁਰੇ ਘਰ ਨਾਲ ਐਡਜਸਟ ਕਰਨਾ ਹੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਲੜਕੇ ਦੀ ਕਲਤੀ ਹੱਥੀ, ਸੁਧਾਰਕੇ।

ਪਰਵਾਰ ਨੂੰ ਜਾਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਚੀਰ ਸਿੱਖ ਜੀ ਦੇ ਘਰੋਂ ਬੇਬੇ ਚਲੀਪ ਕੰਰ ਜੀ ਨੇ ਅਰਥ ਭੀਤੀ ; ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ, ਲੰਕਾ ਤਿਆਰ ਹੈ। ਇਸਨਾਨ ਪਾਣੀ ਕਰ ਲਓ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸਠਾਨ ਆਇ ਲਈ ਉਠ ਕੂਏ।

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ੧੨ ਵਜੇ ਇਹ ਭੈਣੀ ਗਿਆ ਤਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਿਉਂ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬੈਠਨ ਚਮਕੇ ਵਿਚ ਆਏ, ਨਮਸਕਾਰ ਹਿਤ ਬੈਠੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਸਗੋਂਰ ਵਾਲੀ ਵਾਰੀ ਉਠਕੇ ਚਰਨੀ ਹੱਥ ਨਾਉਣ ਲਗੇ ;

ਜ਼ਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਦਾ ਸਿੱਖ ਕੱਲ ਕੁਝ ਅਵਾਗਿਆਵਾਰੀ ਲਗਦਾ ਸੀ ਅੱਜ ਜਦ ਉਹੋਂ ਆ ਪੈਰੀਂ ਪਿਆ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਉਸਦੇ ਕੰਨ ਮਰੋੜੇ ਤੇ ਬਚਨ ਭੀਥਾ : ਬੇਭੀਆਂ ਕੱਲਾਂ ਕਰੋ। ਚੰਗੇ ਪਾਸੇ ਰਹੋ। ਭਾਵਾਂ ਤੱਲ ਕਿਉਂ ? ਕੁੰ ਤਾਂ ਵਧੀਆ ਭੇਂ, ਘਟੀਆ ਬਿਉਂ ਬਣਨੀਂ। ਸੱਜਣ ਪੂਰੀ ਕਰ੍ਹਾਂ ਆਗਿਆਵਾਰ ਹੋ ਗਿਆ।

ਠੇਰੇ ਨੇਤਰ ਓਹਦੇ ਨੇਤਰ

ਬਾਬਾ ਕਿਸਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਦੇ ਸੰਤ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਕੂਏ ਫਿੱਲੀਆਂ ਦੇ ਲੜਕੇ ਭਾਈ ਪੁਰਾਪ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਘੋਰਤਨ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਕੇ ਉਠਿਆ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਮੰਦਾ ਬਧਾਧਾ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ। ਬਹੁਤਕ ਮਸਤਾਨਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਾਹਮਣੇ ਲਗੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪੁਰਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਵੇਖਕੇ, ਓਧਰ ਹੱਥ ਉਠਾ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲਗਾ : ਇਹਨਾਂ ਨੇਤਰਾਂ ਦੀ ਭਲਕਾ ਤੁਹਾਡੇ ਨੇਤਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦੀ ਲੜਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਦੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਦਰਬਨ ਕਰਦਾ ਸਾਂ, ਨੇਟ ਭਰ ਵੇਖਕੇ ਨਿਹਾਲ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਹੁਣ ਆਪ ਜੀ ਵਿਚ ਕੀ ਉਹੋਂ ਨੂਰ ਹਿਸਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਉਸਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮੁਖਤਬ ਕਰਦਿਆਂ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਵਲ ਹੱਥ

ਏ ਜਾਕੇ, ਪੁਰਾਣੇ ਲਮੇ ਦੀਆਂ ਇਕ ਦੋ ਬਬਦ-ਤਰਫਾਂ ਸੁਣਾਈਆਂ ਤੇ ਰਹਪੂਰ ਸੁਖੀ ਹੋ ਕਮਰੇ ਦੀ ਇਕ ਨੁਕਰੇ ਜਾ ਬੈਠਾ।

ਅੱਜ ਮਾਤਾ ਜੀ, ਥੀਥਾ ਜੀ ਅਤੇ ਬੇਤੇ ਜੀ ਤਿਆਗੀ ਹਿਤ ਸਾਰਾ ਸਮਾਨ ਬੰਨ੍ਹ ਰਹੇ ਹਨ। ਦੁਪਹਿਰ ਦੇ ਖਾਣੇ ਬਾਅਦ ਇਹ ਸ੍ਰੀ ਬੈਟੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਬਲਣਗੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਤੇ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰੀ ਜਥੇ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਮੇਲ ਤੇ ਬਠਿੰਡੇ ਲਈ ਸੀਟਾਂ ਯੋਜਰਵ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਥਾਰ ਦੁਆਰਾ ਅੰਬਰੀਕੋਂ ਹੋਏ ਹੋਏ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਤ-ਤੋਰਥ ਨੂੰ ਜਾਣਗੇ ਜਿਥੇ ੨੫-੧੧-੭੭ ਨੂੰ ਭਰਪਰਥ ਮਨਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਫੌਜ ਭਰਵਾ ਕੇ ਨਾਮਧਾਕੇ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਵਰਤਸ, ਸਦਰ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਲੋਂ ਸੇਤ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ। ਉਹ ਆਇਆ ਤਾਂ ਸੇਤ ਸਪੁਤਰ ਸ੍ਰੀ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰੂ ਬੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਗਿਆ। ਬੈਠੇ ਚਿਰ ਪਿਛੋਂ ਬਾਹਰ ਆਏ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵੱਡੇ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਫੌਜ ਭੇਜਾ ਕਿ ਉਹ ਇਕ ਬੇੱਢ ਬਣਵਾ ਕੇ ਲਿਆਵੇ, ਜਿਥੇ ਨਾਂ ਫਰਨਾ ਹੋਇਆ ਬਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਰਕਮ ਤਕਤੀ ਸੀ।

ਸੇਤ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸਦੇ ਆਰਾਮ ਰਾਸ਼ੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਏ ਤਾਂ ਬੇੱਢ ਵਾ ਇਕ ਸਿੰਘ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਆ ਲਗਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸਦੀ ਨਮਜ਼ਬਾਰ ਪਤਵਾਨ ਬਰਦਿਆਂ ਕੁੜ ਉਚਾਰੀ :

ਗੁਰੂ ਹੋਇਆ ਗੁਰ ਸੰਤੁ ਮਿਲਾਇਆ।

ਮਨਰਥ ਸੀ ਕਿ ਸੇਤ ਭਾਯ ਸਿੰਘ ਗੁਰੀਂ ਆ ਗਏ ਹਨ। ਸਿੰਘ ਨੇ ਨਮਜ਼ਬਾਰ ਭੇਜੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪਰਵਾਰਕ ਸੁਖ ਸਾਂਦ ਪੁੱਛੀ।

ਸ਼ਾਬਾਦਗਾਠੀਆਂ ਨੂੰ ਭੇਜਨ

ਜਦੋਂ ਮੇਂ ਕੁਪਿੰਡੇ ਇਕ ਵਜੇ, ਭੈਣੀ ਦੇ ਪਿਛਤਾਣੇ ਲਾਮਿਆਨਾ ਲਗੇ ਕਾ ਵਲ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਪਾਸਾ ਸ਼ਹਿਦ ਮੱਖੀਆਂ ਦੀ ਬਿਣਤਾਹਟ ਵਾਗ ਭਾਰਤੀ ਤੇ ਅ-ਭਾਰਤੀ ਅਥਾਵਾਂ ਨਾਲ ਫੂਜ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਭਰਤੀ ਭਾਇਆ ਭਾਇਆ ਸੀ। ਭੱਤਿ ਤੇ ਭੱਜੇ ਹੋਏ ਬੈਂਚਾਂ ਬੈਲ ਬੁਰਸੀਆਂ ਤੇ ਧੁਰਪੀਨ ਤੇ ਹੋਰ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਭੈਲੀਟਕੀ ਦੇ-ਓ ਚਾਰ-ਚਾਰ ਮਿਲ ਕੇ ਗੱਲਾਬਾਤਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਬੱਲਬਾਤ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਅਜਿਹੀ ਕੁੰਜ ਪੈਦਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸਤਤ ਤੇ ਘੁੜਦੀਆਂ ਮੋਟਰਾਂ-ਭਾਰਾਂ, ਗੱਡੀਆਂ-ਠੇਲ੍ਹਿਆਂ ਦਾ ਸੋਰ ਸੁਣਾਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੰਦਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਲਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਾਲ ਰਾਸ਼ੀ ਵਿਚ ਸਥਿਤਤ ਸਨ। ਬਾਹਰੋਂ ਆਏ ਹਰੇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਕਲ ਵਿਚ ਵਲ ਆਲਾ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੇਵਕਾਂ ਨੇ ਵਲ ਹਾਰ ਬਾਰ ਬਾਰ ਪਹਿਨਾਏ। ਆਪ ਉਤਾਰ ਉਤਾਰ ਕੇ ਪਾਸ ਬਥੱਤੇ ਸੇਤ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੁਤਰਾ ਨਿਜੀ ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਵਤਾਈ ਜਾਦੇ, ਅੱਜ ਦੋਬੇ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਸਦਾਮੀ ਸੰਵਿਦਾ ਨੰਦ ਵੀ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਬੇਸੀ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਕੋਮਰਾਮੇਨਾਂ ਨੇ ਰਜਦੀਆਂ ਵੱਟੋਂ ਉਤਾਰੀਆਂ। ਕਦੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਕੋਟੀ ਚਰਨੀਂ ਹੱਥ ਲਾ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ, ਕੋਟੀ ਗੱਡੀਆਂ ਤੇ ਸਿਰ ਨਿਵਾ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ। ਭਾਰਤੀ ਅ-ਭਾਰਤੀ ਸਭੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਤਿਕਾਰ ਵਿਚ ਭੁਕਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਹਾਲ ਅੱਜ ਬੰਡਾ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ਹੀ ਜਾਪ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਸੰਵਿਦਾਂ ਤੇ ਕੋਟੀ ਨਾ ਕੋਟੀ ਬੇਟਾ ਕੋਂਦਤੀ ਬਿੰਦੂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਨਿਹਾਰ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਲਿਖਨਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਕੋਦਲਫੀਂਡ ਦਾ ੬੭ ਸਾਲਾ ਬਜ਼ੁਰਗ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਫੇਸਾਂ ਤੇ

ਦਾੜੀ ਨੂੰ ਕਦੇ ਉਸਤਰਾ ਨਹੀਂ ਫੜਾਇਆ ਜਾਪਦਾ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਚਿੱਟੇ ਚਿੱਟੇ ਵਾਲਾਂ ਨਾਲ ਫੁਕਦਾ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਕਰਸ਼ਣ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਰੀਰ ਵਲੋਂ ਦੀ ਨੁਰ-ਨਰੀਇਆ ਹੈ। ੨੦ ਤਾਰੀਖ ਤੋਂ ਹੀ ਉਸਦੀ ਜਵਾਨੀ ਦੇ ਪਰਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਚਕੇ ਹਨ। ਉਹ ਦੋਨੋਂ ਫੰਟੇਕ੍ਰਾਡ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਉਸਨੇ ਕੋਈ ਪਲ ਵੀ ਬੇ-ਫੰਟੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦੇਣਾ। ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਮਿਲਿਆ। ਨਾਮ ਪੁਛਿਆ, ਨਾਮ ਹੈ ਜੀ ਜੇ. ਬੈਰੇਟਸ। ਐਲਸਟਰਡਮ ਦੇ ਹੋਮਵੇਡ ੧੫ ਵਿਚ ਕਮਿਟ ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਵਿਲਵ ਸਾਥਾਹਾਰੀ ਸਮੇਲਨ ਦੇ ਆਮ ਡੈਲੀਕੇਟਾਂ ਦੇ ਦਿਸ਼ ਵੇਖਦਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤਕ ਅੰਦਰ ਪਹੁੰਚਾ ਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਨਾਲ ਕਾਈਲੇਂਡ ਦਾ ਰਾਜਦੂਤ ਕਲਿਥਾਤ ਬਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਫੰਟੇਕ੍ਰਾਡਰ ਤਲਾ ਅਜਿਹੇ ਕੋਲਿਆਂ ਨੂੰ ਆਲੀ ਕਿਤੇ ਵਿਚਾਉਣ ਦੇਣ! ਸੇਠ ਰਿਲੋਕ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਬੰਗਲੇ ਨੂੰ ਲਗ ਭਾਗ ਵੇਖ ਕੇ ਅੱਜ ਧੰਨ ਧੰਨ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਬਾਈ ਰਾਜਦੂਤ ਵਿਚਾਲੇ ਕਲਿਥਾਤ ਨੂੰ ਉਲਥਾਣ ਲਈ ਸੇਠ ਗੁਰੂ ਆਪਣੇ ਲਤਕੇ ਧਰਮ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਆਖਿਆ। ਉਹ ਵਰਤਾ ਤੇ ਬੇਠ ਕੇ ਕਲਿਥਾਤ ਸੁਣਨ ਲਗਾ ਪਰ ਰਾਜਦੂਤ ਤਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਕੱਲਾਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਅਲਥੇ ਪਾਸੇ ਅਨੁਵਾਦ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਬਾਈ ਡੈਲੀਕੇਸ਼ਨ ਦਾ ਮੁਖੀ ਡਾ: ਸੁਲਾਟ ਰੰਜਨਾ ਸਫੈਰ ਬਸਤਰ ਹੀ ਪਹਿਨਦਾ ਆਇਆ ਹੈ: ਪੈਂਟ ਅਤੇ ਫੰਟ ਕੁਝੇ ਚਮਕਦਾਰ। ਇਕ ਯੂਰਪੀਨ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਕੰਠਿਆਂ ਤੇ ਸਿਰ ਨਮਸਕਾਰ ਕੁਪ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ। ਇਕ ਦੋ ਹੋਰ ਸਜਣ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਮੁੰਦਰਾ ਵਿਚ ਵੜੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਤਿਅੰਤ ਡੇਜ਼ੋਸਵੀ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਾਚੀ ਨਾਲ ਆਪ ਡਰਪੁਡ ਹਨ ਤੇ ਸਾਡਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੇਨਤਾ ਬਖਸ਼ ਰਹੇ ਹਨ। ਦੋ ਨੌਜਵਾਨ ਭਾਰਤੀ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੇ ਬ੍ਰਾ ਹਕੂਰ ਨੂੰ ਇਕ ਐਲਗਮ ਵਖਾਲੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਸ ਬਹੁਰਤਾ ਦਾ ਫੰਟੇਕ੍ਰਾਡਿਕ ਇਕਰ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਧਨ ਡਿਆਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦੇਖੇ ਬੈਠਿਆਂ ਬੈਠਿਆਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਡੈਲੀਕੇਟ ਮਿਲ ਕਦੇ ਅਭੇ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਡੈਲੀਆਂ ਬੁਕਸੀਆਂ ਤੇ ਖਾਣਾ ਖਾਣ ਲਗੇ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹਰੇਕ ਗਰੁਪ ਪਾਸ ਜਾ-ਜਾ ਪਤਾ ਕਰਦੇ ਤੇ ਨਿੱਤੇ-ਨਿੱਕੇ ਬਚਨਾਂ ਨਾਲ ਖੇਤਾ ਬਖਸ਼ਦੇ। ਇਸ ਅਵਸਰ ਤੇ ਵੀ ਦੇਸੀ ਵਿਦੇਸੀ ਫੰਟੇਕ੍ਰਾਡਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਲੋੜ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ। ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਮੁਸਕਾਨਾਂ ਤਿਖਰਦੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਅੱਜ ਹਰ ਜਿਸੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹੀ ਹਨ।

ਖਾਣ-ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਲ ਪੂਰਾ ਹਿਆਨ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਸਭ ਕੁਝ ਹੱਥੀਂ ਡਿਆਰ ਹੋਵੇ, ਖਰ ਬਣੇ, ਬੁਧ ਹੋਵੇ, ਸਾਫ ਹੋਵੇ ਤੇ ਇਹ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਯੁੱਦਰ ਹੋਵੇ। ਮੈਂ ਵਧੀਆ ਨਮਤੀਨ ਚਾਵਲ, ਮਾਂਹ ਦੀ ਦਾਲ, ਆਲੂ-ਮਟਰ-ਪਸੀਰ ਦੀ ਸਬਜ਼ੀ, ਦੁਹੀ ਪਕੌੜੀਆਂ, ਕਤਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ, ਸਲਾਦ ਆਦਿ ਕੀਤੀ ਜਿਵੇਂ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਬੁਲਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਸਮਾਨ ਦੇ ਡਰੇ ਹੋਏ ਡੋਰੇ ਤੇ ਬਹਰਨ ਪਏ ਹਨ। ਸਟੀਲ ਦੀਆਂ ਥਾਲੀਆਂ ਫੇਲੀਆਂ ਵਿਚ ਡੈਲੀਕੇਟ ਲੱਤ ਅਨੁਸਾਰ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ। "ਨਿਜ ਬਾਉ" ਵਾਲੇ ਪਸੰਦ ਕਰਨਾ ਅੰਦਰ ਇਕ ਰਕਤਾ ਵਲ-ਸਟਾਲ ਸਜਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਫੇਲੇ, ਸੰਤਰੇ, ਸੇਬ, ਚੀੜ੍ਹ, ਪਪੌੜੇ ਆਦਿ ਤੈਲੀਕੇਟਾਂ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਅਦਾਰੇ ਮਾਰ ਕੀਤੇ ਹਨ। ੨.੧੫ ਡਕ ਪ੍ਰਸਾਦ ਪਾਈ ਕਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਬਿੱਲੀ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨ ਨਮਧਾਰੀ ਵਿਚ

ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਸੰਨਿਆਸ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਸ: ਹਰਿਵੰਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਹੋਸਪਾਲ ਸਭ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਸੋਠ-ਪਰਿਵਾਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਤੇ ਚਰਚਤਮੰਦ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਪਹੁੰਚਦਾ ਰਿਹਾ। ਮਾਤਾ ਜੀ, ਬੀਬਾ ਜੀ, ਬੀਬੀ ਨਰਿੰਦਰ ਮਲਕੜੇ-ਮਲਕੜੇ ਵਿਰਭਵੇ ਸਭ ਕੁਝ ਵੇਖ-ਭਾਪ ਰਹੇ ਸਨ।

ਮੰਨੂੰ ਇਕ ਵੇਰ ਥੋਥੇ ਦਲੀਪ ਬੋਰ ਜੋ ਨੂੰ ਤਕਣ ਦਾ ਅਵਸਰ ਮਿਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਫੇਰਨ ਕਿਹਾ: “ਕੁਝ ਖਾਣ ਨੂੰ ਵੀ ਮਿਲਿਆ?” “ਸਭ ਕੁਝ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਖਾ ਲਿਆ ਜੀ।” “ਤਾਂ ਵਿਰ ਮੰਤਰੇ ਖਾਓ। ਅਜੇ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਵੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੇਣਾ ਹੈ।” ਥੋਥੇ ਜੀ ਦੀ ਉਦਾਰਤਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਅਗਲੇ ੧੫-੨੦ ਮਿੰਟਾਂ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਡੈਲੀਏਟ ਪੱਤਰੀ ਖਾਹੀ ਦੇ ਵਿਰਭਵੇ ਵਿਚ ਆ ਜੁੜੇ। ਏਥੇ ਕਨਾਤਾਂ ਬਾਇਆਨਿਆਂ ਨਾਲ ਸਿੰਭਾਰੇ ਸਥਾਨ ਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨਤਾ ਮੰਤਲ ਵਾਸਤੇ ਵਧੀਆ ਬੁਰਸੀਆਂ ਤੇ ਸਾਜਣੇ ਮੇਲ, ਭਾਬੀ ਡੈਲੀਏਟਾਂ ਵਲੋਂ ਸਾਧਾਰਨ ਬੁਰਸੀਆਂ ਭਠੀਆਂ ਪਈਆਂ ਸਨ। ਡੈਲੀਏਟਾਂ ਦੇ ਬੈਠਦਿਆਂ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਸਦਰਨ ਸਿੰਘ ਸਨੌਰੀ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਸਬੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਮੁਖਾਤਬ ਕੀਤਾ। ਸਨੌਰੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਾਥਾਦਾਰੀ ਲਹਿਰ ਨਾਲ ਅਤਿਅੰਤ ਘਨਿਧਤ ਸਬੰਧਾਂ ਦੀ ਬਰਥਾ ਕਰਦਿਆਂ, ਆਏ ਹੋਏ ਡੈਲੀਏਟਾਂ ਦਾ ਪੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਉਪਰੰਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਵਲੋਂ ਦੋ ਰਸਬੀਤਾਂ (ਜਿਹੜੀਆਂ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਸਕਿਆ) ਇਕ ਪੇੜਟ (ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਭਾਗਦਾ), ਇਕ ਪੁਸਤਕ, ਐਮ. ਐਮ. ਆਰਕੁਵਾਲੀਆ ਦੀ “ਕੁਵਾਜ਼” (ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ) ਵੱਖ ਵੱਖ ਡੈਪੁਟੇਬਨਾਂ ਦੇ ਮੁਖੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ।

ਇਸ ਭੇਟ ਦੇ ਖੇਰਲ ਭਾ: ਸੁਰਾਟ ਵਾਲੀ ਡੈਲੀਏਟਨ ਦੀ ਮੁਖੀ, ਨੂੰ ਚਿਤੀ ਲਈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਧੱਬੀ ਡੈਲੀਏਟਾਂ ਨੂੰ ਕੁਹਣਾ ਦੇਣ। ਸ੍ਰੀ ਸਨੌਰੀ ਦੁਆਰਾ ਕੁਲਦੇ ਡੈਲੀਏਟਨ ਆਗੂ, ਭਾ: ਸੁਰਾਟ ਤੋਂ ਆ-ਆ ਪ੍ਰੇਮ ਭੇਟ ਸਬੀਕਾਰਦੇ ਰਹੇ।

ਇਸ ਭੇਂ ਪਹਿਲੀਂ ਸ੍ਰੀ ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬਾਈਠੇਂਡ ਦੇ ਡੈਲੀਏਟਾਂ ਦਾ ਪੰਨਵਾਦ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਾਥਾਦਾਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨਾਲ ਹਿਭ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਸਹਿਯੋਗ ਦਾ ਸਿਕਰ ਕਰਦਿਆਂ ਇਕ ਅੰਤਰੀਸ ਪੜ੍ਹਿਆ।

ਕੁਹਣਾ ਭੇਟ ਪਿਛੋਂ ਭਾਬਟਰ ਸੁਰਾਟ ਨੇ ਆਪ ਸਾਥਾਦਾਰ ਉੱਤੇ ਕੁਪਦਿਲਮ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ। ਭਾ: ਸੁਰਾਟ ਚੰਨਦਾਰ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਥਾਈਂ ਰਚਾਨ ਕੇਲ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਰ ਬਾਈ ਸੱਜਣ ਅਨੁਦਾਦ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਕ੍ਰਿਰਕੱਤਾ ਪ੍ਰਕਟਾਣ ਲਈ ਦੋ ਸੱਜਣ ਹੋਰ ਵੀ ਬੋਲੇ।

ਅੱਜ ਦੇ ਡੈਲੀਏਟਾਂ ਵਾਸਤੇ ਲੰਚ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੱਲਥਾਤ ਤੇ ਰਸੱਲੀ ਦਾਇਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਲਈ ਹੋਰ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਨਾਲ ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਸਪੁਤਰ ਠਾਕੁਰ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੁਭ ਕੱਜ ਨੱਠ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਫੋਟੋ ਲੜਕੇ ਠਾਕੁਰ ਉਦੈ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੀ ਕੋਰੇ ਕੋਰੀਆਂ ਨਾਲ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਕੱਛਾਤਾ ਕਰਦੇ ਹਾਵ ਭਾਵ ਜਾਣਦੇ ਰਹੇ। ਅੱਜ ਦੇ ਲੰਚ ਵਿਚ ੨੫੦ ਆਦਮੀਆਂ ਨੇ ਭਾਗ ਲਿਆ। ਪਰ ਬੈਠਕ ਸੰਨੇ ੧੫੦ ਆਦਮੀ ਹੀ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸਨ।

੩.੩੦ ਵਜੇ ਤਰ ਇਹ ਮਿਲਟੀ ਵਿੱਭਤ ਕੁਥੀ ਸੀ। ਡੈਲੀਏਟ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਤਬੀਅਤ ਅਨੁਸਾਰ ਫੋਟੋਕੁਥੀ ਕਰਦੇ ਕਰਦਾਏ ਕਿਰਲਮ ਕਿਰਲੀਂ ਬਿਰ ਗਏ।

ਵਿਗਿਆਨ ਭਰਨ ਵਿਚ ਵਿਖਾਈ ਦਿਲਮ 'ਬਿਉਟੀ ਵਿਦਾਉਟ ਕ੍ਰਿਉਲਿਟੀ' ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦੇਸੀ ਵਧੀਆ ਤੇ ਠੀਕ ਸਮਝੀ ਕਿ ਪੂਰਾ ਹੋਤ ਕੰਠੀ ਵਿਚ ਜੁੜੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਨਰ ਨਾਰੀਆਂ ਨੂੰ, ਏਥੇ ਹੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਕੇ, ਵਿਖਾਈ : ਦਿਲਮ ਦੇ ਆਰੇਤ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਉਸਦੀ ਆਪ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ : ਬੱਲ ਇਸਦੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਹਨ ਪਰ ਜੋ ਜੁਠਮ ਨੇਲ ਪਾਇਲਸ, ਟਿਪ ਸਟਿਕ, ਫੈਸਨੇਬਲ ਕੋਟ ਅਤੇ ਬਟੂਏ ਬਣਾਣ ਲਈ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਇਸ ਦਿਲਮ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਦੇਖ ਸਕੋਗੇ ।

ਦਿਲਮ ਚਲਦਿਆਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਥੋੜਾ ਛੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਹੋਈ ਜਿਹੀ ਸਮਝਾਇਆ ਉਹ ਪਾਸ ਹੀ ਟੇਬਲ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਖਲੋਤੇ ਹੋਏ ਸਨ । ਮੈਂ ਹਕੂਤ ਦੀ ਕੁਰਸੀ ਦੇ ਪਾਸ ਖਤਾ ਸਾਂ, ਹਰਾ ਮੇਰਾ ਮੱਥਾ ਦਬਾਕੇ ਪੁੱਛਿਆ : ਕੌਣ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ? ਮੈਂ ਆਖਿਆ : ਖਰਨ ਤਾਂ ਅੱਜ ਆਪਣੇ ਬਤੀ ਖੀਤੀ ਹੈ । ਬਚਨ ਹੋਇਆ : ਮੈਨੂੰ ਥਕਾਵਟ ਹੋਂ ਡਰ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ । ਫਿਰ ਆਪ ਨੇ ਭਾ: ਅਮਰ ਭਾਰਤੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕੀਤਾ, ਉਹ ਦੀ ਦਿਲਮ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਸ੍ਰ: ਹੰਸਪਾਲ ਦਾ ਪਤਾ ਕੀਤਾ, ਉਹ ਵੀ ਨੌਜਵਾਨ ਹੀ ਖਲੋਤਾ ਸੀ ।

ਦਿਲਮ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ । ਇਕੱਠ ਦੀ ਕਹਿੰਦ-ਬੁੰਦ ਨਾਲ ਨਿਕੀ ਮੰਟੀ ਗਲਿਫਾਤ ਕਰਦਿਆਂ ਅਗਲੀ ਡਿਆਲੋਗ ਵਿਚ ਹੁਣ ਕਹੀਏ ।

ਪਤਾ ਲਗਾ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਕੰਪਲ ਹੈ ਕਹੀਏ ਹਰ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਰੈਟੀ ਸਾਹਿਬ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ—ਅੱਜ ਰਾਤੀਂ ।

ਬਾਬਾਹਾਰੀ ਸਮਾਜਮ ਮਦਰਾਸ ਲਈ

ਬੰਤੂ ਵਿਚ ਪਿਛੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਬੈਠਣ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਆਏ ਤਾਂ ਉਥੇ ਕੁਝ ਸਿੱਖ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੌਜੂਦ ਸਨ । ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ਵਿਛੇ ਮੰਜੇ ਉਪਰ ਪਾਸੇ ਪਰਤੇ ਬੈਠਦਿਆਂ ਸ੍ਰੀ ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮੰਗੇ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਕੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਰਨੀ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਸਾਹਜ ਕਰਮ ਭਭ ਵੇ ਮਦਰਾਸ ਚਲੇ ਜਾਣ । ਚੰਞੇ ਜਦੋਂ ਉਠ ਕੇ ਹੁਕਮ ਸੁਣਨ ਲਗੇ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਚੰਜਿਆ : ਮਦਰਾਸ ਦੇ ਸੁ ਰੰਦਰ ਮਹਿਤਾ ਸਾਡੇ ਇਸ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ਆਏ ਸਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੇਰੀ ਹਾਜ਼ੀ ਮਦਰਾਸ ਵਿਚਲੇ ਵੈਜੀਟੇਰੀਅਨ ਸੈਕਨ ਚਾਏ ੨-੧੨-੭੭ ਨੂੰ ਮੰਗੀ ਹੈ । ਉਥੇ ਇਕ ਹੋਰ ਸਜਣ ਹਨ ਝਾਂਡੀ ਭਾਈ, ਉਸ ਸਾਰੇ ਪਰਵਾਹ ਨੇ ਭਜਨ ਪੁਕ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਇਹ ਪਰਵਾਹ ਸਰਧਾਲੂ ਹੈ ਪਰ ਮਹਿਤਾ ਸਾਹਿਬ ਬਾਰੇਬਾਰੀ ਹਨ । ਲਾਭ ਲੈਣ ਤੇ ਲਾਭ ਦੇਣ ਵਾਰੇ ਹੀ ਵਿਚਾਰਦੇ ਹਨ । ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਚੰਞੇ ਜਾਓ ਤੇ ਇਕ ਫੈਸਦਾਨ ਡਾਕੇ ਦੇਕੋ ਤੇ ਡਾਕੇ ਉਥੇ ਨਾਲ ਲੈਕੇ, ਤਿੰਨੇ ਜਦੋਂ ਝਾਂਡੀ ਭਾਈ ਪਾਸ ਜਾਓ । ਉਸਨੂੰ ਬਹਿਓ ਜੇ ਕਿ ਮੇਂ ਭੇਜਿਆ ਹੈ । ਨਾਲੇ ਤਾਂ ਇਹ ਦਇਆ ਧਰਮ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ, ਨਾਲੇ ਉਸਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗੇਗਾ ਕਿ ਯਾਦ ਰੱਖਿਆ ਜਿਹਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ।

ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ 'ਸਤਿਬਚਨ' ਬਹਿਕੇ ਤੁਰੰਤ ਮਦਰਾਸ ਜਾਣ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾ ਲਿਆ ।

ਅੱਜ ਰਾਤੀਂ ੯ ਵਜੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਮੁਰਾਰਜੀ ਡਿਸਾਈ ਵਲੋਂ ਵੈਜੀਟੇਰੀਅਨ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਡੈਲੀਗੇਟਾਂ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਉੱਤੇ ਬੁਲਾਏ ਜਾਣ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜਾਣਾ ਹੈ । ਆਪ ਜੀ ਨਾਲ ਸੋਠ ਤਿਲਕ ਸਿੰਘ, ਸ੍ਰ: ਹਰਚੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬਰਿੰਦ ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੀ ਜਾਣਗੇ । ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਤਿਹਾ ਜ਼ਿਆ ਸੀ ਕਿ ਨਾਲ ਚਲਾਂ ਪਰ ਮੈਂ ਅੱਜ ਆਪਣੇ ਘਰ ਜਾਕੇ ਕੋਲ ਰੈਟੀ ਸਾਹਿਬ ਜਾਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਨੀ ਹੈ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅੱਜ ਪ ਵਜੇ ਥਾਮੀ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ : ਥਾਈ ਡੇਲੀਭੇਟਾਂ ਨੇ ੨੫ ਨਵੰਬਰ ੧੯੭੭ ਨੂੰ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਜਾਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੇਖੋ ਜਿੰਧਿਆਂ ਹੀ ਦਿੱਲੀ ਆਏ ਜਹਾਜ਼ ਚੜ੍ਹ ਜਾਣਗੇ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਅਤੇ ਰਵਾਇਤ ਅਨੁਸਾਰ ਪੁੰਜਨੀਕ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਬਾਅਦ ਤਾਰਤ ਅਟਕਟ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੋਚਦੀ, ਦੇਸ ਜਾਣਾ ਹੀ ਚਰਚੀ ਹੈ।

ਇਹਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਅੱਜ ਜਾਤ ਬਠਿੰਡੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਯਾਗ ਰਾ' ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ ਪਰ ਵਤਰੀਰਥ ਦੇ ਮੈਲੇ ਤੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਗੇ।

ਥਾਈ ਡੇਲੀਭੇਟਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮੁਖੀ ਡਾ: ਸੁਰਾਟ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਇਕ ਛੋਟੀ ਥਾਈ ਦੇਂਦੇ ਨਾਲ ਮਸ਼ੀਨੀ ਵਰੇਮ ਕਰਵਾਈ ਹੈ। ਇਹ ਛੋਟਾ ਸਾਰੇ ਡੇਲੀਭੇਟਾਂ ਵਿਚ ਤਕਸੀਮ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਤਸਵੀਰ ਦਾ ਇਕ ਪੇਂਟ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਮੁਤਾਰਜੀ ਥਾਈ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਮਾਪ ਦਿਤਾ।

ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਥਾਈ ਡੇਲੀਭੇਟਾਂ ਵਾਹਦਾ ਕੀਤਾ।

ਜੇਤੂ ਬੱਚੇ

ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ 'ਸਰੋਦ' ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ 'ਸਿਤਾਰ' ਨੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਟੈਲੀਵੀਜ਼ਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਿਵਾਣ ਲਈ ਅੱਜ ਟੀ. ਵੀ. ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨਾਲ ਤਾਲਮੇਲ ਕੀਤਾ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸੰਗੀਤ ਸੁਣਵਾਇਆ। ਟੀ. ਵੀ. ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਜੁਟਕੇ ਬੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋਏ। ਇਹ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਟੀ. ਵੀ. ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕ ਸ੍ਰ: ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ 'ਰਸਨ' ਵੀ ਹੈ।

੨੧ ਨਵੰਬਰ ੧੯੭੭ ਨੂੰ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਮਿਊਜ਼ਿਕ ਐਂਡ ਡਾਂਸ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿੱਚੋਂ, ਜੋ 'ਸੰਗੀਤਾਵਿਨ' ਵੱਲੋਂ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ, ਦੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਦੂਜਾ ਨੰਬਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਥਾਵੇਂ ੨੨ ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਟ ਪੱਤਰ ਤੇ ਬੀਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈਆਂ। ਜੇਤੂ ਲੜਕੇ ਹਨ :

ਸ੍ਰੀ ਪਰਮਵੀਰ ਸਿੰਘ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੀ II ਸਿਤਾਰ ਵਿੱਚੋਂ।

ਸ੍ਰੀ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪਿੰਡੀ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ II ਪਾਵਨ ਪੰਜਾਬੀ ਅੰਗ।

ਸੁਤਾਦਕ ਸੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਹੁੰਦੀ।

ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਲਗਾ ਹੈ ਕਿ ਛੋਟਾ ਜੀ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਦਸਵੀਂ ਪਾਸ ਕਰ ਲਈ ਹੈ ਅਤੇ ਥੀ. ਏ. ਕੀਤੀ ਹੈ ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ। ਪੜ੍ਹਾਈ ਪੱਤਰ-ਵਿਵਹਾਰ ਕੇਰਸ ਥਾਹੀਂ ਬੀਬੀ ਨਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਫਈ ਹੈ।

੨੫ ਨਵੰਬਰ ੧੯੭੭ ਬੁਕਰਵਾਰ

ਸ੍ਰੀ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ

ਤਿਆਰੀਆਂ

ਅੱਜ ਸਵੇਰੇ ੭ ਵਜੇ ਹੀ ਮੈਂ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਰਾਤੀਂ ਸ੍ਰ: ਤੀਰਥ ਸਿੰਘ ਹੋਸਪਾਲ ਪਾਸ ਮੁਹਾਲੀ ਰਿਹਾ। ਤੀਰਥ ਸਿੰਘ ਕੁਰਮੁਖ ਕੁਰਸਿਥ ਹਨ। ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੀ ਉਨਤੀ ਥਾਵੇਂ ਸੋਚਦੇ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਲੋਕ ਸੰਪਰਕ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਐਕਸੀਕਟਿਵ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੋਣ ਸਮੇਂ ਵੀ ਉਹ ਆਪਣਾ ਰੋਲ ਸਮਝ ਜਿਤ ਵਿਚ ਚਰਚਾ ਅਦਾ ਕਰਦੇ। ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ

ਨਾਮਧਾਰੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਉਦਮ ਦੀ ਭੀਰਬ ਸਿੱਖ ਹੁਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਤੇ ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਦੇ ਜਤਨਾਂ ਨਾਲ ਪਰਵਾਨ ਚੜ੍ਹਿਆ। ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਸਕੱਤਰੇਤ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅਹਿਮ ਅਧਿਕਾਰੀ ਸਨ। ਅੱਜਕਲ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਜੋਟੇ-ਇਕ ਹਨ। ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਦਾ ਘਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਅਤੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸੇਵਕਾਂ ਦਾ ਹੋਟ ਕੁਆਟਰ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਦੋਂ ਵੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਜਾਣ ਉਤਾਰਾ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਤਾਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਬਣਤਰ ਦੇ ਮੁਦਲੇ ਦਿਨੀਂ ਹੀ ਆਪਣਾ ਘਰ ਉਸਾਰ ਲਿਆ ਸੀ, ਅੱਜ ਕੱਲ ਉਹ ਕਿਸੇ ਫੈਕਟਰੀ ਦੀ ਵਿਉਂਤ ਵਿਚ ਹਨ ਪਰ ਸ੍ਰ: ਭੀਰਬ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਇਹਨੀਂ ਦਿਨੀਂ ਹੀ ਮੁਹਾਲੀ (ਸ. ਅ. ਸ. ਨਗਰ) ਵਿਚ ਕੋਈ ਪਾਈ ਹੈ। ਦੋਵੇਂ ਸਜਣ ਪਰਸਪਰ ਇਕਸੁਰ ਹਨ ਅਤੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦਿਨਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਰਾਤ ਸੰਤੋਸ਼ਕ ਵਿੰਦੀ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਅੱਜ ਸਵੇਰੇ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਪੁੱਜਾ ਤਾਂ ਦੀਵਾਨ ਸਥਾਨ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਬਗੀਚਾ ੧੦੦ ਇਸਤਰੀਆਂ ਪੁਰਸ਼ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ। ਉਹ ਅੰਤਰ ਬਾਹਰ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਦੋਵੇਂ ਲੜਕੇ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਸੰਤ ਬਗੀਚਾ ਸਿੰਘ ਪੰਜਾਬੀ ਬਾਗ ਦਾ ਪੰਤਰਾ, ਸ੍ਰ: ਦਰਸਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਲੜਕਾ। ਦੂਜਾ ਸਾਹਿਬਪੁਰੇ ਦੇ ਸੰਤ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਦਾ ਲੜਕਾ। (ਲੜਕੇਆਂ ਬਾਰੇ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ)। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਨਿਜੀ ਸੇਵਕ ਸੰਤ ਬਲਕਾਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸੰਤ ਰਿਠਪਾਲ ਸਿੰਘ ਲਾਵਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹ ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਭੰਗ ਵੀ ਪਏ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਗੁਰੂ ਆਸਣ ਦੇ ਪਾਸ ਪੈਂਠੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਖਿੱਤਲਾਹ ਸੀ।

ਪਰ ਆਪ ਜੀ ਉਦੋਂ ਹੀ ਪਹੁੰਚੇ ਜਦੋਂ ਅਰਦਾਸ ਹੋ ਕੇ ਕੁਝ ਪ੍ਰਸਾਦ ਦੇ ਗਏ ਵੀ ਵਰਤ ਹਏ। ਉਸੀ ਘਿਰੋਂ ਦਾ ਕੁਝ ਪ੍ਰਸਾਦ ਕੁੱਝ ਕੁਝ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਅਕਸਮ ਵੇਖ ਹਰੇਕ ਦਾ ਹਿਰਦੇ-ਕਸਮ ਖਿਤ ਉਠਿਆ। ਬਿੰਦਿਆਂ ਬਿੰਦਿਆਂ ੧੦੦-੧੫੦ ਸਗੋਂ ਹੋਰ ਜੁੜ ਗਏ। ਆਸਣ ਮੁੜ ਵਿਛਾਇਆ ਗਿਆ। ਜਿਉਂ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਸਥਾਨ ਤੇ ਬਿਰਾਜੇ ਦਰਸਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਭਟਾ ਹਰ ਹਰ ਮੁਨਾਸਬ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਬੈਠਦੇ ਗਏ।

ਵਾਇਆ ਬਠਿੰਡਾ, ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਲਈ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਕਰਦਿਆਂ ਦਸਿਆ ਕਿ ੨੩-੧੧-੭੭ ਦੀ ਰਾਤੀਂ ੧੧ ਵਜੇ ਆਪ ਜੀ ਆਪਣੇ ਜਥੇ ਨਾਲ ਅੰਤਿਮ ਲਈ ਰੇਲ ਵਿਚ ਬੈਠੇ। ਚਾਰ ਵਜੇ ਕੋਈ ਬਠਿੰਡੇ ਪੁੱਜੇ ਤਾਂ ਬਾਰ ਵਾਲੇ ਆਪਣੇ ਪਰ ਕਾਰ ਜਹਾ ਲੈਣ ਹੀ ਆਈ। ਏਥੇ ਡਾਇਲਕਾ ਲਈ ਪ੍ਰਸਥਾਨ ਕੀਤਾ। ਡਾਇਲਕਾ ਵਿਚ ਇਕ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪਰਵਾਰ ਨੇ ਲੰਬਰ ਕਰਨਾ ਤੇ ਸਾਧਾਰਨ ਪਾਠ ਦਾ ਭੰਗ ਪਾਉਣਾ ਸੀ। ਇਹ ਕੁਝਤਾ ਤੇ ਅਭੇਤ ਪਧਾਰੇ। ਵਾਪਸ ਆਉਣਾ ਜਾਪਦੇ ਸਨ ਕਿ ਹਿੰਮੇਵਾਰ ਸਿੰਘਾਂ ਜੋਰ ਦਿਤਾ: ਹਰੀਪੁਰ (ਵਡਭੀਰਬ) ਵਿਖੇ ਦਰਸਨ ਪ੍ਰੇਮੀ ਪਰੇ ਗਤ ਜੁੜ ਜਾਣਗੇ, ਜ਼ਰੂਰ ਚਲੇ। ਏਸੇ ਦਿਨ (੨੪-੧੧-੭੭) ਲਹਿੰਦੇ ਪਹਿਰ ੪ ਵਜੇ ਹੀਪੁਰ ਅਪੜ ਗਏ। ਸਾਧ ਸਭਤ ਦਰਸਨ ਕਰਕੇ ਛੁਟਕਾਰੇ ਹੋਏ। ਲੋਵਾਨ ਉਪਰੰਤ ਏਥੇ ਹੀ ਪਰਿਵਾਰੀ ਤੇ ਅੱਜ ਸਵੇਰੇ ੪ ਵਜੇ ਤੁਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਹਜ਼ੂਰੀ ਭਰਾਈਵਰ ਸੰਤ ਗੁਰਮੁਖ ਘ ਦੀ ਸਿਹਤ ਠੀਕ ਨਾ ਰਹਿੰਦੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ੫ ਵਜੇ ਚਲਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਕੀਤੀ।

ਹਰੀ ਪੁਰਿਓਂ ਆਉਂਦੀ ਵੇਰ, ਸਵੇਰੇ ਸੰਤ ਜਸਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਵਰਕਥਾਪ ਦੀ ਤੇਜ਼ ਰਸਮ ਲਈ, ਮੂੰਹ ਹਨੇਰੇ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤੇ। ਰਾਤ ਆਰੇ ਤ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਵਰਕਥਾਪ ਤੇ ਦਰਸਨਾਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਆਕ੍ਰਿਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਜੋ ਥੰਡਾ ਸਮਾਂ ਏਥੇ

ਵੀ ਲੱਗਾ। ਫੇਰ ਰੇਲਵੇ ਟਾਟਕਾਂ ਤੇ ਪੈਟਰੋਲ ਆਦਿ ਪੁਆਂਦਿਆਂ ਦੀ ਸਮਾਂ ਲਗ ਗਿਆ ਤੇ ਦਿੱਜ ਹੁਣ ਤਕ ਮਸ਼ਾਂ ਹੀ ਭੇਟੀ ਸਾਹਿਬ ਘੁੰਚਿਆ ਜਾ ਸਕਿਆ।

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਵਿਅਸਤਤਾ ਲਗਪਗ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਹੀ ਐਸੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਭੇਟੀ ਸਾਹਿਬ ਨਗਰ ਖੂਬ ਸਾਫ਼ ਥੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੜਕਾਂ, ਆਲਾ ਦੁਆਲਾ ਤੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਮਕਾਨ ਸਾਰੇ ਤੇ ਮੁਨਾਸਬ ਫੱਰ ਦਰਸਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸਿਮ੍ਰਤੀ ਮੰਦਰ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀਵਾਨ 'ਚੋਂ ਕੋਠੀ ਵਾਸਤੇ ਕਦੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਸਿਮ੍ਰਤੀ ਮੰਦਰ ਵੱਲ ਹੋ ਜੁਰਿਆ। ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਸੰਤ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਲੁਹਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਰਲ ਪਏ। ਅੱਜਕੱਲ ਉਹ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਲੜਕਾ ਗੁਮੁਖ ਸਿੰਘ ਦੇਖੇ ਮੰਦਰ ਉਤਲੇ ਕਮਰਿਆਂ ਦੀ ਚਿਟਾਈ ਬਰ ਕਰੇ ਹਨ। ਨਾਲ ਪ-ਪ ਇਹਾਡੀਦਾਰ ਹਨ। ਮੰਦਰ ਦੀਆਂ ਬੈਂਚੀਆਂ ਬੜ੍ਹ ਹਟੀਆਂ ਹਨ। ਲਹਿੰਦੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹਦੇ ਦੋ ਦੂਜੇ ਛੱਤ ਦੇ ਕਮਰਿਆਂ ਲਈ ਗਾਰਡਨ ਵਰਗਾ ਰੰਗ ਰੋੜਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਲਹਿੰਦੇ ਪਾਸੇ ਦੀ ਉਪਰਲੀ ਛੱਤ ਦੇ ਕਮਰਿਆਂ ਦੀ ਤਿਆਗੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਮੰਦਰ ਦਾ, ਪੰਡਿਤ ਜੱਪਾਲ ਸਿੰਘ ਵਾਲੇ ਬੁਢਾਰੇ ਵੱਲ ਦਾ ਪਾਸਾ, ਦੂਸਰੀ ਛੱਤ ਨਾਲ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਤੀਜੀ ਛੱਤ ਵਾਸਤੇ ਉਸਾਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਥੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸੰਤ ਜੁਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਜ

ਸਿਮ੍ਰਤੀ ਮੰਦਰ ਵਲੋਂ ਮੁੜਦਾ ਪਿਆ ਸਾਂ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਵਾਲਾ ਸੰਤ ਜੁਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਜ ਮਿਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਦੱਸਿਆ : ਜਦੋਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਧਰਮਾਲਾ ਰਮੇਸ਼ ਨਗਰ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਥੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਥੇ ਇਕ ਕਮਰਾ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਤਿਆਰ ਖੜਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਇਕ ਗਰੁਪ ਨੇ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ ਤੇ ਜਿਸ ਤੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਪੱਥਰ ਲੱਗਾ ਹੋਵੇਗਾ ਸੀ। ਉਹਨੀਂ ਦਿਨੀਂ ਸ੍ਰ: ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੱਖੀ ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਅੰਮ, ਅੱਲ, ਏ. ਸੀ।

“ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਬੇਨਤੀ ਥੀਗੇ ਰਈ ਕਿ ਆਪ ਨਾਮਧਾਰੀ, ਧਰਮਾਲਾ ਵਾਸਤੇ ਜਗ੍ਹਾ ਭਜਵੀਰ ਕਰਨ। ਸਰਕਾਰੀ ਭੇਰ ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ, ਬੇਵਲ ਇਕੋ ਕੁਰਦੁਆਰਾ ਕਮੇਸ਼ ਨਗਰ ਲਈ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਸੀ। ਇਕ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਮੁਕੀਆਂ, ਸੱਖੀ ਹੋਰਾਂ ਤੇ ਅਜੇ ਦਿੱਲੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਵਾਇਆ ਕਿ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਸਾਡੀ ਧਰਮਾਲਾ ਨਹੀਂ ਚਲ ਸਕਦੀ। ਕੁਰਦੁਆਰੇ ਤੇ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਇਤਰਾਫ਼ ਨਹੀਂ ਪਰ ਅਜੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ੧੨ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਦਾ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਅਕਾਲੀ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਸਿੱਖ ੧੦ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਜੁਰਦੇ। ਸਾਡੀ ਮਾਨਤਾ ਪੂਜਾ ਦੇ ਚੰਗੇ ਤੇ ਰਵਾਇਤਾਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਹਨ, ਸਾਨੂੰ ਵੱਖਰੇ ਜਗ੍ਹਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਏ। ਇਹ ਮੰਤ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੋ ਗਈ।

“ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਰਮੇਸ਼ ਨਗਰ, ਨਾਮਧਾਰੀ ਕਲੱਬ ਦੀ ਸਰਵੇਖਣ ਕਰਕੇ, ਜਿਥੇ ਅੱਜ ਕੱਲ ਨਾਮਧਾਰੀ ਧਰਮਾਲਾ ਹੈ, ਦੇਖੇ ਆ ਖੁੰਡਾ ਕੱਢਿਆ। ਫਰਮਾਣ ਲੱਗੇ : ਇਹੋ ਥਾਂ ਧੰਡ ਲਗਦੀ ਹੈ, ਦੇਖੋ ਉਸਾਰੋ। ਜਦੋਂ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਸੇਕਤ ਦੇਖੇ ਦੁਬਾਰਾ ਉਸਾਰੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਲੱਗੀ ਤਾਂ ਉਸ ਕਮਰੇ ਦਾ ਕਾਬਜ਼ ਗਰੁਪ ਲਤਾਈ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਮੇਰੇ ਤਰਾਂ ਨੇ ਕਮਰੇ ਦੀ ਛੱਤ ਉਪੇਤਨ ਲਈ ਬਾਲਾ ਉਠਾਉਣਾ ਚਾਹਿਆ ਤਾਂ ਬਾਲਾ ਉਠਣ ਦਾ ਨਾਂ ਨ ਲਏ। ਬਾਰਾਂ ਰੋਢਾਂ ਫੁੱਟ ਬਾਲਿਆਂ ਉਤੇ, ਛੱਤ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਇਕ ਇਕ ਫੁੱਟ ਸੀ। ਇਕ ਇਕ ਹੋਰ ਕੋਸਿਸ਼

ਭੀਤੀ ਪਰ ਅਸਲ ਰਿਹਾ ।

“ਕੁਝ ਲੋਕ ਇਸ ਨੂੰ ਕਰਮਾਤ ਸਲਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ ।

“ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਮੈਨੂੰ ਜਣਾਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਇਹ ਉਦਮ ਕਰਾਂ । ਮੈਂ ਇਕ ਸਨ ਹੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸਿਖਰਿਆ । ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਹ ਉਸ ਵੇਲੇ ਕਿਥੇ ਸਨ ਪਰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਅੱਖਾਂ ਪੁੱਟੀਆਂ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਉਹੀ ਨਜ਼ਰ ਪਏ : ਪ੍ਰਸੰਨ ਬਦਨ, ਸਤੰਦ ਦਾਹੜਾ, ਗਲੇ ਮਾਲਾ, ਹੱਥੀਂ ਸ਼ੰਮ ਵਾਲੀ ਸੋਟੀ ਅਤੇ ਤੇਂ ਜੇਸ ਨਾਲ ਜਿਉਂ ਬਾਲਾ ਚੁੱਕਿਆ, ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਾ ਜਿਵੇਂ ਬਾਲਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪੁਟਿਆ ਖਤਾ ਸੀ ! ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਉਹ ਬਾਲਾ ਜਾਪਿਆ । ਇੰਨੇ ਹੀ ਦੂਜਾ ਬਾਲਾ ਜੋ ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਲਾਉਂਦਿਆਂ ਚੁੱਕਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਫਿਰ ਡੀੜਾ । ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਬਚਨ ਭੀਤਾ : ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਕਰਦੇ ਰਹੋ ।

“ਇੰਜ ਧਰਮਸਾਲਾ ਵਿਚ ਬਣਿਆ ਅਤਿੱਕਾ ਉਹ ਕਮਰਾ ਢਾਹ ਕੇ ਉਨਾਰੇ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰ ਲਈ ਗਈ ।”

ਸੰਤ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਕ ਭੱਤ ਹੋਰ ਸੁਣਾਈ : ਮੈਂ ਕਦੇ ਕਰਦ-ਭੇਟ ਭੀਤਾ ਪ੍ਰਥਾਦ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ । ਇਕ ਵਾਰ ਸੁਭਾਬਕ ਹੀ ਮੈਂ ਕੁਰਦੁਆਰਾ ਬੰਨ੍ਹਤਾ ਸਾਹਿਬ ਕਲਾਹ ਪ੍ਰਥਾਦ ਚੜ੍ਹਾਣ ਲੈ ਗਿਆ । ਨਾਅਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਚੰਟੇ ਦੀ ਲੱਭ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਪਰ ਮੈਂ ਚਲਾ ਗਿਆ । ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਥਾਦੀਆਂ ਕਰਦ-ਭੇਟ ਕਰਨ ਲੱਗਾ । ਮੈਂ ਕਿਹਾ : ਨਾ, ਨਾ ਮੈਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਦਿਓ, ਕਰਦ-ਭੇਟ ਵਿਚ ਕਰਦੇ ਵਿਰਿਓ । ਪਰ ਅਰਦਾਸੀਆਂ ਅਖੇ ਕਰਦ-ਭੇਟ ਬਿਨਾਂ ਪ੍ਰਥਾਦ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ।

“ਕਿਸ ਆਦਾਸ ਤੇ ਕਰਦ-ਭੇਟ ਕਰਦੇ ਹੋ ?”

“ਪ੍ਰਥਾਦੀਏ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣ ਮੈਂ ਕਿਹਾ : ਮਾਸ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕਰਦ-ਭੇਟ ਦੀ ਲੱਭ ਸੀ ਇ ਉਹ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਕਲਾਹ ਪ੍ਰਥਾਦ ਬਣ ਜਾਵੇ, ਤੇ ਹੁਣ ਕਲਾਹ ਪ੍ਰਥਾਦ ਨੂੰ ਕੀ ਬਨਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ?

“ਪ੍ਰਥਾਦੀਏ ਹੋੜ ਕਰੇਖੀ ਨੂੰ ਕੁੱਤਲ ਦੱਸੀ । ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਮੁਨਾਸਬ ਉੱਤਰ ਨਾ ਬਣਿਆ । ਭਤਕ ਕੇ ਉਸ ਕਿਹਾ : ਜੇ ਕਰਦ-ਭੇਟ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾਉਣੀ ਤਾਂ ਲੈ ਜਾਓ, ਦੇਖੋ ਇਹ ਪ੍ਰਥਾਦ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ! ਮੈਂ ਕਿਹਾ : ਮੈਨੂੰ ਕੁਹਾਡੀ ਕਰਦ ਭੇਟ ਕਿਸੇ ਖੇਮਤ ਤੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਮੇਰੀ ਉਹ ਇੱਛਾ ਹੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ ਜਿਸ ਅਯੋਨ ਮੈਂ ਕਲਾਹ ਪ੍ਰਥਾਦ ਟੇਕੇ ਲਿਆਇਆ ਸਾਂ ।”

ਜੁਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਦੱਸਿਆ : ਇਕ ਵਾਰ ਇਹ ਅਤਿੱਕਾ ਪੰਜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪੈ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਦੇ ਜੱਤੋਦਾਰ ਦੀ ਆਗਿਆ ਰਕ ਭੱਤ ਚਲੀ ਗਈ । ਪਰ ਅਜਾਂ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਬਚਨ ਮੰਨਣਾ ਸੀ ਜੋ ਅੱਜ ਬਮੇਟੀਆਂ ਵੁਆਰਾ ਜੱਤੋਦਾਰ ਬਣ ਕੇ ਕੁਰੂਆਂ ਦੀ ਥਾਂ ਹੁਕਮ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਅਜੇ ਕਿਉਂ ਮੰਨਦੇ ।

ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸੁਭਾਵਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਤੈਟੀ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲ ਹੋਤ ਦੀ ਵਿਬੇਧ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਸੰਤ ਅਨੰਤਾ ਸਿੰਘ ਦਰਗੀ ਦੇ ਕਮਰੇ ਦੇ ਪਿਛਵਾੜੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਜਾਣਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਿਚ ਹਾਂ ।

ਸੰਤ ਅਨੰਤਾ ਸਿੰਘ ਦਰਗੀ

ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਸੰਤ ਅਨੰਤਾ ਸਿੰਘ ਜੂਰਾਂ ਨੂੰ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੇ ਬਸਤਰ ਸਿਉਂਦੇ ਵੇਖਦਾ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਇਹ ਪਾਠਿਕਤਾ ਵਿਚ ਵੀ ਭਰਪੂਰ ਢਿਲਚਸਪੀ ਤਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਹੀ ਹੋਇਆ। ਅੱਜ ਤੱਕ ਇਹ ੮੦ ਸਿਆਲ ਜੁਨਾਲ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਹੋਂਦਾ ਕੁਝੇ ਹਨ। ਸਰੀਰ ਜ਼ਰਾ ਥੁ ਕੁੱਝ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਹੁਣ ਵੀ ਆਪ ਸੁਈ ਵਿਚ ਧਾਗਾ ਪਾ ਮਸ਼ੀਨ ਤੇ ਜਿਧੇ ਸਪਾਟ ਬਖੇ ਮਾਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਚਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਉਤਰ-ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਪਿੰਡ ਟੇਦੇਵਾਲ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਇਹ ਦੋ ਥੁ ਮੀਲ ਦੇ ਫਾਸਲੇ 'ਤੇ ਹੀ ਦੇਖੇ। ਉਹ ਸੰਤਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਲਈ ਸਿਉਣ ਵਾਲੇ ਕਾਪੜੇ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਬਾਪੀ ਦੇ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਕਪੜੇ ਸਿਉਣ ਦੀ ਜਾਹ ਪਿੰਡ ਗੁਮ (ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ੩ ਕਿਲੋਮੀਟਰ) ਦੇ ਇਕ ਮੁਸਲਿਮ ਦਰਗੀ ਤੋਂ ਲਿੱਖੀ ਸੀ। ਇਹ ਵੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਪੜੇ ਸੋਢਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ।

ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੂਰਾਂ ਰੋਜ਼ ਰੋਜ਼ ਦੇ ਆਉਣ ਜਾਣ 'ਤੇ ਵਰਤ ਦੇ ਖਰਾਬੇ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖ ਕੇ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਥਾ ਖਰੀਦ ਲਈ। ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਜ਼ਮੀਦਾਰਾਂ ਨੇ ਮੁੜ ਵਫ਼ਾ ਲਈ। ਪਰ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਏਥੇ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਚੋੜਾ ਜਾਣ ਆਪਣੇ ਲਈ ਥਾ ਛੱਡ ਹੀ ਲਈ। ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਭੀਸਰੇ ਲੜਕੇ ਭਾਈ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਅਨੰਤਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸੰਤ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਪੜੇ ਸਿਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਹੀ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਦਾ ਪੁਰਾ ਹੀ ਕੁਝਾ ਹੈ। ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਜੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਪੁਰਾਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਬਸਤਰ ਸਿਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਅਨੰਤਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ੧੫ ਵੇਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਦਿੱਤੀ ਨਿਵਾਸੀ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਦਿੱਤੀ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਬੜੀ ਵਧੀਆ ਲੱਭ ਨਾਮਧਾਰੀ ਬਸਤਰਾਂ ਕਾਰੇ ਪੁਰੀ ਹੋਈ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਰ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਕੰ-ਰਿਆ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਗੋਟਾਇਰਮੈਂਟ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਸੰਤਗੁਰੂ ਜੀ ਅਨੰਤਾ ਸਿੰਘ ਜੂਰਾਂ ਨੂੰ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਲੈ ਅਟੇ ਹਨ ਤੇ ਇਹ ਹੁਣ ਏਥੇ ਦੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਕਾਟ ਦੇ ਕਪੜੇ ਬੰਟਣੇ ਤੇ ਜਿਉਣੇ ਸਿਖਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਮਾਤਾ ਚੰਦ ਕੌਰ ਜੀ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਖੇਡ ਦੇ ਬਸਤਰ ਬੰਟਣੇ-ਜਿਉਣੇ ਸਿਖਾਟੇ ਹਨ। ਸੁਭਾਵਜ਼ ਹੀ ਅੱਜ ਮੈਂ ਉਹ ਕੁਰਤਾ-ਪਜਾਮਾ ਪਹਿਨਿਆ ਹੋਇਆ ਹੀ ਜੋ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ੧੯੭੪ ਵਿਚ ਮੇਡਨ ਹੋਂਡ ਯੂ. ਕੇ. ਵਿਚ ਆਪ ਕੱਟ ਕੇ ਕਿਸੇ ਚੀਫ਼ੀ ਤੋਂ ਜਿਵਾਇਆ ਸੀ। ਇਹਨੂੰ ਕੋੜ ਕੇ ਅਨੰਤਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪੁਛਿਆ : ਇਹ ਸੁਟ ਕਿਥੋਂ ਜਿਵਾਇਆ ਜੇ ? “ਵਲਾਇਤ ਵਿਚ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਕੱਟਿਆ ਹੈ ਕਿਸੇ ਥੀਥੀ ਤੋਂ ਉਹਨਾਂ ਜਿਵਾਇਆ ਸੀ।” ਸੰਤਾ ਉੱਤਰ ਕੁਝ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ : ਭਾਈ ਹੀ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਸਾਂ ਕੁਰਤ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਕੱਟਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਗਿਆ।

ਸੰਤ ਅਨੰਤਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ੪ ਲੜਕੇ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਹੀ ਦਿੱਤੀ ਨਿਵਾਸੀ। ਚੱਡਾ ਪੁੱਤਰ ਸੰਤ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ, ਜਿਸ ਨਾਮ ਤੀਸਾ ਕੁਣ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਧੂ ਚਰਿਤਰ ਦਾ ਵਿਅਕਤੀ ਸੀ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਰਹਿਤ ਬਹਿਤ ਵਿਚ ਪੁਰਣ, ਮਿਲਟਗੇ ਦਾ ਸਿਵਲੀਅਨ ਕਲਰਕ ਸੀ। ਉਹ ੬੦ ਦੀ ਵਰੇਸ ਵਿਚ ਪੁਰਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਛੱਟੇ ਹਰਬੇਸ ਸਿੰਘ, ਕੁਰਬਾਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਪਰਵਾਰਾਂ ਸਮੇਤ ਦਿੱਤੀ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਚੱਡਾ ਮਿਲਟਗੇ ਵਿਚ ਸਿਵਲੀਅਨ ਡਰਾਈਵਰ ਹੈ। ਛੱਟੇ ਦੱਬੇ ਦਿੱਤੀ ਵਿਚ ਕੱਤਰੇ ਜਿਉਣ ਦੇ ਮਾਸਟਰ ਹਨ। ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੁਣ ਦੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਕਾਟ ਦੇ ਬਸਤਰ ਸਿਉਂਦਾ ਹੈ।

ਸੰਤ ਅਨੰਤਾ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਦੋ ਲਤਕੀਆਂ ਹਨ। ਵੱਡੀ, ਢੀਧੀ ਕਰਤਾਰ ਕੌਰ ਜੁ ਮੁਠੇਂਡਿਆ ਦੇ ਸ; ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਵਲ ਵਿਆਹੋਂ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹ ਚੁਣ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਸੰਤ ਨਗਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਛੋਟੀ ਲਤਕੀ ਥੀਰੀ ਪਾਤੰ ਮਿਰਦਾਪੁਤ (ਭਰੂਦੀਵਾਲਾ, ਦੁਹਿਆਰਪੁਰ) ਦੇ ਕੋਹਰ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਵਿਵਾਹਿਤ ਹੈ ਜੋ ਅੰਜਕੋਲ ਸੰਤ ਨਗਰ (ਸਤਨਾ, ਚਰਿਆਣਾ) ਵਿਚ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੇ ਬਸਤਰ ਸਿਉਂਦੇ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਕੱਪੜੇ ਦੀ ਪਿਛਲੀ ੧੨ ਸਾਣ ਥੀਰੀ ਪਾਤੰ ਨੇ ਕੱਟੇ ਤੇ ਕੋਹਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੀਤੇ ਹਨ। ਇਹਨੀਂ ਇਨੀਂ ਮੈਂ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ (ਪਿਸਾਰ) ਅਤੇ ਜਲੰਧਰ ਵਿਚ ਕੇਮ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

ਕੁਰਤੇ ਦੀ ਕਾਟ

ਸੰਤ ਅਨੰਤਾ ਸਿੰਘ ਗੁਰਾਂ ਦੱਸਿਆ ਹੈ : ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲ ਨਾਮਧਾਰੀ ਲਾਹੌਰੀ ਵੈਸਨ ਦਾ ਕੱਢੇਆਂ ਵਾਲਾ ਕੁਰਤਾ ਹੀ ਆਮ ਪਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਦਰਦੀ ਉਦੋਂ ਇਹੀ ਹੀ ਸਾਦਕੀ ਨਾਲ ਸਿਉਂ ਸਾਹਦੇ ਸਨ। ਫੇਰ ਇਕ ਦਿਨ ਮੇਰੇ ਪੁੱਤੀ ਸਾਹਿਬ ਭੋਰੇ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਸੰਤ ਮਸਤਾਨ ਸਿੰਘ ਕਿਆਮਪੁਰੀਏ ਨੇ ਕਿਹਾ : ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੀ ਰਜਵੀਸ ਨਾਲ ਕੁਰਤਾ ਤਿਆਰ ਕਰੋ ਜੋ ਪਿੱਠ ਤੇ ਫਿਟ ਅਚੇ, ਆਕਰਸ਼ਕ ਵੀ ਹੋਵੇ ਤੇ ਨਿਆਠਾ ਵੀ ਲੱਗੇ। ਤਾਂ ਮੈਂ ਕੱਲ ਮੇਢੇ, ਮੱਛੇ ਤੇ ਥਾਦਮ ਸਾਸੂ ਵਾਲਾ ਕੁਰਤਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਇਹਦੇ ਬਟਨ ਦੋਹਾਂ ਮੋਢਿਆਂ ਤੇ ਲਾਏ। ਇਹ ਕੁਰਤਾ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਪਹਿਨਿਆ ਪਰ ਇਹ ਪ੍ਰਤੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਟਨ ਨਾਲ ਇਕਸੁਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਫਿਰ ਠੀਕ ਕਰਕੇ ਲਿਆਂਦਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਜਚ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਮੇਢੇ ਉੱਤੇ ਲਲਮੇ ਵਾਲੇ ਕੁਰਤੇ ਪਹਿਨਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਹੋਨੀ ਹੋਈ ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦਾ ਫਿਰਾਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਅੱਜੋਂ ਚਲਕੇ ਏਨੇ ਕੁਰਤੇ ਦਾ ਗਲਮਾ ਜਾਹਰੇਂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

੧੧.੪੦ ਹੋ ਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਅਜੇ ਵੀ ਵਾਣੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਅਦੇ।

ਮੇਰੇ ਅਨੰਤਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸ ਖੇਠਿਆਂ ਵਿਚ ਵਾਰ ਠਾਕੁਰ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੀ ਆਏ ਤੇ ਵੀਰੀ ਪੋਣਾ ਘੰਟਾ ਚੀਤੇ ਰਹੇ। ਉਹਨਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੇ ਪਰਵਾਰਕ ਮਸਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਸਾਰੇ ਕੀਤੇ। ਫਿਰ ਨੌਜਵਾਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦਿੰਦਿਆਂ ਅਧਿਆ : ਕੁੰ ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਲੈ ਦੇਵੀਂ ਕਿ ਉਸ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਰ ਫੌਜ ਮੇਰੇ ਵੀ ਦੇਵੀਂ ਕਿ ਕੀ ਕੱਲ ਹੋਈ। ਕਈ ਵਾਰ ਸਮਾਜ ਦੇ ਭਲੇ ਹਿਤ ਅਸੀਂ 'ਸਤਿਗੁਰ' ਦਾ 'ਗੁਰਮ' ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਬਸਤਰੇ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਟਿੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਵਾਹਿਆ ਨੂੰ ਸਿੱਟ ਕਰਨਾ ਮਨੰਤਕ ਹੋਵੇ। ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਬੜੀ ਆਰਮੀਅਰਾ ਨਾਲ ਬੈਠੇ ਰਹੇ।

ਸ੍ਰ: ਜਸਦੇਰ ਸਿੰਘ

ਨਾਮਧਾਰੀ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਦੇ ਮੁੰਤਜਿਮ ਸੰਤ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਲਤਕਾ ਜਸਦੇਰ ਸਿੰਘ, ਏਥੇ ਚੇਠਿਆਂ ਹੀ ਮੇਰੇ ਮਿੱਥਿਆ। ਉਸ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਛੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਲੈ ਆਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਗਿਆ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੋਵੇ ਉਸ ਲਈ ਸਰਕਾਰੀਆਂ ਦੱਬੇ ਦੀ ਗੋਤੀਆਂ ਜਾਣ। ਸੋ ਰਾਤੀਂ ਗਿਆਰਾਂ ਵਜੇ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਦੇ ਗੁਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਜਲੰਧਰ ਦੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਇਹ ਬਹਿਣ ਗਿਆ ਕਿ ਸਚੇਰੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਛੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਆਵੇ ਤਾਂ ਕਿ ਵਾਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤਿਆਂ ਦਾ ਸੁਆਗਤ ਹੋਰ ਵੀ ਧੜਕੰਦਾਰ ਹੋਵੇ।

ਸ੍ਰੀ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ “ਦਰਿਆਅ” ਸੰਪਾਦਕ ਸ੍ਰ: ਜਲਦੀਯ ਸਿੰਘ ਜਲੰਧਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ, ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਆਪਣੇ ਛੋਟੇ ਭਰਾ ਨਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਟਰੇਡਰਜ਼ ਬੈਂਕ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਸ਼ਾਖਾ ਦੀ ਮੈਨੇਜਰੀ ਮਿਲਣ ਕਰਕੇ ਦੁਲਿਆਂ ਨਾਲ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਬਰਵਾਣ ਲਈ ।

ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਇਸਤਰੀ ਮਰਦ ਲੁਧਿਆਣਿਓਂ ਵੀ ਆ ਛੱਡੇ ਹਨ । ਸੰਕਤ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 500 ਡਕ ਪੁੱਜ ਗਈ ਹੈ । ਵਕਤ ਵਲੋਂ ਤਾਂ ਪੈਣਾ ਇਕ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਅਜੇ ਸੁਆਗਤਯੋਗ ਵਿਅਕਤੀ ਨਹੀਂ ਆਏ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਨਿਵਾਸ ਵਿਚ ਆਰਾਮ ਫਰਮਾ ਰਹੇ ਹਨ । ਆਪਨੇ ਆਪਣਾ ਨਿਬਟੀ ਸੇਵਕ ਸੰਤ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੁਰਖਾ ਤਿਰੂਦੀ ਦੇ ਬਾਹਰ ਬੈਠਾ ਦਿਤਾ ਹੈ ਤਾਂਕਿ ਵਾਈ ਪ੍ਰਾਹੁਣਿਆਂ ਦੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਖਬਰ ਕਰੇ । ਸੰਕਤ ਪਰਵੇਸ਼ ਮਾਨਸ਼ ਵਲ ਧਿਆਨ ਜਮਾਈ ਬੈਠੀ ਜਾਂ ਚਲ ਫਿਰ ਰਹੀ ਹੈ ।

ਉਡੀਕ

ਪ੍ਰਾਹੁਣਿਆਂ ਦੇ ਬੈਠਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਾਦ ਪਾਣੀ ਫਰਾਟ ਉਪਰੰਤ ਆਰਾਮ ਲਈ ਸੇਠ ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਵਾਲੇ ਮਕਾਨ ਵਿਚ ਮੁਨਾਸਬ ਤਿਆਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ।

ਦੋ ਬੱਜ ਰਹੇ ਹਨ । ਦੁਪਿਹਰ ਵਲ ਰਹੀ ਹੈ । ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਚ ਠੰਢ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਗਈ ਹੈ । ਹਵਾ ਚਰਦੀ ਹੁੰਦ ਵਾਰਨ ਰਾਮਦਾਸ ਪੁਰੇ ਦੇ ਪਿਪਲਾਂ ਦੇ ਪੱਤੇ ਪ੍ਰਸਪਰ ਟਕਰਾਇਆਂ ਇਕ ਉਦਾਸੀ ਸਿਰੀ ਵਾ ਮਾਹੌਲ ਸਿਰਜ ਰਹੇ ਹਨ । ਵਾਂ ਪਰ ਵਾਂ ਬੈਠੇ ਸਿੱਖ ਉਡੀਕ ਰਹੇ ਉਥਾਸੀਆਂ ਡਕ ਆ ਗਏ ਹਨ । ਪਰ ਕਾਫੀ ਲੰਕ ਅਜੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਏ ।

30 ਮਿੰਟ ਪਹਿਲਾਂ, ਪਰਸਾਦ ਫਰਾਟ ਜਾਣ ਲੱਗਿਆਂ ਜਿਲਕ ਦਾ ਕੁਰਤਾ ਤੇ ਚਮੜਾਰ ਧਾਰਨ ਕੀਤੇ ਹੋਏ, ਬਿਨਾਂ ਪਲਾਮਿਓਂ ਸੱਤੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਹੋਏ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦਸਿਆ : ਸੇਠ ਜੀ ਵਲੋਂ, ਵਿੱਲੀਓਂ ਵੇਨ ਆਇਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਬੰਨੀਓਂ (ਪ੍ਰਸਾਦ ਫਰਾਟ ਤੋਂ) ਪ ਵਜੇ ਸਵੇਰੇ ਉਂ ਚਲੇ ਹੋਏ ਨੇ । ਵਾਈ ਅੰਬੀਜੀ ਵਲੋਂ ਹੈ ਕੇ ਤੇ ਪ੍ਰਾਹੁਣਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਆਉਣਾ ਸੀ । ਹੁਣ ਡਕ ਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ । ਸੁੱਖ ਹੋਵੇ ਸਹੀ ।

ਬਾਈ ਪ੍ਰਾਹੁਣੇ

ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਇਹ ਲਿਖਦਿਆਂ ਹੀ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਪ੍ਰਾਹੁਣੇ ਦੇ ਕਾਰਾਂ ਉੱਤੇ ਆ ਗਏ । ਸੇਠ ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਸਿੰਘ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਨ । ਕਾਰਾਂ ਦੇ ਪਰਵੇਸ਼ ਤੇ ‘ਬੈਲੇ ਸੇ ਨਿਹਾਲ’ ਦੇ ਸ਼ਿਪਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਸੁਆਗਤ ਕੀਤਾ । ਜਿਥੇ ਪਰਵਾਹ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਾਰਾਂ ਘਿਰ ਗਈਆਂ । ਆਹਿਸਤਾ ਆਹਿਸਤਾ ਕਾਰਾਂ ‘ਥੇ’ ਪ੍ਰਾਹੁਣੇ ਨਿਕਲਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਏ । ਦੋ ਸਵੈਦ ਕੋਟ ਪੈਂਟਾਂ ਵਿਚ, ਇਕ ਚਕਦੇ ਵਸਤਰਾਂ ਵਿਚ, ਤਿੰਨ ਆਮ ਕੋਟ ਪੈਂਟ ਧਾਰੀ । ਦੋ ਇਸਤਰੀਆਂ । ਇਹਨਾਂ ‘ਥੇ’ ਮੁਖੀ ਹਨ ਹਿਚ ਅੰਕਸੀਲਾਂਸੀ, ਸ਼ਾਂਤੀਦੂਤ ਡਾਕਟਰ ਸੁਰਾਟ ।

ਨਾਮੁਰ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਸੁਆਗਤ ਹਿਤ ਅਗੇ ਵਧੇ ਤੇ ਪਹਿਲ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਸੇਠ ਜੀ ਦੇ ਮਕਾਨ ਦੀ ਉਪਰਲੀ ਫਰੇ ਸਭ ਨੂੰ ਲੈ ਤੁਰੇ । ਏਥੇ ਸਵੈਦ ਕੁਰਸੀਆਂ ਪ੍ਰਾਹੁਣਿਆਂ ਦੀ ਬੇਤਾਬੀ ਨਾਲ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ । ਫਿਰ ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਏ । ਸੁਖ ਸਾਂਦ ਪੁਛੀ ਤਾਂ ਸੇਠ ਹੁਰਾਂ ਦਸਿਆ : ਪਟੀਪਰ ਲਾਭੇ ਹਾਦਸਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ । ਇਕ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਸੌਂਦਾ ਠਗ ਗਈਆਂ

ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਰਖਿਅਤ ਘਰ ਪੁਰਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਸਤੰਤ ਨਾਲ ਸਿਵਲ ਯੁਧਪਾਤਲ ਦਾ ਡਾਕਟਰ ਖੁਦ ਹਾਦਸੇ ਦਾ ਚਿਕਾਰ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਦੋ ਘੰਟੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੀਤੇ ਗਏ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਉਲਭਨ ਵਧੀ ਨਹੀਂ। ਜੇਕਰੀ ਕਾਰ ਦੀ ਇਕ ਬੰਤੀ ਟੁਟ ਗਈ ਹੈ।

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਧੀਰਜ ਨਾਲ ਬੰਤ ਪ੍ਰਾਚੀਨਾਂ ਨੂੰ ਫਰ੍ਰ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਤੇ ਫਿਰ ਸੂਰਜੀਤ ਗੋਤੀ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਵਿਥਿਆ ਸੋਨ-ਸਪੁਤਰ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦੁਭਾਸ਼ੀਆ ਬਣਾ ਕੇ ਦੱਸੀ। ਠਾਕੁਰ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਫੇਮਰਿਆਂ ਨਾਲ ਸਨਧ-ਬੱਧ ਲੰਤੀਂਦੇ ਸਥਿਤਾਂ ਨੂੰ 'ਕਲਿੰਕ' ਕਰਦਿਆਂ ਸੰਤਾਲ ਰਹੇ ਸਨ।

ਨਾਮਧਾਰੀ ਵਿਦਿਅਕ ਜਥਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨ ਜਿਸਾਂ ਦਾ ਮੁਖੀ ਸੰਤ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੈ, ਜਲ ਪਾਣੀ ਫਕਾਟ ਲਈ ਲੈ ਆਏ। ਮੁੱਖੀਆਂ ਦਾ ਕੂਸ ਸਟੀਲ ਦੇ ਥਰਤਨ। ੨੦ ਮਿੰਟ ਪਿਛੋਂ ਅਗੀਤ ਸਿੰਘ ਆਓ ਭਗਤ ਦਾ ਪਰੋਸਿਆ ਪਰਸਾਦਾ ਆ ਗਿਆ : ਸਾਗ, ਮੱਕੀ ਦੀ ਰੋਟੀ, ਮਾਧ ਦੀ ਢਾਲ, ਕਣਕ ਦੇ ਫੂਲਕੇ, ਦਹੀਂ, ਨਮਕੀਨ ਚਾਵਲ, ਵਰਕ ਲਗੀ ਵਿਰਨੀ। ਸੰਤ ਬਲਕਾਥ ਸਿੰਘ ਹਜ਼ੂਰੀ ਸੇਵਕ, ਮਸਤਾਨਾ ਹਰਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਮਹਾਰਾਜ—ਸੇਵਕ ਡਕਾਰੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਪਾਸ ਬੈਠੇ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖ ਰਹੇ ਸਨ।

ਸਾਰੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਹਰੀ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਜਾ ਸੁਰਜਿਤ ਹੋਈ। ਇਕ ਬਰਤਾ ਨੇ ਕੁਝ ਲਮੇ ਗੋਲਬਾਤ ਬਰਕੇ ਮੋਢਾ ਬਣਾਇਆ ਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸੰਜਣੀ ਵਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ। ਥੇਨੇ ਥੁ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਆਸਣ 'ਤੇ ਆ ਬਿਠਾਏ।

ਦੋਸ ਲਮੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਾਚੀਨਾਂ ਨੂੰ ਭਾਫ਼ਾ ਉਪਰ ਲੈ ਜਾ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਲੰਗਰ, ਮੰਦਰ, ਭਬੇਲੇ ਆਦਿ ਵਿਖਾ ਕੇ, ਸਿਮ੍ਰਤੀ ਮੰਦਰ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਿਵਾਸ ਵਲ ਡਿਕਾ ਕੇ, ਹਰੀ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਲੈ ਆਏ। ਬੰਤ ਬਿਠਾਏ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਜੈਕਾਰਾ ਬਜਾਏ ਬਾਣੀ ਲਹੰਪ ਦਾ ਸੁਆਗਤ ਕੀਤਾ।

ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਆ ਕੇ ਹਿੰਦ ਅੰਗਲੋਲੈਂਗੀ ਭਾ: ਸੁਚਾਟ ਅਤੇ ਨਾਲ ਆਇਆਂ ਬਟਸ ਤੇ ਕੰਤੋ ਟੋੜ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਭਲੇ ਉੱਨ ਦੀਆਂ ਮਾਲਾਵਾਂ ਆ ਕੇ ਸਨਮਾਨਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਦਿਸਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਭਾ: ਸੁਚਾਟ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਲਈ ਲਿਆਏ ਤੁਹਫੇ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਰਖੇ। ਇਕ ਮੰਦਰ ਦੀ ਵੱਡੀ ਫੰਟੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਬੁਧ ਧਰਮ ਦੇ ਮਹਾਨ ਆਡੂ ਦੇ ਦਰਬਨ ਵੀ ਹਨ। ਬਾਣੀ ਲਿਪੀ ਵਿਚ ਬੁਧ ਧਰਮ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਖੁਪ ਜਿਲਦਾਂ ਵੀ ਇਕ ਮਹਾਨ ਪੁਸਤਕ। ਉਪਰੋਕਤ ਭਾ: ਸੁਚਾਟ ਨੇ ਸਨਿਮਰ ਤਬਕੀਤ ਕਰਨੀ ਬੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਿਸਦਾ ਨਾਨੋ ਨਾਲ ਅਨੁਵਾਦ ਸੋਨ ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾ ਕੀਤਾ। ਮੇਰੇ ਦੁਆਰਾ ਪੜ੍ਹੇ ਜਾ ਸਤੇ ਬੁਢ ਬਰਦ ਜਾ ਭਾਵ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ ;

ਮਹਾ ਮਹਿਮ ਭਾ: ਸੁਚਾਟ

“ਮੇਨੂੰ ਖੁਬੀ ਹੋਈ ਹੈ ਮਾਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਆਗਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਸੋਨ ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਬਾਕਾਪਾਰੀ ਸਿਮੇਲਨ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਸਕਿਆ ਹਾਂ।

“ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਦੋਂ ਕਾਨੀਕੋਂਤ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਅਪ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਜੋ ਦੀ

ਸ਼ਾਕਾਹਾਰੀ ਹਨ ਤੇ ਸਰਬ ਜੀਆਂ ਤੇ ਦਇਆ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵ ਸ਼ਾਕਾਹਾਰੀ ਮੋਮੇਲਨ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

“ਧਰਮ ਸਾਨੂੰ ਕੁਰਮਾਂ ਤੋਂ ਭੰਗਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ, ਵੱਖ ਵੱਖ ਦੋਸ਼ਾਂ ਵਿਚ, ਚੰਗੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਅਨੁਵਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਮਹਾਨ ਪੁਰਖਾਂ ਨੂੰ ਤੇਜਿਆਂ ਹੋਵੇ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਹੈ।

“ਧਰਮ ਰੱਖਿਆ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਅਧੀਨ ਹੀ, ਭਾਰਤ ਆਉਂਦਿਆਂ ਨਾਲ ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਬਾਈਲੈਂਡ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨੇ ਹਨ।

“ਮੈਨੂੰ ਹੁਣੇ ਹੁਣੇ ਮਹਾਰਾਜ ਖੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਕੁਰਦੁਆਰਾ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦੁਆਰ ਤੇ ਚੋਰੀ ਪਈ ਰਹੀ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਸਰਕਾਰ ਵਾਲੇ ਨਿਰ ਅਪਰਾਧ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਜਲਮ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਅੱਜ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਸਦੇਰੇ ਕੁਰੇ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਡੀ ਕੱਛੀ ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਈ, ਫੇਰ ਇਸ ਲੜਕੀ ਮੋਟਰ ਅੱਝੇ ਆਣ ਕੇ ਮਿਠੀ ਜਾਣ ਲਗੀ ਤਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਤਿਨਾਮੁ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਾ ਕਰ ਸਕੀਏ ਪਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਅਪਾਰ ਭਖਸਾਭ ਕੀਰੀ ਕਿ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਣ ਦਾ ਅਵਸਰ ਦੇ ਦਿਤਾ।

“ਜਿਹੜੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਸਮੂਹ ਮੈਂ ਕੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਭੇਂਟਾ ਕਰਨ ਲਈ ਲਿਆਇਆ ਹਾਂ, ਇਹ ਮਹਾਰਾਮਾ ਬੁੱਧ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਭਾਰਨ ਲਿਆਇਆ ਹਾਂ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਉੱਠ ਕੇ ਬੁੱਧ ਦਾ ਧਰਮ ਬਾਈ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਤਾਂ ਫੈਲ ਗਿਆ ਪਰ ਏਥੇ ਪਟ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਦਾ ਏਥੇ ਫੇਰ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਪੁਸਤਕਾਂ ਲਿਆਵੀਆਂ ਹਨ।

“ਸ਼ਾਇਦ ਤੁਸੀਂ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਵੀ ਹੋਰਨ ਹੀ ਕਿ ਇਹ ਬਾਈ ਬੈਲੀ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਏਥੇ ਵੀ ਕਰਨਗੀਆਂ ਜਿਹਨਾਂ ਦੀ ਬੈਲੀ ਸਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਪਰ ਮੈਂ ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਲਿਆਵੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਸਿਆਮੀ ਥੱਕੇ ਏਥੇ ਪੜ੍ਹਨ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਆ ਕੇ ਪੜ੍ਹਨ।

“ਸਾਨੂੰ ਹੁਣ ਭਾਬ ਇਹੋ ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮਹਾਰਾਮਾ ਕਾਧੀ ਨੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਆਜਾਦੀ ਦਿਵਾਈ ਸੀ ਪਰ ਅੱਜ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਉੱਦਮ ਦਾ ਫਲ ਹੈ। ਇਹ ਕੱਛ ਅਸੀਂ ਬਾਈਲੈਂਡ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਵੀ ਪ੍ਰਚਾਰਾਂਗੇ।

“ਇਹ ਕਰੰਥ ਇਸ ਲਈ ਵੀ ਏਥੇ ਲਿਆ ਭੇਂਟ ਕੀਤੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਕੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਫੈਲ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਸਾਡੇ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ। ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਮਿਊਨਿਸਟਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਮਾਰਨ ਲਈ ਵੀ ੪੦,੦੦੦/-ਰੁਪਇਆ ਦੇਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਤੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸੈਕਟ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਕੇ ਲੈ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕੈਦੋਂ ਸੁਤੰਤਰ ਹੋ ਕਦੇ, ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

“ਮੈਂ ਭਾਵੇਂ ਕਲ੍ਹ ਬਾਈਲੈਂਡ ਚਲਾ ਜਾਵਾਂਗਾ ਪਰ ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਏਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਲੱਗੇਗਾ। ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਕ ਪਾਸੇ ਮੈਂ ਤੇ ਮੇਰੇ ਸਾਥੀ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਬੈਠੇ ਹਾਂ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਤੁਸੀਂ ਬੈਠੇ ਹੋ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਹੋ। ਅਸੀਂ ਸਭ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੇ ਧਰਮਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਮਿਲ ਕੇ ਅਨੁਦਾਸ ਕਰੀਏ ਇਕ ਮਿੱਟ ਵਾਸਤੇ (ਇਹ ਇਕ ਮਿੱਟ

ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੌਨਾਟਾ ਰਿਹਾ। ਮੇਰੀ ਪ੍ਰਾਰਥਾ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣੀ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਿਹਤ ਨੂੰ ਤੰਦਰੁਸਤ ਰੱਖਣ ਤੇ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਦਰਸਨ ਦਿੰਦੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਮਿਹਨ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ।”

ਉਪਰੰਤ ਹਿਰ ਐਕਸੀਲੈਂਸੀ ਡਾ: ਸੁਰਾਟ ਨੇ ਆਪ ਉਨ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਸਮੂਹ, ਵੱਡੀ ਫੋਟੋ, ਕਈ ਪੋਸਟਰਿਟ, ਛੋਟੇ ਕਾਰਡ, ਕਾਲੀਆਂ ਚਿੱਠੀਆਂ ਮਾਲਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਅਹਿਮ ਥੁਧ ਧਰਮ ਦੇ ਵੱਡੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਦੀ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਲੱਥੀ ਉਸਦੇ ਦਸਤਖਤਾਂ ਵਾਲੀ ਫੋਟੋ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਭੇਟ ਕੀਤੇ।

ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ

ਫਿਰ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਮਿਲਣੀ ਦੀ ਅਹਿੰਤਾ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰਵਚਨ ਦਿਤਾ। ਤੱਤ ਇਹ ਹੈ :

—ਅਜਿਹੀ ਮਿਲਣੀ ਫੁਲਾਂ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਵੇਖੀ ਹੋਈ ਜੋ ਦੁੱਧ ਧਰਮਾਂ ਤੇ ਉਹ ਦੇਵਾਂ ਦੀ ਸੁਭਾਵਤੀ ਮਿਲਣੀ ਹੈ।

—ਪੁਰਾਣੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਵਾਰਿਆ ਪੜਾ ਲਓ ਹੈ ਕਿ ਦੋਹਾਂ ਅਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲੜਾਈਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਤੇ ਹੁੰਦੀਆਂ ਆਈਆਂ ਹਨ। ਜਿੰਤ ਹਾਰ ਡਾਕੋਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਵੀ ਹੋਵੇ ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਸਰੋਤੀ ਨਹੀਂ ਤਿਆਗੀ। ਦੇਵਤੇ, ਦੇਵਤੇ ਰਹੇ ਹਨ—ਰਾਖਸ, ਰਾਖਸ।

—ਅਸਲ ਵਿਚ ਧਰਮਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਾਰ ਵਰਥ ਕੀ ਹੈ? ਅਸੀਂ ਉਨ ਦੀ ਮਾਲਾ ਵੇਰਦੇ ਹਾਂ (ਬੋਧੀਆਂ ਵਲੋਂ ਭੇਟ ਕੀਤੀ ਮਾਲਾ ਹੁੰਦੀ ਵਿਚ ਉਨਾ ਹੈ), ਜਿਹਨਾਂ ਲੜਾਈ ਹੈ ਉਹ ਕਹਿਣਗੇ; ਮਾਲਾ ਦਾ ਭਿੰਨ ਵਰਥ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਉਨ ਦੀ ਮਾਲਾ ਕਿਸੇ ਲੱਭਣ ਦੇ ਮਣਕਿਆਂ ਦੀ। ਪਰ ਜਿਹਨਾਂ ਮਿਲਣਾ ਹੈ ਉਹ ਕਹਿਣਗੇ: ਮਾਲਾ ਡਾਕੋਂ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਪੁਰੂ ਦੇ ਨਿਮਰਨ ਲਈ ਹੀ ਹੈ। ਮੇਲਣ ਵਾਲੇ ਧਰਮ-ਸਮਾਨਤਾ ਦੀਆਂ ਕੱਲਾਂ ਲੱਭ ਹੀ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ੧੯੬੦ ਵਿਚ ਕਾਈਲਾਸ਼ ਦੇ ਇਕ ਸੰਤ ਤੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਭਰ ਹੋਣ ਦੀ ਸਾਖੀ ਦਾ ਡਿਕਰ ਕੀਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ: ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਉਹ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਬਾਰੇ ਹੀ ਸੀ, ਉਹ ਵਕਤ ਆਉਣ ਤੇ ਪ੍ਰਭਰ ਹੋਣਗੇ, ਉਹ ਸਿੰਘਰ ਦੇ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰਨਗੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਪੰਜ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਹਕੀਕਤ ਦਾ ਪੜਾ ਕਰਨ ਲਈ ਬਰਮਾਂ ਦੀਆਂ ਪਹਾੜੀਆਂ ਵਿਚ ਭੇਜਿਆ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਲੱਭਾ ਨੇ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਭਵੇ ਕਦੇ ਅਸੇ ਪੰਜ ਸਰੋਬ ਕੇਖੀਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਲੰਕਾਰਤਾ ਤੇ ਬਤਾ ਪੁੰਨ ਪਠਤਾਪ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਉਸ ਪਹਾੜੀ ਪਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਾਹੁਆਂ ਇਕ ਖਿਲਅਤ ਅਤੇ ਕੁਝ ਲਿਖਕੇ ਵੀ ਭੇਜਿਆ।

ਅੱਤ ਉਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਫਲਾਇਆ: ਪੁਰਾਤੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਬਾਰੇ ਅਦਬ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਰਖਾਏ। ਉਸ ਅਲਮਾਰੇ ਨੂੰ ਵੀ ਹਿਆਨ ਪ੍ਰਵਰਥ ਸੰਤਾਲਾਂਕੇ ਜਦੋਂ ਆਈ। ਕਾਈ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਾਏ ਕਿ ਉਹ ਇਹਨਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨ ਅਤੇ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਵੀ ਅਜਿਹੀਆਂ ਪਿਆਰੀਆਂ ਮਿਲਣੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਕਹਿਣਗੀਆਂ, ਦੋਹਾਂ ਦੇਵਾਂ ਵਿਚ ਦੋਹਾਂ ਧਰਮਾਂ ਵਿਚ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਪਰਵਚਨ ਨੂੰ ਸੋਠ ਕ੍ਰਿਲੋਕ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਾਈ ਪ੍ਰਾਹੁਣਿਆਂ ਲਈ

ਥਾਈ ਰਾਸ਼ਾ ਦਾ ਲਿਖਤ ਦਿੱਤਾ ।

ਇਸ ਅਵਸਰ ਤੇ ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਮਿਲਣੀ ਲਈ ਉਪਯੁਕਤ ਸੀ । ਕੈਮਰਿਆਂ ਤੇ ਫਿਲਮਾਂ ਕੈਮਰੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਥੱਜ-ਥੱਜ ਫੈਟ ਲਈਆਂ ।

ਬੁਹਣੇ ਭੇਟ

ਡਾ: ਸੁਚਾਟ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਾਧੀ 'ਸਾਂਤੀ ਦੂਤ' ਹੈ, ਨੇ ਥਾਈ ਟੂਰਿਜ਼ਮ ਵਲੋਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਇਕ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਮੈਗਜ਼ੀਨ 'ਥਾਈਲੈਂਡ' ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀਆਂ ਦੀ ਸਤਿਕਾਰ ਜੀ ਨੂੰ ਵਿਖਾਈਆਂ । ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਵਲੋਂ ਭੇਜਿਆ ਸੁਨਹਿਰੀ ਬੈਜ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰ ਦੇ ਭੇਟ ਕੀਤਾ । ਇਕ ਬੰਜ ਬਾਈ ਵੈਜੇਟੇਰੀਅਨ ਸੁਸਾਇਟੀ ਵਲੋਂ ਵੀ ਨਾਲ ਸੀ । ਇਕ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਅਲਬਮ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਕਾਰ ਜੀ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪਿਛਲੇ 'ਥਾਈਲੈਂਡ' ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਰੋਗੀਨ ਫੰਡੇਆਂ ਨਾਲ ਆਰਗਨਾਈਜ਼ ਸੀ, ਉਹ ਵੀ ਭੇਟ ਕੀਤੀ ।

ਪਰਸੋਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਇਕ ਮੰਦਰ ਦਾ ਸਟੈਚੂ (ਬੁੱਤ) ਵੀ ਸਤਿਕਾਰ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ । ਅੱਜ ਸ੍ਰੀ ਸੁਚਾਟ ਨੇ ੧੦੦੦/- ਸਤਿਕਾਰ ਜੀ ਦੀ ਭੇਟਾ ਧਰਨਾ ਚਾਹਿਆ ਪਰ ਸਤਿਕਾਰ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਰੁਪਇਆ ਉਠਾ ਕੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ : ਅਸੀਂ ਇਥੇ ਰੁਪਇਆ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਖਰਚਾ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ । ਥਾਈ ਦੀ ਰਕਮ ਤੁਸੀਂ ਭੇਟ ਰਹੇ । ਤੁਸੀਂ ਬੜੀ ਖੋਚਨ ਤੇ ਖਰਚ ਭਰਦੇ ਆਏ ਹੋ । ਡਾ: ਸੁਚਾਟ ਨੇ ਕਿਹਾ : ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਹ ਰਕਮ ਭਾਰਤ ਦੇ ਹਜ਼ੂ ਮਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿਓ, ਸਾਡੇ ਵਲੋਂ ਇਹ ਪਰਵਾਨ ਹੀ ਬਰੇ । ਸਤਿਕਾਰ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ : ਜਿੰਨੀ ਕਹੀ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਭੇਟਾਂ ਹਜ਼ੂ ਮਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਰਕਮ ਭੇਜ ਦਿਆਂਗੇ । ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਆਏ ਹੋ, ਇਹ ਖਰਚ ਭਰਨਾ ਸਾਨੂੰ ਹੀ ਸਿਧਦਾ ਹੈ ।

ਡਾ: ਸੁਚਾਟ ਨੇ ਸਨਿਮਰ ਅਰਥ ਕੀਤੀ : ਇਹ ਰਕਮ ਮੇਰੇ ਸੇਵਕਾਂ ਨੇ, ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦਾ ਕੋ ਸਾਰਨਾਥ ਵਾਸਤੇ ਭੇਟਾ ਭਰਨ ਲਈ ਘੱਲੀ ਸੀ । ਅਸੀਂ ਉਥੇ ਤਾਂ ਫਦੇ ਨਹੀਂ ਆਪ ਜੀ ਹੀ ਸਾਡੇ ਲਈ ਉਹ ਪਵਿੱਤਰ ਮੰਦਰ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਆਪ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਇਹ ਖਰਚ ਹੋਵੇਗੀ, ਹਜ਼ੂ ਪੀੜਤਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪ ਜੀ ਹੀ ਭ੍ਰਿਯਾ ਕਰੋ ।

ਸਤਿਕਾਰ ਜੀ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਆਗਿਆ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਸੁਚਾਟ ਤੋਂ ਰਕਮ ਲੈਣ ਅਤੇ ਅਗਲੇ ਮੁਨਾਸਬ ਥਾਂ ਤੇ ਘੱਲਣ ।

ਕੋਠੀ ਵਿਚ ਗੁਰੇਵਾਂ

ਦੇਵਾਂ ਦਾ ਰਾਹਸ਼ ਕਰਮ ਖਤਮ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਯੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਡਾ: ਸੁਚਾਟ ਤੇ ਉਸਦੇ ਜਥੇ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਕੋਠੀ ਵੱਲ ਗਏ । ਸਤਿਕਾਰ ਜੀ ਦੂਜੇ ਦਰਵੇ ਕੋਠੀ ਪਹਿਲ ਹੀ ਪਹੁੰਚ ਚੁੱਕੇ ਸਨ । ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਕਾਰ ਜੀ ਦੀ ਇਕ ਫੋਟੋ ਹਰੀ ਮੰਦਰ ਅਤੇ ਭਲਾਥ ਵਾਲੀ ਨੁਕਰੇ ਸਾਰੇ ਪਰਾਹੁਣਿਆਂ ਨਾਲ ਬੁਟਿਆਂ ਵਿਚ ਹੋਈ । ਫਿਰ ਕੋਠੀ ਦੇ ਅੱਧੇ ਪਾਸੇ ਬੁਟਿਆਂ ਹੇਤ ਬੁੱਢ ਫੋਟੋ ਹੋਈਆਂ । ਦੋਵੇਂ ਚੜ੍ਹਦੇ ਦੇ ਬੂਟੇ ਪਾਸ ਦਾ ਕੋ ਫੋਟੋ ਲੱਥੀਆਂ ।

ਕੋਠੀ ਦੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਝਰਕੇ ਵਸਤਰਧਾਰੀ ਸਾਧੂ ਨੂੰ ਹਰੀ ਟਾਹਟੀ ਤੇ ਲਗੇ ਸਫੇਦ ਵੱਲ ਨੂੰ ਬੀਥਾ ਜੀ ਨੇ ਸਮਾਨ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪੋਥ ਕੀਤਾ । ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਕਾਰ ਜੀ ਨੇ ਡਾ: ਸੁਚਾਟ ਨੂੰ ਉਸ ਬੂਟੇ ਦੇ ਵੱਲ ਦਿਤੇ ਜਿਸਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨਾਮ ਯੂਰੇਗੀਆ ਹੈ ਤੇ ਜਿਸਦੇ ਪੱਕੇ, ਖਰਬੂੜੇ ਦੀ ਕੱਧ ਵਰਗੀ, ਸੁੱਜੇਯੋ ਵਾਲੇ ਹਰੇ ਰੂਠ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।

ਸਾਧੂ ਨੇ ਬੀਚ ਜੀ ਦੀ ਆਧੂ ਥਾਰੇ ਪੁਡਿਆ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ 'ਚੋਲੇ ਸਾਲਾ' ਦੱਸੀ।

ਭਾ: ਸੁਚਾਟ ਦਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵੱਲ ਸਤਿਕਾਰ ਚੰਦੀ ਦਾ ਸੀ। ਹਰ ਕਥਨ-ਕਰਨ ਵਿਚ ਹਿੰਦ ਐਕਸੀਲੈਂਸੀ ਡਾਕਟਰ ਸੁਚਾਟ ਅਦਬ ਅਦਾਬ ਦੇ ਬਾਬੀ ਤਰੀਕੇ ਤੇ ਚੰਦੀ ਸਨਮਾਨ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਚੱਖਦੇ ਸਨ।

ਸਾਧੂ ਨੇ ਮਾਤਾ ਚੰਦ ਕੋਰ ਜੀ ਨਾਲ ਛੋਟੇ ਲੁਹਾਟ ਦੀ ਇੱਛਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ। ਉਸਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਐਨਾ ਕਦੇ ਕੀਤਾ ਨਹੀਂ ਗਿਆ।

ਸਾਧੂ ਅਤੇ ਬਾਬੀ ਸੱਜਣਾਂ ਲਈ ਜੋ ਘਿਟਤੀ ਵਿਚ ੭ ਸਨ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਅਨਸਾਰ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਜਿੰਦੀ ਸੇਵਕ ਸੰਤ ਅੰਗਦਰ ਸਿੰਘ ਪੂਰਬਾ ਪਉਦਿਆਂ ਦਾ ਇਕ ਟੱਕਰਾ ਲੈ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ। ਸਾਧੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਛੱਪਲਾਂ ਸਨ। ਉਸਨੇ ਪਉਦੇ ਪਾਟ ਦੀ ਇੱਛਾ ਦੱਸੀ ਤਾਂ ਪੂਰਬਾ ਨੇ ਇਕ ਜੰਤੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਰਖੀ। ਸਾਧੂ ਨੇ ਕਿਹਾ: ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਟਿੱਟੀ ਹੈ। ਜਿਉਂ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਪਉਦਿਆਂ ਨੂੰ ਹਸਤਕਮਲ ਫੁਹਾਏ। ਸਾਧੂ ਨੇ ਜੰਤੀ ਫਰਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਰੱਖਕੇ ਪਹਿਰ ਲਈ। ਬੜਾ ਫਰਕਾ ਹੋਇਆ। ਥੰਨ ਚਾਨ ਸਾਰਾ ਹੀ ਥਾਈ ਵਿਚ ਸੀ। ਸੇਠ ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਸਿੰਘ ਤੇ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਹੀ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਦੇ।

ਨਾਲ ਆਈਆਂ ਦੋਨੋਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੇ ਮਾਤਾ ਚੰਦ ਕੋਰ ਜੀ, ਕੋਢੇ ਦਲੀਪ ਕੋਰ, ਬੀਬੀ ਸਾਹਿਬ ਕੋਰ ਜੀ ਤੇ ਬੀਬੀ ਅੰਗਦਰ ਨਾਲ ਰਜਵੀਰਾਂ ਕੁਹਾਈਆਂ।

ਵਿਦਾਲਿਕੀ

ਸਤਿਕਾਰ ਦੇ ਬਚਨ ਬਰਦਿਆ-ਬਰਦਿਆਂ ਸਾਰੇ ਸੱਜਣ ਮੰਟਰਾਂ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚ ਗਏ, ਜੋ ਡਿਊਵੀ ਦੇ ਬਾਹਰਵਾਰ ਖਲੋਤੀਆਂ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹੱਥੋਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਬਾਜ਼ਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਬੀਬੀ ਵਿਚ ਥੰਨਟ ਨਿਕਿਅਾ ਭਾ: ਸੁਚਾਟ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਅਰਧ ਬੀਬੀ: ਬਾਈਲੈਂਡ ਆ ਕੇ ਦਰਸਨ ਦੇਣਾ ਨਾ ਚੁੱਲਣਾ। ਇਕ ਰਾਤ ਸਾਡੇ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਕੁਝਾਕਸੀ। ਇਕ ਕੂਟਾ ਦੀ ਵੇਥਾਂ ਲਈ ਆਉਣਾ ਤਾਂ ਸ਼ਿ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਹਸਤ ਕੰਥਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਲਗਿਆ ਸਾਡੇ ਮੰਦਰ ਦੇ ਪਾਰਕ ਦੀ ਸੰਤਾ ਕਟੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜਿਨੇ ਪਰਵਾਨ ਕੀਤੀ।

ਥਾਈ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਰਿਆਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਵਿੱਤਰ ਤੋਰਥ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਉਪਰੰਤ ਉਹ ਕੋਈ ਮਸਕੂਫੀਅਤ ਨਹੀਂ ਰਖਦੇ, ਕਿੰਨਾ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਹੀ ਉਡਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਅੱਜ ਦਿੱਲੀ ਪਹੁੰਚ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਸਵੇਰ ਦਾ ਜਹਾਜ਼ ਲੈਣਾ ਹੈ।

ਦੋਵੇਂ ਭਾਵਾਂ ਪ੍ਰਭੇ ੫.੧੫ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਸਫਰ ਲਈ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਕੁਟਾਨਵਾਰ ਕਰਦਿਆਂ, ਹਰਕਤ ਵਿਚ ਆ ਕਈਆਂ। ਸੇਠ ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਸਿੰਘ ਦੀ ਖਬੀ ਦਾ ਅੱਜ ਠਿਕਾਣਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਉਸਦੇ ਦੇਸ਼ ਬਾਈਲੈਂਡ ਦੀ ਇਕ ਮਹਾਨ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਉਸਦੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਤੋਂ ਵਾਧੇ-ਸਦਕੇ ਜਾਈ ਵਿਦਾ ਹੋਈ ਸੀ।

ਸੇਠ ਜੀ ਅਤੇ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਸਿੰਘ—ਪਿਤਾ-ਪੁੱਤਰ ਨਾਲ ਹੀ ਰਏ ਕਟੇ। ਇਹ ਸੱਜਣ ਸਦੇਥੇ ੪ ਵਜੇ ਰਕ ਬਾਈਲੈਂਡ ਪਹੁੰਚ ਜਾਣਗੇ।

ਲੁਧਿਆਣੇ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਬੁਝਾ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦਿਤੀਆਂ। ਹੋਰ ਵੀ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਆਗਿਆ ਮਿਲੀ। ਵਿਰ ੬.੩੦ ਤੋਂ ੭.੩੦ ਸਮੁਹਿਕ ਨਾਮ

ਸਿਮਰਨ ਹੋਇਆ। ਉਪਰੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਦੋ ਸ਼ਬਦ ਭਾਇਨ ਕੀਤੇ ਗਏ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦਿਲਕੁਸ਼ ਨਾਲ ਸਾਥ ਦਿਤਾ।

ਸ੍ਰ: ਬਾਵਾ ਸਿੰਘ

ਕਰੀਬ ਚਾਰ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਲੁਧਿਆਣਾ ਸਟੇਸ਼ਨ ਦੇ ਇਕ ਬਾਬੂ ਸ੍ਰ: ਬਾਵਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਦਰਬਨ ਕਰਕੇ ਰਜਨ ਪ੍ਰਣ ਲਿਆ। ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੇ ਲਤਕੇ ਦਾ ਵਿਆਹ ਨਾਮਧਾਰੀ ਮਰਿਆਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਥੋੜੀ ਸਾਹਿਬ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਘਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਏਦੂੰ ਉਲਟ ਸੋਚਦੇ ਸਨ। ਹੋਈ ਸਹਿਜੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਨਾ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਅੱਜ ਸ੍ਰ: ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸੁਪਤਨੀ ਬੀਬੀ ਮਹਿੰਦਰ ਕੌਰ ਨਾਲ ਇਹ ਸਾਥ ਪਰਵਾਰ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧੀ ਅਨੰਦ ਭਾਰਜ ਕਰਨ ਲਈ ਆਏ ਹਨ। ਲਤਕੇ ਦਾ ਅਨੰਦ ਭਾਰਜ ਕਲ੍ਹ ਹੋਵੇਗਾ।

ਸਵੇਰੇ ੫ ਵਜੇ ਹੀ...

ਬਾਹਰੀ ਆਇਆ ਨੂੰ ਵਿਚਾ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਸਦੇ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਕੇ ਭਰਾਈਵਰ ਸੰਤ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜਿਲਿਆ ਤਾਂ ਕੱਲੀਥਾਤੀ ਪਿਆ ਉਸ ਦੱਸਿਆ: ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਆਰਾਮ ਬਿਲਕੁਲ ਘੱਟ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੇਰਾ ਸਗੋਂ ਇਸ ਯੋਗ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਜੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਰਾਮ ਨਾ ਕਰ ਲਏ ਤਾਂ ਹਿੱਸੇਵਾਰੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਨਿਭਾਵੇ। ਸ੍ਰ ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਲੱਖੀ ਹੈ ਕਿ ਸਦੇ ਸਵੇਰੇ ਭਰਨਾ ਹੋਵੇ ੫ ਵਜੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾ ਚਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ: ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਿਨ ਰਾਤ ਸਫ਼ਰ ਕਰਦਿਆਂ ਜਾਂ ਲੰਗੇ ਨਾਲ ਕੱਲਥਾਤ ਕਰਦਿਆਂ ਅੱਤਵੇ ਬੰਦੇ ਅਸਲੀ ਨਹੀਂ।

ਭਰਾਈਵਿੰਡ ਦੇ ਅਸੂਲ

ਇਕ ਕੱਲ ਯਾਦ ਆ ਗਈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਇਕ ਭਰਾਈਵਰ ਸੰਤ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਕੁੜੀ ਮੰਨਾ ਸਿੰਘ ਹੈ। ਉਸ ਨਾਲ ਦਿੱਖੀ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਿਆਂ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਉਸਨੂੰ ਦੱਸਿਆ: ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਭਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਬਚਨ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਤੇ ਇਕ ਹੋਰ ਭਰਾਈਵਰ ਦੀ ਕੱਲ ਅੰਜ ਤਰ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਭਰਾਈਵਿੰਡ ਲਈ ਤਿੰਨ ਗੁਰ ਦੱਸੇ ਸਨ:

੧. ਕੱਲੀ ਸਦਾ ਪੇਟਫੈਲ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਕਰਵੇ ਰਥੇ।
੨. ਜਦੋਂ ਕੁਥਣਾ ਹੋਵੇ, ਜਿਹਰ ਨੂੰ ਕੱਲੀ ਨੇ ਚਲਣਾ ਹੋਵੇ ਉੱਧਰ ਮੂੰਹ ਕਰਕੇ ਖਲ੍ਹਾਵੇ।
੩. ਜਦੋਂ ਕੁਰ ਪਓ ਤਾਂ ਫੇਲ ਦੇ ਫਾਟਕ ਜਾਂ ਨਦੀ ਕੰਢੇ ਦਾ ਪੁਲ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਹੀ ਖਲ੍ਹੇਵੇਂ। ਕੁਥਣ ਦੀ ਲੋੜ ਪਈ ਤਾਂ ਫਾਟਕ ਜਾਂ ਪੁਲ ਤੋਂ ਉਰਲੇ ਪਾਰ ਕਦੇ ਨਾ ਖਲ੍ਹੇਵੇਂ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਹਾਨੀ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਹਾਣ ਦੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਚੰਦ ਮਿਟ ਪਹਿਲਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਹਾਨੀ ਕਸਟਮ ਆਈਸਰ ਜੋ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਪੁਤਰ ਠਾਕੁਰ ਲਾਮੋਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਲੱਖਾਂ ਸਲਾਂ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਸਨ, ਮਨਾਭੀ ਆਦਿ ਪਹਾੜੀ ਸਥਾਨਾਂ ਦਾ ਰਹਮਤ ਕਰਦਿਆਂ ਅੱਜ ਦੇਕੇ, ਦਰਸਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆਏ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪਤਨੀ ਵੀ ਨਾਲ ਸੀ। ਉਹ ਜਾਣ ਲਈ ਉਤਾਰਲੇ ਸਨ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਰਾਤ ਰਹਿਣ ਲਈ ਚੌਰ ਦਿਤਾ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਹਾਨੀ ਨੇ ਕਿਹਾ: ਭਰਾਈਵਰ ਨੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ

ਇਕ ਦਿਨ ਲੋਟ ਹੋ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਆਦਮੀ ਤੋਂ ਤਰਾਈਵਰ ਸ੍ਰੀ ਮਹਾਦੀਰ ਨੂੰ ਰਾਤ ਰਹਿਣ ਲਈ ਮਨਾ ਲਿਆ। ਸਬੰਧ ਨਾਲ ਰਾਤੀਂ ਮੇਰਾ ਬਿਸਤਰਾ ਵੀ ਤਰਾਈਵਰ ਨਾਲ ਹੀ ਸੀ ਤੇ ਜਦੋਂ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਿਆ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਤਰਾਈਵਰ ਜਗਤ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਮੇਰੇ ਨੇੜੇ ਬਖੋਰ ਦਿੱਤੀ।

੨੬ ਨਵੰਬਰ ੧੯੭੭ ਬੁਨੀਵਾਰ
ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ

ਸਵੇਰੇ ੪.੩੦ ਵਜੇ ਹੀ ਤਰਾਈਵਰ ਮਹਾਦੀਰ ਨੂੰ ਜਗਾਇਆ ਗਿਆ ਪਰ ਉਹ ਸਵੇਰੇ-ਸਵੇਰੇ ਭਾਣੀ ਕੰਦਮੰਦ ਬੋਲਦਾ ਘਰ ਬਾਹਰ ਦੀਆਂ ਗੱਤਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਤਿਆਰ ਬਰ ਲਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਦਿੱਲੀ ਚੱਲਾਂ, ਉਸ ਪਾਸ ਸੀਟ ਖਾਲੀ ਹੈ।

ਮੇਰੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਣ ਤਕ ਸ੍ਰ: ਭਾਵਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਲੜਕੇ ਦਾ ਅਨੰਦ ਗਾਰਜ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤਾਤਾਬ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਹਰੀ ਮੰਦਰ ਨਾਲ ਲਗਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿਚ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਬੀਰਤਨ ਸੁਣ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਆਇਆ ਲੰਗੇ ਵਾਪਸੀ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕੀਤੀ ਤੇ ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਕੁਹਾਨੀ ਨਾਲ ਇਕ ਵਜੇ ਦੁਪਹਰ ਤਕ ਦਿੱਲੀ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਏਥੇ ਆਉਣ ਤਕ ਪਤਾ ਲਗ ਗਿਆ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਮਹਾਦੀਰ ਬੜਾ ਕੁਟੀ ਆਦਮੀ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਤਰਾਈਵੰਗ ਬਰਦਿਆਂ : ਮਹਾਂਭਾਰਤ, ਮਹਾਂਰਾਸਟਰ ਤੇ ਰਾਸਪੁਤਾਨੇ ਦੀਆਂ ਕਈ ਕਥਾਵਾਂ ਕਹਿ ਸੁਣਵਾਈਆਂ।

੨੮ ਨਵੰਬਰ ੧੯੭੭ ਸੋਮਵਾਰ
ਨਬੀ ਦਿੱਲੀ

ਊਂਚਾ ਤੇ ਸੁੱਚਾ

ਬਾਬ ਸਖਾਈ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਪੰਡੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਦੀਸ ਸਿੰਘ ਦੇ “ਵਰਿਆਮ” ਜਲੰਧਰ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਅੰਗ ਭਾਰੇ ਭਾਖਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਵਕੁਲ ਪ੍ਰੇਸ ਚਾਚਨੀ ਭੇਜ ਜਾਣੇ ਮਿਲਿਆ। ਭਾਖਾ ਜੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਾਰੇ ਅਨਾਧ ਮਰਧਾ ਹੈ। ਉਹ ਬਹਿਣ ਲਗੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹੋਰਨਾਂ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਪਾਸੋਂ ਮਨਮੁਨ ਲਿਖਵਾਈਏ, ਪਰ ਸਾਡੀ ਬੇਨਤੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਅਨੁਭਵ ਦਸਣ। ਉਹਨਾਂ ਵਰਿਆਮ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮਾਨ ਨਾ ਕੰਈ ਦੂਜਾ ਸੰਥਾ-ਸੁੱਚਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੰਈ ਉੱਚਾ ਹੈ।

ਬਲਾਕ ਰਿਵੇਂ ਬਣਿਆ

ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਸ੍ਰ: ਰਾਭਾ ਸਿੰਘ ‘ਕਾਮਲਾ’ ਨੂੰ ਵੀ ਜਾਣੇ ਮਿਲੇ। ਉਸਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ੪੦੦ ਸਾਲਾ ਸਥਾਪਨਾ ਦਿਵਸ ਤੇ ਕਵੇ ‘ਲੋਕ ਕੋਲ’ ਅਥਵਾਹ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅੰਗ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਭੱਟੇ ਵਾਪਸੀ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਸਨੌੜੀ ਦਾ ਇਕ ਮਨਮੁਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਆਪਣਾ ਇਕ ਅਨੁਭਵ ਸੁਣਾਇਆ : “ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਭੱਟੇ ਦਾ ਬਲਾਕ ਬਨਵਾਉਣ ਲਈ ਬਲਾਕ ਮੋੜਰ ਪਾਸ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਦਲੀ ਕਿ ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਬਲਾਕਾਂ ਢਾਸਤੀ ਲੋਭੀਂਦੀ ਸਿੰਗਾ-ਸੀਟ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਹੀ। ਮੈਂ ਚੋਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਇਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਭੱਟੇ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਰਿਵੇਂ ਹੋਵੇ ਬਲਾਕ ਬਣਾ ਕੇ ਦਿਓ। ਉਸਨੇ ਫਿਰ ਆਪਣੀ ਪਰੋਸ਼ਾਨੀ ਦਸੀ ਕਿ ਜਦ ਮਾਰਕੀਟ ਵਿਚ ਉਹ ਸਮਗਰੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਨਾਲ ਬਲਾਕ ਬਣਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਰਿਵੇਂ ਬਣਾਏ। ਏਨੇ ਨੂੰ ਇਕ ਸੱਜਣ ਨੇ ਅੱਟ ਆਖਿਆ : ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਸਿੰਗਾ-ਸੀਟਾਂ ਦਾ ਇਕ ਬੋਰਡ ਭੇਜਿਆ ਹੈ ਤੇ ਲਿਆ ਵੀ ਕੇਟਰੋਲ ਕੇਟ ਤੇ ਹੈ ਹੁਣ ਜਿੰਨੇ ਮਰਗੀ ਹੈ ਬਲਾਕ ਬਣਾਓ।

ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਬਰਾਕ ਬਣਦਿਆਂ ਦੇਰ ਨਾ ਲੱਗੇ। ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਹੁਰਾਂ ਆਖਿਆ।

ਹਾਂ-ਨਾਂਹ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ

ਸ੍ਰ: ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅੱਥੇ ਆਪ ਹੀ ਸਾਰੇ ਕੁਰੂਆਂ ਦੀ ਹਾਂ-ਨਾਂਹ ਦੀ ਵਿਖਿਆ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤੀ। ਉਸ ਕਿਹਾ: ਸਾਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਦੁਨਿਆਵੀ ਘਰਾਂ ਹਾਂ-ਨਾਂਹ ਦਾ ਸਿਕਾਰ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਵਾਂਗ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਵੱਡਾਪਣ ਇਸ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਾਡੇ ਵਾਂਗ ਕਿਸੇ ਕੱਲ ਨੂੰ ਮਨ ਨਹੀਂ ਲਾਉਂਦੇ। ਖੁਭੀ ਵਿਚ ਆਵਰਦੇ ਨਹੀਂ ਫਿਰ ਵਿਚ ਭਰਕਦੇ ਨਹੀਂ।

੩੦ ਨਵੰਬਰ ੧੯੭੭ ਬੁੱਧਵਾਰ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ

ਬੈਂਕ ਸ਼ਾਖਾ ਦਾ ਉਦਘਾਟਨ

ਸ੍ਰ: ਹਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੋਸਪਾਲ ਅੱਜ ਮੈਨੂੰ ਰਾਮਪੁਰਾ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਲੈ ਗਏ ਜਿਥੇ ਟਰੇਡਰਜ਼ ਬੈਂਕ ਦੀ ਇਕ ਨਵੀਂ ਸ਼ਾਖਾ ਦਾ ਉਦਘਾਟਨ ਸੀ। ੧੦.੪੫ ਵਜੇ ਬੈਂਕ ਦੀ ਇਸ ਸ਼ਾਖਾ ਦਾ ਉਦਘਾਟਨ ਮਹਾਰਾਜ ਭੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤਾ।

ਸੇਠ ਤਿਰਲੋਕ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸ੍ਰ: ਹਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਇਸ ਬੈਂਕ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹਨ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਮਰਿਆਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਪਹਿਲਾਂ ਸਵੇਰੇ ਹਵਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜਨਰਲ ਮੈਨੇਜਰ ਸ੍ਰੀ ਸਾਹਨੀ ਨੇ ਦੇਖੇ ਹਰ ਭਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਕੁਝ ਨਾਮਧਾਰੀ ਵੀ ਏਸ ਉਦਘਾਟਨ ਸਮੇਂ ਲਈ ਨਿਮੰਤਰਿਤ ਸਨ। ਸੇਠ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਬੈਠੇ ਕੁਝ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ: ਇਹ ਬੈਂਕ ਸਾਡੇ ਜਤਨਾਂ ਜਾਂ ਸਿਆਣਪ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਚਲ ਰਿਹਾ ਸਗੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਆਖਿਆ ਸ਼੍ਰਿਧਾ ਇਸਦੇ ਵਾਹੇ ਦਾ ਫਾਹਲ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਪੂਰਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬੈਂਕ ਦਿਨ ਦੂਣੀ ਚਾਤ ਚੰਕੂਣੀ ਤਰੱਕੀ ਕਰੇਗਾ।

ਮੈਂ ਹੱਸਿਆ: ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸ਼੍ਰਿਧਾ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ ਪਰ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਜਤਨ ਵੀ ਠੀਕ ਤਾਂ ਹੀ ਚੱਲ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਮਿਸਾਲ ਦਿੱਤੀ: ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਿਵਾ ਜੀ ਸਟੇਤੀਅਮ ਵਿਚ ਨਾਮਧਾਰੀ ਵਿਚਿਅਕ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਟੀਮ ਦੀ ਚਾਕੀ ਖੇਡ ਵੇਖਣ ਕਦੇ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਟੀਮ ਦੋਵੇਂ ਵਾਰ ਹੀ ਇਕ ਇਕ ਬੱਲ ਹਾਂ ਹਾਰੀ।

ਸੇਠ ਜੀ ਦਾ ਉੱਤਰ ਸੀ: ਸੱਚ ਪੁੱਛੋ ਤਾਂ ਉਹ ਚਕੁਤੀ ਵਾਂਗ ਹਾਰਦੇ ਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਥੇ ਦਰਬਨ ਨਾ ਦੇ ਕੇ ਹੁੰਦੇ। ਅਤੇ ਸੇਠ ਤਿਰਲੋਕ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ 'ਕਰਨ' ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਸਾਥਾਸ਼ ਦੀ ਥਾਥਾ ਸੁਣਾਈ: ਅਰਜਨ ਆਪਣੇ ਬਾਣਾਂ ਨਾਲ ਕਰਨ ਨੂੰ ਭਿੰਨ ਕਿੰਨਾ ਦੂਰ ਨਸਾ ਦਿੰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਸਾਥਾਸ਼ ਨਾ ਦਿਤੀ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਅਰਜਨ ਦਾ ਰਫ਼ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਣ ਨਾਲ ਬੱਝਾ ਜਿਹਾ ਹੀ ਪਿਛੇ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ 'ਵਾਯ'। ਕਰਨ 'ਸਾਥਾਸ਼ ਕਰਨ' ਕਹਿ ਉਠੇ। ਅਰਜਨ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਕਰਨ ਤੇ ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਦੱਸਿਆ: ਅਰਜਨ, ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦਾ ਖੇਤ ਤੇਰੇ ਹਥ ਉੱਤੇ ਪਾ ਰਖਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਵੀ ਕਰਨ ਦੇ ਗੋਰ ਨੇ ਤੇਰੇ ਲੋਕ ਨੂੰ ਪਿਛਾਹ ਧੱਕ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਸਨੂੰ ਸਾਥਾਸ਼ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਸੇਠ ਜੀ ਬੋਲੇ: ਇੰਜ ਹੀ ਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਖੇਤ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਨਾ ਕਦੇ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਠਾਕੂਰ ਜੀ ਦੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਟੀਮ ਨੂੰ ਚਕੁਤ ਸਾਰੇ ਕਸਾਂ ਠਾਲ ਹਾਰ ਮਿਲਦੀ।

ਮਹਾਰਾਜ ਭੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇਖੇ ਪਰਸੋ ਧਾਮ ਦੇ ਹਨ। ਸੇਠ ਜੀ ਤੇ ਹੋਸਪਾਲ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ

ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਇਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਬੈਂਕ-ਸ਼ਾਖ ਦਾ ਉਦਘਾਟਨ ਕਰਵਾਇਆ।

ਬੈਂਕ ਦੇ ਉਦਘਾਟਨ ਸਮੇਂ ਜਿਥੇ ਹੋਰ ਲੋਕ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦੇ ਹੋਰ ਤੇ, ਅਤੇ ਬੈਂਕ ਵਿਚ ਰਕਮਾਂ ਜਮਾ ਕਰਵਾਉਣ ਆਏ ਉਥੇ ਨਾਮਯਾਗੇ ਸੰਗਤ ਬਾਈਲੈਂਡ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੇਠ ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਵੀ ਇਸ ਅਵਸਰ ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ। ਇਹ ਇਕੱਠਾ ਸੰਜਣ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਸਥਾਪਤ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਸੰਗਤ-ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਦਾ ਭਟ ਕੇ ਟਾਕਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਾਸਤੇ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਫੌਨ ਭੀਤਾ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ੨ ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ੯ ਵਜੇ ਤਕ ਦਿੱਲੀ ਪਹੁੰਚ ਜਾਣ। ਤਾਂਕਿ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਹੀ ਬੈਂਕਾਕ ਨੂੰ ਜਮਾਨੇ ਚੜ੍ਹ ਉੱਤ ਸਕੇ।

ਮਹਾਰਾਜ ਸੀ ਨੇ ਮੇਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਅੱਜ ੮-੪ ਵਜੇ ਦੇ ਬਲੈਕ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ੨ ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਪਹੁੰਚ ਰਹੇ ਹਨ।

੧ ਦਸੰਬਰ ੧੯੭੭ ਬੀਰਵਾਰ
ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸਰੋਦ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਕੁਪਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਖਬਰ ਲੈਣ ਗਿਆ ਤਾਂ ਹਾਥ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਸੰਤ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸਰੋਤਰ ਨਾਮਯਾਗੇ ਪਲਸਟਾਕ ਐਸ ਨਗਰ ਮਿਲ ਪਿਆ। ਉਸ ਦੱਸਿਆ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੋਣ ਵਿਖੇ ਆ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਜਾ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ।

ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਅਜ ਕਿਵੇਂ-ਕਿਵੇਂ ਟੈਕਸ ਪੁਲਿਸ ਚਾਲਾਨਾਂ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜੋਰ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਭਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਹੱਥਿਆ ਤੇ ਚਾਲਾਨ ਭੀਤਾ ਗਿਆ। ਚਾਲਾਨ ਨੇ ਕਾਰਨ ਦੱਸਿਆ : ੨੬ ਮਨਕਰੀ ਨਕਲੀਤ ਹੈ ਤਦ ਤਕ ਕੁਝ ਰਕਮ ਇਕਤਰ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਚਾਲਾਨ-ਭਾਜੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਫਿਰਕਾ ਸੀ ਕਦੇ ਤੇ ਮੁਕਾਰਨੀ ਆਏ ਹਨ ਪਰ ਸਭਕਾਰੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਦੀਆਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ ਨੂੰ ਕੰਟ ਰੋਕੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੇਠ ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਖਿਆ : ਕਿਹਾ ਚੰਡਾ ਹੀਵੇ ਜ ੫੦/- ਦੁਰਮਾਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੀਵੇ ਤਾਂ ੧੦੦/- ਅਦਾ ਭੀਤੇ ਜਾਣ। ਜੇ ਕੰਟੀ ਧੂਜੇ ੫੦/- ਵਾਅਦ ਕਰੇ ਤਾਂ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ੨੬ ਜਨਵਰੀ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਭੋਟਾ ਹੈ।

ਅੱਜ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਕਾਰ ਚਾਲਕ ਸੰਤ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ, ਨਿਜੀ ਸੇਵਕ ਸੰਤ ਅੰਮ੍ਰਿਤਰ ਸਿੰਘ ਪੂਰਥਾ, ਨਿੱਜੀ ਸਕੱਤ੍ਰ ਸੰਤ ਤਰਸੇਮ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਕਸਤਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੰਤ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਵੱਡਰ ਆਏ।

ਪ੍ਰਧਾਨ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਸੇਠ ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਇਕਾਤ ਕੀਤੇ। ਦੋ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਹਰਬਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਧਾਵ ਭੀਤਾ। ਹੇਮਪਾਲ ਦੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਨਾਲ ਬਾਈਲੈਂਡ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੇਠ ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਵੀ ਆਇਆ। ਉਸਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਕੰਠੇ ਸਰੋਦ ਉੱਪਰ ਦੀ ਮਾਲਾ ਪਹਿਨਾ, ਚਰਨੀਂ ਯੋਗ ਲਾ ਕੇ ਸਤਿਕਾਰ ਭੀਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਫਰਮਾਇਆ : ਮੈਂ ਆਉਂਦਾ ਤਾਂ ਕੌਝੁ ਹੀ ਸੀ ਪਰ ਖਬਰ ਮਿਲ ਕਦੀ ਕਿ ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਆਇਆ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਚਠੇ ਦੀ ਜਲਦੀ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਇਕ ਦਿਨ ਅਜਾਇਓਂ ਹੀ ਆ ਗਿਆ।

੨੬੬

ਨਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਥਾਰ

ਸਿੱਤ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਸੋਧੀ ਦੀ ਪਤਨੀ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਡਿਫ਼ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਲਗੀ : ਦੀਨ ਦਿਆਲ, ਆਪ ਜੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੌਣ ਹੈ ਮੇਰਾ । ਮੁੰਡਾ ਪਾਗਲ ਹੋਇਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ । ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੁਣ ਕਿਧਰ ਰੱਖ ਗਿਆ ਹੈ । ਕੋਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰੋ । ਆਪ ਜੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਾਡਾ ਆਸਰਾ ਕਿਹੜਾ ਹੈ ? ਕਿੱਧਰ ਜਾਵਾਂ ?

ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਗੀਤਾ : ਬੀਛਾ ਰੇ ਨਾ, ਧੀਰਜ ਰੱਖ । ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਲੜਕੇ ਮੁਨਾਸਬ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਰਿਜਵਾ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ । ਮੈਂ ਤਾਂ ਖਰਬ ਹੀ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਸੋ ਕਰਾਂਗਾ, ਫਿਰਤ ਨਾ ਕਰ, ਹੋਸਲਾ ਰਖ ।

ਪਾਸ ਹੀ ਖਲੋਤੇ ਇਕ ਸਿੰਘ ਸ੍ਰੀ ਸੁਲੱਤਣ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਦੇਸ਼ ਦਿਤਾ : 'ਤੁਸੀਂ ਇਸਦਾ ਮੁੰਡਾ ਲੜਕੇ ਲਿਆਓ । ਹਾਫ਼ਾ ਭਾਵੇਂ ਸੰਤਲ ਮਾਰ ਕੇ ਰਖਣਾ ਪਏ, ਰਖੋ ਅਤੇ ਸੜੇ-ਏ-ਏ-ਏ ਮੈਂਟਲ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਕਰਵਾ ਦਿਓ । ਜੋ ਖਰਬ ਆਵੇ, ਅਦਾ ਕਰਾਂਗੇ । ਅਤੇ ਸ: ਹਰਬੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੇਂਦਪਾਲ ਨੂੰ ਵੀ ਆਗਿਆ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਸ ਵਾਰੇ ਹੁਤ ਪਰਤਾਰ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ-ਕਰਵਾਏ ।

ਜਿਆਮ ਸੰਗਤ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨੂੰ

ਸੰਧੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ੧੨ ਵਜੇ ਪ੍ਰਸਾਦ ਛਕਣ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰਸਾਦ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਪਹਾਚੇ ਤਾਂ ਬੀਬੀ ਸੁਰਜੀਤ ਕੌਰ ਸੁਪਤਨੀ ਸੰਤ ਸੁਖਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ, ਸੇਠ ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਨੂੰਹ ਬੀਬੀ ਗੁਰਚਰਨ ਕੌਰ ਸੁਪਤਨੀ ਸੇਰ ਸਿੰਘ, ਸੰਧ ਦਾ ਲੰਕਰ ਲੈ ਕੇ ਆਈਆਂ । ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪਾਸ ਬੈਠ ਕੇ ਸੰਤ ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਸਿੰਘ, ਸੇਠ ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਧਾਨ ਤੇ ਸ੍ਰ: ਹੇਂਦਪਾਲ ਪ੍ਰਸਾਦ ਛਕਣ ਲਗੇ । ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਨਾਲ ਹੀ ਪ੍ਰਸਾਦ ਛਕਣ ਦਾ ਅਵਸਰ ਮਿਲਿਆ । ਇਸ ਮੌਕੇ ਬਾਈਲੈਂਡ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨੇ ਜਿਆਮ ਵਿਚ ਵਾਪਸੀਆਂ ਧਾਫ਼ਮਤ ਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਚਿਉਰਾ ਦਿਤਾ ।

ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹਿਜ਼ ਐਕਸੀਲੈਂਸੀ (ਮਹਾ ਮਹਿਮਾ) ਤਾਂ: ਸੁਭਾਣ ਦਾ ਫ਼ਿਲੀ ਆਉਣਾ, ਵਿਚ ਚੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਜਾਣਾ, ਸਤਿਕਾਰ ਪ੍ਰਤਿਵਤ ਰੂਹੇਂ ਭੇਟ ਕਰਨਾ ਤੇ ਉਸਦੇ ਹਾਰਵਿਕ ਸਨੇਹ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਦਿਆਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਅਤੇ ਉਥੇ ਦੇ ਮਹਾਵੀਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਧਰਮਸਾਲਾ ਵਿਚ ਸੱਦਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰੋ । ਪ੍ਰਧਾਨ ਨੇ 'ਸਤਿ ਕਰਨ' ਕਹਿ ਕੇ ਮੁਨਾਸਬ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤੀ ।

ਐਕਸੀਲੈਂਸੀ ੨੭ ਵਿਚ

ਪ੍ਰਸਾਦ ਛਕਣ ਉਪਰੰਤ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਅੱਜ ਚਿਰਾਜੇ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਐਕਸੀਲੈਂਸੀ ੨੭ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਕੇਖਣ ਲਈ ਪ੍ਰਕਤੀ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਪਹਾਚੇ । ਕਾਰ ਚਾਲਕ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਆਪ ਜੀ ਨਾਲ ਸਨ ਸੇਠ ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਰਦਾਰਾਂ ਦਾ ਲੇਖਕ ।

ਰਾਹ ਵਿਚ ਸਤਿਕੁਰੂ ਫਰਮਾਇਆ : 'ਤੁਸੀਂ ਹਾਰਵੇਸਟਰ ਤੇ ਟਰੈਕਟਰ ਦੋਨੇ ਚੋਰੇ ਹਨ ਤੇ ਦੋਨੇ ਸਸਤੇ ਵੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ । ਭੱਡਾ ਭਾਕਾ (ਨਾਵਰ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ) ਵੀ ਪਸੰਦ ਕਰ ਗਿਆ ਹੈ । ਕੰਥਾਈਨਾਂ ਨੂੰ ਚਲਾਣ ਦਾਇਆ ਅਤੇ ਬੇਤੋਕਤੀ ਯੁਨੀਵਰਸਿਟੀ ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੁਸੀ ਟਰੈਕਟਰ ਘੋ, ਡੀ. ੧੬ ਵੀ ਅਤੇ ਬੱਤੋ ਟਰੈਕਟਰ ਦੀ ਕਾਰਜ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਵਿਚ ਬੇਨਜ਼ੀਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਹਾਰਵੇਸਟਰ ਦੀ

ਬੇਨਜ਼ੀਰ ਹੈ। ਪਰ ਅਮਰੀਕੀ ਦਫ਼ਤਰੀ ਅਧੀਨ, ਵੱਡੀ ਚੋਟੀ ਦੇ ਚੇ ਜੀ. ਡੀ. ਆਰ. ਨੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਜੋ ਅਸੀਨਾ ਸਪਲਾਈ ਕੀਤੀਆਂ ਉਹ ਵਧੇਰੇ ਖਰਾਬ ਸਾਬਤ ਹੋਈਆਂ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਭਾਰਤੀ ਰਿਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਖੰਜਲ ਖੁਆਰ ਕੀਤਾ।

ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮੰਦਾਨ ਵਿਚ ਪੁੱਜੇ ਤਾਂ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਭ ਠੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰੂਸੀ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਹੀ ਵੇਖੀ। ਇਸ ਵਿਚ ੬੦ ਭੰਡਿਆਂ ਦੀ ਤਾਰਤ ਦੇ ਟਰੇਕਟਰ ਤੇ ਕੰਕਰੀਨਾਂ ਖਲੋਤੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਪਹਿਲੇ ਦੀ ਕੀਮਤ ੫੫੦੦੦/- ਦੂਜੇ ਦੀ ੨,੦੦,੦੦੦/- ਸਤਿਕੁਰੂ ਇਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਭਰਪੂਰ ਵਾਕਫ਼ੀ ਲਈ। ਹਜ਼ੂਰ ਨੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਮਨ ਸਾਂਝਾ ਕੀਤਾ : ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ ਰੂਸੀਆਂ ਦੀ ਵਧੀਆ ਚੀਜ਼ ਵੇਖਕੇ, ਵਧੀਆ ਕੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਥੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਨਾਲ ਕੁਝ ਆਉਂਦਿਆਂ ਮੇਰੇ ਪੁੱਛਿਆ : ਆਪ ਨੇ ਅਜੇ ਮਾਸਕੋ ਯਾਤਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ?

ਸਤਿਕੁਰੂ ਦੱਸਿਆ : ਸਨੇਹੀ ਨੂੰ ਭੋਜਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਥੋਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਜਾਣ ਤੇ ਆਏ ਪਰ ਉਸਨੇ ਜੋ ਵਾਪਸ ਆਏ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਦੋਸ ਅਜੇ ਸਾਡੇ ਜਾਣ ਤੇ ਬੀੜ ਨਹੀਂ।

ਦੋਵੇਂ ਅਸਾਂ ਸਿੱਕਮ ਦਾ ਪੈਵਿਲੀਅਨ ਵੀ ਵੇਖਿਆ। ਇਸ ਵਿਚ ਵੱਖ ਵੱਖ ਫੰਨਗੀਆਂ ਦੇ ਕੈਰਟਸ ਸਨ। ੨੫/- ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ੪੦੦੦/- ਤਕ ਦੀ ਕੀਮਤ ਦੇ ਕੰਡਿਆਲੇ ਪੌਦੇ (ਕੈਰਟਸ) ਸਿੱਕਮ ਦੇ ਪੈਵਿਲੀਅਨ ਦੀ ਚੌੜਾ ਸਨ।

ਸਿੱਕਮ ਦਾ ਮੰਡਪ ਵੀ ਵੇਖਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ੪੦ ਰਿਡੀਫਰਮ ਦੇ ਇਕ ਲੰਨੇ ਦੀ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਵੀ ਸੀ। ਦੋਵੇਂ ਥਾਂਸ ਵਰਗੇ ਕੁਝ ਅਧੂਰੇ ਕੱਦ ਦੇ ਗੋੜੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੰਡਪ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਬਹਿਣ ਮੁਤਾਬਕ ਅਲੋਤਾ ਕੱਟ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਪਾਲੇ ਹੋਏ ਜ਼ਮਾਦ ਦਾ ਗੰਨਾ ਵੀ ੪੦ ਰਿਡੀਫਰਮ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਹਾਲ ਆਫ ਨੈਸ਼ਨਲ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਮਨੁੱਖ ਨਜਲ ਤੇ ਵੇਰ ਭਾਰਤ ਦੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੀ ਦੇ ਚਾਰਟ ਅਤੇ ਫੰਟੇ ਵਰਗੇ ਵੇਖੀਆਂ, ਦੋਵੇਂ ਕੁਝ ਕੁਤਬਰਨ ਸਿੱਖ ਦਾ ਇਕ ਫੰਟੇ ਵੀ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੱਖ ਜੀ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਮਨਕੁਰਿਆ ਇਕ 'ਕੁਰਮਨਾਮਾ' ਵੀ ਹੈ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ : ਕੁਰਮਨਾਮਾ ਅਸਲੀ ਨਹੀਂ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਸਦੀ ਲਿਖਤ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਰੱਖੀ ਗਈ ਤੇ ਕੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੱਖ ਜੀ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਪਰਚਾਰੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਦੀ ਲਿਖਤ ਇਸ ਖਰਕਾਰ ਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਦੋਵੇਂ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਪੀ. ਐੱਫ ਟੀ. ਦੇ ਮੰਡਪ ਵਿਚ ਪਹਾਚੇ। ਦੋਵੇਂ ਇਕ ਬੈਂਕਲੌਰੀਏ ਸੰਜਰ ਨੇ ਬੈਂਕਲੌਰ ਆਈ. ਟੀ. ਆਈ. ਦੇ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਕੁਝ ਫੰਨ ਵਿਖਾਏ। ਇਕ ਐਸਾ ਸੀ ਜੋ ੩੦ ਰਿਡੀਫਰਮ ਦੇ ਘੋਰੇ ਤਕ, ਕਿਨਾਂ ਤਾਰ ਦੀ ਮਦਦ ਤੋਂ, ਕੈਦਲ ਡਾਇਲ ਘੁਮਾਇਆ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਕਿਰੇ ਵੀ ਫੰਨ ਸੰਪਰਕ ਸਥਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ੩੦ ਕਿ. ਮੀ. ਦੀ ਰੇਂਜ ਵਿਚ ਕੁੜੀਂਦੀ ਤਾਰ ਤੇ ਸਟਾਲੋ ਕਰਕੇ ਅਗਲੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਟੈਲੀਫੋਨ ਯੰਤਰ ਦੀ ਕੀਮਤ ਸਿਰਫ ੨੦੦੦/- ਸੀ। ਕੁਝ ਹੋਰ ਇੰਟਰਕਮ ਸਾਧਨ ਵੇਖੇ ਜੋ ਦੋ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦਫ਼ਤਰੀ ਟੈਲੀਫੋਨ ਬਾਰੇ ਵਧੇਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਤਾਕਿ ਟੈਲੀ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਆਉਂਦੇ-ਜਾਂਦੇ ਫੰਨ ਦੀਆਂ ਮੁਰਕਲਾ ਆਸ਼ਨ ਕੀਤੀਆਂ

ਜਾਣ। ਦੇਸੇ ਪੈਦਲੀਅਨ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਸੰਤ ਰਾਮ ਨਾਮੀ ਸੱਜਣ, ਜੋ ਲਾਇਲਪੁਰੀ ਸਰਨਾਰਥੀ ਹੋ ਕੇ ਆਏ ਸਨ, ਨੇ ਸਤਿਕਾਰ ਪੁਰਵਕ ਅੰਗਸਚੋਜ ਦਿਓ, ਯੰਤਰਾਂ ਤੋਂ ਕੰਮ ਕਰਵਾ ਕੇ ਸਮਝਾਈ।

ਨੁਮਾਇਸ਼ ਤੋਂ ਵਾਪਸੀ

ਨੁਮਾਇਸ਼ ਤੋਂ ਅਥੀ ਜਿੱਥੇ ਹੀ ਪੁਸ਼ਾ ਰੋਡ ਨੂੰ ਗਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਤਾਂ ਸੀ ਕਿ ਅੱਜ ਰਾਤੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਜਾ ਕੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਜਾਵੇ ਪਰ ਹਜ਼ੂਰੀ ਸੰਦੇਹ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੁਰਖਾ ਨੂੰ ਭਾਢਾ ਬੁਖਾਰ ਹੋ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਆਪ ਨੇ ਜਾਣ ਕੇ ਫਿਰ ਕਣੂ ਹੀ ਆਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਤਰਕੀ ਕਰ ਦਿਤਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅੱਜ ਬਾਮੀਂ ੬ ਵਜੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਜਨ ਮਿਸਰਾ ਦੁਆਰਾ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੰਗੀਤ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲੈਣ ਲਈ ਸੰਤ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਾਲੀ ਨਗਰ ਦੇ ਘਰ ਜਾਣਗੇ। ਮੈਂ ਵੀ ਇਸ ਸੰਗੀਤ ਸਭਾ ਦਾ ਅਨੰਦ ਉਠਾਉਂਦਾ ਪਰ ਅੱਜ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਕੁਝ ਵਧੇਰੇ ਸਰਦੀ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਮੈਂ ਮੈਂ ਵਾਪਸ ਘਰ ਨੂੰ ਆ ਗਿਆ ਹਾਂ।

ਸੰਤ ਕੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਮਲੁਵਾਲ

ਪੁਸ਼ਾ ਰੋਡ ਛੱਡੀ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਪੋਤਰੀ ਨਮਿਤ ਰਖਾਏ ਪਾਠ ਦੇ ਛੰਡ ਸਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਦਰਸਨ ਦੇਣ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਕਰਨ ਹਿਤ ਸੰਤ ਕੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਮਲੁਵਾਲੀ ਭਰਾਈਵਰ ਆਇਆ ਸੀ। ਸਿਭਾਰੰਝ ਸ੍ਰ: ਹਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੰਸਪਾਲ ਨੇ ਵੀ ਗੀਤੀ ਤੇ ਨਾਲ ਆਖਿਆ ਕਿ ਇਸਦੀ ਮਾਇਬ ਹਾਲਤ ਵੀ ਕਾਮਯੋਗ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਬੀਤਾ : ਕੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਚਾ ਸਾਰਾ ਖਰਬਾ ਹੀ ਕੁਰੂ ਘਰ ਬਲੀਂ ਬੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸਨੂੰ ਰੋਗੇ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦੇਣੀ।

ਕੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ-ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ-ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਠੇਕੇਦਾਰ ਦੀਸਰ ਸਿੰਘ ਕੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਥਕੇ ਸਰਦਾਸੂ ਸਨ। ਵੱਡੇ ਠੇਕੇ ਲੈਕੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਸੰਤ ਕੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਟੈਕਸੀ ਡਾਕਰ ਚਲਾ ਕੇ ਹੀ ਉਪਜੀਵਣਾ ਹਾਸਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਇਸ ਦਾ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰੰਤਰ ਸ੍ਰੀ ਸੁਰਤ ਸਿੰਘ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਿਆ ਤੇ ਹੁਣ ਉਸ ਦੀ ਲਤਕੀ, ਭਾਵ ਪੋਤਰੀ ਕਰੀਬ ੫ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਹੀ ਦਿਹਨਾ ਤੋਂ ਸਜ਼ੀਵੀ ਵਿਛੋੜਾ ਲੈ ਗਈ ਹੈ।

ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦੁਖ ਝਾਕੇਂ ਕਹੁਤ ਹਨ ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਸਨੇਹ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਉਹ ਆਗਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਜਿਹੜੀ ਵੀ ਭਾਰੀਖ ਮਿਲੇ, ਪੋਤਰੀ ਨਮਿਤ ਛੰਡ ਪ੍ਰਭਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸ੍ਰ: ਹੰਸਪਾਲ ਨੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਕੇ ੪ ਦਸੰਬਰ ਦੀ ਭਾਰੀਖ ਲੈ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਸੰਤ ਕੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਸ੍ਰ: ਦੀਸਰ ਸਿੰਘ ਠੇਕੇਦਾਰ ਖਹਿਲਾ ਛੋਟਲ ਸਿੰਘ ਸਭੀਏ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਅਤੇ ਜਿਸੇ ਕੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਵੀ ਉਥੇ ਰਖਦੇ ਕਿ ਵਿਚ ਰਾਤੀਂ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਕੁਰੂ ਭੱਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਦਰਸਨ ਦੇ ਕੇ ਆਖਿਆ : ਦੀਸਰ ਸਿੰਘਾ, ਜੇ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਦਰਸਨ ਕਰਨੇ ਲੈ ਤਾਂ.....ਪਿਤਾ ਆ ਜਾਵੀ। ਮੈਂ.....ਭਾਰੀਖ ਨੂੰ ਉਥੇ ਆਉਣਾ ਹੈ।

ਜਾਂ ਨਿਸਚਿਤ ਦਿਨ ਉਥੇ ਪੁੱਜੇ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਭਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੋਰਾ ਕਰਦਿਆਂ ਉਸੇ ਨਗਰ ਦਰਸਨ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਨਗਰ ਭਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲ ਵੇਖਦੇ ਜੋ ਮੌਰੇ ਗਏ ਅਤੇ ਫਿਰ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਪੱਲਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ।

੨ ਦਸੰਬਰ ੧੯੭੭ ਖ਼ੁਬਰਵਾਰ
ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ

ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਨੂੰ

ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਗਮੇਰ ਨਗਰ ਲਗੇ। ਫੁੱਤੇ ਚੌਰਿਆਂ ਗੀਰਤਨ ਕੀਤੇ। ਇਕ ਸਲੈਕ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਮੇਂ ਪਤਲੀ ਨਾਲ ਜਾ ਕੇ ਫੜ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਲਮਜ਼ਾਰ ਕੀਤੇ। ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਉਪਰੰਤ ਜੀਵਨ ਨਗਰ (ਸਕਸਾ) ਚਲੇ ਜਾਣਗੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਮਰਿਆਦਾ ਉਲੰਘਣ ਤੇ

ਵਾਰ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਸਾਹਿਬਪੁਰੇ ਦੇ ਸਿੱਖ ਹਰੇਲਾ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਘਰ ਪਾਠ ਦਾ ਝੰਗ ਪੈਣ ਸਮੇਂ ਸਤਿਨਾਮੁ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਨ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਪਿਤਾ ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਆ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ : ਪਹਿਲਾ ਉਹ ਸਾਰੇ ਸਿੰਘ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਣ ਸਿਨਾ ਤੁਹਾਡੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨਾਲ ਸਮਝਾਨ ਘਾਟ ਜਾ ਕੇ ਬਿਨਾਂ ਇਤਨਾਨ ਬਰਨ ਦੇ ਬਥਾਰ ਪ੍ਰਸਾਦ ਫੜ ਲਿਆ ਸੀ। ਸਦ ਤਕ ਉਹ ਆਪਣੀ ਯਾਨ ਨਾ ਮੁਛਾਣਗੇ ਤਦ ਤਕ ਹੋਰ ਅਗਲੀ ਥੱਲ ਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਮਰਿਆਦਾ ਦੇ ਉਲੰਘਣ ਵਿਰੁਧ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਸਭਨਾ ਦਾ ਹੀ ਫਰਜ਼ ਹੈ।

ਇਹ ਭੱਜ ਪਥਲਿਕ ਵਿਚ ਖੁਲ੍ਹੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪਰ ਉਹ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋ ॥ ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਫਿਰ ਅਰਜ਼ ਬਰਨ ਲਈ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਜਾ ਬੈਠੇ।

ਸਤਿਨਾਮੁ ਜੀ ਰਾਤੀਂ ੩ ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਪਰਤ ਆਉਣਗੇ।

੩ ਦਸੰਬਰ ੧੯੭੭ ਖ਼ੁਬਰਵਾਰ
ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ

ਓਅੰਗਾਰ ਨਗਰ ਵਿਚ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਨਾਮੁ ਜੀ ਕੀਤੀ ਰਾਤੀਂ ੯ ਵਜੇ ਪ੍ਰਸਾਦ ਫੜ ਕੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਸਵੇਰੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਸੇਤ ਕੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਓਅੰਗਾਰ ਨਗਰ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਘਰ ਦਰਬਨ ਦਿਤੇ। ਏਥੇ ਹੀ ਥਾਅਚ ਵਿਚ ਇਕ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦਾ ਝੰਗ ਪਿਆ।

ਪ੍ਰਸਾਦ ਚੋੜ ਬੋਠੀ

ਆਰਾਮ ਅਤੇ ਲੇਕਰ ੧੧/੧੦ ਪ੍ਰਸਾਦ ਚੋੜ ਹੀ ਹੋਇਆ। ਪ੍ਰਸਾਦ ਫੜਣ ਸਮੇਂ ਆਪ ਜੀ ਨਾਲ, ਲੇਕਰ ਫੜਣ ਦਾ ਆਣ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਸੀਬ ਹੋਇਆ : ਸੂਝਾ ਦਰਸਨ ਸਿੰਘ ਨੈਰੰਗੀ, ਸ੍ਰੀ ਕੁਰਚੈਨ ਸਿੰਘ ਨੈਰੰਗੀ, ਸ੍ਰੀ ਸੇਰ ਸਿੰਘ ਸੇਠ ਸਪੁਤਰ, ਸਿੱਤ ਲੱਛਮਣ ਸਿੰਘ ਵਰਦਾਤਾ, ਸੇਠ ਫਰਨ ਸਿੰਘ ਬਾਈਲੋਂਡ, ਸੇਠ ਤਿਲੋਕ ਸਿੰਘ ਚਾਕਰਾ, ਸ੍ਰੀ ਹਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੇਸਪਾਲ। ਭੀਖੀ ਸੁਤਸੀਤ ਚੌਰ ਤੇ ਬੀਖੀ ਕੁਰਚਰਨ ਬੋਰ ਬਤੀ ਚੋਤਨਤਾ ਨਾਲ ਸਭ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਾਦ ਫੜਾ ਕੀਤਾ ਸਦ।

ਅਦਰੀਕਾ, ਬਾਈਲੋਂਡ ਤੇ ਵਰਦਾਤਾ ਦੇ ਸਿੰਘ ਕੀਤੀ ਰਾਤ ਹੀ ਦਿੱਲੀ ਪਹੁੰਚੇ ਸਨ।

ਮੱਲੁਦਾਲੀਏ ਦੇ ਘਰ

ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸਿੰਘ-ਸੇਵਕ ਸਮੇਤ, ਸ੍ਰੀ ਹੇਸਪਾਲ ਤੇ ਹਜ਼ੂਰੀ ਸੇਵਕ ਸਿੱਤ ਪੁਰਕਾ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਇਕ ਵਜੇ ਵਪਾਰਿਕ ਸਿੱਤ ਕੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਮੱਲੁਦਾਲੀਏ ਦੀ ਪੋਤਰੀ ਦੇ ਭੱਭ ਸਮੇਂ ਰਸਿਲ ਨਗਰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਬਾਲੀਲੀ ਪਧਾਰੇ। ਸ੍ਰੀ ਕੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਸਾਬਕਾ ਸਕੱਤਰ ਨਾਲ ਅਦਰੀਕਾ

‘ਚੋ’ ਆਏ ਹੋਸ-ਜੋੜੇ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੀਵਾਨ ਸਥਾਨ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਆਸਣ ਤੇ ਬੈਠਦਿਆਂ ਹੀ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲਾਈਨਾਂ ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਵਲ ਵਹਿ ਚੁੱਕੀਆਂ। ਸੰਤਤ ਦਾ ਦਿੱਲੀ ਤਕੜਾ ਸੀ। ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਜਥੇਦਾਰ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਰਾਖ਼ਬੀਰ ਨਗਰ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਜੀਵਨ-ਯਾਤਰਾ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹਲੇ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਲਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੰਦਿਆਂ ਵੀ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਉਹ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਦੇ ਘੁੰਮਣਾਂ ਤੇ ਰਾਵ ਤਰੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਨਿਹਾਲ ਕਰਦੇ ਰਹੇ।

ਜਥੇਦਾਰ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ

ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਹੋਈ ਤਾਂ ਉਹ ਉਨ ਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਆਏ। ਜਿੰਨੀ ਰਕਮ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੱਬੇ ਚੋਟਾ ਹੋਈ ਸੀ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ੧੦੦/- ਹੋਰ ਧਰਬੇ ਮੰਝਾ ਟੇਕਿਆ। ਸੁਭਾ ਗੋਰਾ ਸਿੰਘ ਦਿੱਲੀ, ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਚੋਰ ਵੀ ਕਰਦੇ ਤੇ ਚੋਟਾ ਵੀ ਸੰਭਾਲਦੇ ਸਨ, ਨੇ ਜਥੇਦਾਰ ਜੀ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ : ਇਹ ਕਾਹਦੇ ? “ਇਹ ਵੀ ਦੀਵਾਨਾਂ ‘ਚੋ’ ਚੋਟਾ ਹੋਏ ਸਨ” ਬਹਿੰਦਿਆਂ ਜਥੇਦਾਰ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਚੰਡਾਰਾ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ।

ਗੁਰੂ-ਬਚਨ

ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਪੋਤਰੀ ਦੇ ਭੱਭ ਪੇਟ ਉਪਰੰਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜੋ ਪਰਵਾਨ ਦਿਤਾ ਉਸਦਾ ਮੁੱਖ ਸੁਰ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਜੋ ਆਦਮੀ ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਨਾਲ ਇਕ ਸੁਰ ਨਹੀਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਨਾ ਲੜਿਆ ਜਾਵੇ। ਜਿਥੇ ਉਹ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਾਂਠੇ ਚਲਣ ਦਾ ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਤਿਆਗਦੇ ਤਿਥੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਚੰਗੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਲਗ ਕੇ ਨਾ ਤਿਆਗੀਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰਖੀਏ।

ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਬਾਰੇ

ਸੰਤ ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਸਬੰਤਰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਧਰਮਸਾਲਾ ਰਮੇਸ਼ ਨਗਰ ਵਾਲੇ ਵੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਬਹਿੰਦਿਆਂ ਆਪ ਨੇ ਕਠਮਾਇਆ ਕਿ ਉਸ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਿਰਧਾ ਹੈ। ਉਹ ਜੋ ਕੰਮ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਹਿਤ ਲਾਭ ਲਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਬੰਦੀ ਸਿੰਘ ਉਸਦੀ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਨੀਕ ਹੈ ਪਰ ਜੋ ਬੰਦੀ ਮਨੋਂ ਵਿਤੋਂਪ ਟਖਰਾ ਹੋਏ ਉਹ ਲੋਕ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਦਾ ਸਾਥ ਦੇਣਾ ਹੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਹਿਤ ਵਿਚ ਹੈ।

ਸੰਤ ਹਰੇਲਾ ਸਿੰਘ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਲੜਕਾ ਜੋਕ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ੧੫ ਕੁ ਸਿੰਘ ਹੋਰ ਜਿਹਨਾਂ ਦੀ ਮਰਿਆਦਾਹੀਨਤਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਲਿਆਈ ਸੀ ਅੱਜ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਦਾਜਰ ਹੋ ਖਲੋਤੇ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਜਥੇਦਾਰ ਵੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਸਭ ਨੂੰ ਖਿਆਦਾਨ ਕਰ ਬੈਠਾ ਦਿਤਾ : ਇਹ ਵੀ ਖਲੋਤੇ ਹੋਏ ਨੇ ! ਹੁਣ ਸਾਰੇ ਹੀ ਬੈਠ ਜਾਓ।

ਦਿਨੀ ਤਾਰਲਾ ਹੀ ਕਾਡੀ ਸੀ।

ਐਂਗਰੋ ਐਕਸਪੋ ਨੂੰ

ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਐਂਗਰੋ ਐਕਸਪੋ ੭੭ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਸੁਭਾ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸ੍ਰ: ਗੁਰਚੈਨ ਸਿੰਘ ਆਰਕੀਟੈਕਟ ਠੰਡਕੀ (ਬੈਨੀਆ, ਈਸਟ ਅਫਰੀਕਾ) ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਖਾਣ ਦਾ ਮਾਣ

ਦੇਣ ਲਈ ਪ੍ਰਕਤੀ ਮੰਦਰ ਨੂੰ ਚਲੇ । ਹੋਰ ਵੀ ਦਰਜਨ ਭਰ ਸਰੀਰ ਸ੍ਰ: ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਨਚੰਦਾ ਦੀ ਮੋਟਾਭੋਰ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਦੇ ਸੰਗ ਵਿਚ ਹੋਏ । ਸੱਤ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਫਾਰ ਵਿਚ ਸੂਫਾ ਦਰਬਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਪਤਨੀ, ਪੁੱਤਰੀ, ਨੂੰ ਤੇ ਪੋਤਰਾ ਦੀ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਨੂੰ ਕਰੇ ।

ਨੌਰੋਬੀ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਣ

ਨੁਮਾਇਸ਼ ਨੂੰ ਜਾਂਦਿਆਂ ਦੋ ਜਟੇ ਮੋਟਾਭੋਰ ਵਿਚੋਂ ਫਾਰ ਨੂੰ ਭੇਜ ਆਪ ਜੋ ਦੋਹਾਂ ਨੌਰੋਬੀ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਆ ਬੈਠੇ । ਸ੍ਰ: ਕੁਰਬੈਨ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਜੋ ਕੇਵਲ ਸਤਿਨਾਮ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਸਿਮ੍ਰਤੀ ਮੰਦਰ ਦੀ ਫੱਤ ਪਾਉਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਲਈ ਦੋ ਹਫਤੇ ਵਾਸਤੇ ਕੁੱਟੀ ਕਰਕੇ ਆਏ ਸਨ, ਨਾਲ ਮੰਦਰ ਦੀ ਭੱਤ ਬਾਰੇ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰਾ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ।

ਬੈਠ ਹੋ ਬੈਠੇ ਯੱਥਾਲ ਨੇ ਸਲਾਹ ਦਿਤੀ : ਮੰਦਰ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਸਾਰੇ ਆਰਕੀਟੈਕਟਾਂ ਤੇ ਉਸਾਰੀ ਕਲਾ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਸਿਆਣਿਆਂ ਦੀ ਇਕ ਬੈਠਕ ਬੁਲਾਈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਪਿਛੋਂ ਨਾ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨੀਆਂ ਡਾਢੇ । ਜੋ ਫੈਸਲਾ ਹੁੰਦੇ ਉਹ ਲਿਖ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ।

ਸਤਿਨਾਮ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਸਲਾਹ ਪਰਵਾਨ ਗੋਤੀ । ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮਸ਼ਵਰਾ ਸ੍ਰ: ਕੁਰਬੈਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਰਾਇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ।

ਨੁਮਾਇਸ਼ ਵਿਚ

ਅੱਜ ਐਤਵਾਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਡਰਾਫ ਵਿਚ ਲੰਕ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਵਿਚ ਪੁੱਜੇ ਹੋਏ ਸਨ । ਹਰ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੇ ਆਦਮੀ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੇ ਵਿੱਧੇਯੋਗ ਨੂੰ ਮੁਹਾਰਾਂ ਮੰਡੀ ਸਾ ਲਈ ਸਨ । ਰਿਉ ਲੰਮੇਰੇ ਸਨ । ਰਾਹ, ਪਾਠਰ ਗੋਤੀ ਗੋਤੀ । ਵੱਖ ਵੱਖ ਆਦਮਾਂ ਤੇ ਸਕਲਾ ਦੇ ਮੰਡਪ ਅੱਡ ਅੱਡ ਪ੍ਰਾਂਤਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਸਨ । ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਾਂਤ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸੰਜਿਆਚਾਰ ਤੇ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਰਸਾਈਆਂ, ਚਾਲਣਾ ਤੇ ਅਮਲੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਨਾਲ ਚਲਾਏ ਹੋਏ ਸਨ । ਵੇਖੋ ਇਕ ਖਾਸੀ ਕ੍ਰਮ ਵੀ ਸੀ ਕਪਾਹ ਦੀਆਂ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਕਿਸਮਾਂ ਤੇ ਉਸ ਬਾਰੇ ਸਮੂਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ।

ਪਰ ਸਤਿਨਾਮ ਜੀ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿੱਕਮ ਦੇ ਮੰਡਪ ਵਲ ਹੋ ਗਏ ਜਿਥੇ ਪੁੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੈਕਟਰ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਹੋ ਸੁਸਜਿਤ ਸਨ । ਸਤਿਨਾਮ ਜੀ ਨੇ ਸੂਫਾ ਦਰਬਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸ੍ਰ: ਕੁਰਬੈਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਪ ਇਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਸਾਰੇ ਵੇਰਵੇ ਦੱਸੇ ।

ਏਥੋਂ ਮੀਜ਼ੋਰਮ ਦੇ ਮੰਡਪ ਵਿਚ ਪਹਾਚੇ । ਸਤਿਨਾਮ ਜੀ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਹਰ ਵੇਲੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਜਿੰਘਾਂ ਦਾ ਥੰਗਾ ਇਕੱਠ ਭਰਿੰਦਾ ਸੀ । ਦੂਜੇ ਲੋਕ ਵੀ ਇਸ ਪ੍ਰਭਾਵਸਾਲੀ ਵਿਖਰਤੀ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹੁੰਦੇ । ਜੋ ਇਥੇ ਜਿਹੀ ਵੇਸ ਬੂਝਾ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਹੀ ਏਧਰ ਉਧਰ ਹੁੰਦਾ । ਮੀਜ਼ੋਰਮ ਮੰਡਪ ਵਿਚ ਹੀ ਸ੍ਰ: ਸੁਲਤਾਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਲੜਕੀ ਤੇ ਉਸਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਸਤਿਨਾਮ ਜੀ ਨੂੰ ਸਾਦਰ ਨਮਸਕਾਰ ਗੋਤੀ । ਸਤਿਨਾਮ ਜੀ ਪਰਵਾਰਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲੈ, ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਖੁਭੀਆਂ ਦੇ, ਰੂਸੀ ਪੈਰਿਲੀਅਨ ਨੂੰ ਹੋਏ ।

ਰੂਸੀ ਪੈਰਿਲੀਅਨ ਦਾ ਮੁਖ ਆਕਰਸ਼ਣ ਸੀ ੬੦ ਹਾਰਸ ਪਾਵਰ ਦਾ ਬੈਲਾਗਸ ਟਰੇਕਟਰ ਤੇ ਦੂਜੀ 'ਗੋਦਾ' ਨਾਂ ਦੀ ਕੰਬਾਈਨ । ਸਤਿਨਾਮ ਜੀ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਗਹਿਰੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਲਈ । ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਆਏ ਇੰਜੀਨੀਅਰਾਂ ਤੇ ਟੈਕਨੀਸ਼ੀਅਨਾਂ ਤੋਂ ਇਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਰਾਇ ਲਈ ਤੇ ਦਿਤੀ । ਆਪ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਸਕੱਤਰ ਸ੍ਰ: ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਨਚੰਦਾ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਖ਼ਾਸੀ ਟਰੇਕਟਰਾਂ ਅਤੇ ਇਕ ਕੰਬਾਈਨ ਦਾ ਆਰਤਰ ਦੇ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ । ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਨਚੰਦਾ ਸੰਬੰਧਤ ਸਰਦਾਰ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ

ਤੇ ਖਰੀਦਣ ਲਈ ਆਰਤਰ ਦੇ ਆਇਆ । ਕੀਮਤ ੪ ਲਖ ਤੇ ੨੦ ਹਜ਼ਾਰ ਬਣਦੀ ਹੈ ।

ਨਾਮਧਾਰੀ ਮਾਡਲ ਫਾਰਮ, ਗੱਲਾ (ਯੂ. ਪੀ.), ਨਾਮਧਾਰੀ ਫਾਰਮ ਬੈਂਕਲੈਂਡ, ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਲਈ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਚੈਂਕਡੇਡ ਪਿਆਰੇ ਲਈ ਇਹਨਾਂ ਟਰੈਕਟਰਾਂ ਦਾ ਆਰਡਰ ਹੋ ਗਿਆ । ਉੱਜ ਦੀ ਸਤਿਕੁਰੂ ਸੁਤਾਉ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹਨ, ਖੇਤ੍ਰੀ ਤੇ ਗਰੀਬੀ ਦਾ ਵੇ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਆਪ ਦੀ ਸੋਚ ਦਾ ਵਿਧਾ ਨਹੀਂ । ਲੋਣ ਦੇਣ, ਗਲਬਾਤ ਸਿਖਰ ਦੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।

ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਚਾਹਵਾਨ

ਦੇਨੇ ਬੁ ਚਿਹ ਨੂੰ ਸ੍ਰ: ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਗੁਰਾਟੀ ਅੰਮ. ਦੇ, ਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਆ ਬਲੇ । ਖਾਦੀ ਕ੍ਰਮ ਤੋਂ ਕੁਰਤਦਿਆ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦੇਸ਼ੀ ਵਾਤੋ ਸ੍ਰ: ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਸੁਪਤਨੀ ਸਮੇਤ ਬਰਨੀ ਆ ਲਗੇ । ਬੰਤਾ ਅਗੇ ਰੁਝੇ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਕੁਤਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸਤੰਦਵਾਦਤ ਤੇ ਸੰਤ ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਸਿੰਘ ਰਮੇਸ਼ ਨਗਰ ਆ ਮਿਲੇ । ਦੋਬੇ ਹੀ ਸ਼ਹੀਤਕਾਰ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਸੰਤ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭਾਲੀ ਨਗਰ ਆ ਗਿਆ ।

ਅੱਡੀ ਖਾਸੀ ਲੀਤ ਨਾਲ ਪੀ, ਐਂਡ ਟੀ, ਦਾ ਮੰਡਪ ਫਿਰ ਜਾ ਤਰਿਆ । ਸ੍ਰੀ ਬੰਤ ਨਾਲ ਅਤੇ ਬਰਨਾਟਕੀ ਭਾਈ ਨੇ ਬਤੀ ਅੱਡੀ ਰਬੂ ਟੈਲੀਫੋਨਾਂ ਦੀਆਂ ਬੰਨਗੀਆਂ ਵੇਰਵਿਆਂ ਸਮੇਤ ਵਿਖਾਈਆਂ ।

ਨਿਕੇ ਨਿਕੇ ਬਚਨ ਬਰਦਿਆ ੬ ਵਜੇ ਸ਼ਾਮ ਭਕ ਮੁੜ ਬੱਠੀ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ।

ਬੁੱਢੀ ਅਥਬਨ

ਨੁਮਾਇਸ਼ ਵਿਚ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪਹੋਨਣ ਵਾਸਤੇ ਆਈ ਇਕ ਅਥਬਨ ਦਾ ਅੰਦਰਸ ਜੰਗਲਿਆ ਜਿਹਾ ਲਗਾ । ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਨ ਲਈ । ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ : ਆਪ ਨੇ ਪਹਿਨ ਲਈ ? ਇਹ ਤਾਂ ਆਪ ਦੀ ਲੜੀ ਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਬਚਨ ਕੀਤਾ : ਮੈਨੂੰ ਜੋ ਲਿਆ ਬੰਦੇ ਹਨ, ਪਹਿਨ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ । ਚੰ ਤਿੰਨ ਚੰਗੀਆਂ ਵੀ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਲਿਆਉਣ ਵੀ । ਹਜ਼ੂਰੀ ਸੇਵਕ ਸੰਤ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੁਤਰਾ ਨੇ ਕਿਹਾ : ਕਲਤੀ ਨਾਲ ਆ ਗਈ ਹੈ । ਹੁਣ ਇਹ ਬੈਠ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਖਦੇ ਤਾਂ ਬਿ ਵੇਰ ਨਾ ਕਲਤੀ ਹੋਵੇ ।

ਵਾਪਸੀ ਤੇ ਪੁਤਰਾ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ : ਸੱਚੇ ਪਾਠਸ਼ਾਹ ਬਵੀ ਜੀ ਨੂੰ ਓ ਦੇਵੀਏ ? (ਅਥਬਨ ਵਿਖਾ ਕੇ) ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ : ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਦੀ ਦੁਰਦੀ ਨੇ ਇਹ ਮੇਰੇ ਕਲ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਉਤਾਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ, ਹਰਗਿਜ਼ ਨਹੀਂ । ਜਿਹ ਜਿਹਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਹੋ ਜਿਹੀ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਚੀਬ ਦਈਏ ਤਾਂ ਆਪ ਨੂੰ ਵੀ ਸੁਖਾਵ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅਥਬਨ ਨੂੰ ਵੀ ।

ਪੁਸਾਰੋਡ, ਕੋਠੀ ਵਿਚ

ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕੀਤੀ : ਜੇ ਰਬੀਅਤ ਨਾ ਮੰਨੇ ਤਾਂ ਨਾ ਆਇਆ ਬਰ । ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਦੁਖੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ । ਮੇਰਾ ਉੱਤਰ ਲੀ : ਤੇਰ ਨਾਲ ਹੀ ਆਉਂਦਾ ਹਾਂ । ਆਪ ਦੇ ਦਿੱਲੀ ਆਉਣ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗੇ ਤਾਂ ਘਰ ਜੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ।

ਸਦੇਰੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਜੋ ਨਿਕੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਕਰੂਪ ਨੇ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਸੰਤ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਪੰਨਵ ਦੀ ਟੈਕਟਰੀ ਮਾਇਆ ਪੁਤੀ ਵਿਚ ਹੋਣਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਤਾਂ ਬਾਇਬ ਦੂਰ ਤੇ ਜਲਹ ਦੀ ਨਾਦਾਕੜੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਨਾ ਪਹੁੰਚ ਸਕਾਂ ।

ਨੁਮਾਇਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਵਾਪਸ ਮੁੜਨ ਤਕ ਸਤਿਕੁਰੂ ਸਪੁਤਰੀ ਕੀਥਾ ਜੀ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਅਸਿੰਘਾਪਕਾ ਬੀਬੀ ਨਰਿੰਦਰ ਦੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬੋਂ ਆ ਗਈਆਂ ।

ਸੰਤ ਕੌਸੇ ?

ਅੱਜ ਦਿਨ ਦੇ ਪੰਛਲੇ ਅੱਪ ਲੱਖੋਂ ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੇਠ ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਸਿੰਘ ਰੂਰਾਂ ਦੇ ਨਿਜੀ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਆਰਾਮ ਹਿਤ ਲੋਟੇ ਹੋਏ ਸਨ ਤਾਂ ਆਪ ਨੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਿਸੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਇਕ ਨੌਜਵਾਨ ਸੰਤ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ । ਸੇਠ ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਸਿੰਘ, ਸ੍ਰ: ਹੋਮਾਨ ਤੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਕਵੀ ਵੀ ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਬੈਠ ਸਨ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਪੁੱਛਿਆ : ਆਉ ਕੀ ਕੱਲ ਹੈ ?

“ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੀ ਲੱਤ ਹੈ !”

“ਮੇਰੀ ਤਾਂ ਇਹੋ ਕੱਲ ਹੈ ਨਾਮਾਦੀਆਂ ਵਾਂਗ ਬਣਕੇ ਰਹੀਂ । ਵਖਰੇਵੇਂ ਦੀਆਂ ਬਕਲਾਂ ਛੱਡ ਦਿਓ । ਦਸਤਾਰਾ ਤੇ ਕੱਪੜੇ ਭੇਟੀ ਸਾਹਿਬ ਤਾਂ ਕੁਹਾਡੇ ਠੀਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਏਥੇ ਕਲ ਚੰਗਾ ਤੇ ਸਿਰ ਤੇ ਮੁੱਛਤਾ ਹਨ ।”

“ਸਤਿ ਬਚਨ ਜੀ । ਪਰ ਇਹ ਸਭ ਆਪ ਦੇ ਕਰਵਾਏ ਹੀ ਹੋਣਗੇ । ਆਪ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ ।”

“ਅੰਦਰੋਂ ਠੀਕ ਰਹੀਏ ਤਾਂ ਕਿਰਪਾ ਹੀ ਕਿਰਪਾ ਹੈ ।”

ਮਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰੋ

ਦੁਪਹਿਰੇ ਪਹਿਲਾਂ, ਪੂਰਾ ਫੇਡ ਬੰਨੀ ਵਿਚ ਸੰਤ ਸੁਖਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਆਰਬੀਟੇਕਟ ਦੇ ਸਪੁੱਤਰ ਸਚਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਤਕਲਾ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖ ਸਭਾਵਾ ਹੈ ਜੇ ਟੀ, ਥੀ, ਕੰਤਸ ਨਾ ਜਾ ਕੇ ਬਚਾ ਪਏ । ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਇਹ ਲਤੜਾ ਡਰਨੇ ਵੀ ਸਿਖਿਆ ਲਈ ਕਿਹੋ ਬਾਹਰ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਸੁਰਖਿਆ ਤੇ ਸਮਰਿਧੀ ਹਿਭ ਦਿਸ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਟੀ, ਥੀ, ਕੰਤਸ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਲਈ ਚੰਗਾ ਦਿਤਾ ਸੀ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਚਿੰਦਰ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ : ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਕੱਲ ਲਈ ਮਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲਈਏ ਉਦੋਂ ਉਹ ਧੀਰ ਚੰਗੀ ਲੱਗਣ ਲਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਡਰ ਲਗਦਾ ਜਾਂ ਨਵਣ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਮਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਅੱਜੀ ਰਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਮੋਤ ਨਾ ਰਹੇ । ਵਡਿਆਂ ਤੇ ਸੁਭਚਿੰਤਕਾਂ ਦੀ ਸਭਾਹ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਡਰਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਸਮਝੀਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਅਮਲ ਲਈ ਮਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲਵੀਏ । ਸਚਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਾਤਾ ਸੁਰਜੀਤ ਕੌਰ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਢਿੱਲੀ ਆਇਆਂ ਲੰਗਰ ਛਕਾਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੀ ਤੇ ਪਿਤਾ ਸੰਤ ਸੁਖਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਆਰਬੀਟੇਕਟ ਆਗਿਆ ਅਧੀਨ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਲੈਂਦੇ ਤੇ ਨਿਰਾਉਂਦੇ ਹਨ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਤਾਂ ੬ ਵਜੇ ਡੱਕ ਬੁਨਿਆਨ ਤੇ ਚਾਰੀਕ ਕੁਰਸੀ ਪਜਾਮੇ ਨਾਲ ਹੀ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਵਿਚ ਵੀ ਬਲਦੇ ਰਹੇ । ਪਰ ਮੰਨਮ ਤਾਰੇ ਕੱਪੜੇ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਸੀ । ਹਵਾ ਤੇ ਠੰਢ ਬਾਫੀ ਸਨ । ਸਵੈਟਰ ਅਤੇ ਅਚਕਨ ਉੱਚੇ ਨਾਲ ਹੀ ਰਹੀਆਂ ਪਰ ਘਰ ਆ ਕੇ ਸਵੈਟਰ ਪਹਿਨ ਲਈ ।

੫ ਦਸੰਬਰ ੧੯੭੭ ਸੋਮਵਾਰ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ

ਅਹਿਮ ਮੀਟਿੰਗ

ਅੱਜ ਮੇਂ ਜਦੋਂ ੯-੩੦ ਵਜੇ ੧੧/੧੦ ਪੂਰਾ ਫੇਡ ਪਹੁੰਚਿਆ ਤਾਂ ਕੋਠੀ ਦੇ ਲਹਿੰਦੇ ਖਾਸੇ, ਖੂਹੀ ਅਤੇ ਟੱਬਾਂ ਉਪਰਲੀ ਛੱਤ ਤੇ, ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਵੈਦ ਬਸਤਰ ਪਹਿਲੀਂ ਮੰਜੇ ਉਪਰ ਬੈਠੇ ਧੁਪ ਸੇਕ ਰਹੇ ਸਨ । ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਟਿੱਜੋਤੀਖਤ ਅਤੇ ਆਰਬੀਟੇਕਟ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਨ,

ਫਰਸ ਉਪਰਲੀ ਵਿਛਾਈ ਤੇ ਦਰਮਿਆਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜਿਸਤੀ ਮੰਦਰ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਦਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮੰਦਰ ਦੀ ਛੱਤ ਬਾਰੇ ਅਤੇ ਅੰਦਰਲੇ ਸਟੇਜ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰਾਂ ਹੋ ਫਹੀਆਂ ਸਨ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਛਲੀਓ ਉਪਰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵਿਅਕਤੀ ਬੈਠੇ ਸਨ : ਸੂਬਾ ਦਫ਼ਤਰ ਸਿੰਘ ਨੌਰੋਈ, ਸ੍ਰ: ਗੁਰਚੈਨ ਸਿੰਘ ਆਰਕੀਟੈਕਟ, ਨੌਰੋਈ, ਸ੍ਰ: ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ ਇੰਜਨੀਅਰ, ਸੰਤ ਸੁਖਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਆਰਕੀਟੈਕਟ ਸ੍ਰ: ਲੱਛਮਣ ਸਿੰਘ ਫਗਵਾੜਾ, ਸ੍ਰੀ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸਪੁਤਰ ਸ੍ਰ: ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਬਾਦਰਾ ਵਾਲੀ ਖੂਹੀ, ਸ੍ਰ: ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਚੰਡਾ ਸਮੇਤ ਖਤਨੀ, ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਸਪੁਤਰ ਗਿਆਨੀ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਸ੍ਰੀ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਚੰਡਾ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸਰੋਟਵਾਲਾ, ਸੰਤ ਬਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਝੰਡਰ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਤੇ ਪਹਿਲੇ ਖ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿਚ ਜੋ ਗੱਲਬਾਤ ਹੋਈ ਉਸ ਦੇ ਵੇਸਲੇ ਸ੍ਰ: ਗੁਰਚੈਨ ਸਿੰਘ ਬਾਦਰਾ ਤੇ ਲਿਖੇ ਜਾਂਦੇ।

ਸ੍ਰੀ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ

ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਉਪਰੰਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕੁਝ ਆਖਿਆ ਤਾਂ ਗਹਿਣ ਲਗਾ : ਜਿਥੇ ਆਪ ਹੁਕਮ ਕਰੋ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਕਿਹਾ : ਕੁ ਜੋ ਕੁਝ ਇੰਜਨੀਅਰ ਗਹਿਣਕੇ ਉਹ ਤਾਂ ਬਰ ਲੜੇ'ਗਾ ਪਰ ਜੋ ਕੁਝ ਮੈਂ ਗਹਿਣਾ ਹਾਂ ਉਹ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ ? ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਮੁਤਤ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ (੩੦) ਨੇ ਆਖਿਆ : ਮੈਂ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਜੀ, ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪੁਛਿਆ : ਕੁਝ ਵੰਤਮ ਨੂੰ ਛੱਡ ਚਿਤਾ ਦੀ ? 'ਹਾਂ' ਜੀ ਉਸ ਉੱਤਰ ਦਿਹਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ : ਪਤਾ ਬਰਾਬਰ, ਮੰਨਣ ਤੇ ਜੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਤੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਅਜ ਕਲ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੇ, ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ ? ਅਜੇ ਤੱਕ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਆਇਆ; ਕਿਉਂ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਕਿਸੇ ਕਲੀ' ਨਹੀਂ ਭਰ ਰਹੇ ?

ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਉਹਨੂੰ ਕਦੀ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਮਿਲੇ ਨਹੀਂ, ਠੀਕ ਹੋਣ ਲਗੇ।

ਸਾਡੀ ਬੇਅਰਦਾਰੀ ਨਹੀਂ

ਦੋਥੇ ਬੇਠਿਆਂ ਹੀ ਬਾਦੀਪੁਰ ਤੋਂ ਇਕ ਮਾਈ ਆਈ। ਉਸ ਨੇ ਦਸਤਾਰ ਤੇ ਕੁਝ ਰਕਮ ਮੰਗਾ ਟੇਕੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪੁਛਿਆ ਤੇਰੇ ਘਰ ਕਿਆ ਜਾਂ ਉਦੇ' ਇਕ ਗਲਤ ਸੰਤ ਦੀ ਕੁਸਦੀਰ ਲਗੇ ਹੋਈ ਸੀ ਬਾਹੀ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ ? ਮਾਈ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕੁਸਦੀਰ ਲੱਥ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਗੀਤਾ : ਅਸਾਂ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਬੇਅਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦੇਣਾ।

੧੦.੧੦ ਦਿਨੇ ਆਪ ਉਠੇ ਤੇ ਬੇ'ਦਰੀ ਹਾਲ ਵਿਚ ਇਕ ਸੰਗੀਤ ਸਭਾ ਦਾ ਆਯੋਜਨ ਸੀ, ਉਸ ਵਿਚ ਜਾ ਲਭੇਤ ਹੋਏ। ਸਭਾ ਵਿਚ ਮਿਸਰਾ ਬੰਸੂ ਰਾਜਨ-ਸਾਜਨ ਦੀ ਜੋਤੀ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰੀ ਬੰਬਰ ਮਿਸਰ ਤੇ ਖ ਕੁ ਹੋਰ ਡਾਇਕ ਵੀ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਸਨ।

ਦਿਬਾਰਾ ਲਮਛਣ ਵਾਲਾ

ਸ੍ਰ: ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਚੰਡਾ ਨੂੰ ਬਚਨ ਹੋਇਆ : ਯੋਧਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਕਰਕੇ ਕਪੜਾ ਦਿਛਾ ਦਿਓ। ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ ਹੀ ਸੰਤ ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਸਰੋਤਰ ਨਾਮਯਾਰੀ ਧਰਮਸਾਲਾ ਰਮੇਸ਼ ਨਗਰ ਉਠ ਕੇ ਕਪੜਾ ਲੈਣ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੁਹਮਾਇਆ : ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਦਾ ਜਿੱਤ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਦਿਬਾਰਾ ਲਮਛਣਿਆਂ ਹੀ ਅਮਲ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਨੇੜੇ ਤੋਂ ਨੇੜੇ

ਹੋਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੁਰਦੀਖ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਾਰਨ ਡਿਫ਼ਦਾ ਡਿਫ਼ਦਾ ਕਮੇਥ ਨਗਰ ਖੜਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸੰਗੀਤ ਸਭਾ

ਏਨੇ ਚਿਰ ਨੂੰ ਸ੍ਰ. ਹਰਿਵੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੋਰਪਾਲ ਦੀ ਆ ਗਿਆ। ਮੌਕੇ ਤੇ ਹੋਰ ਦੀ ਕਾਈ ਸਰੋਤੇ ਸਨ। ਸੰਗੀਤ ਸਿੱਖਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਢੇ ਚੌਦਾਂ ਮਾਤਰਾ, ਰਾਗ ਆਸਾ ਵਿਚ ਇਹ ਸਥਵ ਗੋਵਿਆ :

ਆਤਮ ਰਸੁ ਜਿਹ ਜਾਨਿਆ
ਹਰਿ ਭੰਗ ਸਹਿਜੇ ਮਾਣੁ।
ਨਾਨਕ ਧਨਿ ਧਨਿ ਧਨਿ ਜਨ
ਆਏ ਤੇ ਪਰਵਾਣੁ।

[ਕਉੜੀ ਵਾਦਨ ਅਖਰੀ]

ਇਹ ਬੱਚੇ ਸਥਵ ਗਾਇਕ ਸਨ : ਹਰਮੋਨੀਅਮ ਤੇ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ (੧੪), ਮੰਹਣ ਸਿੰਘ (੧੪) ਸਪੁਤਰ ਸੰਤ ਪ੍ਰਤਨ ਸਿੰਘ, ਤਬਲਾ ਤੇ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪਿੰਡੀ (੧੨) ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (੧੦)। ਬਾਕੀ ਸੁਰ ਅਤੇ ਅਨੰਘੀ ਲੰਮਾ ਵਿਚ ਬੱਚੇ ਗਾ ਵਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਰਾਗਲਾਵਾਦਕ ਦੀ ਖਤਬਗੀ ਥਾਪ ਅਤੇ ਬੱਲ ਸਾਢੇ ਚੌਦਾਂ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਵਜਾਣਾ ਹਰੇਤ ਨੂੰ ਮੁਕਧ ਬਤ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਉਹ ਗੁਰੂ ਬਰਨ ਲਗਿਆ ਗੁਰੂਆਂ, ਉਸਤਾਦਾਂ ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਤੋਂ ਹੋਰ ਜੰਤ ਕੇ ਆਗਿਆ ਲਿਆ ਬਰਨ।

ਦੂਜਾ ਸਥਵ ਆਸਾਵਰੀ ਵਿਚ, "ਧਰ ਜੀਅਰੇ ਇਕ ਟੋਕ ਭੂੰ" ਦੀ ਸਾਢੇ ਚੌਦਾਂ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਪੇਜ ਗੀਤਾ ਗਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕਿਰਤ ਬੱਚਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਗੁਣੀ ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾ ਕੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਰਸ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਬਾਅਦੀ ਆਏ ਸੰਗੀਤਕ ਨਾਮਧਾਰੀ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਰਾਉਣ-ਰੁਖਲਤਾ ਤੇ ਵਿਰਟ ਲੰਮਾ ਉੱਤੇ ਅਸਵਾਰੀ ਵੱਖ ਵੱਖ ਚੜ੍ਹਤ ਹੋ ਰਹੀ ਸਨ।

ਉਪਰੰਤ ਪੰਨੀਆਂ ਪੰਦਰਾਂ ਵਿਚ, ਯਮਨ ਦਾ 'ਕਫ਼ੁਦਾ ਨਿਧਾਨ' ਬੱਚਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਸੁਣਾਇਆ ਗਿਆ।

ਨਮਰਤਾ ਪੂਰਵਕ ਸੰਗੀਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੰਤੋਸ਼ਨ ਬਰਵਿਆਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਭਰਮਾਇਆ : ਮੈਨੂੰ ਸੁਰ, ਰਾਲ ਦਾ ਏਨਾਂ ਗਿਆਨ ਤਾਂ ਹੈ ਨਹੀਂ ਪਰ ਜੋ ਕੁਝ ਬਣ ਪਾਇਆ ਹੈ ਉਹ ਇਹਨਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਸੁਣਾ ਕੇ ਆਸੀਰਵਾਦ ਲੈਣਾ ਹੈ ਗੁਣੀਜਨਾਂ ਤੋਂ।

ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਸੰਤ ਮਿਸਰਾ ਬਲਿਹਾਤ ਹੀ ਉੱਠੇ : ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਗਿਆ ਸੁੰਦਰ ਸੁਰ ਤਾਰ ਦਾ ਆਯੋਜਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਤਿੰਨੀਆਂ ਸੁੰਦਰ ਤਿਹਾਈਆਂ ਲਗਾਈਆਂ ਛਟੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਅੰਸਾ ਕਿਤੇ ਵੀ ਸੁਣਿਆ ਵੇਖਿਆ ਨਹੀਂ। ਏਨਾਂ ਸੱਭਾ ਸੱਭਾ ਵਜਾਣਾ ਤੇ ਤਿਹਾਈਆਂ ਨੂੰ ਝਰਪੂਰਤਾ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ, ਕੌਣ ਹੀ ਜੋ ਅੰਸਾ ਕਰ ਸਕੇ। ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਨੋਟੇਸ਼ਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਤਾਂ ਭਾਰਤਵਰਸ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਬਣਨ ਯੋਗ ਹੀ।

ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਦੀ ਨਦੀ ਵਧਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਇਹੋ ਹਰੀ ਸੰਤਰ ਮਿਸਰਾ ਕਲ ਐਯਰੀ ਐਕਸ਼ਨ ੭੭ ਦੇ ਓਪਨ ਏਅਰ ਥੀਏਟਰ ਵਿਚ ਮੁਕਧਵਾਰੀ ਭੇੜੇ ਸਨ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਪਰ ਬੁਢੇਲ ਹੋ ਜਾਣ ਕਾਰਣ ਨਾ ਸੁਣ ਸਕੇ।

ਇਸ ਵੇਲੇ ਤਕ ੧੦੭ ਕੁ ਸਰੋਤਾ ਇਕੱਤਰ ਹੋ ਚੁਕਾ ਸੀ। ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਗਾਇਣ ਲੱਖੇ

ਕੋਲ ਬੈਠੇ ਸ੍ਰੀ ਕਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸਰੋਟ ਨਾਲ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ।

ਹੁਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪੰਤਿਤ ਹਰੀ ਬੰਕਰ ਮਿਸਰ ਲਖਨਊ ਨੂੰ ਕੁਝ ਸੁਣਾਨ ਲਈ ਕਿਹਾ । ਪੰਤਿਤ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਵੀ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਸੇਵਕ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਜੋ ਗੁਰੂ ਮੰਤਰ ਲਿਆ ਉਹ ਵੀ ੧੯ ਸਤਿਨਾਮ.. ਯੇ ਸੀ । ਪੰਤਿਤ ਜੀ ਨਾਲ ਤਬਲੇ ਤੇ ਸੰਗਤ ਲਈ ਬਣਨਾ ਪ੍ਰਸਾਦ ਮਿਸਰ, ਤਾਨ ਪੂਰਾ ਲੋਕੇ ਵਿਧਾ ਧਰ ਮਿਸਰ ਤੇ ਹਾਥਮੇਲੀਅਮ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਧਰਮ ਨਾਥ ਮਿਸਰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ ।

ਹਰੀ ਬੰਕਰ ਜੀ ਨੇ ਬੁਤਾਲੇ ਤੇ ਰਾਗ ਟੋੜੀ ਵਿਚ ਗੋਵਿਆ, “ਬਨਵਾਰੀ ਬਨਮਾਲ”, ਸੁਰ ਜੋਤਲਾਣ ਤੇ ਭਰਪੂਰ ਸੀ । ਤਾਨਮੈਨ ਦਾ ਇਹ ਪ੍ਰਪੁਟ ਕੁਝ ਤਿਹਾਈਆਂ ਨਾਲ ਗੋਵਿਆ । ਸਾਹਮਣੇ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਸਮਝਵਾਲਾ ਤੇ ਕਦਰਦਾਨ ਬੈਠਾ ਹੋਵ ਤੇ ਜਿਹ ਕਲਾਘਾਰ ਸੁਰਾਂ ਦਾ ਮੀਂਹ ਨਾ ਵਰ੍ਹਾ ਦੇਵੇ, ਝਲਾ ਇਹ ਡਿਥੇ ਹੋਵੇ ।

ਅੰਤਰਾ : ਬਾਨਨ ਚੁੰਤਲ ਨੇਤਰ ਵਿਸਾਲ
ਚੀਰ ਚੀਰ ਕੋਪੀਜਨ ਝਟੇ ਨਿਹਾਲ ।

ਦੂਸਰੇ ਬੰਦਲ ਹਰੀ ਬੰਕਰ ਜੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਤੀ ਸੀ ੧੮ ਮਾਤਰਾਂ ਵਿਚ, ਰਾਗ ਟੋੜੀ ਵਿਚ ਹੈ । ਮੁਥਭਾ ਬੰਲ :

ਬੰਕਰ ਕੋ ਧਿਆਨ ਧਰਤ...

ਵਿਚ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਮੇਘ ਵਿਚ ਰੋਜਰਤ ਲੇਅ ਵਿਚ ਗੰਥੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਭਰੇ ਢੰਗ ਨਾਲ । ਸਮਾਪਤੀ ਤੇ ਆਖਿਆ : ਐਸੇ ਕੁਟੀ ਜਨਾਂ ਤੇ ਕੁਣ ਕਾਹੜਾਂ ਦੇ ਤਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਮੱਲ ਮੱਲੀ ਭਾਉਣ ਤੇ ਜੀ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵੀ ਹਰਿ ਬੰਕਰ ਤੇ ਪੂਰਨ ਭਾਵ ਸੰਕੁਚਤ ਸਨ ।

ਹਰੀ ਬੰਕਰ ਜੀ ਨੇ ਅੰਤ ਉੱਤੇ ਰੋਜਰੀ ਵਿਚ ਇਕ ਸਥਵ ਗਾਇਨ ਕੀਤਾ :

ਭੇ ਮਨ ਰਾਮ ਸਿਉ ਕਰਿ ਪ੍ਰੀਤ ।
ਸੂਰਨ ਗੋਬਿੰਦ ਬੁਨੁ ਸੁਨਉ ਅਰੁ ਭਾਉ ਰਸਨਾ ਜੀਤਿ ।
ਕਰਿ ਸਾਧ ਸੰਤਤਿ ਸਿਮਰਿ ਮਾਧੋ ਹੋਹਿ ਪੰਤਿਤ ਪੁਨੀਤ ।
ਬਾਲੁ ਲਿਆਲੁ ਜਿਉ ਪਰਿਓ ਤਥੈ ਮੁਖ ਪਸਾਰੇ ਮੀਤ ।
ਆਰੁ ਕਾਲਿ ਵੁਨਿ ਤੋਹਿ ਕ੍ਰਿਸਿ ਹੈ ਸਮਝਿ ਰਖਉ ਚੀਤ ।
ਬਹੈ ਨਾਨਕੁ ਰਾਮੁ ਭਜਿ ਲੇ ਜਾਹੁ ਅਹਿਸਰੁ ਬੀਤ ।

(ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੯)

ਸ੍ਰੀ ਕਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸਰੋਟ ਦੁਆਰਾ ਪੁਰਖਾ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲਖਨਵੀ ਕਲਾਕਾਰ ਨੂੰ ੪੦੦/- ਦਿਵਾਇਆ ।

ਕਾਰ ਵਿਚ ਚਰਨ

ਅਜੇ ਪੈਸੇ ਦੇਣ ਦਿਵਾਣ ਦੀ ਕੱਲ ਹੈ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਠੰਡੇਦਾਰ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੁਝ ਬੰਤੋ ਨੱਟ ਧਰਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਰਿਆ । ਅਤੇ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਸਨੇ ਨਵੀਂ ਕਾਰ ਖਰੀਦੀ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਬਰਨ ਖਾਣੇ ਜਾਣ । ਉਸਨੂੰ ਤਿੰਨ ਵਜੇ ਕਾਰ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਆਖਿਆ ਗਿਆ । ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਵਧੀਆ ਸਿੱਖ ਬਣਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੱਤੀ । ਅਕੇ

ਤੋਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪਹਿਰਾਵਾ ਤੇ ਦਾਤਰੀ ਪੁਸ਼ੀ ਛੱਡਣ ਲਈ ਆਖਿਆ। ਠੇਕੇਦਾਰ ਨੇ ਸਿਰ ਤੁਕਾਏ ਪ੍ਰਦਾਨਕੀ ਦੱਸੀ।

ਸੂਬਾ ਦਰਬਾਨ ਸਿੱਖ ਕੁਰਬਾਨ ਸਿੱਖ ਹੁਣ ਨਾਲ ਬਨਾਟ ਪਟੋਸ ਜਾਂਦਿਆਂ ਮੇਨੂੰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੱਖ ਪੰਡੀ ਦੀ ਮਿਲ ਪਿਆ। ਸੰਤ ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੱਖ ਹਜ਼ੂਰੀ ਭਰਾਈਦਾਰ ਹਥੀਂ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸੁਚਿਤ ਕਰ ਕੇ ਸਿਵਾ ਜੀ ਸਟੇਡੀਅਮ ਜਾ ਪਹੁੰਚੇ ਜਿਥੇ ਅੱਜ ਨਹਿਰੂ ਹਾਕੀ ਪ੍ਰਤੀਯੋਗਤਾ ਵਿਚ ਨਹਿਰੂ ਹਾਕੀ ਅਥਲੈਟਿਕਸ ਅਤੇ ਫਾਰਿਨ (ਇੰਗਲੈਂਡ ਤੇ ਸਪੇਨੀ) ਅਥਲੈਟਿਕਸ ਵਿਚ ਮੁਕਾਬਲਾ ਸੀ।

ਸਾਡੇ ਰਾਸ ਆਉਣ ਤਕ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਕਮੇਸ ਠੰਡਰ ਵਿਖੇ ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਦੌਰਾਨ (੪ ਵੇਂ ਫੁ) ਲਈ ਜਾ ਚੁਕੇ ਸਨ।

ਬੀਬੀ ਮਹਿੰਦਰ ਕੌਰ ਸੋਨਟੀ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨੀ

ਕੋਠੀ ੧੧/੧੦ ਪੁਸ਼ਾ ਰੋਡ ਵਿਖੇ, ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ, ਕੋਠੀ ਦੀ ਮਾਲਕਣ ਬੀਬੀ ਮਹਿੰਦਰ ਕੌਰ ਸੁਪਤਨੀ ਸੇਠ ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਸਿੱਖ ਚਾਵਲਾ, ਜਿਸੇ ਖੁਸ਼ਬੂਦਾਰ ਚੌਥ ਦਾ ਛਿਤਕਾਅ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਹ ਇਹਨਾਂ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿਚ ਪਠਦੇ ਲਟਕਾਅ ਛੱਡਦੀ ਅਤੇ ਬੱਤੀਆਂ ਆਦਿ ਉਚੇਚ ਨਾਲ ਸਜਾ ਕੇ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਲਹਿੰਦੀ ਕੁੱਠ ਵਾਲੀ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਸਤਿਕੁਰੂ ਬਿਰਾਸਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਕਮਰੇ ਨੂੰ ਸਾਦਗੀ, ਸੁਖਮਤਾ ਤੇ ਸੁਹਜ ਨਾਲ ਤਿੰਨਾਰਿਆ ਡਿਆ ਹੈ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਮੰਜਾ ਕੀਮਤੀ ਕੱਪੜਿਆਂ ਨਾਲ ਵਿਛਿਆ ਤੇ ਉਪਰ ਲੋਟ ਲਈ ਸੈਹਣੇ ਕੰਬਲਾਂ ਨਾਲ ਸੋਜ਼ੇਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਥਾਥਰੂਮ ਆਦਿ ਦਾ ਵੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ। ਇਕ ਅਲਮਾਰੀ ਤੇ ਲੀਸ਼ਾ ਵੀ ਇਸ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਹਨ। ਇਹ ਦੋ ਨਾਲ ਦਾ ਕਮਰਾ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚੈਨਟ ਲਈ ਹੈ। ਕੁਝ ਕੁਰਸੀਆਂ ਦੀਵਾਰ ਨਾਲ ਲੱਗਦੀਆਂ ਰੂਪਿੰਦੀ ਕੱਪੜਿਆਂ ਨਾਲ ਦੁਕੀਆਂ ਪਈਆਂ ਕੰਗਿਦੀਆਂ ਹਨ। ਵਿਛੇ ਹੋਏ ਗਲੀਓਂ ਤੇ ਕਿਟਵੈਂ 'ਚੋਟਵੇਂ' ਦਰਬਨ-ਮੁਸਤਾਫ ਇਸੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਦਰਸਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਮਰੇ ਦੀ ਚੜ੍ਹਦੇ ਪਾਸੇ ਦੀ ਦੀਵਾਰ ਨਾਲ ਇਕ ਮੰਜਾ ਵਿਛਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਉਪਰ ਲੱਕੜੀ ਦਾ ਖੂਸ਼ਬੂਰਤ ਚੌਥੀਆਂ ਫਿਟ ਗੋਤਾ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਇਕ ਲੰਮੇ ਦੀ ਅਲਮਾਰੀ ਤੇ ਬੇਸੇ ਜੜੀ ਪੂਰਬੀ ਭਾਰੀ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਸਜਾਵਟੀ ਸ਼ਾਨ ਨਾਲ ਫੁਲਦੀ ਇਸ ਕਮਰੇ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਹਨ।

ਮੈਂ ਬੀਬੀ ਮਹਿੰਦਰ ਕੌਰ ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਲੜਕੀ ਕਾਫੇ ਥਾਰੇ ਪੁਛਿਆ, ਜੋ ਕਿ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਮੰਜਾ ਬੜੀ ਪ੍ਰੀਤ ਨਾਲ ਨਵੇਂ ਕੱਪੜਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਛਾਈ ਸਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਬੀਬੀ ਦੇ ਲੜਕਿਆਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਵਾਕਫੀ ਮੰਤ੍ਰੀ।

ਬੀਬੀ ਮਹਿੰਦਰ ਕੌਰ ਰਾਮ, ਸਰਧਾ ਤੇ ਯਾਦਾਂ ਦੀ ਮੂਰਤ ਬਣੀ, ਮੇਰੇ ਬੱਲ ਵੇਖਦੀ ਆਪਣੀ ਕਹਾਣੀ ਕਹਿੰਦੀ ਛਲੀ। ਉਸਦਾ ਸੰਖੇਪ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ।

ਬੀਬੀ ਮਹਿੰਦਰ ਕੌਰ ਨੂੰ ਵਿਆਹ ਪਿਛੋਂ ਲਗਭਗ ਥਰ ਆਇਆਂ ੬ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਪਰ ਬਾਲ ਬੱਚੇ ਦੀ ਸੰਤਾਨਤਾ ਲੁਪਤ ਹੋ ਛਲੀ ਸੀ। ਹਨ ਪਦਾਰਥ ਦੀ ਕੋਈ ਤੋਟ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਬਾਈਲੈਂਡ ਵਿਚ ਬੈਂਕ ਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਤੇ ਹੋਰ ਧੰਦੇ ਵੀ ਸਨ। ਬਡੋਲਥਾਫ ਨਜ਼ਦੀਕ ਸਤ ਨਕਰ ਵਿਚ ਇਕ ਕੋਠੀ ਖਰੀਦ ਕੇ ਦੋ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਰਖਵਾਏ ਸਤਿਕੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੱਖ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਚਰਨ ਪੁਜਾਏ ਕਦੇ। ਬੀਬੀ ਦਾ ਇਕ ਇਲਾਜ ਵੀ ਚਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆ ਕੇ ਉਹ ਵੀ ਰੁਕਵਾ ਢਿੱਤਾ। ਭਾਈ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੱਖ, ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰੇ ਸੇਵਕ, ਦੇ ਸੇਠ ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਸਿੱਖ ਬਰ ਸੇਤਨ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਕਰਨ ਤੇ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਦੱਸੋ ਕਿੰਨੇ ਖੱਚੇ (ਲੜਕੇ) ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਸੋਠ ਜੀ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਸੱਤ ਬੱਚੇ ਮੰਗ ਲਏ, ਅਖੰਡ ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਭੈਰ ਪੈਣ ਬਾਅਦ ਅਰਦਾਸੀਏ ਨੂੰ ਸੋਠ ਜੀ ਦੇ ਅੱਗ ਖੋਲ੍ਹਾਏ ਹੋਣ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਆਗਿਆ ਕੀਤੀ। ਦਵਾਈ ਸਤਿਕਰੂ ਜੀ ਨੇ ਖੁੱਤੀ ਵਾਲੇ ਹਕੀਮ (ਸ੍ਰੀ ਸੰਤ ਰਾਮ) ਤੋਂ ਮੰਗਵਾ ਕੇ (ਤਿੰਨ ਬੋਤਲਾਂ) ਦਿੱਤੀ। ਧਰ ਇਕੋ ਬੋਤਲ ਹੀ ਅਜੇ ਅੱਧੀ ਹੋਈ ਸੀ ਕਿ ਬਾਰ ਬਾਰ ਦਸਤ ਜਾਣ ਨਾਲ ਬੀਬੀ ਜੀ ਵੀ ਅੱਧੇ ਹੋ ਗਏ।

ਬੋਤਲ ਦੀ ਦਵਾਈ ਰੋਖਣ ਨੂੰ ਸਾਥ ਪਾਟੀ ਸੀ ਪਰ ਕੁਤੱਤ ਦੇਨੀ ਕਿ ਬੋਤਲ ਫੌਲ ਜਾਣ ਤੋਂ ਵੀ ਜੀ ਤਰੇ।

ਦੂਜੇ ਸਨੀਚਰ ਸਤਿਕਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਆਇਆਂ ਦਵਾਈ ਨਾ ਫਕਾਟ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਅੰਤ ਚਰਾ ਆਗ੍ਰਿਹ ਤੇ ਬੇਝੁੱਤੀ ਮੰਨੀ ਹੋ ਗਈ। ਦਵਾਈ ਦੀਆਂ ਦੋ ਸਾਬਰ ਬੋਤਲਾਂ ਸਤਿਕਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਨੂੰਹ (ਮਾਤਾ ਬੇਦ ਕੌਰ ਜੀ) ਲਈ ਮੰਗਵਾ ਲਈਆਂ।

ਦਸਵੇਂ ਸਾਲ ਸਤਿਕਰੂ ਜੀ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੋ ਗਈ। ਪਹਿਲੇ ਲੜਕੇ ਦਾ ਨਾਂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਸਿੰਘ ਰੱਖਿਆ। ਦੂਜਾ ਦਰਸ ਸਿੰਘ, ਤੀਜਾ ਸੈਹਣ ਸਿੰਘ, ਚੌਥਾ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਪੰਜਵਾਂ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ, ਛੇਵਾਂ ਭੂਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਸੱਤਵਾਂ ਬੀਬੀ ਬਾਵੇ ਤੇ ਅੱਠਵਾਂ ਨਾਲ ਜੀ ਅਥਵਾ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ।

ਬਾਵੇ ਬਾਰੇ ਸਤਿਕਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵਾਲੀਲੈਂਡ ਦੇ ਉਤਰੀ ਸਹਿਰ (ਗਰਮੀਆਂ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ) ਚੰਗਮਈ ਵਿਚ ਸੋਠ ਹੁਰਾਂ ਨੂੰ ਬਚਨ ਖੀਤਾ ਕਿ ਪੁਨਾਲਾ ਵੀ ਜਰੂਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੇ ਮਕਾਨ ਬਣ ਜਾਏ, ਜੋ ਇਕ ਲੜਕੀ ਹੋਣੀ ਵੀ ਜਰੂਰੀ ਹੈ। ਬੀਬੀ ਨੇ ਇਹ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਬੜੀ ਰੋਚਕਤਾ ਨਾਲ ਅਤੇ ਯਾਦੀਂ ਕਬੂਦ ਹੋ ਕੇ ਸੁਣਾਈ।

ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬਾਂ ਆਮਦ

ਕਾਮੀ ੬ ਵ ਵਜੇ ਮਹਾਰਾਜ ਖੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਮਾਤਾ ਬੇਦ ਕੌਰ ਜੀ, ਸੰਤ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਨਗਰ (ਹਾਲ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ) ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮੁਖੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕਾਰ ਤੇ ਲੈ ਕੇ ਆ ਗਏ। ਕਾਰ ਚਾਲਕ ਸੰਤ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਸੀ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਭਾਈ ਹੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚੇ ਸਨ ਕਿ ਉਪਰੰਕਤ ਤਿੰਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦਿੱਲੀ ਚਲੇ ਆਉਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸਤਿਕਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਆ ਗਿਆ। ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਸ੍ਰ: ਪ੍ਰਥਾਪ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਹੋਈ ਕੌਲਕਾਤ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਸਤਿਕਰੂ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਦੱਸਿਆ।

ਕੋਠੀ ਵਿਚ ਲੋਕਰ

ਮੇਰੇ ਜੀ ਵਿਚ ਆਈ ਕਿ ਮੈਂ ਕੋਠੀ ਵਿਚ ਚਲਦੇ ਲੋਕਰ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਜਾਣ ਨਵਾਂ। 'ਉਂਕਿ ਜਦੋਂ ਵੀ ਪੁਰਾ ਵੰਡ ਦੀ ਇਸ ਕੋਠੀ ਵਿਚ ਸਤਿਕਰੂ ਜੀ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਸਾਧ ਸੰਤਾਂ ਵੱਟਾਂ ਪਲਾਂ ਵਿਚ ਦੁੱਖ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਸਤਿਕਰੂ ਜੀ ਦੀ ਨਾਲ ਆਏ, ਸਤਿਕਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਦੂਰੋਂ ਦੂਰੋਂ ਚੁੱਕਾਏ ਜਾਂ ਦੇਖੋਂ ਦੀਆਂ ਦੁਰ-ਘਾਤੀਆਂ ਤੋਂ ਦਰਸ਼ਨ ਹਿਤ ਪਹੁੰਚੇ ਨਰ-ਨਾਰ ਪ੍ਰਥਾਦ ਦੇਖੋਂ ਹੀ ਫਕਦੇ ਹਨ।

ਆਮ ਕਰ ਕੇ ਕੋਠੀ ਦੀ ਇਸ ਲੋਕਰ ਵਿਚ ਚਾਰ ਪੰਜ ਬੀਬੀਆਂ ਹੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ: ਬੀਬੀ ਸੁਰਜੀਤ ਕੌਰ ਸੁਪਤਲੀ ਸੰਤ ਸੁਖਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ (ਆਮ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਤੇ ਮੁਖੀ) ਮਾਨ ਸਰੋਵਰ ਕਾਰਡਨ। ਇਸ ਦੀ ਸੰਸ ਬੀਬੀ ਦਿੰਦਰ ਕੌਰ ਸੁਪਤਲੀ ਸੁਰਭਵਾਸੀ ਮਾਸਟਰ ਚੰਦਾ ਸਿੰਘ ਰਮੇਸ਼ ਨਗਰ, ਬੀਬੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕੌਰ ਸੁਪਤਲੀ ਸੰਤ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੰਘੀ ਰਮੇਸ਼ ਨਗਰ, ਬੀਬੀ ਹਰਬੰਸ ਕੌਰ

ਸੁਪਤਨੀ ਸੰਤ ਕੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਸੰਤ ਰਤੁ, ਬੀਬੀ ਕਿਰਪਾਲ ਕੋਰ ਸੁਪਤਨੀ ਸੰਤ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ
 ਬਾਮ ਨਕਰ। ਬੀਬੀ ਸੁਰਜੀਤ ਕੋਰ ਨੂੰ ਪੁੱਛਣ ਤੇ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਘਰ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ
 ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕੁਰੂ ਕੇ ਲੰਗਰ ਲਈ ਵੀ ਅਰਥ ਬੀਤੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਲੰਗਰ ਦੀ
 ਰਸਦ ਏਥੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਅਤੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਆਏ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ
 ਸਹੂਲਤ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਕਦੇ ਕਦੇ ਕੁਝ ਪੁੱਛੇ ਕਿਨਾਂ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਆਖੜੇ ਤੋਂ ਵੀ ਏਥੇ ਰਸਦ ਜਮ੍ਹਾਂ
 ਕਰਵਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਪਾਸਿਓਂ ਰਸਦ ਨਾ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਸੇਠ ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ
 ਰਾਸ਼ਨ ਮੁਹਈਆ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਆਮ ਕਰਕੇ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਇਥੋਂ ਵੇਲੇ ਦਾ ਲੰਗਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਦੁਪਹਿਰੇ) ਪਰ
 ਕਦੇ ਕਦੇ ਵੀ ਵਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਪਾਣੀ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੱਟਾ ਜਿਹਾ ਸਾਮਾਨ ਅੰਦਾਜ਼ਾ :
 ੧੫ ਤੋਂ ੨੦ ਕਿਲੋ ਆਟਾ, ੫ ਕਿਲੋ ਦੇਸੀ ਘਿਓ, ੧੦ ਕਿਲੋ ਸਬਜ਼ੀ, ੨ ਕਿਲੋ ਚਾਵਲ, ੧੦-੧੨
 ਕਿਲੋ ਦੁੱਧ, ਫੇਸ ਦਾ ਸਲੱਡਰ ਕੇਵਲ ੫-੬ ਦਿਨ ਕੱਢਦਾ ਹੈ। ੬ ਕੁਲ੍ਹੇ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਸਿੰਘ ਆਮ ਕਰਕੇ ਘੱਟੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਪਾਣੀ ਛੁਟਕੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਹੀ ਜਾਏ
 ਛੁਟਕੇ ਹਨ।

ਇਕ ਚੰਨ

੬ ੩੦ ਸਾਲੀ ਸੇਠ ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਸਿੰਘ ਦੂਰਾ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਸੁਚਿਤ ਕੀਤਾ : ਹੁਣੇ-ਹੁਣੇ
 ਚੰਨ ਆਇਆ ਹੈ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਸੰਤ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਾਲੀ ਮਲਰ ਬਾਲਿਆਂ ਘਰ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ
 ਸੰਗੀਤ ਸੇਵਾ ਸੁਣਨ ਆਏ ਹਨ।

ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਰਾਸ਼ੇਰੀ ਗਾਰਡਨ ਦੀ ਥੱਲ ਛੁਟ ਲਈ, ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਪੰਡੀ ਜਮਨਾ
 ਪਾਰ ਬਾਸਤਰੀ ਨਕਰ ਲਈ ਥੱਲੇ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ।

੬ ਦਸੰਬਰ, ੧੯੭੭ ਮੰਗਲਵਾਰ
 ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ

ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ, ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਹਕੂਮੀ ਵਿਚ ਨਾਮਧਾਰੀ
 ਪਨਾਸਾਲਾ ਗਣੇਸ਼ਪੁਰੇ ਵਿਚ ਲੱਗੀ।

ਜਦੋਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ੧੧/੧੦ ਪੁਸ਼ਾ ਰੰਡ ਪਹੁੰਚਾ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਬਮਿੰਦ੍ਰਿਸਟ ਪਾਰਟੀ
 ਆਣ ਇੰਤੀਆ ਦਾ, ਪਜਾਬ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦਾ ਲੀਤਰ ਫਾਮਰੇਡ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਆਨੰਦ ਸਤਿਕੁਰੂ
 ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਮੈਂ ੬.੩੦ ਸਵੇਰੇ ਏਥੇ ਪੁੱਜਾ।

ਪੰਥਕ ਏਕਤਾ ਲਈ

ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਜਾਮੇ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਗਿਆ ਉਥੇ ਸ੍ਰੀ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸੰਗਤਪੁਰੀ ਦਿੱਲੀ,
 ਸਿੱਖ ਕੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਬਮੰਟੀ, ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਕੋਲ ਸਨ
 ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ, ਸੇਠ ਜੀ, ਸਾਥਕਾ ਸੇਵਕ ਕੁਲਜਾਰ ਸਿੰਘ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਗੱਲਬਾਤ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ
 ਅੰਤ ਉੱਤੇ ਸਤਿਕੁਰੂ ਬਚਨ ਕੀਤਾ : ਅਸੀਂ ਪੰਥਕ ਏਕਤਾ ਵਾਸਤੇ ਉਹ ਸਾਰੇ ਕਦਮ ਉਠਾ ਸਕਣ ਦੇ
 ਸਮਰਥ ਹਾਂ ਜਿਸ ਵਿਚ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ ਅਤੇ ਆਚਰਣ ਤੋਂ ਨਾ ਭੇਰਿਆ
 ਜਾਵੇ। ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਤਿਕੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ ਤੇ ਆਖਿਆ : ਮੈਂ

ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਸੁਣਨ ਆਇਆ ਸੀ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਜਿੰਨਾਂ ਦੀ ਏਕਤਾ ਹੋ ਸਕੇ। ਅਸੀਂ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਇਸ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਜਤਨ ਜਾਰੀ ਰਖਾਂਗੇ। ਪਰ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਹੀ ਸਾਡੀ ਮਦਦ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸੰਗਤਪੁਰੀ ਹੁਰਾਂ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰਾ ਕੌਲੂ ਦੀ ਲੱਗਾ ਸੀ ਭਾਵੇਂ ਗੱਲਬਾਤ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੀ।

ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਘਰ

੯ ੧੫ ਸਵੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਘਰੋਂ ਬੀਬੀ ਸਤਵੰਤ ਬੌਰ ਜੀ ਦੀ ਸਿਹਤ ਦਾ ਪਤਾ ਬਰਨ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਰੱਤ ਵਾਲੇ ਮਕਾਨ ਵਲ ਚਲੇ। ਆਪ ਜੀ ਫਾਰ ਵਿਚ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੰਤ ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਮ੍ਰ: ਕੁਰਚੈਨ ਸਿੰਘ ਨੇੜੇ ਤੇ ਪ੍ਰੋਤਮ ਸਿੰਘ ਕਵੀ ਹੋ ਸਨ। ਮਾਤਾ ਜੀ, ਬੀਬਾ ਜੀ, ਬੀਬੀ ਨਰਿੰਦਰ ਬੌਰ ਹੁਕੀਂ ਸੰਤ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਫਾਰ ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ।

ਘਰ ਡਿਆਂ ਸ੍ਰ: ਰਿਸ਼ੋਰ ਸਿੰਘ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਛੋਟੇ ਲੜਕੇ ਦੀ ਪਤਨੀ, ਜੋ ਸ੍ਰ: ਕੁਰਚੈਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਛੋਟੀ ਭੈਣ ਹੈ, ਬੀਬੀ ਬਲਜੀਤ ਤੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਰਾਤੀਂ ਡਾਕਟਰ ਲਾਜ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਗੱਲੀ ਮਾਰ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਬੇਬੇ ਜੀ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਕਦੇ ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ: ਬਲਜੀਤ ਬੜੀ ਬੀਬੀ ਕੁੜੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਪ੍ਰਥਮ ਦੀਆਂ ਪਦਾਰਥਕ ਮੁਰਬਲਾਂ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਉਪ ਭੀਤੀ ਮੁਸਕਰਾਵੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਕਦੇ ਸਿਕਨ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਘਰ ਐਂਗੀ ਹੀ ਲੜਕੀ ਦੀ ਲੱਗ ਸੀ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਸਹੁਰੇ ਪੱਕੇ ਦੁਹਾਂ ਘਰਾਂ ਦੀ ਇੱਕਤ ਤੇ ਮਾਣ ਹੋਦੀਆਂ ਹਨ।

ਨਾਲ ਦਿਆਂ ਸਮੇਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ੧੫ ਕੁ ਮਿੰਟ ਘਰ ਬੈਠ, ਉਡੀਕ ਕੇ, ਬੀਬੀ ਬਲਜੀਤ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਆ ਗਏ: ਹਾਜ਼ਰੀ ਲੁਆ ਛੱਡਣਾ।

ਰਿਹਾ ਹੋਇਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਬਰਨ ਗੀਤਾ: ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ (ਕਿਸਾਨ) ਬੁੱਢੀ ਮਾਤੀ ਦੇ ਹੁਰਾ ਬਲੀ ਸਿੰਘ, ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਰਿਹਾ ਹੋ ਕੇ ਆ ਗਏ ਹਨ, ਕੌਲੂ ਉਹ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਚਲਸਨ ਬਰਨ ਆਉਣਗੇ। ਜੇ ਕੁਹਾਨੂੰ ਠੇਢ ਨਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕੁਨੀਂ ਵੀ ਜਾ ਕੇ ਮਿਲ ਆਓ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ।

ਵਾਪਸੀ ਤੇ ਆਏ ਸੰਗੀਤ ਸਿੱਖਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨਾਲ ੨੦ ਮਿੰਟ ਲਾ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪ੍ਰਥਮ ਡਰਟ ਲਈ ਇਸ਼ਨਾਨ ਬਰਨ ਵਾਸਤੇ ਚਲੇ ਗਏ।

ਪ੍ਰਥਮ ਵਲੋਂ ਵਿਹਲੇ ਹੋ ਆਰਾਮ ਬਰਨ ਲਈ ਜਾਂਦਿਆਂ ਆਪ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸਰੋਦ ਵਾਦਕ ਨੂੰ ਬੁਲਾਕੇ ਆਇਆ ਭੀਤੀ: ਅੱਜ ਰਾਤੀਂ ੭ ਵਜੇ ਰਾਜਨ-ਸਾਜਨ ਨੂੰ ਸੁਣਾਓ। ਕੁੰ ਤਕਲੇ ਵਾਲੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਰੱਖੋ।

ਕੋਵਲ ਸੌ ਰੁਪਇਆ?

ਦੋਨੇ ਚਿਰ ਨੂੰ ਬੀਬਾ ਜੀ ਆਪਣੇ ਕਮਰਿਓਂ ਨੇੜੇ ਦਾ ਦੁਆਰ ਲੰਘ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚ ਨਾਗੀ ਸੁਲਤ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿਚ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇਈ ਅਰਜ਼ ਬੋਲੇ ਕਰਵਾਈ। ਆਪਣੇ ਖਤਾਨਚੀ ਸੰਤ

ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੁਰਬਾ ਨੂੰ ਫੌਜ ਦੇਖ ਫਲਾਸਟ ਲੱਗੇ : ਕੱਤੀ (ਯੈਸਾ ਜੀ) ਨੂੰ ਸੋ ਕੁਪਿਆ ਦੋਣਾ ਸੀ। ਕੁੰ ਮਿਲਦਾ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਪਿਆ, ਮੈਂ ਕੁਪਿੰਦਰ (ਸੇਠ ਜੀ ਦਾ ਲਤਕਾ) ਨੂੰ ਆਖ ਕੇ ਮੰਗਵਾਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ ਕੁਝ ਪੈਸੇ ਕੋਲ ਹੋਣ ਤਾਂ ਹੋਸਲਾ ਕਰੋਗਾ, ਕੁਝ ਖਰੀਦਣਾ ਹੀ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੁਸਕਾਏ : ਮਿੰਨ੍ਹ ਤਾਂ ਸੋ ਸੇਵਤਾ ਮੰਗਣਾ ਦੁਬਾਰਾ ਹੈ ਕੋਟੀ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੱਖਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੰਗ ਕੀ ਲਏ।

ਬੀਬਾ ਜੀ ਆਪਣੀ ਅਧਿਆਪਕਾ ਤੇ ਸਖੀਆਂ ਨਾਲ ਐਂਗਰੀ ਐਂਜਸਪੋ ੭੭ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਵੇਖਣ ਚਲੇ ਗਏ।

ਆਰਾਮ ਬਲਕੇ ਉਠੇ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬੱਚਿਆਂ ਤੋਂ ਵਿਰ 'ਕਰੁਣਾ ਨਿਰਾਨਾ' ਸੰਬਾ ਸੁਣਨ ਲਗੇ। ਐਖੀਆ ਗੁਰੂ ਤੇ ਰਾਗ ਵਿਰ ਵਿਕਸਾਰਤਾ ਤਿਆਉਣ ਲਈ ਸਤਨ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ੪ ਵਜੇ ਰਬ ਇਹੋ ਕੁਰਵਾਂ ਰਿਹਾ। ਵਿਰ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਆਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਮੁੜ ਸੁਣਾਇਆ।

ਸੁਲੱਖਣ ਸਿੰਘ ਅਨੁਸਾਰ ਸਹਿਯੋਗ

ਸ੍ਰ: ਸੁਲੱਖਣ ਸਿੰਘ ਮੈਂਬਰ ਸਿੰਘ ਕੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਬਖ਼ਸ਼ੇ ਨੇ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਕੁਰਦੁਆਰਾ ਬਾਨੂੰਨ ਦਾ ਖਰੜਾ ਲਿਆ ਕੇ ਦਿਤਾ ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਬਾ ਹਜ਼ੂਰ ਨੂੰ ਪਛਾ ਕੇ ਸੁਣਾਇਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰਾ ਖਰੜਾ ਖੜੇ ਖਲੱਤਿਆਂ ਤੇ ਸੁਣਿਆ ਤੇ ਆਡਿਆ ਭੀਤੀ : ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਕੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਦੋਵਾਨਾ ਜਾਂ ਜਲੂਸ ਆਦਿ ਵਿਰ ਸੁਲੱਖਣ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇਣ। ਇਸ ਥੱਲ ਦਾ ਸਾਰੀਆਂ ਬਾਕੀਨੀਆਂ ਵਿਰ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਉੱਨਤੀ ਲਈ ਜਤਨ

ਸਿੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸੂਰਿਤ ਕੀਤਾ ਸਿ ਸ੍ਰ: ਹੰਸਪਾਲ ਤੇ ਸੇਠ ਜੀ ਜਾਪਾਨੀ ਐ'ਵੇ'ਸੀ ਵਿਚ ਬਾਏ ਹਲ ਆਪਣੇ ਦੱਸਣ ਹਿਤ ਕਹਿ ਗਏ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਡਰਮਾਇਆ : ਜਤਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਨੂੰ ਕਿ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਰ ਘਬੀਆਂ ਦੀ ਫੈਕਟਰੀ ਲਗਵੀ ਜਾਏ ਇਸ ਬਾਰੇ ਗੱਲਬਾਤ ਚਲ ਚਕੀ ਹੈ।

ਮਿੰਨ੍ਹ ਆਡਿਆ ਹੋਈ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨਾਲ ਸਾਤੀ ਪਰੋਸਦ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਜਾਵਾਂ ਅਤੇ ੭ ਵਜੇ ਸ਼ਾਮ ਡੱਕ ਵਾਪਸ ਆ ਜਾਵਾਂ ਸੰਗੀਤ ਸੁਣਨ ਲਈ। ਪਰ ਮੈਂ ਸੰਗੀਤ ਬਣੀ ਫੁੱਟੀ ਈ ਲਈ ਕਿਉਂਕਿ ਕੱਤੂ ਫੁੱਟੀ ਸਾਹਿਬ ਜਾਣਾ ਹੈ।

ਥੇਥੇ ਜੀ ਆ ਲਏ

ਸੰਗੀਤ ਤੋਂ ਵਿਹਲੇ ਹੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਾਹਰ ਆਏ ਤਾਂ ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਖਲੱਤੇ ਇਸਤਰੀ ਪੁਲਸਾਂ ਦੀ ਡੀਡ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਨ ਹਿਤ ਉਮਝ ਪਈ। ਏਕੇ ਥੇਥੇ ਸਤਵੰਤ ਕੋਰ ਜੀ ਵੀ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ ਆਪਣੀ ਨੂੰ ਬਲਜੀਰ ਕੋਰ ਅਤੇ ਪੋਤਰੀਆਂ ਸਮੇਤ। ਘਿਣੀ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛੇਕਣ ਸਮੇਂ ਦੇ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਕੁਰੂ ਕਿਆਂ ਨਾਲ ਹੀ ਲੱਗਰ ਛਕਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਦੋਂ ਦੁਣ ਬਾਹਰ ਆ ਕੇ ਥੇਥੇ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਯਸਦੇ-ਯਸਦੇ ਕਹਿ ਹੀ ਦਿਤਾ : ਤੁਹਾਨੂੰ ਠਾਕਰ (ਸ਼ਮੀਰ ਸਿੰਘ) ਜੀ ਦੀ ਕੱਤੀ ਕੋਟਰ ਕੀਲਾਥ ਈ ਹੀ ਚਲਣਾ ਹੈ, ਤਾਵੇਂ ਕੁੱਕ ਕੇ ਨਾ ਈ ਜਾਣਾ ਪਵੇ, ਏਨੀ ਵੱਡੀ ਕੋਠੀ ਕੁਹਾਡੇ ਬਿਠਾ ਸੋਹਣੀ ਨਹੀਂ ਲਗਣੀ।

ਇਹ ਸਿੰਘ ਨੇ ਲਤਕੀ ਸਮੇਤ ਆਕੇ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹਦੇ ਸਰੂਰੇ ਉਸਨੂੰ ਰਖਕੇ ਠਹੀਂ, ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਲਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਠੀਕੋਂ ਬਾਹਰ ਹਨ, ਥੋਈ

ਖਰਚ ਵਰਚ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਤਾਂ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬੀਬੀ ਦੇ ਕਪੜਿਆਂ ਨੂੰ ਗੋਰ ਮੁਨਾਸਬ ਦਸਿਆ। ਸਿੱਖ ਦੀ ਇਹੋ ਬੇਨਤੀ ਸੀ : ਸਾਡੇ ਦੁੱਖਾਂ ਰੋੜਾਂ ਦਾ ਆਪ ਹੀ ਦਾਰੂ ਹੈ।

ਆਹਲੂਵਾਲੀਏ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ

੪.੩੦ ਵਜੇ, ਸੰਤ ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ ਮਾਛੀ (ਜੋ ਅੱਜ ਹੀ ਦੇਖੇ ਆਏ ਹਨ ਅਤੇ ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਸੰਗੀਤ ਸਿੱਖਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਹਨ) ਨੇ ਆਪ ਇਕ ਵਾਰ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕੇ ਇਹ ਇਕ ਹੋਰ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੂਹਰੀ ਨਮਸਕਾਰ ਦਾ ਫਾਰਨ ਪੁੜਿਆ ਤਾਂ ਸੰਤ ਨੇ ਕਿਹਾ : ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ, ਇਹ ਕੇਦਨਾ ਸਵਰਗਵਾਸੀ ਸ੍ਰ: ਲਖਮਣ ਸਿੰਘ ਗਰੇਬ ਗੜ੍ਹ, ਸਾਕਸ਼ੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਭਤੀਜੇ ਸ੍ਰ: ਸਰਦਣ ਸਿੰਘ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ ਦੀ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ : ਕਿਥੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ?

ਸੰਤ ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ : ਦੇਖੇ ਹੀ ਗਰੇਬਗੜ੍ਹ, ਕੁਰਦੁਆਰਾ ਰੋਡ ਤੇ ਹੀ ਉਹਦਾ ਘਰ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਬੀਤਾ : ਚਲੋ ਚਲਦੇ ਹਾਂ, ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਕੇ ਮਿਲਦੇ ਹਾਂ। ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਨੇ ਸ੍ਰ: ਭਿਆੰਤ ਸਿੰਘ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਭਾਰਤੀਆਂ ਕਰਵਾ ਕੇ ਸੰਤ ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੂਰਾ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਨਾਲ ਬਿਠਾ ਤਿਆ।

ਗਰੇਬਗੜ੍ਹ ਦਾ ਭਾਵ

ਲਿਆਨੀ ਦਾ ਪੈਟਲ ਲੰਘ ਕੇ ਬੈਠੇ ਬਾਸਲੇ ਤੇ ਹੀ, ਕੁਰਦੁਆਰਾ ਰੋਡ ਤੇ ਖੌਰੇ ਹੱਥ ਕੱਢੀ ਜਾ ਖਤੀ ਬੀਤੀ। ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ ਘਰ ਅੰਦਰ ਸੂਚਨਾ ਦੇਣ ਲਈ ਗਏ। ਅੱਜੋ ਸਾਲਾ ਬਜ਼ੁਰਗ ਸਰਬਣ ਸਿੰਘ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਬੁਰਦਾ ਸਭਬ ਉੱਤੇ ਹੀ ਆ ਚਰਨੀ ਵੱਠਾ। ਆਖੇ : ਮੇਰੇ ਪੈਨ ਭਾਗ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਮਰਥ ਨਹੀਂ ਸਾਂ ਜਾਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦੇ। ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਫਿਲ ਤਰਸਦਾ ਸੀ। ਬੀ ਪਤਾ ਬਚੇਂ ਆ ਲੱਗੇ। ਇਕ ਵਾਰ ਚਤਨ ਪਰਮਨ ਤੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਨੂੰ ਮਨ ਤਾਪਦਾ ਸੀ।

ਘਰ ਲਿਆਏ ਮੱਥਾ ਵਿਛਾ ਕੇ ਹਜ਼ੂਰ ਨੂੰ ਬੈਠਾਇਆ। ਸਜਲ ਨੰਤਰਾਂ ਨਾਲ ਬਿੰਨਾ ਬਿਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਤੇ ਚਰਨ ਦਬਾ ਦਿਹਾ। ਕਹੇ : ਬਹੁਤ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ ਜੇ ਨਿਮਾਏ ਹੈ। ਅੱਜ ਹੀ ਕਿਸੇ ਸਿੰਘ ਹੀ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਦਿੱਲੀ ਹੀ ਹੋ। ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਉਡੀਕਦਾ ਸਾਂ ਕਿ ਰਾਤੀਂ ਆਵੇ ਤਾਂ ਕੱਢੀ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਆਪ ਜੀ ਪਾਸ ਜਾਵਾਂ।

ਅਨੰਦ ਵਿਭੰਤ ਹੋਏ ਬੱਚੇ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਗਦਾ ਕਿ ਉਹ ਕੀ ਕਰੇ ਤੇ ਕੀ ਨਾ ਕਰੇ ! ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰਾ ਹਾਠ ਚਲ ਜਾਣਿਆ। ਇਸ ਸਰਦਾਰ ਦੇ ਚਾਚਾ ਸ੍ਰ: ਲਖਮਣ ਸਿੰਘ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ ਭੜੇ ਧੜੱਲੇਦਾਰ ਆਦਮੀ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਸੁਲਾਂ ਦੀ ਸੇਜ ਸੀ ਤੇ ਇਹ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਨ। ਲੰਘ ਨਾਲ ਕੀ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ ਸਰਦਾਰ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਨੇਹ ਸੀ। ਮੈਂ ਓਦੋਂ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਪੜ੍ਹਿਆ ਕਰਦਾ ਸਾਂ।

ਸ੍ਰ: ਸਰਦਣ ਸਿੰਘ ਪਹਿਲਾਂ ਠੇਠੇਦਾਰੀ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਘਰ ਵਿਚ ਬੀਬੀਆਂ ਬਾਡੀ ਸਨ, ਨੂੰਹਾਂ ਜਾਂ ਧੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਸਹਿਜੇ ਸਹਿਜੇ ਜੇਬ ਟਟੋਲ ਕੇ ੫੦/- ਦਾ ਨੋਟ ਕਢਿਆ। ਫਿਰ ਅਦਬ ਨਾਲ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ 'ਗਰੇਬਗੜ੍ਹ' ਪਿੰਡ ਦਾ ਇਹ ਨਾਮ ਰਖੇ ਜਾਣ ਦਾ ਫਾਰਨ ਪੁੜਿਆ।

ਕਹਿਓ ਸ੍ਰ: ਸਾਡੇ ਵਡੇਰੇ ਗਰੇਬ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਹ ਭੈਣੀ ਲਿਖਤੀ ਬੀਬੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਭਾਤਰੇ

ਰਖਦੇ ਸਨ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਜਨਾਏ (ਹਿਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਵਲ ਆਏ ਤਾਂ ਸਭੇ ਪਿੰਡ ਤੇ ਵੱਤੋਵਾਲ ਕੋਲੋਂ ਲੇਖਣ ਲਗੇ। ਸਭੇ ਬਹੁਤਾ ਡਰੇ ਸਾਹਿਬ ਪਰਕਾਸ਼ ਕਰਕੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਤੋਂ ਮੱਥਾ ਟਿਕਵਾਇਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਸਭੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਨਾਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸੀ। (ਨਾਮ ਤਾਂ ਸੋਇਆ ਜਾਂ ਪੜ੍ਹ ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ) ਫਿਰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਂ ਟਰੇਡਮਾਰਕ ਰੱਖਿਆ। ਵੱਡਿਆਂ ਨੇ ਅਰਥ ਗੋਤਾਂ : ਜੀ, ਸਾਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਹੁਤ ਭੱਟ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅੱਜੋਂ ਦੁਆਲੇ 4-5 ਪਿੰਡ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਚੋਨ ਨਾਲ ਬੈਠਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਦੇ ੮-੧੦ ਸਿਪਾਹੀ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਰਖਣ ਲਈ ਆਇਆ ਕੀਤੀ ਤੇ ਨਾਲ ਆਏ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਦੋਥੇ ਹੀ ਛੱਡ ਦਿਤੇ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਤਲਬ ਸਰਕਾਰੀ ਬਦਲਦੇ ਸਿਪਾਹੀ ਜਾਂ, ਕੁਝ ਹੋਰ ਨਾਂ ਸਾਡੀ ਬਰਦੇ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਬਹਿਣ ਨਾਲ ਮਹਾਰਾਜੇ ਦਾ ਤਲਬਤ ਵੀ ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸਗੋਂ ਵਡਾਕੁਆਂ ਨੇ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਖਤਰਾ ਨਹੀਂ, ਸਿਪਾਹੀ ਉਥੇ ਤੋਂ ਬਾਪਸ ਪਰਤੇ।

ਨਿੱਤਰੇ ਮੰਦੇ ਹੋਰ ਬਚਨ ਬਲਨ ਪਿਛੋਂ ਸਾਂਤਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ : 'ਕੀ ਹੋਵੇ' ਮੇਰੇ ਹੱਥ ' ਜੋ ਚੌਤ ਪਈ ਤਾਂ ਆਖਣਾ, ਸੰਕਟਾਂ ਨਹੀਂ । ਬਿਤਰ ਮਿੱਥ 'ਜਿਨ ਦੁਆਰਾ ਅੱਜ 'ਪਰਤ' ਮੁੜ ਬਣ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਘਾਇਆਂ ਕੇ ਕਹਿਣ 'ਭੰਜ : ਸੱਚੇ ਪਾਤਰਾਂ ਤੇ ਕਦੇ ਵੀ 'ਕਮੇ' ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੁਆਰਾ ਕੀ ਲੱਭ ਸੀ, ਆਪ ਆ ਕੇ ਪੁੱਛੋ ਬਣ ਚਲੇ ਹੋ, ਅੱਜ ਮੇਰੇ ਜਿਹਾ 'ਬਾਤ' ਹੈ :

ਸਰੋਂ ਸਤਿਨਾਮੁ ਜੀ ਚਿਤਿ ਏ ਸਾਦਿ ਨਿਤੈ ਤਾਂ 'ਇਹੁ ਤਰਨੁ ਭਾਵੈ ਭਾਵੈ' ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚਲੀਆਂ ਥੀਥੀਆਂ ਹੀ। ਅੱਤੀ ਵਿਚ ਬੈਠਿ ਸੱਤ ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਨੇ ਹੀ 'ਇਹੁ ਤਰਨੁ ਭਾਵੈ ਭਾਵੈ' ਪੌਰੀ ਕੀਤੀ ਜਿ ਸਰੋਜ ਸਰਾਨੁ ਸਹਿਆ ਕਰਨ। ਮਾਨ, ਅੰਤੈ ਏ ਪੈਰੈ ਤਾ ਸਾਦਿ ਏ ਸਾਨਾਨੁ ਸਹਿਆ ਕਰਨ।

ਮੇਨੂੰ ਆਗਿਆ ਹੋਈ ਕਿ ਸਤਿਕਾਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ 'ਇਤ ਹਨਰੇ' ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ ਸਤਕਾਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਚਿਜ਼ਾਂ ਰਿਕਾਮ।

ਸ਼ਾਂਤੀ ਪਰਿਵਾਰ ਦਿਵਸ

ਆਹੁਤਾਲੀਆਂ ਦੇ ਅਭੀ ਆ ਕੇ ਡਿਫਰੇਂਸਿਅਲ ਨੂੰ ਚੈਕ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਲਗੇ ਅਤੇ ਮੈਂ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਆਪਣੇ ਚਿੰਤਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਹਿਸਾਸ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਪੁਨਾ ਲੈਵਾਂ। ਇਹੋ ਵਿਸ਼ਵ ਯਾਤਰੀ ਨੂੰ ਇਹੋ ਸੋਚਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਮਰਲ ਸਭਿਤਤ ਜੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਹੋ ਸੋਚਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਸਭਿਤਤ ਜੀ ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਡਿਫਰੇਂਸਿਅਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਦੇਸ਼ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮਰ ਵੰਦਰ ਨੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਥਿਤੀ ਦੇਣ ਲਈ ਸ਼ਾਂਤੀ ਸੰਮੇਲਨ ਬਾਰੀ ਪਰਿਸ਼ਦਾਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੰਮ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਸੰਮੇਲਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਂਤੀ ਸੰਮੇਲਨ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਹੋਈ। ਦੂਜੇ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਗਤਿਸ਼ਮ ਵਿਕਾਸਕਾਰੀ ਨੀਤੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸ਼ਾਂਤੀ ਸੰਮੇਲਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਂਤੀ ਸੰਮੇਲਨ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਹੋਈ। ਦੂਜੇ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਗਤਿਸ਼ਮ ਵਿਕਾਸਕਾਰੀ ਨੀਤੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸ਼ਾਂਤੀ ਸੰਮੇਲਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਂਤੀ ਸੰਮੇਲਨ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਹੋਈ।

੭ ਦਸੰਬਰ ੧੯੭੭ ਭੁੱਖਾਹਾਰ

ਬੈਲੀ ਸਾਹਿਬ

ਮੇਂ ਇੱਕੱਥੇ ੮.੩੦ ਟਾ ਘੰਟੇ ਦੁਆਰਾ ਲੰਮਾ ੪ ਮੀਟਰ ੨੫ ੧/੨ ੧/੨

ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਰਾਤ ਭਰ ਨਹੀਂ ਆਏ। ਮੈਨਾਡੋਰ ਡਾਹੀਂ ਮਾਡਾ ਚੰਦ ਕੋਰ ਜੀ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਸੰਤ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੂਰਬਾ, ਸੰਤ ਕੁਲਜਾਰ ਸਿੰਘ, ਸਕੱਤਰ ਸੰਤ ਤਰਸੇਮ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਹਦੀ ਪਤਨੀ ਆਦਿ ਪਹੁੰਚੇ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਸਵੇਰੇ ਹੀ ਦਰਸਨ ਦੇ ਸਕਣਗੇ।

ਥੋੜੀ ਸਖੀ ਨਹੀਂ

ਮੈਂ ਭਾਈ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਤਬਦਾਵਾਦਕ, ਜੋ ਇਸ ਵੇਲੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ੮ ਦਹਾਕਿਆਂ ਦੇ ਕਰੀਬ ਮਾਣ ਕੁਝਾ ਹੈ, ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਫਕਣ ਫਕਾਣ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿਚ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਕੁਝ ਪੁਛਣ ਦੱਸਣ ਬਿਨਾ ਹੀ ਉਹ ਜਿਵੇਂ ਨਵੀਂ ਵਾਗ਼ ਵਹਿ ਗਿਆ : ਸਤਿਕੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਰਗਾ ਥੋੜੀ ਸਖੀ ਨਹੀਂ ਡਿਠਾ। ਇਕ ਪਾਸਿਓਂ ਪੈਸੇ ਤੁਰੇ ਆਉਂਦੇ ਨੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸਿਓਂ ਕੁਰੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਆਪ ਵਿਚ, ਵਹਿੰਦੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਥੋੜੀ ਵਾਗ਼ ਵਿਚਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਮੈਂ ਭਾਵੇਂ ਆਪਣੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਤੇ ਥੋੜੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਏਸ ਉਮਰੇ ਵੀ ੩੦੦/- ਮਹੀਨਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਜਦੋਂ ਵੀ ਲੋੜ ਸਮਝ ਕੇ ਹੋਰ ਪੈਸੇ ਮੰਗੇ ਨੇ ਜਿਵੇਂ ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੀ ਇਕ ਵਾਰ ੨੦੦/- ਇਕ ਵਾਰ ੧੦੦/- ਫਿਰ ਇਕ ਵਾਰ ੫੦/- ਮਿਲ ਲਏ ਨੇ। ਪਰ ਕਦੇ ਉਹਨਾਂ ਰਿਤਾਇਆ ਨਹੀਂ ਕਿ ਤੂੰ ਤਨਖਾਹ ਵੀ ਲੈਂਦਾ ਹੈਂ ਜਾਂ ਪੈਸੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਲਏ ਸੀ।

ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਆਇਆ ਇਕ ਦਿਨ ਸੰਤ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੂਰਬਾ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਲੋਕਵੰਚ ਨਾਹਿਤਕਾਰ ਲਈ ੧੫੦੦,- ਦੇਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ ਸੀ ਪੂਰਾ ਗੀਤਾ ਗਿਆ, ੫੦੦/- ਫੇਰ ਖੋਲਿਆ ਗਿਆ।

ਕੁਝ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੰਤ ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ ਮਾਝੀ ਨਾਲ ਕੱਲਬਾਡ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਆਪਣੀ ਈਸ਼ ਦਲੀ ਸੀ : ਮੇਰਾ ਸੀ ਕਰਦਾ ਦੇ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਕਦੇ ਜਵਾਨੀ ਵੇਲੇ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਹ ਹੁਣ ਬੁਢਾਪੇ ਵਿਚ ਕੁਲਣ ਨਾ, ਮੁੜ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਆ ਜਾਣ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਕਰਦੇ। ਸੰਤ ਦੇਵਾ ਸਿੰਘ ਕਾਮਰੀ, ਸੰਤ ਲਾਡ ਸਿੰਘ ਭੱਤਾ, ਉਸਤਾਦ ਨੱਥਾ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਨਾਮ ਵੀ ਗਿਣੇ।

ਇਹ ਨਾਮਧਾਰੀ ਭਿਆਸੀ ਸੱਜਣ ਅਤੇ ਸ: ਕਣੇਰਾ ਸਿੰਘ ਪਖਤੂਨ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰਦਿਆਂ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਸੀ : ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਸਾਡਾ ਆਦਮੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਘਸਤਰ ਪਹਿਨਦਾ ਹੈ ਤੇ ਭਾਕਰਸ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਆਪਹੁਦਰੀ ਕਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਣੇਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਵਾਲੇ ਕਪੜੇ ਕਢੇ ਨਹੀਂ ਪਹਿਨੇ ਪਰ ਉਹ ਸਤਿਕੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਵਿਚ ਹੀ ਰਿਹਾ। ਐਥੇ ਬੋਲਿਆਂ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਭੈੜ ਅਪਰੰਧ ਖਰਕੇ ਵੀ ਸਾਡੇ ਲਈ ਹਮਾਇਤ ਹਾਸਲ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ, ਖਾਸ ਕਰ ਜਦੋਂ ਕੈਥੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸਭਾ ਤੇ ਕਰੰਪੀ ਸੀ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਉਸ ਲਈ ਕੱਤੀ ਜਿਹੀ ਪੋਨਲਨ ਲਗਾ ਕਢੇ, ਜੋ ਉਸਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਫਰ ਚਲਦੀ ਰਹੇਗੀ। ਵਧ ਭਾਵੇਂ ਜਾਵੇ, ਘਟੇਗੀ ਨਹੀਂ।

ਸਤਿਕੁਰੂ ਦੱਸਿਆ : ਇਕ ਵਾਰ ਮੈਂ ਪਖਤੂਨ ਲਈ ਕਰਮ ਸੁਟ ਸਿਵਾ ਕੇ ਦੇਣ ਲੱਗਾ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਕੱਲਾਂ ਡਾਨੀ ਮਾਰੇ ਉਹਦਾ ਤਾਂ ਦੇਵੇ ਘਟ ਨਾਲ ਵੀ ਸਰ ਜਾਵੇਗਾ, ਏਨਾ ਵਧੀਆ ਕਪੜਾ ਉਸ ਲਈ ਕਾਹਨੂੰ ਕਰਤਣਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਪਿਆ : ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਘਟੀਆ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਨਹੀਂ। ਮੇਰੇ ਵਲੋਂ ਜੋ ਮਿਲੇ ਉਹ ਲੋਕਵੰਚ ਦੀ ਖਾਸ ਨਾਲੋਂ ੪-੫ ਕੁਟਾ ਤਾਂ, ਘਟੇ ਘਟ ਉੱਚਾ ਹੋਵੇ।

ਵਹਿਮੀ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਗੱਲ

ਮੈਂ ਦੋਹੇ ਅੱਜ ਸੈਰ ਤਰਨ ਸਿੰਘ 'ਵਹਿਮੀ' ਬੁੱਢੀ ਮਾੜੀ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਸਪੁੱਤਰਾਂ ਤੇ ਪੋਤਰੇ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਇਹ ਚਾਰੇ ਬਲੀ ਸਿੰਘ, ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਤੇ ਪੋਤਰਾ ਕੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਾਲ ਇਕ ਬਤਲ ਕੇਸ ਵਿਚ ਜੇਲ੍ਹ ਬੰਦ ਸਨ। ਬੀਤੇ ਨਵੰਬਰ ਦੀ ੩੦ ਤਰੀਖ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਵਿਖੇ ਜੰਨ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਰਿਹਾ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਇਹ ਦੋਹੇ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਨਾਂ ਨੂੰ ਆਏ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਮਿਤਰ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਹਨ ਦੇਸ ਕਰਕੇ ਵੀ ਅਤੇ ਇਸ ਕਾਰਨ ਵੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪੁੱਤਰ ਮਨਧੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮਿੱਤਰ ਹਨ, ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸੁਭਾਏ ਅਨੁਸਾਰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਮਿਲਕੇ ਬੜੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਹੋਈ।

ਇਹ ਸਾਰੇ ਜੇਲ੍ਹ 'ਚ' ਸਿਆਣਪ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾਮਾ ਸੇਤ ਵਹਿਮੀ ਨੇ ਸਤਿਕੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ 'ਕਸ ਜੀਰਨ' ਲਿਖ ਕੇ ਅਤੇ ਆਪ ਭਾਪ ਕੇ ਨਾਮਧਾਈਆਂ ਉੱਤੇ ਬੜਾ ਉਪਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਕਈਆਂ ਦੇ ਕੰਸਾਂ ਦੇ ਕੰਸ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਹਨ ਤੇ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਜੀਰਨ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਝਾਤੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕੋਈ ਹੱਥ ਫੜਤ ਜਾਂ ਅਪੁਰੇ ਲਿਖੇ ਗਏ ਹੋਣ ਪਰ ਸਮੁੱਚਾ ਜਤਨ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰੇਗਾ।

ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ

ਰਾਤ ਦੇ ਬੁਹੜਿਆਂ ਹੋਣ ਵੇਲੇ ਦੀ ਜੰਤਿਆਂ ਦੇ ਆਨੰਦ ਭਾਰਜਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਆ ਗਏ। ਦਿੱਲੀ, ਐਲਨਾਬਾਦ ਤੇ ਰਤੀਏ ਆਦਿ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਹਨ। ਲੜਕੇ ਅਤੇ ਲੜਕੀ ੫-੫, ੭-੭ ਸਰੀਰ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਰਾਤ ਨਿਵਾਸ ਲਈ ਮਾਤਾ ਓਦ ਕੋਰ ਜੀ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਦਲੀਪ ਕੋਰ ਜੀ ਨੇ ਭਰਿਆ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਕੇ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਕੱਚਿਆਂ ਬੁਢਿਆਂ ਲਈ ਢੂੰਧ ਵੀ ਮੁਹੱਈਆ ਕੀਤਾ, ਲੰਗਰ ਤਾਂ ਹਰ ਕਿਸੇ ਲਈ ਹਰ ਵੇਲੇ ਤਿਆਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੀ ਹੈ।

ਮੇਨੂੰ ਕੋਥੇ ਬਲੀਪ ਕੋਰ ਜੀ ਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ। ਸਥੇਰੇ ਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵ-ਢੂੰਧ ਆਦਿ ਲਈ ਪੁੱਛਿਆ ਪਰ ਰਾਤੀਂ ਤਾਂ ਆਪ ਖੇਡਲ ਕਰਕੇ ਹਰੇਕ ਚੀਜ਼ ਹੱਥੀਂ ਵਾਲ ਵਿਚ ਪਾ-ਸਜਾ ਕੇ ਖੁਆਈ।

ਅੱਜ ਬੱਲ੍ਹ ਬਾਹਰੀ ਆਇਆ ਲਈ ਆਉਂਦੇ ਭਫ਼ਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੈਰ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ੬-੭ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਜਲੰਧਰ ਜਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ ਮਹੰਤ ਅਪਾਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ, ਜੋ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਕੋਛਲੋਰ ਫਾਰਮਾਂ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਲਭਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਤਿਕੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜਿਮ੍ਹੜੇ ਮੰਦਰ ਉੱਤੇ ਦੇਹਾਂ ਪਾਜਿਆਂ ਦੇ ਨਿਧੇ ਗਾਰਡਰ ਪੈ ਕੁੱਤੇ ਹਨ। ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰਸਿਧ ਨਾਮਧਾਰੀ ਕਵੀਸ਼ਰੀ ਜਥੇ ਦੇ ਮੁਖੀ ਅਤੇ ਗੁਣ ਮਾਨਵਾਂ ਦੇ ਸੂਰਾ ਬਹਾਲ ਸਿੰਘ ਹੁਗੀਂ ਆਏ ਕਦੇ ਨੂੰ ਨਾਲ ਨੂੰ ਕੇ ਲੰਹੇ ਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੋਮ ਨੇਪਰੇ ਬੜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਬਿਲਕਿੰਗ ਦਾ ਢਾਂਚਾ ਤਾਂ ਗੁਣ ਖਲੋ ਹੀ ਗਿਆ ਹੈ। ਛੱਤ ਦਾ ਅਸਲਾ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਆਰਕੀਟੈਕਟ ਦਿੱਲੀ ਆ ਗਿਆ ਹੈ।

੮ ਦਸੰਬਰ ੧੯੭੭ ਵੀਰਵਾਰ

ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ

ਇਤਿਹਾਸ

ਆਜ਼ਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਗੀਰਤਨ ਕਾਕਾ ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਖਾਖੜ ਖੇਤੀ ਅਤੇ ਸੇਤ ਦਰਸਨ ਸਿੰਘ ਰਾਜੀ ਦੇ ਸਪੁੱਤਰ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਕੁੱਚੇ ਨੇ-ਕੀਤਾ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਵਾਰ ਦੀ ਲਮਾਪਰੀ ਤਕ ਨਹੀਂ

ਆਏ। ਉਪਰੰਤ ਦੋ ਆਨੰਦ ਕਾਰਜ ਹੋਏ। ਜੋੜੇ ਹੋਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ :

(੧) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸਪੁਤਰ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ, ਬਾਜਵਾ ਇੰਜ: ਵਰਕਸ ਪਾਨੀਪਤ, ਹਰਿਆਣਾ। ਬੀਬੀ ਬਲਬੀਰ ਕੌਰ ਸਪੁਤਰੀ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ਰਾ ਸਿੰਘ ਰਤੀਆ, ਹਰਿਆਣਾ।

(੨) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਸਪੁਤਰ ਸੰਤ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਐਲਨਾਬਾਦ, ਸਰਸਾ।

ਬੀਬੀ ਅਮਰਜੀਤ ਕੌਰ ਸਪੁਤਰੀ ਸੰਤ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ, ਤੀ ਨਗਰ, ਦਿੱਲੀ।

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਿਨਾਂ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਭਾਵੇਂ ਤੀਰਥ ਤਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਸੈਂਕੜੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ ਕੋਈ ਸਰਕਾਰੀ ਤੇ ਉਮਾਹ-ਉਤਰਾਹ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਸੁੰਨ-ਸੁੰਨ ਤੇ ਖੁਸ਼ਕੀ ਜਿਹੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪਰੰਤੂ ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇਖੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਇਕ ਸੁਆਦ ਜਿਹਾ ਝਰੋਸਾ ਜਿਹਾ ਮਨਾਂ ਉੱਤੇ ਅਸਰ ਅੰਦਾਜ਼ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕੰਮ ਤਾਂ ਅੱਜ ਵੀ ਸਾਰੇ ਨੈਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਣ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ।

ਸਾਹਿਬ

ਲਓ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆ ਹੀ ਕਦੇ (੧੦.੪੫ ਦਿਨੇ)। ਏਂ ਕਾਰਾਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਭਰਨ ਸਿੰਘ ਵਹਿਮੀ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਭੇਰੇ, ਵਰਨੀਆਂ ਵਾਲੇ ਬੁੱਝੇ, ਛੱਤ ਉੱਤੇ ਬੈਠਾ ਗੱਲਾਂ ਕਾਫ਼ਾ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸਾਂ ਬਿ ਕੂੜੇ ਸਤਕ ਤੇ ਆਉਂਦੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਵੇਖ ਕੇ ਸਭ ਨੂੰ ਚਾਅ ਚੜ੍ਹ ਗਏ। ਅਸੀਂ ਵੀ ਚੋਟ ਪਟ ਲੁਆਕਤ ਸਤਿਕਾਰ ਲਈ ਉਤਰੇ ਪਰ ਸਾਡੇ ਜਾਂਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਸੰਭਵ ਜੁਝ ਲਈ।

ਸਾਰਾ ਦਿਨਾਕਾ ਭੁਟਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਥੋੜੇ ਦਲੀਪ ਕੌਰ ਜੀ ਵੀ ਬ੍ਰਹਮਚਰੀ ਬਾਲਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਸਨ। ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਦਾ ਕਣ ਕਣ ਉਭੀਕ ਕੂੜਾ ਕਟਿਆ ਪਿਆ ਸੀ।

ਜਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਚਰਨੀਂ ਸਿਰ ਭੁਟਾਇਆ ਤੇ ਉਧਰ ਉਠਕੇ ਵੱਖਿਆ ਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਨਾਲ ਬੀਬਾ ਜੀ, ਬੀਬੀ ਨਰਿੰਦਰ ਅਤੇ ਸੰਤ ਬਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਭੰਡਰ ਵੀ ਆਏ ਨਜ਼ਰ ਪਏ। ਦੂਜੇ ਗੱਲੀ ਸੰਤ ਲਕਸ਼ਮਣ ਸਿੰਘ ਵਰਵਾੜਾ ਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਸ ਤੋਂ ਕੁਝ ਅਵਭੀਕਾ ਦੀ ਕੋਈ ਸਾਧੂ ਸੁਭਾ ਵਰਸਨ ਸਿੰਘ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਧਰਮ ਪੜਨੀ, ਲੜਕੀ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਸਮੇਤ ਨੂੰਹ ਵੀ ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਖੰਦਰ ਦੇ ਕੁਰਤਾ, ਪਜਾਮਾ ਤੇ ਦਸਤਾਰ ਨਾਲ ਸੁਸਜਿਤ ਹਨ, ਕੋਢੇ ਇਸ ਸੇਖ ਨਾਲ ਕਦੇ ਉਸ ਸਿੱਖ ਨਾਲ ਬਚਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਰਿਮੋਦਾਰ ਸਿੰਘਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜਾ ਵੱਖਰਿਆਂ ਹੋ ਕੇ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਬੀਬੀਆਂ ਕੀ, ਬਿਰਪ ਤੇ ਜੁਆਨ ਕੀ, ਸਭੇ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੂਰਜ ਵੱਲ ਮੁਖ ਕਰੀ ਇਕਟਕ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਿਹਾਰ ਰਹੇ ਹਨ।

‘ਪਹਿਰਾ’ ਲਗ ਗਿਆ ?

ਏਨੇ ਵਿਚ ਇਕ ਆਈ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਡਾ: ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਮਰੇ ਮੁਹਰੇ ਦੌੜੇ ਕਰਕੇ ਜਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਜੁਆਨ ਮੁੰਡਾ ਬਰਤੀ ਤੇ ਕੋਲੀ ਵਾਂਗ ਬੇਸੁਰਤ ਚਿੱਟਾ ਹੋਇਆ, ਪਿਆ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਮਾਤਾ ਘਬਰਾਈ ਹੋਈ ਪਾਸ ਜਾ ਬੈਠੀ ਤੇ ਅਵਾਜ਼ ਮਾਰਨ ਲੱਗੀ : ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ, ਏਧਰ ਆਓ। ਚੀਠ ਦਿਆਲ ਜੀ, ਇਹਨੂੰ ਦਬਾਨ ਦਿਓ। ਇਸ ਨੂੰ ‘ਪਹਿਰਾ’ ਲਗ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਯੋਰਜ਼ ਚਿੰਦਿਆਂ ਉਧਰ ਵਧਦੇ ਹਨ। ਖੁੱਤੇ ਨੂੰ ਓਕਾ ਹੀ ਹੋਭ ਨਹੀਂ।

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਮਾਂ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ : ਅਛੇ ਵੀ ਕਦੇ ਇੰਜ ਹੋਇਆ ਹੈ ?

“ਨਹੀਂ, ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ, ਅੱਜ ਹੀ ਕੁਝ ਵਾਪਰ ਗਿਆ ਹੈ।” ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪੀਰਜ਼ ਬੱਖਟ ਲਈ ਅਤੇ ਭਾਕਟਰ ਤਿਲੋਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਖਟ ਲਈ ਆਗਿਆ ਕੀਤੀ। ਥੋੜ੍ਹੀ ਥੁ ਘੁੰਟੇ ਨੱਪ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਬੱਚੇ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹ ਲਈਆਂ। ਸੁਰਤ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ।

ਖਿਆ ਤਾਂ ਮਿਲੇਗੀ

ਦੇਖੋ ਚੇਰਾਨ ਵਿਚ ਖਲੋਤਿਆਂ ਤੇ, ਸਰਦਾਰ ਅਪਾਰ ਸਿੱਖ ਬੀਤ ਵਾਲੇ ਤੇ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਭੇਰੇ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਨੇ ਬੀਤ ਵਾਲੇ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ : ਚੀਨ ਦਿਆਲ, ਹੁਣ ਇਹ ਪਿਛਲਾ ਕੁਝ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਜੀ, ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਖਿਆ ਕਰ ਦਿਓ।

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਫਰਮਾਇਆ : ਮੇਰੀ ਖਿਆ ਤਾਂ ਹੋਵੇਗੀ, ਜੇ ਇਹਨਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਇਹਨਾਂ ਸਾਡੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਵੀ ਚਿੰਨਾ ਹੀ ਹੋਣ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪਤਾ ਲਗੇ ਚੁਕੇ ਚੁਕਾਏ ਕਿਵੇਂ ਭੇਤੇ ਪਾਏ ਤੁਰੀਦਾ ਹੈ, ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਪਤਾ ਲਗੇ ਹੁਣ ਸਿਧੇ ਹੋਏ ਸਾਡੇ ਵਲ ਵੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਸਿੰਘਾਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਬਚਨ ਪਰਵਾਨ ਕੀਤਾ ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਇਲਤਫਾ ਵਿਚ ਪਾ ਰਹੇ, ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਜਰਾ ਕੁ ਹੋਰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਲੈਣ।

ਸ੍ਰ: ਕੁਰਚੈਨ ਸਿੰਘ

ਮੈਂ ਸੂਬਾ ਦਰਸਨ ਸਿੰਘ ਅਫਗਨੀਆ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਡੀ ਸਰਦਾਰ ਕੁਰਚੈਨ ਸਿੰਘ ਅਫਗਨੀਆ ਵਾਲੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਨਾਲ ਆਏ ? ਸੂਬਾ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ : ਕੁਰਚੈਨ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਨੂੰ ਬਤਾਵਟ ਬਾਰਨ ਕੁਖਾਰ ਹੀ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਕੰਝ ਜਾਂ ਪਰਖੇ ਮਤਾਨਾਸ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਹੀ ਆਉਣਗੇ। ਉਪਰੰਤ ਦੋਵੇਂ ਦੇ ਕੁ ਹਫਤੇ ਫਿਰ ਰਹਿਣ ਦਾ ਪ੍ਰੋਰਾਮ ਬਣਾ ਕੇ ਆਏ ਹਨ।

ਕੁਰਚੈਨ ਸਿੰਘ ਤਾਂ ਦੋਨੋਂ ਦਿਨ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਰਹਿ ਕੇ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਭਾਪ ਸਿੰਘ ਸਿਮ੍ਰਤੀ ਮੰਦਰ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣਗੇ। ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਿਓਫਾਵਰ ਸਿੰਘ ਹਨ।

ਬਾਰਨ ਚੋਰੀ ਦਾ

ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਲਲਕਾਰ ਦੇਰਾਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਆਪ ਠਾਕਰ ਸਮੇਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ, ਇੱਥੇ ਵਿਖੇ, ਪਰਸੀ ਦੀ ਤਿੰਤਲਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਮੇਜ਼ਬਾਨ ਤਕ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਕੋਝ ਕੀਤੀ ਸੀ ਪਰ ਵੀਤਵਾਰ ਦੀ ਸਵੇਰ ਤਕ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚੇ, ਸੋ ਸਵੇਰੇ ੬ ਵਜੇ, ਹਾਰ ਕੇ, ਇੰਨੀਓ ਚਲੇ। ਠਾਕਰ ਜੋ ਚੇਕਟੋਰਿ ਆਉਣਾ ਸੀ। ਸਤਰ ਤੇ ਚੁੰਗੀ ਵਾਲੇ ਕਾਵਾਂ ਤੇ ਟਰੱਕਾਂ ਵੀਆਂ ਬਤਾਰਾਂ ਤੇ ਬਤਾਰਾਂ ਖਲੀਆਂ ਸਨ ਸੋ ੨੦-੨੫ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦਾ ਬਿਧਰੋਂ ਵਲਾ ਮਾਰਕੇ ਛੋਰ ਮੁਖ ਸਤਰ ਫੜੀ। ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਪੱਟੇ ਛਿਆਰਾਂ ਵਜੇ ਪਹੁੰਚ ਹੋਈ।

ਮਾਤਾ ਚੰਦ ਕੌਰ ਜੀ

ਮਾਤਾ ਜੀ ਉੱਥੇ ਉੱਥੇ ਹਨ ਤੇ ਨਿੱਘਾਂ ਨਿੱਘਾਂ ਮੁਸਕਾਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਫੱਟੇ ਲਤਕੇ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਲਈ ਇਕ ਸਪੰਧਲ ਕਪੜੇ ਦਾ ਲੁਟ ਲੱਟਾ ਸੀ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਾ ਪਤਾ ਕਰਨ ਚੜ੍ਹਿਆ। ਸੋਠਾ ਲੈ ਕੱਲੀ ਪਾਸ ਹੀ ਖੂਹੀ ਨਜ਼ੀਕ ਆਪ ਵਿਖੇ ਸਿਖ ਦੀ ਰਫਾਈ ਨਜ਼ਦ ਕੀ ਸਨ। ਚੋੜੇ ਹੋਰ ਦੀ ਕੋਝੀਆਂ ਕੱਪੜੇ ਕੱਟ ਕੇ ਸਿਉਂ ਰਹੀਆਂ

ਸਨ। ੮-੯ ਬਿਰਧ ਆਏ ਖਲੋਤੇ ਹਨ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ; ਅੱਜ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਝੋੜ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੱਪੜੇ ਲਿਖਵਾ ਦਿਓ, ਸੋਟਾ ਅੱਜ ਤਾਂ ਹੈ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪੂਰੀ ਕਰ ਲੈਣੀ ਹੈ। ਕੋਲ ਖਲੋਤੀ ਥੀਥੀ ਗੁਰਦੇਵ (ਸਪੁਤਰੀ ਉਸਤਾਦ ਨਵਾ ਸਿੰਘ ਮੋਜੂਖੇੜਾ) ਨੂੰ ਬਹਨ ਕੀਤਾ: ਤੂੰ ਇਥੇ ਲੈ, ਜੋ ਜੋ ਕਿਸੇ ਦੀ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਚਥਾਨੀ ਸੁਟਿਆਂ ਫਲ ਵੱਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਮੇਰੇ ਵੇਖਦੇ ਵੇਖਦੇ ਪੰਜ ਬਿਰਧਾਂ ਨੂੰ ਡੇਢਮੀ ਬੱਦਰਾਂ ਦਿਤੀਆਂ। ਦੋ ਨੂੰ ਕਰਮ ਕੁਰਬੇ ਪਜਾਮੇ ਇਕ ਨੂੰ ਸੁੱਚੀ ਦਸਤਾਰ। ਇਕ ਸਿਰਫ ਰੇਸ਼ਮੀ ਕੁਮਾਲ ਦਾ ਚਾਹਵਾਨ ਸੀ। ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਬਿਰਧਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਠੀਕੇ ਕੱਪੜੇ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਵੱਲ ਮਾਤਾ ਜੀ ਹੀ ਧਿਆਨ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਆਉਣ ਤੋਂ ਪੋਟੇ ਘੰਟੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਹੀ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਤੇ ਸੁਧਾ ਦਰਬਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਭਾਰਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠ, ਚੰਗਰ ਪਾਣੀ ਦਾ ਸਾਮਾਨ ਨਾਲ ਉਂਝ ਵਾਲੀ ਠਹਿਰ ਹੋ ਚਲੇ ਗਏ।

ਹੱਥ ਵਿਚ ਝਾਗਾਂ

ਮੇਰੀ ਕੁਹ ਝਾਗ ਝਾਗ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਅੰਧ-ਭਾਰਾਂ ਦੀ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਲੱਖਾਂ ਆਉਂਦੇ ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਖਰਚ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਦੇ ਪੈਸੇ ਨੂੰ ਹੱਥ ਨਾਥੇ ਨਹੀਂ ਡਿੱਠਾ। ਸੇਵਕਾਂ ਦੀ ਸੰਪੱਤੀ ਰਿਹਾਇਸ਼, ਵਧੀਆ ਪ੍ਰਸਾਥਾਂ, ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਰੋੜੀ, ਸ਼੍ਰੀ ਰੈਟੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਉਸਾਰੀ, ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਨਾਮਧਾਰੀ ਧਰਮਸਾਲਾਵਾਂ ਦੀ ਖਲੀਦ, ਸੰਗੀਤ, ਖੇਡਾਂ ਆਦਿ ਤੇ ਖੁਸ਼ਾ ਖਰਚ, ਨਾਮਧਾਰੀ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਵਲ ਪਹੁੰਚ। ਕਿਸੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਵੀ ਪੈਸੇ ਦੀ ਕੁਝੀ ਦਾ ਅੰਤੜੀ ਨਹੀਂ। ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਦੀ ਹੜਾਤਾਂ ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਨਾਲ ਮਥਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਿਧਰ ਨਬਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਮਿੱਟੀ 'ਚੋਂ ਸਿਨਾ ਉੱਠ-ਉੱਠ ਕੇ ਆਪਣੇ ਵਰਨੀ ਆ ਲਗਦਾ ਹੈ।

੧੦ ਦਸੰਬਰ ੧੯੭੭ ਬਨਿਚਰਵਾਰ
ਜਲੰਧਰ

ਜਗਦੀਸ਼ ਸਿੰਘ

ਕੌਲੂ ਠਾਡ ਠਾਡ ਮੈਂ ਜਲੰਧਰ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਵੇਖੇ ਸ੍ਰੀ ਜਗਦੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਸੰਪਾਦਕ "ਵਰਿਆਮ" ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਸੀ। ਇਹ ਸੰਪਾਨ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਨਵਾਂ ਕੁਝ ਬਰਨ ਦੀ ਅਤੇ ਜਲੋਬੰਦਸ਼ ਯੋਗਤਾ ਹੈ। ਬਚਪਨ ਅਤੇ ਜਵਾਨੀ ਦਾ ਕਾਫੀ ਅਜਾਇਬ ਇਸਨੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਕੁਚਾਰਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਨੇ ਜਵਾਨੀ ਦੀ ਇਕ ਵਧੀਆ ਟੀਮ ਜੰਮੂ ਵਿਚ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ। ਸੰਗੀਤ-ਮਿਲਟੀਆਂ, ਪੁਰਖ-ਤਿਉਹਾਰ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਰਸਨਾਂ ਦਾ ਲਾਭ ਅਨੇਕ ਵਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਹੁਣ ਪਿਛਲੇ ੬-੭ ਸਾਲ ਤੋਂ ਇਸਨੇ ਜਲੰਧਰ ਵਿਚ ਆਕੇ "ਨਾਮਧਾਰੀ ਪ੍ਰਿੰਟਰਜ਼" ਨਾਮ ਦਾ ਠਾਡਵਾਲੀ ਚੱਡਾ ਕੇ, ਮਦਨ ਵਲਰ ਮਿਲਿ ਦੇ ਨੇੜੇ, ਪ੍ਰੈਸ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਘਰ ਇਸ ਦਾ ਰਿਆਜ਼ ਪੂਰੇ, ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਇਕ ਮੁਹੱਲੇ ਵਿਚ ਹੈ।

ਸਿਰ ਲੱਖ ਸਿੰਘ ਜਲੋਦਾਰ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਮ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਦਾ ਨਾਮ ਸਵਰਨ ਕੌਰ ਹੈ। ਨੌਂਵਾਂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਰਤ ਵਿਰਤ ਕਰਦੇ ਚੀਰਾਠ ਵੀ ਲਗਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਚਥਾਨ ਵਿਚ ਰਸ ਰੇ ਕੰਠ ਵਿਚ ਸਰਸਵਰੀ ਸੀ। ਜਗਦੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਾਤਾ ਅਤੇ ਪਤਨੀ ਥੀਥੀ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਕੌਰ ਘਣ

ਆਈ ਸੰਗਤ ਦੀ ਉਦਾਰਤਾ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਰੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਸੰਗਤ ਦਾ ਕੋਈ ਆਯੋਜਨ ਜਲੰਧਰ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਆਮਦ, ਵਾਕਫ਼ਾਂ ਠਾਂਵਾਕਫ਼ਾਂ ਦਾ ਹਾਰਦਿਕ ਸੁਆਗਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬੀਬੀ ਬਖਸ਼ੀਸ਼, ਬਿਜਲੇਰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਫੈਕਟਰੀ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸ੍ਰ: ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਹੰਸਪਾਲ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਕਰਦਿਆਂ ਅੱਕ-ਬੱਕ ਠਹੀਂ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਮਾਤਾ ਜੀ, ਬੀਬਾ ਜੀ ਜਦੋਂ ਵੀ ਬਿਤੇ ਜਲੰਧਰ ਆਉਣ ਜਗਦੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ, ਜਾਂ ਉਹਦੇ ਘਰ ਬੈਠਣਾ-ਉਠਣਾ ਬਦੇ ਕੁਲਦੇ ਠਹੀਂ।

ਜਗਦੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ ਨਾਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਖੂਬਸੂਰਤ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਯੋਗਤਾ ਦਾ ਵੀ ਮਾਲਕ ਹੈ। ਅਜ ਕਲ੍ਹ ਟਰੇਡਰਜ਼ ਬੈਂਕ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਬਰਾਂਚ ਦਾ ਮੈਨੇਜਰ ਹੈ, ਇਸ ਬੈਂਕ ਦੀ ਦੇਖ ਪ੍ਰਸਤੀ ਵਿਚ ਇਸਦਾ ਭਰਪੂਰ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ।

ਜਗਦੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਨੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਜ਼ਰੋਜ਼ੇਈ 'ਨਾਮਧਾਰੀ ਵਿਦਿਅਕ ਜਥਾ' ਵਿਚ ਬੜਾ ਚਿਰ ਕੰਮ ਜੋਤਾ ਹੈ, ਕਦੇ ਸਕੋਲਰ ਓ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਦੇ ਐਡਜ਼ੇਕਟਿਵ ਮੈਂਬਰ ਬਣਕੇ, ਅਜਕਲ੍ਹ ਉਹ ਪਰਧਾਨ ਹੈ। ਇਸ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨੂੰ ਕੁਝਮਾਨ ਕਰਦਿਆਂ ਜਲੰਧਰ ਵਿਚ ਇਕ ਸੰਗੀਤ ਵਿਦਿਆਲਾ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਲਈ ਅਤੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸ਼ੱਕਲਾਂ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਕੇ, ਨਾਮਧਾਰੀ ਯੁਵਕਾਨਾਂ ਸੈਂਟਰਲ ਟਾਊਨ ਵਿਚ ਸੰਗੀਤ ਸਕੂਲ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ ਹੈ।

ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਦੋ ਵੱਡੇ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸਪੁਤਰ ਸੰਤ ਤੇਜ ਸਿੰਘ ਓ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਪੁਤਰ ਸੰਤ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਤਕਲਾ ਵਾਦਨ ਦੀ ਉੱਤਮ ਸਿੱਖਿਆ ਲਈ ਬਨਾਰਸ ਦੇ ਮਹਾਨ ਬਨਾਰਸ ਸ੍ਰੀ ਬਿਸਨ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਸਾਗਰਦ ਬਣਾ ਕੇ ਭੇਜੇ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਇਹਨਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਮਹਾਨ ਫਿੱਪਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਜਗਦੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਵੱਡਾ ਸਹਾਇਕ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਉੱਤਰਾਖੰਡੀ ਨੌਜਵਾਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਭਾਮ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਤੇ ਹਵਤਾ-ਵਾਰੀ ਅਖਬਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਵੇਖਸਨਾਂ ਦੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਚਿੰਦਾ ਚਿਵਾਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਸਾਲ ਤੋਂ ਮਾਸਕ ਪੱਤਰ "ਬਰਿਅਮ" ਜੋ ਨਾਮਧਾਰੀ ਬੰਦੀਫ਼ ਬਰਿਅਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਜਾਰੀ ਹੋਰਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਵੀ ਕੁਝਲਤਾ ਨਾਲ ਸਿਖਾਦਨਾ ਕਰਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਰ ਦਸੰਬਰ ੭੭ ਤੇ ਜਨਵਰੀ ੭੮ ਦੇ ਪਰਚੇ ਨੂੰ ਜੁੜਵਾਂ ਕਰਕੇ 'ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅੰਬਾ' ਤਿਆਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਜੇਕਾ ਲੇਖਕਾਂ ਤੇ ਕਵੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਅੰਡ ਵਿਚ ਸਹਾਇਕ ਹੋਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਜਗਦੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਉਪਜਾਊ ਦਿਮਾਗ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ। ਇਕ ਭੀਡਰ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਰਖਦਾ ਹੈ।

“ਨਵਾਂ ਝਮਨਾ” ਵਾਲੇ

ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪੰਜਾਬੀ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਅਖਬਾਰ “ਨਵਾਂ ਝਮਨਾ” ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਕ ਕਾਮਰੇਡ ਕੁਲਸ਼ੀ ਰਾਮ ਸਹਾਇਕ ਸਕੋਲਰ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਆਫ ਇੰਡੀਆ, ਕਾਮਰੇਡ ਜ਼ਿਲਨ ਤਾਰਦਵਾਰ ਜਨਰਲ ਮੈਨੇਜਰ ਰੋਜ਼ਾਨਾ “ਨਵਾਂ ਝਮਨਾ” ਮਿਲੇ। ਕੁਝ ਚੰਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਾਬੇ ਕੋਲਾਂਥਾਤਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ

ਦੇਹਾਂ ਕਾਮਰੇਡਾਂ ਤੇ "ਨਵਾ ਛਾਨਾ" ਦੇ ਮੁਖ ਸੰਪਾਦਕ ਕਾਮਰੇਡ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਆਨੰਦ ਨੂੰ ਸਤਿਕਾਰ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਸਮੋਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਮੇਰਾ ਦੇਧਰ ਆਉਣਾ ਜਾਣ ਕੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨੇ ਯਾਦ ਕਰਨ-ਕਰਵਾਣ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਭੇਜੀ ਸੀ।

ਤਰਸਦੀ ਬਿਰਧਾ

੪-੪੫ ਸਾਲੀਂ ਰਾਣੀਪੁਰ (ਟਰਵਾਤਾ ਨਜ਼ਦੀਕ) ਪਹੁੰਚਾ। ਦੋਥੇ ਬੀਬੀ ਵੀਰਾ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਸੀ। ਇਹ ਪਰਵਾਰ ਵੀ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਬੰਦੇ ਸਿੰਘਾ ਸੰਬੰਧਤ ਸੀ। ਇਸਦਾ ਭਰਾ ਕਾਮਰੇਡ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਮਸਤਾਨਾ, ਵਰਨਾਨਾ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਐਮ. ਐਲ. ਏ. ਸੀ ਉਦੋਂ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਬਾਰੇ, ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਸੰਭਾਲਣ ਤੇ ਚੰਤੀਕਾਰ ਲਾਇਕਰੇਰੀ ਵਿਚ ਰਖਣ ਲਈ ਇਸਨੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿਚ ਸੁਆਲ ਉਠਾਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਵੀਰ-ਭੈਣ ਦੀ ਮਾਤਾ ਬੀਬੀ ਬਰਤਾਰ ਕੋਰ ਉਹਦੇ ਤਾਰੇ ਸਪੁਤਰੀ ਸ੍ਰੀ: ਜਗਤ ਸਿੰਘ, ਜੋ ਕਿ ਸ੍ਰੀ: ਲੀਲਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੁਤਰ ਸਨ, ਠਾਕਰ ਜੀ ਮਹਾਵੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਭਾਈ ਸਨ। ਬੀਬੀ ਤਾਰੇ ਸੁਪਤਰੀ ਸ੍ਰੀ: ਠਾਕਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਆਂ ਤੇ ਦੋਹੜਿਆਂ ਦੀ ਖਰ ਮਿਲਿਆ, ਬੀਬੀ ਬਹਿਣ ਲਗੀ: ਸਤਿਕਾਰ ਦੇ ਬਰਨਾਂ ਵਲ ਧਿਆਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸਤ ਦੇ ਚਿੰਕੜ ਵਿਚ ਪੁਰ ਪੁਰ ਖੁਭੇ ਹੋਏ ਹਾਂ। ਦਰਬਨਾਂ ਲਈ ਨਿਕਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਸਰੀਰ ਬਿਰਧ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਯੀ ਮੇਰੀ (ਬੀਬੀ) ਬਮਿਉਨਿਸਟ ਵਰਤਾਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਨਿੱਤ ਕੁਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਨਿੱਕੀਆਂ ਨਿੱਕੀਆਂ ਡਰੇ ਦੰਗਤੀਆਂ ਮੇਰੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਪਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਤਿਕਾਰ ਦੇ ਵਰਨ ਕਰੋ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਬਰੀਟੇ? ਅਜੇ ਇਕ ਵਾਰ ਮੁਠਾਂਡਿਆਂ (ਜਲੰਧਰ) ਵਿਚ ਹੋਲਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਦੋਂ ਜਥੇ ਬਰਨ ਪਰਜੇ ਸਨ, ਹੁਣ ਖਉਰੇ ਲੀਵਨ ਵਿਚ ਕਦੇ ਅਵਗਰ ਮਿਲੇ।

ਇਹ ਮਾਣੀ ਰਾਣੀ, ਸਭੀਓਂ ਬਤੀ ਪਰਲੀ, ਨਕਰਾਂ ਦੀ ਰਿੱਖੀ, ਰੀਝੀਂ ਗੀਰੀ, ਪਰ ਵਰਜਾਈ ਹੋਈ ਸਿਵੇਂ ਯਾਦਾਂ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਹੋਵੇ।

੧੧ ਦਸੰਬਰ ੧੯੭੭ ਐਤਵਾਰ

ਮੁਸਾਫਰੀਆਂ

ਕੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਵਾਚਡਾ

ਕੋਟ ਬਾਦਲ ਖਾਂ, ਕੀਕ ਅਲਾਈਆਂ ਤੋਂ ਫਿਰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਜਦੋਂ ਅੱਜ ਬਲਾਇੰਗ ਮੇਲ ਵਤਨ ਲਈ ੩ ਕੁ ਵਜੇ ਦੁਪਹਿਰੇ ਲੁਧਿਆਣੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਪੁੱਜਾ ਤਾਂ ਪਲੇਟ ਭਾਰਮ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿੰਘ ਦੀ ਦਰਬਨ ਹੋਈ। ਜਾਦਾ ਜਿਹਾ ਆਦਮੀ। ਸਿਰ ਤੇ ਮਾਕੀ ਸਿੰਧੀ ਦਸਤਾਰ। ਛੋਟਕਾ ਜਿਹਾ। ਇਕ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਕੁਟੀ ਕਿਰਪਾਨ ਦੂਜੇ ਵਿਚ ਸੂਤੀ ਬੋਲਾ।

ਮੈਂ ਪੁੱਛ ਲਿਆ: ਕੀ ਨਾਂ ਹੈ ਕੁਹਾਡਾ?

"ਕੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ।"

"ਕਿਥੋਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਹੋ?"

"ਪਲਤਾਪ ਨਗਰ ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ।"

"ਕੀ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹੋ?"

"ਰਾਜਕਿਰੀ, ਇੰਟਾਂ ਦੀ ਰਿਣਾਈ ਵਜ਼ੀਰਾ ਦਾ।"

"ਕੁਰੀਂ ਜਨਮ ਦੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਹੋ ਕਿ ਫਿਰ ਕਣੇ ਹੋ?"

"ਨਾਮਧਾਰੀ ਬੰਟਿਆਂ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ੧੪-੧੫ ਸਾਲ ਹੀ ਹੋਏ ਨੇ।"

“ਕਿਉਂ ਚੰਗੇ ਲੋਕ ਕਦੇ ਝੂਠੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ?”

ਉਸ ਨੇ ਆਖਿਆ : ਬੜੀ ਦਿਲਚਸਪ ਵਿਥਿਆ ਹੈ ਜੀ। ਤੇ ਏਥੇ ਕਿਰ ਨੂੰ ਫਲਾਇੰਗ ਮੇਲ ਆ ਗਈ। ਸਾਰੀਆਂ ਸਵਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਹੜਲੀ ਪੈ ਗਈ। ਭੱਜ ਕੇ ਭੱਤੀ ਬੜਨ ਲਈ ਧੱਕਮ-ਧੱਕਾ ਹੋ ਪਏ। ਸਬੰਧ ਨਾਲ ਕੁਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਇਕ ਹੋਰ ਸਾਥੀ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਵਾਲੇ ਭੱਰੇ ਵਿਚ ਹੀ ਸਵਾਰ ਹੋ ਗਿਆ।

ਭੱਤੀ ਚਲ ਪਈ। ਸਵਾਰੀਆਂ ਸੁਤ ਹੋ ਕੇ ਚੈਨ ਗਈਆਂ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਕੁਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਆਪਣੀ ਸੀਟ ਛੱਡ ਰੁਕਿਆ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਨਾਲ ਭੱਰੇ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਚਲੇ ਖਲੋਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਪੁੱਛਣ ਤੇ ਕੁਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਵਿਥਿਆ ਸੁਣਾਈ :

ਸਿੱਖੀ

“ਮੇਰਾ ਪਿਤਾ ਭਾਈ ਭਾਲਾ ਸਿੰਘ ਅਥਾਣੀ ਮਿਆਲਾਂ ਦੇ ਸਨ। ਠੀਲੀ-ਭਾਲੀ ਪੱਗ ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਸਨ ਪਰ ਉਹ ਮਾਸ ਸਰਾਬ ਅੰਗੇ ਵਗੇਰਾ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਂਦੇ। ਸਾਡਾ ਅਸਲੀ ਪਿੰਡ ਹਕੂਰ ਜਾਂ ਅਨੂਰ ਲੁਧਿਆਣਾ ਜਿਲੇ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਵੀ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੀ ਰਹੁ-ਗੀਤ ਵਾਂਗ ਨੀਲੀ ਜਾਂ ਭਾਲੀ ਪੱਗ ਬੰਨ੍ਹਦਾ ਸਾਂ।

“ਮੇਰੇ ਭਾਭਾ ਨੂੰ, ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਲੁਧਿਆਣੇ ਆਏ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਭੀੜੀ, ਅੱਜ ਤੋਂ ੧੮ ਵੁ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਏਥੇ ਇਕ ਨਾਮਧਾਰੀ, ਜੋਤ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਕਿਰ ਦੇ ਤੇ ਰਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਛਟਕਣਾ ਮੇਰੇ ਅੰਗਰ ਬਣੀ ਸੀ। ਕਦੇ ਅੱਸ ਜੰਤ ਦੇ, ਕਦੇ ਦੂਜੇ ਸਾਧ ਦਾ ਚੰਨਾ ਚਟਨਾ...ਏਥੇ ਪਾਪਕ ਵੇਲੇ।

“ਏਸ ਸਮੇਂ ਤਕ ਮੇਰੇ ਘਰ ਦੋ ਲੜਕੀਆਂ ਹੀ ਬੁੱਢੀਆਂ ਸਨ। ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਕੁਰੰਢਿਆਲ ਭੋਰ ਰਾਂ ਅਸਲੀ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹੀ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਤਦੁਆਰੇ ਦੀ ਲਾਕ ਥੀ ਨਹੀਂ ਛੱਡੀ। ਉਹ ਕੁਤਨਾਲਾ ਦੇ ਲਾਭੇ ਪਿੰਡ ਚੰਨਿਆ ਦੇ ਤਰਖਾਣ ਪੰਦਰਾਹ ਦੀ ਹੀ ਸੀ।

“ਜੋਤ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਕਹਿਣ ਨਾਲ ਉਸਦੇ ਰਹਿਣ-ਸਹਿਣ, ਉਹਦੇ ਪ੍ਰੇਮ, ਖਿਆ ਤੇ ਚਾਇਆ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਾਡੇ ਮਨਾਂ ਤੇ ਪੈਣ ਲਗਾ। ਉਹ ਸਦੇਰੇ ਉਠ ਵਿਥਨਾਨ ਕਰਦਾ, ਭਜਨ ਕਰਦਾ, ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦਾ। ਮੇਰੀ ਵਧੂਣੀ ਤੇ ਮੈਂ ਉਸ ਵਲ ਪਰੇਰੇ ਗਏ।

“ਸਾਡੇ ਖਾਨਦਾਨ ਵਿਚੋਂ, ਸਾਡੀ ਜੰਗਪੁਠ ਵਾਲੀ ਰਿਸ਼ਤਿਓਂ ਬੁਆ ਨੇ ਕੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਭਜਨ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਕਦੇ ਨਾਮਧਾਰਨ ਸੀ ਸਾਡੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵਿਥ। ਪਰ ਇਸ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨੇ ਸਾਡੇ ਤੇ ਭਾਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਇਆ।

ਪ੍ਰਤੱਭ ਦੀ ਦਾਤ

ਸਾਨੂੰ ਲੜਕੇ ਦੀ ਖਾਹਸ਼ ਸੀ। ਇਹਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਵੀ ਅਸੀਂ ਕੜਾ ਕਟਦੇ। ਇਕ ਦਿਨ ਜੰਤ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੇਨੂੰ ਆਖਿਆ : ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਮੇਰਾ ਹੈ ਜੋ ਆਖੀ ਰਾਤ ਜਾ ਕੇ ਵੇਖ ਲਿਆ ਕਰੀਏ ਤੇ ਸਦੇਰੇ ਆ ਕੇ ਦਿਹਾਤੀ ਕਰ ਲਈਏ। ਦਿਹਾਤੀਆਂ ਵੀ ਨਾ ਟੁੱਟੀਆਂ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਦਰਬਨ ਵੀ ਹੋ ਗਏ। ਮੈਂ ਸਗੋਂ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਆਖਿਆ : ਜੇ ਮੇਰਾ ਵੇਖਣਾ ਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਦੋ ਦਿਹਾਤੀਆਂ ਟੁੱਟ ਕੁਤੀਆਂ ਤਾਂ ਕੀ ਆਖਰ ਆ ਗਈ !

ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਆ ਗਏ। ਓਦੋਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਛੱਲੀ-ਲਲੀਤ ਹੋਇਆਂ ੪ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਮੇਨੂੰ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਆ ਕੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦਾ ਦੀਵਾਨ,

ਹਰੀਜਸ ਕਰਨਾ, ਰਜਨ ਕਰਨਾ, ਉਜਲੇ ਉਜਲੇ ਬਸਤਰ ਚੰਡੇ ਲਗੇ । ਮੇਲੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਵੇਰੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਸਾਥੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਲੰਡਨ ਫਕਟ ਲਈ ਆਖਿਆ । ਮੈਂ ਕਿਹਾ : ਲੰਡਨ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਫਕਟਾ ਹੈ । ਕੁਰੂ ਘਰ ਆ ਕੇ ਕੁਰੂ ਕਾ ਲੰਡਨ ਨਾ ਫਕੀਦੇ ਤਾਂ ਕੱਲ ਮਾਤੋ ਹੈ ।

ਤੈਸਨ ਫਕਟ ਕਦੇ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੋ-ਦੋ ਪ੍ਰਥਾਦੇ ਮਿਲੇ । ਮੈਂ ਦਾਲੇ ਦੀ ਉਡੀਕ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਜਦੋਂ ਇਕ ਗਰਾਹੀ ਭੰਨ ਕੇ ਮੂੰਹ ਪਾਈ ਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਅਕਹਿ ਸੁਆਦ ਆਏ । ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ : ਨਾਮਧਾਰੀ ਅਜਿਹੇ ਬਹੁਰਸੀ ਪ੍ਰਥਾਦੇ ਛੱਕਦੇ ਹਨ ! ਤਦੋਂ ਤਾਂ ਕਾਉਂਦੇ, ਰਜਨ ਕਰਦੇ ਤੇ ਜੇਕਾ ਵਿਚ ਨੱਠੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰਥਾਦੇ ਦੀ ਬੁਰਕੀ ਸੀ । ਪਰ ਜਦੋਂ ਦੂਜੇ ਦੀ ਤੋਤੀ ਤਾਂ ਉਹ ਆਮ ਰੰਟੀਆਂ ਜਿਹਾ ਹੀ ਲੱਗੇ ।

ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਮ ਤੇ ਫਿਰ ਰਸ ਭੰਡਾਰ ਵਲਕਾ ਛੱਕਿਆ : ਮਨ ਵਿਚ ਇਕ ਮਸਤੀ ਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਵਹਿ ਰੂਹੀ ਹੈ ਇਕ ਲਗਨ ਜਿਹੀ ਲਗ ਕਦੀ ।

ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਮੇਲੇ ਦੇ ਇਨੀਂ ਆਏ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਵੀ ਨਾਲ ਲੀ ਹੈ ਸੰਤ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਤਨੀ ਬਲਵੰਤ ਕੌਰ ਵੀ ਨਾਲ ਆਈ । ਬਲਵੰਤ ਕੌਰ ਨੇ ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਆਖਿਆ : ਕੱਲ ਟੇਰੇ ਘਰ ਪੁਤਰ ਦੀ ਦਾਤ ਵਾਸਤੇ ਮਾਭਾ ਜੀ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰੀਏ । ਉਹ ਤਾਂ ਵਿਚਾਰੀ ਅਗੇ ਹੀ ਕੁਝ ਦੀ ਮਾਗੇ ਸੀ । ਨਾਲ ਹੋ ਪਈ ।

ਮੇਰੇ ਵਾਲੇ ਮਕਾਨ ਦੇ ਪਾਸ ਮਾਭਾ ਜੀ ਪਲੱਤੇ ਸਨ ਕਿ ਬਲਵੰਤ ਕੌਰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਕੇ ਮਾਭਾ ਜੀ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਲਈ ਸਿਵਾਕਸ਼ ਬੀਤੀ । ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਨੇ ਵੀ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕੇ ਆਪਣੀ ਕਮੀ ਦਾ ਦਾ ਚਿਕਰ ਕੱਠਾ । ਮਾਭਾ ਜੀ ਮਿਹਰ ਦੇ ਘਰ ਆ ਕਦੇ । ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ : ਜਾਓ ਅਥਾਨ ਬੁੰਨੀ ਜੋਤਾ ਵਿਚ ਘਿਓ ਪਾ ਆਓ ।

ਇਹਨਾਂ ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਆ ਦੱਸਿਆ । ਮੈਂ ਕਿਹਾ : ਏਸੀ ਘਿਓ ਅਸੀਂ ਕਿਵੇਂ ਲਵਾਂਗੇ ? ਮਾਭਿਆ ਦੇ ਚਿੱਠੇ ਹਾਂ ਇਸ ਘਿਓ ਦੀ । ਜਿੰਨੀ ਆਖੇਂ ਦੇ ਵੇਲੀਏ ੫, ੭, ੧੦, ੧੫ ਰੁਪਏ । ਪਰ ਘਰ ਵਾਲੀ ਕੋਲੀ : ਚਲੇ ੧੫ ਹੀ ਦੇ ਇਓ ।

ਅਸਾਂ ਜਾ ਕੇ ਮਾਭਾ ਜੀ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ੧੫ ਰੁਪਏ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਰਖ ਦਿਤੇ । ਘਿਓ ਲੈ ਕੇ ਜੋਤਾ ਵਿਚ ਜਾ ਪਾਇਆ ।

ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਠੀਕ ਅਵਧੀ ਤੇ ਸਾਡੇ ਘਰ ਹੀਏ ਵਰਗਾ ਪੁੱਤਰ ਜਨਮਿਆ । ਤਦੋਂ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਪੰਥੇ ਸੇਵਕ ਹੋ ਕਦੇ ਹਾਂ । ਕੱਲ ਏਨੀ ਹੀ ਨਹੀਂ । ਸਾਡੇ ਪਰ ਅਛਲਾ ਬੱਚਾ ਵੀ ਲਗਦਾ ਹੀ ਹੋਇਆ । ਅੱਜ ਸਾਡੇ ਘਰ ਦੋ ਧੀਆਂ ਦੇ ਦੋ ਪੁੱਤਰ ਹਨ । ਮੇਰੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕੀ ਸਤਿਕੁਰਾਂ ਹੀ ਕੀਤੀ । ਜਿਵੇਂ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ “ਜਲ ਡੰਡੇ ਨਾ ਅਗਨੀ ਸਾਢੇ ਨਾ ਰੱਖ ਦਿਆਂ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ” ਇਹ ਕੀ ਕੱਲ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਵਾਪਰੀ । ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੇਰੇ ਦੱਤੇ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਜੋ ਘਰ ਦੇ ਸਾਧਮਣੇ ਲੱਕ ਲੱਕ ਟੱਟੇ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਅੰਦਰ, ਤੀਜੇ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰੇ ਤੁੱਕ ਚੁਕਾ ਸੀ ਤੇ ਜਿਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਵੁਲ ਕੇ ਤਰਨ ਲਗ ਪਿਆ ਸੀ—ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਲਈ ਹੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰ ਕੇ ਮੁੜ ਜੀਵਨ ਕਥਾਇਆ । ਫਿਰ ਇਸੇ ਲੜਕੇ ਦਾ ਸਟੰਵ ਤੇ ਤਿੱਕ ਕੇ ਮੂੰਹ ਜਲ ਗਿਆ । ਪਰ ਸਤਿਕੁਰਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਨਾ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸੋਕ ਲਗਾ ਨਾ ਚਿਹਰਾ ਥੋਥਕਲ ਹੋਇਆ । ਅੱਜ ਉਸਦਾ ਚਿਹਰਾ ਖੁਸ਼ਸੂਰਤ ਹੀ ਲਗਦਾ ਹੈ । ਸੋ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਸਤਿਕੁਰੂ ਦੇ ਕੁਟਾਨਵਾਦ ਕਾਉਂਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਅੱਜ ਸਾਡਾ ਮਾਰਾ ਪਰਵਾਰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਕਸਤਰ ਪਹਿਨਦਾ ਹੈ ਰਹਿਤ ਮਰਿਆਦਾ ਰਖਦਾ

ਹੈ। ਮੈਂ ਹਰ ਸਾਲ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦੇ ਜਥੇ ਨਾਲ ਮੇਲਿਆਂ ਆਦਿ ਤੇ ਜੋੜਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

੧੩ ਦਸੰਬਰ ੧੯੭੭ ਮੰਗਲਵਾਰ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ

ਉਸਤਾਦ ਅਮਜਦ ਅਲੀ ਖਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸਰੋਦ, ਸ੍ਰੀ ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਸਿਤਾਰ ਅਤੇ ਲੇਖਕ ਉਸਤਾਦ ਅਮਜਦ ਅਲੀ ਖਾਂ ਪਾਸ ਦੁਪਹਿਰ ਵੇਲੇ ਗਏ। ਮਨੋਰਥ ਸੀ “ਕਰਿਆਮ” ਦੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅੱਗੇ ਲਈ ਲੇਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ। ਖਾਂ ਸਾਹਿਬ ਥਾਣਾ ਖਾਣ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਲਿਖਵਾਣ ਲਗੇ ਤੇ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਉਰਦੂ ਬੋਲਣ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਲਿਖਣ ਲਗਾ। ਮਗਲੂਨ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਨੁਕਤੇ ਲਏ ਹਨ।

੧. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਇਹ ਅੱਗੇ ਘੁੰਮ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਦੇਸ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਫੌਜ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਅਤੇ ਆਨਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।

੨. ਗਿਆਰਾਂ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸਤਾਦ ਅਮਜਦ ਅਲੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਨੇੜਤਾ ਵਿਚ ਆਏ ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸੰਗੀਤ ਗਿਆਨ ਦੀ ਗਹਿਰਾਈ ਦਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ।

੩. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਸੰਰਖਿਅਕ ਹਨ ਤੇ ਇਸ ਖੇਤਰ ਲਈ ਆਪ ਨੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਉੱਤਰਵੰਤੀ ਦੇ ਬਲਾਕਾਰਾਂ ਪਾਸ ਸਾਹਿਰਦ ਬਿਤਾਇਆ ਹੈ।

੪. ਖਾਂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਹੈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਸੰਗੀਤ ਸੰਮੇਲਨ ਨੂੰ ਸਲਾਨਾ ਹੀ ਕਰਨ ਦੀ ਪਿਛਤ ਪਾਈ।

੫. ਸੰਗੀਤ-ਚੈਰੀਟੀ ਨੂੰ ਤਾਂ ਸੰਗੀਤ ਸੰਮੇਲਨ ਕਰਦੇ ਮੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੁਣਨ ਦਾ ਅਵਸਰ ਦਿਭਾ, ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਕੁਟੀਜਨਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਕਰਾਰ ਕੀਤੀ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਘੱਟ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ ਦਿਤੇ।

੬. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਫੌਜਾਂ ਦਾ ਵੀ ਭਾਗ ਕੁਝਨਾਇਆ ਜੋ ਪਿਤਾ ਪਿਤਾਮਿਆਂ ਨਮਿਤ ਸੰਗੀਤ ਸੰਮੇਲਨ ਤਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਆਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬਲਾਕਾਰ ਪੌਲਿਓ ਟਿਕਟ ਮਰੀਦ ਕੀ ਆਉਣ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸਵਲ ਕਰਨ।

੭. ਅੰਤ ਉੱਤੇ ਆਸ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਕਹਿਊਆਂ ਦੀ ਉਮਰ ਹੋਵੇ ਤੇ ਕਾਅਦ ਵਿਚ ਵੀ ਉਤਰਾਧਿਕਾਰੀ ਤੇ ਸੰਗਤ, ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਸੋਚੇ ਤੇ ਕਰੇ।

੧੪ ਦਸੰਬਰ ੧੯੭੭ ਬੁੱਧਵਾਰ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ

ਡਾ: ਅਮਰ ਭਾਰਤੀ

ਅੱਜ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਲੇਖਕ ਤੇ ਵਿਚਾਰਕ ਡਾ: ਅਮਰ ਭਾਰਤੀ ਨੂੰ ਉਹਦੇ ਘਰ ਹਰੀ ਨਗਰ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਮਿਲਣ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦਸਿਆ ਕਿ ਸ੍ਰ: ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਹੋਸਪਾਲ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਤੇ ਉਹ ਇਕ ਖੋਜ ਪੁਸਤਕ ਤਿਆਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰਦੇਵ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਹੀ ਇਹ ਸਿਧ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਗੁਰੂ ਦੇਹਧਾਰੀ ਹੋ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪੁਸਤਕ ਨਹੀਂ। ਲੇਖਕ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਖਰੜੇ ਦੀਆਂ ੮-੧੦ ਸਲਿਖਾਂ ਸੁਣਾਈਆਂ। ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾ

ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪੁਸਤਕ ਬੜਾ ਭੀਰਾ ਪੇਂਠ ਕੇ, ਸੰਜੀਦਗੀ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ੇ ਉੱਤੇ
ਚੋਖਣੀ ਪਾਏਗੀ।

ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਸੁਪ੍ਰਸਿਦ ਲੇਖਕਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਵੀ ਤਾਂ ਅਮਰ ਭਾਰਤੀ ਅਤੇ ਮੈਂ
ਮਿਲਣ ਵਾਸਤੇ ਗਏ। ਉਸ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਇਮਰੋਹ ਤੇ ਥੀਓ ਥੀਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਹਿਤ ਘੰਟਾ ਭਰ ਬਿਤਾ ਕੇ
ਵਾਪਸ ਪਰਤੇ। ਥੀਓ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਇਹ ਜਾਣ ਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਡੁੱਕਰ
ਤਬੀਅਤ ਵਿਅਕਤੀ ਹਨ। ਉਹਦਾ ਜੀ ਕਰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੋਈ ਅਖਬਾਰ ਜਾਰੀ ਕਰਵਾਉਣ
ਜਿਸ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਲੇਖਕ ਗੁਰਭਾਰ ਤਾਂ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ
ਦੀ ਵੀ ਖੁਲ੍ਹ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰ ਸਕਣ।

੧੫ ਦਸੰਬਰ ੧੯੭੭ ਵੀਰਵਾਰ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ

ਆਮਦ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ

ਅੱਜ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਰੋਬ ੬.੩੦ ਵਜੇ ਸ਼ਾਮੀਂ ਦਿੱਲੀ ਪਹਾਤੇ। ਆਪ ਦੇ
ਨਾਲ ਠਾਕੁਰ ਉਦੈ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੁਰਗਾ, ਸੰਤ ਫਿਟਪਾਲ ਸਿੰਘ ਚੰਡਤ ਤੇ
ਭਰਾਦੀਵਰ ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਆਏ। ਪਹਿਲਾਂ ਆਪ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਾਲੀ ਨਗਰ ਵਲ ਛੱਟੇ ਬੱਚਿਆਂ
ਦਾ ਸ੍ਰੀ ਰਾਜਨ ਮਿਸਰਾ ਪਾਸੋਂ ਜਿਖਿਆ ਸੰਗੀਤ ਸੁਨਣ ਵਾਸਤੇ ਗਏ।

ਮੈਂ ਅਤੇ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸਰੋਬ ਉਦੋਂ ਐਸ. ਡੀ. ਫਿਲਸ ਬੈਠੀ ਵਾਲੇ ਸ: ਅਮਰ ਸਿੰਘ
ਥਾਡੀ (ਜੋ ਪਿਛੋਂ ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਜਵਰ ਕੇ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲਾਹੌਰ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਹੈ) ਪਾਸ ਸੀ ਜੋ ਮੇਰਾ
ਸਾਥਿਰਦ ਅਤੇ ਮਿੱਤਰ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਾਰੇ ਸ਼ਾਮੀਂ ਫੋਨ ਤੇ ੧੧/੧੦ ਪੂਜਾ ਰੋਡ ਤੋਂ
ਜਾਨਣਾ ਚਾਹਿਆ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਜਨ ਸਿੰਘ ਸਾਬਕਾ ਸਕੱਤਰ ਰਾਹੀਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ
ਮਿਕਸਮੂਲਰ ਹਾਲ ਵਿਚ ਸਗਤ ਪ੍ਰਸਿਦ ਸਾਰੰਗੀ ਨਿਵਾਸ ਪੰਡਿਤ ਰਾਮ ਨਾਰਾਇਣ ਨੂੰ ਸੁਣਨਾ ਬਾਹ
ਭਰੇ ਹਨ—ਜੀਟਾਂ ਆਦਿ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਬੀਤਾ ਜਾਏ।

ਅਸੀਂ ਜਦੋਂ ਹਾਲ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਪਤਾ ਬੀਤਾ ਤਾਂ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਉਥੇ ਸਾਧਾਰਨ ਗੁਰਸ਼ੀਆਂ
ਭੈ ਥੰਨੇ ਸਰੋਤੇ ਸੁਣ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਸੀਟ ਵਿਹਲੀ ਨਹੀਂ। ਜੋ ਬਾਹਰ ਫੌਜ ਕਰਨ ਨਵੀ
ਨਿਕਲੇ ਰਾਂ ਸੇਠ ਤਿਰਲੋਕ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਫਿਟਪਾਲ ਸਿੰਘ ਭਾਲਟਨ ਭੰਜ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਲੜਕੇ
ਆਉਂਦੇ ਮਿਲੇ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਸ ਹੀ ਰਹੇ ਸਾਂ ਕਿ ਅੰਦਰ ਜਕ੍ਹਾ ਹੈ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵੀ ਕਾਹ
ਦੁਆਰਾ ਆਣ ਪੁਜੇ।

ਹਾਲਾਤ ਦਸੇ ਗਏ ਤਾਂ ਆਪ ਨੇ ਜਾਨਣਾ ਚਾਹਿਆ ਕਿ ਪ੍ਰੋਫਰਾਮ ਕਈ ਖਤਮ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ
ਕਲ੍ਹ ਦਾ ਵੀ ਕਾਰਜ ਕਰਮ ਹੈ। ਇਸ ਰੰਮ ਲਈ ਸੰਤ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਰਮੇਸ਼ ਨਗਰ ਦੀ ਤਿਉਟੀ
ਲਗਾਈ ਗਈ। ਇਸ ਦਾ ਲੜਕਾ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬੇਬਈ ਵਿਚ ਰਾਮ ਨਾਰਾਇਣ ਜੀ ਦਾ ਲਾਗਿਰਦ
ਬਿਠਾਇਆ ਸੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਦਿੱਛਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਡਿਤ ਰਾਮ ਨਾਰਾਇਣ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ
ਬਾਰੇ ਜਾਣ ਸਕਣ ਅਤੇ ਜੋ ਸਾਰੰਗੀ ਦਾ ਬਾਦਬਾਹ ਭਿਟਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸਦਾ ਸਤਿਕਾਰ
ਕਰ ਸਕਣ।

ਜਦ ਤਕ ਅਸੀਂ ਦੁਬਾਰਾ ਮਿਕਸਮੂਲਰ ਹਾਲ ਤੋਂ ਪਰਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਾਲੀ

ਭਾਰ ਵਿਚ ਸੇਠ ਤ੍ਰਿਲੋਚ ਸਿੰਘ—ਸੇਠ ਬਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਥਿਠਾ ਲਿਆ। ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਮਾਇਆ ਵਿਚਾਰਾਂ ਥਾਏ ਇਸ ਲਈ ਕੱਲਥਾਤ ਹੁੰਦੀ ਰਹੇਗੀ। ਸਾਡੇ ਕੰਨੀ ਪ੍ਰਸਾ ਰੋਡ ਪੁਜਤ ਤਕ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਉਪਰੋਕਤ ਦੋਹਾਂ ਨਾਲ ਤੇ ਇਹ ਪਹਿਲੇ ਇਕੱਲੇ ਨਾਲ ਕੱਲਥਾਤ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ।

ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਰਮੇਸ਼ ਨਗਰ

ਜਦੋਂ ਰਾਤੀਂ ੮.੨੫ ਤੇ ਮੈਂ ਅਤੇ ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਆਇਆਂ ਏ ਕੇ ਘਰੀਂ ਆਉਣ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਸ. ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਰਮੇਸ਼ ਨਗਰ ਆਪਣੀ ਕੱਛੀ ਤੇ ਛੱਡਣ ਆਇਆ। ਉਸ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਵੇ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਿੱਲੀ ਆ ਗਏ ਹਨ ਉਹ ਆਪਣੀ ਕਾਰ ਨੂੰ ਕੇ ਕੋਠੀ ਵਿਚ ਰਾਜ਼ਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਰੀਬ ੧੦੦/-ਦਾ ਪੇਟਰੋਲ ਖਰਚ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਰੰਜ, ਪਰ ਫ਼ੈਸਲਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਹੀ ਬਰਨਾ ਹੈ।

ਅਮਰਜੋਸੀ ਦੌਰਾਨ ਵਾਕਾਂ ਖਾਲੀ ਬਰਕਾਉਣ ਲਾਗਨ ਸੰਤ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਭਾਰੋਂਬਾਰ ਨੱਪ ਹੈ ਜਾਣ ਨਾਲ ਦੋ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਏਨੀਂ ਵੀ ਰਕਮ ਦੇ ਹੇਠ ਆ ਗਏ ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਭਰੋਸਾ ਲਖ ਕੇ ਜਤਨ ਨਹੀਂ ਕੱਢੇ। ਅੱਜ ਇਹ ਕੁਝ ਸੁਰਤ ਆ ਗਈ ਹੈ। ਇਕ ਲਖ ਬਹੁਤ ਹੀ ਰੋਕੀ ਦਾ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਉਦੋਂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦਾ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਸੀ; ਜਿੰਨੀ ਜੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਰਕਮ ਨੇ ਲਓ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰੋ। ਅਥਵਾਓ ਨਾ। ਪਰ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ; ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਤਾਂ ਕਿਰਪਾ ਹੀ ਕਰੋ। ਸਾਡੇ ਭਾਰੋਂਬਾਰ ਵਿਚ ਚਰਚਤ ਪਵੇ ਆਪ ਜੀ ਤੋਂ ਨੇ ਨੇ ਕਿੰਨਾ ਵੀ ਚਿਰ ਸਾਰਾਂਗੇ।

੧੬ ਦਸੰਬਰ ੧੯੭੮ ਸ਼ੁਕਰਵਾਰ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ

ਸਾ ਰੋ ਕਾ ਮਾ

ਅਮੋਗ ਨਗਰ ਧਰਮਸਾਲਾ ਵਿਚ ਅਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਸੀ ਆਪਣੇ ਸਮੁੱਤਰਾਂ ਮਨਮੋਹਿ ਸਿੰਘ-ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ੬ ਵੀਂ ਵਜੇ ਪਹੁੰਚੇ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਜੇਹੇਂ ਸ੍ਰੀ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ (ਸਿਤਾਰ) ਦੀ ਸਰਦਾਰੀ ਹੇਠ ਮੰਹਣ ਸਿੰਘ-ਦੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਬੰਨੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਅਕਰਾਈ ਕੀਤੀ:

ਜੇਤਾ ਸਮੁੱਤ ਸਾਡਰ ਨੀਰ ਭਰਿਆ
ਤੇਰੇ ਅਵੇਸਣ ਚਾਰੇ।
ਦਇਆ ਕਰਨ ਕਛੁ ਮਿਹਰ ਉਪਾਰਉ
ਕੁਥਦੇ ਪਥਰ ਰਾਰੇ।

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਕੰਢੇ ਜਾਂਦੇ ਹਾਥ ਦੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਵੀ ਸ ਗ ਰ ਮ ਆਦਿ ਔਖਰ ਆਏ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਠੀਸ ਸਾ ਰੋ ਕਾ ਮਾ ਦੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਠਕਾਇਆ। ਜਿਥੇ ਸ਼ਬਦ 'ਨੀਰ' ਨੂੰ 'ਨੀ' 'ਰੇ' ਸੁਰਾਂ ਵਿਚ ਕੰਢਿਆ। ਦਿਲਕੁਸ਼ਾ ਏ ਕੇ ਆਪ ਬੈਠ ਗਏ ਹਨ। ਅਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੀ ਸ਼ਬਦ ਫੋਕਿਆਂ ਦੀ ਅਕਰਾਈ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਦਿਲਕੁਸ਼ਾ ਉਤੇ ਹੀ ਸੁਰ-ਸਿਰਜਣਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਠੇਕਾ ਸੰਤ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਚੰਡਾ ਦਾ ਸਮੁੱਤਰ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਲਗਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਇਰਦੇ ਸ਼ਿਰਦ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵਿਅਕਤੀ ਸੱਭਾ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ:

ਸ੍ਰ: ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦੇਸ਼ੀਕ, ਸੰਤ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਬਾਲੀ ਨਗਰ, ਸੰਤ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਾਲੀ ਨਗਰ, ਸ੍ਰ: ਮਨਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਸਪੁਤਰ ਮਾ: ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ, ਸੇਠ ਤਿਰਲੋਚ ਸਿੰਘ, ਸ੍ਰੀ ਚੇਰ ਸਿੰਘ ਸੇਠ ਸਪੁਤਰ, ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਬਟੀ, ਮਨਮੋਹਰ ਸਿੰਘ ਸਪੁਤਰ ਪ. ਸ. ਕ., ਸੰਤ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਚੰਡਾ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਸਪੁਤਰ ਸੰਤ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਵਰਕਸ, ਸੰਤ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੁਰਬਾ ਹਜ਼ੂਰੀ ਸੇਵਕ, ਸੰਤ ਚੰਡਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ਼ੁਭਾ ਦਿੱਲੀ ਅਮਿਟ ।

ਸਹੀ ਦਕਤ

੭ ਵੱਸਟ ਵਿਚ ੩ ਮਿੰਟ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਪਾਠ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸੁਰਜ ਉਠੇ ਤੇ ਠੰਡੇ ਵਕਤ ਦਾ ਸੁਆਲ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੇਵਕ ਪੁਰਬਾ ਨੂੰ ਲਿਖ ਕੇ ਪੁਛਿਆ (ਉਹ ਇਸ ਲੇਖੋਂ ਕੀਰਤਨ ਜਾਂ ਭਜਨ ਕਰਨ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਲਥਾਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ) । ਪੁਰਬਾ ਨੇ ਭਾਵਿਰੀ ਵੱਖੀ । ਲਿਖਿਆ ਸੀ, ਸੁਰਜ ਉਠੇ ੭-੨੧, ਪਰ ਇਸ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਕਿੰਨੇ ਵਜੇ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੋਵੇ । ਸੋ ਹੱਥ ਪੈ ਕੇ, ਨਾਮਧਾਰੀ ਨਿਤਨੇਮ ਦਾ ਕੁਟਕਾ ਜੋ ਪਾਸ ਹੀ ਗਾਤਰੇ ਹੈ ਕੁਮਾਲੀ ਵਿਚ ਸੰਤੋਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਪੁਰਬਾ ਦੁਆਰਾ ਕੁਟਕਾ ਕੱਢ ਕੇ ਵਤਾਣ ਤੇ ਪਾਠ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਲੈ ਲਿਆ । ਬਾਗੀ ਸਿੰਘ ਇਸ ਵੇਲੇ 'ਕੁਮ ਘਰ ਆਵਹੁ ਮੇਰੇ ਮੀਤ' ਆਸਾਵਰੀ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਲਥੇ ।

ਸਿਖਾਸਣ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਿਸ ਆਸਣ ਤੇ ਬਿਰਾਜਦੇ ਹਨ, ਵੰਡੀ ਜਿਹੀ ਉਸਦੀ ਵਿਆਖਿਆ : ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਬੈਠਣ ਲਈ ਦੱਬ ਚੀਆਂ ਸਫ਼ਾ, ਬਟਾਵੀਆਂ ਜਾਂ ਨੀਲੇ ਰੰਗ ਰਹਿਤ ਦੁਰੀਆਂ ਵਿਛੀਆਂ ਪੈਦੀਆਂ ਹਨ । ਇਹਨਾਂ 'ਚੋਂ' ਸਭਬੰਭਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਵਾਸਤੇ, ਆਮ ਕਰਕੇ ਦੱਬ ਜਾਂ ਖਾਹੀ ਵਿਛਾਈ ਜਾਣ ਉਠੇ ਇਕ ਖੋਸ, ਉਪਰ ਦੰਗੀ ਭੀਤੀ ਕੋਲਮੀ ਕੱਦਰ ਜਾਂ, ਜੇ ਕਿਸੇ ਉਚੇਚ ਨਾਲ ਛੋਟਾ ਪੱਲੂ ਭਾਵਦਾ ਭਿਆਰ ਭੀਤੀ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਉਪਰ ਵਿਛਾਇਆ ਜਾਵਾ ਹੈ । ਹਿਆਨ ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਭਸਤਰ ਸਵੈਦ ਅਤੇ ਸਕੱਢ ਹੁੰਦੇ । ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਵਾਲੀ ਜਾਂ ਕੋਈ ਡਾਪੇ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਨੀਲੇ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦਾ ਪਰਕੋਰ ਨਾ ਭੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ । ਨੀਲ ਪਹਿਨਣ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਿਖੇਰੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਖੋਬ ਨੀਲੇ ਰੰਗ ਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ । ਨਾਲ ਹੀ ਸੇਵਕਾਂ ਪਾਸ ਵੀ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਨੀਲ-ਸਬੰਧਤ ਵਸਤੂ ਪਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਭੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ।

ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ

੭-੮ ਮਿੰਟੇ ਵਿਚ ਹੀ ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਪਾਠ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ । ਵੁੱਟ ਅਸਲੀ 'ਕਾਲਪਟ ਤੋਂ', ਕਿੰਦਰੀ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਐਕਾ ਦਿਨ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਵਿਚ ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਪਾਠ ਨਾ ਭੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ । ਰੰਗ-ਸੰਗ, ਭਿਆਰੀ-ਨਿਆਰੀ ਕੋਈ ਵੀ ਖੋਬ ਇਸ ਵਿਚ ਵਿਖਨ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕੀ । ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਭੰਗ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਨਿੱਜੀ ਅਰਦਾਸ ਦੇ ਨਾਲ, ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕੁਪਤ ਕੁਪ ਵਿਚ ਭੀਤੀ, ਸੀਸ ਤੁਰਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਨੇ ਮਿਰ ਵੁਕਾਇਆ ।

ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਉਪਰੰਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਸੇ ਸਿੱਕ ਦੇ ਘਰ ਚਰਨ ਪਾਣ ਹਿਤ ਪਧਾਰੇ ਤੇ ਢੋਰ ਕੋਠੀ ਪੁਸ਼ਾ ਰੋਤ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ।

ਸੇਠ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਉਪਰੋਧਨ

ਮੈਂ ੨ ਰਸੇ ਕੋਠੀ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸੇਠ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੁਤਲਾ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਰਮੇਸ਼ ਨਗਰੀਂ ਸਿੱਧੇ ਆਨੰਦ ਨਰਸਿੰਹ ਹੋਮ ਪਹੁੰਚੇ ਜਿਥੇ ਸੇਠ ਰਿਲੇਕ ਸਿੰਘ ਦਾ ਲੜਕਾ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਕਮਰ ਤੇ ਨਿਕਲੇ ਕੁੰਮੇ ਬਾਰਨ ਉਪਰੋਧਨ ਕਰਦਾ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਸੇਠ ਜੀ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸਿੰਘਾਂ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦੇਕੇ ਹੀ ਦਰਬਨ ਦੇਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੀਤੀ।

ਏਥੇ ਤੁਰਨ ਤਕ ਸੇਠ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਡਾਲਟਨ ਗੇਜ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਉਪਰੋਧ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਭਰਾ ਸ੍ਰ. ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਤਨੀ ਬੀਬੀ ਮਨਜੋਤ ਕੌਰ ਦੀ ਮੇਥ ਨਿਕਲੀ ਹੋਣ ਬਾਰਨ ਲੱਤ ਤੇ ਪਲਸਤਰ ਬੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਖਰ ਜਾ ਕੇ ਦਰਬਨ ਦਿੱਤੇ। ਦੋਹਾਂ ਭਾਵਾਂ ਦੇ ਮਗੋਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਨਸਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁਖ ਹੋਇਆ। ਮਗੋਰਾਂ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਅਰੰਭ ਹੋਣ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ।

ਦਰਬਨ ਪਿਆਸੇ

ਏਧਰੋਂ ਆ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਆਦਿ ਕਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਭਾਤ ਛੇਤ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਆਰਾਮ ਕੀਤਾ। ਜਦੋਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬੈਠਣ-ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਾ ਆਪ ਜੀ ਬੁਲਾਏ ਤੇ ਸਲਾਹਤ ਸਨ। ਮੰਡੀ ਵਾਲੇ ਸ੍ਰ. ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ, ਮਹਿੰਤ ਕੁਰਬਾਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਲੜਕਾ ਸ੍ਰ. ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਨਾਗੀ ਵਿੰਡਸਟਰੀਜ਼ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਵੱਡਾ ਆਪਦੇ ਸਾਹਰੋਂ ਬੈਠੇ ਸਨ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਗੱਲਬਾਤ ਹੋਈ। ਸ੍ਰ. ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਨਰੰਦਾ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਪਤੇ ਠੰਢ ਕੀਤੇ। ਉਹ ਉਠੇ ਤਾਂ ਮਾਈਆਂ ਦਾ ਵਿਚ ਕਰੂਪ ਦਰਬਨਾਂ ਲਈ ਆ ਗਿਆ। ਪ ਕੁ ਮਿੰਟ ਤਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੀਸਰੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਲਈ ਅੰਦਰ ਚਲੇ ਗਏ।

ਦਰਬਨ ਪ੍ਰੇਮੀ

ਆਖਾਮ ਉਪਰੋਧ ਵਿਚ ਹੋਰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਿੱਜੀ ਨਿਤਨੇਮ ਲਈ ਆਪਣੇ ਵਿਕਾਤ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹੇ। ਬੈਠਣ-ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਸੇਠ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਡਾਲਟਨ ਗੇਜ, ਸੇਠ ਰਵਨ ਸਿੰਘ ਬਾਈਲੇਂਡ, ਗਿਆਨੀ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਲੜਕਾ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ, ਇਸਦੇ ਦਾਦਾ ਸੁਧਾ ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ। ਸ੍ਰੀ ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਢੇਡੇ ਨੂੰ ਉਚੇਰਾ ਸੌਂਦਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾਹਰ ਆਏ ਤਾਂ ਸਭ ਨੇ ਨਮਸਕਾਰਾਂ, ਚਰਨੀਂ ਸਿਰ ਧੜ, ਬੀਤੀਆਂ। ਹੁਣ ਤਕ ਸ੍ਰ. ਹੰਸਪਾਲ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਕੁਰਬਾਨ ਸਿੰਘ ਵੀ ਆ ਗਏ। ਸ੍ਰ. ਹਰਚੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬੁਝ ਦਿੰਦਾ ਪੱਖੀ ਤੇ ਜਨਤਾ ਯਾਰਦੀ ਵਿਰੋਧੀ ਖਬਰਾਂ ਸੁਣਾਈਆਂ। ਅਜੇ ਕੱਲਬਾਤ ਚਲਦੀ ਹੀ ਪਟੀ ਸੀ ਕਿ ਰਿਟਾਇਰ ਐਸ. ਪੀ. ਸ੍ਰ. ਅਨੂਪ ਸਿੰਘ ਰਾਜਾ ਜੰਗ, ਸ੍ਰ. ਸੱਤਦ ਸਿੰਘ ਬਰਾਜੀਏ ਦੇ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲਈ ਖੁੰਚ ਗਏ। ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰ. ਅਨੂਪ ਸਿੰਘ ਪਾਸੋਂ ਸ੍ਰ. ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰ ਤੇ ਸ੍ਰ. ਕੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਬਾਰੇ ਪੁਛਿਆ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਤਾਕੁ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦਾ ਕੋਸ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਸੁਣ ਲਭ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬੜੇ ਸਮੇਂ ਕੋਠੀ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਪਧਾਰੇ ਜਿਥੇ ਅਨੇਕਾਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਇੰਤਜਾਰ ਵਿਚ ਸਨ।

‘ਭੱਜਣਾ ਮੈਂ ਵੀ ਨਹੀਂ’

ਪਹਾੜ ਭੱਜ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀ, ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਖਲੋਤੀ ਇਕ ਮਾਈ ਵੀਰਾ ਦੇਵੀ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਅਰਦ ਨੂੰ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਹੱਥ ਲਗਾ ਕੇ (ਜੋ ਅਯੋਗ ਰਹੀਕਾ ਹੈ) ਖੋਨੜੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਜੇਉਂਦੇ ਜੀ ਆਪਣਾ ਅੰਤਮ ਭੋਗ ਪੁਆਣਾ ਹੈ ਆਪ ਉਸ ਸਮੇਂ ਜ਼ਰੂਰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ। ਨਾਲ ਹੀ ਅਰਦ ਕੀਤੀ ਕਿ ਧਰਮਸਾਲਾ ਦੇ ਭਰੋਬੀ ਨੂੰ ਉਥੋਂ ਫੁਟੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਧਰਮਸਾਲਾ ਤੇ ਵਧੇਰੇ ਰਸੋਲਤ ਜਮਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ ਜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਜੋ ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ ਆਇਆ ਉਹ ਹੋਰ ਵੀ ਭੇੜਾ ਨਿਕਲਿਆ ਤਾਂ ਕੀ ਕਰਾਂਗੇ।

ਪਰ ਮਾਈ ਆਪਣੀ ਭੱਲ ਬਰੀ ਕਈ, ਕਰੀ ਕਈ।

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਬਚਨ ਕੀਤਾ : ਮਾਈ ਭਜਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਭੱਜਣਾ ਮੈਂ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲਗੇ : ਮਾਈ, ਹਰਕਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਭੱਲ ਦੱਸ ਦੇਈਂ। ਉਹ ਜਿਥੇ ਯੋਗ ਜੋਇਆ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ।

ਪਖਤੂਨ

ਅਤੇ ਫਿਰ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਸਟਰਰ ਸ੍ਰ: ਭਟੋਲਾ ਸਿੰਘ ਪਖਤੂਨ ਆਇਆ। ਇਹ ਕਦੇ ਕਦੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਮਨ ਦਾ ਭਾਰ ਹੋਲਾ ਕਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲਿਜਾ ਕੇ ਭੈਣ-ਭਰਮੇ ਵਿਚ ਪਲੰਘ ਤੇ ਬੈਠੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਵਰਸ਼ ਤੇ ਬੈਠੇ ਭਟੋਲਾ ਸਿੰਘ ਬਜ਼ੁਰਗ ਨੇ ਆਪਣੇ ਥੈਲੇ ਵਿਚੋਂ ਅਨੇਕਾਂ ਬਾਗੜ ਕੱਢੇ, ਭਟਿੰਗ ਖਿਲਾਰੇ, ਤਸ਼ਕੀਰਾਂ ਵੀ ਵੈਲਾਈਆਂ ਤੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਹਿੰਦੀ ਚਿੱਠੀਆਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਵਤਾ ਕੇ ਆਖਣ ਲੱਗਾ : ਭਵਿੱਖ ਬਾਣੀ ਸੁਣੋ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਜੋ ਹੁਣ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਲੋਕਲ ਹੈ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸਭ ਖਤਮ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਪੂਰੇ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਅਤੇ ਫਿਰਧ ਸਰਦਾਰ ਹੋਣ ਭਰੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਡਿਕਾਰ ਕਰਨ ਲੱਗਾ।

ਅਜੇ ਸ੍ਰ: ਪਖਤੂਨ ਦੀਆਂ ਭੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਹਟੇ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਸ੍ਰ: ਹੰਸਪਾਲ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈਜਾਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਮੰਗੀ ਤੇ ਸਾਰੇ ਨਾਲ ਕੁਰਬਾਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਿਲ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਸ੍ਰੀ ਜੰਗ ਰਾਵ ਆੜ ‘ਬਲਿਟਰ’ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਚਲੇ ਗਏ। ਜੋ ਕੁਝ ਸਰਸੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਵਾਪਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਸ ਬਾਰੇ ਭੋਲ ਕੱਢ ਸ੍ਰੀ ਜੰਗ ਰਾਵ ਨੂੰ ਦੱਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਫੌਜ ਮਿਲਾ, ਭਾਰੀਆਂ ਤੇ ਫੇਜ਼ਾਂ ਢਾਕੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੰਗੀ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਅੜਲੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਮੰਗਲਵਾਰ ਉੱਤੇ ਹੋਈ।

ਸੰਗੀਤ ਸਭਾ

ਵਾਪਸ ਆਉਂਦਿਆਂ ਨੂੰ ਰਾਤ ਦੇ ੬ ਵਜ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਖੇਂਦਰ ਦਾ ਕੁਰਤਾ ਖਜਾਮਾ ਪਹਿਨੀ ਦਸਤਾਰ ਸਜਾਈ ਭੱਜ ਕੇ ਕੋਠੀ ਦੇ ਲੋਕਰ ਨਾਲ ਲਕੜੇ ਹਾਲ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚੇ ਜਿਥੇ ਕਲੀਚਿਆਂ ਉੱਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਲਈ ਆਸਣ ਵਿਛਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸਾਹਮਣੇ ਸ੍ਰੀ ਕੁਰਬਾਨ ਸਿੰਘ ਸਰੋਦ ਲੈ ਕੇ ਬੈਠਾ ਸਰੋਦ ਟੁਟਕਾ ਰਿਹਾ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਖੇਂਦਰ ਮੰਦਰ ਰਾਬਲਗੀ ਜਾਏ ੧੪ ਮਾਰਚ ਦੀਆਂ ਗ਼ਰਾਂ ਵਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਕੁਰਬਾਨ ਸਿੰਘ ਸਿਤਾਰ ਗਹਿਕੇ ਇਲਾਕਾਪੋ ਨਾਲ ਸੁਟ-ਸਮਝ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਹੱਠ ਲਿਖੇ ਵਿਅਕਤੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਇਸ ਸੰਗੀਤ ਕਲਾ ਤੋਂ ਸਲਾਹਾਰ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ ;

ਠਾਕੁਰ ਉਦੈ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ-ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭੱਟੀ ਸਾਹਿਬ, ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ (ਬੱਚੇ ਜੋ ਦੋਵੇਂ ਸੰਗੀਤ ਸਿੱਖਦੇ ਹਨ)। ਡਾਕਟਰ ਗੰਜ ਦਾ ਇਕ ਨੌਜਵਾਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸਪੁਰਤ ਸੰਤ ਬਲਦੇਤ ਸਿੰਘ, ਜੋ ਸੱਧ ਰੱਖਦਾ ਮੁਬਸੂਰਤ ਲਾਮਾਗੀ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਕੁੰਤਰਜਨ ਸਿੰਘ ਨਾਮਾਗੀ, ਸ੍ਰ: ਜਗਦੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਆਬ 'ਵਰਿਆਮ', ਸੰਨ ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਦਾ 'ਰਾਣ', ਸ੍ਰੀ ਹਰਤਜਨ ਸਿੰਘ ਚੰਡਾ, ਮਸਤਾਨਾ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਤੇ ਇਕ ਹੋਰ ਸਰੀਰ।

ਸਤਿਨਾਮੁ ਜੀ ਨੇ ਵਜੇਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀਕ ਬੇ ਮਾਤਰਾ ਛਿਟਨ ਦਾ ਠੀਕ ਦੰਗ ਦੱਸ ਕੇ ਫਰਮਾਇਆ : ਅਸੀਂ ਨਿਯ ਨੂੰ ਅਪਣੇ ਛਿਆਨ ਨਾਲ ਸੇਂਟ ਕਰਕੇ ਘੋਰੇ ਥੰਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਉਹੋ ਹੀ ਮਾਤਰਾ ਦੁਆਰਾ ਸੁਰ-ਤਾਲ-ਲੈਖਾ ਵਿਚ ਨਿਬੰਧ ਹੋ ਕੇ ਮੁਨਾਸਬ ਸੁਧਤਾ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਚੰਦਰ ਮੋਹਣ ਤੇ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਹ ਗਤ ਸੁਭ ਪਸ਼ਦਾਈ।

ਬਾਬੇ ਦੀ ਸਲਾਹ

ਅੱਜ ਸਤਿਨਾਮੁ ਜੀ ਨੇ ਚੌਧਰੀ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕੁਹਿ ਮੰਤਰੀ ਬਾਰੇ 'ਨਵਾ ਛਮਾਨਾ' ਪੰਜਾਬੀ ਰੰਗਨਾ ਅਖਬਾਰ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟਿੱਪਣੀਫਾਰ ਦੀ ਟਿੱਪਣੀ ਦੀ ਬੜੀ ਸਲਾਹਾ ਕੀਤੀ। ਆਪਣੇ ਫਿਰ : ਸੁੰਦਰ ਸਭਦਾ ਵਿਚ, ਛਿਨਾਂ ਛਾਨ੍ਹਾਂ ਬੰਦਣ ਤੋਂ ਰੱਬਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਨਾਲ ਹੀ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਿਰਦਾਰ ਨੂੰ ਉਘਾੜਿਆ ਹੈ। ਮਨੁੱਖਤਾ ਪਸੰਦ ਆਇਆ ਹੈ।

ਮੈਂ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟਿੱਪਣੀਫਾਰ "ਨਵਾ ਛਮਾਨਾ" ਦਾ ਸੰਪਾਦਕੀ ਲੇਖਕ ਬਾਬਾ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਬੰਨ੍ਹਾਏ ਹਨ।

ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਦੋ ਅਖਬਾਰ

ਸ੍ਰੀ ਜਗਦੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਸੰਪਾਦਕ "ਵਰਿਆਮ" ਨੇ ਹਜ਼ੂਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਫੰਟੇ ਡਾਪੀ ਢਾਢੇ 'ਪੰਜਾਬ ਕੈਸਰੀ' ਜਲੰਧਰ ਅਤੇ 'ਅਜੀਤ' ਜਲੰਧਰ ਪੰਥ ਕੀਤੇ। 'ਪੰਜਾਬ ਕੈਸਰੀ' ੧੫-੧੨-੭੭ ਵਿਚ ਡਾ: ਸੁਥਾਣ ਰੰ ਕੂਹੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਿਆਂ ਦੀ ਤੇ ੧੩-੧੨-੭੭ ਦੇ 'ਅਜੀਤ' ਵਿਚ ਸ਼ਿਵਾ ਜੀ ਸਟੇਡੀਅਮ ਵਿਚ ਬੈਠਿਆਂ ਦੀ।

ਭਾਤੀ ੮ ਵਜੇ ਤਕ ਸੰਗੀਤ ਸਭਾ ਚਲੀ ਨਿਕਾ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦਰ ਮੋਹਣ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ੧੪}, ੧੪}, ੧੪} ਮਾਤਰਾ ਕਾਉਟੀਆਂ ਵਜਾਉਣੀਆਂ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਰਿਹਾਈਆਂ ਲਗਾਏ ਦੀ ਜਾਰ ਚੱਲੀ।

੧੭ ਦਸੰਬਰ ੧੯੭੭ ਬਨੀਵਾਰ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ

ਆਰੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ

ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਸੰਗੀਤਨ ਸੰਤ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਆਰੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਵੈਕਟਰੀ, ਟੱਕਤ ਮੰਡੀ, ਕੋਰਤੀ ਨਕਰ, ਇਕ ਹੋਇਆ। ਸਤਿਨਾਮੁ ਨੇ ਅਸੀਂ ਸਿਰ ਦਰਬਨ ਦੇ ਕੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਬਖਸ਼ੀਆਂ।

ਵਾਰ ਉਪਰੰਤ ਸ੍ਰ: ਗੁਰਚੰਨ ਸਿੰਘ ਨੌਰੋਹੀ (ਅਛਰੀਫਾ) ਸ੍ਰ: ਹਰਚੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੰਸਪਾਲ ਤੇ ਸ੍ਰ: ਜਗਦੀਸ਼ ਸਿੰਘ 'ਵਰਿਆਮ' ਸੰਪਾਦਕ ਮੇਰੇ ਘਰ, ਜੇ-੩/੧੯੯ ਰਾਜੇਰੀ ਭਾਰਤਨ ਪਧਾਰੇ। ਹੰਸਪਾਲ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਤਿਨਾਮੁ ਜੀ ੧੧/੧੦ ਪੂਰਾ ਹੋਏ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਇਹ, ਡਾਪੀ ਨਕਰ, ਜਮਨਾ

ਪਰ ਮਹੰਤ ਕੁਰਬਾਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕੁਹਿ ਪਹੁੰਚੇ, ਮਹੰਤ ਜੀ ਦਾ ਸਰੀਰ ਅਸਵਾਸ ਹੈ। ਕੱਲ੍ਹ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਲੜਕਾ ਸ੍ਰ: ਜੁਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਹੋਰ ਸਰੀਰ ਇਹੋ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਆਏ ਸਨ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਅਤੀ ਪਿਆਰੇ ਸਿੱਖ ਸ੍ਰ: ਕੁਰਬਾਨ ਸਿੰਘ ਰਾਤ ਦੇ ਡੈਂਟੀ ਸਾਹਿਬੋਂ ਦਿੱਲੀ ਆਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਅੱਜ ਨੌਰੋਗੀ ਲਈ ਜਹਾਜ਼ ਫੜਨਾ ਹੈ।

ਸ਼ਾਪਿੰਡ ਸੈਂਟਰ

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਤੇ ਜਗਦੀਸ਼ ਸਿੰਘ 'ਵਰਿਆਮ' ਕੋਠੀ ੧੧/੧੦ ਪੁਰਾ ਰੋਡ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਮਾਰਕਿਟ, ਸ਼ਾਪਿੰਡ ਸੈਂਟਰ ਪੁੱਜੇ ਤਾਂ ਸੇਠ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਲੜਕਾ ਬਚਿੱਤਰ ਸਿੰਘ ਮਿਲਿਆ। ਸੇਠ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਹੁੱਡਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ੧੦ ਮਿੰਟ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ਾਪਿੰਡ ਸੈਂਟਰ, ਰਚੇਲ ਬਾਗ ਵਿਚ ਚਰਨ ਪਾ ਕੇ ਆਏ ਹਨ।

ਕੋਠੀ ਪੁਰਿਆਂ ਸ੍ਰੀ ਕੁਰਬਾਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਸੇਠ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਬਚਿੱਤਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਵੱਡੇ ਸਮੇਂ ਕਚੇਲ ਬਾਗ ਦੇ ਦੁੱਥ ਖਾਲੀ ਪਲਾਟਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਲਈ ਪਹਾਚੇ। ਮਾਸੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੋਰ ਖਾਰੇਕਾਰ ਲਈ ਨਵੇਂ ਪਲਾਟਾਂ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਹੋਵੇਗੀ ਜਾਂ ਭਾਲਣਨ ਫੌਜੀਆਂ ਦੀ ਘਰੇਲੀ ਲੋੜ ਦੇਖਣ ਉੱਤੇ ਹੋਵੇਗੀ।

੧੧ ਵਜੇ ਤਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਫੜ ਲਿਆ।

ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਫੜ ਕੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਨੂੰ ਬੈਠਣ-ਠਮੇ ਵਿਚ ਸੰਤ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਵਰਕਸ ਵਾਲੇ ਤੇ ਸੰਤ ਜੁਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਭਾਸ਼ ਅਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸਰੀਰ ਨਾਮਸਕਾਰ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਲਈ ਅੱਗੇ ਵਧੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਦਿਆਂ ਸੰਤ ਜੁਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਫੀਟ-ਪੇਂਟ ਵਿਚ ਵੇਖਕੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ: 'ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਇਹਨਾਂ ਕੱਪੜਿਆਂ ਵਿਚ ਜਾਵੇਂ। ਤੇਨੂੰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਵਸਤੂ ਵੱਧੇ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਅਤੇ ਆਪ ਅਰਾਮ ਠਾਠੇ ਵਿਚ ਚਲੋਂ ਕਰੋ।

ਸਰੀਰਕ ਸਿਹਤ ਲਈ

ਪੁੱਛਣ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਾਸਤੇ ਰੰਜਾਨਾ ਟੱਥ ਦਿਸਨਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਟੱਥ ਰੋਜ਼ਾ ਨਾਲ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਨਿੱਤ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਸਾਮਾਨ ਵਿਚ, ਪਰ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਆਪ ਟੱਥ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਸਗੋਂ ਕਿੱਲੇ ਨਿਚੋੜੇ ਮੱਟੇ ਕੱਪੜੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਕਿ ਆਪ ਦੇ ਪੈਟ ਨੂੰ ਆਰਾਮ ਮਿਲੇ ਤੇ ਨਿੱਭ ਦੀ ਭੱਜ-ਨੱਠ ਵਿਚ ਸਰੀਰਕ ਬੁਰਤੀ ਖੀਣ ਨਾ ਹੋਵੇ।

ਸੰਤ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੁਰਖਾ ਨੇ ਦੱਸਿਆ: ਇਸ ਵਾਰ ਦੀ ਸਦਾ ਲੱਖ ਪਾਠਾਂ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਵਿਚ ਗੁਰਮੀ ਦੇ ਇੱਥੀਂ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਚਰਚ ਘੁੰਮੇ, ਪਿੰਡ-ਪਿੰਡ ਚਹਿਰ-ਸਹਿਰ ਜਾਣਾ, ਦੁਪਹਿਰੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਫੜਣਾ ਤੇ ਉਸੇ ਘੜੀ ਵਿਚ, ਕੁਰ ਪੈਣਾ। ਬੇ-ਅਰਾਮੀ, ਬੇ-ਵਧਰੀ ਲੰਕਰ ਅਤੇ ਫਕਦਿਆਂ ਹਾਂ ਕੁਰ ਪੈਣ ਨੇ ਪੈਟ ਦਾ ਸ਼ਿਸਟਮ ਕੁਸ਼ਕਤਾਂ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਹਨੀਂ ਇਨੀਂ ਟੱਥ ਬਾਬ ਦੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਕਿੱਲੇ ਕੱਪੜੇ ਦੀ ਪੱਟੀ ਹੀ ਮਦਦਗਾਰ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।

ਸਿਰ ਤੇ ਹੱਥ ਕੀਹਦਾ ?

੧.੩੦ ਵਜੇ ਦੁਪਹਿਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਕਿਰ ਦਿਸਨਾਨ ਕੀਤਾ। ਸੰਤ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਤੱਥਰ ਹੀ ਇਸ ਵਿਚ ਸਹਾਇਕ ਹਨ। ਹੁਣੇ ਹੁਣੇ ਸੰਤ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਮੱਥਾ ਟੰਕਿਆ ਸੀ। ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਉਤਰ ਵਿਚ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਖਿਆ: ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਤੇ ਹੱਥ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ

ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ : ਮੇਰਾ ਹੱਥ ਵੱਡਾ ਹੈ ਜਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ? ਕਦੇ ਵੀ ਕੋਈ ਹੱਥ
ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹੱਥ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਜਾਂ ਉੱਚਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਜਦੋਂ ਵੀ ਮੰਗੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਹੱਥ ਤਾਂ ਸਿਰ ਤੇ ਮੰਗੇ ।

ਤਲਬਗਾਰ

ਜਦੋਂ ਦੋਨ ਦਿਖਲ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰੇ ਕਿਹਾ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਭਰਦੇ ਹੋਏ ਸੇਠ ਤਰਲੰਕ
ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਬਚਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੱਲਬਾਤ ਦੇਰਾਨ ਅਨੇਤਾਂ
ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ । ਬਾਹਰ ਬੈਠਣ-ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਨਾਂ ਦੇ ਤਲਬਗਾਰ ਹੱਥ
ਲਿਖੇ ਵਿਅਕਤੀ ਸਨ : ਸ੍ਰੀ ਕੁਰਬਜ਼ਨ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਬਾਣ ਸਿੰਘ (ਸਵਰਗਵਾਸੀ ਸੇਠ ਖਜਾਨ ਸਿੰਘ
ਇਨਸਾਫ ਦਾ ਭਾਈ) ਸੰਤ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਨਿਰਮਾਣ, ਸਰਦਾਰ ਜਵਾਹਰ ਸਿੰਘ ਬਾਮੇੜੇ, ਵਰਿਆਮ
ਸੰਪਾਦਕ ਸ੍ਰੀ ਜਗਦੀਸ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਬਾਲੀ ਨਗਰ, ਸੰਤ ਸੁਖਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ, ੫੭
ਹੋਰ ਸਰੀਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਠਹੀਂ ।

ਭਟੇਸਪੁਰੇ ਨੂੰ

ਅਸਲ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਿਥੇ ਵੀ ਜਾਣ ਤੇ ਜਦੋਂ ਵੀ ਜਾਣ ਦਰਬਾਨ ਪੁੱਖੀ ਉਥੇ
ਇੰਤਜਾਰ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭਟੇਸਪੁਰੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਘਰ ਚਰਨ ਪਾਉਣ ਲਈ
ਤਿਆਰ ਹੋ ਕੇ ਅਰਾਮ ਕਮਰਿਓਂ ਨਿਕਲੇ ਤੇ ਸਾਰੇ ਹਾਜ਼ਰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਚਰਨੀਂ ਹੱਥ ਲਾ ਭੇਟਾ
ਧਰ ਮਜ਼ਰਕ ਨਿਵਾਇਆ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ : ਮੈਂ ਅੱਜ ਘੱਟਾ ਲੋਟ ਹਾਂ, ਰਾਹ ਦੇ ਦਿਉ
ਤਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਭਟੇਸਪੁਰੇ ਉਗੋੜ ਕਰਦਿਆਂ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵਾਂ । ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਚਰਨ
ਪਹਿਨਕੇ ਬਾਰ ਥੱਲ ਨੂੰ ਹੀ ਤੁਰੇ ।

ਬਾਹਰ ਕੋਠੀ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚ, ਰਹਨਾਲ ਤੋਂ ਆਏ ਸਰਦਾਰ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਕੁਜਰਾਂ ਵਾਲੀਏ
ਨੂੰ ਆਕਿਆ ਕੀਤਾ : ਸ਼੍ਰੀ ਭਾਬੋਂ ਲਾਜਾ ਜਾਧ, ਸੰਪਤਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੇਖੋ ਲਹਿਣ ਦੇ । ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ
ਨੂੰ ਪੱਥੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਉਹ ਹੰਸਪਾਲ ਨੂੰ ਕਹਿਓ ਇਨ ਲੜਕੇ ਦਾ ਕੀ ਕਰਵਾਏ । ਡਿਕ ਹੋਰ
ਸਰੀਰ ਵਿਆਹ ਕਾਰੇ ਅਰਥ ਬਰਨ ਆਇਆ ਸੀ, ਉਹ ਵੀ ਹੰਸਪਾਲ ਜਿੰਨੇ ਲਾ ਆਪ ਪੁਤਰਾ ਭੇ
ਸ੍ਰੀ ਕੁਰਬਜ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਸੁਮਤ ਸਿੰਘ ਭਗਵੰਤਰ ਨਾਲ ਭਟੇਸਪੁਰੇ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ ।

੩ ਤੌਰ ਲਉਦੇ ਪਹਿਰੇ ਭਟੇਸਪੁਰਿਓਂ ਵਾਪਸ ਪਰਤੇ ਤਾਂ ਮੇਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਕੁਰਬਜ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨੇ
ਦਸਿਆ : ਭਾਬਾ ਸੁਤਜਨ ਸਿੰਘ ਨਮਿਤ ਪਾਠ ਦਾ ਝੰਡ ਸੀ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭਟੇਸਪੁਰੇ
ਪਧਾਰੇ । ਆਵਿਆ ਸਿੰਘ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਆਇ ਭਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਪੰਜ ਪੁੱਤਰ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਢਾਓ
ਦਸਤਾਰਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਸਿੱਧੀਆਂ ਕਰਵਾਈਆਂ । ਜਿੰਨੇ ਦਸਤਾਰੇ ਵੀ ਵਿਹਨਾਂ ਦੇ ਜਿਥੇ
ਹਜ਼ੂਰ ਨੇ ਸਜਾਏ ।

ਫਿਰ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ (ਸਰਦਾਰ ਕੁਤਬੇਨ ਸਿੰਘ ਨੀਰੰਗੀ, ਸਰਦਾਰ ਹੰਸਪਾਲ, ਕੁਤ ਹੋਰ
ਨਾਵਾਕਫ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮੈਂ) ਦਰਬਾਨਾਂ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਖੜੇ ਖੜੇ ਢਾਓ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ
ਜੀ ਨੇ ਦਸਿਆ : ਇਹ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸਤਾਰਾਂ ਸਜਾਈਆਂ ਹਨ ਅੱਜ, ਮਾਈ ਕੋਸਰੋ, (ਕੁਜਰਾਂ ਵਾਲੇ
ਦੀ ਸਰਧਾਲੂ ਅਤੇ ਉਤਮ ਜੀਵਨੀ ਵਾਲੀ) ਦੀ ਦੁਹਤਰੇ ਹਨ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਿਜ
ਮਾਈ ਦੀ ਬੜੀ ਬੇਝਾ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ।

ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੰਸਪਾਲ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਤੇ ਸ: ਹਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅੱਜ ਅਤਿਅੰਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਜਾਪਦੇ ਹਨ
ਕਿਉਂਕਿ ਇਕ ਖਰੀਦ ਦੀ ਪ੍ਰਦਾਨਗੀ ਲਈ ਸੇਠ ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸੇਠ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ

ਰਾਇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਰਦਾਰ ਹੇਸਪਾਲ ਦਾ ਮਤ ਜਾਣ ਕੇ ਹੀ ਅੰਤਮ ਫੈਸਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਸ: ਹੇਸਪਾਲ ਉਹ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿਖਾਣ ਲਈ ਮੰਨੂੰ ਦੀ ਠਾਲ ਲੈ ਗਿਆ। ਵਾਪਸ ਆਏ ਤਾਂ ਪੱਟੇ ਪੰਜ ਵਜ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਬੈਠਣ-ਭਰਮੇ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਮੰਜੇ ਤੇ ਸੋਫਿਆਂ ਤੇ ਇਕ ਬਹੁਤ ਉੱਤਮ ਕੋਥਲ ਲਈ ਉਸਤਾਦ ਅਮਜਦ ਅਲੀ ਆਂ ਦੀ ਸਰੋਦ ਦੀ ਟਿਕ ਕੰਨਿਟ ਸੁਣ ਰਹੇ ਸਨ, ਕੋਲ ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸਰੋਦ ਅਤੇ ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਸਿਤਾਰ ਤੇ ਹੋਰ ਸੰਗੀਤ ਜਿੱਥੇ ਥੱਕੇ ਬੈਠੇ ਸਨ।

ਸਾਉਰ ਹਾਲ ਵਾਲੇ

ਸਾਡੇ ਬੈਠਣ ਤੋਂ ੧੦ ਮਿੰਟ ਬਾਅਦ ਸਾਉਰ ਹਾਲ, ਯੂ. ਡੇ. ਦੇ ਸੰਤ ਸਤਚਰਨ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ, ਦੱਤੀ ਪੁੱਤਰੀ ਤੇ ਲੜਕੇ ਕਿਰਨਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਕੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਮਸਤਕ ਨਿਵਾ ਭੰਟਾ ਪਰ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋ, ਬੈਠ ਗਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਿਛਲੀ ਵਾਰ ਵਲਾਇਤ ਗਏ ਕਿਰਨਪਾਲ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਸਨ ਸੰਤੁਰ ਸਿਖਾਣ ਵਾਸਤੇ। ਲਹਿੰ ਕੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਆਗਿਆ ਅਧੀਨ ਹੀ ਵਲਾਇਤ ਤੋਂ ਭਾਰਤ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਕਿਰਨਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸੰਸਾਰ ਪ੍ਰਸੰਧ ਸੰਤੁਰ ਵਾਦਕ ਪੰਡਿਤ ਸ਼ਿਵ ਕੁਮਾਰ ਸੀ ਤੋਂ ਸੰਤੁਰ ਵਜਾਣਾ ਸਿੱਖ ਟਿਹਾ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਰੀਰ ਕਿਰਨਪਾਲ ਨੂੰ ਆਖਿਆ : ਕਿਰਨ, ਹੁਣ ਤੈਰੇ ਮਾਂ ਬਾਪ ਆ ਗਏ ਹਨ, ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਆਦਿ ਦਾ ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਚਲ ਲਈ, ਹੋਰ ਜਿਥੇ ਸਾਡੀ ਲੋੜ ਪਈ ਕਹਿ ਦੇਈ, ਪੂਰੀ ਕਰਾਏ। ਸਰਦਾਰ ਸਤਿਚਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ : ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਚੀਨ ਵਿਆਲ ਫੇਵਲ ਦਰਬਨ ਕਰਨ ਆਏ ਹਾਂ, ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਥਾਂ ਕੁੱਝ ਹੀ ਜਾਣੀ, ਅਤੇ ਇਹ ਕਹਿਕੇ, ਸਤਿਚਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਾਉਰਹਾਲ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਲੋਂ ਨਿਮਾਚਾ ਟਿਕ ਨਿਭਾਭਾ ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ।

੫.੩੦ ਬਾਅਦ ਸਰਦਾਰ ਸੁਤੰਤਰ ਸਿੰਘ ਮੀਤ ਪ੍ਰਧਾਨ ਦਿੱਲੀ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ, ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਅੰਕਗੀਤਲਚਰ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਸਰਦਾਰ ਆਗਿਆ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਦਰਬਨ ਕਰਨ ਆਏ ਸਨ ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹਰਚਰਨ ਕੁਤਬੇਵ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸਰਦਾਰ ਹੇਸਪਾਲ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਅਰਾਮ ਭਰਮੇ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਲਈ, ਸਾਇਰ ਕਲਤੰਤਾ ਸੰਗੀਤ ਸੰਮੇਲਨ ਥਾਂ ਕੁਝ ਸਲਾਹ ਮਸਵਰਾ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ।

ਚੌਧਰੀ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਕਰਨਾਲ

ਦੁਪਹਿਰੇ ਜਦੋਂ ਖਣੇ ਖਲੋਤੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਬਰਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਚੌਧਰੀ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਕਨਾਲ ਥਾਂ ਦੱਸਿਆ : ਪਰਸੋਂ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬੋ ਆਉਂਦਿਆਂ ਚਰਾ ਜਿੰਨੀ ਛੱਲ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਅਜਾ ਦੇਥੇ, ਦਿੱਲੀ, ਇਕ ਇੰਜਨ ੨੨੦੦/- ਦਾ ਖਰੀਦਿਆ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਭਿਜਵਾ ਦਿਓ। ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਭਿਜਵਾ ਦਿਤਾ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਤਿਆ ਕਿ ਕੇਤ੍ਰੇ ਦਿਨਾਂ ਤਕ ਇਹ ਰੱਖਮ ਭਿਜਵਾ ਦਿਆਂਗਾ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ—ਇਹ ਰੱਖਮ ਮੇਰੀ ਮੰਦਰ ਥਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਹੋਰ ਵੀ ਏਨੀ ਸੁ ਰੱਖਮ ਤੇਜ਼ਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹੋਰ ਦੱਸਿਆ : ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਜਦੋਂ ਮਸਤਾਨ ਕੜੂ ਭੈਣੀ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੱਤ ਟਰੱਕ ਭੰਡਾਂ ਦੇ ਸੁਟਵਾਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਇਸ ਨੇ ਕੰਕਰੀਟ ਦੇ ਸੱਤ ਟਰੱਕ ਇਕੋ ਵਾਤ ਹੀ ਭਿਜਵਾ ਦਿਤੇ। ਹੁਣ ਇਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਭੇਜਿਆ ਹੋਇਆ ਟਰੱਕ ਜਿੰਨੇ ਦਿਨ ਚਾਹੇ ਵਰਤ ਲਓ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਇਹ

ਟਰੱਕ ਉਸੇ ਦਾ ਹੈ ? ਤਾਂ ਉਸ ਕਿਹਾ ਕਿ ਟਰੱਕ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਓਨੇ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਰਕਮ ਅਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਆਪ ਚਿੰਤਾ ਨਾ ਕਰੋ।

ਸਰੋਦ ਵਾਦਨ

ਅੱਜ ਉਸਤਾਦ ਅਮਜਦ ਅਲੀ ਖਾਂ ਦਾ ਇੰਡੀਅਨ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਵਿਚ ਸਰੋਦਵਾਦਨ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਏਕੋ ਸੁਣਨ ਆਉਣ ਦੀ ਬੰਨਤੀ ਸੀ। ਸੋ ੬.੨੦ ਵਜੇ ਚਾਰ ਕਾਰਾਂ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਸੰਗੀਤ ਪ੍ਰੇਮੀ ਲਵੇ ਨਾਲ ਹਾਲ ਵਿਚ ਪਹਾਤੇ। ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਜੇ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ। ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਭਗੀਨ ਕ੍ਰਮ ਵਿਚ ਹੀ ਸਰਦਾਰ ਹੋਸਪਾਲ ਤੇ ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਖਾਂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਜਾ ਮਿਲੇ।

ਖਾਂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ੭ ਵਜੇ ਸਰੋਦਵਾਦਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਸਰੋਤ ਬਹੁਤੇ ਵਿਦੇਸੀ ਭਾਂਡੀਯੋਗਨਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸਨ। ਸਾਂਝੇ ਸਾਥੀ ਦੀ ੨੦ ਜਟੇ ਸਨ। ਖਾਂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਰੋਦ ਦੀਆਂ ਠਾਠਾਂ ਸੁਰ ਕਰਕੇ ਟੁਟਕਾਵੀਆਂ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ ਤੇ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ, ਫਿਰ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਅਤੇ ਅੰਤ ਉਤੋਂ ਭਟਿਆਲੀ ਦੀਆਂ ਲੰਬ ਪੁਨਾਂ ਵਜਾਣਗੇ।

ਵਿਚ ਘੰਟੇ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬੜੀ ਤੇਜ਼ ਕੀਤੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਵਾਨ ਚੱਲਿਆ।

ਤਕਲਾਵਾਦਕ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦਰ ਮੋਹਨ ਦਾ ਕੰਮ ਵੀ ਉੱਤਮ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਬਤੌਰ ਇਨਾਮ ੫੦/- ਢਿੱਤੇ ਕਢੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਖਾਂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ ਲਈ ਸੋ ਪਰਦੇ ਪਿੱਛੇ ਗਏ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਬੰਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਕਲਕੱਤੇ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਹੋ ਰਹੇ ਸੰਗੀਤ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜ਼ਰੂਰ ਪਹਾਚਨ। ੨੭ ਤੋਂ ੩੧ ਦਸੰਬਰ ਦੇ ਦਿਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦਿਨ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਰਜਮੰਦੀ ਪ੍ਰਕਟ ਕੀਤੀ।

ਦਿਸ ਸਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦਾ ਲਾਭ ਉਠਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕੁਝ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਦਿੱਤੇ ਹਨ : ਸਰਦਾਰ ਕੁਤਬੇਤ ਸਿੰਘ ਆਰਕੀਟੈਕਟ ਨੇੜੋ, ਠਾਕੁਰ ਦੂਦੇ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸ: ਹਰਚੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੋਸਪਾਲ, ਸ੍ਰੀ ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਸ੍ਰੀ ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ, ਸੰਗੀਤ ਸਿਖਿਆਰਥੀ ਬੰਦੇ, "ਵਾਰਮਾਮ" ਸੰਪਾਦਕ ਸ੍ਰੀ ਸਰਚਾਰੇ ਸਿੰਘ, ਸ੍ਰ: ਸਤਿਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਯੂ. ਡੀ. ਤੇ ਦਿਸ ਦਾ ਲਭਕਾ ਭਿਰਨਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਸਰਦਾਰ ਸੁਲਕਣ ਸਿੰਘ ਸੂਰ, ਸੰਤ ਅਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਤਾਪ (ਹਰੁਈ ਬਰਾਨਚੀ), ਭਾਗ ਚਾਲਕ ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ, ਬੀਬਾ ਜੀ, ਬੀਬੀ ਨਰਿੰਦਰ, ਬੀਬੀ ਕੁਰਚਰਨ (ਸੇਠ ਜੀ ਦੀ ਨੂੰਹ) ਤੇ ਸੇਠ ਜੀ ਦੀ ਦੂਜੀ ਨੂੰਹ ਆਦਿ।

ਸੰਗੀਤ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੀ ਵਾਖਾਨੀ ਤੇ ਸੇਠ ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਸਿੰਘ ਦੇ ਲੜਕੇ ਸ੍ਰੀ ਯੋਗ ਸਿੰਘ, ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੋ ਨਾਲ ਹੀ ਆਏ ਸਨ ਨੇ ਬੰਨਤੀ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਦੱਡ ਭਾਲੀ ਸੇਠ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਹਜਪਤਾਲ ਵਿਚ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ ਲਈ ਆਨੰਦ ਨਰਸਿੰਭ ਹੋਮ ਲਈ ਕਾਰਾਂ ਦਾ ਮੂੰਹ ਖੋਲ੍ਹਾ ਲਿਆ।

੯ ਵਜੇ ਕੋਠੀ ਆਫ ਡਾਂ ਅਜਾ ਤਾਂ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁਹਾਰਾ ਮੰਨ ਲਈਆਂ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਦੇ ਆਵਾਂਗੇ।

੧੮ ਦਸੰਬਰ ੧੯੭੭ ਐਤਵਾਰ

ਠਕੀਂ ਦਿਲੀ

ਜੱਤਾਂ ਦੇ ਨਮਿਤ ਮੇਲਾ

ਅੱਜ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਸੰਤ ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਠਮਿਤ ਮੇਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਮਾਗਮ ਨਾਮਧਾਰੀ ਧਰਮਲਾਲ ਰਮੇਸ਼ ਨਗਤ 'ਚ ਹੈ। ਆਜ਼ ਦੀ ਵੱਡ ਸਮੇਂ ਦੀ ਭਤਰੂਰ ਸੰਗਤ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ

ਦਰਸਨ ਕੀਤੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਿਲਵੁਥਾ ਵਜਾਂਦੇ ਵਾਰ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਰਤਜਨ ਸਿੰਘ ਸਿਤਾਰ, ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸਰੋਦ ਤੇ ਸੰਗੀਤ ਸਿੱਖਦੇ ਬੰਦੇ ਵਾਰ ਦੇ ਕੀਰਤਨਕਾਰ ਹਨ। ਇੰਗਲੈਂਡ ਤੋਂ ਆਏ ਸਤਿਬਚਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਲੜਕਾ ਭਿਰਨਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕੁੰਜਵਾ, ਗੁਨ੍ਹਵਾ ਤੇ ਟੁਟਕਵਾ ਤਬਲਾ ਵਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਰਾਗੀਆਂ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਿਚਾਲੇ ਇਕ ਮਸਤਾਨਾ ਸੰਤ ਕੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਬੇਸੂਧ ਹੋਇਆ ਸੂਤਰ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਭਿਰਦ, ਖੱਬਿਓਂ ਸੱਜੇ, ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸੱਜਣ ਬੈਠੇ ਹਨ : ਸੂਬਾ ਗੋਤਾ ਸਿੰਘ ਦਿੱਲੀ, ਸੰਤ ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਕਮੇਲ ਨਗਰ, ਸੰਠ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਇਹ ਚਾਤੀ ੮,੩੦ ਦੇ ਅਏ ਹੋਏ ਹਨ) ਸਰਦਾਰ ਕੁਰਚੈਨ ਸਿੰਘ ਨੈਰੰਬੀ, ਸੂਬਾ ਰਤਨ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਨਿਰਮਾਣ, ਸੰਤ ਸਤਿਬਚਨ ਸਿੰਘ ਇੰਗਲੈਂਡ, ਸੰਤ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੂਰਬਾ, ਸੰਤ ਸੁਖਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਆਰਕੀਟੈਕਟ, ਸਰਦਾਰ ਹਰਚਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੋਸਪਾਲ, ਸ੍ਰੀ ਮਨਚੌੜ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ, ਸੰਤ ਕੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ “ਹਰਬੀ” ਸੰਤ ਨਗਰ, ਸ੍ਰੀ ਜਗਦੀਸ਼ ਸਿੰਘ “ਵਰਿਆਮ” ਜਲੰਧਰ, ਸ੍ਰੀ ਕੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਾਵਲਾ, ਸੰਠ ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਸਿੰਘ ਚਾਵਲਾ ਚੋਰ ਕਰਦਿਆਂ।

ਨਾਮਧਾਰੀ ਨਿਸਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਬੇਨਤੀਆਂ ਤੇ ਅੱਜ ਸ਼ਾਮੀਂ ਯੂ.ਪੀ. ਦੇ ਚੰਗੇ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦਿੱਲੀਓਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਨ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਬੀਤੀ ਰਾਤੀਂ ਕੀਵਨ ਨਗਰ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਸਰੀਰ ਹੋਰ ਵੀ ਆ ਕਦੇ ਜਿਥੇ ਜਥੇਦਾਰ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਸੰਤ ਨਗਰ, ਸੰਤ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਸੰਤ ਨਗਰ, ਸੰਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਸੰਤ ਨਗਰ ਤੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਜਥੇ ਦੇ ਹੋਰ ਸਰੀਰ। ਸੰਤ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਲਾਗਰੀ ਦਮਦਮਾ ਆਇ।

ਸਾਧਿਆ ਸਰੀਰ

ਬੀਤੀ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵੈਸ ਸਰਦੀ ਭਰੇ ਦਿਨ ਵਿਚ ਵੀ ਕੁਰਬੇ ਪਜਾਏ ਤੇ ਦਸਤਾਰ ਨਾਲ ਨਿਜ-ਆਸਣ ਤੇ ਸਜੇਤ ਹਨ। ਮਾਲਾਗਲ ਵਿਚ, ਬੁਨਹਿਰੀ ਭਰੇਮ ਵਾਲੀ ਪਤਲੀ ਜਿਹੀ ਐਨਕ ਨੇੜੇ ਤੇ। ਕਰਕਮਲਾ ਵਿਚ ਨਾਮਧਾਰੀ ਨਿਰਮੇਮ ਦਾ ਕੁਟਕਾ। ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਸਾਧਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਸਥੰਡੇ ਜਦੋਂ ਹਰ ਬੰਦੀ, ਬੰਦੀ ਬੰਦੀ ਕਪੜੇ ਪਹਿਨੀ ਉਪਰ ਕਰਮ ਚੰਦਰਾਂ ਤੇ ਕੰਥਲ ਲੈ ਕੇ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਰੇਸ਼ਮੇ ਚੰਦਰ ਵੀ ਭੇਜਿਆ ਤੇ ਨਹੀਂ ਲਈ। ਕੱਲ੍ਹ ਰਾਤੀਂ ਵੀ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਬਿਨਾਂ ਪਜਾਮਿਓਂ, ਚੰਦਰਾਂ ਪਹਿਨੀ, ਕੰਥਲ ਖੋਲ੍ਹ ਦੇ ਕੁਰਬੇ ਨਾਲ ਹੀ ੮ ਵਜੇ ਮਿਲਣ ਬਿਲਟ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦਰਸਨ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ।

ਨਾਮਧਾਰੀ ਦੀਵਾਨਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ

ਨਾਮਧਾਰੀ ਦੀਵਾਨਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਸਭੇ ਦਰਸਨ ਪ੍ਰੇਮੀ ਜਾਂ ਕੀਰਤਨ ਕਸੀਏ, ਆਮ ਕਰਕੇ ਸਫ਼ੇਦ ਕਪੜਿਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਖਾਸ ਕਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਸਮੇਂ ਸਰਦੀਆਂ ਵਿਚ ਬੁੱਢਲਾਂ ਮਾਰਨ ਲਈ ਕੰਥਲ ਚੰਦਰਾਂ ਆਇ ਵੀ ਵਾਹ ਲਕਦੇ ਸਫ਼ੇਦ ਆਂ ਕਪੂਰ ਹਲਕੇ ਰੇਗਾਂ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਨੀਲੇ-ਕਾਲੇ ਰੰ। ਕਾਰੋਬਾਰਾਂ ਸਮੇਂ ਜਾਂ ਅੱਗੇ ਪਿੱਛੇ ਜੋ ਲੋਕ ਕੋਟ ਪੈਂਟ ਧਾਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਵੀ ਕੁਰੂ ਕੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਸਫ਼ੇਦ ਕੁਰਤਾ, ਚੁੜੀਦਾਰ ਪਜਾਮਾ ਤੇ ਸਿੱਧੀ ਦਸਤਾਰ ਸਜਾ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਲ ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਬੇੜਾ ਬੜੀ ਸਾਤਵਿਕ, ਸੁਖਾਵੀਂ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

੭.੩੫ ਸਵੇਰੇ ਵਾਰ ਦੇ ਬੀਬਰਨ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਹੋ ਗਈ। ਹੁਣ ੮ ਵਜੇ ਤੋਂ ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਮਾਣ ਜ਼ਬੇਦਾਰ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ, ਜ਼ਬੇਦਾਰ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਕੱਕੜ ਸੰਤ ਨਗਰ, ਸੰਤ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜ਼ਬੇਦਾਰ ਅਤੇ ਗਿਆਨੀ ਕੁਰਬਾਨ ਸਿੰਘ ਹੱਲੇ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਲਗਾਉਣਗੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਫਿਰ ੧੨ ਵਜੇ ਦਰਬਾਨ ਦੇਣਗੇ ਅਤੇ ੨.੩੦ ਵਜੇ ਸੰਤਾਂ ਨਮਿਤ ਭੱਭ ਖਾਣੇ ਜਾਣਗੇ।

ਦੇਖੋ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਦੋ ਸਿੱਖਾਂ (ਨਾਮ ਮੈਨੂੰ ਧਾਢ ਨਹੀਂ ਰਹੇ) ਦੇ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਫਰਮਾਇਆ : ਉਹ ਅਜੇ ਤਕ ਦੀ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਹਿਬ ਸਦਾ ਲੱਖ ਖਾਠਾਂ ਨਮਿਤ ਮਾਇਆ ਭੋਜੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਦਿੱਲੀ ਵਾਲਿਆਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਰਚਮ ਭੋਜਣੀ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਇਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ।

ਸੱਚ ਬੁਠ ਦਾ ਨਿਤਾਰਾ

ਦੇਖੋ ਵਿਚ ਇਕ ਸੱਸਣ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਭੈਣ ਦੇ ਆਨੰਦ ਵਾਰਸ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ :

“ਪਹਿਲੇ ਕੀਤੇ ਵਿਆਹ ਤੇ ਫਿਰੀ ਟਾਲਤੁ ਰਾਮ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ?”

“ਨਹੀਂ ਜੀ।”

“ਕੋਓਰੇ ਤੁਸ ਨਾ ਕੋਲਿਓ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ?”

“ਦੀਨ ਦਿਆਲ, ਕਸ ਕੁਝ ਸਰੀਰਾਂ ਦੀ ਹੋਈ ਕੀਤੀ ਸੀ।”

“ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਹੈ ੫੦੦/- ਰੁਪਏ ਜਾਨਤ ਵਜੋਂ ਸੰਗਤ ਦੇ ਮੁਖੀਆਂ ਨੂੰ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਤਾਂ ਤੁਛ ਹੀ ਸਮਝਿਆ ਹੈ ਤੇਗ਼ ਤਾਂ ਹੀ ਮੰਗਿਆ ਭੈਣੀ ਹੈ।” ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਠੀਕ ਭਰਾ ਚਲਣ ਲਈ ਟਾੜਨਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ੫੦੦੦/- ਇਸ ਫ਼ਲਤੀ ਵਜੋਂ ਭੇਨ ਦੇਣ ਲਈ ਆਗਿਆ ਹੋਈ।

ਇਕ ਹੋਰ ਸਿੱਖ ਨੇ ਭੈਣ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਉਂਦਿਆਂ ਦਸ ਪਾੜਸ਼ਹੀਆਂ ਦਾ ਅਰਵਾਸਾ ਮੰਗਿਆ ਸੀ। ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਕਾਲਾ ਕਰਕੇ ਆਉਣ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲੀ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਉਠ ਕੇ ਆਗਿਆ ਪਾਲਨ ਕਰਨ ਚਲਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਭੰਗੀਓ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਮਰਿਆਦਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਭੈਣੀ ਰਚਮ ਕੁਹਾਓ ਰਾਹੀਂ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ।

ਮੈਂ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਜਰੂਰੀ ਕੋਮ ਲਈ ਉੱਠ ਆਇਆ।

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ੧੦.੧੫ ਵਜੇ ਬੈਠੀ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਛਕ ਰਹੇ ਸਨ।

ਸੰਤ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ

ਬੈਨਟ-ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਸੰਤ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਸਪੁੱਤਰ ਸੰਤ ਕੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਜਗਦੀਵ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ, ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਹਿਣ ਅਨੁਸਾਰ, ਬੜਾ ਸਨੇਹ ਸੀ। ਕੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਹਾਦਸੇ ਨਾਲ ਪੂਰੇ ਹੱਦਿਆਂ ਹੁਣ ੨੦ ਸਾਲ ਹੋ ਕਦੇ ਹਨ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਸਦੇ ਪੜ੍ਹਵਾਰ ਹੋਈ ਅਰਥ ਕਰਨ ਆਏ ਹਨ। ਇਹ ਸੰਤ ਜੀ ਫ਼ਰੀਦ ਬਾਦ ਤੋਂ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਸੁਣਨ ਵਾਸਤੇ ਕਮੇਲ ਨਗਰ ਆਏ ਸਨ। ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਪਿਛੋਂ ਬੋਲੀ ਖਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਲਗੇ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੋਲੀ ਸੰਦ ਲਿਆ : ਉਥੇ ਚੱਲ ਤੇ ਕੱਠ ਸੁਟਾਗੇ। ਬੀਬੀ ਜ਼ਮਾਨ ਕੌਰ (ਸਪੁੱਤਰੀ ਸੰਤ ਅਸਰ ਸਿੰਘ ਕਲਕੱਤਾ, ਜੋ ਈ. ਕੇ. ਸੀ. ਵਿਚ ਮਸ਼ੀਨ ਪ੍ਰਿੰਟਰ ਹਨ) ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਤਨੀ ਹੈ, ਤਿੰਨ ਲੜਕੀਆਂ ਅਤੇ ਫੋਟੀਆਂ ਫੋਟੀਆਂ ਹਨ, ਇਹ

ਦੀ ਨਾਲ ਹਨ। ਇਕ ਲੜਕਾ ਦੀ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਗੁਰਨ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਮਨ ਦੀ, ਤਨ ਦੀ ਜਾਂ ਧਨ ਦੀ ਕਿਹੜੀ ਵਿਆਥ ਦੱਸਣ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਅਪੜੇ ਹਨ।

ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਮੰਣੀ ਹਿਜਰਤ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਵਾਰ 'ਠੇਕੇਦਾਰ' ਭਰਿ ਕੇ ਸੰਤੋਸ਼ਨ ਬੀਤਾ ਸੀ, ਤੇ ਉਹ ਸਚਮੁੱਚ ਹੀ ਠੇਕੇਦਾਰ ਬਣ ਗਏ। ਪਰ ਕੁਦਰਤ ਨੂੰ ਇੰਜ ਹੀ ਮਨਦੁਰ ਸੀ ਉਹ ਬੜਾ ਹੀ ਜਾਨਾਂ ਥਾਅਦ ਹਾਦਸੇ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਗਏ।

ਬੈਥੇ ਚਿਰ ਪਿਛੇ 'ਠਾਕੁਰ ਬਾਸੇ' ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਮਾਮੇ ਸ੍ਰ: ਫਰਤਾਰ ਸਿੰਘ (ਪੰਥਤਾਂ ਵਾਲੇ) ਇਕ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨਾਲੇ ਸਰਦਾਰ ਨਾਲ ਆਏ: ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਰਾਮ ਕਰਨ ਲਈ ਅੰਦਰ ਗਏ ਹੀ ਸਨ ਕਿ ਸ੍ਰ: ਹਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੁਆਰਾ ਪਤਾ ਤੇਜਕੇ ਦਰਸਨਾਂ ਦਾ ਅਵਸਰ ਲੈ ਲਿਆ।

ਖਿਆ

ਹਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੁਣਾਂ ਦਸਿਆ ਕਿ ਸਵੇਰੇ ਨਿਸ਼ਾ ਸੱਜਣ ਨੂੰ ਸ਼ਾਦੀ ਦੇ ਜੰਬੰਧ ਵਿਚ 4000/- ਭੇਨ ਲਗਾ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ 8000/- ਖਿਆ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਉਹ ਜਮਾਨਤ ਅਫੌਰਿਆ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਤਿਆਗੇ ਤਾਂ ਹੀ ਸੁਰ ਹੋ ਸਕੇ ਚਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਕਮੇਲ ਨਗਰ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਮੇਲ ਨਗਰ ਧਨਜਾਲਾ ਵਿਖੇ ੧.੪੫ ਵਜੇ (ਦੁਪਹਿਰੇ) ਪਹਾਂਚੇ। ਉਦ ਤਕ ਆਗਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਤਨੇਮ ਦਾ ਅਨਦਾਸਾ ਹੀ ਚੱਲਾ ਸੀ। ਸੁਭੀ ਹੋਈ ਸੰਗਤ ਨੇ ਪੰਥਤੀ ਬੱਧ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪੂਜਯ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਪਰ ਆ-ਆ ਨਮਸਕਾਰ ਭੀਤੀ ਤੇ ਇਹ ਤਾਰਾ ਭੰਗ ਪੈਣ ਤਕ ਦਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਆਦਿ ਗਰੰਥ ਜਾਹਿਰ ਦੀ ਥੀਤ ਪਾਲਕੀ ਸਮੇਤ ਅਤੇ ਬਣਾਧ ਪ੍ਰਸਾਦ ਲੈ ਕੇ ਸਿੰਘ ਢੀਵਾਨ ਵਿਚ ਆਏ ਤਾਂ ਜੈਕਾਰਾ ਭਜਾਕੇ ਉੱਠ ਕੇ ਸਤਿਕਾਰ ਭੀਤਾ ਗਿਆ। ਨਿਤਨੇਮ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਬਾਅਦ ਇਕ ਪੈਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ।

ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ 'ਸੁਮਨ'

ਇਸੇ ਦਿਹਾਨ ਸ੍ਰੀ ਕੁਰਦੈਵ ਸਿੰਘ ਸਰੰਦਰ ਰਾਹੀਂ ਗਣੇਸ਼ਪੁਰੇ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਨ (ਗਾਉਣ) ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਕਰਵਾਈ। ਜਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਦੇਸੇ ਨੂੰ 'ਸੁਮਨ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਕੱਲ ਭਾਂਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਟੇਦੀ ਪੰਗ ਵੇਖ ਕੇ ਬਰਮਾਇਆ: ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਸਿੱਧੀ ਦਸਤਾਰ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਆਏ। ਨੌਜਵਾਨ ਨੇ ਇਸਰਾਰ ਬੀਤਾ ਅਰੀਂ ਫੇਰ ਸਿੱਧੀ ਹੀ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਆਇਆ ਕਰੋਗਾ, ਇਸ ਵਾਰ ਇਥੋਂ ਹੀ ਪਰਵਾਨ ਖੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪੁਛਿਆ: ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਬਿਨਵਾ ਪ੍ਰਤਰ ਹੈ?

“ਜੀ, ਪਹਿਲਾ”

“ਤੇਰਾ ਪਿਤਾ ਗੁਰਰ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਸਿੱਧੀ ਦਸਤਾਰ ਵਾਲਾ ਸੀ, ਤੂੰ ਉਸੇ ਦੀ ਪੰਗ ਬੰਨ੍ਹੀ ਹੈ, ਦਸਤਾਰ ਸਜਾ ਕੇ ਆ।” ਤੇ ਸਿੱਖ ਦਸਤਾਰ ਸਜਾਣ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਲੜਕਾ ਸੰਤ ਉਧਮ ਸਿੰਘ ਕੋਦ ਦਾ ਸੀ। ਉਧਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਦੇ ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਸੰਤ ਨਿਯਾਨ ਸਿੰਘ ਆਲਿਮ ਦੇ ਦੁਲਕਈਆ ਹੁੰਦੇ ਸਨ।

ਸੰਤ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜੇਵਕ ਵਧੀ ਉਚੇਰ ਨਾਲ, ਇਕ ਚੰਦਰ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦਰ ਕੇ ਕੱਲ ਬੈਠਾ ਭਜਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਸੰਤ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਨਿਰਮਾਣ, ਸ੍ਰ: ਹਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਅਤੇ

ਸ੍ਰ: ਉੱਤਮ ਸਿੰਘ ਰਾਜੇਗੀ ਕਾਰਤਨ, ਇਨ ਮੇਲੇ ਦੇ ਨਾਂਤ ਨਾਮਕਾਫ ਕਰਨ ਚਿਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਭੇਟਾ ਲੈ ਕੇ ਆਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਨਿਤਾਣ ਜੀ ਨਾਲ ਹੱਥੀ ਜਿਹੀ ਕੋਈ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਤੇ ੨੧੫ ਵਜੇ ਪੂਰਬਾ ਦੁਆਰਾ ਅਰਦਾਸ ਹੋ ਕੇ ਸਮਾਪਤੀ ਹੋ ਗਈ।

ਪਰਵਚਨ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਮੇਲੇ ਤੇ ਜੋ ਪਰਵਚਨ ਦਿੱਤਾ ਉਸਦਾ ਸਾਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਾਸ ਬੰਦਾ ਮਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਵਲ ਛੱਡ ਕੇ ਆਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਅਭੇਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜੇ ਹਉਂ ਏ ਵੱਲੇ ਪਿਆ, ਲੋਕ-ਵਿਖਾਵੇ ਲਈ ਜਤਨ ਕਰੇ ਤਾਂ ਫੇਰੀ ਹੀ ਉਸਦੀ ਕਮਰੇਰੀ ਲੋਕਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਾਧ ਸਿੰਭ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਾਸ ਆਇਆ ਆਪਣੀ ਵਿਚਰਤਾ ਦਰਸਾਉਣੀ ਹਉਮੈ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਆਪਣਾ ਸਮਝੇ ਜਾਂ ਨਾ, ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਭ ਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣਾ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਮਰਿਆਦਾ ਪੁਰਸਕਾਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਆਗਿਆਕਾਰਾਂ ਦਾ ਪੱਖ ਵੀ ਪੂਰਦਾ ਹੈ।

ਸੰਤ ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਭਰਵਿਆਂ ਹਜ਼ੂਰ ਨੇ ਛਕਾਇਆ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਚਿੰਨ੍ਹੀ ਦਾ ਬਿਹਤਰੀਨ ਹਿੱਸਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਬੀਤਿਆ। ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਉਹਨਾਂ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਮੰਨੇ। ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸੁਲੱਭਣ ਜੋ ਵੀ ਚਿੰਨ੍ਹੀ ਵਿਚ ਵਾਲਦਾ ਹੈ ਉਹੋ ਹੀ ਪਰਮਾਣੀਯ ਸੰਤ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬੀਬੀਆਂ ਦੇ ਨਹੁਆਂ-ਪੈਰਾਂ ਆਦਿ ਦੇ ਠੰਢਣ ਨੂੰ ਰੋਕ ਪਾਉਣ ਲਈ ਬਿੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਮਿ: ਕੁੰਝ ਦੀ ਇਲਮ ਦਾ ਜਿਸਰ ਰੋਕ ਕੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਨਹੁਆਂ ਬੁੱਢਾਂ ਨੂੰ ਲਕਣ ਵਾਲੇ ਚੰਗੇ ਭੈਣੇ (ਕਿੱਲੀਆਂ) ਦੇ ਮਾਸ ਅਤੇ ਏਹੁ ਨਾਲ ਬਣਦੇ ਹਨ, ਸਾਡੇ ਲਈ ਇਹ ਚੰਗੇ ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ ਭਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਭਜਨ ਵਾਲਾ ਰੰਗ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਲਗਾਵੀਏ।

ਭੈ ਮੇਲੇ ਦੇ ਸਮਾਪਤੀ ਹੋ ਗਈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇਵੇਂ ਸਾਹਿਬ ਪੂਰੇ ਨੂੰ ਪਧਾਰੇ। ਪਰਵਚਨ ਸਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਭਾ: ਅਮਰ ਚਾਰਤੀ ਭੈ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਿਛੇ ਬੈਠਿਆਂ ਥੋਪ ਵਿਨੋਦ ਨਾਲ ਰਿਹਾ: ਸੋਚਦਾ ਸਾਂ ਕਿਤੇ ਯੋਗ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਮਝਣਾ ਹੈ ਉਹ ਸਰੰਤੋ ਕਿਤੇ ਦੂਰ ਹੋਣ ਜਾਂ ਕੀਵਾਨ ਵਿਚ ਹੀ ਨਾ ਆਏ ਹੋਣ।

ਸੁਮਨ

ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਉੱਘਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਲਤਕੇ ਨੂੰ ਸਿੱਧੀ ਦਸਤਾਰ ਚਿਨ੍ਹਣ ਲਈ ਬੋਲਿਆ ਸੀ, ਉਸਦੇ ਆਉਣ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਆਗਿਆ ਹੋਈ ਕਿ ਬੰਠੀ ਚਲ ਕੇ ਸੁਣਾਯੋ। ਕੁਰਦੇਦ ਸਿੰਘ ਸਰੰਵ ਨੇ ਇਹ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ: ਉਹਦੀ ਤਾਮਨਾ ਸੀ ਸਾਧ ਸਿੰਭ ਤੇ ਵਿਚ ਗੱਦਿਆ ੨੫-੩੦ ਰੁਪਏ ਦੀ ਜਾਟਕੇ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਬਚਨ ਕੀਤਾ: ਅਗੋਂ ੫੦ ਰੁਪਏ ਦੇ ਦਿਆਯੋ।

ਕਪੂਰ-ਮਿਲਣੀ

ਸਾਹਿਬ ਪੁਰਿਓਂ ਆਣ ਕੇ ਸ੍ਰ: ਹਰਦਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੇਸਾਲ ਦੇ ਘਰ ਸ੍ਰੀ ਯਥਾਲ ਕਪੂਰ ਨਾਲ ਮਿਲਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸੀ। ਹੇਸਾਲ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦਸਿਆ ਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਦਿੰਦਰਾ ਭਾਧੀ ਕਾਂਗਰਸ ਖਾਰਲੀਮੈਂਟਰੀ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚੋਂ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇ ਚੁੱਕੇ ਹਨ, ਅਥਰਾਂ ਕੱਤੂ ਆਉਣਗੀਆਂ। ਦਿੰਦਰਾ ਜੀ ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਓਂ ਜਥੇਬੰਦ ਕਰਨਗੇ, ਆਦਿ।

ਜਦੋਂ ਸਾਮੀਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ੧੧/੧੦ ਪੂਰਾ ਚੰਡ ਪਹੁੰਚੇ ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਆਦਮੀ ਆਪਣਾ ਦਿੱਤਕਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਾਂ: ਭਾ: ਅਮਰ ਚਾਰਤੀ, ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰੰਤਮ ਸਿੰਘ ਪੰਛੀ, ਸ੍ਰੀ ਹਰਜਤਨ ਸਿੰਘ ਸਿਤਾਰ,

ਸ੍ਰੀ ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸਰੋਦ, ਸ੍ਰੀ ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਭਾਣਟਨ ਭੰਜੇ, ਲਾਲ ਜੀ (ਸੇਠ-ਸਪੁਤਰ) ਅਤੇ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਮਨ ਜਿਹਨੇ ਭਾ ਕੇ ਸਬਦ ਸੁਨਾਉਣਾ ਸੀ।

ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਤੇ ਦੋ ਹੋਤ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸੁਣਾਈਆਂ ਫਿਰ ਇਕ ਸਬਦ। ਇਸਦਾ ਫਲੇ ਤੇ ਕਾਬੂ ਹੈ। ਸੰਗੀਤ ਪੱਧਰੀ ਦੇ ਇਰਾਦਿਆਂ, ਰੋਜ਼ ਸੁਰੀਲੀਆਂ ਸੁਰਾਂ, ਤਾਨਾਂ ਭਗੀਆਂ ਮੁਰਬੀਆਂ ਆਦਿ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਕੇਵਿਆ। ਇਸਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ੀਆਂ ਦੀ ਕੋਲਥਾਤ ਸੁਣ ਸਤਿਕੁਰੂ ਫਰਮਾਇਆ : ਕੁਤਬਾਣੀ ਯਾਦ ਕਰੋ, ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਆਇਆ ਕਰੋ, ਗੋਰਤਨ ਵਿਚ ਭਾਗ ਲਵੋ, ਵਿਆਹ ਵੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਯੂ. ਪੀ. ਦੇ ਦੋਹੇ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ਾਹਜਹਾਨਪੁਰ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਸਟੇਸ਼ਨ ਲਈ ਚਲੇ। ਤਿੰਨ ਕਾਰਾਂ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਕੱਤੀ ਪਿੱਛੇ ਸਨ। ਥਕਤ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਠਤ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਵਿਚਾ ਬਰਨ ਲਈ ਵੀ ਆਏ। ੯ ਵਜੇ ਲਾਤ ਚੋਂ ੯.੫੦ ਤਕ ਸਤਿਕੁਰੂ ਸਟੇਸ਼ਨ ਉੱਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਪੁਲ ਤੇ ਫਿਰ ਪਲੇਟ ਫਾਲਮ ਤੇ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਦਰਸਨ ਦਿੰਦਿਆਂ ਵਖ ਵਖ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਵਿਭਾਤ ਖਲੇ ਬਚਨ ਕੀਤੇ। ਅਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਆਪ ਮਿੰਟ ਮਿੰਟ ਦਾ ਲਾਭ ਉਠਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਡਾ: ਅਮਰ ਭਾਰਤੀ ਤੇ ਪ੍ਰੋਤਮ ਸਿੰਘ ਪੰਡੀ ਲੇਖਕ ਵਰਤਾ ਕਿਰੇਂ ਬੱਲ ਸਨ। ਡਾ: ਅਮਰ ਭਾਰਤੀ ਨੇ ਇਕ ਮਸਲੇ ਤੇ ਆਦਿ ਕਰੰਥ ਚੋਂ ਪ੍ਰਾਣ ਮੰਗੇ ਤਾਂ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਜਿੰਮੇ ਲਾਇਆ ਕਿਉਂਕਿ ਆਪ ਤਾਂ ਬਨ ਹੁਣ ਜਾ ਹੀ ਰਹੇ ਸਨ।

ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ-ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੁਰਿੰਦਰ ਤੋਂ ਇਕ ਬਸੰਤ ਦਾ ਸਬਦ ਵੀ ਸੁਣਿਆ। ਸਤਿਕੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਚੋਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਜਿੰਮੇ ਇਹ ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਜਦੋਂ ਵੀ ਦਿੱਲੀ ਆਇਆ ਕਰਨ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਬਦ ਜਰੂਰ ਸਿਖਾਇਆ ਕਰਨ।

ਵਿਚਾ ਕਰਨ ਆਏ ਠਾਕੁਰ ਲਾਲੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਪੁਤਨੀ ਬੀਬੀ ਕੁਤਬਰਨ ਕੀਰ ਨੂੰ ਵੇਲੇ ਪੁਲ ਤੇ ਖਲੀਤਿਆਂ ਮੇਂ ਆਖਿਆ : ਐਤਕਾ ਸਤਿਕੁਰੂ ਕੁਝਾਤੀ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਥੜੀ ਉਤੀਕ ਕੀਤੀ, ਕੁਸੀਂ ਕਦੇ ਆਏ ? ਉਹਨਾਂ ਮੁਢਾਵਥ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਉੱਤਰ ਦਿਤਾ : ਸਤਿਕੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਬਡੀ ਝੁਪਾ ਹੈ, ਉਹ ਰੇਤੇ ਵਿਚ ਰਖ ਕੇ ਨਿਵਾਜਦੇ ਹਨ।

ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ੧੫ ਰਾਗੀਓਂ ਨੂੰ ਕੰਥਈਓਂ ਆਏ ਸਨ ਤੇ ੧੬ ਨੂੰ ਕੰਠੀ ਜਾ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦਰਸਨ ਕੀਤੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਅੱਜ ਹੀ ਅਵਸਰ ਮਿਲਿਆ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਪਲੇਟਫਾਲਮ ਤੇ ਆਏ, ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਨੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕੋਲਥਾਤ ਕਰਦਿਆਂ ਆਖਿਆ : ਜੇ ਦੋਂਡਿਆਂ ਦਾ ਡਰ ਅਤੇ ਆਦਰ ਬੰਦਾ ਮਨ ਵਿਚ ਰਖੇ ਤਾਂ ਧੰਧਾ ਨਹੀਂ ਯਾਦਾ, ਸਿੱਖਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਇਹ ਚੰਗੀ ਭਾਵਨਾ ਮੈਂ ਸਤਿਕੁਰੂ ਦੇ ਪੋਰ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਆਪ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ : ਇਹਨਾਂ ਦੇਹਾਂ ਜੀਆਂ ਤੇ ਸਤਿਕੁਰੂ ਦੀ ਬਡੀ ਝੁਪਾ ਹੈ।

ਯੂ. ਪੀ. ਦੇ ਠਾਮਧਾਰੀ ਭਿਸਾਣੀ ਦੀ ਅਰਥ ਤੇ ੨੦, ੨੧, ੨੨ ਅਤੇ ੨੩ ਦਸੰਬਰ ਤਕ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਫਾਰਮਾਂ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਲਖਨਊ ਮੇਲ ਰਾਹੀਂ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਤੇ ਆਪ ਦਾ ਜਥਾ ਸਿੱਧਾ ਲਖਨਊ ਹੀ ਜਾਵੇਗਾ। ਭੰਡੀ ਦੇ ਕੁਰਨ ਸਮੇਂ ਫਸਟ ਕਲਾਸ ਦੇ ਭੰਡੇ ਦੇ ਦਰਾਂ ਵਿਚ ਖਲੇ ਕੇ ਸੰਗਤ ਦੀਆਂ ਨਾਮਧਾਰਾਂ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਜੋਧਾਰਿਆਂ ਦੀ ਧੁਨ ਵਿਚ ੯.੫੦ ਵਜੇ

ਜੱਤੀ ਫੁੱਫ ਫੁੱਫ ਕਰਕੇ ਤੁਰਦੀ ਪਈਟ ਫਾਕਮ ਛੱਡ ਕੁਰੀ ।

ਸਰਿਕ੍ਰਾ ਜੀ ਨੂੰ ਵਿਦਾ ਕਰਕੇ ਦੋ ਕਾਲਾਂ ਦੇ ਸਿੰਘ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮੈਂ ਵੀ ਸਾਂ, ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਛੋਟੇ ਭਾਈ ਵਲਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਆਏ । ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਛੋਟੇ ਲੜਕੇ ਦੇ ਘਰ ਸਰਦਾਰ ਕੁਰਚੈਨ ਸਿੰਘ ਨੰਗੀ ਦੀ ਪਹੁੰਚ । ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਛੋਟੀ ਭੈਣ ਹੈ । ਕੁਰਚੈਨ ਸਿੰਘ ਹੁਣ ਨੰਗੀ ਜਾਣ ਲਈ ਸਵੇਰੇ ਬੰਬਈ 'ਚ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ।

੨੦ ਦਸੰਬਰ ੧੯੭੭ ਮੰਡਲਵਾਰ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ

ਬੰਬਈ ਵਿਚ ਸੰਗੀਤ

ਸ੍ਰੀ ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸਰੋਦ ਰੋਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਬੰਬਈ ਦੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿੰਘਾਂ ਵਲੋਂ ਸਾਸਤਰੀ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਇਕ ਆਯੋਜਨ ੧੧, ੧੨, ੧੩ ਅਤੇ ੧੪ ਮਾਰਚ ਵਿਚਾਲੇ ਫਿਸੇ ਦਿਨ ਬੰਬਈ ਵਿਚ ਹੋਵੇਗਾ । ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਹੁਣ ਨਾਲ ਤੇ ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਨਾਰਸ ਦੀ ਵਹਿਰਿਸਤ ਮੁਕੰਮਲ ਭੀਤੀ ਹੈ । ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਖਰਚਾ ੫੦ ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਬਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਪਲਸੋਂ 'ਚ ਪੀ. ਏ. ਏ. ਤੇ ਜਾਂਦਿਆਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਸ੍ਰੀ ਨੂੰ ਇਸ ਸੰਗੀਤ ਸੰਮੇਲਨ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਗਏ ਸਨ ।

੧੦ਵੀਂ ਸ਼ਾਖਾ

ਸਭਾ ਲੱਖ ਯਾਨਾਂ ਦੇ ਦਿਨਚਾਰਜ ਸੰਤ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਰਮੇਸ਼ ਨਗਰ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਮਾਲੂਮ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਤਮ ਨਗਰ ਲਾਡੇ ਨਵਾਬਾ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ੨੬੩੨੨ ਬੇ'ਰ ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਸ਼ਾਖਾ ਦਾ ਉਦਘਾਟਨ ਸੋਠ ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਸਿੰਘ ਕੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਇਹ ਇਸ ਬੇ'ਰ ਦੀ ੧੦ਵੀਂ ਵਰਾਥ ਹੋਵੇਗੀ । ਇਸ ਦੇ ਆਰੰਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿੰਘਾਂ ਵਲੋਂ ਵਿਧੀਵਤ ਹਵਨ ਯਗ ਤੇ ਪੂਜਾ ਪਾਠ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ।

੨੧ ਦਸੰਬਰ ੧੯੭੭ ਬੁੱਧਵਾਰ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ

ਰਾਤੀ ੭ ਵਜੇ ਦੇ ਜਾਗੇ ਰਾਤੀ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਦਾ ਇਕ ਲੜਕਾ ਸਾਡੇ ਘਰ ਆਇਆ ਜਿਸ ਨੇ ਸ੍ਰ: ਮਹਿੰਦਰ ਬੱਲ, ਨਕੋਤਾ ਦਾ ਇਕ ਕੁੱਚਾ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ੨੩ ਦਸੰਬਰ ੧੯੭੭ ਨੂੰ ਸਭਸੇ ਵਿਖੇ ਡੀ. ਸੀ. ਨੂੰ ਇਕ ਅਰਜ਼ਦਾਰਤ ਵੰਣ ਲਈ ਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਜਲਸਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇਲਾਕੇ ਭਰ ਦੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਜੁੜ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਤੇ ਭੂਣੇ ਕੇਸ ਧਣਾਈ ਤੇ ਪਰੋਗਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਸ ਜਲਸੇ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਣ ਵਾਲੇ ਮੈਨੂੰ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਮੇਰਾ ਪਹੁੰਚਣਾ ਡਰਲੇ ਦਸਣੀ ਆਪਣੇ ਦਸਤਖਤ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਸਨ । ਸੋ ਮੈਂ ਉਨੇ ਦੇਖੇ ਅਟੈਂਡੈਂਸ ਫਰਾ ਲਿਆ ਤੇ ਕਲ੍ਹ ਸਵੇਰੇ ੮ ਵਜੇ ਤਕ ਸਰਸਾ ਲਈ ਬੰਸ ਵਜਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਬਣਾ ਲਿਆ ।

੨੨ ਦਸੰਬਰ ੧੯੭੭ ਵੀਰਵਾਰ

ਰਾਣੀਆਂ (ਸਰਸਾ)

ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਪਰਵਾਰ

੨.੩੦ ਵਜੇ ਦੁਪਹਿਰੇ ਸਭਸੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ । ਧਰਮਦਾਤਾ ਪਹੁੰਚ ਸ੍ਰ: ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੱਲ

ਆਦਿ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹਿਆ ਪਰ ਉਹਨਾਂ 'ਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਨਾ ਮਿਲ ਸਕਿਆ। ਆਪਣੇ ਆਉਣ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਦੇ ਕੇ ਮੈਂ ਆਰਾਮ ਤੇ ਮਿਲਣ ਦੀ ਗਰਜ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਵੱਡੀ ਲੜਕੀ ਉਪੇਸ਼ ਤੇ ਜੁਆਤਰੇ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦਿੱਤੋਂ ਕੋਲ ਰਾਣੀਆਂ ਆ ਗਿਆ।

ਇਹਨਾਂ ਪਾਸ ਬੈਠਿਆਂ ਇਕ ਸੱਜਣ ਸ੍ਰੀ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ (੫੦) ਸਪੁੱਤਰ ਸੰਤ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ (੮੦) ਜੋ ੪੫ ਚੌਕ ਗਿਲਾ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਉੱਯਤ ਕੇ ਥੰਨੰਡਾ ਗਿਲਾ ਦੇ ਭਾਈ ਕੇ ਦਿਆਲਪੁਰੇ ਦੇ ਅਲਾਟੀ ਬਣੇ ਤੇ ਹੁਣ ਇਹ ਉਹ ਚੌਥੇਨ ਵੇਰ ਕੇ ਉਸੇ ਰਕਮ ਨਾਲ ੧੯੭੨ ਤੋਂ ਰਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਚਮੀਨ ਖਰੀਦ ਕੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਇਹ ਤਿੰਨ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਤੋਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਹਨ।

ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ (੮੦) ਜੋ ਦੀ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਤਾਨ ਹੈ :

੧. ਸ੍ਰੀ ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ (੫੩)
੨. ਸ੍ਰੀ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ (੫੦)
੩. ਓਕੀ ਵੀਰ (੪੮)
੪. ਸ੍ਰੀ ਅਸਤਾਨ ਸਿੰਘ (੪੫)
੫. ਸ੍ਰੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ (੪੩)
੬. ਬਣਧੀਰ ਸਿੰਘ (੪੦)

ਸ੍ਰੀ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਮੈਂ ਉਹ ਹਾਲਾਤ ਜਾਨਣੇ ਚਾਹੇ ਜਿਹੜੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਵਾਪਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਸ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਉਦੇ ਆਦਮੀ ਵਿਕਤੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੌਧਰੀ ਚੋਵੀ ਲਾਲ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਹਰਿਆਣਾ ਦੀ ਬਹਿ ਹੈ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੋ-ਰੱਲੇ ਬਾਰਨ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਰੂਠੇ ਰੋਸਾ ਰੇ ਕਈ ਢੰਗ ਭਰੀਆਂ ਨਾਲ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਚੌਧੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਬਖਿਆ ਦੇਨਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ।

ਸ੍ਰੀ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹੋਰ ਕਈ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਾਈਆਂ।

੨੩ ਦਸੰਬਰ ੧੯੭੭, ਸ਼ੁੱਕਰਵਾਰ
ਸਰਸਾ

ਜਲਸਾ ਹੈ ਜਲੂਸ ਸਰਸਾ

ਅੱਗੇ ਤਾਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਕੇਵਲ ਧਾਰਮਿਕ ਦੀਵਾਨ ਹੀ ਲਗਾਉਂਦੇ ਸਨ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਰਬਨ ਦਿੰਦੇ, ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਤੇ ਰਜਨ ਸਿਮਰਨ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਅੱਜ ਸਰਸੇ ਵਿਚ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਵਲੋਂ ਇਕ ਜਲੂਸ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਥੰਡਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਤੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਹੀ ਚਹੀਂ ਸਰਕਾਰੀ ਗਿਆਦਤੀ ਦੀ ਚਰਚਾ ਹੋਵੇਗੀ।

ਰਾਣੀਆਂ ਤੋਂ ਸਵੇਰੇ ੮ ਵਜੇ ਕੱਲਿਆ। ਸਥੱਥ ਨਾਲ ਥੱਸ ਦੇ ਸਫਰ ਵਿਚ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਮੁਖ ਵਿਰੋਧ ਦੀ ਸੁਤ ਮਿਲ ਪਈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਰਿਆਣਾ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਚੌਧਰੀ ਚੋਵੀ ਲਾਲ ਦੀ ਬਰਪੁਰ ਬਹਿ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੀ। ਆਵਾਜ਼ ਸੀ : ਹੁਣ ਅਸਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਬੰਦਿਆ ਫਿਸਤਰਾ ਬੰਨ੍ਹਦਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਚੁੱਫਟ ਦੀ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ, ਹੁਣ ਬੰਡਲੇਰ ਹੀ ਕੱਲਾਂਗੇ।

ਕਿਉਂਕਿ ਚੌਧਰੀ ਚੋਵੀ ਲਾਲ ਹੁਣ ਸਰਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਪਰੇਰ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਛੰਟੇ ਚਾਈ ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਭਤੀਜੇ ਨਾਥੂਰ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਤੇ ਚੌਰੀ, ਡਾਕੇ ਰੇ ਕਤਲ

ਤਕ ਦੇ ਕੇਸ ਬਣਵਾਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਕੀਨ ਸੀ ਕਿ ਨਿਆਇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਤੇ ਦਬਾਉ ਪਾਏ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਖੱਲਿਆ ਜਾ ਸਕੇਗਾ।

੧੦.੩੦ ਵਜੇ ਤਕ ਸਰਸੇ ਦੇ ਨਹਿਰੂ ਪਾਰੜ ਵਿਚ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਗਤਾਂ ਕਾਫੀ ਫਿਟੜੀ ਵਿਚ ਇਕੱਤਰ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਸਰਸਾ ਤਿਲੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਇਕੱਠ ਸੀ। ਮਾਸਟਰ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਤੇ 'ਸਤਿਜੁਗ' ਅਖਬਾਰ ਦੇ ਵਰਤਮਾਨ ਸੰਪਾਦਕ ਸੰਤ ਆਤਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਟੇਜ ਸੰਭਾਲਣ ਨਾਲ ੧੨.੩੦ ਵਜੇ ਜਲਸੇ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ। ਇਕ ਵੱਜਣ ਤਕ ੫੦੦੦ ਤੇ ਦੋ ਵੱਜਣ ਤਕ ੬੦੦੦ ਤਕ ਦੀ ਠੰਝ ਚਾੜ੍ਹੀ ਹੋ ਗਈ।

ਜਲਸੇ ਵਿਚ ਨਾਮਧਾਰੀ ਵਕਤਿਆਂ ਨੇ ਇਹ ਦੁਖ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਮਹਾਰਾਜ ਕੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਠਾਕੁਰ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਟੂਟ ਕੇਸਾਂ ਵਿਚ ਚੋਧਰੀ ਦੇਵੀ ਲਾਲ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਕਰਿਆਣਾ ਦੀ ਸਹਿ ਤੇ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰਦਾ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਉੱਤੇ ਖੀ ਕੂੜ ਘਾਤਤਾਂ ਦੁਖਾਰਾ ਮੁੜਲਮੇ ਖੜੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ ਪੌਣਾ ਚੋਰੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਇਸ ਪੱਛੇਫਾਈ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਹਿਤ ਜਾਨ ਤਕ ਦੀ ਖਾਸੀ ਲਗਾ ਦੇਣਗੇ। ਇਸ ਮਸਲੇ ਤੇ ਗਿਆਨੀ ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਮਾਲਿਕ ਸੰਪਾਦਕ ਸਤਿਜੁਗ, ਮਾਸਟਰ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਰਬਾਰ, ਜਥੇਦਾਰ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਰਸਾ, ਸ੍ਰ: ਪ੍ਰੰਤਮ ਸਿੰਘ ਦਮਦਮਾ, ਜਥੇਦਾਰ ਤਾਕਾ ਸਿੰਘ ਸੰਤ ਨਗਰ, ਜਥੇਦਾਰ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਬੰਕਣਪੁਰ, ਜਥੇਦਾਰ ਨਾਹਰ ਸਿੰਘ ਕੁਰਿਆਣਾ, ਸੂਬਾ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਅੰਤਰਪੁਰ, ਨੰਬਰਦਾਰ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ, ਮਾਸਟਰ ਸੇਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਰਾਣੀਆਂ ਆਦਿ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸ੍ਰੀ ਜਗਦੀਸ ਚੰਦਰ (ਕਾਂਗੜਸ ਆਈ), ਸ੍ਰੀ ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਧਨੰਜੋਆ, ਚੋਧਰੀ ਬੀਸਰਾ ਰਾਮ ਦਾ ਲੜਕਾ ਸ੍ਰੀ ਅੰਦਰਾਜ ਸਿੰਘ ਚੋਧਰੀ ਜਿਸ ਨੇ ਚੋਧਰੀ ਦੇਵੀ ਲਾਲ ਵਿਰੁੱਧ ਆਜ਼ਾਦ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਚੋਣ ਲੜੀ ਸੀ ਤੇ ਪ੍ਰੰਤਮ ਸਿੰਘ ਕਈ ਨੇ ਖੜਕਵੀਆਂ ਰੜਕੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਜੰਤ ਕੁਰਬਾਨ ਸਿੰਘ ਰਾਮਪੁਰੀ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਬਲਕੀਰ ਸਿੰਘ ਚਿਲੀ ਰਾਣੀਆਂ ਨੇ ਗਵਤਾਵਾਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੀ ਦੇਵਤਾ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਅਤੇ ਸਬਤੀ ਦਾ ਇਹਦਾਰ ਕੀਤਾ।

ਹਾਜ਼ਰੀ ਤੇ ਉਤਬਾਹ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਜਲਸਾ ਭਾਸਕਾਰ ਰਿਹਾ।

ਇਸ ਦਾ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ੪ ਕੁ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸ੍ਰ: ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੱਲ, ਸ੍ਰ: ਬੇਤਾ ਸਿੰਘ ਨਗੜਾ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ੫-੭ ਹੋਰ ਸਾਥੀਆਂ ਦੀ ਪਹਿਲਕਦਮੀ ਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸਦਕਾ ਹੀ ਸਫਲ ਇਕੱਠ ਹੋ ਸਕਿਆ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਮੈਨੂੰ ਟੇਪ ਰੀਕਾਰਡ ਦੀ ਕਮੀ ਬੜੀ ਰੜਬੀ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਵਕਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਤਕਰੀਰਾਂ ਦੇ ਡੱਤ ਤੇ ਖਾਸ ਕਰ ਹਿੰਦੂ ਮੁਕਰਰਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਰ ਠੀਕ ਰਹੀਂ ਸੰਭਾਲੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ, ਜੇ ਲੋੜ ਪਈ ਤਾਂ ਜੇਲ੍ਹ ਜਾਣ ਦੀ ਪਹਿਲ ਕਦਨਗੇ।

ਜੰਤ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਦੜਤ ੫ ਵੱਜਦਾਰੀ ਕੇਸ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਤੇ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸਭਕ ਜਿਯਾਣ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਕਰਚਰੀ ਵਿਚ ਖੜਾ ਕਰਨ ਦੇ ਜਤਨਾਂ ਵਿਚ ਹੋਠ ਲਿਖੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੱਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ:

(੧) ਰਾਣੀਆਂ ਦੀ ਕੋਆਪ੍ਰੇਟਿਵ ਸੋਸਾਇਟੀ ਵਿਚ ਨਾਮਧਾਰੀ ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਤਰਫਦਾਰਾਂ ਦੀ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਸੋਸਾਇਟੀ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਦੀ ਚੋਣ ਨੂੰ ਮਹਿੰਦਰ, ਚੋਧਰੀ ਦੇਵੀ ਲਾਲ

ਤੇ ਉਹਦੇ ਲੜਕੇ ਓਮ ਵਲੋਂ ਚੌਤ ਪੁਆ ਕੇ ਸੱਤ ਵਾਰ ਮੁਲਰਦੀ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਸੋਸਾਇਟੀ ਵਲੋਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਠਾਠ ਪੁੱਜ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਠਾ-ਕੇਮ-ਯੋਗ ਰਖਣ ਲਈ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਦੀ ਬੈਠ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ।

(੨) ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ—ਜਿਸ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਨਗਰ, ਸੰਤ ਨਗਰ, ਸੰਤਾਂ ਦਾਲੀ, ਖੂਹ ਅਥਿਕਸਰੀਆਂ, ਲਮਦਾਸ, ਧਰਮਪੁਰਾ ਤੇ ਸੰਤੀਖਪੁਰਾ ਆਉਂਦੇ ਹਨ—ਸਰਪਲੰਸ ਏਰੀਆ ਡਰਦਾਨ ਕੇ ਇਹਨਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਰਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਡਕਾਵੀ ਅਤੇ ਬੈਂਕ ਕਰਜ਼ ਲੈਣੋਂ ਰੋਕਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

(੩) ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ, ੧੬ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਫੜਕੇ ੧੦੭-੧੫੧ ਧਾਰਾਵਾਂ ਹੇਠ ਹਵਾਲਾਏ ਭੇਂਡ ਫੜਿਆ ਹੈ। ਆਨਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਹੇਠ ਫੜਿਆਂ ਦੀ ਆਨਤ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਬਦਲੇਖੇਰੀ ਦਾ ਹਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀਆਂ ਆਨਤਾਂ ੪-੪ ਵਾਰ ਹੋ ਚੁਕੀਆਂ ਹਨ।

(੪) ਹੁਣ ਨਕੋਤੇ ਦੇ ਇਹ ਹੱਥਠੇ ਵਲੋਂ ਪੁਲਿਸ ਬੈਲ ਫੋਸ ਦਰਜ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਚੋਧਰੀ ਦੇਵੀ ਲਾਲ ਵਿਸੇਸ਼ ਕੁਚੀ ਦਿਖਲਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਫੋਸ ਅਨੁਸਾਰ ਸਤਿਕੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਠਾਕੁਰ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਤੇ ੨੧ ਹੋਰ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੇ ੨੧-੨੨ ਸੰਸਕਰ ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਹਮਲਾ ਕਰ ਕੇ ਹੱਥਠੇ ਦਾ ਝੰਨਾ ਕੂਟਿਆ ਤੇ ਇਹ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਜਾਕੇ ਉਹਦੀ ਤੀਬੀ ਦੇ ਟਰੇਡ ਦਾ ਡਾਲਾ ਤੋੜ ਕੇ ੬੭੦੦/- ਰੁਪਿਆ ਬੰਦਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਰਿਪੋਰਟ ਵੀ ਲਿਖਵਾਈ ਕਿ ਠਾਕੁਰ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਨੋਂ ਮਰਵਾ ਦੇਣ ਦੀਆਂ ਵਿਉਂਤਾਂ ਬਣਾਈ ਬੈਠਾ ਹੈ।

ਅੱਜ ਜੋ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਵਲੋਂ ਇਸ ਸਾਰੀ ਗਿਆਦਤੀ ਵਿਰੁਧ ਕੰਮ ਭਰਿਆ ਜਲੂਸ ਨਿਕਲਿਆ, ਇਹ ਅਦੁੱਤੀ ਸੀ। ਜਲੂਸ ਵਿਚ ਸਰੋਤ ਵਸਤੁਧਾਰੀ ਬਿਰਧ, ਪ੍ਰੋਫ, ਚੁਮਾਨ ਅਤੇ ਬਿਜੈਰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਾਮਲ ਸਨ। ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵਾਥੇ ਵਹਿਣਿਆ ਧੋਆ ਸੀ ਤਿਰ ਵੀ ਸਿਆਣੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਇਸ ਵਿਰੋਧ-ਜਲੂਸ ਵਿਚ ਭਾਗ ਪਾਉਣ ਆਈਆਂ। ਕਿਉਂਕਿ ਹਰ ਗਿਆਦਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਘਰ-ਸੁਆਣੀਆਂ ਤੇ ਪੈਂਦਾ ਹੀ ਹੈ।

ਜਲੂਸ ਦੀ ਨਾਅਰੇ ਸਨ :

ਏਵੀ ਲਾਲ ਦੀ ਧੌਰੇਧਾਰੀ :
 ਨਹੀਂ ਚਲੇਗੀ, ਨਹੀਂ ਚਲੇਗੀ !!
 ਓਮ ਪ੍ਰਭਾਕ ਦੀ ਧੌਰੇਧਾਰੀ :
 ਨਹੀਂ ਚਲੇਗੀ, ਨਹੀਂ ਚਲੇਗੀ !!
 ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਤੇ ਬਣਾਏ ਕੁਠੇ ਮੁਕਦਮੇ :
 ਵਾਪਸ ਲਓ, ਵਾਪਸ ਲਓ !!
 ਸਤਿਕੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ :
 ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ !!
 ਨਾਮਧਾਰੀ ਏਕਤਾ ;
 ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ !!

੨ ਵਜੇ ਦਾ ਰਿਆਹ ਹੋ ਕੇ ਚਲਿਆ ਜਲ੍ਹਸ ੩.੪੫ ਵਜੇ ਕਰੀਬੀਆਂ ਵਿਚ ਪੁੱਜਾ—
ਸੁਦਿਤ੍ਰ, ਸੁਵਿਦਸਬਤ ਰੋ ਪੁਰਾਅਨ ! ਸ੍ਰ: ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੰਲ, ਨਕੋਤਾ ਅਤੇ ਠੇਕਰਦਾਰ ਅਮਰ
ਸਿੰਘ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਨੇ ਐਸ.ਡੀ.ਐਮ. ਨੂੰ ਮੈਮੋਰੈਂਡਮ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ।

ਮੈਮੋਰੈਂਡਮ ਤੋਂ ਤੀ.ਜੀ. ਸਰਸਾ ਨੂੰ ਦੇਣਾ ਸੀ, ਪਰ ਉਹ ਐਨ ਵਕਰ ਸਿਰ ਕਿਤੇ ਬਾਹਰ
ਚਲਾ ਗਿਆ ।

ਸੁਣਨ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਐਸ.ਡੀ.ਐਮ. ਇਸ ਜਲ੍ਹਸ ਤੋਂ ਕਾਫ਼ੀ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਸੀ ।
ਕਰਹਿਰੀ ਵਿਚ ਹਰ ਪਾਸੇ ਨਾਅਧਾਰੀ ਯੋਂ ਨਾਅਧਾਰੀ ਸਨ । ਇਥਾਕੇ ਦੋ ਨਾਅਧਾਰੀਆਂ ਦੇ ਹਮਾਇਤੀ
ਹੋਰ ਲੋਕ ਵੀ ਜਲ੍ਹਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ ।

ਮੈਮੋਰੈਂਡਮ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਭਾਵ ਦੋ ਯੋਂ ਰੱਖੇ ਹੋ ਅੰਤਰੇ ਸਨ । ਇਹ ਮੈਮੋਰੈਂਡਮ ਨਾਅਧਾਰੀ
ਸਿੰਘ ਰਿਫ਼ਾ ਸਿਰਸਾ ਵਲੋਂ ਸੀ ਤੇ ਇਹਦੀਆਂ ਥਾਪੀਆਂ ਚੌਧਰੀ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਕੁਹਿ ਮੰਤਰੀ ਭਾਰਤ
ਸਰਕਾਰ, ਸ੍ਰੀ ਚੰਦਰ ਸੇਖਰ ਪ੍ਰੀਤੀਤੰਡ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ, ਚੌਧਰੀ ਦੇਵੀ ਲਾਲ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਹਰਿਆਣਾ,
ਆਈ.ਜੀ. ਪੁਲਸ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, ਡੀ. ਆਈ. ਜੀ. ਹਿਸਾਰ, ਡੀ. ਸੀ. ਸਰਸਾ ਅਤੇ ਐਨ. ਪੀ. ਸਰਸਾ ਨੂੰ
ਭੇਜੀਆਂ ਗਈਆਂ ।

੨੪ ਦਸੰਬਰ ੧੯੭੭ ਸ਼ਨੀਵਾਰ ਨਗੀ ਦਿੱਲੀ

ਸਵੇਰੇ ੧੦ ਵਜੇ ਡਰ ਮੈਂ ਦਿੱਲੀ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ । ਸ਼ਾਮੀਂ ਸ੍ਰ: ਹਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੰਸਪਾਲ
ਸਮੇਤ ਪਤਨੀ ਮਰੇ ਨਿਵਾਸ ਆਏ ; ਉਹਨਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕੁਝ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਚੌਧਰੀ ਚਰਨ ਸਿੰਘ
ਕੁਹਿ ਮੰਤਰੀ ਭਾਰਤ ਦਾ ਸਨਮ ਦਿਨ 'ਸ਼ਿਸ਼ਾਨ ਦਿਨ' ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਮਨਾਇਆ ਗਿਆ । ਇਸ ਵਿਚ
ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ ੫੦੦੦ ਬੱਚੇ ਤੇ ਟਰੱਕ ਯੂ. ਪੀ. ਵਿਚੋਂ ਆਏ । ਲੰਕਾ ਦੇ ਤਰਲੇ ਹਨੂਮ ਨੂੰ
ਸੰਬੰਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਨਾਰਾਇਣ ਨੇ ਪੁਛਿਆ :

ਕੁਹਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਲਿਆਂਦਾ ?

ਨਹੀਂ ।

ਕੁਹਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਿਰਾਇਆ ਤੇ ਪੈਸੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ ?

ਨਹੀਂ ।

ਕੁਹਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਦੇਖੇ ਆਇਆਂ ਖਰਚਣ ਨੂੰ ਰਕਮਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ?

ਨਹੀਂ ।

ਭਾਵ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਚੌਧਰੀ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਲੋਹ ਵਿਚ
ਪਾਕਲ ਹੋਏ ਲੋਕੀਂ ਆਪ ਤੋਂ ਆਪ ਜਲਮ ਦਿਨ ਤੇ ਵਧਾਈਆਂ ਦੇਣ ਚਲੇ ਆਏ ।

ਸ੍ਰੀ ਹੰਸਪਾਲ ਨੇ ਇਕ ਲਤੀਫਾ ਸੁਣਾ ਕੇ ਇਸ ਸਾਰੇ ਡਰਾਮੇ ਦੀ ਸਪੱਸ਼ਟਤਾ ਕੀਤੀ :

ਕੋਈ ਕਥਾ ਚਾਹੁਕ ਸੀ । ਲਾਕ੍ਰਿਡ ਸਪੀਕਰਾਂ ਨਾਲ ਸੁਜੀਤ ਪੰਡਾਠ ਵਿਚ ਭਰਪੂਰ

ਸਰੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਕਥਾ ਸੁਨਾਉਣ ਉਪਰੰਤ ਉਸ ਪੁੱਛਿਆ :

ਆਪ ਨੂੰ ਰਾਧ ਵਿਚ ਆਉਂਦਿਆਂ ਕੋਈ ਕਥਣ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ?

ਕੁੰਜਦਾਂ ਉਤਰ—ਨਹੀਂ ਜੀ !

ਲਾਕ੍ਰਿਡ ਸਪੀਕਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਮਰਾਬੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ?

ਕੁੰਜਵਾਂ ਉਤਰ—ਨਹੀਂ ਜੀ !

ਆਪ ਨੇ ਮੇਰਾ ਕਥਨ ਧਿਆਨ ਪੂਰਕ ਸੁਣਿਆ ?

ਕੁੰਜਵਾਂ ਉਤਰ—ਨਹੀਂ ਜੀ !

ਜੇਕਰ ਉਹਨਾਂ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਜਾਂਦਾ : ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਚੰਧਰੀ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦੇਣ ਆਏ ਹੋ ? ਤਾਂ ਉਸੇ ਸੁਰ ਵਿਚ ਜਵਾਬ ਮਿਲਣਾ ਸੀ—ਨਹੀਂ ! ਰਾਵ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੇਵਲ 'ਨਹੀਂ' ਜੀ' ਕਹਿਣਾ ਸਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ।

ਹੋਸਪਾਲ ਨੇ 'ਥੈਲਟਰ' ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਸ੍ਰੀ ਜੋਗਰਾਵ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਸਾਂਝੇ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅੰਗੇ ਦੇ ਮਿਲਾਣ ਵੁੱਠੇ ਮੁਕੱਦਮਿਆਂ ਨੂੰ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਆਦਿ ਰਿਖਾ ਕੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ । ਉਸਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਰਜਾ ਗਿੱਲ ਦੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਿਆਇਤੀਆਂ ਬਾਰੇ ਉਸਨੇ ਕੇਂਦਰੀ ਨੀਤਰਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋ ਚਿਠੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਨੇ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਉੱਤਰ ਵੀ ਦਿੱਤੇ ਹਨ । ਫੀਰੀ ਸੁਜਮਾ ਸਰਥਾਜ ਨੇ ਉਚੇਰਿਆਂ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਮਿਲਾਂ ਤੇ ਚੇਰਦੇ ਸਮਝਾਵਾਂ ।

੨੫ ਦਸੰਬਰ ੧੯੭੭ ਐਤਵਾਰ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ

ਕੁਲ ਸਵੇਰੇ ਕੁਝ ਸਗੋਰਾਂ ਨੇ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਭਲਕੱਤੇ ਪਹੁੰਚਣਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਪ੍ਰਸਿਧ ਸਰੋਵ ਵਾਦਰ ਉਸਤਾਦ ਅਮਰਦ ਅਲੀ ਖਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਹਾਫਿਜ਼ ਅਲੀ ਖਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਕਲਾਸੀਕਲ ਮਿਊਜ਼ਿਕ ਕਾਨਥਰੇਸ ਹੈ ਲਗੀ ਹੈ । ਖਾਨ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਾਡਿਰਦਾ ਕੁਰਚੇਬ ਸਿੰਘ, ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ (ਸਿਤਾਰ) ਨੂੰ ੨੪ ਦਸੰਬਰ ਤੋਂ ਭਲਕੱਤੇ ਲਈ ਭੇਜੀ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ।

ਕੀਤੀ ਪੁਸ਼ਾ ਭੰਡ ਗਿਆ ਤਾਂ ਠ ਕੁਰ ਉਦੇ ਸਿੰਘ ਸੋ ਮਿਲੇ । ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ੧੦ ਆਦਮੀਆਂ ਹੋਰ ਭਲਕੱਤੇ ਜਾਣਾ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਲੇਖਕ ਦਾ ਵੀ ਨਾਮ ਹੈ । ਪਰ ਭਲਕੱਤੇ ਪਹੁੰਚਣਾ ਕਿਥੇ ਹੈ, ਦਾ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਸਭ ਡਿਰਲੇਜ ਸਿੰਘ ਦੁਆਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕਰਵਾ ਕੇ ਭਲਕੱਤੇ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਸਥਾਨ ਦਾ ਪਤਾ ਕੀਤਾ । ਸਭ ਫਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਪੁੱਤਰ ਸ: ਚਰਿਤਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਵਰਮ ਜੋ ਮੁੰ ਜਗਜੀਤ ਹੋਰਗੋ ਮਿਲਦੇ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਚਲਦੀ ਹੈ, ਦਾ ਐਡਰੇਸ ਮਿਲਿਆ, ਵੇਖੇ ਪਹੁੰਚਣਾ ਸੀ ।

ਸ: ਹਰਮੀਤ ਸਿੰਘ, ਜੋ ਸਦਾ ਲਈ ਨਾਮਧਾਰੀ ਹੋਰਕੁਆਟਰ ਵਲੋਂ ਕੁਰੂ ਅਗਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਸਫਰ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਟਿਕਟਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਸਾਡੀਆਂ ਇਹਨਾਂ ੧੦ ਟਿਕਟਾਂ ਦਾ ਖਰਚਾ ਸ: ਸੋਰਾ ਸਿੰਘ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦੇਜਮੀਰ ਨੇ ਅਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ।

੨੬ ਦਸੰਬਰ ੧੯੭੭ ਸੋਮਵਾਰ

ਸਫਰ ਕਲਕੱਤਾ ਨੂੰ

ਪੁਰਾਣੀ ਦਿਲੀਚਿ ਜਦੋਂ ਸਵੇਰ ੮.੨੦ ਵਜੇ ਕਾਲਕਾ ਮੇਲ ਭਲਕੱਤੇ ਲਈ ਚੱਲੀ, ਉਸ ਵਿਚ ਸਾਡੀਆਂ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਸਫਾਰੀਆਂ ਸਨ : ੧. ਸਿਤ ਗਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਢੰਗਰ (ਬਜਤਰ ਸਾਧਕ) ੨. ਸਿਤ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਮਦਮ (ਲਾਡਗੀ), ੩. ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਕਵੀ, ੪. ਸ੍ਰੀ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ, ੫. ਸ੍ਰੀ ਮੈਂਠ ਸਿੰਘ (ਸੰਗੀਤ ਵਿਦਿਆਰਥੀ), ੬. ਸ: ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੁਮਰੋ ਕਾਵਿਕ, ੭. ਸ੍ਰੀ ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ (ਸੰਗੀਤ ਵਿਦਿਆਰਥੀ) । ਤਿੰਨ ਜਦੋਂ ਮੇਰੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ ਸਕੇ ।

੩੧੮

ਨਾਮਧਾਰੀ ਦੇਸ਼ ਤੁਰਾ ਅਤੇ ਗਾਉਣ ਵਾਲੇ ਬੱਚਿਆਂ ਕਾਰਨ ਸਾਡੇ ਸਾਡੇ ਸਫਰ ਵਿਚ ਸਾਡਾ ਦੁਜਿਆ ਤੇ ਅੱਡਾ ਪੁਰਾਵ ਰਿਹਾ। ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਦੀਆਂ ਦੋ ਸ਼ੈਲੀ ਤੇ ਰਾਜਸਥਾਨ ਦੇ ਸਹਿਰ ਬੀਕਾਨੇਰ ਦੇ ਦੋ ਬੱਚੇ ਵਿਦਵਾਨ ਨੌਜਵਾਨ ਸਫਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਹਾਵਣੇ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ 'ਚੋਂ ਇਕ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦੋਸਟ ਮੁਤਾਬਕ, ਸ੍ਰੀ ਕੰਪਾਲ ਨਰਾਇਣ ਵਿਆਸ ਜਿਓਤਿਸ਼ ਤੇ ਫਲਿਤ ਜਿਓਤਿਸ਼ ਦੇ ਸਿਆਣੇ ਹਨ। ਇਹ ਐਮ.ਏ. ਹਨ ਤੇ ਸਾਇੰਸ ਖੋਜ, ਐਚ.ਡੀ. ਵੀ। ਇਹ ਨੌਜਵਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਸ੍ਰੀ ਮਦਭਾਗਵਤ ਦਾ ਵਿਆਖਿਆ ਸਹਿਤ ਪਾਠ ਕਰਨ ਤੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਭੱਟਾ, ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਰੁਪਏ ਭਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਦੂਜਾ ਭਰਾ ਸ੍ਰੀ ਹਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਿਆਸ ਵੀ ਏਨਾ ਪੜ੍ਹਿਆ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਰੁਚੀ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਨੂੰ ਯਕਨ ਵਿਚ ਬੋਝਾ ਲਿਆ ਸਾਜਤਰੀ ਦੇਗ ਨਾਲ ਗਾ ਕੇ ਮੁੜਾਧ ਛੇਤਾ। ਜਾਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਬਾ-ਸੁਆਦ ਚਰਚਾ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ।

ਸਾਡੇ ਬੱਚਿਆਂ ਮੋਹਨ-ਸੁਖਦੇਵ ਨੇ ਪੋਟੀਆਂ ਪੰਦਰਾਂ ਮਾਤਰਾਂ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸਿਖਾਇਆ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਾ। ਕੇ ਵਿਆਸ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜਾਧ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਇਕ ਪੂਰਾ ਦਿਨ ਤੇ ਪੂਰੀ ਰਾਤ ਘਰੂਤ ਸੁਖਾਵੇਂ ਸਫਰ ਵਿਚ ਬੀਤੀ। ਸਾਡੇ ਰਾਜਸਥਾਨੀ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਸ, ਸ਼ਤਾਬ ਤੇ ਸਿਰਹਟ ਦੀ ਇਲਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸੋ ਭਤੀ ਹੀ ਅਸੀਂ ਘੁਲ-ਮਿਲ ਕਦੇ।

ਦਿੱਲੀਓਂ ਕੁਝੇ ਗਾਜ਼ੀਆਬਾਦ ਯੂ. ਪੀ. ਦਾ ਇੰਡਸਟਰੀਅਲ ਡੈ ਕਾਬੰਬਾਰੀ ਜਹਿਰ, ਖੁਰਜਾ—ਜਿਥੇ ਅੱਗੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਕਮਾਦ ਤੇ ਕਣਕ ਦੇ ਖੇਤ ਘਰੂਤਾਤ ਵਿਚ ਮਿਲੇ, ਅਲੀਗੜ੍ਹ ਮੁਸਲਿਮ ਸਭਿਅਤਾ ਦਾ ਪੰਥੂਤਾ, ਜਿਸਤੀਂ ਅੱਗੇ ਆਮ ਕਰਕੇ ਅੱਗ ਦੇ ਬਾਗ ਤੇ ਰੱਤ ਸਿਫੀਹਾਬਾਦ, ਦਿਟਾਵਾ, ਬਾਨਪੁਰ, ਵਡੀਪੁਰ ਤੇ ਮੁਕਲ ਗਰਾਇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਰਾਹ ਵਿਚ ਪਈ। ਮੁਕਲ ਸਰਾਇ ਪਹੁੰਚਿਆਂ ਰਾਤ ਦੇ ੮ ਵਜ ਕਦੇ। ਅੱਗੇ ਚਿਤਾਰ ਪ੍ਰਾਂਤ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਾਧ ਦਾ ਮੋਲ

ਏਥੇ ਸਾਨੂੰ ਭਾਲਟਨ ਕੈਂਜ ਦੇ ਸੇਤ ਕਲਵੰਡ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵਡੇ ਸਪੁਤਰ ਸ੍ਰੀ ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬਲਜਨ ਹੋਏ। ਇਹ ਫਿੰਟਰਮੀਓਟੋਟ ਕਰਕੇ ਹਟਿਆ ਹੈ ਤੇ ਪਿਛਲੇ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਸੋਧ ਰਿਖਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਵੀ ਜਦੋਂ ਉਸਦੀ ਭਰਜਾਈ ਉਸ ਨੂੰ ਏਥੇ ਲੈ ਕੇ ਆਈ, ਉਹ ਸੇਤ ਦੇ ਜਲ-ਕਰਵੇ, ਸੁਰੇ ਲੰਗਰ ਤੇ ਫਲ-ਟੇਕਰੀ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਦੂਜੇ ਭੱਡੇ ਦੀ ਬੁਟੇਅਰ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ। ਮਧਰਾ ਬੰਦ, ਖੁਰਸੂਰਤ ਚਿਹਰਾ, ਤਿੱਛਾ ਨੱਕ, ਰੇੜ ਸਾਫ ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪਹਿਰਾਵਾ, ਛੰਟਾ ਜਿਹਾ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕੈਨਾ ਸਮਾਜ ਰਹਿਤਾ ਹੈ ਜੋ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਮਨ ਮੋਹ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮਿੱਲਿਆਂ ਸਾਥੀ ਚਿੱਤਾ ਮੁਕ ਕਦੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਲਕੱਤੇ ਤਿਥੇ ਤੇ ਕਿਸ ਕੋਲ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਬੀਬੀ ਨੇ ਸਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਦੀ ਲੱਤੀਂਦੇ ਫਲ ਲੈ ਆਏ।

ਪਰਾਰਥ ਤਾਂ ਸਾਧ ਸੰਕਤ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਕੋਲ ਬੈਠਿਆਂ ਨਾਲ ਵੱਡੇ ਜੇ ਫਕਟ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਉਦਾਰਤਾ ਦਾ ਸੁਭਾਵਕ ਪੁਰਾਵ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਰਾਹ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਦੀ ਕੁਝ ਮੁੱਤ ਪਾਇਆ ਉਹ ਤਾਜੇ ਫਲ ਹੀ ਸਨ। ਇਕ ਵਾਰ ਸੇਤ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਵੱਡਰ ਨੇ ਇਕ ਲਿਫਾਫੇ ਵਿਚੋਂ ਕਾਨੂ, ਪਿਸਤਾ, ਨੱਜਾ, ਸੋਝੀ ਲੱਪ ਲੱਪ ਦੇਤੀ। ਸਾਨੂੰ, ਖਾਣੇ-ਪੀਂਦੇ ਸਫਰ ਬਰਦਿਆਂ ਲੀਂਦ ਆ ਕਰੀ ਤੇ ਸੁੱਤੇ ਸੁੱਤੇ ਪਿਆ ਕਿਹਾਰ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿਧ ਬਹਿਰ ਗਯਾ, ਪਨਖਾਦ

ਲੇਖ ਕਰੋ। ਤੇਰੀ ਆਨਸੂਨ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਚੱਡੀ ਹਾਵਤਾ ਹੀ ਜਾ ਕੇ ਵੜੀ।

੨੭-੧੨-੭੨ ਦਾ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਿਆ। ਕਾਲਕਾ ਮੇਲ ੬.੧੫ ਤੇ ਹਾਵਤਾ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਆ ਕੇ ਰੁਕ ਗਈ। ਇਥੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਜਣ ਸਾਡੇ ਸੁਖਾਵਤ ਲਈ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ।

੨੭ ਦਸੰਬਰ ੧੯੭੭ ਮੰਗਲਵਾਰ
ਕਲਕੱਤਾ

ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ

ਸੁਖਾਵਤਵਾਰੀਆਂ 'ਚੋਂ ਸੰਤ ਬਰਤਾਰ ਸਿੰਘ, ਜੋ ਸੇਠ ਫਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਵਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭੱਲੀ (ਦੁਕਾਨਦਾਰੀ ਦਫਤਰ) ਵਿਚ ਇਕ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਨੇ ਸਾਡੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਹੋਰ ਬੜਾ ਤੇਜ-ਤਰਾਰ ਸ਼ਾਇਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਸਾਮਾਨ ਉਠਵਾ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਦੋ ਟੈਕਸੀਆਂ ਉੱਤੇ ਸ਼ਿਸ਼ਵਰਨ ਸਿੰਘ ਸਪੁਤਰ ਸੇਤ ਅਮਰ ਸਿੰਘ (ਸੇਤ ਦੀਵਾਨ ਸਿੰਘ ਸੂਬਾ ਦੇ ਭਤੀਜੇ ਡਾਕਟਰਨਕੰਜ ਦੇ ਘਰ, ਸਿੰਧੀ ਮੰਡ ਐਮ. ਸੀ. ਰਾਇ ਦੇ ਮਕਾਨ ੮੮/੧ ਨੰਨਪਾਣਾ ਲੈਨ (ਉਪਲਲੀ ਛੱਤ) ਤੇ ਲੈ ਆਏ।

ਸ਼ਵਰਨ ਸਿੰਘ ਜਵਾਨ ਹੈ ਤੇ ਇੰਜ ਹੀ ਇਸਦੀ ਪਤਨੀ ਬੀਬੀ ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ। ਦੋਵੇਂ ਸ਼ੀ ਸੇਵਕ, ਨਿਸਠਾ ਵਾਲੇ ਤੇ ਉੱਦਮੀ ਹਨ। ਦੋਵੇਂ ਦੋ ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਸਰਾਰਤੀ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਮਾ-ਭਾਪ ਹਨ। ਜਿੱਥੇ ਨੂੰ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਰਾਖ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਲੰਗਰ ਪਾਣੀ ਤਿਆਰ ਹੋਣ ਲਗਾ। ਸੰਧੀ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਫਕਟ-ਫਕਾਟ ਦੇ ਆਹਰੇ ਲਗ ਗਏ।

ਸਾਰੇ ਸੰਜਣ ਹੀ ਸਤਿਨਾਮ ਜੀ ਦੀ ਬੜੀ ਤੀਬਰਤਾ ਨਾਲ ਇੰਤਜਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਭਾਚ-ਪਾਣੀ ਭੱਲੇ ਕੇ ਅਖੀਂ ਭੱਲੀ ਸ੍ਰੀ ਲਕਸ਼ਮੀ ਹੋਂਦਗ ਮਿਲਰ, ਮੰਦਰ ਸਟਰੀਟ, ਨੇੜੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਸਿਨੇਮਾ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਦੋਵੇਂ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਸਿੰਘ 'ਨਾਮਧਾਰੀ ਲਾਪਿੰਕ ਸੈਂਟਰ' ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵਲੋਂ ਭੇਜ ਆ ਰੂਥਾ ਸੀ ਕਿ ਸਤਿਨਾਮ ਜੀ ਰਾਤੀਂ ੮.੩੦ ਵਜੇ ਹਵਾਲੇ ਜਹਾਜ਼ ਦੁਆਰਾ ਆਉਣਗੇ ਅਤੇ ਸਿੱਧੇ ਸੰਗੀਤ ਸਥਾ ਵਿਚ ਹੀ ਪਹੁੰਚ ਜਾਣਗੇ।

ਬੁੱਭ

ਸੰਤ ਬਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਪੁਤਰ ਸੇਤ ਫਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਗੁਰੀ ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਵਾਲਾ ਸੇਠ ਫਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਸ ਭੱਲੀ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਆਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਡਿਊਟੀ ਤੇ ਭੁਟ ਗਿਆ ਪਰ ਸੰਤ ਸ਼ਵਰਨ ਸਿੰਘ ਸਾਡੀ ਮਦਦ ਲਈ ਟੈਕਸੀ ਲੈ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ-ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪਤਾ ਕਰਨ ਚੱਲਿਆ। ਸਾਡੀ ਲੋੜ ਇਹ ਵੀ ਸੀ ਕਿ ਸਤਿਨਾਮ ਜੀ ਦੇ ਆਗਮਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਨੂੰ ਉਸਤਾਦ ਰਾਇਚ ਅਲੀ ਨਮਿਤ ਵੇਖਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਆਦਿ ਦੀ ਵਾਫ਼ਤੀ ਮਿਲ ਜਾਵੇ।

ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸ੍ਰ. ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੇਠੀ 'ਜਪੀਤਵੇਲ' ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਪਹੁੰਚੇ। ਇਹਨਾਂ ਪਾਸ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਨਾਮ ਜੀ ਨੇ ਆਕੇ ਠਹਿਰਨਾ ਹੈ। ਸੇਠੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ-ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਗੁਰੀ ਸਾਡੇ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਉਹ ਕੁਝ ਰਾਸ ਬਿਹਾਰੀ ਐਵੇਨਿਊ, 'ਕੋਮਲ ਬਲਾਸ' (ਹੋਟਲ) ਦੇ ਕਮਰਾ ਨੰ: ੪੭ ਵਿਚ ਠਹਿਕੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦਾ ਖਰਚ ਸੰਗੀਤ ਸੁਸਾਇਟੀ ਨੇ ਹੀ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਕਮਰਾ ਨੰ: ੪੭ ਵਿਚ ਮਿਲਕੇ ਹਾਰਦਿਕ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਤਾ ਹੋਈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਸੁਖ ਸੁਵਿਧਾ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦਾ ਅਵਸਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਇਹਨਾਂ ਪਾਸ ਹੀ ਠਹਿਰ ਗਿਆ।

ਸੰਗੀਤ ਸਭਾ

ਸ਼ਾਮੀਂ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ 'ਰਾਵਿੰਦਰ ਸਦਨ' ਵਿਖੇ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਸੰਗੀਤ ਸੁਣਨ ਲਈ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਇਹ ਸੰਗੀਤ ਆਯੋਜਨ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਦਿਨ ਸੀ। ਉਸਤਾਦ ਅਮਜਦ ਅਲੀ ਦੇ ਸਾਥਿਕਾਂ, ਸ੍ਰੀ ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਸ ਸਦਨ ਦੇ ਬਾਹਰਵਾਰ ਮਿਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਤਿਕਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਨਾਲ ਦੇ ਸਾਥੀ ਬਾਬਤ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਅਰੂਪ ਸਰਕਾਰ ਹਨ 'ਆਨੰਦ ਬਾਗ਼ਾਰ ਪਤ੍ਰਿਕਾ' ਵਾਲੇ ਇਹ ਹਫ਼ਤੇਵਾਰ 'ਰਵੀਵਾਰ' ਦੇ ਵੀ ਮਾਲਕ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚਾਲੇ ਸੰਗੀਤ ਸੰਮੇਲਨ ਦਾ ਸਾਰਾ ਕਾਰਜ ਭਾਰ ਤੇ ਖਰਚਾ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਹੀ ਸਿਰ ਹੈ। ਉਸਤਾਦ ਅਮਜਦ ਅਲੀ ਦੀ ਸੁਦਰਸ਼ਨਾ ਪਤਨੀ ਸੁਖਾ ਲਕਸ਼ਮੀ ਵੀ ਬੜੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਮੁਦ੍ਰਾ ਵਿਚ ਪਾਸ ਹੀ ਸੀ।

ਪ੍ਰੋਕਰਮ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਮੁਨਾਜ਼ਬ ਸੀਟਾਂ ਤੇ ਬੈਠੇ। ਇਥੇ ਇਕ ਮਦਰਾਜੀ ਸੱਜਣ ਐਸ਼, ਬਾਣ ਚੰਦਰ ਦਾ ਵੀਟਾ ਵਾਦਨ ਸੀ। ਇਹ ਪ੍ਰੋਫ ਮਨੁੱਖ ਬੜੇ ਜਰਬੰ ਵਸਤਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀਟਾ ਸਮੇਤ ਪਰਦਾ ਉਠਣ ਤੇ, ਨਕ਼ਤ ਪਿਆ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਕ ਪਯਾਰਕ ਵਾਦਨ ਲਈ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਵਜੀ ਬੈਠਾ ਸੀ। ੬ ਤੋਂ ੮.੩੦ ਵਜੇ ਰਾਤ ਤਕ ਇਸ ਨੇ ਕਰਨਾਟਕੀ ਚੰਤ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਕਰਨਾਟਕੀ ਰਾਗ ਵਿਚ ਵੇਲੀ ਕ੍ਰਮਵੇਗੀ ਵੀਟਾ ਵਜਾਈ ਕਿ ਸਮੇਤ ਮੁਝਬ ਹੀ ਹੋ ਗਏ। ਉਹ ਇਕ ਇਕ ਭਾਰ ਨੂੰ ਛੱਡਦਿਆਂ ਮੀਂਡਾਂ, ਖਿੱਚਾਂ ਤੇ ਚਮਕਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਭਾਰ ਅਜੇ ਵੀ ਉਸ ਦੀ ਮਨਮਰਜ਼ੀ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀਆਂ। ਇਕ ਵਾਰ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਪ ਸਪਰਕਾਂ ਇਕੋ ਭਾਰ ਤੋਂ ਵਿਖਾ ਦਿਤੀਆਂ। ਉਸ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ, ਹੱਥ-ਉਂਗਲਾਂ ਦੀ ਮੁਦ੍ਰਾ ਭਾਰ ਦਾ ਫੁਟਕਾਣਾ ਅਤੀ ਸੁੰਦਰ ਸੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀਆਂ ਉਡੀਕਾਂ ਸਾਡੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਸਨ ਅਤੇ ਹਸ ਨੂਟ ਹੋ ਜਾਂ ਬਾਣ ਚੰਦਰ ਦੀ ਵੀਟਾ ਦਾ। ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜੋ ਕਰੇ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਵੱਡੀ ਫੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਬੰਦੀ ਸੰਗੀਤ ਸੰਮੇਲਨ ਲਈ ਕੁਝ ਕਰ ਨਵੀਏ। ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਇਸ ਬਲ ਭਾਰ ਦੀ ਇਕ ਬੰਦਕ ਦੀ ਵੀਟਾ ੮੦੦੦ ਰੁਪਏ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਆਖਾਧਨਾ ਤੇ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਦਾ ਇਹ ਮੁੱਢ ਕੰਦੀ ਕ੍ਰਮਤਾ ਨਾ ਲਗਿਆ।

ਦੂਜੀ ਆਈਟਮ ਸੀ ਸ੍ਰੀ ਬਿਰਜੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਨ੍ਰਿਤ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਿਰਜੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਨ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਨ੍ਰਿਤ ਵਜੋਂ ਸਨਮਾਨਦੇ ਹਨ। ਅੱਜ ਦੇ ਦਿਹਾੜੇ ਆਉਣ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਵੀ ਇਸ ਬਲਾ ਦਾ ਭਲਾ ਸਵਾਦਨ ਕਰਨਾ ਹੀ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਭਾਵਨਾ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਬਿਰਜੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨਾਲ ਭਾਲ-ਮੇਲ ਪੈਦਾ ਕਰ ਤੇ ਬਿਰ ਵਧਾ ਕੇ ਕਿਸੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਵੱਲੋਂ ਨੂੰ ਨ੍ਰਿਤਕਾਰੀ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੁਆਈ ਜਾਵੇ।

ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ-ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮੈਂ ੮ ਵਜੇ ਤੋਂ ਹੀ ਇਸ ਚਿੰਤਾ ਵਿਚ ਹੋ ਗਏ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਰਖਤ ਕੁਝਟ ਕਠਾਕਾਰ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਨ੍ਰਿਤ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੀ ਆ ਕੇ ਵੇਖ ਸੁਣ ਸਕਣ। ੮.੪੦ ਤੇ ਜਹਾਜ਼ ਆਉਣਾ ਸੀ। ਬਾਹਰ ਬਲਾਤ ਕੁਝ ਹੀ ਕਦੀ। ਦਿੱਤਰਾਰ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੁਆਯਤ ਹਿਤ ਅਸੀਂ ੧੦.੧੦ ਤੋਂ ਹੀ ਬਾਹਰ ਕਰਾੜੇ ਵਿਚ ਆ ਗਏ। ਇਹ ਵੀ ਭਰ ਸੀ ਕਿ ਵਰਖਾ ਨੇ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਲੋਟ ਜਾਂ ਉਡਾਣ ਰੋਕ ਹੀ ਨਾ ਦਿੱਤੀ ਹੋਵੇ। ਪਲ ਪਲ ਫਿਕਰਾਂ ਵਿੱਧਾ ਸੀ।

ਅੰਦਰ ਹਾਲ ਵਿਚ ਹਾਊਸ ਵੁਠ ਦਰਬਾਰ ਸਨ। ਨਰਤਕ ਬਿਰਜੂ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਬੱਪ ਥੱਪ, ਥਿੱਪ-ਥਿੱਪ ਤੇ ਭਟ-ਭਟ ਨਾਲ ਇਕ ਅਤੱਕਾਰ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸਿਰਜ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਭਾਰਤ ਦੇ ਮਨੀਸ਼ੀਆਂ ਨੇ ਜਿਥੇ ਸੰਗੀਤ ਦੀਆਂ ਸੱਤ ਸੁਰਾਂ ਮਿਥ ਕੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਰਾਗਾਂ ਤੇ
 ਲੱਖਾਂ ਟਾਨਾਂ ਦੀ ਸਿਰਜਨਾ ਕੀਤੀ ਉਥੇ ਬੇ-ਕਲਾ ਫਲੇ ਵਾਲੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰ-ਸਾਰਾਂ ਦੀ ਮਦਦ
 ਨਾਲ ਮਨੋਰੰਗੀ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮਹਾਨ
 ਆਰਮਾਦਾਂ ਨੇ ਤਬਲਾ ਮਿੰਦੇਗ ਆਦਿ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਉਪਜ ਕਰਕੇ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਸਾਗਰ ਨੂੰ ਲੱਖ-ਤਾਲ
 ਦੇ ਕਿਨਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ ਪਰ ਅਜੇ ਪੈਰ ਮਨੁੱਖ ਕੋਲ ਵਿਹਲੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੰਮ ਮਿਲਣਾ
 ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭਿਰਜੂ ਮਹਾਰਾਜ ਵਰਗੇ ਪੁਰਖਿਆਂ ਨੇ ਇਸ ਦੇਗ ਨਾਲ ਕਲਾ-ਬੰਧ
 ਕੀਤਾ ਕਿ ਅੱਜ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਚਰਨ ਵੀ ਕੱਲਾਂ ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ ਹਨ। ਅੱਜ ਅਨੇਕਾਂ ਪਰਟਾਂ, ਉਨਾਨਾਂ
 ਤੇ ਉਛਾਲ, ਸਟੇਜ ਤੇ ਪੈਰਾਂ ਦੀ ਪਟਕ, ਝਟਕ ਤੇ ਸਰੀਰਕ ਮਟਕ ਨਾਲ ਹਾਵ-ਭਾਵ ਮਿਲਾ ਕੇ
 ਰਸ-ਭੇਰਾ ਵਹਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਰਾਮ, ਕੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਰੇ ਹੀ ਯੁੱਗ-ਬੰਧੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ
 ਪਸੰਦ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਰਾਤੀਂ ੧੦.੩੦ ਵਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸ੍ਰ: ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੇਠੀ ਦੀ ਥਾਰ ਵਿਚ ਬੈਠ,
 ਸ੍ਰ: ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਨਰੰਗਾ ਤੇ ਹਜ਼ੂਰੀ ਸੰਤਕ ਸੰਤ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੇਠੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਘਰ ਛਡਕੇ,
 ਸੰਤ ਬਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਆ ਗਏ। ਅਸੀਂ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹੀ ਪਏ ਸਾਂ ਕਿ ਉਸਤਾਦ
 ਅਮਜਦ ਅਲੀ ਖਾਨ ਆਪ ਉਠਕੇ ਅਗਵਾਨੀ ਲਈ ਆ ਪਹੁੰਚੇ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ
 ਹੀ ਇਹ ਸਾਰਾ ਆਖੰਜਲ ਸੀ। ਆ ਸਾਹਿਬ ਬੈਠ ਲਈ ਲੈ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿਸੇ ਪਹਿਲੀ ਪਾਲ ਦੀ
 ਝੁਲੀ ਤੇ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਭਿਰਜੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਮਿਲੀਆਂ। ਭਿਰਜੂ ਮਹਾਰਾਜ
 ਨੇ ਨਿੱਝ ਬਰਫਿਆਂ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਵਿਚ ਸਿਰ ਵੁਕਾਇਆ। ਪਛਾਤੀ ਕਰ ਰਹੇ ਪੰ: ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਹਾਰਾਜ
 ਨੇ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਅਦਭ ਵਿਚ ਸਿਰ ਵੁਕਾ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤਾ।

ਬੰਨ੍ਹਾਤਰ ਡਬਲਾ, ਮਾਈਥ ਤੇ ਭਿਰਜੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਯੁੱਗਵਾਨਾਂ ਦੀ ਛਟਕਾਰ ਨੂੰ ਮੱਧਮ
 ਪਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਹ ਚੰਦੇਂ (ਭਿਰਜੂ ਮਹਾਰਾਜ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਹਾਰਾਜ) ਯੁਗਲਬੰਦੀ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ-ਮੱਧਟ
 ਚੰਦੇਂ ਨੂੰ ਹਾਵ ਭਾਵ ਦੁਆਰਾ ਰੂਪਮਾਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ੧੧ ਵਜੇ ਤਕ ਇਸ ਆਨੰਦ ਗੰਗਾ ਵਿਚ
 ਤਾਰੀਖਾਂ ਲਾਵਿਆਂ ਸਭਾ ਸਮਾਪਤ ਹੋਣ ਪਿੱਛੋਂ, ਨੇਪੇਥੇ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਤੇ ਅਸੀਂ
 ਨਿੱਝ-ਪਛਾਤੀਯਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਪੰ: ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਹਾਰਾਜ ਨਾਲ ਮਿਲਾਇਆ ਆ
 ਸਾਹਿਬ ਅਮਜਦ ਅਲੀ ਨੇ ਆਖਿਆ: ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੁਥ ਆਏ ਜਥ ਵੇਨ ਕੀ ਪ੍ਰਿਯ ਤਾਰ ਯਾਰ,
 ਬਜ ਰਹੀ ਥੀ।

ਦੇਖੋ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਹਾਰਾਜ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪੰਡਤ ਭਿਰਜੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨਾਲ ਉਹ
 ਤਾਰੀਖ ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਦੋਂ ਪੰਡਤ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਪੁਤਰ ਪੂਰਨ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਸੰਗੀਤ ਆਖੰਜਲ ਕਰਨਾ ਸੀ।
 ਇਸ ਦਾ ਉਦਘਾਟਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਹੋਣਾ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਤੇ ਪੰਡਤ ਭਿਰਜੂ
 ਮਹਾਰਾਜ ਕਾਰਨ ਪਿਛਲੇ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਇਹ ਤਾਰੀਖ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਪਾਂਦੀ ਆਈ ਹੈ।

ਮਿਲਣੀਆਂ

ਉਸਤਾਦ ਅਮਜਦ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਰਵਾਰ ਦੇ ਕੁਝ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾਇਆ। ਇਕ ਸਾਢੂ,
 ਸਾਲੀ, ਇਕ ਸਾਲਾ ਤੇ ਉਹਲੀ ਪਤਨੀ ਇਕ ਹੋਰ ਸਾਲੇਹਾਰ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਮਿਲਣੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ
 ਕਲਕੱਤੇ ਦੇ ਇਕ ਵੱਡੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨਾਲ ਵਾਕਫ਼ੀ ਕਰਵਾਈ ਜੋ ਬਾਇਦ ਆਈ, ਟੀ, ਓ, ਸੀ,
 ਨਾਲ ਹੀ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਫੇਰਾ ਜਾਣਕਾਰ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸੇ ਘੜੀ

ਨਿਮਿਤਰਟ ਦੇ ਦਿਤਾ : ਮਾਂ ਸਾਹਿਬ, ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬੱਚੀ ਦੇ ਸਾਡੇ ਸੰਗੀਤ ਆਯੋਜਨ ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਹੁਣ ਤੋਂ ਹੀ ਆਖ ਛੱਡਣਾ। ਏਥੇ ਜੋ ਉਸਤਾਦ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅਰੂਪ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਮਿਲਾਇਆ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਅਨਿਸ਼ਟ ਮਿੱਤਰ ਤੇ ਪਿਤਾ ਹਾਫ਼ਜ਼-ਅਲੀ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਇਹ ਸੰਗੀਤ ਆਯੋਜਨ ਬਰਦਾਸ਼ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਰਵਿੰਦਰ ਸਦਨ

ਰਵਿੰਦਰ ਸਦਨ ਬੜੀ ਖੁਲ੍ਹੀ ਚੋੜੀ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਹੈ। ਵਧੀਆ ਤੇ ਪਾਸਚਾਤਿਆ ਬਲਾ ਦਾ ਨਮੂਨਾ। ਹਾਲ ਵਿਚ ਸੰਨ ੧੯੦੦ ਦੇ ਸੁਣਨਯੋਗ ਹਨ। ਮੰਚ ਨੂੰ ਡਰਾਮਾਕਾਰਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ੫-੬ ਪਰਦੇ ਡਿਰਾਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ। ਥਾਲੇ ਪਰਦੇ ਤੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮਥੇਦ ਧਾਗਿਆਂ ਦੇ ਦੋਨੇ ਨਿਖਰਵੇਂ ਫੁੱਲ, ਲਾਈਨਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਡੀਜ਼ਾਇਨ ਬੁਣੇ ਗਏ ਹਨ ਜਿਥੇ ਜਿਸੇ ਪੁਰਾਣੀ ਪੰਜਾਬਣ ਨੇ ਗਾਲੇ ਸੂਫ਼ ਦੀ ਵਲਤਾਰੀ ਉੱਤੇ ਧਾਗੇ ਨਾਲ ਬਢਾਈ ਬੀਰੀ ਹੋਵੇ। ਸਾਦਾ, ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਸੁਖਦ ਵਾਤਾਵਰਣ ਹੈ।

ਮੰਚ ਤੇ ਜਿਸੇ ਕੋਨੇ ਉਸਤਾਦ ਅਮਜਦ ਦੇ ਪਿਤਾ ਉਸਤਾਦ ਹਾਫ਼ਿਜ਼ ਅਲੀ ਮਾਂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਰੀਬ ੩-੪ ਫੁਟ ਲੰਬਾਈ ਦੀ ਫੋਟੋ ਟਿਕਾਈ ਹੋਈ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸੂਫ਼ਰ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਦਾਇਰੇ ਵਿਚ ਪਦੇ ਹਾਰ ਅੰਦਰ ਅਤਰ ਬੱਤੀਆਂ ਜਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਸਵੇਰ ਵੇਲੇ ਇਸ ਹਾਲ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਪਰ ਰਾਤ ਨੂੰ ੬ ਤੋਂ ੧੦ ਵਜੇ ਤਕ ਦੋ ਬਲਾਕਾਰ ਹੁਕਮਦੇ ਹਨ। ਮੰਚਿਆਰਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਬਲਾਕਾਰ ਦੇ ਮੰਚ ਪਰ ਉਪਸਥਿਤ ਹੋਣ ਲੱਗੇ, ਪਰਦਾ ਉਠਾਏ ਜਾਣ ਪਿੱਛੋਂ, ਲੜੀਆਂ ਵਾਲੇ ਬਲਾਕਾਰਾਂ ਦੇ ਕਲ ਹਾਰ ਪਹਿਨਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਬੇਠਾਲੀ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਬੇ-ਟਿਕਟ ਸੰਗੀਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸੈਟਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵੀ ਅੰਦਰ ਬੈਠਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ। ਸੀਟਨਲ ਟਿਕਟਾਂ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਹੈ। ਸਕਾਦੇਦਾਰ ੨੦-੨੦, ੨੫-੨੫ ਸੀਟੀ ਅਖੀਦ ਲੰਬੇ ਹਨ, ਪਰੀਵਾਰਾਂ ਤੇ ਮਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਟਿੱਕਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸੁਣਨ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਟਿਕਟ ਰੇਟ ੪੦, ੫੦, ੬੦ ਤੇ ੭੦ ਰੁਪਏ ਤਕ ਹੈ। ਆਮ ਕਰਕੇ 'ਹਾਊਸ ਫੁਲ' ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਲੰਬ ਬੀਰਜ ਅਤੇ ਸੰਕ ਨਾਲ ਸੁਣਦੇ ਹਨ।

ਰਾਤ ਨੂੰ, ਆਰਾਮ ਕਰਨ ਲਈ, ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਨਾਮ ਜੀ ਅਤੇ ਸਾਡਾ ਸਭ ਦਾ ਡੇਰਾ ਅੰਜ, ਅੰਜ, ਸੋਨੀ, ੬੦-ਅੰਜ ਨਿਊ ਅਲੀਪੁਰ ਬਲਾਕ ਦੀ, ਵਿਚ ਲਗਿਆ। ੧੨.੩੦ ਵਜੇ ਤਕ ਹੀ ਭਿਰਾਜਿਆ ਜਾ ਸਕਿਆ।

੨੮ ਦਸੰਬਰ ੧੯੭੭ ਬੁੱਧਵਾਰ

ਬਲਕੱਤਾ

ਸਵੇਰੇ ਆਸ਼ਾ ਦੀ ਵਾਰ ਸ੍ਰ: ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੋਨੀ ਦੇ ਘਰ ਲਗੇ। ਸੰਗੀਤ ਸਿੱਖਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦੁਆਰਾ ਆਸ਼ਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਸਤਿਨਾਮ ਜੀ ਦੇ ਦਿਲ ਰੁਝਾ ਯੁਕਤ ਅਗਵਾਲੀ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਵਾਰ ਦਾ ਭੰਗ ੬.੧੫ ਤੇ ਪੈ ਗਿਆ ਜਦੋਂ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਇਹ ੭.੨੦ ਤੇ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਸੋਨੀ ਨਾਲ

ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਪਾਠ ਉਪਰੰਤ ਸੋਨੀ ਜੀ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਜੋ ਅੰਦਰ ਸੱਦਿਆ ਤੇ ਵੱਖਰੇ ਹੋ ਕੇ ਸਤਿਨਾਮ ਜੀ ਨੇ ਪੁਛਿਆ : ਤੁਸੀਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਹੋ ਕਿ ਨਹੀਂ? ਉੱਤਰ : ਮੈਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਹਾਂ

ਜੀ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਸ੍ਰੀ ਸੋਠੀ ਨੂੰ ਰਾਤ ਦੇ ਰੱਖ ਹੋਏ ਕੋਲੇ, ਸੋਠੇ ਆਦਿ ਰਲ ਵਿਖਾਏ ਜੋ ਇਸ ਸਬੰ-
ਬਰਤੋਂ ਵਿਚ ਨਾ ਲਿਆਏ ਗਏ ਕਿ ਸਿੱਖ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਕਿਤੇ ਬਿਤਕ ਹੀ ਨਾ
ਗਿਆ ਹੋਵੇ।

112 112

ਬੀਡੀ ਰਾਤੀਂ ਫਾਈ ਬਾਗ਼ ਹੋਈ। ਰਾਤੀਂ ੧੦ ਵਜੇ ਸੋਠੇ ਫਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਸ
ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ ਸੰਤ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਡਾਲਟਨ ਕੰਜੋਂ ਆ, ਫਲਕੋਂ ਤੇ ਵਿਚ ਆਪਣੀ 'ਗੱਦੀ' ਵਿਖੇ
ਸੁਤੇ। ਸਵੇਰੇ ਦੀ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਸਮੇਂ, ਮੀਂਹ ਵਰ੍ਹਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਕਿਤੋਂ ਖੁਫ਼ਦੇ ਪੁਛਾਏ ਟੈਕਸੀ
ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਸੋਠੀ ਜੀ ਦੇ ਮਕਾਨ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਫਲਕੋਂ ਤੇ ਵਿਚ ਹੀ ਵੇਲਤੰਡੇ ਦਾ ਕੇਮ ਬਰਦੇ
ਸੰਤ ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਬਾਹਪੁਰੀ, ਸੰਤ ਮਲਕੀਅਤ ਸਿੰਘ ਸਪੁਤਰ ਸੰਤ ਬਛਤ ਸਿੰਘ ਸਾਹਪੁਰ ਰਿਲਾਈ
ਜੀ ਆ ਕੇ ਏਥੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਲਤਰਾ ਵੀ ਮੇਂਟਰ ਸਾਈਕਲ ਤੇ ਆਣ ਪੁਜਾ।

ਸਾਰੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਬੈਠਿਆਂ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ : ਸਰਸੇ ਵਿਚ ਕੀ ਕੁਝ
ਹੋਇਆ ੨੩ ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ? ਮੈਨੂੰ ਬੜੇ ਠੰਢ ਮਿਲ ਪਰ ਹਰ ਕੋਈ ਬੇੜੀ ਰੂ ਕੱਲ ਕਰਕੇ ਬਹਿ ਦਿੰਦਾ
ਹੈ—ਕਰੀ ਹੁਰਾ ਨੂੰ ਪੁੱਛੋ।

ਮੈਂ ਸਰਸੇ ਵਿਚ ਹੋਏ ਬੀਡੀ ਦੀ ਸੰਖੇਪ ਰਿਪੋਰਟ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤੀ।

ਜਾਨਾ ਸਾਮਾਨ ਸੋਠੀ ਜਾਹਿਬ ਦੇ ਫਲੈਂਟ ਤੇ ਰੱਖ ਕੇ, ਅਖੀਰ ਆ ਗਈ ਕਿ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਪਾਣੀ
ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮਕਾਨ ਤੇ ਫਰਿਆ ਜਾਵੇ। ਸੋ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਟੈਕਸੀਆਂ ਤੇ ਸਾਰੇ ਹਾਜ਼ਰ ਨਾਮਹਾਰੀ
ਨੰਨਾ ਪਾਤਾ ਵਿਖੇ ਪਹੁੰਚੇ। ਫਰਸਤ ਬਾਗ਼ਨ ਹਾਲ ਮਾਤਾ ਸੋ ਫਲਕੋਂ ਤੇ ਦਾ। ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ
ਸੰਤ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਮਦਮਾ ਨੇ ਲੰਕਨ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਰਸਾਦ
ਛਕ ਕੇ ਬਿਰਾਜ ਗਏ। ਘੜੇ ਕੀਟੇ ਹੋਏ ਬਾਰਨ ਸੰਤ ਪੁਰਖਾ ਤੇ ਸ੍ਰ: ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵੀ ਲੈਣ ਗਏ।
ਸੰਤ ਫਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆ ਕੇ ਸ੍ਰ: ਮਨਚੰਦਾ ਨੂੰ ਖੜਕਵੀਂ ਆਵਾਜ ਵਿਚ ਆਖਿਆ : ਰਖਦੇ ਯਰਾਨੇ
ਉਠਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਤੇ ਦਰਬਾਰੇ ਲਖਦੇ ਛੱਟੇ, ਭਲਾ ਕਿਥੇ ਚਲੇਗਾ ? ਮਲਕ ਸੀ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ
ਜੀ ਦੀ ਰਾਬਿਆ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਨੀਂਦ-ਵ੍ਰੱਥ ਤਿਆਗ, ਅਖੀਰ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ
ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਬੀਬੀ ਤੇ ਹੁਰਾ ਹੋਇਆ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਪਿਆਰਾ ਸ੍ਰ: ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
ਕੁਝਿਆਣਾ ਵੀ ਏਥੇ ਅੱਪੜ ਪਿਆ। ਉਸ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਚਰਨ ਪਰਜੇ।

ਜਗ੍ਹਾ ਦੀ ਰੰਗੀ ਜਾਣ ਮੈਂ ਤੇ ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਚੱਲ ਕੰਮਲ ਵਿਲਾਸ ਵਿਖੇ
ਆ ਗਏ। ਬਾਮ ਨੂੰ ੬ ਵਜੇ ਰਵਿੰਦਰ ਸਦਨ ਪਹੁੰਚੇ।

ਸੰਗੀਤ ਸਤਾ

ਜਾਂਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕਾਂ ਸੰਤ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੁਰਖਾ, ਸ੍ਰ: ਸੁਰਿੰਦਰ
ਸਿੰਘ ਮਨਚੰਦਾ, ਸੰਤ ਫਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਅਮਰ ਸਿੰਘ, ਸ੍ਰੀ ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ (ਤਿੱਨੇ) ਡਾਲਟਨ ਕੰਜੋਂ
ਅਤੇ ਸ੍ਰ: ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕੁਝਿਆਣਾ ਨਾਲ ਸਾਹਮਣੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਤੇ ਸਜੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਸੰਗੀਤਾਂ ਨਾਲ
ਹਾਲ ਲਚਲਕ ਸੀ।

ਅੱਜ ਕਾਇਨ ਸੌ ਸ੍ਰੀ ਨਜ਼ਰ ਅਮੀਨੁਦੀਨ ਬਾਗ਼ ਦਾ। ਉਸਨੇ ਯਾਨ ਨੂੰ ਅਲਾਪ ਦੁਆਰਾ
ਬਰੀਬ ਇਕ ਅੰਟਾ ੬.੧੫ ਤੋਂ ੭.੧੫ ਤਕ ਕਾਇਨ ਬੀਡੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਰਜਬ ਲੰਚਨ ਤੇ ਪੰਪਾ ਜੀ

ਅਹਰਾਜ ਨਾਲ ਮਿਲਦੇਗੇ ਦੀ ਸੰਗਤ ਲੈ ਕੇ ਭਰਵਾਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਿਆਂ। ਭਾਰੀ ਸੁਰ ਬਾਰਨ ਆਲਾਪ
ਚਰਨ ਸਮੇਂ ਉਪਰਲੇ ਜਾ ਕੇ ਆਵਾਜ਼ ਹੋਰ ਵੀ ਭਾਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਜਿਥੇ ਛੱਤ ਪਾਤ ਸੁਟਣ ਵਾਲੀ ਹੋਵੇ।
ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਤਾਕਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਾਇਨ ਨੂੰ ਤਾਕਤ ਪਸੰਦ ਕੀਤਾ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਲੇਖਕਾਰੀ
ਕਮਾਲ ਦੀ ਸੀ।

ਭਾਗਰ ਤਾਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕਾਇਨ ਵਿਚ ਮਸਤ ਸਨ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਜੋਗੀਤ ਸਕੱਤਰ
ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ-ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਉਸਤਾਦ ਅਮਰਦ ਅਲੀ ਖਾਨ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ
ਮਨਚੰਦਾ ਤੋਂ ੧੦੦੦/- ਇਸ ਸਭਾ ਨੂੰ ਦਿਵਾਇਆ। ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ : ਬੰਗਾਲੀ
ਸਾਨੂੰ ਵੇਖ ਵੇਖ ਘੋਬੇ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਸਤਾਦ ਜੀ ਨੂੰ ਜਾ ਜਾ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ—ਇਹ ਸੀਟਾਂ
ਮੌਲੀ ਬੈਠੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਮਾਦਿਆ ਦੀ ਚਪੇਤ ਮਾਰ
ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਦੋਂ ਕਿਰ ਸੀਟ ਤੇ ਆਏ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਅਰਭਰ ਅਲੀ ਖਾਨ ਦਾ ਸਬੰਦਵਾਦਨ
ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਪਰਥਾ ਉਨਦਿਆਂ ਹੀ ਅਲੀ ਅਰਭਰ ਖਾਨ ਮੰਚ ਉੱਤੇ ਨਗਰ ਪਏ। ਆਪ
ਨਾਲ ਪੰਡਤ ਬਿਸਨ ਮਹਾਰਾਜ ਡਬਲਾ ਲੈ ਕੇ ਭਟ ਕਏ। ਆਂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਹੋਮ ਬਿਹਾਗ ਵਿਚ ਆਲਾਪ
ਕੀਤਾ। ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਮਿੱਠਾ ਸਬੰਦਵਾਦਨ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਬੰਗਲਾ ਵਿਚ ਅਲੀ ਅਰਭਰ ਖਾਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ
ਉਸਤਾਦ ਹਾਫਿਜ਼ਅਲੀ ਖਾਨ ਨੂੰ ਸਭਾਪਤੀ ਦੇਣ ਦੀ ਤਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ
ਥਾਵਾਂ ਗੁਰੂ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਅਤੇ ਇਹ ਯਕੀਨ ਵਿਚ ਵਿਲੰਬਤ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ। ਪੰਡਤ ਬਿਸਨ ਮਹਾਰਾਜ
ਦਾ ਰਚਨਾ ਵਾਦਨ ਯੋਗਾ ਚੇਰਦਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਲੇਖਕਾਰੀ ਦੀ ਆਪ ਮੰਨਿ-ਦੇਨੀ ਉਸਤਾਦ ਹਨ।
ਬੰਗਾਲੀ ਜਨਤਾ ਨੇ ਸਭਾ ਸਭਾਪਤੀ ਤੇ ਆਂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਿਰ ਭਾਨਤਾ ਸੁਨਾਉਣ ਲਈ ਆਗੂਥਿ
ਕੀਤਾ। ਭਦ ਨੂੰ ਅਜੀਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਸੇਠੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਖਰ ਆ ਗਏ।

ਡੀਲੰਡਰ ਰੇਲ ਤੋਂ ਉਤਰ ਕੇ ਵਾਲੀ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ, ਪਿੰਡੀ ਦਾ ਡਬਲਾ ਉਸਤਾਦ, ਸ੍ਰੀ
ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪਿੰਡੀ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਖਾਪਲ ਖੰਡੀ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਆਦਿ ਪਹੁੰਚੇ। ਸੋਗੀਤ
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦਾ ਵਿਹ ਜਗਾ ੯ ਵਜੇ ਭਾਰੀ ਸੋਗੀਤ ਸਭਾ ਵਿਚ ਛਿਆ ਸੀ।

ਮੰਚ ਸਾਹਮਣੇ ਗੁਰਸੀਆਂ ਤੇ ਖਾਲੀ ਜਗਹ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਮੰਚ ਉੱਤੇ ਹੀ ਸੱਜੇ ਅਤੇ
ਖੱਬੇ ਗੁਰੂ ਦੂਤਾਈ ਤੇ ਪੰਡਤ ਕੇ ਆਏ ਸਰੋਤਿਆਂ ਲਈ ਬੈਠਣ ਦੀ ਮਜਬੂਰੀ ਸੀ। ਬਿਲਕੁਲ ਪਹਿਲੀਆਂ
ਸੀਟਾਂ ਤੇ, ਸਾਹਮਣੇ ਬੈਠਣ ਦਾ ਅਵਸਰ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਸ੍ਰੀ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਨਚੰਦਾ, ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ
ਬਾਵੀ, ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ-ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਰਿਹਾ।

ਸੇਠੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਰਲੈਂਟ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਬੋਲਿਆਂ ਤੋਂ ਦੀ ਵਾਚ ਬਬਦ 'ਬਰੂਟਾ ਨਿਧਾਨ'
ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸੁਣਿਆ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਸੇਠੀ ਜੀ ਦੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨਰਭੋਂ ਕੰਧ ਚੁਕੀ ਤੇ ਸਰੋਤੀਂ ਵੀ ਰੁਰਨ
ਵਿਰਨ ਦੇ ਧੋਰ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਹੁੰਚੇਦਾਰ ਗੁਰਸੀ ਤੇ ਆਪਣੇ ਨੱਕਰ ਅਤੇ ਬੱਚੇ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਮਸਤਕ ਨਿਵਾਣ ਲਈ ਆਈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਠਕੇ ਚਰਨ ਉਸਦੇ ਨੇੜੇ
ਕੀਤੇ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਚਰਨ ਪਲੰਥੀਆਂ ਸਿਰ ਝੁਕਾ ਕੇ ਆਖਿਆ : ਬੜੀ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ ਜੇ, ਅਜੀ
ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਤੋਂ। ਅਤੇ ਇਹ ਅਰਥ ਕੀਤੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨਾਲ : ਇਹ ਵਾਚ ਬਬਦ ਸੁਣਦਾ ਵਿਦੀ,
ਹੋਵੇਗੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਬੱਚੇ ਹੋਵੋ ਹੀ।

੨੯ ਦਸੰਬਰ ੧੯੭੭ ਬੀਰਵਾਰ
ਕਲਕੱਤਾ

ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ੪ ਵਜੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਆਰੰਭ ਸੋਠੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵਲੈਟ ਵਿਖੇ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਬੱਚੇ ਕੀਰਤਨਕਾਰ ਵੀ ਆ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ। ਛੋਕਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਬਚਦਾਂ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਸਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤਿਹਾਈਆਂ ਲਗਾਈਆਂ ਦੀ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਪਾਠ ਬਰਨ ਦੇ ਬੰਨ੍ਹ ਵਿਚ ਹੀ 'ਮਾਹਾ ਮਾਹ ਮੁਮਾਰਬੀ ਬਸਿਆ ਸਦਾ ਬਸਤ' ਦਾ ਬਚਦ ਬਸਤ ਵਿਚ ਗਾਇਨ ਲਈ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਆਸਣ ਉੱਤੇ ਹੀ ਉਂਝਲੀਆਂ ਮਾਰ ਮਾਰ ਤਬਲੇ ਦੀਆਂ ਛਤਾਂ ਕੱਢਕੇ ਵਿਖਾਏ ਰਹੇ। ਬਚਦਾਂ ਵਿਚ ਬੱਚਿਆਂ ਤੋਂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਛਲਤ ਉਚਾਹਨ ਨੂੰ ਬਾਰ ਬਾਰ ਦੁਹਰਵਾ ਕੇ ਠੀਕ ਕਰਵਾਏ। ਕੀਰਤਨ ਸਮਾਪਤੀ ੬.੨੦ ਤੇ ਹੋ ਗਈ।

ਅਰਦਾਸ ਉਪਰੰਤ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਮੁੜ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਹਨਾਂ ੧੨-੧੩ ਸਾਲ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ, ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪਿੰਗੀ ਤੇ ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ) ਦੁਆਰਾ ਕੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਬਚਦ ਅਤੇ ਘੱਖੀ ਲੈਅ ਤਾਲ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਚੋਟੀ ਦੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁਨਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਵੇਖੇ ਗੁਣੀਜਨਾ ਦੀ ਵਿਕੱਠ ਦਾ ਨਾਭ ਉਠਾਣਗੇ।

ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਬੱਚੇ 'ਕਹੁਣਾ ਨਿਧਾਨ' ਲਈ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਖਾਵਜ ਦੇ ਬੈਠਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੁਧ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਭਾਰਜ ਤੇ ਬੈਠ ਲਿਖ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਭਾਲਟਨ ਭੰਜ, ਸੇਠ ਬਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ-ਅਮਰ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਬਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਭੰਬਰ, ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਬਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਭਾਲਟਨ ਭੰਜ ਵਾਲੇ ਪਾਸ ਬੈਠੇ ਸੁਣ ਰੱਖ ਰਹੇ ਹਨ।

੭-੩੦ ਵਜੇ ਨੰਨਾਪਾਛਾ ਲੋਠ ਵਾਲੇ ਸੰਤ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਰ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਟੇਂਗਸੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਚਲੇ।

ਬਰਸਾਤ ਅਜ ਵੀ ਗਾਈ ਹੈ। ਬਲਕੱਤਾ ਗਿੱਲਾ ਗਿੱਲਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਬੜਾ ਅਕੁਚੀਬਰ ਲਗ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸਲੀਆਂ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਅਥਾਦੀਆਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕੰਈ ਮੁੜਕਲ ਨਹੀਂ ਪਰ ਆਮ ਆਥਾਦੀਆਂ ਮੀਂਹ ਕਈ ਵਿਚ ਗਾਣੀ ਬੇ-ਸੁਆਦ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਮੀਂਹ ਪੈਂਦੀ ਵਿਚ ਹੀ ਨੰਨਾਪਾਛਾ ਆਏ। ਭਾਵੇਂ ਬਰਸਾਤ ਜੰਭਦਾਰ ਸੀ ਪਰ ਪਲਸਾਦ ਫਰਟ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੂਜਾ ਇਬਨਾਨ ਕੀਰਾ। ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਪੁਰਖਾ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਪਲਸਾਦ ਭਵਾਇਆ।

ਪਲਸਾਦ ਫਰਟ ਉਪਰੰਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ 'ਜਲਵਰਤਣ' ਅਰਥਾਤ ਪਿਸ਼ਾਬ ਕਰਨ ਬਹੁਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰਸਾਦ ਫਰਟ ਪਿੱਛੋਂ ਜਰੂਰ ਫਰਲਾ ਫਰਟ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਬਥਨ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕੁਰਦੇ ਦੀ ਕੋਈ ਘਿਮਾਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

੧੦ ਵਜੇ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਬੰਦਲਵਾਈ ਤਾਂ ਰਾਤੀ ਪਰ ਬਰਸਾਤ ਕੁਝ ਗਈ। ੧੨ ਵਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੰਗੀਤ ਸਿਖਾਦਤੂ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਪੋਟੀਆਂ ਪੰਦਰਾਂ ਮਾਤਰਾਂ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਲਈ ਬੈਠ ਗਏ। ਕੁਰਦੇ-ਹਤਰਜਨ ਸਿੰਘ ੮-੮ ਵਜੇ ਕੋਮਲ ਵਿਲਾਸ ਤੋਂ ਆਉਣਾ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਤਾਂ ੧੨ ਵਜੇ ਤਕ ਬੀ ਨਾ ਆਏ।

ਸੋਠੀ ਦੇ ਫਲੈਟ ਤੇ

੨.੧੫ ਤੋਂ ਸਿੱਖਿਆਰਥੀਆਂ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਆਗਿਆ ਹੋਈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਸੋਠੀ ਦੇ ਫਲੈਟ ਨਿਉ ਅਲੀਪੁਰ ਨੂੰ ਬਲੀਦੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਟੋਕਸੀ ਸਵਾਰ ਹੋ ਫਲੈਟਾਂ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚੇ। ਘਰ ਵਿਚ ਇਸਤਰੀਆਂ ਹੀ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕੁਰਸੀਆਂ ਇਕ ਖਸੇ ਕਰ ਬੈਠਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਵੱਲ ਨਿਕਾਟ ਲਈ ਆਖਿਆ। ਫੌਨ ਆ ਗਿਆ।

ਸੋਠ ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਸਿੰਘ ਗੱਲ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਕਈ ਸੁਰਨਾਵਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਗਿਆ ਹੋਈ ਕਿ ਕੁਰਸੀ ਸਿੰਘ ਤਰਾਦੇਵਰ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰਕੇ ਪਹਿਲੀ ਟਾਗੇਖ (ਜਨਵਰੀ ੧੯੭੮) ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਭੱਭੀ ਲੈ ਆਉਣ ਲਈ ਪੱਕੀ ਕਰਨ। ਸਹਾਰੋਂ ਉਤਰਦਿਆਂ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਬਣੇ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਸੋਠ ਜੀ ਦੇ ਲਤਕੇ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਲੁੱਖ-ਸਾਂਝ ਵੀ ਪੁੱਛੀ। ਉਹ ਉਪ੍ਰਬਨ ਕਰਦਾਕੇ ਪਿਆ ਸੀ।

ਫੌਨ ਹੋਂ ਵਿਧਲੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਤੇ 'ਕਰੂਣਾ ਨਿਧਾਨ' ਬੱਚਿਆਂ ਤੋਂ ਸੁਣਿਆਂ ਜਾਣ ਲੱਗਾ। ਕੁਰਦੇਵ-ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਵੀ ਆ ਗਏ। ਉਹ ਸਭੇਕੇ ਘਰ ਲੱਤਣ ਵਿਚ ਠਾਕਾਮ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਹੀ ਕੈਮਲ ਨਿਵਾਸ ਪਰਤਣ ਤੇ ਮਜਬੂਰ ਹੋਏ ਸਨ।

ਸ਼ਬਦ-ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਜਾਗੇ ਗੱਦੀਆਂ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਸੋਠੀ ਦੀ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਾਲੀ ਭੈਣ ਜੀ ਜੋ ਅੱਜ ਹੀ ਹਵਾਈ ਸਫਰ ਕਰਕੇ ਆਏ ਸਨ, ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਨ ਹਿਤ ਕੁਰੂ ਬਰਨਾਂ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚੇ। ਕੁਰਸੀਆਂ ਅਤੇ ਕੁਰਸੀ ਦੀ ਨੂੰਹ ਵੀ ਨਾਲ ਸੀ। ਮਾਂ ਜੀ ਵੀ ਰੋੜ੍ਹੀਆਂ ਕੁਰਸੀ ਤੇ ਬੈਠ ਆ ਰੁਕੇ।

ਬੀਬੀ ਨੇ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦਿਆਂ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸੋਠੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕੁਆ ਹਨ—ਸੋਠ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਵਿਜੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮਾਤਾ—ਸਕੀ ਕੁਆ। ਬੀਬੀ ਦੇ ਬੰਦਰਾਲ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਗਹਿਰਾ ਅਦਬ ਸਤਿਕਾਰ ਸੀ।

ਆਪਣੀ ਸੰਗੀਤ ਨਾਚਾ

੩.੧੦ ਤੇ ਫਲੈਟ ਦਾ ਮੁਖ ਦੁਆਰ ਖੁਲ੍ਹਿਆ। ਪੰਜ ਮੁਜੱਲਮ ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਅੰਦਰ ਆਏ। ਮੁਖੀ ਸਨ ਸ਼ੇਕਤ ਅਲੀ ਆ ਸਾਹਿਬ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸਭੇਦ ਅਣਬਿਆਂ ਦੀ ਬਾਗੀਕ ਜਿਹੀ ਭਲਕੀ ਸੀ। ਪਿੱਛੇ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਲਤਕਾ ਸਭੇਦ ਕਪਤਿਆਂ ਵਿਚ ਸੀ, ਨਾਮ ਤੋਂ ਅਜਨਮ।

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ : ਅਜਲਮ ਨੂੰ ਮਾਂ ਸਾਹਿਬ ਵਲਾਦਿਤ ਮਾਂ ਨਾਲ ਵਜਾਦਿਆਂ ਸੁਣਿਆ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਮੁਤਮੂਰਤ ਵਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬੇਤਤ ਅਲੀ ਆ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਉਹਨ ਦਾ ਫੋਟਾ ਲਤਕਾ ਮੁਸੱਤਤ ਅਲੀ ਦੀ ਹੈ ਜੋ ਸਭੇਦ ਵਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਰੀਜਾ ਲਤਕਾ ਵੀ ਨਾਲ ਆਇਆ ਹੈ। ਇਕ ਮਿੱਤਰ ਵੀ ਹੈ।

ਲੈਮ-ਤਾਲ ਦੇ ਪੱਤਿਤ, ਬੇਕਤ ਅਲੀ ਆ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸੰਨਿਮ ਸਥਦਾਂ ਵਿਚ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਕਰਦਿਆਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕੁਰੂ ਕੰਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ 'ਕਰੂਣਾ ਨਿਧਾਨ' ਦੇ ਪਾਠ ਉਪਰੰਤ ਵਿਆਖਿਆ ਸੁਣਾਕੇ ਆਖਿਆ : ਇਸ ਦਾ ਸੰਗੀਤ ਤੇ ਪੋਟੀਆਂ ਪੰਟਰਾਂ ਮਾਰਭੀ ਵਿਚ ਬੇਦਜ ਆਪ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰਨ ਲਈ ਬਣਾਈ ਹੈ।

ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਦੇਵ ਰਾਧੀਆ ਗਾਵਣਾ ਕੇ ਸੁਣਾਇਆ ਕਿ ਕੁਟੀਰਨ ਅਲ-ਅਲ ਕਰ ਉਠੇ। ਮਾਂ ਸਾਹਿਬ ਬੇਕਤ ਅਲੀ ਨੇ ਕਿਹਾ : ਤੁਸਾਂ ਤਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆਂ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਦਾ ਕਰ ਭੁੱਖਿਆ ਹੈ। ਏਨਾ ਮੁਢਕਲ ਤਾਲ ਤੇ ਏਨੀ ਮੁਢਸੂਰਤੀ ਨਾਲ ਸਾਥ ਨਿਰਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅੱਦਾਏ ਬੱਚੇ ਜਾਪਦੇ

ਹੀ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਇਸੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਲਿਆ ਕਿਹੜਾ ਕੇ ਸੁਣਾਇਆ। ਸਿਖਾਣੇ ਸਰੋਤੇ ਨਿਹਾਲ ਹੋ ਗਏ।

ਨਿਰਮਾਣਤਾ

ਬਾਈ ਨਿਹਾਲ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਆਂ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਮਿਲਾਇਆ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ : ਪਖਾਵਜ ਵਾਤੇ ਲੜਕੇ (ਪਿੰਗੇ) ਦੇ ਇਹ ਉਸਤਾਦ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਹੀ ਤਿਆਰੀ ਕੀਤੀ ਕਰਵਾਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ...

ਆਂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ : ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਤਾਂ ਘੱਲਾ ਹੈ ਜੋ ਚਾਹੇ ਕਰ ਤੇ ਕਰਵਾ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਅਤੇ ਇਹ ਆਂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਉੱਤੇ ਸਦਾ ਚੰਦਾਂ ਮਾਤਰਾਂ ਦੇ ਚੱਲ ਜਵਾਨੀਂ ਸੁਣਾਏ। ਅਤੇ ਕਿਹਾ : ੨੦ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਢੇ ਚੰਦਾਂ ਮਾਤਰਾਂ ਅਤੇ ਸਾਢੇ ਗਿਆਰਾਂ ਮਾਤਰਾਂ ਵਜਾਈਆਂ ਸਨ। ਉਸ ਰੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਹੁਣ ਦੇ ਵਾਰ ਆਦਮੀ ਜਤਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਹੁਣ ਸਮਝ ਆਈ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦਿਨ ਬਲਕੱਤੇ ਇਥੇ ਜੋ ਸਾਢੀਆਂ ਚੰਦਾਂ ਮਾਤਰਾਂ ਅਖਬਾਰ ਅਲੀ ਨੇ ਵਜਾਈਆਂ ਉਹ ਕਿਉਂ ਸਨ।

ਆਂ ਸਾਹਿਬ ਬੋਲਤ ਅਲੀ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ : ਮੈਂ ਤਾਂ ਕੁੱਤਾ ਹਾਂ, ਆਪ ਆਸਮਾਨ ਹੋ। ਆਪ ਤੇ ਸਾਥ ਘੱਲਾ ਹੈ।

ਆਂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੀ ਇਕ ਨਵੀਂ ਬੰਦਸ਼ ਸਾਢੇ ਅਠਾਰਾਂ ਮਾਤਰਾਂ ਵਿਚ ਸੁਣਾਈ ਤੇ ਕਿਹਾ ਉਸ ਦੇ ਤੋੜੇ ਦੇ ਚੱਲ ਸੁਣਾਏ। ਅਤੇ ਆਂ ਸਾਹਿਬ ਗੱਲਤ ਕੱਠੇ : ਮੈਂ ਤਾਂ ਜੀ ਹੁਣ ਇਹਨਾਂ (ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਕੇ) ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਹੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ : ਭਾਈ ਕੁਸੀਂ ਬਿਆਨ ਨਾਲ ਸਿੱਖੇ ਜੋ ਸਿੱਖਾਏ ਹਨ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਹੁਣ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ ਸਕਣਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪ ਬਾਗਿਚੀ ਕਰਨ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ।

ਆਂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਹ ਉਹੀ ਸ਼ਬਦ ਅਰਥ ਵਿਚ ਦੁਹਰਾਏ : ਮੈਂ ਕੁੱਤਾ ਹਾਂ ਕੁਸੀਂ ਆਸਮਾਨ ਹੋ। ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਿਹਾ : ਬੰਦਲ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਕੁਸੀਂ ਹੀ ਗਿਣਤੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਜਾਣਿਆ ਕਿ ਇਹੀ ਹੀ ਮੁਨਾਸਬ ਕਦਰਵਾਨ ਵਿਦਵਾਨ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਸੰਗੀਤ ਵਲੋਂ ਅਰੰਭ ਵਿਅਕਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਆਂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬੰਨ-ਸੁਵੰਨੀਆਂ ਕੁਝਾਂ, ਪਲਾਂ ਤੇ ਗਿਣਤੀ ਮਿਣਤੀ ਦੇ ਅਨੂਠੇ ਜੋੜ ਤੇੜ ਸੁਣਾਏ। ਇਹ ਭੜੀਰੀ ਵਾਲੀਆਂ ਭੱਲਾਂ ਕੁਰ ਪਈਆਂ।

ਜਨਾਬ ਬੋਲਤ ਅਲੀ ਨੇ ਬਾਲਾ ਪਸਾਆ, ਬਾਲੀ ਅਬਕਲ ਤੇ ਬਾਲੀ ਹੀ ਟੋਪੀ ਪਹਿਨੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ : ਹਜ਼ੂਰ, ਮੇਰੇ ਤੇ ਘੱਲਾ ਰਾਖਲਾ ਦੀ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਕੁੱਕਰ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਧਨ ਦੌਲਤ, ਮਦਾਨ ਮਿਲਤ, ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਜੋ ਕੁਝ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਬੇਵਲ ਕੁਸੀਂ ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਹੋ।

ਦੋਨੀ ਮਾਅਰਫਤ ਬਿਆਨੀ ਸੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਨਾ ਮੈਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੇਰੀ ਕਲਮ ਸਮਰਥ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਕਾਸੇ ਨੂੰ ਠੀਕ ਰੱਖਾਂ ਪਕੜ ਸਕੀਏ।

ਦੋਨੇ ਬੈਠੇ, ਸੱਠੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਘਰੋਂ ਪਛੋਤੇ, ਬਰਦੀ, ਚਾਹ, ਬਿਸਕੁਟ ਆਦਿ ਆ ਰਹੇ ਜੋ ਦੇਖੇ ਬੈਠਿਆਂ ਹੀ ਖੁਆਏ ਗਏ। ਉਪਰਤ ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ “ਧਰ ਜੀਅਰੇ ਇਕ ਟੋਕ ਕੁੰ” ਸ਼ਬਦ ਆਸਾਵਾਰੀ ਵਿਚ ਤੇ ਸਦਾ ਚੰਦਾਂ ਮਾਤਰਾਂ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਦੋਨਾ ਰਸਮੀ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਯੁਕਤ

ਸੁਣਾਇਆ ਕਿ ਬੇਕਤ ਅਲੀ ਸਾਹਿਬ ਮੁੱਠੇ ਛਏ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਚੱਚੇ ਦੀ ਬਲਿਹਾਰ ਹੈ ਹੋ ਜਾਣ। ਮਾਂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਲਤਕੇ ਤਾਂ ਬਾਲ ਪਿੰਕੀ ਦੇ ਤਬਲੇ ਤੇ ਪੈਂਦੇ ਦਬਤ ਦੇਣ ਹੱਥ ਦੇਖ ਦੇਖ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਕਿਆ ਮਰਦਾਵੀਂ ਆਵਾਜ਼ ਖੇਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

“ਸੁਨ ਮੁਰਲੀ ਕੀ ਧੁਨ...” “ਕੋਈ ਬਜਾਈ ਮੁਰਲੀ ਅਨਿਸਿਆਮ” ਫਾਈ ਨਸੀਰ ਦੀਆਂ ਬੰਦਸਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮਾਂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਆਪ ਕਹਿੰ ਕੇ ਸੁਣਾਈਆਂ। “ਛੱਤਰ ਆਈ ਹੈ ਖਿਤੀ ਛਹਾਰਾ” ਸਾਢੇ ਸੱਲਾਂ ਮਾਤਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੁਣਾਈ। ਤਦ ਨੂੰ ਆਗਿਆ ਲੈ ਕੇ ਅਨਾਥ ਬੇਕਤ ਅਲੀ ਨਾਲ ਦੇ ਕਸਬੇ ਵਿਚ ਪੰਜ ਮਿੰਟ ਲਈ ਨਾਮ ਨੋਤਣ ਚਲੇ ਗਏ।

ਨਾਮ ਤੋਂ ਵਾਪਸੀ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਸਿੱਖੇ ਕੁਝ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਸੁਣਾਏ। ਅੰਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਚਨ ਗੀਤਾ : ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਕੁਝ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ, ਮੈਂ ਕੁਝ ਜਾਣਦਾ ਵੀ ਨਹੀਂ, ਇਕ ਵੀ ਮੰਗੋਂ ਕੁਝ ਚੇਤਾਂ ਬਣ ਜਾਈਆਂ ਹਨ।

ਬੇਕਤ ਅਲੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ੨੧ਵੇਂ ਸੁਪਰੇ (ਬੁਰਾਨ ਮਜੀਦ) ਦੀ ਇਕ ਆਇਤ ਪੜ੍ਹੀ ਜਿਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸੀ : ਅੱਲਾ ਤਾਅਲਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਪੂਰਬੋਂ ਪੱਛਮ ਤੇ ਉੱਤਰੋਂ ਦੱਖਣ ਤਕ ਸਭ ਪਾਸੇ ਮੈਂ ਹੀ ਹਾਂ। ਆਪਣੇ ਕਮ ਇਕਥ ਸਭ ਮੇਰੇ ਤੇ ਸੁੱਟ ਕੇ ਆਪ ਥੇਡਿਕਰ ਹੋ ਜਾਓ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਅਨੇਕਾਂ ਨਾਮਾਵਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਜੀਵਨੀਆਂ ਦੇ ਅੰਤ ਸੁਣਾਏ ਜਿਹਨਾਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਤੇ ਟੇਕ ਰਖਕੇ ਕਥੇ ਵੀ ਉਹਦੀ ਲਾਜ ਤੋਂ ਮੂੰਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮੇਲਿਆ ਤੇ ਦੁਖ ਵਿਚ ਵੀ ਸੁਖ ਮਨਾਂਦੇ ਰਹੇ। ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਤ ਸ਼ੈਲ ਸਿੱਖ ਮਾਂਝਾ (ਲਾਹੌਰ) ਦੇ ਭਾਈ ਭਗੀ ਰਖਦਾ।

੫.੩੦ ਵਜ ਛਏ ਲਹਿੰਦੇ ਪਹਿਰ ਦੇ। ਪ੍ਰੇਨਤਾ ਨਾਲ ਕਦਰਬ ਸੇਕਤ ਅਲੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਵਿਚਾ ਲੈ ਗਿਆ। ਤੇ ਇਹ ਪੰਕੀ ਵੀ ਮਾਂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਗੀਤੀ : ਜਦੋਂ ਵੀ ਕਲਕੱਤੇ ਆਓ, ਸਾਨੂੰ ਚੀਝਾਰ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੂਰ ਕਰੋ।

ਭਵਿੰਦਰ ਸਦਨ ਵਿਚ

ਸ੍ਰੀ ਕੁਰਦੇਵ-ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮੈਂ ਟੈਕਸੀ ਲੈ ਭਵਿੰਦਰ ਸਦਨ ਪਹੁੰਚੇ। ੬.੧੫ ਸ੍ਰੀ ਕੁਮਾਰ ਗੋਪਰਦ ਦਾ ਆਲਾਪ ਜਾਰੀ ਸੀ। ਉਹ ਕਮੇਂਬ ਨਾ ਕਰੇ ਸਨ। ਸ੍ਰੀ ਜਾਗਿਰਦੁਈਨ ਆਨ ਸਾਡੇਈ ਵਾਦਕ ਥਕੀ ਚਰਚਤਾ ਨਾਲ ਗੋਪਰਦ ਸੀ ਵੀ ਸੰਗਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਘਾਵਤੀ ਵਸੰਤ ਆਚਾਰੇਕਤ ਸਨ। ਕੁਮਾਰ ਗੋਪਰਦ ਸੀ ਦੀ ਕਵਾਇਲ ਆਪਣੀ ਗਿਸਮ ਦੀ ਹੈ। ਸੁਰ ਤੇ ਕਤਾ ਬਾਬੂ ਹੈ। ਉਹ ਮਸਤੀ ਰਹੇ ਪਰ ਕਲਾ-ਕਸਲਤਾ ਨਾਲ ਕਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਸੁਰ ਦੀ ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵਾਤਾਵਰਨ ਵਿਚ ਫਾਈ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਟੇਕ ਦੇ ਅੰਤਮ ਸ਼ਬਦ “ਮੈਂ ਜਾਨਿਆ ਨਾ” ਫਾਵੇਂ ਦੇ ਤਿੰਨ ਸੁਰਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਵਿਅਕਤ ਹੋਏ ਸਨ ਪਰ ਨਚਾ ਛੱਡਣ ਵਾਲੇ ਸਨ।

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੁਮਾਰ ਗੋਪਰਦ ਜੀ ਦੇ ਆਚੰਡ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਹੀ ਸਤਾਗਾਰ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਕੁਮਾਰ ਜੀ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਅਤੇ ਆਨੰਦ ਪੁਰਵਕ ਸੁਣ ਰਹੇ ਸਨ।

ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਟੈਕਸੀ ਦੁਆਰਾ ਆ ਕੇ ਸੀ ਤਾਂ ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸਰੋਦ ਨੇ ਇੰਝ ਪਰਗਟ ਕੀਤੀ : ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕੁਰਤ ਖਰਚ ਕਰ ਕੇ ਦੋਨੋਂ ਸਦੀਰ ਨਾਲ ਲਿਆਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਖੰਡਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਹਸਤੀ ਦਾ ਅਜੇ ਚਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਮੇਰੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਮਾਂ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰੇ ਉਸਤਾਦ ਅਜਮਦ ਅਲੀ, ਇਕ ਦਿਨ ਬਾਬੀ, ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਖੁਸ਼ੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਸ੍ਰੀ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸਟੇਜ ਤੇ ਭੇਜ ਕੇ ਸ਼ਰੋਣੀਆਂ ਨੂੰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿਵਾਣ ਕਿ ਇਹ ਸ਼ਿੰਗੇ ਦੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਨ, ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਭਰੋਸੇ ਜਾਣਕਾਰ ਹਨ ਅਤੇ ਸੰਗੀਤ ਵਿਖੇ ਲਈ ਲਗਭਗ ਹਰ ਮਾਲ ਸੰਗੀਤ ਕਾਨ-ਡਰੇਸਾਂ ਕਰਵਾਏ ਹਨ। ਬਿਨਾਂ ਟਿਕਟ ਵਿਕਟ ਤੋਂ ਹਰ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਸੰਗੀਤ ਸ਼ਰੋਣੀ ਲਾਭ ਉਠਾਵਾਂ ਹੈ। ਏਥੇ ਵੀ ਅਨੇਕਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਦਰਬਨ ਦੇਣ ਆਏ ਹਨ। ਅਤੇ ਇਹ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਕਿਸੇ ਸਰਵੋਤਮ ਕਲਾਕਾਰ ਦੇ ਭਲੇ ਫੁੱਲ-ਹਾਰ ਪਹਿਨਾਇਆ ਜਾਵੇ।

ਇਹ ਭਾਵਨਾ ਬਲਾਘਾਯੋਗ ਸੀ।

ਸ੍ਰੀ ਕੁਮਾਰ ਗੋਪਰਵ ਦੇ ਗਾਇਨ ਬਾਅਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੈਂਟ ਡਰੋਸਿੰਗ ਰੂਮ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ। ਉਹਨਾਂ ਉਨ ਕੇ ਰਾਗਦਿਕ ਸੁਆਰਤ ਬੀਤਾ। ਚੰਦ ਬਬਦ ਹੀ ਸਾਂਝੇ ਹੋਏ।

ਬਲੂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਵਾਲੀ ਸੀਟ ਤੇ ਆਂ ਸਾਹਿਬ ਅਮਜਦ ਅਲੀ ਦੇ ਸਰ੍ਹਰਾ ਸਾਹਿਬ ਬੈਠਾਏ ਗਏ। ਬੋਲੀ ਸੁਭਾ ਲਗਭਗੀ ਆਂ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਨੇਤਤਾ ਨੂੰ ਹੋਰ ਗੁਹਤਿਆ ਤੇ ਮਿੰਨਿਆਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ।

ਅੱਜ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅਛਲਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੇਖਣਾ ਸੁਣਨਾ ਕਿਉਂਕਿ ਯ ਮਿਨੀ ਇਸ਼ਨਾ ਮੁਰਤੀ ਦਾ ਦੱਖਣੀ ਨਿਤ ਸੀ। ਮਰਿਆਦਾ ਅਧੀਨ ਆਪ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦਾ ਨਿਤ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦੇ।

ਤਮੰਨਾ

ਵਾਪਸੀ ਲਈ ਟੈਕਸੀ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਨ ਲਮੇ ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਹਾ ਪਸਿਤੇ ਲੈ ਕੇ ਅਤੇ ਮੇਨੂੰ ਵੀ ਆਵਾਜ ਮਾਰ ਲਈ। ਬੋਲ ਕਿਆ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਰਮਾਇਆ : ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਇਹ ਮਤਾਨ ਕਿਰਾਏ ਆਦਿ ਦੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਦੱਸ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਮੈਂ ਸੰਭ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਬੰਦੀ ਐਸੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਮੇਰੇ ਨਿੱਤ ਨਿੱਤ ਮੰਗਣ ਦੀ ਲੰਭ ਮੁਕ ਜਾਵੇ।

ਫੋਟੀ ਸਿਹੀ ਮੰਗ

ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਰਚ ਕੀਤੀ : ਐਤਕਾ ਖਰਚ ਕਰਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਗਿਆ ਹੈ। ਏਥੇ ਵੀ ਬਤਾ ਖਰਚਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਦੁਭ ਮਾਇਆ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਖਜ਼ਾਨਚੀ ਸਿਤ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੂਰਭਾ ਨੂੰ, ਜੋ ਪਾਸ ਹੀ ਖਲੋਤਾ ਸੀ, ਆਖਿਆ ਕੀਤੀ : ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ੧੦੦/- ਦੇ ਦਿਓ।

“ਇਹ ਤਾਂ ਖਰਚ ਵੀ ਹੋ ਗਿਆ, ਈਨ ਦਿਆਲ !” ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਖਿਆ।

“ਚੰਗਾ ਫਿਰ ਦੇ ਜੋ ਰੁਪਿਆ ਦੇ ਦਿਓ।” ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਉਹ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋਣ ਹੀ ਲਗੇ ਸਨ ਕਿ ਆਗਿਆ ਹੋਈ, “ਪੂਰਭਾ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ੩੦੦/-ਦੇ ਦਿਓ।”

ਕਿਥੋਂ ਆਏ ?

ਏਥੇ ਹੀ ਖਲੋਤਿਆਂ, ਇਕ ਜੁਆਨ ਬੰਗਾਲੀ ਵੀਡਾਂ ਦਾ ਜੋਤਾ ਆ ਗਿਆ। ਇਕ ਨੇ ਸਿਗਰਟ ਸੁਲਫਾਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਸ ਪੁੱਛਿਆ : ਆਪ ਕਿਥੋਂ ਆਏ ਹੋ ? ਤੇ ਸੰਗੀਤ ਨਾਲ ਬਿਨਾ ਕੁ ਲਗਾਉ ਹੈ ? ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿਗਰਟ ਸੁਟਣ ਲਈ ਕਹਿ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਤੇ ਕਲਾਕਾਰਤਾ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਇਆ। ਇਹ ਸਿਗਰਟਬਾਦ ਸਿਤਾਰਵਾਦਕ ਸੀ।

ਪਲੇਨਿੰਗ

ਹਰਚਲਨ-ਬੁਰਦੇਵ ਹੁਰਾਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਇਹ ਕਾਰਜ ਕਰਮ ਵੀ ਬਣਾਇਆ ਕਿ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗੇ ਕਿ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਮੁਸਕਲ ਫੈ-ਤਾਰਾਂ ਦਾ ਭਿਆਨ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਤੇ ਹੋਇਆ ਕਿ ੩੧-੧੨-੭੭ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹੇ ੧੦ ਵਜੇ ਲੱਤੀਂਦੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੋਢੀ ਜੀ ਦੇ ਫਲੰਟ ਤੇ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾਵੇ।

ਸ਼ਾਮੀ ਜਦੋਂ ਨੌਨਾ ਖਾਤਾ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਫੜ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਸੋਢੀ ਦੇ ਫਲੰਟ ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਸੋਢੀ ਜੀ ਦਾ ਵੱਡਾ ਲੜਕਾ ਸ੍ਰ: ਰਾਮਚੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸਮੁੱਚੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਹਵਾਈ ਯਾਤਰਾ ਦਾ ਕੁਝ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ੩੫੦੦'-ਏ ਖਰਚ ਨਾਲ ਦਿਲੀਓਂ ਜੰਮੂ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, ਦਿੱਲੀ, ਬਲਕੋਤਾ, ਆਸਾਮ-ਬਲਕੋਤਾ-ਮਦਰਾਸ-ਕੋਇੰਕਟੂਰ ਤੇ ਦੱਖਣ ਦੇ ਹੋਰ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਕਰਨ ਬਾਅਦ ਦਿੱਲੀ ਆਇਆ ਤਾਂ ਸਕਦਾ ਸੀ।

੩੦ ਦਸੰਬਰ ੧੯੭੭ ਸ਼ੁਕਰਵਾਰ

ਬਲਕੋਤਾ

ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਅੱਖਿਤ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਸੋਢੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਫਲੰਟ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਕ ਭਰਾਇੰਗ ਰੂਮ ਵਿਚ ਥਾਣੀ ਸੰਗਤ ਆਣ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋ। ਬੀਰਤਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬੱਚੇ ਸਬੋਸੀ ਬਨਾਨ ਕੀਤੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਭੈਸ ਪਿਛਾਹ ਪਿਲਾਰ, ਰੋਸੇ ਉਪਰ ਦਸਤਾਵਾਜ਼ ਵਲੰਟ ਸਜੇ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਸੁਰੀਲੇ ਬਾਲ ਬੱਚਾ 'ਚ' ਨਿਕਲੀ ਬਚਦ-ਬੀਰਤਨ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਤੇ ਸੁਖਚੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪਿੰਡੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਪਖਾਵਜੀਆ ਵਰਗਾ ਰੁਕਲਾ ਵਾਦਨ ਅਨੰਦ ਪਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੀਰਤਨਕਾਰਾਂ ਦੇ ਸਾਹਬੇ ਆਪਣੇ ਆਸਣ ਤੇ ਸਥੀਤ ਹਨ। ਪਿਛਵਾਤ ਦੀ ਚੇਵਾਰ ਉੱਤੇ, ਲਾਲ ਹੋਏ ਪੱਤਿਆਂ ਵਾਲੇ ਕਰਚ-ਜੇਕਲ ਦਾ ਇਕ ੧੦ X ੧੨ ਫੁਟ ਦਾ ਫੰਟੇ-ਕਾਗਰ ਰਿਪਕਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਐਉਂ ਲਗਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜੇਕਲ ਵਿਚ ਹੋ ਸੁਭਾਇਆ ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਆਸਣ ਤੇ ਬੈਠਿਆ ਉਪਰ ਅੱਤੀ ਦੀ ਚੰਦਰ ਵਲੰਟ ਤਣ ਕੇ ਬੈਠੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਅਗਵਾਈ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਾਹਮਣੇ ਦਿਨਕਾਰਾ ਤੇ ਲਕ ਪਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਸਬੋਸੀ ਸਦੋਂ ਆਪ ਨੇ ਬੰਨਟਾ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰੋਣਾ ਉਦੋਂ ਕੋਲ ਰੱਖੇ ਇਕ ਸਲਿੰ-ਬਾਪੀ ਤੇ ਚੈਟਰੀ ਦੇ ਬਾਨਣ ਵਿਚ ਸਿਖ ਕੇ ਸਬੰਧਤ ਵਿਖਕਤੀ ਨੂੰ ਹੋ ਵਿੱਚੋਂ ਜਾਂ ਇਥਾਰੇ ਨਾਲ ਭੱਲ ਸਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਵਿਨੋਦ

ਬੀਰਤਨ ਉਪਖੇਤ ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਮੰਨ ਮੁੱਤਾ, ਹਸਦੇ ਹਸਦੇ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਨਚੰਦਾ ਦੀ ਭੱਲ ਸੁਣਾਈ : ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਮੇਲੀ ਕਾਪੀ ਉਠਾ ਕੇ ਪੜ੍ਹਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਲਾਲ ਨਾ ਆਵੇ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਕ ਸਵਾ 'ਚੋਂਦਾਂ ਮਾਤਰਾਂ ਦਾ ਬੱਚਾ ਜੋ ਮੇਨੂੰ ਉਸੇ ਘੜੀ ਅਹੁਤਿਆ ਸੀ, ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਅੱਜ ਦੂਰ ਦਰਾਰ ਦੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਇਸ ਫਲੰਟ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸ਼ੁੰਹ ਬੱਚ ਲਈ ਹੋਏ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਲਕੱਤੇ ਵਿਚ ਕਿਥੇ ਹਨ।

ਭਾਈ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ

੬.੪੫ ਸਬੋਸੀ ਤੋਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ 'ਕਰੂਣਾ ਨਿਯਾਨ' ਕਰਿਤ ਦੀ ਗੋਹਰਸਲ ਕਰਵਾਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਭਾਉਣ ਵਿਚ ਜਿਸੇ ਸੰਭਾਵਤ ਨੁਸ਼ਾ ਦੇ ਖਾੜਮੇ ਲਈ

ਜਰਨ ਬਰ ਕਹੇ ਹਨ। ਬੜ੍ਹ ਸੰਗੀਤ ਸ਼ਾਸਤਰੀਆਂ ਸਾਹਦੇ ਇਹਨਾਂ ਛਾਉਣਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪਿੰਡੀ ਕੋਲੋਂ ਇਕ ਆਪਣਾ ਬੱਲ ਦੱਸ ਥੇ, ਦਰਦਾਇਆ ਤਾਂ ਭਾਈ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਉਸਤਾਦ ਤਬਲਾ ਵਾਦਕ ਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਆਖਿਆ : “ਆਪ ਜੀ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਬਣਾ-ਬਣਾ ਕੇ ਬੱਲ ਦਸਦੇ ਹੋ ਤੇ ਨਾਅ ਮੇਰਾ ਹੋਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।”

“ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਸੁਭਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਹੀ ਹਨ ਇਹ ਬੱਚੇ ਤੇ ਹੋਰ ਨਾਅ ਹੋਣਾ ਦੀ ਬਲਾ ਹੀ ਹੈ।”

ਦੋ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਸਮਾਪਤੀ ਹੋਈ-ਹੋਈ ਫਿਰ ਤਬਲੇ ਦੀ ਬਾਪ ਵਿਚ ਬਦਲ ਜਾਂਦੀ ਰਿਉਂਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਹੀ ਕੋਈ ਥੱਲ ਸੁਭਦਾ ਤਦੋਂ ਹੀ ਬਲਸ਼ੀਤ ਦੁਆਰਾ ਹਰਮਨੀਅਮ ਤੇ ਪਿੰਡੀ ਰਾਹੀਂ ਤਬਲੇ ਤੇ ਗਿੱਦੀ-ਗਿੱਨਾ ਕ੍ਰਮ ਉਠਦੇ। ਕੋਲ ਬੈਠੇ ਭਾਈ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਭਾਹਲੀਆਂ ਪੈ ਪੈ ਜਾਣ। ਉਹ ਆਖੇ : ਬੱਚੇ ਸਚੇਰ ਦੇ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਭੁੱਖ ਤੇਹ ਸਤਾ ਰਹੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਏਧਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹਨ ਕਿ ਅੱਕਟ-ਬੱਕਟ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆ ਲਏ।

ਅੰਤ ਉਂਤੇ ‘ਧਰ ਜੀਅਰੇ ਇਕ ਟੇਕ ਕੂੰ ਲਾਹਿ ਫਿਰਾਨੀ ਆਸ’ ਸ਼ਬਦ ਵਾਸਤੇ ਫਿਰ ਠੇਰਾ ਲੱਗ ਗਿਆ।

ਭਾਈ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜੀ ਸਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਪਿੰਡੀ ਚੈਟੀ ਸਾਹਿਬ ਚਲਾ ਜਾਵੇ। ਉਸਦਾ ਆਪਣੇ ਇਸ ਬੁਢੇ ਵਾਰੇ ਦੀ ਬਾਕਿਰਦ ਨਾਲ ਮੋਹ ਹੈ। ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਭਰਮਾਇਆ : ਤੈਨੂੰ ਭੇਜਕੇ ਚੈਟੀ ਸਾਹਿਬ। ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਨੂੰ ਘੱਲਾਕੇ ਘਨਾਰਸ। ਤਾਂ ਹੀ ਇਹ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸਿਖ ਸਕੇਗਾ।

ਅਰਦਾ ਬੈਨਤੀਆਂ

੭.੨੦ ਵਜੇ ਹਰ ਰਾਤ ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਹੋ ਗਈ। ਨਵੇਂ ਅਣੇ ਸਿੱਖ ਤੇ ਕੁਝ ਬੀਬੀਆਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਖਲੋ ਕੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਅਰਦਾ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰੀਂ ਜਾ ਕੇ ਚਰਸਨ ਢਿੱਤੇ ਜਾਣ ਅਰਥਾਤ ਚਰਨ ਪਾਏ ਜਾਣ। ਇਹ ਸਿੱਖ ਮਹਿਤਪੁਰ (ਜਲੰਧਰ) ਦੇ ਬਲਕੜਾ ਨਿਵਾਸੀ ਹੀ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬੈਨਤੀ ਪਰਵਾਨ ਕਰ ਲਈ। ਪਰ ਨਾਲ ਸਰਰ ਵੱਖੋ ਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਉਹ ਕਹਿਣਗੇ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਫਿਰ ਕੁਝ ਕੇ ਸਵੀਕਾਰਿਆ।

ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਡਰਣ-ਭਭਾਟ ਦੀ ਭਰਜ ਨਾਲ ਠੰਠਾ ਪਾਤਾ ਲੈਣ ਦੇ ਨਿਵਾਸ ਵਲ ਚਲੇ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੇਵਕ ਪੁਰਕਾ ਤੇ ਚੰਗੇ ਸੁਖਿੰਦਰ ਸਿੰਘਾਂ ਨਾਲ ਮਹਿਤਪੁਰੀਆਂ ਦੇ ਘਰੀਂ ਚਰਨ ਪਾਉਣ ਲਈ ਚਲੇ ਗਏ।

ਅਰਦਾ

੨੭-੧੨-੭੭ ਦੇ ਦਿਨ ਆਏ ਹੋਏ ਹਾਂ। ਜਿਹ ਜਿਹਾ ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਟੇਕਸੀਆਂ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਰਾਹ ਮਾਧਦਿਆਂ ਲੱਗਾ ਹੈ ਉਸਦੀ ਸੰਖੇਪ ਤਸਵੀਰ ਦਾਖਰ ਹੈ।

ਸ਼ਹਿਰ ਬੜਾ ਵਿਚਾਲ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਡਰਾਨਾ ਦਿਨੇ ਧੁਰ ਦੱਖਣ ਪਾਸਿਓਂ (ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਠੀਕ ਰਾਤ ਸਮਝ ਆ ਸਕੀ ਹੈ ਤਾਂ) ਨਿਉ ਅਲੀਪੁਰ ਵਿਚੋਂ ਟੇਕਸੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਚਲਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਸਿੰਧੀ ਮੋਰ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਠੰਠਾ ਪਾਤਾ ਲੈਣ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਾਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਅੱਜ ਸ੍ਰੀ ਸੇਠੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ : ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਬੜਾਹੇ ਵਾਕ ਕਲਕੜਾ ਵੱਡੀ ਫਿਰਦੇ ਹਾਂ। ਇਕ ਕੁੱਝਾ ਦੱਖਣ ਵਲ ਸੇਠੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਘਰ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਕੁਝਾ ਸਦਰਨ ਸਿੱਖ ਦਾ ਘਰ ਹੈ ਜੋ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਉੱਤਰੀ ਹਿਸੇ ਦੀ

ਸਿਖਰ ਵਲ ਹੈ। ਝਾਗੀ ਦਾ ਕਲਕੱਤਾ ਵਿਚੋਂ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਧਨਮਤਲੇ ਦੇ ਪੂਰਨੀ ਕੋਰੇ ਵਿਚ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਉਚੀਆਂ ਉਚੀਆਂ ਲਿਆਰਤਾਂ ਵੀ ਹਨ ੨੦-੨੦ ਫੁੱਤਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਪਰ ਆਮ ਕਰਕੇ ਕਲਕੱਤਾ ਵਿਚ ੪-੫ ਫੁੱਤਾਂ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਏਸ ਕੋਰਸ ਮੋਦਾਨ ਵਿਚ ਤਾਂ ਹੱਰਿਆਲੀ ਨਜ਼ਰ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਥਾਕੀ ਸਭ ਬਿਲਡਿੰਗਾਂ ਹੀ ਬਿਲਡਿੰਗਾਂ ਹਨ। ਸੜਕਾਂ ਕੰਢੇ ਦਿਲਲੇ ਵਾਂਗੋ ਖੁੱਖ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਅਮੀਰ ਇਲਾਕੇ ਵੱਲ ਤੇ ਅੰਦਰ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਤਾਂ ਖੂਬ ਖੂਨੀਆਂ ਤੇ ਸਾਫ਼ ਸੁਥਰੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਆਮ ਲਹਿਰ ਵਿਚ ਸਾਧਾਰਨ ਪੱਧਰ ਦੀਆਂ ਹਨ। ਡਰਾਈਜ਼ ਜਾਂ ਮਰਦੂਰ ਥਸੀਆਂ ਵੱਲ ਟੁੱਟੀਆਂ-ਭੱਜੀਆਂ। ਸਵਾਰੀ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਵਜੋਂ ਰੋੜੀ, ਸਹਿਰ ਨਦੀ ਬਾਹਰਾਂ ਘਾਟਮੀ ਚੌਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਲਹਿਰ ਵਿਚ ਪੈਦਲ ਚਲਾਣ ਵਾਲਾ ਇੰਗ-ਨਿਕਰਾ, ਟੈਕਸੀ, ਡਾਢਾ, ਮਿੱਠੀ ਬੱਸਾਂ, ਛੋਟੇ ਕੱਦ ਤੇ ਦਰਮਿਆਨੀ ਲੰਬਾਈ ਵਾਲੀਆਂ ਸਰਕਾਰੀ ਬੱਸਾਂ, ਡਾਕਲ ਡੇਕਰ ਅਤੇ ਟ੍ਰਾਂਸਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਲੰਬੀਆਂ ਹੱਥ-ਫੇਰਤੀਆਂ, ਟੈਂਪੂ ਤੇ ਟਰੱਕ ਆਦਿ ਹਨ।

ਆਮ ਕਰਕੇ ਜੋ ਨਜ਼ਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸੁਖਿੰਦ ਨਹੀਂ। ਸਾਧਾਰਨ ਜਿਹੇ ਆਦਮੀ ਹੀ ਵਾਂ ਪਰ ਵਾਂ ਇਸਦੇ ਹਨ। ਸਰਦੀ ਦੇ ਮੌਸਮ ਵਿਚ ਨੰਗੇ ਪੰਗੇ ਫੈਰਤੀਆਂ ਅਤੇ ਰਿਕਸ਼ੇ ਖਿਚਦੇ ਚਲੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਬਰਸਾਤਾਂ ਦੀ ਬਿੰਦਤ ਕਾਰਨ ਆਮ ਮਸ਼ੀਨ ਕਾਲੇ ਕਾਲੇ ਜਾਪਦੇ ਹਨ। ਸਹਿਰ ੮੦ ਲੱਖ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਵਾਲਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅੰਬਰੇ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਨਹੀਂ।

ਟੈਕਸੀਆਂ ਨਾਲ ਵਾਸਤਾ ਲੰਦਨ ਕਾਰਨ ਵਿਚ ਵੀ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਆਮ ਕਰਕੇ ਛੱਡੀਆਂ ਡੀਜੇ ਨੇਬਰ ਦੀਆਂ ਹੀ ਹਨ। ਡਾਢਾ, ਟਰੱਕ, ਚੱਨਾਂ ਖਰਾਬ ਓਥੇ ਵਾਲੀਆਂ, ਪੰਰ ਲਗੀਆਂ ਅਤੇ ਬੁਕੇਹਟੀਆਂ। ਡਰਾਈਵਰ ਸਿੱਖ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਆਮ ਕਰਕੇ। ਟੈਕਸੀਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਤਾਂ ੪-੮-੧੦-੧੫-੨੦ ਤਕ ਟੈਕਸੀਆਂ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਰਾਏ ਵਜੋਂ ਰੰਜਨਾਂ ੪੦ ਰੁਪਏ ਤਕ ਬਜ਼ੁਲਦੇ ਹਨ। ਜਾਂ ਕਮਿਸ਼ਨ ਉੱਤੇ ਛੱਡੀਆਂ ਢਿੰਦੇ ਹਨ ਵਪਰੇ ਦੇ ੨੦ ਪੈਸੇ ਡਰਾਈਵਰ ਨੂੰ ੮੦ ਮਾਲਕ ਨੂੰ। ਸਾਰੇ ਖਰਚੇ ਮਾਲਕ ਦੇ।

ਕਾਰੋਬਾਰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੈ। ਵੱਡੀਆਂ ਬਿਲਡਿੰਗਾਂ ਵਿਚ ਵੱਡੀਆਂ ਡਰਮਾਂ ਦੇ ਚਕਰਤਰ। ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਏਥੇ ਮਾਰਕਸੀ ਕਮਿਊਨਿਸਟਾਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਹੈ। ਮੈਂ ਡਰਾਈਵਰਾਂ ਤੋਂ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਹਾਲ ਪੁੱਛਿਆ। ਇਕ ਨੇ ਦੱਸਿਆ : ਨਵੀਂ ਸਰਕਾਰ ਮਰਦੂਰਾਂ ਦਾ ਹਾਂ ਪੱਖ ਪੂਰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਦੂਜਿਆਂ ਵਲੋਂ ਬੇ-ਪਰਵਾਹ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ : ਜਦ ਤੋਂ ਜਿੰਤੀ ਖਾਨੂ ਅਣਿਆ ਹੈ ਸਭਾ ਵਲ ਧਿਆਨ ਹੈ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਗੇ ਮਾੜੀਆਂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਟੁੱਟੀਆਂ-ਭੱਜੀਆਂ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਭੀਸਰੇ ਨੇ ਰਾਇ ਦਿਤੀ : ਯੇਦੀ ਫਰਕ ਨਹੀਂ : ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਵੱਢੀ ਚੱਟੀ ਚਲਦੀ ਹੈ। ਹਾਂ, ਇਕ ਭੱਲ ਚਰੂਰ ਹੈ ਅਗੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਆਦਮੀ ਹੀ ਤ ਕੇ ਮਾਰਦੇ ਤੇ ਚੋਰੀਆਂ ਕਰਦੇ ਸਨ—ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਆਈ ਹੈ ਇਹ ਬੁੱਖ ਕਰ ਛੱਡੇ ਹਨ। ਧੂਟ ਆਰਾਮ ਹੈ।

ਅੱਜ ਧੁੱਪ ਲਗੀ ਹੈ। ਸੋਗਦੀ ਸੋਗਦੀ ਜਿਹੀ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਜੀ ਕਰਦੇ ਖੁਸ਼ ਕੇ ਲਗੇ। ਕੱਚੇ ਤੇ ਅਗੇ ਵਾਂਗੇ ਅੱਜ ਕਲਕੱਤਾ ਵਿਚ ਘੁੰਮਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਸੜਕਾਂ ਤੇ ਸਫ਼ਰ ਕਰਦਿਆਂ ਚੰਦ ਵੀ ਕਾਫ਼ੀ ਨਜ਼ਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਸੜਕਾਂ ਦੇ ਦਿਵਾਲੇ ਗੱਲ ਚਕਰੀਆਂ ਵਿਚ ਲੋੜਾਂ ਨੇ ਪਾਈਆਂ ਵੀ ਪੱਥ ਰਖੀਆਂ ਹਨ। ਬੁਰੇੜੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਉੱਤੇ ਗੱਦ ਦੇ ਚੋਰ ਵੀ ਦੇਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਅੱਤ ਧੁੱਪ ਖਿੜ ਪਈ। ਕਲਕੱਤਾ ਚਮਕ ਖਿਆ। ਚੰਬੀ ਛੱਤੇ ਚੜ੍ਹਦੇ ਵੇਖਿਆ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਜਿੰਨੇ ਲੋਕ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਤ ਝਾੜੇ ਇਕਠਿਏ, ਦੁੱਕੜੇ, ਤਿਛੜੇ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ

ਕਲੀਂ ਕਪੜੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਸਧਾਰਨ ਹਨ। ਔਰਤਾਂ ਤੇ ਮਰਦ ਧੌੜੀ ਹੀ ਪਹਿਨਦੇ ਹਨ। ਇਹਦੇ ਗਿਰਦ ਨਾਰੀਅਲ-ਬੁੱਖਾਂ ਦੀ ਬੁਤਾਤ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਡੱਪੜ (ਬਾਇਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੋਵਰ ਹੀ ਹੋਣ) ਤੇ ਖੇਤ ਮੈਦਾਨ ਵੀ ਹਨ।

ਸੋਰ ਸਪਾਟਾ

ਅਸੀਂ ਸ੍ਰ: ਸੁਖਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਲਹੋਦਾ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਕਲਕੱਤੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਦਰਸ਼ਨੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵੇਖਣ ਗਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਹਜ਼ੂਰੀ ਸੇਵਕ ਪੁਰਖ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਸੀ। ਅਤੇ ਸੰਗੀਤ ਸਿਖਦੇ ਬੱਚੇ ਵੀ ਟੇਕਸੀ ਦੁਆਰਾ ਚਿਤੀਆਂ ਘਰ, ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਮਿਊਜ਼ੀਅਮ ਅਤੇ ਬਿਰਲਾ ਪਲੈਨੇਟੇਰੀਅਮ ਆਦਿ ਵਿਖਾਣ ਥਾਹੇ ਸਾਰੇ ਖਰਚੇ ਸ੍ਰੀ ਮਲਹੋਦਾ ਨੇ ਕੀਤੇ। ਮਲਹੋਦਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਭਾਵਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਆਇਆਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀਆਂ ਦੋ ਸ਼ੀਟਾਂ ਲਈ ਖਰਚ ਵੀ ਇਸਨੇ ਕੀਤਾ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਗੀਤ ਸੰਮੇਲਨ ਲਈ ੧੦੦੦/- ਵੀ ਦਿਸਨੇ ਦਿਤਾ।

ਧਰਮਤੱਲਾ ਅਤੇ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਮਿਊਜ਼ੀਅਮ ਫੈਲ ਖੁੱਲ੍ਹਤਿਆਂ ਕਲਕੱਤਾ ਬੜਾ ਸੁਹਣਾ ਨਗਰੀਆ। ਵਿਭਵਾਰਲੇ ਖੂਬੇ ਮੈਦਾਨ, ਸਿਰ ਵਿਚ ਪਾਰਕ, ਰੇਲ ਕੈਂਸ ਆਦਿ ਥਾਵਾਂ ਹਨ, ਭਾਂ ਬੋਧਿਆਂ ਬਿਤਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਛਲੀਆਂ ਬਤਾਰਾਂ ਦੇ ਪਾਰਵਾਰ ੧੮-੧੮, ੨੦-੨੦, ਛੱਤੀਆਂ ਬਿਲਡਿੰਗਾਂ ਆਸਮਾਨ ਵਲ ਉੱਠੀਆਂ ਹਲੀਆਂ-ਹਲੀਆਂ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਨਿਊਯਾਰਕ ਯਾਦ ਬਰਵਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਧਰਮਤੱਲਾ ਵੇਰੀਏ ਵਿਚ ਸਮੀਨ ਚੌਜ ਰੇਲ ਬਾਸਤੇ ਕੂਝੇ ਟੈਕਨੀਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਮਰਦ ਨਾਲ ਪੁਚਾਈ ਆਰਿ ਲਈ ਕਰੋਨਾਂ ਰਿਨ ਰਾਤ ਚਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਮਿਊਜ਼ੀਅਮ

ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਮਿਊਜ਼ੀਅਮ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਰਾਜ ਵੇਲੇ ਦੇ ਆਲਾ ਅਧਿ-ਭਾਰੀਆਂ, ਭਾਦਸਾਹ ਅਤੇ ਮਲਕਾਂ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ, ਚੰਟੇਵੇਂ ਅਧਿਭਾਰੀਆਂ ਦੇ ਮਨਮੱਥੀ ਬਲਪੂਤਰ ਬੁੱਤ, ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਹੱਥ ਸਿਖਤ ਉਰਦੂ ਕਿਤਾਬਾਂ, ਕੀਤੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਹਥਿਆਰ ਆਦਿ ਸਾਰੇ ਹਿਸਟਰੀ ਦੀ ਉਦ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਛੱਤੀ ਛੇਤੀ ਨਹਰ ਮਾਰ ਕੇ ਨਿਕਲ ਆਏ।

ਚਿਤੀਆਂਘਰ ਵਿਚ

ਚਿਤੀਆਂਘਰ ਵਿਚ ਛਵੇਂ ਤਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਮੱਟਣ ਸਿੰਘ, ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪਿੰਗੀ ਨੇ ਭਾਂਦਰਾਂ ਨਾਲ ਮੁਥਾਭਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਅੰਬੂਰ, ਫਲ, ਮੁੰਗਫਲੀ ਆਰਿ ਨਾਲ ਲੈ ਲਏ। ਚਿਤੀਆਂਘਰ ਹਰਿਆਵਲ ਭਰਪੂਰ ਹੈ। ਜੈਂਕੜੇ ਲੱਕ ਪਰਵਾਰਾਂ ਸਮੇਤ, ਦੱਬੇ ਰੱਬੇ ਜਾਨਵਰ ਬੱਖਣ ਲਈ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਲੱਕ ਪਹਿਰਾਵੇ ਵਲੋਂ ਚੰਗੇ ਚੰਗੇ ਲਕਦੇ ਹਨ। ਔਰਤਾਂ ਸੁਥਰੇ ਮੂੰਹਾਂ ਤੇ ਵਧੀਆਂ ਵਸਤਰਾਂ ਵਾਲੀਆਂ, ਕੰਦੀ ਬੋਧਿਆਨਾ ਮਰਦ ਔਰਤ ਨਹੀਂ ਭਿੱਠਾਂ। ਲੱਕੜੀਂ ਸਲੀਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਆ ਰਹੇ ਸਨ।

ਅਜਾਂ ਤੱਤਿਆਂ ਤਾਂ ਲੈ ਕੇ ਬਕਲੇ, ਲਮਚੀਂਕ, ਝੰਜਾਂ ਆਦਿ ਵੇਖੇ। ਸੇਰਾਂ ਦੀਆਂ ਬਈ ਗਿਸਮਾਂ, ਕੀਂਤ, ਹਿੱਪੇ, ਲੋਚਰੇ, ਕੁੰਡਰੂ, ਲਾਮਾ, ਰਿੱਡ ਆਦਿ ਅਨੇਕਾਂ ਜਾਨਵਰ ਵੇਖੇ। ਪਰ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਸਰ ਰੋਂ ਵਧ ਭਾਂਦਰ ਹੀ ਪਸੰਦ ਆਏ। ਕਾਲਾ ਲੱਤੂਤ, ਬਣ-ਮਾਦਸ ਤਾਂ ਬਤੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਹੀ ਗਿਆ ਪਰ ਭਾਂਦਰਾਂ ਨਾਲ ਤਾਂ ਬੱਚੇ ਦੀ ਭਾਂਦਰ ਹੋ ਕਦੇ ਨੇ, ਮੁੰਗਫਲੀ ਆਦਿ ਭਾਂਦਰਾਂ ਨੂੰ ਪਾਂਦੇ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਭਾਰਤਾਂ ਲਈ ਉਕਸਾਂਦੇ ਰਹੇ। ਇਕ ਤਾਂ ਦਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਘੁਰਕ ਘੁਰਕ

ਪ੍ਰੇਮ ਦਿਹਾ, ਦੁਜਾ ਹਸਤ ਕਿਰਿਆ ਦੇ ਕਰਤਵਿ ਦਿਖਾਉਣ ਲਗਾ। ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਸਾਡਾ ਪਖਾਵਜੀ ਸੁਰਿੰਦਰ ਪਿੰਤੀ ਸਭ ਤੋਂ ਭੇਜ ਹੈ। ਇਹ ਹੱਥ, ਮੂੰਹ, ਅੱਖ, ਕੰਨਾਂ ਤੇ ਲੱਤਾਂ ਨਾਲ ਬੇਅੰਦਾਜ਼ੀ ਸਰਾਰਤਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬਲਜੀਤ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਰਾਰਤਾਂ ਵਿਚ ਨੰ: ੨, ਸੁਖਦੇਵ ਨੰ: ੩ ਹੈ। ਮੌਣ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਸਰਾਰਤ ਆਉਂਦੀ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਉਹ ਆਪਣੀ ਭਾਰੀ ਆਵਾਜ਼ ਕਾਰਨ ਪਹਿਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸਰਾਰਤਾਂ ਦਾ ਸਿਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਪਲੈਨੇਟੇਰੀਅਮ

ਗੋਲੀ ਗੋਲੀ ਆਸਾਂ ਵੇਖੋ ਫਿਰਲਾ ਪਲੈਨੇਟੇਰੀਅਮ। ਇਸ ਵਿਚ ਬੜੇ ਦਿਲਚਸਪ ਤੇ ਗਿਆਨ ਵਰਧਕ ਚੰਦ ਨਾਲ, ਅਲੀਨਗੀ ਰਾਹੀਂ, ਤਾਰਾ ਮੰਡਲ ਬਾਰੇ ਸਭ ਕੁਝ ਸਮਝਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੇ ਅੱਗੇ ਦੀ ਓਦੋਂ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਬਹਿਦੀ ਜਦੋਂ ਪਲੈਨੇਟੇਰੀਅਮ ਦੀ ਗੱਲ ਕੁੱਝ ਵੱਡੇ ਅਚਾਨਕ ਆਕਾਸ਼ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੂਰਜ ਹੱਥਾਂ ਉਤਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਕਾਸ਼ ਗੋਲੀ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਅਸਮਾਨ ਵਿਚ ਅਸਲੀ ਹੜੇਲ ਹੋਰੇ ਤਾਰੇ ਜ਼ਮਕ ਉੱਠਦੇ ਹਨ। ਚੰਦ, ਧਰਤੀ, ਕ੍ਰੀ, ਉਪਗ੍ਰਹਿ, ਢਾਢੇ ਰਾਸ਼ੀਆਂ ਆਦਿ ਵਿਚ ਦੋਨਾ ਹੁਤਸਾਹੀ ਵਿਵਰਣ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਦਮੀ, ਆਦਮੀ ਦੀ ਏਨੀ ਢੁੱਡ ਤੇ ਦੰਡ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂ ਧਰਤੀ ਉਂਗੀ ਨੇ ਆਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਮੁਠੀ ਵਿਚ ਕਰ ਫੜਿਆ ਹੈ।

ਅਸਲ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਇਰਾਦਾ ਸ਼ਕਤੀ ਅੱਗੇ ਕੀਦੀ ਚੀਜ਼ ਵੀ ਅਣ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਕਿਲੇਂ ਧਰਤੀ ਹੇਠਲੀ ਰੇਲਵੇ ਡਿਆਰ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਆਖਾਫ਼ ਕੁੰਹਦੀਆਂ ਫਿਲਫਿੱਕਾਂ ਉਸਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਪੰਜ ਪੰਜ ਸੌ ਥੋੜਾ ਉਡਾ ਕੇ ਨੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਜਤਾਜ ਅਸਮਾਨਾਂ ਵਿਚ ਪੰਡੀਆਂ ਵਾਂਗ ਉਡਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਸਚਕੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈ !

ਸਤਿਕ੍ਰਮ ਨੇ ਅੱਜ ਸਵਰਨ ਸਿੱਖ ਜੀ ਘਰ ਆਕਾਸ਼ ਵਰਖਾਏ ਰਹੇ। ਫੈੜਾ ਸਮਾਂ ਆਪ ਜੈਤ ਸਿਰਪਾਲ ਸਿੱਖ ਦੀ ਕੱਲੀ ਵਿਚ ਵੀ ਬੈਠੇ ਰਹੇ। ਜੇਠ-ਭਰਾ ਤਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਹਾਹਲ ਰਹੇ। ਦੋਵੇਂ ਸੋਢੀ ਜੀ ਦੇ ਫਲੈਂਟ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਪੂਰੇ ਫੁ ਵਜੇ ਸ਼ਾਮੀਂ ਰਵਿੰਦਰ ਸਦਨ ਪਹਾਰੇ।

ਰਵਿੰਦਰ ਸਦਨ

ਭਾਗੀ ਮੇਲਾ ਕੁਚੇਲਾ ਹੋਣ ਦੇ ਚਾਵਲੁਦ ਅੰਦਰੋਂ ਚਮਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਰੰਗ ਭਰਪੂਰ ਹਾਥਰੀ ਵੇਖਿਆਂ ਸਮਝਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਛੱਡ ਭਾਈ ਸੁਭ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਵੇਖੋ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਉੱਰ ਵਰਗੀ ਲੋਕ ਹਨ। ਦੋ ਤਿੰਨ ਨੇਬਰ ਦੇ ਕਲਾਕਾਰ ਜੀ ਸੰਗੀਤ-ਲਾਭ ਉਠਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਵੀ ਸਰੰਭ ਪਹਿਨ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਅੱਜ ਸ੍ਰੀ ਗੋਪਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਵਾਇਲਨ ਵਾਦਨ ਸੀ। ਪੜਦਾ ਉੱਠਦਿਆਂ ਹੀ ਕਲਾਕਾਰ ਸਵੈਥ ਬਪਤਿਆਂ ਵਿਚ ਤੇ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਪੋਟੀ ਮਾਸਟਰ ਤੇ ਤਾਨਪੁਰੇ ਵਾਲੇ ਨਜ਼ਰ ਪਏ। ਕਤਲੀ ਕੁ ਜਿੰਨਾ ਸਾਰ, ਉਸਤਾਦ ਕਲਾਕਾਰ ਤੇ ਕੁਝ ਦੀ ਫੁਹ ਲਗਦਿਆਂ ਹੀ ਕੁੰਜ ਉਠਿਆ। ਗੋਪਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਪੂਰੀਆ, ਫਿਰ ਕੁਮਰੀ ਘਾਬ ਵਿਚ ਅਤੇ ਅੰਤ ਉੱਤੇ ਯਮਯ ਵਜਾਏ। ਪਰ ਦੋਨਾ ਵਧੀਆ ਵਜਿਆ ਵਾਇਲਨ ਕਿ ਸਰੰਭੇ ਚਾਰ ਬਾਰ ਵਾਹ ਵਾਹ ਕਰਦੇ ਤੇ ਤਾਕੀਆਂ ਮਾਰਦੇ। ਮੁਸਕਰਾਏ ਮੁਖ ਨਾਲ, ਕਦੇ ਕਦੇ ਦੰਦ ਖੋੜਦਾ ਕਲਾਕਾਰ ਨਿਕੇ ਜਿਹੇ ਸਾਜ ਤੇ ਕੁਝ ਘਸਾਈ ਨਾਲ ਐਸੀ ਸੁਰ ਚਰਨਾ ਕਰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਜੋ ਕਿ ਥੋੜਾ ਹੋਰਾਨ ਹੋਂ ਤੇ ਸੋਚਣ ਲਗਦਾ ਕਿ ਇਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੀ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਹੈ ਜੋ ਅਤਿਵਿਅਕਤੀ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਦਿੱਤ ਦੀਆਂ ਕੱਲਾਂ ਨੂੰ ਜਿਹਨਾਂ ਵਿਚ ਬੈਰਾਡ, ਉਦਾਸੀ,

ਖੇਤਾ, ਚਾਉ, ਉਮਾਹ ਬਰਾਥਾ ਤੇ ਜੋਰ ਸੀ, ਉਹ ਲੋਹੇ ਦੀ ਤਾਰ ਉਤੇ ਵਾਲਾਂ ਦੀ ਘਸਾਣ ਨਾਲ
ਨੁਪਮਾਨ ਕਰੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ।

ਸ੍ਰੀ ਗੋਪਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਅੰਤ ਉਤੇ ਚੋਰਵੀ ਵਿਚ ਇਕ ਭਜਨ ਵਜਾਇਆ ਇਹ ਵੀ ਦਰਸਾ,
ਸਰੋਤਿਆਂ ਦੇ ਮਨ ਮੰਗ ਲੈ ਗਿਆ । ਇੰਜ ਲਗਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਸੁਰ ਗੋਤਾ ਅਨਖੇਲੀਆਂ ਕਰਦੀ ਸਰੋ-
ਤਿਆਂ ਉਤੇ ਜਾਦੂ ਕਰਦੀ ਵਹਿ ਰਹੀ ਹੋਵੇ । ਕੋਈ ਦਾਈ ਘੱਟੇ ਰੋਗ ਰਿਹਾ ਹਾਲ ਵਿਚ ? ਬਸ ਪੁਛੋ
ਕੁਝ ਨਾ, ਦੇਖਾ ਹੀ ਪਰਵਾਨ ।

ਸਮਾਪਤੀ ਉਪਰੰਤ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੁਰਦੇਵ-ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸੰਤ ਆਏ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ
ਨਾਲ ਉਸਤਾਦ ਅਮਜਦ ਅਲੀ ਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਕਲਾਕਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਨੂੰ ਕਰਦੇ । ਉਹ ਸਾਦਾ, ਸੁਕਤਾ
ਤੇ ਸਨਿਮਤ ਆਦਮੀ ਸੀ । ਉਸ ਨੂੰ ਕਲ੍ਹ ਪਾਠਨੀ ਤੇ ਆਉਣ ਲਈ ਨਿਮੰਤਰਣ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ।
ਆਂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੋਪਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸੰਗੀਤ ਬਾਰੇ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਪਹੁੰਚ ਦਾ
ਚਿਰਚਾ ਕੀਤਾ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਗੋਪਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਬਲਾ ਤੇ ਬਡੇ ਗੌਰਾ ਰਾਏ ਸਨ । ਆਪ ਜੀ ਦੇ
ਬਿਚਾਰ ਵਿਚ ਉਸਤਾਦ ਅਮਜਦ ਦੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਸਹੀ ਹਨ ਕਿ ਗੋਪਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕਲਾ ਵਿਚ ਟਾਪੂ
ਤੇ ਹੈ । ਉਸਤਾਦ ਅਮਜਦ ਅਲੀ ਨੇ ਗੋਪਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਜੋ ਆਪ ਮਦਰਾਸੀ ਹੈ ਪਰ ਉੱਤਰੀ ਭਾਰਤ
ਦੇ ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਪਾਰੰਗਤ ਹੈ, ਦੇ ਉਸਤਾਦ ਆਨੰਦ...ਜੀ ਨਾਲ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਜਾਣ ਪਛਾਣ
ਕਰਵਾਈ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੰਗੀਤ ਸੁਆਦ ਨਾਲ ਸਰਬਾਨ ਹੋਏ ਵਿਰਦੇ ਸਨ ।

ਸੰਗੀਤ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਅੱਧ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਕੁਤਬੀਵ ਸਿੰਘ-
ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਕਦੀ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬੰਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਕਲ੍ਹ ੯-੩੦ ਵਜੇ ਸਠੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਘਰ
ਆਉਣ, ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਸੰਗੀਤ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਹੋਵੇਗਾ । ਸਭ ਨੇ ਇਲਾਜਪੋ ਦਿਖਾਈ ।

ਮੈਂ ਸਭਾਕਾਰ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਭੀਸ਼ੇਨ ਜੋਸ਼ੀ ਦਾ ਕਾਵਿਨ ਸੁਣਨ ਲਈ ਰਹਿ ਗਿਆ ਸਾਂ ।
ਸ੍ਰੀ ਜੋਸ਼ੀ ਮੰਚ ਉਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਕਲਾ ਕੁਤਬੀਵ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਕੇ ਰਾਏ । ਨਿਮੰਤਰਣ
ਪਰਵਾਨਣੀਂ ਅਮਮਰਵਡਾ ਪ੍ਰਕਟ ਕੀਤੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਵੇਰੇ ਸਵੇਰੇ ਹੀ ਬੰਨਦੀ ਵਾਸਤੇ ਉੱਡਣਾ ਸੀ ਡਿਹਨਾਂ ।

ਜੋਸ਼ੀ ਜੀ ਨੇ ਪੁਰੀਆ ਅਤੇ ਸੰਗ ਕੀਵਿਆ । ਵਧੀਆ ਬੈਠ, ਅਦਾਇਗੀ ਭਰਪੂਰ, ਮੰਦ੍ਰ
ਦੁਬੁਤ ਠੀਆ ਹੋ ਕਾਬੂ, ਸਵਰ ਜੰਗਤ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਦੇ ਸਰੋਤਿਆਂ ਤੇ ਭਾ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਹਨ । ਕੁਵੇਲ
ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਵਿਚੋਂ ਛੱਡ ਕੁਰਿਆ । ਸੰਤ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕੁਹਿਅਪਣਾ ਮੈਨੂੰ ਲੈਣ ਆ ਗਏ । ੧੦
ਵਜੇ ਵਲੰਟਾਂ ਹੋ ਗਿਆ । ਵੱਖਿਆ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬੰਨਿਆਂ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਵਿਚ ਮਸਤ ਸਨ ।
ਮੁਖ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਸਾਦ ਜਾ ਛਕਣ ਦਾ ਇਬਾਰਾ ਕੀਤਾ । ਅੰਜ ਲੰਗਣ ਏਥੇ ਹੀ ਪੰਕ ਹੋ ਆ
ਗਿਆ ਸੀ ।

੧੧ ਵਜੇ ਲਾਤ ਤਕ ਸਿਖਲਾਈ ਚਲੀ । ੧੨ ਵਜੇ ਤਕ ਬਿਸਤਰਿਆਂ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਹੋ ਜਕੀ ।

੩੧ ਦਸੰਬਰ ੧੯੭੭ ਬਨੀਵਾਰ

ਬਲਕੌਤਾ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਇਲਾਨ ਪਾਈ ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਵਕਤ ਨਹੀਂ ਖੁੰਡਣਾ ਤਾਢੇ ਰਾਤੀਂ
ਥਿਨੇ ਕੁਦੇਲੇ ਬਿਰਾਜੇ ਹੋਏ ਹੋਣ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕਾਂ ਸਮੇਤ ੩.੪੫ ਵਜੇ ਆਸਾ ਦੀ
ਚਾਰ ਆਰੇਭ ਕਰ ਦਿੱਤੀ । ਛੱਡ ਪਾਠਨੀ ਤਾਂ 'ਕੁਮ ਅਰ ਆਦਰੁ ਮੇਰੇ ਮੀਰ' ਦੇ ਸਮੇਂ ਹੀ ਪਹੁੰਚ ਕੇ

ਕੀਰਤਨ ਸੁਨਣ ਦੂਰ ਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੇ ਲਾਭਾਗੀ ਵੀ ਆਏ ਹੁੰਦੇ ਸਨ।

(ਕਲ੍ਹ ਮਹਿਤਪੁਰ (ਜਲੰਧਰ) ਦੇ ਇਕ ਨਾਮਾਗੀ ਪਰਵਾਰ ਦੀ ਥੀਥੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਸ੍ਰ: ਤਿਰਲੋਚ ਸਿੰਘ (ਤਾਰਣਾ, ਤਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ) ਨੂੰ ਭਜਨ ਦਿਵਾਇਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਥੀਥੀ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਚਰਨ ਪਾਏ। ਇਕ ਟਿਕੋਰ ਦੇ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੀ ਘਤ ਦਰਸਨ ਦੇ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਨਿਵਾਜਿਆ।)

ਰਿਵਾਜ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਥੀਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਗੀਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਪੁਨਰ ਅਭਿਆਸ ਕਰਵਾਇਆ। ਇਕ ਇਕ ਤੋਂ ਸਰਲਮ ਸੁਣੀ ਜਾਂਦੀ ਤੇ ਫਿਰ ਉਸਦਾ ਸੰਬੰਧਨ ਹੁੰਦਾ। ਅੱਜ ਜੋ ਕੁਝ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਮਾਹਰਾਂ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਵੈ-ਰਚਨਾ ਹੈ; ਬਬਲ ਦੇ ਥੀਥ, ਸਰਲਮ, ਧਾਢਾ, ਤਿਹਾਈਆਂ ਤੇ ਪੇਟੀਆਂ ਪੰਦਰਾਂ ਮਾਡਰਾਂ ਦੀ ਬੰਦਬ।

ਕੁਝ ਲਾਭ ਵਲੋਂ ਹਾਰ ਅਤੇ ਆਰਾਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਬਿਤਾ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ੮:੩੦ ਵਜੇ ਸਵੇਰੇ, ਦੁੱਪੇ ਸੈਰ ਸਪਾਟੇ ਲਈ ਨਿਕਲੇ। ਨਾਲ ਸਨ: ਸ੍ਰੀ ਕੁਤਬੇਥ ਸਿੰਘ ਸਰੰਦ, ਸ੍ਰ: ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਨਚੰਦਾ, ਸੰਤ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੁਰਖਾ, ਸੰਤ ਕੁਰਬੇਥ ਸਿੰਘ ਭਾਲਟਨਗੜ ਸਾਦਿ। ਫਿਰਦਿਆਂ-ਫੁਰਦਿਆਂ ਹੀ, ਸ੍ਰੀ ਕੁਮਾਰ ਕੰਸ ਜੋ ਅਤੇ ਸਿਧੰਤਰਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਆਗੂ ਦੇ ਅਗਲੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਇਆ ਕੁਸਲ ਤਬਲਾ ਵਾਜਰਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਵਾਲੀ ਸ੍ਰੀ ਜਿਅੰਤ ਕੰਸ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਆ ਮਿਲਿਆ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਭਰਾ ਕਲਪਿਤਾ ਨਿਵਾਸੀ ਹਨ।

ਸੰਗੀਤ ਪੰਡਿਤਾਂ ਨਾਲ

ਫਲੈਟ ਵਿਖੇ ਪਹੁੰਚਿਆਂ ੯:੪੫ ਵਜੇ ਅਮੋਲ੍ਹੀਨ ਡਾਕਰ, ਜੋ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਤੇ ਪੜ੍ਹਾਏ ਕਾਇਨ ਵਿਚ ਸਿਖਰ ਤੇ ਹਨ, ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਆਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ, ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਲ ਕੁਝ ਕੇ ਕੁਝ ਨਿਮਰਤਾ ਪ੍ਰਤਖਰ ਨਾਮਾਗੀ ਗੀਤ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਵੇਰ ਰਸਮੀਗੰਧਾ ਕੁੰਜ। ਥੀਥੀ ਭਾਈਆਂ ਸੁਆਰਤ ਅਰਥ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ੀਆਂ, (ਸੇਠ ਸਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸਵੇਰ ਕੁੰਜਾ ਦੀਆਂ ਮਾਲਾਵਾਂ ਅਤੇ ਕੁੰਜ ਟੰਗੀਆਂ, ਆਗਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਲਿਆਏ ਸਨ।) ਅਤੇ ਫਿਰ ਵਾਰਤਾਸ਼ਾਪ ਹੋਣ ਲੱਗੀ।

ਸ੍ਰੀ ਡਾਕਰ ਨੇ ਲੰਮੇ ਜਾਣੇ ਕੰਸ ਪਿਛਾਂਹ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਹੋਏ ਸਨ। ਭਰਵਾਂ ਜਿਅ, ਭਾਈ ਅਭਵਨ, ਸਵੇਰ ਪਰਾਮ, ਕਲੇ ਕੁਰੁਬੰਦ, ਉਮਰੀ ਦਰਮਿਆਨੇ, ਡਾਕਰ ਜਾਗਿ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕਰਦਿਆਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਫਲਾਇਆ: ਆਪ ਨੇ ਭਰਾ ਕੁੰਦਰ ਕਾਇਨ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁਲੀਂ ਨਿੱਕ, ਕੇ ਕਾਉਂਦੇ ਹੋ ਉਸਦੀ ਰੋਲੀ ਕੰਸ ਨਜ਼ੇ। ਕੁੰਧਾਂ ਕੰਟੇ ਭਾਏ ਵੀ ਕਾਉਂਦੇ ਹੋ ਹਨ, ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਉਹ ਰੋਜ਼ ਭਾਤੀ ਨਾਲ ਕਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਆਪ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੰਸ ਕੇ ਕਾਉਂਦੇ ਹੋ ਕਿ ਮਨ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਅਤੇ ਜੋ ਕੁਝ ਫੁਲਾਂ ਰਵਿੰਦਰ ਸਦਲ ਵਿਚ ਕਲ ਕੁਆਰਾ ਕਾਇਆ ਉਸਦੀ ਤਾਂ ਕੀ ਸਿਰਫ਼ ਫਰੀਏ। ਜੇ ਸਰਦ ਆਪ ਨੇ ਖੇਲੇ ਉਹ ਵੀ ਜੋਅ ਕਰਦਾ ਸੀ ਲਿਖ ਲਈਏ।

ਜਾਂ ਸਾਹਿਬ: ਹਜ਼ੂਰ ਜਦੋਂ ਹੁਕਮ ਕੀ। ਮੈਂ ਕੁੰਦੇ ਹੀ ਲਿਖਾ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਨਿਵਾਰਾ ਕੀਤਾ। ਰਵਿੰਦਰ ਸਦਲ ਵਿਚ ਕਲ ਵਿਚ ਕਾਏ ਕਲੇ ਚੰਤਾਣੇ

ਦੇ ਥੀਥ ਸਨ:

ਸੰਗੀਤੀ: ਸਰੰਦਲੀ, ਸਰੰਦਲੀ ਧਾਢੀ, ਧਾਢੀ, ਸਰੰਦਲੀ, ਰਿਅਾ ਸੁੰਦਰੀ, ਸੁਅਰਗੀ।
ਦੁਖ-ਰਹਨੀ।

ਅੰਤਰਾ : ਕਾਮਸੂਪ, ਰਾਮਕਿਆ, ਕਾਮ ਦਾਇਨੀ, ਕਾਲੀ, ਕਲਿਆਣੀ, ਦੁਖਤ ਦਲਨੀ ।

ਸੰਚਾਰੀ : ਕਮਲ ਬਦਨੀ, ਕਰਨ ਕਾਰਨੀ, ਕਥਮੀਰ ਭਨੀ, ਕੋਲਾਈ, ਕਾਲਹਰਨੀ ।

ਅਭੰਗ : ਪਦਮੋਬਦਨੀ, ਪਾਰਦਤੀ, ਪਰਮ ਪੁੰਨਿਆ, ਪਾਵਨੀ ਯੁਤਰਾਜ ਦਾਸ ਬਾਮ ਦਰਨੀ
ਮਹਾਕਾਲੀ ਤਾਰਨ ਤਰਨੀ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਤਾਡਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚਾਲੇ ਸੰਗੀਤ ਅਤੇ ਪਰਮ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਵਿਚਾਰ-
ਵਟਾਂਟਾ ਹੋਇਆ । ਵੇਖਣ ਢਾਖਣ ਤੇ ਭੱਲਕਾਤ ਤੋਂ ਤਾਡਰ ਸਾਹਿਬ ਉੱਕਾ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨਹੀਂ
ਲਗਦੇ ।

੧੦.੧੦ ਤੇ ਖਾਂ ਸਾਹਿਬ ਅਮਜਦ ਅਲੀ ਆ ਗਏ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜਵਾਨ ਸਰੋਦ-
ਵਾਦਕ ਨੂੰ ਉਠ ਕੇ ਮਾਣ ਸਤਿਕਾਰ ਦਿਤਾ । ਫੁਲ-ਮਾਲਾ ਪਹਿਨਾਈ ਤੇ ਫੁਲ ਛਤੀਆਂ ਦਿਤੀਆਂ ।
ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਮਜਦ ਜੀ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ : ਕੜ੍ਹ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਸੰਗੀਤਕਾਰਾਂ ਤੇ ਸਰੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਦੱਸ ਰਹੇ
ਸੋ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕੇਵਲ ਸੰਗੀਤ ਸੁਣਨ ਲਈ ਪੰਜਾਬ 'ਚੋਂ' ਆਏ ਹਾਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਹੈਰਾਨ ਹੋਏ ਕਿ
ਸਾਥੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਭੱਲ ਹੋ ਗਈ ਹੈ । ਪਰ ਜਦੋਂ ਹਰ ਦੂਜੇ ਚੰਬੇ ਨੂੰ ਸਾਨੂੰ ਸਭ ਆਉਣ
ਦਾ ਭਾਰਨ ਕੇਵਲ ਸੰਗੀਤ ਪਰੰਮ ਹੀ ਦਿਸਿਆ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਖਾਂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਉਂ ਸਾਡੇ
ਸੁਣਨ ਆਉਣ ਨੂੰ ਵਿੱਜ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ ।

ਸ੍ਰੀ ਮੋਹਨ ਸੁਰੱਈਆ ਨਾਮੇ ਸੱਜਣ ਵੀ ਏਸੇ ਭੱਲਕਾਤ ਚੰਰਾਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੰਨ
ਆ ਬੈਠੇ ।

ਤਾਡਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਬਾਇਬ ਹਾਭਟ ਟੁਕਲ (ਦਿਲ ਦਾ ਰੰਗ) ਹੈ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ
ਲਈ ਇਕ ਕੁਦਰਤੀ ਇਲਾਜ-ਆਹਿਰ ਨੂੰ ਦਿਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਭੇਜਣ ਦਾ ਫਰਮਾ ਕੀਤਾ । ਸ੍ਰੀ ਮੋਹਨ ਸੁਰੱਈਆ
ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਆਪ ਵੀ ਏਸੇ ਮਤਰ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਸੀ, ਪਰ ਤਾਡਰਾਂ ਬਿਹਾ
ਸੀ ਕਿ ਵਰਨ ਘਟਾਓ ਤੇ ਆਰੀਓਂ ਬਰ ਜਾਓ ।

ਕਲਕੱਤੇ ਦੇ ਸ੍ਰੀ ਵਿਜੇ ਵੰਤਰਾਡਰ ਅੱਜ ਮੁਵੀ ਨਾਲ ਇਸ ਫੇਰਬਨ ਨੂੰ ਫੈਮਰਾ-ਬੇਰ ਬਰ
ਰਹੇ ਹਨ ।

ਸ੍ਰ. ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੈਠੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਡਰਾਇੰਗ ਰੂਮ ਓਵਲਜੀਤ ਤੇ ਰਾਣਾ
(ਸਪੁਰਕਾ) ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੁਆ ਕੇ ਸੁਵਿਵਸਿਬਤ ਕੀਤਾ ਤੇ ਆਪ ਪਰਸੰਨਤਾ ਸਾਹਿਤ ਸੰਗਤ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ
ਬੈਠ ਗਏ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸਤਾਦ ਅਮਜਦ ਅਲੀ ਨਾਲ ਕਲਕਾਤ ਬਰ ਰਹੀ ਸਨ ਤਾਂ ਖਾਂ ਸਾਹਿਬ
ਨੇ ਕਿਹਾ : ਅਗਰ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਕੰਪਾਲ ਕ੍ਰਿਸਨ ਦੇ ਵਾਇਲਨ ਦੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਕੀਤੀ ਤੇ ਸੁਣਿਆ ਹੈ
ਤਾਂ ਸਭ ਨੇ ਹੀ ਸੁਣ ਲਿਆ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੁਸਕਰਾਏ : ਜਿਥੇ' ਹਾਥੀ ਕੇ ਪਾਉਂ ਮੇਂ.....

ਕਲਯਾਣਾਂ ਦੀ ਲਤੀਫ਼ੋ

ਅਮਜਦ ਅਲੀ ਜੀ ਨੇ ਹਾਥੀ ਉੱਤੇ ਇਕ ਲਤੀਫ਼ਾ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤਾ : ਕੋਈ ਚੂਹਾ ਖੁੱਤ 'ਚੋਂ'
ਨਿਕਲ ਕੇ ਬਾਹਰ ਟਹਿਲ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਅਗੋਂ ਹਾਥੀ ਤੁਰਿਆ ਆਉਂਦਾ ਨਜ਼ਰ ਪਿਆ ।
ਚੂਹੇ ਨੇ ਜੋਚਿਆ ਰੰਗ, ਰੂਪ, ਕੰਨ, ਲੱਤ, ਪੂਛ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਵਰਗੀ ਹੀ ਪਰ ਇਹ ਦੇਨੀ ਬੱਤੀਯੀ ਕੀ
ਹੋਵੇਗੀ ! ਹਾਥੀ ਕੱਲ੍ਹ ਆਇਆ ਤਾਂ ਚੂਹੇ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ : ਕੱਢ ਹੋ-ਭਾਈ ਤੁਸੀਂ ਏਨੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ?

ਅੰਨ੍ਹੇ ਹਾਥੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ !" ਹਾਥੀ ਨੇ ਸੰਤਮਰ ਜਵਾਬ ਦੇ ਕੇ ਨਾਲ ਲਗਦਿਆਂ ਹੀ

ਸਵਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ : ਤੇ ਹਜ਼ੂਰ, ਕੁਸੀਂ ਕੌਣ ਹੋ ? ਕਦੇ ਨਰਕ ਨਹੀਂ ਘਟੇ ? ਪੈਰੇ ਵਰਗੇ ਹੀ ਨੱਕ, ਬੈਨ, ਪੂਛ ਆਦਿ ਹਨ ਤੁਹਾਡੇ ਪਰ ਬਹੁਤ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਲਗਦੇ ਹੋ, ਮੇਰੀ ਕੁਲ ਦੇ ਹੀ ਜਾਪਦੇ ਹੋ । ਚੁੱਪੋ ਤੇ ਤੁਹੰਤ ਉੱਤਰ ਦਿਤਾ : ਹਾਂ ਜੀ ਕੁਲ ਤੇ ਆਪਣੀ ਦਾ ਹੀ ਹਾਂ । ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਬੀਮਾਰ ਪਿਆ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਸਰੀਰ ਬਹੁਤ ਲੁੱਕੜ ਗਿਆ ਹੈ, ਹੁਣ ਹੀ ਕੁਝ ਠੀਕ ਹੋਇਆ ਹਾਂ ।.....ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਅੱਗੇ ਨਿਕਲ ਤੁਰਿਆ ।

ਅਮਜਦ ਅਲੀ ਵਾਹਦਾ ਮੁੜ ਵਿਚ ਜਾਪਦੇ ਸਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਕ ਲਤੀਫ਼ਾ ਹੋਰ ਦਾਗ਼ ਦਿੱਤਾ : ਕਿਸੇ ਨੇ ਕੇਵਲ ਮਾਲਕੋਂਸ ਹੀ ਛਾਉਣਾ ਸਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਕੱਟੀ ਉਸ ਨੂੰ ਇਵਰਾਨਾ ਦੇਣਾ ਮੁਕਰਰ ਕਰਕੇ ਰਾਬੋਂ ਨਾਵਾਕੜ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਛਾਉਣ ਲਈ ਲੈ ਗਿਆ । ਏਥੇ ਮਜਲਸ ਸੀ ਬੈਠੀ । ਪਰ ਜਦੋਂ ਮਾਲਕੋਂਸੀ ਥਕੌਏ ਨੂੰ ੧੦-੧੫ ਮਿੰਟ ਛਾਉਣਿਆਂ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਲੋਕ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਕੂਹਣੀਆਂ ਮਾਰਨ ਲੱਗੇ । ਸੰਗੀਤਕਾਰਾਂ ਨੇ ਸਮਝਿਆ, ਰਾਗ ਕੇਮਿਆ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਹੀ ਚੱਕ ਉਤਾਰਲੇ ਹੋ ਉਠੇ ਹਨ । ਉਸਨੇ ਤਾਬਲੇ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ : ਤੂੰ ਕੀ ਵਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ?

“ਤਿੰਨ ਭਾਲ ।”

‘ਭਾਈਏ’ ਨੇ ਭਿੜਕਿਆ : ਮੈਂ ਕਹਾ ਰਾਗ ਜੰਮਦਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ! ਮੈਂ ਮਾਲਕੋਂਸ ਥਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਤੂੰ ਤਿੰਨ ਭਾਲ ਵਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ? ਮੁਰਖ ਕਿਸੇ ਥਾ ਦਾ, ਸਭਾ ਉਤਾਰਲੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ ।

ਨਿੱਕੀ ਨਿੱਕੀ ਚਾਤਬੀਤ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਰ ਫਲਾਘਾਰ ਵੀ ਆ ਗਏ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਥੋਂ ਸੁਭਾ ਵਿੱਤਾ ਚਾਇ ਚੌਧਰੀ ਦਾ ਸੁਆਗਤ ਸਤਿਕਾਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕੁਲਸਾਖਾ ਦੇ ਕੇ ਭੀਤਾ । ਉਸਤਾਦ ਅਮਜਦ ਦੇ ਕੁਝ ਸਾਫ਼ਿਕਦ ਵੀ ਆ ਬੈਠੇ, ਜਿਵੇਂ ਥਾਹੀ (ਨਾਰਵੇ ਦੀ ਕੁਤੀ), ਹਰੀ ਚੰਮ, ਲਕਸਮਣ ਅਤੇ ਭਾਲੀਦਾਸ ਦਿੱਲੀ : ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ (ਸਿਤਾਰ) ਤਾਂ ਭਾਗਰ ਜੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ ।

ਸੰਗੀਤ ਸਭਾ

੧੦-੩੫ ਸਵੇਰੇ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਜਾਰੀ ਹੋ ਗਿਆ । ਸਤਿਕਾਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਨਾਲ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਕੰਦਥਾਤ ਕਰਦਿਆਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਛਾਉਣ ਲਈ ਆਖਿਆ । ਬੰਦਿਆਂ ਨੇ ਸਤਿਕਾਰੂ ਜੀ ਅਤੇ ਉਸਤਾਦਾਂ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਕੇ ਆਖਿਆ ਮੰਗੋ । ਸਤਿਕਾਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕੁਟੀ-ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਨਿਮਤਾ ਨਾਲ ਆਖਿਆ : ਆਪ ਦੀ ਅਸ਼ੋਰਵਾਦ ਲੈਣ ਲਈ ਹੀ ਥੱਕੇ ਸੁਣਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ । ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਆਉਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਪਰ ਇਹ ਵੀ ਜਤਨ ਭੀਤਾ ਹੈ ।

ਉਸਤਾਦ ਅਮਜਦ ਅਲੀ ਚੌਥੇ : ਆਪ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਕੁਣਾਂ ਦਾ ਭੰਤਾਰ ਹੋ ।

ਛੋਟੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੇ ਹਾਥ ਆਸ ਤੇ ਮਾਤਰਾਂ ਵਾਰਾਂ ਵਿਚ “ਚਰਨ ਸਰਨ ਕੁਰ ਦੇਕ ਪੇਭਾ ਜਾਇ ਚਲ...” ਭਾਲੀ ਕੁਰਦਾਸ ਦਾ ਕਵਿੱਤ ਸੁਣਾਇਆ : ਯਠ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :

ਚਰਨ ਸਰਨ ਕੁਰ ਦੇਕ ਪੇਂਤਾ ਜਾਇ ਚਲ,
ਸਤਿਕਾਰੂ ਕੋਟਿ ਪੇਂਤਾ ਆਕੇ ਹੋਇ ਲੇਤ ਹੋ ।
ਏਕ ਥਾਰ ਸਤਿਕਾਰ ਮੰਤ੍ਰ ਸਿਮਰਨ ਮਾਤ੍ਰ,
ਓਅਰਨ ਤਾਹਿ ਚਾਰੰਥਰ ਕੁਰ ਹੇਤ ਹੋ ।
ਭਾਵਲੀ ਭਭਤਿ ਰਾਇ ਕੋਤੀ ਅਭੁਤਾਰ ਰਾਖੇ,
ਤਾਹਿ ਕੁਰੁ ਸਰਭ ਨਿਯਾਨ ਦਾਨ ਦੇਤ ਹੋ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਿਧਿ, ਮਹਿਮਾ ਅਭਾਧਿ ਬੰਧ,
ਨਮੋ ਨਮੋ ਨਮੋ ਨਮੋ, ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ ਹੈ।

ਇਸਦੀ ਬੰਦਸ਼ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਬਣਾਈ ਸੀ। ਬਬਰ ਸਮਾਪਤੀ ਤੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸਾਹੇਗੰਡਾ ਦੇ ਸਾਬਰੀਆਨ ਤੇ ਤਬਲਾ ਵਜਣ ਵਾਲੇ ਸਾਹਿਬਾਨ ਜੋ ਕ੍ਰਮਤ ਖਾਨ ਦੇ ਲੜਕੇ ਹਨ, ਵੀ ਆ ਗਏ। ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਸੁਆਗਤ ਵੀ ਕੁੱਲ-ਟਹਿਟੀਆਂ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਅਤੇ ਫਿਰ ਪੋਟੀਆਂ ਪੰਦਰਾਂ ਮਾਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਬਬਰ “ਕਰੁਣਾ ਨਿਧਾਨ” ਬੱਚਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਭਾਇਆ ਗਿਆ। ਸਾਰੇ ਕੁਟੀਰਾਂ ਵਾਂਗ ਵੱਧ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਲੋਕ ਨਾਲ ਸਿਰ ਹਿਲਾਂਦੇ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਪੂਰਬਕ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਵੇਖ ਰਹੇ ਸਨ। ਇੱਕੋ ਪਿੰਡੀ (ਸੁਖਵੰਦਰ ਸਿੰਘ) ਦੇ ਤਬਲਾਵਾਦਨ ਤੇ ਹਰ ਬੰਦੀ ਮੁਕਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਬੰਦਸ਼ ਦੀ ਖ਼ਤਮਸ਼ੁਰਤੀ ਦੀ ਦਾਦ ਵੀ ਦਿਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਕਲਾਕਾਰ ਆਨੰਦ ਵਿਰੋਹ ਹੁੰਦੇ ਮਾਤਰਾਂ ਭਿਟਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਿਚ ਵਿਅਸਤ ਸਨ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਭੀ ਨਿਕਾਟਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਦੇੜੇ ਲਮੇਂ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਉਸਤਾਦ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾ ਕੇ ਮੋਹਰ ਲਗਵਾਉਣ ਦਾ ਅਵਸਰ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਮੁਢੀ-ਕਲਾਕਾਰ ਵੀ ਵਫ਼ਤਨ ਫ਼ਵਾਜ਼ਨ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦਾ ਦਿਨ ਚੁੱਕਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਵਲ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚ ਲੈਂਦਾ ਸੀ। ੨੨ ਸੰਤੀਤ ਵਿਦਵਾਨ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਹਿਰਤ ਤੇ ਸਟਕੇ ਜਾਂਦੇ ਪਲ ਪਲ ਵਾਹਵਾ ਵਾਹਵਾ ਬਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਕੁਟੀਆਂ ਦੀ ਦਾਦ ਖ਼ਜ਼ੂਲ ਕੀਤੀ।

ਕੁਝਦੇਵ-ਹਟਵਸਨ ਸਿੰਘ ਵੀ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਨਾਮਧਾਰੀ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵੇਖ ਸਿੱਤਮਤਰਾਂ ਅਨੁਭਵ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ।

ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਸਾਰੀਆਂ ਚੰਦਾਂ ਮਾਤਰਾਂ ਦਾ ਬਬਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਲਗਾ ਤਾਂ ਮਾਂ ਸਾਹਿਬ ਅਮਜਦ ਅਲੀ ਨੇ ਆਖਿਆ : ਬੁਟਨ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੇ ਸਾਰੇ ਥਾਵਾਂ ਮਾਤਰਾਂ ਤੇ ਸਾਰੇ ਚੰਦਾਂ ਮਾਤਰਾਂ ਵਜਾਈਆਂ ਹਨ, ਅਜਾ ਵਜਾਈਆਂ ਸੁਣੀਆਂ ਨਹੀਂ ਪਰ ਅੱਜ ਤਾਂ ਅੱਗੋਂ ਵੇਖ ਤੇ ਕੈਨੀਂ ਸੁਣ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਵਿਚਾਰਾ ਕੀਤਾ : ਮੈਂ ਸੁਣੀਐਂ ਕਲਕੱਤੇ ਵਿਚ ਬੰਦੀ ਸੰਜਣ ਸਾਥੀਆਂ ਚੰਦਾਂ ਮਾਤਰਾਂ ਵਿਚ ਸਾਂਝ ਵਜਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮਾਂ ਸਾਹਿਬ ਹੱਥ ਕੇ ਚੰਦੇ : ਮੈਂ ਤਾਂ ਕੁਹਾਬੀਂ ਹੀ ਸੁਣ ਸਕਾਂ ਕੇ ਕੁਝ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਸਾਰਾ ਚੰਦਾਂ ਮਾਤਰਾਂ ਤੇ ਰਾਗ ਆਸਾਵਲੀ ਵਿਚ ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਬਬਰ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ : ਧਰ ਜੀਅਰੇ ਇਕ ਟੋਸ਼ ਤੂੰ...। ਕਲਾਕਾਰ ਸੁਣ ਲਿਆ ਕੇ ਮਸਰ ਹੋ ਗਏ।

੧੧-੧੫ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਸੈਲਾਂ ਮਾਤਰਾਂ ਵਿਚ ਪਿੰਡੀ ਦਾ ਸੀਤੋਂ ਤਬਲਾ ਵਜਣ ਲੱਗਾ। ਸੁਖਵੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪਿੰਡੀ ਨੇ ਤਬਲਾ ਵਜਾ ਕੇ ਸਭ ਨੂੰ ਠੱਠ ਲਿਆ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਦੀਆਂ ਛੱਟ ਪੁੱਛੇ ! ਕਲਾਕਾਰ ਚੰਨੇ ਕ੍ਰਮ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਾਫ਼ੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿੰਘ ਵੀ ਦਰਬਾਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਸੁਖਵੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵਜਾਏ ਨਲਮੇ ਨਾਲ ਉਸੇ ਦੇ ਛੱਟੇ ਭਾ (੧੧-੧੨ ਸਾਫ਼) ਸੁਖਵੰਦਰ ਪਿੰਡੀ ਦੇ ਹੱਥ ਤਬਲੇ ਤੇ ਇੰਜ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਘਤਿਆਲ ਤੇ ਹਥੇਤਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦੇ। ਜੋ ਕੁਝ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਸਦੀ ਉਪਰ ਫਿੰਨ ਆਈ ਹੈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਛਟਾਖੀ ਨਾਲ ਮਣ ਮੁਧੇ ਪਾ ਦੇਤੇ ਹਨ। ਵਿਕਟ ਲੋਕ ਨੂੰ ਪਿੰਡੀ ਬੜੇ ਵਿਚਦਾਸ ਨਾਲ ਵਜਾ ਰਿਹਾ ਤੇ ਸੁਵੰਨਖੇਂ ਥੱਲਾ ਨਾਲ ਧੌਤਿਆਂ ਨੂੰ ਹੋਰਤ ਵਿਚ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸੰਗੀਤ ਸਭਾ ਸਮਾਪਤੀ ਉਪਰੰਤ ਸ੍ਰੀ ਸਾਬਰੀ ਖਾਨ, ਡਾਕਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਉਸਤਾਦ

ਅਮਜਦ ਅਲੀ ਮਾਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ : ਅੱਛੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਇਹ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ । ਹਾਲ ਵੀ ਨਵਾਂ ਤੇ ਗਵਾਇਲ ਵੀ ਨਵੇਂ ਦੇਗ ਦੀ ।

੧੧.੩੦ ਵੱਜੇ ਤਾਂ ਫਰਟ ਫਰਟ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋਣ ਲੱਗਾ । ਭਾਈ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬੜਾ ਚਾਅ ਰਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਉਹ ਉਡਲ ਉਡਲ ਕੇ ਪੱਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਦੇ ਪਿਦਨੇ ਜਿਹੇ ਸਾਗਿਰਦ ਨੂੰ ਸੰਗੀਤ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਿਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ।

ਭਾਵਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ : ਲੰਡ ਛਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਕਦੇ ਲੰਘ ਨਹੀਂ, ਕਦੇ ਰਾਗ ਨਹੀਂ । ਆਪ ਦੇ ਵੇਖੋ ਦੋਵੇਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਇਕਥਾ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ । ਅਮਜਦ ਅਲੀ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ : ਇੰਜ ਸਾਡਾ ਸੁਥਰਾ ਬਜ਼ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਤਿੰਨ ਭਲ ਬਜ਼ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਫਿਰਾਰ ਦੇ ਦੋਹੇ ਸਮੇਂ ਰੋਣ ਦੇ ਫਸਟ ਕਲਾਸ ਭਾਤੇ ਵਿਚ ਬੈਠਾਨ ਫਲਜ਼ ਦੇ ਖੇਲ ਬਣਾਏ ਤੇ ਸਿਖਾਏ ।

[Image]

ਸੋਠੀ ਜੀ ਦਾ ਫਲੰਟ ਮੱਥੇ ਫੇਰ ਮੱਥੇ ਹੀ ਬਣਿਆ ਤਿਆ । ਫੁਟੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਵਾਰਨ ਇਸ ਦੀ ਖਬਰੀ ਹੋਰ ਵੀ ਖਿਲਰੀ ਹੈ । ੧੧.੩੫ ਤੇ ਭੋਜਨ ਲਈ ਸਾਰੇ ਉੱਠ ਬੈਠੇ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਦੇ ਆਉਣ ਦਾ ਹਾਥੀਦਰ ਅਭਿਵਾਦਨ ਕੀਤਾ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਹਾਨ ਪੱਖਾਂ ਖਿਆ ਮੰਗੀ । ਜਿਵੇਂ 'ਸ੍ਰੀ ਸੋਠੀ-ਚਰਨਜੀਤ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਰਵਾਰ ਨੇ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਦੇ ਵਧੀਆ ਖਾਣੇ ਪਕੌਸੇ ਸਨ, ਉਥੋਂ ਲੈ ਕੇ ਕਲਾਕਾਰ ਖਲੋ ਖਲੋਤੇ ਹੀ ਖਾਣਾ ਖਾਣ ਲੱਗੇ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਮਿੱਠੇ ਮਿੱਠੇ ਬਚਨ ਕਰਦੇ, ਹੁਲਾਸ ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ । ਇਕ ਸਮੇਂ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਖਲੋ ਖਲੋਤਿਆਂ ਦੀ ਇਕ ਵਧੀਆ ਯੋਗਤਾ ਕਾਇਮਾ ਤੇ ਮਾਤਰਾ ਭੀ ਫਿਟਰੀ ਦੱਸਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ । ਇਹ ਚੀਜ਼ ਸੰਗੀਤ ਪਾਠਪ੍ਰੀਤਾਂ ਨੂੰ ਮੋਹਣ ਵਾਲੀ ਸੀ ।

ਸੋਠੀ ਫਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸਾਰਾ ਸਮਾਂ ਖਾਣਾ ਵੰਡਣ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਤੇ ਲੱਗੇ ਰਹੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਛੋਟੇ ਭਾਈ ਸੰਤ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਕਹਿਲੀ ਚਿਲਚਲਾਈ ਲੈਂਦੇ ਰਹੇ ।

ਸੋਠੀ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪਤਨੀ ਚਰਨਜੀਤ ਯਸ ਕਰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਸਨ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਾਰਨ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਜਿਖਰ ਦੇ ਸੰਗੀਤ ਕਲਾਕਾਰ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ । ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਦਾ ਅਵਸਰ ਮਿਲਿਆ ਸੀ । ਉਹਨਾਂ ਤਿਆਗੀ ੫੦ ਜੰਟਿਆਂ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਸੀ ਪਰ ੨੫ ਕੁ ਆਲਸੀ ਭੋਜਨ ਯੋਗ ਆਏ । ਵਾਧੂ ਭੋਜਨ ਹੋਰ ਪਰਵਾਰ ਕੁਲਾਕੇ ਭਰਾਇਆ ਗਿਆ ।

ਸ੍ਰੀ ਸੋਠੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕੁਲਾਕੇ ਦੀ ਖਾਣਾ ਖਾਣ ਲਈ ਆਗ੍ਰਹਿ ਕੀਤਾ ਪਰ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਦਿਆਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਘਰੀਂ ਖਾਣ ਦੀ ਸੰਜੋ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਮੇਰੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਤੇ ਸੋਠੀ ਹੁੜਾਂ ਦਸਿਆ : ਮੇਰੇ ਲੜਕੇ ਮਸ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਖਾਏ ਪਰ ਮੇਰੇ ਵਾਲੇ ਹੋਣਗੇ ਤੂੰ ਛੋਟੀ ਖਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ । ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਘਰ ਦੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਤਾਂ ਯੋਸ਼ੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਮਾਸ ਦਾ ਤਾਂ ਵੀ ਘਰ ਲੈਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀਆਂ । ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਤੇ ਮੇਰੀ ਵਧੂਰੀ । ਕੁਸੀਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਖਾਏ ? "ਅਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਹੀਂ ।"

"ਮੈਨੂੰ ਆਗਿਆ ਬਰ ਦਿੱਤੀ ਦੇ ਕਿ ਅਡਲੀ ਵੇਰ ਆਇਆ ਤੇਰੇ ਘਰ ਹੀ ਲੋਕਰ ਤਿਆਰ ਹੋਵੇਗਾ !"

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਸਾਦ ਫਰਟ ਉਪਰੰਤ ਸਾਰੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪੇ ਅੱਗੇ ਹੋ, ਆਦਰ ਦੇ

ਵਿਦਾ ਕੀਤਾ। ਸਾਢੇ ਬਾਰਾਂ ਤਕ ਪ੍ਰਾਚੁਣੇ ਵਿਚਾ ਹੋ ਚੁਕੇ ਸਨ।

ਸੋਠ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸ੍ਰੋਤ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਤਾਲਟਨ ਫੌਜ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਆਗਿਆ ਲੈਣ ਲਈ ਆਏ ਤਾਂ ਮਗਰ ਘੋਧੀ ਚਰਨਜੀਤ ਵੀ ਆ ਗਈ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਨ, ਉਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਦੂਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਆ ਗਈ ਸਭੋਂਦ ਕਪਤਿਆਂ ਵਿਚ, ਇਹ ਸ੍ਰ: ਕੇਵਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਤਨੀ ਹੈ।

ਸਿਦਕਣ ਬੀਬੀ

ਚਲਦੀ ਕੱਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਇਕ ਨਾਮਧਾਏ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਦੀ ਨੂੰਹ ਦੀ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣਾਈ। ਇਕ ਵਾਰ ਕਿਸੇ ਗਲਤ ਵਿਆਹ ਵਿਚ ਬਮੁਲੀਅਤ ਕਾਰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਸਭਨਾ ਨੂੰ ਭੰਨਤ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਮ੍ਰਿਤ ਕਾਲੋ ਕਰਕੇ ਆਉਣ ਦਾ ਭੰਨ ਸੀ। ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਦੂਜੇ ਜੀ ਬਲੀਪੰਜੇ ਵਿਚ ਹੀ ਸਨ ਕਿ ਛੋਟੀ ਨੂੰਹ ਮੁੰਹ ਛਾਲਾ ਕਰਨ ਦੇਣ ਪਈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਫੇਰਨ ਮਗਰ ਚੋਜ ਕੇ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਰੋਕ ਲਿਆ। 'ਕਸ ਹੈ ਗਿਆ।' ਸਤਿਗੁਰੂ! ਫਿਰ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹਨਾਂ 'ਜਦੋਂ' ਦੇ ਸਾਲ ਪਿਛੋਂ ਉਸ ਬੀਬੀ ਨੂੰ ਆਗਿਆ ਮੰਨਣ ਦੀ ਇਸ ਬਾਧਲ ਦਾ ਕਾਰਨ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਬੀਬੀ ਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ: ਦੀਨਾ ਬੰਧੂ! ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਰਬਰਦਸਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਉਠ ਖਲੋਤਾ ਕਿ ਹੋਰ ਭਾਵੇਂ ਸਾਰੇ ਸਾਥ ਸੈਣ, ਪਤੀ, ਸੌਂ, ਸਹੁਰਾ ਨਾਰਾਜ਼ ਹੋ ਜਾਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਨਜ਼ਰੋਂ ਨਾ ਛੁਆਯਾ। ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਹੀ ਇਹ ਕਰਵਾ ਸਕੀ।

ਇਹ ਹੈ ਕੁਰ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਮਨਜਲ! ਉਸ ਲੜਕੀ ਕਾਫ਼ਨ ਸਾਰੇ ਪਰਵਾਰ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਨਸੀਬ ਹੋ ਗਈ।

ਮੈਂ ਆਗਿਆ ਲੈ ਕੇ ਬਾਬਾਰ ਚਲਾ ਗਿਆ।

ਕੱਲ ਸਰੋਰੇ ੬ ਵਜੇ ਸ੍ਰ: ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਚਲੇ ਚਲ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਦੁਆਰਾ। ਇਥੋਂ ਸ੍ਰੀ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ। ਢਾਕੀ ਦੇ ਸਿੰਘ ਇਸਪਾਤ ਐਕਸਪ੍ਰੈਸ ਰਾਹੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਟਾਟਾ ਨਗਰ ਤੇ ਫਿਰ ਇਥੋਂ ਹੀ ਕੱਲ ੧੩੦ ਵਜੇ ਦੁਪਹਿਰ ਟਾਟਾ-ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਐਕਸਪ੍ਰੈਸ ਨਾਲ ਪਰਸੋਂ ੮ ਵਜੇ ਰਾਹੀਂ ਦਿੱਲੀ ਪਹੁੰਚਣਗੇ। ਸੋਠ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਤੇ ਮਾਝਾ ਦੀ ਲਈ ਮੱਛਰਦਾਨੀ ਲਈ ੨੦ ਕੁਝ ਜਾਲੀ ਲੈ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਤੇ ਹੋਰ ਸਭ ਕੁਝ ਕੇ ਨਾਲ ਆਇਆ ਨੂੰ ਬੂਨ ਦਿੱਤਾ ਭੋਟਾ ਕੀਰੀਆ ਹਨ।

ਚਵਿੰਦਰ ਸਦਨ ਵਿਚ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਚੰਦ੍ਰਚਾਈ ਹੇਠਲ ਦਾ ਕਾਇਨ ਨਹੀਂ ਸੁਣਿਆ। ਸਾਢੇ ੮ ਵਜੇ ਰਾਹੀਂ ਚਵਿੰਦਰ ਸਦਨ ਆਇਆ ਪ੍ਰਸੰਧ ਸਿਤਾਰਵਾਦਃ ਪੰਡਿਤ ਰਵੀ ਬੰਬਰ ਮੰਚ ਉੱਪਰ ਸਿਤਾਰ ਨਾਲ ਸ਼ਿਤਾ ਪਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਆਪ ਨਾਲ ਸੰਗਤ ਕਰਨ ਲਈ ਤਕਲਾ ਉਸਤਾਦ ਅੱਲਾ ਰੱਖਾ ਤੇ ਇਕ ਸੱਜਣ ਸਿਰਦੰਗ ਤੇ ਸਨ। ਰਵੀ ਬੰਬਰ ਜੀ ਲੈਅ ਤਾਰ ਦੇ ਧਨੀ ਹਨ, ਰਵੀ ਬੰਬਰ ਪਹਿਲੀ ਪਾਲ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਸਿਤਾਰਵਾਦਃ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਆਪਣੀ ਸਿਦਕਤਾ, ਲੱਭ ਆਧਾਰ ਤੇ ਮਿਲਾਪਤੋਂ ਸੁਭਾਉ ਵਾਲੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਦੋਬਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸੰਧ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਅੱਲਾ ਰੱਖਾ ਤੇ ਪੰਡਤ ਰਵੀ ਬੰਬਰ ਆਮ ਕਰਕੇ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਹੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਪੰਡਤ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ (ਮੁੱਦਰੀ) ਕਾਨਤਾ ਵਜਾਇਆ। ਇਹ ਕੁਝ ਹੋਰ ਰਾਗ ਵਜਾਏ ਤੇ ੧੦ ਵਜੇ ਮੱਧਿਆਤਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਦੂਜੀ ਬੰਦਕ ੧੦.੩੦ ਵਜੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਤਾਂ ਪੰਡਤ ਜੀ ਨੇ 'ਸਿੰਦੁਰ' ਦੀ ਇਕ ਧੁਨ ਵਜਾਈ। ਰਾਤ ਦੇ ਬਾਰਾਂ ਵਜਣ ਤੋਂ ੩-੪

ਮਿੰਟ ਬਾਦ ਤਰ ਵਾਦਨ ਹੋਇਆ। ਤੇਰ ਤੋਂ ਤੇਰ ਗਤੀ ਵਿਚ ਦੋਹਾਂ ਉਸਤਾਦਾਂ ਘਾਲ ਕੀਤੀ। ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਵਿਚ ਤਾਲੀਆਂ ਕਈ ਵਾਰ ਵੱਜੀਆਂ।

ਪਹਿਲੀ ਬੈਠਕ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਤੇ ਪੰਡਤ ਰਵੀ ਸ਼ੰਕਰ ਪ੍ਰਸੰਸਕਾਂ ਵਿਚ ਘਿਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ 'ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ' ਆਖ ਕਢੇ। ਦੇਖਰ ਪਿਛੋਂ ਹੀ ਪਤਾ ਲੱਗਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸਤਾਦ ਅੱਲਾ ਰੱਖਾ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਮਿਲੇ। ਪਖਾਵਜ਼ ਦੀ ਦਾਦ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਆਪਣੇ ਉਸਤਾਦ ਰਾਈ ਨਸੀਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਰਾਈ ਨਸੀਰ ਸ੍ਰੀ ਬੈਟੀ ਸਾਹਿਬ ਆ ਕੇ ਫੰਟੇ ਰਾਈ ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਰਬਾਬਾ ਸਿਖਾਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਸਤਾਦ ਅੱਲਾ ਰੱਖਾ ਰਾਜਦਿਵ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਮਿਲੇ।

ਦੂਜੀ ਬੈਠਕ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਲਮੇਂ ਉਸਤਾਦ ਅਲਾਦ ਆਏ। ਆਂ ਨੇ ਤਮਾਮ ਸਰੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਸੰਗੀਤ ਬਣਾ ਦੇ ਮਨਮੋਹਿਕ ਤੇ ਬਲਾਕਾਰਾਂ ਦੇ ਭਾਵੇਂ ਕਦਰਦਾਨ ਹਨ। ਸੰਗੀਤ ਜਾਣੂੰ ਸਿੱਖ ਸੰਦਥਾਂ ਨਾਲ ਇਥੇ ਸਿਰਫ ਸੰਗੀਤ ਸਮਾਰੋਹ ਨੂੰ ਸੁਣਨ-ਬੋਝਣ ਆਏ ਹਨ।

ਦਿਸ ਅਵਸਰ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਵਜੋਂ ਪੰਡਤ ਰਵੀ ਸ਼ੰਕਰ ਜੀ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਗਲੇ, ਮੰਗ ਉਪਰ, ਸਫੇਰ ਵੱਲਾਂ ਦਾ ਹਾਰ ਪਹਿਨਾਇਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਨ ਦੀ ਮਾਲਾ ਪਹਿਨਾ ਕੇ ਪੰਡਤ ਰਵੀ ਸ਼ੰਕਰ ਨੂੰ ਆਦਰ ਦਿੱਤਾ। ਦਿਸ ਪਾਖਿਲ ਸਮਾਨ ਤੋਂ ਕਾਅਦ ਵਿਚ ਡਬੈਸਿੰਗ ਕ੍ਰਮ ਵਿਚ ਪੰਡਤ ਰਵੀ ਸ਼ੰਕਰ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਿਲੇ। ਫੰਟੇ-ਗੁਰੂ ਹੋਏ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਮਾਣ ਨਸੀਬ ਹੋਇਆ।

ਨਵੇਂ ਸਾਲ ੧੯੭੮ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪੰਜ ਛੇ ਮਿੰਟਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਲੁਆਗਰਹਾਰ ਪਹਿਨਾਇਆ ਗਿਆ।

ਕੁਝਿੰਦਰ ਸਦਨ ਦੇ ਭਾਹਰ ਆਇਆ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਨਵੇਂ ਸਾਲ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ, ਰਾਤੀਂ ੯ ਵਜੇ (ਵਿੱਲੀ ਐਂਡਸਪ੍ਰਿੰਸ ਰਾਹੀਂ) ਅਸੀਂ ਚੜ੍ਹਤ ਸਾਰੇ ਜੀਸਟ ਵਾਪਸ ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ ਰੂਰ ਪਵਾਂਗੇ।

ਅੱਜ ਕਿਸੇ ਲਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜਿਥਰ ਕੀਤਾ। ਕਿ ਪਰਸੀਂ ਸਵੇਰੇ ਜਦੋਂ ਦੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਘਰ ਚਰਨ ਪਾਉਣ ਕਦੇ ਤਾਂ ਵਲੋਰ ਦੇ ਸੰਤ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਲੜਕੇ ਸ੍ਰੀ ਕੁਮੁਖ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਚਰਨ ਪਾਏ। ਉਹ ਜੁੱਗੇ ਜੀਪਾਂ ਆਦਿ ਤਿਆਰ ਕਰ ਕਰਵਾਏ ਚੋਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਇਕ ਜੁੱਗਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਵਿਚ ਰਿਹਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇੱਕਾ ਦੱਸੀ ਕਿ ਇਨ ਨੂੰ ਅਟਵਿਕਿਆ ਸਮਝਕੇ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਬੈਟੀ ਸਾਹਿਬ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਸਿੱਖ ਨੇ ਆਦਰ ਵਿਚ ਸਿਰ ਝੁਕਾ, ਸਤਿਕਾਰਨ ਕਿਹਾ। ਜੇ ਉਹ ਵਿਚ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ੨੨੦੦/- ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ। ਪਰ ਜੁਣ ਉਹ ਕੁਰੂ ਕੇ ਲੋਗਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸੰਗ ਜਾਵੇਗਾ।

ਅੰਤਿਕਾ

ਬਰਤਾਨੀਆ ਵਿਚ ਬਚਨ

੩੦ ਅਪਰੈਲ ੧੯੮੪, ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਤਾਬਿਆ ਵਿਚ, ੪-੫ ਕਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਰਜਨ ਭਰ ਸਰੀਰ ਈਸਟ ਹੈਮ, ਲੰਡਨ ਵਿਚੋਂ, ਸ੍ਰ: ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਲ, ਚੇਅਰਮੈਨ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਕਾਲਿਜ ਕਮੇਟੀ, ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਦੇ ਚਾਚਾ, ਸ੍ਰ: ਫਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਬਲ ਨੂੰ ਲੰਡਨ ੪੦ ਮੀਲ ਦੇ ਫਰਕ ਤੇ, ੭੪ ਦਿਨਸੈਰੇ ਕਲੰਫ, ਵੈਲੀਮ ਫਾਰਡਨਜ਼, ਹੈਟ ਵੀਲਡ ਵਿਖੇ ਮਿਲਣ ਜਾ ਰਹੇ ਸਾਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਬੈਠਾ ਇਕ ਚੌਤੇ ਚਕਲੇ ਜੁੱਸਿ ਵਾਲਾ ਪੁੰਛ ਵਿਅਕਤੀ ਬਰਤਾਨਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਨੇਹ ਨਾਲ ਫਿੱਜੀਆਂ ਕੱਲਾਂ ਬਰਦਿਆਂ ਬੋਲਿਆ : “ਬੀਤੇ ਦੀਆਂ ਪੇੜਾਂ” ਕੁਹਾਡੀ ਬਚਨਾ ਸਰਮੁੱਖ ਬੜੀ ਇਲਫਸਪ ਭਰੀਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਟੁੰਬਵੇਂ ਅਤੇ ਪਰੇਰਿਕ ਚਰਿਤਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੰਦੀ ਪੁਸਤਕ ਵੀ ਭਾਪੇ। ਮੈਂ ਤਾਂ “ਵਰਿਆਮ” ਵਿਚ ਹੀ ਨੇਮ ਨਾਲ ਪਛੁਦਾ ਹਾਂ।

ਉਸਦੀ ਸੱਚੀ ਸੱਚੀ ਭਾਵਨਾ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵੇਖ, ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਚੁੱਸਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਸੁਭਾਵਕ ਤੌਰ ਤੇ ਦੋ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਬਰਾਂਡਾ। ਇਕ ਤਾਂ ਲਿਖਾਂ ਦੂਜੇ ਕਿਤਾਬ ਛਾਪਣ ਲਈ ਪੇਸ਼ੇ ਮੰਗਣ ਬੜੀ। ਆਪ ਮੈਂ ਵੇਨਾ ਖਰਚਾ ਬਣ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਮੈਂ ਜਿਥੇ ਕਿਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ, ਸੁਣ ਕੇ, ਵਾਇਆਤ ਸੰਭਾਲੀ ਰਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਆਮਲ ਹੈ, “ਬੰਦੀ ਆਉ ਮਿਲੈ ਕੀ ਭਾਹਕੈ ਲੋ ਕੀ ਮਹਕੈ ਮੇਲ।”

ਸਿੰਘ ਸਰਸਬ ਨਵੇਂ ਵਿਚ ਸੀ। ਪੁਛਣ ਲਗਾ : ਇਹ ਹਜ਼ਾਰ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਛਪਣ ਤੇ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਖਰਚ ਆ ਜਾਵੇਗਾ? ਮੈਂ ਅਣੇ ਸਣੇ ਚੁੱਸਿਆ। ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਰਾਦਾ ਪਰਗਟ ਕੀਤਾ : ਪਹਿਲੀ ਪੁਸਤਕ ਮੈਂ ਤੇ ਡਾਖਵਾਵਾਂਗਾ ਅਤੇ ੩-੪ ਸੰਸਦ ਹੋਰ ਵੀ ਲੱਭ ਦਿਆਂਗਾ ਜੋ “ਬੀਤੇ ਦੀਆਂ ਪੇੜਾਂ” ਨੂੰ ਪੁਸਤਕ ਰੂਪ ਦੇਣ ਵਿਚ ਸਹਾਇਕ ਹੋਣ।

ਇਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਸੰਭਾਵਨਾ ਬਣ ਗਈ ਕਿ ਮੇਰੀ ਮਿਹਨਤ ਲਾਭਦੀ ਹੋਰ ‘ਤੇ ਅੱਖਰਾਂ ਦਾ ਛਾਣਾ ਪਾ ਕੁੱਝ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਕੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵੇਗੀ।

ਉਸ ਦਿਨ ਮੈਂ ਅਪਣੀ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਬਾਇਨੀ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ : ਮੇਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਕਿ ਮੇਰੇ ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਵਿਕ ਕਰਕੇ ਤੇ “ਬੀਤੇ ਦੀਆਂ ਪੇੜਾਂ” ਨਾਂ ਨਾਲ ਮਾਸਕ ਪੱਤਰ “ਵਰਿਆਮ” ਜਲੰਧਰ ਵਿਚ ਨਿਰੰਤਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਅੱਖੀਂ ਤਿੱਤਾ “ਨਾਮਧਾਰੀ ਵਿਤਹਾਸ” ਪੁਸਤਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਛਪ ਸਕੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ੮ ਜੁਲਾਈ ੧੯੭੭ ਤੋਂ ਹੁਣ (੩੦-੪-੧੯੮੪) ਤਕ ਹੀ ਇਸਦਾ ੮੦੦੦ ਤੋਂ ਵਧ ਸਣਾ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ...ਅਜਿਹੇ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਸੋਚਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਬੰਦੀ ਮਾਈ ਦਾ ਲਾਲ ਇਸ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਨੂੰ ਪੁਸਤਕ ਰੂਪ ਦੇਣ ਵਿਚ ਸਹਾਇਕ ਹੋਵੇ।

“ਪਰ ਅਜ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਇਕ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮੀ ਮਨੁੱਖ ਸਿੰਘ ਤੱਠਿਆਂ ਵਾਙੇ ਨੇ ਮੇਨੂੰ ਬੜੀ ਜਿਹੀ ਆਸ ਬਨਾਈ ਹੈ...ਜੁਥੀ ਦੀ ਕੱਲ ਇਹ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ “ਬੀਤੇ ਦੀਆਂ ਪੇੜਾਂ” ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਛਾਪਣੀ ਖਰਚਾ ਸੰਤ ਮਨੁੱਖ ਸਿੰਘ ਸੰਤ ਨਗਰ (ਸਰਸ) ਨੇ ਦੇਣਾ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਇਕਰਾਰ ਬੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ੪-੫ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਵੀ ਲੱਭ ਦੇਵੇਗਾ ਜੋ ਇਸ ਪਤੜਾਰ ਦਾ ਖਰਚਾ ਖੁਰੀ ਖੁਰੀ ਪਰਵਾਨ ਬਰਨ।”

* * *

ਸੂਰਬੀਰ ? ਬਚਨ ਕੇ ਬਲੀ !

ਦੇਸ ਆਣਕੇ ਮੇਂ ਫੇਰ ਇਕ ਦਾਰ ਸੇਤ ਮਨੋਹਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਟੋਹਿਆ। ਉਸ ਇਰਾਦਾ ਰਕਬ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ, ਕਾਰੋਬਾਰ ਵਿਚ ਉਦਾਸੇ ਦੀ ਉਡੀਕ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਦੱਸੀ। ਅਤੇ ੧੮੮੬ ਦਾ ਅੰਤ ਆ ਗਿਆ।

ਜਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਹਿਤੁ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪਰਮ ਸਨੇਹੀ ਨੂੰ ਫੇਰ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਹਰ ਪਰਥਾਰ ਦੀਆਂ ਦਸਤਾਂ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਵਿਚ ਉਪਰ ਕਲ ਨੂੰ ਕਾਫ਼ੀ ਹੁਲਾਰਾ ਆ ਚੁਕਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਸੇਤ ਮਨੋਹਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਖਿਆ : ਭਾਈ ਕੁਣ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੱਸੀ ਰਕਮ ਤੋਂ ਵੱਧ ਬਿਨਾਂ ਸਰਨਾ ਨਹੀਂ। ਕਾਕਰ ਦੇ ਮੁੱਲ ਅਤੇ ਟਪਾਈ ਨੂੰ ਆਸਰ ਆ ਗਈ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਮਨੋਹਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੁਸਤਕ ਛਪਵਾਣ ਦਾ ਇਕਰਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਉਦੋਂ ਉਸ ਪਾਸ ਮਾਲਕੀ ਦੇ ਤੋਰ ਤੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਇੰਚ ਦੀ ਭੱਟੇ ਹੀ ਸਨ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਪਰਵਾਰ ਨੂੰ ਬੱਠਿਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਕ ਬੈਲਰ (ਚਾਵਲ ਛੁਣਾਈ ਮਿੱਲ) ਇਕ ਭਾਟਨ ਅਤੇ ਜੈਨਕਲ ਮਿਲਰ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਇਥੇ ਇਕ ਕਪਾਹ ਮਿੱਲ ੧੦-੧੨ ਸਾਲ ਤੋਂ ਮਾਲਕੀਆਂ ਰਬਈਲ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਹੁਣ ਉਸ ਆਦਮੀ ਪਾਸ ਆ ਚੁੱਕੀ ਸੀ ਜੋ ਇਹਾਏ ਦਾ ਲੁਮੇਰ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਅਸੀਮ ਕਿਰਪਾ ਦਾ ਪਾਤਰ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਇਲੈ ਦਿਆਲ ਦੀ ਸੁਫਾਰੂ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਹੈ। ਸਾਧਾਰਨ ਰੱਲਾਭਾਤਾਂ ਬਰਦਿਆਂ ਸੇਤ ਮਨੋਹਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੰਟ ਦੀ ਜੇਬ ਵਿਚ ਹੱਥ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਮਾਇਆ ਦਿੱਤ ਵਧਾ ਦਿਤੀ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਮੇਰੀ ਰਕਮ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਮੋੜ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਚੰਟ ਵਿਚ ਨਾ ਮੇਰੇ ਤੇ ਅਹਿਸਾਨ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਆਪਣੀ ਦੱਲਤ ਜਾਂ ਉਦਾਰਤਾ ਦਾ ਵਖਾਲਾ।

ਮੇਰੇ ਮਸਤਕ ਵਿਚ ਚੰਦੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਇਕ ਰੁਕ ਵੈਧ ਜਾਈ : ਸੂਰਬੀਰ ਬਚਨ ਕੇ ਬਲੀ। ਬਦ੍ਰਿਲਾ ਬਪੁਰੀ ਸੇਤਹ ਫਲੀ। ਇਹਨਾਂ ਰੁਕਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਕਰਾ ਅਤੇ ਸਿਧਰਥ ਦੀ ਮੈਨੂੰ ਲੰਬਾ ਨਹੀਂ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਰੁਕਾਂ ਤੋਂ ਇਹੋ ਫਲਕ ਮਿਲੀ ਕਿ ਸੂਰਬੀਰ ਕੌਣ ਹੈ ? ਉਹ, ਜੋ ਬਚਨ ਦਾ ਬਲੀ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਕੱਲ ਤੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਆਦਮੀ ਬਦ੍ਰਿਲਾ ਅਰਥਾਤ ਨਫ਼ਾਮੀ ਨੂੰ ਕੀ ਫਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜੋ ਸਭ ਨੂੰ ਠੱਕਦੀ ਫਿਰਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਥਾਥੇ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ : ਕੁਰਮੁਖ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਉਦਾਸੀ। ਜਾਂ ਜੇਸੇ ਜਲ ਮਹਿ ਕਮਲ ਨਿਰਾਲਮੁ ਮੁਰਗਾਈ ਨੈਸਾਣੇ।...ਇਹ ਉਦਾਰਤਾ ਤੇ ਐਸੀ ਅ-ਸੰਗਤਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਬਖਸ਼ੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਿਆਗ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਰਕਮ ਦਾ ਦੂਜਾ ਅੰਧ ਵੀ ਅਦਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਦੀ ਧੜਤੀ ਉੱਤੇ ਪਹਿਲੀ ਝਾਤ ਵੱਜਣ ਸਮੇਂ ਜਦੋਂ ਸੇਤ ਮਨੋਹਰ ਸਿੰਘ ਮੈਨੂੰ ਸੇਤ ਨਗਰ ਦੀ ਇਕ ਫਲੀ ਵਿਚ ਨਗਰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਪਹਿਲ ਕੀਤੀ : "ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਨੋਟ ਸੀ, ਸੋਚਦਾ ਸਾਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਨਦਾਰ ਨੋਟਾਂ ਦਾ ਕਿਹੜਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੋਵੇ ? ਅਤੇ ਤੁਹਾਥੋਂ ਵੱਧ ਕੌਣ ਧੰਨ ਹੈ !" ਮਾਇਆ ਉਸ ਜੇਬ ਵਾਂ ਮੇਰੀ ਜੇਬ ਵਲ ਸਰਕ ਲਈ।

ਦਿੱਜ, ਦੋ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਸਹਿਜ-ਤਾ ਬਚਨ ਨੂੰ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹ ਕੇ "ਬੀਤੇ ਦੀਆਂ ਪੈੜਾਂ" ਨੂੰ ਪੁਸਤਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਰਟਿਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਛੁਰੂ ਕਾ ਪਿਆਰਾ ਮਨੋਹਰ ਸਿੰਘ ਸਹਾਇਕ ਹੋਇਆ।

* * *

ਸਦੀਆਂ ਦੇ ਸਿੱਖ

ਅਓ, ਅਜਿਹੇ ਉਦਾਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਚਰਾ ਉਹਦੇ ਅਖੀਰੀ ਪਿਛੱਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਜਾਣ ਲਈਏ ।

ਸੰਤ ਮਨੋਹਰ ਸਿੰਘ ਕਾ ਖਾਨਦਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਸਿੱਖ ਜੀਵਨ ਦਾ ਮੁਢਤਾਕ ਅਤੇ ਖਾਲਸਈ ਜੀਵਨ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਭੀਸਰੇ ਪੰਥ ਦੀ ਦਾਗ਼ ਬੋਲ ਰਖੀ—ਅਰਥਾਤ ੨੮੮ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ । ਇਸ ਹਕੀਕਤ ਤੋਂ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਸਪਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਖਾਨਦਾਨ ਇਸ ਤੋਂ ਵੇਰ ਚਿਰ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਮਤਾਵਲੰਬੀ ਬਣਕੇ ਪੂਰਬ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਆ ਚੁਕਾ ਸੀ । ਤਾਂ ਹੀ ਸਿੱਖੀ ਤੋਂ ਖਾਲਸਈ ਜੀਵਨ ਵੱਲ ਅੱਗੇ ਵਧਿਆ । ਪਰ ਜੇ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਬਣੇ ਸਮਝੀਏ ਤਾਂ ਵੀ ੧੨ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਤਕ ਸਿੱਖੀ ਜੀਵਨ ਨਿਰਾਦਰ ਦਾ ਖੇਡਾਰਡ ਹੈ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸੰਤ ਖਾਲਸਾ ਵਾਦੀਆਂ ਵਿਚ ਪਹਿਲ ਮਨੋਹਰ ਸਿੰਘ ਪਰਵਾਰ ਦੇ ਪੜਦਾਦਾ ਸੰਤ ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਥੀਤੀ । ਅਨੰਦਪੁਰ ਦਾ ਆਪਣਾ ਆਖਰੀ ਹੋਲਾ (੧੮੭੦ ਈ:) ਸਮਾਪਤ ਬਣਕੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੁਆਬੇ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਦੇ ਲੰਘ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਇਕ ਪਤਾਉ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਮਹਿਤਪੁਰ ਉਲੰਦਟੀ (ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਬਲਾਚੌਰ) ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਚ ਡੀਰਾ । ਮਾਰਾਂ ਦੀ ਸਹਿਜ ਧਰਮ ਭਾਵਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੀ ਮਾਂ ਆਪਣੇ ੧੭ ਦਿਨ ਦੇ ਇਕ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਏ, ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਆਪਣੇ ਸਰਦਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਲੈ ਗਏ । ਬਰਧਾ ਭਰਪੂਰ ਹੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨ ਪਰਸੇ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਹਿਜ-ਸੁਭਾ ਬੋਲਾ ਗੋਬਾ : ਓ ਵਡਭਾਗਿਆ ! ਤੇਰੇ ਪਿਛਲੇ ਪੁੰਨ ਫਲੇ ਹਨ, ਤੂੰ ਮਨੁੱਖ ਲੂਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਦੇਂ, ਚਿਰੰਜੀਵ ਹੈ ।

ਅਤੇ ਏਸ ਘੜੀ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਪੁੰਨ ਪਰਤਾਪ ਵੇਖਕੇ, ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਭਜਨ ਭਾਣੀ, ਸੰਗ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਤੇ ਲੰਗਰ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸੁੱਚਮ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਸਾਰੇ ਪਰਵਾਰ ਨੇ ਭਜਨ ਪੁਛ ਲਿਆ । ਤਦ ਤੋਂ ਇਹ ਧਰਮ ਭਿਰਤ ਇਸ ਖਾਨਦਾਨ ਵਿਚ ਵਰਦਾ ਵਲਦਾ ਆਇਆ ਹੈ । ਚਾਚਾ ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਹੋਏ ਅਤੇ ਬਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਪੁਤਰ ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ, ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਅੰਬਰੀਸ਼ ਸਿੰਘ । ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਨੂੰਹ ਬੀਬੀ ਰਤਨ ਕੌਰ ਦੀ ਜੋੜੀ ਉਸ ਘਰੇ ਦਾ ਮੁੱਢ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਪਰਵਾਰ ਦੀਆਂ ਭਾਬਾਂ ਅੱਜ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ । ਬਾਹ ਪਕੜਿ ਕਢ ਲੀਠੇ ਆਪਣੇ

ਸੈਣੀ ਬਰਾਦਰੀ ਦੇ ਇਹਨਾਂ ਰਤਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਾਦੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਅਤੇ ਪਰਵਾਰ ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਲਿਆਏ । ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਇਥਾਂਕੇ ਵਿਚ ਪਿੰਡ ਸੰਤਖ ਪੁਰਾ ਤੇ ਧਰਮਪੁਰਾ ਏਸੇ ਬਰਾਦਰੀ ਦੇ ਭਤ੍ਰ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ, ਨਿਮਰਤਾ, ਸੇਵਾ, ਸਤਿਕਾਰ ਤੇ ਮਿਹਨਤ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਜੀਵੰਤ ਹਨ । ਸਾਰੇ ਵਸਨੀਕ ਸੁਚੀ ਕਿਰਤ ਕਰਦਿਆਂ ਗੁਰੂ ਕੇ ਦੁਕਮਾਂ ਨੂੰ ਪੁਰਪਾਜਲੀ ਤੇਟ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬੀਬੀ ਰਤਨ ਕੌਰ ਦਾ ਸਾਰਾ ਪਰਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਵੱਡਲ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਭਉਰਾ ਹੈ । ਕਲਿਦੁਗ ਦੇ ਇਸ ਘੋਰ ਆਪੋਧਾਪੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਪੰਜਾਂ, ਧੀਆਂ ਪੁੱਤਰਾਂ ਵਾਲੇ ਪਰਵਾਰਾਂ ਦੀ ਸਦੇ ਆਪਣੇ ਚਾਚਾ ਖਾਨਦਾਨ ਦੇ ਇਕੋ

ਉੱਲ੍ਹੇ ਤੇ ਰੋਟੀ ਪੱਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਦਿਨ ਸਵੇਰੇ ਸਵੇਰੇ ਮੈਨੂੰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਗਾਣਨ ਮਿਲਨ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਅਵਸਰ ਮਿਲਿਆ। ਮੈਂ ਤੌਰਿਆ ਸੰਤ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਲਸਾੜਾ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਬੀਬੀ ਕੁਰਨਾਮ ਕੌਰ ਲੋਹ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਏ ਖਾ ਰਹੀ, ਉਸਦੀ ਛੋਟੀ ਛੋਟ ਦਰਬਨ ਕੌਰ ਉਲਟਾ ਰਹੀ ਤੇ ਸਾਰ ਬਰਾਵਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਤੇ ਉਹ ਆਪ ਕੁਝ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਲੰਕਾ ਡਕ ਰਹੇ ਸਨ। ਰਰਜਾਈਆ ਥਾਓਂ ਥਾਈਂ ਚਰਚਤ ਦੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਵੱਡੀ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਚਾਚਾ ਸੰਤ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਉਹਦਾ ਲੜਕਾ ਸ੍ਰੀ ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ ਇਸ ਪਰਵਾਰ ਦੀ ਦੇਵਤਾ ਤੋਂ ਕੋਟੀ ਵਖਰਿਆ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, 'ਏਕੇ ਵਿਚ ਬਲ' ਸੈਟੀ ਰਤਨਾਂ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਰਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਸੁਭਾਉਣੀ ਸਮਝ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਪਰਵਾਰ ਦੇ ਪਿਤਾ ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਤਾਂ ਅਲਪ ਆਧੂ (੪੮ ਸਾਲ) ਵਿਚ ਹੀ ਸਰੀਰ ਤਿਆਗ ਕੇ (੧੯੭੧ ਈ.)। ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਮਾਤਾ ੬੫ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਵਰੇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਮੁੱਢਲੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਕਰਦਿਆਂ ਉਥੇ ਰਹਿੰਦੇ ਨੂੰਹ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਕਾਰਜਾਂ ਵਿਚ ਹੱਥ ਵਟਾਂਦੀ ਤੇ ਆਸ ਪਾਸ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਹੀਆਂ ਕਈਆਂ ਹੋਆਂ ਨਾਲ ਰਾਬਤਾ ਰਖਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪਰਵਾਰ ਦਾ ਬਾਕੀ ਭਾਗ ਜੀਵਨ ਨਗਰ (ਸਕਾ) ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਹੀ ਮਾਣ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਕੁਰੂ ਸਭਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਇਸ ਸਾਰੇ ਪਰਵਾਰ ਤੇ ਹੀ ਮਿਹਰਾਂ ਭਰਿਆ ਹਸਤ ਫੈਲਦਾ ਹੈ। ਵੱਡੇ ਭਰਾਤਾ ਸੰਤ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਵੱਜੋਂ ਨੂੰ ਜਿਸ ਸੇਵਾ ਤੇ ਵੀ ਲਾਇਆ ਗਿਆ, ਉਸੇ ਤੇ ਹੀ ਖਰੇ ਉਤਰੇ। ਵੱਜੀ ਭਾਬਤੇ ਵਾਂਗ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਸੰਪੂਰਣ ਭੀੜਾ। ਛੋਟੇ ਭਰਾ ਸੰਤ ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੀ ਜਿਸ ਐਕ ਸੇਖ ਵਿਚ ਸੁੱਟਿਆ ਉਸੇ ਵਿਚੋਂ ਭਤਹਿਯਾਬ ਹੀ ਵੇ ਨਿਕਲੇ। ਬਤਿਓਂ ਛੋਟਾ ਬੀਬੀ ਬਿੰਗਾਰਾ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਸੁਪਤਨੀ ਮਲਬੀਅਤ ਕੌਰ ਨਾਲ ਜੱਦੀ ਪਿੰਡ ਮਹਿੰਦਰਪੁਰ ਉਲੱਦਣੀ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੰਤ ਮਨੋਹਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਾਠਿਆਰਾਂ ਦੀ ਭਾਮਯਾਬੀ ਦਾ ਰਾਜ ਇਸ ਪਰਵਾਰ ਦੀ ਸੰਘਣੀ ਦੇਵਤਾ ਤੇ ਵਿਰਸੁਰਤਾ ਭਰਿਆ ਇਕੱਠ ਹੈ। ਇਸ ਸਭ ਕੁਝ ਦੀ ਹੁੰਦਿਆਂ ਬਾਇਦ ਇਹ ਦੇਵਤਾ ਦੀਆਂ ਤੜੀਆਂ ਦੇਨੀਆਂ ਮਜਬੂਰ ਨਾ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਜੇ ਇਹਨਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਪਤਨੀਆਂ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਮਾਪਿਆਂ ਦਾ ਨਾਮਣਾ ਉਥਾ ਰਖਣ ਹਿਭ ਕਜ਼ੂਓਂ ਵਖ ਵਖ ਹੀ ਜੋ ਵੀ ਰੂਹਾਂ ਇਹ ਨਾ ਹੁੰਦੀਆਂ। ਬੀਬੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਅਤੇ ਜਥੇਦਾਰ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪਰਵਾਰ ਹੈ :

੧. ਬੀਬੀ ਚਰਬਨ ਕੌਰ ਸੁਪਤਨੀ ਸੰਤ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਵੱਜੋਂ, ਸਪੁਤਰੀ ਸੰਤ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਲਸਾੜਾ (ਜਲੰਧਰ) ਹੁਣ ਧਰਮਪੁਰਾ (ਸਕਾ)।
੨. ਬੀਬੀ ਮਲਬੀਤ ਕੌਰ ਸੁਪਤਨੀ ਸੰਤ ਬਿੰਗਾਰਾ ਸਿੰਘ ਸਪੁਤਰੀ ਸੰਤ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਲਸਾੜਾ (ਜਲੰਧਰ)।
੩. ਬੀਬੀ ਕੁਰਮੀਤ ਕੌਰ ਸੁਪਤਨੀ ਸੰਤ ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ, ਸਪੁਤਰੀ ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਨਗਰ, (ਸਕਾ)।
੪. ਬੀਬੀ ਪ੍ਰੇਮ ਕੌਰ ਸੁਪਤਨੀ ਸੰਤ ਮਨੋਹਰ ਸਿੰਘ, ਸਪੁਤਰੀ ਸੰਤ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਸੰਤਖਪੁਰਾ।
੫. ਬੀਬੀ ਤਰਲੋਚਨ ਕੌਰ ਸੁਪਤਨੀ ਸੰਤ ਦੀਵਾਰ ਸਿੰਘ, ਸਪੁਤਰੀ ਸੰਤ ਜਿਉਣ ਸਿੰਘ ਧਰਮਪੁਰਾ (ਸਕਾ)।
੬. ਬੀਬੀ ਤਰਲੋਚਨ ਕੌਰ ਸੁਪਤਨੀ ਸ੍ਰੀ ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ ਸਪੁਤਰੀ ਸੰਤ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ।

ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸੁਖਲ ਸੁਆਣੀਆਂ ਨੂੰ ਪਰਮਪਰ ਪ੍ਰੇਮ, ਸਤਿਕਾਰ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਹੀ ਸੁਖ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੁਖਿਆ ਦਾ ਚਾਉ ਨਹੀਂ ਰੜਕਿਆ। ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ-

ਚਰਨ ਬੋਰ ਦੀ ਸੋਤੀ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਪੀਆਂ ਦੀ ਹਨ, ਬੀਬੀ ਹਰਬਸ ਕਰ ਸੁਪਤਨੀ ਸਤ ਕੁਰਚਰਨ
ਸਿੰਘ, ਬਲਾਚੋਰ, ਬੀਬੀ ਕੁਰਦੇਵ ਬੋਰ ਸੁਪਤਨੀ ਸਤ ਨਿਰੋਜਨ ਸਿੰਘ, ਲਸਾਭਾ, ਬੀਬੀ ਮਨਜੀਤ ਬੋਰ
ਸੁਪਤਨੀ ਸਤ ਸੋਰੇਖ ਸਿੰਘ, ਜੀਤਿਆਲੀ, ਅਤੇ ਬੀਬੀ ਚਰਨਜੀਤ ਬੋਰ ਸੁਪਤਨੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ,
ਵਜੀਦ। ਚਾਰੇ ਦੀ ਹੀ ਬੀਬੀ ਕੁਰਦੇਵ ਬੋਰ ਸੁਪਤਨੀ ਹਰਬਸ ਸਿੰਘ, ਲਸਾਭਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਪਿਆਰਾ

ਸੋਤ ਮਨੋਹਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਾਰੇ ਇੰਨ ਦੱਸਿਆ : ਮੈਂ ਉਦੋਂ ਮਾਂ ਦੇ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦਾ
ਮਾਂ ਜਦੋਂ ੧੯੫੮ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਨਾਮਾਫੀ ਮੇਲਾ ਹੋਇਆ। ਕਿਸੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਨੇ
ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਮਹਿਤਪੁਰ ਉਲਟਦੀ ਵਿਚ ਮੇਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਪਰਵਾਨਗੀ
ਲੈਕੇ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੂੰ ਮੇਲੇ ਵਾਲੀ ਤਾਰੀਖ ਨਾ ਦੱਸੀ ਅਤੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਮੇਲੇ ਦੀਆਂ ਤਿਆਰੀਆਂ
ਕਰਕੇ ਦੂਰ ਨੇੜੇ ਦੀ ਸਿੰਭਤ ਨੂੰ ਮਨਾ ਕੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ। ਉਥੋਂ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ
ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾ ਆਏ। ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਲਿਖਲੀ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਨੇ ਮੇਲੇ ਦੀ ਤਾਰੀਖ
ਦੀ ਨਹੀਂ ਦੱਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪੂਰ ਦੀ ਮੇਲੇ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਭੇਜ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਵਲੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ
ਅੱਗੇ ਪਿੱਛੇ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਜਾਂ ਕੱਢ ਖੁੜ੍ਹੀ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਾਨਾ ਦੇ ਚੌਥੇ ਦੀ ਬੰਟ ਭਾਗ ਭੱਜੇ।

ਨਾਮਾਫੀ ਤਾਂ ਭਾਰੇ ਮਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਨਾ ਹੋਏ ਪਰ ਪ੍ਰਸ-
ਥਨਾਜੇ ਚਾਵਰ-ਬੰਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੇਲੇ ਦੇ ਅੰਤਮ ਦਿਨ ਵਿਚ ਦਰਬਾਨ ਦੇਣ ਦੀ ਭੈਟੀ ਸਾਹਿਬ ਜਾ
ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ। ਅਗੋਂ ਭਾਗਵਾਦ ਦਿਨਕਾਰ ਮਿਲਿਆ : ਸਾਨੂੰ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਹੁਆਈ ਉਥੋਂ ਨੇ
ਬਿਧਾਏ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ। ਪ੍ਰੇਮ ਵੀਰਾਭ ਅਤੇ ਸਰਦਾ ਦਾ ਇਹ ਅਦੁਰੀ ਸੰਸ਼ਲ ਸੀ। ਅਭ-
ਕੁਲਾਦ ਸਿੰਘ ਦੀ ਖੇਲਣੀ ਭਲੀ ਰੂਪ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਭਾਖਣੀ ਭਲੀ ਅਥਾਹ ਉਥਰੀ (ਅਤੇ ਬਿਹ
ਦੱਸਦਿਆਂ ਮਨੋਹਰ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਮ ਤੇ ਕਰਾ ਕੁੰਧ ਗਿਆ) : ਚੰਗਾ ਕਰੀਬ ਨਿਵਾਚ
ਹੁਆਈ ਮਲਕੀ ! ਅੱਸ ਜੇ ਹੁਆਈ ਸਿੰਘ ਇਹੋ ਅਰਥ ਕਰਨ ਆਏ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਭਲਾ ਨਾ ਜਾਏ।
ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਉਪਰਾ ਜਾਣਿਆ ਨ ! ਅਤੇ ਭਾਵਨਾ ਭਲੇ ਇਸ ਮੇਹਦੇ ਨੇ ਸਾਰੇ ਕੁੰਧੇ ਗਿਲੀ
ਭਲਾ ਢਿੱਡੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨ ਸਾਡੇ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੇ। ਭਲਾ, ਕੀਰਨ, ਕਥਾ-
ਸਤਿਸੰਗ ਤੇ ਅਟੁਟ ਲੋਕਰ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਤਿਸੰਗੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੇ ਮੇਰੇ ਬਾਲਪਨ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਚਲ੍ਹਿਆ
ਕਰ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਸਿਰ ਤੇ ਸੱਚ ਸਵਾਰ ਹੋ ਗਈ : ਵੰਡਾ ਹੋ ਕੇ ਜਾਂ ਤਾਂ ਕੁਰੂ ਕੀ ਚੰਨ ਵਿਚ ਭਰੀ
ਹੋ ਸਾਵਾਂਗਾ ਤੇ ਜਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਫੁੱਲ ਵਿਚ ਨੰਬਰੀ ਜਾ ਕਰਾਂਗਾ।

ਅਗੋਂ ਇਹ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਪੋਲੀ ਦਿਸਦੀ ਮਨੋਹਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਪੈ ਗਈ।
ਇਸ ਵੱਲੇ ਡਕ ੧੦ਵੀਂ ਦੀ ਘੜਾਈ ਪਾਸ ਕਰ ਲਈ ਸੀ। ਹੁਕਮ ਹੋ ਗਿਆ : ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਜੀਵਨ
ਨਕਰ ਚੱਲ ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਮੈਂ ਕਹਾਂ ਤਿਥੇ ਕਰ। ਜੀਵਨ ਨਕਰ ਗਿਆ ਜੰਗੀਤ ਸਿੰਘਦ ਦੇ ਠਾਠ
ਹੀ ਦੇਵੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੋ ਗਈ। ਕਰਨ ਹੋਇਆ : ਰੋਮ ਕੀਲੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ, ਰਾਗ ਸਿਖ।
ਪਰ ਕੋਮ ਕਰਨ ਦਾ ਆਈ ਬੱਚਾ ਨਿਕੋਮਾ ਕਿਦੋਂ ਰਹੇ ! ਹੱਲੇ ਹੱਲੀ ਮੱਠਾਦਾ ਵੀ ਰਖ ਲਈ।
ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸਤਿਨਾਮ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਠਾਕਰ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਉਸਤਾਦ
ਖੰ : ਮਹਾਦੇਉ ਪ੍ਰਸਾਦ ਜੋ ਪਾਸੀ ਸੂਰਾਂ ਵੀ ਕਰਨੀਆਂ।

ਬੜੇ ਸਮੇਂ ਪਿੱਛੋਂ ਹੁਕਮ ਹੋ ਗਿਆ : ਅਟਿਆਲੇ ਦੇ ਸਾਡੇ ਬਾਗ ਵਿਚੋਂ ਕੁਲਾਵਾਂ ਨੂੰ
ਪਿਉਂਦ ਕਰਨਾ ਤੇ ਵਲਵਾਤੀ ਦੀ ਦੇਖ ਰਾਖ ਕਰਨਾ ਸਿਖ ਆਓ। ਕਲਮਾਂ ਲਗਾਈਆਂ, ਪਿਉਂਦ
ਕਰਨੀ ਸਿੰਘ ਕੇ ਪਦਤੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਹੋਰ ਕਰਕੇ ਉੱਥਲ ਦਿੱਤੇ। ਮਸਤਾਨ ਕੜ੍ਹ

ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਮਿਲ ਗਈ। ਦਿਨ ਰਾਤ ਇਕ ਕਰਕੇ, ਜਿਥੇ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਵੁਖਟ ਰਾਏ ਰਹਿ ਕੇ ਡਿਟ੍ਰੋਨੀਅੰਡ ਤੇ ਫਰਾਂਸ ਨੂੰ ਖਤੀ ਲੱਤੇ ਪੁਰਨ ਖੀੜਾ। ਇਸ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀਆਂ ਪੁਸ਼ੀਆਂ ਅਤੇ ਯੋਰਖਾਂ ਦਾ ਖੇਰਰ ਵਾਡੀ ਵਿਸਥਾਰ ਕਰ ਗਿਆ। ਪਹਿਲੇ ਮੁੰਤਜ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਫੇਸ਼ੁਆਦੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਾਇਆਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਨੇਹ ਨੇ ਮਨੋਹਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਬਣਾਈ ਰਖਿਆ। ਅਤੇ ਅੰਤ ਇਕ ਨਵਾਂ ਵਰਕਾ ਪ੍ਰਭੂ ਗਿਆ : ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਤੁੰਡੇ ਚਲਾਏ।

ਤੁੰਡੇ ਦੀ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਉਹੋ ਮਿਲਦੇ ਜਿਹੜੇ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋਣ ਉਪਰੰਤ ਗੁਰੂ ਗਿਆਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ। ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਆਖਰ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਨਾਲ ਮਨੋਹਰ ਸਿੰਘ ਜਿਸ ਚੋਰ ਨੂੰ ਹੱਥ ਪਾਇਆ ਮਿੱਟੀ ਤੋਂ ਸੰਨੇ ਵਿਚ ਬਦਲ ਦਿਤਾ। ਅਤੇ ਫੇਰ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋਏ ਬੇਲਰ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਵਾਰੀ ਆ ਗਈ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਪਜਾਊ ਬਣਾਇਆ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਆਗਿਆ ਨੇ ਚੁੱਤੇ ਘਾਟੇ ਵਿਚ ਜਾਂਚੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਕਾਟਨ ਮਿੱਲ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਸੌਂਪ ਦਿਤੀ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਵਿਸ਼ਟੀ, ਮਨੋਹਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਭਰਾਵਾਂ ਅਤੇ ਪਰਵਾਰਾਂ ਦੀ ਆਗਿਆਭਾਰਤਾ ਅਤੇ ਸਿਰਤੀ ਮਿਹਨਤ ਨੇ ਮਿੱਲ ਦੀਆਂ ਰਾਹ ਦਿਨ ਦੀਆਂ ਬਿਜ਼ਟਾਂ ਚਾਲੂ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ।

ਮਿੱਲ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਲੈਣ ਲੱਖਾਂ ਸੰਤ ਮਨੋਹਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਬੈਂਸ ਪਾਸ ਮਿੱਲ ਬਿਰਾਦੀ ਹੈ, ਉਹਦੀ ਮਨੋਜ਼ਮੀਣ ਨੂੰ 'ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਿਰਾਦੀ' ਤੋਂ ਵਧੀ ਰਿਖ ਹੈ, ਇਹ ਬਕਾਦ ਨਾ ਕਰਨਾ ਬੰਨੀ। ਪਰ ਮਨੋਹਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ : "ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਗੁਰੂ ਕੀ ਬਿਰਾਦੀ" ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੁਝ ਹੀ ਹੋ ਨਹੀਂ। ਜਾਗੀ ਉਨਤੀ ਦਾ ਰਾਹ ਹੀ ਗੁਰੂ ਕੀ ਬਿਰਾਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਜਾਏਗੀ .." ਅਤੇ ਅੱਜ ਹੋਰ ਸਭ ਕੱਢਾਂ ਦੇ ਕਾਵਜੂਦ, ਮਿੱਲ ਨੇ ਮੁੜਕੇ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਦਿਲਾਏ ਦੇ ਬਿਜਾਨਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਵਿਸਥਾਰ ਕਰਨਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਬੈਂਕ ਨੇ ਮਰਚ ਨਹੀਂ ਥੀੜੀ, ਸਧਾਰਨ ਸੂਝ ਤੇ ਕਰਕ ਨਹੀਂ ਦਿਤੇ ਪਰ ਸੈਟੀ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਜਿਮੀਦਾਰਾਂ ਤੋਂ ਰਕਮਾਂ ਲੈਕੇ ਮਨੋਹਰ ਸੂਝ ਸਮੇਤ ਮੰਤੀਆਂ। ਅੱਜ ਨਾਮਧਾਰੀ ਕਾਟਨ ਮਿੱਲ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਖੜੋਤੀ ਹੋਈ ਦਿਲਾਕੇ ਦੇ ਵਿਸਥਾਰ ਦਾ ਕੀਦਰ ਕਣ ਕੁੰਝੀ ਹੈ।

ਸੈਂਡ ਮਨੋਹਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਬਿਨ ਚਰਕਾ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪੁਰਣ ਭਰੋਸੇ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਹੈ : ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬੈਠੇ ਦਾ ਜਾਗਣਾ, ਸਭੋਰ ਇਕਨਾਨ, ਇਕ ਘੰਟਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ, ਪੰਜ ਥਾਣੀਆਂ ਦਾ ਪਾਠ ਅਤੇ ਇਕ ਮਨ ਹੈ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਅਰਦਾਸ ਨਾਲ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦਾ ਆਰੰਭ। ਜਾਰਾ ਬਿਨ ਭੰਡਿਆਂ, ਬੇਲਰਾਂ ਅਤੇ ਕਾਟਨ ਮਿਲਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ, ਆਧਿਕਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਵਰਕਰਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣਾ। ਫੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮਿੱਠਤ ਅਤੇ ਨਿਮਰਤਾ, ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮਾਣੀ ਤੇ ਵਿਦਵਾਨਸ਼ ਕੁਸਲਤਾ ਇਹ ਮਨੋਹਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਨਿੱਜੀ ਗੁਣ ਹਨ। ਉਹਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਸੂਈ ਆਪਣੇ ਮਨੋਰਥ ਕਲ ਸੋਧਿਤ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇੰਜ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਰਾਤ ਦੇ ੯-੧੦ ਵਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਰਾਤ ਖੋਰਤਨ ਸੋਹਲੇ ਦਾ ਪਾਠ, ਫਿਰ ਲੁਭ-ਲੁਭ ਰਾਤ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਨਿਤਾ ਨੇਮ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲ ਮਨੋਹਰ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਹੁਕਮ ਹੋਵੇ, ਜਿਥੇ ਹੁਕਮ ਹੋਵੇ ਤਿਥੇ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਜੇ ਇੰਟਾਂ ਦੀ ਲੱਤ ਹੈ ਤਾਂ ਮਨੋਹਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਭੱਠਾ ਹਾਜ਼ਰ ਹੈ, ਜੇ ਪੋਸਿਆਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ, ਮਨੋਹਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਭੱਠੇ ਕੀ ਮਨੋਹਰ ਸਿੰਘ ਗੁਰੂ ਕਾ ਆਪਣਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਮਨੋਹਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਅਰਥ ਕੋਈ ਇਤੱਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸਾਰਾ ਭਤਨ ਪਰਵਾਰ ਹੈ। ਇਕੋ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦਾ ਪਰਵਾਰ ਨਹੀਂ, ਸਾਰੀ ਸੈਟੀ ਬਰਾਦਰੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਕਵੀ

੨੦੧੧੯੮੮

ਸੰਦਰਭ

ੳ

1. ਉਦੈ ਸਿੰਘ, ਠਾਕੁਰ—3, 148, 151, 178, 179, 190, 193, 215, 230, 231, 237, 252, 298, 303, 307, 318
2. ਉਰਮਿਲਾ ਆਨੰਦ—43, 185
3. ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ, ਸੰਤਾਂ ਵਾਲੀ—50
4. ਉਤਮ ਸਿੰਘ, ਲੁਧਿਆਣਾ—148
5. ਓਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਬੈਦਰ—158
6. ਉਧਮ ਸਿੰਘ, ਨਾਗੜੀ—223
7. ਉਧਮ ਸਿੰਘ, ਚੰਦ—310, 311
8. ਉਤਮ ਸਿੰਘ, ਰਾਜੇਹੀ ਭਾਬਡਨ—311
9. ਉਪਯੋਗ ਭੋਰ, ਰਾਣੀਆਂ—314

ਅ

1. ਆਲਾ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ—4, 5, 19, 51, 61, 63, 66, 67, 71, 72
2. ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ, ਮਾਸਟਰ—5, 36, 62, 67, 90, 94, 130, 143
3. ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ, ਸਰਲਾ—8, 99
4. ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਲਾਛਰੀ, ਆਉਂਦੇ ਵਾਹਤ—11, 261, 289
5. ਐਸ. ਪੀ. ਐਨ. ਸਿੰਘ, ਕਾਰਨਾਮ—13
6. ਅਨੰਤਾ ਸਿੰਘ, ਚਰਚੀ—13, 16, 231, 257, 258, 259
7. ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਗੋਮਾ—15, 109
8. ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ, ਆਚਾਰ—15, 42, 43, 44, 86
9. ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ, ਬੋਟੀ ਸਾਹਿਬ—16
10. ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ—16
11. ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ, ਮਲਹੋਤਰਾ—17, 19

46, 48, 49, 78, 137

12. ਅਟੱਖ ਸਿੰਘ, ਕਰੀਦਾਲਾ—25
13. ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ, ਜੱਟ—26, 77
14. ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ, ਚੱਬਰ—30, 36, 38, 40, 50, 52, 53, 66, 84, 85, 88, 90, 93, 96, 98, 114, 115, 116, 120, 123, 124, 126, 127, 129, 131, 137, 140, 141, 145, 146, 182
15. ਅਭੀਸ਼ੇਖੀ, ਚਰਚਾਨ ਸਿੰਘ—31
16. ਅਟੱਖ ਸਿੰਘ, ਸ਼ੀਵਨ ਨਗਰ—34
17. ਅਨੁਪ ਸਿੰਘ, ਰਾਣੀਆਂ—33
18. ਅਜੀਤ ਅਮਰਾ—303
19. ਅਭਾਨੀ ਪ੍ਰੀਤਿਕਾ—35, 93
20. ਅਭਾਨੀ ਅਖਬਾਰ—35
21. ਅਮਰ ਸਿੰਘ, ਨੰਗਰਵਾਰ—36, 66, 97, 102, 103, 124, 136, 139, 182, 315, 317
22. ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਚੰਦੀਆ—38
23. ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਸਲਵਰਾ—44, 71, 242, 315
24. ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਰਹੰਦੀ—44
25. ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਰਾਣੀਆਂ—46, 79
26. ਅਨੁਪ ਸਿੰਘ ਐਸ. ਪੀ.—63, 140, 301
27. ਅਨੁਪ ਸਿੰਘ ਮੁਕਤਸਰ—63
28. ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਚੰਦੇਰਵਾਰ—72, 73
29. ਆਰ. ਪੀ. ਖੋਸਲਾ—75
30. ਐਮ. ਐਲ. ਸੇਠੀ—75
31. ਅਭਾਨੀ ਕਿਆਨੀ—91
32. ਅਮਰ ਭਾਰਤੀ ਭਾਬਡਰ—103,

- 107, 109, 121, 133, 135,
145, 146, 152, 171, 231,
238, 245, 247, 253, 297,
298, 311, 312
33. ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪ੍ਰਿ: ਦਰਬਾਰ
106, 250, 300, 304
34. ਅਮਰ ਬੋਰ ਦੋਟੀਆ—113
35. ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਮਨਿਸਟਰ—145
36. ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਦੇਵ—149
37. ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਸੇਤ, ਬਾਠ—157
38. ਅਲਾਹ ਅਲੀ ਉਸਤਾਦ—153,
162, 163, 171, 226, 297,
307, 318, 321, 322, 325,
327, 330, 336, 338, 341,
343
39. ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਐਮ.ਪੀ.—164
40. ਆਨੰਦ ਸਾਖੀ-213, 230, 234
41. ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੇਤੂ—219, 220
42. ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਜਗ: ਨਗਰ-220, 221
43. ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਭਗਤਾਵਾਦ—169
194, 221
44. ਅਪਾਰ ਸਿੰਘ ਬੀਰ—221, 291
45. ਅਮਾਨ—27
46. ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਚੰਡਾ—231, 278,
299, 300
47. ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਨਿਰਮਾਣ-238, 302,
308, 310
48. ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਸਰਦਾਰ—232
49. ਅਣਾਉਂਦੀਨ ਅਸਰਾਜੀਆ—238,
239
50. ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨਿਰਮਾਣ—238
51. ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਚਮੇਲ ਨਗਰ—248,
275, 299
52. ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਪੰਨਵ—276
53. ਅਪਾਰ ਸਿੰਘ ਮਹੇਤ—289
54. ਅਮਰਜੀਤ ਬੋਰ ਬੀ ਨਗਰ—290
55. ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਮਸਤਾਨਾ—294
56. ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਲੁਧਿਆਣਾ—295
57. ਘੋਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ—298
58. ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਗੁਰੂ—298
59. ਅ ਦਿਆ ਸਿੰਘ ਰਣੇਸ਼ਪੁਰਾ—305
60. ਆਗਿਆ ਸਿੰਘ ਭਾਇਰੋਗਰ—306
61. ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਬਲਵੰਤਾ—309
62. ਅਲੋਕ ਸਿੰਘ ਸੂਬਾ—195, 315
63. ਅੰਦਰਾਜ ਸਿੰਘ ਸ ਫੇਸਰਾ ਰਾਮ-315
64. ਅਰੂਪ ਸਰਕਾਰ, ਬਲਵੰਤਾ—323
65. ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਭਾਵਟਨ ਗੰਜ—324,
326, 341, 342
66. ਅਮੀਨੁਦੀਨ ਭਾਗਰ—324, 337
67. ਅਰਜਨ ਅਲੀ ਲੋਕਵਾਦ—325
68. ਅੱਲਾ ਹੱਥ ਉਸਤਾਦ—342, 343
69. ਅਟਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
ਮੰਡੀ—177
70. ਆਤਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਭਾਮਰੇਡ—181
71. ਅੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਬਟਾਲਾ—183
72. ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਮਠਾਗੁ—192
73. ਅਜੇਤ ਸਿੰਘ ਭਾਲਟਨ ਗੰਜ—189
74. ਅਮਰ ਨਾਥ ਮਿਸਰਾ—194
- ਦ
1. ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੌਰਦਰਤੀ—10 13,
19, 20, 22, 23, 27, 59, 61, 79
80, 81, 83, 91, 132, 272
2. ਈਸਰ ਸਿੰਘ ਮੰਜੂਦ-ਭ—48, 272
3. ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਫਿੱਲ—60
4. ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚੋਟ—76
5. ਵਿਚਾਲ ਸਿੰਘ ਦਿੱਲੀ—88

6. ਵਿਥਥਾਲ ਸਿੰਘ, ਕਿੱਤਿਆਂਵਾਲੀ-99
7. ਵਿਦੀਸ ਖਾਂ—151
8. ਵਿੰਦਰਾ ਭਾਂਧੀ—170, 184, 185,
189, 269
9. ਈਰਰ ਸਿੰਘ ਮਧਾਵਾ—294
10. ਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚੰਦਾ ਸਿੰਘ—280
11. ਵਿਅਰੋਜ ਦਿੱਲੀ—298
12. ਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜਥੇਦਾਰ ਸਰਸਾ-315
13. ਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭਾਲਟਨ ਗੋਸ—187,
188, 189
14. ਵਿਮਰਤ ਖਾਂ ਉਸਤਾਦ—169, 194

ਸ

1. ਸਤਿਜੁਗ, ਅਖਬਾਰ—3, 71, 82,
85, 89, 103, 106, 113
2. ਸੁਰਜੀਤ ਹਰਬਿੰਦ ਸਿੰਘ (ਭਾ:)—
6, 30, 41, 44, 47, 48, 99, 100,
107, 137
3. ਸੰਹਟ ਲਾਲ, ਭਾ:—4
4. ਸੀਤਾ ਸਿੰਘ ਚਾਰੰਗ, ਭਾਂਡ—9, 10
5. ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ, ਨੌਵਰੀਆ—11, 48
6. ਸੰਹਟ ਸਿੰਘ ਮੁੰਡਲ—11
7. ਸੁਹੇਲ ਸਿੰਘ ਧੀਰ—12, 17, 47,
81, 107
8. ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੇਖੀ—15, 22, 23, 46
106, 107
9. ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਦਿੱਲੀ—16
10. ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਨਗਰ—19
11. ਸੁਰਜਨ ਸਿੰਘ ਚੰਟੀਆ—22, 80
12. ਸੁੰਦਰ ਲਾਲ ਪੰਤਿਤ—23, 43, 44
13. ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਚਾਈ—33, 70
14. ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਮਜਰਬੀ—38
15. ਸਵਰਨ ਫੌਰ ਬਥੇਲੀ—42
16. ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਸਿਸਤਰੀ—63
17. ਸੁਭਦਾ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ—68, 102,
103
18. ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਹਰਗੋ—70, 74
19. ਸੁਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਨੁਸਹਿਰਾ—73
20. ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਮਾਨ-84, 105, 109
21. ਸਦਾਗਰ ਸਿੰਘ ਕੱਠੇਰੇ—84
22. ਸੱਜਣ ਸਿੰਘ ਦੁਰਾਨਦਾਰ-88, 104
23. ਸ.ਸ. ਮਨਧੀਰ ਦਿੱਲੀ—88, 106,
107, 109, 135, 146, 147
24. ਸੰਦਲ ਲਾਗੀ—91
25. ਸੁੰਦਰ ਲਾਗੀ—91
26. ਸੁਰਜਨਾਨ ਚੰਧਰੀ—92, 144
27. ਸੀਤਾ ਰਾਮ ਬਾਲਨਾ—92
28. ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਗਿਲਾਨ—94, 130,
135, 136, 137, 173
29. ਸੰਹਟ ਸਿੰਘ ਸੰਭ—100, 174
30. ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਚਾਨਾ—108
31. ਸੁਦਲਨ ਸਿੰਘ ਸੰਭ—110, 113,
132, 134, 140, 142, 207
32. ਸੁਭਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਫੈਂਚੇਭ-110, 114
33. ਸੁਖਰਾਜ ਸਿੰਘ ਭਹਰਾਦ੍ਰਨ—114
34. ਸਰਦੂਲ ਸਿੰਘ ਜੰਤਲੀ—119
35. ਸੇਭਾ ਸਿੰਘ ਆਰਟਿਸਟ-121, 174
36. ਸੁਰੰਮਿਤ ਸਿੰਘ ਸੰਭ—121, 132,
134
37. ਸੰਹਟ ਸਿੰਘ ਬਰਾਜੀਆ-124, 301
38. ਸੱਜਣ ਸਿੰਘ ਠਾਕਰ, ਓਟੂ—124,
39. ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੇਠੀ—134
40. ਸਰਫਾ ਸਿੰਘ ਲਥੋਤਾ—140
41. ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਮਾਜਨ—143
42. ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚੂਲੀਦਾਲੇ—145
43. ਸੁਭਦਰਾ ਜੋਸ਼ੀ—147

44. ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਚਾਲ—147, 217, 218, 223
45. ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਫੇਂਦੀ ਮੰਤ੍ਰੀ—147
46. ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ (ਗਾਇਕ)—154, 159, 193, 199, 225, 226, 227, 231, 235, 247, 254, 279, 299, 303, 312, 318, 326, 334, 335, 340
47. ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪਿੰਗੀ—151, 154, 159, 193, 225, 226, 227, 231, 235, 247, 254, 279, 303, 325, 326, 331, 332, 334, 335, 340
48. ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਫੁਲਾਟੀ—152, 276
49. ਸੁਖਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਆਰਕੀਟੇਕਟ—152, 237, 238, 270, 277, 282, 305, 308
50. ਸੁਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਡਾਕਟਰ ਬੈਂਜ—152, 301
51. ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਸਠੇੜੀ—157, 172, 237, 242, 243, 244, 246, 252, 267, 270, 271
52. ਸਤਬੰਤ ਬੇਰ ਆਤਾ—160, 284, 285
53. ਸੁਭਾ ਲਕਸ਼ਮੀ—163, 164, 171, 321, 330
54. ਸੈਰ ਸਿੰਘ ਰਮੇਸ਼ ਨਗਰ—163
55. ਸਰਬੰਗ ਮੁਨੀ—164
56. ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੀ—168
57. ਸਰਨਜੀਤਪਾਲ ਸਿੰਘ—209
58. ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਜਥੇਦਾਰ, ਮੰਡੀ—212, 213
59. ਸਿੱਤਾ ਸਿੰਘ ਜਥੇਦਾਰ ਦਿੱਲੀ—214, 274
60. ਸੁਰਜਨ ਜੀਵਲੀ—216
61. ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਟੀਕਾਚਾਰ—219
62. ਸੁਰਤ ਸਿੰਘ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ—181, 182, 217, 218, 220, 223, 266
63. ਸਾਹਿਬ ਬੇਰ ਬੀਬਾ ਜੀ—218, 234, 240, 245
64. ਸਵਰਨ ਬੇਰ ਚੀਫ ਪੁਤਰੀ—221
65. ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਜਥੇਦਾਰ ਫੱਲ—221, 291
66. ਸੁਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ—223
67. ਸੁਵਿੰਦਰ ਮਹਿਤਾ—253
68. ਸੁਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਫੈਟੀ ਸਾਹਿਬ—225, 226, 235, 279, 303, 312
69. ਸੁਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਨਚੰਦਾ—172, 180, 229, 275, 301, 321, 324, 325, 331, 334, 337
70. ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ, ਨਾਮਧਾਰੀ ਫੈਜ਼ਲੀ—173, 175, 232, 246, 276, 300, 318
71. ਸੰਵਿਦਾਨਦ ਸਵਾਮੀ—237, 241, 250
72. ਸੁਭਾਟ ਭਾ: ਮਹਾਮਹਿਮ—237, 251, 252, 261, 263, 264, 265, 270
73. ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਾਖੀ ਭਾ:—173, 239, 298
74. ਸੁਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਸਿੰਘ ਬੈਠੂ—242
75. ਸਿੱਤਾ ਸਿੰਘ ਫੈ: ਸਾ:—258
76. ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ, ਦਰਝੀ—258
77. ਸਾਹਜੀ ਜੈਨ: ਮੈਨੇਜਰ—268
78. ਸੁਨਖਟ ਸਿੰਘ ਸੁਰ—270, 285, 306, 307
79. ਸਿੱਤ ਰਾਮ ਪੀ. ਐੱਤ ਟੀ.—272

80. ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਸ਼ਹੂਰ—272
 81. ਸੁਰਤ ਸਿੰਘ, ਦਿੱਲੀ—272
 82. ਸੁਰਜੀਤ ਬੋਰ ਸਰਸਵਤੀ ਭਾਰਤਨ—
273, 282, 283
 83. ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਜਥੇ: ਦਿੱਲੀ—274, 308
 84. ਸੁਲਤਾਨ ਸਿੰਘ ਦਿੱਲੀ—275
 85. ਸਚਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੰਧੂ—277
 86. ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਚਾਵਲਾ—282
 87. ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਲਾਣ ਜੋ—282
 88. ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ—291, 299
 89. ਸੁਰਤ ਸਿੰਘ ਹੋਸਪਾਲ—293
 90. ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਲਲੋਧਰ—194, 199,
293
 91. ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਲਲੋਧਰ—194,
199, 293
 92. ਸੰਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਬਰਨਾਲਾ—305
 93. ਸੁਰਜਨ ਸਿੰਘ, ਛਟੋਥਪੁਰਾ—305
 94. ਸਰਬਜਨ ਸਿੰਘ ਬੁ.ਥੇ.—306, 307,
308
 95. ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕੁਲ—310, 311,
312
 96. ਸਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਫ਼ੌਜ ਨਗਰ—313
 97. ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ, ਫਾਟੋਆ—313
 98. ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੇਠੀ, ਬਲਕੌਰ—
320, 322, 323, 338
 99. ਸਰਜਨ ਸਿੰਘ ਡਾ: ਕੇ:—324, 326,
332, 335
 100. ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਕੁਧਿਆਣਾ—324,
336
 101. ਸੁਬਾਦਿਤਾ ਰਾਇ ਚੰਪਕੀ—340
 102. ਸਾਥੀ ਖਾਨ—340
 103. ਸਾਬਿਰ ਖਾਨ—340
 103. ਸਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਲੰਮੂ—169
 104. ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਯਮਦਰਦ—174
 105. ਸੁਚੇਤ ਸਿੰਘ ਜਥੇਦਾਰ—179
 106. ਸੁਖਚੇਤ ਸਿੰਘ ਧੂ. ਪੀ.—191
 107. ਸੁਰਜੀਤ ਧੁਰਬੀਦੀ—186
 107. ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਮੰਡੀ—201, 203,
204, 205
 109. ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਭਿਆਨ ਬੋਰ—202
 110. ਸੇਵਾ ਬੋਰ ਮਸਤਾਨੀ—203
- ਹ
1. ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਸਿੰਘ ਐਸ. ਡੀ. ਐਮ.—3
 2. ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਸਟੈਨ—9
 3. ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਭਰਾਈਵਰ—17
 4. ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਧਾਨ—18, 37, 66,
74
 5. ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਤਿਕੂ—20, 21,
22, 23, 35, 61, 116, 180, 196,
230, 232, 258
 6. ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਵਡਾਣੀਆ—22, 37,
38, 76, 87, 90, 93, 139, 141,
146
 7. ਹਰਦੇਵ ਸਹਾਇ—22, 23, 26, 44,
130
 8. ਹੰਸ ਰਾਜ ਲਾਲਾ—23
 9. ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ—26, 27, 30
 10. ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ (ਬੰਸੰਬਰਪਨ)—26
 11. ਹੰਸਾ ਸਿੰਘ ਭਿਆਨੀ—42
 12. ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਸੰਗਤਿਸਟ—49
 13. ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਪੰਧਰੀ—62
 14. ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਸਰਹੰਦੀ—72
 15. ਹਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਮੰਡੀ—73
 16. ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਸੇ: ਬਿਲੇਵਾਲੇ—73, 74
 17. ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਵੰਸ਼—78
 18. ਹੰਸਾ ਸਿੰਘ ਬਿੰਤਰ—87

19. ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਬੇਰਖੁਰ—91
 20. ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਆਚਾਰ—92
 21. ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਪਰਦਾਣਾ—94
 22. ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ ਚੌਠਾ—117
 23. ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਮਹੀਤ—127
 24. ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਚੇਪਰੀ—141
 25. ਹੰਸ ਰਾਜ ਸਰਮਾ—144
 26. ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਨੂਰ—146
 27. ਹਰੀ ਪ੍ਰਸਾਦ ਚੌਰਸੀਆ—151, 159, 173
 28. ਹਿਰਦੇਪਾਲ ਸਿੰਘ—161, 185
 29. ਹਰਬਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੱਲਪੁਰ—151, 154, 159, 169
 30. ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਧਾਨ—209
 31. ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਉਸਤਾਦ—151, 153, 162, 164, 170, 171, 172, 174, 176, 177, 178, 190, 193, 195, 199, 224, 228, 230, 232, 238, 240, 254, 297, 299, 302, 306, 307, 308, 311, 318, 320, 321, 323, 325, 327, 329, 330, 331, 336, 340
 32. ਹਰਬਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੰਸਪਾਲ—151, 156, 160, 164, 171, 172, 181, 184, 185, 190, 194, 213, 215, 228, 229, 230, 231, 240, 243, 245, 248, 252, 253, 268, 269, 270, 273, 277, 279, 285, 297, 301, 302, 305, 306, 307, 308, 310, 317, 318
 33. ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਦੇਵਾ—156, 168, 247, 278, 299, 301, 303
 34. ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ—193, 219, 221, 247
 35. ਚਾੰਦ ਅਲੀ ਉਸਤਾਦ—227, 318, 320, 313, 335
 36. ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਰਤਨ—243, 253
 37. ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਦਰਬੀ—258
 38. ਹਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਮਸਤਾਨਾ—261
 39. ਹਰੇਤਾ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਪੁਰਾ—273, 274
 40. ਹਰੀ ਬੰਦਰ ਫਿਸਰਾ—279, 280
 41. ਹਰਬੰਸ ਬੋਰ ਸੰਤਕਾਰ—282
 42. ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ ਮਾਝੀ—176, 286, 288
 43. ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਘੁੱਲਾ—176, 289
 44. ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ ਰਤੀਆ—290
 45. ਹਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਰਾਜੇਗੋ ਫਾਰਫਨ—310
 46. ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਸਾਹਪੁਰੀ—324
 47. ਹਰੀ ਓਮ—339
 48. ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਫਿਲੌਰ—343
 49. ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਸੰਤ—175
 50. ਹਰਦੀਪ ਸਿੰਘ/ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ—177
 51. ਹੰਸਰਾਜ ਜੈਨ—186
- ਗ**
1. ਗੰਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਸੰਤ—2, 3, 32, 75
 2. ਗਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੀ—14, 256
 3. ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਮਾਨ—8, 10, 12, 15, 24, 25, 27, 81
 4. ਗਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਗਿਆਨੀ—15, 39, 59, 78, 96
 5. ਗੰਦਨ ਸਿੰਘ—17
 6. ਗਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸੰਤ ਨਗਰ—19, 94
 7. ਗਿਰਦੁ ਭਾ:—23
 8. ਗੇ. ਐਨ. ਦੁਬੇ—26

ਅਪਰੰ

9. ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸੇਠ—40
10. ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਮੁਨੀਮ—46, 68, 142
11. ਬੇਹਰ ਸਿੰਘ ਵੇਰਾਗੀ—50
12. ਬੁੰਦਨ ਲਾਲ ਮੈਟੇ—53
13. ਗਿਲਨ ਸਰੂਪ ਬਾਪਰ—53
14. ਗਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨਾਰਨੀ—58, 105, 109
15. ਗਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਹਾਰਨੀ—60
16. ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਬਾਲਮ—62, 63, 68, 86
17. ਬੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਪੱਪਰੀ—62
18. ਬੁੰਦਨ ਸਿੰਘ ਜੇਠੂ ਨੌਰਲ—67
19. ਭੋਸਰਾ ਰਾਮ—92, 93, 96, 100, 101, 315
20. ਬੁੰਦਨ ਸਿੰਘ ਨਕਦੀ—97
21. ਬੇਹਰ ਸਿੰਘ ਹਮਰਾਗੀ—98, 130, 143, 200, 201
22. ਬੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ (ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਭਾਈ)—99
23. ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਮਿਟਕਮਲੀ—107
24. ਬਾਲਾ ਸਿੰਘ ਜਥੇਦਾਰ—117
25. ਬੋਸਲ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ—129
26. ਬੋਸਲਾ ਨੰਦ ਸਵਾਮੀ—129
27. ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜੈਲੀ—132
38. ਬੁੰਦਨ ਸਿੰਘ ਜੈਤਲੀ—132
29. ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਾਜਰੇਸਪਿੰਟਰ—135, 147
30. ਗਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਭਾਲ: ਭੰਜ—152, 160, 172, 189, 191, 192, 195, 230, 298, 299, 301, 304, 305, 318, 320, 324, 326, 337, 341, 342
31. ਗਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ—164, 165
32. ਬੇਹਰ ਸਿੰਘ ਰਾਖ—209, 210
33. ਗਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਭੰਡਰ—207, 209, 218, 221, 231, 248, 255, 269, 278, 290, 298, 304, 318, 319, 326
34. ਕੰਟੜਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ—214
35. ਗਿਲਨ ਭਾਰਦਵਾਜ—182, 183, 216, 293
36. ਗਾਂਗਾਏ ਸਿੰਘ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ—219, 220, 223
37. ਭੋਸਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾ—219
38. ਗਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੇਤ ਮਹਾਰਾ—219
39. ਗਿਰਪਾਲੀ ਅਚਾਰੀਆ—170, 223
40. ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਹਿੰਦਰਾਵਾਦ—229
41. ਗਿਲਨ ਮਹਾਰਾਜ—194, 199, 234, 293, 322, 325
42. ਬੇਵਾਰ ਨਾਥ ਸਾਹਨੀ—236, 237, 246
43. ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੇਲ ਰੰਡ—243
44. ਗਿਲਨ ਸਿੰਘ ਬਾਬਾ—249
45. ਕਰਤਾਰ ਬੋਰ ਚਰਚੀ—258
46. ਗਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਆਰਡਨ—283
47. ਗਿਰਪਾਲ ਬੋਰ ਵਿ: ਆਰਡਨ—283
48. ਗਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸੇਕਤਪੁਰੀ—283
49. ਕਰਤਾਰ ਬੋਰ (ਤਾਰੀ)—294
50. ਬਾਲਾ ਸਿੰਘ ਹਰੂਰ—295
51. ਭੋਸਰੇ ਮਾਈ ਕੁਜਰਾ ਬਾਲਾ—305
52. ਗਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਬੂ. ਬੇ.—175, 177, 178, 306, 307, 308
53. ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਪੱਥਰਾਂ ਵਾਲੇ—310
54. ਕੁਚ ਸਿੰਘ, ਦਿਲੋਂਡ—311

55. ਕਪੂਰ ਘਸਪਲ—311
56. ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਭਾਲਟਨ ਗੋਜ—320, 322, 326
57. ਕਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਰੜੀ ਮਰਾ ਸਿੰਘ—320
58. ਕੁਮਾਰ ਕੰਧਰਵ—170, 329, 330
59. ਕੁਮਾਰ ਬੋਸ—330
60. ਕਾਹੀ ਨਾਰਦੇਅਨ—339
61. ਕੁਮਾਰ ਖਾਨ—340
62. ਕੇਵਲ ਜੋਤ ਸਿੰਘ ਸੋਨੀ—342
63. ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ—174, 183।
64. ਕਾਹਲਾ ਸਿੰਘ ਨੇਗਲ—192।
65. ਕੁਲਚੰਦ ਬੰਦ ਕੁੜ੍ਹ—200।
66. ਕੈਸਲ ਸਿੰਘ ਨਾਈਨ—201

■

1. ਮੁੰਡੀ ਕਾਲਾ ਹਰੇਮ—2, 5
2. ਖਜਾਨ ਸਿੰਘ ਭੰਡਰਵਾ—5, 30, 34
3. ਖਜਾਨ ਸਿੰਘ ਖਾਰਾ—14
4. ਖਜਰ ਸਿੰਘ ਭਮਰਾ—110, 112, 117
5. ਖਜਾਨ ਸਿੰਘ ਦਿਨਸਾਫ—149
6. ਖਜਾਨ ਸਿੰਘ ਸੇਵਕ—134, 135
7. ਖੁਸਹਾਲ ਚੰਦ ਮਹਾਨਾ—213
8. ਖਜਾਨ ਸਿੰਘ ਰਾਠੀ—190, 194

■

1. ਕੁਲਚਾਰ ਸਿੰਘ ਸੇਵਕ—2, 17, 36, 52, 53, 83, 124, 226, 215, 283, 288
2. ਕੁਲਮੁਖ ਸਿੰਘ ਭੰਡਰਵਾ—5, 38, 105
3. ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਘੋੜ—9
4. ਕੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਪੰਡਿਤ—10, 11, 22, 25, 44, 47, 62, 69, 71, 83, 98,

- 108, 138, 157, 159, 160, 163, 168, 181, 182, 186, 190, 191, 219, 222, 256
5. ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਤਰਾਈਵਰ—10, 58, 75, 76, 81, 83, 97, 103, 114, 117, 139
6. ਕੁਲਮੁਖ ਸਿੰਘ ਮੁਸਾਫਰ—10
7. ਕੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ—17
8. ਕੋਟਾ ਸਿੰਘ ਦਟੀਆ—18, 24
9. ਕਿਆਨ ਕੰਰ ਰਾਣੀਆ—30, 90
10. ਕੋਪੇ ਚੰਦ ਰਾਠੀ—34, 44
11. ਕੁਰਦੇਵਾਲ ਸਿੰਘ ਮਲਵਈ—25, 36
12. ਕੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਸੋਰਾਵਾਲੀ—36
13. ਕੁਲਮੁਖ ਸਿੰਘ ਦਰਗਾਪੁਰੀਆ—36
14. ਕੋਟਾ ਕਿਸਨ ਕੁਰੀਲ—38, 53
15. ਕੁਲਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਬੇਨਾਟਾ—42, 216, 303
16. ਕੁਲਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤਮ—38, 39, 52, 58, 71, 81, 95, 113, 121, 132, 134, 140, 145
17. ਕੋਤਮ—42
18. ਕੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਢੀਪਕ—44
19. ਕੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤ ਲਤੀ—42, 56, 161, 168, 173, 174, 185, 214
20. ਕੁੰਧੰਦਟੀ ਮਾਲੀ—53
21. ਕਿਆਨ ਸਿੰਘ ਰਾਠੀਆ—59, 110
22. ਕੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੇਠੂ ਨੇਗਲ—67
23. ਕੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੋਰਦ—67, 151, 153, 162, 163, 164, 169, 170, 171, 174, 193, 194, 199, 225, 226, 231, 232, 238, 239, 241, 254, 268,

■

- 276, 278, 279, 280, 284,
297, 298, 299, 302, 303,
306, 307, 308, 311, 312,
313, 318, 320, 321, 325,
372, 329, 330, 331, 336,
337, 340
24. ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਲਾਲਾ ਮੁਸਾ—72, 73
25. ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਭੁੰਡਰ—73
26. ਭੰਡਾ ਸਿੰਘ ਸੁਭਾ ਜੀ—76, 120,
154, 274, 301, 308
27. ਕੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਸੁਭਾ—81, 84, 95
28. ਭੰਡਾ ਸਿੰਘ ਸਾਹੂ—85
29. ਕੁਰਬਾਨ ਸਿੰਘ ਥਾਦਲ—85
30. ਭੰਡਾ ਸਿੰਘ ਅਥਾਲੀ—85
31. ਕੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਰਾਘੀ—91
32. ਕੁਰੇ ਜੀਵਨ ਨਗਰ—102
33. ਕੁਰਦਿਰ ਸਿੰਘ ਜੀਵਨ ਨਗਰ—103
34. ਕੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਖੁਰਾਣਾ—106
35. ਭੰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨਦਿਆ ਥਾਦਾਰ—107
36. ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਸਰਸਾ—109,
315
37. ਗਿਆਨ ਭੰਡ ਹਮਰਾ—116
38. ਕੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਢੰਟੀਆ—114, 113
39. ਕੁਤਦੀਪ ਸਿੰਘ ਚਾਦਲਾ—114
40. ਭਾਗਮਿਲ ਭਵਰਨਰ—124
41. ਕੁਰਬਾਨ ਸਿੰਘ ਸਬਤਰ—130,
143, 194, 214, 229, 238,
240, 273, 298, 302, 303,
305
42. ਕੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਰੇਲੀ—131
43. ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਮੰਡੀ—134, 205
44. ਕੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਮਿਸਤਰੀ—140,
308
45. ਕੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਰਾਮਪੁਰੀ—143,
315
46. ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਹੰਸਪਾਲ—147
47. ਭੰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸੰਤ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰਕਲਾ—
152
48. ਕੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਢੰਡਾ—157, 181,
225, 331, 268, 274, 276,
278, 279, 308
49. ਕੁਰਚੇਨ ਸਿੰਘ ਨੌਰੋਬੀ—159, 160,
188, 273, 274, 275, 278,
281, 284, 291, 303, 304,
305, 307, 308, 313
50. ਕੁਰੁਪ ਸਿੰਘ ਭਰਾਈਭਰ—179,
195, 201, 207, 208, 217,
229, 255, 266, 269, 281,
284, 298, 305, 307
51. ਕੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਰੋਲਵੇ ਭਰਾਈਭਰ—
217, 218
52. ਭਾਰਡਨ ਲਾਟੀ—236, 237, 241,
244, 245
53. ਕੁਰਾਮ ਅਲੀ ਖਾ ਬਤੋ—241
54. ਕੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਸ੍ਰੀ—243
55. ਕੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਕੁਹਾਰਾ—255
56. ਕੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਦਰਲੀ—258
57. ਕੁਹਾਨੀ, ਭਾ: ਆਵੀਸਰ—266, 267
58. ਕੁਰਚਰਨ ਬੰਰ (ਬੰਰ ਸਿੰਘ ਚਾਵਲਾ)—
270, 273, 307
59. ਕੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਕੁਕਾ—271
60. ਕੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਮੰਝੂਦਾਲ—272,
273, 274
61. ਕੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਢੰਘ: ਨਗਰ—273
62. ਕੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਸੰਤ ਰਤੂ—283
63. ਕੁਰਦੇਰ ਸਿੰਘ ਬੁਢੀਮਾਤੀ—284, 289

64. ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਬੁ: ਮਾ:—284, 289
65. ਗੁਣੇਸ਼ ਸਿੰਘ ਪਖਤੂਨ—171, 288, 302
66. ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਬੁਦੇਸ਼ੀ—289
67. ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਖਾਣੀਪਤ—290
68. ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਐਲਨਾਬਾਦ—290
69. ਗੁਰਦੇਵ ਕੌਰ ਮੌਜੂ ਪੇਸ਼ਾ—291
70. ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਲੁਧਿਆਣਾ—294
71. ਗੁਰਦੇਸ਼ ਸਿੰਘ ਨਾ. ਡੀ. ਵ.—300
72. ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਮਹੇਤ—301, 304
73. ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਐਸ. ਪੀ.—301
74. ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਭਾ: ਭੀਮ—303, 312, 319, 324, 326, 337
75. ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਮਸਰਾਨਾ—303, 308
76. ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਗੁਣੇਸ਼ਪੁਰ—305
77. ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਹਲੀ—195, 308
78. ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਤਿਆਨੀ—309
79. ਗੁਰਚਿਤ ਸਿੰਘ ਵਰੀਦਾਬਾਦ—309
80. ਗੁਰਚਰਨ ਕੌਰ (ਨਾਗਰ ਸਮੇਤ ਸਿੰਘ)—312
81. ਤਿਆਨ ਸਿੰਘ (ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ)—314
82. ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਵਾਇਲਨ ਵਾਦਕ—335, 336, 338
83. ਗੋਰੂ ਬਾਈ ਹੇਡਲ—342
84. ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਫਿਲੋਰ—343
85. ਗੁਰਬਖਸ਼ ਕੌਰ—185
86. ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨਾਗਰ—186
87. ਗੋਇਲ ਬਖਸ਼ੇਤ—186

1. ਘਸੀਟਾ ਸਿੰਘ ਭਾ:—3, 10, 38, 83
- ਚ
1. ਚੰਦਾ ਕਾਮਰੇਡ—23

2. ਚਮਲ ਲਾਲ ਦੀਵਾਨ—26
3. ਚੰਦ੍ਰਾਸ ਹਜ਼ੂਤ ਸਿੰਘ—32, 33, 38, 68, 75, 85, 119, 131, 133
4. ਚੰਦ ਕੌਰ ਜੀ ਮਾਤਾ—58, 108, 148, 159, 160, 188, 201, 218, 220, 230, 258, 264, 282, 289, 291
5. ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਸੰਤ ਵਡਾਣੀਆ—93
6. ਚੰਨਟ ਸਿੰਘ ਬਰਾਜੀਆ—98
7. ਚਕ੍ਰਵਰਤੀ ਅਖਤਾਰ—145, 146
8. ਚੰਦਰ ਮੋਹਨ ਰਾਏ ਬਾ:—153, 302, 303, 307
9. ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਸੰਘ 190, 193, 219
10. ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੀ—232
11. ਚੰਦਾ ਸਿੰਘ ਮਸਰਾ—237, 282
12. ਚੰਦ ਰਾਮ ਸਿਤਾਰ ਬਾ:—238
13. ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਚੰਦਰੀ—243, 303, 315, 317, 318
14. ਚੰਦਾਬ ਸੀ. ਐਲ.—243
15. ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਗੁਣੇਸ਼ਪੁਰ—305
16. ਚੰਦਰ ਸੇਖਰ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ—317
17. ਚਰਨਜੀਤ (ਸੰਤੀ-ਪਤਨੀ)—341

ਜ

1. ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ—1, 3, 26, 27, 32, 36, 41, 43, 50, 67, 79, 80, 81, 82, 83, 85, 86, 87, 88, 90, 91, 95, 99, 101, 104, 106, 108, 109, 111, 115, 116, 121, 122, 138, 139, 141, 142, 147, 150, 151, 152, 164, 165, 171, 174, 182,

- 190, 201, 202, 209, 211, 212, 217, 233, 237, 245, 248, 250, 252, 257, 261, 263, 267, 268, 289, 292, 293, 295, 296, 297, 298, 299, 315, 316, 301, 343
2. ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਬੰਦਲ 1
3. ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਦਰਜ਼ੀ-9, 16, 258
4. ਜ਼ੋਰੂਟ ਕੋਰ ਮਾਫਾ ਜੀ 11, 60, 61, 98, 196
5. ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦਰਜ਼ੀ-13, 16, 231, 258
6. ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜਸ ਪ੍ਰ:-18
7. ਜਗਮੋਤ ਸਿੰਘ ਆਨੰਦ-23, 42, 43, 95, 173, 185, 283, 293, 294
8. ਜਵੇਦ ਸਿੰਘ ਸੂਫਾ ਜ਼ੋ-38
9. ਜਵਾਹਰ ਸਿੰਘ ਬਾਬਾ-42
10. ਜੋਹਲ ਕਾਮਰੋਡ-42, 49
11. ਜੋਗ ਸਿੰਘ ਸਿਆਲਕੋਟ-46
12. ਜੋਗ ਸਿੰਘ ਲਾਲ ਜੋਗ-48, 63, 105, 109
13. ਜੋਗ ਸਿੰਘ ਮਹਾਰਾਜ-59, 80, 105, 109
14. ਜੋਹਿੰਦ ਸਿੰਘ ਬਹੀਰ-62
15. ਜੀ. ਡੀ. ਖੋਸਲਾ-75
16. ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ: ਨ:-103
17. ਜਗਦਾਰ ਸਿੰਘ ਸੇਠ-107
18. ਜ਼ੋਤ ਸਿੰਘ ਸੀਤਲ-117
19. ਜੁਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੌਰੋਧੀ-131
20. ਜੱਸੋ ਕਾਨਿਆਣਾ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ-143, 144
21. ਜਸਰਾਜ ਪੰਡਿਤ-162, 163
22. ਜਗਜੋਤ ਸਿੰਘ (ਚਿੱਤਰ)-168
23. ਜਗਦੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਫੁੱਤਰ-209
24. ਜਗਦੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਦੱਖਮ-181, 195, 199, 216, 220, 225, 260, 292, 303, 304, 305, 307, III
35. ਜੈ ਸਿੰਘ ਮਲਾਲੀ-207, 208, 211, 212
26. ਜਗਜੀਵਨ ਰਾਮ (ਬਾਬੂ)-217
27. ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ-223
28. ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਪੰਡਤ-223
29. ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੱਲ੍ਹਾ-233
30. ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਸੈਰ ਹਰੀਪੁਰ-255
31. ਜੁਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਰਾਸ-248, 249, 256, 257, 304
32. ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਪੰਡਿਤ-259, 260
33. ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਚੰਡੀਵਾਲਾ-268, 269, 270
34. ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਗਿਆਨੀ-278, 286, III
35. ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਮੁਹਾਰਾ-294
36. ਜੁਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਾਗੀ-301, 304
37. ਜੋਗਰਾਏ ਬਲਿੰਟਰ-302, 317
38. ਜਵਾਹਰ ਸਿੰਘ ਕਾਮੇਰੀ-305
39. ਜਸਪਾਲ ਕੋਰ ਫਰੀਦਾਬਾਦ-309
40. ਜਗਦੀਸ਼ ਚੰਦਰ (ਦਾ:ਮਾਈ)-315
41. ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਸੈਰ ਮਾਝਾ-
42. ਗਿਆਨੀ ਬੰਸ-337
43. ਜਗਜੋਤ ਸਿੰਘ ਬਾ: ਚਾਂਸਲਰ-174
44. ਜੋਗ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ 181
45. ਜਿਉਟ ਸਿੰਘ ਸਰਹਾਲੀ-191
46. ਜੋਤ ਸਿੰਘ ਦਰਜ਼ੀ-192
47. ਜੁਗਿੰਦਰ ਬਾਦਰਾ-194, 195
48. ਜੋਗ ਸਿੰਘ ਬਾਬਾ ਨਿਰੰਗ-195

49. ਜਗਦੀਸ਼ ਮਿਸਰ-199

50. ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਸਰਾਫ-201

51. ਜਾਗੀਰ ਸਿੰਘ ਮੰਡੀ-204

■

1. ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਨਰੋਤਮ-36,78

2. ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਸੇਤ-60

■

1. ਠਾਕਰ ਸਿੰਘ ਖਰਨਾਲ-294

ਤ

1. ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਐਮ ਐਲ ਜੀ.-13, 21,
30, 34,38,57, 58, 59, 67,
79, 92, 135

2. ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਪੈਦਰਵਾਲ-14

3. ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਸਿੰਘ ਡਾਕਟਰ-17, 290,
291

4. ਤਰਨ ਸਿੰਘ ਚਹਿਮੈ-19, 22, 23,
24, 30, 38,46, 85,90, 93,
94,135,137,140,173,208,
289

5. ਤੇਰਾ ਸਿੰਘ ਚੰਨ-42

6. ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਮਸਟਰ-50, 59, 78,
100, 223

7. ਤੈਕਾ ਸਿੰਘ ਖੁਜੀ ਮਾਝੀ-50, 130,
136

8. ਤਰਲੋਕ ਸਿੰਘ ਨੰਬਰਦਾਰ ਮੰਡੀ-72

9. ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸੇਤ ਸਮਰ-88

10. ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸੁਤੰਤਰ-99

11. ਤਰਲੋਕ ਸਿੰਘ ਐਲਨਾਬਾਦ-143

12. ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਕਾਮਲ-267,268

13. ਤਰਲੋਕ ਸਿੰਘ ਸੇਤ-153,155,184,
194, 199, 206, 229, 230,
234, 237, 243, 244, 245,
248, 253, 260, 261, 263,

265, 268, 269, 270, 273,
277, 281, 282, 283, 298,
299, 300, 303, 305, 307,
308, 313, 327

14. ਤੀਰਥ ਸਿੰਘ ਹੇਮਪਾਲ-231, 240,
254,255

15. ਤਰਸੇਮ ਸਿੰਘ ਸਰੋਤਰ-240, 269,
288

16. ਤੇਜਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਸਿੰਘ ਬੰਸੂ-242

17. ਤਰਨ ਸਿੰਘ ਸੇਤ-273,301

18. ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਤ੍ਰੀ ਨਕਲ-290

19. ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜਲੰਧਰ-293

20. ਤੁਲਸੀ ਰਾਮ ਕਾਮਤੋੜ-293

21. ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਮੰਡੀ-301

22. ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜਲੰਧਰ-293

23. ਤਰਲੋਕ ਸਿੰਘ ਆਰੇਵਾਲ-303

24. ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜਥੇਦਾਰ-315
ਤਰਲੋਕ ਸਿੰਘ ਭਾਰਟਾ-337

ਦ

1. ਦੇਵੀ ਲਾਲ ਚੰਧਰੀ-3, 48, 49, 50,
92,184,304,315,317

2. ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਮੁੱਠੀ-19

3. ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਠਾਕੁਰ ਜੀ-5,72,118,
130, 133, 135, 140, 142,
148, 151, 153, 178, 179,
186, 185, 187, 201, 215,
230, 231, 237, 252, 259,
260, 261, 270, 314, 315,
316

4. ਦੁਖੀ ਲੀਲਾ ਪਰ-19,46,92

5. ਦੀਵਾਨ ਭੀਮਸਿੰਘ-37

6. ਦਵਾਈਆਂ-33,35,87

7. ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਬੈਨੇਤੀਅਨ-41,42

8. ਦੁਮਣ ਸਿੰਘ ਦਾਕੋਲ-33, 35, 56, 70, 120
9. ਦੁਸਾਂਝ ਅਮਰ ਸਿੰਘ-42, 59
10. ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਟਪਿਆਲਾ-44
11. ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਕਰੋਲਵਾਲ-47
12. ਦਰਬਨ ਸਿੰਘ ਰਾਭੀ-48, 186
13. ਦੇਵਾ ਸਿੰਘ ਤਰਲਾ-84
14. ਦਲੀਪ ਕੋਰ ਬਬੇ ਜੀ-58, 99, 108, 118, 218, 249, 252, 265, 289, 290
15. ਦੁਰਗੀ (ਗੁਰੀ) ਗੋਬੀ-102, 103
16. ਦੁਆਰਾ ਸਿੰਘ ਭੱਲਾ-108
17. ਦੁਰਗਾ ਸਿੰਘ ਹਮੀਰਪੁਰ-112
18. ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ (ਬਾਗ, ਆਈ)-116
19. ਫਿਰਾਲ ਸਿੰਘ ਲੁਧਿਆਣਾ-117
20. ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜਥੇਦਾਰ-119, 221, 308, 309
21. ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਲੁਧਿਆਣਾ-157, 221
22. ਦਰਬਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ-164, 167
23. ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਮੰਡੀ-211, 212
24. ਦੋਪੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-221
25. ਦਾਨ ਸਿੰਘ ਦੁਲਹਈਆ-221
26. ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਲੀ ਨਗਰ-247
27. ਦਰਬਨ ਸਿੰਘ ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਭ-255
28. ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੇਧੀ-270
29. ਦੇਵਾ ਸਿੰਘ ਬਾਘੀ-288
30. ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ ਰਾਟੋਆ-314
31. ਦਰਬਨ ਸਿੰਘ ਸੁਧਾ ਜੀ-273, 274, 275, 278, 281, 290, 292
32. ਧ
1. ਧਰਮ (ਗੋਰ, ਆਨ)-8
2. ਧਰਮ ਨਾਥ ਮਿਸਰ-280

3. ਫਿਰਾਲ ਸਿੰਘ ਰਾਟੋਆ-314
4. ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਚਾਵਲਾ-172, 184, 250, 251, 282, 301, 307
5. ਧਰਮਦੀਤ ਸਿੰਘ-193, 218, 221, 241, 247, 254
6. ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਡਾਕਟਰ-88, 89, 95, 96, 106
7. ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਕੁਤਬੀ-177
8. ਧਰਮਦੀਤ ਸਿੰਘ ਮੰਡੀ-203, 204

ਨ

1. ਨੱਥਾ ਸਿੰਘ ਉਸਤਾਦ-10, 11, 288, 291
2. ਨਸੀਬ ਸਿੰਘ ਅਹੀਆ-11
3. ਨਾਹਰ ਸਿੰਘ ਐਮ. ਏ.-32
4. ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ ਬਾਵਾ-38, 39, 92, 98
5. ਨਰਦੇਸ਼ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤਲਤੀ-42, 43, 161, 185, 220, 221
6. ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ ਖੇਡਸੀਘ-48, 278
7. ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੂਰ-49
8. ਨਾਹਰ ਸਿੰਘ ਕੰਨਟ ਪੁਰ-67
9. ਨਰਾ ਚਾਨਾ, ਆਖਰ-58, 66, 182, 293, 294, 303
10. ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ-51, 57, 58, 61, 68, 85, 90, 95, 109, 133, 147, 183, 232, 242, 300, 315
11. ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਗੋਰ ਸਪੁਰ)-76
12. ਨੇਹਦੀਪਸਿੰਘ ਕਮਰੋਤ-78
13. ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ-80, 81, 82, 160, 172, 178, 238, 246
14. ਨਰਿੰਦਰ ਦਾਸ ਮਹਿਤ-84

15. ਨਿਰਾਲ ਸਿੰਘ ਮਲਾ-85
16. ਨਵੇਂ ਵਿਦਿਸਤਾਨ, ਆਸ਼ਾ-92,
106, 143, 145, 146, 147
17. ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਰਾਇਬ-95
18. ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਜਿਓਤੀ-106
19. ਨਾਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਸੇਠ-107
20. ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਆਜ-108
21. ਨਿਰਾਲ ਸਿੰਘ ਤਿਆਰ-114
22. ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਆਜ-114, 127,
128, 144, 186
23. ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਐਕਸੀਅਨ-124
24. ਨਾਕਰ ਮਾਸਟਰ-129
25. ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਭਾਵਟਰ-143
26. ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਨਾਕਰ-160, 282
27. ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਭੰਗ ਸਥੇ-158
28. ਨਵਾਜੀ, ਪੀਰ-164, 167
29. ਨਵਾ ਸਿੰਘ ਜਥੇਦਾਰ-216, 292
30. ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮੰਡੇ-253
31. ਨਰਿੰਦਰ ਬੰਗ ਉਸਤਾਦੀ-171, 194,
201, 218, 230, 232, 233
246, 248, 252, 254, 265
276, 284, 290, 307
32. ਨਿਰਾਲ ਸਿੰਘ ਭਾਲਾ ਭਾਲਾ 190,
220, 221, 227, 288, 325,
328, 331, 332, 341
33. ਨਾਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਜਲੰਧਰ-293
34. ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਜਥੇ: ਬੰਬਕ-308
35. ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਆਕਿਸ਼-310
36. ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਜਥੇ: ਬੰਡਟਪੁਰ-315
37. ਨਾਧਰ ਸਿੰਘ ਜਥੇਦਾਰ-315
38. ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਕਾਜ਼ੀ-175
39. ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਚਾਢਾ, ਕੰਦੋਲ-175
40. ਨਿਰਾਲ ਸਿੰਘ ਭਵਰਾ-208

ਪ

1. ਪ੍ਰਭਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ-1, 2, 4,
5, 9, 11, 17, 22, 25, 27,
37, 39, 41, 42, 43, 45,
53, 59, 74, 79, 80, 82,
83, 87, 89, 90, 95, 97,
115, 116, 120, 127, 134,
137, 139, 149, 152, 159,
170, 171, 172, 174, 180,
202, 209, 210, 217, 219,
223, 224, 233, 234, 236,
242, 249, 256, 257, 258,
272, 275, 277, 281, 282,
288, 289, 291, 304, 326
2. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ-2
3. ਪ੍ਰੇਮ ਕੁਮਾਰ ਬੰਦਿਲ ਡੀ. ਸੀ.-3, 27
4. ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਪੰਛੀ-6, 34 41, 52,
112
5. ਪ੍ਰਭਾਪ ਸਿੰਘ ਟਿੱਬਾ-9
6. ਪ੍ਰਭਾਪ ਸਿੰਘ ਬੇਭੇ-2, 39, 59, 83,
95, 100, 110, 111, 115,
116, 217
7. ਪ੍ਰਭਾਪ (ਬੰਗ ਨੂੰ ਸ. ਮਨ)-12
8. ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਰੰਭੇ-21
9. ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਸੇਰ, ਚੇਲੇ ਕੋ-38, 94
10. ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੇਮ-44
11. ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਪੰਛੀ-40, 110, 129,
192, 193, 194, 232, 267,
281, 283, 311, 312
12. ਪੀ.ਸੀ. ਜੋਸ਼ੀ, ਕਾਮਰੇਡ-78
13. ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਖਾਲਪੁਰੀਆ-80
14. ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਸੁਧਾ ਜੀ ਦਿੱਲੀ-84
15. ਪ੍ਰਭਾਪ ਸਿੰਘ ਰਾਣੀਆ-90

16. ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਡਾਟੀਆ-90
17. ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਥ ਰਬੀਓ-92,99
18. ਪ੍ਰਿੰਸੀ ਸੇਤ ਨਗਰ-94
19. ਪਰੀ, ਪਰਬਤੀ-107
20. ਪਿਆਰੀ (ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੇਠੀ)-107
21. ਪਰਮਜੀਤ ਬਟਾਲ-113
22. ਪ੍ਰਯਾਗ ਚੌਰ (ਪ੍ਰੀਤਮ)-134,140
23. ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਮਸਤਾਨ-134
24. ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਮੱਲੂਕਾਲ-147,272
25. ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਉਸਤਾਦ-151,152, 168,170,220
26. ਪ੍ਰਯਾਗ ਸਿੰਘ ਕਾਲਕ-162, 182, 183
27. ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਬੈਂਗਾਢੀਆ-217
28. ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਬਾਇਲਨ ਬਾਵਲ-219, 220,221
29. ਪ੍ਰੀਤਮ ਚੌਰ ਚੌਟੀਆ-221
30. ਪਟੇਲ ਰਣਜ ਡਾਟੀ-223
31. ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਫ਼ੀਸ ਨਗਰ-298
32. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਪਾਸਲਾ-240
33. ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੁਰੇਹਿਲ-249
34. ਪਾਲੀ (ਕੋਹਲ ਸਿੰਘ)-258
35. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਸੇਤ ਭੈ: ਜਾ:-279
36. ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਤਰਾਈਵਰ-282
37. ਪ੍ਰੀਤਮ ਚੌਰ (ਸੰਧੀ)-282
38. ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਬਲਮੈਨਗਰ-300
39. ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਫਿੱਤਰ (I. G.)-199, 200,301
40. ਪੰਜਾਬ ਕੋਸਰੀ, ਅਖਵਾਲ-303
41. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਸੇਤ ਨਗਰ-308
42. ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਏਮਦਾਨ-315
43. ਪੂਰਨ ਮਤਰਾਜ-119,322
44. ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਸੇਠ-327

45. ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਰਾਜੇਰੀ ਕਾਰਡਨ-225, 278,301
 46. ਪ੍ਰਤਿਭਾ-172
 47. ਪੰਦਤਰ ਸਿੰਘ ਡਾ: ਭੈ:-172
 48. ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜਥੇਦਾਰ-174, 182, III
 49. ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਜੰਮੂ-180,195
 50. ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਜੁੰਦਰ ਨਗਰ-201
 51. ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਜਥੇਦਾਰ-203,204
- ੳ
1. ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਸੇਤ, ਮਾਂਗਾ-14
 2. ਚੰਨ ਸਿੰਘ (ਜਗਤ ਸਿੰਘ)-16
 3. ਕੁੰਦ ਸਿੰਘ ਕਾਮਰੇਤ-40,49,84
 4. ਚੰਨ ਸਿੰਘ ਮਲੀਟ-46
 5. ਰਲੋਰ ਜੀ ਸੇਤ-76,85
 6. ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਸੇਤ (ਅਕਾਲੀ)-138
- ੳ
1. ਚੰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ-1,2,3,10, 16,30,37,41,52,58,59, 63, 72,82,83,85,86,87,89, 95, 96,100,101,103,105,107, 110, 111, 112, 114, 115, 117, 118, 119, 121, 123, 130, 133, 134, 135, 137, 138, 140, 141, 142, 146, 147, 148, 149, 151, 175, 176, 181, 184, 185, 190, 194, 215, 227, 240, 241, 243, 249, 252, 253, 260,
 2. ਕਾਦਾ ਸਿੰਘ ਮਿਸਤਰੀ-2,17,22
 3. ਕਲਵੇਤ ਸਿੰਘ ਗੋਰਤਨਗਰ-8,17, 47,103,195
 4. ਕਿਸਤਾਨ-9

ੲੲੲ

5. ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਚਨਾਰਬਲ-9
6. ਬਦਨ ਸਿੰਘ ਮੋਹਲੀ-11
7. ਬੀਬਾ ਸਿੰਘ ਜੀ: ਨ:-17,88,104
8. ਬਖਸ਼ੀ ਭਾਮਰੇਤ-19,40,46,92,99
9. ਬੰਤ ਕੋਰ ਜੀ: ਨ:-34
10. ਬੀ.ਐਸ. ਪ੍ਰੇਮ-41
11. ਬਖਤਵਰ ਸਿੰਘ ਸ:-44
12. ਬਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਭਾ:-45
13. ਬਲਬੀਰ ਕੋਰ ਮਾਈ-52
14. ਬੰਤਰਾ, ਵਜੀਲ-53
15. ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਚੋਰ ਕਰਦਾਰ-57
16. ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਬਾਬੂ-72
17. ਬਸੰਤ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ-82,127
18. ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਚਿਲੋਂ-86, 130, 143,314,315
19. ਬਸੰਤ ਸਿੰਘ ਮੋਕਾ-95
20. ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਕਰਨ-97
21. ਬਸੰਤ ਸਿੰਘ ਬਾਲ-108
22. ਬਦਨ ਸਿੰਘ ਬਾਬੂ-112,113
23. ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੰਤ ਨਗਰ-113
24. ਬਲਰਾਮ ਸਿੰਘ ਸੇਵਕ-152, 155, 171, 172, 179, 195, 200, 201, 211, 212, 213, 214, 229,255,267
25. ਬੀਏ ਹਸਨ-152
26. ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ-156
27. ਬਿਅੰਤ ਸਿੰਘ-158
28. ਬਿਧੀ ਸਿੰਘ ਪੁਰਖ-158
29. ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਬਾਲੀ ਨਗਰ-160, 305
30. ਬਸੰਤੀ, ਮਨਾਲੀ-211
31. ਬੁਝਾਰੀ ਮੋਲਾਨ-214
32. ਬਲਜੀਤ ਪੰਨੂ-216
33. ਬਲਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹਮਦਰਦ-216
34. ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੰਮੂ-219,220
35. ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਜਗਜੀਤ ਨਗਰ-220
36. ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗਾਇਕ-176,177, 178, 193, 220, 221, 231, 289,318,325,334
37. ਬਲੀ ਸਿੰਘ ਜਗਜੀਤ ਨਗਰ-220
38. ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਰਾਣੀ-220
39. ਬੈਰੇਟਸ ਮਿ: ਜੀ:ਜੀ-251
40. ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਪੁਰਾ-255
41. ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਲੁਹਾਰ-256
42. ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਚਾਵਲ-260, 261, 265,282
43. ਬਾਬਾ ਸਿੰਘ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ-266,277
44. ਬਸੰਤ ਲਾਲ ਬੈਰੇਲੋਰ-271
45. ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਰਮੇਸ਼ ਨਗਰ-278
46. ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਗਿਆਨੀ-280
47. ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਚਾਵਲਾ-282
48. ਬਾਬੇ (ਚਾਵਲਾ)-282
49. ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਸੰਧੀ-282
50. ਬਲਜੀਤ ਕੋਰ ਵਲੰਗ-284,285
51. ਬਲੀ ਸਿੰਘ (ਵਹਿਜੀ)-284, 289
52. ਬਿਅੰਤ ਸਿੰਘ (ਸੁ: ਕੰਭਾ ਸਿੰਘ)-286
53. ਬਹਾਲ ਸਿੰਘ ਸੂਬਾ ਜੀ-289
54. ਬਲਬੀਰ ਕੋਰ ਚਰੀਆ-290
55. ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਕੋਰ "ਵਹਿਜੀਅ"-292, 293
56. ਬਲਵੰਤ ਕੋਰ ਲੁਧਿਆਣਾ-296
57. ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਭਾ: ਕੰਜ-303,319
58. ਬਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭਾ: ਕੰਜ-304,318
59. ਬਾਲ ਸਿੰਘ ਸਰਦੇਵ-305
60. ਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਨਕੋਤ-315
61. ਬਾਲ ਚੇਦਰ ਐਸ. ਗੋਟਾ ਥਾ:-321

62. ਬਿਰਜੂ ਮਧਾਰਜ-321
63. ਬਿਅੰਤ ਸਿੰਘ ਸੋਧਲ-190
64. ਬੇਤਾ ਬਰਤ ਰਾਮਚੰਡ-186
65. ਬਿਛਲ ਸਿੰਘ ਨੰਗਲ-192
66. ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਭੱਬਰ-194

1. ਭਰਤ ਸਿੰਘ ਸੰਤ ਨਗਰ-38,94,113
2. ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਢਾਢਾ ਬੈਨੇਤੋਮਨ-41
3. ਭਜਨ ਸਿੰਘ ਚੇਤਕ-42
4. ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਲੁਧੀ-99
5. ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਪਨੇਸਰ-99
6. ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਜ.-134
7. ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਦੇਸੇਰੀ-232
8. ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਸੰਤ ਬੈਂਬੋਰ-250
9. ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਾਵਲਾ-237, 282, 285,307,308
10. ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕੁਰਜੇ-253
11. ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਭਾਗਪੁਰ-324
12. ਭੀਮੇਨ ਜੰਗੀ-336
13. ਭਜਨਾ ਸਿੰਘ ਠਾਠੀ-174

1. ਮੇਕਲ ਸਿੰਘ ਭਾਈ-8,72
2. ਮੇਹਰ ਸਿੰਘ ਆਗਲੀ-10
3. ਮੇਕਲ ਸਿੰਘ ਬੰਡੋਕਤ-12,13,228 255
4. ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਵਰਿਅਮ ਸਿੰਘ)-17
5. ਮੇਹਰਾਮ ਸਿੰਘ ਸੇਵਕ-24,72
6. ਮੇਰਾ ਸਿੰਘ ਸਰਹਾਲੀ-32,43
7. ਮੇਹਨ ਸਿੰਘ ਮਠਚਾਲਾ-42
8. ਮੇਹਰਾਨ ਸਿੰਘ ਅਭੀਨਾ-45
9. ਮੇਦਾ ਸਿੰਘ ਕਲਟੋਹ-46
10. ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭਾਈਦੇਵ-48
11. ਮੇਕਲ ਸਿੰਘ ਠਾਠਿਲਪੁਰੀ-47,93,

- 94,106,109,114,116,120, 135,139,145,146,149
12. ਮਧਾਰਜ ਸਿੰਘ ਸੇਧੂ-68,128,129, 145, 172, 235, 240, 289, 299,300,308
13. ਮੁਸਾਰਜ ਸਿੰਘ ਸਲਾ-78,94
14. ਮੇਹਰ ਸਿੰਘ ਜਥੇਦਾਰ-83
15. ਮੇਹਟ ਸਿੰਘ ਕੁਤ-100,182
16. ਮੀਰਾ ਸਿੰਘ ਸੂਰਾ ਜੀ-101,209
17. ਮਲਮੇਹਟ ਸਿੰਘ (ਧੀਰ, ਬੈਂਬੋਰ)-107
18. ਮੱਲ ਸਿੰਘ ਮਧਾਰਜੀ-117
19. ਮੇਹਰ ਸਿੰਘ ਸੰਤ-118
20. ਮਧਾਰਜ ਪੰ:-118, 119, 130, 133,140,170
21. ਮਧਾਰਜ ਕੰਧਰ-118, 119, 131, 134
22. ਮਿਲਾ ਭੀ.ਸੀ.-170
23. ਮੇਕਲ ਸਿੰਘ ਜਗਜੀਤ ਨਗਰ, ਫਿੱਲੀ-132,136
24. ਮਧੀ ਰਾਮ ਚਾਕਰੀ-141
25. ਮੇਲਾ ਸਿੰਘ ਜੈਵਲਪੁਰ-151
26. ਮਧਕੁਰ ਅਹਿਮਦ-152
27. ਮੇਹਟ ਸਿੰਘ ਥਾਏਵ-159, 199, 225, 246, 279, 299, 300, 312,318,334,335
28. ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭਾਠਟਨ ਕੰਧ-160, 187,227,301
29. ਮੁਸਾਰਜੀ ਭੇਸਾਈ-165,184,185, 253,254,269
30. ਮਹਿੰਦਰਜੀਤ-168
31. ਮੇਲਾਠਾ ਆਥਾਦ-223
32. ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਾਲੀ ਨਗਰ-235, 246,272,276,283,298,300

33. ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਖੁਰਦ-171, 214, 218, 221, 229, 230, 238, 240, 246, 248, 250, 260, 268, 269, 272, 276, 280, 285, 288, 298, 300, 301, 304, 307, 308, 326, 330, 334, 337
34. ਮੁਨੱਥਰ ਅਲੀ ਉਸਤਾਦ-241
35. ਮਸਤਾਨ ਸਿੰਘ ਬਿਆਮਪੁਰ-258
36. ਮਹਾਤਮਾ ਭਾਈ-262
37. ਮਹਿੰਦਰ ਚੌਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ-266
38. ਮਹਾਵੀਰ ਭਗਵੰਦਰ-267
39. ਮਹਿੰਦਰ ਚੌਰ ਸੇਠਣੀ-281
40. ਮਨਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦੇਵੀਸੀ-181, 300
41. ਮਨਜੀਤ ਚੌਰ ਭਾਲਟਨ ਚੌਜ-301
42. ਮੇਰਠ ਸਿੰਘ ਚੌਧਰੀ-305, 306
43. ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਸਿੰਭ-307, 310, 311
44. ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਲਾਗਰੀ-308, 318, 326
45. ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚੌਲ-313, 315, 316
46. ਮਸਤਾਨ ਸਿੰਘ ਰਾਹੀਆ-314
47. ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਧਨੰਜੀਆ-315
48. ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਾਇਕ-176, 193, 194, 199, 318
49. ਮਲਕੀਅਤ ਸਿੰਘ ਬਾਹਮੁਰੀ-324
50. ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਨਾਰਸ-175
51. ਮੌਲ ਸਿੰਘ ਸਿੰਭ ਨਗਰ-182
52. ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਿਆਨੀ-183
53. ਮਹਿੰਦਰ ਸਾਬਰ-186
54. ਮਲਾ ਸਿੰਘ ਪੇ:-196
55. ਮਿਲਾ ਸਿੰਘ ਦੌੜਾਕ-198

ਬੰਦ

ਦ

1. ਧਰ ਅਰ ਮਿਲਾਪ-214

ਬ

1. ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਲਾਗਰੀ-4, 5, 11, 22, 37, 51, 61, 70, 72, 73, 80, 81, 85, 130, 132, 133
2. ਰਾਮ ਚਿਸਨ ਕਾਮਰੋੜ-10
3. ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ ਮੋਰੇਵਾਲਾ-19, 38, 84
4. ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ-14, 42, 61, 62, 72, 89, 90, 121, 170, 236, 262, 263, 294
5. ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਖਾਨਾ-23, 78, 99, 113, 129, 136, 142
6. ਰਾਮ ਨਾਰਾਇਣ ਚੌਧਰੀ-24, 26
7. ਰੂਪ ਸਿੰਘ ਖਾਨ-38
8. ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਭਾਈ-38
9. ਰਾਮ ਟਿਆਲ ਚੌਲ-48
10. ਰਾਧਾ ਬਿਸਨ ਅੰਲਕ-53, 75
11. ਰੋਹਿਥ ਚਿੱਤਰਵਾਲ-62
12. ਰਛਾਲ ਸਿੰਘ ਸੇਠ-62
13. ਰੋਣਕ ਸਿੰਘ ਲਾਧੂਰੀ-64
14. ਰੁਖੀਓਰ ਸਿੰਘ (ਕਾਵਾ)-87, 88, 90
15. ਰਜਵੰਤ ਸਿੰਘ ਭੰਗਰ-88
16. ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭੰਧਰਵ-91, 192, 194
17. ਰਾਮ ਚੰਦ ਪਟਵਾਰੀ-91
18. ਰਾਮਚੰਦ ਸਿੰਘ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰੀ-96, 134
19. ਰੁਤ ਸਿੰਘ ਜਥੇਦਾਰ-102
20. ਰਾਜਪਾਲ ਸਿੰਘ ਬੰਢੋਕ-113, 114
21. ਰਾਜਿੰਦਰ ਵਰਮਾ-147
22. ਰਾਜਨ-ਸਾਜਨ, ਮਿਸਰਾ ਬੰਧੂ-153, 154, 155, 156, 169, 170, 162, 168, 225, 235, 246,

- 247,278,284,298
23. ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਪਟਵਾਰੀ-209,211, 212
 24. ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੈਦਰਾਬਾਦ-229
 25. ਰਣਥੰਬਰ ਆਫ ਮਿਲਾਪ-214, 230, 234
 26. ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਧੀਰਾ-185,261
 27. ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਚੌਧਾ-172,181,231, 238
 28. ਰਤਨ ਸਿੰਘ, ਰਮੇਸ਼ ਨਗਰ-278
 29. ਰਾਮ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਦਿੱਲੀ-232,234, 247
 30. ਰੁਕਮਣੀ ਦੇਵੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ-236
 31. ਰਾਮਚੰਦ ਸਿੰਘ ਡਰਾਈਵਰ-238,266
 32. ਰਾਮ ਨਾਰਾਇਣ ਪੰਡਿਤ-173,293,

■■■

33. ਰਾਮ ਨਰੇਸ਼ ਯਾਦਵ-244
34. ਰਾਜਾ ਸਿੰਘ ਦਿੱਲੀ-244,248
35. ਰਮੇਸ਼ ਚੰਦਰ, ਸਿੰਘ ਅਮਨ ਕੰਸਲ-287
36. ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਸੂਫਾ ਜੀ-308
37. ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਵਰੀਦਾਬਾਦ-309
38. ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਰਾਣੀਆ-314
39. ਰੋਸ਼ਨ ਲੋਚਨ-325
40. ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੇਠੀ ਕਲਕੱਤਾ-331
41. ਰਵੀ ਸ਼ੰਕਰ ਪੰ:-342-343
42. ਰਿਖੀ ਰਾਮ-171
43. ਰੰਧਾਵਾ ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ-175,176
44. ਰਾਜਪਾਲ ਸਿੰਘ ਚੌਰਵਾਤਾ-200
45. ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਪਟਵਾਰੀ-206

ਲ

1. ਲਾਡ ਸਿੰਘ ਫੌਜ-5, 10, 11, 56, 178,288

2. ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਡਰਾਈਵਰ-13
3. ਲੰਘਾ ਸਿੰਘ ਸੂਫਾ ਜੀ-42
4. ਲਕਸ਼ਮਣ ਸਿੰਘ ਚੌਰਵਾਤਾ-83, 84, 286
5. ਲਕਸ਼ਮਣ ਸਿੰਘ ਚੌਰਵਾਤਾ-82,112, 160, 176, 273,278,291
6. ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਉਰੰਦ-106
7. ਲਾਲ ਸਿੰਘ-ਹਰੀ ਸਿੰਘ-222
8. ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਹੈਦਰਾਬਾਦ-229,240
9. ਲੀਲਾ ਦੇਵੀ ਸਰਦਾਰਨੀ-232
10. ਲਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਭਵਾਨੀ-245,246
11. ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਕੁੰਭਿਲ-249
12. 'ਲੰਬ ਫੰਗ' ਅਖਬਾਰ-267
13. ਲਕਸ਼ਮਣ, ਚੰਦਰੀ-339
14. ਲਕਸ਼ਮਣ ਚਾਨ ਕੁਪਤਾ-186

■

1. ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ ਭਾਈ-4,10, 11, 18, 31, 37, 70, 73,80,85, 95, 138,281
2. ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੂਫਾ-5,27,35,58
3. ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੂਫਾ ਜੀ-4,38,51, 60,88
4. ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ ਪੰ: ਭਾਗ-22, 215, 255
5. ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰ:-44
6. ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ-57
7. ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਮੁਸੱਵਰ-32,43,62, 107,217
8. ਵਿਨੋਦ ਭਾਵੇ ਸੰਤ-59
9. ਵਿਕਾਸ ਸਿੰਘ ਸੰਤ ਨਗਰ-85
10. ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਰੇਬਰਾ-92
11. ਵਲਾਇਤ ਯਾ ਉਸਤਾਦ-151
12. ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਭਾਈ, ਦਰਬੀ-258

■■■

13. ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਰ ਸਿੰਘ (ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ)-172,284,313
14. ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਪਾਟੀਪਤ-290
15. ਵੀਰਾ ਕਾਮਰੇਡ-294
16. ਵੀਰਾ ਦੇਵੀ ਪਹਾੜਕੰਜ-302
17. 'ਵਰਿਆਮ' ਅਖਬਾਰ-297
18. ਵੀਰੋ (ਸਪੁਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ)-314
19. ਵਿਜੇਦਰ ਸਿੰਘ ਜੇਠ-327
20. ਵਿਸ਼ਵ ਨਾਥ ਡਾਕਟਰ ਤਿਦਾਸੀ-174

■

1. ਸਿੰਘਾਣਾ ਸਿੰਘ ਘੋੜਿਆਂ ਵਾਲਾ-18, 39
2. ਸਾਹ ਨਿਵਾਜ਼ ਖਾਂ ਆਈ ਐਨ ਏ-24
3. ਸੰਬਰ ਲਾਲ ਜੰਮਲਿਸਟ-25
4. ਸਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੇਰਾਵਾਲੀ-36,50
5. ਸਿਧ ਸਿੰਘ ਬੇਲੀ-41,42
6. ਸਾਦੀ ਸਿੰਘ ਗਿਖ ਨੀ-42
7. ਸਿਰਕਰਨ ਚੋਰਜੇ-49,96
8. ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਗਿਆਨੀ-88
9. ਸ਼ਿਵਦੇਵ ਸਿੰਘ ਭੰਡਰ-88
10. ਸ਼ਾਂਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ-110,129,297

11. ਸ਼ੇਰ ਰਾਮ ਬਾਸਤਰੀ-110
12. ਬਾਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮਹਿਰਾ-151
13. ਬਸੰਦਰ ਸਿੰਘ ਠਾਕੁਰ-151, 152, 160, 194, 238, 266, 291, 310,312
14. ਬੋਰ ਸਿੰਘ ਬਾਵਲਾ-155,225,230, 270,273,282,300,307
15. ਬਰੇਤਲਾ ਕੂਟਾਨੀ-232,234
16. ਬੋਰ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੇਸਰ-241
17. ਬਿਵ ਕੁਮਾਰ ਪੰਡਿਤ-169,173,176, 243, 306
18. ਬਾਂਡੀ ਭਾਈ ਮਦਰਾਸ-253
19. ਬੋਰਡ ਅਲੀ ਆਂ (ਬਲਕੋਰ)-327, 328
20. ਬਿੰਗਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀਮ ਕੰਗਾ-188
21. ਬੋਰ ਸਿੰਘ ਡਬਰਾ ਵਾਲਾ-2-193

■

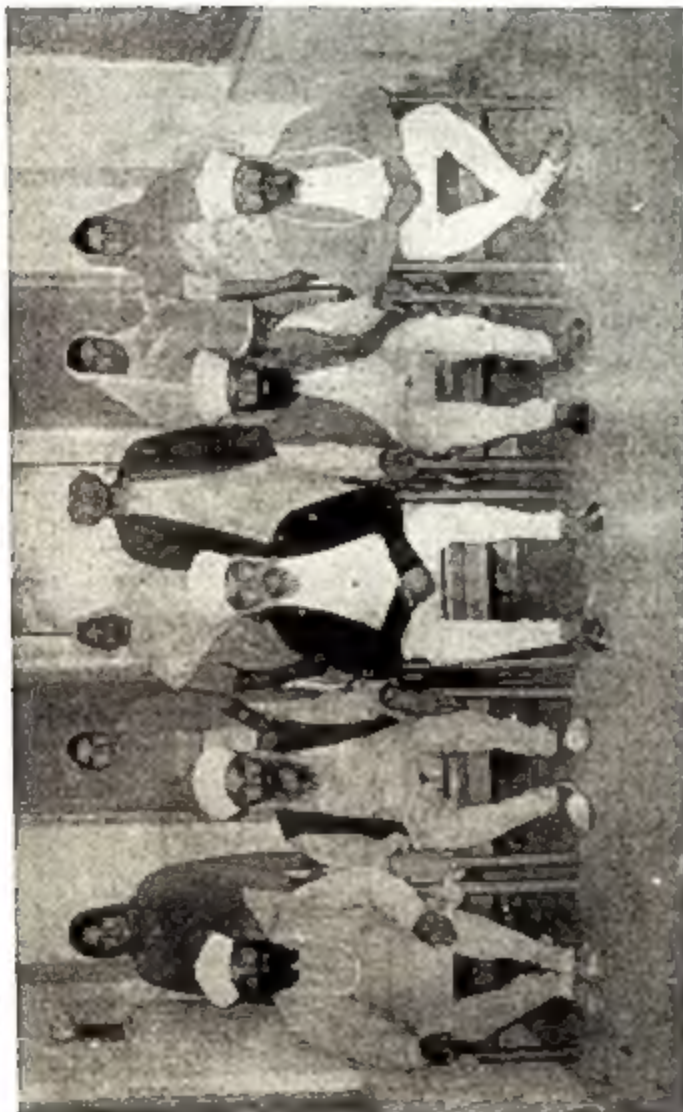
1. ਜੈਲ ਸਿੰਘ ਗਿਆਨੀ-44,214
2. ਰਿੰਦਾ ਹਸਨ-151,163

■

1. ਫ਼ੈਆਜ਼ ਆਂ (ਤਬਲਾਵਾਲਾ)-238

ਸੰਤ ਮਨੋਹਰ ਸਿੰਘ

“ਬੀਬੇ ਦੀਆਂ ਪੇੜਾਂ” ਨੂੰ ਪਾਠਗਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਹੋਣ ਵਾਲੇ
ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਸਤਿਕਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ।

ਬੁਰਸੀਆਂ ਉੱਤੇ ਬੈਠੇ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਖਤੀਆਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਜੀਵਨ ਸਾਥਣਾਂ (ਖਬਿਉਂ) ਸੰਤ ਮਨੋਹਰ ਸਿੰਘ—
ਬੀਬੀ ਪਰੋਮ ਕੌਰ; ਸੰਤ ਮੰਦਲ ਸਿੰਘ—ਬੀਬੀ ਕੁਰਮੀਤ ਕੌਰ; ਸੰਤ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ—ਬੀਬੀ ਦਰਸਨ ਕੌਰ;
(ਪਿਛੇ ਖੜੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਪੁਰਤ ਸੰਤ ਬੰਕਾਰਾ ਸਿੰਘ); ਸੰਤ ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ—ਬੀਬੀ ਤਰਫ਼ਦਨ ਕੌਰ;
ਸੰਤ ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ—ਬੀਬੀ ਕੌਰ ।

